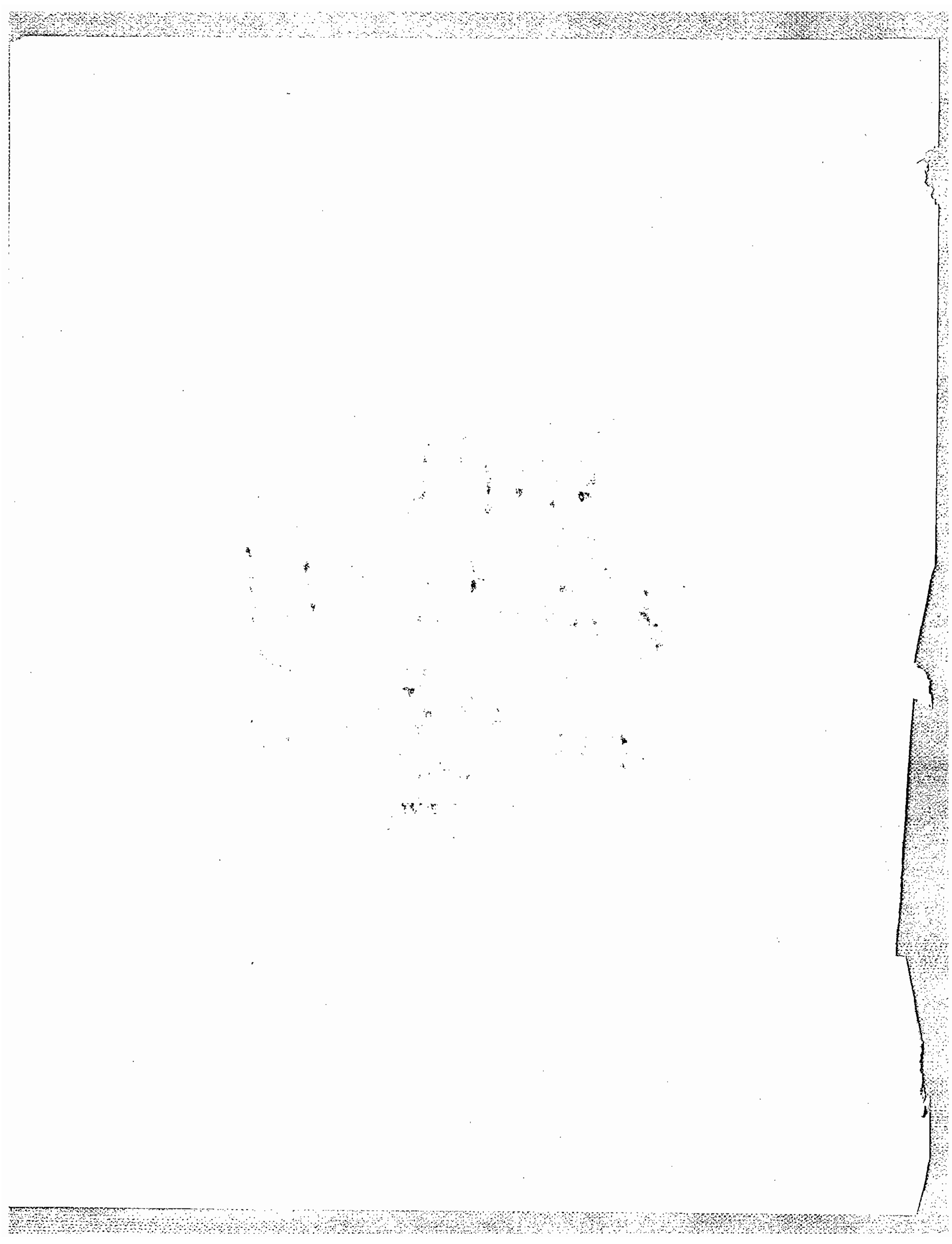
ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ

(ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ)

ਕਵਿਤਾ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ

ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ

ਕਵਿਤਾ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ

ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ (ਕਵਿਤਾ)

BHAI VIR SINGH RACHNAAVLI (In Punjabi)

Vol-I (Poetry)

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ-1972

ਦੂਜੀ ਵਾਰ-1988

ਤੀਜੀ ਵਾਰ-2006

ਚੌਥੀ ਵਾਰ-2011

ਕਾਪੀਆਂ-5000

ਕੀਮਤ : 201 ਰੁਪਏ

1120- ਹ. ਪੁ-1584

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਛਾਪਕ : ਤਰੁਣ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਰਾਹੀਂ : ਕੰਟਰੋਲਰ, ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ, ਪੰਜਾਬ

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਸੰਤ ਕਵੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸੇ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੇ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੁਮਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਿਣੇ ਚੁਣੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਹਸਤਾਖ਼ਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਜਾਂ ਬਿਆਨ, ਕਲਮ ਦੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਸਿਮਟਣ ਤੋਂ ਨਾਬਰ ਹੈ। ਤਰਾਸ਼ੇ ਹੋਏ ਹੀਰੇ ਦੇ ਹਰ ਕੋਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਦਾ ਕਾਵਿ ਅਨੋਖੇ ਝਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਚਿਤੇਰੇ, ਨਿੱਕੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕਵੀ, ਗੰਭੀਰ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਰਚੈਤਾ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਨਾਲ ਸਰਾਬੋਰ ਅਨੂਪਮ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਨ।

ਆਪ ਨੇ ਜਿਥੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਰੁਬਾਈ ਦੇ ਲਘੂ ਆਕਾਰ ਦੇ ਸੰਜਮ ਨੂੰ ਨਿਭਾਅ ਕੇ ਵੱਡੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਆਪ ਦੀ ਕਲਮ ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ ਵਿਚ ਮਹਾਕਾਵਿ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਰਚਦਿਆਂ ਉਨੀ ਹੀ ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਬੜੀ ਲੰਬੀ ਪੁਲਾਂਘ ਪੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹਰ ਬੰਦ ਸੁਹਜ, ਰਹੱਸ, ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਕਾਦਰ ਨੂੰ ਸਿੱਜਦੇ ਕਰਦਾ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾਦ ਦੇ ਉਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਬੈਠ ਵੇ ਗਿਆਨੀ ਬੁਧੀ ਮੰਡਲੇ ਦੀ ਕੈਦ ਅੰਦਰ, ਵਲਵਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਸਾਡੀਆਂ ਲਗ ਗਈਆਂ ਯਾਰੀਆਂ '। ਸੰਨ 1972 ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜ ਵਡ ਆਕਾਰੀ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਸੰਕਲਿਤ ਕਰ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਆਪ ਦੀਆਂ ਵਿਕੋਲਿਤਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਨਾਵਲ, ਤੀਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰ ਬਾਲਮ ਸਾਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤ, ਚੌਥੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ(ਭਾਗ 1 ਅਤੇ 2) ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਸ਼ਟਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇ ਭਾਗ 1 ਅਤੇ 2 ਨੂੰ ਦੋ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ । ਪੰਜਵੀਂ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕਲਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ/ਖੋਜੀਆਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਰਚਨਾਵਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ (ਕਵਿਤਾ) ਦੀ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਗੇ।

ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ,

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਤਤਕਰਾ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ

(ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ)

ਕਵਿਤਾ

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਨਿਨਾਣ ਭਰਜਾਈ ਦੀ ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ	3
ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ	21
ਦੀਦਾਰ	23
ਅੱਖੀਆਂ	23
ਲੱਗੀਆਂ	23
ਵਿਛੁੱੜੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ	23
ਤ੍ਰੇਲ ਤੇ ਸੂਰਜ	23
ਮੈਂਡਾ ਪਿਆਰਾ	24
ਤਯਾਰੀਆਂ	24
ਬਦੀ	24
ਅਚੱਲ ਰਾਂਝਾ	24
ਅਮਰ ਰਸ	24
ਪਸਾਰੀ ਕਿ ਮਖੀਰ	24
ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁਲ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ	24
ਹੋਸ਼-ਮਸਤੀ	24
ਮਗਨਤਾ	25
ਹਠ-ਰਸ	25
ਬੇ-ਖੁਦੀ	25
ਉੱਚੀ ਮੌਤ	25
ਪਿੰਜਰੇ ਪਿਆ ਪੰਛੀ ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਸਲਾਹੁਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ	25
ਅੱਜੋ	25
ਲੱਗੀਆਂ ਨਿਭਣ	26
ਭੈ ਵਿਚ	26

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਰਉਂ ਰੁਖ	26
ਯਾਦ	26
ਇਲਮ, ਅਮਲ	26
ਅਮਲੀ-ਸੋਫੀ	26
ਸੰਗੀਤ	26
ਵਿਛੋੜਾ-ਵਸਲ	27
ਬ੍ਰਿੱਛ	27
ਲਾ ਮਕਾਂ	27
ਉੱਚੀ ਨਜ਼ਰ	27
ਦੁਵੱਲੀ ਝਾਕ	27
ਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਨਾ ਹੋਈ	27
ਕਿਵੇਂ ਨ ਫਧੀਂਦਾ	27
ਰਾਗ ਦੀ ਸੁਰ	27
ਜਿਤ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਤੇ ਵਲ ਸੱਜਣ	28
ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ	28
ਨਾਮ, ਧਯਾਨ, ਰਜ਼ਾ	28
ਸਿਵਾਣ	28
ਦਰਦ ਦੇਖ ਦੁਖ ਆਂਦਾ	28
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਕਰਮ	28
ਬਰਦਾ ਕਿ ਮਾਲਕ	28
ਆਪੇ ਦਾ ਉਛਾਲ	28
ਰੋਸ਼ਨ ਆਰਾ (ਸਮਾਧ ਚੋਂ)	29
ਰੋਸ਼ਨ ਆਰਾ ਯਾਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ	29
ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇਕ ਬੇਨਿਸ਼ਾਂ ਸਮਾਧ	29
ਆਪੇ ਵਿਚ ਆਪਾ	29

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਯਾਰੇ	131
ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟਾ ਸ਼ੋਕ ਦਾ	132
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਐਕਣ ਆਇਆ	132
ਵੇ ਤੇਰੀਆਂ ਧੰਨ ਕਮਾਈਆਂ	132
ਸੱਦ ਸੁਣੇਂਦੀਆਂ ਮਾਏ	133
ਠੁਮਰੀ	134
ਠੁਮਰੀ	134
ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ	134
ਪੰਡਤ ਸ਼ਿਵ ਦੱਤ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	134
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਉਸਤਤੀ	135
ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	135
ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਵੀਰ ਆਗਮ	135
ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	136
ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	136
ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ ‘ਗੁਰ ਨਾਨਕ-ਆਗਮ’	137
ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ-1	137
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਹੇਂ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ-2	138
ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ-3	138
ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵੇਲੇ ਫਤਹ ਚੰਦ ਤੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	139
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਗਮ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਹਿਲਾਦ	139
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ	140
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ	140
ਮੈਂ ਬੇਟੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲ਼ੇ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਂ	141
ਰਾਵੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ	142
ਜਮਨਾ	142
ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਗੁਰ ਪਯਾਰੇ	143
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ	144
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ	145
ਵਿਯੋਗ ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ	145
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪੀੜ	146
ਆ ਮਿਲ	146
ਮੇਰਾ ਨੇਹੁੰ ਅਵੱਲਾ	147
ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸਾ	149
ਰਾਤ, ਮੈਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ	150
ਅੱਜ ਕੌਣ ਆਂਵਦਾ	150
ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਤੇ ਨਰ ਰੂਪ	151
ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਹੈ	152
ਸੁਗੰਧੀ ਤੇ ਫੁੱਲ, ਸਾਈਂ ਤੇ ਗੁਸਾਈਂ	152
ਅੱਖ ਪਹਿਲੇ ਕਿ ਦੀਦਾਰ	153
‘ਮੈਂ ਤੇਰਾ’-‘ਤੂੰ ਮੇਰਾ’	153
ਗੁਰੂ ਦੀ ਟੇਕ	154

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
‘ਜਗਤ ਜਗਵੇਦੀ’ ਪਰ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ (ਸੁਲੱਖਣੀ) ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ	154
ਗੁਰੂ ਜਯੋਤਿ-ਕਲਗੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿੱਥੇ ਗਏ	155
ਕਹੁ ਕਿਸ ਨੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਿਆ	156
ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ	157
ਕੀ ਕੀਤਾ	157
ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼	158
ਹੀਰਾ ਜਨਮ	158
ਕਦੀ ਨ ਓਹਲੇ ਹੋਵੇ ਦਰਸ਼ਨ	159
ਅਰਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼	159
ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਿਰਹ ਅਰਜ਼ੋਈ	160
ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ	160
ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ	160
ਦੁਹਾਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ	161
ਸਿਕਦੀ ਰੂਹ	161
ਸਿਰ ਭੇਟਾ ਚਾ ਧਰੀਏ	161
ਦਰਸ਼ਨ-ਤਰਸਨ	161
ਦਰਸ਼ਨ-ਦਾਤ	162
ਦਰਸ਼ਨ-ਸਿੱਕ	162
ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ	162
ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ	162
ਇਕ ਅਰਜ਼ੋਈ	163
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਚੱਲੀਏ	163
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਬਿਰਹਾ	164
ਮਹਿਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ	164
ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਲਾਡ	164
ਰਿਵੀ ਹੱਥ ਸੁਨੇਹਾ	165
ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਾ ਗੀਤ	165
ਬਿਰਹੋਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ	165
ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤੂੰ	166
ਆ ਜਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ	166
ਜਯ ਗੁਰ ਨਾਨਕ	167
ਓਸਦਾ ਜੇ ਤੂੰ ਹੋ ਰਹੇਂ	167
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ	168
ਦਿਲ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਦੋਨਾਂ	168
ਫਿਰ ਕਦ ਆਵੇਂਗੇ	168
ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਧਾਵਾ	169
ਚੰਦਾ ਨੀ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ	169
ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ	169
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬ੍ਰੱਤ ਉਪਾਰਨ	170
ਆ ਮਿਲ ਜਾ	170
ਦਾਗ ਦਿਲੋ ਦੇ ਧੋ ਦੇ	170

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਢੱਠੀ ਦੇਹ	171
ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ	171
ਇਥੇ ਬੈਠ ਗਿਆ	171
ਆ ਜਾ	172
ਨਿਜਾਨੰਦ ਆਰਾਮ	172
ਜਿਉਂ ਜਾਣੋ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ	172
ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ	173
ਸਿਖੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ	173
ਮੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੱਧਰ	173
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ	174
ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਦੜੀਆਂ -ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੁਆਰੇ	174
ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ (ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	174
ਉਠ ਜਾਗ, ਜਾਗ ਬਹਿ ਜਾ	175
ਰਾਜ ਹੰਸਾ ਤੂੰ	175
ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ	175
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ	176
ਲੰਘ ਆ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ	176
ਅਜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ	176
ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਦੜੀ	177
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੂੰ	177
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਓ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ	177
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਥੀ	177
ਦਿਖਾ ਜਲਵਾ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ	178
ਸਵਾਗਤ ਸੋਹਿਲਾ	178
ਕਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਐਡੇ ਸੁਹਣੇ ਹੋ	178
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ	179
ਮੁੜਕੇ ਕਦ ਹੁਣ ਆਓਗੇ	179
ਦੁਹਾਈ ਹੈ	180
ਕਰ ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ	180
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਕਲੀਆਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧਿ ਸਦੱਕੜੇ	181
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਨਛਾਵਰ-ਤ੍ਰੇਲ	181
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ-ਫੁੱਲ	181
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖ	181
ਪਰਦੇਸੀਂ ਗਈ ਕੋਇਲ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ	181
ਪੀਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ	181
ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਵੇਂ	181
ਕੰਤ ਮਹੇਲੀ (ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ)	183
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ	189
ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਨੂੰ	191
ਵਿਛਿਆ ਰਹੁ	191
ਸਦਕੇ ਤੇਰੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਦੇ	191
ਲਗ ਗਈ ਸੀ ਬਾਲੀ ਉਮਰੇ	192
ਵਡਮੁੱਲੀ ਦਾਤ	192
ਵਾਂਸ ਦੀ ਟੋਰੀ	193
ਰਸ, ਰਸੀਆ, ਰਸਾਲ	193
ਮਿਲ ਵੇਲਾ ਉ	193
ਜਾਂਦਾ ਆਪ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰ	194
ਹਜ਼ੂਰੀ	194
ਸਾਈਆਂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਆਣ	195
ਨਿੱਕੀ ਗੋਦ ਵਿਚ	195
ਮਿਲਸੋ ਹਾਂ ਮਿਲਸੋ ਜ਼ਰੂਰ	195
ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਹੀਓਂ ਤਾਣ	195
ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼	196
ਸ਼ਾਬਾਸ਼	196
ਅੰਦਰਲੇ ਨੈਣ	196
ਤਊਲਾ	197
ਝਿਕੱਲ	197
ਤੁਰਦੀ ਸੰਝ ਸਵੇਰ	197
ਬਹਾਰ	197
ਛਿਨ	197
ਜਾਗੀ ਜਾਂ ਏਸ ਨੀਂਦੋਂ	198
ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼	198
ਸੈਨਤ	198
ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਉਘਾੜ	198
ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ	199
ਤੂੰਹੇਂ ਬੂਟੀ ਏ ਲਾਈ ਸੀ	199
ਹੰਝ ਫੇਰੀ	199
ਕਿੱਥੇ ਹੋ	200
ਐਸੀਆਂ ਰਾਤਾਂ	200
ਦੁਖ ਅੰਦੋਂਹ ਗਏ ਸਭ ਭੁੱਲ	200
ਰੁਕ ਜਾਏ ਕਾਲ ਚਾਲ	200
ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ	200
ਲੜ ਲੱਗੀ	201
ਆਟਕ ਨੈਣ	201
ਦੂਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ ਦੂਰੀ	201
ਮਸ਼ੋਬਰਾ	201
ਮਸ਼ੋਬਰੇ ਦੀ ਸਿਆਲ-ਧੁੱਪ	201
ਹੱਥ ਕਾਰ ਵੱਲ, ਰਸਨਾ ਉਚਾਰ ਵੱਲ	201
ਤੇਰੇ ਚੋਜਾਂ ਦੀ ਚਾਲ	203
ਛਿੱਡੀ	203
ਦਿਲ ਵਟਾਂਦਾ	204
ਮੇਰੇ ਚਪੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ	204
ਕੇਰੂ ਪਹਾੜ	204
ਸਾਈਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ	204

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਬ਼ਾਂਵਲਾ	204
ਦਿਲ ਸਧਰ	205
ਪਿਆਰ ਤਰਬਾਂ	205
ਚਾਣ ਅਚੌਕਿਆਂ	205
ਮੁੜ ਮੁੜ ਫੇਰੇ ਪਾਂਦੀ ਆਂ	205
ਬਿਰਹੋਂ ਲੇਖ	205
ਤੇਰਾ ਆਸ਼ੀਆਨਾ	206
ਖਿੱਚ	206
ਦੂਰ ਜਾਓ ਨਾ	206
ਓਬਲ ਡਾਚੀ	206
ਨਾ ਛਪਿਆ ਕਰ	206
ਤੜਫਣ	206
ਅਸਲੀਅਤ	207
ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਿਪਲ ਦੇ ਪੱਤ ਦੀ ਨੋਕ ਨਾਲ ਲਟਕ ਰਹੀ ਜਲ ਬੂੰਦ ਦੀ ਅਰਦਾਸ	207
ਬਿਥੁੰਨ ਪੱਥਰ	207
ਹੀਰਾ ਕਣੀ	208
ਬੁਝੋ ਏ ਕੌਣ	208
ਅਨ-ਸੰਗੀਤਕ ਸੰਗੀਤ	208
ਅੱਰਣ-ਚੇਤੀ ਦਾ ਝਲਕਾ	209
ਕੌਕਨ ਬੇਰ	209
ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਵਿਚ	209
ਸੁਖ ਸੈਨਤ	209
ਧਾਰਾ ਦਿਲ ਟਿਕੇ ਵਾਲੀ	209
ਫੇਰਾ ਪਾ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ	210
ਨਾਮ ਪਿਆਲਾ	212
ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ	213
ਉਥਾਨਕਾ	215
ਸਮਾਧ	217
ਬੁੱਤ	220
ਮਾਂਦ੍ਰੀ	223
ਪਲੰਘ	228
ਉਡਾਰੀ	232
ਦਰਸ਼ਨ	236
ਉਤਰਾਈ	239
ਮਗਨਤਾ	243
ਬਾਗ	245
ਪਾਤੀ	249
ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਚੜ੍ਹਾਈ	254
ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਪਰਵੇਸ਼	259
ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਵਿੱਥਿਆ	264
ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਸਤਿਕਾਰ	267
ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਪਹਿਲੜੀ ਰਾਤ	271
ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਉਚੱੜ ਪੈੜੇ	275
ਪਰੀ ਮਹਿਲ ਗੁੱਝੇ ਭੇਤ	278
ਮਾਤਾ ਵਿਰਲਾਪ	282
ਮਾਤਾ ਵਿਰਲਾਪ-ਮਿਲਾਪ	289
ਦਰਬਾਰ	296
ਪਤੀ ਦੇ ਪਤ੍ਰ	300
ਟੋਟ	316
ਕੀਰਤਨ	320
ਝਿਲਮਿਲੇ ਚੱਕਰ	325
ਸਤਿਸੰਗ-ਦਰ	332
ਸਤਿਸੰਗ ਅੰਦਰ	336
ਸਤਿਸੰਗ-ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਦਰਸ਼ਨ	338
ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	342
ਸਤਿਸੰਗ ਅਰਦਾਸ	349
ਸਤਿਸੰਗ ਜੁਗਤ	354
ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਧਨ	362
ਸਤਿਸੰਗ-ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ	366
ਸਤਿਸੰਗ-ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ	373
ਸਤਿਸੰਗ-ਕਰਨੀ	380
ਸ਼ੁਕਰ	384
ਅੰਤਕਾ ਪਹਿਲੀ	390
ਅੰਤਕਾ ਦੂਜੀ	392

ਅਦੁਤੀ ਕਾਵਿ ਯਾਤ੍ਰਾ

ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੱਘਦੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਨਾਲ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਇਕ ਪਾਰਸ-ਰੂਪ ਸੰਤ-ਆਤਮਾ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਕਵਿਤਾ ਰਚਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਵਿਤਾ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤ੍ਰਾ ਹੀ ਮਹਾਨ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਵੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਦੈਵੀ ਨੁਕਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਯਾਤ੍ਰਾ-ਭੂਮੀ ਆਦਰਸ਼-ਗਾਮੀ ਭਾਲ ਜਾਂ ਜਗਿਆਸਾ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸੂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਭਾਲ ਤੇ ਦੌੜ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਂ ਸੱਤ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਦੈਵ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਅਭੇਦਤਾ, ਤਦਰੂਪਤਾ ਤੇ ਇਸ ਅਨੂਠੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ-ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਹਿਜ ਅਨੰਦ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸੱਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ-ਜੋਤ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਤਰਣ ਵਰਤਾਰਾ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਨਿਤ ਦੇ ਕਰਤਾਰੀ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਦੀਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਦੈਵੀ ਆਵੇਸ਼ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਸਹਿਜ ਮਈ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਤ ਤੇ ਅਲਿਖਤ ਮਧੁਰ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਅਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾਰੀ ਅਮਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੌ ਸ੍ਰੋਤ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਸਮੇਂ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕਵੀ ਹਿਰਦਾ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਦ-ਧੜਕਣਾ ਵਿਚੋਂ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਲਟ ਲਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸੂਖਮ ਇਹਸਾਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਵੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਕਲਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਸਮਾਦੀ ਛਿਨ ਸਦੀਵਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ ਤੇ ਇਹ ਸ੍ਵੈ ਪ੍ਰਗਟਾਉ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ, ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਬਣ ਸਕੇ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਇਕ ਸਿਰਾ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰੋਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਜੀਵਨ-ਸੱਤਾ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਵਧਤਾ ਨਾਲ। ਅਜਿਹੀ ਮਹਾਨ ਕਾਵਿ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਇਕ ਸਿਰਾ ਜੇ ਅਨਾਦੀ ਪਰਮ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਬੰਨਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਕਵੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਕਵੀ-ਆਪੇ ਦਾ ਸਚੇਤ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ-ਆਪੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਿਲੀਨਤਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਿਵਲੀਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਵੀ ਲਿਵ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਤੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਲਿਵ ਚੇਤੰਨਤਾ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਮਨੁੱਖੀ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਾ ਤੀਬਰ ਇਹਸਾਸ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਲਰਜ਼ਦੀ ਤਲ-ਭੂਮੀ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਕਾਵਿ-ਕੰਵਲ ਦਾ ਝਿਲਮਿਲਾਂਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਹਿਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਵਿ ਦੇ ਬੋਧ ਲਈ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਰਮਜ਼ਿਆ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਵੀ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਕਾਵਿ ਦਾ ਸਾਗਰ ਛਲਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਥੀਂ ਉਹ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸੂਖਮ ਜਿੰਦ ਮਛਲੀ ਹਾਰ ਤੜਪਦੀ ਹੈ, ਲੁਛਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੇਲ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਪਸਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਅਨੁਭਵ, ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਤਾ ਨਵੇਂ ਅਮਲ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕਰਤਾਰੀ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਅਮਲ ਨੂੰ ਨਵ-ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੂਲ ਭੂਤ ਆਧਾਰ ਤਾਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸਾ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਇਹ ਅਮਲ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਨਵੀਨ ਅਰਥ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੀਨਤਾ ਤਤਕਾਲਿਕ, ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀਆਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਉਸ ਦੇ ਸੂਖਮ ਇਹਸਾਸ ਤੇ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾਰੀ ਅਮਲ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਜਾਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਅਨੁਭਵ ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵ ਵਰਤਾਰੇ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਆ ਜਾਣਾ ਬੜਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਕਸਿਤ ਸਰੂਪ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਨਿਰੋਲ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਯਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਿਆ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਮਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

ਉਦਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਮੇਲ ਤੇ ਸਹਿਚਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨਵਾਂ ਅਮਲ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਸਥਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਈ। ਉਹ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਘੇਰਾ, ਖੇਤ੍ਰ ਤੇ ਫੈਲਾਓ ਮਨੁੱਖਤਾ ਜਿੱਡਾ ਜਗਤ ਵਿਆਪੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਤਕਾਂ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰਬ ਕਾਲੀਨ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ

ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਨਿਰੋਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਤੇ ਤੱਕਣੀ ਜਾਂ ਪਹੁੰਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੁਰ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਗੱਦ ਤੇ ਪੱਦ ਦੋਹਾਂ ਖੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਲ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚਿੰਤਕਾਂ ਤੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਵੀਆਂ ਉਤੇ ਘਟਿਆ ਹੈ। ਸੁਆਮੀ ਪਰਮ-ਹੰਸ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ, ਸੁਆਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ, ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ, ਗੁਰੂਦੇਵ ਟੈਗੋਰ, ਸ੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦੂ ਘੋਸ਼ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਵਰਗੇ ਸਮਾਜਕ ਚਿੰਤਕਾਂ ਉਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਮਲ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਨਰ-ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦਰਸ਼ਨ-ਵਿਚਾਰ, ਅਨੁਭੂਤੀ ਜਾਂ ਕਾਵਿ ਮਈ ਸੰਵੇਦਨ ਸ਼ੀਲਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦਾ ਬੌਧਿਕ ਅਮਲ ਗਤੀਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਭਾਵਕਤਾ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ ਤੇ ਵਖਰਾ-ਪਣ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਜੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਹਿਤਕ ਘਾਲਣਾ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਪਰਦਾਈ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਵਾਚਣਾ ਸੰਕੀਰਣਤਾ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤੱਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਹੀ ਯੋਗ ਭਾਂਤ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਏਸ਼ਿਆਈ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸਾ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਥਾਇ ਉਨਮੁਖਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਪਲਾਇਨਵਾਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਇਸ ਏਸ਼ਿਆਈ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦੀ ਝਲਕ ਮਾਤ੍ਰ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਤੇ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਵਿਕ-ਸਿਤ ਸਰੂਪ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਮਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੌਧਿਕ ਲਕਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਦਾ ਚੇਤੰਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪੁਰ ਥਾਂ ਇਕ ਬੌਧਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜਾਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪਰੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਵਿਚ ਭਾਵਕਤਾ ਤੇ ਬੌਧਿਕਤਾ ਦਾ ਸੁਰਮੇਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਵਕਤਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਪਭਾਵਕ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੜ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੌਧਿਕ ਲਕਸ਼ ਸਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਉਹ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਰੂਪ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਲਹਿਜੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਵੀਨ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰਾ ਵੀ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਵਕ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਆਧਾਰ ਗੁਰਮਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਧੀ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਵਿਅਕਤਿਵਾਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿੰਬ ਮਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੂਫੀ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਦਾਂਤ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਰੋਮਾਂਸਵਾਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਤਲ-ਭੂਮੀ ਦੇ ਉਹ ਫਲ, ਫੁਲ ਤੇ ਸੁਗੰਧ ਭਰਪੂਰ ਬ੍ਰਿਛ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਂਗਣ ਵਿਚ ਕਵੀ ਗਗਨ ਪੀਂਘ ਪਾ ਧਰਤ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਝੂਲਾ ਝੂਲਦਾ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ੀ ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਦੀ ਕਮਾਨ ਬਣਾ, ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝੀਣੀ ਬਾਣ-ਵਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਮੂਰਤ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੀ ਜੋ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾਂ ਵਿਚ ਸਦੈਵ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਸੰਤ ਦੀ ਦਿਵਯ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਕਾਵਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਿੰਦ-ਕਣੀਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਲੁਟਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਮਹਾਂ ਨੂਰ ਉਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਲਰਜ਼ੇ ਦਾ ਵਜੂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਜਗਮਗਾ ਉਠੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਮਣੀਕ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਝਲਕਾਰਾ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸਾਖਿਆਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ :-

ਚੜ੍ਹ ਚੱਕ ਤੇ ਚੱਕ ਘੁਮਾਨੀਆਂ
ਮਹੀਵਾਲ ਤੋਂ ਸਦਕੇ [ਪਈ] ਜਾਨੀਆਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ ਬਣਾਨੀਆਂ
ਉਚੇ ਨਾਚ ਰੰਗੀਲੜੇ ਪਾਨੀਆਂ
ਬਾਜੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਨੀਆਂ
ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸਨੀਆਂ ਓਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾਨੀਆਂ
ਤਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁੰਦਾਨੀਆਂ
ਚੰਦ ਮੱਥੇ ਤੇ ਚਾ ਲਟਕਾਨੀਆਂ
ਨੀਲੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਠੁਮਕਦੀ ਜਾਨੀਆਂ

[ਚੜ੍ਹ ਚੱਕ ਤੇ ਚੱਕ ਘੁਮਾਨੀਆਂ]

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਮਾਲੀ ਬਿੰਬ ਤੇ ਵੈਰਾਟ ਤਸੱਵਰ ਹੀ ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਨਿੱਜੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂਰੀ ਕਵੀ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਨੂਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਦਭੁਤ ਜਲੌ ਦਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਵਰਤਾਰਾ, ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਰਵਾਹ ਉਚੇਰੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਿੰਦ ਧੜਕਣ ਤੇ ਉਚੇਰੀ ਆਤਮਕ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਲਕਸ਼ ਦਾ ਸੁਹਜਮਈ ਚ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਰਹੱਸਮਈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਨਾਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਅਨੰਤ ਹੈ ਉਨਾਂ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾ-ਕਰਮ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ-ਕਰਮ ਦੋਵੇਂ ਸੰਯੁਕਿਤ ਹਨ। ਇਹੀ ਲਕਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ "ਜਪੁਜੀ" ਦੀ ਅੰਤਮ ਪਉੜੀ ਵਿਚ 'ਸ਼ਬਦ ਦੀ

ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ' ਦਾ ਕਲਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਸਾਧਨਾ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਿਰਭਰ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਕਵੀ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਚੇਤੰਨ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਹਿਜ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਹਿਜ ਅਮਲ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਦੇ ਚੇਤੰਨ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅੰਦਰ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਘਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚ ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਥੇ ਉਚੇਚ ਹੈ ਉਥੇ ਸਹਿਜ ਨਹੀਂ। ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਨਿਰਬੰਧਨ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਆਪਣਾ ਬੰਧਾਨ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਵਿਚੋਂ ਫਲ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ, ਜੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕਵੀ ਦਾ ਵਿਅਕ-ਤਿਤਵ ਸੁਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀ ਸੁਗੰਧੀ ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਕਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਵੰਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰੰਪਰਾ ਪੂਜ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਰੰਪਰਾ ਉਸ ਅੰਦਰ ਰਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੌੜ੍ਹ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਪ੍ਰੌੜ੍ਹ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਤੀ ਧੜਕਦੀ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਮਾਨ ਨਿੱਤ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਲ ਨੂੰ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਲਕਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਲਈ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਪ੍ਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਧਿਆਨੀ ਯੋਗੀ ਵਾਂਗ ਸੁਰਤੀ ਦਾ ਖੂਹ ਗਿੜਦਾ ਹੈ, ਨੀਝ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੁਜਣ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਜੀਵਨ ਗਤੀ ਨੂੰ ਥਰਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਾਂਬੇ ਵਿਚ ਬੰਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਚਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਨਹੱਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸਮਾਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਕਠਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਿਥੋਂ ਹੋਇਆ, ਅੰਤ ਕਿਥੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਜਗਿਆਸੂ ਅਮਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਦ੍ਰਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਕਿਥੇ? ਬਸ ਚਾਲੇ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਲ ਤੁਰੀ ਜਾਣਾ। ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੀਨੇ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ
ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।
ਨਿਹੁੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ?
ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।
ਇਕੋ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮਕਾਮ ਨ ਕੋਈ
ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦੇ।

[ਇੱਛਾ ਬਲ ਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ]

ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵਕ ਆਪੇ ਦਾ ਬਿਕ ਵਾਸਤਵਿਕ ਬਿੰਬ ਹੈ। ਚੇਤੰਨ ਆਪੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜੀ ਕਾਵਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸਰੂਪ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਕਰਤੱਵ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਪ੍ਰੀਚਿਤ ਹੈ। ਕਵੀ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਵਿ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਲਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਥੋਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ 'ਕਾਵਿ ਰੰਗ-ਸੁੰਦਰਤਾ' ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਤੇ ਸੂਖਮ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤੇ ਬਿੰਬ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਸਬੰਧੀ ਉਦਾਤਭਾਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਰਸ ਰੂਪ ਸੁਗੰਧ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ" ਦੀ ਇਕ ਰਚਨਾ 'ਅਮਰ ਰਸ' ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਚਿਤ੍ਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਸੁਹਣੇ ਹੱਥ ਸੁਰਾਹੀ ਪਯਾਲਃ
ਦੇਖ ਦੁਖੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ,
ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਮੁਖ ਦੇਖ ਸਜਨ ਦਾ
ਦੇਖ ਸੁਰਾਹੀ ਰੋਈ।
ਰੋਂਦੀ ਵੇਖ ਸਜਨ ਹਸ ਆਖੇ,
'ਕਉੜੀ ਸ਼ਾਬ ਨ ਲਯਾਯਾ ;
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਸ ਸੁਰਾਹੀ ਭਰਿਆ,
ਪੀਏ ਤੇ ਜੀਵੇ ਮੋਈ।'

ਇਥੇ ਸੂਫ਼ੀ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਾਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸੁਰਾਹੀ ਤੇ ਪਿਆਲਾ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਰਵਾਣਿਤ ਰੂਪ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਵਸਤੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੂਫ਼ੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਸਤੀ ਤੇ ਖੇੜੇ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਸੰਸਾਰਕ ਰੁਚੀਆਂ ਅਧੀਨ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਿਰੋਲ ਕਾਮਨਾਗਤ ਪੱਧਰ ਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ, ਉਰਦੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕੁਝ ਸਸਤੇ ਜਿਹੇ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਕਵਿਤਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਦਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਪੁਸ਼ਪ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹੀ ਮਨੋਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਹਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਆਤਮ ਪਛਾਣ ਤੇ ਜਗਤ ਕਲਿਆਣ ਹਿਤ ਰਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਵਿਤਾ ਜਿਥੇ ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਉਦਗਾਰਾਂ ਦੀ ਉਚੇਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਵੀ ਉਕਰੇ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਦੁਖੀ [ਜਨਤਾ] ਸੋਹਣੇ ਸਜਨ [ਕਵੀ] ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁਰਾਹੀ [ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਦੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਰੂਪ] ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਰੋ ਪਈ ਹੈ। ਕੌੜੀ ਸ਼ਰਾਬ, ਸੰਸਾਰਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਨਪਰੰਪਰਾ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਪਰ ਕਵੀ ਦੇ ਅਮਰ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਮੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਗੌਰਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਨਵ-ਮਾਨਵ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ-- ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਜਿਹੀ ਮਹਾਨ ਕਵਿਤਾ ਅਮਿੱਟ ਲਗਨ ਤੇ ਅਖੁੱਟ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਪਾਰਸ-ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੇ ਪੱਕਾ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਪੁਸ਼ਪ ਅੱਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭਿੰਨੀ ਗੁਲਾਬ

ਸੁਗੰਧੀ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਏ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਉਤੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੂਠਾ 'ਜਿਹਾ ਵਜਦ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਆਤਮ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਆਤਮ ਦ੍ਰਵਣ ਵਾਲਾ ਝਲਕਾਰਾ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ। ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਕਰਨਾ ਕਵੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਦੈਵੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਵੀ ਤਾਂ ਉਸ ਅਨੂਠੀ ਦੈਵੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਦਾ ਇਕ ਵਾਹਣ ਮਾਤਰ ਵਸੀਲਾ ਹੈ [ਰਸ ਰਸੀਆ ਰਸਾਲ], ਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਅਫਲਾਤੂਨ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਾਨ ਉਦਾਤ ਵਸਤੂ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰਥਕ ਸਮਾਜਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ :—

> ਸੁਣ ਤੂੰ ਲਿਖਣ ਹਾਰਿਆ, ਐਸਾ ਕੁਝ ਨਾ ਲਿੱਖ,
> ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਤੇ ਜਗਤ-ਵਧੇ ਪਾਪ ਅਰ ਦੁੱਖ........
> ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਜਗਤ-ਵਿਚ ਨੀਵੇਂ ਕਰਮ ਸੁਭਾਉ
> ਅਗੇ ਵਲੇ ਹਨ ਬੜੇ ਤਿਉਂ ਵਧਾਵੇਂ ਲਿੱਖ
>
> (ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ)

ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ਵਾਦੀ ਵੀ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਲੰਮੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਪੜਾਉ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਵੀ ਆਪਾ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਲੁਕਵਾਂ ਤੇ ਸੰਕੇਤਕ ਰੰਗ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਕਮਾਲ ਤਾਂ ਉਸੇ ਸਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਕਰਮ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਪ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਉਤੇ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅ-ਕਤਿਤਵ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਉਜਾ-ਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। 'ਕਿੱਕਰ' 'ਬਨਫ਼ਸ਼ੇ ਦਾ ਫੁੱਲ' 'ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ' ਕੁਝ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੇ ਬਾਹਰੀ ਪਸਾਰੇ (horizontal expansion) ਵੀ ਥਾਂ ਉਚੇਰੇ ਵਿਕਾਸ (vertical growth) ਦੇ ਦਾਈਏ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ 'ਸਿੱਧੇ ਜਾਣ ਚੜ੍ਹਦੇ' ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, 'ਚੌੜੇ ਦਾਉ ਵਧਣ' ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਭਿੰਨੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਲੁਕਾਇਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੁਕ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਮਹਿਕ ਉਠਣ ਵਾਂਗ ਅਣਹੋਂਦੇ ਤੇ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਆਪ ਹੀ ਵੰਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਰਹੱਸ ਹੈ ਇਸ ਦੇ 'ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ' ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ 'ਰੌਲਿਆਂ ਤੇ ਝਮੇਲਿਆਂ' ਵਿਚ ਆ ਖਲੋਣ ਦਾ। ਉਚੇਰੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਉਤਰਾਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ 'ਹੇਮ ਕੂੰਟ ਤੋਂ ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ' ਦਾ ਇਕ ਲਘੂ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ 'ਤ੍ਰਿੰਞਣ ਦੀਆਂ ਸਖੀਆਂ' ਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ 'ਰਾਜ ਹੰਸ' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਹਿਰਦ ਤੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦਰਦ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਜਾਣਾ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਮਨੁਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਘਟਾ ਸਕਦੇ! ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡੇ ? ਇਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਹੈ ਦੀ ਕਈ ਵਾਰ ਗਲਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਉਨਮੁਖੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਪੁਸ਼ਪ ਹੁਲਾਰੇ ਮਿੱਠੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਲਕਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਮੋੜ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਵੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਵਿਕਸਿਤ ਆਪਾ ਚੁੰਬਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਾਨ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਕੁੱਸਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸੂਖਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮਾਰਮਿਕ ਤੇ ਅਸਲੀ ਲਕਸ਼ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਧੁਰ ਦੀ ਖਿੱਚ, ਅਸਲੇ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰਸ ਵਿਲੀਨਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਮੁਖ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਰਮਜ਼ੀਆ ਵੱਥ ਹੈ ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਮੋਤੀ ਅਹਾਰ ਕਰਨ ਸਮਾਨ। ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੰਸ ਤਾਂ ਕੋਧਰਾ ਖਾਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਸੰਗ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਗਲ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਲਾਇਨਵਾਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਹਿਜਵਾਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਹਿਜ ਰੰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਸੱਤ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ) ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਯਥਾਰਥ (apparent reality) ਦੀ ਨਾਨਾ ਰੂਪਤਾ ਪਿੱਛੇ ਅਦ੍ਵੈਤ ਦੀ ਝਲਕ ਤੇ ਪਰਮ ਯਥਾਰਥ (ultimate reality) ਜਾਂ ਅਸਲੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੀ 'ਵਿਛੋੜਾ ਵਸਲ' ਨਾਂ ਦੀ ਰੁਬਾਈ ਇਸੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੱਚ ਦੀ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ :—

> ਸਾਬਣ ਲਾ ਲਾ ਧੋਤਾ ਕੋਲਾ,
> ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ
> ਖੁੰਬ ਚਾੜ੍ਹ ਰੰਗਣ ਭੀ ਧਰਿਆ
> ਰੰਗ ਨ ਏਸ ਵਟਾਇਆ
> ਵਿੱਛੜ ਕੇ ਕਾਲਖ ਸੀ ਆਈ
> ਬਿਨ ਮਿਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ
> ਅੰਗ ਅੱਗ ਦੇ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖੋ
> ਚੜ੍ਹਦਾ ਰੂਪ ਸਵਾਇਆ।

ਇਸੇ ਅਸਲੇ ਵਲ ਖਿੱਚ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੀਕਮਈ ਝਲਕ ਜੋ ਕਵੀ ਦੀ ਆਤਮਕ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਭਾਵਕ ਵੇਗ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ 'ਤਯਾਰੀਆਂ' ਨਾਂ ਦੀ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰੀਤ ਲੋਕ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਕਿਵੇਂ ਨਵੇਂ ਅਰਥ ਦੇ ਕੇ 'ਤ੍ਰਪਕਾ ਤ੍ਰਪਕਾ ਡੁਲ੍ਹਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਹੁ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗ' ਵੇਗਵਾਨ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਮਈ ਆਪੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ :—

> ਰਾਂਝਾ ਬੈਠਾ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ
> ਨਾਲ ਭਾਬੀਆਂ ਅੜਦਾ, —

ਕਾਸਾ ਅਜੇ ਚੱਕ ਹੈ ਚੜ੍ਹਿਆ —
ਹੱਥ ਘੁਮਿਆਰ ਉਸ ਘੜਦਾ —
ਹੀਰ ਸੁਰਾਹੀ ਧੌਣ ਨਿਵਾਈ,
ਖਲੀ ਝਨਾਂ ਦੀ ਕੰਧੀ,
ਸ਼ਹੁ ਦਰਿਆ ਵਗੇ ਨਹੀਂ ਅਟਕੇ
ਤੁਪਕਾ ਤੁਪਕਾ ਖੜਦਾ ।

ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ 'ਅਚੱਲ ਰਾਂਝਾ' ਹੈ ਜੋ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਬੈਠ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕੁੰਡੀ ਪਾਈ 'ਹੀਰ ਆਤਮਾ' ਨੂੰ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਿੱਚ ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਨਿੱਤ ਦੀ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਪਲ ਪਲ ਦਾ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਹੈ......ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿਚ ਮੇਲ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਰਸ ਅਕਹਿ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਕਵੀ ਨੂੰ ਦੈਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਸਾਤਵਿਕ ਦੈਵੀ ਅਨੁਭੂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ । ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੂਖਮੀਕਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਹਿਜ ਟਿਕਾਓ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਉਦਾਤ ਭਾਵੀ ਤੇ ਸੁਹਾਗ-ਅਨੰਦ [ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ] ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਂਗਲੀ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਨਿਖਰਿਆ ਸੁਹਾਪਣ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਉਸ ਜਿਹੀ ਹੀ ਜਵਾਨ, ਸਦ-ਵਿਗਾਸੀ, ਖੇੜੇ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਅਨੰਦ-ਵਰਧਕ, ਅਕੱਥਨੀ ਮਸਤੀ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੱਜਾ, ਸਰਮ [ਸੁੰਦਰਤਾ] ਦੀ ਧਿਆਨੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਦੀ ਕਾਵਿ ਘਾੜਤ ਘੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਭਾਵਵਾਚਕ (abstract) ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚਿੰਨ-ਮਈ(metaphorical)ਹੈ। ਕਵੀ ਆਖਦਾਹੈ :-

ਮਹਿੰਦੀਏ ਨੀ ਰੰਗ ਰੱਤੀਏ ਨੀ !
ਕਾਹਨੂੰ ਰਖਿਆ ਈ ਰੰਗ ਲੁਕਾ ਸਹੀਏ,
ਹੱਥ ਰੰਗ ਸਾਡੇ ਸ਼ਰਮਾਕਲੇ ਨੀ
ਵੰਨੀ ਅੱਜ ਸੁਹਾਗ ਦੀ ਲਾ ਲਈਏ
ਗਿੱਧੇ ਮਾਰਦੇ ਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥਾਂ
ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਪਾ ਦੇਈਏ,
ਗਲ ਪਾ ਗਲਵੱਕੜੀ ਖੁਹਲੀਏ ਨਾ,
ਰੰਗ ਲਾ ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਸਦਾ ਰਹੀਏ ।

[ਮਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਕੋਲ]

ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿਚਲੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਤੇ ਚਿੰਤਨਾਤਮਕ ਦੋ ਪੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਢੁਕਵਾਂ ਸਰੂਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਤ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਆਧਾਰ ਭਾਵੇਂ ਸੰਪਰਦਾਈ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਵਿਚ ਹਨ ਜੋ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜ ਅੰਗ ਹੈ......ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕਵਿ-ਮਈ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵਾਚਕ ਮਾਧਿਅਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਅਕਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਨਿਜ-ਤੱਵ ਦੀ ਏਨੀ ਪਾਣ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨਿਸਚੇਦਾਇਕ, ਇਸ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਨਿੱਜੀ, ਇਸ ਦੇ ਸਰੋਦੀ ਅੰਸ਼ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਭਾਵਕੁਤਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਰਸਮਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਵਾਲਾ ਆਧੁਨਿਕ ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਅੰਗ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਵੇਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਜੋ ਅਤਿ ਉਤਮ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਾਧਨਾ ਉਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿਜੀ ਮਾਰਮਿਕਤਾ ਤੇ ਰਹੱਸ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵੀ ਛਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਉਸ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੰਨਾ ਸੁਹਿਰਦ ਹੈ। ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਸਰੋਦੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਝਰਨੇ ਵਾਂਗੂ ਵਹਿ ਉਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੂਠਾ ਅਨੁਭਵ ਮੌਲਿਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਚਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਕਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋਣ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਵੀ ਦੇ ਸੁਹਜਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜਿਥੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸਹਿਜਵਾਦੀ ਹਨ ਉਥੇ ਕਲਪਨਾ ਪੱਖੋਂ ਸੁਹਜਵਾਦੀ। ਜੇ ਬਿੰਬ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਵੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਆਪੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਮਈ ਉਘਾੜ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਬਿੰਬ-ਵਿਧਾਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਨੂਠਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਰਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਵੀ ਦਾ ਬਿੰਬ-ਸੰਸਾਰ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਮੈਕਸਮੂਲਰ ਨੇ ਰਿਗਵੇਦ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਵੈਦਿਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵਰਣ ਰੂਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਚਾਨਣ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅਗਨੀ, ਊਸ਼ਾ, ਜਲ, ਵਰਣ, ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਸਭ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅਨਾਦੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਬਿੰਬ ਹਨ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਵੈਦਿਕ 'ਦੇਵ ਦੇਵਾ' ਨੇ 'ਸਰਬ-ਦੇਵਾ' ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਰੂਪ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਲੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਵੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਭਾਵ 'ਸਰਬ ਦੇਵਾ' ਜਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਜਾਂ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਾਖਿਆਤ ਸਰੂਪ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੱਗੇ ਕਾਵਿ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪਸਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ-ਗਤ ਆਪਾ ਜਾਂ ਕਵੀ ਦਾ ਆਤਮਗਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ (subjective view point) ਇਸ ਆਤਮ-ਬਿੰਦੂ ਉਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਆਤਮ-ਬਿੰਦੂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇਰਾ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਜਾਂ ਆਭਾਸ ਮਨੁੱਖੀ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਸਿਖਰਲਾ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਉਤੇ ਹੀ ਪਰਮ ਸੱਤਾ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਅੱਗੇ ਉਸ ਝਲਕਾਰੇ ਨੂੰ ਜੋ ਸੂਖਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰਕ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਵਿਚ ਪਸਾਰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਬਿੰਬ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਲਹਿਰਾ ਭਾਵ ਸੰਗੀਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਸਹਿਯੋਗੀ ਤੇ ਇਕਸੁਰ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਵਿਚ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੰਗੀਤ ਹੈ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਰੰਤਰ ਚਾਲ ਵਿਚ ਬੱਝੇ ਪਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਲ ਅਨਾਦੀ ਤੇ ਸਦੀਵ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਸ

ਪਰਮ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਪਕੜਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਇਕ ਆਤਮਕ ਭੂਮੀ ਦੀ ਖੇਡ, ਲੀਲਾ, ਪਸਾਰਾ ਤੇ ਕੌਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਹੀ ਇਸ ਪਰਮ ਰਹੱਸ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਆਤਮ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੁਹਜਮਈ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਦਮ ਬ੍ਰਿਛ, ਚਿਨਾਰ, ਬਿਨਫਸ਼ਾ, ਝਿਲਮਿਲਾਂਦੇ ਜਲ-ਤਰੰਗਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜਗਮਗਾਂਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਖੇੜਾ, ਤ੍ਰੇਲ ਮੋਤੀ ਦੀ ਡਲ੍ਹਕ, ਵੱਛੇ ਤੇ ਗਊ ਦੀ ਵਾਤਸੱਲਤਾਂ, ਕੇਲੋਂ ਦੇ ਸੂਈ-ਪੱਤਿਆਂ ਉਤੇ ਚਾਨਣੀ ਦੀ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਆਦਿ ਸਭ ਇਸ ਸੂਖਮ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਲਰਜ਼ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਸਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਆਤ-ਮਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਖੇੜੇ ਦੇ ਜਲੌ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਮੰਚ ਦੀ ਸੂਖਮ ਖੇਡ ਲਈ ਪਾਤਰ...... ਹਸਤੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਵਿਧੀ ਅਥਵਾ ਕਾਵਿ ਸਰੂਪ ਮਾਧਿਅਮ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੱਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਤਾ ਇਕ ਉਹ ਆਧੁ-ਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ, ਪ੍ਰਬੁੱਧਤਾਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਬੌਧਿਕਤਾ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਕਾਰੀ ਸੂਝ ਸੰਦੇਹ-ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਪੜਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਥੇ ਉਹ ਬੌਧਿਕ ਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਜਾਂ ਧਿਆਨ-ਯੁਕਤ (contemplative) ਹੋਏ ਹਨ ਉਥੇ ਉਹ ਸੁਘੜ ਸਿਆਣਪ (profound wisdom) ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਕਤਕ ਕਾਵਿ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ, ਨਿਗਰ ਬੌਧਿਕਤਾ ਝਲਕਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ :—

> ਦਰ ਢੱਠਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਪੈਂਦੀ ਯਾਰ
> ਗਲ ਪਏ ਫੁਲ ਹਾਰ ਦੀ ਭਾਸੇ ਨਾ ਮਹਿਕਾਰ।

ਇਸ ਕਾਵਿ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਦੋ ਰੁਖ ਹਨ। ਇਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਵੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਮੂਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀ-ਅਤ ਦੇ ਸਥਾਈਤਵ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਰੂਪ ਹੈ ਦੂਜਾ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਅਨੁਭਵ ਸਮੂਹ ਦਾ ਕਾਵਿਕ ਪੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਸੁੰਦਰ ਕਾਵਿ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਦੇਣ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਜਾਂ ਕਾਵਿ-ਕੌਸ਼ਲਤਾ ਜਾਂ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕਲਾ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੱਥ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਧਨਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੇਧ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੇਧ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਸਥਾਪਿਤ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਸਰੂਪ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਆਪਣੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਬੰਧਨ ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਹਰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਰੂਪ ਵੀ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਪਰੰਪਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਯੋਗ ਸਾਧੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਵੀ ਪੁੱਜੀ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚਲੇ ਅਨੁਭਵ ਸਮੂਹ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਉਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕਵੀ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਹ ਇਕ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰੌੜ ਸਾਹਿਤਕ ਚੇਤੰਨਤਾ ਕਲਾ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਟੀ. ਐਸ. ਇਲੀਅਟ ਇਸ ਨੂੰ 'ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਪਛਾਣ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਹ ਦੀਰਘ ਪ੍ਰੀਸ਼ਰਮ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀਰਘ ਪ੍ਰੀਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਅਤੀਤ, ਵਰਤ-ਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ, ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਵਿਕਾਸ ਪੜਾ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਾਵਿ ਯਾਤ੍ਰਾ ਨੇ ਮਹਾਨ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਦਾਇਤਵ ਨੂੰ ਚੇਤੰਨ ਤੇ ਸਿੱਧ ਹੱਥ ਕਲਾਕਾਰ ਵਾਂਗ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਮਹੱਲ ਦੇ ਕਈ ਕੁੰਜ ਤੇ ਮੰਡਪ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ-ਵਿਧਾਨ (structural design) ਵਸਤੂਗਤ (objective) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਗਤ (sub jective) ਪੱਖ ਉਤੇ ਤਾਂ ਕਈ ਆਧੁਨਿਕ ਆਲੋਚਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸਤੂਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਦੇਣ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਦਾ ਰੂਪ-ਵਿਸਥਾਰ ਛੰਦ-ਵੰਨਗੀ ਬਿੰਬ-ਵਿਧਾਨ ਸ਼ਬਦ-ਉਕਤੀ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਲਹਿਜਾ, ਰਸ-ਮਈ ਸਰੂਪ, ਗੰਭੀਰ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਵਿਚਾਰਮਾਲਾ ਤੇ ਇਕਾਗਰ-ਗਤ ਸਿਰਜਣ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਅਨੂਪਮ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਵਸਤੂ-ਭਾਵੀ ਕਲਾਤਮਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪੂਰਵ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਕੌਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੀ ਹੈ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਵਸਤੂ ਤੇ ਰੂਪ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬੁੱਧੀਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਰਦੂ, ਬੰਗਲਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਆਦਿ ਉਨਤ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲੋਂ ਅਗੇਤਰਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਪਰ ਏਨਾ ਅਗੇਤਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛੇਤਰਾ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੂਰਵ ਕਾਲੀਨ ਕਾਵਿ-ਪਰੰਪਰਾ ਚੋਖੀ ਵਿਕ-ਸਿਤ ਤੇ ਮਾਨਨੀਯ ਸੀ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਾਵਿ-ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਗੁਰੂਆਂ ਭਗਤਾਂ ਸੂਫੀ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨ-ਛੁਹ ਪਾ ਕੇ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ

ਦਾ ਅਸਲੀ ਸੋਮਾ ਇਹੀ ਅਖੁੱਟ ਤੇ ਅਟੁੱਟ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਚਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਦਿਸਹੱਦੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ-ਗਾਥਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਭਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੇ ਆਂਚਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਰਸਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਗੌਰਵ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਮਿਟਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਧੁੰਦੂਕਾਰ, ਅਥਿਰਤਾ ਤੇ ਸਸਤੇ ਮਾਲ ਦਾ ਵਿਊ-ਚਕਰ ਪਸਰ ਚੁਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਵੱਛ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਦਾ ਦਮ ਘੁੱਟਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੁਜਿੰਦ ਕਾਵਿ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਤੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਵਿਊ ਚਕਰ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਹੈ, ਧੁੰਦਲਕੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਅਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਸਥਿਰਤਾ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਸੇਧ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰਪਰਾ ਦਾ ਗੌਰਵਮਈ ਪੱਖ ਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁੱਚਾ ਦਾਇਤਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਉਸ ਕਰਤੱਵ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਨਿਭਾਇਆ ਇਸੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸਦਾ ਮਾਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ।

ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸੁਬੋਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਵੀ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਲੱਖਣ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂਗਲੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਾਹਰੀ ਜਗਤ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਤੇ ਵਿਵੇਚਨ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸੂਝ ਬੂਝ ਦਾ ਪ੍ਰੀਚੈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਵਿਚ ਇਸ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਬਾਰੀਕ ਨਿਰੀਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜੇ ਕਲਾਤਮਕ ਵੇਸ ਪਹਿਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕਲਾ ਮਈ ਚਮਤਕਾਰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਚਮਤਕਾਰ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚਲੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਵਿਚ ਬਾਹਰ-ਮੁਖੀ ਕਲਾਤਮਕ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਇਕ ਯੋਗ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ।

ਕਵੀ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਚੋਣ ਅਤੇ ਕਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਛੂਹ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਭਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵਕ ਉਤਰਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਾਵਿਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬੀੜ ਸਕਣ ਵਿਚ ਕਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਭ ਦਾ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ 'ਨਿਨਾਣ ਭਰਜਾਈ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬੜੇ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਉਸਾਰੀ, ਕਥਾ-ਬਣਤਰ ਤੇ ਰੂਪ ਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹੀ ਕਾਵਿ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਿੱਕੇਬੰਦ ਬੈਂਤ ਤੇ ਉਹੀ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਉਕਤੀ। ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਟੱਕਰ, ਤਨਾਓ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੀਤੀ-ਗਤ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀ ਛਾਪ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਉਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਨਿਭਾ, ਅੰਤ ਤੇ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਵਿ-ਰੀਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਚੇਤੰਨ ਬੋਧ ਉਸ ਦੀ ਅਵੱਸ਼ਕਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਹਿ ਸਕੇ, ਅਜਿਹਾ ਠੋਸ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਜੇ ਇਹ ਬੇਜਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਰਾਹੀ ਅਮਲ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। 'ਰਾਜਾ ਲੱਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ' ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਣ ਤੁੱਕਬੰਦ ਬੈਂਤ ਬਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬੈਂਤ ਦਾ ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਯੋਗ ਮਾਧਿਅਮ ਸਮਝ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਛੰਦ ਰੀਤੀਗਤ ਜਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਾਤਨ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹੀ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਕੌਣ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਬੈਂਤਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਵੀ ਬੜਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਦੂਜੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਭਾ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਪੱਖ ਉਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਰੰਭਕ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਰੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਸਤੂ ਕਥਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸਮਗ੍ਰੀ ਉਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ, 'ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਵਾੜੀ' ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਭਾ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਰਧਾ ਗੁੱਧਾ, ਮਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤੀਖਣ ਭਾਵੁਕਤਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਕਰੁਣਾ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਅਛੋਪਲੇ ਹੀ ਸਰੋਦੀ ਹੂਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਉਸ ਗਦ ਮਈ ਮਾਰਗ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਨ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਰੀਤੀਗਤ ਮਾਣ-ਦੰਡਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੀਚਿਆਂ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਆਦਰਨੀਯ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਇਹ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਕੋਰੀਆ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ 'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ' ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵੀ ਮਹਾਨ ਨਿਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ, ਕਲਪਣਾ ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸੂਖਮ ਤੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਪਕੜ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਅਮਲੀ

ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕਕੇ ਵੀ । ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਪਹੁੰਚ ਤੇ ਵੈਰਾਟ ਸਿੱਧੀ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰੀਚੈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ ਇਕ ਅਸਾਧਾਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਰਣਨ ਵਾਂਗ ਅਥਾਹ ਤੇ ਅਗਾਧ ਹੈ । ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲੁਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਘੁੰਡ ਲਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਸੂਖਮ ਤਲਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਇਕੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇਕੋ ਜਨਮ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਯੁਗਾਂ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵੀਨ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚੇਤੰਨਤਾ ਉਭਰੀ ਹੋਵੇ । ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਵਲ ਉਪਰ ਸੂਰਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਗ-ਮਗਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਸਨ ਵਿਚ ਨਿਰਤ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਹੋਣ । ਇਹ ਕੰਵਲ ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਹਿਜ ਖਿੜਾਓ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚੋਂ ਨਿਹਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਰਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 'ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ' ਨੂੰ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਉਹ ਮਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੂਖਮ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਬੋਧ ਨੀਝਵਾਨ ਕਵੀ ਇਥੇ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਨੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵੁਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਦੀ ਸਾਖਿਆਤ ਜਲ ਧਾਰਾ ਬਣ ਵਹਿ ਤੁਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਹਾਰ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਠਹੁਰ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਖੰਭ ਫੜਫੜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਉਤਸਕ ਬਿਰਹਾ ਕੁੱਠੀ, ਬਿਹਬਲ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਵਿਚ ਮਜਬੂਰ । ਭੌਤਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਗਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਪਰ ਜੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਚੇਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਆਤਮਕ ਸੁਰਤੀ ਜਾਗ ਪਏ, ਸਤ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਰਤਾਰੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹੀ ਬਿਰਹਾ ਵਿਰ-ਲਾਪ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਮਹਾਂ ਸਰੋਦ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤ੍ਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸ਼ਾਇਦ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਸਾਧਕਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਹੈ । ਇਥੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਕੌਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਉਸ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਕ੍ਰਸ਼ਕ ਧਿਆਨੀ ਮੂਰਤੀ (Vision af beauty) ਉਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸੂਰਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਪਰਮ ਸੁੰਦਰਤਾ) ਦਾ ਇਕ ਅਣੂ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਵਿਸਥਾਰ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ, ਕਾਦਰ, ਕੁਦਰਤ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਸਭ ਇਕ ਸੁਰ ਤੇ ਓਪ-ਪ੍ਰੋਤ ਹਨ । ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਕਈ ਕਥਨ ਮਹਾਂ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਗਏ ਹਨ :—

> ਸੱਜਣ ਆਏ ਜੋਗ ਦਰ ਨਾ ਮੀਟੀਏ,
> 'ਬੂਹੇ ਖੋਲ ਚੁਪੱਟ ਅੰਦਰ ਸੱਦੀਏ;
> 'ਖੋਲ੍ਹਣ ਮੀਟਣ ਖੇਡ ਵੱਡੀ ਬਿਅੱਦਬੀ ;
> ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੀਏ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਰਿਓ ।'
> ਮੁਲ ਨ ਵਿਕਦਾ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ;
> ਦੌਲਤ ਜਾਨ ਨ ਮਾਲ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
> ਮੁਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਰ ਨ ਮੁਲ ਹੈ
> ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਹੀਰਾ ਹੀ ਸਕੇ ,
> ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਵਿਹਾਝਦਾ ।
> ਜਿਉਂਦਯਾਂ ਮਰਕੇ ਨੀਰ ਜਦੋਂ ਦਿਖਾਲਿਆ
> ਤਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਆਪ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲਿਆ ।

ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਅਨੂਠੀ ਕਥਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਹਣ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ । ਅਸਲੀ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਧਿਆਨੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਰਹੱਸ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ ਇਥੇ ਸਹਿਜ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਯੋਗ ਹੈ, ਸਾਧਨਾ ਹੈ .... ਆਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਹੈ । ਪਰ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ ਸਬੰਧੀ ਕਰੁਣ ਕਥਾ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਆਸ਼ਾ ਭਰਪੂਰ ਸੁਹਜਵਾਦੀ ਨ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸੂਖਮ, ਆਤਮਕ ਹੈ । 'ਪੁਸ਼ਪਾਵਤੀ-ਚੰਦ੍ਰਾਵਤ' 'ਫਰਾਮੁਰਜ਼ ਦੀ ਵਿਲਕਣੀ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ' ਵਰਗੀਆਂ ਬਿਰ੍ਤਾਂਤੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰਥਕ (Positive) ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਨਿਰਾ ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਕ ਸਿਖਰਲਾ ਆਤ-ਮਕ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਤ੍ਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪੇ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ ਏਕਤਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਜਾ ਪੁਜਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਏਕਤਾ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚੇਤੰਨਤਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕੜੀ ਹੈ । ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁਭਾ ਵੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਵਿਚ ਬੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਇਉਂ ਮਨੁੱਖੀ ਪਾਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਮੰਚ ਤੇ ਵਾਪਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਟਕ ਲਘੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਦੇ ਅਦ੍ਵੈਤ ਦੀ ਕਥਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਅਧਿਆਤ-ਮਕ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਲਘੂ ਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਸੰਜੋਗ ਦੀ ਝਲਕ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ 'ਪੁਸ਼ਪਾਵਤੀ-ਚੰਦ੍ਰਾਵਤ' ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । 'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ' ਵਿਚਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੁਭਵ ਬੜਾ ਤੀਖਣ, ਵਿਆਕੁਲ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਭਾਰ ਥੱਲੇ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰ ਅਥੱਕ ਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਅਮੋੜ ਤੇ ਵੇਗਵਾਨ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਸਹਿਜ ਅਨੰਦ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ 'ਪੁਸ਼ਪਾਵਤੀ-ਚੰਦ੍ਰਾਵਤ' ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦੀ ਤਲ ਭੂਮੀ ਉਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਟਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਜਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਪਿਛੋਕੜ ਪ੍ਰਕਿਰ੍ਤੀ ਦੀ ਰੰਗ ਭੂਮੀ, ਤੂਤ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਮੁੜਵੇਂ ਮੁਢ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਿਛਿਆ ਹਰੇ ਘਾਹ ਦਾ ਮਖਮਲੀ ਆਸਨ ਹੈ ;—

> ਛਾਉ ਸੰਘਣੀ, ਵਾਉ ਠੰਢੇਰੀ,
> ਫਰਸ਼ ਮਖਮਲੀ ਘਾਹ ਹਰਾ ।
> ਮੁੜਵਾਂ ਮੁੱਢ ਤੂਤ ਦਾ ਝੁਕਿਆ
> ਬਣਿਆ ਆਸਣ ਬਹੁਤ ਖਰਾ,
> ਬੈਠ ਇਥਾਈਂ ਝਾਤੀ ਪਾਵਾਂ,
> ਅੰਦਰ ਜ਼ਰਾ ਠਰ੍ਹਾਇ ਲਵਾਂ ?
> ਸਮਝਾਂ ਸਾਫ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪੇ,
> ਜੇ ਕੁਝ ਹਿੰਮਤ ਪਾਇ ਲਵਾਂ ।

ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਨਾਟਕੀ ਸੰਬਾਦ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਸੰਬਾਦ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਕਾਵਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਤੱਤ ਸੰਮਿਲਤ ਹਨ । ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਸੂਰਤ, ਸੀਰਤ, ਗੁਣ, ਵਿਦਿਆ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ! ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਬਾਹ

ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਚੇਰਾ-ਪਿਆਰ ਅਨੁਭਵ ਸਦਾ ਅਵਾਕ ਤੇ ਮੂਕ ਹੈ। ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਖਿੱਚ ਤੇ ਲਗਨ ਹੈ। ਮੇਲ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਿੱਕ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਸੁੰਨਤਾ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਸਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਰੀਰਕ ਮੇਲ ਦੇ ਨਿੱਘ ਨੂੰ ਮਾਨਣ। ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹਨ। ਬਾਹਰੀ ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਸਿੱਕ ਹੈ, ਇਕ ਚਿਣਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਾਹੀਂ ਸਦਾ ਤੁਰਦਿਆਂ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਸੌਂਪ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਵਰਤ ਹੈ, ਇਕ ਪ੍ਰਤਿੱਗਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਤਿਆਗ ਹੈ, ਇਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਟੱਲ ਨੇਮ ਬਾਰੇ 'ਪੁਸ਼ਪਾਵਤੀ' ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹਨ :—

ਪੱਕਾ ਦਾਈਆ ਇਹ ਹਿਰਦੇ ਦਾ,
ਕਦੀ ਨਾ ਛੱਡਾਂ ਮੌਤ ਸਹਾਂ,
ਜੇ ਵਰਿਆ, ਚੰਦ੍ਰਾਵਤ ਵਰਸਾਂ,
ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੁਆਰੀ ਨਿੱਤ ਰਹਾਂ।
ਤੂੰ ਡਿੱਠਾ ਤੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਰਿਹਾ ਨਾ
ਨਜ਼ਰ ਆਪ ਤੂੰ ਹੋਇ ਗਿਆ,
ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ,
ਦੂਆ ਨਜ਼ਰੋਂ ਲੋਪ ਰਿਹਾ।

ਇਥੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾ ਦਾ ਰੂਪ ਸੁਖਾਂਤਕ। ਹੈ 'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ' ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਚੋਲਾ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸਿੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਹਿਜ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮ-ਕਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸਲਾਮੀ ਤੇ ਸੂਫੀ-ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਸ਼ੋਖ ਵੰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ 'ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ' ਵਿਚ 'ਫਰਾਮੁਰਜ਼ ਦੀ ਵਿਲਕਣੀ' ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਪਨ-ਰੋਮਾਂਸ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਅਦਭੁਤਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਵਿਸਮੈਕਾਰੀ ਚਲੂਲਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਸੂਫੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਤਸੱਵਫ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੇ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਜਲੌਅ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਲਿਆ ਹੈ :—

ਬਖਸ਼ੀ-ਲਾਲਾ-ਰੁਖ ਜੋ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਮੈਂ,
ਸ਼ਖਸੀ ਉਚਾ ਸੁੱਖ ਮਟੱਕੇ ਹੁਸਨ ਦਾ।
ਜਿਸ ਛੁਹ ਦੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਕਿ ਹਾਂ ਜੀ ਉਠਿਆ
ਜਿਸ ਛੁਹ ਦੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ਮੈਂ ਹੈਵਾਂ ਖਿੜ ਪਿਆ
ਜਿਸ ਛੁਹ ਦੀ ਲੈ ਛੋਹ ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਜਾਗਿਆ
ਉਸ ਦੀ ਛੁਹ ਹੁਣ ਖੋਹ ਨ ਕਰੋ ਅਛੋਹ ਜੀ।
ਉਸ ਛੁਹ ਦੇ ਪਿਛਵਾਰ ਕਿ ਲੁਕਕੇ ਸੁਹਣਿਆਂ।
ਛੁਹ ਆਪਣੀ, ਦਾਤਾਰ, ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣੀ।

'ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ' ਜੋ ਜ਼ਰਾ ਲਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤ-ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਹੈ ਆਪਣੇ ਰੋਮਾਂਟਕ ਤੇ ਸੁਪਨ-ਮਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਮਨੋਹਰ ਪ੍ਰੀਤ-ਕਥਾ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਇਕਾਂਤ ਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਰਸਰਾਹਟ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰੇਮ-ਜਿੰਦੜੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਬਜਰੇ (ਛੋਟੀ ਕਿਸ਼ਤੀ) ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਝੀਲ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਜ਼ਾਲਮ ਕੋਲੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਪਰੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁਪਨ-ਮਈ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ! ਇਹ ਇਸ ਕਥਾ ਦਾ ਰਹੱਸਮਈ ਪੱਖ ਹੈ ਪਰ ਕਰਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਮਈ ਦੂਈ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਤੇ ਕਿਰਣ ਵਿਚ ਕਿਰਣ ਰਲਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧੁਰ ਦੀ ਰੱਬੀ ਛਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਇਕ ਰਹਿਮਤ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ :—

ਇਕ ਕਿਸ਼ਤੀ ਵਿਚ ਦੁਇ ਇਕ ਹੋਏ,
ਬੇ ਖੁਦੀਆਂ ਦੀ ਗੋਦੀ ਸੋਏ,
ਲਿਵ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਤਾਰ ਪੁਰੋਏ,
ਰੰਗ ਰੱਤੇ ਰਸ ਰੰਗ ਸਮੋਏ,
ਮਸਤੀਆਂ ਕੁਛੜ ਚੱਕ—
ਅਰਸ਼ੀਂ ਲੈ ਗਈਆਂ
ਸ਼ਾਮਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ,
ਲਹਿਰਾਂ ਸੌਂ ਗਈਆਂ
ਪਾਣੀ ਸੀਨੇ ਲੱਗ
ਲਹਿਰਾਂ ਸੌਂ ਗਈਆਂ

ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾਵਿ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਤਲ ਹਨ, ਇਕ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ 'ਧੁਰੋਂ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤਾਂਘ 'ਤੇ 'ਸੀਨੇ ਦੀ ਖਿੱਚ' ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ 'ਅੰਦਰ ਦੀ ਟੇਕ' ਹੈ। 'ਕੰਤ ਮਹੇਲੀ ਦਾ ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ' ਇਕ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਛੰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੁੱਤ ਵਰਣਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕੁੱਠੀ ਜਿੰਦੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਨੋਵੇਗਾਂ ਤੇ ਦਿਲੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਸੁਲੰਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਸੰਕੇਤਕ ਛੁਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਭਾਵ ਮੰਡਲ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰੋਦੀ ਹੂਕ ਵਾਲਾ ਮਿੱਠਾ ਬਿਰਹਾ ਗੀਤ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਤਲੀ ਮਿਲਾਪ ਧੁਨੀ ਉਤੇ ਵੀ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ :—

ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਖਾਂ ਬੂਟਾ
ਛਡ ਗੁਲਾਬ ਗਿਉਂ ਵੇ ;
ਰਹਿ ਗਈ ਸੁੱਕੀ ਏ ਡਾਲੀ
ਸਾਰੀ ਝੰਬੀ ਮੈਂ ਪਈਆਂ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਨਿਵੇਕਲਾਪਨ ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਕੁਦਰਤ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਕਾਦਰ ਦੀ ਝਲਕ ਵੇਖ ਬਲਿਹਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਪਰਮ ਤੱਤ ਜਾਂ ਅਸਲੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਮਾਨ ਵੇਖਣਾ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਵਿ-ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ

ਪੱਖ ਹਨ। ਬਾਹਰੀ ਵਰਣਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਅਨੇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਕਵੀ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਵੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਜਿਹੀ ਹੀ ਚਲ ਪਈ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਦੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਰਣਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਿਊਂਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਦੈਵੀਕਰਣ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਾਨਵੀਕਰਣ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਖਮ ਆਪੇ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਵਿਚ ਜਿਊਂਦੀ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਰਸ ਪੂਰਨ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਤੇ ਆਤਮਾ ਉਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਬਲਵਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਨਿਜ-ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਟੱਲ ਵਾਹਣ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਵੀ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਅਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਚੱਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸੁਹਜ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਕੇਵਲ ਸੂਖਮ ਭਾਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਭਾਵ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਿਰੋਲ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰਮਣੀਕ ਤੇ ਮਾਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕਲਾਤਮਕ ਤੇ ਸਕ੍ਰਮਕ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਭੀਤਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਈ ਹੋਰ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੁਹਜ ਇਹਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਨੂਰੂਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਅੱਗੋਂ ਅਨੰਤ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਵਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਵਾਹਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਅਨੰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤੇ ਵਾਹਣ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। 'ਮਟਕ _ਲਾਰੇ' ਵਿਚ ਜਿਥੇ 'ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਜ਼ਾਰੇ' ਅੰਕਿਤ ਹਨ ਉਥੇ 'ਨਵੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਇਸ ਰਹੱਸਮਈ ਪੱਖ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ :—

> ਮੈਂ ਰੁਨੀ ਮੈਂ ਰੁਨੀ ਵੇ ਲੋਕਾ,
> ਮੀਂਹ ਜਿਉਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਏ।
> ਟੁਰੀ ਵਿਦਸਥਾ ਡਲ ਭਰ ਆਏ :
> ਤੇ ਵੁੱਲਰ ਉਮਡ ਉਮਡਾਏ—
> ਆਪਾ ਹੇਠ ਵਿਛਾ ਕੇ ਸਹੀਓ।
> ਅਸਾਂ ਨਵਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਣਾਇਆ,
> ਗਾਓ ਸੁਹਾਗ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਸੁਹਣਾ
> ਕਦੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਚਲ ਆਏ।

ਇਸ ਕਵੀ ਦਾ ਰਹੱਸਵਾਦ ਸੁਹਾਗ-ਗਾਇਣ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਹਾਗ ਜੋ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਿਛੱਤਰੀ ਘੜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਹਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨੰਦ-ਵਰਧਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਥਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈਂ' ਦੇ ਗੀਤ ਸ਼ਰਧਾ ਗੁੰਧੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ 'ਗੁਦਾਵਰੀ ਦੇ ਗੀਤ' ਸਮਾਨ 'ਚਰਨ ਪਰਸਣ' ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਬਉਰਾਨੀ ਥਰਥਰਾਹਟ ਨਾ ਕੇਵਲ ਦਰਿਆ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀਕ-ਮਈ ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਹੀ ਲਰਜ਼ਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਇਸ ਮਹਾਂ-ਵਿਗਾਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਪੁਨੀਤ ਹੋ ਉਠੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਹਿਜ ਤੇ ਵਿਗਾਸ ਦਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਨੰਦ 'ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ' ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਲਾਪ-ਤਾਂਘ ਬਾਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗ ਗਈ ਸੀ। ਫ਼ਿਰ ਇਸ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਹੁਸਨ ਇਹਸਾਸੀ ਰੰਗ ਮਾਣਿਆ 'ਲੱਲੀ ਕਸ਼ਮੀਰਨ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਇਹ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਜਵਾਨ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ 'ਮਿਲ ਵੇਲਾ ਉ' ਵਿਚ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਕਵੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਹੈ 'ਸਦਾ ਸਚਦਾਨੰਦ' ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਵਿਗਾਸ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਭਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਪਰਮ ਸੱਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਗਾਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਖਿੜ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਲਾਪ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਹੈ ? ਬਸ ਖੇੜਾ ਤੇ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ। ਜੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਅਮਿੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਸਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰਵੁੱਚ ਲਕਸ਼ (sumam bonum) ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਆਤਮਕ ਤਲ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਕਪਟਤਾ ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕਤਾ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਅੰਦਰਲੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੁਕਾਇਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੁਕਦੀ। ਇਹ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਵੰਡੀ ਜਾਣ ਲਈ ਮਚਲ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਉਚੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਸੂਖਮ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਸਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਸੁਹਿਰਦ ਮਾਨਵ ਜੋ ਵੈਰਾਟ ਤੇ ਸੂਖਮ ਇਹਸਾਸਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਵੇ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੇ ਸੰਗਠਨ ਕਾਇਮ ਕਰੇ। ਸਥਾਪਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਬੰਧਾਨ ਬੰਨੇ। ਅਜਿਹਾ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਾਹਰਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਗਾਉਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਤ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸੂਖਮ ਆਪੇ ਉਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਵੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਫੈਲਵੇਂ ਸਮਾਜਕ ਲਕਸ਼ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕਲਾ ਤਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਿਤ ਪਸਰਦੇ ਰੰਗਾਂ, ਸੁਗੰਧਾਂ ਦਾ ਮਾਨਵੀ ਸੁਰ-ਮੇਲ ਹਨ, ਬੇ ਸੁਰਾ ਤੇ ਬੇਮਚ ਸ਼ੋਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਚੇਤਨ ਵਰਗ ਉਸ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਕ੍ਰਮਕ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੱਧ-ਵਰਤੀ ਤੇ ਪਿਛਲੱਗ ਕਦੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ 'ਤੇ ਕਦੀ ਪਿੱਛੇ ਲੜਖੜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਉਹ ਉਸ ਚੇਤੰਨ ਵਿਕਾਸ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਅਚੇਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵਰਤਮਾਨ ਸਦੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਕਈ ਵਰਤਾਰੇ ਘਟੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਚਾਰਾਂ ਦੇ ਉਥੱਲ ਪੁਥੱਲ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਕਰਵਟਾਂ ਲੈਂਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਮਹਾਂ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ; ਇਸ ਉਤੇ ਕਵੀ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹੱਤਵ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਖੁਲ੍ਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਚੇਰੀ ਤੇ ਆਤਮਕ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੌਲਿਆਂ ਤੇ ਝਮੇਲਿਆ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਵੀ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ 'ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ', 'ਅਟਕ' ਆਦਿ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕੰਬਦੇ ਪੱਥਰ' ਆਦਿ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ 'ਹਾਏ ਹਿੰਦ ਫਲ ਫਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ' ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਖੇਪਤਾ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। 'ਗੰਗਾ ਰਾਮ' ਵਰਗੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ 'ਸਾਨੂੰ ਰਖ ਸੁਤੰਤਰ ਦਾਤੇ' ਤੇ 'ਖੁਲ੍ਹ ਖਹਣ ਦੀ ਜਾਚ ਨ ਦੱਸੀ,' ਵਰਗੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ ਤਤਕਾਲੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰਤਾ ਦੀ ਸਾਖੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਰਚਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੁੱਚੀ ਭਾਰਤੀ ਨਿਧੀ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਕਲਾ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਡੀ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਗੌਰਵਸ਼ੀਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਤੇ ਆਤਮਕ ਉਚਾਈਆਂ ਤੇ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਾਵਿ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪੂਰਬੀ ਕਾਵਿ ਦੀ ਆਤਮਾ' ਵਿਚ [1] ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

"ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਯੁੱਗ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕਤਮ ਸਰੂਪ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸ਼ੈਲੀ ਨਵੇਂ ਤਾਲ ਤੇ ਨਵੀਂ ਰਵਾਨੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।..........ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਸਮਾਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਹੇਠ ਕੁਆਰੀ ਕੰਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਗੀਤ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖੇੜਾ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚੀਆ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੈ ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਤਖਤ ਦੁਆਲੇ ਉਪਾਸਨਾ ਤੇ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਫੇਰੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਚਾ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ੀਲ ਕਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਾਲੀ ਵੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਕਲਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਨੁਯਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ-ਤੰਤਰ ਪਰਵਿਰਤੀ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਕੁਲੀਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਹਾ ਕਿ ਹਰ ਪਰਸੰਨ-ਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਉਹ ਸ਼ਾਹਸਵਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਡਣਾ ਘੋੜਾ ਭੂਤ ਤੇ ਭਵਿਖ ਨੂੰ ਉਤਾਹਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲੱਦੀ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲੀ ਆਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਉਂ ਅਗਾਮੀ ਸਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ੍ਵੈਮਾਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਵਰਨ-ਮਈ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਧਰ ਉਧਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਉਸਦੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੁੰਮ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪਥਰੀਲੀਆਂ ਚਟਾਨਾਂ ਤੇ ਆ ਵਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੰਦੀਵਾਨ ਅਹਿਲਿਆ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਾਂ ਇਸ ਛੋਹ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ-ਮਗਨ ਗਾਉਂਦੇ ਦੇਵ-ਗਣਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਟਣਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਚੇਤੰਨ ਵਾਂਗ ਉਹ ਮਹਾਂ ਨਿਰਤ ਵਿਚ ਨਚਣ ਤੋਂ ਰੁਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕੌਣ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਦੈਵੀ ਉਚਤਾ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋਈ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਇੱਤਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਹਿਕ ਉਠਦਾ। ਕਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਗੁਰਸਿਖ ਉਸ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੋਮ ਰਸ ਪੀਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਲਾ ਉਸਦੀ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਸਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਕੱਚੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰੰਗ ਭਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਲਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਘੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਲਾ ਸਰਵੁਚ ਹੈ ਆਪਣੀ ਸਾਬਦਿਕ ਮੂਰਤ-ਕਾਰੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਉਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੀ ਬੀਤੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਮਾਲਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਵੱਛਤਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਕਾਰਣ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਮਾਨਵਤਾ ਕਾਰਣ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਡੂੰਘਾ ਅਨੁਭਵ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਮਰਾਟਾਂ ਵਾਲੀ ਅਧਿਕਾਰ-ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਏਨਾ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਥਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਹਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਨ-ਚਾਨਣੀ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੁਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਵ-ਪੁਰਸ਼ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਬਹਾਰ ਦਾ ਬਚਿਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮੰਡਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਫ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਉਚਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੰਗੀਤ ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਛਣਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਆਪਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਥਰਥਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਣ ਅਧਿਆਤਮਕ ਹਨ। ਉਹ ਬੁਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕੁਆਰੀ-ਕੰਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲਜਿਆਵਾਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀਆਂ

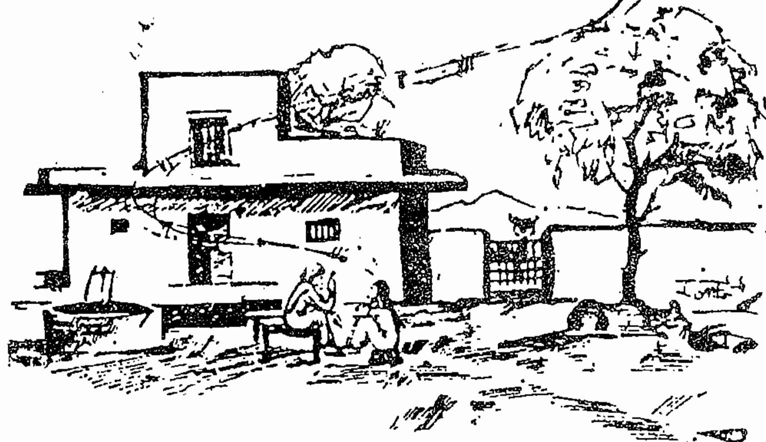
[1] ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਪੁਸਤਕ 'ਰਾਜ ਹੰਸ' ਪੰਨਾ 242–44

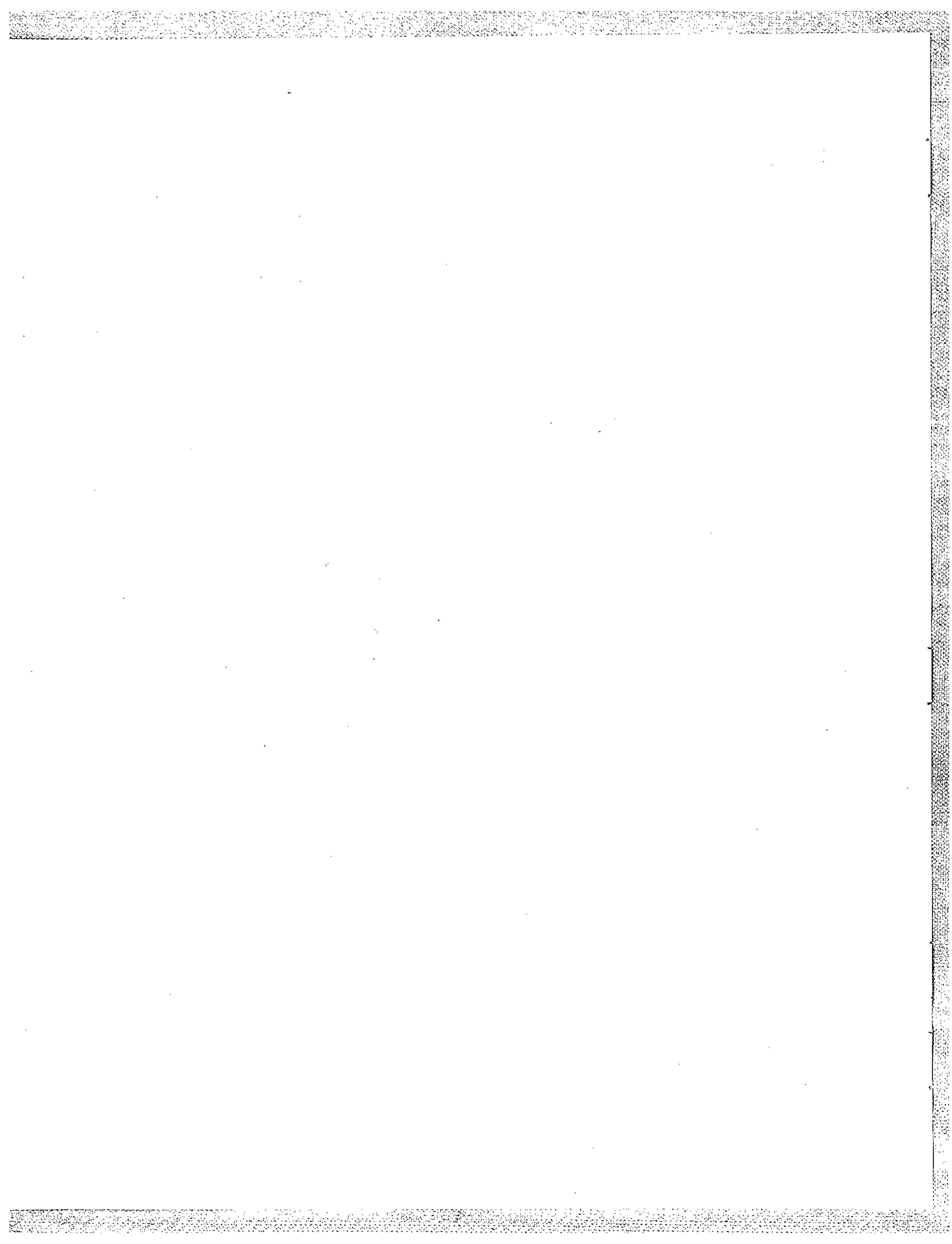
ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਵਿਚ ਛੁਪਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਲਈ ਅਰਪਨ ਹੈ। ਉਹ ਗੰਵਾਰ ਅੱਖ ਲਈ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈ; ਕਦੀ ਕਦੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਵੀ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਕ ਵਾਰਗੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨੋਵੇਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਦੀ ਹਿਕ ਤੇ ਚਟਾਨ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੁਪਤ ਪੀੜਾ ਗਾਉਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੇ ਮਨੋ-ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਪੁਕਾਰ ਉਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਹਾੜ ਮਰ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਅਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਘੁਪ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਪਿਛੇ ਬੰਸੀ ਬਜਾਉਂਦਾ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੇਵਲ ਛੋਹ ਮਾਤਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਵੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਈ ਨਿਰ-ਅੱਖਰ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਬੈਠੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਗਮਗਾਂਦੇ ਤੱਕਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਦੀ ਇਥੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਕਦੀ ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਕੇਵਲ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਨਾਲ ਚਾਹ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਵੇਰ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਟੱਕ ਧਿਆਨ ਲਾ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੁਝ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ; ਮੇਰੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਗਮਗਾ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ-ਮੇਹਰ, ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਵਸਤ ਵਾਂਗ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾਂ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਪਰਸੰਸਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਭਾਸਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੀਖਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮਖਮੂਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਿਆਰ-ਕੁਠੀ ਭਾਵਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਭਰ ਲਈ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਯੁਕਤ ਚੇਤੰਨਤਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਿਵ-ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰਬ ਦਾ ਸੱਚਾ ਕਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨੈਣ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।"

ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਵਾਚ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ ਠੀਕ ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਪੂਰਬੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਦੋਹਾਂ ਮਿਯਾਰਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਡੇਰਾ ਭਾਗ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਸਮਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਦੀ ਆਭਾ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਉਤੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦੀਆਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਜੱਵਲਤ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗੇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਚਮਕ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਲਿਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦਿਲਗੀਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਲੇ ਮਹਾਨ ਖੇੜੇ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਨੂਰ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਮੋਈ ਤੇ ਨਿਰਜਿੰਦ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜੀਵਿਤ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤੁੱਛਤਾ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਦੀ ਮਨੋ-ਗੁੰਝਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾਏਗੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਸਾਡੀ ਆਗਾਮੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੇਗੀ।

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

ਨਿਨਾਣ ਭਰਜਾਈ ਦੀ ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ

ਭਰਜਾਈ—

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ ਮਾਪਿਆਂ ਵੈਰ ਕੀਤਾ,
ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਨਾਲ ਗੁਮਾਨੀਏ ਦੇ।
ਜਿੰਦੀ ਮਾਨ ਦੀ ਧੌਣ ਨਾ ਹੋਇ ਨੀਵੀਂ,
ਖਿੱਚੀ ਰਹੇ ਹੈ ਵਾਂਙ ਕਮਾਨੀਏ ਦੇ।
ਕਰਦਾ ਦਰਦ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਕਦੀ ਆਕੇ,
ਰਹੇ ਆਕੜਿਆ ਵਾਂਙ ਕਰਾਨੀਏ ਦੇ।
ਨੱਕੋਂ ਕਿਰਨ ਵਿਠੰਹੋਂ ਹੀ ਨਿਤ ਉਸਦੇ,
ਕੌਣ ਭੇਦ ਪਾਵੇ ਮਾਨ ਮਾਨੀਏ ਦੇ।

ਨਿਨਾਣ—

ਐਸੇ ਬੋਲ ਨਾ ਭਾਬੀਏ ਬੋਲ ਮੂੰਹੋਂ,
ਕੁਲਵੰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਸੋਭਦਾ ਨੀ!
ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਨਾ ਗਰਬਿ ਗੁਮਾਨੀਆਂ ਹੈ,
ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਵਾਕ ਆਖੇਂ ਭਾਬੀ! ਖੋਭਦੇ ਨੀ?
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਵਰਤਦਾ ਦਇਆ ਵਰਤਣ,
ਕਦੀ ਵਾਕ ਨਾ ਬੋਲਦਾ ਚੋਭ ਦੇ ਨੀ!
ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੇ ਐਬ ਨਾ ਵੇਖਦੇ ਨੀ!
ਸੁੱਕੇ ਥਲੀਂ ਹੀ ਬੇੜੀਆਂ ਡੋਬਦੇ ਨੀ!

ਭਾਬੀ—

ਰਈ ਕਰੇਂ ਤੂੰ ਵੀਰ ਦੀ ਭੈਣ ਚੰਗੀ,
ਟਿੱਕੇ ਲਾਇ ਰੁਖੱਯੜੇ ਮੁੱਛਣੇ ਨੀ!
ਦਏਂ ਦੋਸ਼ ਤੂੰ ਮੁਝ ਨਿਮਾਣੜੀ ਨੂੰ,
ਬਿਨਾਂ ਲੜੇ ਮੱਛਰ ਪਿੰਡਾਂ ਉੱਛਣੇ ਨੀ!
ਹੋਵੇਂ ਭਾਬੀ ਤੇ ਮੈਂ ਨਿਨਾਣ ਹੋਵਾਂ,
ਪੁੱਛਾਂ ਤੁੱਧ ਨੂੰ ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣੇ ਨੀ!
ਸਦਾ ਵੈਰ ਨਿਨਾਣ ਦਾ ਭਾਬੀਆਂ ਨੂੰ
ਰਿਹਾ ਲਾਉਂਦਾ ਅਗਨਿ ਦੇ ਲੁੱਛਣੇ ਨੀ!

ਨਿਨਾਣ—

ਭੈਣੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੀਏ ਭਾਬੀਏ ਨੀ!
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਓਂ ਮੈਨੂੰ ਵੈਰ ਰਾਈ।
ਕਰ ਨਾ ਕੋਪ ਬਿਦੋਸ਼ਣ ਤੇ ਰਤੀ ਭੈਣੇਂ!
ਮੈਨੂੰ ਮਿਹਰ ਦਾ ਨਿੱਤ ਹੀ ਖੈਰ ਪਾਈਂ।
ਭਾਈ ਭਾਬੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖੀ ਵਸਣ,
ਨਜ਼ਰ ਕਦੀ ਨਾ ਨਣਦ ਤੇ ਕੈਰ ਪਾਈਂ!
ਦੋਵੇਂ ਬ੍ਰਿੱਛ ਤੇ ਵੇਲ ਜਿਉਂ ਮਿਲੇ ਵੱਸੋ,
ਤਦੋਂ ਨਣਦ ਵਧਾਈ ਦਾ ਪੈਰ ਪਾਈ।

ਮੈਂ ਨਾ ਝਿੜਕਦੀ, ਦਿਆਂ ਉਲਾਂਭੜੇ ਨਾ,
ਤੈਨੂੰ ਮਤ ਦੇਵਾਂ ਸੁਖੀ ਵੱਸਣੇ ਦੀ।
ਡੌਲ ਕੰਤ ਰਿਝਾਉਣ ਦੀ ਤੁੱਧ ਦੱਸਾਂ,
ਤੇਰੀ ਚਿੰਤ ਨੂੰ ਮੂਲ ਤੋਂ ਖੱਸਣੇ ਦੀ।
ਵਾਦੀ ਝੂਠ ਦੀ ਛੱਡ ਦੇ ਬਾਣ ਮਾੜੀ
ਸੱਚ ਪਤੀ ਪੈ ਬੋਲਣੋਂ ਨੱਸਣੇ ਦੀ।
'ਝੂਠ' 'ਮਾਨ' ਏ ਬੁਧਿ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਨੀ,
ਦੋਵੇਂ ਫਾਹੀਆਂ ਨੀ ਦੁੱਖਾਂ 'ਚ ਫੱਸਣੇ ਦੀ।

ਭਾਬੀ—

ਕਦੋਂ ਝੂਠ ਮੈਂ ਬੋਲਦੀ ਦੱਸ ਖਾਂ ਨੀ!
ਐਵੇਂ ਊਜ ਲਾਵੇਂ ਕੌਤਕ-ਹਾਰੀਏ ਨੀ!
ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਹੈ ਗੁੱਡੜਾ ਫੇਨੀਆਂ ਦਾ,
ਕਰੇ ਕਹਿਰ ਤਾਂ ਝੂਠ ਉਸਾਰੀਏ ਨੀ!
ਜੇਕਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ,
ਸੱਚ ਬੋਲੀਏ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰੀਏ ਨੀ।
ਗੁੱਸੇ ਟਾਲਣੇ ਨੂੰ ਝੂਠ ਦੱਸ ਨਾਹੀਂ,
ਦੁੱਧ ਤਪੇ ਤਾਂ ਫੂਕਾਂ ਹੀ ਮਾਰੀਦੇ ਨੀ।

ਨਿਨਾਣ—

ਝੂਠ ਕਦੀ ਨਾਂ ਸੱਚ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ ਹੈ,
ਪਿੱਤਲ ਮੁੱਲ ਨਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਾਂਵਦਾ ਏ।
ਝੂਠ ਝੂਠ ਹੈ ਸਦਾ ਹੀ ਪਾਪ ਭੈਣੇ!
ਝੂਠ ਸਦਾ ਦੁਫੇੜ ਹੀ ਪਾਂਵਦਾ ਏ।
ਝੂਠ ਬੋਲਿਆਂ ਰਹੇ ਇਤਬਾਰ ਨਾਹੀਂ,
ਇਸ ਦੇ ਕਹਿਆਂ ਅਰਾਮ ਨ ਆਂਵਦਾ ਏ।
ਸੰਸਾ ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰੇ ਆਇ ਵੜਦਾ,
ਸ਼ੱਕ ਦੋਹਾਂ ਵਲੀਂ ਥੱੜ ਜਾਂਵਦਾ ਏ।

ਝੂਠ ਨਾਲ ਚਹਿ ਰੰਜ ਕੁਛ ਟਲੇ ਭਾਵੇਂ,
ਪਿਛੋਂ ਪੋਲ ਸਾਰਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਵਦਾ ਏ।
ਮੀਂਹ ਲੱਥਿਆਂ ਰਤ ਦੀ ਕੰਧ ਢਹਿੰਦੀ,
ਝੱਖੜ ਕਾਗਤਾਂ ਤਾਈਂ ਉਡਾਂਵਦਾ ਏ।
ਤਿਵੇਂ ਜਦੋਂ ਨਿਤਾਰੜਾ ਆਣ ਹੋਵੇ,
ਝੂਠ ਪਾਜ ਸਾਰਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਵਦਾ ਏ।
ਪਾਜ ਖੁੱਲਿਆਂ ਪਾਣ ਨਾ ਪੱਤ ਰਹਿੰਦੀ,
ਮੋਹ ਫੇਰ ਨਾਂ ਮਲ ਰਹਾਂਵਦਾ ਏ।

ਤੇਰੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਵੀਰ ਨੇ ਤਾੜ ਲੀਤਾ,
ਇਕ ਵੇਰ ਨਾ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਾਰ, ਭਾਬੀ!

ਦਿਲ ਓਸ ਦਾ ਟੁੱਟਿਆ ਏਸ ਗੱਲੇ,
ਰਿਹਾ ਤੁੱਧ ਦਾ ਨਾ ਇਤਬਾਰ, ਭਾਬੀ !
ਧੁੱਖ ਨਾਂਹ ਤੇ ਦੇਹ ਉਲਾਂਭੜੇ ਨੀ,
ਵਿਗੜੀ ਗਲ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੁਆਰ, ਭਾਬੀ !
ਛਡ ਮਾਨ ਤੇ ਹੋ ਨਿਮਾਨਣੀ ਨੀ,
ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਮੰਨ ਲੈ ਹਾਰ, ਭਾਬੀ !

ਭਾਬੀ–

ਮੇਰੇ ਝੂਠ ਨਿਤਾਰਣੇ ਜਾਨਣੀ ਏਂ,
ਕਦੀ ਲਈ ਆ ਵੀਰ ਦੀ ਸਾਰ, ਨਣਦੇ !
ਜੋ ਕੁਛ ਕਰੇ ਅਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ,
ਕਦੀ ਓਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਵੰਗਾਰ ਨਣਦੇ !
ਹੀਣੀ ਲਭ ਅਸਾਮੜੀ ਮੁੱਝ ਤਾਈਂ,
ਸਿਰ ਸੁਟਿਆ ਕਟਕ ਦਾ ਭਾਰ ਨਣਦੇ !
ਅੰਤ ਮਾਪਿਆਂ ਜਾਇਆ ਵੀਰ ਪਜਾਰਾ,
ਪ੍ਰਾਈ ਜਾਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਦਰਕਾਰ ਨਣਦੇ !

ਦਿੱਤਾ ਕਦੀ ਦਿਲਾਸੜਾ ਓਸ ਨਾਹੀਂ,
ਸੁਣੀ ਕਦੀ ਨਾ ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਨੀ !
ਜੇ ਮੈਂ ਆਪ ਨਿਕਾਰੀ ਬੁਲਾਂਵਦੀ ਹਾਂ,
ਅਗੋਂ ਬਾਤ ਨਾ ਬੋਲਦਾ ਰੁੱਖ ਦੀ ਨੀ !
ਪੁੱਛਾਂ ਗੱਲ ਤਾਂ ਆਖਦਾ "ਕੀਹ ਤੈਨੂੰ",
"ਮੈਨੂੰ ਕੀਹ" ਦੀ ਗੱਲ ਉੱਠ ਧੁੱਖਦੀ ਨੀ ।
ਨਾ-ਧ੍ਰੀਕ ਏ ਕੰਤ ਸਿਰ ਸੜਦਾ ਏ,
ਜਿਵੇਂ ਝਾਲ ਦੇਂਦੇ ਟਾਂਡੇ ਉੱਖ ਦੀ ਨੀ ।

ਨਿਨਾਣ–

ਦੋਸ਼ ਕੁਝ ਨਾ ਓਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸੇ,
ਤੇਰੇ ਝੂਠ ਕੀਤਾ ਗਮਰੁੱਠ, ਭਾਬੀ !
ਓਹ ਹੈ ਚੀਕਦਾ ਆਪਣੀ ਥਾਉਂ ਰਹਿੰਦਾ,
ਸਾਧ ਹੋਇ ਮੱਲਾਂ ਪਰਬਤ ਗੁੱਠ, ਭਾਬੀ !
ਕਦੀ ਚੀਨ ਜਪਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਹਿੰਦਾ,
ਫਿਰੇ ਹੋਇ ਮੁਤਾਨੜਾ ਉੱਠ ਭਾਬੀ, !
ਉਹ ਹੈ ਸੱਚੜਾ ਝੂਠ ਨਾ ਭਾਂਵਦਾ ਸੂ,
ਜੇ ਤੂੰ ਹਾਰ ਜਾਵੇਂ ਪੈਸੀ ਤੁੱਠ, ਭਾਬੀ ?

ਜੇ ਕਰ ਵਾਉ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੀਏਂ,
ਬਾਣ ਝੂਠ ਦੀ ਛੱਡ ਨਾ ਦਿਤੀਓ ਈ !
ਓਹੋ ਧਰੇਗਾ ਮੂੰਹ ਬਦੇਸ਼ ਵਲੇ,
ਅੱਕਲ ਤੁੱਧ ਜੇ ਅਜੇ ਨ ਕੀਤੀਓ ਈ ।
ਹੋਸੇਂ ਆਪ ਛੁੱਟੜ, ਮਾਪੇ ਪਏ ਵਿਲਕਣ,
ਭੈਣ ਕੂਕਸੀ ਚੁੱਪ ਜੇ ਪੀਤੀਓ ਈ ।
ਓਦੋਂ ਦੁੱਖ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਜਾਣਸੇਂਗੀ,
ਜਦੋਂ ਆਣ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਬੀਤੀਓ ਈ ।

ਭਾਬੀ–

ਮੇਰੇ ਭਾ ਜੋ ਪਏਗੀ ਕੱਟ ਲਾਂ ਗੀ,
ਹੋਣੀ ਮਿਟੇ ਨਾ ਮੱਥਿਆਂ ਟੇਕਿਆਂ ਨੀ ।
ਜਦੋਂ ਰੁਤ ਸਿਆਲ਼ ਦੀ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦੀ,
ਪਰਬਤ ਤਪਣ ਨਾਂ ਅੱਗ ਦੇ ਸੇਕਿਆਂ ਨੀ ।

ਨੱਸ ਜਾਊ ਜੇ ਕੰਤ ਨੇ ਨੱਸਣਾ ਹੈ,
ਪਾਣੀ ਟਿਕੇ ਨਾਂ ਭਾਂਡਿਆਂ ਛੇਕਿਆਂ ਨੀ !
ਦੋਸ਼ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਮੈਂ ਦੇਂਵਦੀ ਹਾਂ,
ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਭਾਰੜੀ ਪੇਕਿਆਂ ਨੀ !

ਇਕ ਕੰਤ ਵੈਰੀ, ਨਾਲ ਸੱਸ ਵੈਰਨ,
ਸਹੁਰਾ ਸੱਸ ਸਿਖਾਲਿਆ ਮੀਤ ਨਾਹੀਂ ।
ਜੇਠ ਦੇਉਰਾਂ ਏਕਾ ਹੈ ਖੂਬ ਕੀਤਾ,
ਤਰਸ ਨਣਦ ਦੇ ਰਤਾ ਵੀ ਚੀਤ ਨਾਹੀਂ ।
ਜਿਥੇ ਸੱਭ ਹੀ ਦੂਤੀਏ ਹੋਣ ਲਾਗੂ,
ਜਿਥੇ ਨਿਆਉਂ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੀਤ ਨਾਹੀਂ ।
ਓਥੇ ਨੇਂਹ ਨਾ ਸੁਖ ਦੀ ਆਸ ਰਖੇ,
ਉਮਰਾ ਝੇੜਿਆਂ ਬਾਝ ਬਿਤੀਤ ਨਾਹੀਂ ।

ਨਿਨਾਣ–

ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਐਡ ਕਲੇਸ਼ ਸਹਾਰਨੀ ਹੈਂ,
ਗੁੜਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਲੋਂ ।
ਮਨ ਦੇ ਵੇਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਹੀ ਜਾਵੇਂ,
ਚਿੰਤਾ ਡੈਣ ਦੇ ਬਚੇਂ ਨ ਤਾਪ ਕੋਲੋਂ ।
ਬੇੜੀ ਤਾਰ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲਏ ਤੈਨੂੰ,
ਸੋਚ ਕਢ ਲਏ ਏਸ ਸੰਤਾਪ ਕੋਲੋਂ ।
ਦੋਸ਼ ਦੇਹ ਨਾ ਮਾਪਿਆਂ ਦਰਦੀਆਂ ਨੂੰ,
ਦਰਦੀ ਕੌਣ ਹੋਵੇ ਮਾਈ ਬਾਪ ਕੋਲੋਂ ।

ਭਾਬੀ–

ਮੈਂ ਨਾਂ ਕੁਝ ਕਸੂਰ ਹੈ ਮੂਲ ਕੀਤਾ,
ਮਾਰੇ ਮਾਂਹ ਨਾ ਤੁੱਧ ਦੇ ਵੀਰ ਨਣਦੇ !
ਵਾਂਗ ਨੌਕਰਾਂ ਝਾੜਦਾ ਫੂਕਦਾ ਹੈ,
ਕੰਗਲੀ ਜਾਣਦਾ ਮੁਝ ਨੂੰ ਕੀਰ ਨਣਦੇ !
ਤੂੰ ਤਾਂ ਓਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਨਾ ਕੁਝ ਆਖੇਂ,
ਲਾਵੇਂ ਮੁਝ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਹੀ ਤੀਰ ਨਣਦੇ !
ਉਪਰ ਚੀਰ ਦੇ ਧੂੜ ਕੇ ਲੂਣ ਮਿਰਚਾਂ,
ਫੇਰ ਆਖਦੇ ਹੋ, 'ਰਖ ਧੀਰ', ਨਣਦੇ !

ਨਿਨਾਣ–

ਭਾਬੀ ! ਵੀਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝਾ ਹਾਰੀ,
ਇਕੋ ਗਲ ਦਾ ਓਸ ਨੂੰ ਰੋਸ ਚੜ੍ਹਿਆ ।
ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਐਬ ਚਿਤਾਰਦਾ ਹੈ,
ਇਕੋ ਗਲ ਨੂੰ ਹੈ ਓਹ ਰਿਦੇ ਅੜਿਆ ।
ਇਕੋ ਸੱਚ ਦੀ ਬਾਣ ਜੋ ਰਿਦੇ ਧਾਰੀ,
ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੁੱਧ ਨੂੰ ਝੂਠ ਖੜਿਆ ।
ਝੂਠ ਛਡ ਤਾਂ ਰਾਸ ਬਿਰਾਸ ਹੋਵੇ,
ਮੰਨ ਪਵੇ ਜੋ ਜਾਪਦਾ ਨਿਤ ਕੁੜ੍ਹਿਆ ।

ਭਾਬੀ–

ਤੇਰੀ ਚੋਪੜੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ,
ਸੁੱਕੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਨੇਹੁੰ ਜੋ ਲਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਆਪ ਵੇਖਦੀ ਸਮਝਦੀ ਜੈਭ ਨਾਹੀਂ,
ਕੇਵਲ ਬਿੰਧੜੇ ਵਾਕ ਅਲਾਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਭੱਲ ਵੀਰ ਦੀ ਮੜ੍ਹੇਂ ਤੂੰ ਸੀਸ ਮੇਰੇ,
ਮੈਥੋਂ ਆਪਣਾ ਕਾਜ ਕਰਾਂਵਦੀ ਹੈਂ ।
ਸਨੇ ਜੀਭ ਮੜ੍ਹਾਇ ਵਲੈਤ ਘੱਲੀਂ,
ਐਥੇ ਕਦਰ ਨਾ ਕੁੱਝ ਬੀ ਪਾਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਨਿਨਾਣ–

ਮੈਂ ਸਮਝਾਣ ਲਗੀ ਤੈਨੂੰ ਭਲੇ ਬਦਲੇਂ,
ਉਲਟ ਮੇਰੇ ਹੀ ਗਲੇ ਦਾ ਹਾਰ ਹੋਈਏਂ ।
ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਸਹਾਰ ਸਾਰੇ,
ਫੇਰ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਹੁਣ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋਈਏਂ ।
ਭੈੜਾ ਨਾਉਂ ਨਿਨਾਣ ਦਾ ਭਾਬੀਆਂ ਨੂੰ,
ਭਾਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਪਿਆਰ ਗੋਈਏ ।
ਤੱਕਾਂ ਉੱਜੜਦਾ ਝੁੱਗੜਾ ਵੀਰ ਸੰਦਾ,
ਆਖਾਂ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਪਾਰ ਹੋਈਏ ।

ਭਾਬੀ–

ਜਿੱਕੁਰ ਮੁੱਝ ਨੂੰ ਕਹੇਂ ਮੈਂ ਚਰਨ ਪਕੜਾਂ,
ਆਖ ਵੀਰ ਨੂੰ ਛਡ ਹੰਕਾਰ ਦੇਵੇ ।
ਧੀ ਮਾਪਿਆਂ ਸਾਊਆਂ ਸੰਦੜੀ ਹਾਂ,
ਦੇ ਦਿਲਾਸੜਾ ਪਜਾਰ ਪੁਚਕਾਰ ਲੇਵੇ ।
ਝੂਠ ਸੱਚ ਜਹਾਨ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ,
ਭੁੱਲ ਗਈ ਦੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰ ਲੇਵੇ ।
ਅਗੋਂ ਰਹਾਂਗੀ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ, ਨਣਦੇ !
ਬੋਲਾਂ ਫੇਰ ਤਾਂ ਧੱਕੜਾ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ।

ਨਿਨਾਣ–

ਅੱਧ ਮੰਨੀ ਏਂ ਅੱਧ ਬੀ ਹੋਰ ਮੰਨੀ,
ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਮੈਂ ਆਪ ਹੁਣ ਪਰਸਦੀ ਹਾਂ ।
ਹੋ ਨਿਮਾਨੜੀ ਵੀਰ ਦੀ ਥਾਉਂ ਭਾਬੀ,
ਤੁਹਾਡੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਤਰਸਦੀ ਹਾਂ ।
ਹਸਾਂ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਮਿਕ ਮੈਂ ਹੋਏ ਵੇਖਾਂ,
ਲੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਘ ਜਜੋਂ ਬਰਸਦੀ ਹਾਂ ।
ਜੇਕਰ ਕਰੇਂ ਕਬੂਲ ਏ ਅਰਜ਼ ਮੇਰੀ,
ਫੁਲ ਵੇਲ ਦੇ ਵਾਂਗ ਸਰੱਸਦੀ ਹਾਂ ।

ਭਾਬੀ–

ਹਾਰ ਮੰਨਿਆਂ ਬਾਝ ਨਾ ਛੁਟੇ ਖਹਿੜਾ,
ਛਡੀ ਬਾਣ ਹੁਣ ਲੂਣ ਮੈਂ ਤੋਲਣੇ ਦੀ ।
ਬਾਣ ਵੀਰ ਨੂੰ ਆਖ ਓ ਛਡ ਦੇਵੇ,
ਮੇਰੇ ਗੁੱਝੜੇ ਭੇਦ ਫਰੋਲਣੇ ਦੀ ।
ਥੋੜਾ ਬੋਲਸਾਂ, ਬੋਲਸਾਂ ਸੱਚ ਸਾਰਾ,
ਛਡੀ ਆਸ ਦਿਲ ਆਪਣਾ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਦੀ ।
ਕਰਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਉਮਰ ਪੂਰੀ,
ਸਿੱਕ ਛਡ ਅਨੰਦਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲਣੇ ਦੀ ।

ਭੁੱਲ ਸੋਧ ਲੈਸਾਂ ਪਰ ਇਹ ਪੱਕ ਜਾਣੀ,
ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀ ਨਾ ਤ੍ਰਧ ਦੇ ਵੀਰ ਦੀ ਹਾਂ ।
ਝੂਠ ਕਦੀ ਨਾ ਬੋਲਸਾਂ ਮਰਾਂ ਭਾਵੇਂ,
ਪੈਰੀਂ ਪਵਾਂ ? ਕੀ ਧੀ ਫਕੀਰ ਦੀ ਹਾਂ ?

ਤੇਰਾ ਆਖਿਆ ਰੱਖਿਆ ਸਿਰ ਮੱਥੇ,
ਮੰਨਣ ਵਾਲੜੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਪੀਰ ਦੀ ਸਾਂ ।
ਪਿਛਾ ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਲੋ ਮੈਂ ਨਾ ਯਾਦ ਰਖੂੰ,
ਝੱਲ ਐਕੜਾਂ ਦਾ ਐਉਂ ਚੀਰਦੀ ਹਾਂ ।

ਨਿਨਾਣ–

ਤੇਰੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਭਾਬੀ,
ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਉਮਰ ਸੁਆਰ ਲੀਤੀ ।
ਮੇਰੇ ਜੇਹੀ ਨਿਕਾਰੀ ਦੇ ਲੱਗ ਆਖੇ,
ਨਦੀ ਝੂਠ ਦੀ ਠਿਲ੍ਹ ਕੇ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ।
ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਇਕ ਮਾਨ ਦੀ ਰਹੀ ਮੋਰੀ,
ਕਸੀਸ ਵੱਟ ਕੇ ਛਾਲ ਜੇ ਮਾਰ ਲੀਤੀ ।
ਬੁੱਲੇ ਲੁਟਸੇਂ ਹੋਇਕੇ ਪਾਰ, ਭਾਬੀ !
ਆਖੂ ਜੱਗ –ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਕੀਤੀ ।

ਭਾਬੀ–

ਖਹਿੜਾ ਛਡ, ਸਤਾ ਨਾ ਹੋਰ ਨਣਦੇ !
ਮੈਥੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਨਾ ਜਾਂਵਦਾ ਏ ।
ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਪ ਡੋਲੇ, ਪੈਰੀਂ ਤੋਰ ਆਂਦਾ,
ਓਸ ਅਗੇ ਨ ਨੀਵਿਆਂ ਜਾਂਵਦਾ ਏ ।
ਜਿਨ੍ਹੇ ਆਦਰਾਂ ਨਾਲ ਸੀ ਘਰੀਂ ਆਂਦਾ,
ਨਿਰਾਦ੍ਰ ਓਸ ਤੋਂ ਸਿਹਾ ਨ ਜਾਂਵਦਾ ਏ ।
ਹਥੀਂ ਚਾੜ੍ਹ ਡੋਲੇ, ਜਿਹੜਾ ਭੋਏਂ ਪਟਕੇ,
ਪੈਰੀਂ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਪੁਚਾਂਵਦਾ ਏ ?

ਨਿਨਾਣ–

ਦਿਆਂ ਦੋਸ਼ ਨਾਂ ਵੀਰ ਨੂੰ, ਭਾਬੀਏ ਨੀ !
ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਓ ਜੱਗ ਸਦਾਂਵਦਾ ਏ ।
ਨਾਂਹ ਦੋਸ਼ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਸੜੇ ਉਹਦਾ,
ਤੈਨੂੰ ਭਾਬੀ ! ਜੋ ਬੁਰਾ ਬਣਾਂਵਦਾ ਏ ।
ਦੋਸ਼ ਝੂਠ ਤੇ ਮਾਨ ਦਾ ਦੋਹੀਂ ਵੱਲੀਂ,
ਫਿਕ ਝੂਠ ਤੇ ਮਾਨ ਸਭ ਪਾਂਵਦਾ ਏ ।
ਦੋਵੇਂ ਝੂਠ ਤੇ ਮਾਨ ਜਦ ਦੂਰ ਹੋਵਣ,
ਮੇਲ ਆਪ ਹੀ ਤਦੋਂ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ ਏ ।

ਭਾਬੀ ਬੈਠੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਿਨਾਣ ਉੱਠੀ,
ਮਾਉਂ ਆਪਣੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਇ ਬੋਲੀ:–
ਭਾਬੀ ਮੁੱਝ ਨੂੰ ਦਿਲੇ ਦਾ ਹਾਲ ਕਹਿਆ,
ਸਾਰੀ ਦੁੱਖ ਦੀ ਵਿੱਥਿਆ ਓਸ ਫੋਲੀ ।
ਹਠ ਮਾਨ ਹੈ ਇਕ ਕਸੂਰ ਉਸਦਾ,
ਹੋਰ ਸਭਸ ਗੱਲੇ ਹੈਵੇ ਭਲੀ ਭੋਲੀ ।
ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਬੀ ਮਾਉਂ ਜੀ ! ਵੇਸਲੇ ਹੋ,
ਸਾਊ ਹੋਰ ਆਖੋ ਬਣੇਂ ਕਿਵੇਂ ਗੋਲੀ ।

ਜੇਕਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਿਲਾਸਿਆਂ ਦੇ,
ਤੁਸੀਂ ਵੱਸ ਕਰਦੇ ਨੂੰਹ ਵੱਸ ਹੁੰਦੀ ।
ਤੁਸੀਂ ਮਿਹਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਿੱਲੋ,
ਆਟੇ ਨਾਲ ਲਿੰਬੋ ਗਾਗਰ ਲੋਹਿ-ਚੋਂਦੀ ।

ਵਡੀ ਭੈਣ—

ਭਾਬੀ ਅਸਾਂ ਦੀ ਉੱਚ ਘਰਾਣਿਓਂ ਹੈ,
ਧੀ ਸਾਊਆਂ ਮਾਪਿਆਂ ਸੰਦੜੀ ਹੈ।
ਮਾਂਨ ਹਠ ਦਾ ਕੁਝ ਪਿਆਰ ਰਖਦੀ,
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗਲੇ ਨਾਹੀਂ ਮੰਦੜੀ ਹੈ।
ਤੀਰੀ ਲੇਖ ਉਸ ਸੱਸ ਤੇ ਕੰਤ ਕਰਦੇ
ਮਾਰੀ ਗਈ ਬਿਦੋਸ ਉਹ ਬੰਦੜੀ ਹੈ।
ਗੁੰਝਲ ਇਕ ਬਿਸਮਝੀ ਦਾ ਪਿਆ ਭੈਣੇ,
ਤਾਣੀ ਵਿਗੜੀ, ਨਾਂ ਇਕ ਹੀ ਤੰਦੜੀ ਹੈ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਤਾਣੀ ਸੱਚ ਤੂੰ ਆਖਦੀ ਵਿਗੜ ਚਲੀ,
ਐਪਰ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਮਾਉਂ ਤੇ ਵੀਰ ਦਾ ਹੈ।
ਬਾਰਾਂ ਤਾਲਣ ਹੈ ਭਾਬੀ ਵਿਗਾੜ ਕਰਦੀ,
ਮੰਨਦੀ ਖੌਫ ਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪੀਰ ਦਾ ਹੈ।
ਕਹਿਰ ਓਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਮੂਲ ਕੀਤਾ,
ਨਾਈ ਗੰਦੇ ਹੀ ਫੋੜੇ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ ਹੈ।
ਪ੍ਰਾਈ ਜਾਈ ਦੀ ਰਈ ਕਿਤੁੰ ਪਈ ਭੈਣੇ,
ਸਾਕ ਲਹੂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਨਾਂ ਸ਼ੀਰਦਾ[1] ਹੈ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਪ੍ਰਾਈ ਜਾਈ ਓ ਠੀਕ ਹੈ ਅਸਾਂ ਅੰਦਰ,
ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਪਰਾਈਆਂ ਜਾਈਆਂ ਹਾਂ।
ਸਹੁਰੇ ਘਰੀਂ ਨਾ ਜੰਮੀਆਂ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘੇ,
ਪੇਕੇ ਘਰੋਂ ਪਰਨਾਈਆਂ ਆਈਆਂ ਹਾਂ।
ਅੱਗੋਂ ਜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਤੋਰਿਆ ਹੈ,
ਮਾਲਕ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਈਆਂ ਜਾਈਆਂ ਹਾਂ।
ਜਿੱਕੁਰ ਅਸੀਂ ਨਿਨਾਣਾਂ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ,
ਤਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਬੀ ਕਿਤੇ ਭਰਜਾਈਆਂ ਹਾਂ।

ਤੇਰੀ ਕਰੇ ਨਿਨਾਣ ਸਲੂਕ ਓਹੋ
ਜਿਹੜਾ ਕਰੇਂ ਤੂੰ ਨਾਲ ਭਰਜਾਈਆਂ ਦੇ।
ਚੰਗਾ ਲੱਗੀ, ਤੇ ਰਹੇਂ ਖੁਸ਼ਾਲ ਭੈਣੇ!
ਪੁੱਛਾਂ ਅਰਥ ਪਰਾਈਆਂ ਜਾਈਆਂ ਦੇ।
ਘਰ ਜਾਈਆਂ ਨਿਨਾਣਾਂ ਨੂੰ ਘੂਰਦੀ ਹੈਂ!
ਸਾਹ ਖਿੱਚ ਰਖੇਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਦੇ।
ਦੋਹੀਂ ਦਾਈਂ ਤਲਵਾਰ ਤੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈਂ,
ਏਹ ਨਜਾਉਂ ਹਨ ਤੁਧ ਨਿਆਈਆਂ ਦੇ?

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਵਢੀ ਖਾਧੀਆ ਭਾਬੀ ਦੇ ਪੇਕਿਆਂ ਤੋਂ,
ਕਿਤੇ ਪਟਾ ਵਕੀਲੀ ਦਾ ਖ੍ਰੀਦਿਆ ਈ।
ਮੈਂ ਕੀ ਭਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ,
ਪੱਟੂ ਵਾਂਙ ਆ ਮੁਝ ਮਲੀਦਿਆ ਈ?
ਮੋਮ ਠਗਣੀ ਭਾਬੀ ਮਸਾਣ ਪਾਏ,
ਤੈਨੂੰ ਭੇਡੂ ਬਣਾ ਕੇ ਮੀਧਿਆ ਈ।
ਮਾਉਂ ਵੀਰ ਤੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਵੇਂ,
ਪੱਖ ਓਸਦਾ, ਭੈਣ! ਖਰੀਦਿਆ ਈ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਸਹਾਰਦੀ ਹਾਂ
ਛੋਟੀ ਜਾਣਕੇ ਮੱਤ ਮੈਂ ਦੇਂਵਦੀ ਹਾਂ।
ਤੇਰੀ ਚਿੰਣਗ ਨੇ ਅੱਗ ਬਰੂਤ ਲਾਈ,
ਠੰਡੇ ਕਰਨ ਤੇ ਤਰਲੜੇ ਲੇਂਵਦੀ ਹਾਂ।
ਪੇਕੀ ਬੇੜੀ ਆ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਘੱਤੀਆ ਤੂੰ,
ਚੱਪੇ ਲਾਇਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਖੇਂਵਦੀ ਹਾਂ।
ਫਿੱਕ ਪਾਉਣੇ ਧੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਨਾਹੀਂ,
ਸੁੱਕੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਮੈਂ ਭੇਂਵਦੀ ਹਾਂ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਚੰਦ ਵੀਰ ਨੂੰ ਲਗੀ ਕਲੰਕ ਭਾਬੀ,
ਇਸ ਨੂੰ ਧਇਕੇ ਪਾਰ ਬੁਲਾਈਏ ਨੀ!
ਕੋਈ ਰੋਹਿਣੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਢੰਡ ਲਈਏ,
ਸਿਹਰੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਵੀਰ ਪਰਨਾਈਏ ਨੀ!
ਲੈਕ ਵੀਰ ਨੂੰ ਲੈਕ ਹੀ ਨਾਰ ਦੇਈਏ,
ਨੋਂਹ ਮਾਉਂ ਦੇ ਲੈਕ ਦੀ ਲਜਾਈਏ ਨੀ!
ਐਉਂ ਪੇਕਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰੀਏ,
ਤੇਰਾ ਆਖਿਆ ਭੈਣ ਕਮਾਈਏ ਨੀ!

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਕੈਂਚੀ ਜੀਭ ਹੈ ਸਾਣ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਚੰਗੀ,
ਲਤਰ ਲਤਰ ਇਹ ਕਤਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਨਿਆਂ, ਇਨ ਜੜੋਂ ਵੱਢੇ,
ਢੇਰ ਲੀਰਾਂ ਦੇ ਲਾਂਵਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈਂ।
ਸੌਂਕਣ ਭਾਬੀ ਤੇ ਪਾਉਣੀ ਲੋੜਦੀ ਹੈਂ,
ਕਿਹੜੇ ਪਾਪ ਦਾ ਭੋਗ ਭੁਗਾਂਵਦੀ ਹੈਂ?
ਤੇਰੀ ਨਣਦ ਜੇ ਕਰੇ ਤੈਂ ਨਾਲ ਏਹੋ,
ਦੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਂਵਦੀ ਹੈਂ?

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਭਾਬੀ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹਈ ਕੋਟ ਭੈਣੇ!
ਬੱਜ ਮਾਪਿਆਂ ਭੋਲਿਆਂ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।
ਭਾਬੀ ਬਾਉਲੀ ਹੋਈ, ਬਲਾ ਉਤੋਂ,
ਬੁੱਲਾ ਵਾਉ ਦਾ ਤੁੱਧ ਕੀ ਵੱਗਿਆ ਹੈ।
ਡੰਗੀ ਸੱਪ ਦੀ ਉਂਗਲੀ ਵੱਢ ਦੇਈਏ,
ਏਹ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਅਵੱਗਿਆ ਹੈ।
ਕੁਤਾ ਪਾਲਤੂ ਹਲਕ ਜੇ ਜਾਏ ਭੈਣੇ,
ਕਿਸਨੇ ਮਾਰ ਨਾ ਉਸਨੂੰ ਖੱਗਿਆ ਹੈ?

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਕਰ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਐਡੜਾ, ਤੁਰੀਂ ਨੀਵੀਂ,
ਡਰੀਂ ਰੱਬ ਤੋਂ ਅਤਿ ਨਾ ਭਾਂਵਦੀ ਸੂ!
ਬਦਲ ਸਾਰਖੇ ਵਰ੍ਹਣ ਤਾਂ ਹੋਣ ਨੀਵੇਂ,
ਫਿੱਟ ਜਾਏ ਜਿਹੜੇ ਬਿਪਦਾ ਆਉਂਦੀ ਸੂ।
ਅਪਣੇ ਜਿਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸੁਜਾਨ ਭਾਬੀ,
ਇਕ ਅਣਖ ਹੀ ਅਤਿ ਦੀ ਖਾਉਂਦੀ ਸੂ।

---

[1] ਦੁੱਧ ਦਾ।

ਸੁੱਚਾ ਰਤਨ ਹੈ ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਭਸ ਗੱਲੇ,
ਬੋਲੀ ਰਤਾ ਬੀ ਰਿਦਾ ਖਾ ਜਾਂਵਦੀ ਸੂ ।

ਔਪਰ ਦੋਸ਼ ਨ ਤੇਰੜਾ ਬਹੁਤ ਭੈਣੇ,
ਦਗਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮੂਲ ਖੇਡ ਨਾਹੀਂ ।
ਤੇਰੇ ਜਹੀ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਮੈਂ ਪਾਇ ਰੱਖਾਂ,
ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ ਮੈਂ ਕਿਤੋਂ ਦੀ ਭੇਡ ਨਾਹੀਂ ।
ਲੂਤੀ ਲਾਉਂਣੀ ਬਹੁਤ ਤੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ,
ਚੁਗਲੀ ਵੱਟ ਡਿੱਠਾ ਤੇਰੇ ਜੇਡ ਨਾਹੀਂ ।
ਝੁੱਗਾ ਪੱਟਿਆ ਮਾਪਿਆਂ ਭੋਲਿਆਂ ਦਾ,
ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪੁੱਠੜੇ ਗੇੜ ਨਾਹੀਂ ।

ਨੈਣ ਸਿਆਪੇ ਦੀ ਵਾਗ ਨਿਨਾਣ ਪੇਕੇ,
ਮਾਂ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪਿਟਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਅੱਖ ਆਪਣੀ ਕਦੇ ਨ ਭਿੱਜਦੀ ਹੈ,
ਵਾਂਗ ਫਹਾਰਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਰੁਆਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਚੁਕ ਚੁਕ ਕੇ ਮਾਊਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਕਰਦੀ,
ਕਹਿਰ ਭਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਲਿਆਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਦੋਵੇਂ ਪਿਟਦੀਆਂ ਲੜਦੀਆਂ ਖੋਹਣ ਝਾਟਾ,
ਨਣਦ ਫੇਰ ਅਲੱਗ ਰਹਾਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਚੁਗਲੀ ਭਾਬੀ ਦੀ ਮਾਊਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰਦੀ,
ਫੇਰ ਵੀਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਭੜਕਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਪਿਉ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ ਨੋਂਹ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਿੰਦੇ,
ਪਾਟਕ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕਿਆਂ ਪਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਸਹੁਰੇ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੁਝ ਠੰਢਾਰ ਹੋਵੇ,
ਸੁੱਤੀ ਅੱਗ ਫਿਰ ਆਨ ਜਗਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਮੂਰਖ ਮੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇਉਂ ਪੇਕਿਆਂ ਨੂੰ,
ਗਿੱਲੀ ਚਿਖਾ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਤਪਾਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਏਸ ਕਾਰਨੇ ਨਣਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੈੜਾ,
ਹਉਂਦੇ ਵਾਂਙ ਇਹ ਭਾਬੀਆਂ ਖਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਕਿਸੇ ਥਾਉਂ ਜੇ ਕਹੋ ਨਿਨਾਣ ਚੰਗੀ,
ਦਿਲ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਾ ਲਿਆਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਤੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ ਨਿਨਾਣ ਦੀ ਆਬ ਮਾਰੀ,
ਸਾਕ ਨਣਦ ਦਾ ਬੁਰਾ ਅਖਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਪਿਛੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਨਣਦ ਹੋਸ਼ ਕਰਦੀ,
ਪਾਸਾ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਉਲਟ ਜਾਂਵਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਬੀ ਸ਼ੇਰ ਹੋ ਕੰਤ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਦੀ,
ਤਦੋਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਾ ਆਣ ਦੇਵੇ ।
ਕੈਸਾ ਸਾਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਵੀਰ ਭੈਣਾਂ,
ਭਾਬੀ ਚਾੜ੍ਹ ਉਸਨੂੰ ਉਤੇ ਸਾਣ ਦੇਵੇ ।
ਜੀਉਂਦੇ ਵੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਜੋਗ ਹੋਵੇ,
ਤਦੋਂ ਨਣਦ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਹਾਣ ਹੋਵੇ ।
ਮਾਣ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ, ਹੌਲੀ ਕੱਖ ਹੋਵੇ,
ਤਦ ਵੀ ਦੂਰ ਨਾ ਏਸ ਦੀ ਬਾਣ ਹੋਵੇ ।

ਵਰਤਣ ਰਹੇ ਸਰੀਕ ਜਿਉਂ ਭੈਣ ਭਾਈਆਂ,
ਵਿਚੋਂ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਉਡੰਤ ਹੋਵੇ ।
ਤਦੋਂ ਸਵਾਦ ਆਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਦਾ,
ਕਿਸੇ ਗਲ ਤੇ ਰਿੰਜ ਜੇ ਕੰਤ ਹੋਵੇ ।
ਮਾਣ ਮਿਲੇ ਨਾ ਭਾਬੀਓਂ ਵੀਰ ਕੋਲੋਂ,
ਓਦੋਂ ਨਣਦ ਦਾ ਰਿਦਾ ਦੁਖਜੰਤ ਹੋਵੇ ।
ਗੁਡੀ ਵਾਂਗ ਕਨਿਆਉਂਦੀ ਜਾਇ ਡਿਗਦੀ.
ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਰਿਦਾ ਸੁਖਜੰਤ ਹੋਵੇ ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਮੇਹਣੇ ਆਪ ਬਣੇਂ ਚੰਗੀ
ਤੂੰ ਭੀ ਨਣਦ ਹੈਂ, ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਮਾਉਂ ਉਸਦੀ ।
ਮੇਹਣੇ ਮੁਝ ਨੂੰ ਦੇਂ ਓ ਘਟਣ ਤੈਂ ਪੁਰ,
ਖੁੱਸਣ ਐਕੁਰਾਂ ਭੈਣ ਨਾ ਕੁੱਝ ਖੁਸਦੀ ।
ਭਾਬੀ ਨਾਲ ਜੋੜੇਂ ਕਰੇਂ ਵੈਰ ਭੈਣਾਂ,
ਅੰਬ ਵਢਕੇ ਅੱਕ ਤੇ ਤੂੰ ਤੁਸਦੀ ।
ਜਫੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਪਾਂਵਦੀ ਪਜਾਰ ਕਰਕੇ,
ਦਧ ਵੇਖ ਤਲੀਸਦੀ ਜਾਇੰ ਲੂਸਦੀ ।

ਬੁਰਾ ਮੰਗਿਆ ਮਾਪਿਆਂ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਦਾ,
ਸਰਵਣ ਧੀ ਅਨੋਖੜੀ ਤੂੰ ਜੰਮੀ ।
ਮੈਨੂੰ ਪੇਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵੱਸੇ,
ਤੈਨੂੰ ਲੋੜ ਕੀ ? ਭਾਬੀ ਬਣਾ ਅੰਮੀ !
ਹੱਡ ਵੈਰ ਨਾ ਮੁੱਝ ਨੂੰ ਨਾਲ ਭਾਬੀ,
ਕੌੜੀ ਬਣੀ ਭਾਬੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੰਮੀ ।
ਤੁੰਮੇ ਤਈਂ ਤੂੰ ਖੰਡ ਦੀ ਪੁੱਠ ਦੇਵੇਂ,
ਫਿੱਟੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਦਹੀਂ ਨਾ ਕਦੇ ਜੰਮੀ ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਵੱਡੀ ਨਣਦੇ ਤੇਰੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਈ,
ਦਸ ਓਸ ਕੋਲੋਂ ਕਾਹਨੂੰ ਰੋਂਵਦੀ ਸੇਂ ।
ਭਾਣੇ ਓਸਦੇ ਤੁੰਮਾ ਕਿ ਦੁੱਧ ਫਿੱਟਾ,
ਏਹੋ ਕੁਝ ਕਿ ਹੋਰ ਕੁਝ ਹੋਂਵਦੀ ਸੈਂ ।
ਜਿਵੇਂ ਭਾਬੀ ਸੈਂ ਓਸ ਨਿਨਾਣ ਸੰਦੀ,
ਆਪ ਜਿਵੇਂ ਓਦੋਂ ਸੁਖ ਸੌਂਵਦੀ ਸੈਂ ।
ਤਿਵੇਂ ਮਮਝ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਥਾਉਂ ਭਾਬੀ,
ਉਹ ਹੁਣ ਹਈ ਓਹੋ ਜੋ ਤੂੰ ਹੋਂਵਦੀ ਸੇਂ ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਕਹਿਰ ਕਮਾ ਭੈਣੇ,
ਸਾਕ ਦੁੱਧ ਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਤੋੜ ਨਾਹੀਂ ।
ਭਾਬੀ ਵਾਰਕੇ ਤਲੀ ਹੋਂ ਗਲੀ ਮਾਰੀਂ,
ਭੈਣ ਸਕੀ ਦਾ ਮਾਪਿਆ ਮੋੜ ਨਾਹੀ ।
ਅੰ[illegible] ਵੱਢ ਕਾ ਅੱਕ ਨੂੰ ਵਾੜ ਦੇਈਂ,
ਭੈਣ ਮੋਤੀਆਂ ਬੋਹਰ ਨੇ ਜੋੜ ਨਾਹੀਂ ।
[illegible] ਮੁੜੇਂ ਨਾ ਮੂਰਖੀ ਹਠੋਂ ਮੈਂਭੀ,
ਵਿਗੜੀ ਭੈਣ ਦੀ ਰੱਖਦੀ ਲੋੜ ਨਾਹੀਂ ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਚਬੜ ਚਬੜ ਨਾ ਕਰੀਂ ਸੰਭਾਲ ਬੋਲੀ,
ਧੱਪੇ ਮਾਰ ਹੁਣ ਸਿਧਿਆਂ ਕਰੂੰਗੀ ਮੈਂ ।
ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਤੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੱਕ ਮੇਰਾ,
ਵਾਂਗ ਤੱਕਲੇ ਸੇਧ ਹੁਣ ਲਵੂੰਗੀ ਮੈਂ ।
ਸਿੱਧਾ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਸੱਪ ਹੋਵੇ,
ਛੇੜ ਫਕ ਕੇ ਢਿੱਲਿਆਂ ਕਰੂੰਗੀ ਮੈਂ ।
ਵਿੰਗ ਵਿੱਲ੍ਹ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਨਾ ਨਿਕਲਣ,
ਤਾਉਂ ਅੱਗ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਢ ਲਵੂੰਗੀ ਮੈਂ ।

ਮੌਤ ਗਜਦੀ ਅਸਾਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਭੈਣਾਂ !
ਕਿਹੜੇ ਜੀਵਣੇ ਦਾ ਮਾਨ ਧਾਰਨੀ ਹੈਂ ?
ਜੋਬਨ ਤਾਈਂ ਬੁਢਾਪੜੇ ਨਿਗਲ ਲੈਣਾ,
ਕਿਹੜੇ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਹੈਂਕੜਾਂ ਸਾੜਨੀ ਹੈਂ ?
ਦੌਲਤ ਕਾਗ ਬਨੇਰੇ ਦਾ ਜਾਣ ਭੈਣੇ,
ਕਿਹੜੇ ਮਿਲਖ ਤੇ ਐਡ ਹੰਕਾਰਨੀ ਹੈਂ ?
ਭਰੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈਂ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਉੱਤੇ,
ਕੇਹੜੇ ਤਾਣ ਤੇ ਐਡ ਫੂੰਕਾਰਨੀ ਹੈਂ ?

ਭੂੰਨੇ ਵਾਂਗ ਕਬਾਬ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ,
ਸੀਖ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ਅਗਨ ਭਖਾਵਨੀ ਹੈਂ ।
ਮੋਏ ਮਾਸ ਨੂੰ ਭੁੰਨਦਾ ਜਗਤ ਸਾਰਾ,
ਜੀਉਂਦਾ ਮਾਸ ਤੂੰ ਭੁੰਨ ਦਿਖਾਵਨੀ ਹੈਂ ।
ਮੋਏ ਮਾਸ ਦੇ ਖਾਧਿਆਂ ਰੱਜ ਆਵੇ,
ਏਸ ਮਾਸ ਤੋਂ ਰੱਜ ਕੀ ਪਾਵਨੀਂ ਹੈਂ ?
ਹਿਰਦਾ ਰਬ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਹਿਲ ਭੈਣੇ,
ਓਸ ਮਹਲ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਵਨੀਂ ਹੈਂ ।

ਸੁਖ਼ ਦੱਸ ਖਾਂ ਵਰਤਸੀ ਕਿਵੇਂ ਤੈਂ ਪੁਰ,
ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨੀ ਹੈਂ ।
ਨਾਹਰੀ ਹੋਇਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰੇਂ ਓਹਦਾ,
ਓਹਦੀ ਆਗਿਆ ਕੜਕ ਕੇ ਮੋੜਨੀਂ ਹੈਂ ।
ਬੇਰਾਂ ਡੁਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆ ਅਜੇ ਕੁਝ ਨਾ,
ਸੰਭਲ ਜਾਹ੍ਹ ਜੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਲੋੜਨੀਂ ਹੈਂ ।
ਮਾਣਕ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਠਾਹੁਣਾ ਛੱਡ ਛੇਤੀ,
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਨਾਉਕਾ ਬੋੜਨੀਂ ਹੈਂ ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਭੈਣ ਵਡੀਏ ਅਦਬ ਦੀ ਥਾਉਂ ਮਾਏ !
ਮੇਰਾ ਭੁੰਨ ਕਲੇਜੜਾ ਘੱਤਿਆ ਈ ।
ਮਾਰ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾਬਿਆਂ ਨਾਲ ਧੌਂਸਾਂ,
ਪੁੱਠੇ ਗੇੜ ਦਾ ਸੂਤ ਏ ਕੱਤਿਆ ਈ ।
ਮੌਤ ਰਬ ਦੀ ਸੁਰਤ ਕਰਾ ਮੈਨੂੰ,
ਮੇਰੀ ਖਿੱਚ ਲੀਤੀ ਸਾਰੀ ਸੱਤਿਆ ਈ ।
ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਠਾਹਜਾ ਈ ਵਾਂਙ ਬੀਆਂ,
ਆਪੇ ਕਹੀ, ਏ ਕੀਤੀ ਤੂੰ ਹੱਤਿਆ ਈ ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਏ ਨਾ ਹੱਤਿਆ ਹਿਤ ਹੈ ਅੱਤ ਦਾ ਨੀਂ,
ਹਿਰਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਏਂ ।
ਸੋਟੇ ਡਾਂਗ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟਾਂ,
ਜਿਵੇਂ ਔਣ ਕਾਬੂ ਮਾਰ ਵੱਢਣਾ ਏਂ ।
ਵਿੰਗੀ ਸੀਖ ਹੋਵੇ ਸਿੱਧੀ ਨਾਲ ਸੱਟਾਂ,
ਤਿਵੇਂ ਰਿਦੇ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਚੰਡਣਾਂ ਏਂ ।
ਅਜੇ ਸਮਝ ਤੇ ਲਗ ਜਾ ਕਹੇ ਮੇਰੇ
ਅੰਤ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭੈਣ ਜੀ ਛਡਣਾ ਏਂ ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਹਾਰੀ ਹਾਰੀਆਂ, ਭੁੱਲੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਭੈਣੇ,
ਜੋ ਕੁਝ ਕਹੇਂਗੀ ਕਰਾਂਗੀ ਕਹੇ ਤੇਰੇ ।
ਚੁਗਲੀ ਅਜ ਤੋਂ ਭਾਬੀ ਦੀ ਤਜਾਗ ਦਿਤੀ,
ਅੱਗੇ ਭਾਗ ਭਾਬੀ ਨਾਲ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ।
ਪੇਕੇ ਆਉਣਾ ਕਰਾਂਗੀ ਘੱਟ ਭੈਣੇ,
ਕਰੜ ਕਰਾਂਗੀ ਪੱਥਰਾਂ ਜਿਹੇ ਜੇਰੇ ।
ਵਾਹ ਲੱਗਿਆਂ ਕਦੀ ਨਾ ਪੈਰ ਪਾਵਾਂ,
ਜੋਗੀ ਵਾਲੜੇ ਹੋਣਗੇ ਅਸਾਂ ਫੇਰੇ ।

ਕਰਕੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸਜਾਣੀ,
ਉਠ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਫਿਰ ਜਾਂਵਦੀ ਏ ।
ਦਿਲੋਂ ਸੋਚਦੀ:—ਕਹਾਂ ਕੀ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ
ਸ਼ਰਮ ਅੱਤ ਦੀ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਆਂਵਦੀ ਏ ।
ਚੁਗਲੀ ਕਰਾਂ ਕੀ ਮਾਉਂ ਦੀ ਧੀ ਹੋਕੇ,
ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਝਗੜਾਂ ? ਸੰਗ ਖਾਂਵਦੀ ਏ ।
ਰੱਬ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤੂੰ ਮੱਤ ਦੇਵੀਂ,
ਮੇਰੀ ਹੋਸ਼ ਧੋਖਾ ਖਾਈ ਜਾਂਵਦੀ ਏ ।

ਲੈਂਦੀ ਤਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਐਕੁਰ,
ਪਹੁੰਚੀ ਜਾਇ, ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਂਵਦੀ ਏ ।
ਅਗੋਂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਚੱਕ ਕੇ ਸੀਸ ਲਾਇਆ ।
ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਤੇ ਫਤਹ ਗਜਾਂਵਦੀ ਏ ।
ਸੁਣਕੇ ਫਤਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਪਜਾਰ ਦਿਤਾ,
ਕਹਿੰਦੇ ਧੀ ਸਾਡੀ ਕਿਥੋਂ ਆਂਵਦੀ ਏ ?
ਕੋਈ ਸੁਖ ਸਨੇਹੜਾ ਬਾਤ ਚੰਗੀ,
ਕੋਈ ਦੁਖ ਦੀ ਕਥਾ ਲਿਆਂਵਦੀ ਏ ?

ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਆਖਦੀ:—ਪਿਤਾ ਪਜਾਰੇ !
ਮਾਣ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਜੀਵੋ ।
ਬੈਠ ਸਿਰੇ ਤੇ ਕੋਟ ਹੋ ਪਰਬ ਭਾਰਾ,
ਸਾਡਾ ਆਸਰਾ ਸਦਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਥੀਵੋ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਅਸਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਕਰੀ ਬਰਖਾ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਤੁਸੀ ਜੀਂਵੋਂ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਨਾਲ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਡੋਰ ਲਾਈ,
ਸਾਡਾ ਰਿਦਾ ਬੀ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀਂਵੋ ।

ਪਜਾਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ! ਜਦੋਂ ਤਕਲੀਫ ਪੈਂਦੀ,
ਸਭੇ ਓਟ ਵੰਨੇ ਉਠ ਨੱਸਦੇ ਹਨ ।
ਸ਼ਰਨ ਓਟ ਦੀ ਸਭੇ ਹੀ ਨਿਡਰ ਹੁੰਦੇ,
ਓਥੇ ਜਾਇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ।
ਤੀਕਰ ਬਾਲਕੇ ਓਟ ਲੈ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ,
ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਦੁੱਖ ਆ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ।
ਦਰ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸੱਟਕੇ, ਸੁਖੀ ਕਰਦੇ,
ਸੁੱਖੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸਦਾ ਵਿਗੱਸਦੇ ਹਨ ।

ਪਿਤਾ—

ਮੇਰੀ ਅਕਲ ਦਾ ਕੋਟ ਧਰਮੱਗ ਧੀਏ,
ਕੁਲ ਦੀ ਜੋੜ ਕੁਲਵੰਤੀਏ ਪਿਆਰੀਏ ਧੀ !
ਦੁਖ ਕਿਹਾ ਹੈ ਵਰਤਿਆ ਦੁਧ ਤਾਈਂ,
ਦਸ ਸਕੇਂ ਤਾਂ ਓਸ ਨਿਵਾਰੀਏ ਧੀ !
ਤੇਰੀ ਬੁੱਧਿ ਚੰਗੀ, ਵਰਤਣ ਸਾਫ ਸੋਹਣੀ,
ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਅਕਲ ਨੂੰ ਵਾਰੀਏ ਧੀ !
ਔਕੜ ਬਣੀ ਕੀ ਤੁੱਧ ਨੂੰ ਤੁਧ ਪਾਸੋਂ,
ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀਏ ਧੀ !

ਧੀ—

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸੁਮੇਰ ਤੋਂ ਬੜੇ ਭਾਰੇ,
ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੇ ।
ਭਾਬੀ ਮਾਊਂ ਤੇ ਭੈਣ ਤੇ ਵੀਰ ਅੰਦਰ,
ਖੋਭ ਸਦਾ ਗੰਦੀ, ਜਿਕੁਰ ਕਾਉਂ ਠੂੰਘੇ ।
ਕੋਈ ਦਵੇ ਮਿਹਣੇ, ਕੋਈ ਸੜੇ ਅੰਦਰ,
ਕੋਈ ਚੁਪ ਧਾਰੀ ਸਦਾ ਪਿਆ ਊਂਘੇ ।
ਬਰਕਤ ਉਡਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ,
ਜੁਗਤ ਘਰਾਂ ਦੀ ਦਮੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਠੂੰਘੇ ।

ਪਿਤਾ—

ਸਾਨੂੰ ਖਬਰ ਨਾ ਬੱਚੀਏ ਬਹੁਤ ਰਹਿੰਦੀ,
ਏਨੀ ਬਾਤ ਤੇਰੀ ਮਾਊਂ ਆਖਦੀ ਏ ।
ਨੂੰਹ ਬੁਰੀ ਹੈ ਸਦਾ ਹੀ ਕਲ੍ਹਾਂ ਰਖੇ,
ਬਰ ਬਚਨ ਮੂੰਹੋਂ ਸਦਾ ਭਾਖਦੀ ਏ ।
ਜੇਕਰ ਮੱਤ ਦੀ ਓਸ ਨੂੰ ਗਲ ਕਹੀਏ,
ਮਿਹਣੇ ਵਾਂਙ ਹਿਰਦੇ ਉਹਦੇ ਗਾਖਦੀ ਏ !
ਗਿੱਲੇ ਕਾਠ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੈ ਸਦਾ ਧੁਖਦੀ,
ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਧੁਆਂਖਦੀ ਏ ।

ਧੀ—

ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ, ਹੈ ਮਾਊਂ ਨੇ ਝੂਠ ਕਹਿਆ,
ਏਸ ਜੀਭ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਸੁੱਟ ਪਾਵਾਂ ।
ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਮੱਚ ਸਾਰਾ,
ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਮੈਂ ਸ਼ਰਮ ਖਾਵਾਂ ।
ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਾਹੀਂ,
ਪਿਤਾ ਰੱਦਣੇ ਦਾ ਪਾਪ ਸੀਸ ਪਾਵਾਂ ।
ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਮੈਂ ਸੱਚ ਨਿਤਾਰਦੀ ਹਾਂ,
ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਲਾਵਾਂ ।

ਪਿਤਾ—

ਪੁਤਲੀ ਅਦਬ ਦੀ ਬੱਚੀਏ ਸੰਗ ਨਾਹੀਂ,
ਆਖਰ ਸਚ ਜੋ ਸਾਫ ਤੂੰ ਜਾਣਨੀ ਏਂ ।
ਤੇਰੀ ਨੀਤ ਹੈ ਸਾਫ ਉਪਕਾਰ ਵਾਲੀ,
ਤੇਰੀ ਬੁੱਧਿ ਭੀ ਸੋਚ ਨਿਤਾਰਨੀ ਏਂ ।
ਸੁੱਚ ਆਖਦੇ, ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੰਗੀਏ ਨਾ,
ਵਿਗੜੀ ਸੱਚ ਨੇ ਸਦਾ ਸੁਆਰਨੀ ਏਂ ।
ਤੈਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨ ਮੂਲ ਹੈ ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ,
ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਤੂੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨੀ ਏਂ ।

ਧੀ—

ਖਿਮਾ ਮੰਗਕੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਆਗਿਆ ਮੈਂ
ਸੀਸ ਧਾਰਕੇ ਆਪਦੀ ਪਾਲਦੀ ਹਾਂ ।
ਜੋ ਕੁਝ ਜਾਣਦੀ ਸੱਚ ਹਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ,
ਝੂਠ ਆਖ ਨ ਮੈਲ ਪਖਾਲਦੀ*[1] ਹਾਂ ।
ਪਰਦਾ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪ ਤੋਂ ਚਾਲ ਭੈੜੀ,
ਏਸ ਬਾਤ ਦਾ ਦੁਖ ਜੀ ਜਾਲਦੀ ਹਾਂ ।
ਤੁਹਾਨੂੰ ਓਪਰੀ ਉਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਓਪ੍ਰੇ,
ਸਿੱਟੇ ਏਸਦੇ ਖੋਲ ਵਿਖਾਲਦੀ ਹਾਂ ।

ਭੈਣ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਭਾਬੀ ਨ ਲਗੇ ਚੰਗੀ,
ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ ਵਿਰੋਧ ਜੋ ਉਠਿਆ ਏ ।
ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਝੱਲਿਆ ਓਸ ਨੇ ਹੈ,
ਨਾਲ ਮਾਊਂ ਦਾ ਸੀਨਾ ਭੀ ਲੁੱਠਿਆ ਏ ।
ਧੀ ਮਾਊਂ ਨੂੰ ਨੂੰਹ ਤੋਂ ਸਦਾ ਪਿਆਰੀ,
ਗੋਂਦ ਗੁੰਦ ਦੋਹਾਂ ਵੀਰ ਨੂੰ ਮੁੱਠਿਆ ਏ ।
ਵੀਰ ਸਿਖੇ ਨੇ ਭਾਬੀ ਤੇ ਕਹਿਰ ਕੀਤਾ,
ਲੜ ਲਾਈ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕੁੱਠਿਆ ਏ ।

ਮਾਂ ਭੈਣ ਵੀਰ ਜੋ ਕਹਿਣ ਤੁਹਾਨੂੰ,
ਤੁਸੀਂ ਓਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਗਲ ਜੋ ਸੁਣੀ ਜੇਹੀ,
ਤੇਹੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ,
ਛਾਣੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਛਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਦੇਸ ਚਾਲ ਨੇ ਤੁਸਾਂ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ,
ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਠਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਤੁਹਾਡੀ ਦਸ਼ਾ ਹੈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਬਿਖੜੀ,
ਜੈਸੀ ਓਸ ਹਾਕਮ ਸੰਦੀ ਹੋਂਵਦੀ ਏ ।
ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਮੁੱਦਈ ਤਾਂ ਹਾਲ ਦੱਸੇ,
ਮੁਦਾਅਲੈ ਦੀ ਖਬਰ ਨਾ ਹੋਂਵਦੀ ਏ ।
ਸੁਣ ਕੇ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਇਕ ਪੱਖ ਦੇ ਨੂੰ,
ਸੂਰਤ ਸੱਚ ਕਰਦੀ ਸੱਚ ਖੋਂਵਦੀ ਏ ।
ਪਤਾ ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਲੱਗੇ ਨਾਹੀਂ,
ਕੰਡੀ ਵਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋਂਵਦੀ ਏ ।

1*ਮੈਲ ਧੋਂਦੀ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਦੂਜੇ ਬੀ ਪਾਸੇ ਦੇ ਹਾਲ ਸਾਰੇ,
ਹਾਕਮ ਸੁਣੇਂ ਤਾਂ ਕਰੇ ਨਿਤਾਰ ਸੱਚਾ ।
ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸੁਣੇ ਤੇ ਦਏ ਡਿਗਰੀ,
ਜੋ ਕੁਝ ਕਰੇ ਸੋ ਸਦਾ ਹੀ ਹੋਊ ਕੱਚਾ ।
ਤਿਵੇਂ ਸਹੁਰੇ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦੁਭੀਤ ਫਸਦੀ,
ਦਿਲ ਓਸਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹੇ ਸੱਚਾ ।
ਏਸ ਹਾਲ ਤੇ ਸੱਸ ਨਿਨਾਣ ਵਾਲਾ,
ਪਾਸਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਕਸਰਾਂ ਰਹੇ ਉੱਚਾ ।

ਕਿਰਲੀ ਸੱਪ ਪਕੜੇ ਜੀਕੂੰ ਫਸੇ ਦੁਬਿਧਾ,
ਦੁਬਿਧਾ ਓਸ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਘੇਰਦੀਏ ।
ਵਹੁਟੀ ਓਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਏ ਮੰਤਰ,
ਸਦਾ ਨੂੰਹ ਦੇ ਉਲਟ ਹੀ ਫੇਰਦੀ ਏ ।
ਨਾਲ ਰਲੇ ਨਿਨਾਣ ਤੇ ਕਰੇ ਓਹੋ,
ਵਲ ਮਾਉਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਏ ।
ਨੂੰਹ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸੁੰਨ ਦਾ ਹੋਇ ਵੱਟਾ,
ਘੁੰਡ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਹੇਰਦੀ ਏ ।

ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਦੇ ਝੂਠ ਬੁਲੀਂਵਦੀ ਹੈ,
ਕਾਤੀ ਰਿਦੇ ਓਦੇ ਫਿਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਐਪਰ ਬਿਰਕ ਨਾ ਮੂੰਹ ਥੀਂ ਸਕੇ ਮੂਲੋਂ,
ਘੁਟ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਘੁਟ ਲੰਘਾਵਦੀ ਹੈ ।
ਗੁੰਗੀ ਜੀਭ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਂਵਣੀ ਹੈ,
ਭੋਜਨ ਅੱਗ ਦਾ ਤਤੜੀ ਖਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਸਹਿੰਦੀ ਜ਼ੁਲਮ ਅਨਰਥ ਹੈ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ,
ਦੇਸ਼ ਚਾਲ ਪਿਛੇ ਦੁਖ ਪਾਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਪਿਤਾ—

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੀਏ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ,
ਅਪਣੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪ ਪਛਾਣਦਾ ਹਾਂ ।
ਮੇਰਾ ਮਾਮਲਾ ਸੁਹਲ ਹੈ ਨਾਲ ਨੂੰਹ ਦੇ,
ਬੇਬਸੀ ਮੈਂ ਨੋਂਹ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ।
ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਮੈਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ,
ਚੁਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਠਾਣਦਾ ਹਾਂ ।
ਤੇਰੀ ਮਾਉਂ ਤੇ ਭੈਣ ਦੀ ਸੁਣੀ ਸਾਰੀ,
ਚੁਪ ਵੱਟਦਾ ਪੁੱਝ ਨਾ ਛਾਣਦਾ ਹਾਂ ।

ਧੀ—

ਤੁਸੀਂ ਆਖਿਆ ਪਿਤਾ ਹੈ ਸੱਚ ਪਜਾਰੇ !
ਤੁਹਾਡੀ ਦਸ਼ਾ ਨਾਜ਼ਕ ਤੁਹਾਥੋਂ ਨਹੀਂ ਗੁੱਝੀ ।
ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੁਪ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਰਾਹ ਕੋਈ,
ਮੇਰੇ ਤਈਂ ਬੀ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁੱਝੀ ।
ਐਪਰ ਚੁਪ ਦੀ ਸੱਟ ਬੀ ਸਹੇ ਭਾਬੀ,
ਤੁਹਾਡੀ ਚੁਪ ਹੈ ਪੰਛੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕੁਜੀ ।
ਦੂਜੀ ਗਲ ਹੈ ਨਿਤ ਦੀ ਸਿਖ ਮਾੜੀ,
ਸਿਖ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੱਠ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜੀ ।

ਪਿਤਾ—

ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਮੱਤ ਚੰਗੀ,
ਦਸ ਬਚੀਏ ਸਾਹੁਰਾ ਕਰੇ ਕੀਕੁਰ ?
ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਰਾਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ,
ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸ ਜੀਕੁਰ ?
ਸਿਆਣੀ ਧੀ ਹੈਂ ਮੂਠ ਨੂੰ ਮੋਲਣੀ ਹੈ,
ਗੱਲ ਦਸ ਜੋ ਨਿਭੇ ਹੈ ਅੰਤ ਤੀਕਰ ।
ਨਜਾਓਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਦਾ ਵਰਤਾਉ ਹੋਵੇ,
ਝੂਠਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾ ਭਜੇ ਠੀਕਰ ।

ਧੀ—

ਪਿਆਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪ ਸਿਆਨੜੇ ਹੋ,
ਕੋਟ ਅਕਲ ਦਾ ਦੂਰ ਦੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਤੁਸਾਂ ਵਿਦਜਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਪੜ੍ਹੀ ਪਜਾਰੇ,
ਤਸੀਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਾੜ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਫਿਰੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਨੇ,
ਸੋਨਾ ਕਢ ਲੈਂਦੇ ਰੇਤ ਛਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਤੁਸੀਂ ਇਲਮ ਤੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਧਾਰਦੇ ਹੋ,
ਧਰਮ ਨਾਮ ਦੀ ਮੌਜ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਹੋ ।

ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਤੇ ਘਰੇ ਬੈਠੀ,
ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਨਾ ਆਰ ਤੇ ਪਾਰਦੀ ਏ ।
ਕਿਹੜੀ ਅਕਲ ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਸਾਂ,
ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਏ ।
ਤੁਸੀਂ ਪਿਤਾ ਹੋ ਧੀ ਨੂੰ ਮੱਤ ਦੇਵੋ,
ਧੀ ਏਤਨੀ ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ਏ ।
ਘਰ ਸਾਡੜੇ ਈਰਖਾਂ ਪੈਰ ਪਾਇਆ,
ਹੈ ਏ ਡੈਣ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਨਿਘਾਰਦੀ ਏ ।

ਪਿਤਾ—

ਪਿਆਰੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਅਦਬ ਦਾ ਰੂਪ ਧੀਏ !
ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਹੈ ਪਾਰ ਦੁਸਾਰ ਦੇਖੇ ।
ਭਾਵੇਂ ਅਕਲ ਦਾ ਕੋਟ ਉਲਾਦ ਹੋਵੇ,
ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਸਦਾ ਜਾਏ ਪਿਤਾ ਲੇਖੇ ।
ਕਦਰ ਨੇਕ ਉਲਾਦ ਦੀ ਕਰਨ ਮਾਪੇ,
ਧ੍ਰੂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਿਕਰਾਂ ਪਿਤਾ ਵੇਖੇ ।
ਪੁਤਲੀ ਅੱਖ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ,
ਐਪਰ ਜਗਤ ਦੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇਖੇ

ਤਿਵੇਂ ਨਿਕੀਏ ਉਮਰ ਤੇ ਸਾਕ ਅੰਦਰ,
ਵਿਚ ਅਕਲ ਦੇ ਵਡੀਏ ਪਿਆਰ ਏ ਨੀ !
ਦਸ ਖੋਲਕੇ ਕੋਈ ਤਦਬੀਰ ਚੰਗੀ,
ਸੱਚ ਝੂਠ ਨੂੰ ਚਾ ਨਿਤਾਰੀਏ ਨੀ !
ਭੈਣ ਈਰਖਾ ਅੰਗਣੇ ਆ ਖੇਡੀ,
ਨਾਲ ਸੋਟੀਆਂ ਓਸ ਨੂੰ ਮਾਰੀਏ ਨੀ ।
ਸ਼ੀਰ ਸ਼ਕਰ ਦੇ ਵਾਂਙ ਪਰਵਾਰ ਹੋਵੇ,
ਵੈਰ ਭਾਵ ਨੂੰ ਕੱਢ ਵਿਡਾਰੀਏ ਨੀ ।

ਧੀ—

ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੋ ਜਾਣਦੇ ਪਿਤਾ ਪਜਾਰੇ,
ਸਾਰੀ ਗਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਭਾਂਤਿ ਚੰਗੀ ।

ਭਾਬੀ ਪੜ੍ਹੀ ਨਾ ਗੁੜ੍ਹੀ ਨਾ ਕੁਝ ਡਿੱਠਾ,
ਸਹੁਰੇ ਰੁਖ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਗਈ ਟੰਗੀ ।
ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾ ਮੱਤ ਦਿੱਤੀ,
ਕਿਸੇ ਓਸ ਦੀ ਅਕਲ ਹੈ ਨਹੀਂ ਰੰਗੀ ।
ਦੇ ਦੇ ਚੁੰਣਣੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੋਲੀਆਂ ਤੇ,
ਰੱਖੀ ਸਦਾ ਹੈ ਓਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੰਗੀ ।

ਮੈਂ ਨਾ ਆਖਦੀ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਬੀ,
ਸਚੀ ਸਾਰਿਓਂ ਪਾਸਿਓਂ ਜਿਵੇਂ ਕੁੰਗੂ ।
ਨਾ ਮੈਂ ਆਖਦੀ ਮਾਊਂ ਤੇ ਭੈਣ ਝੂਠੇ,
ਪੀਲੇ ਕਿੱਕਰਾਂ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਹੋਣ ਲੁੰਗੂ ।
ਕੇਵਲ ਇਕ ਬੇਸਮਝੀ ਨੇ ਪਾੜ ਪਾਇਆ,
ਜਿਵੇਂ ਕਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੈ ਵਾਕ ਗੁੰਗੂ ।
ਕਰੋ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਦੂਰ ਬੇਸਮਝੀਆਂ ਨੂੰ,
ਜਿਨ੍ਹੇ ਸਾਰਿਆਂ ਚਾੜਿਆ ਬੁਰਾ ਚੁੰਗੂ ।

ਪਿਤਾ—

ਕੀ ਹੈ ਰੂਪ ਬੇਸਮਝੀ ਦਾ ਦੱਸ ਧੀਏ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਰੀਏ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਨੱਸੇ ।
ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਹੈ ਸੋਚਦੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ,
ਵੈਰ ਭਾਵ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰਿਦੇ ਵੱਸੇ ।
ਸਾਰੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਸਮਝ ਹੈ ਉਲਟ ਹੋਈ,
ਓਹੋ ਪੁੱਠੜੇ ਪਾਸੜੇ ਨਿੱਤ ਦੱਸੇ ।
ਜਿਵੇਂ ਸਿਧਿਓਂ ਸ਼ੀਸ਼ਿਓਂ ਮੂੰਹ ਦਿੱਸੇ,
ਪੁਠੇ ਵੇਖਿਆਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਪਏ ਭੱਸੇ ।

ਧੀ—

ਮਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਨੂੰਹ ਹੈ ਸਤੀ ਸੀਤਾ,
ਅਕਲ ਕੋਟ ਹੈ ਬੜਾ ਚਿਤੌੜ ਦਾ ਓ ।
ਭੈਣ ਜਾਣਿਆਂ ਕਲਪ ਹੈ ਬ੍ਰਿਛ ਢੱਠਾ
ਸਖੀਆਂ ਜਾਣਿਆਂ ਰੁੱਖ ਪਤੋੜ ਦਾ ਓ ।
ਵੀਰ ਜਾਣਿਆਂ ਲੱਛਮੀ ਹੇਠ ਆਈ,
ਫੁਲ ਖਿੜ ਪਿਆ ਪਰਬਤੀ ਕੌੜ ਦਾ ਓ ।
ਨੂੰਹ ਨਹੀਂ ਜਾਤੀ ਕੁੜੀ ਸਾਊਆਂ ਦੀ,
ਸਭਨਾਂ ਪਿੰਡ ਜਾਤਾ ਹਾਥੀ ਪੌੜ ਦਾ ਓ ।

ਰਖੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਧ ਉਮੇਦ ਉਸ ਤੋਂ
ਉਸ ਦੇ ਕਦਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾਂ ਟੋਲ ਕੀਤੀ ।
ਲੱਕੜ ਚੰਦਨੇ ਦੀ ਉੱਗੜ ਦੁੱਗੜੀ ਓ,
ਕਿਸੇ ਚਾੜ ਖਰਾਦ ਨਾ ਡੋਲ ਲੀਤੀ ।
ਸਗੋਂ ਰਗੜਕੇ ਚਿਥੜਕੇ ਨਾਸ ਕੀਤੀ,
ਕਿਸੇ ਜਾਚਕੇ ਮੁਲ ਨਾ ਤੋਲ ਕੀਤੀ ।
ਗੁੱਥੀ ਬੰਦ ਨੂੰ-ਜਾਣਕੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ,
ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਚੀ ਖੋਜ ਫੋਲ ਕੀਤੀ ।

ਪਿਤਾ—

ਸੱਚ ਆਖਿਆ ਬੱਚੀਏ ਪਜਾਰੀਏ ਨੀਂ,
ਅਸਾਂ ਕਦਰ ਤੋਂ ਵਧ ਉਮੇਦ ਕੀਤੀ ।

ਵਿਤ ਨੂੰਹ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪਛਾਣਿਆ ਨਾ,
ਉਸ ਦੀ ਵਿਦਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰ ਲੀਤੀ !
ਸਿਖਜਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਉਪਾ ਕੀਤਾ,
ਸਗੋਂ ਖੌਫ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਰਹੀ ਪੀਤੀ ।
ਪੇਕੇ ਖੇਡਦੀ ਮੱਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਸੀ,
ਏਥੇ ਦਾਬਿਆਂ ਮਿਹਣਿਆਂ ਵਿਚ ਬੀਤੀ ।

ਐਪਰ ਧੀਏ ਪਿਆਰੀਏ ਦਸ ਕੋਈ,
ਡੌਲ ਸੋਹਣੀ ਕੰਮ ਸੁਆਰਨੇ ਦੀ ।
ਸੋਟਾ ਜਾਏ ਨ ਹੱਥ ਦਾ ਟੁੱਟ ਜਿੱਕੁਰ,
ਫੇਰ ਡੌਲ ਹੋਵੇ ਸਪ ਮਾਰਨੇ ਦੀ ।
ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ ਨਾ ਰੰਜ ਤੇ ਗਿਲਾ ਹੋਵੇ,
ਫੇਰ ਵਿਧੀ ਹੋਵੇ ਕਾਜ ਸਾਰਨੇ ਦੀ ।
ਨੂੰਹ ਸੱਸ ਨਿਨਾਣ ਤੇ ਪਤੀ ਤਾਂਈਂ,
ਪਏ ਝੱਲਣੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਹਾਰਣੇ ਦੀ ।

ਧੀ—

ਹਾਥੀ ਚੜ੍ਹੇ ਸੁਮੇਰ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕੋਈ,
'ਤੇਰੀ ਕਰਾਂ ਬਰਾਬਰੀ', ਬਣੇ ਕੀਕੁਰ ?
ਉਚੀ ਕਰੇ ਮਤਾਬੀ ਤੇ ਕਹੇ "ਸੂਰਜ",
ਸੂਰਜ ਓਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੈ ਗਣੇ ਕੀਕੁਰ ?
ਚੀਲ ਲਏ ਉਡਾਰੀਆਂ ਗੱਗਨ ਕੱਛੇ,
ਕਈ ਚੰਨ ਤਾਰਾ ਓਨ੍ਹੂੰ ਭਣੇ ਕੀਕੁਰ !
ਜਾਏ ਮਾਪਿਆ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣ ਨੀਵੇਂ,
ਬੱਦਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਂਵਦੇ ਕਣੇ ਜੀਕੁਰ !

ਰੁਖ ਬੋਹੜ ਦੇ ਬਾਲ ਨਾ ਪਟ ਹੰਘਣ,
ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਨਾ ਟੂੰਡਿਆਂ ਬੰਨ੍ਹਣੀਏ ।
ਸੁਭਾ ਸੰਦੜਾ ਕਠਨ ਹੈ ਅੱਤਿ ਪਰਬਤ,
ਚਹੇ ਸੁਰੰਗ ਨਾ ਏਸ ਤੋਂ ਖੰਨਣੀਏ ।
ਜਿਸਦੀ ਆਪਣੀ ਭੱਜਨਾ ਗਈ ਆਦਤ,
ਓਨ੍ਹ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਭੰਨਣੀਏ ।
ਮੇਰਾ ਆਖਿਆ ਆਪ ਮੈਂ ਮੰਨਦੀ ਨਾਂ,
ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੇਰੀ ਕਾਹਨੂੰ ਮੰਨਣੀ ਏ ।

ਆਪ ਵੱਡੇ ਹੋ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਭਸ ਕੋਲੋਂ,
ਬੁਧੀ ਆਪ ਦੀ ਉਜਲੀ ਸੋਹਣੀ ਏ ।
ਆਪੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪ ਸੁਆਰ ਸੱਕੋ,
ਦੁਰਮਤ ਸਭ ਦੀ ਆਪ ਨੇ ਖੋਹਿਣੀ ਏ ।
ਫੁੱਟ ਡੈਣ ਹੈ ਆਣਕੇ ਵੜੀ ਵਿਹੜੇ,
ਮੁੰਡੀ ਪਕੜ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਕੋਹਿਣੀ ਏ ।
ਆਪ ਕਹੋਗੇ ਕਰੇਗਾ ਅਸਰ ਸਾਰੇ,
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਸੋਹਿਣੀ ਏ ।

ਪਿਤਾ—

ਅਦਬ ਵਾਲੀਏ ਪਜਾਰ ਸੁਆਰੀਏ ਨੀ !
ਤੇਰੀ ਸਮਝ ਸੁਲੱਖਣੀ ਬੜੀ ਧੀਏ !

ਗੁੰਝਲ ਖੋਲ੍ਹੀਏ ਅਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ,
ਸਮਝ ਉਲਟ ਕਾਰਨ ਜੇਹੜੀ ਅੜੀ ਧੀਏ !
ਤੂੰ ਬੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ,
ਮਿੱਠੇ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੜੀ ਧੀਏ !
ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਰ ਉਪਾਉ ਹੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
ਵਿਦਜਾ ਪਜਾਰ ਦੀ ਤੂੰ ਹੈ ਪੜ੍ਹੀ ਧੀਏ ?

ਧੀ–

ਹਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ਹਾਂ,
ਮਾਉਂ ਭੈਣ ਅਗੇ ਜਦੋਂ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ।
ਓਨ੍ਹਾਂ ਰਖਕੇ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਮੇਰਾ,
ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਸੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਲੀਤੀ।
ਭਾਬੀ ਮੰਨਿਆਂ ਓਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜੋ ਕੁਝ,
ਕੌੜੀ ਸਿਖਜਾ ਦਾਰੂ ਦੇ ਵਾਂਙ ਪੀਤੀ।
ਬਾਕੀ ਵੀਰ ਨੂੰ ਆਪ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੋ,
ਗੁੱਸਾ ਖਾਉ ਜੇ ਬੇਨਤੀ ਮੈਂ ਕੀਤੀ।

ਪਿਤਾ–

ਧੀਏ ਪਜਾਰੀਏ ਅਕਲ ਦੀ ਸੋਚ ਸੋਚੀਂ,
ਅਟਕੋਂ ਵਧ ਲੰਮੇਰੜੀ ਬੁੱਧੀ ਤੇਰੀ।
ਜੇ ਮੈਂ ਪੁਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬੀ ਮੱਤ ਦੇਵਾਂ,
ਅਗੋਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜੇ ਨਾ ਮੱਤ ਮੇਰੀ।
ਮੇਰਾ ਦਬਦਬਾ ਅਦਬ ਦਾ ਜਬ੍ਹਾ ਸਾਰਾ,
ਰਹੂ ਰਤੀ ਨਾ ਹੋਇਗਾ ਸਭ ਫੇਰੀ।
ਤੇਰੀ ਗਲ ਪਰ ਆਸ ਹੈ ਮੰਨ ਲਊ,
ਚਾਲੀ–ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੈਂਡੜੀ ਗਲ–ਸੇਰੀ।
ਜੇਕਰ ਮੰਨਿ ਨਾਂ, ਹੋਊ ਨਰਾਜ਼, ਤਾਂ ਬੀ,
ਹੇਠੀ ਕੁਝ ਨ ਹੋਇਗੀ ਤੁਧ ਕੇਰੀ।

ਤੁਸੀਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਰਲ ਬੈਠਣੇ ਹੋ,
ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਜੇਡੜੇ ਫਰਕ ਨਾਹੀਂ।
ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਲੜੇ ਤੇ ਮੰਨ ਪੈਂਦੇ,
ਵਿਗੜੀ ਸੌਰਦੀ ਰੜਕਦੀ ਕਰਕ ਨਾਹੀਂ।
ਹੁਣ ਬੀ ਵਿਗੜ ਜੇ ਜਾਇ ਤਾਂ ਸੌਰ ਸਕੂ,
ਪਤਲੀ ਪੱਤਿ ਤੁਹਾਡੜੀ ਵਰਕ ਨਾਹੀਂ।
ਵਡਾ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਆਰ ਸਕੂੰ,
ਸੋ ਤੂੰ ਏਸ ਗੱਲੇ ਬੱਚੀ ਸਰਕ ਨਾਹੀਂ।

ਧੀ–

ਸਤਿ ਬਚਨ ਹੈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੁਸਾਂ ਕਿਹਾ,
ਇਹੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਜਾਇ ਕਮਾਂਵਦੀ ਹਾਂ।
ਜੋ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਰਾਂਗੀ ਉਵੇਂ ਜਾਕੇ,
ਦਇਆ ਆਪ ਦੀ ਨਾਲ ਮੰਗਾਂਵਦੀ ਹਾਂ।
ਆਪ ਦਿਓ ਅਸੀਸ ਤੇ ਨਾਲ ਬਰਕਤ,
ਫੇਰ ਕਾਜ ਸੁਆਰਕੇ ਆਂਵਦੀ ਹਾਂ।
ਰਾਗੀ ਬਿਨਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਕੀ ਕਰੇ ਕਾਰਜ,
ਆਪ ਬਰਕਤੀ ਬਰਕਤੀ ਜਾਂਵਦੀ ਹਾਂ।

ਲੈ ਲਈ ਅਸੀਸ ਤੇ ਤੁਰੀ ਬੀਬੀ,
ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਵੀਰ ਦੇਖਕੇ ਉੱਠਕੇ ਦੇਇ ਆਦਰ,
ਭੈਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਫਤਹਿ ਗਜਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਨਾਲ ਪਜਾਰ ਦੇ ਛੇੜਦੀ ਗਲ ਬਾਤਾਂ,
ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਅਨੰਦ ਪੁਛਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵੀਰ ਤਾਈਂ,
ਗਲ ਅਸਲ ਤੇ ਫੇਰ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਭੈਣ–

ਹੁਣ ਵੀਰ ਜੀ ਸੋਚ ਦੀ ਗਲ ਭਾਰੀ,
ਸਾਨੂੰ ਪਈ ਹੈ ਸੋਚਣੀ ਐਸ ਵੇਲੇ।
ਤੁਸਾਂ ਸਮਝਿਆ ਬੁਰੀ ਹੈ ਨਾਰ ਅਪਣੀ,
ਪੱਥਰ ਚੁੱਪ ਦੇ ਓਸਦੇ ਸਿਰੇ ਠੇਲੇ।
ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਫੇਰ ਹੈ ਵੀਰ ਪਜਾਰੇ,
ਪਾਪੜ ਤੁਸਾਂ ਹਨ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਲੇ।
ਐਪਰ ਚੁੱਪ ਬੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ,
ਨਰਮ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲਿਆਂ ਵਾਂਙ ਪੇਲੇ।

ਵੀਰ–

ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤੂੰ ਦਸ ਹੇ ਭੈਣ ਪਜਾਰੀ,
ਜੋ ਕੁਝ ਬਣੇ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ਓ ਕਾਰ ਚੰਗੀ।
ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੰਦਾ,
ਮਨ ਆਪਣੇ ਅਕਲ ਦੀ ਮਾਰ ਕੰਘੀ।
ਦਿੱਤਾ ਦੁਖ ਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਸ ਹੋਵੇ,
ਵਸ ਰਿਹਾ ਮੈਂ ਚੁਪ ਦੀ ਤਾਣ ਝੁਗੀ।
ਝੱਲ ਲਿਆ ਹੈ ਸਿਰੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਂ,
ਕੱਟ ਆਪ ਤੇ ਲਵਾਂਗਾ ਸਭ ਤੰਗੀ।

ਭੈਣ–

ਸੁਣੋ ਵੀਰ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਗੰਭੀਰ ਚੰਗੇ,
ਤੰਗੀ ਆਪ ਤੇ ਝੱਲਣੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ।
ਐਪਰ ਰਿਦੇ ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਹੈ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ,
ਕਾਇਆਂ ਝੱਲਦੀ ਨਾਲ ਹੈ ਬੁਰੀ ਤੰਗੀ।
ਕ੍ਰੋਧ ਘੁੱਪਿਆਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ,
ਕੁਫ਼ਰ ਲਈ ਜਜ਼ੇ ਕਟੇ ਤਲਵਾਰ ਨੰਗੀ।
ਕੰਮ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਵਿਦਜਾ ਵਾਲੜਾ ਹੈ,
ਕ੍ਰੋਧ ਖਾਂਦਿਆਂ ਜਾਇਗੀ ਸੁਰਤ ਡੰਗੀ।

ਤੁਸੀਂ ਨੇਕ ਹੋ ਨੇਕੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾਹੀਂ,
ਲਾਹੀ ਪੱਤ ਨਾ ਸਾਊਆਂ ਜਾਈ ਦੀ ਹੈ।
ਐਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾੜਨਾ ਆਪ ਤਾਈਂ,
ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਏ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਦੀ ਹੈ।
ਮੰਦਰ ਦੇਹ ਹੈ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਖਤ ਉਸਦਾ,
ਸੂਰਤ ਰੱਬ ਦੀ ਜਿੱਥੇ ਬਹਾਈ ਦੀ ਹੈ।
ਚੜ੍ਹੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਾੜਕੇ ਓਸ ਥਾਂ ਤੇ,
ਆਤਮ ਸੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਗਵਾਈ ਦੀ ਹੈ।

ਵੀਰ—

ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੈ ਭੈਣ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਤਾਈਂ,
ਜਦੋਂ ਅੰਦਰੇ ਆਪਣੇ ਨੱਪ ਲਈਏ।
ਤਦੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਂਵਦਾ ਠੀਕ ਐਕੁਰ,
ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਸੁਹਾਗੜਾ ਜਿਵੇਂ ਪਈਏ।
ਐਪਰ ਦੂਏ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,
ਦੁਖ ਦੂਏ ਦਾ ਆਪ ਤੇ ਲੈ ਲਈਏ।
ਵੱਧ ਏਸ ਤੋਂ ਭਲਾ ਕੀ ਹੋਰ ਹੋਵੇ,
ਦਿਓ ਮੱਤ ਤਾਂ ਭੈਣ ! ਵਿਚਾਰ ਲਈਏ।

ਭੈਣ—

ਤੁਸਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਨੱਪ ਲੈਣਾ,
ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਖੁਆਵਣਾ ਹੈ।
ਪਰ ਏ ਦੂਏ ਤੇ ਦਇਆ ਦੀ ਅਹੇ ਵਰਤਣ,
ਰਿਦਾ ਓਸਦਾ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਂਵਣਾ ਹੈ।
ਮਾਣਕ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਕੜਕ ਨਾ ਦੇਵਣੀ ਜੋ,
ਗੁਰੂ ਆਖਦੇ, ਰਬ ਦਾ ਪਾਵਣਾ ਹੈ।
ਨੀਯਤ ਭਲੇ ਦੀ ਸਦਾ ਭਲੀ ਵੀਰਾ,
ਨੇਕ ਨੀਤਿ ਨੇ ਭਲਾ ਕਰਾਵਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਆਪ ਦੀ ਕਰਾਂ ਉਪਮਾਂ,
ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਬੀ ਭਲੀ ਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ।
ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਕ ਕ੍ਦਮ ਉਠਾਣ ਉੱਤੇ,
ਸੁਚੀ ਨੇਕੀ ਦੀ ਥਾਉਂ ਪਛਾਣਦੀ ਹਾਂ।
ਪਹਿਲੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਠੱਲੀਏ ਬਾਹਰ ਜਾਣੋਂ,
ਪੈਣੋਂ ਦੂਜੇ ਤੇ ਭਲਾ ਸਿਵਾਣਦੀ ਹਾਂ।
ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਟਿਕਣ ਨਾ ਫੇਰ ਦੇਣਾ,
ਉੱਚਾ ਏਸਨੂੰ ਓਸ ਤੋਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ।

ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਉਪੇਖਯਾ ਸੰਤ ਪੂਰੇ,
ਬੁਰਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਚਨ ਨਾ ਏਸ ਅੰਦਰ।
ਮਾਣਕ ਆਪਣਾ ਦੂਏ ਦਾ ਰਹੇ ਸਾਬਤ,
ਰਿਦਾ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਮਕਦਾ ਰਹੇ ਮੰਦਰ।
ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਏਸ ਥੀਂ ਹੋਂਵਦਾ ਹੈ,
ਏਹੈ ਓਪਰਾਪਨੇ ਦਾ ਠੀਕ ਸੰਦਰ।
ਐਪਰ ਧਾਰਨਾ ਏਸ ਦੀ ਤਦੋਂ ਬਣਦੀ,
ਜਦੋਂ ਹੋਇ ਅਗਲਾ ਦੁਸ਼ਟ ਵਾਂਗ ਬੰਦਰ।

ਸਿਖੀ ਏਸ ਤੋਂ ਬੀ ਵਧ ਹੋਰ ਆਖੇ,
ਬਖਸ਼ ਦਿਓ ਅਪਰਾਧ ਜੇ ਕਰੇ ਕੋਈ।
ਫੇਰ ਏਸ ਤੋਂ ਕਦਮ ਇਕ ਹੋਰ ਅੱਗੇ,
ਬਖਸ਼ ਦਿਓ ਤੇ ਯਾਦ ਨਾ ਧਰੋ ਸੋਈ।
ਅੱਗੇ ਏਸ ਤੋਂ ਗੱਲ ਹੈ ਹੋਰ ਚੰਗੀ,
ਦਿਓ ਸਿੱਖਿਆ ਬੁਰਾ ਬੀ ਭਲਾ ਹੋਈ।
ਚੰਦਨ ਵਾਂਗ ਸੁਗੰਧਿ ਦੇ ਨਾਲ ਬੂਟੇ,
ਚੰਦਨ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਹੈ ਸਿਖ ਬੋਈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਏਹੋ ਮੱਤ ਦੇਂਦੇ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬੀ ਸੱਚ ਮਨੇਂਵਦੇ ਹੋ।

ਮਾਫ ਰਖਣਾ ਵੀਰ ਜੀ, ਸਚ ਕਹਿੰਦੀ,
ਆਪ ਏਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਰੇਂਵਦੇ ਹੋ।
ਬੁਰਾ ਕਹੇ ਜੋ ਆਪ ਨੂੰ, ਜੀਭ ਲੂਹਾਂ,
ਆਪ ਦੁੱਖ ਅਪਣੇ ਸੀਸ ਲੇਂਵਦੇ ਹੋ।
ਤੁਸਾਂ ਕਦਮ ਇਕ ਪੁੱਟਿਆ ਭਲੇ ਪਾਸੇ,
ਮਾਣਕ ਦੂਏ ਦਾ ਨਹੀਂ ਠਹੇਂਵਦੇ ਹੋ।

ਐਪਰ ਕਦਮ ਏ ਪਹਿਲੜਾ ਭਲੇ ਪਾਸੇ,
ਏਥੇ ਅਟਕਣਾ ਗਲ ਨਾ ਸੋਂਹਦੀ ਹੈ।
ਮਾਰ ਹੰਭਲਾ ਵੀਰ ਜੀ ਤੁਰੋ ਅੱਗੇ,
ਸਿਖੀ ਤੁਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉੱਨਤ ਹੋਂਵਦੀ ਹੈ।
ਕਿਤੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਸਿਖ ਨਾ ਅਟਕ ਬੈਠੇ,
ਤਾਕਤ ਆਪਣੀ ਇੱਕੁਰਾਂ ਖੋਂਵਦੀ ਹੈ।
ਵਾਧਾ ਕਰੇ ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਰੁਕੇ ਅਟਕੇ,
ਤਾਰ ਵਾਧੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤੁੜੇਂਵਦੀ ਹੈ।

ਸਦਾ ਵਾਧੇ ਦੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਸਾਡਾ,
ਵਾਧਾ ਵਾਧਾ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਲੋਚਣਾ ਹੈ।
ਵਾਧੇ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਉਪਾਉ ਕਰਨੇ,
ਵਾਧਾ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਹੀ ਸੋਚਣਾ ਹੈ।
ਕਿਤੇ ਅਟਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਣ ਛੇਕੜ,
ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਹੀ ਲੋਚਣਾ ਹੈ।
ਏਸ ਲਈ ਹੁਣ ਵੀਰ ਜੀ ਕਰੋ ਹਿੰਮਤ,
ਦਿਲੋਂ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮੋਚਣਾ ਹੈ।

ਵੀਰ—

ਵਡੀ ਭੈਣ ਹੋ ਆਪ ਨੇ ਮੱਤ ਚੰਗੀ,
ਛੋਟੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਅਖ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ।
ਐਪਰ ਭੈਣ ਜੀ ! ਯਤਨ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤੇ,
ਭਾਬੀ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਾ ਮੱਤ ਲੀਤੀ।
ਨਹੀਂ ਹਾਰਦੀ ਮੰਨਦੀ ਭੁੱਲ ਅਪਣੀ,
ਸਾਨੂੰ ਵਾਂਗ ਹੈ ਮੱਤ ਦੀ ਧੌਣ ਕੀਤੀ।
ਅੱਕ ਹਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਚੁਪ ਧਾਰ ਲੀਤੀ,
ਕਾਬੂ ਆਂਵਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਸੇ ਭਿੱਤੀ।

ਭੈਣ—

ਸਚ ਆਖਦੇ ਆਪ ਹੋ, ਮਾਨ ਧਾਰੀ,
ਭਾਬੀ ਸਾਡੜੀ ਹਾਰ ਨਾ ਮੰਨਣੀ ਹੈ।
ਐਪਰ ਕੁਝ ਬੇਦੋਸ਼ ਵਿਚਾਰੜੀ ਹੈ,
ਸਚ ਅਸਾਂ ਨਿਤਾਰ ਕੇ ਮੰਨਣੀ ਹੈ।
ਰਹੀ ਭੋਂਦੜੀ ਮਾਪਿਆਂ ਘਰੀਂ ਭੋੜੀ,
ਸਿਖ ਮੱਤ ਨਾ ਵਿਦਿਆ ਵੰਨਣੀ ਹੈ।
ਸਹੁਰੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਸਿੱਖ ਦਿਤੀ,
ਤਦੇ ਲਈ ਓ ਬਹੁਤ ਅੜਮੰਨਣੀ ਹੈ।

ਕਰਨਾ ਮਾਫ ਮੈਂ ਵੀਰ ਜੀ, ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੀ,
ਨਹੀਂ ਨਿੰਦਿਆ ਵਾਕ ਏ ਜਾਨਣਾ ਜੀ।
ਨਣਦ ਛੋਟੀ ਨੇ ਓਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ,
ਵਟ ਚੁਗਲੀਆਂ ਗੋਪਿਆ ਚਾਨਣਾ ਜੀ।

ਐਪਰ, ਵੀਰ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਕਰੋ ਉੱਦਮ,
ਧਰਮ ਆਪ ਦਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸੋਹਿਣਾ ਹੈ।
ਉਸਦੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਕੁਝ ਕਰੋ ਉੱਦਮ,
ਸਿਖਯਾ ਦੇਵਣੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕੋਹਿਣਾ ਹੈ।
ਬਿਨਾਂ ਸਿਖਯਾ ਦੇ ਆਸ ਸੁਖ ਸੰਦੀ,
ਧੋਪਾ ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਤਾਈਂ ਧੋਹਿਣਾ ਹੈ।
ਬਿਨਾਂ ਸਿਖਿਯਾ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੀ,
ਧੂਏਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਰਫ ਨੂੰ ਜੋਹਿਣਾ ਹੈ।

ਇਕੁਰ ਵੀਰ ਨੂੰ ਲਿਆ ਮਨਾ ਚੰਗਾ,
ਭੈਣ ਭਾਬੀ ਦੇ ਪਾਸ ਫਿਰ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਗਾਲ ਹਵਾਲ ਸਾਰਾ,
ਪਾਸ ਵੀਰ ਦੇ ਫੇਰ ਲਿਆਂਵਦੀ ਹੈ।
ਭੁੱਲ ਓਸਦੀ ਖਿਮਾਂ ਕਰਾਂਵਦੀ ਹੈ,
ਦਿਲਾਂ ਪਾਟਿਆਂ ਮੇਲ ਦਿਖਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਕੂਰਾਂ ਇਕ ਕੀਤੇ, ਭੁੱਲ ਦੋ ਕੀਤੇ,
ਭੈਣ ਫੇਰ ਮੁੜ ਇਕ ਕਰਾਂਵਦੀ ਹੈ।

ਨਾਰਿ ਪਤੀ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਲ ਲੱਥੀ,
ਸਾਫ ਲਿਸ਼ਕਣੇ ਵਾਂਗ ਬਲੌਰ ਹੋ ਗਏ।
ਅਟਕ ਫ਼ਟਕ ਨਾ ਰਹੀ ਰਤੀ ਬੀ ਬਾਕੀ,
ਰਿਦੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੌਰ ਹੋ ਗਏ।
ਵਿਗੜੇ ਲੱਛਣਾ ਨੇ ਪਰਤ ਨੇਕ ਖਾਧੀ,
ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਬੀ ਨੇਕ ਸਭ ਤੌਰ ਹੋ ਗਏ।
ਭੁੱਲ ਗਾਤ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਕਵੇ,
ਸਮਝ ਪਈ ਤੇ ਫੁੱਲ ਤੇ ਭੌਰ ਹੋ ਗਏ।

ਫੇਰ ਸੱਸ ਦੇ ਪੈਰ ਪਵਾਇ ਭਾਬੀ,
ਨਣਦ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਇ ਦਿਤਾ।
ਸੱਸ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਗੋਦ ਲੀਤਾ,
ਪਿਛਲਾ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ।
ਫੇਰ ਨਣਦ ਛੋਟੀ ਸੱਦ ਪਾਸ ਆਂਦੀ,
ਗਲ ਦੂਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ।
ਇਉਂ ਭਈ ਛਮਛਰੀ[1] ਸਭਸ ਸੰਦੀ,
ਅੱਡ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਰਲਾ ਦਿਤਾ।

ਅੰਤ ਸੱਭ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ,
ਨਣਦ ਪਾਸ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ,
ਪਿਤਾ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਭਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਖਹਿਲਣ ਧੀਅ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮੇਲਣੀ ਨੂੰ,
ਪਿਤਾ ਸੰਦੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਥਿਆਂਵਦੀ ਹੈ।
ਫੇਰ ਸੱਦ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਅਸੀਸਾਂ,
ਮਿਹਰ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਠੰਡ ਪਾਂਵਦੀ ਹੈ।

ਪਿਤਾ ਬਹੁਤ ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਉੱਠ ਬੈਠਾ,
ਗਲੇ ਪਾ ਪੱਲਾ ਖੜਾ ਹੋਂਵਦਾ ਹੈ।
ਕਰੇ ਮੁੱਢ ਅਰਦਾਸ ਉਚਾਰ ਸਾਰੀ,
ਕਰ ਵੈਰਾਗ ਪਰੇਮ ਦਾ ਰੋਂਵਦਾ ਹੈ।
ਸ਼ੁਕਰ ਮੁੱਖ ਥੀਂ ਕਰੇ ਉਚਾਰ ਐਕੁਰ,
ਲੂੰ ਲੂੰ ਓਸਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਭਿਗੋਂਵਦਾ ਹੈ।
ਆਖੇ 'ਮੇਹਰ ਤੇਰੀ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਸਚੇ !'
ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕੂਕੋਂਵਦਾ ਹੈ।

'ਜਿਨੇ ਰਖਿਆ ਪਾਟਦਾ ਮਹਿਲ ਮੇਰਾ,
ਧੰਨ ਓਸ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸਦਾ ਹੋਵੇ !
'ਜਿਨੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਧੀ ਨੂੰ ਕਰੇ ਨੇਕੀ,
ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਓਹਦਾ ਸਦਾ ਹੋਵੇ !
'ਜਿਹੜਾ ਵੱਸਿਆ ਸਭਸ ਦੇ ਰਿਦੇ ਆਕੇ,
ਮੰਗਲ ਚਾਰ ਉਸ ਦਾ ਸਦਾ ਹੋਵੇ !
'ਮੇਰੇ ਧੌਲਿਆਂ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹੇ ਲਾਜ ਰਖੀ,
ਨਮਸਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੋਵੇ !'

ਬਾਦ ਏਸ ਦੇ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਲੈਕੇ,
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਧੌਲਰੇ ਜਾਂਵਦਾ ਹੈ।
ਸੋਧ ਅਰਦਾਸ ਇਕ ਆਪ ਪਰੇਮ ਵਾਲੀ,
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਠ ਰਖਾਂਵਦਾ ਹੈ !
ਹੁਕਮ ਦੇਂਵਦਾ 'ਪਿਆਰਿਓ ਕਰੋ ਸਾਰੇ,
ਰਲਕੇ ਪਾਠ', ਗੁਰ ਧਯਾਨ ਧਰਾਂਵਦਾ ਹੈ।
ਮੇਲ ਲਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਕਰੇ ਉੱਚਾ,
ਮੇਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਰਾਂਵਦਾ ਹੈ।

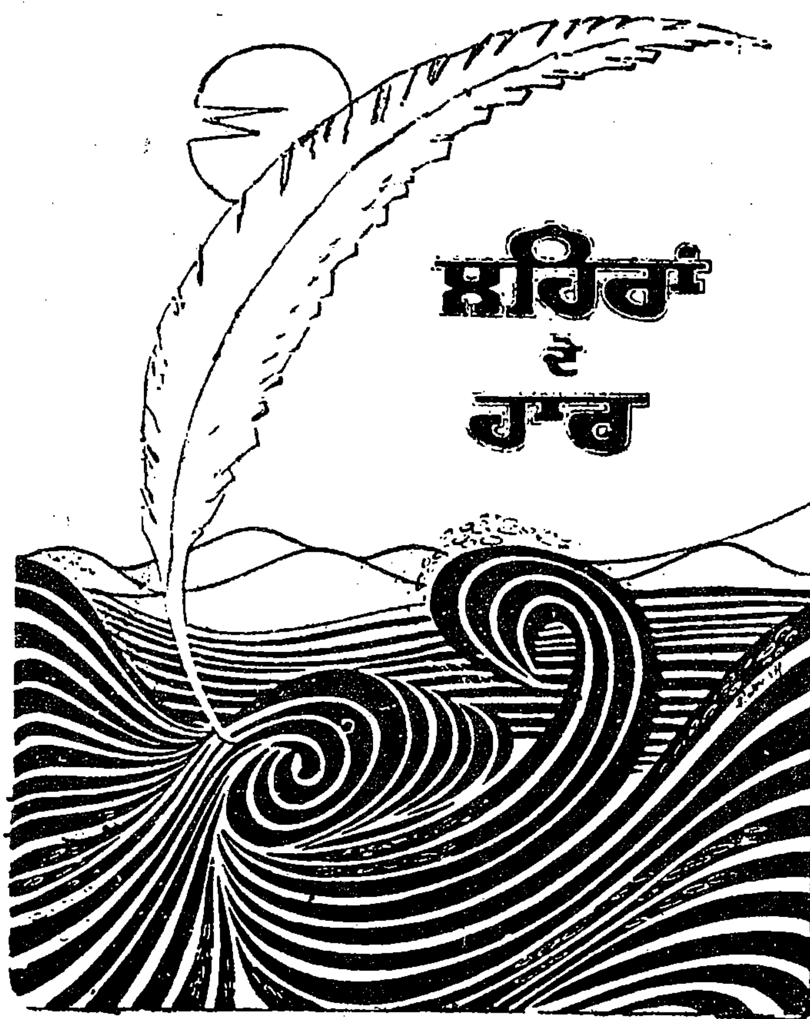
ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋ ਮਿਲਣਗੇ ਮਿਲੇ ਰਹਿਸਣ,
ਅਗੇ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਆਤਮ ਪਾਣ ਹਾਰੇ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ੀਰ ਬੱਧੀ,
ਓਥੇ ਮਿਲੇ ਨਾ ਵਿਛੜਸਣ ਕਦੀ ਪਯਾਰੇ।
ਮਿਲਦੇ ਜਾਣਗੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪੋਂ,
ਨਾਲ ਖਲਕ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਪਾਣ ਵਾਰੇ।
ਖਲਕੋਂ ਖਾਲਕੇ ਨਾਲ ਓ ਜਾਣ ਮਿਲਦੇ,
ਮੇਲ ਅੰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਾਣ ਪਯਾਰੇ।

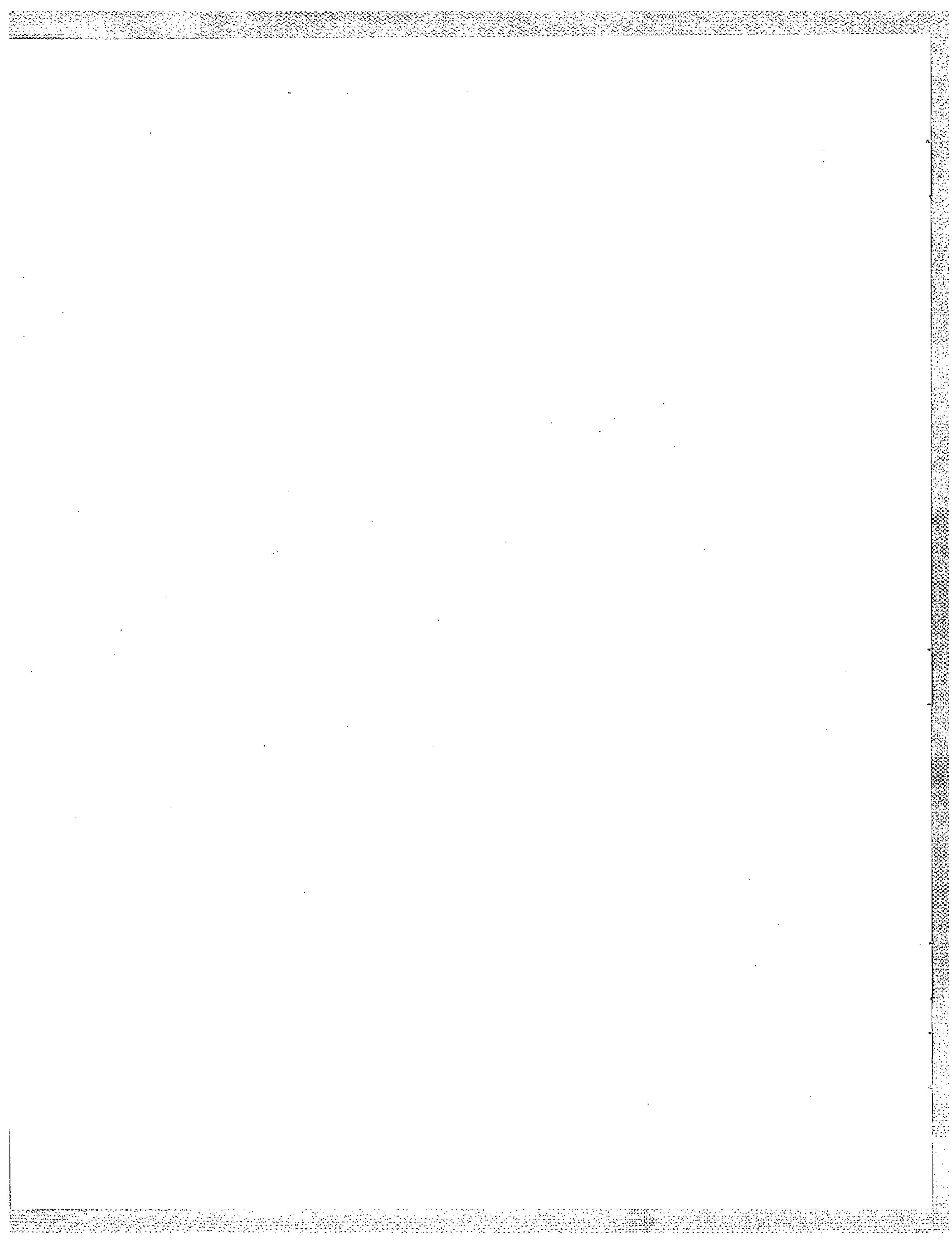
ਸੁਖੀ ਵੱਸਿਆ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਚੰਗਾ,
ਨੇਕ 'ਨਣਦ ਦੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਜੀ।
ਨਣਦੋ ਸਾਰੀਓ ! ਸੋਚਣਾ ਬੈਠ ਖੂੰਜੇ,
ਛਡ ਦੇਵਣੇ ਕੂੜ ਦੇ ਖੇਖਣਾ ਜੀ।
ਨਣਦ ਸੱਚ ਦੀ ਓਹੋ ਹੈ ਮੇਲ ਲੋਚੇ,
ਪਾਟਕ ਪੇਕਿਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨ ਵੇਖਣਾ ਜੀ।
ਭਾਬੀ ਭੈਣ ਤੋਂ ਵਧ ਪਿਆਰੜੀ ਹੈ,
ਕੈਰੀ ਅੱਖ ਨਾਂ ਓਸ ਨੂੰ ਪੇਖਣਾ ਜੀ।

—ਇਤਿ—

---

[1] ਅੱਖਮੀ, ਖਿਮੋਰੀ ਪਰਸਪਰ ਬਖਸ਼ਣ।

ਲਹਿਰਾਂ
ਦੇ
ਰਾਗ

ਤ੍ਰੇਲ ਤੁਪਕੇ

ਦੋ ਗੱਲਾਂ

੧੯੦੯ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਦਿਮਾਗ਼ੋਂ ਲੰਘੇ ਵਿਕੋਲਿੱਤ੍ਰੇ ਖ਼ਯਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਜੋ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਦੇ ਤੇ ਕਲਮ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ ਹੁੰਦੇ ਗਏ, ਜੋ ਤੁਰਜਾਈ ਦੀ ਸੂਰਤ ਦੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਤੁਰਜਾਈ ਇੱਕ ਛੰਦਕ ਚਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਜਤਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੧, ੨, ੪, ਦਾ ਤੁਕਾਂਤ ਹੈ, ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲੀ ਦੂਸਰੀ ਵਿਚ ਖ਼ਯਾਲ ਦਾ ਉਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਉ ਹੈ, ਤੀਸਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮੋੜਵੀਂ ਲਹਿਰ ਹੈ, ਤੇ ਚੌਥੀ ਵਿਚ ਭਾਵ ਪੂਰਣਤਾ ਹੈ। ਗਮਕ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ। ਫ਼ਾਰਸੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਛੰਦ ਹੈ 'ਰੁਬਾਈ', ਤੁਰਜਾਈ ਦੀ ਚਾਲ ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਵਜ਼ਨ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਨਹੀਂ।

ਏਹ ਖ਼ਯਾਲ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਮਜ਼ਮੂਨ-ਆਰਾਈ, ਖ਼ਾਸ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਰਣਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਗਏ, ਪਰ 'ਘਾਹ-ਪੱਤੀਆਂ' ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਤ੍ਰੇਲ ਦੇ ਤੁਪਕੇ ਆ ਡਲ੍ਹਕਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਤੇ 'ਤ੍ਰੇਲ ਦੇ ਸੂਰਜ ਸਮਰਪਤ ਵਜੂਦ' ਵਾਂਙੂ ਏਹ "ਸਭਿ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ" ਦੀ "ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂਘ" ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਹਨ।

ਦੀਦਾਰ

ਹੇ ਅਸਲੀਅਤ ਇਸ ਦਿਸਦੇ ਦੀ!
ਸਾਨੂੰ ਪਰੇ ਨ ਸੁੱਟੇਂ ਹਾ!
ਧੁਰ ਮਰਕਜ਼ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ
ਠਾਟ ਅਸਾਡਾ ਠੱਟੇਂ ਹਾ!
ਵਿੱਥ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਰੱਖ ਜਿ ਸਾਨੂੰ
ਤੂੰ ਖਿੜਨਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਸੀ,
ਦੀਦੇ ਦੇਖਣਹਾਰੇ ਦੇ ਕੇ
ਨਜ਼ਰੋਂ ਪਰੇ ਨ ਹੱਟੇਂ ਹਾ ॥ ੧ ॥

ਅੱਖੀਆਂ

'ਅਰੂਪ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਤੜਫਣ'
ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ,
ਪਰ ਰੂਪ ਦੇ ਕਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੁਖ਼,
ਬਾਹਰ ਦਾ ਦੇ ਰੱਖੀਆਂ,
ਦੇਖਣ ਨਜ਼ਾਰੇ ਸੋਹਿਣੇ ਰੀਝਣ
ਤੇ ਰਚ ਰਚ ਜਾਣ, ਪਰ
ਮਿਟਦੀ ਨ ਤਾਂਘ ਅਰੂਪ ਦੀ:
ਪਲ ਰੂਪ ਤੇ, ਫਿਰ ਭੁੱਖੀਆਂ ॥ ੨ ॥

ਲੱਗੀਆਂ

ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਛ ਹੁੰਦਾ ਸਹੀਓ
ਉਡਦਾ ਹੱਥ ਨ ਆਵੇ,—
ਕੱਤਣ, ਤੁੰਮਣ, ਹੱਸਣ, ਖੇਡਣ,
ਖਾਵਣ ਮੂਲ ਨ ਭਾਵੇ,
ਨੈਣ ਭਰਨ, ਖਿਚ ਚੜ੍ਹੇ ਕਾਲਜੇ
ਬਉਰਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ,—
ਤ੍ਰਿੰਵਣ ਦੇਸ਼ ਬਿਗਾਨਾ ਦਿੱਸੇ,
ਘਰ ਖਾਵਣ ਨੂੰ ਆਵੇ ॥ ੩ ॥

ਵਿੱਛੁੜੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ

ਅਜਕ ਅਜਕ ਭਾਦੋਂ ਜਿਉਂ ਬਰਸਨ—
ਸੁਕ ਸੁਕ ਭਰ ਭਰ ਆਵਨ—
ਸਿਕ ਸਿਕ ਰਾਹ ਤਕਾਵਨ ਤਤੀਆਂ,
ਮਿਟ ਮਿਟ ਫੇਰ ਖੁਲ੍ਹਾਵਨ,
ਆਸੰਙ ਘਟਦੀ ਝਮਕਣ ਸੰਦੀ,
ਤਾਂਘ ਦਰਸ ਦੀ ਵਧਦੀ:
ਭੁੱਖੀਆਂ ਦਰਦ ਰਵਾਣੀਆਂ ਅਖੀਆਂ
ਥੱਲੇ ਲਹਿੰਦੀਆਂ ਜਾਵਨ ॥ ੪ ॥

ਤ੍ਰੇਲ ਤੇ ਸੂਰਜ

ਘਾਹ ਉੱਤੇ ਮੈਂ ਪਈ ਤ੍ਰੇਲ ਹਾਂ
ਨੈਣ ਨੈਣ ਹੋ ਰਹੀਆਂ,
'ਦਰਸ-ਪਜਾਸ' ਵਿਚ ਨੈਣ ਭਰ ਰਹੇ,
ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹੋਈਆਂ
'ਦਰਸ-ਪਜਾਸ' ਹੁਣ ਰੂਪ ਮਿਰਾ ਹੈ,
ਮੈਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਨ ਬਾਕੀ,—
ਚੜ੍ਹਾਂ ਅਰਸ਼ੋਂ, ਆ ਅੰਗ ਲਗਾ,
ਮੈਂ ਵਿਛੀ ਤਿਰੇ ਰਾਹ ਪਈਆਂ ॥ ੫ ॥

ਮੈਂਡਾ ਪਿਆਰਾ

ਮੈਂ ਬੁੱਠੀ ਮੈਂ ਵਿਨ੍ਹੀ ਵੇ ਲੱਕਾ !
ਉਸ ਕਲਗੀ ਦੀਆਂ ਅਣੀਆਂ,
ਮੈਂ ਜੇਹੀ ਜਿਨ੍ਹੇ ਲੱਖ ਪੁਰੋਤੀ,
ਲੱਖ ਖਲੋਤੀਆਂ ਤਣੀਆਂ ।
ਵਿਝ ਦਿਲ, ਹੋਰ ਵਿਭੀਵਣ ਚਾਹੇ,
ਪੀੜ ਛਿੜੇ ਰਸ ਚਾੜ੍ਹੇ,
ਜਿੰਦ ਨਵੀਂ ਇਕ ਜਾਗੇਨੀ, ਰਖ ਰਖ,
ਉਸ ਹੀਰੇ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ॥ ੬ ॥

ਤਯਾਰੀਆਂ

ਰਾਂਝਾ ਬੈਠਾ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ
ਨਾਲ ਭਾਬੀਆਂ ਅੜਦਾ,—
ਕਾਸਾ ਅਜੇ ਚੱਕ ਹੈ ਚੜ੍ਹਿਆ,—
ਹੱਥ ਘੁਮਿਆਰ ਉਸ ਘੜਦਾ,—
ਹੀਰ ਸੁਰਾਹੀ ਧਉਣ ਨਿਵਾਈ,
ਖਲੀ ਝਨਾਂ ਦੀ ਕੰਧੀ,—
ਸ਼ਹੁ ਦਰਿਯਾ ਵਗੇ ਨਹੀਂ ਅਟਕੇ
ੜੂਪਕਾ ੜੂਪਕਾ ਖੜਦਾ ॥ ੭ ॥

ਬਦੀ

ਦਾਖਾਂ ਤੇ ਅੰਗੂਰੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ
ਕੁਦਰਤ ਆਪ ਬਣਾਏ,
ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਸੁਆਦੀ ਰਸ ਭਰ ਭਰ
ਵੇਲਾਂ ਗਲ ਲਟਕਾਏ,
ਤੂੰ ਉਹ ਤੋੜ ਮੱਟ ਵਿਚ ਪਾਏ,
ਰਖ ਰਖ ਕੇ ਤਰਕਾਏ,—
ਦੁਖ-ਦੇਵੇ ਦਾਰੂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ,
ਤੂੰ ਹਨ ਆਪ ਚੁਆਏ ॥੮॥

ਅਚੱਲ ਰਾਂਝਾ

ਸਾਡਾ ਰਾਂਝਾ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ
ਤਖਤੋਂ ਕਦੀ ਨ ਉਠਦਾ,
ਝੰਗ ਸਿਆਲੀਂ ਬੈਠਿਆਂ ਸਾਨੂੰ
ਖਿੱਚਾਂ ਪਾ ਪਾ ਕੁਠਦਾ,
ਆਵੇ ਆਪ ਨ ਪਾਸ ਬੁਲਾਵੇ,
ਸੱਦ ਵੰਝਲੀ ਦੀ ਘੱਲੇ:
ਕੁੰਡੀ ਪਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਖਦਾ,—
ਰੁਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰੁੱਠਦਾ ? ॥੯॥

ਅਮਰ ਰਸ

ਸੁਹਣੇ ਹੱਥ ਸੁਰਾਹੀ ਪਜਾਲਾ
ਦੇਖ ਦੁਖੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ,
ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਮੁਖ ਦੇਖ ਸਜਨ ਦਾ
ਦੇਖ ਸੁਰਾਹੀ ਰੋਈ ।
ਰੋਂਦੀ ਵੇਖ ਸਜਨ ਹਸ ਆਖੇ,—
'ਕਉੜੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨ ਲਯਾਯਾ,—
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਸ ਸੁਰਾਹੀ ਭਰਿਆ,
ਪੀਏ ਤੇ ਜੀਵੇ ਮੋਈ' ॥੧੦॥

ਦੇਹ ਇਕ ਬੂੰਦ ਸੁਰਾਹੀਓਂ ਸਾਨੂੰ
ਸੋਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੋੜੇ,
ਬੇਖੁਦੀਆਂ ਦੇ ਚਾੜ੍ਹ ਅਰਸ਼ ਤੇ
ਆਸ ਅੰਦੇਸ਼ੇ ਤੋੜੇ,
ਰੰਗ ਸੁਹਾਵੇ ਤੇ ਨੌਰੰਗੀ
ਪੀਂਘ ਘੁਕੇ ਆਨੰਦੀ,
ਆਣ ਹੁਲਾਰੇ ਅਮਰ ਸੁਖਾਂ ਦੇ,
ਮੁੜਨ ਨ;—ਐਸਾ ਜੋੜੇ ॥੧੧॥

ਪਸਾਰੀ ਕਿ ਮਖੀਰ ?

ਤੋੜ ਗੁਲਾਬ ਪਸਾਰੀ ਲਯਾਇਆ
ਮਲ ਮਲ ਖੰਡ ਰਲਾਈ,—
ਭੀ ਕਉੜੱਤਣ ਰਹੀ ਸੁਆਦ ਵਿਚ
ਬਣੀ ਨ ਉਹ ਮਠਿਆਈ,
ਮੱਖੀ ਬਣ, ਕਣ ਰਸ[1] ਜੇ ਚੁਣਦਾ,
ਤੋੜ ਨ ਆਬ ਗੁਆਂਦਾ,
ਮਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਨੇਹੁੰ ਨ ਟੁਟਦਾ
ਰਸ ਪੀਂਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥੧੨॥

ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁਲ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ :—

ਡਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਨ ਸਾਨੂੰ,
ਅਸਾਂ ਹੱਟ 'ਮਹਿਕ'[2]ਦੀ ਲਾਈ !
ਲੱਖ ਗਾਹਕ ਜੇ ਸੁੰਘੇ ਆਕੇ
ਖਾਲੀ ਇੱਕ ਨ ਜਾਈ,
ਤੂੰ ਜੇ ਇਕ ਤੋੜ ਕੇ ਲੈ ਗਿਓਂ,
ਇਕ ਜੋਗਾ ਰਹਿ ਜਾਸਾਂ,—
ਉਹ ਭੀ ਪਲਕ ਝਲਕ ਦਾ ਮੇਲਾ—
ਰੂਪ ਮਹਿਕ ਨਸ ਜਾਈ ॥੧੩॥

ਹੋਸ਼-ਮਸਤੀ

'ਕਿਉਂ ਹੋਯਾ ?' ਤੇ 'ਕੀਕੂੰ ਹੋਯਾ ?'
ਖਪ ਖਪ ਮਰੇ ਸਿਆਣੇ,
ਓਸੇ ਰਾਹ ਪਵੇਂ ਕਿਉਂ ਜਿੰਦੇ !
ਜਿਸ ਰਾਹ ਪੂਰ ਮੁਹਾਣੇ ।

---

[1]ਰਸ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਭਾਵ ਸ਼ਹਿਤ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਤੁਪਕੇ ।
[2]ਖੁਸ਼ਬੋ ।

ਭਟਕਣ ਛੱਡ, ਲਟਕ ਲਾ ਇੱਕੋ,
ਖੀਵੀ ਹੋ ਸੁਖ ਮਾਣੀਂ,
ਹੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਸਤੀ ਚੰਗੀ,
ਰਖਦੀ ਸਦਾ ਟਿਕਾਣੇ ॥੧੪॥

ਮਗਨਤਾ

ਬਾਗ਼ੀਂ ਅਦਨ ਵਿਚ ਵਸਦਿਆਂ ਆਦਮ
ਕਣਕ, ਆਖਦੇ ਖਾਧੀ,—
ਧੱਕਿਆ ਗਿਆ ਬਾਗ਼ ਤੋਂ ਸੁਹਦਾ[1]
ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਪਰਾਧੀ:
ਭਬਕੇ ਪਾ ਕੇ ਕਣਕ ਚੁਆਂਦਾ
ਰਸ ਪੀਂਦਾ ਜੇ ਆਦਮ,
ਅਦਨੋਂ ਹੋਰ ਉਚੇਰਾ ਹੁੰਦਾ,
ਅਟਲ ਮੱਲਦਾ ਗਾਧੀ[2] ॥੧੫॥

ਹਠ—ਰਸ

ਨਾ ਕਰ ਤਪ ਸਿੱਧੀ ਰਿਖਿ ਹਠੀਏ !
ਰੁੱਸ ਨ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲੋਂ,
ਲੁਕਵੇਂ ਤੇਜ ਵਸਣ ਇਸ ਅੰਦਰ,
ਸੂਖਮ ਹਨ ਜੋ ਵਾਲੋਂ,
ਹਠ ਤੋਂ ਟੱਪ, ਰੰਗੀਜ ਰੰਗ ਵਿਚ,
ਰਸੀਆ ਹੋ ਰਸ ਜਿੱਤੀਂ,
ਇਕ ਝਲਕਾਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦੇ
ਗੁਆ ਦੇਸਣ ਇਸ ਹਾਲੋਂ ॥੧੬॥

ਬੇ ਖ਼ੁਦੀ

ਬੇਖ਼ੁਦੀਆਂ ਦੀ ਬੂਟੀ ਇਕ ਦਿਨ
ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਘੋਲ ਪਿਲਾਈ,
ਝੂਟਾ ਇੱਕ ਅਰਸ਼ ਦਾ ਆਇਆ
ਐਸੀ ਪੀਂਘ ਘੁਕਾਈ
ਘੂਕੀ ਘੁਕੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਘੂਕੇ
ਢਿੱਲੀ ਕਦੀ ਨ ਹੋਵੇ:
ਚਾਟ ਲਗਾਵਣ ਵਾਲਿਆ ਸਾਈਆਂ !
ਲਾਈ ਤੋੜ ਚੜ੍ਹਾਈਂ ॥੧੭॥

ਉੱਚੀ ਮੱਤਿ

ਫੜ ਫੜ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬਹਿ ਬਹਿ ਜਾਵਾਂ
ਜਦ ਦਿਲਗੀਰੀਆਂ ਆਵਣ,
ਹਸ ਬੋਲੇ, ਹਸ ਤੱਕੇ ਸਾਂ ਜੋ
ਪਾ ਪਕੜਾਂ ਆ ਖਾਵਣ
ਬੇ-ਖ਼ੁਦੀਆਂ ਦੀ ਪੀਂਘੇ ਚੜ੍ਹਕੇ
ਕੀਕੁਣ ਮੈਂ ਸੁਖ ਪਾਵਾਂ ?
ਹੇਠਾਂ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੋਕਾਂ
ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛਡ ਜਾਵਣ ॥੧੮॥

ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਪਕੜਾਂ ਟੁੱਟਣ ਤਾਹੀਓਂ
ਜੇ ਉੱਚੇ ਨੂੰ ਪਕੜੇਂ—
ਉਹ ਖਿੱਚੇ ਤੂੰ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰੇਂ
ਹੱਥ ਪਾਇਕੇ ਤਕੜੇ—
ਠੰਗ ਲਵੇਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸ ਦੀ
ਅਪਣੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੇ,
ਪਹੁੰਪੰਧ ਤੇਰੇ ਹੋਣ ਮੋਕਲੇ
ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵਣ ਬੰਦ ਜਕੜੇ ॥੧੯॥

ਪਿੰਜਰੇ ਪਿਆ ਪੰਛੀ

ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਸਲਾਹੁਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ—

ਜ਼ਾਲਮ ਖੜਾ ਹਵਾ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵਿਚ
ਆਖੇ, 'ਪਿੰਜਰਾ ਸੁਹਣਾ',—
ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਾਂ:
'ਕਿੰਨਾ ਹੈ ਮਨ-ਮੁਹਣਾ ?'
ਪਰਾਂ[1] ਤੋਂ ਹੀਨ, ਧਰਾ ਦੇ ਕੈਦੀ,
ਓ ਮੂਰਖ ਦਿਲ ਕਰੜੇ !
ਉੱਡਣਹਾਰੇ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਇਹ
ਸੁਹਣਾ ਹੈ ਜਿੰਦ ਕੁਹਣਾ ॥੨੦॥

ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਰੰਗ ਸੁਹਣਾ ਲੱਗਾ,
ਮਿੱਠੀ ਲੱਗੀ ਬਾਣੀ,—
ਵਾਹ ਵਾ ਕਦਰ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਾਈ !
ਛਹਕੇ ਜਾਲੀ ਤਾਣੀ ।
ਪਕੜ ਪਿੰਜਰੇ ਪਾਇ ਵਿਛੋੜਿਆ
ਸਾਕ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨਾਲੋਂ,
ਭੱਠ ਪਏ ਇਹ ਕਦਰ ਤੁਹਾਡੀ,
ਖੇਹ ਇਸ ਯਾਰੀ ਲਾਣੀ ॥੨੧॥

ਅੱਜੋ

ਅੱਜੋ ਪੀ ਤੇ ਹੁਣ ਹੀ ਪੀ ਤੇ—
ਪੀਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਜਾਈਂ,
'ਪਿਰਮ-ਰਸਾਂ' ਦੇ ਪਜਾਲੇ ਨਾਲੋਂ
ਲਾਏ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨ ਚਾਈਂ ।
ਹਰਦਮ ਪੀ ਤੇ ਖੀਵਾ ਹੋ ਰਹੁ
ਇਹ ਮਸਤੀ ਨਾ ਉਤਰੇ,—
ਕਲ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰੇ ਕਾਲ ਆਇਕੇ
ਦੇਵੇ ਖ਼ਾਕ ਰਲਾਈ ॥ ੨੨ ॥

---

[1]ਵਿਚਾਰਾ ।
[2]ਅਮਰ ਪਦ ।

[1]ਖੰਭ ।

ਲੱਗੀਆਂ ਨਿਭਣ

ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਨੇਹੁ ਲਾ ਬੈਠੀ—
ਨਾ ਹੱਸੇ ਨਾ ਬੋਲੇ,
ਸੁਹਣਾ ਲੱਗੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੇਰੇ
ਘੁੰਡੀ ਦਿਲੋਂ ਨ ਖੁਹਲੇ,
ਛਡਿਆਂ ਛਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਨਾਹੀਂ,
ਮਿਲਿਆਂ ਨਿੱਘ ਨ ਕੋਈ;
ਹੱਛਾ, ਜਿਵੇਂ ਰਜ਼ਾ ਹੈ ਤੇਰੀ,
ਅੱਖੀਅਹੁੰ ਹੋਹੁ ਨ ਉਹਲੇ ॥ ੨੩ ॥

ਭੈ ਵਿਚ

ਬੱਦਲ ਆਇਆ ਦੇਖ ਕੰਬਿਆ
ਪਰਬਤ, —ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਇਆ :
'ਮਿੱਠੇ 'ਬਣ ਅੰਦਰ ਵੜ ਲੋਟੂ
ਫਿਰ ਫੇਰਾ ਆ ਪਾਇਆ ?
'ਕੱਜਣ ਐਡਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲਜਾਵਾਂ ?
ਲਵੇ ਲੁਕਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ।
'ਹੇ ਸਰਪੋਸ਼ ਜਗਤ ਦੇ ਓਲ੍ਹਣ !
ਰੱਖੋ ਕਰਕੇ ਦਾਇਆ ॥ ੨੪ ॥

ਮਿੱਠੀ ਖਿਰਨ ਬੋਲਿਆ ਬੱਦਲ
ਹਿਰਦਾ ਚਮਕ ਦਿਖਾਇਆ :—
'ਲੇਖਾ ਸਾਫ ਨ ਮੈਂ ਕੁਛ ਪੱਲੇ,
ਤੈਂ ਦਿੱਤਾ ਵੰਡ ਆਇਆ;
'ਉਹ ਦਾਤਾ, ਭੰਡਾਰੀ ਤੂੰ ਹੈਂ
ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੰਡਣ ਹਾਰਾ,
'ਭੈ ਵਿਚ ਕਾਰ ਤੁਸਾਂ ਮੈਂ ਕਰਨੀ—
ਸਭ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਾਇਆ' ॥ ੨੫ ॥

ਰਉਂ ਰੁਖ਼

ਸਾਗਰ ਪੁਛਦਾ :—'ਨਦੀਏ ! ਸਾਰੇ
ਬੂਟੇ ਬੂਟੀਆਂ ਲਜਾਵੇਂ,
'ਪਰ ਨਾ ਕਦੀ ਬੈਂਤ ਦਾ ਬੂਟਾ
ਏਥੇ ਆਣ ਪੁਚਾਵੇਂ ?'
ਨਦੀ ਆਖਦੀ :—'ਆਕੜ ਵਾਲੇ;
ਸਭ ਬੂਟੇ ਪਟ ਸੱਕਾਂ,
'ਪਰ ਜੋ ਝੁਕੇ, ਵਗੇ ਰਉਂ ਰੁਖ਼ ਨੂੰ
ਪੇਸ਼ ਨ ਉਸ ਤੇ ਜਾਵੇ' ॥ ੨੬ ॥

ਯਾਦ

'ਯਾਦ ਸਜਨ, ਦੀ ਹਰਦਮ ਰਹਿੰਦੀ
ਲਹਿ ਗਈ ਡੂੰਘੇ ਥਾਈਂ,
ਵਾਂਗ ਸੰਗੀਤ ਲਹਿਰਦੀ ਅੰਦਰ
ਬਣ ਗਈ ਰਾਗ ਇਲਾਹੀ ।
ਦਾਰੂ ਵਾਂਗ ਸਰੂਰ ਚਾੜ੍ਹਦੀ,
ਰਬਾਬ ਵਾਂਗ ਥਰਰਾਵੇ,
ਖਿੱਚੇ ਤੇ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ ਕਸਕੇ—
ਲੱਗੇ ਫਿਰ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੨੭ ॥

ਇਲਮ, ਅਮਲ

ਸਿਰ ਕਚਕੌਲ ਬਨਾ ਹਥ ਲੀਤਾ,
ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਦੁਆਰੇ ਫਿਰਿਆ,
ਦਰ ਦਰ ਦੇ ਟੁਕ ਮੰਗ ਮੰਗ ਪਾਏ,
ਤੁੰਨ ਤੁੰਨ ਕੇ ਇਹ ਭਰਿਆ,
ਭਰਿਆ ਦੇਖ ਅਫਰਿਆ ਮੈਂ ਸਾਂ,
ਜਾਣਾ ਪੰਡਤ ਹੋਇਆ,—
ਟਿਕੇ ਨ ਪੈਰ ਜ਼ਿਮੀਂ ਤੇ ਮੇਰਾ
ਉੱਚਾ ਹੋ ਹੋ ਟੁਰਿਆ ॥ ੨੮ ॥

ਇਕ ਦਿਨ ਏ ਕਚਕੌਲ ਲੈ ਗਿਆ
ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਮੂਹਰੇ ਧਰਿਆ,
'ਜੂਠ ਜੂਠ' ਕਰ ਉਸ ਉਲਟਾਇਆ
ਖਾਲੀ ਸਾਰਾ ਕਰਿਆ;
ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਫਿਰ ਧੋਤਾ ਇਸ ਨੂੰ
ਮੈਲ ਇਲਮ ਦੀ ਲਾਹੀ :
ਦੇਖੋ, ਇਹ ਕਚਕੌਲ ਲਿਸ਼ਕਿਆ;
ਕੰਵਲ ਵਾਂਙ ਫਿਰ ਖਿੜਿਆ ॥੨੯॥

ਅਮਲੀ-ਸੋਫੀ

ਦੇਹ ਇਕ ਬੂੰਦ ਸੁਰਾਹੀਓਂ ਸਾਨੂੰ,
ਇੱਕੋ ਹੀ ਦੇਹ ਸਾਈਂ !
ਅੱਧੀ ਅੱਧ ਪਚੱਧੀ ਦੇ ਦੇ
ਨਿੱਕੀ ਹੋਰ ਗੁਸਾਈਂ !
ਇੱਕ ਵੇਰ ਇਕ ਕਣੀ ਦਿਵਾ ਦੇ,
ਸੂਫੀ ਅਸੀਂ ਨ ਰਹੀਏ—,
ਇੱਕ ਵੇਰ ਦਰ ਖਲਿਆਂ ਤਾਈਂ
ਸਾਈਂ ਸੁਾਦ ਚਖਾਈਂ ॥ ੩੦ ॥

ਸੰਗੀਤ

ਉੱਚੇ ਭਾਵ ਵਲਵਲੇ ਸੁਹਣੇ,
ਸੂਖਮ ਰੰਗ ਸੁਹਾਵਨ,
ਸਰਦ ਮਿਹਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮਿਲ
ਠਰ ਠਰ ਜੰਮ ਜੰਮ ਜਾਵਨ :—
ਰਾਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਘ ਪੁਚਾਵੇ
ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਾਵੇ :
ਤਾਹੀਓਂ ਰਸੀਏ ਏਸ ਰਾਗ ਨੂੰ
'ਪੌੜੀ ਅਰਸ਼' ਸਦਾਵਨ ॥ ੩੧ ॥

ਵਿਛੋੜਾ-ਵਸਲ

ਸਾਬਣ ਲਾ ਲਾ ਧੋਤਾ ਕੋਲਾ,
ਦੁੱਧ- ਦਹੀਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ,
ਖੂੰਬ ਚਾੜ੍ਹ, ਰੰਗਣ ਭੀ ਧਰਿਆ,
ਰੰਗ ਨ ਏਸ ਵਟਾਇਆ,
ਵਿੱਛੁੜ ਕੇ ਕਾਲਕ ਸੀ ਆਈ
ਬਿਨ ਮਿਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ :
ਅੰਗ ਅੰਗ ਦੇ ਲਾਕੇ ਦੇਖੋ
ਚੜ੍ਹਦਾ ਰਪ ਸਵਾਇਆ ॥ ੩੨ ॥

ਬ੍ਰਿੱਛ

ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਲੋਕੋ !
ਨਾਲ ਅਸਾਂ ਕਿਉਂ ਲੜਦੇ ?
ਚੌੜੇ ਦਾਉ ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧਣਾਂ,
ਸਿੱਧੇ ਜਾਣਾਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ;
ਘੇਰੇ ਤੇ ਫੈਲਾਉ ਅਸਾਡੇ
ਵਿਚ ਅਸਮਾਨਾਂ ਹੋਸਣ;
ਗਿੱਠ ਥਾਉਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੱਲੀ,
ਅਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਲੜਦੇ ? ॥ ੩੩ ॥

ਲਾ-ਮਕਾਂ

ਦਿਲ ਵਰਜਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਦਾ
ਜਾ ਖਹਿੰਦਾ ਓਸ ਟਿਕਾਣੇ,—
ਇਕ ਲਾਮਕਾਨੀ[1] ਡੇਰਾ
ਜਾ ਉਸਦੇ ਬੁਰਜ ਸਿਆਣੇ,
ਵਿਚ ਸਜਾਣ ਆਪ ਗੁੰਮ ਹੁੰਦਾ
ਰਹੇ ਅਗੂੰ ਪਿਛਾਂ ਨਾ ਜੋਗਾ,
ਜਦ ਮੁੜਦਾ, ਰਸ ਵਿਚ ਗੁਟਕੇ
ਪਰ ਦੱਸੇ ਨਾ ਕੁਝ ਜਾਣੇ ॥ ੩੪ ॥

ਉੱਚੀ ਨਜ਼ਰ

ਉੱਚਾ ਉੱਠ ਜ਼ਿਮੀ ਤੋਂ ਪਜਾਰੇ,
ਤੈਨੂੰ ਖੰਭ ਰੱਬ ਨੇ ਲਾਏ,—
ਉਹ ਕਿਉਂ ਰਿੜ੍ਹੇ ਗੋਡਿਆਂ ਪਰਨੇ
ਜੋ ਉੱਡ ਅਸਮਾਨੀਂ ਜਾਏ ?
ਉੱਚੀ ਨਜ਼ਰ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਉੱਚੀ,
ਦਾਈਆ ਉੱਚਾ ਰੱਖੀਂ,
ਅਰਸ਼ੀ ਤਾਣ ਜਿਹਦੇ ਹੋ ਪੱਲੇ
ਉਹ ਕਿਉਂ ਭੁੰਜੇ ਆਏ ? ॥ ੩੫ ॥

ਦੁਵੱਲੀ ਝਾਕ

ਤਟ ਤੇ ਬੈਠ ਮੁਨੀ ਜੀ ਬਾਂਕੇ
ਦੂਹੂੰ ਵੱਲੀਂ ਹੀ ਝਾਕ ਰਹੇ,–
ਥਲ ਵੈਨੇ ਫਿਰ ਜਲ ਵੰਨੇ ਤੇ
ਫਿਰ ਥਲ ਫਿਰ ਜਲ ਤਾਕ ਰਹੇ :
ਗਰਦ ਪੈਣ ਤੇ ਭਿੱਜਣ ਕੋਲੋਂ
ਦੂਹੂੰ ਗੱਲੋਂ ਇਉਂ ਪਾਕ ਰਹੇ,
ਪਰ ਆਖ਼ਰ ਨੂੰ ਅੰਨ ਪਾਣੀਓਂ
ਵਾਂਜੇ ਗਏ, ਦੁਫਾਂਕ ਰਹੇ ॥ ੩੬ ॥

ਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਨਾ ਹੋਈ

ਉੱਡੀ ਉੱਡ ਚੜ੍ਹੀ ਅਸਮਾਨੀਂ
ਬਦਲਾਂ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੀ ਛੋਪ,
ਓਥੇ ਭੀ ਅਸਮਾਨ ਇਹੋ, ਹਾਇ
ਤਣਿਆਂ ਨੀਲਾ ਸਿਰ ਸਿਰ ਟੋਪ !
ਉੱਡੀ ਹੋਰ ਤਬਕ ਚੋਦਾਂ ਤੇ
ਨਖਸ਼ੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘੀ ਦੂਰ,
ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਸਿਰ ਘੁੰਮਦਾ
ਚੱਕਰ ਦੇਂਦਾ ਨੀਲਾ ਘੋਪ ॥ ੩੭ ॥

ਕਿਵੇਂ ਨ ਫਧੀਂਦਾ

ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅੱਖਾਂ ਮਸਤਾਂਦਾ
ਪਾਇ ਤਣਾਵਾਂ ਕੱਸਦਾ,
ਝਰਨਾਟਾਂ ਜੋ ਜਾਣ ਨਾ ਝੱਲੀਆਂ
ਮਨ ਨੂੰ ਪਾ ਪਾ ਦੱਸਦਾ,
ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਹਿ ਕਦੇ ਆਪ ਆ
ਹੱਸੇ ਰਸੇ ਰਸਾਵੇ,
ਅੰਦਰ ਵੜੇ, ਵਲਵਲੇ ਛੇੜੇ,
ਤੁਣਕੇ ਦੇ ਦਿਲ ਖੱਸਦਾ ॥ ੩੮ ॥

ਮੋਹੀ ਮੱਤੀ ਤੇ ਰਸਲਹਿਰੀ
ਫੜਨ ਉੱਠਾਂ, ਉਠ ਨੱਸਦਾ,
ਮਿਲਿਆਂ ਫੜਿਆਂ ਹੱਥ ਨ ਆਵੇ
ਵੱਸ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ,
ਕੋਮਲ ਪਜਾਰ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰ
ਕਿਵੇਂ ਫਧੀਂਦਾ ਨਾਹੀਂ,
ਪਾਇ ਭੁਲੇਵਾਂ ਤਿਲਕ ਜਾਂਵਦਾ,
ਗਲਵੱਕੜੀ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ ॥ ੩੯ ॥

ਰਾਗ ਦੀ ਸੁਰ

ਸੁਰ ਇਕ ਕੋਮਲ ਗਲਿਓਂ ਨਿਕਲੀ
ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਖੜੋਤੀ ਆਇ,
ਕੰਬੇ ਤੇ ਲਹਿਰੇ ਥਰਰਾਂਦੀ
ਦਿੱਤੀ ਇਕ ਝਰਨਾਟ ਛਿੜਾਇ,
ਆਪਾ ਕੰਬ ਸਰੂਰ ਹੋ ਗਿਆ,
ਸੁਪਨ ਵੰਨ ਰੰਗ ਰੂਪ ਅਰੂਪ,
ਅਰਸ਼ ਕੁਰਸ਼ ਦੇ ਝਟੇ ਝੂੰਮੇਂ
ਲਾ-ਮਕਾਨੀ ਡੋਬ ਡੁਬਾਇ ॥ ੪੦ ॥

[1] ਜੋ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

ਜਿਤ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਤੇ ਵਲ ਸੱਜਨ

ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਜਨ ਬਹਾਇਆ
ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਧਸਿਆ,
ਧਸਿਆ ਅੰਦਰਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਜਾ ਡੂੰਘਾਣੀਂ ਫਸਿਆ,
ਨੈਣ ਮੀਟਿਆਂ ਅੰਦਰ ਦਿਸਦਾ,
ਖੁਲ੍ਹਿਆਂ ਬਾਰ੍ਹ ਦਿਸੀਵੇ,
ਜਿਤ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਤੇ ਵਲ ਦਿਸਦਾ,
ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਸੱਜਣ ਵਸਿਆ ॥ ੪੧ ॥

ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ

ਅਖੀਆਂ ਜੇ ਘੁਮਿਆਰ ਮੈਂਡੜਾ
ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਲਾਂਦਾ,
ਸਹੁ ਅੱਲਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਦਾ ਮੈਂ
ਅਰਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਰਹਾਂਦਾ,
ਹੁਣ ਅੱਖਾਂ ਹਨ ਮੱਥੇ ਥੱਲੇ,
ਰੁਖ਼ ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਹੇਠਾਂ,
ਨੀਵੀਂ ਤੱਕ ਮੇਰੀਂ ਇਸ ਰੁਖ਼ ਤੋਂ
ਜ਼ੋਰ ਨ ਪਾਰ ਵਸਾਂਦਾ[1] ॥ ੪੨ ॥

ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਅਜ਼ਲ ਨੇ ਅੱਖਾਂ
ਸਿਰ ਤੇਰੇ ਨਹੀਂ ਲਾਈਆਂ,
ਪਰ ਗਿੱਚੀ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਉਸਨੇ
ਲਚਕਾਂ ਦੇ ਦੇ ਪਾਈਆਂ,
ਦਿੱਤੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਜ਼ਰ ਦੀ, ਤੱਕੇਂ
ਹੇਠਾਂ, ਉੱਪ੍ਰ, ਚੁਫੇਰੇ,—
ਹੁਣ ਜੇ ਲੋੜ ਉਤਾਹਾਂ ਲਾਵੇਂ
ਤਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ॥ ੪੩ ॥

ਨਾਮ, ਧਯਾਨ, ਰਜ਼ਾ

ਨਾਮ ਸਜਣ ਦਾ ਜੀਭ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ,
ਜਾਂ ਸੱਜਣ ਉਠ ਤੁਰਿਆ।
ਮੱਲ ਲਏ ਦੋ ਨੈਣ ਧਯਾਨ ਨੇ,
ਸਬਕ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਫੁਰਿਆ,
ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਹਥ ਸੌਂਪਅਸਾ ਨੂੰ
ਜੇ ਸੱਜਣ! ਤੂੰ ਰਾਜ਼ੀ,
ਯਾਦ ਤੁਸਾਡੀ ਛੁਟੇ ਨ ਸਾਥੋਂ,
ਪਯਾਰ ਰਹੇ ਲੰ ਪੁੜਿਆ ॥ ੪੪ ॥

ਸਿਵਾਣ

ਮਿਸਰੀ ਕਿਸੇ ਬਨਾਂਦਿਆਂ, ਹੇਠਾਂ
ਜਦੋਂ ਕੜਾਹੀ ਲਾਹੀ,
ਕੋਲੇ ਕੋਲੇ ਖੰਡ ਹੋ ਗਈ
ਵੇਖ ਵੇਖ ਪਛੁਤਾਹੀ,
ਹੇ ਭੋਲੇ! ਜਿਸ ਸੇਕ ਨਾਲ ਸੀ
ਸ਼ਰਬਤ ਮਿਸ਼ਰੀ ਬਣਨਾ,
ਤਾਰ ਸਿਞਾਤੀ ਨਹੀਂ ਓਸਦੀ,
ਸਞਾਣ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਨਾਹੀਂ ॥੪੫॥

ਦਰਦ ਦੇਖ ਦੁਖ ਆਂਦਾ

ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਖ ਦੇਖ ਦਿਲ
ਦਬਦਾ ਦਬਦਾ ਜਾਂਦਾ,
ਅੰਦਰਲਾਂ ਪੰਘਰ ਵਗ ਟੁਰਦਾ
ਨੈਣੋਂ ਨੀਰ ਵਸਾਂਦਾ,
ਫਿਰ ਬੀ ਦਰਦ ਨ ਘਟੇ ਜਗਤ ਦਾ
ਚਾਹੇ ਆਪਾ ਵਾਰੇ,
ਪਰ ਪੱਥਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ
ਦਰਦ ਦੇਖ ਦੁਖ ਆਂਦਾ ॥੪੬॥

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਕਰਮ

'ਤੂੰ ਪਾਪੀ' 'ਤੂੰ ਪਾਪੀ' ਕਹਿ ਕਹਿ,
ਪੰਡਤ ਜਿੰਦ ਸੁਕਾਈ,
ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਮਿੱਤੋਂ ਬਾਹਰ,
ਅਸੀਂ ਮਿੱਤ ਵਿਚ ਭਾਈ!
ਮਿਤ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਰਮ ਅਮਿੱਤੇ
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ,
ਬਖਸ਼ ਅਮਿੱਤੇ ਦੀ ਜਿਤ ਪਾਊ
ਮਿਤ ਦੇ ਕਰਮ ਉਡਾਈ ॥੪੭॥

ਬਰਦਾ ਕਿ ਮਾਲਕ?

ਇਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਫਿਰੇ ਆਦਮੀ
ਗਲ ਵਿਚ ਫੱਟੀ ਪਾਈ—
ਫੱਟੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ, 'ਮੈਂ ਬਰਦਾ,
ਵਿਕਾਂ, ਲਓ ਕੁਈ ਭਾਈ,
ਲੈਣ ਲਗੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸਿ ਕਹਿਆ;
'ਏ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਟੋਲੇ,
'ਏਸ ਭੇਸ ਏ ਬਰਦਾ ਲੱਭੇ,
ਚਾਹੇ ਹੁਕਮ ਚਲਾਈ' ॥ ੪੮ ॥

ਆਪੇ ਦਾ ਉਛਾਲ

ਆਪਾ ਉਛਲ ਉਛਾਲੇ ਖਾਵੇ,
ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਰਸ ਆਵੇ,
ਰਸ ਦੂਏ ਵਿਚ ਕਿੱਥੋਂ ਧਰਿਆ
ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਰਮਾਵੇ?
ਰਸ ਅਪਣਾ ਜੋ ਲਖੇਂ ਦੂਏ ਤੋਂ
ਤੇਰਾ ਹਈ ਉਛਾਲਾ,—

---

[1] ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਸਮਝ, ਸੰਭਾਲ, ਉਛਾਲ ਆਪਣਾ,
ਟੱਟਾ ਫੇਰ ਨ ਆਵੇ ॥੪੯॥

ਰੌਸ਼ਨ ਆਰਾ (ਸਮਾਧ 'ਚੋਂ) :—

ਕਿਉਂ ਜਚਦੇ ਹਨ ਕਦਮ ਤੁਸਾਡੇ
ਬਾਗ਼ ਅਸਾਡਾ ਵੜਦੇ ?
ਅਰਜ਼ ਨ ਕਰਦੇ, ਮੰਗ ਨ ਮੰਗਦੇ,
ਪੱਲਾ ਅਸੀਂ ਨ ਫੜਦੇ,
ਖ਼ਾਕ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਖ਼ਾਕ ਹੋ ਗਏ
ਹੈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਕ ਬਾਕੀ,
ਭਲਾ ਜਿ 'ਸਾਡੀ ਯਾਦ' ਕਦੇ ਇਹ
ਦਿਲ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁੜ ਜੜਦੇ ॥੫੦॥

ਰੌਸ਼ਨ ਆਰਾ ਯਾਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ :—

ਮੇਰੀ ਕਬਰ ਉਦਾਲੇ ਕੁਦਰਤ
ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਵਾ ਲਾਇਆ,—
ਬਾਗ਼ ਸੈਰ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਈ ਆਵੇ
ਕਬਰੋਂ ਪਰੇ ਰਹਾਇਆ,—
ਲੋਥ ਨਹੀਂ, ਵੇ ਲੋਕੋ, ਮੈਂ ਹਾਂ,
ਕਿਉਂ ਜਚਦੇ ਤੇ ਹਟਦੇ ?
ਫੁਲ, ਫਲ, ਫਲੀ, ਕਲੀ ਤੇ ਪੱਤੇ
ਮਹੀਓਂ ਰੂਪ ਵਟਾਇਆ ॥੫੧॥

ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇਕ ਬੇਨਿਸ਼ਾਂ ਸਮਾਧ

ਜੀਂਵਦਿਆਂ-ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਸੁਹਣਾ,
ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਨਾ ਆਇਆ;
ਮੁਖਯਾਤ੍ਰਾ ਨਾ ਕੀਤਸੁ ਆਕੇ,
ਸਿਹਰਾ ਬੀ ਨਾ ਭਿਜਵਾਯਾ,
ਬਣੀ ਸਮਾਧ, ਜਗਤ ਆ ਢੁੱਕਾ,
ਸੁਹਣੇ ਝਾਤਿ ਨ ਪਾਈ,
ਸ਼ਾਲਾ ! ਮਿਟੇ ਨ ਤਾਂਘ ਅਸਾਡੀ,
ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਮਨ ਭਾਇਆ ॥੫੨॥

ਆਪੇ ਵਿਚ ਆਪਾ

ਅੰਮੀ ਨੀ ! ਕਲਵਲ ਹੋ ਉਠੀਆਂ
ਮੈਂ ਡਿੱਠਾ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਸੀ,—
ਮੇਰੀ "ਮੈਂ" ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੁਈ ਨੀ
ਦਿਸਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਛੁਪਨਾ ਸੀ।
ਮੂੰਹਦਾ ਤੇ ਝਰਨਾਟ ਛੇੜਦਾ,
ਚਸਕ ਮਾਰ ਠੰਢ ਪਾਵੇ ਓ,—
ਦੱਸ ਕੌਣ ਓ, ਕਦੋਂ ਵੜ ਗਿਆ
ਕਿਉਂ ਦਿਸਨਾ, ਕਿਉਂ ਲੁਕਨਾ ਸੀ? ੫੩॥

ਜੌਹਰੀ

ਸ਼ਹੁ ਦਰਿਯਾਵੇ ਖੇਡੰਦੜੀ ਨੂੰ
ਗੀਟੜੀਆਂ ਲਭ ਪਈਆਂ,
ਨਵੇਂ ਰੰਗ ਤੇ ਨਵੇਂ ਵੰਨ ਤੇ
ਨਵੇਂ ਸੁਹਜ ਫਬ ਰਹੀਆਂ,
ਪਰ ਮੈਂ ਗੀਟਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਛਾਲਾਂ
ਬਾਲਾਂ ਵਾਂਙੂ ਖੇਡਾਂ,
ਉੱਤੋਂ ਆ ਨਿਕਲਜਾ ਇਕ ਜੌਹਰੀ
ਉਨ੍ਹ ਗੀਟੀਆਂ ਚਾ ਲਈਆਂ ॥੫੪॥

ਦੇਖ ਪਰਖ, ਸਿਰ ਫੇਰਿ ਆਖਦਾ :
'ਕੀ ਇਨ੍ਹ ਨਾਉਂ ਧਰਾਵੀਂ ?
ਨਾ ਨੌ ਰਤਨ, ਚੁਰਾਸੀ ਸੰਗ ਨਾ[1],
ਕੀਮਤ ਕਿਵੇ ਜਚਾਵੀਂ ?
ਅਸਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਛੱਡ ਖਹਿੜਾ ਹਾਲੇ,
ਖੇਡਣ ਦੇਹ ਖਾਂ ਸਾਨੂੰ,
'ਗਿਣਤੀ ਜਦੋਂ ਤ੍ਰਾਨਵਿਓਂ[2] ਤੇਰੀ
ਵਧੂ, ਮੁੱਲ ਆ ਪਾਵੀਂ' ॥੫੫॥

ਬੰਦ-ਖਲਾਸੀ

ਸਾਨੂੰ ਅਜਬ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਮਿਲਿਆ
ਫੜ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਪਾਂਦਾ,
ਪਰ ਪਿੰਜਰਾ ਨਾ ਬੰਦ ਕਰਾਂਦਾ,
ਖਿੜਕੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਰਹਾਂਦਾ।
ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਜੇ ਬੰਦ ਕਰਾਈਏ,
ਉਹ ਫਿਰ ਖੁਹਲੇ ਖਿੜਕੀ;
'ਬੰਦ-ਖਲਾਸੀ' ਕਰਕੇ ਕੱਠੀਆਂ
ਅਚਰਜ ਰੰਗ ਜਮਾਂਦਾ ॥੫੬॥

---

[1] ਰਤਨ ਨੌਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਗ (ਪੱਥਰ) ਚੁਰਾਸੀ ਗਿਣੀਂਦੇ ਹਨ।
[2] ੯+੮੪=੯੩

" 'ਤੂੰ ਕੀ ਹੈ ?' ਤੂੰ ਖੁਹਲ ਦਿਖਾ ਦੇ
ਅਪਨਿ ਕਲਾ ਦੀ ਹੱਬੀ।"
ਐਦਾਂ ਸੋਚ, ਬਾਊਲੀ ਹੁੰਦੀ,
ਆਪੇ ਦੇ ਵਿਚ ਆਂਦੀ,
ਆਪੇ ਤੋਂ ਹੋ ਬਾਰ੍ਹ, ਗ਼ਰਕਦੀ
ਸੁੰਨ ਮੁੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ,
ਤੁਰਦੀ, ਅਝਕ, ਬੈਠਿ, ਉਠ ਤੁਰਦੀ
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਆਈ,
ਓਸ ਛੰਭ ਤੇ ਆਣ ਖਲੋਤੀ,
ਮੌਜ ਦੇਖ ਟਕ ਲਾਈ।
ਆਖੇ : "ਵਾਹਵਾ ਜੋਬਨ ਮੱਤੇ
ਸੁੱਭਰ ਭਰੇ ਸੁਹਾਵੇਂ !
"ਠੰਢ ਪਈ ਤੈਂ ਦੇਖ ਰੂਪ ਨੂੰ
ਸੁਹਣੇ ਸਜੇ ਤਲਾ ਵੇ !
"ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਸੁਹਣਾ ਸੁਖੀ ਦਿਸੀਵੇਂ
ਲਹਿਰਾਂ ਲਏ ਹੁਲਾਰੇ !
"ਜੀਵਨ ਦੇ ਕ੍ਰੀ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਨ
ਤੈਂ ਪਰ ਆਨ, ਪਿਆਰੇ !
"ਕਿਉਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ, ਰੱਜਿਆ, ਰਾਜ਼ੀ,
ਬਿਨ ਹਸਰਤ ਦਿਸਿ ਆਵੇਂ ?
"ਡਲ੍ਹਕੇਂ ਤੇ ਵਾ ਭੱਖੇਂ ਸੁਹਣੀ,
ਅਰਸ਼ੀ ਰੰਗ ਦਿਖਾਵੇਂ ?
"ਦੱਸ ਸੱਜਣਾਂ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ,
ਜੀਵਨ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀਂ ?
"ਖੁਹਲੀਂ ਭੇਤ ਹਸਾਵੀਂ ਸਾਨੂੰ,
ਫਿਰ ਤੂੰ ਸੁਹਣਿਆਂ ਹੱਸੀਂ ?"
'ਸਰਰ ਸਰਰ' ਇਕ ਧੁਨੀ ਅਨੋਖੀ
ਉਸ ਸਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਈ,
ਮਾਨੋਂ ਕੁਈ ਅਪਸਰਾ ਜਲ ਤੋਂ
ਸੁਰ ਪਜਾਰੀ ਵਿਚ ਗਾਈ :—
"ਫਿਰ ਆਨਾ, ਫਿਰ ਆਨਾ ਆਨਾ,
ਆਨਾ ਆਨਾ ਆਨਾ"
"ਫਿਰਜੀ,ਫਿਰਜੀ,ਫਿਰਫਿਰ, ਫਿਰਫ਼ਿਰ
ਫਿਰ ਆਨਾ, ਫਿਰ ਆਨਾ।"
ਠੰਢਾ ਸਾਹ ਸਹੂਲਤ ਵਾਲਾ
ਮੁਟਿਆਰਨ ਨੂੰ ਆਇਆ,
ਆਸਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਉਮੈਦਾਂ ਲਜਾਈ,
ਕਦਮ ਪਿਛਾਹਾਂ ਪਾਇਆ।

———

ਸੂਰਜ ਅਜੇ ਨ ਟਿੱਕੀ ਨਿਕਲੀ,
ਲਾਲੀ ਭਾਹ ਨ ਛਾਈ,
ਚਿੜੀ ਚੂਹੱਕੀ ਅਜੇ ਨ ਹੈਸੀ,
ਪਹੁ-ਫੁਟ ਅਜੇ ਨ ਆਈ।
ਉਹ ਮੁਟਿਆਰ ਕਈ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ
ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ
ਉਸ ਸਰ ਦੇ ਫਿਰ ਕੰਢੇ ਆਈ,
ਲੈ ਦਿਲ-ਵਹਿਣ ਝਮੇਲੇ।
ਕੀ ਦੇਖੇ ਉਸ ਸਰਵਰ ਅੰਦਰ
ਜਲ ਦੇ ਉੱਪਰ ਤਰਦੇ।
ਗੋਲ ਗੋਲ ਤੇ ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ
ਪੱਤਰ ਡਲ੍ਹ ਡਲ੍ਹ ਕਰਦੇ।
ਪਾਣੀ ਦੇ ਗੱਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ,
ਕੁਛ ਹਨ ਉੱਚੇ ਹੋਏ ;
ਕਿੰਨਿਆ ਉੱਪਰ ਨੀਰ ਤਰੁਪਕੇ
ਮੋਤੀ ਜਿਉਂ ਡਲ੍ਹਕੋਏ।
ਚਮਕਣ ਤੇ ਡਲ੍ਹਕਣ ਏ ਤੁਪਕੇ
ਕੰਬਣ ਤੇ ਫਿਰ ਟਿਕਦੇ,
ਆਭਾ ਦੇਣ ਲੋਚਨਾਂ ਵਾਲੀ,
ਨੈਣ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸਿਕਦੇ।
ਚਾਨਣ ਬੀ ਹੁਣ ਵਧਿਆ ਸੁਹਣਾ
ਪੂਰਿਓਂ ਆਈ ਲੋਈ,
ਪਹੁ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਵਿਛ ਗਈ
ਚਿਹ ਚਿਹ ਬਨ ਵਿਚ ਹੋਈ।
ਜੋਬਨ ਦੇਖ ਮਸਤੀਆਂ ਭਰਿਆ,
ਠੰਢ ਟਿਕਾਉ ਨਿਰਾਲਾ।
ਦੂਣੀ ਪੱਤ ਸੁਹਾਵੀ ਸਜਿਆ,
ਛੰਭ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲਾ,
ਕਹਿੰਦੀ ਨਾਰਿ "ਭਰੇ ਤੇ ਮੱਤੇ
ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦੇ ਸਰ ਜੀ !
"ਕੀ ਹੈ ਜੀਵਨ ? ਦੱਸੋ ਮੈਨੂੰ
ਚਿੰਤਾ ਦੇਵੋ ਹਰ ਜੀ !
"ਗੋਲ ਗੋਲ ਤੇ ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ
ਚੱਕਰ ਤੈਂ ਵਿਚ ਛਾਏ,
"ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਤੁਪਕੇ
ਮੋਤੀ ਜਿਉਂ ਡਲ੍ਹਕਾਏ।
"ਕੀ ਜੀਵਨ ਏ ਗੋਲ ਚੱਕਰੀ
ਨਿਰੀ ਡਲ੍ਹਕ ਇਕ ਜਾਣਾਂ ?
"ਪਿਆ ਨਿਤਾਣਾ ਹੈ ਸਰਵਰ ਵਿਚ
ਭੇਤ ਹਿਠਾਂਹ ਛੁਪਾਣਾਂ ?
"ਕਿੱਥੋਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਆਏ ਸਾਰੇ
ਕੀ ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਆਏ ?
"ਚੁੱਪ ਮੁਹਰ ਹੈ ਲੱਗੀ ਸਭ ਨੂੰ
ਸਿਰ ਸਿਟ ਦਿਲ ਦਿਖਲਾਏ ?"
ਰੁਮਕ ਝੁਮਕ ਪੱਛੋਂ ਤੋਂ ਆਈ
ਪਉਣ ਪਿਆਰੀ ਝੂਲਦੀ,
ਸਰ ਦੇ ਜਲ ਤੇ ਜਲ ਦੇ ਪੱਤੇ
ਸਭ ਦੇ ਗਲ ਲਗ ਚਲਦੀ,
'ਸਰਰ ਸਰਰ,ਸਰ ਸਰਰ ਸਰਰ' ਜਿਉਂ
ਧੁਨੀ ਛੰਭ ਤੋਂ ਆਵੇ,
ਮਾਨੋ ਜੀਭ ਲਗੀ ਹੈ ਸਰ ਨੂੰ
ਇਹ ਗਲ ਆਖ ਸੁਣਾਵੇ :—

"ਆਵੀਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਫਿਰਰ ਫਿਰਰ ਤੂੰ
ਫਿਰ ਆਵੀਂ ਫਿਰ ਆਈਂ',
'ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ'ਸਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦਾ
"ਆਵੀਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਆਈ" ।

ਪੱਛੋਂ ਜਾ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਹਲੇ
ਸੂਰਜ ਟਿੱਕੀ ਟਿਕਦੀ,
ਟਿਕਦੀ, ਲਹਿੰਦੀ, ਚਮਕ ਘਟੇਂਦੀ
ਹੇਠਾਂ ਹੇਠਾਂ ਡੁਬਦੀ ।
ਲਾਲੀ ਲਾਲ ਛਈ ਅਸਮਾਨੀਂ
ਸੂਰਜ ਗਿਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀ,
ਚਿੱਟੀ ਭਾਹ ਪਸਰ ਗਈ ਸਾਰੇ,
ਟੁਰਦੀ ਇਹ ਬੀ ਜਾਨੀ ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਬਿਤੀਤੇ
ਫਿਰ ਸਰਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ,
ਉਹ ਮੁਟਿਆਰ ਖੜੀ ਸਾਹ ਭਰਦੀ,
ਨੈਣ ਭਰਨ, ਲੂੰ ਕੰਡੇ :—
"ਸੂਰਜ ਛੱਪ ਗਿਆ ਧਰ ਉਹਲੇ"
ਰੋ ਕੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀਆ,—
"ਸੰਝ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਸਹਿਮਾਂ ਵਾਲੀ
ਤੇਰੇ ਤੇ ਆ ਰਹੀਆ ।
"ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਸੱਜਣਾਂ !
ਤੈਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ?
"ਰਾਜਹੰਸ ਦੀਆਂ ਧੌਣਾਂ ਵਰਗਾ
ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਿਆ ਢੋਇਆ ?
"ਗੰਦਲ ਵਾਂਙ ਨਿਕਲ ਇਹ ਧੌਣਾਂ
ਹੋ ਉੱਚੀਆਂ ਹਨ ਝੁਕੀਆਂ,
"ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ ਸ਼ਰਮ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ
ਹਿਕੇ ਨਿਰਾਸਾ ਮੁਕੀਆਂ ?
"ਹਸਰਤ ਭਰੀਆਂ ? ਕੇ ਵਿਚ ਸਦਮੇਂ
ਸਾਵੇ ਓਢਨ ਲੁਕੀਆਂ,
"ਬੰਦ ਜਗਤ ਦੇ ਭੇਤ ਵਾਂਙ ਹਨ ?
ਕੇ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਹਨ ਸੁਕੀਆਂ ?
"ਪੋਟਲੀਆਂ ਕੀ ਵਲਵਲਿਆਂ ਭਰ
ਝੁਕੀਆਂ ਹਨ ਏਹ ਸਰੀਆਂ ?
"ਸੱਧਰ ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਤ੍ਰਾਹ ਉੱਠਣ
ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰੀਆਂ ?
"ਗੋਲ ਮੋਲ ਤੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਤੇ
ਸਿਰ ਸਿੱਟਣ ਦਿਖਲਾਇਆ ;
"ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮਿਰੇ ਦਾ ਉੱਤਰ ਤੈਥੋਂ
ਇਹ ਸਰਵਰ ਸਰ ਆਇਆ ?"
ਪਵਨ ਹਿਲੋਰੇ ਨਾਲ ਹਿੱਲਿਆ
ਸਰਵਰ ਪਤ ਤੇ ਕਲੀਆਂ,
ਧੁਨੀ ਅਜਾਇਬ ਆਈ ਵਿੱਚੋਂ,
ਬੋਲੀਆਂ ਕੋਈ ਭਲੀਆਂ :—

"ਫਿਰਰ ਫਿਰਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ
ਫਿਰ ਆਈਂ ਫਿਰ ਆਈਂ ।
"ਆਈਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰਰ ਫਿਰਰ ਤੂੰ
ਫਿਰ ਆਈਂ ਫਿਰ ਆਈਂ ।"
ਸਟ ਕੇ ਧੌਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਂਙੂ,
ਠੰਢਾ ਸਾਹ ਖਿਰੇਂਦੀ,
ਟੁਰ ਗਈ ਫੇਰ, ਹਾਹੁਕੇ ਲੈਂਦੀ,
ਗਿਣ ਗਿਣ ਕਦਮ ਧਰੇਂਦੀ ।

ਫਿਰ ਆਈ ਇਕ ਸ਼ਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੀਂ
ਸੂਰਜ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ :
ਸਰਵਰ ਧੌਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ
ਪਰ ਇਕ ਰੂਪ ਵਟਾਇਆ ;
ਸਭ ਸਿੱਧੇ ਹਨ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ,
ਸਿਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵੰਨੇ,
ਨਿਹੁੜਾਈ ਗਰਦਨ ਨਹੀਂ ਕੋਈ,
ਜਿਉਂ ਜੋਗੀ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹੇ ।
ਮੁਸਕਾਈ ਤੇ ਨੀਝ ਲਾਇ ਕੇ
ਦੇਖ ਦੇਖ ਫਿਰ ਰੋਈ :—
"ਹੇ ਸਰਵਰ ! ਮੈਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੈਥੋਂ
ਅਜੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।
"ਕੀ ਸਿਰ ਚੱਕ ਤੱਕਣਾਂ ਉਪਰ,
ਅਸਮਾਨਾਂ ਧਿਰ ਤਕਣਾਂ ?
"ਤੱਕਣਾਂ, ਤਕਣਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਤਕਣਾਂ
ਬਿਨ ਉੱਤਰ, ਨਾ ਥਕਣਾ ?
"ਇਸ ਤੱਕਣ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਹਮੇਸ਼ਾਂ
ਭੇਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਣਾ,
"ਤਰਸਨ ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਸਿਕ ਤੱਕਣ,
ਲੋਚਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘੁਲਣਾਂ ?
"ਅੱਜ ਦੱਸ ਤੂੰ ਭੇਤ ਗ਼ੈਬ ਦਾ,
ਖੋਲ੍ਹ ਚੁੱਪ ਦੀਆਂ ਮੁਹਰਾਂ ?
"ਜੀਭ ਛੋੜ ਕੁਈ ਵਾਕ ਸੁਣਾ ਦੇ,
ਕੱਟ ਅਸਾਡੀਆਂ ਅਹੁਰਾਂ" ?
ਪਰ ਉਸ ਸਰ ਤੋਂ "ਫਿਰ ਆਵੀਂ ਤੂੰ
ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ" ਸੱਦ ਆਈ ।
ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ ਗਈ ਉਹ ਪਜਾਰੀ,
ਹਸਰਤ ਅੰਦਰ ਛਾਈ ।

ਘਟਾ ਟੋਪ ਬੱਦਲ ਹਨ ਛਾਏ,
ਗਰਮੀ ਹੈ ਬਿਲਮਾਈ,
ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਰਿਵੀ ਰੁਮਕਦੀ
ਗਲ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਈ ।
ਅੱਖੀਂ ਸੁਖ ਕਲੇਜੇ ਠੰਢਕ
ਇਸਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ਪੈਂਦੀ,

ਛਬਿ ਛਾਂਦੀ ਚਉਫੇਰ ਏਸ ਤੋਂ
ਛਬਿ ਇਸ ਤੋਂ ਛਬਿ ਲੈਂਦੀ ।
ਵਰਤੇ ਕਈ ਜ਼ਮਾਨੇ ਜਿਸ ਤੇ
ਸੀ ਇਕ ਬੋੜ੍ਹ ਵਡੇਰਾ,
ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮੁਟਿਆਰਨ ਨੇ
ਹੈ ਲਾਇਆ ਹੁਣ ਡੇਰਾ ।
ਛਾਵੇਂ ਬੈਠ ਬੋੜ੍ਹ ਵਲ ਤੱਕਦੀ
ਲੰਮੇ ਸਾਹ ਖਿਚੇਂਦੀ,
"ਕਿਉਂ ਬਾਬਾ ਏ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ ?
ਤਕ ਤਕ ਉਹਨੂੰ ਪੁਛੇਂਦੀ ।
ਉੱਚੀ ਧੌਣ ਕਰੇਂਦੀ ਤਕਦੀ,
ਨੈਣ ਗਏ ਮਿਟ ਦੋਵੇਂ,
ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਅੰਦਰੋਂ ਆਈ,
ਟਿਕੀ ਜਿਵੇਂ ਸੀ ਓਵੇਂ ।
ਉੱਧਰ ਵਾਉ ਤ੍ਰਿਖੇਰੀ ਹੋਈ,
ਬੱਦਲਵਾਈ ਪਾਈ,
ਉੱਡ ਗਈ ਸਾਰੀ ਓ ਘਟਨਾ,
ਧੁੱਪ ਨਿਕਲ ਕੁਛ ਆਈ ।
ਸੂਰਜ ਢਲ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਟੁਰਿਆ,
ਕੁਝ ਜੋਬਨ ਬੀ ਢਲਿਆ ।
ਤ੍ਰਿੱਖਾ ਤੇਜ ਹੋ ਗਿਆ ਮਿੱਠਾ,
ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਜੋ ਚਲਿਅ ।
ਪੌਣ ਵਧੇਰੀ ਠੰਢੀ ਹੋ ਗਈ,
ਜਿਵੇਂ ਹਿਮਾਲਯ ਜਾਈ,
ਪਾਣੀ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਕਿਤੋਂ ਹੈ
ਭਾਗਭਰੀ ਹੋ ਆਈ ।
ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਅੱਖ ਨਾਰਿ ਦੀ
ਤ੍ਰੁੱਬ੍ਹਕ ਉਠੀ ਕਹਿ ; "ਹਾਏ,
"ਇਸ ਅਖ-ਮੀਟੇ ਦੇ ਹੈਂ ਅੰਦਰ
ਕੀ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਏ ?
"ਬਾਹਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਾਂਙੂ
ਠੰਢਕ ਅੰਦਰ ਛਾਈ,
"ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ ਹੋਈ ਦਿਸਦੀ
ਘਟਦੀ ਹੈ ਘਬਰਾਈ ।"
ਉੱਠ ਟੁਰੀ ਵਲ ਛੰਭ ਫੇਰ ਓ,
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਆਕੇ
ਕੰਢੇ ਤੇ ਆ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ,
ਰਹੀ ਭਚੱਕ ਤਕਾਕੇ ।
ਬੰਦ ਬੰਦ ਉਹ ਡੋਡੀ ਡੋਡੀ
ਤੋੜ ਤੋੜ ਸਿਰ ਮੁਹਰਾਂ,
ਧੁਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਖਿੜ ਖਿੜ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ,
ਰੰਗ ਹੋਰ ਦੇ ਹੋਰਾਂ ।
ਫਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਾਂਙ ਕਟੋਰੇ
ਜਿਉਂ ਕਰਕੋਲ ਸੁਹਾਵੇ,
ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਖਿੜੇ ਤੇ ਵਿਗਸੇ
ਚੂਹਿ ਚੂਹਿ ਰੰਗ ਰੰਗਾਵੇ ।

ਸਭ ਕਲੀਆਂ ਖਿੜੀਆਂ ਤੇ ਹੱਸਣ
ਦਿੱਸੇ ਖੇੜਾ ਖੇੜਾ,
ਖੇੜੇ ਦਾ ਇਕ ਫਰਸ਼ ਡਲ੍ਹਕਦਾ
ਕੌਲ ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਖੇੜਾ ।
ਸਾਰਾ ਸਰ ਭਰਿਆ ਇਸ ਖੇੜੇ,
ਇਸ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਖੇੜੇ ।
ਜੋਬਨ ਭਰੇ ਹਿਲੋਰੇ ਵਾਲੇ
ਮਸਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਖੇੜੇ,
ਮੀਨਾ-ਲਗਾ-ਬਜ਼ਾਰ ਕੁਦਰਤੀ
ਸਰੁਵਰ ਨੇ ਹੈ ਲਾਇਆ,
ਖੇੜਾ, ਸੁਹਜ, ਹੁਸਨ ਦਾ ਜਲਵਾ
ਕਰ ਜ਼ਾਹਰ ਦਿਖਲਾਇਆ ।
ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਰੁਵਰ ਦੀਆਂ ਪਾਲਾਂ
ਪਾਲਾਂ ਏ ਹਨ ਖੜੀਆਂ,
ਸੁੰਦਰ ਖੇੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਖਿੜੀਆਂ
ਬਿਨ ਪ੍ਰੋਏ ਦੇ ਲੜੀਆਂ ।
ਫਾੜੀ-ਦਾਰ ਕਟੋਰਾ ਹਰ ਇਕ,
ਨੈਣ ਜਿਵੇਂ ਕੁਈ ਸੁਹਣੇ,
ਮਿਰਗਾਂ ਦੇ ਹਨ ਵੱਡੇ ਕਰਕੇ
ਰੰਗ ਰੰਗਾ ਚੂਹਿ ਚੂਹਿਣੇ,
ਮਸਤੀ ਖਿੱਚ ਹੁਸਨ ਦੀ ਲਾਲੀ
ਭਰ ਕੇ, ਉੱਚੇ ਕਰਕੇ,
ਟਿਕਵਾਏ ਸਰੁਵਰ ਦੀ ਛਾਤੀ
ਸਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਧਰਕੇ ।
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਯਾ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ
ਲਾਲ ਲਾਲ ਹੋ ਆਏ,
ਪਹਿਨਿ ਚੋਲੜਾ ਯੂਸਫ ਵਾਲਾ
ਸਰੁਵਰ ਦੇ ਵਿਚ ਛਾਏ ।
ਯਾ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪੈ ਪੈ
ਸੂਰਜ ਉੱਗ ਖੜੋਤੇ,
ਧਰਤੀ ਨੇ ਮਿੱਠੇ ਚਾ ਕੀਤੇ
ਠੰਢੇ ਸਰੁਵਰ ਗੋਤੇ ।
ਚਾਉ ਭਰੇ ਸੂਰਜ ਵਲ ਤਕਦੇ
ਉੱਮਲ ਉੱਮਲ ਪੈਂਦੇ,
ਕਰਨ ਦਿਦਾਰੇ, ਚੜ੍ਹਨ ਸਰੂਰਾਂ,
ਝੂੰਮ ਝੂੰਮ ਰਸ ਲੈਂਦੇ ।
ਯਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਸਾਰੇ
ਲੁਕ ਕੇ ਫਿਰ ਹਨ ਆਏ,
ਖਿੜੇ ਖਿੜੇ ਹਨ ਓਸ ਥਾਉਂ ਤੇ
ਗਾਹਕ ਖ਼ਬਰ ਨ ਪਾਏ,
ਨਾ ਆਵੇ, ਨਾ ਮੁੱਲ ਕਰਾਵੇ,
ਨਾ ਲਲਚੇ, ਨਾ ਲੇਵੇ,
ਆਪ ਖਿਚੀਕੇ ਨਾ ਦੁਖ ਪਾਵੇ
ਨਾ ਖਿਚ ਲਾ ਦੁਖ ਦੇਵੇ,
ਸੁਹਣੇ ਹੁਸਨ ਆਪਣੇ ਆਪੇ
ਆਪ ਮਸਤ ਹੋ ਝੂਲਣ ;

ਆਸ਼ਕ ਤੇ ਮਾਸ਼ੂਕ ਆਪ ਹੋ
ਖ਼ੁਦੀ-ਹਿੰਡੋਲੇ ਝੂਲਣ ।
ਜੋਬਨ ਭਰੇ, ਮਸਤਿ ਰੰਗ ਰੱਤੇ,
ਇਸ ਆਪੇ-ਰਸ ਰੱਤੇ,
ਅਪਣੇ ਮਦ ਅਪਣੇ ਹੀ ਰਸ ਦੇ
ਹੋ ਰਸੀਏ ਮਦ ਮੱਤੇ,
ਖੇੜੇ ਦਾ ਇਕ ਮੰਡਲ ਰਚ ਕੇ,
ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ,
ਮਾਣਨ ਹੁਸਨ, ਖਿੜਨ, ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਵਨ,
ਆਪਾ ਆਪ ਪਰੇਖਣ ।
ਯਾ ਏ ਭੇਤ ਇਲਾਹੀ ਵਾਲੇ
ਡੱਬੇ ਬੰਦ ਰਹਾਏ,
ਸਰੁਵਰ ਨੇ ਦੱਬੇ ਹਨ ਕੱਢੇ,
ਕੱਢੇ ਖੁਹਲ ਦਿਖਾਏ ।
ਹੁਸਨ ਅਜੈਬੀ, ਰੰਗ ਗ਼ੈਬ ਦਾ
ਫਬਨ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਜਾਈ,
ਛਬੀ ਸੁਹਾਵੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ,
ਧੁਰ ਬੈਕੁੰਠੋਂ ਆਈ,
ਜੋ ਢੱਕੀ ਤੇ ਬੰਦ ਕਰਾਕੇ
ਹੈਸੀ ਲੁਕੀ ਰਖਾਈ,
ਅਜ ਸਰਵਰ ਨੇ ਛਾਤੀ ਵਿਚੋਂ
ਸਾਰੀ ਖੁਹਲ ਵਿਛਾਈ ।
ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਜਦ ਮੁਟਿਆਰਨ ਦੀ
ਉਸ ਖੇੜੇ ਦੇ ਬਨ ਤੇ,
ਉਸ ਸੁਹਣੇ, ਉਸ ਜੋਬਨ ਭਰਵੇਂ,
ਉਸ ਹੁਸਨਾਂ ਦੇ ਚਨ ਤੇ :—
ਉਹ ਜੋ ਛਬੀ ਸੁਹਾਵਾਂ ਵਾਲੀ
ਮੀਂਹ ਸੀ ਪਈ ਵਸਾਂਦੀ
ਹੇਠਾਂ ਉੱਤੇ ਤੇ ਚਉਫੇਰੇ
ਗੂੜ੍ਹੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾਂਦੀ,
ਉਹ ਹੁਸਨਾਂ ਦਾ ਗ਼ਜ਼ਬ ਨਜ਼ਾਰਾ
ਸੁਹਣਾ ਓਹ ਦਿਖਾਵਾ,
ਅੱਖੀਂ ਪਿਆ ਜਦੋਂ, ਦਿਲ ਧਸਿਆ,
ਛਾਇਆ ਰੰਗ ਸੁਹਾਵਾ,
ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਇਕ ਛਾਈ ਉਸ ਤੇ
ਰਹੀ ਬਝੱਕ ਤਕਾਂਦੀ,
ਕੋਈ ਸੁੱਧ ਰਹੀ ਨਹਿ ਬਾਕੀ,
ਮੂਰਤ ਟੱਕ ਬਨ੍ਹਾਂਦੀ ।
ਧਾਇ ਸਰੂਰ ਹੁਸਨ ਖੇੜੇ ਦਾ
ਸਿਰ ਸਾਰੇ ਵਿਚ ਵੜਿਆ,
ਖੇੜਾ ਅਰਸ਼ੀ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ
ਵਿੱਚ ਕਾਲਜੇ ਅੜਿਆ ।
ਅਕਲ ਸੰਸਿਆਂ ਵਾਲੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ,
'ਪੁੱਛਣ-ਤਾਬ' ਨਸਾਈ,
ਭਰਮਣ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ
ਸੋਚ ਨ ਰਹਿ ਗਈ ਕਾਈ ।
ਲਗ ਗਈ ਛੋਤ ਖੇੜਿਓਂ ਸਾਰੀ,
ਖੇੜੇ ਖੇੜਾ ਲਾਇਆ,
ਜਿਉਂ ਖਿੜਿਆ ਸੀ ਸਰੁਵਰ ਸਾਰਾ
'ਦਿਲ-ਨਾਰੀ' ਖਿੜ ਆਇਆ ।
ਅੰਦਰ ਫੁੱਟ ਪਿਆ ਜਿਉਂ ਸੋਮਾਂ,
ਕੜ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਫੁਟਿਆ ;
ਹੁਸਨ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰਲੇ ਦਾ
ਚਸ਼ਮੇਂ ਜਿਉਂ ਫੁਟ ਛੁਟਿਆ,
ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟੇ ਫੁਹਾਰੇ,
ਖੇੜੇ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ ।
ਅੱਖਾਂ 'ਫਬਨ-ਕਟੋਰੇ' ਭਰ ਰਹੇ
ਡੁੱਲ੍ਹ ਪਏ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਤਨ ਮਨ ਖੀਵਾ ਖੇੜਾ ਪੀ ਪੀ
ਖੇੜਾ ਸਾਰੀ ਹੋਈ,
ਖੇੜਾ ਤੇ ਆਪਾ ਇਕ ਹੋਏ,
ਲੂੰ ਲੂੰ ਗਈ ਪਰੋਈ ।
ਖੇੜਾ ਦਿਲ ਦਾ, ਖੇੜਾ ਤਨ ਦਾ,
ਖੇੜਾ ਸਰੁਵਰ ਵਾਲਾ,
ਸਭ ਖੇੜੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ,
ਖੇੜੇ ਭੰਨੀਆਂ ਪਾਲਾਂ ।
ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ, ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ,
ਕੀ ਅੰਦਰ, ਕੀ ਬਾਹਰ,
ਖੇੜਾ ਖੇੜਾ ਹੋਈ ਸਾਰੀ
ਕੀ ਬਾਤਨ ਕੀ ਜ਼ਾਹਰ ।
ਖੇੜੇ ਵੇੜ੍ਹ ਲਈ ਆ ਬਾਹਰੋਂ,
ਖੇੜੇ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਵੇੜ੍ਹੀ,
ਖੇੜਾ ਖੇੜਾ ਹੋਈ ਪਜਾਰੀ,
ਖੇੜੇ ਫੜਕੇ ਖੇੜੀ ।
ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਉਹ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੀ ?,
ਕੀ ? ਇਹ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ ?
ਖੇੜੇ ਖੇੜ ਲਈ ਹੈ ਸਾਰੀ,
ਕੀ ਦੇਹੀ ਕੀ ਜੀ ਹੈ ?
ਖੇੜਾ ਹੈ ਹੁਣ ਆਪ ਹੋ ਰਹੀ,
ਖੇੜਾ ਜੀਵਨ ਖੇੜਾ,
ਖਿੜਨ ਖਿੜੀ ਜਿਉਂ 'ਚੰਦ-ਚਾਦਨੀ',
ਖਿੜਿਆ ਜੀਵਨ ਖੇੜਾ ।
ਅਪਣੇ ਖੇੜੇ ,ਖਿੜਕੇ ਸਰੁਵਰ
ਖੇੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਇਆ
ਸੁੱਤਾ ਖੇੜਾ ਉਹਦਾ ਜਗਾਇਆ,
ਖੇੜੇ ਰੰਗ ਜਮਾਇਆ ।

———

ਦਿਲ ਤਰੰਗ

ਦੋ ਗੱਲਾਂ

ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਕੁ ਬਰਸ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੇ ਲਿਖੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੁਰਜਾਈ (ਰੁਬਾਈ) ਚਾਲ ਦੇ ਛੰਦ ਕੁਛ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ 'ਤ੍ਰੇਲ ਤੁਪਕਿਆਂ' ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਾਪੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਲੰਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ 'ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ ?' ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਚੀ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤ੍ਰੇਲ ਤੁਪਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਮੇਰੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਛੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਛ ਰਚਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤ੍ਰੇਲ ਤੁਪਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਤੇ ਇਸ ਸੰਚੀ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਅਤੇ ਕੁਛ ਹੋਰ (ਅਣਛਪੇ) ਛੰਦ ਸ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਸੱਤ ਅੱਠ ਬਰਸ ਹੋਏ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾਂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਏਹ ਤਰਜਮੇ ਦੀ ਸੈਂਚੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਾਵਯ ਰਸਿਕ "ਮਾਈਨੇਡੂ" ਨਾਮੇ ਨੂੰ ਮੁਖਬੰਧ ਲਿਖਣ ਤੇ ਸੁਧਾਈ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਉਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬਰਸਾਂ ਦਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਕਰਕੇ ਬੀ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਜੋ "ਕਿੱਕਰ" ਨਾਮ ਹੇਠਾਂ ਇਸੇ ਸੈਂਚੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਵਿਤਾ ਛਪੀ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਈ 'ਈਸਟ-ਐਂਡ-ਵੈਸਟ' ਨਾਮੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਸਤੰਬਰ ੧੯੧੭ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਪੀ ਸੀ।

ਕੁਛ ਚਿਰ ਤੋਂ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਂ ਆਪਣੇ ਲਿਖਤ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਛਪਾਈ ਦੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਪਹਿਨਕੇ ਨਿਕਲ ਆਉਣ ਤਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜਾਮਾਂ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਪਿਆ ਕਰੇ, ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਸਲ ਰੂਪ ਮੁਦ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੈਂਚੀ ਦੇ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਿੱਕਰ

ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਅੰਟਕ ਰਹਿਣੇ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਿੱਛ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ ਮਾਨੋਂ ਇਉਂ ਕ੍ਹਹਿੰਦਾ ਹੈ :—

ਕੱਢ ਸਿਰੀ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਟੁਰਿਆ
ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਜਾਵਾਂ
ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਤੱਕਾਂ ਰਬ ਵੰਨੇ
ਝਾਤਿ ਨ ਹੋਰਥਿ ਪਾਵਾਂ।
ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਰਾਂ ਮਹਿਲ ਨਹੀਂ ਮਾੜੀ
ਕੁੱਲੀ ਢੋਕ ਨ ਭਾਲਾਂ,
ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਗੜੇ ਧੁੱਪ ਵਿਚ
ਨੰਗੇਂ ਸਿਰ ਦਿਨ ਘਾਲਾਂ।

[1] ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਮ ਦੇ ਤਰਜਮੇ ਹੁਣ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਪੋਥੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਰਗਸ' Nargas ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖਬੰਧ ਓਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਮਿ: ਅਰਨੈਸਟ ਰ੍ਹੀਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਲ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਨੀ ਵੰਨੇ
ਹੋਰ ਲਾਲਸਾ ਨਾਹੀਂ
ਗਿੱਠ ਥਾਉਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਲੀਤੀ
ਵਧਾਂ ਟਿਕਾਂ ਇਸ ਮਾਹੀਂ।
ਫੁੱਲਾਂ ਫਲਾਂ, ਖਿੜਾਂ, ਰਸ ਚੋਵਾਂ,
ਰਹਿ ਅਛੋਤ ਟੁਰ ਜਾਵਾਂ
ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ, ਜੁੱਲੀ ਦੁਨੀਆਂ!
ਬਿਨ ਮੰਗੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ।
ਮੀਂਹ ਦਾ ਪੀਵਾਂ ਪਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ!
ਪੌਣ ਭੱਖ ਕੇ ਜੀਵਾਂ!
ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸਥਿਤ ਮੈਂ ਜੋਗੀ
ਸਦੀਆਂ ਇਵੇਂ ਟਿਕੀਵਾਂ।
ਛੇੜਾਂ, ਛੇੜ ਕਰਾਵਾਂ ਨਾਹੀਂ,
ਹਾਂ ਵਿਰਕਤ, ਨਿਰਗੁਣੀਆਂ;
ਮੇਰੇ ਜੋਗਾ ਬੀ ਤੈਂ ਪੱਲੇ,
ਹਾਇ, ਕੁਹਾੜਾ ਦੁਨੀਆਂ!

ਕੋਇਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਾਂਵਾਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ

ਕੋਇਲ ਕੂਕੇਂਦੀ ਆ ਗਈ,
ਬੋਲੀ ਪਿਆਰੀ ਪਾ ਗਈ,
ਜੀ ਵੜਦਿਆਂ ਜੀ ਭਾ ਗਈ,
ਉੱਚੜ-ਓ-ਚਿੱਤੀ ਲਾ ਗਈ,
ਹੁਣ ਜੀ ਨ ਲਗਦਾ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਰੱਦੇ ਨੀ ਮਾਪੇ ਪਾਲਣੇ ॥੧॥

ਬੱਚੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਦੇ,
ਖਾ ਖਾ ਤਣੁੱਕੇ ਪਜਾਰ ਦੇ,
ਮਗਰੇ ਅਵਾਜ਼ ਸਿਧਾਰਦੇ,
ਪਰ ਕਾਉਂ ਫੜ ਫੜ ਮਾਰਦੇ,
ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਕਰਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਟਾਲਣੇ ॥੨॥

ਖਿੱਚ ਆ ਅਗੰਮੋਂ ਪੈ ਗਈ,
ਜੋ ਜੀ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਈ,
ਉੱਡਣ ਹੀ ਉੱਡਣ ਦੇ ਗਈ,
ਘਰ-ਵੱਸਣਾਂ ਕਰ ਛੈ ਗਈ,
ਵਾਹ ਲਾਣ ਚੋਗ ਖੁਆਲਣੇ,
ਬੱਚੇ ਨ ਠਹਿਰਨ ਆਲ੍ਹਣੇ ॥੩॥

ਕਾਂ ਸੋਚਦੇ ਬਹਿ ਰੁੱਖ ਤੇ,
ਬੱਚੇ ਅਸਾਡੀ ਕੁੱਖ ਦੇ,
ਸਾਂਝੀ ਜੁ ਸੇ ਦੁਖ ਸੁੱਖ ਦੇ,
ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਢੁੱਕਦੇ,
ਕੰਡੇ ਕੀ ਉਗ ਪਏ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਨਿਹੁੰ ਮਾਪਿਆਂ ਜਿਨ ਘਾਲਣੇ ॥੪॥

ਕੋਇਲ ਹੈ ਵਣ ਵਣ ਕੂਕਦੀ,
ਜਾਦ ਕਟਕ ਦੇ ਫਕਦੀ,

ਹੈ ਨੈਂ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਸ਼ੂਕਦੀ,
ਚਾਬਕ ਬਿਰਹੋਂ ਦੀ ਘੂਕਦੀ,
ਸੁੰਞੇਂ ਕਰੂ ਏ ਆਲ੍ਹਣੇ;
ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਜਿਗਰੇ ਗਾਲਣੇ ॥੫॥

ਕਾਵਾਂ ਬੀ ਸੱਦ ਪਛਾਣਿਆਂ,
ਕੋਇਲ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਜਾਣਿਆਂ,
ਮਾਰਨ ਇਨ੍ਹ ਜੀ ਠਾਣਿਆਂ,
ਲਗ ਪਏ ਦਾਉ ਤਕਾਣਿਆਂ;
ਫਟਕਣ ਨ ਦਿਣ ਲਾਗ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਲੜਦੇ ਨੀ ਮਾਪੇ ਪਾਲਣੇ ॥੬॥

ਦੂਰੋਂ ਓ ਲੁਕ ਲੁਕ ਬੋਲਦੀ,
ਦਫਤਰ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਦੀ,
ਕਿੱਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫੋਲਦੀ,
ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਜੀ ਡੰਝੋਲਦੀ,
ਓ ਤੜਫਦੇ ਵਿਚ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਆ ਪਏ ਜੱਫਰ ਜਾਲਣੇ ॥੭॥

ਕਾਂ ਰਹੇ ਵਾਹਾਂ ਲਾਂਵਦੇ,
ਓੜਕ ਉਹ ਉੱਠ ਸਿਧਾਂਵਦੇ,
ਮਾਪੇ ਵਤਨ ਭੁਲਾਂਵਦੇ,
ਖਿੱਚੀ-ਦੇ ਮਗਰੇ ਧਾਂਵਦੇ,
ਰਹਿ ਗਏ ਸੁੰਞੇ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਰੋਂਦੇ ਨੀ ਮਾਪੇ ਪਾਲਣੇ ॥੮॥

ਫੁੱਲ ਗਲੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰੇ ਜਾਣ ਲਗਿਆਂ ਸਾਂਈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ :—

ਫੁੱਲ ਜੋ ਸਿਹਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਸਾਂਈਂ ਲੋਕ ਦੇ ਗਲ ਪਏ ਸਨ, ਜਦ ਸਿਹਰਾ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ : —

ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਉਤਾਰ ਗਲੋਂ,
ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰ ਦਿਲੋਂ,
ਸੱਟ ਨਾ ਉਤਾਰ ਸਾਨੂੰ,
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਕੌਣ ?
ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਖੜ ਆਏ,
ਅਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਆਏ,
ਛੱਡ ਦੇਸ਼ ਵਤਨ ਆਏ,
ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਆਏ ਧੌਣ !
ਜਿੰਦ ਨੇਹੁੰ ਤੋੜ ਆਏ,
ਮੌਤ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋੜ ਆਏ,
ਸੂਲੀ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ,
ਪੈਰ ਧਰੇ ਤੁਸਾਂ ਭੌਣ ।
ਕਿੰਨੇ ਹਨ ਸ੍ਵਾਸ ਬਾਕੀ ?
ਪਲਕ ਝਲਕ ਝਾਕੀ,
ਹੁਣ ਨਾ ਵਿਛੋੜ ਸਾਨੂੰ
ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਸਾਡਾ ਔਣ ॥੧॥

ਵਿੱਚ ਅਸਾਡੇ ਅਕਲ ਨਾਂ,
ਤੁਰਨ ਹਾਰੀ ਸ਼ਕਲ ਨਾਂ,
ਅਸੀਂ ਨੀਵੀਂ ਜਿੰਦੜੀ ਹਾਂ,
ਲੋਕ ਤੁਸਾਂ ਜੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ।
ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਲੱਖ ਏਥੇ,
ਪਜਾਰ ਵਾਲੇ ਘਣੇਂ ਸੁਹਣੇ,
ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਦੇ,
ਜੱਥੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ।
ਹੈਨ ਪਰ ਡਾਲ ਲੱਗੇ,
ਜੁੜੇ ਜਿੰਦ ਨਾਲ ਬੈਠੇ,
ਪਿੱਛੇ ਨਾਲੋਂ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟੇ,
ਆਸ਼ਰੋਂ ਗਏ ਵਾਂਜੇ ਨਹੀਂ ।
ਵਿੱਛੁੜ ਜਾਂ ਜਾਣ ਤੁਹਾਥੋਂ,
ਰਹਿਣ ਜਗੋਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਓ,
ਲੈਂਦੇ ਦੀਦਾਰ ਫਿਰ ਫਿਰ,
ਡਾਲੀਓਂ ਓ ਟੁੱਟੇ ਨਹੀਂ ॥੨॥

ਡਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆਂ ਦੀ,
ਲਾਜ ਪਾਲ ਸੱਜਣਾਂ ਓ,
ਪਿੱਛੇ ਨਾਲੋਂ ਨੇਹੁੰ ਸਾਡਾ
ਸਾਰਾ ਈ ਹੈ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ।
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਾਗੇ ਨਾਲੋਂ,
ਨੇਹੁੰ ਅਸਾਂ ਤੋੜ ਲੀਤਾ,
ਅੱਗਾ ਸਾਡਾ ਸੱਜਣਾਂ ਓ
ਸਾਰਾ ਹੀ ਨਿਖੁੱਟ ਗਿਆ ।
ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਾਂਜਿਆ, ਇਕ
ਤੇਰੇ ਜੋਗੇ ਹੋ ਰਿਹਾਂ ਦਾ,
ਤੇਰੇ ਪਜਾਰ ਬਾਝੋਂ ਪਜਾਰ,
ਜੱਗ ਦਾ ਹੈ ਹੁੱਟ ਗਿਆ ।
ਵਾਸਤਾ ਈ ਸੱਜਣਾਂ ਓ !
ਅੰਗ ਲਾਈ ਰੱਖ ਸਾਨੂੰ,
ਸਾਡਾ ਆਪਾ ਤੇਰੇ ਉੱਤੋਂ
ਘੋਲ ਘੁੰਮਿਆ ਲੁੱਟ ਗਿਆ ॥੩॥

ਕਰਨੇ[1] ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਤੇ ਕਰਨੇ ਦੀ ਅਨਖੁਲ੍ਹੀ ਕਲੀ ਦੀ ਬਾਤ ਚੀਤ

ਕਰਨੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਕਰਨੇ ਦੇ ਅਧਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ, ਜੋ ਅਜੇ ਬੰਦ

---

[1] ਸੰਤਰੇ, ਨਿੰਬੂ, ਖੱਟੇ, ਗਲਗਲ ਤੇ ਕਿੰਬ ਆਦਿ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ 'ਕਰਨਾ' ਆਖਦੇ ਹਨ ।

ਕਲੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਆਖਦੀ ਹੈ :—

ਖੁਸ਼ਬੋ :— ਜੱਫੀ ਛੇਤੀ ਖੋਲ੍ਹ ਮਾਏ !
ਬੰਦ੍ਹ ਨਾ ਬਹਾਲ ਸਾਨੂੰ,
ਗੋਦੀ ਤੇਰੀ ਹੋਰ ਸਾਥੋਂ
ਬੈਠਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਵਦਾ ।
ਪਾਲਿਆ ਤੇ ਪੋਸਿਆ
ਸਿਆਣਿਆਂ ਤੂੰ ਕੀਤਾ ਠੀਕ,
ਜੁੱਸਾ ਸਾਡਾ ਤੇਰੀਆਂ
ਕਲਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਮਾਂਵਦਾ ।
ਤੜਪ ਇਕ ਜਾਗੀ ਮੈਂ
ਅੰਦਰੋਂ ਉਛਾਲੇ ਵਾਲੀ;
ਬੈਠਣ ਨਹੀਓਂ ਦੇਂਦੀ
ਹੁਣ ਜੀ ਘਬਰਾਂਵਦਾ ।
ਮੋਕਲੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ
ਖੁਲ੍ਹੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦਾ
ਸੁਹਣਾ ਸੁਹਣਾ ਸੁਪਨਾ, ਹਾਇ !
ਸਾਨੂੰ ਪਿਆ ਆਂਵਦਾ ॥੧॥

ਕਲੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ
ਹੋਈ ਖੁਸ਼ਬੋ ਨੂੰ ਜੁਆਬ :—

ਕਾਹਲੀਏ ਤੇ ਬਾਹਲੀਏ
ਮੁਟਿਆਰ ਹੋਈਏ ਬੱਚੀਏ ਨੀ !
ਬੈਠ ਨੀ ਅਰਾਮ ਨਾਲ
ਗੋਦੀ-ਸੁਖ ਮਾਣ ਲੈ ।
ਮੇਰੀਆਂ ਕਲਾਈਆਂ ਵਿਚ
ਤੇਰੀ ਹੈ ਸਲਾਮਤੀ ਨੀ,
ਗੋਦੀ ਬੈਠ, ਗੋਦੀ ਬੈਠ,
ਗੋਦੀ-ਸੁਖ ਸਜਾਣ ਲੈ ।
ਗੋਦੋਂ ਗਈ, ਗਈ ਗਈ,
ਖਿੰਡ ਖਿੰਡ, ਖਿਲ੍ਹ ਖਿਲ੍ਹ,
ਖਿਲ੍ਹ ਖਿਲ੍ਹ, ਖਿੰਡ ਖਿੰਡ,
ਗੁਆਚ ਜਾਸੇਂ ਜਾਣ ਲੈ !
ਖੁਲ੍ਹੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ
ਸੁਪਨੇ ਜੋ ਆਣ ਤੈਨੂੰ
ਸੁਪਨਾਂ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਓ
ਸਾਚੀ ਏ ਪਛਾਣ ਲੈਂ ॥੨॥

ਖੁਸ਼ਬੋ ਦਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕਲੀ
ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਜੁਵਾਬ :—

ਵਰਜ ਕੇ ਬਹਾਲ ਨਾਂ
ਤੇ ਮੱਤੀਂ ਦੇ ਦੇ ਹੋੜ ਨਾਂ,
ਛਡ ਸਾਡਾ ਪੱਲਾ, ਨਹੀਂ,
ਨੱਸ ਹੁਣ ਜਾਵਾਂਗੇ ।
ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸੁਪਨਾ ਇਕ
ਆਵੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ, ਮਾਏ !
ਦਰਸ਼ਨ ਇਕ ਹੁੰਦੇ
ਓਸ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮਾਵਾਂਗੇ ।
ਉੱਚਾ ਉੱਚਾ ਖੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ
ਆਖਦੇ "ਦਿਮਾਗ" ਉਹਨੂੰ,
ਖੁਲ੍ਹ ਵਾਲੇ ਮੰਡਲੀਂ
ਦੀਦਾਰ ਉਹਦਾ ਪਾਵਾਂਗੇ ।
ਸਾਡੀ ਉਹ ਉਡੀਕ ਕਰੇ
ਖੜਾ ਦਿੱਸੇ ਮਾਏ ! ਸਾਨੂੰ,
ਪਹੁੰਚ ਉਹਦੇ ਦੇਸ਼
ਉਹਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਮਾਵਾਂਗੇ ॥੩॥

ਆਖਦੀ ਏ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ,
ਜ਼ੋਰ ਇਕ ਲਾਇ ਪਜਾਰੀ
ਵੀਣੀ ਮੋੜ ਮਾਉਂ ਵਾਲੀ
ਬਾਹਰ ਉੱਠ ਧਾਈ ਹੈ ।
ਕੂਕ ਕੋਈ ਸੁਣੀ ਨਾਹੀਂ,
ਮਾਉਂ ਗਲ ਗਫਲੀ ਨਾਹੀਂ,
ਵਾਇ ਮੰਡਲ ਖੇਡਦੀ, ਹੁਣ,
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇਸ਼ੀਂ ਆਈ ਹੈ ।
ਨੱਚਦੀ ਤੇ ਟੱਪਦੀ ਤੇ
ਪੁੱਛਦੀ ਹਰ ਕਿਸੇ, ਮਾਨੋਂ,
"ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਿਮਾਗ਼" ਵਾਲੀ,
ਦੱਸ ਕਿਸੇ ਪਾਈ ਹੈ ।
ਲਪਟੀ ਦਿਮਾਗ਼ ਤਾਈਂ,
ਲਪਟ ਏ ਸੁਗੰਧਿ ਵਾਲੀ,
ਲਪਟੀ ਸਮਾਈ, ਫੇਰ,
ਮੁੜਕੇ ਨ ਆਈ ਹੈ ॥੪॥

———

ਕੇਲੋਂ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗੀ ਵੇਲ

ਦਿਉਦਾਰ ਚੀੜ ਆਦਿ ਦੀ ਭਾਂਤ ਵਿਚੋਂ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਇਕ ਨੂੰ ਕੇਲੋਂ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਵੇਲ ਇਸ ਪਰ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਕ ਅਯਾਲੀ ਵੇਲ ਤ੍ਰੋੜ ਮ੍ਰੋੜ ਧੂਹ ਧਾਹਕੇ ਹੇਠਾਂ ਲਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਔਜੜ ਨੂੰ ਪਾਵੇ, ਵੇਲ ਦੀ ਔਯਾਲੀ ਅੱਗੇ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਇਹ ਹੈ :—

ਹਾਇ ਨਾ ਧਰੀਕ ਸਾਨੂੰ,
ਹਾਇ ਵੇ ਨ ਮਾਰ ਖਿੱਚਾਂ,
ਹਾਇ ਨਾ ਵਿਛੋੜ, ਗਲ
ਲੱਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪੀਆ !
ਹਾਇ ਨ ਤੁਣੁੱਕੇ ਮਾਰੀਂ !
ਖਿੱਚ ਨਾ ਫਟੱਕੇ ਦੇ ਦੇ
ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਲੱਗੀ ਸਾਡੀ
ਤੋੜ ਨਾ ਸਰਾਪੀਆ !
ਹਾਇ ਨ ਵਲੂੰਧਰੀਂ ਵੇ !

ਸੱਟੀਂ ਨ ਉਤਾਰ ਭੁੰਞੇ,
ਸੱਜਣ ਗਲੋਂ ਟੁੱਟੀਆਂ
ਹੋ ਜਾਸਾਂ ਇਕਲਾਪੀਆ !
ਮੇਰੇ ਹੱਡ ਤਾਣ ਨਾਹੀਂ,
ਸੱਕਾਂ ਨ ਖੜੋਇ ਪੈਰੀਂ,
ਖੜੀ ਸੱਜਣ ਆਸਰੇ ਹਾਂ
ਅਬਲਾ ਮੈਂ ਅਮਾਪੀਆ !
ਪਜਾਰੇ ਨਾ ਵਿਛੋੜੀਏ ਵੇ,
ਮਿਲੇ ਨਾ ਨਿਖੇੜੀਏ ਵੇ,
ਆਸਰੇ ਨ ਤੋੜੀਏ ਵੇ
ਅਵੇ ! ਪਾੜੀਏ ਨ ਜੋੜੀਆਂ ।
ਵਸਲ ਵੇਖ ਖੀਝੀਏ ਨਾ,
ਅੱਡ ਕਰ ਰੀਝੀਏ ਨਾ,
ਇਕ ਹੋਈਆਂ ਜਿੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਹੁੰਦੀਆਂ ਨਹੀਓਂ ਕੌੜੀਆਂ ।
ਵਿੱਥ ਵਾਲੇ ਜੱਗ ਵਿਚ
ਵਿੱਥਾਂ ਪਈਆਂ ਚੱਪੇ ਚੱਪੇ ;
ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਸਭ ਕੋਈ
ਜੋੜੀਆਂ ਨੀ ਥੋੜੀਆਂ ।
ਵਿੱਥਾਂ ਮੇਟ ਇਕੋ ਹੋਏ
ਉਹਨਾਂ ਵੇਖ ਰੀਝਣਾਂ ਵੇ,
ਬਾਹੀਂ ਗਲੇ ਲਿਪਟੀਆਂ
ਨ ਚਹੀਏ ਕਦੇ ਤੋੜੀਆਂ ।

———

ਮੇਰੀਆਂ ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ ਦੀ ਵਿਦੇਗੀ

ਕੱਤਕ ਮੱਘਰ ਵਿਚ ਗੁਲਦਾਊਦੀ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਡੂੰਘੇ ਸਿਆਲੇ ਜਦ ਏਹ ਖਿੜੀ ਬਹਾਰ ਬਿਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤਦ ਰਸਿਕ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ ਏਹ ਹਨ :—

ਬਰਸ ਦਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂਘਾਂ ਲਾਈਆਂ
ਤੁਸਾਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਦਰਸ ਦਿਖਾਏ,
ਦਰਸ ਤੁਸਾਡੇ ਅਸੀਂ ਭੁਲਾਏ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਨੁਖ ਦਰਸ ਭੁਲਾਏ।
ਹਰਦਮ ਖਿੜੇ ਮਿਲੇ ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰੋ !
ਤੁਸਾਂ ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਨ ਪਾਏ ।
ਸੀਨੇ ਸਾਫ ਕੀਨਿਓਂ ਤੁਹਾਡੇ
ਤੁਸਾਂ ਵੈਰ ਨ ਕਦੇ ਕਮਾਏ !
ਜਦ ਦੇਖੋਂ ਤਦ ਹਸਦੇ, ਹਸਦੇ
ਤੁਸਾਂ ਪਜਾਰੇ ਰੂਪ ਬਣਾਏ ।
ਡਿੱਠਜਾਂ ਖਿੜੇ ਕਾਲਜਾ ਸਾਡਾ,
ਅਸਾਂ ਦੇਖ ਦੇਖ ਸੁਖ ਪਾਏ ।
ਖੀਵੇ ਹੋਈਏ ਮਿਲ ਮਿਲ ਤੁਹਾਨੂੰ,
ਅਸਾਂ ਚੜ੍ਹ ਸਰੂਰ ਇਕ ਜਾਏ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਸਾਂ ਭੁਲਾਈ ਸਾਨੂੰ,
ਵਿਚ ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਲਾਏ ।
ਵੀਹ ਦਿਨ ਲਾਕੇ ਯਾਰੀ ਸੱਜਣੋਂ !
ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਹੋਏ ਉਦ੍ਰਸਾਏ ?
ਵਿਹੜਾ ਬਣੂੰ ਉਜਾੜ ਅਸਾਡੀ,
ਤੁਸਾਂ ਜਦ ਇਹ ਰੂਪ ਲੁਕਾਏ ।
ਥਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਹਸ ਹਸ ਮਿਲਸੀ,
ਅਸਾਂ ਅੱਕਿਆਂ ਕੌਣ ਹਸਾਏ ?
ਦਿਲ ਦੁਖਿਆ ਟਹਿਕਾਸੀ ਕਿਹੜਾ,
ਅਸਾਂ ਓਦਰਿਆਂ ਪਰਚਾਏ ?
ਹੇ ਨਿਰਛਲ ! ਹੇ ਭੋਲੇ ਮਿੱਤ੍ਰੋ !
ਅਵੇ ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਜ ਸੁਹਾਏ !
ਲੁਕ ਚੱਲੇ ਹੋ ਕਿਉਂ ਹੁਣ ਸਾਥੋਂ,
ਏਹ ਸੁਹਣੇ ਨੈਣ ਮਿਟਾਏ ?
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਭ ਰਚਨਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਏਹ ਮਾਨੁਖ ਉੱਚ ਉਚਾਏ,
ਪਰ ਇਸ ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁਹਣੇ
ਹਨ ਖੇੜੇ ਹੁਣ ਵਿਸਰਾਏ ।
ਕਰੁਝਦੇ ਖਿਝਦੇ ਸੜਦੇ ਦਿਸਦੇ,
ਅਤੇ ਕੁਮਲਾਏ ਮੁਰਝਾਏ ।
ਹੈ ਸੁਦਾਰ ਏ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ,
ਐਪ੍ਰ ਅਸਲੇ ਏਨ ਭੁਲਾਏ ।
ਤੁਸੀਂ ਖਰੇ ਤੇ ਭਲੇ ਭਲੇ ਹੋ,
ਰਹੇ ਅਸਲੇ ਟੇਕ ਟਿਕਾਏ ।
ਖਿੜੇ ਰਹੋ ਤੇ ਦਿਓ ਨਿਤ ਖੇੜਾ,
ਦਰਸ਼ਨ ਆ ਜੁ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਏ ।
ਪਿਆਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤਦੇ ਕਵੀ ਜਨ,
ਜੀਓ, ਰਹਿੰਦੇ ਸਦਾ ਲੁਭਾਏ ।
ਹੱਛਾ ਸੱਜਣੋਂ ! ਵਿਦਾਅ ਵਿਦੇਗੀ,
ਤੁਸਾਂ ਕੁਦਰਤ ਹੁਕਮ ਮਨਾਏ ।
ਵਰ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂਘ ਕਰਾਂਗੇ
ਤੁਸਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਲੋਭ ਲੁਭਾਏ ।
ਅਲਵਿਦਿਆ ਹੁਣ ਵਿਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ,
ਜੀਓ ਪਿਆਰੀ ਅਲਵਿਦਿਆਏ ।

———

ਖੇੜਾ

ਫੁਲ ਫਲ ਦੇਣੋਂ ਹੁੱਟ ਗਏ ਇਕ ਸੰਤਰੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਬਾਲਣ ਲਈ ਵੱਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ :—

ਸ਼ਾਖਾਂ ਇਕ ਸੰਤਰੇ ਦੀਆਂ
ਵੱਢ ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ,
ਜਾਂਦੀਆਂ ਲਦੀਆਂ ਗੱਡ ਤੇ
ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋ ਬੇਹਾਲ :—
ਜਦ ਸਾਂ ਖੇੜੇ ਖਿੜਦੀਆਂ
ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕ ਮਚਾਇ

ਫਲਦੀਆਂ ਜੋਬਨ ਮੱਤੀਆਂ
ਰਸ ਭਰੀਆਂ ਰੰਗ ਲਾਇ ।
ਆਦਰ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ
ਚੁੰਮਣ ਸਾਡੇ ਪੈਰ,
ਜੀਭਾਂ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀਆਂ
ਆ ਆ ਮੰਗਣ ਖੈਰ ।
ਦਿਲ ਝੁਕਦੇ ਆ ਸਾਹਮਣੇ
ਖਿੜਦੇ ਲੈ ਵਿਸਮਾਦ,
ਛੂਤ ਅਸਾਡੇ ਖੇੜਿਓਂ
ਜਗ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਸ਼ਾਦ ।
ਛਡਿਆ ਜਦ ਖਿੜਨਾ ਅਸਾਂ
ਰੰਗ ਰੂਪ ਰਸ ਨਾਲ,
ਫਲਣਾ ਫੁਲਣਾ ਛੱਡਿਆ
'ਹਰੇ ਰਹਿਣ' ਦਾ ਮਾਲ,
—ਤਦੋਂ ਕੁਹਾੜਾ ਆ ਗਿਆ,
—ਫਿਰਿਆ ਸ਼ਾਖੋਂ ਸ਼ਾਖ,
ਜੜ੍ਹ ਮੂਲੋਂ ਵੱਢ ਡੇਗਿਆ,
ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਖ਼ਾਕ ।
ਬਾਲਣ ਬਾਲਣ ਆਖ ਕੇ
ਲੱਦ ਲਿਚੱਲੇ ਹਾਇ,
ਓਹੋ ਹੱਥ ਤੰਦੂਰ ਨੂੰ,
ਵੇਖੋ ਸਹੀਓ ਆਇ ;
ਜਿਹੜੇ ਕਰਦੇ ਅਸਾਂ ਦੀ
ਸੇਵਾ ਸਨ ਚਿਤ ਲਾਇ
ਸੁਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੁੱਖਣਾਂ
ਸਾਡੀ ਖ਼ੈਰ ਮਨਾਇ ।
ਜਿੰਦ ਜਿ ਢਹਿੰਦੀ ਖੇੜਿਓਂ
ਢੇ ਪੈਂਦੀ ਦੇਹ ਨਾਲ,
ਜਿੰਦੜੀ ਹੈ ਜਿਉਂ ਆਸਰਾ
ਇਸ ਦੇਹੀ ਦਾ ਲਾਲ !
ਤਿਉਂ 'ਖੇੜਾ' ਹੈ ਆਸਰਾ
ਇਸ ਜਿੰਦੜੀ ਦਾ ਮਾਲ ।
ਖੇੜਾ ਜਿੰਦੜੀ ਇਕ ਹਨ
ਇੱਕ ਦੂਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ।
ਸੁਰਤ ਸਦਾ ਖਿੜਦੀ ਰਹੇ
ਕਦੇ ਨ ਮਿਲੇ ਗਿੜਾਇ,
ਖੇੜਾ ਛਡ ਕੇ ਢੱਠਿਆਂ
ਕਿਤੇ ਨ ਮਿਲੇ ਟਿਕਾਇ ।

ਚਾਂਦਨੀ

ਉੱਚੇ ਪਰਬਤਾਂ ਤੇ ਦਿਆਰਾਂ ਯਾ ਕੇਲੋਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿੱਛ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸੂਈਆਂ ਵਾਂਗੂ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਖਿੜੀ ਚਾਂਦਨੀ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ :—

ਸੂਈਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ
ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ ਪੈਰ ਸਹੀਓ,
ਕੇਲੋਂ ਦੀਆਂ ਸੂਈਆਂ ਉੱਤੇ
ਆਨ ਆਨੇ ਟਿੱਕਦੇ,
ਏਥੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਟੱਪ
ਪੈਣ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ;
ਓਥੋਂ ਕੁੱਦ ਹੇਠ ਖੱਡ
ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਦੇ,
ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਉੱਤੇ
ਤਿਲ ਮਿਲ ਖੇਡਦੇ ਨੀ,
ਪੋਲੇ ਪੋਲੇ ਰੱਖ ਰੱਖ
ਠੁਮਕ ਠੁਮਕ ਠਿੱਕਦੇ,
ਨਾਚ ਕਰਨ ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ,
ਲਾਸਾਂ ਮਾਰਨ ਪੌਣ ਵਿਚ,
ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ ਨੈਣ ਉੱਪਰ
ਚੰਦ ਵੱਲ ਤੱਕਦੇ ।
ਚੰਦ ਭਰਿਆ ਪਯਾਰ ਨਾਲ
ਤੱਕੇ ਵੱਲ ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ,
ਤੱਕਦਾ ਏ ਸਾਰਾ, ਸਹੀਓ !
ਅੱਖ ਹੀ ਜੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਚਾਨਣ ਚੰਦ ਦੇਂਵਦਾ ਜੇ
ਚਾਨਣਾ ਏ ਆਪ ਸਾਰਾ,
ਚਾਨਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਨੂੰ
ਵੇਖ ਰੀਝ ਜੇ ਰਿਹਾ ।
ਚਾਨਣੇ ਦੇ ਰੂਪ ਪਯਾਰ
ਭੇਜਦਾ ਏ ਚਾਂਦਨੀ ਨੂੰ;
ਲਗਾਤਾਰ 'ਪਯਾਰ-ਮੀਂਹ'
ਚੰਦ ਹੇਠ ਦੇ ਰਿਹਾ ।
ਚਾਂਦਨੀ ਨ ਲੱਭਦੀ ਹੈ
ਹੇਠਾਂ ਕਿਸੇ ਪਯਾਰ ਹੋਰ,
ਧਿਆਨ ਚੰਦ ਵਿਚ, ਖਿੱਚ
ਉਤਾਹਾਂ ਮਨ ਲੈ ਰਿਹਾ ।
ਖੱਡਾਂ ਨਦੀ ਨਾਲਿਆਂ ਤੇ
ਖੇਤਾਂ ਬਨਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਤੇ,
ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੇ
ਚਾਂਦਨੀ ਹੈ ਪੈ ਰਹੀ ।
ਰਾਜਿਆਂ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ
ਪਾਪੀ ਪੁੰਨੀਆਂ ਦੇ,
ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ
ਚਾਨਣਾ ਹੈ ਦੇ ਰਹੀ ।
ਵਯਾਪੀ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸਦੀ ਪੈ
ਖਚਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਨਾਂਹਿ,
ਧਯਾਨ ਲਾਇਆਂ ਚੰਦ ਵਿਚ
'ਚੰਦ-ਖਿੱਚ' ਪੈ ਰਹੀ ।
ਚੰਦ ਪਯਾਰੇ[1] ਚਾਂਦਨੀ ਨੂੰ,
ਚਾਂਦਨੀ ਖਿਚੀਵੇ ਚੰਦ,

ਵੱਸ ਮਾਤਲੋਕ[2] ਸੁਾਦ
ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜੋ ਲੈ ਰਹੀ ।

———

ਜਮਨਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਸਿੱਕ ਵਿੱਚ:—

ਪਾਉਂਟਾ ਉਹ ਰਮਣੀਕ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਮਨਾਂ ਪਹਾੜ ਤੇ ਦੂਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਮੈਦਾਨੀਂ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਏਥੇ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ, ਕੋਟ ਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਕੁਛ ਕਾਲ ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਜਮਨਾ ਵਿਚ ਅਠ-ਖੇਲੀਆਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਉਂਦੇ, ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਆਪ ਨਾਦ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੇ। ਕਿਤਨੀ ਕਾਵਯ ਰਚਨਾ ਏਥੇ ਹੀ ਹੋਈ। ਜਮਨਾ ਓਦੋਂ ਦੀ ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਸਿਰ ਚਾਈ ਹੁਣ ਤਕ ਆਪ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਆਏ ਦਿਲ ਤਰੰਗ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ :—

ਜਮਨਾ :—

ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ ਇਕ ਸਹੀਓ !
ਪਾਉਂਟੇ ਟਿਕਾਣੇ ਮੇਰੇ,
ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਢੇਰ ਸਾਰਾ
ਆਣ ਏਥੇ ਨ੍ਹਾ ਗਿਆ ।
ਖਿੜਿਆ ਉਹ ਟੁਰਦਾ ਆਵੇ
ਉੱਛਲ ਕੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੇ
ਚਾਉ ਭਰ ਮਾਰੇ ਟੁੱਭੀ
ਤਾਰੀਆਂ ਭੀ ਲਾ ਗਿਆ ।
ਖੇਡਦਾ ਖਿਡਾਂਦਾ ਸਹੀਓ !
ਪਿੜ ਸੀ ਜਮਾਂਦਾ ਸਹੀਓ !
ਹੱਸਦਾ ਹਸਾਂਦਾ ਸਹੀਓ !
ਰੰਗ ਸੀ ਜਮਾ ਗਿਆ ।
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ, ਪਜਾਰੀ ਪਜਾਰੀ,
ਕਾਲਜੇ ਨੂੰ ਧੂਣ ਵਾਲੀ,
ਖਿੱਚ ਕੇ ਹਲੂਣ ਵਾਲੀ,
ਵੀਣਾ ਸੀ ਵਜਾ ਗਿਆ ॥੧॥

ਨੇਹੁੰ ਸੀ ਲਗਾ ਕੇ ਸਹੀਓ !
ਕਾਲਜਾ ਚੁਰਾਕੇ ਸਹੀਓ !
ਖਿੱਚ ਦਾ ਤਣੁੱਕਾ ਲਾ ਕੇ
ਆਪਾ ਨੀ ਛਿਪਾ ਗਿਆ ।
ਢੂੰਡ ਉਹਦੀ ਪਈ ਮੈਨੂੰ,
ਧਾਈ ਧਾਈ ਫਿਰਾਂ ਸਹੀਓ !
ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਉਂ ਜਾਇ
ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਪੁਛਾ ਲਿਆ ।

ਭੈਣਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਹਾਰੀ
ਰਲ ਮਿਲ ਟੋਲ ਕੀਤਾ,
ਥਲ ਢੂੰਡ ਗਈਆਂ ਸਾਗਰ
ਸਮੁੰਦ ਸਾਰਾ ਭਾਲਿਆ ।
ਭਾਲ ਸਾਰੀ ਗਈ ਐਵੇਂ
ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ,
ਪੌਣ ਮੋਢੇ ਚੜ੍ਹੀ ਫੇਰ
ਢੂੰਡਣ ਸਿਰ ਚਾ ਲਿਆ ॥੨॥

ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼, ਦੁਆਰ ਦੁਆਰ,
ਖੰਡ ਖੰਡ, ਗਲੀ, ਕੂਚੇ,
ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਉੱਡ ਉੱਡ
ਨੀਝ ਲਾ ਤਕਾ ਲਿਆ ।
ਹੱਦ ਹੱਦ, ਉੱਡ ਉੱਡ,
ਲੱਭ ਲੱਭ ਸਾਰੇ ਥਾਉਂ,
ਨਿਖੁੱਟੀ ਨੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦਾ
ਆ ਆਸਰਾ ਤਕਾ ਲਿਆ ।
ਪੌਣ ਦਾ ਸਰੂਪ ਛੱਡ
ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਆਈ,
ਫੇਰ ਉਸੇ ਜੱਗ ਵਿਚ
ਢੂੰਡਣ ਸਿਰ ਚਾ ਲਿਆ ।
ਉਹਨੀਂ ਉਹਨੀਂ ਰਾਹੀਂ ਆਈ,
ਠੰਢੀ ਠਾਰ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ,
ਨਵਾਂ ਓਹੋ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਭਾਲਿਆ ॥੩॥

ਭਾਲਦੀ ਪਹਾੜ ਘਾਟੀ
"ਪਾਉਂਟੇ" ਮੈਂ ਫੇਰ ਆਈ,
ਤੱਕ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਲਾਂਭ
ਸੁਹਣੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ।
ਉਤਾਵਲੀ ਸੰਭਾਲਦੀ ਮੈਂ
ਭਾਲਦੀ ਤੇ ਪੁੱਛਦੀ ਨੂੰ
ਮਿਲੇ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਥਾਉਂ
ਰੂਪ ਨਾ ਦਿਖਾਲਿਆ ।
ਹਰਜਾਨੜੀ ਬਉਰਾਨੜੀ ਮੈਂ
ਤਾਂਘ ਬੱਧੀ ਟੁਰੀ ਜਾਵਾਂ,
ਤੁਰੀ ਜਾਵਾਂ, ਤੁਰੀ ਜਾਵਾਂ,
ਤੁਰਨ ਨੇਹੁੰ ਲਗਾ ਲਿਆ ।
ਜਲੇ ਨਾਹੀਂ ਥਲੇ ਨਾਹੀਂ
ਕਿਤੇ ਮੁੜਕੇ ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ,
ਪੌਣ ਸਾਰੀ ਫੋਲ ਮਾਰੀ
ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਭਾਲਿਆ ॥੪॥

ਕਈ ਵਾਰ ਥਲੇ ਆਈ
ਫੇਰ ਜਲ ਗਈ ਧਾਈ,
ਵਾਇ ਮੰਡਲ ਉੱਡ ਫੇਰ
ਗੇੜ ਸਾਰੇ ਲਾ ਲਿਆ ।

---

[1]ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
[2]ਧਰਤੀ ਤੇ।

ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤੇ
ਸਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਹ ਲੀਤੇ
ਮੈਂ ਬੀ ਕਈ ਗੇੜ ਕੀਤੇ
ਥਹੁ ਕਿਤੋਂ ਨਾਂਹ ਪਿਆ ।
ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਜਤੀ ਆਏ
ਗਿਆਨੀ] ਤੇ ਤਪੀ ਆਏ,
ਘਾਲੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾ ਹੈ
ਫੇਰਾ ਏਥੇ ਆ ਪਿਆ ।
ਪੁੱਛਿਆ ਦਸਾਣ ਸਾਰੇ
ਆਤਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਣ,
ਆਖਣ: 'ਅਰੂਪ ਹੋ ਕੇ
ਜੋਤੀ ਹੈ ਸਮਾ ਗਿਆ ॥੫॥

'ਅਰਸ਼ਾਂ ਿ'ਚ ਨੂਰ ਉਹਦਾ,
'ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਿ'ਚ ਜੋਤ ਉਹਦੀ
'ਧਰਤੀ ਪਰ ਚਾਨਣਾ
ਅਰੂਪ ਹੈ ਜਗਾ ਗਿਆ ।'
ਪੈਂਦੀ ਹੋਊ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ
ਠੰਡ ਐਦਾਂ ਆਖ ਲੋਕੋ !
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤਸੱਲੀ ਐਉਂ
ਕੋਈ ਨਾ ਬਨ੍ਹਾ ਗਿਆ ।
ਓਹੋ ਹੋਵੇ ਰੂਪ ਪਜਾਰਾ,
ਬਾਂਕੀ ਓ ਨੁਹਾਰ ਹੋਵੇ,
ਤੇਜ ਜਬ੍ਹੇ ਪਜਾਰ ਵਾਲਾ
ਰੂਪ ਜੋ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ।
ਕਲਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ
ਤੀਰ ਤੇ ਕਮਾਨ ਸੁਹਵੇ
ਮੋਹਨ ਹਾਰੀ ਆਨ ਹੋਵੇ
ਬਾਨ ਜੋ ਬਨਾ ਗਿਆ ॥੬॥

ਆਵੇ ਧਾਇ ਧਾਇ ਓਦਾਂ,
ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਤਰੇ ਓਦਾਂ
ਟੁੱਭੀਆਂ ਲਗਾਇ ਖੇਡੇ,
ਕਦੇ ਜਿਉਂ ਖਿਡਾ ਗਿਆ ।
ਰੰਗ ਆ ਜਮਾਵੇ ਓਦਾਂ,
ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਵੇ ਓਦਾਂ,
ਵੀਣਾਂ ਵੀ ਵਜਾਵੇ ਓਦਾਂ,
ਕਦੇ ਜਿਉਂ ਵਜਾ ਗਿਆ ।
ਸਾਨੂੰ ਠੰਡ ਪਵੇ ਤਾਹੀਓਂ !
ਸੁਾਦ ਦਿਲ ਰਮੇਂ ਸਹੀਓ !
ਅੰਗ ਅੰਗ ਖਿੜੇ ਸਹੀਓ,
ਆਪਾ ਜਿਉਂ ਖਿੜਾ ਗਿਆ ।
ਐਦਾਂ ਜੇ ਨ ਆਵਣਾ ਸੂ,
ਲੁਕ ਕੇ ਤ੍ਰਸਾਵਣਾ ਸੂ,
ਰੂਪ ਨਾ ਦਿਖਾਵਣਾ ਸੂ,
ਏਹੋ ਸੂ ਜੇ ਭਾ ਗਿਆ ॥੭॥

ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੀ ਹਾਂ ਰਜ਼ਾ ਰਾਜ਼ੀ
ਸਿਰ ਧੜ ਲੱਗੀ ਬਾਜ਼ੀ,
ਢੂੰਡ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਤਾਜ਼ੀ
ਨੇਮ ਇਹ ਬਣਾ ਲਿਆ ।
ਓਸੇ ਰੰਗ ਦਰਸ ਲੈਣੇ
ਓਸੇ ਰੂਪ ਪਰਖਣਾ ਹੈ,
ਓਵੇਂ ਵੇਖ ਸਰਸਣਾ ਹੈ
ਧਰਮ ਇਹ ਧਰਾ ਲਿਆ ।
ਜੁਗ ਜੁਗ, ਜਨਮ ਜਨਮ,
ਸਦੀ ਸਦੀ, ਦੌਰ ਦੌਰ,
ਰਹੇ ਜੇ ਉਹ ਉਥੇ ਜਿੱਥੇ
ਡੇਰਾ ਸੂ ਲਗਾ ਲਿਆ ।
ਸੰਭਾਲ ।ਅਸਾਂ ਛੱਡਣੀ ਨਾ
ਭਾਲ ਕਦੇ ਤਜਾਗਣੀ ਨਾ,
ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਤਰਸਣਾ ਤੇ
ਰੋਵਣਾ ਜੀ ਲਾ ਲਿਆ ॥੮॥

'ਧਜਾਨ' ਰਖਾਂ ਰੂਪ ਪਜਾਰੇ
'ਨਾਮ' ਪਜਾਰਾ ਜਾਪ ਜਾਪਾਂ
'ਖਿੱਚ' ਵਿਚ ਖਿੱਚੀ ਰਹਾਂ
'ਪਜਾਰ' ਜੀ ਵਿਨ੍ਹਾ ਲਿਆ ।
ਏਦਾਂ ਏਦਾਂ ਟੁਰੀ ਜਾਣਾਂ,
ਜਲੋਂ ਥਲ, ਥਲੋਂ ਜਲ,
ਜਲੋਂ ਪੌਣ, ਪੌਣੋਂ ਥਲ,
ਜੋਗੀ ਕੰਮ ਚਾ ਲਿਆ ।
ਜਮਨਾਂ ਨਿਮਾਣੀ ਵਾਲੇ
ਵੈਣ ਸਹੀਓ ਸੁਣੀ ਜਾਣੇਂ
ਰੈਣ ਦਿਨ ਲੱਗੀ ਟੋਲ
ਝਾਕਾ ਇਕ ਪਾ ਲਿਆ ।
'ਜੀਉਂਦਾ' ਦੀਦਾਰ ਸਹੀਓ
ਇਕ ਵੇਰ ਪਾਇਆ ਸਾਜੇ
ਤਦ ਦੀ ਦੀਦਾਰ ਮੋਹੀ
ਆਪਾ ਮੈਂ ਮੁਹਾ ਲਿਆ ॥੯॥

ਦਿਓ ਨੀ ਅਸੀਸ ਕੋਈ,
ਤਰਸ ਆਵੇ 'ਜੀਉਂਦੇ' ਨੂੰ,
ਰੂਪ ਧਾਰ ਫੇਰ ਆਵੇ
ਬਿਰਹੁੰ ਜੋ ਭਛਾ ਗਿਆ ।
ਮੈਂ ਹਾਂ ਨਿਮਾਣੀ ਨੀਵੀਂ,
ਰੂਪ ਹੈ ਸਥੂਲ ਮੇਰਾ
ਦੇਸ਼ ਓਹਦੇ ਪਹੁੰਚ ਨਾਹੀਂ
ਨੂਰ ਜੋ ਵਸਾ ਰਿਹਾ ।
ਓਸੇ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆਵੇ
ਮਿਹਰ ਧਾਰ ਹੇਠ ਆਵੇ
'ਦਿੱਸਦੇ-ਦੀਦਾਰ' ਲਜਾਵੇ
ਦਰਸ ਜੋ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ।

ਲੱਲ ਏਹੋ ਲਗੀ ਸਾਨੂੰ,
ਮੰਗ ਸਾਡੀ ਸਦਾ ਏਹੋ,
ਹੋਇਗਾ ਦਿਆਲ ਜਿਹੜਾ
ਚਾਟ ਸਾਨੂੰ ਲਾ ਗਿਆ ॥੧੦॥

———

ਨਰਗਸ (ਉਤਾਂਘਨੈਣੀ)

ਨਰਗਸ ਯਾ ਉਤਾਂਘ ਨੈਣੀ[1] ਸਿਆਲੇ ਦਾ ਫੁੱਲ ਹੈ ਜੋ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦਿਆਂ ਬਾਗ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਲੰਮੀ ਗੰਦਲ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਤਾਂਘ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਙੂ ਉਡੀਕ ਦਾ ਇਕ ਸਰੂਪ ਬਣ ਖੜੋਂਦਾ ਹੈ। ਐਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਕ ਦੀਦਾਰ-ਪ੍ਰੇਮਣ ਮਾਨੋਂ ਦੀਦਾਰ-ਲਗਨ ਵਿਚ ਨਰਗਸ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਫੁੱਲ ਦੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ :–

ਨਰਗਸ ਆਖਦੀ ਹੈ :–

ਮੈਂ ਸਾਂ ਤੱਕਦੀ ਤੱਕਦੀ ਤੱਕ ਰਹੀਆਂ
ਨਾਂਹੀਂ ਤੱਕਦੀ ਕਦੀ ਸਾਂ ਥੱਕ ਰਹੀਆਂ,
ਟੱਕ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਤੱਕ ਲਗਾਂਵਦੀ ਸਾਂ,
ਅੱਖਾਂ ਓਧਰੇ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਂਵਦੀ ਸਾਂ,
ਜਿਧਰ ਗਏ ਨਾ ਮੁੜੇ ਸਨ ਪਜਾਰ ਵਾਲੇ,
ਸੁਤੀਆਂ ਕਲਾਂ ਜਗਾਣ ਦੀ ਸਾਰ ਵਾਲੇ।
ਨੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਗੱਡ ਛੱਡੇ।
ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਨੇ ਰਸਤੜੇ ਛੱਡ ਛੱਡੇ।
ਜੋਗੀ ਵਾਂਗ ਇਸ ਥਾਉਂ ਤੇ ਬੈਠ ਰਹੀਆਂ।
ਜਿਥੇ ਸੁਹਣੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਝਾਤ ਲਈਆ।
ਤਾੜੀ ਲ਼ੱਗ ਰਹੀਆ ਲਾਂਭ ਇਕ ਵੱਲੇ।
ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਕਤਾਂ ਆਣਕੇ ਨੈਣ ਮੱਲੇ।
ਸੁਰਤ ਛੱਡ ਬੈਠੀ ਹੋਰ ਆਹਰ ਸਾਰੇ,
ਦੇਖਣ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੱਗ ਗਈ ਇਕ ਕਾਰੇ।
ਅੱਖਾਂ ਅੱਡੀਆਂ ਅੱਥਰੂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ,
ਕਦੇ ਉਛਲ ਉਮਾਹ ਤੇ ਆਸ ਹਰੀਆਂ[2]।
ਕਦੇ ਤਾਂਘ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਹੋਈਆਂ,
ਕਦੇ ਸਿੱਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸ ਹੋਈਆਂ।
ਕਦੇ ਸੱਧਰਾਂ ਸੁੱਖਣਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਆਂ,
ਰੁਮਕੇ ਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਕਦੇ ਠਰੀਆਂ,
ਰਹੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਰਾਹ ਤਕਾਂਦੀਆਂ ਏ,
ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਹੀ ਤਾਂਘਾਂ ਤੁੰਘਾਂਦੀਆਂ ਏ।
ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਤਕਦੀਆਂ ਬੁੱਝ ਗਈਆਂ,
ਹਿੱਲਣ ਜੁਲਣ ਤੇ ਝਮਕਣਾ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ।
ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਤੇ ਸੋਵਣਾ ਨੱਸ ਗਇਆ,
ਕੰਮ ਕਾਜ ਤੇ ਆਹਰ ਸਭ ਭੱਸ ਪਇਆ।

ਲੱਗੀ ਦੇਹ ਕੁਮਲਾਣ ਤੇ ਹੋਣ ਲਿੱਸੀ,
ਲਿੱਸੀ ਹੋਂਵਦੀ ਕਾਂਨੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਦਿੱਸੀ।
ਨੈਣ ਰਹੇ ਗੱਡੇ ਓਸ ਰਾਹ ਉੱਤੇ,
ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਜਿਹੜੇ ਨਹੀਂ ਸੁੱਤੇ।
ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਹੁਣ ਲਗੀ ਤਹਿਲੀਲ ਹੋਵਣ,
ਖਰ ਖਰ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੇ ਲੀਨ ਹੋਵਣ।
ਇਕ ਇਕ ਅੰਗ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਦਿੱਤਾ,
ਘੁਲ ਮਿਲੇ ਤੇ ਨਣਾਂ ਨੂੰ ਰਸਾ ਦਿੱਤਾ।
'ਕਣੀ-ਪ੍ਰੇਮ' ਨੈਣਾਂ ਜੋਤ ਬਾਲਦੀ ਸੀ,
ਜੀਉਂਦੀ ਕਣੀਂ ਏ ਨੈਣਾਂ ਜੀਵਾਲਦੀ ਸੀ।
ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੇ ਏ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵੇ,
ਰਾਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਦੇਖਦੇ ਸਿੱਕ ਖੀਵੇ।
ਏਹਨਾਂ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਤੋਂ ਗਏ ਅੰਗ ਵਾਰੇ,
ਆਪਾ ਏਸ ਨੂੰ ਦੇਂਵਦੇ ਗਏ ਸਾਰੇ।
ਅੰਤ ਰਹਿ ਗਈ ਸਾਵਾ ਇਕ ਤੀਲੜਾ ਮੈਂ
ਰੰਗ ਅੱਖ ਦਾ ਪਲਟਿਆ ਪੀਲੜਾ ਮੈਂ!
ਇਕ ਟਕ ਲੱਗੇ ਨੈਣ ਇੱਕ ਹੋ ਗਏ,
ਚਿੱਟੇ ਡੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੀਲਿੱਕ ਹੋ ਗਏ।
ਜਦੋਂ ਦੇਹ ਸਾਰੀ ਤਹਿਲੀਲ ਹੋ ਗਈ,
ਤਦੋਂ ਧਰਤ ਦੀ ਪਜਾਰ ਦਲੀਲ ਹੋ ਗਈ।
ਰਸ ਆਪਣਾ ਮੈਨੂੰ ਪਿਲਾਣ ਲੱਗੀ,
ਰਗਾਂ ਰੇਸ਼ਿਆਂ ਰਸਾ ਪੁਚਾਣ ਲੱਗੀ,
ਜੀਉਂਦੀ ਕਣੀ ਜੋ ਅੱਖ ਵਿਚ ਵੜੀ ਸੀਗੀ,
ਜੀਉਂਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅੱਖ ਜਿਉਂ ਬਣੀ ਸੀਗੀ,
ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਬਣ ਗਈ ਅੱਖ ਪਾਲਣੇ ਨੂੰ,
ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਤ ਬਣਿਆਂ ਅੱਖ ਜਾਲਣੇਂ ਨੂੰ।
ਹੋ ਗਈ ਅਮਰ ਮੈਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਰਾਹ ਤੱਕਦੀ,
ਤੱਕਦੀ ਤੱਕਦੀ ਮੈਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੀ,
ਜੁਗਾਂ ਜੀਉਂਦੀ ਤੱਕਦੀ ਨਹੀਂ ਅੱਕਦੀ,
ਹਰਦਮ ਦੇਖਣੋਂ ਰਾਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਝੱਕਦੀ।
ਰਾਹ ਪਜਾਰੇ ਦਾ ਦੇਖਦੀ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੀ,
ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖ ਇਹ ਰਹੀ ਤੱਕਦੀ।
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੀਦਾਰ ਤੋਂ ਵਾਰ ਦਿੱਤੇ।
ਪਜਾਰੇ ਆਪਣੇ 'ਨਜ਼ਰ-ਦੀਦਾਰ' ਦਿੱਤੇ।
ਆਪਾ ਭੇਟ ਦਿੱਤਾ ਇਕ ਦੀਦਾਰ ਤਾਂਈਂ;
ਝਾਕੀ ਇਕ ਤੇ ਆਤਮਾਂ ਵਾਰਿਆਈ।
ਅੱਲ਼ਾ ਸਹੁ! ਮੈਂ ਝਾਤ ਹੈ ਇੱਕ ਪਾਈ,
ਇਕ ਝਾਤ ਪਜਾਰੀ ਇਕ ਝਾਤ ਪਾਈ।
ਇਸ ਝਾਤ ਨੇ ਅੱਖ ਬਨਾ ਲਿੱਤਾ।
ਆਪੇ ਸਾਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।
ਘੱਲੀ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਾਰਾ।
ਬਣ ਗਈ ਅੱਖ ਲੁਟ ਗਿਆ ਸਾਮਾਨ ਸਾਰਾ।
ਜਾਮਾ ਪਲਟਿਆਂ ਏਸ ਦੀਦਾਰ ਨਜਾਰੇ,
ਕਾਂਯਾਂ ਪਲਟ ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਦੀਦਾਰ ਪਜਾਰੇ।
ਕਰਕੇ 'ਅੱਖ' ਇਕ 'ਅੱਖ' ਬਹਾਲਿਆ ਏ,
ਝਾਤੀ ਇਕ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਆਲਿਆ ਏ।

---

[1] ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਬਰਜ਼ਲ ਆਖਦੇ ਹਨ।
[2] ਉਮੈਦ ਵਿਚ ਸਰਬੀਆਂ।

ਇਕ ਵੇਰ ਦੀਦਾਰ ਆ ਅੱਖ ਵੜਿਆਂ,
ਝਮਕਣ ਵਾਲੜਾ ਚੱਕ ਸਾਮਾਨ ਖੜਿਆ ।
ਨੀਂਦ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਨਾਲ ਸਾਈਂ,
ਜਾਦੂ-ਝਾਕੀ ਆ ਏਸ ਦੀਦਾਰ ਪਾਈ !
ਓ ਦੀਦਾਰ, ਮੈਂ ਰਹਿ ਗਈ ਅੱਖ, ਭਾਈ,
ਸਦਾ ਤੱਕਦੀ ਜੀਉਂਦੀ ਅੱਖ, ਸਾਂਈਂ !
'ਓ 'ਦੀਦਾਰ' 'ਖ਼੍ਰੀਦਾਰ' ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਮੈਂ,
ਲਾਈ ਹੱਟ ਦੀਦਾਰ-ਵਪਾਰ ਦੀ ਮੈਂ ।
ਕਦੋਂ ਮੋੜ ਮੁਹਾੜਾਂ ਦੀਦਾਰ ਆਵੇ,
ਝੋਲੀ ਅੱਖ ਦੀ ਖ਼ੈਰ ਦੀਦਾਰ ਪਾਵੇ !
ਸਿਕਦੀ ਅੱਖ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਵਾਸ ਪਾਵੇ,
ਖੁਲ੍ਹੀ ਸਦਾ ਦੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਪਾਵੇ !
ਝਮਕਣ ਭੁੱਲੀ ਤੇ ਮੀਚਣਾਂ ਵਿੱਸਰੀਏ,
ਹੋਰਖੇ ਲੱਗਣੋਂ, ਸਾਉਣ ਤੋਂ ਖਿੱਸਰੀਏ ।
ਸਦਾ ਸਦਾ 'ਦੀਦਾਰ' ਚੁਪ ਮੰਗਦੀ ਏ,
ਚੁੱਪ ਵਾਜ 'ਦੀਦਾਰ' ਚੁਪ ਮੰਗਦੀ ਏ ।
ਕਦੇ ਫੇਰਾ ਓ ਆਣ ਦੀਦਾਰ ਪਾਵੇ,
ਬੱਗੀ ਪੀਲੜੀ ਆਣ ਚਰਨ਼ਾਰ ਲਾਵੇ,
ਰਹੇ ਅੱਖ 'ਦੀਦਾਰ' ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਾਹੀਂ,
ਚੱਖ ਸ੍ਵਾਦ 'ਦੀਦਾਰ' ਪਰੱਖ ਨਾਹੀਂ ।
ਕਦੇ ਸਮਾਂ ਆਵੇ ਆ ਦੀਦਾਰ ਜਾਵੇ,
ਏਸ ਸਿੱਕ ਨੂੰ ਖ਼ੈਰ ਆ ਪਜਾਰ ਪਾਵੇ ।
ਪੀਲੀ ਅੱਖ ਕਟੋਰੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਕੀਤੀ,
'ਦਰਸ਼ਨ-ਪਜਾਸ' ਹੈ ਅੱਜ ਤਕ ਰੱਜ ਪੀਤੀ ।
'ਦਰਸ਼ਨ-ਪਜਾਸ' ਹੈ ਮੈਂਡੜੀ ਵੰਡ ਆਈ,
ਕਾਸਾ ਅੱਖ ਦਾ ਸਦਾ ਤੋਂ ਅੱਡਿਆਈ ।
ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂਵਦੀ ਮੈਂ,
ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਰਾਹ ਤਕਾਂਵਦੀ ਮੈਂ ।

———

ਹਿਮਾਲਯ-ਗੰਗਾ-ਸਮੁੰਦਰ

ਪੌਣ ਪੰਘੂੜੇ ਝੂਟੇ ਲੈਂਦੀ,
ਅਸਮਾਨੀਂ ਲਟਕੰਦੜੀ,
ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲੇ ਗੰਗਾ ਆਈ,
ਸ਼ਿਖਰਾਂ ਕੁੱਖ ਫਿਰੰਦੜੀ ।
ਠੰਢ ਲਗੀ, ਠੰਢ ਪਈ ਕਾਲਜੇ,
ਰੂਪਵਤੀ ਤਦ ਹੋਈ,
ਚਿੱਟੀ ਬਣੀ ਕੁਹੀੜ ਸੁਹਾਵੀ,
ਪਰਬਤ ਆਨ ਖਲੋਈ,
ਹੋਰ ਠਰੀ, ਧੌਲੀ ਵਧ ਹੋਈ,
ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਲਹਿ ਆਈ,
ਰੂੰ ਦੇ ਧੁਣਖੇ ਗੁਹੜਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ
ਪੈਂਦੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ ।
ਬੈਠ ਗਈ ਪਰਬਤ ਦੇ ਉੱਪਰ,
ਗਾਹੜੀ ਕੱਠੀ ਹੋਈ,
ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿਖੇ ਜੁੜ ਪਜਾਰੀ
ਜੋਗ ਸਮਾਧਿ ਸਮੋਈ ।
ਚਿੱਟੀ ਸਾਫ਼, ਦਾਗ਼ ਤੋਂ ਖਾਲੀ,
ਏਕਾਗਰ, ਇਕ ਰੰਗੀ ।
ਲਗੀ ਸਮਾਧਿ ਅਡੋਲ ਬਿਰਾਜੀ,
ਉਮਰਾ ਇਉਂ ਇਕ ਲੰਘੀ ।
ਪਰ ਇਕ ਕਣੀ ਕਲੇਜੇ ਅੰਦਰ,
ਉਹ ਪੰਘਰ ਪਈ ਪਜਾਰੀ ।
ਗੋਮੁਖ ਗੰਗੋਤਰਿ[1] ਕਰ ਰਸਤਾ,
ਨਿਕਲੀ ਬਾਹਰ ਵਾਰੀ ।
ਪਤਲੀ ਸਾਫ ਧਾਰ ਇਹ ਨਿੱਕੀ,
ਉੱਜਲ ਠੰਢੀ ਸੁਹਣੀ,
ਟਿਕਦੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਾਈ ਏਥੇ,
ਤਿਲਕ ਪਈ ਮਨ ਮੁਹਣੀ ।
ਉਠੀ ਉਸ ਹਿਮਾਲੇ ਗੋਦੀਓਂ,
ਮੱਲਕੜੇ ਖਿਸਕੰਦੜੀ,
ਹੇਠਾਂ ਤੁਰੀ ਹਿਠਾਹਾਂ ਜਾਂਦੀ
ਪਰਬਤ਼ ਕੁੱਖ ਫਿਰੰਦੜੀ,
ਪੱਥਰ ਟੱਕਰ ਖਾ ਨਾ ਰੁਕਦੀ,
ਮੋੜ ਖਾਇ ਫਿਰ ਟੁਰਦੀ,
ਰੋਕ ਅਟਕ ਤੋਂ ਅਟਕੇ ਨਾਹੀਂ
ਮੋੜਿਆਂ ਫਿਰੇ ਨਾ ਮੁੜਦੀ ।
ਸਗੋਂ ਰਲਾਵੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ,
ਧਾਰਾ ਜੋ ਦਿਸਿ ਆਵੇ,
ਹਰ ਪਾਣੀ ਹਰ ਬੂੰਦ ਬੁਲਾਵੇ,
ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਵੇ ।
ਵਧਦੀ ਗਈ ਧਾਰ ਏ ਨਿੱਕੀ,
ਟੁਰਦੀ ਗਈ ਅਗੇਰੇ,
ਪਰਬਤ ਛੱਡ ਪਹਾੜੀਂ ਆਈ,
ਟੁਰਦੀ ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ ।
ਰਾਹ ਉਖੇਰੇ ਲੰਘਦੀ ਜਾਂਦੀ,
ਟਕਰਾਂਦੀ ਤੇ ਡਿਗਦੀ,
ਸੰਭਲ, ਸਹਿਜ ਟੁਰੇਂਦੀ, ਤਿਲਕੇ
ਕਿਤੇ ਨ ਅਟਕੇ, ਟਿਕਦੀ ।
ਪੱਧਰ ਕਈ, ਨਿਵਾਣ ਉਚਾਣਾਂ,
ਲੰਘ ਸ਼ਿਵਾਲਕ ਆਈ,
ਇਸਦੀ ਸੰਧੋਂ ਰਸਤਾ ਕੱਟਿਆ,
ਹੁਣ ਮੈਦਾਨੀਂ ਧਾਈ ।
ਰੂਪ ਬਿਸਾਲ, ਜਲੋਂ ਅਸਗਾਹੀ,
ਚਲੀ ਪੂਰੇ ਨੂੰ ਪਜ਼ਾਰੀ ।
ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਦੇਸ਼ ਕਰਾਂਦੀ,
ਭਰਦੀ ਖੇਤ ਕਿਆਰੀ ।

---

[1] ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਨਿਕਲਦੀ ਹੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੰਗੋਤ੍ਰੀ ਹੈ ।

ਤਪਿਆਂ ਨੂੰ ਠੰਢ ਪਾਂਦੀ, ਦੇਂਦੀ
ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ,
ਉਜੜ-ਥੇਹ ਵਸਾਂਦੀ ਗੰਗਾ,
ਜਾਂਦੀ ਪੂਰਬਵਾਣੀ ।
ਕਈ ਇਕ ਘਾਟ ਕਿਨਾਰੇ ਉਪਜੇ,
ਤੀਰਥ ਕਈ ਸੁਹਾਏ,
ਕਈ ਇਕ ਨਗਰ ਤਟਾਂ ਤੇ ਉਸਰੇ
ਬਾਂਕੀ ਫਬਨ ਫਬਾਏ ।
ਫਿਰਦੀ ਇਉਂ ਉਪਕਾਰ ਕਰੇਂਦੀ
ਸੁਖ ਦੇਂਦੀ ਦੁਖ ਲੈਂਦੀ,
ਉੱਜਲ ਕਰਦੀ, ਮੈਲੀ ਹੁੰਦੀ,
ਤਪਸ਼ ਲਵੇ, ਠਰ ਦੇਂਦੀ ;
ਵੱਡੀ ਧਾੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਈ,
ਘਟੀ ਨ ਦਾਨ ਕਰਾਇਆਂ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦੇਂਦੀ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਵਧਦੀ,
ਵਧਦੀ ਦੂਣ ਸਵਾਇਆ ।
ਹੁਣ ਚੱਲੀ ਸ਼ਹੁ ਸਾਗਰ ਵੰਨੇ,
ਜਾ ਆਰਾਮ ਕਰਾਵੇ,
ਪੱਧਰ ਇਕ ਇਕਸਾਰ ਜਲਾਤਲ,
ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ।
ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਸ ਮੁਹਾਣੇ
ਪਹੁੰਚੀ ਗੰਗਾ ਜਾਈ,
ਚਾਉ ਭਰੇ ਉਸ ਇੱਕੋ ਜੇਹੇ,
ਪੁਛਿਆ—'ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ ?
'ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਵਡੇਰਾ ਸਾਰਾ,
ਵਣ ਵਣ ਬੂਟੀ ਲਜਾਈ,
'ਹਰ ਧਰਤਜੋਂ ਹਰ ਲੂਣ, ਦਵਾਈ,
ਧਾਤੂ ਨਾਲ ਰਲਾਈ,
'ਕਰ ਉਪਕਾਰ ਲੁਟਾਂਦੀ ਆਪਾ
"ਗੁਣ ਵਾਲੀ" ਕਰ ਧਾਈ
'ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ੋਂ ਆਈ ਸੁਹਣੀ ?
ਦੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ !'
ਧਰਕੇ ਮਾਨ ਵਡੇਰਾ ਅੰਦਰ
ਗੰਗਾ ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ:
'ਗੋਦ ਹਿਮਾਲਯ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਈ,
ਜੋ ਸਿਰ-ਹਿੰਦ ਸੁਹਾਇਆ;
'ਉੱਚਾ ਉਹ ਭਾਰਾ ਤੇ ਵੱਡਾ,
ਹੈ ਗੰਭੀਰ ਹਿਮਾਲਾ,
'ਉਸ ਤੋਂ ਗੁਣ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਪਾਈਆਂ,
ਕੀਤਾ ਦੇਸ਼ ਸੁਖਾਲਾ ।
'ਉਸਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕੁਛ ਸੀ ਮੇਰਾ,
ਜੋ ਵੰਡਦੀ ਹਾਂ ਆਈ,
'ਬਾਕੀ ਜੋ ਏਥੇ ਹਾਂ ਲਜਾਈ,
ਇਹ ਬੀ ਉਸ ਵਡਿਆਈ ।
'ਪਾਣੀ, ਖਾਣੀ, ਬੂਟੇ, ਬੂਟੀ;
ਦਰਸ਼ਨ ਬੜੇ ਸੁਹਾਵੇ,

'ਮੌਸਮ ਰੰਗ ਰੰਗੀਲੇ ਉਸ ਦੇ
ਅੰਤ ਨ ਕੋਈ ਪਾਵੇ ।'
ਸੁਣਕੇ ਜਸ ਵੱਡੇ ਦਾ ਵੱਡਾ
ਉੱਚੇ ਦੀ ਉਚਿਆਈ,
ਦਿਲ ਤਰੰਗ ਸਾਗਰ ਨੇ ਖਾਧਾ
ਬੋਲਜਾ ਨੱਕ ਚੜ੍ਹਾਈ :—
'ਉੱਚੇ ਪਰਬਤ ਉਚੱਤਾ ਵਾਲੇ
ਕੀ ਉੱਚੀ ਵਡਿਆਈ ?
'ਕੋਹਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਖੱਡਾਂ ਨਾਲੇ
ਘਾਟੀਆਂ ਦੂਣ ਸਵਾਈ ।
'ਨਾਲ ਉਚਾਣ ਨਿਵਾਣਾਂ ਰਖਦੇ
ਕੀ ਉਚਿਆਣ ਬਣਾਵੇ,
'ਜਦ ਕਿ ਨਾਲ ਨਿਵਾਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਕੋਝਿਆਂ ਪਈ ਬਣਾਵੇ ?
'ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਾਹਦੀ ?
ਨਾਲ ਛੁਟਾਈ ਰਹਿੰਦੀ,
'ਉਚਿਆਂ ਵਿਚ ਨੀਵਾਣ ਵਸੇਂਦੀ
ਉਚਤਾ ਭਲੀ ਨ ਬਹਿੰਦੀ ।
'ਦੇਖ ਅਸਾਂ ਵਲ ਦੂਰੋਂ ਆਈਏ !
ਪੱਧਰ ਸਦਾ ਰਹਾਈਏ ।
'ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲੱਖਾਂ ਆਵਣ
ਆਏ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈਏ ।
'ਨਾ ਚੋਟੀ, ਨਾ ਸ਼ਿਖਰ ਦਿਖਾਈਏ,
ਨਾ ਕੋਈ ਖੱਡ, ਨ ਘਾਟੀ,
'ਦੂਣ ਨ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ,
ਕੰਦ੍ਰਾ ਕਿਤੇ ਨ ਪਾਟੀ ।'
ਸੁਣ ਇਹ ਮਿਹਣਾ ਗੰਗਾ ਸੁਕਚੀ
ਕਦਮ ਪਿਛੇਰੇ ਕਰਦੀ ।
ਲਹਿਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਕਹਿਰ ਫੁਰੇ ਤੇ
ਇੱਕ ਕਚੀਚੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ।
ਗੱਜ ਕਹੇ: 'ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਸਾਗਰ
ਹੁੰਦਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ,
'ਇਕ ਤੁਲ ਰਹੇ ਅੰਵਸਥਾ ਉਸਦੀ
ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀਰਾ ।
'ਹੋਛਿਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ,
ਡੂੰਘੀ ਨਜ਼ਰ ਨ ਪਾਈ,
'ਸੋਚੀ ਨਹੀਂ ਸੱਚ ਦੀ, ਐਵੇਂ
ਕੀਤੀ ਨਿਜ ਵਡਿਆਈ ।
'ਇਹ ਹੈ ਸੱਚ, ਹਿਮਾਲੇ ਖੱਡਾਂ,
ਨਾਲੇ ਹੈਨ ਨਿਵਾਣਾਂ ।
'ਪਰ ਤੈਥੋਂ ਓਹ ਹੈਨ ਉੱਚੀਆਂ
ਜੋ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਨਿਵਾਣਾਂ ।
'ਉੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ਉੱਚੀ,
ਉੱਚਿਆਂ ਦੀ ਨੀਵਾਈ
'ਨੀਵਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਭੀ ਉੱਚੀ
ਹੁੰਦੀ ਦੂਣ ਸਵਾਈ ।

'ਜਿਸ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਖੜਕ,
ਕਰਦੇ ਨਿਜ ਵਡਿਆਈ,
'ਉਚਿਆਂ ਦੀ ਨੀਵਾਈ ਕੋਲੋਂ,
ਉਹ ਪੱਧਰ ਨੀਵਾਈ।
'ਉਚਿਆਂ ਦੀ ਨੀਵਾਈ ਉੱਚੀ,
ਨੀਵਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ।
'ਇਤਨਾ ਨੀਵਾਂ ਹੋਕੇ ਨੀਵਾਂ
ਕਿਉਂ ਆਖੇ: ਉਹ ਨੀਵਾਂ।
'ਛੂਦ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਛੁਟਿਆਈ ਵੱਸੇ,
ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜਚੋਲਣ।
'ਅਪਣੇ ਛਿੱਦਰ ਕਜਣੇਂ ਤਾਂਈਂ,
ਛਿੱਦ੍ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੋਲਣ।
'ਖੱਡਾਂ ਸੱਚ ਨੀਵੀਆਂ, ਸਾਗਰ !
ਪਰ ਤੈਥੋਂ ਹਨ ਉਚੀਆਂ।
'ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਕੁਰ
ਆਖ ਸਕੇਂ ? ਹੇ ਨਿਚੀਆ !
'ਪਾਣੀ ਤੈਨੂੰ ਜੋ ਪਰਬਤ ਤੋਂ
ਦਾਨ ਹੋਇਕੇ ਆਇਆ।
'ਉਸਦੇ ਉਹਲੇ ਦੱਸ ਸਾਗਰਾ !
ਕਿਤਨਾਂ ਡੂੰਘ ਲੁਕਾਇਆ ?
'ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਘਾਟੀਆਂ ਦੂਣਾਂ,
ਡੂੰਘਾਂ ਅਤਿ ਡੂੰਘਾਈਆਂ,
'ਲੈ ਕੱਜਣ ਉਹ ਪਰਬਤ ਕੋਲੋਂ,
ਤੂੰ ਉਸ ਹੇਠ ਲੁਕਾਈਆਂ।
'ਤੇਰੇ ਡੂੰਘ ਨਿਵਾਈਆਂ ਨੀਵੇਂ,
ਲੁਕੀਆਂ ਪਾਣੀ ਉਹਲੇ,
'ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੂੰ ਮਾਨ ਕਰੇਂ
ਤੇ ਵਾਕ ਕੁਵੱਲੇ ਬੋਲੇਂ ?
'ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਲੁਕ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਈ
ਚੋਟੀ ਸਾਫ ਦਿਖਾਵੇ,
'ਦੂਣ, ਵਾਦੀਆਂ, ਘਾਟੀ, ਕੰਦ੍ਰਾਂ,
ਖੱਡਾਂ ਨਹੀਂ ਲੁਕਾਵੇ
'ਲੁਕੇ ਨਿਵਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੀਵੇਂ !
ਹੋ ਨਿਰਐਬ ਦਿਖਾਵੇਂ !
ਗੁਣਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਨ ਲਾਵੇਂ,
ਨੀਵਾਂ ਸਦਾ ਰਹਾਵੇਂ !
ਇਹ ਕਹਿ ਗੰਗਾ ਮੁੜੀ ਪਿਛੇਰੇ,
ਸਾਗਰ ਮਗਰੇ ਧਾਇਆ,
ਪੱਲੂ ਫੜ, ਖਿੱਚੇ ਵਲ ਅਪਣੀ,
ਗੰਗਾ ਚਹੇ ਨ ਜਾਇਆ।
ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਦਾ ਝਗੜਾ ਲੱਗਾ
ਗੰਗਾ ਧਾ ਕੇ ਜਾਵੇ,
ਜਦ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਣਦੀ
ਪਿਛੇ ਪੈਰ ਹਟਾਵੇ।
ਹੋ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਸਾਗਰ ਆਵੇ
ਅਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿਚੇਂਦਾ,

ਗੰਗਾ ਵਧੇ, ਮੁੜੇ, ਵਧ ਮੁੜਦੀ
ਰਗੜਾ ਇਹੋ ਰਹੇਂਦਾ।
ਜਦ ਤੋਂ ਟੁਰਿਆ ਝਗੜਾ ਇਹ ਹੈ
ਖਿਚਾ-ਖਿੱਚ ਹੈ ਜਾਰੀ।
ਸਾਗਰ ਕੰਢੇ "ਗੰਗ ਸਾਗਰ" ਦੀ
ਦੇਖੋ ਦਸ਼ਾ ਨਿਆਰੀ।
ਸਾਗਰ ਸਬਲ, "ਗੰਗ ਹੈ ਅਬਲਾ,
ਬਦੋ ਬਦੀ ਲੈ ਜਾਵੇ,
ਗੰਗਾ ਜਾ ਨਿੰਦਕ ਦੇ ਦ੍ਵਾਰੇ
ਟਿਕੇ ਨ ਚੈਨ ਨ ਪਾਵੇ।
ਕਰ ਅਰਜ਼ੋਈ ਸੂਰਜ ਮੂਹਰੇ
ਸਦਾ ਦੁਹਾਈ ਦੇਂਦੀ।
'ਲੈ ਚਲ ਨੂਰ ! ਹਨੇਰਿਓਂ ਮੈਨੂੰ,
ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਵਸੇਂਦੀ।'
ਖਾ ਗੁੱਸਾ ਸੂਰਜ ਤਪ ਉੱਠਦਾ
ਸਾਗਰ ਖੂਬ ਤਪਾਵੇ,
ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੰਗ ਨੂੰ ਖਿੱਚੇ
ਮੋਢੇ ਪੌਣ ਚੜ੍ਹਾਵੇ।
ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਕੇ,
ਕਰ ਉੱਚਾ; ਲੈ ਫਿਰਦਾ,
ਵੇਗ ਵਾਉ ਦੇ ਸੈ ਅਸਮਾਨੀਂ
ਰਖਦਾ ਫਿਰਦਾ ਤੁਰਦਾ।
ਜਦੋਂ ਸੰਜੋਗੀ ਹੋਣ ਮੇਲ ਆ,
ਪਵਨ ਰੂਪ ਓ ਗੰਗਾ
ਫੇਰ ਹਿਮਾਲੇ ਖੇਲੇ ਆਕੇ
ਰੂਪ ਅਰੂਪੀ ਗੰਗਾ।
ਚੋਟੀ ਟਿਕੇ ਬਰਫ ਬਨ ਚਿੱਟੀ,
ਫੇਰ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਵੇ,
ਪਰ ਉਹ ਕਣੀ ਵਸੇ ਜੋ ਅੰਦਰ,
ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਉੱਠ ਜਗਾਵੇ।
ਕੋਈ ਚਿਣੰਗ ਅਗੰਮੀ ਉਸ ਨੂੰ
ਪੰਘਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਵੇ।
ਤਰਸ ਭਰੀ ਉਠ ਟੁਰੇ ਫੇਰ ਉਹ
ਮਿਹਰ-ਛਹਿਬਰਾਂ ਲਾਵੇ।
ਸੁਖ ਦੇਂਦੀ, ਸੁਖ ਲੈਂਦੀ ਨਾਹੀਂ,
ਦੁਖੀਆਂ ਦੁੱਖ ਮਿਟਾਂਦੀ।
ਦੇਂਦੀ, ਵਧਦੀ, ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ,
ਵਗਦੀ ਟੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ।
ਏਹੋ ਕਾਰ ਅਨੂਠੀ ਹੋਈ
ਅਕਰਖ ਉਦਕਰਖੋਂ ਭਾਈ।
ਮਿਲ ਵਿਛੁੜਣ, ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗੀ,
ਚਲੀ ਧੁਰਾਂ ਤੋਂ ਆਈ।

ਅਰਸ਼ੀ ਯਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ !

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁਨਾਲੇ ਦੀ ਡਾਢੀ ਗਰਮੀ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦੇ **ਨਾਲ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ** ਧੁਰ ਛੱਤ ਤੇ ਸੌਣ ਤੇ ਨੀਲੇ ਨੀਲੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ **ਖਿੜੇ ਤਾਰਿਆਂ** ਦੀ ਬਹਾਰ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਬਰਕਤ ਇਕ ਵਟਾਂਦਰਾ **ਹੈ ਜੋ ਰਸੀਆਂ** ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਜਚਦਾ । ਜਦੋਂ ਸਿਆਲ **ਆਉਂਦਾ ਹੈ** ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਇਹ ਅਰਸ਼ੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ **ਖੇੜੇ ਤੇ ਨੂਰ ਦੇ** ਵੱਸ ਰਹੇ ਫੁਹਾਰੇ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਦ **ਇਕ ਉਦਾਸੀ ਦੇ** ਰੰਗ ਛਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ-**ਤਰੰਗ ਇਸ** ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ :—

ਹੈ ਚੁੱਪ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਹੈ,
ਵਾਹ ਚੁੱਪ ਹੈ ਇਕ ਚੁੱਪ ਹੈ,
ਰੌਲਾ ਕਿਤੇ ਹੈ ਸੌਂ ਗਿਆ
ਨਾ ਚਾਨਣਾ ਨਾ ਧੁੱਪ ਹੈ ।
ਖੜਕਾ ਕਰੋ ਨਾ ਰਤਾ ਬੀ,
ਬਿੜਕਾ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਪਾਵਣਾਂ,
ਸਉਂ ਗਏ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਰਵੇਂ ਨੂੰ
ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਜਗਾਵਣਾਂ ।
ਉਹ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਨ ਹੁਣ ਮਿਟ ਰਹੇ
ਜੋ ਵਿੱਸ ਸਨ ਗੇ ਕੱਢਦੇ,
ਓਹ ਦੰਦ ਹਨ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੋਏ
ਚੱਕ ਜੋ ਸਨ ਵੱਢਦੇ ।
ਉਹ ਜੀਭ ਮਿਆਨੇਂ ਪਈ ਹੈ
ਤਲਵਾਰ ਘਾਉ ਜੁ ਲਾਂਵਦੀ,
ਸੀ ਲਤਰ ਲੁਤਰੀ ਕਤਰਦੀ,
ਅਣਮੇਲਵੇਂ ਫਟ ਪਾਂਵਦੀ ।
ਉਹ ਅੱਖ ਈਰਖ ਭਰੀ ਜੋ,
ਇਕ ਰੀਸ ਕਰ ਬੇਚੈਨ ਸੀ,
ਜੋ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਗਰਮ ਸੀ,
ਹੋ ਨੈਨ ਜੋ ਬੇਨੈਨ ਸੀ ।
ਬਿਨ ਬੋਲਣੋਂ ਜੋ ਬੋਲਦੀ
ਬਿਨ ਜੀਭ ਫੱਟ ਲਗਾਂਵਦੀ,
ਬਿਨ ਅੱਗ ਅੱਗ ਲਗਾਂਵਦੀ,
ਬਿਨ ਮੇਘ ਮੀਂਹ ਬਰਸਾਂਵਦੀ ।
ਹਸ ਦੇਂਵਦੀ, ਹਸਿਆਂਵਦੀ,
ਰੋਂਦੀ ਤੇ ਜੱਗ ਰੁਆਂਵਦੀ,
ਪਾ ਕੁੰਡੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿੰਨ੍ਹਦੀ,
ਕਰ ਕੈਦ ਬੰਨ੍ਹ ਬਿਠਾਂਵਦੀ ।
ਹਾਂ, ਤੀਰ ਅਣੀਆਂ ਵਾਲੜੇ,
ਬਿਨ ਧਨੁਖ ਬਾਣੋਂ ਮਾਰਦੀ,
ਤੇ ਜੀਂਵਦੇ ਨੂੰ ਕਰੇ ਬਿਸਮਿਲ,
ਬਿਸਮਿਲਾਂ ਜੀਵਾਲਦੀ ।
ਉਹ ਅੱਖ ਚੈਂਚਲ-ਹਾਰ ਤਰਲੋ
ਸੌਂ ਰਹੀ ਦੋ-ਰੰਗਣੀਂ ।

ਪਾ ਜ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸੇ
'ਮੌਤ, ਜਿੰਦ' ਜਿਨ ਵੰਡਣੀਂ ।
ਜਿਸ ਪਾਸ ਇੱਕ ਮਟੱਕੜਾ
ਪਲਕਾਰੜਾ ਤੇ ਝਮਕਣਾਂ,
ਇਸ ਝਮਕਣੇ ਦੇ ਹੇਠ ਜਿਸਦੇ
ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਦਮਕਣਾਂ,
ਉਹ ਅੱਖ ਡੱਬੀ ਬੰਦ ਹੈ
ਵਿਚ ਛੱਪਰਾਂ ਦੇ ਸੌਂ ਰਹੀ ;
ਹੈ ਸ਼ੁਕਰ, ਸਾਂਈਆਂ ! ਠੰਢ ਵਰਤੀ
ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਾਰੇ ਪੈ ਰਹੀ ।
ਆਹਾ ! ਅਸੀਂ ਧੁਰ ਛੱਤ ਤੇ
ਛੱਤ ਕੈਦ ਕੋਲੋਂ ਛੁਟ ਰਹੇ,
ਘਰ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੀ ਕੰਧ ਤੋਂ
ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉੱਚੇ ਉਠ ਰਹੇ ।
ਘਰ-ਕੰਧੀਆਂ ਨੇ ਚਾਰ ਲਾਂਭੋਂ
ਕੈਦ ਸੀਗਾ ਪਾਇਆ,
ਇਸ ਛੱਤ ਤੇ ਸੀ ਅਰਸ਼ ਕੋਲੋਂ
ਅਸਾਂ ਬੰਦ ਰਹਾਇਆ ।
ਘਰ-ਛੱਤ ਨੂੰ ਹੈ ਜਿੱਤਿਆ
ਘਰ-ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਆ ਗਏ,
ਹੈ ਅਰਸ਼ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਿਆ —
ਬੈਕੁੰਠ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲਏ ।
ਅਹੁ ਵੇਖ ਉੱਪਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੁਸ਼ਾਵਣ ਹਾਰੀਆਂ,
ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹਿ ਅੱਖਾਂ ਮਾਰਿ ਡਲ੍ਹਕਾਂ
ਡਲ੍ਹਕ ਰਹੀਆਂ ਨਜ਼ਾਰੀਆਂ ।
ਨਾ ਵੈਰ ਏਹਨੀਂ ਅੱਖੀਆਂ,
ਨਾ ਕਸਤ, ਕੀਨਾਂ, ਡਾਹ ਹੈ,
ਨਾ ਈਰਖਾ, ਨਾ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ,
ਨਾ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਧ੍ਰੋਹ ਹੈ ।
ਨਾ ਵਿੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਨਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ,
ਨਾ ਮਾਰ ਮਾਰਨ ਪਜਾਰੀਆਂ,
ਇਹ ਨਹੀਂ ਚੈਂਚਲ-ਹਾਰੀਆਂ,
ਨਹਿੰ ਖੇਦ ਦੇਵਣ ਹਾਰੀਆਂ ।
ਇਕ ਸ਼ਾਂਤਿ ਇਕ ਅਡੋਲਤਾ,
ਇਕ ਚਾਨਣਾਂ ਇਕ ਡਲ੍ਹਕ ਹੈ,
ਇਕ ਤ੍ਰੇਲ ਭਿੰਨੀ ਮਿਹਰ, ਮਾਨੋਂ
ਝਰ ਰਹੀ ਦੀ ਝਲਕ ਹੈ ।
ਸਾਰੇ ਉਦਾਲੇ ਨੀਲ ਹੈ,
ਉਸ ਨੀਲ ਵਿਚ ਪਰਭਾਉ ਹੈ,
ਇਸ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੇ
ਆਨੰਦ ਦਾ ਲਹਿਰਾਉ ਹੈ ।
ਹੈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਤੇ ਆਨੰਦ ਨੀਲੋਂ
ਚਿੱਟਿਆ ਤੋਂ ਝਰ ਰਿਹਾ,
ਹੈ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਓ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ
ਆਨੰਦ ਸਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ।

ਹਾਂ, ਦੇਖਣਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਚਰਜ
ਖੜੇ ਸਾਂਗੇ ਜਾਂ ਅਸੀਂ,
ਤਾਂ ਦੇਖਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਮੋਰੀ,
ਧਰਤਿ ਨੀਵੀਂ ਸਾਂ ਅਸੀਂ,
ਜਾਂ ਆਣ ਏਥੇ ਪਏ ਲੰਮੇ
ਅਰਸ਼ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ,
ਹਾਂ ਪਿਆਂ ਨੂੰ, ਜੀ ਲੰਮਿਆਂ
ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਸਭ ਦਿਸਿ ਆਇਆ ।
ਹੈ, ਮੌਜ ਆਪਰ ਅਪਾਰ ਕੇਹੀ
ਚੁੱਪ ਸ਼ਾਂਤਿ ਏਕਾਂਤ ਦੀ,
ਜੋ ਖ਼ਾਕੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਅਰਸ਼ਾਂ
ਨਾਲ਼ ਜਾਕੇ ਟਾਂਕਦੀ ।
ਸੁਖ-ਝੂਲ ਅਰਸ਼ੋਂ ਪੈ ਰਹੀ
ਰਸ-ਟਪਕ ਉਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ।
ਕਰ ਲੀਨ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ
ਗੋਦ ਅਪਣੀ ਪਾ ਰਹੀ ।
ਇਹ ਤਾਰੜੇ, ਕੀ ਅੱਖੀਆਂ
ਉਸ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ,
ਜੋ 'ਸਹਸ' ਹੀ 'ਤਵ ਨੈਣ' ਕਰਕੇ
ਆਖੀਆਂ, ਜਗ-ਮੋਹਣੀਆਂ ?
ਨਾ 'ਨੈਣ' ਜਿਸਦਾ ਅੰਗ ਕੋਈ
ਉਸ ਦੀਆਂ ਏ ਅੱਖੀਆਂ ?
ਸੁਖ ਦੇਣ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਏ
ਖੁਹਲਕੇ ਹਨ ਰੱਖੀਆਂ ?
ਸੁਖ ਦੇਂਦੀਆਂ, ਠੰਢ ਪਾਂਦੀਆਂ,
ਰਸ ਰੰਗ ਦੇਵਣਹਾਰੀਆਂ,
ਜਗ-ਅੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਇ ਜੱਫੀ
ਅਰਸ਼ ਲ਼ਜਾਵਨ ਪਜਾਰੀਆਂ ।
ਯਾ ਭਲੇ ਭਲੇ ਜੁ ਹੋਇ ਦੁਨੀਆਂ
ਬਨ ਗਏ ਮਰਿ ਤਾਰੰੜੇ,
ਵਿਚ ਅਰਸ਼ ਦੇ ਲਟਕੰਦੜੇ
ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ਤੌ਼ਲਣ ਪਜਾਰੜੇ ।
ਜਾਂ ਨੀਹ ਪਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ
ਮੋਰੀਆਂ ਹਨ ਹੋਈਆਂ,
ਹੈ ਤੱਕਦਾ ਓ ਆਤਮਾ
ਦੇ ਝਲਕ ਝਲੂਕਾਂ ਗੋਰੀਆਂ ।
ਜਾਂ ਲੋਕ ਹਨ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੇ
ਜੋ ਲੁਕੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਹੈਂ,
ਇਕ ਸਾਂਝ ਚਾਨਣ ਕਰ ਰਹੇ
ਸੰਗ ਅਸਾਂ, ਪਾਕੇ ਖਿੱਚ ਹੈਂ ।
ਹਨ ਆਪਣੇ ਓ ਹਾਲ਼ ਰਖਦੇ
ਚਾਨਣੇ ਦੇ ਉਹਲੜੇ,
ਇਕ ਚਾਨਣੇ ਦਾ ਨਾਲ ਸਾਡੇ
ਨੇਹੁ ਕਰਦੇ ਬੂਹਲੜੇ ।
ਜਾਂ ਤਣੀ ਚੂੰਨੀ ਰੇਸ਼ਮੀ
ਨੀਲੀ ਜੜੀ ਸੰ-ਤਾਰਿਆਂ,

ਕਾਦਰ ਜਿਨੂੰ ਹੈ ਸੀਸ ਕੁਦਰਤ
ਆਪ ਹੱਥੀਂ ਤਾਣਿਆਂ ।
ਹੈ ਨੀਲ ਮਾਇਆ ਦੱਸਦਾ,
ਤਾਰੇ ਦਿਸੇਂਦੇ ਜਿੰਦੀਆਂ,
ਜੋ ਜਿੰਦ ਪਾਵਣ ਹਾਰੀਆਂ
ਕਿਰਨਾਂ ਸਦਾ ਹਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ।
ਚਹਿ ਕੁੱਛ ਹੋਵੇ ਅਸਾਂ ਨੂੰ
ਨਾ ਅੰਬ ਗਿਣਨੇ ਲੋੜ ਹੈ,
ਹੈ ਲੋੜ ਸੁਾਦ ਚਖਾਣ ਦੀ
ਰਸ ਮਾਣਨੇ ਦੀ ਓੜ ਹੈ ।
ਬਨ ਗਏ ਸਾਡੇ ਯਾਰ ਤਾਰੇ
ਪਜਾਰ ਅਸਾਂ ਕਰਾਂਵਦੇ,
ਓ ਰਿਸ਼ਮ ਤਾਰੀਂ[1] ਪਲਮਦੇ,
ਇਉਂ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਉਤਰ ਆਂਵਦੇ,
ਆ ਵੜਨ ਸਾਡੀ ਅੱਖੀਆਂ
ਵਿਚ ਪੁਤਲੀਆਂ ਦੇ ਮਾਂਵਦੇ,
ਜਾ ਲਹਿਣ ਸਾਡੇ ਕਾਲਜੇ
ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ਮਿੱਠ ਪੁਚਾਂਵਦੇ,
ਤੇ ਤਪਤ ਸਾਰੀ ਮੇਟਦੇ
ਇਕ ਠੰਢ ਅਰਸ਼ੀ ਪਾਂਵਦੇ ।
ਆ ਚੰਦ ਰਾਤੀਂ ਕਦੇ ਪਜਾਰਾ
ਰੰਗ ਹੋਰ ਲ਼ਗਾਂਵਦਾ,
ਦੂਧ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਚਾਨਣੀ ਦੀ
ਛਹਿਬਰਾਂ ਚਾ ਲਾਂਵਦਾ ।
ਤੰਦ ਛੱਤ ਸਾਡੀ ਬਣੇ ਜੀਕਰ
ਛੰਭ-ਪਾਰਾ ਹੋਂਵਦਾ,
ਵਿਚ ਪਲੰਘ ਸਾਡਾ ਦਿੱਸਦਾ,
ਬਜਰਾ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਸੋਂਹਦਾ ।
ਉਸ ਉੱਪਰੇ ਹਾਂ ਅਸੀ ਲੇਟੇ
ਚਾਂਦਨੀ ਵਿਚ ਲੈ ਰਹੇ,
ਜੀ, ਤਾਰੀਆਂ ਮਨ ਪਜਾਰੀਆਂ,
ਵਿਚ ਛਹਿਬਰਾਂ ਦੇ ਪੈ ਰਹੇ ।
ਏ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਯਾਰ ਪਜਾਰੇ
ਨੀਲ ਪਜਾਰਾ ਮੀਤ ਹੈ,
ਏ ਰਾਤ ਪਜਾਰੀ ਸਖੀ ਮਿੱਠੀ
ਸ਼ਾਂਤਿ ਜਿਸ ਦੀ ਰੀਤਿ ਹੈ ।
ਹਨ ਚੁੱਪ ਤੇ ਏਕਾਂਤ, ਘਰ ਵਿਚ
ਬਨ ਗਿਆ ਬਨ-ਸਾਜ ਹੈ,
ਇਸ ਮਾਤ-ਲੋਕੇ ਬੈਠਿਆਂ
ਬੈਕੁੰਠ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਹੈ ।
ਇਹ ਮੌਜ ਮਾਣੀਂ, ਮੌਜ ਮਾਣੀਂ
ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਪਜਾਰਿਆ,
ਏ ਸੰਗ ਬਣਿਆਂ ਰੰਗ ਬਣਿਆਂ
ਰੰਗ ਰੱਬ ਖਿਲਾਰਿਆ,

---

[1] ਕਿਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਉੱਤੇ

ਪਰ ਹਾਇ । ਕਾਲ ਬਿਕ੍ਰਾਲ ਕੋਝੇ
ਭਾਂਵਦਾ ਨਹੀਂ ਮੇਲ ਹੈ,
ਰਸ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਚਮਨ ਵਿਚ
ਜਾ ਦੇਂਵਦਾ ਜੜ੍ਹ ਤੇਲ ਹੈ ।
ਇਸ ਪਾਪੀਏ ਇਕ ਦੂਤ ਮਾੜਾ
'ਸਿਆਲ' ਨਾਮੇ ਘੱਲਿਆ,
ਜਿਨ੍ਹ ਸੁਖ ਅਸਾਡਾ ਮੇਲ ਸਾਡਾ
ਹਾਇ ! ਆਕੇ ਸੱਲਿਆ ।
ਇਕ ਠੰਢ ਦੀ ਏ ਫੌਜ ਕਿਧਰੋਂ
ਕਟਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆਇਆ,
ਧੁਰ ਛੱਤ ਸਾਡਾ ਸਰ੍ਹੋਣ ਇਸ
ਬੇਦਰਦ ਨੇ ਆ ਗੁਆਇਆ ।
ਹਾਂ, ਅੱਜ ਹਾਏ ! ਅੱਜ ਸਹੀਓ !
ਹੇਠ ਸਤ੍ਰੇਣਾ ਪੈ ਗਿਆ,
ਉਹ ਰੰਗ ਅਰਸ਼ੀ ਗਿਆ ਸਾਥੋਂ,
ਸਿਆਲ ਪਾਪੀ ਲੈ ਗਿਆ ।
ਛੁਪ ਹੋ ਗਏ, ਹੇ ਤਾਰਿਓ !
ਓ ਨੀਲ ਪਜਾਰੇ ਲੁਕ ਗਿਓਂ !
ਓ ਗਿਓਂ ਕਿੱਥੇ ਚੰਦ ਵੀਰਾ !
ਦਰਸ ਦੇਣੋਂ ਉਕ ਗਿਓਂ ?
ਹਾਂ, ਤੁਸਾਂ ਅਸਾਂ ਵਿਚਾਲ ਸਜਨੋਂ !
ਛੱਤ ਪਾਪਣ ਆ ਗਈ,
ਪਾ ਵਿੱਥ ਮਿਲੇ ਵਿਛੁੰਨਿਆਂ ਵਿਚ
ਹੋਇ ਪਰਦਾ ਛਾ ਗਈ ।
ਹੁਣ ਚਾਰ ਹਨ ਜੋ ਕੰਧੀਆਂ
ਇਕ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਘੋਪ ਹੈ,
ਹਾਂ, ਪਏ ਵਾਂਗੂੰ ਤਿੱਤਲੀ, ਜਿਸ
ਪਿਆ ਸਿਰ ਤੇ ਟੋਪ ਹੈ ।
ਹੁਣ ਕੌਣ ਠੰਢੀ ਆਵਸੀ
ਆ ਅੱਖ ਮੇਰੀ ਠਾਰਸੀ ?
ਇਹ ਤਪੀ ਦਿਨ ਦੀ ਥੱਕ ਟੁੱਟੀ
ਕੌਣ ਹਾਏ ! ਪਜਾਰਸੀ ?
ਉਹ ਸੂਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨੋਂ
ਜੋ ਸਿਰ ਅਸਾਡੇ ਆਂਵਦਾ,
ਹੁਣ ਕੌਣ ਹਾਏ ! ਦੇਵਸੀ
ਓ ਕੌਣ ਪੀਂਘ ਝੁਟਾਂਵਦਾ ?
ਉਹ ਚਾਂਦਨੀ ਦੁਧ ਵਾਂਗ ਚਿੱਟੀ
ਲਹਿਰਦੀ ਜੋ ਆਂਵਦੀ
ਆ ਪਾ ਗਲੱਕੜੀ ਪਜਾਰਦੀ
ਸਭ ਤਪਤ ਦਿਲ ਲਹਿ ਜਾਂਵਦੀ,
ਓ ਗਈ ਕਿੱਥੇ, ਗਈ ਕਿੱਥੇ
ਗਈ ਕਿੱਥੇ ਸੋਹਿਣੀ ?
ਓ ਨਾਚ ਨਚਦੀ ਮਲਕੜੇ
ਪੀ ਸੋਮਰਸ[1] ਨੂੰ ਰੋਹਿਣੀ ।[2]

[1]ਸੋਮਾਂ ਨਾਮੇ ਬੂਟੀ ਦਾ ਰਸ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਾਰਕ ਤੇ ਸਰੂਰ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ।
[2]ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ।

ਹਾ ! ਗਈ ਸਾਥੋਂ ਖੁੱਸ ਪਜਾਰੀ
ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਏ,
ਜਿਉਂ ਕੁੱਪ ਅੰਦਰ ਪੈਣ ਤੂੜੇ
ਛੱਤ ਅੰਦਰ ਤੜ ਗਏ ।
ਮਿਟ ਜਾਓ ਪਜਾਰੀ ਅੱਖੀਓ !
ਹੁਣ ਨੇਹੁੰ ਨੀਂਦਰ ਲਾਵਣਾਂ,
ਕੀ ਖੁੱਲ੍ਹਣਾਂ ਬਿਨ ਸੱਜਣਾਂ !
ਕੀ ਪਜਾਰ ਬਿਨ ਝਮਕਾਵਣਾਂ !

ਬਨਫ਼ਸ਼ਾਂ ਦਾ ਫੁੱਲ[1]

ਬਨਫ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਡਾਢੇ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਫੁੱਲ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਅਸੈ (ਖ਼ੁਦਰੋ) ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਖੇ ਬਾਗ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਸਿਆਲੇ ਵਿਚ ਖਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਏਹ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੇ ਢੰਗ ਉੱਗਦੇ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਬੀ ਲੋਕੀਂ ਜਾ ਤੋੜਦੇ ਹਨ, ਇਸਦੇ ਟੁੱਟਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਲ-ਤਰੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹਨ :—

ਮਿਰੀ ਛਿਪੀ ਰਹੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ,
ਮੈਂ ਨੀਵਾਂ ਉੱਗਿਆ ;
ਕੁਈ ਲਗੇ ਨ ਨਜ਼ਰ ਟਪਾਰ,
ਮੈਂ ਪਰਬਤ ਲੁੱਕਿਆ ।
ਮੈਂ ਲਿਆ ਅਕਾਸ਼ੋਂ ਰੰਗ
ਜੁ ਸ਼ੋਖ਼ ਨ ਵੰਨ ਦਾ ;
ਹਾਂ, ਧੁਰੋਂ ਗ਼ਰੀਬੀ ਮੰਗ,
ਮੈਂ ਆਯਾ ਜਗਤ ਤੇ ।
ਮੈਂ ਪੀਆਂ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਤ੍ਰੇਲ,
ਪਲਾਂ ਮੈਂ ਕਿਰਨ ਖਾ ;
ਮੇਰੀ ਨਾਲ ਚਾਂਦਨੀ ਖੇਲ,
ਰਾਤਿ ਰਲ ਖੇਲੀਏ ।
ਮੈਂ ਮਸਤ ਆਪਣੇ ਹਾਲ,
ਮਗਨ ਗੰਧਿ ਆਪਣੀ ;
ਹਾਂ, ਦਿਨ ਨੂੰ ਭੌਰੇ ਨਾਲ
ਭਿ ਮਿਲਨੋਂ ਸੰਗਦਾ ।
ਆ ਸ਼ੋਖੀ ਕਰਕੇ ਪਉਣ
ਜਦੋਂ ਗਲ ਲੱਗਦੀ,
ਮੈਂ ਨਾਂਹਿ ਹਿਲਾਵਾਂ ਧਉਣ
ਵਾਜ ਨਾ ਕੱਢਦਾ ।
ਹੋ, ਫਿਰ ਬੀ ਟੁੱਟਾਂ, ਹਾਇ !
ਵਿਛੋੜਨ ਵਾਲਿਓ
ਮਿਰੀ ਭਿੰਨੀ ਇਹ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਇ
ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਛਿੱਪਦੀ ।
ਮਿਰੀ ਛਿਪੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚਾਹ
ਤੇ ਛਿਪ ਟੁਰ ਜਾਣ ਦੀ ;
ਹਾ, ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾਂਹ,
ਮੈਂ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ।

[1]Voilets.

ਰੁਤ-ਫੇਰ ਦਾ ਉਜਾੜਾ
ਸੀਗਾ ਨ ਮੇਟਵਾਰਾ।
'ਖਿੜਵੀਂ ਬਹਾਰ' ਦੇਖੀ
ਬੁਲਬੁਲ ਤੂੰ ਜੀ ਲੁਭਾਯਾ
ਸੋਚੀ ਨ 'ਰੁਤ ਮਿਟਵੀਂ'
ਰੋਣਾ ਜਿਨ੍ਹੇ ਹੈ ਪਾਯਾ।

———

ਬੁਲਬੁਲ (ਢਾਹ ਮਾਰ ਕੇ) :—

ਪਜਾਰੇ ਜਿ ਦਾਗ਼ ਬਿਰਹੋਂ
ਹਿਰਦੇ ਸੀ ਅੰਤ ਲਾਣਾ,
ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਸੀ ਜੀਵਨ,
ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਲੁਭਾਨਾ ?
ਮਰਨਾਂ ਸਜਨ ਜੇ ਤੈਂ ਸੀ
ਕਿਉਂ ਮੈਂ ਨ ਨਾਲ ਮੋਈ ?
ਭਰਿਆ ਇਹ ਛੱਡ ਮੇਲਾ,
ਕੀਤਾ ਨ ਭੌਰ ਜਾਣਾ ?
ਜੀਉਣਾ ਬਿਨਾ ਪਿਆਰੇ
ਸੂਰਜ ਬਿਨਾ ਹੈ ਚਾਨਣ,
ਟਿਕਣਾ ਜਿਵੇਂ ਹੈ ਉਸਦਾ
ਜਿਸਦਾ ਨ ਹੋ ਟਿਕਾਣਾ।
ਵਾਹੀ ਓ ਦਰਦ ਵਾਲੇ!
ਦਰਦੀ ਬਣੀਂ ਦੁਖੀ ਦਾ,
ਜਿੰਦੋਂ ਹੈ ਜਾਨ ਅੱਕੀ,
ਇਸਦਾ ਕਰੀਂ ਸਮਾਣਾ।
ਅੰਧੇਰ ਛਾ ਗਿਆ ਹੈ
ਵਰਤੀ ਹੈ ਸੁੰਞ ਸਾਰੇ,
ਅਣਹੋਂਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ,
ਪਰਲੋ ਦਾ ਹੈ ਮੁਹਾਣਾ ॥੯੦॥

ਰਾਹੀ! ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਵੀਂ
ਚੱਕਰ ਹਨ੍ਹੇਰ ਆਯਾ,
ਮੇਰੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾਵੀਂ
ਝਗੜਾ ਦਈਂ ਚੁਕਾਯਾ!

———

ਰਾਹੀ :—

ਕੀਤੀ ਉਹੀ ਹੈ ਬੁਲਬੁਲ!
ਪਹਿਲਾਂ ਜੁ ਮੈਂ ਅਲਾਈ,
ਲੱਗੀ ਨਹੀਂ ਸੁਹਾਵੀ
ਸੱਚੀ ਜੁ ਸੀ ਸੁਣਾਈ।
ਪਿਛਲੀ ਗਈ ਨੂੰ ਰੋਵੇਂ,
ਮਰਨਾਂ ਚਹੇਂ ਅਜਾਈਂ
ਅੱਗੇ ਦੀ ਸਾਰ ਕੋਈ,
ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਆਈ।

ਖਿੜਿਆ ਪ੍ਰਗਟ ਜੁ ਦੇਖੇਂ
ਬਦਲੇ ਏ ਪਲ ਛਿਨੇ ਹੈ,
ਕਾਇਮ ਇ ਬਦਲੀ ਅੰਦਰ
ਤੁਰਿਆ ਸਦਾ ਹੀ ਜਾਈ।
ਠਹਿਰਨ ਨ ਏਸ ਅੰਦਰ,
ਇਕਰਸ ਨ ਰਹਿਣ ਏਥੇ
ਪਲਟੇ ਤੇ ਪਲਟਾ ਆਵੇ
ਮੂਰਤ ਦੀ ਖੇਡ ਨਜਾਈ।
ਚੱਕਰ ਚਲੇ ਹੈ ਹਰਦਮ,
ਖਿਨ ਖਿਨ 'ਵਟਾਉ' ਹੋਂਦਾ,
ਕਾਇਮ 'ਵਟਾਉ' ਅੰਦਰ
ਠਹਿਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਈ।
ਬੀਤੀ ਬਹਾਰ ਖਿੜਵੀਂ,
ਆਇ ਇ ਪਤਝੜੀ ਹੈ,
ਬੀਤੇਗੀ ਪਤਝੜੀ ਏ,
ਮੁੜਕੇ ਬਸੰਤ ਆਈ।
ਦੇਖੇਂ ਕਟੀਲ ਡਾਲਾਂ,
ਹੋਵੇਂ ਉਦਾਸ ਜਿੰਦੋਂ;
ਖਿੜਨਾਂ ਹੈ ਫੇਰ ਇਸਨੇ,
ਮੌਸਮ ਨਵੇਂ ਤੇ ਜਾਈ।
ਊਦੀ ਕਰੂੰਬਲੀ ਤੇ
ਪੱਤੇ ਹਰੇ ਤਿ ਕਲੀਆਂ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲੇ
ਆਵੇਗੀ ਕਰਕੇ ਧਾਈ।
ਰੋਂਦੀ ਹੈਂ ਕਾਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ?
ਟੋਲੇ ਹੈਂ ਮੌਤ ਕਾਹਨੂੰ ?
ਧੀਰਜ ਕਰੇਂ ਜਿ ਥੋੜਾ,
ਚਿੰਤਾ ਰਹੇ ਨ ਕਾਈ ॥੧੦੦॥
ਸੁਖ ਦੇਣ ਹਾਰ ਸੱਚਾ
ਹੈ ਭੇਤ ਮੈਂ ਸੁਨਾਯਾ,
ਜਿਸਨੇ ਏ ਧਾਰ ਲੀਤਾ,
ਦੁਖੜਾ ਹੈ ਉਸ ਮਿਟਾਯਾ।

———

ਬੁਲਬੁਲ :—

ਕੇਹਾ ਹੈ ਬਾਗ਼ ਸੁਹਣਾ!
ਸੁਹਣਾ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਪਜਾਰੇ ਦਾ ਸੰਗ ਦਰਸ਼ਨ
ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਖੇਡਾਂ ਸਮਾਂ ਕਰੇ ਦਾ,
ਦੱਸੇ ਦਿਖਾ ਲੁਕਾਵੇ,
ਲੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦੱਸੇ
ਰਗੜਖੇੜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।
ਆਸਾ ਕਰੋ ਕਿਵੇਂ ਹੀ,
ਕਰਦਾ ਸੋਮਾਂ ਹੈ ਹਰੋਂ,

ਚਿਤਵੋਂ ਰਿਦੇ ਕੁਛ ਹੋਰੋਂ
ਹੁੰਦੀ ਓਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
ਬਣਕੇ ਫਦੋਕ ਇਸਦੀ
ਸੌਂਦਰਯਤਾ ਦੀ ਢੂੰਡਣ,
ਲਿਵਲਾਇ ਨੇਹੁੰ ਪਾਲਣ,
ਜਯੋਂਦਿਆਂ ਮਰਨ ਜਿਹੀ ਹੈ ।
ਬਿਰਹੋਂ ਕਟਾਰ ਸਹਿਣੇ,
ਹਾਵੇ ਉਡੀਕ ਤਰਸਣ,
ਸਿੱਕਣ, ਨਿਰਾਸ, ਕੁੱਸਣ
ਕਿਸ ਅਰਥ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ?
ਲੈਕੇ ਜਿ ਇਕ ਝਾਕਾ,
ਖਾ ਘਾਉ ਪਟਕਣਾ ਹੈ,
ਇਕ ਰਸ ਨ ਮੇਲ ਹੋਣਾ,
ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਹੋ ਕਿਹੀ ਹੈ ?
ਇਕ ਰਸ ਨਹੀਂ ਜੁ ਰਹਿੰਦਾ,
ਤਰਸਾਉਂਦਾ, ਸਿਕੋਂਦਾ
ਖਿਦੂ ਦੇ ਵਾਂਙ ਸਟਦਾ,
ਧੁਰ ਬਾਣ ਏ ਪਈ ਹੈ,
ਉਸ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਣਾ,
ਹੈ ਗੱਲ ਨਾ ਅਨੋਖੀ,
ਉਪਰਾਮ ਹੋਇ ਰਹਿਣਾ,
ਰਸਤਾ ਇਹੋ ਸਹੀ ਹੈ ।
ਰਾਹੀ ! ਉਦਾਸ ਜੀਵਨ
ਮੇਰੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਆਯਾ
ਜੋਗਨ ਬਨਾਂਗੀ, ਤੋੜਾਂ
ਮੋਹ ਸੀਗ ਜੋ ਲਗਾਯਾ ॥੧੧੦॥

ਰਾਹੀ :—

ਬੁਲਬੁਲ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇਖੇਂ
ਇਕਰਸ ਚਹੇਂ ਹੋ ਜਾਈ
ਆਸਾ ਅਵੱਲ ਏ ਹੈ,
ਕੁਦਰਤ ਚਹੇਂ ਉਟਾਈ
ਪਰਗਟ ਜੁ ਖੇਡ ਦੇਖੇਂ
ਸਾਰੀ ਦੁਪੱਖ ਵਾਲੀ
ਮੂਰਤ ਦੇ ਦੋਇ ਪਾਸੇ
ਦੋਵੇਂ ਸਦਾ ਤਕਾਈਂ ।
'ਪਰਗਟ' ਨ ਹੋਇ ਇਕਰਸ
ਦੇਖੇਂ ਜੁ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਇਕ ਰਸ ਰਿਦਾ ਬਨਾਵੇਂ
ਤਦ ਡੋਲਣਾ ਬਿਲਾਈ ।
ਹਰਦਮ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁਖੀ ਤੂੰ
ਰਹਿਣਾ ਜਿ ਲੋਚਦੀ ਹੈਂ,
ਇਹ ਮੌਜ ਬੁਲਬੁਲੇ ਤੂੰ
'ਹਿਰਦੇ ਟਿਕੇ' ਤੋਂ ਪਾਈਂ ।
ਸੁਹਣਪ ਪਜਾਰੇ ਦਾ ਜੇ
ਚਾਹੇਂ ਸਦਾ ਰਹਾਵੇ
'ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ'
ਵਿਚ ਓਸਦੇ ਤੂੰ ਜਾਈਂ ।
'ਅਣਡਿੱਠ' ਹੈ ਜੋ ਕਾਰਨ
ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਹਣਪ ਪ੍ਰਗਟੇ,
ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਇਕਰਸ
ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾਈਂ ।
ਟਿਕਿਆ ਕਰੇਂ ਜਿ ਹਿਰਦਾ
ਹਿੱਲੇਂ ਨ ਡੋਲ ਖਾਵੇਂ,
'ਅਣਡਿੱਠ' ਨੂੰ ਜਿ ਵੇਖੇਂ
ਸੀਤਲ ਸਦਾ ਰਹਾਈਂ ।
ਦਿੱਸੇ ਜੁ ਖੇਡ ਅੱਖੀਂ
ਪਰਤੇ ਓ ਹਰ ਘੜੀ ਹੈ,
ਹਿਰਦਾ ਨ ਦੇਖ ਡੋਲੇ,
ਤਦ ਮੌਜ ਹੈ ਲਗਾਈ ।
'ਕਾਰਨ' ਵਿਖੇ ਲਗਾਵੀਂ
ਲੌ ਇਕਰਸੀ ਸਦਾਈ,
'ਕਾਰਜ' ਦੇ ਪਲਟ ਦੇਖੀਂ
ਦੇਖੀਂ ਨ ਕਾਂਪ ਖਾਈਂ ।
'ਪਰਕਾਸ਼' ਦਾ ਜੁ ਰਸ ਹੈ
'ਇਕਰਸ' ਰਿਦੇ ਨੇ ਪਾਯਾ,
'ਇਕਰਸ' ਰਿਦੇ ਨੇ ਰਸ ਹੈ
'ਅਣਡਿੱਠ' ਦਾ ਚਖਾਯਾ ॥੧੨੦॥

ਪੁਸ਼ਪਾਵਤੀ-ਚੰਦ੍ਰਾਵਰ

ਰੂਪ, ਰੰਗ, ਕਈ ਲੋੜਾਂ, ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਜੇ ਖਿੱਚ ਪੈ ਜਾਏ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ 'ਚੰਗਾ ਲੱਗਣਾ' ਜੀ ਸਮਾ ਜਾਏ, ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ :—

ਪੁਸ਼ਪਾਵਤੀ (ਇਕੱਲੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ) :

ਦਿੱਤੀ ਹਾਰ ਦਿਲਾ ! ਤੂੰ ਭਾਰੀ
ਪ੍ਰੇਮ ਤੀਰ ਖਾ ਵਿੱਝ ਗਿਓਂ,
ਬੱਦਲ ਅਜੇ ਵੱਸਿਆ ਨਾਹੀਂ
ਤੂੰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਿਓਂ ।
ਖੱਪ ਗਈ ਅੱਜ ਸੋਚਾਂ ਕਰਦੀ,
ਜੀ ਲਾਂਦੀ ਮੈਂ ਅੱਕ ਗਈ,
ਬਾਗ਼ੋਂ ਨਿਕਲ ਬਨਾਂ ਵਿਚ ਆਈ,
ਓਟ ਤਕਾਂਦੀ ਥੱਕ ਗਈ ।
ਜਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂ ਮਨ ਏ ਨਾਲੇ,
ਇਸ ਤੋਂ ਕਿੱਥੇ ਲੁੱਕ ਸਕਾਂ,

ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਈ ਬਾਬੂਆ ! ਨਾਲ ਸਾਡੇ,
ਬਿਨ ਦੋਸ਼ਿਆਂ ਆਨ ਸਤਾਇਆਈ ।
ਤੇਰੇ ਮਾਂਹ ਨਾ ਅਸਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਮਾਰੇ,
ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਤੇ ਭੁਏਂ ਪਟਕਾਇਆਈ ?
ਜੰਗ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਬੰਦੂਕ ਆਈ,
ਮੋਢੇ ਬੀਰਾਂ ਹੀ ਏਸ ਨੂੰ ਚਾਇਆਈ ।
ਦੱਸ ਕਾਇਰਾ ! ਮੂਰਖ ਉਹ ਰਹੇ ਕਿੱਥੇ,
ਤੈਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਇਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜਾਇਆਈ ?
ਵਿੱਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਵੱਸਦੇ ਹਾਂ,
ਮਕੜੀ ਵਾਂਗ ਨਾ ਫਸਲ ਵਰਾਨ ਕਰਦੇ ।
ਤੋਤਜਾਂ ਵਾਂਙ ਨ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਟੁੱਕਦੇ ਹਾਂ,
ਕਦੇ ਬਾਗ਼ ਦਾ ਨਹੀਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ।
ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਂਙ ਨਾਂ ਮੱਲਦੇ ਫੁੱਲ ਬਾਬੂ,
ਪਿੱਦੀ ਵਾਂਙ ਮਕਰੰਦ[1] ਨਾ ਹਾਨ ਕਰਦੇ ।
ਖਾਣਹਾਰ ਨਾਂ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ,
ਕੁਛ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਕਰਦੇ ।
ਜਿਹੜਾ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਧੁਰਾਂ ਦਾ 'ਸੱਪ' ਵੈਰੀ,
ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਵੈਸ਼ ਕੁਹਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਜੀਹਦੇ ਲੜੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਨ ਤੁਸਾਂ ਪੱਲੇ,
ਜਿਹੜਾ ਮਲਕੜੇ ਡੰਗ ਚਲਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਜਿਹੜਾ ਦੁੱਧ ਬੀ ਪੀਕੇ ਡੰਗ ਕਰਦਾ,
ਜਿਹੜਾ ਪਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਝਾਂਵਦਾ ਹੈ,
'ਵੈਰੀ' ਓਸਦਾ ਮੋਰ ਅਹਾਰ ਕਰਦਾ,
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਕੀੜੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਜਾਨ ਕਰਦੇ,
ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਉਪਜਾਂਵਦੇ ਨੀਂ,
ਜਿਹੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਜੇ ਵਧਣ ਤਾਂ ਧਰਾ ਸਾਰੀ,
ਭੀੜ ਆਪਣੀ ਨਾਲ ਭਰਾਂਵਦੇ ਨੀਂ;
ਚੁਣਚੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾਂਵਦਾ ਹਾਂ,
ਤੁਹਾਡੇ ਵੀਰ ਸਾਥੋਂ ਸੁਖ ਪਾਂਵਦੇ ਨੀਂ ।
ਧਰਤੀ ਪਏ ਦਾਣੇ ਮੈਂ ਖਾਂਵਦਾ ਹਾਂ,
ਢੱਠੇ ਡਿੱਗੜੇ ਹੱਥ ਜੋ ਆਂਵਦੇ ਨੀਂ ।
ਭਲਾ ਕਰੇ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਬਾਬੂਆ ਓਇ !
ਤੁਸੀਂ ਓਸਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਾਂਵਦੇ ਹੋ !
ਮੈਤ੍ਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫੰਡ ਮਾਰਦੇ ਹੋ !
'ਘਾਤੀ-ਮਿੱਤ੍ਰ' ਬੀ ਤਦੇ ਸਦਾਂਵਦੇ ਹੋ ।
ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੋ ਬੁਰਾ ਕਮਾਂਵਦੇ ਹੋ,
ਬੁਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕਮਾਂਵਦੇ ਹੋ ।
ਨੇਕੀ ਨੇਕੀ ਦੀ 'ਕੂਕ ਹੋ ਦੇਣਹਾਰੇ,
ਬੁਰਾ ਬੁਰਾ ਪਰ ਸਦਾ ਕਰਾਂਵਦੇ ਹੋ ।
ਜ਼ਰਾ ਵੇਖ ਖਾਂ ਬਾਬੂਆ ਵੱਲ ਅਪਣੇ,
ਕਿਤੋਂ ਹਬਸ਼ ਦਾ ਜੰਮਿਆਂ ਜਾਇਆਂ ਵੇ ?
ਆਬਨੂਸ[2] ਦਾ ਯਾਰ ਤੂੰ ਕਿਤੋਂ ਆਇਓਂ ?
ਰਾਤ ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ਦਿਨੇਂ ਆਇਆਂ ਵੇ ?

[1]ਉਹ ਰਸ ਜੋ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਦੀਨ ਤੁਰੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
[2]ਇਕ ਕਾਲੀ ਲਕੜੀ ।

ਸ਼ਾਹੀ ਵੇਚਣਾ ਹਿਕੇ ਕਮਾਮ ਤੇਰਾ ?
ਖਾਨ ਕੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਨੱਸ ਆਇਆਂ ਵ ?
ਕਾਲਕ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ?
ਹਿਕੇ ਨਰਕ ਤੋਂ ਅੱਖ ਚੁਰਾ ਆਇਆਂ ਵੇ ?
ਪੁੱਠੇ ਤਵੇ ਤੇ ਧਰੋ ਜੇ ਨਵਾਂ ਆਲੂ,
ਤਿਵੇਂ ਨੱਕ ਦੀ ਬਣਤ ਹੈ ਬਾਬੂਆ ਓਇ !
ਜਿਵੇਂ ਕਾਲਚੇ[2] ਹੋਣ ਦੋ ਪਏ ਚਿੱਕੜ,
ਤਿਵੇਂ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਚੁਣਤ ਹੈ ਬਾਬੂਆ ਓਇ !
ਕਾਲੀ ਕੰਬਲੀ ਲੇਹੋ[3] ਦੀ ਹੋਇ ਖਾਧੀ
ਤਿਵੇਂ ਵਾਲਾ ਦੀ ਉਣਤ ਹੈ ਬਾਬੂਆ ਓਇ !
ਵੱਟਾ ਮਾਰ ਤਰਬੂਜ਼ ਨੂੰ ਛੇਕ ਪਾਈਏ,
ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਗਣਤ ਹੈ ਬਾਬੂਆ ਓਇ ।
ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਕਰੇਂ ਗੁਮਾਨ ਐਡਾ,
ਕਿਹੜੀ ਆਨ ਤੇ ਅੱਤ ਤੂੰ ਚਾਈਆ ਵੇ ?
ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਾ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਤੈਂ ਧਿਰ,
ਕਾਹਨੂੰ ਆਕੜੀ ਸ਼ਕਲ ਬਨਾਈਆ ਵੇ ?
ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨ ਪਈ ਤੈਨੂੰ,
ਧਰਮ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਕਲ ਨਾ ਪਾਈਆ ਵੇ !
ਪਾਣੀ ਪਾਕੇ ਚੱਪਣੀ ਡੁੱਬ ਮਰ ਖਾਂ,
ਮੰਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਆਈਆ ਵੇ !

ਬਾਬੂ :—

ਓ ਬੇਅਦਬ ਗੁਸਤਾਖ਼ ਬੇ ਦੀਦ ਪੰਛੀ !
ਬਕਬਕ ਸਾਹਿਬਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਾਈਆ ਓਇ !
ਖਾਜ਼ ਆਦਮੀ ਦਾ ਤੁਸਾਂ ਰੱਬ ਕੀਤਾ,
ਹੋਡ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਚਾਈਆ ਓਇ !
ਬੋਲੇਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਤਾ ਨ ਡਰੇਂ ਨੀਚਾ,
ਕੈਂਚੀ ਜੀਭ ਕਿਉਂ ਸਾਨ ਚੜ੍ਹਾਈਆ ਓਇ !
ਮਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈਂ ਹੋਰ ਕੀਹ ਮਾਰਾਂ,
ਨਹੀਂ ਦਿਆਂ ਫਾਂਸੀ ਮੁੱਲ ਪਾਈਆ ਓਇ !

ਮੋਰ :—

ਮਰ ਚੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਹ ਮਾਰਨਾ ਕੀ,
ਜਾਨ ਗਈ ਤਾਂ ਖੌਫ ਕੀ ਖਾਵੀਏ ਵੇ !
ਸੱਚ ਬੋਲਣੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਸੰਗੀਏ ਵੇ,
ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਦ ਤੇ ਹੀ ਖੇਡ ਜਾਵੀਏ ਵੇ !
ਪੱਲੇ ਤੁਸਾਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਰਿਜ਼ਮ ਨਾਹੀਂ,
ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾ ਹੱਕ ਬਨਾਵੀਏ ਵੇ !
ਜੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਆਦਮੀ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਦਮੀ ਕਿਉਂ ਕਰਾਵੀਏ ਵੇ ?
ਹੋਵੇ ਪਜਾਰ ਦੀ ਰਾਸ ਨਾ ਜਿਹਦੇ ਪੱਲੇ,
ਉਹ 'ਸੱਪ' ਹੈ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਲੋਕੋ !
ਜੋ ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਨਹੀ, ਖਲੋ ਸਕਦਾ,
'ਬਿੱਛੂ' ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਉਸਨੂੰ ਸਹੀ ਲੋਕੋ !

[1]ਰੀਠੇ ਦੀ ਕਾਲੀ ਤੇ ਰਤਾ ਚਿਟੇਸ ਵਾਲੀ ਗਿਟਕ ।
[2]ਉੱਨ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਕੀੜਾ ।

ਦਇਆ ਉਪਜਦੀ ਕਦੇ ਨਾ ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ,
ਓਹਨੂੰ ਬਾਣ 'ਕਸਾਈ' ਦੀ ਪਈ ਲੋਕੋ !
ਕੋਹੇ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਕਰੇ ਨ ਕਦਰ ਇਸਦੀ,
ਆਦਮੀਅਤ ਨਾ ਓਸ ਵਿਚ ਰਹੀ, ਲੋਕੋ !
ਖਾਜ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਤੂੰ,
ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ ਈ ?
ਸੁਹਣੇ ਰੱਬ ਨੇ ਸੁਹਣਾ ਇਹ ਬਾਗ਼ ਲਾਇਆ,
ਨਾਲ ਸੁਹਣਿਆਂ ਏਹ ਵਸਾਇਆ ਈ ।
ਹੁੱਬ ਪਜਾਰ ਦੀ ਓਸ ਹਵਾ ਘੋਲੀ,
ਨਾਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਓਸ ਬਣਾਇਆ ਈ ।
ਰਾਗ ਰੰਗ ਤੇ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਸਾਜੀ,
ਐਪਰ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਸੱਭ ਵਞਾਇਆ ਈ ।
ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਆਪ ਸਾਰੀ,
ਜਿਸਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿਆਣੀਏਂ ਜੀ !
ਜਿੱਥੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਵੇ,
ਓਥੇ 'ਰੱਬ-ਪਰਕਾਸ਼' ਪਛਾਣੀਏਂ ਜੀ !
ਸੁਹਣੇ ਕਾਦਰ ਨੇ ਸੁਹਣੀ ਹੈ ਰਚੀ ਕੁਦਰਤ,
ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਹਜ ਪਛਾਣੀਏਂ ਜੀ !
ਵੱਸੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸਾਰੇ ਮੀਂਹ ਇੱਥੇ,
ਦੀਦੇ ਖੋਲ੍ਹ ਇਸ ਛਹਿਬਰ ਨੂੰ ਮਾਣੀਏਂ ਜੀ !
ਰੱਬ ਰੁੱਠ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਸਮਾਨ ਚੜ੍ਹਿਆ,
ਹੋ ਗੁਮਰੁੱਠ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੈ ਗੁੱਠ ਵੜਿਆ,
ਕੁਦਰਤ ਸਾਜਕੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ,
ਸਦਾ ਚਮਕਦਾ ਜਿੱਕੁਰਾਂ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਿਆ,
ਹਰ ਫੁੱਲ, ਹਰ ਪੱਤੇ, ਹਰ ਫਲੀ ਉੱਤੇ,
ਨਕਸ਼ ਓਸ ਦਾ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਜੜਿਆ ।
ਏਸ [1]'ਦਿੱਸਦੇ' 'ਵੱਸਦੇ' ਵਿੱਚ ਸੁਹਣਾ[2]
ਆਪ ਵੱਸਦਾ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਸੰਸਾਰ ਘੜਿਆ ।
ਹੈ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਰਚੀ ਵਿਚ[3] ਰਚਨ-ਹਾਰਾ,
ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਜੇ ਜ਼ਾਹਿਰਾ, ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹੋ ।
ਰਤਨਾਂ, ਤਾਰਿਆਂ, ਸੂਰਜਾਂ, ਫੁੱਲ, ਪੱਤਾਂ,
ਵਿੱਚੋਂ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਕੋਲ ਕੋਲੋਂ ।
ਲਾਕੇ ਹੱਟ 'ਦੀਦਾਰ-ਵਪਾਰ' ਦੀ ਓ,
ਹਾਜ਼ਰ 'ਦਿੱਸਦਾ, ਹੋਰਥੇ ਨਹੀਂ ਟੋਲੋ ।
ਐਪਰ, ਕੁਚਲਕੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਰੱਬ ਟੋਲੋ,
ਤੁਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਫਰ ਤੋਲੋ ।
ਮੁੱਠ ਮਾਸ ਬਦਲੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਈ,
ਪਡ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਕੁੱਠ ਸੁੱਟੀਆ ਓਇ !
ਸ਼ੀਸ਼ਾ 'ਰੱਬ-ਦੀਦਾਰ' ਦਾ ਚੂਰ ਕੀਤਾ,
ਹੱਟ 'ਰੱਬ-ਵਪਾਰ' ਦੀ ਲੁੱਟੀਆ ਓਇ !

ਬਾਗ਼ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਆ ਵਰਾਨ ਕੀਤੋ,
ਖਿੜਨ ਖਿੜੇ ਜਮਾਲ[1] ਦੀ ਲੁੱਟੀਆ ਓਇ !
ਖਿਰਨ ਸਾਰੰਗ[2] ਦੀ ਬੰਦ ਹੋ ਚਲੀ ਬਾਬੂ !
ਗਿੱਚੀ ਰਾਗ ਦੀ ਆਣਕੇ ਘੁੱਟੀਆ ਓਇ !
ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਬਨਾ ਨਾ ਹੰਗੀਏ ਓਇ,
ਕਦੇ ਓਸਨੂੰ ਤੋੜ ਗਵਾਈਏ ਨਾ ।
ਜਿਹਦੇ ਘੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਨਾ ਹੋਇ ਪੱਲੇ,
ਕਦੇ ਓਸ ਨੂੰ ਭੰਨ ਵੰਞਾਈਏ ਨਾ ।
ਪਾ ਸੱਕੀਏ ਆਪ ਜੇ ਜਿੰਦ ਨਾਹੀਂ,
ਸੁਹਣੀ ਜਿੰਦੜੀ ਕੱਢ ਮੁਕਾਵੀਏ ਨਾ ।
ਮੋਰ ਮਾਰਨੇ ਸਹਜ ਅਨਾੜੀਆ ਓਇ,
ਐਪਰ ਆਪ ਬਨਾ ਸਕਾਵੀਏ ਨਾ ।
ਜੂਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਅੱਜ ਹੈ ਹੋਈ ਸੁੰਞੀ,
'ਬਿਨਾਂ-ਮੁੱਲ-ਰਾਗੀ' ਟੁਰ ਚੱਲਿਆ ਜੇ ।
ਨਾਲੇ ਪੈਲਾਂ ਅਮੁੱਲ ਦਿਖਾਣ ਵਾਲਾ,
ਨਟ[3] ਰੱਬ ਵਾਲਾ ਮੌਤ ਸੱਲਿਆ ਜੇ ।
ਰੂਪ ਰੰਗ ਤੇ ਫਬਨ ਅਨੂਪ ਵਾਲਾ,
ਸੁਹਣਾ ਛੈਲ ਬਾਂਕਾ ਕਾਲ ਛੱਲਿਆ ਜੇ ।
ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ,
ਪਾਪੀ ਹੱਥ ਨੇ ਭੁਏਂ ਪਥੱਲਿਆ ਜੇ ।
ਚੱਕ ਬਾਬੂਆ ! ਅਸਾਂ ਮੜ੍ਹੋਲੜੀ ਹੁਣ,
ਨੱਸ ਜਾਹ ਜੇ ਭਲਾ ਦਰਕਾਰ ਤੈਨੂੰ,
ਮੁੱਠ ਮਾਸ ਦਾ ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਦੇ ਝੁਲਕਾ,
ਬਾਕੀ ਕਰੀਂ ਨਾ ਹੋਰ ਖੁਆਰ ਮੈਨੂੰ ।
ਖੰਭਾਂ ਮੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਨੀਂਦ ਰਹਿੰਦੀ,
ਕੱਠਜਾਂ ਕਰੀਂ ਸੰਭਾਲ ਸੁਆਰ ਮੈਨੂੰ ।
ਭੇਜੀਂ ਪਾਸ ਗੁਸਾਈਂ ਦੇ ਖੰਭ ਮੇਰੇ,
ਉਹਨੂੰ ਸਾਰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਰ ਤੈਨੂੰ !
ਕਈ ਬਾਲ ਬੀਮਾਰ ਉਨੀਂਦਰੇ ਦੇ,
ਮਾਵਾਂ ਓਸਦੇ ਪਾਸ ਲਿਆਣ ਭਾਈ ।
ਕਰੇ ਚੌਰ ਓ ਮੋਰਛਲ ਮੌਂਡੜੇ ਦਾ,
ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਅਰਾਮ ਸੌਂ ਜਾਣ ਭਾਈ !
ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਹੈ ਪਿੰਡ ਦਾ ਅਸਾਂ ਖਾਧਾ,
ਦੇਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਰਾਸ ਸਿਆਣ, ਭਾਈ !
ਜੇਕਰ ਮਰ ਗਿਆਂ ਭੀ ਸੇਵਾ ਰਹੇ ਜਾਰੀ,
ਸਫਲ ਦੇਹ ਸਾਡੀ ਹੋਇ ਜਾਣ ਭਾਈ !
ਪਿੰਡ ਭੇਜ ਨ ਸਕੇਂ ਤਾਂ ਖੰਭ ਮੇਰੇ,
ਧਰਮਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੀਂ ।
ਚੌਰ ਬਨਾਂਗੇ, ਕਰਾਂਗੇ ਸੇਵ ਓਥੇ,
ਬਾਉਂ ਪਏਗੀ ਮੋਏ ਦੀ ਸੇਵ, ਇਹ ਵੀ ।

---

[1]ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਸਦਾ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

[2]ਖ਼ਾਸ ਰੱਬ ।

[3]ਇਸ ਰਚੀ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ।

[1]ਸੁੰਦਰਤਾ ।

[2]ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ, ਮੋਰ ਆਪਣੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਏਥੇ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੰਗ ਮੋਰ ਦਾ ਭੀ ਨਾਮ ਹੈ ।

[3]ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ।

ਲਹੂ ਤੁੱਧ ਦਾ ਵੀਰਲਾ ਡਿੱਗ ਰਹਿਆ
ਆਸੜ ਤੁੱਧ ਦੀ ਗਈ ਬਿਲਾ ਵੀਰਾ !
ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਅਨੰਤ ਮੋਏ,
ਮੇਰੇ ਜਿਗਰ ਵਿਚ ਕਬਰ ਅਮਾ ਵੀਰਾ !
ਬੱਕ ਲੱਥੀ ਹਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਬਦੀ ਮੈਂ
ਖੂੰਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਲੁਕਾ ਵੀਰਾ !
ਹਾਂ, ਤੱਤਿਆ ! ਅਰਸ਼ ਖਲੋਤਿਆ ਵੇ !
ਸਾਵੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ਰੰਗ ਰੰਗਾ ਵੀਰਾ !
ਚੁਹਚੇ ਰੰਗ ਤੇ ਤੋਤਲੇ ਬੈਨ ਤੇਰੇ
ਤੈਨੂੰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਲੀਤਾ ਖਾ ਵੀਰਾ !
ਭੌਰ ਛੱਡ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ ਪਿੰਜਰਾ ਤੈਂ
ਜਿਹੜਾ ਬੋਲਦਾ ਸੈਂ ਥਰ ਚਾ ਵੀਰਾ !
ਧਰਤੀ ਏਸ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦਾ
ਕਾਹਦਾ ਹੱਕ ਤੇ ਕਾਹਦਾ ਹੈ ਨਿਆਂ ਵੀਰਾ !
ਕੌਣ ਸਜਾਣਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਖੇੜਿਆਂ ਨੂੰ
ਕਿਸਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਵੇਖ ਕੇ ਚਾ ਵੀਰਾ !
ਏਸ ਚਾਉ ਤੇ ਪਜਾਰ ਦੇ ਖੰਭ ਲਾਕੇ
ਉਡਦਾ ਕੌਣ ਹੈ ਅਰਸ਼ਾਂ 'ਚ ਜਾ ਵੀਰਾ !

ਗੁਦਾਵਰੀ ਗੀਤ

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ
ਗੁਦਾਵਰੀ ਵਿਚ ਚਰਨ ਕਮਲ[1]

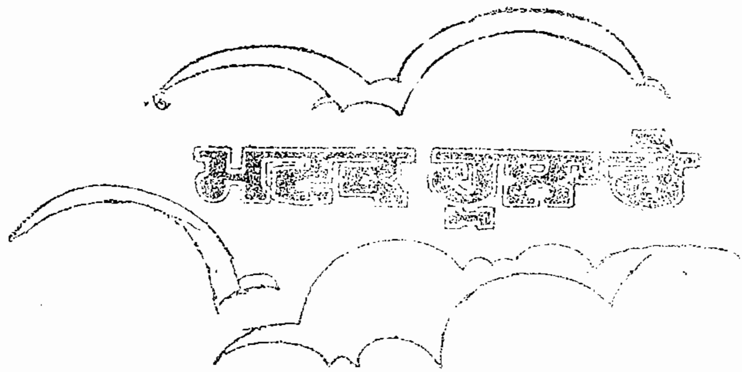
ਗੁਦਾਵਰੀ ਵਿਚ ਜਦ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦਾਤੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਧਰੇ ਤਦ ਮਾਨੋਂ ਗੁਦਾਵਰੀ ਸੰਗੀਤ ਰੂਪ ਹੋ ਨਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ :–

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ — ਤਾਰ ਤੇ

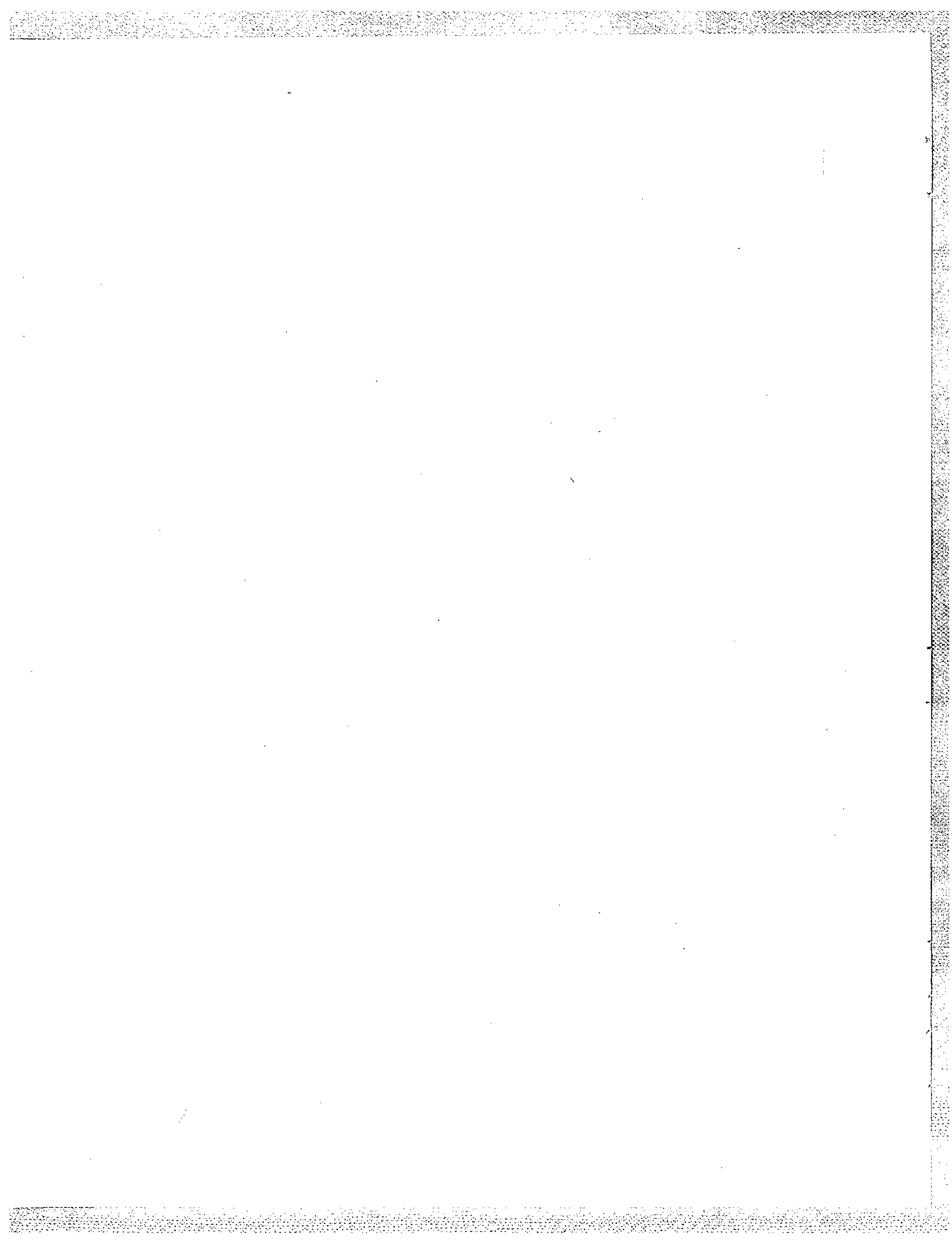
ਟੇਕ– ਨੀ ਮੈਂ ਚਰਨ ਪਰਸ ਬਉਰਾਨੀ !
ਥਰਰ ਥਰਰ ਕੰਬੀ ਛਿੜੀ ਖਿਰਨ ਹੈ
ਲਰਜ਼ ਗਏ ਮੇਰੇ ਪਾਨੀ !
ਝਰਨ ਝਰਨ ਰਸਭਿੰਨੜੀ ਛੁਟ ਪਈ
ਕੰਬ ਉਠੀ ਜਿਉਂ ਕਾਨੀ !
ਚਮਕ ਚਮਕ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੀ
ਬਿਜਲੀ ਜਿਉਂ ਥਰਰਾਨੀ !

[1]ਇਹ ਕਵਿਤਾ ੧੯੨੨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਪਤਮੀ ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਪੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਉਲਥਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਮਸਤ ਅਲੱਸਤੀ ਝੂਮਣ ਝੂੰਮੀ
ਪ੍ਰੇਮ ਲਟਕ ਲਟਕਾਨੀ !
ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਸਿਧ ਪਰਸੇ
ਪਰਸਿ ਪਰਸਿ ਪਛੁਤਾਨੀ
ਪਰਸ ਚਰਨ ਨਿਤ ਖੁਸ਼ਕ ਰਹੀ ਮੈਂ
ਰਸ ਬਿਨ੍ਹ ਉਮਰ ਬਿਹਾਨੀ !
ਕਉਣ ਸਖੀ ਅਜ ਛੁਹ ਗਿਆ ਸਾਨੂੰ
ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦਾ ਦਾਨੀ !
ਨੀਵਿਆਂ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਮੈਂ ਵਗਦੀ
ਬਣੀ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਰਾਨੀ,
ਕਿਸ ਨੇ ਪਜਾਰ-ਅਣੀ ਆ ਚੋਭੀ
ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਾਰ ਖਿੰਚਾਨੀ ?

ਮੁਖ-ਬੰਧ

੧.

ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਜਦ ਇਸ ਸੰਚਯ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਮਾਨੀ ਪੀਂਘਾਂ ਵਿਚ ਝੂਲਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਂਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਰਸ-ਵੈਰਾਗਜ ਅੰਕਿਕ, ਕਾਵਿ ਚੂੜਾ-ਮਣਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਗਏ ਸਨ । ਕੋਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਆਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ "ਕੁਦਰਤ-ਵੱਸਿਆ" ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ "ਕੁਦਰਤ ਦੇਵੀ" ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਬਣੇ ਸਨ ਤੇ ਅੰਦਰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਾਲਜੇ ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਦਾ 'ਰਾਗ ਮੰਦਰ' ਹੈ, ਓਥੇ ਜਾ ਟਿਕੇ ਸਨ । ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਕਵੀ ਦਾ ਅਜ਼ਲ ਥੀਂ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਕਵੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਛਾਤੀ ਆਣ ਉੱਛਲਦੀ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ 'ਅਰੂਪ-ਨਾਦ' ਕਵੀ ਦੇ 'ਰਸ-ਅਲਾਪ' ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਵੀ ਆਪ ਇਸ 'ਕਵੀ-ਕੁਦਰਤ-ਸੰਜੋਗ' ਵਿਚ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਇਕ ਅਣੋਖੀ ਬਿਸਮਿਲ ਬੇਖ਼ੁਦੀ ਵਿਚ ਗੜੂੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਝਲਕੇ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਉਸ ਅਸਰ ਹੇਠ ਰਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ—

> 'ਕੁਦਰਤ' ਤੇ 'ਕਾਦਰ' ਦਾ ਜਲਵਾ
> ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਇਕ ਸਿਜਦਾ,
> ਰੰਗ ਫੀਰੋਜ਼ੀ, ਝਲਕ ਬਲੌਰੀ
> ਡਲ੍ਹਕ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੀ,
> ਰੂਹ ਵਿਚ ਆ ਆ ਜਜ਼ਬ ਹੋਇ
> ਜੀ ਵੇਖ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਰਜਦਾ ।

ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਕਵੀ ਦੇ ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲੇ ਰੂਹ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਤੇ ਅਣਮੁੱਲੀਆਂ ਘਟਨਾਂ ਹਨ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਇਕ ਖਿਣ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ 'ਚੈਤੰਨਯ' ਜੈਸੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਉਨਮਾਦ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜ਼ਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਕਹਿ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਰਸ ਦੇ ਦਰਯਾ ਅਠੱਲ੍ਹਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੰਤ ਤੀਬ੍ਰ ਵੇਗ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕਵੀ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਹੈ :—

> ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ,
> ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ;
> ਨਿਹੁੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ?
> ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ ।
> ਇੱਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ,
> ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ—
> ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ
> ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ।

ਕੁਦਰਤ ਕਵੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਰਸਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਮੰਗਲ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, "ਸਰਬੰ ਖਲੂ ਵਿਦ"—ਚਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਆਪਣੀਆਂ ਰੰਗ ਅਫ਼ਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪਿਆਰ-ਛੁਹ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਸ਼ਮੀਰਾਂ ਨਸ਼ੀਲੀ ਨਸ਼ੀਲੀ ਮਟਕ ਵਿਚ ਨਰਮ ਨਰਮ ਹੁਮਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਖੇੜੇ ਖੇੜਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, 'ਸਦਾ ਬਸੰਤ' ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਫ਼ਨੇ ਤੇ ਨੀਂਦਰ ਦਾ ਰੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਸਰਬੱਤੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੁੰਬਸ਼ ਦੀ ਲਹਿਰ ਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ 'ਕਵੀ-ਕੁਦਰਤ-ਸੰਗਮ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਪੇ ਵਰਕਿਆਂ ਵਿਚ 'ਜੀਵਨ-ਜਲ' ਦੇ ਸੋਮੇਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ।

੨.

ਇਸ ਸੰਚਯ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਚੰਨ-ਟੁਕੜੀਆਂ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਪਿਨਸਲ ਦੀਆਂ ਮੱਧਮ ਲਕੀਰਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾਈਆਂ ਬੈਰਾਗੀ ਵਰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਏਹ ਕਾਗਤ ਟੁਕੜੇ ਵਿਕੋਲਿੱਤਰੇ ਪਏ ਸਨ । 'ਅਮੀਰ-ਰਸ' ਸਦਾ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਫੁਰੀ-ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕੀਹ ਹੈ ? ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ?—ਸੁਹਣਾ ਹੋਣਾ, ਚਮਕਣਾ, ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੰਬ ਜਾਣਾ ਬੱਸ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆਂ ਇਹ ਨੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਦਿੱਸ ਪਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰੂਪ-ਵੰਤੀਆਂ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀਆਂ ਭਰ ਜੁਵਾਨੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਪੇ ਤੋਂ ਮਸਤ ਹੋ ਮਹੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ 'ਰੂਪ-ਮਾਣਨ' ਦੇ ਉਨਮਾਦ ਵਿਚ ਲੀਰਾਂ ਪਾਈ ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਅੰਗ ਤੇ ਰੂਪ ਪਿਨਸਲੀ ਮੱਧਮਤਾ ਵਿਚੋਂ ਬੀ ਚਮਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਾਵਜ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੁਅੰ-ਗਨੀਆਂ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੰਨਯਾਂ ਹਨ । ਇਹ ਦੇਵੀਆਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਕਈ ਵੇਰ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਆਣ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜ ਨਾਲ ਤੁਰੀਆਂ ਆਈਆਂ, ਇਓਂ ਇਕ ਮਿਕ

ਹੋਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਕਫ ਸਨ । ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਝਾਖਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ ਉਜਾੜਾਂ ਤੇ "ਬਨ-ਰਾਹਾਂ" ਵਿਚ ਖਲੋ ਕਿਸੇ ਪੇਂਡੂ ਹੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੀਵੇ ਉਧਾਰ ਲਏ ਤੇ ਮਾਂਗਵੇਂ ਦੀਵਿਆਂ ਦੇ ਨੂਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂਰੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੱਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਞਾਤਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਕਈ ਵੇਰ ਰੱਦੀ ਕਾਗਤਾਂ ਉਤੇ ਪਿਨਸਲਾਂ ਨਾਲ ਦੀਵੇ ਦੇ ਮੱਧਮ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਕੀਤੇ । ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੀਵੇ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਾਂਗਵੇਂ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਹੇਠ ਕਿੰਨੇ ਪਿਆਰ ਪਾਏ, ਦੋਸਤ ਬਣਾਏ, ਬੰਦੇ ਪਛਾਤੇ, ਸੁਹਣੇ ਸੁਫਨੇ ਗਲ ਲਾਏ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀਆਂ ਛਬੀਆਂ ਘੜੀਆਂ, ਸੰਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਜਾਈਆਂ ।

ਕਈ ਵੇਰ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਨਸਲਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਂ ਵਾਹ ਸੁੱਟੀਆਂ ।

ਐਤਕਾਂ ਦੇ ਫੇਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹੀਆ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕੋਲਿੱਤਰੇ ਪਏ 'ਪਿਨਸਲ-ਅੰਕਿਤ' ਚਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਛਾਪੇ ਦਾ ਜਾਮਾਂ ਪਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਛਾਪੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਹੀ ਲਈ ।

੩.

'ਕਵੀ ਕੁਦਰਤ ਸੰਜੋਗ–ਚੁਪ' ਇਕ 'ਚੁੰਬਕ–ਚੁਪ' ਹੈ ਪਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਦੀ ਤੜਪ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਅਦਾਵਾਂ ਤੇ ਰਾਜ਼ ਤੇ ਰਮਜ਼ਾਂ ਕੁਛ ਕੁਛ ਬੇ-ਨਕਾਬ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਕਵੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਇਨਾਂ ਕਿਣਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕੰਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਪਿਆਰ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਫੜਕਦਾ ਬਾਜ਼ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਬਿਠਾਯਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਪੰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਲ-ਘੁੰਗਰੂ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ । ਬਾਜ਼ ਦੇ ਫੰਘਾਂ ਦੀ ਫ਼ਰਫ਼ਰਾਹਟ ਧੁਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਚੁੱਪ ਕਮਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਗ ਇਲਾਹੀ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ :–

"ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਦ ਸਰੋਦ ਸੁਣੀਵੇ
"ਫਿਰ 'ਸੰਗੀਤ-ਰਸ' ਛਾਇਆ ।"

ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੰਤ ਚਾਲ ਅਰੁਕਵੀਂ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿੰਦ ਵਾਂਗ ਤੜਪ ਰਹੀ ਹੈ । ਬਿਜਲੀ ਕੂੰਦ ਰਹੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਫੜਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਰਨਾਂ ਕੰਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅੱਜ ਕੁਦਰਤ ਦੇਵੀ ਦੇ ਘਰ ਇਹ 'ਪਿਆਰ-ਰਸ' ਦਾ ਪਿੜ ਬੱਝ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਰਸ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁਬਕੀਆਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਵੀ ਦੀ ਰਗ ਰਗ ਖਿੜਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਵਾਂਗ 'ਸਦਾ-ਵਿਗਾਸ' ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿਚ ਤੜਪ ਉੱਠੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਸ਼ੀਲੀ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਛ ਅਨੰਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, 'ਰਸ-ਰੰਗ' ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਧਰ ਇਹ ਸਰਬੱਤੀ ਪਿਘਲਿਆ ਪਿਆਰ ਇਸ ਅਕਹਿ ਸਮੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗ 'ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ' ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਤੇ ਉਧਰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੰਘਰੀ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਨੇਕ ਆਭਾਂ ਵਾਲੀ, ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਹੋ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਰਸ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਚਮਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਘੁਲੇ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਲਹਿਰਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਵਣ ।

ਇਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੜੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੁਫਾਨ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਪਈ ਕਾਲੀ ਤੀਊੜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚੰਬੇਲੀ-ਫੁਲ ਦੀ ਨਰਮ ਚਿੱਟੀ ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਹੱਸੀ ਨੂੰ ਇਕ ਹੀ ਵਾਹੀ ਲਕੀਰ ਦੇ ਫੇਰ ਦੀ ਬੱਸ ਰਮਜ਼ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ।

ਵਿੱਥਾਂ ਅਮਿਣਵੀਆਂ ਵਿਚ,
ਸਿਰ ਚੀਰਦੇ ਬਰਾਂਦੇ
ਜਾਂਦੇ ਅਨੰਤ ਚਾਲੀਂ,
ਚਮਕਾਂ ਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਾਂਈਂ ।
ਚਮਕਾਰ ਰੰਗ ਦੇਣਾ,
ਰਸ ਝੂੰਮ ਵਿਚ ਝੁੰਮਾਣਾਂ,
ਇਕ 'ਜਿੰਦ-ਛੋਹ' ਲਾਣੀ,–
ਅਟਕਣ ਨਹੀਂ ਕਿਥਾਈਂ ।
ਲਰਜ਼ਾ ਵਤਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
ਲਰਜ਼ਾ ਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
ਰੇਖਾ ਅਨੰਤ ਅਟਿਕਵੀਂ,
ਲਰਜ਼ੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਪਾਈ ।

੪.

ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ 'ਜੀਅਦਾਨ' ਦੇਣਾ ਆਰਟ (ਹੁਨਰ) ਦੀ ਉੱਚੀ ਕਿਰਤ ਹੈ, ਮੋਏ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜੁੰਬਸ਼ ਹਲੂਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਦਰਦ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਛਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਮਾਰ ਪਈ ਜਦ ਮਾਰਤੰਡ ਨੂੰ
ਪੱਥਰ ਰੋ ਕੁਰਲਾਣੇ :–
ਪੱਥਰ ਤੋੜੇਂ ਦਿਲ ਪਯੇ ਟੁਟਦੇ
ਦਿਲ ਕਾਅਬਾ ਰੱਬਾਣੇ,
'ਲਾਇਂ ਹਥੌੜਾ ਸਾਨੂੰ ? ਪਰ ਤੱਕ
–ਸੱਟ ਪਏ 'ਰਬ-ਘਰ' ਨੂੰ
'ਘਟ ਘਟ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਜਿਹੜਾ–
ਤੂੰ ਕਿਨ੍ਹ ਰੱਬ ਸਿਵਾਣੇ ?'

ਅੱਜ ਥੀਂ ਬਾਦ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕਵੀ ਦੀ ਕੋਮਲ ਸਰ ਦੀਆਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਆ ਕਰੇਗਾ–ਦੋਵੇਂ ਹਥੌੜਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਢਹਿ ਪਿਆ ਕਰਨਗੇ, ਕਿਸ ਪਿਛੇ ਇਹ ਕੁਝ ? ਇਹ ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਕਵਿਤਾ ਇਸ ਸੋਚੀ ਵਿਚ ਆਲਮਗੀਰ ਇਨਸਾਨੀ ਕਲਚਰ (ਪ੍ਰਬੁੱਧਤਾ) ਦੀ ਇਕ ਨਵੀ ਫੁੱਟੀ ਕਲੀ ਹੈ । ਇਹ ਦਇਆ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਵਾਂ ਜਾਦੂ ਹੈ ਤੇ ਦਇਆ ਹੀ ਕੇਵਲ ਇਨਸਾਨੀ ਧਰਮ ਹੈ । ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਨੰਤ ਬਿਹਬਲਤਾ, ਅਨੰਤ ਬੇਸਬਰੀ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਅਮਲੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ।

Motif ਇਸ ਆਰਟਿਸਟ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਜੀਵਨ ਲਰਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਇਕ ਨਿਰੀ ਚੌਖਟ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੜਪਦੀ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਦਾ, ਪਜਾਰ ਦੀ ਅਨੰਤ ਬੇਸਬਰੀ ਦਾ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਨੰਤ ਚਾਲ ਤੇ ਗਰਮ ਧੜਕ ਦਾ । ਇਸ ਰੰਗ ਵਿਚ

ਰਚੀਆਂ ਹੁਸਨ ਕੰਬਣੀਆਂ ਦੀਆਂ 'ਰਸ-ਰੰਗ-ਛੁਹ' ਨਾਮੇ ਕਈ ਨਜ਼ਮਾਂ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਪਿਰਟ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਅੱਖਰ-ਅੱਖਰ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਪਏ ਹਨ :–

''ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਂ ਨੂੰ
ਅਸਾਂ ਧਾ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ,
ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਨ ਆਏ
ਸਾਡੀ ਕੰਬਦੀ ਰਹੀ ਕਲਾਈ
.. .. ..
ਫਿਰ ਲੜ ਫੜਨੇ ਨੂੰ ਉਠ ਦੌੜੇ
ਪਰ ਲੜ ਓ 'ਬਿਜਲੀ ਲਹਿਰਾ'
ਉਡਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਅਪਣੀ
ਛੁਹ ਸਾਨੂੰ ਗਯਾ ਲਾਈ :–
ਮਿੱਟੀ ਚਮਕ ਪਈ ਇਹ ਮੋਈ
ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੂਆਂ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੇ,–
ਬਿਜਲੀ ਕੂੰਦ ਗਈ ਥਰਰਾਂਦੀ,
ਹੁਣ ਚਕਾਚੂੰਧ ਹੈ ਛਾਈ !''

ਇਸ ਸੰਚਯ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ **'ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਜ਼ਾਰੇ'** ਇਕ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਗਲੇ, ਅਨੇਕ ਪਾਣੀਆਂ ਤੇ ਛਾਯਾਂ ਛਾਵਾਂ ਪ੍ਰਛਾਵਿਆਂ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਵਿਚ ਧੋ ਧੋ ਕੇ ਤੇ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਪਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਲਾ ਵਿਚ 'ਨਵੇਂ-ਕਸ਼ਮੀਰ' ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਮੋਤੀ ਹਨ :–

ਮੈਂ ਰੁੰਨੀ, ਮੈਂ ਰੁੰਨੀ ਵੇ ਲੋਕਾ !
ਮੀਂਹ ਜਿਉਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਏ :
ਟੁਰੀ ਵਿਦਸਥਾਂ ਡਲ ਭਰ ਆਏ
ਤੇ ਵੁੱਲਰ ਉਮਡ ਉਮਡਾਏ :–
ਆਪਾ ਹੇਠ ਵਿਛਾਕੇ ਸਹੀਓ !
ਅਸਾਂ ਨਵਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਣਾਇਆ,
ਗਾਓ ਸੁਹਾਗ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਸੁਹਣਾ,
ਕਦੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਚਲ ਆਏ ॥

ਇਸ 'ਭਾਵ-ਛਹਿਬਰ' ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਮੋਤੀ ਹਨ, ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹਨ ਤੇ ਓਥੋਂ ਮੁੜ ਗੰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਤੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ''ਅਥਰੂ-ਧਰਮਸਾਲ'' ਰਚੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਗ਼ਦਾਦ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੁਹਣੀ ਛੁਹ ਵਾਲੀ ਸਿਲਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਾਂਭ ਰੱਖੀ ਹੈ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੇ ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਥੜ੍ਹਾ ਤੇ ਬੰਗਲੇ ਗੁੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ :–

'ਨਾਨਕ-ਛੁਹ' ਦਾ ਸੰਗ ਅਜ ਤਕ
ਬਗਦਾਦ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਿਆ,
'ਨਾਨਕ-ਛੁਹ' ਦਾ ਥੜ੍ਹਾ ਬੰਗਲਾ
ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੇ ਭੰਨ ਗਵਾਇਆ !
.. .. ..

''ਭਾਗਭਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ'' ਵਿਚ ਓਹੋ ਨਾਮ ਕਣੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ :–

''ਉਸ 'ਅਨੰਤ ਕਿਣਕੇ' ਦੀ ਚਹਿਯੇ
ਅਜ ਕੁਛ ਵੰਡ ਵੰਡਈਆਂ।''

ਆਪ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਪੰਘਰੀ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਇਉਂ ਕਲੋਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਉਂ ਬਾਲ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ–

''ਚਸ਼ਮੇਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂ 'ਛੋਹ ਗ਼ੈਬ' ਦੀ
ਮਿਲੀ, ਪਿਆ ਨਿਤ ਖੇਡੇ,
'ਛੁਹ ਅਪਣੀ'ਦੀ ਗੋਦ ਖਿਡਾ ਤਿਉਂ,–
ਮਾਂ ਨੂੰ ਏ ਕੁਛ ਫਬਦਾ''।

ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਵਾਂ 'ਨਸੀਮ' ਦੀਆਂ ਆਪ ਲਈ ਸਰਬੱਤੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ।

ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਬਾਲ ਪਿਆਰਾ
ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੋਈ ਪਯਾਰਾ
ਜੋ ਆਵੇ ਉਸ ਲਾਡ ਲਡਾਵੇਂ
ਠਾਰੇਂ ਜਿੰਦੀਆਂ ਲੂਠੀਆਂ।

ਆਪ ਦੀ 'ਵੁੱਲਰ' ਉੱਪਰ ਕਵਿਤਾ–'ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਰ ਰਹੀ ਤੈਂ ਉਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲੈਂਦੀ' ਤੇ 'ਨਿਰਜਨ ਫਬਨ ਕੁਆਰੀ ਰੰਗਤ' ਨੇ 'ਰਸ ਅਨੰਤ ਦਾ ਵਰਿਆ', ਅਕਹਿ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਵੁੱਲਰ' ਇਕ ਨੱਚਦੀ ਪਰੀ ਵਾਂਗ ਅੱਧ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਡ ਰਹੀ ਹੈ, ਝੀਲ ਕੀਹ ਹੈ ? ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੁਜੱਸਮ ਹੈ।

... ...

'ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ' ਵਿਚ ਚਨਾਰ 'ਜੋਗੀ ਖੜੇ' ਹਨ ਤੇ ਨੀਰ ਦੇ ਵਗਣ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਚੈਤੰਨਯ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੋਂਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਚਾਹ ਤੇ ਨੀਵਾਣਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਓਨੂੰ ਗਿਰਾਣਾ ਇਹ ਆਦਮੀ ਦੀ ਗਿਰਨ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ :—

ਲਾਵੇ ਡਾਢਾ ਜ਼ੋਰ ਪਹਿਲ ਉਚਾਣ ਨੂੰ
ਪਹੁੰਚਾਂ, ਮਾਰ ਉਛਾਲ, ਪਰ ਖਿਚ ਰੋਕਦੀ
ਉੱਚਾ ਜਾਂਦਾ 'ਖਿੱਚ' ਫਿਰ ਲੈ ਡੇਗਦੀ,–
ਉਛਲ ਗਿਰਨ ਦਾ ਨਾਚ ਹੈ ਵੇ ਹੋ ਰਿਹਾ।
.. .. ..

ਬਿਰਛਾਂ ਵਿਚ 'ਸੁਹਣੀ ਸ਼ੈ' ਦੀ ਛੁਹ ਦੇ ਕਦੀ ਆਏ ਸੁਆਦ ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਕਿੰਨੀ ਤੀਬਰ ਹੈ : —

'ਪਯਾਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰ ਆਵੇ
ਉਛਾਲ ਕਲੇਜਾ ਖਾਏ—
'ਪਰ ਉਹ ਪਯਾਰ ਸੁਆਦ ਨ ਵਸਦਾ'

'ਕੁੱਕੜ ਨਾਗ' ਆਪ ਨੂੰ ਲਟਬਉਰਾ ਗੀਟਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਲੱਗਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵਾਤਸਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਆਯਾ ਹੈ :—

'ਲਟਬਉਰਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਕੁੱਖੋਂ
ਤੋਂ ਖੇਡੰਦੜਾ ਆਇਆ'।

ਵੈਰੀ ਨਾਗ ਦੇ 'ਫ਼ੀਰੋਜ਼ੀ ਰੰਗ' ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਡਲ੍ਹਕ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ ਚਮਕ, ਸੁੱਚੇ ਨਗ ਦੀ ਆਬ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਨਾਗ ਮਾਨੋਂ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਗੀਨਾ ਹੈ ।

... ...

'ਵਿਦਸਥਾਂ' ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਲਪੁਨੇ ਦਾ ਅਯਾਣਾਪਨ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

"ਮੋਹ ਲਜਾ ਤੇਰੀ ਨਿਮਰਤ ਨੇ
ਤੇਰਿ ਮਾਉਂ ਵੇਖ ਜੀ ਠਰਿਆ" ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਮਹਾਂ ਰਾਣੀ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸੂਖਮ ਦਰਦ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਤ ਬਾਗ ਦੇ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਹਿਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ । ਬਾਗ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਸਭ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਥੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਆਪਣੇ 'ਹੁਸਨ ਅਹਿਸਾਸ' ਦੇ ਸਰੂਰ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਮਦ ਭਰੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖਯ ਨਾਲ ਬਾਗ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਛੁਹ, ਇਕ ਸੁਖ ਭਰੀ ਰਸ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ; ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਿਮਾਣੀ 'ਰੱਬ ਰੰਗ ਰੱਤੀ' ਫਕੀਰ ਲੱਲੀ ਨੂੰ ਆਪ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਲੱਲੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਹਾਣੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਕ (Mystic Romance) ਰੋਮਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਫਕੀਰ ਕਥਾ ਹੈ–

ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਫਕੀਰ ਇਕ ਗਰੀਬ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਦੀ ਲੜਕੀ ਲੱਲੀ 'ਸਾਈਂ ਪਿਆਰ' ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਲੱਲੀ ਜਦ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਉਸ ਦੀ ਸੱਸ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਪੇਕੇ ਗਰੀਬੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਫ਼ਰਤ ਸੱਸ ਦੀ ਲੱਲੀ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਸੀ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਕ ਦਿਨ ਲੱਲੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੇਗਚੀ ਭਰੀ ਖੀਰ ਦੀ ਲੱਲੀ ਦੇ ਸਾਹੁਰੇ ਘਰ ਘੱਲੀ । ਲੱਲੀ ਨੇ ਸੱਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ :—"ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਖੀਰ ਘੱਲੀ ਹੈ" । ਖੀਰ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਸੱਸ ਨੂੰ ਥੋੜੀ ਦਿੱਸੀ, ਹਕਾਰਤ ਨਾਲ ਲੱਲੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ :—"ਜਾਹ ਵੰਡ ਦੇਹ ਸਾਰਾ ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਖਾਏ ।" ਲੱਲੀ ਨੇ ਸਾਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਘੱਲੀ, ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਨੂੰ ਬੁਲਾਯਾ ਤੇ ਖੀਰ ਵਰਤਾਈ, ਸਭ ਨੇ ਖਾਧੀ, ਪਰ ਲੱਲੀ ਦੀ ਖੀਰ ਨਾ ਮੁੱਕੀ । ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਲੱਲੀ ਦੀ ਸੱਸ ਸੜ ਉਠੀ, ਨਾ ਤੱਕਿਆ, ਨਾ ਪੜਤਾਲਿਆ ਤੇ ਜਦ ਲੱਲੀ ਆਖਿਆ :— 'ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਬੀ ਖਾ ਗਏ ਹਨ, ਮਾਏ ਖੀਰ ਬਚ ਰਹੀ ਹੈ', ਸੱਸ ਨੇ ਕਿਹਾ—'ਜਾਹ ਦਰਯਾ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸੁੱਟ ਦੇਹ ।' ਲੱਲੀ ਨੇ ਦਰਯਾ ਵਿਚ ਦੇਗਚਾ ਅਡੋਲ ਧਰ ਦਿਤਾ । ਇਹ ਦੇਗਚਾ ਤਰਦਾ ਤਰਦਾ ਉੱਥੇ ਜਾ ਠਹਿਰਿਆ ਜਿਥੇ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਲੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੇ । ਦੇਗਚਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣਿਆ, ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਗਰੀਬ ਪਿਉ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਓਸ ਗੁੱਸਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਲੱਲੀ ਰੱਬ ਰਸੀਦਾ ਤਾਂ ਸੀ ਹੀ, ਬਾਪ ਨੇ ਮਿਹਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹੋਰ ਰੰਗਣ ਚਾੜ੍ਹੀ, ਲੱਲੀ ਨੀਮ ਪਾਗਲ ਹੋ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਵਿਚਰਨ ਲੱਗੀ । ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੱਲੀ ਇਕ ਤੰਦੂਰ ਤੇ ਗਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ; "ਮੈਨੂੰ ਕੱਜਣ ਦਿਓ !" ਨਾਨਬਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ :—"ਲੱਲੀਏ ਤੈਨੂੰ ਕੀਹ ਕੱਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ?" ਪਰ ਲੱਲੀ ਨੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨ ਲਏ । ਲੱਲੀ ਨਾਮੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਫਕੀਰੀ ਭੇਤ ਉੱਪਰ ਇਕ ਆਪ ਦਾ ਕਟਾਖਯ ਹੈ । ਲੱਲੀ ਆਪਣੇ ਭਰ ਆਏ ਅੰਦਰਲੇ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਾ-ਮਹਿਰਮਾਂ ਥੀਂ ਛੁਪਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਲੀ ਹੋਸ਼ ਫਕੀਰੀ ਵਿਚ ਆਂਦੀ ਹੈ । ਅੰਦਰਲੇ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਜਰਦੀ ਤੇ ਕੱਜਦੀ ਹੈ, ਭਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲਈ 'ਗ਼ੈਰ-ਅੱਖ' ਤੋਂ ਲੁਕਾਉਂਦੀ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ ।

'ਨੂਰ ਜਹਾਂ' ਤੇ 'ਲੱਲੀ' ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਤੇ ਫਰਾਮੁਰ'ਜ਼ ਮੁੜ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿੱਸੇ ਹਨ । 'ਸਰ ਟਾਮਸ ਮੂਰ' ਦੇ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਮੁੜ ਇਸ ਜੋੜੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਬੁਖ਼ਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਹਿੰਦ ਦੀ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਸੀ, ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਸੀ । ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਦਾ ਆਸ਼ਿਕ ਸੀ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ, ਪਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗ-ਰੱਤੜੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇ । ਸੋ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਜੋ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਗਵੱਯਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਫ਼ਰਾਮੁਰਜ਼ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਰਾਗ, ਕਾਵਿ ਕਟਾਖਯ, ਉੱਚੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹ-ਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਵਲਵਲੇ ਵਾਲਾ ਅੰਦਰਲਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਨਾਲ ਦੁਚਿਤਾਈ ਭੀ ਹੋ ਗਈ । ਕਸ਼ਮੀਰ ਅੱਪੜ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਅਚਰਜਤਾ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ 'ਫ਼ਰਾਮੁਰਜ਼' ਹੀ ਮੇਰਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ । ਕਵਿ 'ਮੂਰ' ਨੇ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਪਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਅਨੂਪਮ ਕਾਵਯ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਓਸ ਉਪਰ ਸ਼ੈਦਾ ਹੋਯਾ ਪਰਵਾਨਾ ਫ਼ਰਾਮੁਰਜ਼, ਬੁਖ਼ਾਰੇ ਦਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ, ਵਿਆਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੀ ਸੁਖ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਫ਼ਨਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੰਨਤ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਛ ਝਾਂਵਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਸੁਫ਼ਨੇ ਬਾਦ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਆਰਜ਼ੂ ਮਾਨੋਂ ਵਿਲਕਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਟਾਰ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਸੁਫ਼ਨੇ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਫ਼ਰਾਮੁਰਜ਼ ਦੇ ਗੋਰੇ ਹੱਥ ਜਦ ਦੁਆ ਨੂੰ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਕਮਲ ਆ ਜੁੜੇ ਹਨ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਤੇ ਦੁਆ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਦਿਲ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਅਸਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਤੇ ਫ਼ਰਾਮੁਰਜ਼ ਜਿਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਆਪਣੀ (ਹਾਲੇ ਅਣ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ)[1] ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦਰਸਾਯਾ ਹੈ–

'ਤੜਪ—ਗੋਪੀਆਂ' 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਮਗਰ ਜੋ
ਲੋਕੀਂ ਪਏ ਸੁਣਾਵਨ,
ਲੁੱਛਣ—ਸੱਸੀ 'ਪੁੰਨੂੰ' ਪਿੱਛੇ
ਜੋ ਬਲ ਤੜਫ ਦਿਖਾਵਨ,

---

[1]ਹੁਣ ਇਹ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਵੇਖੋ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ।

'ਰਾਂਝੇ' ਮਗਰ 'ਹੀਰ' ਦੀ ਘਾਬਰ ;
ਮਜਨੂੰ ਦਾ ਸੁੱਕ ਜਾਣਾ,
ਏ ਨਹੀਂ 'ਮੌਹ ਨਜ਼ਾਰੇ' ਦਿਸਦੇ
ਇਹ ਕੁਈ ਰਮਜ਼ ਛਿਪਾਵਨ ।
ਹੇ ਅਰੂਪ ! ਇਹ ਤੜਪ ਉਹੋ ਨਹੀਂ
ਧੁਰੋਂ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਲਾਈ ?
ਕੀ ਇਹ ਚਿਣੰਗ ਨਹੀਂ ਉਹ ਜਿਹੜੀ
ਤੁਸਾਂ ਸੀਨਿਆਂ ਪਾਈ ?
ਮਿਲਣ ਤੁਸਾਨੂੰ ਦੀ ਏ ਲੋਚਾ—
ਏ ਹੈ ਤੜਫ ਤੁਸਾਡੀ,
ਜਿੱਥੇ ਰਮਜ਼ ਪਵੇ ਕੁਈ ਕਟਕੀ
ਏ ਕਮਲੀ ਹੋ ਜਾਈ ।

੪.

ਦੋ ਹਰਫ 'ਵਿੱਛੜੀ ਕੂੰਜ' ਤੇ 'ਵਿੱਛੜੀ ਰੂਹ' ਲਈ ਇਥੇ ਪਾਉਣੇ ਬੇਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ।

ਵਿੱਛੜੀ ਕੂੰਜ ਇਕ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸੁਣੇ ਗੀਤ ਦੀਆਂ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਹਨ । ਸੁਫ਼ਨਾ ਇੰਨਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਹੰਸ 'ਮਨਮੋਹਿਣ ਮੋਹਣੀਆਂ' ਦੇ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਇਕ ਸੁਹਣੇ ਤਬਕ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਆਯਾ ਸੀ, ਹੰਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਇਕ ਗੀਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਤਰਾਂ ਇਹ ਬੱਸ ਹਨ—

"ਮਿੱਠੇ ਤਾਂ ਲੱਗਦੇ ਮੈਨੂੰ ਫੱਲਾਂ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ,
ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਪਰ ਕੁੱਸਦੀ ।"

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਦੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਹਰਫ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨੰਤ ਜਿਹਾ ਮਿਲਵਾਂ ਹੁਸਨ, 'ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਯਾਦ' ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਏਹੋ ਹਰਫ ਬਸ ਖਿੜਕੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅਰਸ਼ੀ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਵਲੈਤਾਂ ਦਾ ਝਾਂਵਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਦੀ ਤਾਂਘ ਤੇ ਯਾਦ ਹੈ । ਸੱਚੇ ਵਤਨ ਤੇ ਹਮਵਤਨੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਮੁੱਕਦੀ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਬੀ ਉਹ ਯਾਦ-ਦਰਦ ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਝਲਕਦਾ ਭਾਵ (Suggestiveness) ਅਮੁੱਕ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ (Space) ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ।

"ਵਿੱਛੜੀ ਰੂਹ" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੁਫ਼ਨੇ ਵਿਚ ਸੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਈ ਬਾਕੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭੁਤਾ-ਜੋਤੀ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ-ਮੂਰਤੀ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰੀ ਅਜੀਬ ਵੈਰਾਗਜ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤੀਖਣ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ 'ਪਿਆਰ-ਦ੍ਰਵਤਾ' ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮਾਲਾ (ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ) ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਤੇਰੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਬ (ਪਾਣੀ) ਹੈ ।

ਪਰ ਮੈਂ ਬਿਨ ਪਾਣੀ ਕੁਮਲਾ ਰਹੀ ਹਾਂ ।
ਵੇ ਮਾਹੀਆ ! ਗਲੇ ਤੇਰੇ ਗਾਨੀਆਂ ।

(ਓਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤੇਰੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅੱਥਰੂ ਹੁਣ ਮੋਤੀ ਬਣ ਮਾਲਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ), ਰੋਵਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ (ਪਾਣੀ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕਿਸ ਕੰਮ; ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੇ) ਕੁਮਲਾਨੀ ਜਾਨੀਆਂ ।

'ਵਿੱਛੜੀ ਕੂੰਜ' ਵਿਚ ਰੂਹਾਨੀ ਵਲੈਤਾਂ ਦਾ ਝਾਵਲਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਤਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਵਿਛੋੜਾ ਤੇ ਮੰਦਾ ਲੱਗਣਾ (ਵੈਰਾਗ) ਤੇ ਦਰਦ ਅਨੰਤ ਸੰਖੇਪਤਾ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ । ਮੁੜ ਉਸੀ ਦਰਦ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣੀ ਅਦਾ ਨਾਲ ਤਾਰ ਲਟਕੇ ਹੋਏ ਮੀਂਹ ਦੇ ਤੁਪਕੇ ਦੇ ਮੂੰਹ "ਕੋਈ ਹਰਿਆ ਬੂਟ ਰਹਿਓ ਰੀ" ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ—

"ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਾਥੀ ਕੱਠੇ ਹੋ ਸਾਂ ਆਏ,
ਕਿਤ ਵਲ ਲੋਪ ਯਾਰ ਓ ਹੋਏ ਮੈਂ ਲਾ ਨੀਝ ਤਕੇਂਦਾ ।"

ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਵਲੈਤਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਸਪਸ਼ਟ ਲੱਖਣਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਅਜਾਣੀ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ 'ਫੁੱਲ ਤੇ ਯੋਗੀ' ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਸੁਰਤਿ ਖੇੜੇ ਨੂੰ ਯੋਗ ਥੀਂ, ਹੱਥ ਆਈਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਥੀਂ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਅਮੁੱਲਜ 'ਆਵੇਸ਼ੀ ਹਾਲਤ' ਦੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਦਾ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ—

"ਤਨ ਮਨ ਮੇਰਾ ਖੇੜਾ,
"ਖਿੜਨ ਖਿੜਾਵਨ ਬਾਝੋਂ ਸਾਨੂੰ
ਹੋਰ ਸੁਰਤ ਨਹਿੰ ਕਾਈ ।"
.. ..

ਇਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਖ਼ਿਆਲ ਆਪ ਦਾ 'ਗੰਧਕ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ' ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ । ਚਸ਼ਮੇ ਸਾਰੇ ਸਾਫ਼, ਸੁਗੰਧਿਤ, ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਹਾਏ ! ਗੰਧਕ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਕਾਲਾ, ਭੈੜਾ, ਬੂਦਾਰ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਇਹ ਕਿੰਵ ਧੁਰਾਂ ਥੀਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਰੂਪ ਵਟਾ ਆਇਆ ? ਇਹ ਚਸ਼ਮਾ ਆਪ ਨੂੰ ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦਿੱਸਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਧੁਰ ਥੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ, ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ, ਨਿਰਮਲਤਾ ਥੀਂ ਵਿਗੜ ਕੇ, ਦਾਰੂ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ, ਇਸ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਆਯਾ ਕਿ ਰੋਗੀਆ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰੇ, ਆਪਾ ਮੈਲਾ ਕਾਲਾ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਖ਼ਲਕ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਵੇ :—

"ਭੁਲਿਆਂ ਨੇ ਹਨ ਰੋਗ ਸਹੇੜੇ
ਮੈਂ ਚਾ ਲਾਵਾਂ ਦਾਰੂ,
'ਅਨੰਤ ਰਹਮ' ਪਤਿਤਾਂ ਭੀ ਉਤੇ
ਤ੍ਰੁਠਦਾ ਧੁਰ ਤੋਂ ਆਇਆ" ।

ਡੇਹਰਾਦੂਨ
੧੪ ਜੁਲਾਈ ੧੯੨੫

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਵਿੱਛੁੜੀ ਕੂੰਜ

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

ਮਿੱਠੇ ਤਾਂ ਲਗਦੇ ਮੈਨੂੰ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ,
ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਪਰ
ਕੁੱਸਦੀ !

* * * * *
* * * * *

ਰਸ-ਰੰਗ ਛੁਹ

ਅਨੰਤ ਦੀ ਛੁਹ

ਹੇ ਅਨੰਤ ! ਇਕ 'ਛੁਹ ਤੁਹਾਡੀ' ਨੂੰ,
ਦਿਲ ਮੰਗਦਾ ਨਹਿੰ ਰਜਦਾ,
'ਛੁਹ ਤੁਹਾਡੀ' ਦਾ ਕਹਿਰ ਵਿਛੋੜਾ,
ਸੇਲੇ ਵਾਂਙੂ ਵਜਦਾ,
ਚਸ਼ਮੇਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂ 'ਛੋਹ ਗ਼ੈਬ' ਦੀ
ਮਿਲੀ, ਪਿਆ ਨਿਤ ਖੇਡੇ,
'ਛੁਹ ਅਪਣੀ' ਦੀ ਗੋਦ ਖਿਡਾ ਤਿਉਂ—
ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁਛ ਫਖਦਾ ।

ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੇ !

ਤੇਰਾ ਥਾਉਂ ਕਿਸੇ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ
ਤੇਰਾ ਥਾਉਂ ਕਿਸੇ ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ,
ਤੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਉਡਣਾ,
ਤੇ ਗਾਂਦਿਆਂ ਫਿਰਨ ਅਕੇਲੇ,
ਤੇਰਾ ਜੀਵਨ ਸੀਗਾ ਤੇਰੇ ਹੀ ਜੋਗਾ,
ਤੂੰ ਆਪੇ 'ਆਪੇ' ਨਾਲ ਖੇਲੇਂ,
ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੌਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਖਲੋਤੀ,
ਤੇਰੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਝਮੇਲੇ ?

ਚੜ੍ਹ ਚੱਕ ਤੇ ਚੱਕ ਘੁਮਾਨੀਆਂ

ਚੜ੍ਹ ਚੱਕ ਤੇ ਚੱਕ ਘੁਮਾਨੀਆਂ
ਮਹੀਂਵਾਲ ਤੋਂ ਸਦਕੇ (ਪਈ) ਜਾਨੀਆਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ ਬਨਾਨੀਆਂ,
ਉਤੇ ਨਾਚ ਰੰਗੀਲੜੇ ਪਾਨੀਆਂ
ਬਾਜੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਨੀਆਂ—
ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹੂੰ ਸ਼ਰਮਾਨੀਆਂ,
ਤਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁੰਦਾਨੀਆਂ,
ਚੰਦ ਮੱਥੇ ਤੇ ਚਾ ਲਟਕਾਨੀਆਂ,
ਨੀਲੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਠੁਮਕਦੀ ਜਾਨੀਆਂ,
ਮੀਂਹ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਪਈ ਵਸਾਨੀਆਂ,
'ਜਿੰਦ ਕਣੀਆਂ' ਦੀ ਲੁੱਟ ਲੁਟਾਨੀਆਂ
'ਅਰਸ਼ੀ-ਪੀਂਘ' ਕਮਾਨ ਬਨਾਨੀਆਂ,
ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੇ ਤੀਰ ਵਸਾਨੀਆਂ,
ਨੂਰ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨੀਆਂ,
ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਹੁਵੰਦੜੀ ਜਾਨੀਆਂ,
ਨੂਰ ਨੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਈ ਲਾਨੀਆਂ,

ਨੂਰ ਚਮਕਦਾ ਮੱਥਾ

ਅਰਸ਼ੀ 'ਛੁਹ' ਤੇਰੀ ਦੇ ਸੁਾਲੀ
ਅਸੀਂ ਦਰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਆਏ,
ਡਰਦੇ ਡਰਦੇ, ਕੰਬਦੇ ਕੰਬਦੇ
ਅਸਾਂ ਗਿਣ ਗਿਣ ਕਦਮ ਰਖਾਏ,
ਐਪਰ ਨੂਰ ਚਮਕਦਾ ਮੱਥਾ
ਅਸਾਂ ਜਦੋਂ ਤੁਧੇ ਦਾ ਡਿੱਠਾ,
ਛੁਹ ਬਖਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਤੁਸਾਂ ਵਿਚ
ਸਾਨੂੰ ਡੁਲ੍ਹਦਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ ।

ਸ਼ਹੁ ਖਿੱਚਾਂ ਵਾਲੇ

'ਅਸੀਂ ਸਿਕਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਕਦੇ ਨਾਂਹੀਂ'
ਅਸਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸੀ ਸਹੀ ਕੀਤੀ—
ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਦਿਆਂ ਲੜ ਤੇਰੇ ਦੀ
ਅਸਾਂ ਛੁਹ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ :
'ਸਿੱਕਣ ਸਾਡਾ ਸੀ ਖਿੱਚ ਤੁਸਾਡੀ'
ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਈ,—
ਤੁਸੀਂ ਚੁੰਬਕ ਸ਼ਹੁ ਖ੍ਰਿੱਚਾਂ ਵਾਲੇ
ਤੁਸਾਂ ਸਿੱਕ ਅਸਾਂ ਦਿਲ ਸੀਤੀ ।

ਪ੍ਰੇਮ ਤਰੰਗੀਂ

ਪੁੰਨਿਆ ਨੂੰ ਸ਼ਹੁ ਸਾਗਰ ਉਛਲੇ
ਤਾਂਘ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਕਰਦਾ,
ਦੂਰ ਵਸੇਂਦੇ ਸੁਹਣੇ[1] ਵੱਲੇ
ਉਮਲ ਉਮਲ ਜੀ ਭਰਦਾ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਰ ਉਸ ਲਗੇ ਚਾਂਦਨੀ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕੀ ਉਹ ਦੇਖੇ ?
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਦਿਲ ਪ੍ਰੇਮ ਤਰੰਗੀਂ
ਦਾਨ ਉਛਾਲੇਂ ਕਰਦਾ ।

ਵੱਧ ਪਯਾਰ ਵਿੱਚ-ਪ੍ਰੀਤਮ

ਸਿਕਦਾ ਸਿਕਦਾ ਵੱਛਾ ਛੁਟਿਆ,
ਧਾ ਅੰਮੀਂ ਵਲ ਆਇਆ
ਅੰਮੀ ਉਸਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੇ
ਤੁੱਠ ਤ੍ਰੁੱਠ ਲਾਡ ਲਡਾਇਆ ।

---

1. ਭਾਵ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਸਿੱਕਦੀ ਨਦੀ ਜਾਲ ਜੱਫਰਾਂ
ਜਦ ਸ਼ਹੁ ਸਾਗਰ ਪਹੁੰਚੀ,
ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਜਾਰ ਵਿਚ ਸਾਗਰ
ਮਿਲਨ ਅਗਾਂਹ ਧਾਇਆ।

ਮਹਿੰਦੀ

—ਸੱਜਣ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗੀ ਹੋਈ—

ਆਪੇ ਨੀ ਅਜ ਰਾਤ ਸਜਨ ਨੇ
ਸਾਨੂੰ ਫੜ ਘੁਟ ਰਖਿਆ,
'ਵਸਲ ਮਾਹੀ, ਦਾ ਮਿਹਰ ਮਾਹੀ ਦੀ'
ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਨੇ ਲਖਿਆ,—
ਜਿੰਦੜੀ ਸਾਡੀ ਅੰਗ ਸਮਾ ਲਈ
ਵੇਖ ਵੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ :
ਕਿਉਂ ਸਹੀਓ ! ਕੁਈ ਸ੍ਵਾਦ ਸਜਨ ਨੇ
ਛੁਹ ਸਾਡੀ ਦਾ ਭਿ ਚਖਿਆ ?

ਉਡਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਅੱਥਰੂ ?

ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰੂੰ ਨ ਸੁਖਾਵੇ,
ਅਸੀਂ ਨੈਣਾਂ ਵਾਸ ਵਸਾਏ,
ਤੁਸੀਂ ਸੁਖਾਏ ਸਾਥੋਂ ਬਹੁਤੇ—
'ਅੱਖ-ਪੁਤਲੀ ਨੇ ਅੰਕ ਸਮਾਏ ?
ਤੁਸੀਂ ਉਡਾਰ ਟਿਕ ਬਹੋ ਨ ਪੁਤਲੀ,
ਜਿਉਂ ਪੰਛੀ ਆਲ੍ਹਣਜੋਂ ਉੱਡੇ :—
ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਅਸੀਂ ਮਗਰ ਤੁਸਾਡੇ
ਹੁਣ ਢੂੰਡਣ ਬਾਹਰ ਘਲਾਏ।

ਛੁਹਾਰਾ :—

ਮੰਹ ਔਂਡੀ ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਤਕੀਏ
(ਇਕ) ਬੂੰਦ ਨ ਕੋਈ ਪਾਵੇ,
ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਕੋਈ
ਆ ਉਹ ਛਹਿਬਰ ਲਾਵੇ,—
ਤਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹੋ ਦਾਤੇ ਵਸੀਏ
ਠੰਢ ਸੁਹਾਵਾਂ ਵਾਲੇ,—
ਕਿਧਰੋਂ, ਕੌਣ, ਕਦੋਂ ਦੱਸ ਸਖੀਏ !
ਕਿਤ ਗੁਣ ਉਹੀ ਕੁਈ ਆਵੇ ?

ਪ੍ਰੀਤਮ ਛੁਹ

ਤੁਸਾਂ ਤੋੜਿਆ ਅਸੀਂ ਟੁੱਟੇ ਪਏ
ਵਿਛੜ ਗਏ ਸਾਂ ਡਾਲੋਂ,
ਤੁਸਾਂ ਸੁੰਘ ਸੀਨੇ ਲਾ ਸੁਟਿਆ
ਵਿਛੜ ਗਏ ਤੁਸਾਂ ਨਾਲੋਂ
ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਤਾੜ ਲੰਘਾਊਆਂ
ਕੀਤਾ ਖੰਭੜੀ ਖੰਭੜੀ,
ਪਰ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ 'ਛੁਹ ਤੁਹਾਡੀ' ਦਾ
ਅਜੇ ਨ ਭੁਲਦਾ ਸਾਨੋਂ।

ਨਿਤ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਤੁਸਾਂ ਛੇੜਿਆ, ਅਸੀਂ ਛਿੜ ਪਏ
ਬੀਨ ਜਿਵੇਂ ਸੁਰ ਹੋਈ,
ਛੇੜਿਆ ਤੁਸਾਂ ਅਸਾਂ ਚੁਪ ਕੀਤੀ
ਗੂੰਗਾ ਹੋ ਜਿਉਂ ਕੋਈ :
ਹੱਥ ਤੁਸਾਡੇ ਜਾਦੂ ਵਸਦਾ,
ਛੁਹਿਆਂ ਜੀਉ ਜੀਉ ਪਈਏ :—
'ਸ਼ਾਲਾ ! ਕਦੇ ਵਿਛੋੜ ਨ ਸਾਨੂੰ,
ਨਿਤ ਨਿਤ ਇਹ ਅਰਜ਼ੋਈ।

'ਕਵਿ-ਰੰਗ' ਸੁੰਦਰਤਾ

ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਉੱਚ 'ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ' ਜਿਸ ਦੇ ਆਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਵੀ ਤੋਂ ਉੱਚ ਕਾਵ੍ਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ
ਉੱਚੇ ਨਛੱਤ੍ਰੀਂ ਵਸਦੀ,
ਅਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਲਹਿਰੇ
ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਸਦੀ,
ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਏ ਓਥੋਂ
ਹੇਠਾਂ ਪਲਮਦੀ ਆਈ,
ਰਸ ਰੰਗ ਨਾਲ ਕੰਬਦੀ
ਸੰਗੀਤ ਥਰਥਰਾਈ,—
ਜਿਉਂ ਤ੍ਰੇਲ ਤਾਰ ਪ੍ਰੋਤੀ,
ਜਿਉਂ ਆਬ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ,
ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਪ੍ਰੋਤੀ,
ਨਾਜ਼ਕ, ਸੁਬਕ ਸੁਹਾਈ,
ਕੋਮਲ ਗਲੇ ਦੀ ਸੁਰ ਜਿਉਂ,
ਝੁਣਕਾਰ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਜਿਉਂ,
ਝਰਨਾਟ ਰੂਪ ਵਾਲੀ
ਤਾਰੇ ਡਲ੍ਹਕ ਜਿਉਂ ਛਾਈ।
ਜਿਉਂ ਮੀਂਹ ਬਰਕੇ ਖਿਚਿਆਂ
ਖਿਚ ਖਾਂ ਮੈਂ ਰੂਹ ਜੋ ਕੰਬੀ,—
ਹੁਸਨਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਲਹਿਰੇ
ਰਸਝੂੰਮ ਇਕ ਝੁਮਾਈ
ਪੰਛੀ ਉਡਾਰ[1] ਵਾਂਙੂ,
ਆਪੇ ਦੇ ਖੰਭ ਫੜਕੇ,
ਇਕ ਸਰੂਰ ਸਿਰ ਨੂੰ ਆਯਾ
ਇਕ ਤਾਰ ਸਿਰ ਝੁਮਾਈ,
ਪੁਛਿਆ ਅਸਾਂ, "ਹੇ ਸੋਹਣੀ !
ਤੂੰ ਆਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈਂ,

---

[1]ਉਡਾਰ ਨੂੰ ਤਯਾਰ ਪੰਛੀ ਵਾਂਙੂ।

"ਹੀਰੇ ਜੁਵਾਹਰ ਵਾਂਙੂ
ਟਿਕਦੀ ਹੈਂ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਨਾਹੀਂ ?
"ਪਰਬਤ ਖੜੇ ਸੁਹਾਵੇ
ਝੀਲਾਂ ਤੇ ਬਨ ਸਮੁੰਦਰ,
"ਕਾਇਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ
ਦਾਇਮ[1] ਰਹੇ ਹੈ ਛਾਈ !"
ਬੋਲੀ ਓ ਥਰਥਰਾਂਦੀ
ਲਰਜ਼ੇ ਵਜੂਦ[2] ਵਾਲੀ :—
"ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕੂੰਦ ਦਸ ਤੂੰ
ਟਿਕਦੀ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕਾਈ ?
"ਲਸ ਦੇ ਕੇ ਕਿਰਨ ਸੂਰਜ
ਲਰਜ਼ੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਵੇ,
"ਸੁਰ ਰਾਗ ਦੀ ਥੱਰਾਂਦੀ
ਕਿਸ ਨੇ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਈ ?
"ਉਲਕਾ[3] ਅਕਾਸ਼ ਲਿਸ਼ਕੇ
ਚਮਕਾਰ ਮਾਰ ਖਿਸਕੇ,
"ਜੁੱਸਾ ਧਨੁਖ ਅਕਾਸ਼ੀ[4]
ਕਿਸ ਨੇ ਟਿਕਾ ਲਿਆ ਈ ?
"ਚੰਦੋਂ ਰਿਸ਼ਮ ਜੁ ਤਿਲਕੇ,
ਤਾਰਜੋਂ ਜੁ ਡਲ੍ਹਕ ਪਲਮੇਂ
"ਦੇਕੇ ਮਟੱਕਾ ਖਿਸਕੇ,
ਟਿਕਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਈ ।
"ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਦੀ ਪਜਾਰ ਚਿਤਵਨ,
ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕ ਕੁਹਣੀ[5]
"ਗਮਕਾਰ[6] ਦੇ ਨਸਾਵੇ,—
ਕਾਬੂ ਕਦੋਂ ਹੈ ਆਈ ?
"ਲਰਜ਼ਾ ਵਤਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਲਰਜ਼ਾ ਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
"ਚੱਕਰ ਅਨੰਤ ਅਟਿਕਵੇਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਪਾਈ,
"ਵਿੱਥਾਂ ਅਮਿਣਵੀਆਂ ਵਿਚ,
ਸਿਰ ਚੀਰਦੇ ਥੱਰਾਂਦੇ
"ਜਾਂਦੇ ਅਨੰਤ ਚਾਲੀਂ,
ਚਮਕਾਂ ਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਾਈਂ ।
"ਚਮਕਾਰ ਰੰਗ ਦੇਣਾ,
ਰਸ ਝੂਮ ਵਿਚ ਝੁਮਾਣਾ,
"ਇਕ 'ਜਿੰਦ-ਛੋਹ' ਲਾਣੀ :—
ਅਟਕਣ ਨਹੀਂ ਕਿਥਾਈਂ ।

"ਲਰਜ਼ਾ ਵਤਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
ਲਰਜ਼ਾ ਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
"ਰੇਖਾ ਅਨੰਤ ਅਟਿਕਵੀਂ
ਲਰਜ਼ੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਪਾਈ ।"

ਛੂਹ ਗ਼ੈਰੀ

"ਗ਼ੈਰ ਹੱਥ ਨੇ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਿਹਰਾ
ਹਾਇ, ਆਣ ਮਿਰੇ ਗਲ ਪਾਇਆ ?
'ਛੂਹ ਗ਼ੈਰੀ' ਜਿਉਂ ਵਿਸ ਫਨੀਅਰ ਦੀ,
ਇਸ ਅੰਗ ਭਬੂਕਾ ਲਾਇਆ ।
ਕਰਮੋ ਵੇ ! ਇਹ ਤੋੜਾਂ ਸਿਹਰਾ
ਅਤੇ ਭੱਠੀ ਦੇ ਵਿਚ ਫੂਕਾਂ,
ਛੂਹ ਉਤਰੇ ਮਨ ਠਉਰੇ ਆਵੇ :
ਰਹੇ ਸੱਜਣ ਨੈਣ ਸਮਾਇਆ !

ਕੋਈ ਹਰਿਆ ਬੂਟ ਰਹਿਓ ਰੀ

ਮੀਂਹ ਪੈ ਹਟਿਆ ਤਾਰ ਨਾਲ ਇਕ
ਤੁਪਕ ਸੀ ਲਟਕੰਦਾ,
ਡਿਗਦਾ ਜਾਪੇ, ਪਰ ਨਾਂ ਡਿੱਗੇ;
ਪੁਛਿਆਂ ਰੋਇ ਸੁਣੰਦਾ :—
"ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਾਥੀ
ਕੱਠੇ ਹੋ ਸਾਂ ਆਏ,
"ਕਿਤ ਵਲ ਲੋਪ ਯਾਰ ਓ ਹੋਏ ?
ਮੈਂ ਲਾ ਨੀਝ ਤਕੰਦਾ ।"

ਫੁੱਲ ਤੇ ਯੋਗੀ

ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਧਜਾਨੀ ਸੀ ਇਕ
ਧਜਾਨ ਨਾਲ ਪਯਾ ਭਰਦਾ
ਅਸਾਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਜੁੜੇ ਮਨਾ ! ਤੂੰ,
ਕਿਉਂ ਪਯਾ ਇਸਤੇ ਮਰਦਾ ?"
ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ : 'ਮੈਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਚਾਹਾਂ
ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ,
"ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਜੀਭ ਲਾਣ ਦਾ
ਜਤਨ ਪਿਆ ਹਾਂ ਕਰਦਾ ।"
ਯੋਗੀ ਧਜਾਨ ਧਰੇਂਦਾ ਹੁੱਟਾ
ਪਰ ਫੁਲ ਜੀਭ ਨ ਪਾਈ ।
'ਜੀਭ-ਚੁੱਪ' ਤਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ
ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਨ ਦਿਸਾਈ ।
ਕੂਕ ਕੂਕ ਸੁਹਣਾ ਪਯਾ ਆਖੇ :
"ਤਨ ਮਨ ਮੇਰਾ ਖੇੜਾ,
"ਖਿੜਨ ਖਿੜਾਵਨ ਬਾਝੋਂ ਸਾਨੂੰ,
ਹੋਰ ਸੁਰਤ ਨਹਿੰ ਕਾਈ ।"

---

[1] ਕਾਂਬਾ ਹੀ ਜਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਹੋਵੇ ।
[2] ਸਦਾ ।
[3] ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਟੁਟਦੇ ਤੇ ਚਮਕਾਰ ਦੇਂਦੇ ਤਾਰੇ ।
[4] ਅਕਾਸ਼ੀ ਪੀਂਘ ।
[5] ਕਲੇਜਾ ਕੁਹ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ।
[6] ਸੰਗੀਤਕ ਥਰਰਾਟ ।

ਕੰਡੇ

ਫੁਲ ਗੁਲਾਬ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪੁਛਿਆ :
"ਅਵੇ ਕੋਮਲਤਾ ਦੇ ਸਾਈਂ !
"ਇਸ ਸੁਹੱਪ, ਇਸ ਸੁਹਲ ਸੁਹਜ ਨੂੰ
ਹੈ ਕਿਉਂ ਕੰਡਿਆਂ ਬੱਜ ਲਾਈ ?"
ਮਸਤ ਅਲਸਤੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਸੁਹਣੇ
ਹਸ ਕਿਹਾ: "ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ
"—ਤੋੜ ਨਹੀਂ—ਦੀ ਫੱਟੀ ਭਾਵੇਂ
ਮਿਰੇ ਮੌਲਾ ਨੇ ਲਿਖ ਲਾਈ" ।

ਸ਼ਿਕਾਰਾ[1] ਡਲ[2] ਨੂੰ—

ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਰੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇਰੇ
(ਪਰ) ਬਿਨ ਚੱਪੋ ਬਿਨ ਹਾਂਞੀ[3]
ਕੋਈ ਠਉਰ ਨ ਥਿੱਤਾ ਸਾਡਾ
'ਮੈਂ' ਤੋਂ 'ਮੈਂ' ਗਈ ਵਾਂਵੀ,
ਵੇਗ ਵਾਉ ਦੇ ਲਈ ਫਿਰ ਰਹੇ
ਏਧਰ, ਓਧਰ ਗੱਭੇ
ਪਰ 'ਰਸਦਾਤੀ ਛੁਹ' ਛੁਹਾਡੀ ਦੇ
ਰਸੀਏ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਜੀ ।

ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਨੂੰ
ਅਸਾਂ ਧਾ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ,
ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਨ ਆਏ
ਸਾਡੀ ਕੰਬਦੀ ਰਹੀ ਕਲਾਈ,
ਧਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ
ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਛੋਹ ਨ ਪਾਈ,
ਤੁਸੀਂ ਉੱਚੇ ਅਸੀਂ ਨੀਵੇਂ ਸਾਂ
ਸਾਡੀ ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈਆ ਕਾਈ ।
ਫਿਰ ਲੜ ਫੜਨੇ ਨੂੰ ਉੱਠ ਦੌੜੇ
ਪਰ ਲੜ ਓ 'ਬਿਜਲੀ-ਲਹਿਰਾ',
ਉਡਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਅਪਣੀ
ਛੁਹ ਸਾਨੂੰ ਗਯਾ ਲਾਈ ;
ਮਿੱਟੀ ਚਮਕ ਪਈ ਇਹ ਮੋਈ
ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੂਆਂ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੇ
ਬਿਜਲੀ ਕੂੰਦ ਗਈ ਥਰਰਾਂਦੀ,
ਹੁਣ ਚਕਾਚੂੰਧ ਹੈ ਛਾਈ !

---

[1]ਛੋਟੀ ਸੈਰ ਵਾਲੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
[2]ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਦੇ ਲਾਗ ਦੀ ਸਾਫ਼-ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਝੀਲ ।
[3]ਮਲਾਹ ।

ਪੱਥਰ ਕੰਬਣੀਆਂ

ਅਵਾਂਤੀ ਪੁਰੇ ਦੇ ਖੰਡਰ[1]

ਅਵਾਂਤੀ ਪੁਰਾ ਕੀ ਰਹਿ ਗਯਾ ਬਾਕੀ,
ਦੋ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ,
ਬੀਤ ਚੁਕੀ ਸਭ੍ਯਤਾ ਦੇ ਖੰਡਰ,
ਦਸਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ,
ਸਾਖੀ ਭਰ ਰਹੇ ਉਸ ਅੱਖ ਦੀ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੋਤੀਆਂ-ਬਿੰਦ
'ਹੁਨਰ ਪਛਾਣਨ' ਵੱਲੋਂ ਛਾਇਆ,
ਗੁਣ ਦੀ ਰਹੀ ਨ ਜਿੰਦ ।
'ਜੋਸ਼ ਮਜ਼ਹਬ' ਤੇ 'ਕਦਰ-ਹੁਨਰ' ਦੀ
ਰਹੀ ਨ ਠੀਕ ਤਮੀਜ਼,
ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹੋਰਾਂ ਤਾਂਈਂ
ਆਪੂੰ ਬਣੇ ਮਰੀਜ਼ ।
ਬੁਤ ਪੂਜਾ ? 'ਬੁਤ' ਫੇਰ ਹੋ ਪਏ
'ਹੁਨਰ ਨ ਪਰਤਯਾ ਹਾਇ !
ਮਰ ਮਰ ਕੇ 'ਬੁਤ' ਫੇਰ ਉਗਮ ਪਏ,
'ਗੁਣ' ਨੂੰ ਕੌਣ ਜਿਵਾਇ ?

ਮੰਦਰ ਮਾਰਤੰਡ ਦੇ ਖੰਡਰ

ਮਾਰ ਪਈ ਜਦ ਮਾਰਤੰਡ ਨੂੰ
ਪੱਥਰ ਰੋ ਕੁਰਲਾਣੇ :—
'ਪੱਥਰ ਤੋੜੇਂ ? ਦਿਲ ਪਏ ਟੁਟਦੇ !
—ਦਿਲ ਕਾਬਾ ਰੱਬਾਣੇ[2]—
'ਲਾਇਂ ਹਥੌੜਾ ਸਾਨੂੰ ? ਪਰ ਤੱਕ !
—ਸੱਟ ਪਏ "ਰੱਬ-ਘਰ" ਨੂੰ
'ਘਟ ਘਟ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਜਿਹੜਾ!—
ਤੂੰ ਕਿਨੂੰ ਰੱਬ ਸਿਵਾਣੇਂ ?'

ਕੰਬਦੇ ਪੱਥਰ

ਮਾਰਤੰਡ[3] ਨੂੰ ਮਾਰ ਪਿਆਂ
"ਹੋਈ ਮੁੱਦਤ" ਕਹਿੰਦੀ ਲੋਈ,
ਪਰ ਕੰਬਣੀ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ
ਸਾਨੂੰ ਸੀ ਸਹੀ ਹੋਈ:
ਹਾਇ ਹੁਨਰ ਤੇ ਹਾਏ ਵਿਦਯਾ
ਹਾਇ ਏਸ਼ ਦੀ ਤਾਕਤ !

---

[1]ਦੋ ਪੁਰਾਣੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਖੋਲੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਤੇ ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ।
[2]ਦਿਲ ਰੱਬ ਦੇ ਵੱਸਣ ਦਾ ਕਾਅਬਾ ਹੈ ।
[3]ਇਹ ਸੂਰਜ ਮੰਦਰ ਜਿਥੇ ਕਦੇ ਖਗੋਲ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਭੀ ਟਿਕਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਖੋਲੇ ਪਏ ਹਨ ।

"ਹਾਇ ਹਿੰਦ ਫਲ ਫਾੜੀਆਂ ਵਾਲੋ"[1]
ਹਰ ਦਿਲ ਕਹਿੰਦੀ ਰੋਈ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਜ਼ਾਰੇ

ਭਾਗਭਰੀ[2] ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਪਰ

ਜਿਸ ਕਿਣਕੇ ਬੰਦ ਹੋਈਆਂ ਤੇਰੀਆਂ
ਰੌਸ਼ਨ ਚਸ਼ਮਾਂ ਰਹੀਆਂ,
ਜਿਸ ਕਿਣਕੇ ਹੋ ਬੁੱਢੀ ਠੇਰੀ
ਰਹੀ ਜੁਵਾਨੀ ਚੜ੍ਹੀਆਂ,
ਜਿਸ ਕਿਣਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਖਿਚ ਲੀਤੇ
ਸੁਧਾਸਰੋਂ[3] ਚਲਿ ਆਏ,—
ਉਸ 'ਅਨੰਤ ਕਿਣਕੇ' ਦੀ ਚਹਿਯੇ
ਅਜ ਕੁਛ ਵੰਡ ਵੰਡਈਆਂ।

ਟੁਕੜੀ ਜਗ ਤੋਂ ਨਯਾਰੀ

ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚ 'ਕੁਦਰਤ ਦੇਵੀ'
ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਈ,
'ਹੁਸਨ-ਮੰਡਲ' ਵਿਚ ਖੜੀ ਖੇਲਦੀ,
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ।
ਦੌੜੀ ਨੇ ਇਕ ਮੁਠ ਭਰ ਲੀਤੀ,
ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਆਇਆ—
ਪਰਬਤ, ਟਿੱਬੇ ਅਤੇ ਕਰੇਵੇ[4]
ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਸੁਹਾਇਆ,
ਚਸ਼ਮੇਂ, ਨਾਲੇ, ਨਦੀਆਂ, ਝੀਲਾਂ
ਨਿੱਕੇ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ,
ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਵਾਂ, ਮਿਠੀਆਂ ਹਾਵਾਂ,
ਬਨ ਬਾਗ਼ਾਂ ਜਿਹੇ ਸੁੰਦਰ,
ਬਰਫਾਂ, ਮੀਂਹ, ਧੁੱਪਾਂ ਤੇ ਬੱਦਲ
ਰੁੱਤਾਂ ਮੇਵੇ ਪਯਾਰੇ,
ਅਰਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਜ਼ਾਰੇ ਆਏ
ਉਸ ਮੁਠੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ।
ਸੁਹਣੀ ਨੇਂ ਅਸਮਾਨ ਖੜੋਕੇ
ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਤਕਾਕੇ,
ਇਹ ਮੁੱਠੀ ਖੁਹਲੀ ਤੇ ਸਟਿਆ
ਸਭ ਕੁਛ ਹੇਠ ਤਕਾਕੇ।
ਜਿਸ ਥਾਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਕੇ
ਇਹ ਮੁਠ ਡਿੱਗੀ ਸਾਰੀ,—
ਓਸ ਥਾਉਂ 'ਕਸ਼ਮੀਰ' ਬਣ ਗਿਆ
ਟੁਕੜੀ ਜਗ ਤੋਂ ਨਯਾਰੀ।
ਹੈ ਧਰਤੀ ਪਰ 'ਛੂਹ ਅਸਮਾਨੀ'
ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੇ,
ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਸ, ਸੁਾਦ, ਨਜ਼ਾਰੇ,
'ਰਮਜ਼ ਅਰਸ਼' ਦੀ ਚਸਕੇ।

ਡੱਲ

[ਸਿਰੀ ਨਗਰ ਦੀ ਝੀਲ]

ਨੀਵੇਂ ਲੁਕਵੇਂ ਥਾਇਂ
ਕੁਦਰਤ ਬਾਗ਼ ਲਗਾਇਆ,
ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾਇ
ਅਪਣੀ ਵੱਲੋਂ ਕੱਜਿਆ,
ਪਰਦਾ ਪਾਣੀ ਪਾੜ
—ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾ ਲੁਕ ਸਕੀ,-
ਰੂਪ ਸਵਾਇਆ ਚਾੜ੍ਹ
ਨਿਖਰ ਸੰਵਰ ਸਿਰ ਕੱਢਿਆ,
ਤਖ਼ਤਾ ਪਾਣੀ ਸਾਫ
ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ,
ਪਰੀਆਂ ਜਿਉਂ ਕੁਹਕਾਫ
ਕਵਲਾਂ ਦਾ ਵਿਚ ਨਾਚ ਹੈ।

ਨਸੀਮ ਬਾਗ਼

ਜਿਉਂ ਮਾਵਾਂ ਤਿਉਂ ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਵਾਂ
ਅਸਾਂ ਤੁਧੇ ਦੀਆਂ ਡਿਠੀਆਂ,
ਠੰਡੀ ਪਯਾਰੀ ਗੋਦ ਤੁਧੇ ਦੀ
ਛਾਂਵਾਂ ਮਿਠੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ,
ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਬਾਲ ਪਿਆਰਾ
ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਈ ਪਯਾਰਾ,
ਜੋ ਆਵੇ ਉਸ ਲਾਡ ਲਡਾਵੇਂ,
ਠਾਰੇਂ ਜਿੰਦੀਆਂ ਲੁਠੀਆਂ।

ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ

ਜੋਗੀ ਖੜੇ ਚਨਾਰ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਸ ਰਹੀ,
ਨਹਿਰ ਵਹੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਜਸੋਂ,
ਹਰਿਆ ਹਰਿਆ ਵੰਨ ਮਖ਼ਮਲ ਘਾਹ ਦਾ,
ਛਾਇ ਸਹਿਜ ਦਾ ਰੰਗ ਸ਼ਾਂਤਿ ਇਕਾਂਤਿ ਹੈ।
ਫਿਰ ਆਈ ਅਬਸ਼ਾਰ[1] ਪਾਣੀ ਢਹਿ ਪਿਆ
ਅਲਾਪ ਸੰਗੀਤ ਉਚਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁਹ ਰਿਹਾ,

---

[1] ਸੇਬ ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ ਵਾਂਙੂ ਇਕ ਜਾਨ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸੰਤਰੇ ਵਾਂਙੂ ਵਿਚੋਂ ਫਾੜੀ ਫਾੜੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹੈ।

[2] ਮੰਦਰ ਹੈ, ਕਾਠੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਪਾਸ। ਇੱਥੇ ਬਿਧ ਮਾਈ ਭਾਗਭਰੀ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗਏ ਸਨ।

[3] ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ।

[4] ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਉਰੇਰੇ ਟਿਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ 'ਕਰੇਵਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

[1] ਝਰਨਾ।

ਰੰਗ ਬਲੌਰੀ ਵੰਨ ਡਿਗਦੇ ਦਾ ਲਸੇ,
ਫਿਰ ਕੁਝ ਕਦਮਾਂ ਲੰਘ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂਵਦਾ,
ਵਿਚ ਫੁਹਾਰਿਆਂ ਜਾਇ ਉੱਪਰ ਆਂਵਦਾ
ਕਲਾ-ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਲਾਇ ਉਛਲੇ ਖੇਡਦਾ
ਲਾਵੇ ਡਾਢਾ ਜ਼ੋਰ ਪਹਿਲ ਉਚਾਣ ਨੂੰ:
ਪਹੁੰਚਾਂ ਮਾਰ ਉਛਾਲ ਪਰ 'ਖਿਚ' ਰੋਕਦੀ
ਉੱਚਾ ਜਾਂਦਾ 'ਖਿੱਚ' ਫਿਰ ਲੈ ਡੇਗਦੀ,—
ਉਛਲ ਗਿਰਨ ਦਾ ਨਾਚ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲ ਅਜੀਬ ਬਾਰਾਂ-ਦਰੀ ਹੈ,
ਸ਼ਾਮ ਰੰਗ ਦਾ ਸੰਗ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ ।
ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਪਾਣੀ ਖੇਡਦਾ ।
ਉਠਣ ਡਿਗਣ ਦਾ ਨਾਚ ਨਾਲੇ ਰਾਗ ਹੈ,
ਮਾਨੋਂ ਸਾਵਣ—ਮੀਂਹ ਹੋਵੇ ਪੈ ਰਿਹਾ,
ਉਹ ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗ ਹੇਠਾਂ ਆਂਵਦਾ,
ਇਹ ਹੇਠੋਂ ਰਾਹ ਪਾੜ ਉੱਛਲ ਵੱਸਦਾ ।
ਇਸ ਦੀ ਧੁਨਿ ਸੰਗੀਤ ਚਮਕ ਸੁਹਾਵਣੀ,—
ਬੈਠਜਾਂ ਇਸ ਵਿਚਕਾਰ ਝੂਟੇ ਦੇਂਵਦੀ,
ਕੁਦਰਤ ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਨਚ ਰਹੀ ਨਾਚ ਹੈ ।
ਇਹ ਰੰਗ ਰਾਗ ਅਪਾਰ ਦਸਕੇ ਨੀਰ ਜੀ,
ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜਾਇ ਹੇਠਾਂ ਤਿਲਕਦੇ ।

ਚਸ਼ਮਾ ਸ਼ਾਹੀ

ਵਿਚ ਹਨੇਰੇ ਘੋਪ ਰਖਿਆ,
ਪਰਬਤ ਭਾਰ ਦਬਾਇਆ,
ਫਿਰ ਭੀ ਵਰਜਜਾ ਰਿਹਾ ਨ ਸੁਹਣਾ
ਚੀਰ ਪੱਥਰਾਂ ਆਇਆ,
ਉੱਮਲ ਉੱਮਲ ਪਵੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ :—
ਮਿਲਿਆਂ ਦੇਇ ਹਯਾਤੀ[1] :
ਬੇਪਰਵਾਹ ਲੁਟਾਵੇ ਆਪਾ
ਲੁਟਿ ਲੁਟਿ, ਭਰਿ ਭਰਿ ਆਇਆ ।

ਛੰਭ ਹਾਰਵਨ

ਛੰਭ ਹਾਰਵਨ ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦਾ
ਪਰਬਤ ਕੁੱਛੜ ਚਾਇਆ,—
ਕੀਹ ਤੂੰ ਸਚ ਮੁਚ ਪਾਣੀ ਹੈਂ
ਯਾ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮਾਇਆ ?
ਯਾ ਕਿ ਫਰਸ਼ ਜ਼ਮੁੱਰਦ[2] ਉੱਤੇ
ਨੀਰ ਬਲੌਰੀ ਆਇਆ ?
ਯਾ ਇਕ ਝੁੰਡ ਸਬਜ਼ ਪਰੀਆਂ ਦਾ
ਵਿਚ ਅਸਮਾਨਾਂ ਛਾਇਆ,—
ਨੀਰ ਬਲੌਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ
ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਵਿਛਾਇਆ,

[1]ਜੀਵਨ ।
[2]ਪੰਨਾ ।

ਜੋਬਨ ਆਪਣਾ ਉਮਡ ਉਮਡ ਵਿਚ
ਇਸ ਦੇ ਚਹਿਣ ਤਕਾਇਆ,—
ਪਰਤੌ[1] ਸਬਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ
ਦੇਂਦਾ ਸਾਵੀ ਛਾਇਆ ?
ਯਾ ਪੰਨੇ ਨੇ ਪੰਘਰ ਖਾਧੀ
ਬਰਫ਼ ਵਾਂਗ ਢਲ ਆਇਆ ?
ਪੰਨਾ ਹੋ ਪਾਣੀ ਹੈ ਭਰਿਆ
ਪਲਟ ਆਪਣੀ ਕਾਂਇਆ ?
ਯਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ
ਪੀਘ ਅਕਾਸ਼ੀਂ ਪਾਇਆ ?
ਯਾ 'ਹਰਿਆਵਲ ਕੁਦਰਤ' ਨੇ ਇਕ
ਰੌਂ ਵਿਚ ਰਾਜ਼[2] ਛੁਪਾਇਆ,
ਜੀਅ ਜੰਤ ਨੂੰ ਹਰੇ ਕਰਨ ਦਾ
ਇਹ ਹੈ ਇਕ ਕਨਾਇਆ[3] ?
ਭਾਵੇਂ ਕੁਛ ਹੈ ਨੀਰ ਹਾਰਵਨ
ਜਦ ਤੂੰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ
ਧਾ ਸਰੂਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੜਿਆ
ਆਪਾ ਝੂਮ ਝੁਮਾਇਆ ।

ਨਿਸ਼ਾਤ ਬਾਗ਼

ਡਲ ਦੇ ਸਿਰ ਸਿਰਤਾਜ
ਖੜਾ ਨਿਸ਼ਾਤ ਤੂੰ,
ਪਰਬਤ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ
ਤੂੰ ਹੈਂ ਲੇਟਿਆ !
ਟਿੱਲੇ ਪਹਿਰੇ-ਦਾਰ
ਪਿੱਛੇ ਖੜੇ ਹਨ,
ਅੱਗੇ ਹੈ ਦਰਬਾਰ
ਡਲ ਦਾ ਵਿੱਛਿਆ ।
ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਰਾਹ
ਸੁਫੈਦੇ ਵੇੜ੍ਹਿਆ,
ਦਿਸਦੀ ਖੜੀ ਸਿਪਾਹ
ਜਕੋਂ ਚੂਬਦਾਰ ਹਨ ।

ਬੀਜ ਬਿਹਾੜੇ ਦੇ ਬੁੱਢ ਚਨਾਰ[4] ਨੂੰ—

ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਹੇ ਬੁੱਢੇ ਬਾਬੇ !
ਕਿਤਨੇ ਗੋਦ ਖਿਡਾਏ ?
ਕਿਤਨੇ ਆਏ ਛਾਵੇਂ ਬੈਠੇ,
ਕਿਤਨੇ ਪੂਰ ਲੰਘਾਏ ?

[1]ਅਕਸ, ਪਰਛਾਵਾਂ ।
[2]ਭੇਤ ।
[3]ਸੈਨਤ ।
[4]ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦਾ ਘੇਰਾ ੧੮ ਗਜ਼ ਹੈ ।

ਚਸ਼ਮਾਂ—ਅਨਤ ਨਾਗ

ਨਿਰਮਲ ਤੇਰਾ ਰੰਗ
ਨਾਉਂ ਅਨੰਤ ਹੈ,
ਗ਼ੈਬੋਂ ਨਿਕਲਜੋਂ ਆਇ
ਵਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਤੂੰ,
ਨਿਰਮਲਤਾ ਦਾ ਦਾਨ
ਦੇਵੇਂ ਠੰਡਿਆਂ,
'ਅਨੰਤ' ਕਰਾਵੇਂ ਯਾਦ
ਅੰਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ।

ਗੰਧਕ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾਂ

—ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਕੋਲ—

"ਗੰਧਕ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇਂ ! ਦੱਸ ਹੇਠੋਂ
ਤੂੰ ਕਜੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ?
ਵੱਟ ਤੀਊੜੀ ਚਸ਼ਮਾਂ ਆਖੇ :
"ਤ਼ਰਸ ਮਿਰੇ ਦਿਲ ਪਾਇਆ,
"ਭੁਲਿਆਂ ਨੇ ਹਨ ਰੋਗ ਸਹੇੜੇ
ਮੈਂ ਚਾ ਲਾਵਾਂ ਦਾਰੂ,
" 'ਅਨੰਤ ਰਹਿਮ' ਪਤਿਤਾਂ ਬੀ ਉੱਤੇ
ਤ੍ਰੁਠਦਾ ਧੁਰ ਤੋਂ ਆਇਆਂ ।"

ਇੱਛਾ ਬਲ ਨਾਦ

ਇੱਛਾ ਬਲ ਜਦ ਨਾਦ ਤਿਰਾ ਆ
ਪਹਿਲਾ ਕੰਨੀਂ ਪੈਂਦਾ,
ਭਰ ਸਰੂਰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਂਦਾ
ਝੂਮ ਇਲਾਹੀ ਲੈਂਦਾ,
ਹੀਰੇ ਵਰਗੀ ਚਮਕ ਨੀਰ ਦੀ
ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਸਤਾਂਦੀ,
ਬੇਖੁਦੀਆਂ ਦਾ ਝਟਾ ਆਵੇ
ਚੜ੍ਹਜਾ ਹੁਲਾਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ।

ਇੱਛਾ ਬਲ

ਪਰਬਤ ਗੋਦੋਂ ਨੀਰ ਨਿਕਲਜਾ ਖੇਡਦਾ,
ਚਮਕੇ ਵਾਂਙ ਬਲੌਰ ਜਾਂਦਾ ਦੌੜਦਾ,
ਵਿਚ ਫੁਹਾਰਿਆਂ ਹੋਇ ਛਹਿਬਰ ਲਾਂਵਦਾ,
ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਂਦਾ ਗਾਂਵਦਾ,
ਬੂਟਿਆਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਪਜਾਰ ਹੈ ।
ਉਲਟ-ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਲਾਇ ਸੁਹਣੇ ਝਰਨਿਓਂ
ਉਛਲੇ ਬਾਗ਼ੋਂ ਬਾਹਰ ਡਿਗਦਾ ਗਾਉਂਦਾ :
ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਅਰਾਮ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ।
ਪੰਛੀ ਕਈ ਕਲੋਲ ਏਥੇ ਕਰ ਗਏ,
ਸ਼ਾਹਨ-ਸ਼ਾਹ ਅਮੀਰ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾ ਗਏ,
ਕੰਗਲੇ ਕਈ ਗ਼ਰੀਬ ਸੁਖ ਆ ਲੈ ਗਏ,
ਨਾ ਟਿਕਿਆ ਏ ਨੀਰ ਆਯਾ ਟੁਰ ਗਿਆ
ਨਾ ਟਿਕਿਆ ਤਿਰੇ ਤੀਰ ਕੋਇ ਭਿ ਆਇਕੇ ।
ਪਲਕ ਝਲਕ ਦੇ ਮੇਲ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋ ਰਹੇ,
ਖੇਲ ਅਖਾੜਾ ਏਹ ਕੂਚ ਮੁਕਾਮ ਹੈ,
ਚੱਲਣ ਦੀ ਇਹ ਥਾਉਂ ਪਲ ਭਰ ਅਟਕਣਾ ।
ਚਲੋ ਚਲੀ ਦੀ ਸੱਦ ਹੈਵੇ ਆ ਰਹੀ,
ਝਲਕੇ ਸੁਹਣੇ ਨੈਂਇ ਦੇਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ।

ਇੱਛਾ ਬਲ ਦੇ ਚਨਾਰ ਤੇ ਨੂਰ ਜਹਾਂ

— ਕਿਸੇ ਸੁੰਦਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਤੇ—

ਤੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਵੇਰ ਆ
ਹੱਥ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਲਾਏ,
ਪਜਾਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰ ਆਵੇ
ਉਛਾਲ ਕਲੇਜਾ ਖਾਏ,—
ਪਰ ਉਹ ਪਜਾਰ ਸੁਆਦ ਨ ਵਸਦਾ
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਹਥ ਅੰਦਰ,
ਨੂਰ ਜਹਾਂ ! ਜੋ ਛੁਹ ਤੇਰੀ ਨੇ
ਸਾਨੂੰ ਲਾਡ ਲਡਾਏ ।

ਚਸ਼ਮਾਂ—

ਇੱਛਾ ਬਲ ਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

ਸੰਝ ਹੋਈ ਪਰਛਾਵੇਂ ਛੁਪ ਗਏ
ਕਿਉਂ ਇੱਛਾ ਬਲ ਤੂੰ ਜਾਰੀ ?
ਨੈਂ ਸਰੋਦ ਕਰ ਰਹੀ ਉਵੇਂ ਹੀ
ਤੇ ਟੁਰਨੋਂ ਬੀ ਨਹਿੰ ਹਾਰੀ,
ਸੈਲਾਨੀ ਤੇ ਪੰਛੀ ਮਾਲੀ
ਹਨ ਸਭ ਅਰਾਮ ਵਿਚ ਆਏ,
ਸਹਿਮ ਸੁਾਦਲਾ ਛਾ ਰਿਹਾ ਸਾਰੇ
ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਟਿਕ ਗਈ ਸਾਰੀ ।

ਚਸ਼ਮੇ ਦਾ ਉੱਤਰ:—

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਧੀ
ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ ।
ਨਿਹੁੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ?
ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ ।
ਇੱਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ,—
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ,
ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ।

ਚਸ਼ਮਾਂ—ਕੁੱਕੜ ਨਾਗ

ਲਟਬਉਰਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਕੁੱਖੋਂ
ਤੂੰ ਖੇਡੰਦੜਾ ਆਇਆ,

ਵਾਂਗ ਬਲੌਰ ਚਮਕਦਾ ਸੀਤਲ
ਨੀਰ ਚਮਕਦਾ ਲਜ਼ਾਇਆ,
ਗੀਟਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਨਚਦਾ
ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਲਗਦਾ,
ਮਿੱਠਾ ਨਾਦ ਕਰੇਂਦਾ ਜਾਂਦਾ
ਰੌ ਜਿੱਧਰ ਦਾ ਆਇਆ ।

ਵੈਰੀ ਨਾਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਝਲਕਾ

ਵੈਰੀ ਨਾਗ ! ਤੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਝਲਕਾ
ਜਦ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਜਦਾ
ਕੁਦਰਤ ਦੇ 'ਕਾਦਰ' ਦਾ ਜਲਵਾ
ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਇਕ ਸਿਜਦਾ,
ਰੰਗ ਫੀਰੋਜ਼ੀ, ਝਲਕ ਬਲੌਰੀ,
ਡਲ੍ਹਕ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੀ
ਰੂਹ ਵਿਚ ਆ ਆ ਜਜ਼ਬ ਹੋਇ,
ਜੀ ਵੇਖ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਰਜਦਾ ।
ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਦ ਸਰੋਦ ਸੁਣੀਵੇ
ਫਿਰ 'ਸੰਗੀਤ-ਰਸ' ਛਾਇਆ,
'ਚੁੱਪ ਚਾਨ' ਫਿਰ ਰੂਪ ਤਿਰੇ ਵਿਚ
ਕਵਿਤਾ ਰੰਗ ਜਮਾਇਆ,
ਸਰਦ ਸਰਦ ਪਰ ਛੁਹਿਆਂ ਤੈਨੂੰ
ਰੂਹ ਸਰੂਰ ਵਿਚ ਆਵੇ:
ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ, ਅਡੋਲ ਸੁਹਾਵੇ !
ਤੈਂ ਕਿਹਾ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ !

ਵੈਰੀ ਨਾਗ

—ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਬਾਗ਼—

ਵੈਰੀ ਨਾਗ ਫੀਰੋਜ਼ੀ ਥੇਵਾ
ਜਹਾਂਗੀਰ ਜੜਵਾਇਆ ।
ਪੱਕਾ ਹੌਜ਼ ਮਹਿਰਾਬਾਂ ਦੁਾਲੇ
ਦੇਕੇ ਸੁਹਜ ਵਧਾਇਆ ।
ਸਭ ਤੋਂ ਪਜਾਰਾ ਥਾਉਂ ਜਗਤ ਵਿਚ
ਦਿਲ ਉਹਦੇ ਨੂੰ ਲੱਗਾ,—
ਦਿਲ ਤੋਂ ਪਜਾਰੀ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਦੀ
ਇਹ ਭੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਇਆ !
ਬਾਰਾਂ ਦਰੀਆਂ, ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ
ਹੌਜ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੀਆਂ,
ਸਭ ਢੈ ਢੇਰੀ ਹੋਈਆਂ ਗੁੰਮੀਆਂ,
ਕੁਛ ਅਗ ਲਗਕੇ ਸੜੀਆਂ,—
ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਵਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ
ਮੇਵੇ ਹੈ ਪਜਾ ਵੇਚੇ,
ਝਰਨੇ, ਬਾਰਾਂ-ਦਰੀਆਂ ਸਭ ਦੀਆਂ
ਸਮਾਂ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਤਣੀਆਂ ।

ਵਿਦਸਥਾ ਦਾ ਸੋਮਾਂ[1]

ਪਹਿਨ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਾਦਗੀ ਵਾਲਾ
ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਿਆ,
ਕੱਚਾ ਤਾਲ ਤੇ ਘਾਹ ਉਦਾਲੇ
ਨਿਰਮਲ ਪਾਣੀ ਭਰਿਆ,—
ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਕਹਿਣ ਜਿਹਲਮ ਦਾ
ਤੂੰ ਵੇਦਸਥਾਂ ਸੋਮਾ,
ਮੋਹ ਲਜਾ ਤੇਰੀ ਨਿਮਰਤ ਨੇ,
ਤੇਰਿ ਮਾਉਂ ਵੇਖ ਜੀ ਠਰਿਆ ।

ਚਸ਼ਮਾਂ

ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ

ਬਿਸਮਿਲ ਮਾਰਤੰਡ ਦੇ ਕੰਢੇ
ਨਾਦ ਵਜਾਂਦਾ ਆਇਆ,
ਛੁਹ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਪਾਵਣੀ
ਡੁਲ੍ਹਦੀ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ,
ਜਾਗ ਪਏ ਪੱਥਰ ਓ ਮੋਏ
ਰੁਲ ਗਏ ਪਾਣੀ ਜੀਵੇ,
ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਦੇ 'ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ' ਕਰ
ਉੱਜਲ ਥੇਹ ਵਸਾਇਆ,—
ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਗੁਰੂ
ਜਿਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸਦਾਇਆ,
'ਬ੍ਰਹਮ ਦਾਸ' ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਏਥੇ
ਅਰਸ਼ੀ ਨੂਰ ਦਿਖਾਇਆ,
ਚਸ਼ਮ 'ਕਮਾਲੇ' ਦੀ ਚਾ ਖੁਹਲੀ
ਕੁਦਰਤ-ਵੱਸਿਆ ਦੱਸਿਆ,
ਤਾਲ ਵਿਚਾਲੇ ਥੜ੍ਹਾ ਬਣਵਾ
ਗੁਰ ਬੈਠ ਸੰਦੇਸ ਸੁਣਾਇਆ ।
ਇਉਂ ਕਸ਼ਮੀਰੁ ਜਿਵਾਕੇ ਸੁਹਣਾ
ਜਾ ਕੈਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ,
ਪਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਆਪ ਹੀ ਮੁੜਕੇ
ਵਿੱਚ ਤਬਾਹੀ ਵੜਿਆ ।
ਸਿੰਘ ਰਣਜੀਤ ਮਰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ
ਦੇਖੋ ਬੁੱਕਦਾ ਆਇਆ,
ਮੁੜ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਿਵਾਈ ਬਿਸਮਿਲ
ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ ਰੰਗ ਖਿੜਿਆ,

---

[1]ਜਿਹਲਮ ਦਾ ਅਸਲ ਸੋਮਾਂ ਤਾਂ ਵੇਰੀ ਨਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਵੇਰੀ ਨਾਗ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸੈਰ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਦ ਉਪਾਸ਼ਕ-ਮਨਾਂ ਨੇ ਵਿਦਸਥਾ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਚਸ਼ਮੇਂ ਉੱਤੇ ਡਿਆ ਟਿਕਾਇਆ, ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਮੀਲ ਕੁ ਉਰੇ ਹੈ ।

ਧਰਮਸਾਲ-ਛੇ ਬਾਰਾਂਦਰੀਆਂ
ਬੜਾ ਵਿਚਾਲ ਫਬਾਇਆ,
ਜਿਸ ਤੇ ਬੈਠ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਦਾ ਮੂਧਾ
ਸਤਿਗੁਰ ਕੋਲ ਖਿੜਾਇਆ ।
'ਨਾਨਕ-ਛੁਹ' ਦਾ ਸੰਗ ਅਜੇ ਤਕ
ਬਗ਼ਦਾਦ[1] ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਿਆ,
'ਨਾਨਕ-ਛੁਹ' ਦਾ ਬੜਾ ਬੰਗਲਾ
ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੇ ਭੰਨ ਗੁਵਾਇਆ ।

ਲਿੱਧੜ ਨੈਂ

ਸਦਾ ਸੁੱਤੀਆਂ ਬਰਫਾਂ ਕਿਧਰੋਂ
ਹੇਠਾਂ ਢਲ ਢਲ ਆਈਆਂ,
ਸੰਗ ਯਸ਼ਬ ਯਾ ਹੌਲ-ਦਿੱਲੀਆਂ,
ਪਾਣੀ ਬਣ ਬਣ ਧਾਈਆਂ,—
ਠੰਡੀਆਂ ਠਾਰ ਵਗਣ ਏ ਧਾਰਾਂ
ਕਈ ਕਈ ਹੋ ਇਕ ਹੋਵਨ,
ਨਾਦ ਕਰਨ, ਸੁਰ ਛਿੜੇ ਖਿਰਨਵੀ
ਮਸਤੀਆਂ ਝੂਮ ਝੁਮਾਈਆਂ !

ਗਨੇਸ਼ਪੁਰ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਦੀਆਂ ਜੂਹਾਂ

ਵਖੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਹੇ ਪਰਬਤ ਜੀ !
ਤੇਰੀਆਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਡਿੱਠੀਆਂ,
ਚੀੜ੍ਹਾਂ ਚਸ਼ਮੇਂ ਜਿੱਧਰ ਜਾਓ
ਤ੍ਰਬ੍ਰਕ ਤਕੇਂਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ,
ਇਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਉਂ ਵਾਜ ਇਲਾਹੀ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਆਵੇ;
ਨਾਲ ਅਯਾਲੀ ਗੋਸ਼ਟ ਕਰਦੇ
ਨਦਰਾਂ ਪਾ ਪਾ ਮਿੱਠੀਆਂ ।

ਪਹਿਲ ਗਾਮ

—ਅਕਟੋਬਰ ਵਿਚ—

ਪਹਿਲਗਾਮ ਵੜਦਜਾਂ ਇਉਂ ਜਾਪੇ
ਵੱਸੋਂ ਦੀ ਹਦ ਚੁੱਕ
'ਕੱਲ ਵਿਲਾਯਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ
ਰੌਣਕ ਦੀ ਹੱਦ ਮੁੱਕੀ,
ਮਹਿਫਲ ਚੁੱਪ, ਰਾਗ ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ ਦੇ
ਸੁਹਜ ਨਿਰਜਨੀ ਛਾਇਆ,
ਫਬਨ ਕੁਦਰਤੀ ਟੁੰਬ ਜਗਾਵੇ :—
"ਕੁਦਰਤ-ਰਸ ਚਖ ਬੁੱਕੀ[2]"

[1]ਬਹਿਲੋਲ, ਬਗ਼ਦਾਦ ਦੇ ਪੀਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਕ ਕਹੇ ਸੇ, ਹੁਣ ਤਕ ਉਥੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸੰਗ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ ।
[2]ਬੁੱਕ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ।

ਭੁੱਲ ਚੁਕੀ ਸਭਯਤਾ[1]

ਪੰਡਤਾਣੀ ਕਸ਼ਮੀਰ
—ਸਤਿਕਾਰ ਲਵੇ—ਦਿਸ ਆਂਵਦੀ,
ਇੱਜ਼ਤ ਦਾਰ ਅਮੀਰ
ਪਹਿਰਾਵਾ ਉਸ ਸੋਹਿਣਾ,
ਵਰੀ ਹਯਾ ਦੇ ਨਾਲ
ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸ ਫਬ ਰਹੀ;
ਫਿਰਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਾਲ—
ਸੰਗ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਲਾਜ ਹੈ ।
ਤੁਰ ਫਿਰ ਰਹੀ ਤਸਵੀਰ
ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ
ਜਦ ਹੋਸੀ ਕਸ਼ਮੀਰ
ਸੱਭਯ[2], ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੁਤੰਤਰਾ ।

ਗੁਲ ਮਰਗ

ਹੋਰ ਉਚੇਰਾ, ਹੋਰ ਉਚੇਰਾ
ਚੜ੍ਹ ਫਿਰ ਪੱਧਰ ਆਈ,
ਮਖ਼ਮਲ ਘਾਹ ਸੁਹਾਵੀ ਕਿਣਮਿਣ
ਠੰਡ ਠੰਡ ਹੈ ਛਾਈ,
ਤਪਤਾਂ ਤੇ ਘਮਸਾਨਾਂ ਛੁਟੀਆਂ
ਉੱਚੇ ਹੋਇਆਂ ਠਰ ਗਏ
ਠਰਨ, ਜੁੜਨ, ਰਸ-ਮਗਨ ਹੋਣ ਦੀ
ਚਉਸਰ ਵਿਛੀ ਇਥਾਈਂ ।

ਰੈਣ ਬਸੇਰੇ

ਪਰੀ ਮਹਿਲ ਤੋਂ ਹੇਠ ਉਰਲੇ ਪਰਬਤੀਂ,
ਚਸ਼ਮਾਂ ਨਿੱਕਾ ਸਾਫ ਹੇਠਾਂ ਜਜੇਸ਼ਠਾ;
ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵਾਰ ਸੁਹਣੇ ਬੰਗਲੇ,
ਆਦਰ ਕਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਾਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ।
ਡਲ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹੇਠਾਂ ਹੋਂਵਦੇ,
ਖੜੇ ਸਫੈਦੇ ਸਾਫ ਝੁੰਮਾਂ ਦੇ ਰਹੇ,
ਖੇਤੀਆਂ ਨਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਸਫੈਦੇ ਹਿਲ ਰਹੇ,
ਪੈਲਾਂ ਪਾਣ ਚਕੋਰ ਪਰਬਤ ਵੱਖੀਆਂ,
'ਬਨ ਪਸੂਆਂ ਚਿਹਚੱਕ' ਰਾਤੀਂ ਸੁਣੀਂਦੀ ।
ਪਿੱਛੇ ਖੜੇ ਪਹਾੜ, ਨਿਰਜਨ ਸੁੰਦਰਤਾ
ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਕੰਨੀਂ ਆਂਵਦਾ ।
ਚੰਦ ਚੜ੍ਹੇ ਪਿਛਵਾਰ, ਅੱਗੇ ਪੈ ਰਹੇ,
ਪਰਛਾਵੇਂ ਰਮਣੀਕ ਸੁਹਣੇਂ ਸਹਿਮਵੇਂ;
ਇਉਂ ਜਾਪੇ ਕਿ ਸ਼ੋਰ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ,
ਇਕੰਤ ਵਲਾਯਤ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਟਿਕ ਗਏ,
ਠੰਡੀ ਵਹੇ ਸਮੀਰ ਦੇਂਦੀ ਲੋਰੀਆਂ ।

[1]ਤਹਿਜ਼ੀਬ ।
[2]ਮੁਹੱਜ਼ਬ ।

ਗਾਂਧਰ ਬਲ

ਬਰਫਾਂ ਨਰਮੀ ਖਾਇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀਆਂ,
ਠੰਢਕ ਵੰਡ ਵੰਡਾਇ ਲੁਟਾਈਏ ਆਪਣੀ,
ਬਣਕੇ ਦਾਨ-ਸਰੂਪ ਏਥੇ ਆਂਦੀਆਂ,
ਨਿਰਮਲ ਨੀਰ ਅਨੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਗਦੀਆਂ ।
ਠੰਢੀ ਟੁਰੀ ਹਵਾਉ ਦਰਿਓਂ[1] ਉੱਚਿਓਂ,
ਖੇਡੰਦੜੀ ਏ ਵਾਉ, ਇਸ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ
ਸੁਹਣਾ ਨਾਲ ਸੁਹਾਉ ਛਹਿਬਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ।
ਧਰਤੋਂ ਕੱਢ ਸਿਰ ਬਾਰੂ ਚਨਾਰਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ
ਛਾਵਾਂ ਠੰਢੀਆਂ ਠਾਰ ਹੋਇ ਖਲੋਤੀਆਂ,
ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਜਾਣ ਮੀਂਹ ਜਿਉਂ ਪੈ ਰਿਹਾ,
ਸੁਹਣਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਦਾਨ ਹੈ ।
ਠੰਢਾ ਠੰਢਾ ਨੀਰ ਠੰਢੀ ਛਾਉਂ ਹੈ,
ਠੰਢੀ ਝੁਲੇ ਸਮੀਰ ਤ੍ਰੈ ਏ ਠੰਢੀਆਂ,
ਮਾਨੋਂ ਠੰਢੀਆਂ[2] ਪਾਣ ਤਪਤ ਮਿਟਾਣ ਨੂੰ ।
ਤਪਤ ਹੁਨਾਲੇ ਵਿੱਚ ਠੰਢਾ ਥਾਉਂ ਹੈ,
ਭਿੰਨੀ ਹੈ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਠੰਢਕ ਪੈ ਰਹੀ।
ਝਾਤੀ ਖੜੇ ਪਹਾੜ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾ ਰਹੇ,
ਅੱਗੇ ਖੜਾ ਮਦਾਨ ਲੋਰੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ।
ਸੁਖ ਦਾ ਪਿੜ ਏ ਥਾਉਂ ਕੁਦਰਤ ਸੋਹਿਣੀ,
ਵਾਂਗੂੰ ਪਜਾਰੀ ਮਾਉਂ ਬਾਲਾਂ ਵਾਸਤੇ
ਰਚਿਆ ਅਤਿ ਰਮਣੀਕ ਸੁਹਾਵਾਂ ਵਾਲੜਾ ।

ਵੂੱਲਰ[3]

ਵੂੱਲਰ ! ਤੇਰਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਜ਼ਾਰਾ
ਵੇਖ ਵੇਖ ਦਿਲ ਠਰਿਆ,
ਖੁੱਲ੍ਹਾ, ਵੱਡਾ, ਸੁਹਣਾ, ਸੁੱਚਾ,
ਤਾਜ਼ਾ, ਹਰਿਆ, ਭਰਿਆ,
ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਰ ਰਹੀ ਤੈਂ ਉਤੇ,
ਖੁਲ੍ਹ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲੈਂਦੀ,
ਨਿਰਜਨ ਫਬਨ, ਕੁਆਰੀ ਰੰਗਤ,
ਰਸ ਅਨੰਤ ਦਾ ਵਰਿਆ ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ

ਜਿਕੁੱਰ ਰੁਲਦੇ ਸੇਬ
ਤੇ ਨਸ਼ਪਾਤੀਆਂ
ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ,
ਤੀਕਰ ਰੁਲ ਰਹੀ,
ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਖ਼ਾਕ
—ਲੀਰਾਂ ਪਾਟੀਆਂ,
ਜਿੱਕਰ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ
ਟੁੱਟਾ ਢਹਿ ਪਵੇ
ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੇ ਵਿੱਚ
ਹੋਇ ਨਿਮਾਨੜਾ ।

[1]ਪਹਾੜ ਦੇ ਚਸ਼ੇ ਤੋਂ ।
[2]ਜ਼ੋਂਢੀਆਂ ।
[3]ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਝੀਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਿਹਲਮ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਦੂਜਿਓਂ ਨਿੱਕਲਦਾ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ

ਤੇਰਾ ਨੀਰ ਨਿਪੰਗਾਂ[1]
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ,
ਕੱਚਾ ਸਾਵਾ ਰੰਗ
ਧਾਈ ਆ ਰਹੀ !
ਸਹਣੇ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ
ਅਰਸ਼ੋਂ ਆਇ ਜੋ,
ਤਿਨ੍ਹ ਦੇ ਚਰਨ-ਅਰਬਿੰਦ
ਵਿਚ ਤੂੰ ਲੇਟਦੀ,–
ਹੋਈਏਂ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਗੰਗ'
ਹੁਣ ਤੂੰ ਸੁਹਣੀਏਂ !
ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ
ਕਰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ।
ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਨ ਲੰਘ
ਚਰਣਨ ਕਮਲ ਤੋਂ,
ਲੀਨ ਹੋਇ ਵਿਚ ਰੰਗ
ਜਾਹੁ ਸਮਾਇ ਤੂੰ !
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ 'ਛੁਹ-ਅੰਗ'
ਸਜਨੀਏ ! ਜੇ ਮਿਲੇ,
ਫਿਰ ਨ ਛੋਡੀਏ ਸੰਗ
ਅੰਕ ਸਮਾਵੀਏਂ[2] ।

ਨਵਾਂ ਕਸ਼ਮਾਰ !

ਮੈਂ ਰੁੰਨੀ ਮੈਂ ਰੁੰਨੀ ਵੇ ਲੋਕਾ !
ਮੀਂਹ ਜਿਉਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਏ :
ਟੁਰੀ ਵਿਦਸਥਾਂ[3] ਡਲ[4] ਭਰ ਆਏ :
ਤੇ ਵੂੱਲਰ[5] ਉਮਡ ਉਮਡਾਏ :—
ਆਪਾ ਹੇਠ ਵਿਛਾਕੇ ਸਹੀਓ !
ਅਸਾਂ ਨਵਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਣਾਇਆ,
ਗਾਓ ਸੁਹਾਗ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਸੁਹਣਾ
ਕਦੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਚਲ ਆਏ ।

[1]ਨਿਰਮਲ ।
[2]ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ ਨਾਉਂ ਏਥੇ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
[3]ਜਿਹਲਮ ਨਦੀ ।
[4]ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਦੀ ਝੀਲ ।
[5]ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਝੀਲ ।

'ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਧਾਰ ਮੈਂ ਅੱਲਾ ਆਖਦਾ :
'ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਦੀ ਛੋਹ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਓਸਦਾ,
'ਕੰਨਅੱਖੀਆਂ ਦੀ ਟੋਹ ਕਿ ਇੱਕ ਮਟੱਕੜਾ,
'ਮੁਸਕਾਹਟ ਦੀ ਲਹਿਰ ਕਿ ਨਾਦ ਅਵਾਜ਼ ਦਾ
'ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਹਿਰ ਕਿ ਸੱਕਾਂ ਆਖ ਨਾ।
'ਆਪਾ ਜੁੰਬਸ਼ ਖਾਇ ਕਿ ਲਹਿਰੇ ਲਹਿਰ ਹੋ,
'ਝਰਨ ਝਰਨ ਝਰਨਾਇ ਕਿ ਥਰ ਥਰ ਥਰਕਦਾ
'ਕੰਬ ਖਾਇ ਵਿਚ ਰੰਗ ਉ ਡੁਬਦਾ ਲਹਿਰਦਾ,
'ਏਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਰੰਗ[1] ਹੋ ਮੈਂ ਬੇਵੱਸ ਹਾਂ।
'ਇਸ ਝਲਕੇ ਦਾ ਝੱਸ ਜੁ ਇਸ ਦਾ ਸੁਾਦ ਹੈ,
'ਅੱਲਾ ਅਜੇ ਨ ਖੱਸ ਮੈਂ ਬੀਬੇ ਰਾਣਿਆਂ!
'ਦੂਰ ਵਲੈਤੋਂ ਧਾਇ ਕਿ ਏਥੇ ਆ ਗਿਆਂ;
'ਏ ਫਿਰਦੌਸ[2] ਸੁ ਠਾਇੰ ਕਿ ਕੌਸਰ ਏਸ ਥਾਂ
'ਸ਼ਾਲਾ ਮਾਰ ਨਿਸ਼ਾਤ ਕਿ ਇੱਛਾਬਲ ਮਨੀ
'ਚਸ਼ਮਾ ਸ਼ਾਹੀ ਝਾਤ ਹੈ ਬਾਗ਼ ਅਰੱਮ[3] ਦੀ,
'ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਉ ਬੁਲਬੁਲ ਮੋਹਿਣੀ
'ਸਦਾ ਰਹੇ ਦਿਲਸ਼ਾਦੇ ਕਿ ਬਾਗ਼ੀਂ ਬੋਲਦੀ,
'ਸਦਾ ਰਹੇ ਰਸਰੰਗ ਉ ਖਿੜੀ ਪਿਆਰੜੀ,
'ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਸੁਵੰਨ ਕਿ ਲਹਿਰੇ ਲੈ ਰਹੀ,
'ਕਦੀ ਨ ਹੋਇ ਮਲੂਲ ਕਿ ਨਾ ਦਿਲਗੀਰ ਹੋ,
'ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹੇ, ਚਲੂਲ ਕਿ ਰੰਗ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦਾ,
'ਖਿੜੀ ਰਹੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਜੁ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ।
'ਮੈਨੂੰ ਹੁਇ ਦੀਦਾਰ ਉ ਝਲਕਾ ਰੂਪ ਦਾ।
'ਉਹ ਕਾਬਾ, ਉਹ ਦੀਦ ਕਿ 'ਰੂਹ-ਉਛਾਲ' ਓ,
'ਜਿਸਦਾ ਹੋਇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਂ ਜੀਉ ਰਿਹਾ,
'ਜੰਨਤ ਇਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜੁ ਡਿੱਠਾ ਆਣ ਮੈਂ,
'ਮੇਰੀ ਕਰ ਤਕਦੀਰ ਕਿ ਏਥੇ ਮੈਂ ਰਹਾਂ।
'ਲਾਲਾ-ਰੁੱਖ਼ ਤੋਂ ਹਾਇ ਨ ਵਿਛੁੜਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ।
'ਏ ਉਪਬਨ, ਏ ਬਾਇੰ ਕਿ ਬੁਲਬੁਲ ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼
'ਇਸ ਬੁਲਬੁਲ ਦੇ ਗੀਤ ਕਿ ਸੁਣ ਸੁਣ ਖਿੜਾਂ ਮੈਂ,
'ਸੁਹਣਾ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਬੁਗਾਵੇ ਦਿਲ ਮਿਰਾ।
'ਬੁਲਬੁਲ ਨੂੰ ਰਖ ਸ਼ਾਦ ਕਿ ਗਾਂਦੀ ਹੀ ਰਹੇ,
'ਥਰਰਾਂਦੀ ਜਿਉਂ ਰਾਗ ਤੇ ਗ਼ਮਕਾਂ ਛੇੜਦੀ।
'ਕਦੀ ਨ ਵਿਛੁੜਾਂ ਹਾਇ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਛੋਹ ਤੋਂ।
'ਬਿਰਹਾ ਕਦੀ ਨ ਪਾਇ ਕਿ ਉਸ ਦੀਦਾਰ ਤੋਂ।
'ਜੰਨਤ ਅਜੇ ਨਸੀਬ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੋਇ ਨਾ,
'ਜੰਨਤ ਇਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਿ ਖੁੱਸੇ ਨਾ ਅਜੇ,
'ਮੇਰੀ ਲਾਲਾ-ਰੁੱਖ਼ ਨ ਮੈਥੋਂ ਵਿਛੁੰੜੇ,
'ਮੈਨੂੰ ਲਾਲਾ-ਰੁੱਖ਼ ਉ ਬਖਸ਼ੀ ਰੱਖਣੀ!
'ਚਸ਼ਮੇ ਵਹਿਣ ਸ਼ਫਾਫ ਉ ਗਾਂਦੇ ਨੱਚਦੇ
'ਚਲਣ ਫੁਹਾਰੇ ਸਾਫ਼ ਕਿ ਰਾਗ ਅਲਾਪਦੇ,
'ਛਾਵਾਂ ਦੇਣ ਚਨਾਰ ਪੰਘੂੜੇ ਝੂਟਦੇ,
'ਨਾਖਾਂ ਲੂਚੇ ਸੇਉ ਤਿ ਮੇਵੇ ਝੂਮਦੇ,
'ਰਸ ਅੰਗੂਰ ਅਮੇਉ ਉ ਵੇਲਾਂ ਤੋਂ ਝਰੇ,
'ਸੂਰਜ ਚੰਦੋਂ ਨੂਰ ਕਿ ਤਾਰਯੋਂ ਚਾਨਣਾ,
'ਮਿੱਠੀ ਪੌਣ ਠਰੂਰ ਹਿਮਾਲੇ ਦੀ ਜਈ,
'ਪੰਛੀ ਰਾਗ ਸੁਨਾਣ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਨ ਤੇ
'ਫੁਲ ਓ ਮੁਸ਼ਕ ਮਚਾਣ ਕਿ ਖਿਲਰੇ ਮਹਿਕ ਆ
'ਰਸ ਪੀਂਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਉਹ ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਹੁਏ
'ਮਸਤ ਆਪਣੇ ਪਜਾਰ ਖਿੜੀ ਇਕ ਚੰਦ ਜਿਉਂ
'ਮੈਂ ਵਿਚ ਵਾਂਡ ਚਕੋਰ ਕਿ ਤੱਕਾਂ ਚੰਦ ਨੂੰ,
'ਉਸ ਝਲਕੇ ਦੇ ਲੋਰ ਮੈਂ ਕੂਹਕਾਂ ਬੇਖ਼ੁਦਾ।
'ਜੰਨਤ ਅਜੇ ਨਸੀਬ ਉ ਅੱਲਾ ਨਾਂ ਕਰੀਂ,
'ਜੰਨਤ ਇਸ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੱਖਣਾ,
'ਬਖ਼ਸ਼ੀਂ ਲਾਲਾ-ਰੁੱਖ਼ ਜੁ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਮੈਂ,
'ਬਖ਼ਸ਼ੀਂ ਉੱਚਾ ਸੁੱਖ ਮਟੱਕੇ ਹੁਸਨ ਦਾ।
'ਜਿਸ ਛੁਹ ਦੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਕਿ ਹਾਂ ਜੀ ਉੱਠਿਆ
'ਜਿਸ ਛੁਹ ਦੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਖਿੜ ਪਿਆ
'ਜਿਸ ਛੁਹ ਦੀ ਲੈ ਛੋਹ ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਜਾਗਿਆ
'ਉਸ ਦੀ ਛੁਹ ਹੁਣ ਖੋਹ ਨ ਕਰੋ ਅਛੋਹ[1] ਜੀ!
'ਉਸ ਛੁਹ ਦੇ ਪਿਛਵਾਰ ਕਿ ਲੁਕਕੇ ਸੁਹਣਿਆਂ!
'ਛੁਹ ਅਪਣੀ, ਦਾਤਾਰ! ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਣੀ।'

ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਵਿਦੇਗੀ

ਸੁਹਣਜਾਂ ਤੋਂ ਜਦ ਵਿਛੁੜਨ ਲਗੀਏ
ਦਿਲ ਦਿਲਗੀਰੀ ਖਾਵੇ,
ਪਰ ਤੈਥੋਂ ਟੁਰਦਜਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰੇ!
ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਦੁਖ ਆਵੇ,
'ਮਟਕ-ਹਿਲੋਰਾ' ਛੁਹ ਤੇਰੀ ਦਾ
ਜੋ ਰੂਹ ਸਾਡੀ ਲੀਤਾ,
ਖੇੜੇ ਵਾਲੀ ਮਸਤੀ ਦੇ ਰਿਹਾ
ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਜਾ ਜਾਵੇ!

ਵਿੱਛੁੜੀ ਰੂਹ

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

ਵੇ ਮਾਹੀਆ! ਗਲੇ ਤੇਰੇ ਗਾਨੀਆਂ
ਰੋਵਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ
ਕੁਮਲਾਨੀ ਜਾਨੀਆਂ!

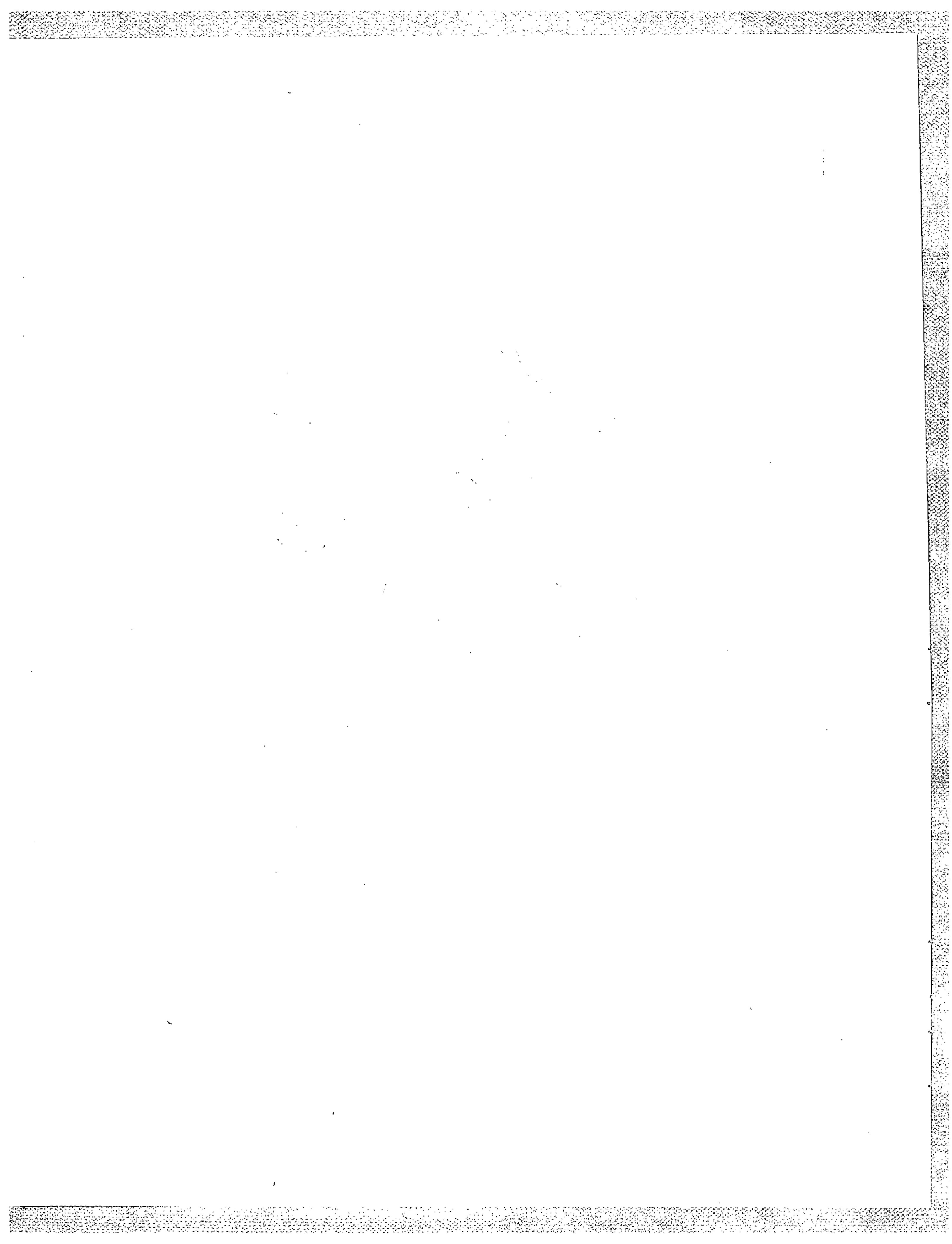
* * * * *
* * * * *

---

[1] ਪੰਜੇ ਵਿਚ।
[2] ਸੁਰਗ।
[3] ਸੁਰਗ ਦਾ ਬਾਗ਼।

[1] ਛੁਹ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾਂ।

ਬਿਜਲੀਆਂ
ਦੇ
ਹਾਰ

ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ

ਅਰਥਾਤ

ਵਿਕੋਲਿੱਤ੍ਰੇ ਖ਼ਿਆਲ

ਇਹ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਾਂਈਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਖ਼ਜਾਲ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਸੰਚ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਰੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਵਿਕੋਲਿੱਤ੍ਰੇ ਖਜਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹਨ, ਚਾਹੋ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਵਿਤਾ ਹਨ ਤੇ ਚਾਹੋ ਲੰਮੇਰੀਆਂ।

ਉੱਚੀ ਹੁਣ

'ਬੀਤ ਗਈ' ਦੀ ਯਾਦ
ਪਈ ਹੱਡਾਂ ਨੂੰ ਖਾਵੇ,
'ਔਣ ਵਾਲਿ' ਦਾ ਸਹਿਮ
ਜਾਨ ਨੂੰ ਪਿਆ ਸੁਕਾਵੇ,
'ਹੁਣ' ਦੀ ਛਿਨ ਨੂੰ ਸੋਚ
ਸਦਾ ਹੀ ਖਾਂਦੀ ਜਾਵੇ,—
'ਗਈ' ਤੇ 'ਜਾਂਦੀ', 'ਜਾਇ',
ਉਮਰ ਏ ਵਜਰਥ ਵਿਹਾਵੇ:
'ਯਾਦ' 'ਸਹਿਮ' ਤੇ 'ਸੋਚ' ਨੂੰ
ਹੇ 'ਕਾਲ ਅਕਾਲ' ਸਦਾ ਤੁਹੀਂ!
ਤ੍ਰੈ ਕਾਲ ਭੁੱਲਂ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ
'ਹੁਣ ਉੱਚੀ' ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਈਂ।

ਅੱਜ

'ਕੱਲ' ਚੁਕੀ ਹੈ ਬੀਤ
ਵੱਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਸਾਈ,
'ਭਲਕ' ਅਜੇ ਹੈ ਦੂਰ
ਨਹੀਂ ਵਿਚ ਹੱਥਾਂ ਆਈ,
'ਅੱਜ' ਅਸਾਡੇ ਕੋਲ
ਵਿੱਚ ਪਰ ਫਿਕਰਾਂ ਲਾਈ,
'ਕੱਲ' 'ਭਲਕ' ਨੂੰ ਸੋਚ
'ਅੱਜ' ਇਹ ਮੁਫਤ ਗੁਆਈ।
ਹੋ! ਸੰਭਲ ਸੰਭਾਲ ਇਸ ਅੱਜ ਨੂੰ,
ਇਹ ਬੀਤੇ 'ਮਹਾਂ-ਰਸ' ਪੀਂਦਿਆਂ,
'ਹਰਿ-ਰਸ' ਵਿਚ ਮੱਤੇ, ਖੀਵਿਆਂ
'ਹਰਿਰੰਗ','ਹਰਿਕੀਰਤ' ਚਊਂਦਿਆਂ।

ਸਮਾਂ

ਰਹੀ ਵਾਸਤੇ ਘੱਤ
'ਸਮੇਂ' ਨੇ ਇੱਕ ਨ ਮੰਨੀ,
ਫੜ ਫੜ ਰਹੀ ਧਰੀਕ
'ਸਮੇਂ' ਖਿਸਕਾਈ ਕੰਨੀ,
ਕਿਵੇਂ ਨ ਸੱਕੀ ਰੋਕ
ਅਟਕ ਜੋ ਪਾਈ ਭੰਨੀ,
ਤ੍ਰਿੱਖੇ ਅਪਣੇ ਵੇਗ
ਗਿਆ ਟਪ ਬੰਨੇ ਬੰਨੀ,—
ਹੋ! ਅਜੇ ਸੰਭਾਲ ਇਸ 'ਸਮੇਂ' ਨੂੰ
ਕਰ ਸਫਲ ਉਡੰਦਾ ਜਾਂਵਦਾ;
ਇਹ ਠਹਿਰਨ ਜਾਚ ਨ ਜਾਣਦਾ,
ਲੰਘ ਗਿਆ ਨ ਮੁੜਕੇ ਆਂਵਦਾ।

ਮਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਕੋਲ

ਮਹਿੰਦੀਏ ਨੀ ਰੰਗ ਰੱਤੀਏ ਨੀ!
ਕਾਹਨੂੰ ਰਖਿਆ ਈ ਰੰਗ ਲੁਕਾ ਸਹੀਏ!
ਹੱਥ ਰੰਗ ਸਾਡੇ ਸ਼ਰਮਾਕਲੇ ਨੀ
ਵੰਨੀ ਅੱਜ ਸੁਹਾਗ ਦੀ ਲਾ ਲਈਏ,
ਗਿੱਧੇ ਮਾਰਦੇ ਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥਾਂ
ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਪਾ ਦੇਈਏ,—
ਗਲ ਪਾ ਗਲਵੱਕੜੀ ਖੁਹਲੀਏ ਨਾ,
ਰੰਗ ਲਾ ਰੰਗ-ਰੱਤੜੇ ਸਦਾ ਰਹੀ ਏ।

ਅਣਡਿੱਠਾ ਰਸ-ਦਾਤਾ

ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਅਧਖੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ, ਹਾਇ
ਮੇਰੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਅਧਮੀਟਿਆਂ ਨੂੰ
ਛੁਹ ਗਿਆ ਨੀ, ਲਗ ਗਿਆ ਨੀ,—
ਕੌਣ, ਕੁਛ ਲਾ ਗਿਆ?
ਸੁਾਦ ਨੀ ਅਗੰਮੀ ਆਇਆ
ਰਸ਼ ਝਰਨਾਟ ਛਿੜੀ

ਲੂੰ ਲੂੰ ਲਹਿਰ ਉੱਠਿਆ
ਤੇ ਕਾਂਬਾ ਮਿੱਠਾ ਆ ਗਿਆ।
ਹੋਈ ਹਾਂ ਸੁਆਦ ਸਾਰੀ,
ਆਪੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਵਾਰੀ,—
ਐਸੀ ਰਸਭਰੀ ਹੋਈ
ਸੁਾਦ ਸਾਰੇ ਧਾ ਗਿਆ।
ਹਾਏ, ਦਾਤਾ ਦਿੱਸਿਆ ਨਾ
ਸੁਾਦ ਜਿਨ੍ਹੇ ਦਿੱਤਾ ਐਸਾ,
ਦੇਂਦਾ ਰਸ-ਦਾਨ ਦਾਤਾ
ਆਪ ਕਿਉਂ ਲੁਕਾ ਗਿਆ ?

ਤ੍ਰੇਲ ਦਾ ਤੁਪਕਾ

ਮੋਤੀ ਵਾਂਙੂ ਡਲ੍ਹਕਦਾ
ਤੁਪਕਾ ਇਹ ਜੋ ਤ੍ਰੇਲ
ਗੋਦੀ ਬੈਠ ਗੁਲਾਬ ਦੀ
ਹਸ ਹਸ ਕਰਦਾ ਕੇਲ;
ਵਾਸੀ ਦੇਸ਼ ਅਰੂਪ ਦਾ
ਕਰਦਾ ਪਯਾਰ ਅਪਾਰ,
ਰੂਪਵਾਨ ਹੈ ਹੋ ਗਿਆ
ਪਯਾਰੀ ਗੋਦ ਵਿਚਾਲ।
ਅਰਸ਼ੀ ਕਿਰਨ ਇਕ ਆਵਸੀ,
ਲੈਸੀ ਏਸ ਲੁਕਾਇ,
ਝੋਕਾ ਮਤ ਕੁਈ ਪੌਣ ਦਾ
ਦੇਵੇ ਧਰਤਿ ਗਿਰਾਇ।
ਨਿੱਤ ਪਯਾਰ ਖਿਚ ਲਯਾਂਵਦਾ
ਕਰੇ ਅਰੂਪੋਂ ਰੂਪ
ਅਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ ਕੁਈ
ਨਿਤ ਫਿਰ ਕਰੇ ਅਰੂਪ।

ਗਯਾਨ-ਅਗਯਾਨ

ਕੁਛ ਜਾਣਿਆ ਆਖਿਆ ਜਾਣ ਲੀਤਾ,
ਕੋਈ ਨਾਉਂ ਬੀ ਆਪ ਬਣਾ ਲਿੱਤਾ,
ਧਯਾਨ ਓਸਦੇ ਵਿੱਚ ਨ ਰਤੀ ਰਹਿਆ,
ਆਲੇ ਭੁੱਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ,
ਜਦੋਂ ਬਹਿਸ ਹੋਵੇ, ਹਿਕੋ ਕਥਾ ਕਰਨੀ,
ਤਦੋਂ ਗਯਾਨ ਦਾ ਢੋਲ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ:
ਏਸ ਗਯਾਨ ਨਾਲੋਂ ਅਗਿਆਨ ਚੰਗਾ,
ਲਗਾਤਾਰ ਜੋ ਧਯਾਨ ਲਗਾ ਲਿੱਤਾ।
ਕੁਛ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਕੁਛ ਜਾਣਿਆਂ ਨਾ,
ਨਾਉਂ ਧਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨ ਰਤੀ ਆਈ,
ਕਰ ਲਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਪਰ ਅੰਦਰੂਲੇ ਨੇ
ਏਥੇ 'ਅਸਲ' ਹੈ ਅਸਲ, ਇਕ ਅਸਲ ਭਾਈ!
ਏਸ 'ਅਸਲ' 'ਅਨੰਤ' ਵਲ ਲੌ ਲੱਗੀ,
ਧਯਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਏਸ ਵਲ ਧਾਇਆ ਈ,
ਗਯਾਨ ਵਾਰ ਸੁੱਟੋ ਇਸ ਅਗਯਾਨ ਉੱਤੋਂ
ਇਹ ਅਗਯਾਨ ਹੀ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਈ।

ਵਲਵਲਾ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਚਿਆਈਆਂ ਉਤੋਂ
'ਬੁੱਧੀ' ਖੰਭ ਸਾੜ ਢੱਠੀ,
ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਓਥੇ ਦਿਲ
ਮਾਰਦਾ ਉਡਾਰੀਆਂ;
ਪਯਾਲੇ ਅਣਡਿੱਠੇ ਨਾਲ
ਬੁੱਲ੍ਹ ਲਗ ਜਾਣ ਓਥੇ
ਰਸ ਤੇ ਸਰੂਰ ਚੜ੍ਹੇ
ਝੂੰਮਾਂ ਆਉਣ ਪਯਾਰੀਆਂ,
'ਗਯਾਨੀ' ਸਾਨੂੰ ਹੋੜਦਾ ਤੇ
"ਵਹਿਮੀ ਢੋਲਾ" ਆਖਦਾ ਏ:
"ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈਆਂ
ਬੁੱਧੋਂ ਪਾਰ ਤਾਰੀਆਂ।"
"ਬੈਠ ਵੇ ਗਿਆਨੀ! ਬੁੱਧੀ—
ਮੰਡਲੇ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ,
'ਵਲਵਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼' ਸਾਡੀਆਂ
ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਯਾਰੀਆਂ।"

ਰਸ-ਰੱਤਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ

ਸਾਨੂੰ ਰਮਜ਼ ਮਿਲੀ ਸੈਰਕਾਰੋਂ,
ਇਕ ਸੈਨਤ ਧੁਰ ਸਰਕਾਰੋਂ—
ਇਕ ਸੈਨਤ ਧੁਰ ਦਰਬਾਰੋਂ,
ਇਕ ਭੇਤ ਧੁਰੋਂ ਦਰਬਾਰੋਂ।
ਇਸ ਸੈਨਤ ਸੋਝੀ ਪਾਈ,
ਇਸ ਸੋਝੀ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਗੁਆਈ,
ਇਕ ਲਟਕ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਲਾਈ,
ਇਕ ਮਟਕ ਉਡਾਰੀ ਦੀ ਆਈ,
ਇਕ ਝੂੰਮ ਛਿੜੀ ਰਸਭਿੰਨੀ,
ਇਕ ਖਿਰਨ ਛਿੜੀ ਰੰਗ ਵੰਨੀ,
ਇਕ ਝਰਨ ਝਰਨ ਝਰਨਾਈ,
ਕੁਛ ਥਰਰ ਥਰਰ ਥਰਰਾਈ,
ਜਿਵੇਂ ਠਾਠ-ਤਰਬ[1] ਥਰਰਾਂਦਾ,
ਰਸ ਭਰਿਆ ਰਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ।
ਵੇ ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਕਮਲੀ ਹੋਈ,
ਜਿਉਂ ਤਰਬ ਕੰਬਦੀ ਕੋਈ।
ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਤਾਰ ਕੀ ਬੋਲੇ,
ਦਿਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਤਾਰ ਕੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ?

---

[1]ਸਤਾਰ ਸਾਰੰਗੀ ਆਦਿਕ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਬਾਂ (ਤਾਰਾਂ) ਦਾ ਠਾਠ।

ਉਹ ਤੇ ਥਰਰ ਥਰਰ ਥਰਰਾਂਦੀ,
ਰਸ ਹੋ ਰਸ ਬੋਲ ਰਸਾਂਦੀ।
ਵੇ ਜੋ ਰੂਪ ਰਾਗ ਦਾ ਹੋਏ,
ਮੀਂਡ ਵਾਂਗ ਓ ਖਿੱਚ ਪਿਰੋਏ।
ਪੰਛੀ-ਮਾਰਗ ਦੀ ਕੀ ਵੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ?
ਰਸ-ਰੱਤਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਮੁਕਾਨੀ।

ਮੋੜ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਗ ਵੇ !

ਮੋੜ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਗ ਵੇ,
ਮਨ ਮੋੜ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਗ। ਟੇਕ
ਏਹ ਹਰਿਆਰੇ ਫਸ ਫਸ ਜਾਂਦੇ
ਰੂਪ ਫਬਨ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵੇ,
ਮੁੜ ਘਰ ਆਵਣ ਜਾਚ ਨ ਜਾਣਨ
ਮਿੱਠੇ ਮਖ ਦੇ ਵਾਂਗ ਵੇ,
ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ
ਚਾਨਣ ਜਿਉਂ ਦੁ-ਚਰਾਗ਼ ਵੇ,
ਠਗ ਇਕ ਨੈਣ ਵਸਣ ਉਸ ਉਪਬਨ
ਨੈਣ ਜਿਵੇਂ ਠਗ ਨਾਗ ਵੇ,—
ਭੋਲੇ ਨੈਣ ਤੇਰੇ ਜੇ ਆਏ,
ਇਨ੍ਹ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਲਾਗ ਵੇ,
ਘੇਰ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਨੈਣ ਫਸਣਗੇ
ਨੈਂ ਨ ਸਕਣ ਏ ਭਾਗ ਵੇ,
ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨ ਨਿਕਲੇ,
ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਵੇ।
ਮੋਹੇ ਨੈਣ ਮੋਹਿੰਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ
ਲਾਣ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਦਾਗ਼ ਵੇ,
ਦਾਗ਼ੇ ਗਏ ਸੁ ਮੁੜਨ ਨ ਪਿੱਛੇ
ਸਿਰ ਦੇ ਖੇਲਣ ਫਾਗ ਵੇ:
ਜੇ ਵੇ ਮਨਾਂ ਤੈਨੂੰ ਲੋੜ ਆਪਣੀ
ਮੋੜ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਗ ਵੇ !
ਜੇ ਛਬੀਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਿੱਚੇਂ
ਸਿੰਚੇਂ ਆਤਮ ਬਾਗ਼ ਵੇ,
ਖਿੜਿਆ ਦੇਖੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ
ਥਿਰਿਆ ਸੀਸ ਸੁਹਾਗ ਵੇ,
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਛਡਦੇ ਨੈਣ ਮਨਾਂ ਤੂੰ
ਮੋੜ ਨ ਨੈਣਾਂ ਵਾਗ ਵੇ:
(ਫਿਰ) ਮੋੜ ਨ ਨੈਣਾਂ ਵਾਗ ਵੇ !

ਐਤਕੀ
ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

ਛੱਤ-ਬਗ਼ੀਚੇ ,ਐਸ ਸਾਲ ਹਨ
ਸੁੰਞਾਂ ਕਿਉਂ ਵਰਤਾਈਆਂ ?
ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ ਅੱਗੇ ਵਾਂਙੂ
ਕਿਉਂ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ?

ਉੱਤਰ—

ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ ਸਹੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ
ਅਰਸ਼ੋਂ ਸਨ ਟੁਰ ਆਈਆਂ,
ਰਸਤੇ-ਮਾਰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਰਸਤੇ
ਸੁਹਣੀਆਂ ਰੋਕ ਰਹਾਈਆਂ।
ਬੱਦਲ ਭੇਜ ਕਟਕ ਦੇ ਉਸ ਨੇ
ਸੜਕਾਂ ਸੱਭ ਰੁਕਾਈਆਂ,
ਬਿੱਜਲੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰ ਕੜਾਕੇ
ਸੁਹਣੀਆਂ ਸਹਿਮ ਡਰਾਈਆਂ,
ਮੁਹਲੇ ਧਾਰ ਵਰ੍ਹਾਈ ਬਰਖਾ
ਅਰਸ਼ਾਂ ਨੀਰ ਭਰਾਈਆਂ,
ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਲ ਥਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ
ਬੂਟੀਆਂ ਮਾਰ ਸੁਕਾਈਆਂ;—
ਸੁਹਣੀਆਂ ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ
ਇੰਦਰ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਈਆਂ,
ਸੁਰਗ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਭਾਵੇਂ
ਅਪਣੇ ਬਾਗ਼ ਲਗਾਈਆਂ:
ਐਸ ਸਾਲ ਪਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ
ਸੁਹਣੀਆਂ ਹਨ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ,
ਸੁੰਞਾਂ ਅੱਜ ਬਗ਼ੀਚੇ ਸਾਡੇ
ਇੰਦਰ ਨੇ ਵਰਤਾਈਆਂ।

ਉਡੀਕ

ਆਖ ਗਿਆ ਢੋਲਾ ਲੌਢੇ ਪਹਿਰ ਆਸਾਂ,
ਲੌਢਾ-ਪਹਿਰ ਆਇਆ, ਢੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !
ਆਖ ਘੱਲਿਓ ਸੂ ਸੰਝਾਂ ਪਈ ਆਸਾਂ,
ਸੰਝਾਂ ਸਮਾ ਆਇਆ, ਢੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ,
ਗਿਣਤੀ ਗਿਣਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਬੀਤ ਲੱਥੀ,
ਬੱਗਾ ਦੇਹੁੰ ਆਇਆ, ਢੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !
ਬੱਦਲ ਮੁਲਖਾਂ ਦੇ ਜੁੜੇ ਮੀਂਹ ਆਣ ਲੱਥੇ,
ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਢੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !

ਕਮਲ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਤ੍ਰੇਲ ਮੋਤੀ

ਕਮਲ ਪੱਤ ਤੇ ਪਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੋਤੀ ਤ੍ਰੇਲ
ਝੂੰਮਾਂ ਜੀਕੂੰ ਨੀਰ ਤੇ ਪੱਤਾ ਕਰਦਾ ਕੇਲ,—
ਸੂਰਜ ਰਿਸ਼ਮ ਪੁਰੋਤੜਾ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਜਾ ਆਣ,
ਸੋਨੇ ਤਾਰ ਪੁਰੋਤੜੇ ਮੋਤੀ ਵਾਂਙੂ ਜਾਣ,
ਡਲ੍ਹਕਾਂ 'ਗੋਦੀ-ਕਮਲ' ਮੈਂ ਚਮਕਾਂ ਤੇ ਥਰਰਾਉਂ,
ਜੀਕੂੰ ਖਿੜੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਏ ਲਹਿਰਾਉ।
ਭਾਗ ਭਰੇ ਜਿਸ ਹੱਥ ਨੇ ਪਲਮਾਇਆ ਮੈਂ ਹੇਠ,
ਸਭ ਨੂਰਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਉਹ ਕਾਦਰ, ਮਾਲਕ, ਸੇਠ,
ਉਹੋ ਸੁਹਾਵਾ ਹੱਥ ਹੈ ਸ਼ਾਹ ਮੇਰੇ ਦਾ ਹੱਥ,
ਸਾਰੇ ਹੱਥ ਉਸ ਹਥ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੱਥ;
ਕਮਲ ਗੋਦ ਅਜ ਖੇਡਦਾ ਰਖਿਆ ਮੈਂ ਉਸ ਹੱਥ,
ਕਲ ਪਰ ਗੋਦੀ ਓਸ ਦੀ ਖੇਡਾਂਗਾ ਛਡ ਵਿਥ:

ਘੱਲੇ, ਸੱਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਏਥੇ ਓਥੇ ਆਪ,–
ਅਮਰ ਖੇਡ ਮੈਂ ਓਸ ਦੀ ਖੇਡ ਖਿਡਾਵੇ ਬਾਪ ।

ਨਾ ਹੋਇ ਉਹਲੇ

ਲੱਗੇ ਪਜਾਰ ਤਾਂ ਪਜਾਰੜਾ ਪਾਸ ਵੱਸੇ,
ਕਦੇ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਨ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਕਦੇ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਜੇ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਸੂਰਤ ਓਸ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਨਾ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਸੂਰਤ ਓਸ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਜੇ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਨਾਮ ਜੀਭ ਉਤੋਂ ਨਾ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਨਾਮ ਜੀਭ ਤੋਂ ਕਦੇ ਜੇ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਸੁਰਤ ਦੇਹ ਤੋਂ, ਸ਼ਾਲਾ ! ਤਦ ਹੋਇ ਉਹਲੇ ।

ਦਰ ਢੱਠਿਆਂ ਦੀ ਕਦਰ

ਦਰ ਢੱਠਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ
ਕਦਰ ਨ ਪੈਂਦੀ ਯਾਰ :
ਗਲੇ ਪਏ ਫੁਲ-ਹਾਰ ਦੀ
ਭਾਸੇ ਨਾ ਮਹਿਕਾਰ ।

ਚਲੋ ਚਲੀ ਦੀ ਸੱਦ

ਪੋਹ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕੁਮਲਾਏ ਤੇ ਸੁੱਕੇ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਤ੍ਰਿੱਖੀ ਚਲ ਰਹੀ ਪੱਛੋਂ ਦੀ ਪੌਣ ਨੂੰ :–

ਡਾਢੇ ਵੇਗ ਦੀ ਵਗਦੀਏ ਪੌਣ ਭੈਣੇ !
ਸਾਡੀ ਧੌਣ ਕਿਉਂ ਭੰਨਦੀ ਜਾਵਨੀਏਂ ?
'ਪਾਲੇ-ਮਾਰਿਆਂ' 'ਮਾਉਂ' ਗੱਲ ਲੱਗਿਆਂ ਨੂੰ
ਡਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕਿਉਂ ਭੌਂਇ ਪਟਕਾਵਨੀਏਂ ?
ਤੇਰੇ, ਦੱਸ, ਕੀ ਅਸਾਂ ਨੇ ਮਾਂਹ ਮਾਰੇ ?
ਸਾਡੇ ਆਹੂ ਦੇ ਆਹੂ ਪਈ ਲਾਹਵਨੀਏਂ ?
ਸਾਂਇ ਸਾਂਇ ਕਰਦਾ ਪੱਤ ਪੱਤ ਡਿੱਗੇ
ਰਤਾ ਮਿਹਰ ਨ ਰਿਦੇ ਤੂੰ ਲਜਾਵਨੀਏਂ !

ਪੌਣ ਦਾ ਉੱਤਰ–

'ਚਲੋ ਚਲੀ' ਦੀ ਸੱਦ ਪਈ ਗੂੰਜਦੀਏ,
ਕੁਦਰਤ 'ਚਲੋ' ਦੀ ਧੁੰਮ ਮਚਾਂਵਦੀਏ,
'ਤੁਰੀ ਚਲੋ, ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਨਾ ਕਿਸੇ ਕਿਧਰੇ'
ਕੂਕ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਪਈ ਕੂਕਾਂਵਦੀਏ,
ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਡੀਕ ਦੇ ਖੜੇ ਪਿੱਛੇ
ਵਾਰੀ ਤ੍ਰਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕੀ ਲਿਆਂਵਦੀਏ ।
ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੋ ਅੱਗੇ ਟਾਹਲੀ ਪੱਤਿਓ ਵੇ !
ਪਿਛੋਂ ਫੌਜ ਪਈ ਹੋਰ ਦਬਾਂਵਦੀਏ ।
ਕਰੋ ਥਾਉਂ ਖਾਲੀ, ਤੁਸੀਂ ਵਧੋ ਅੱਗੇ,
'ਚਲੋ ਚਲੀ' ਧੁਰ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਂਵਦੀਏ ।
ਮੇਰੇ ਮਾਂਹ ਨਾ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਮਾਰੇ,
ਵੈਰ ਪੌਣ ਨਾ ਕੋਈ ਕਮਾਂਵਦੀਏ ।
ਏਥੇ ਅਜ਼ਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤੇ ਰਾਹ ਏਹੋ,–
ਠਹਿਰਨ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਂਵਦੀਏ ।
ਟੁਰੀ ਚੱਲਣਾ, ਚੱਲਣਾ ਹੋਰ ਥਾਵੇਂ,
ਜਿਥੇ ਕੁਦਰਤ ਪਈ ਕਿਸੇ ਲਿਜਾਂਵਦੀਏ ।
ਜਿਥੇ ਖੜੇ ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਉਂ ਦੇਣੀ,
ਵੇਖੋ, ਪੌਣ ਬੀ ਆਪ ਚਲ ਜਾਂਵਦੀਏ ।
ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਤੋਂ ਏਸ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ,
ਵਾਰੀ ਕਦੇ ਤੁਸਾਂ ਏਥੇ ਲਗਾਂਵਦੀਏ,
ਤੁਹਾਥੋਂ ਅਗਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਟੋਰਿਆ ਸੀ
ਵਾਰੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਪਈ ਟੁਰਾਂਵਦੀਏ ।
ਵਾਰੀ ਲਗਾਂਵਦੀ ਪਈ ਹੈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ
ਤੁਹਾਡੀ ਥਾਉਂ ਤੇ ਨਵੇਂ 'ਪੁੰਗ੍ਰਾਂਵਦੀਏ ।

ਢੋਲਾ ਰੁੱਸ ਕੇ ਨਾ ਜਾ !

ਵੇ ਨ ਰੁੱਸਕੇ ਰੁੱਸਕੇ ਜਾਹ ਢੋਲਾ,
ਅਵੇ, ਹੱਸਨਾ ਹੱਸਨਾ ਆ ਢੋਲਾ '
ਮੁੜ ਆ, ਮੁੜ ਆ, ਮੁੜ ਆ ਢੋਲਾ !
ਗਲ ਲਾ, ਗਲ ਲਾ, ਗਲ ਲਾ ਢੋਲਾ !
ਮੂੰਹ ਦੱਸ, ਨ ਕੰਡ ਦਿਖਾ ਢੋਲਾ,
ਕੰਡ ਦੱਸ ਨ, ਕੰਡ ਲੁਕਾ ਢੋਲਾ !
ਲੜ ਲਾਈ ਦੀ ਲਾਜ ਨਿਬਾਹ ਢੋਲਾ
ਭੁੱਲਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਨਾਹ ਤਕਾ ਢੋਲਾ !
ਦਿਲ ਖੱਸ ਕੇ ਨੱਸ ਨ ਜਾਹ ਢੋਲਾ,
ਖਿੱਧੂ ਵਾਂਙ ਨ ਏ ਬੁੜ੍ਹਕਾ ਢੋਲਾ ;
ਤੇਰਾ ਮਾਲ ਏ ਹੋ ਚੁਕਾ ਢੋਲਾ,
ਅਪਣਾ ਮਾਲ ਨ ਆਪ ਵੰਞਾ ਢੋਲਾ !
ਸਾਡਾ ਵਸਲ ਦਾ ਚਾ ਅਮਾ ਢੋਲਾ,
ਸਜਰੇ ਚਾ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਨ ਲਾ ਢੋਲਾ !
ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਰਹੀਆਂ ਮਨਾ ਢੋਲਾ,
ਗਲ ਪੱਲੜੂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਘਾ ਢੋਲਾ !
ਮੁੜ ਆ, ਮੁੜ ਆ, ਮੁੜ ਆ ਢੋਲਾ,
ਸਾਨੂੰ ਸੱਟ ਕੇ ਪਰੇ ਨ ਜਾ ਢੋਲਾ !
ਬਰਦੀ ਤੇਰੀਆਂ, ਰੁੱਠ ਨ ਜਾ ਢੋਲਾ,
ਬਾਂਦੀ ਤੇਰੀਆਂ, ਤ੍ਰੁੱਠ ਕੇ ਆ ਢੋਲਾ !

ਫੜਿਆ ਪੱਲੜੂ ਨਾਹ ਛੁੜਾ ਢੋਲਾ,
ਪਾਇਆ ਵਾਸਤਾ ਮੰਨ ਮਨਾ ਢੋਲਾ !
ਕਮਲੀ ਰਮਲੀ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ਆ ਢੋਲਾ,
ਹੋ ਜੁਦਾ ਨ, ਅਪਣੀ ਬਣਾ ਢੋਲਾ !

ਹਉਂ ਤੇ ਸੱਚ ਮੁੱਚ

ਭੂੰਜੇ ਆਕੜ ਟੁਰਦਿਆਂ !
ਨਾ ਸਮਝੀਂ ਮੈਂ ਉੱਚਾ :
ਤੂੰ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸੁਹਣਿਆਂ,
ਤੂੰ ਚੁੱਚਾ ਜਾਂ ਲੁੱਚਾ ।

ਛੱਤ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠਿਆਂ ।
ਨ ਸਮਝੀਂ ਮੈਂ ਨ ਉੱਚਾ ;
ਤੂੰ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਪਜਾਰੇ,
ਤੂੰ ਸੁੱਚੇ ਤੋਂ ਸੁੱਚਾ ।

ਵਰਜਿਤ ਵਾੜੀ

ਖਿੜੇ ਚਮਨ ਵਿਚ ਆਕੇ ਡਿੱਠਾ:
ਵੰਨੋ ਵੰਨੀ ਰੰਗ ਰੰਗਾ,
ਜੋਬਨ ਭਰੇ ਫੁੱਲ ਪਏ ਝੂੰਮਣ
ਡਾਲੀ ਪੱਤੇ ਰੂਪ ਲਗਾ ।
ਤੱਕ ਤੱਕ ਅੱਖ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੀ,
ਮਨ ਪਿਆ ਪੈਂਦਾ ਲੋਭ ਲੁਭਾ ।
ਜਫੀਆਂ ਪਾਂਦੀ ਪੌਣ ਪਿਆਰੀ
ਆ ਆ ਲਗਦੀ ਕਰੇ ਸੁਹਾਂ ।
ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਹੱਥ ਵਧੇਂਦੇ
ਕਹਿੰਦੇ: 'ਲਈਏ ਫੁੱਲ ਤੁੜਾ' ।
ਪਰ ਜਦ ਹੱਥ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਲਗਦੇ
ਤੋੜਦਿਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੁਆਹ ।
ਜਿਸ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਚਾ ਛੋਹੋ ਰੱਤੀ
ਛੁਹੰਦਿਆਂ ਸਾਰ ਜਾਇ ਭਸਮਾ ।
ਫਿਰ ਦੇਖੇ ਬੂਟੇ ਫਲ ਵਾਲੇ
ਨਾਲ ਫਲਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਭਰਾ ।
ਪਜਾਰੇ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਮਨਮੁਹਣੇ
ਦੇਖਦਿਆਂ ਚਿਤ ਲੈਣ ਚੁਰਾ,
ਪਰ ਜਦ ਤੋੜੋ ਰਾਖ ਹੋਂਵਦੇ,
ਅਚਰਜ, ਕੀ ਅਚਰਜ ਇਸ ਥਾਂ ?
ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਬੁੱਢੇ ਪਿੱਪਲ
ਹੱਸ ਕਿਹਾ : 'ਨਾ ਸੋਚ ਕਰਾ
'ਤੋੜਨ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਇਸ ਜਾਗਾ
ਦੇਖਣ ਦੀ ਇਕ ਖੁੱਲ੍ਹ ਭਰਾ !
'ਜਾਦੂਗਰ ਇਕ ਮਾਲੀ ਇਸ ਦਾ
ਜਾਦੂ ਦਿੱਤਾ ਬਾਗ ਬਣਾ,
'ਦਿੱਸੇ, ਸੋਹੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹੇ,
ਦਏ ਤਰਾਵਤ ਨਾਲ ਸੁਹਾਂ,
'ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਬਾਗ ਏ,
ਭੋਗਣ ਦੀ ਏ ਨਾਂਹੀ ਥਾਂ,
'ਦੇਖੀਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੀਂ ਵੀਰਾ !
ਖਿੜੀਂ, ਟਿਕੀਂ ਰੰਗ ਲਈ ਜਮਾ,
'ਪਰ ਜੇ ਹੱਥ ਲੈਣ ਨੂੰ ਪਸਰੇ
ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਾਸੀ ਬਿਲਮਾ,
'ਰਾਖ ਰਹੇਗੀ ਮੁੱਠ ਅੰਦਰੇ,
ਦਿਲ ਅਰਮਾਨ ਭਰੇ ਭਰ ਆ ।
'ਹਾਂਡ ਹਾਂਡ ਹਥ ਝਾੜ ਤੁਰੇਂਗਾ,
ਹਰੇ ਜੁਾਰੀਏ ਵਾਂਡ ਭਰਾ ।
'ਅੱਖੀਂ ਨਾਲ ਪਿਆ ਰਸ ਪੀਵੀਂ
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੋਰ ਵਿਸਾਰੀਂ ਚਾ,
'ਤਦ ਸਾਬਤ ਲਾਰੇ ਵਿਚ ਜਾਸੇਂ,
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਸੇਂ ਆਪ ਖੁੰਝਾ ।'

ਬੁੱਲ੍ਹ

ਪ੍ਰੀਤਮ—ਕਿਉਂ ਤੱਕਨਾ ਏਂ ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੇ ?
ਪ੍ਰੇਮੀ—ਮਿਸਰੀ ਮਿੱਠੀ ਜਾਨ ।
ਪ੍ਰੀਤਮ—ਤਾਂ ਤੂੰ ਚਸਕੇ ਮਾਰਿਆ,
ਰਸੀਆ ਨਹੀਂ ਸੁਜਾਨ ।
ਪ੍ਰੀਤਮ—ਕਿਉਂ ਤੱਕਨਾ ਏਂ ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੇ ?
ਪ੍ਰੇਮੀ—ਏ ਯਾਕੂਤਾਂ ਖਾਣ ।
ਪ੍ਰੀਤਮ—ਤਾਂ ਤੂੰ ਲੱਬੀ ਲੋਭੀਆ,
ਰਸੀਆ ਨਹੀਂ ਸੁਜਾਨ ।
ਪ੍ਰੇਮੀ—ਮੈਂ ਭੌਰਾ ਰਸਮੱਤਿਆ,
ਰੱਤਾ ਰੂਪ ਚਕੋਰ,—
ਕੀ ਤੱਕਾਂ, ਦੱਸ ਏਸ ਥਾਂ,
ਖਿੜਜਾ ਰੰਗ ਕੁਛ ਹੋਰ ?
ਪ੍ਰੀਤਮ—ਮਿਸਰੀ ਨਾ ਯਾਕੂਤ ਵੇ,
ਰੂਪ ਮਿਠਾਸ ਨ ਜਾਣ,—
ਏ ਤਾਂ ਬੁਲਬੁਲ ਬੁਲ੍ਹ ਵੇ,
ਸੰਗੀਤਕ ਅਸਥਾਨ ।
ਖੁੱਲ੍ਹਣ, ਮਿਟਣ ਕਿ ਮੁਸਕਰਿਨ,
ਸੰਗੀਤ ਲਹਿਰ ਲਹਿਰਾਨ,
ਥਰਰਾਹਟ ਸੰਗੀਤ ਦੀ
ਉਪਜੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ।

ਆਪੇ ਦਾ ਕਾਦਰ

ਰਸ ਜਦ ਆਣ ਤਣਾਵਾਂ ਪਾਵੇ
ਦਿਲ ਖਿਚੀ ਲਈ ਜਾਵੇ,
ਸੁਾਦ ਸੁਾਦ ਦਿਲ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾਵੇ
ਅੰਗ ਅੰਗ ਰਸ ਮਾਵੇ,
ਹੱਦ ਪਾਪ ਦੀ ਕੰਧ ਨ ਬੰਨ੍ਹਾ
ਜੋ ਨਿੱਗਰ ਦਿਸ ਆਵੇ,
ਦਿਲ ਦੀ ਸਮਝ ਇਕ ਹੈ ਜਾਣੂ
ਜੋ ਸਭ ਫਰਕ ਕਰਾਵੇ ।
ਉਹ ਦਿਲ ਹੈ ਹੁਣ ਰਸ ਵਿਚ ਮੱਤਾ,
ਤਿਲਕੰਦੜਾ ਜੋ ਜਾਵੇ,
ਸੋ ਤਿਲਕਣ ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗੇ
ਰਸ ਇਉਂ ਮਹਿਵ ਕਰਾਵੇ,
ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਵਿਚ ਰਸ ਦੇ ਖਰਦਾ
ਤਿਲਕ ਮਲਕੜੇ ਜਾਵੇ—
ਔਖੀ ਪਲ ਤਿਲਕਣ ਦੀ ਇਹ ਹੈ
ਜੋ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਆਵੇ ।
ਇਸ ਪਲ ਤੇ ਜੋ ਕਾਬੂ ਪਾਵੇ
ਆਪਾ ਫਤਹ ਕਰਾਵੇ,
ਆਪੇ ਦਾ ਕਾਦਰ ਏ 'ਰਸੀਆ'
ਕੁਦਰਤ ਰਾਜ ਕਮਾਵੇ ।

ਧੋਬੀ

ਧੋਬੀ ਕਪੜੇ ਧੋਂਦਿਆ,
ਵੀਰਾ, ਹੋ ਹੁਸਿਆਰ !
ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਜੋਂ ਆ ਰਿਹਾ
ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਸੰਸਾਰ ।

ਮੀਂਹ ਮੇਹਰ

ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਵਰ੍ਹਨ ਮੁਹਲੇ,
ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਵੱਸਦੇ ਸ੍ਵਾਨ ਬਿਲੇ,
ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਲਾਬ ਚੰਬਾ
ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਕਣਕ ਤੇ ਵਰ੍ਹਨ ਛੋਲੇ,
ਕੋਈ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਵਜਾਹ ਦੱਸੇ,
ਬੱਦਲ ਬੋਲਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਕਹਿਣ ਸੋਹਲੇ:
ਐਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਆਖਦੇ 'ਮੇਰ੍ਹ' ਵਰਦੀ,
ਮਿਹਰ 'ਮੀਂਹ' ਉਹਦੀ, ਮੀਂਹ 'ਮੇਰ੍ਹ' ਬੋਲੇ ।

ਇਕ ਵੈਰਾਨ ਬਾਗ਼

ਮੰਦਰ ਸੁਹਣਾ ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਵਾ
ਤਾਲ ਠੰਢਕਾਂ ਵਾਲਾ;
ਸਭ ਕੁਝ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਓਸ ਥਾਂ
ਓਹੋ ਰੰਗ ਰਸਾਲਾ,
ਖਿੜਿਆ ਚਮਨ ਫੁੱਲ ਹਨ ਮੁਸ਼ਕੇ,
ਫਲ ਫਲੀਆਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ।
ਵੇਲਾਂ ਲਪਟ ਜਾਲੀਆਂ ਉਤੇ,
ਰਵਸ਼ਾਂ ਛਾਂਉਂ ਸੁਹਾਈਆਂ ।
ਮਾਲੀ, ਕਾਮੇ, ਊਠ, ਬਲਦ ਪਏ
ਅਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਾਂਦੇ ।
ਆਡਾਂ ਵਗਣ ਸਫਾਈਆਂ ਦਿੱਸਣ;
ਪਰ, ਜੰਦਰੇ ਦਿਸ ਆਂਦੇ ।
ਹਾਂ, ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ ਡਾਲ ਕਿਸੇ ਤੇ,
ਸ਼ਾਖਾਂ ਸੱਭੇ ਖਾਲੀ ।
ਸੂੰਵਰ ਤੇ ਕੁਈ ਹੰਸ ਨ ਦਿਸਦਾ,
ਫਿਰ ਫਿਰ ਸਭ ਥਾਂ ਭਾਲੀ ।
ਨਾ ਕੁਈ ਗਲਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ,
ਸਾਜ਼ ਨ ਕੋਈ ਬੋਲੇ,
ਨਾ ਮੁਖੜਾ ਕੁਈ ਕਥਾ ਸੁਣਾਂਦਾ,
ਨਾ ਦਿਲ ਤਕੜੀ ਤੋਲੇ ।
ਨੈਣ ਭਰੇ ਰਸ ਰੰਗ ਰੱਬ ਦੇ,
ਪਜਾਰ ਹੰਝੂਆਂ ਵਾਲੇ ।
ਦਿਸਦੇ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਮਰੇ
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ।
ਰਮਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਯਾ ਸਮਾਧਿ ਵਿਚ
ਜੁੜੇ ਨੈਣ ਮਤਵਾਲੇ,
ਕਿਸੇ ਨੁੱਕਰੇ ਖੂੰਜੇ ਕਿਧਰੇ
ਮਿਲਣ ਨ ਢੂੰਡਿਆਂ ਭਾਲੇ ।
ਛੈਲ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਬਾਂਕਾ
ਨਜ਼ਰ ਨ ਕਿਧਰੇ ਆਵੇ,
ਹਾਂ, ਤਸਵੀਰ ਛੈਲ ਦੀ ਲਟਕੇ
ਕੰਧਾਂ ਪਈ ਸਜਾਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ

[ਹਰਿਮੰਦਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ]

ਮਣੀ ਗੁਆਚਿਆਂ ਸੱਪ ਜਿਉਂ ਦੁਖ ਪਾਂਵਦਾ,
ਪੁੱਤ ਗੁਆਚਿਆਂ ਮਾਂ ਜਗ ਨਹੀਂ ਭਾਂਵਦਾ,
ਹਰਿ ਰਸ ਦੀ ਜਦ ਟੋਟ ਪਵੇ ਫਕੀਰ ਨੂੰ
ਪਰਲੋ ਮਚੇ ਚੁਫੇਰ ਤਿਉਂ ਘਬਰਾਂਵਦਾ,—
ਟੁੱਟੀ ਡੋਰ ਜਿ ਦੁਆਰ ਤੇਰੇ ਆਂਵਦਾ,
ਲਹਿਰ ਫਿਰੇ ਇਕ ਵਾਰ ਰੌਂ ਮੁੜ ਧਾਂਵਦਾ
ਕੀਹ ਅਗੰਮੀ ਖੇਡ ਏਥੇ ਲਹਿਰਦੀ ?
ਅਕਸ਼ ਉਤਰਿਆ ਆਨ ਰਸੀਆਂ ਬਕਾਂਵਦਾ ?

ਪੱਥਰ-ਸ਼ੀਸ਼ਾ-ਹੀਰਾ

ਮੈਂ ਪੱਥਰ ਸੁਖ ਨੀਂਦੇ ਸੁੱਤਾ,
ਵਿਚ ਸੁਫਨੇ ਕੁਈ ਸੁਣਾਵੇ:
'ਬਣ ਹੀਰਾ, ਕਰ ਦੂਰ ਹਨੇਰਾ,
ਤੈਨੂੰ ਚਾਨਣ ਆ ਗਲ ਲਾਵੇ ।'
ਆਪਾ ਪੀਹ, ਅੱਗ ਤਾਪ ਸਹਿ,
ਬਣ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨੂਰ ਮੈਂ ਪਾਇਆ:
ਹੁਣ ਲੋਚਾਂ ਮੈਂ ਹੀਰਾ ਬਣਨਾ,
ਜੋ ਜ਼ਰਬ ਨ ਕੋਈ ਆਵੇ ।

ਜ਼ੀਨਤ ਬੇਗਮ

ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਣੇ ਮਹਿਲ ਅਸਾਡੇ
ਦੇਖਣ ਆਈਓ ਸਹੀਓ !
ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਚੜ੍ਹੰਦੇ ਨਕਸ਼ੇ
ਦੇਖ ਦੇਖ ਰਜ ਰਹੀਓ,
ਪਰ ਇਕ ਨਕਸ਼ ਗੁਪਤ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਹਰ ਨੁਕਤੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ,
ਪੜ੍ਹ ਬਾਝ ਉਸ ਨਕਸ਼ ਅਟੱਲਵੇਂ,
ਸਹੀਓ ਨਾ ਮੁੜ ਜਈਓ ।
ਏ ਨਕਸ਼ੇ ਨੱਕਾਸ਼ ਰੰਗੀਲਾ
ਜਦ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਪਾਂਦਾ
ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਗ਼ੈਬ ਤੋਂ ਕੋਈ,
ਗੁਪਤ ਨਕਸ਼ ਇਕ ਵਾਂਹਦਾ ।
ਉਹ ਸੀ ਨਕਸ਼ 'ਵਿਛੋੜਾ' ਸਹੀਓ !
ਅਸਾਂ ਨਿਖੁਟਿਆਂ ਪੜ੍ਹਿਆ,

ਕਾਸ਼ ! ਕਦੇ ਇਹ ਨਕਸ਼ ਮੋਰਾ ਉਹ
ਜ਼ਾਲਮ ਬੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ

ਸਾਈਂ ਲਈ ਤੜਪ

'ਤੜਪ-ਗੋਪੀਆਂ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਗਰ ਜੋ
ਲੋਕੀਂ ਪਏ ਸੁਣਾਵਨ,
'ਲੁੱਛਣ-ਸੱਸੀ' ਪੁੰਨੂੰ ਪਿੱਛੇ
ਜੋ ਥਲ ਤੜਫ ਦਿਖਾਵਨ,
ਰਾਂਝੇ ਮਗਰ ਹੀਰ ਦੀ ਘਾਬਰ,
ਮਜਨੂੰ ਦਾ ਸੁਕ ਜਾਣਾ,—
ਏ ਨਹੀਂ 'ਮੋਹ-ਨਜ਼ਾਰੇ' ਦਿਸਦੇ,
ਏ ਕੁਈ ਰਮਜ਼ ਛਿਪਾਵਨ।
ਹੇ ਅਰੂਪ ! ਇਹ ਤੜਪ ਉਹੋ ਨਹੀਂ,
ਧੁਰੋਂ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਲਾਈ ?
ਕੀ ਇਹ ਚਿਣਗ ਨਹੀਂ ਉਹ,ਜਿਹੜੀ
ਤੁਸਾਂ ਸੀਨਿਆਂ ਪਾਈ ?
ਮਿਲਣ ਤੁਸਾਨੂੰ ਦੀ ਏ ਲੋਚਾ,
ਏ ਹੈ ਤੜਪ ਤੁਸਾਡੀ,—
ਜਿਥੇ ਰਮਜ਼ ਪਏ ਕੁਈ ਕਣਕੀ,
ਏ ਕਮਲੀ ਹੋ ਜਾਈ।

ਭੰਬੀਰੀ

ਮੈਂ ਸੁੰਡੀ ਸਾਂ ਭੁੰਵੇਂ ਰੁਲਦੀ
ਕੀੜਯੋਂ ਵੱਧ ਨਿਕਾਰੀ,
ਮੈਨੂੰ ਗਜਾਤ ਫੁਰੀ: ਹਾਂ ਮੈਂ ਭੀ
ਜੋਤਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਰੀ;
ਏਸ ਖੁਸ਼ੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ,
ਮੁੜੀ ਹੋਸ਼ ਕੀ ਵੇਖਾਂ ?
ਨਿਕਲ ਪਏ ਪਰ ਮੀਂਨਾਕਾਰੀ,
ਵਾਸ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਾੜੀ !

ਫੁੱਲ

ਕੱਲ੍ਹ ਡਿੱਠਾ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਨਫਸ਼ਾ,
ਉਸ ਲੜ ਹਕੀਮ ਦਾ ਫੜਿਆ,
ਆਖੇ : 'ਸਾਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਹੁਸਨ ਤੋਂ
ਦਸ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਨਿਤ ਫੜ ਖੜਿਆ ?
'ਭੇਦੇਂ', ਮਲੇਂ, ਬਨਾਵੇਂ ਕਾਹੜੇ,
ਸਭ ਮਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੁੱਟੇਂ !
'ਹੁਸਨਾਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ
ਉਦਿ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਕਦੇ ਨ ਡਰਿਆ ?'

ਅੰਦਰ ਦੀ ਟੇਕ

ਸਿਕ ਸਿਕ, ਰੋ ਰੋ, ਢੂੰਡ ਢੂੰਡ ਕੇ
ਮਜਨੂੰ ਉਮਰ ਗੁਆਈ,
ਪਰ ਪੰਘਰ ਨਾ ਖਾਧੀ ਲੇਲੀ
ਧਾ ਉਸ ਪਾਸ ਨ ਆਈ।
ਅੰਤ ਹਾਰ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਮਜਨੂੰ
'ਲੇਲੀ' 'ਲੇਲੀ' ਜਪਦਾ,
ਲਿਵ ਲੇਲੀ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈ ਅੰਦਰ
ਅੰਦਰ ਲੇਲੀ ਆਈ।
ਲੇਲੀ ਬੀ ਹੁਣ ਖਿੱਚ ਖਾਇਕੇ,
ਮਜਨੂੰ ਲਭਦੀ ਆਈ,
'ਮੈਂ ਲੇਲੀ' ਲੇਲੀ ਪਈ ਕੂਕੇ,
ਮਜਨੂੰ ਸਜਾਣ ਨ ਕਾਈ।
'ਮੈਂ ਲੇਲੀ' 'ਮੈਂ ਲੇਲੀ' ਕੂਕੇ,
ਮਜਨੂੰ ਲੇਲੀ ਹੋਇਆ।
ਆਪੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਣ ਗਿਆ ਪ੍ਰੇਮੀ,
ਟੇਕ ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਪਾਈ।

ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ

ਖੇੜੇ ਖਿੜਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ :—

ਧਰਤੀ ਗੋਦ ਬਨਾਇ
ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ,
ਮਿੱਟੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਗਡਾਇ
ਮੈਂ ਭੋਜਨ ਖਿੱਚਿਆ,
ਰਜ ਰਜ ਪੀਤਾ ਨੀਰ
ਮੈਂ ਆਡੋਂ ਵਗਦੀਓਂ,
ਹੋਯਾ ਮੈਂ ਨਮਗੀਰ
ਤੇ ਤ੍ਰੇਲਾਂ ਚੱਖੀਆਂ,
ਬੱਦਲ ਅਰਸ਼ੋਂ ਸੱਦ
ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਿਆ,
ਨ੍ਹਾਤਾ ਮੈਂ ਰਜ ਰੱਜ
ਤੇ ਨ੍ਹਾ ਨ੍ਹਾ ਨਿਖਰਿਆ,
ਸਰਜ ਪਾਸੋਂ ਧੂਹ
ਮੈਂ ਕਿਰਨਾਂ ਲੀਤੀਆਂ,
ਨਿੱਘੀ ਕੀਤੀ ਰੂਹ
ਮੈਂ ਵਧਿਆ ਮੌਲਿਆ,
ਚਾਨਣ ਤੇ ਨਿਘ ਕੱਢ
ਮੈਂ ਲੀਤਾ ਧੁੱਪ ਤੋਂ,
ਲਈ ਆਪ ਵਿਚ ਕੱਡ
ਓ ਮਾਨੋਂ ਧੁੱਪ ਮੈਂ.
ਤਾਣ ਚਾਂਦਨੀ ਸ਼ਾਲ
ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਡਲ੍ਹਕ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ
ਮੈਂ ਲਈਆਂ ਲੋਰੀਆਂ,
ਨ੍ਹੇਰਾ ਲਿਆ ਬਿਠਾਲ
ਮੈਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸੀ,
ਕੁਈ ਨ ਦੇਇ ਉਠਾਲ
ਮੈਂ ਰਾਤੀਂ ਸੁੱਤਿਆਂ;

ਜੋ ਕੁਛ ਮੇਰੇ ਹਾਲ
ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਸੌਜਿਆ,
ਆਪੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾਲਿ
ਮੈਂ ਆਪਾ ਪਾਲਿਆ,
ਪਲ ਪਲ ਰੰਗ ਜਮਾਇ
ਮੈਂ ਭਰੀਆਂ ਡੌਡੀਆਂ,
ਡੌਡੀਆਂ ਖੇੜੇ ਲਜਾਇ
ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਖਿੜ ਪਿਆ,—
ਮਹਿਕਜਾ ਮੁਸ਼ਕ ਮਚਾਇ
ਤੇ ਲਪਟਾਂ ਛੱਡੀਆਂ,
ਹਾਂ, ਹੁਣ ਜਦ ਲਪਟ ਬੁਹਾਇ
ਮੈਂ ਝੂਲੂ ਝੂਲੂ ਪੈ ਰਿਹਾ :—
ਖੇੜਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਾਂਅ
ਮੈਂ ਝੋਲੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ,
ਅਣਹੋਂਦਾ ਆਪ ਵੰਡਾਇ
ਮੈਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ।

'ਦੇਣਾ' ਬਣਦਾ ਰੂਪ ਹੈ 'ਖੇੜੇ ਖਿੜ ਪਿਆਂ',
'ਦੇਣਾ' ਰੰਗ ਅਨੂਪ ਹੈ ਚੜ੍ਹਦਾ ਮੁਸ਼ਕਿਆਂ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾ ਲਿਆ

(ਇਕ 'ਨੈਣ-ਪਿੰਜਰੇ' ਫਸੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾ ਲਿਆ,
ਦੂਰੋਂ ਜਾਦੂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾ ਲਿਆ,
ਬਿਨਾਂ ਸੰਗਲਾਂ ਕੱਸ ਕਸਾ ਲਿਆ,
ਬਿਨਾਂ ਦੰਮਾਂ ਦੇ ਬਰਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ,

ਕਿੱਥੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆ ਤਕਾਵਣਾ ਓ,
ਕਿੱਥੇ ਸਾਈਂ ਦਰ ਨਜ਼ਰ ਜਮਾਵਣਾ ਓ,—
ਨਜ਼ਰ ਮੇਲਣੀ ਨਾ ਨਾਲ ਖ਼ਾਕੀਆਂ ਦੇ,
ਟਕ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਨੂਰੀਆਂ ਝਾਕੀਆਂ ਤੇ ।
ਹਾਇ ਭੁੱਲ ਦੇ ਨੈਣ ਤਕਾ ਬੈਠੇ,
ਫਾਕੇ ਪਹਿਲੜੇ ਖੰਭ ਖੁਹਾ ਬੈਠੇ !

ਜਾਦੂਗਰੀ ਕੀਤੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖੀਆਂ ਨੇ,
ਮਾਰ ਘੱਤਿਆਂ ਸਾਂਭਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਨੇ !

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਲਾਹੇ,
ਜੌਧੇ ਬਲੀ ਵਰਿਆਮ ਤੇ ਸੂਰ ਫਾਹੇ,
ਖੰਭ ਸੜੇ ਪਤੰਗਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਿਸਮਲ,
ਪਏ ਖਿੱਚ ਖਾਵਣ, ਤੜਫਣ ਹੋਣ ਤਿਲਮਿਲ ।

ਮੈਂ ਬੀ ਮਾਰਿਆ ਇਕ ਮਟੱਕੜੇ ਨੇ ।
ਕਰ ਕੈਦ ਲੀਤਾ ਜੱਫੇ ਤੱਕੜੇ ਨੇ ।
ਕੋਈ ਕਰੋ ਕਾਰੀ ਸਾਡੀ ਆਣ ਲੋਕੋ !
ਕੋਈ ਰੱਬ ਪਜਾਰ ਆ ਬਚਾਣ ਲੋਕੋ !
ਤਾਨ ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਰਹੀ ਨ ਸ਼ਾਨ ਲੋਕੋ !
ਫਾਥੇ ਪਿੰਜਰੇ ਆਣ ਛੁਡਾਣ ਲੋਕੋ !
ਕਰੇ ਬਾਹੁੜੀ ਰੱਬ ਜੇ ਆਪ ਲੋਕੋ !
ਵਿੱਸ ਚੜ੍ਹੀ ਦਾ ਝੜੇ ਏ ਤਾਪ, ਲੋਕੋ !
ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਆਸ ਕੀਤੀ ।
ਅਪਣੇ ਬਚਨ ਦੀ ਆਸ ਫਿਰ ਨਾਸ ਕੀਤੀ ।

ਜਾਦੂਗਰੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ,
ਧੁਰੋਂ ਕ੍ਰਾਮਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਹੈ ।

ਤੂੰ ਸੱਤਾਰ ਗ਼ੁਫ਼ਾਰ ਹੇ ਰੱਬ ਸਾਈਂ !
'ਸਾਂਤੇ ਕਰਮ ਕਰੀਓ ਮੇਹਰ ਨਜ਼ਰ ਪਾਈਂ',—
ਰੱਖ ਲਓ ਸਾਨੂੰ ਏਹਨਾਂ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ,
ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖੀਆਂ ਜੋ,
ਬੇੜਾ ਕਰੋ ਸਾਡਾ ਆਪ ਪਾਰ ਸਾਈਂ !
ਰੂਪ, ਰੰਗ, ਮਟੱਕਿਓਂ ਤਾਰ ਸਾਈਂ !

ਅਟਕ

(ਅਟਕ ਦਰਯਾ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਅਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਰ)

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਆਵੇਂ ਜਾਵੇਂ,
ਤਿੱਖਾ ਤਿੱਖਾ ਟੁਰਜਾ ਜਾਵੇਂ,
ਪਲ ਛਿਨ ਠਹਿਰੇਂ ਨਾਂਹੀ,
ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਲ ਪਈ ।
ਅਟਕ ਹੈ ਨਾਮ ਤੇਰਾ
ਅਟਕਜਾ ਕਦੇ ਡਿੱਠਾ ਨਾ,
ਅਟਕਾਯਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਤੂੰ
ਅਟਕਜਾ ਕਦੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
ਪੱਛੋਂ ਵੱਲੋਂ ਤੁਰੇ ਆਏ
ਜ੍ਵਾਨਿਆਂ ਦੇ ਦਲੋਂ ਦਲ,
ਮੂੰਹ ਚੱਕ ਪਾਰ ਆਏ,
ਪੇਸ਼ ਤੇਰੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ।
ਅਟਕ ਕੋਈ ਪਾਈ ਨਾ
ਜ਼ਾਲਮ ਅਟਕਾਏ ਨਾ,
ਫੇਰ 'ਅਟਕ' ਨਾਉਂ ਤੇਰਾ,
ਗਲ ਦੱਸ ਕੀ ਹਈ ? ੧.

ਉੱਤਰ (ਅਟਕ ਵੱਲੋਂ)—

ਅਟਕਣਾ ਨ ਕੰਮ ਮੇਰਾ,
ਅਟਕਿਆ ਸੋ ਮਾਰਿਆ,
ਅਟਕ ਨਾਮ ਮੌਤ ਦਾ ਹੈ,
ਕੋਈ ਅਟਕਦਾ ਨਹੀਂ !
ਤੋਰੇ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ,
ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਦਿੱਸਦਾ ਜੋ,
ਤੁਰੇ ਰਹਿਣਾ, ਤੁਰੇ ਰਹਿਣਾ—
ਕਾਰ ਧੁਰੋਂ ਏ ਪਈ ।

ਰੂਪ ਏਸ ਦਿੱਸਦੇ ਦਾ,
ਚੇਸ਼ਟਾ ਤੇ ਬਦਲਨਾ ਹੈ,
ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚੇਸ਼ਟਾ ਦਾ,
ਜਿੰਦ ਇਹਦੀ ਹੈ ਸਹੀ।
ਅਟਕ ਇਹ ਜਦੋਂ ਜਾਸੀ,
ਰੂਪ ਨਾਮ ਬਿਨਸ ਜਾਸੀ,
ਦ੍ਰਿਸ਼ੁਮਾਨ ਰਹੇ ਨਾਹੀਂ—
ਕਲਾ ਇਸ ਦੀ ਹੈ ਇਹੀ। ੨.

ਦੇਖ ਖਾਂ ਤੂੰ ਅਖ ਉਘਾੜ,
ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਗ੍ਰੈਹ
ਲਗਾਤਾਰ ਤੁਰੇ ਜਾਣ,—
ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਟਕਿਆ ਹੈ ?
ਧਰਤੀ ਨਖ਼ਜਤ ਚਲੇ,
ਰੈਣ ਦਿਨ, ਬਨਸਪਤੀ,
ਜੀਵ, ਜੰਤੁ ਸੱਭ ਟੁਰੇ,—
ਅਟਕਜਾ ਸੋ ਫਟਕਜਾ ਹੈ।
ਉਮਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਰੀ ਜਾਏ,
ਕਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਲਗਾ ਜਾਏ,
ਜਿੰਦ ਹੈ ਤਾਂ ਚਲੀ ਚਲੇ,
ਕਦੇ ਕੌਣ ਹਟਕਜਾ ਹੈ ?
ਦਿੱਸਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ,
ਸਦਾ ਸਦਾ ਟੁਰਨਹਾਰਾ,
ਅਟਕੇ ਜੇ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ,—
ਤਦੋਂ ਜਾਣ ਪਟਕਜਾ ਹੈ। ੩.

ਨਾਮ ਹੈ 'ਅਟਿਕ' ਮੇਰਾ,
'ਅਟਕ' ਹੈ ਭੁਲ ਤੁਹਾਡੀ,
ਅਟਕੇ ਬਿਨ ਟੁਰੀ ਜਾਣਾ,—
ਵਹਿਣ ਦਾ ਹੈ ਕੰਮ ਇਹੀ।
ਅਟਕ ਹੀਨ ਕਿਵੇਂ ਸਕੇ
ਅਕਲ ਵਾਲੇ ਅਟਕ ਪਾ!
ਅਟਕ ਪਾਉਣੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ
ਸਾਡੀ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ!
ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਅਕਲ ਵੱਸੇ,
ਅਟਕ ਪਾਣੀ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡਾ
'ਮੇਲ, ਬਲ, ਸਾਹਸ' ਦਾ
ਅਟਕ ਪਾਣਾ ਫਲ ਹਈ।
ਅਟਕ ਵਧਾਵਣੇ ਤੋਂ,
ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅਟਕ ਖਲੇ,
ਅਟਕਿਆ ਸੁ ਹਟਿਆ ਪਿੱਛੇ,
ਤਾਨ ਨਿੱਘਰਦੀ ਗਈ। ੪.

ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜੋ ਤੁਰੇ ਨਾਂਹੀਂ,
ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਤੋਰ ਪੈਣੀ,
ਅਟਕ ਕਿਸੇ ਥਾਵੇਂ ਨਹੀਂ।
ਤੇ ਅਟਕ 'ਟਿਕਾ' ਨਹੀਂ।
ਅਟਕਣ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਜਾਣੇ
ਮਾਰਿਆ ਸੋ ਜਾਣ ਲੈਣਾ
ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਟੁਰਦਾ ਜਾਵੇ
ਮਾਲੀ ਉਸ ਮਾਰ ਲਈ।
ਵਧਦੇ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂਦੇ,
ਵਿਦਜਾ ਬਲ ਜ਼ੋਰ ਪਾਂਦੇ,
ਕਟਕਾਂ ਦੇ ਕਟਕ ਆਂਦੇ,
ਅਟਕ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਸਹੀ।
ਅਟਕੇ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਪਜਾਰੇ,
ਅਟਕਾਂ ਫੇਰ ਪਾਂਦਾ ਕੌਣ ?
ਜਿੰਦ-ਹੀਨ ਨਦੀਆਂ ਪਾਸੋਂ
ਅਟਕੇ ਕਟਕ ਹਨ ਨਹੀਂ। ੫.

ਹੋ ਬੇਖਟਕ ਸੌਂਦੇ ਨਾ,
ਅਟਕ ਨਾ ਅਰਾਮ ਲੈਂਦੇ;
ਲਟਕ ਐਸ਼ ਲਾਂਦੇ ਨਾ,
'ਅਟਕ' ਕੌਣ ਤੋੜਦਾ ?
ਕਟਕਾਂ ਦੇ ਕਟਕ ਆਂਦੇ,
ਤੁਸੀਂ ਉਠ ਅਟਕ ਪਾਂਦੇ,
ਇੱਕ-ਮੁੱਠ ਹਟਕ ਪਾਂਦੇ,
ਮੈਂ ਬੀ ਕੁਝ ਹੋੜਦਾ।
ਲਟਕਾਂ ਨੇਹੁੰ ਤੁਸਾਂ ਲਾਏ,
ਪਟਕ ਵੈਰੀ ਟੁਰੇ ਆਏ,
ਗਾਹਣ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਪਾਏ,
ਵਾਹ ਲਗੀ ਮੈਂ ਬੋੜਦਾ।
ਰੋੜ੍ਹੇ ਨੀ ਮੈਂ ਪੂਰਾਂ ਪੂਰ,
ਡੋਬੇ ਕੀਤੇ ਕਈ ਚੂਰ,—
ਅੱਗੋਂ ਭੰਨਦੇ ਤੁਸੀਂ ਮੂੰਹ
ਵੈਰੀ ਮੂੰਹ ਚਾ ਮੋੜਦਾ। ੬.

ਦੋਸ਼ ਸਾਰਾ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਹੈ
ਅਟਕ ਜੋ ਗਏ ਸਾਜੇ,
'ਅਟਕ' ਨਾਮ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ,
ਅਟਕ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਨਾ।
ਅੱਗੇ ਜਿਹੜਾ ਵਧਦਾ ਨਾ
ਜਾਣੋਂ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਬੇੜੀ ਅਪਣੀ ਬੋੜਦਾ
ਤੇ ਰੋੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਨਾਮਨਾ।
ਸਦਾ ਸਦਾ ਵਧੀ ਜਾਏ,
ਕਿਤੇ ਨਾ ਅਟਕ ਪਾਏ,
ਤੁਰੀ ਜਾਏ, ਵਧੀ ਜਾਏ,
ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਜੇ ਕਾਮਨਾ।
ਲਗਾਤਾਰ, ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ,
ਹੋਸ਼, ਬੁੱਧਿ, ਧਰਮ ਨਾਲ,
ਮੇਲ, ਵਿਉਂਤ, ਜੁਗਤ ਚੱਲੇ,—
ਕੌਣ ਕਰੇ ਸੁ ਸਾਮਨਾ ? ੭.

ਮਰਦ ਦਾ ਕੁੱਤਾ

ਸੁਬਕ ਸੁਬਕ ਧਰਿ ਪੈਰ
ਕੱਤਾ ਸੀ ਇਕ ਜਾਂਵਦਾ,
ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪਲ ਠੈਰ੍ਹ
ਬੂਥੀ ਲਾ ਲਾ ਸੁਘਦਾ ।
ਖੜ੍ਹ ਗਈ ਏਸੇ ਥਾਨ
ਰਾਹ ਜਾਂਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ,
ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈਰਾਨ
'ਕੌਤਕ-ਕੁੱਤਾ' ਵੇਖਕੇ ।
ਦਾਨਾ ਇੱਕ ਸੁਜਾਨ
ਏਨੇ ਨੂੰ ਆ ਨਿਕਲਿਆ, —
'ਕੀ ਕਰਦਾ ਇਹ ਸ੍ਵਾਨ ?'
ਕਾਰਣ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੀ ।
'ਕੁੱਤਾ ਕਰੇ ਪਛਾਣ',
ਦਾਨੇ ਨੇ ਹੱਸ ਆਖਿਆ,
'ਕਿਤੇ ਪਿਆ ਪਕਵਾਨ
ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਖਾਣ ਦਾ ।'
ਕੁੱਤਾ ਸੁਣਕੇ ਤੱਕਿਆ,
ਬੋਲਯਾ ਢਾਕ ਮਰੋੜ :—
'ਹੋਸ਼ ਕਰੀਂ ਓ ਦਾਨਿਆ !
ਮਨੋਂ ਉਕਤਿ ਨਾ ਜੋੜ :—
'ਲਾਲਚ ਬੱਧੇ ਆਦਮੀ
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੁੱਠੇ ਲੋਕ
'ਹਰ ਇਕ ਜਾਣਨ ਰੁੜ੍ਹ ਰਿਹਾ
ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਦੀ ਝੋਕ ।
'ਕੁੱਤਾ ਸਜਣਾ ਠੀਕ ਮੈਂ
ਨੀਵੀਂ ਹੈ ਮੈਂ ਜਾਤ,
'ਨੀਚ ਜਾਣ ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਸਾਂ
ਨੀਵੀਂ ਮਾਰੀ ਝਾਤ,
'ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੈ
ਸੰਗਤ ਮਰਦ ਸੁਜਾਨ
'ਦੀ ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ
ਠਰਕੀ ਹੋ ਗਿਆਂ ਸ੍ਵਾਨ ।
'ਸੁੰਘ ਨ ਰੋਟੀ ਮੈਂ ਰਿਹਾ,
ਬੋਟੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਝਾਕ,
'ਯਾਰੀ ਲੱਗੀ ਮਰਦ ਦੀ
ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤਾਕ ।
'ਠਰਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ,—
ਪ੍ਰੇਮ ਲਪਟ ਦੀ ਸਿੱਕ,
'ਮਰਦ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ
ਗੁਣ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਇੱਕ ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਾਂ ਨਿਜ ਮਰਦ ਨੂੰ
ਤੱਕਾਂ ਸੁੰਘਾਂ ਪਯਾਰ,
'ਜਿੱਥੇ ਮੁਸ਼ਕ ਪਰੀਤ ਦੀ
ਓਥੋਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ ।
'ਦੇਖੋ ਸੁੰਞੀ ਥਾਉਂ ਸਭ
ਤੁਸੀਂ ਪਈ ਹਰ ਓਰ,
'ਸੁੰਞੀ ਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ;
ਨਹੀਂ ਏ ਨਵੀਂ ਨਿਕੋਰ ।
'ਨਜ਼ਰ ਚੱਕ ਖਾਂ ਦਾਨਿਆਂ !
ਝਾਤ ਪਿਛੇਰੇ ਮਾਰ,
'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਸਾਏ ਦੇਸ਼ ਸਨ,
ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਓ ਯਾਰ ?
'ਤੁਰ ਤੁਰ ਗਈਆਂ ਖੂਹਣੀਆਂ,
ਕਦਮ ਕਦਮ ਕਰ ਵਾਸ,
'ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮ ਸੁ ਨਗਰੀਆਂ
ਵਸ ਵਸ ਹੋਈਆਂ ਨਾਸ਼ ।
'ਜੰਗਲ ਸਨ, ਫਿਰ ਹਲ ਫਿਰੇ,
ਸ਼ਹਿਰ ਬਣੇ ਫਿਰ ਆਨ ।
'ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਰੇ, ਫਿਰ ਹਲ ਫਿਰੇ
ਖੋਲੇ ਹੋ ਸੁਨਸਾਨ,
'ਕਈ ਵੇਰ ਇਉਂ ਦੌਰ ਹੈ
ਪਰਤ ਚੁਕਾ ਇਸ ਥਾਉਂ,
'ਬਾਕੀ ਲਭਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
ਪਤਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਿ ਨਾਉਂ ।
ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਆਦਮੀ
ਕਦੇ ਗਏ ਹਨ ਬੈਠ,
'ਬੱਧੇ ਹਿਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ,
ਕਿਸੇ ਜਗਾ ਕਰ ਐਂਠ ।
'ਕਿਤੇ ਜੋੜੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ,
ਕਿਤੇ ਗੁਟਕਦੇ ਯਾਰ,
'ਮਮਤਾ ਬੱਧੇ ਮਾਪੜੇ
ਖਿੱਚੇ ਕਿਤੇ ਪਿਆਰ ।
'ਬੈਠ ਬੈਠ ਉਠ ਗਏ ਹਨ
ਸੁੰਞੇ ਕਰ ਅਸਥਾਨ,
'ਮੁੜਕੇ ਪਰਤੇ ਨਾਂ ਕਦੇ
ਗਏ ਨ ਛੋਡ ਨਿਸ਼ਾਨ ।
'ਕਿਤੇ ਦਰਦ ਦੇ ਹੰਝੂ ਸਨ
ਕਿਰੇ ਕਲੇਜੇ ਠਾਰ,
'ਕਿਤੇ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਨੈਣ ਸਨ
ਵੱਸੇ ਮੋਲ੍ਹੇ-ਧਾਰ ।
'ਕਿਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਤੇ ਭਗਤਿ ਦੇ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਝੁਨਕਾਰ,
'ਕੀਰਤਿ ਹੋਈ ਸੋਹਿਣੀ
ਲਗੇ ਦਿਵਾਨ ਅਪਾਰ ।
'ਵਿਛੁੜੇ-ਮਿਲਿਆਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ
ਨੈਣੀ ਨੈਣ ਮਿਲਾਇ,
'ਦੋ ਦੀਵਯਾਂ ਦੇ ਨੂਰ ਜਿਉਂ
ਇਕ ਹੋ ਰੰਗ ਜਮਾਇ ।
'ਹੰਸਾਂ ਵਾਂਙੂ ਸੁਹਣਿਆਂ
ਕੇਲ ਕਰੇ ਕਿਸਿ ਥਾਉਂ,

'ਪੈਲਾਂ ਪਈਆਂ, ਰਸ ਮਿਲੇ
ਖਿੜੇ ਕਲੇਜੇ ਭਾਉ ।
'ਜਿਸ ਜਿਸ ਬਾਵੇਂ ਪਜਾਰੂਏ
ਬੈਠ ਗਏ ਰੰਗ ਲਾਇ,
'ਓਥੇ ਓਥੇ ਅਜੇ ਤਕ
ਲਪਟ ਰਹੀ ਲਹਿਰਾਇ ।
'ਮਾਣਨ ਹਾਰੇ ਤੁਰ ਗਏ
ਸਮੇਂ ਗਏ ਹਨ ਬੀਤ,
'ਪਰ ਲਪਟੀ ਹੈ ਦੇ ਰਹੀ
ਲਪਟ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤ ।
'ਸੁੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇਂਵਦੀ
ਸਦਾ ਸਦਾ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ।
'ਨਾਮ ਧਰੀਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੀ
ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ ਲੋਇ ।
'ਪਜਾਰ-ਆਦਮੀ ਰਿਦੇ ਮੈਂ
ਡੂੰਘਾ ਲਿਆ ਵਸਾਇ,
'ਇਸ ਦੀ ਪਜਾਰ-ਸੁਗੰਧਿ ਦਾ
ਚਸਕਾ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ।
'ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਪਜਾਰੂਆ
ਕਰ ਗਜਾ ਕਦੇ ਪਿਆਰ,
'ਓਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁੰਘਿਆਂ
ਮਿਲਦੀ ਲਪਟ ਅਪਾਰ,
'ਏਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅੜਕਦਾ
ਸੁੰਘਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾਉਂ,
'ਹੋ ਵਰਤੇ ਮਤ ਪਜਾਰ ਦੀ
ਕਿਤੇ ਲਪਟ ਮੈਂ ਪਾਉਂ ।
'ਇਕ ਛਾਬੇ ਸਰ ਜਗ ਤੁਲੇ
ਦੂਜੇ 'ਮਰਦ-ਪਿਆਰ',
'ਭਾਰੀ ਛਾਬਾ ਪਜਾਰ ਦਾ
ਹੋਰ ਜਾਣ ਸਭ ਛਾਰ ।
'ਜੋ ਬਣਿਆਂ ਸੋ ਭੱਜਸੀ
ਜੋ ਦਿੱਸੇ ਸੋ ਨਾਸ਼,
'ਲਪਟ ਲਹਿਰ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸਿ ।
'ਸੱਚੀ ਰਿਸ਼ਮ ਪਿਆਰ ਦੀ
ਜੁਗ ਜੁਗ ਚਮਕ ਦਿਖਾਇ,
'ਸੱਚੀ ਗੰਢ ਪਿਆਰ ਦੀ
ਪੀਡੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ,
'ਸੱਚੀ ਗੰਧਿ ਪਿਆਰ ਦੀ
ਸਦਾ ਸਦਾ ਮਹਿਕਾਇ,
'ਸੱਚੀ ਅੰਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੀ
ਸਾਈਂ-ਚਰਨ ਪੁਚਾਇ ।'

ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ ਆਈਆਂ

ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਸਾਡੀਆਂ
ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ ਆਈਆਂ !
ਰਲ ਮਿਲ ਦਿਓ ਵਧਾਈਆਂ ਸਹੀਓ !
ਰਲ ਮਿਲ ਦਿਓ ਵਧਾਈਆਂ !
ਵਰ੍ਹਾ-ਵਿਛੁੰਨੀਆਂ ਸਹੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ,
ਝੂੰਮ ਝੁਮੰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ;
ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ, ਸਾਵੀਆਂ ਸਾਵੀਆਂ
ਗੰਦਲ ਕ੍ਵਾਰੀ ਜਿਹੀਆਂ ।
ਹਸੂੰ ਹਸੂੰ ਓ ਕਰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ
ਆਪ, ਹਸਾਂਦੀਆਂ ਆਈਆਂ,
ਖਿੜੇ, ਖਿੜੰਦੇ ਮੱਥੇ ਆਈਆਂ
ਖੇੜਾ ਨਾਲ ਲਿਆਈਆਂ ।
ਮੁਖੜਾ ਮੁਖੜਾ ਚੰਦ ਚੰਦ ਹੈ
ਚੰਦ-ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਆਈਆਂ,
ਖਾਣ-ਚੰਦਾਂ ਤੋਂ ਚੰਦ ਲਭਾਕੇ
ਚਿਹਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲਿਆਈਆਂ ।
ਗਗਨ-ਮੰਡਲ ਇਕ ਚੰਦ ਕਾਰਣੇ
ਕੇਡਾ ਗਰਬ ਕਰੇਂਦਾ
ਏਥੇ ਵੇਖੋ ਡਾਲ ਡਾਲ ਹੈ
ਚੰਦ ਚੰਦ ਛਬਿ ਦੇਂਦਾ !
ਇਕ-ਰੰਗਾ ਉਹ ਚੰਦ ਅਸਮਾਨੀ
ਨਾਲ ਦਾਗ਼ ਦੇ ਭਰਿਆ,
ਹਰ-ਰੰਗੇ ਹਰ ਰੌਣਕ ਏਥੇ
ਸੈ ਲਖ ਚੰਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ।
ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਸਹੀਓ !
ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੋਂ ਬੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹੀਆਂ,
ਦਰਸ਼ਨ ਕਾਰਣ ਚੰਦ ਅਕਾਸ਼ੀ
ਚੜ੍ਹ ਦੇਖੇ ਚੰਦ ਲੜੀਆਂ ।
ਮਾਲੀ ਆਖੇ: 'ਗਮਲੇ ਵਿੱਚੋਂ
ਉੱਗ ਉਤਾਹਾਂ ਆਈਆਂ',
ਪਰ ਜੇ ਹੇਠੋਂ ਉੱਤੇ ਆਈਆਂ,
ਚੰਦ-ਮੁਖ ਕਿੱਥੋਂ ਲਵਾਈਆਂ ?
ਚੰਦ ਵਸੇ ਅਸਮਾਨੀਂ ਲੋਕੋ
ਅੰਬਰ ਡੇਰ ਲਗਾਵੇ,
ਮਿੱਟੀ ਗਮਲਯਾਂ ਅੰਦਰ ਨਾਹੀਂ
ਚੰਦ ਕਦ ਲੁਕ ਆਵੇ ।
'ਸੀਤੋਂ ਸੀਤਾ ਮਹਿਮਾ ਮਾਹਿ' ਹੈ,
ਅਰਸ਼ੀਂ ਰੂਪ ਵਸੇਂਦਾ,
ਸੁਹਜ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਸੇ ਓਸ ਥਾਂ,
ਘਾੜਤ ਰੂਪ ਘੜੇਂਦਾ ।
ਸੁਹਣੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਗੁਲਦਾਊਦੀਆਂ,
ਓਥੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਈਆਂ ।
ਰੂਪ ਰੰਗ ਇਹ ਫਬਨ ਅਜੈਬੀ,
'ਰੂਪ-ਦੇਸ਼' ਤੋਂ ਲਯਾਈਆਂ ।
ਭੋਲੇ ਮਾਲੀ ! ਗਮਲਯਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਰਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ,
ਏ ਅਪੱਛਰਾਂ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਸਜਨਾਂ !
ਸਾਡੇ ਘਰ ਉਤਰਾਈਆਂ ।

ਚਿਹਰੇ ਦੇਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਜਨਾ !
ਨੀਝ ਰੰਗ ਤੇ ਲਾਵੀਂ,
ਹਰ ਜੌਹਰ ਹਰ ਰੰਗੇ ਦੇਖੀਂ
ਗਹੁ ਕਰ ਸਮਝ ਕਰਾਵੀਂ ।
ਅੱਖੀਂ ਭਰੇ ਅਨੰਦ ਦਰਸ਼ਨੋਂ,
ਸਿਰ ਸਰੂਰ ਜੋ ਧਾਵੇ,
ਸੁਆਦ ਰਮੇਂ ਜੋ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ
ਮਨ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਭੁਲਾਵੇ,—
ਇਹ ਰਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨ ਵਸਦਾ,
ਪੱਤਰ ਬੂਟੇ ਨਾਹੀਂ,
ਇਹ ਰਸ ਸਾਡੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਹੀਂ,
ਧਰਤੀ ਇਹ ਰਸ ਨਾਹੀਂ ।
ਇਹ ਰਸ ਗ਼ੈਬ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ, ਮਾਲੀ !
ਇਹ ਰਸ ਅਰਸ਼ੀ, ਭਾਈ !
ਇਹ ਰਸ 'ਰੂਪ-ਦੇਸ਼' ਦੀ ਆਭਾ,
ਇਹ ਰਸ ਧੁਰ ਤੋਂ ਆਈ ।
ਇਹ ਰਸ ਦੇਵਣਹਾਰੀਆਂ ਸਹੀਆਂ
ਅਰਸ਼ੋਂ ਰੰਗ ਲਿਆਈਆਂ ।
ਅਰਸ਼ੀ ਸੁਹਣਿਆਂ ਨੇ ਆ ਏਥੇ,
ਲੁਕ ਲੁਕ ਰਸੀਂ ਭਿੰਨਾਈਆਂ ।
ਚਾਨਣ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ੋਂ ਆਵੇ
ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਪੈ ਦਮਕੇ,
ਤਿਵੇਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਰਸ਼ੋਂ ਆਵੇ
ਸੁਹਣਿਆਂ ਤੇ ਪੈ ਚਮਕੇ ।

ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ

ਕੀ ਤੂੰ ਕੁਤਬ[1] ! ਕੁਤਬ[2] ਦਾ ਜਾਇਆ,
ਸੈਮਟਿਕ[3] ਹੈਂ ਤੂੰ ਅਸਲੋਂ ?
ਯਾ ਪੱਥਰ, ਤੂੰ ਪੁੱਤ ਪਿਥੌਰਾ,[4]
ਆਰਯ[5] ਹੈਂ ਤੂੰ ਨਸਲੋਂ ?
ਕੀ, ਤੂੰ ਕੁਤਬ,[6] ਧ੍ਰੂ ਧਰਤੀ ਦਾ,
ਛੋਟਾ ਉਸ ਦਾ ਭਾਈ,
ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਅਟਲ 'ਧੁਰ' ਓ ਹੈ,
ਤੂੰ 'ਧੁਰ' ਹੈਂ ਇਸ ਥਾਈਂ ?
ਚੰਦ੍ਰ ਰਾਜ[1] ਨੇ ਹਸ਼ਤ ਧਾਂਤ ਦਾ
ਥੰਮ੍ਹ ਜਿਵੇਂ ਬਨਵਾਇਆ,
ਯਾਦਗਾਰ ਅਪਣੀ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗਡਵਾਯਾ,
ਤਿਵੇਂ, ਦੱਸ, ਤੁਧ ਯਾਦਗਾਰ ਹਿਤ
ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜ ਬਨਵਾਇਆ ?
ਹਿੰਦ ਰਾਜ ਗਏ ਦਾ ਬਾਕੀ
ਤੂੰ ਨੀਸ਼ਾਨ ਰਹਾਇਆ ?
ਅਸ਼ੋਕ ਪੁੱਤਰੀ ਜਿਉਂ ਲੰਕਾ ਵਿਚ
ਬੋਧੀ ਬੋੜ੍ਹ ਜਮਾਇਆ,
ਕੁਤਬਦੀਨ ਨੇ ਕੀ ਤਿਉਂ ਤੈਨੂੰ
ਥੰਮ੍ਹ ਇਸਲਾਮ ਗਡਾਯਾ ?
ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਤੂੰ, ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਨੇ
ਕਲਮਾ ਆਣ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ?
ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂ, ਵਿਚ ਇਸਲਾਮੇ
ਤੂੰ ਦਾਖ਼ਲ ਸੈਂ ਆਇਆ ?
ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਧ ਬਨਾਇਆ ਭਾਈ
ਗ਼ਲਤੀ ਬੜੀ ਕਰਾਈ,—
ਨਾਮ ਠਾਮ ਅਪਣੇ ਦੀ ਕੋਈ
ਸ਼ਿਲਾ ਨ ਇੱਕ ਲੁਕਾਈ ।
ਹਸ਼ਤ ਧਾਂਤ ਦੀ ਲਾਠ ਉੱਪਰੇ
ਚੰਦ੍ਰ ਰਾਜ ਉਕਰਾਇਆ—
ਅਪਣਾ ਨਾਮ ਪਤਾ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ
ਭਰਮ ਨ ਅੱਜ ਪੁਆਇਆ;
ਤਿਉਂ ਜੇ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਕੁਈ ਦੋ
ਹਰਫ ਕਿਤੇ ਲਿਖ ਜਾਂਦਾ,
ਤੈਂ ਅਸਲੇ ਦਾ ਝੇੜਾ ਸਾਰਾ
ਸਿਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਖਪਾਂਦਾ ।
'ਕੁਤਬ' ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੈਮਟਿਕ ਜਾਪੇਂ,
'ਲਾਠ' ਨਾਮ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਤੂੰ ਸਾਂਝਾ ਦਿੱਸੇਂ,
ਹਿੰਦ ਗਗਨ ਦਾ ਇੰਦੂ ।
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਅਜਬਾਂ ਅੰਦਰ
ਤੂੰ ਮਿਨਾਰ ਲਾਸਾਨੀ,
ਅਸਲ ਨਸਲ ਭਾਵੇਂ ਹੈ ਕੋਈ
ਤੂ ਹੈਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ।
ਜਾਤ ਜਨਮ ਤੇ ਅਸਲ ਨਸਲ ਨੂੰ
ਕੋਈ ਕਦੇ ਨ ਛਾਣੇ,
ਜਦ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇ
ਸਭ ਕੁਈ ਅਪਣੀ ਜਾਣੇ ।

---

[1]ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਨਾਰਾ ਹੈ । ਧ੍ਰੂ ਤਾਰੇ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਤਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

[2]ਕੁਤਬੁੱਦੀਨ ਏਬਕ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਠਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹ—ਜਿਸ ਨੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ ਬਣਾਈ । ਹਿੰਦੂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲਾਠ ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਸੀ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਾ ਸੀ ।

[3]ਅਰਬ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਆਰਯ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

[4]ਪ੍ਰਥੀਰਾਜ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ 'ਰਾਇ ਪਿਥੌਰਾ' ਸੀ ।

[5]ਆਰਯ ਨਸਲਾਂ ਜੋ ਹਿੰਦ, ਈਰਾਨ ਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸੀਆਂ ।

[6]ਧ੍ਰੂ ਤਾਰਾ ।

[1]ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ ਪਾਸ ਇਕ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਗਦਾ ਚੋਖੀ ਵੱਡੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਹਸ਼ਤ ਧਾਂਤੀ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਖੜੀ ਹੈ । ਇਹ ਟਿਕਾਣਾ ਸਾਰਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਹੈ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਢਾਹ ਕੇ ਕਬਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ ।

ਬੇਲਾ ਭੁਆਨੀ[1]

ਅਹੁ ਕੀ ਲਾਲ ਰੌਸ਼ਨੀ ਆਈ
ਪੀਲੀ ਹੈ ਹੁਣ ਹੋਈ,
ਰੰਗ ਮੋਤੀਏ ਦੇ ਵਿਚ ਪਲਟੀ,
ਸ਼ਕਲਧਾਰਿ, ਹਸਿ ਰੋਈ ।
ਕੋਮਲ ਦੇਹ, ਰੰਗ ਹੈ ਸੁੰਦਰ,
ਧਰਮ ਲਿਸ਼ਕ ਹੈ ਮਾਰੇ,
ਮੱਥੇ ਤੇਜ ਭਗਤਿ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕੇ
ਨੈਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤਾਰੇ ।
ਆ ਕਹਿੰਦੀ :—'ਕਿਉਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚੋ ?
ਏ ਮੇਰਾ ਹੈ ਲਾਠਾ,
'ਇਸ ਉਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਂ ਕਰਦੀ
ਜਮਨਾ ਦੇਂਦੀ ਠਾਠਾਂ ।
'ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜ ਦੀ ਬੇਟੀ ਮੈਂ ਹਾਂ,
ਨਾ ਹੈ 'ਬੇਲਾ ਭੁਆਨੀ',
'ਜਮਨਾ ਰੋਜ਼ ਨ੍ਹਾਂਣ ਸਾਂ ਜਾਂਦੀ,
ਫਿਰ ਆ ਚੜ੍ਹੀ ਜੁਆਨੀ ।
'ਵਯਾਹ ਕੀਤਾ, ਝਟ ਪਤੀ ਮਰੇ,
ਮੁੜ ਰਹਿ ਗਈ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰੇ,
'ਇਸ ਮੰਦਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਤਦ ਤੋਂ,
ਭਾਰੇ ਚਾ ਲਏ ਸਾਰੇ ।
'ਏਥੇ ਰਹਿਕੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਣੀ
ਸੇਵ ਵਿਸ਼ਣੁ ਦੀ ਕਰਨੀ,
'ਰਹਿਣਾਂ ਟੁੱਟ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵਖਰੇ
'ਹਰਿ ਹਰਿ' ਹਰੀ ਸਿਮਰਨੀ ।
'ਜਮਨਾ ਜਾਣੋਂ ਤੇ ਨਿਤ ਨ੍ਹਾਣੋਂ
ਬਾਪੂ ਵਰਜਿ ਰਹਾਵੇ ;
'ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਮੈਂ ਨੇਮ ਨ ਰਹਿਸੀ,
ਬਾਪੂ ਆਖ ਸੁਣਾਵੇ :—
'ਏਥੇ ਹੀ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪਦ'[2] ਟਿੱਲੇ,
ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ
'ਜਮਨਾ ਦਾ ਜਲ ਰੋਜ਼ ਪਹੁੰਚਸੀ
ਨ੍ਹਾਵੋ ਬੈਠੇ ਅੰਦਰ ।
'ਮੈਂ ਕਹਿਆ :—ਪਰ ਜਮਨਾ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਿਵੇਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਹੋਵੇ ?
'ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਝੋਂ ਮਨ ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਿਪਤੇ,
ਨੇਮ ਨੇਮਤਾ ਖੋਵੇ ।

'ਪਿਤਾ ਤਦੋਂ ਇਹ ਲਾਠ ਬਣਾਈ,
ਉੱਚੀ ਬਹੁਤ ਕਰਾਈ,
'ਜੋ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਯਾਂ
ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਤ ਪਾਈਂ ।
' 'ਬੇਲ ਭੁਵਾਨੀ ਲਾਠ' ਏਸ ਦਾ
ਨਾਮ ਤਦੋਂ ਸੀ ਭਾਈ,
' 'ਲਾਠ ਪਿਥੌਰਾ' ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ
ਇਸ ਦੀ ਅੱਲ ਪਕਾਈ ।
'ਪਿਤਾ ਮਰੇ ਜਦ ਜੰਗ ਵਿਚਾਲੇ
ਘਰ ਦੀ ਜੋ ਸੀ ਨਾਰੀ ।
'ਹਰ ਇਕ ਅੱਗ ਚੜ੍ਹੀ, ਸੜ ਮੋਈ,
ਫੜੇ ਨ ਆਕੇ ਖ੍ਵਾਰੀ ।
'ਇਸ ਮੰਦਰ ਤੇ ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਨੇ
ਕਬਜ਼ਾ ਆਕੇ ਕੀਤਾ,
'ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਹੀਰਾ, ਮੋਤੀ,
ਸਭ ਸੰਭਾਲ ਉਸ ਲੀਤਾ ।
'ਚੱਕ ਮੂਰਤਾਂ ਸੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ,
ਕੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਤੁੜਵਾਈਆਂ,
'ਮਸਜਿਦ ਰਚੇ ਮੰਦਰੋ ਥਾਵੇਂ
ਵਿਧੀਆਂ ਏਹੁ ਬਨਾਈਆਂ ।
'ਏਸ ਲਾਠ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਪਥੇਰੇ
ਅਰਬੀ ਲੇਖ ਉਕਰਾਏ,
'ਇਸ ਜੇਹੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ, ਸੋਚਦਾ,
ਲਾਠੇ ਚਹੇ 'ਬਨਾਏ'
'ਮਹਿਰਾਬਾਂ ਕੰਧਾਂ ਬਨਵਾਈਆਂ—
ਸਨ ਉਸਰਾਈਆਂ ਲਾਈਆਂ,
'ਖੂੰਡੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਨੂੰ ਸਾਂਈਂ
ਮੌਤਾਂ ਤੁਰਤ ਭਿਜਾਈਆਂ ।
'ਲਾਠ ਦੂਸਰੀ ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਦੀ[1]
ਰਹਿ ਗਈ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲੇ,
'ਔਹ ਦੇਖੋ ਜੋ ਖੜੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਰੋਂਦੀ ਹੈ ਦੁਰਹਾਲੇ ।
'ਮਹਿਰਬਾਂ ਤੇ ਕੰਧਾਂ ਦੇਖੋ
ਕੁਛ ਰਹੀਆਂ ਕੁਛ ਗਈਆਂ,
'ਪਰ ਏ ਲਾਠ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੇਰੇ
ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਰਹੀਆ ।'
ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਮਧਰਾ,
ਭਰਵਾਂ, ਕੁਲਹਾ ਪਹਿਨੇ ਆਯਾ ।
ਗਲ ਸਮੂਰ ਦਾ ਤਿੱਲੇ ਵਾਲਾ
ਚੋਗਾ ਲੰਮਾ ਪਾਯਾ ।
'ਮਲੇਛ' 'ਮਲੇਛ' ਕਹਿ ਬੇਲਾ ਉੱਡੀ,
ਫਿਰ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਆਈ,

---

[1]ਇਕ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਕਈ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਰਲੇ ਆ ਰਹੇ ਅਮੀਨ ਨੇ 'ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ' ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹੋ ਦੱਸੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਕਥਾ ਸੀਨੇ ਬਸੀਨੇ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

[2]ਉਸ ਢੱਠੇ ਪਏ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਇਕ ਟਿੱਬੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ ਹੈ ।

[1]ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਦੂਸਰੀ ਲਾਠ ਇਲਤਮਸ਼ ਨੇ, ਕਈ ਅਲਾਉਦੀਨ ਨੇ, ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੀ ।

ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਦੀ ਏ ਸੀ ਸੂਰਤ
ਜੋ ਕਿਧਰੋਂ ਟੁਰ ਆਈ।
ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਬਿਨ ਬੋਲੇ ਫਿਰਦੀ
ਘੁੰਮਰ ਸਾਰੇ ਪਾਂਦੀ,
ਚੱਕਰ ਦੇਂਦੀ ਤੇ ਸਾਹ ਭਰਦੀ
ਫਿਰ ਕਬਰੇ ਵੜ ਜਾਂਦੀ।
ਤ੍ਰਬੁਕ ਅਸਾਂ ਜਦ ਅੱਖ ਉਘਾੜੀ
ਨਜ਼ਰੀਂ ਕੁੱਛ ਨ ਆਯਾ।
ਸੁੰਦਰ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਓ ਖੋਲਾ
ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਸੁਹਾਯਾ।
ਸਭ ਵੈਰਾਨ ਜਗਾਂ ਹਨ ਹੋਈਆਂ,
ਖੋਲੇ ਹਨਗੇ ਬਾਕੀ,
ਪਰ ਏ ਲਾਠ ਕੁਤਬ ਦੀ ਕਾਇਮ
ਜਿਉਂ ਕੀ ਤਿਉਂ ਹੈ ਆਕੀ,–
ਕਈ ਸੈ ਬਰਸ ਸਮੇਂ ਸੰਗ ਲੜਦੀ
ਤੱਤਾਂ ਘੋਲ ਘੁਲਾਂਦੀ,
ਜਿਉਂ ਕੀ ਤਿਉਂ ਹੈ ਖੜੀ ਏਸ ਥਾਂ,
ਉਮਰਾ ਅਜੇ ਰਹਾਂਦੀ।

'ਪਿਆਰ' ਤੇ 'ਫ਼ਰਜ਼' ਦੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬਾਦ

ਬੈਠੇ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ,
ਵਾੜੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ
ਮਾਨੋਂ ਖਿੜੀ ਹੈ ਸੁਹਣੀ,
ਚੌ ਚੌ ਪਵੇ ਹੈ ਲਾਲੀ।
ਝੁੰਮਰ ਹੈ ਸੀਸ ਪਾਂਦੀ
ਦੇਵੀ 'ਪਿਆਰ' ਵਾਲੀ
ਖੀਵੀ, ਖਿੜੀ, ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ
ਗਾਂਦੀ ਵਜਾਇ ਤਾਲੀ :—

ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਗਾਂਵੇਂ :—

ਪਜਾਰੀ ਖਿੜੀ ਹੈ ਮੇਰੀ
ਵਾੜੀ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ,
ਲਹਿਰੇ ਪਿਆਰ ਵਾਯੂ,
ਝੂੰਮੇ ਪਿਆਰ ਡਾਲੀ।
ਛੁਟਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਫੁਹਾਰੇ,
ਬਰਸਨ ਅਨੰਦ ਬੱਦਲ,
ਮੌਜਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਛਿੜਿਆ,
ਹਾਸੀ ਬਜਾਇ ਤਾਲੀ,
ਮਿਲਨਾ ਸੁਖਾਲ ਸਭ ਕੁਛ,
ਮਿਲਨਾ 'ਮਿਲਾਪ' ਔਖਾ,
ਮਿਲ ਜੇ ਮਿਲਾਪ ਜਾਵੇ,
ਜਾਵੇ ਜਨਮ ਨ ਖਾਲੀ,

[1]ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਦੀ ਕਬਰ ਲਾਹੌਰ ਅਨਾਰਕਲੀ ਵਿਚ ਦੱਸੀਦੀ ਹੈ।

ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਚਿਣਂਗ ਸਭ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਈ,
ਜਿਸ ਨੇ ਹੈ ਇਹ ਮਘਾਈ
ਚਿਣਗੋਂ ਹੈ ਅੱਗ ਬਾਲੀ।
ਬਲਦੀ ਹੈ ਅੱਗ ਡਾਢੀ,—
'ਮਿਲਣਾ' ਹੀ ਮਿਲਣ ਲੋਚੇ,
ਮਿਲਣਾ ਮਿਲੇ ਜੋ ਨਾਂਹੀ,
ਮਚਦੀ ਏ ਅੱਗ ਲਾਲੀ।
ਭੜਕੀ ਅਗਨ ਮਿਲਣ ਦੀ
ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਤੋੜੇ,
ਝਾਗੇ ਪਹਾੜ ਨਦੀਆਂ,
ਘਾਲਾਂ ਕਠੋਰ ਘਾਲੀ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧੀਕ ਅਟਕਾਂ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਏ ਅੱਗ ਤਿੱਖੀ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉ ਏ ਅੱਗ ਤਿੱਖੀ
ਅਟਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇ ਜਾਲੀ।
ਬਿਰਹੋਂ ਭੁਯੰਗ ਡਾਢਾ
ਪਾਵੇ ਸਦਾ ਵਿਛੋੜੇ,–
ਮਿਲਣੀ ਘੜੀ ਮਿਲਣ ਦੀ
ਔਖੀ, ਕਠਨ ਦੁਰਾਲੀ।
ਮੇਰੇ ਚਮਨ ਵਧੇਰੇ
ਲੱਗੀ ਹੈ ਔੜ ਰਹਿੰਦੀ,
ਸਾਂਈਂ ਜਾਂ ਆਪ ਤ੍ਰੁੱਠੇ
ਹੁੰਦੀ ਤਦੋਂ ਖੁਸ਼ਾਲੀ।
ਆਵੇ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ
ਭਾਵੇਂ ਬਸੰਤ ਚਿਰਕੀ,
ਨਿਸਚੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਮਗਰੋਂ
ਆਵੇ, ਨ ਜਾਇ ਖਾਲੀ।
'ਬਾਰ੍ਹੀਂ ਵਰ੍ਹੀਂ ਸੁਣੀਵੇ'
ਕਹਿੰਦੇ 'ਅਰੂੜੀਆਂ ਦੀ',
ਗੇੜਾ ਚੁਰਾਸੀ ਖਾਕੇ
ਪਾਪੀ ਬੀ ਠੌਰ ਭਾਲੀ।
ਮੇਰੀ ਬਹਾਰ ਦਾ ਹੈ
ਵੇਲਾ ਘੜੀ ਨ ਕੋਈ,
ਆਉ ਕਦੋਂ ਇਹ ਮੁੜਕੇ
ਦੇਊ ਕਦੋਂ ਦਿਖਾਲੀ ?
ਸਿੱਕਾਂ ਸਿਕੇਂਦਿਆਂ ਏ,
ਰਾਹਾਂ ਤਕੇਂਦਿਆਂ ਏ,
ਲੋਚਾਂ ਲੋਚੇਂਦਿਆਂ ਏ,
ਖਿੜਦੀ ਕਦੇ ਹੈ ਲਾਲੀ।
ਤਾਹੀਓਂ ਏ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ,
ਮਹਿੰਗੀ ਹੈ ਜਿੰਦ ਨਾਲੋਂ
ਮਿਲਦੀ ਘੜੀ ਜਦੋਂ ਹੈ,
ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਮੱਤਵਾਲੀ,[1]

[1]ਮਤਵਾਲੀ—ਮਸਤੀ।

ਐਸਾ ਅਮੋਲ ਵੇਲਾ,
ਏਥੇ ਹੈ ਅੱਜ ਆਯਾ,
ਖਿੜਿਆ ਚਮਨ ਏ ਤੱਕਾਂ,
ਮਾਵਾਂ ਨ ਵਾਂਗ ਮਾਲੀ !

(ਤ੍ਰੱਬ੍ਕ ਕੇ ਤੇ ਤੱਕ ਕੇ) :–

ਆਈ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਦੇਵੀ
ਮੇਰੇ ਚਮਨ ਕੀ ਕਰਨੇ ?
ਕੱਛੇ ਹੈ ਕੁਛ ਲੁਕਾਯਾ,
ਹੱਥੋਂ ਬੀ ਹੈ ਨ ਖਾਲੀ।
ਦਾਤੀ ਹੈ ਕੱਛ ਮਾਰੀ,
ਕੈਂਚੀ ਹੈ ਹੱਥ ਅੰਦਰ,
ਮੱਥੇ ਤੇ ਤੀਉੜੀ ਹੈ
ਅੱਖੀ ਹੈ ਰੋਅਬ ਵਾਲੀ।
ਉਡਦੀ ਓ ਵੇਗ ਤਿੱਖੇ
ਆਈ 'ਫਰਜ਼' ਦੀ ਦੇਵੀ,
ਬੋਲੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋਕੇ,
ਸੁਰ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲੀ :–

ਫਰਜ਼ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ :–

ਉੱਠੋ, ਚਲੋ ਮੁਸਾਫਰ !
ਮਿਲ ਬੈਠਣਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਪੈ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਮੌਜੀਂ,
ਇਉਂ ਐਂਠਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਬੈਠੇ ਮਿਲੇ ਜੋ ਸਨਗੇ
ਤ੍ਰਬ੍ਕੇ ਏ ਸੱਦ ਸੁਣਕੇ,
ਹੋਰੋਂ ਹੀ ਰੰਗ ਹੋਏ,
ਹਾਲਤ ਨ ਓ ਰਹੀ ਹੈ।
ਦੇਵੀ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਬੋਲੇ,
ਚਾਂਹਦੀ ਨਹੀਂ ਉਡੀਕੇ,
ਜਾਪੇ ਕਿ ਏਸ ਅੰਦਰ
ਰਸ ਦੀ ਕਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਫੇਰ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ :–

ਕਾਰਜ ਹੈ ਢੇਰ ਕਰਨਾ,
ਵੇਲਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਥੋੜ੍ਹਾ,
ਮਾਰੋ ਹੀ ਮਾਰ ਕਰਦੀ
ਸਿਰ ਸੰਝ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।
ਦੁਨੀਆਂ ਨ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ,
ਮੇਲਾ ਨ ਮੌਜ ਥਾਂ ਹੈ,
ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ ਏ ਘਾਟੀ,
ਲੇਖੇ ਦੀ ਏ ਵਹੀ ਹੈ।
ਉੱਠੋ ਮਿਲਾਪ ਵਿੱਚੋਂ,
ਸਿਰ ਤੇ ਪਏ ਕਰਾਂ[1] ਨੂੰ

ਤੱਕੋ, ਤੇ ਚਾ ਨਿਬਾਹੋ,
ਬਾਣੀ ਏ ਸਚ ਕਹੀ ਹੈ।
ਬੋਲੀ ਪਿਆਰ ਦੇਵੀ
ਜਿਸ ਤੇ ਹੈ ਚਿੰਤ ਛਾਈ,
ਝੀਣੀ ਵਿਰਾਗ ਵਾਲੀ
ਕੋਮਲ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ :–

ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ :—

ਹਿਰਦੇ ਕਠੋਰ ਵਾਲੀ !
ਦਰਦੋਂ ਨਿਰੋਲ ਖਾਲੀ !
ਖਾਲੀ ਮੁਹੱਬਤੋਂ ! ਤੂੰ
ਕਿੱਥੋਂ ਹੈਂ ਦੌੜ ਆਈ ?
ਕੈਂਚੀ ਤੇ ਦਾਤਰੀ ਏ
ਲੂਣਨੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਗੀਚੀ
ਕਿਥੋਂ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਹੈਂ
ਅਪਣੇ ਤੂੰ ਨਾਲ ਲਯਾਈ ?
ਮਿਲਿਆਂ ਦੇ ਦੇਖ ਹਿਰਦੇ
ਕੀਕੂੰ ਪਏ ਨੀ ਥੱਝੇ,
ਦੂਈ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਏ
ਇਕ-ਰੂਪਤਾ ਸਮਾਈ ?
ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਂ, ਪਿਆਰੀ !
ਪਾਵੀਂ ਨ ਭੰਗ ਕੋਈ,
ਦੁਰਲਭ ਬਹਾਰ ਮੇਰੀ
ਮਹਿੰਗੇ ਹੈ ਭਾਉ ਆਈ।
ਪਾ ਕੇ ਦੁਵੱਟ ਮੱਥੇ
ਦੇਵੀ ਫਰਜ਼ ਸੁਣਾਈ
ਡਾਢੀ ਕਰਖਤ ਬਾਣੀ
ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਕਰ ਸਵਾਈ।

ਫਰਜ਼ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ :–

ਤੈਨੂੰ ਹੈ 'ਸੁੰਦਰਤਾ' ਦਾ
ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਪਯਾਰਾ,
'ਫਰਜ਼ਾਂ' ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਏ ਲੌ ਲਗਾਈ।
'ਨਰਮੀ ਦਿਲਾਂ' ਦੀ, ਨਾਲੇ
ਖਾਣੀ ਜੁ 'ਖਿੱਚ' ਅੰਦਰ,
ਰਹਿਣਾ 'ਮਿਲਾਪ' ਮੱਤੇ,
ਮੈਨੂੰ ਨ ਲੋੜ ਕਾਈ।
ਜਾਣਾ ਅਰਾਮ ਨਾਹੀਂ;
ਮੌਜਾਂ ਤਰਸ ਨ ਜਾਣਾਂ,
ਜਾਣਾਂ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਕਰਨਾ,
ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਚਾਰ ਨਾਹੀਂ।
ਛਡ ਚੋਹ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ, ਪਯਾਰੀ:
ਕਾਰਜ ਬੜਾ ਹੈ ਕਰਨਾ,
ਉਮਰਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ,
ਵੇਲਾ ਨਠੌਂਦਾ ਜਾਈ।

---

[1]ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ।

ਦੇਵੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ
ਜਾਦੂ ਪਰੇਮ ਪਾਇਆ,
ਖਿੱਚੜਾ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਡਾਢਾ
ਮਾਨੋ ਸੀ ਇਕ ਕਰਾਯਾ ।
ਛਾਯਾ ਪਰੇਮ ਐਸਾ
ਬਾਕੀ ਨ ਹੋਸ਼ ਕੋਈ,
ਲੱਗੇ ਨ ਵਾਹ ਕੋਈ,
ਦੇਵੀ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਲਾਯਾ ।
ਡਿੱਠਾ ਪਰੇਮ ਗਾੜ੍ਹਾ
ਦੇਵੀ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਰੋਈ,
ਇਕ ਵੇਰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ
ਉਸ ਦੇ ਰਿਦੇ ਬੀ ਆਯਾ ।
'ਮੋਹ' ਤੋਂ ਛੁਡਾਣ ਆਈ,
ਮੋਹੀ ਗਈ ਓ ਆਪੂੰ,
'ਫਰਜ਼ੋਂ' ਚਿਤਾਣ ਆਈ,
ਅਪਣਾ 'ਫਰਜ਼' ਭੁਲਾਯਾ ।
ਛਿਨ ਦੂਸਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਵੱਟੀ ਕਸੀਸ ਇਸ ਨੇ
ਵਸਦਾ ਬਗੀਚੜਾ ਓ
ਬਿਰਹੋਂ ਦੀ ਨੈਂ ਰੁੜ੍ਹਾਯਾ ।
'ਫਰਜ਼ਾਂ' ਦੇ ਪਾਲਣੇ ਨੂੰ
ਸਭ ਅੱਡਰੇ ਕਰਾਏ,
ਕੋਈ ਕਿਤੇ ਲਿਚੱਲੀ,
ਕੋਈ ਕਿਤੇ ਪੁਚਾਯਾ ।
ਦੇਵੀ 'ਪਿਆਰ' ਦੀ ਦਾ
'ਮੇਲਾਪ' ਬਾਗ਼ ਖਿੜਿਆ
ਇਕ ਆਨ ਵਿਚ ਲੁਟਾਯਾ
ਇਕ ਆਨ ਵਿਚ ਖਿੰਡਾਯਾ ।
ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਬਨ ਪਹਾੜੀਂ
ਖੋਜਣ 'ਮਿਲਾਪ' ਤਾਂਈਂ
ਦੇਵੀ 'ਪਿਆਰ' ਦੀ ਨੇ
ਫਿਰ ਸੀਸ ਤੇ ਸੀ ਚਾਯਾ ।
ਲਭਦੀ 'ਮਿਲਾਪ' ਫਿਰਦੀ
ਰੋਂਦੀ ਵਿਰਾਗ ਮਾਰੀ,
ਹੁੱਸੀ ਛਿਨਕ ਸੀ ਪਜਾਰੀ
ਪਰਬਤ ਗ਼ਮਾਂ ਦਾ ਆਯਾ ।
ਦੇਵੀ 'ਫਰਜ਼' ਦੀ ਚਾਹੇ
ਦਿੱਤੇ ਵਿਛੋੜ ਪਜਾਰੇ
ਮੇਟੀ ਨ 'ਖਿੱਚ' ਮਿਲਣ ਦੀ
ਭਾਵੇਂ ਸੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾਯਾ ।
ਮੇਲੇਗੀ ਖਿਚ ਮਿਲਣ ਦੀ,
ਦੇਵੀ 'ਪਿਆਰ' ਵਾਲੀ !
ਕਾਹਨੂੰ ਉਦਾਸ ਹੋਵੇਂ
ਜੀ ਕਾਸਨੂੰ ਹੈ ਢਾਯਾ ।
ਮਿਲਣੇ ਦੀ 'ਖਿੱਚ' ਜੇ ਹੈ,
ਡੇਰਾ ਨ ਬਾਗ਼ ਲੁਟਿਆ
ਹੈ 'ਰਾਸ' ਕੰਮ ਜਿਸ ਦੀ
'ਤੋਟਾ' ਨ ਓਸ ਆਯਾ ।
ਖਿੱਚੇਗੀ ਖਿਚ ਅਗੰਮੀ
ਵਿੱਥਾਂ ਅਮਿਣਵੀਆਂ ਵਿਚ,
ਕਸਕਾਂ ਤੇ ਦੇ ਤੁਣੱਕੇ
ਮੇਲਣ ਦਾ ਤਾਣ ਲਾਯਾ ।
'ਖਿਚ' ਹੈ ਏ ਰਾਸ ਤੇਰੀ,
ਸ਼ਾਲਾ ਨਿਖੁੱਟੇ ਨਾਹੀਂ,
'ਵਿਛੁੜਨ' 'ਮਿਲਨ' ਦੇ ਅੰਦਰ
ਇਸ ਦਾ ਹੋ ਰਾਜ ਸੁਾਯਾ ।

ਕਸੌਲੀ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ

ਪਦਮ ਬ੍ਰਿੱਛ ਦੀ ਬਹਾਰ

ਉੱਡੀ ਨਮੀਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਬੱਦਲ ਹਨ ਖਿਸਕਾਏ,
ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਅਸਮਾਨ ਟਹਿਕਿਆ
ਨੀਲੇ ਰੂਪ ਦਿਖਾਏ ।
ਸਾਰੀ ਛਬੀ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ
ਲੁਕੀ ਨਿਕਲ ਹੈ ਆਈ ।
ਮਾਨੋਂ ਫਬਨ ਗੁਆਚੀ ਹੋਈ
ਕੁਦਰਤ ਲੱਭ ਲਿਆਈ ।
ਦਿਨ ਨੂੰ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਰਾਤ ਨੂੰ
ਤਾਰਿਆਂ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ,
ਨੀਲੇ ਧੋਤੇ ਅੰਬਰ ਉੱਤੇ
'ਸੁਹਜ' ਬਜ਼ਾਰ ਲਗਾਇਆ ।
ਪਰ ਹੇਠਾਂ ਹੁਣ ਤਰੀ ਘਟ ਗਈ
ਉੱਤੇ ਪਏ ਨ ਪਾਣੀ,
ਆਬ ਘਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਛਿਨ ਛਿਨ,
ਸਬਜ਼ੀ ਹੈ ਕੁਮਲਾਣੀ ।
ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ ਟਿੱਬੇ ਸਾਰੇ
ਪੀਲੱਤਣ ਤੇ ਆਏ,
ਸ਼ਾਖਾਂ ਨੇ ਹੈ ਰੰਗ ਬਦਲਿਆ
ਸਬਜ਼ੀ ਘਟਦੀ ਜਾਏ,
ਪੱਤੇ ਝੜਨ ਉਦਾਸੀ ਖਾ ਖਾ,
ਡਾਲਾਂ ਕਾਂਬੇ ਆਈਆਂ,
ਠੰਢੀ ਪੌਣ ਵਗੇ, ਰੰਗ ਪਲਟੇ,
ਆਨ ਉਦਾਸੀਆਂ ਛਾਈਆਂ ।
ਗੁਲਾਬਾਸੀਆਂ ਬੀ ਲੈ ਆਈਆਂ
ਜਾਂਦੇ ਫੂਲ ਕੁਮਲਾਏ ।
ਇਸ਼ਕ ਪੇਚਿਆਂ ਦਾਨਾ ਪੈਗਜ਼ਾ,
ਫੁੱਲਾਂ ਮੂੰਹ ਲੁਕਾਏ ।
ਬਦਲ ਵਤੀਰਾ ਲਿਆ ਕਤੀਰੇਂ
ਸਾਰੇ ਫੁੱਲ ਸਮੇਟੇ,
ਬੀ ਬੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਰਦਾ ਜਾਂਦਾ,
ਪਿਆ ਖ਼ਾਕ ਵਿਚ ਲੇਟੇ,

ਵੰਨੋ ਵੰਨ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਡੋਲੀਆ
ਖੇੜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਾਇਆ,
ਮੀਨਾ ਲਾਇ ਬਜ਼ਾਰ ਰੰਗਾਂ ਦਾ
ਜਾਦੂ ਸੀ ਜਿਨ ਪਾਇਆ,
ਕੁਮਲਾਂਦਾ ਸਿਰ ਸਿਟਦਾ ਜਾਂਦਾ
ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਆਂਦਾ,
ਜ਼ਿਨੀਆ ਛੋਟਾ ਵੀਰ ਏਸ ਦਾ
ਨਾਲੇ ਟੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ।
ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਹੋਰ ਫੁੱਲ ਬੀ
ਗੁੰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਨਾਲੇ,
ਸਹਿਮ ਬਨਸਪਤਿ ਤੇ ਹੈ ਛਾਯਾ
ਰੱਖੇ ਪੈਰ ਸਿਆਲੇ।
ਅਸਮਾਨਾਂ ਦੀ ਖਿੜੀ ਸੁੰਦਰਤਾ,
ਪਰਬਤ ਦੀ ਕੁਮਲਾਈ,
ਭਈ ਉਦਾਸ ਬਨਸਪਤਿ ਸਾਰੀ,
ਦਿਲਗੀਰੀ ਵਿਚ ਆਈ
ਚਾਣਚੱਕ ਕੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ,
ਪਦਮ ਅੱਖ ਭਰ ਆਈਆਂ,
ਛੁਟੇ ਸ਼ਗੂਫੇ ਸ਼ਾਖ ਸ਼ਾਖ ਤੋਂ,
ਫੁੱਲਾਂ ਸਰੀਆਂ ਲਾਈਆਂ।
ਰੰਗ ਗੁਲਾਬੀ ਤੇ ਭਾ ਸੁਹਣੀ,
ਆਭਾ ਮਸਤੀਆਂ ਵਾਲੀ,
ਏਸ ਸ਼ਗੂਫੇ ਤੋਂ ਪਈ ਟਪਕੇ
ਹਲਕੀ ਸੁਹਣੀ ਲਾਲੀ,
ਪੱਤ ਨ ਦਿਸਦਾ ਨਵਾਂ ਨਿਕਲਿਆ
ਸ਼ਾਖ ਨ ਟਹਿਣੀ ਕੋਈ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਭਰ ਡਾਰ ਆ ਗਈ,
ਟਹਿਣੀ ਸੱਭ ਪੁਰੋਈ।
ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੀਕ ਸੁੰਦਰਤਾ,
ਟਿਕਵੀਂ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ।
ਸ਼ੋਖੀ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਪਰ ਮਿੱਠੀ,
ਬੈਠੀ ਡਾਲੀ ਡਾਲੀ।
ਸਾਰਾ ਖਿੜਿਆ ਬ੍ਰਿੱਛ ਪਦਮ ਦਾ
ਨਾਲ ਸ਼ਗੂਫੇ ਭਰਿਆ।
ਸਹਿਮੀ ਪਈ ਬਨਸਪਤਿ ਦੇ ਵਿਚ
ਖੜਾ ਹੁਲਾਸਾਂ ਵਰਿਆ।
ਦੱਸੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਕ ਵਰਤੋਂ,
ਵਿੱਚ ਉਦਾਸੀ ਰੁੱਤੇ,
ਫੁਲਝੜੀ ਜਦ ਹੋ ਰਹੀ ਸਾਰੇ,
ਤਦੋਂ ਪਦਮ ਦੇ ਉੱਤੇ
ਖਿੜ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੋਕਰੇ ਦੇਂਦੀ:—
ਹੈ 'ਬਹਾਰ-ਰੁਤ' ਏਥੇ,
ਨਹੀਂ ਉਦਾਸੀ ਛਈ ਅਸਾਂ ਤੇ,
ਫੁਲਝੜੀ ਨਹੀਂ ਚੇਤੇ।
ਸਹਿਮ ਗਈ ਬਨਰਾਇ ਸਗਲ ਹੈ
ਠਢਕ ਆਈ ਸੁਣਕੇ,
ਖੇੜਾ ਛੱਡ ਸਭਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ,
ਹੋ ਨਿਰਾਸ ਸਿਰ ਧੁਣਕੇ।
ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਜੇ ਪਿਆ ਹੈ
ਉਹ ਸਮਾਨ ਇਸ ਰੁੱਤੇ।
ਜੇ ਲਈਏ ਤਾਂ ਖਿੜੀਏ ਫੁਲੀਏ
ਰਹੀਏ ਸ਼ਗੂਫੇ ਉੱਤੇ।
ਸਹਿਮ ਗਿਆਂ ਤੇ ਸੋਚੀਂ ਪੈਗਜਾਂ
ਗਿਆਂ ਉਦਾਸੀ ਮੰਦਰ,
ਫੁਲਝੜੀ ਆਪੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ,
ਛਾਇ ਹਨੇਰਾ ਅੰਦਰ।
ਜੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੰਗ ਵਟਾਇਆਂ
ਇਸਦੇ ਮਗਰ ਵਟਾਈਏ,
ਅਪਨਾ ਢੰਗ, ਖੋਜ ਇਸ ਕਰੀਏ
ਤਾਂ ਕੁਝ ਲੱਭ ਲਿਆਈਏ,
ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਫਿਰ ਖੇੜਾ
ਵਿੱਚ ਸ਼ਗੂਫੇ ਬਹੀਏ,
ਸਦਾ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ
ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਨਿਤ ਰਹੀਏ।
ਰੁਤ ਬਦਲੀ ਦੇ ਰੰਗ ਬਦਲਿਆਂ
ਆਪੇ ਸੱਟ ਨ ਖਾਈਏ,
ਖੇੜੇ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਢੂੰਡੀਏ
ਫਿਰ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਆਈਏ।
ਜੇਹੀ ਰੁੱਤ ਸਮਾਨ ਤੁਜੇਹਾ
ਲੱਭ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਲਈਏ,
ਇਸ ਦੇ ਬੇ ਅਸਗਾਹ ਖਜ਼ਾਨੇ
ਆਪ ਟੋਲ ਵਿਚ ਪਈ ਏ।
ਲੱਭ ਪਵੇ ਖੇੜਾ ਫਿਰ ਕਿਧਰੋਂ
ਰਹੇ ਬਹਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ
ਫੁਲਝੜੀ ਤੇ ਪੱਤਝੜੀ ਦਾ
ਮਿਟਦਾ ਫੇਰ ਅੰਦੇਸ਼ਾ।
ਰੁੱਤ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਵਿਚ ਖਿੜਕੇ
ਪਦਮ ਕੂਕ ਪਏ ਕਹਿੰਦੇ :—
'ਸਦਾ-ਬਹਾਰ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ
ਹੋ ਦਿਲਗੀਰ ਨ ਬਹਿੰਦੇ।
ਖੇੜਾ ਭਰਿਆ ਹਰ ਰੁੱਤੇ ਹੈ,
ਹਰ ਹਾਲੇ ਹਰ ਜਾਈ,
ਖਹਿੜਾ ਛੱਡਯਾ ਜਿਸ ਨਾ ਇਸ ਦਾ
ਰਮਜ਼ ਓਸ ਨੇ ਪਾਈ।

ਰੰਗਾਰਾਮ[1]

ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਇੱਕ ਉਜਾੜ ਬੜੀ
ਇਕ ਤੋਤਾ ਬੈਠਾ ਰੋਂਦਾ ਹੈ,

[1]ਪਾਲਤੂ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗਾਰਾਮ ਯਾ ਮੀਆਂ ਮਿਠੂ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਿੰਜਰੇ ਪਿਆ ਚੂਰੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਤੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਗਿੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਨਕਲ ਭੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਡਰ ਉਠਦਾ, ਤਕਦਾ, ਟਪਦਾ ਹੈ ;
ਤਕ ਤਕ ਕੇ ਫਾਵਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ,
ਖਾ ਸਹਿਮ ਕਦੇ ਛਹਿ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ,
ਬੰਨ੍ਹ ਆਸ ਕਦੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ,
ਚਕ ਟੰਗ ਕਦੇ ਅਖ ਮੀਟੇ ਹੈ
ਥਕ ਖੰਭ ਕਦੇ ਫੜਕੋਂਦਾ ਹੈ ।
ਇਉਂ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲਕ ਹੁੰਦੇ ਨੂੰ
ਭੁਖ ਤ੍ਰੇਹ ਨੇ ਨਾਲ ਸਤਾਯਾ ਹੈ,
ਪਰ ਦੁਖ-ਹਰਤਾ ਇਸ ਦੁਖੀਏ ਦਾ
ਕਈ ਲੈਣ ਸਾਰ ਨਾ ਆਯਾ ਹੈ ।
ਸੀ ਪਿੱਪਲ ਇੱਕ ਉਦਾਰ ਬੜਾ,
ਕੁਛ ਦੂਰ ਸੁਹਾਵਾ ਲਹਿਰ ਰਿਹਾ,
ਇਕ ਡਾਰ ਉਡੰਦੀ ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ,
ਇਸ ਤੇ ਆ ਬੈਠ ਅਰਾਮ ਲਿਆ ।
ਝੂਮ ਝੂਮਣ ਡਾਲ ਹਿਲੰਦੀਆਂ ਤੇ,
ਟੁਕ ਗੋਲ੍ਹਾਂ ਖਾਣ ਅਚਿੰਤ ਬੜੇ ;
ਖੁਸ਼ ਹੋ ਹੋ ਚਹਿ ਚਹਿ ਸ਼ੋਰ ਕਰਨ,
ਫਿਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਨਜ਼ਰ ਲੜੇ ।
ਇਕ ਤੋਤੇ ਡਿੱਠਾ ਦੂਰ ਬੜੀ,
ਕੁਈ ਵੀਰ ਅਸਾਡਾ ਵਿਲਕ ਰਿਹਾ,
ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਤਸੀਹੇ ਪਿਆ ਕਿਸੇ,
ਖੰਭ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੇ ਹੈ ਵਿਲਕ ਰਿਹਾ ।
ਇਹ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਪਾਸ ਗਿਆ :
ਜਾ ਕਹਿੰਦਾ 'ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਸਿਸਕ ਰਿਹਾ ?
'ਹੈਂ ਦਖੀਆ ਕਿਉਂ ਦੁਖਿਆਰ ਬੜਾ,
ਵਿਚ ਸਹਿਮ ਉਦਾਸੀ ਬੁਸਕ ਰਿਹਾ ?
'ਆ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਰੇ,
ਲੈ ਚੱਲਾਂ ਉੱਪਰ ਬ੍ਰਿੱਛ ਬੜੇ,
'ਮਤ ਏਥੋਂ ਬਿੱਲੀ ਕੁੱਤਾ ਆ,
ਨਿਜ ਪੇਟ ਭਰਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਖੜੇ ।'
ਸੁਣ ਤੱਕ ਕਹੇ ਵਲ ਬ੍ਰਿੱਛ ਜ਼ਰਾ :
'ਕੀ ਮੈਂ ਜਾ ਉੱਥੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?
'ਕਈ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ,
ਮੈਂ ਸੋਚ ਸੋਚਣੋਂ ਝਕਦਾ ਹਾਂ ।'
'ਸ਼ਿਹ' ਤੋਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਝਿੜਕ ਜ਼ਰਾ :
'ਤੂੰ ਉੱਡ ਪਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਭਰਾ ।'
ਪਰ ਮਾਰੇ, ਪਰ ਉੱਡ ਸੱਕੇ ਨਾ,
ਹੋ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਲਚਾਰ ਰਿਹਾ ।
ਇਹ ਹਾਲ ਅਨੋਖਾ ਤੋਤੇ ਨੇ,
ਨਹੀਂ ਅੱਗੇ ਸੁਣਿਆ ਡਿੱਠਾਂ ਸੀ,
ਉਡ ਗਿਆ ਭਰਾਵਾਂ ਦੱਸਣ ਨੂੰ
ਇਹ ਨਵਾਂ ਸੁਆਦਲ ਚਿੱਠਾ ਸੀ,
ਜਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਓ ਸੂ ;
ਸੁਣ ਡਾਰ ਹਿਠਾਹਾਂ ਆਇ ਗਈ ।
ਤਕ ਸਭ ਨੇ ਆਖਿਆ : 'ਤੋਤਾ ਹੈ,
ਕੀ ਸਿਰ ਇਸ ਆਣ ਬਲਾਇ ਪਈ ?'

ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ: 'ਵੀਰਾ ਸਾਵਿਆ ਵੇ !
ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਏ ਚਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ ?
'ਵਿਚ ਸਹਿਮ ਘੁੱਟਿਆ ਦਬਕ ਰਿਹਾ,
ਕਿਉਂ ਉੱਡਣ ਬਾਣ ਭੁਲਾਈ ਹੈ ?'
ਰੋ ਕਹਿੰਦਾ ਗੰਗਾਰਾਮ : 'ਬਈ !
ਮੈਂ ਵਤਨੋਂ ਵਿਛੁੜ ਬਿਹਾਲ ਬੜਾ,
'ਭੁਖ ਤ੍ਰੇਹ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਯਾ ਹਾਂ,
ਦੁਖ ਸਹਿਮ ਪਿਆ ਸਿਰ ਆਣ ਕੜਾ।'
ਇਕ ਤੋਤਾ ਕਹਿੰਦਾ : 'ਦੱਸ ਬਈ
ਕੁਛ ਹਾਲ ਵਤਨ ਦਾ ਅਪਨੇ ਤੂੰ ।'
'ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਜਿਸ ਦੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈਂ,
ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਚਾਹੇਂ ਜਿਸਦੇ ਤੂੰ ।'
ਸੁਣਿ ਆਖੇ ਗੰਗਾਰਾਮ: 'ਸੁਣੋਂ',
ਮੈਂ ਦੇਵਲੋਕ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹਾਂ,
'ਸੁਖ ਮੌਜ ਬਹਾਰਾਂ ਭੋਗ ਬੜੇ,
ਦਿਨ ਰਾਤ ਰਹਾਂ ਵਿਚ •ਹਾਸੀ ਸਾਂ ।'
ਇਕ ਤੋਤੇ ਟੁੱਕੀ ਬਾਤ, ਕਹੇ:
'ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ,
'ਉਡ ਚਲੋ ਉਤਾਹਾਂ ਪਿੱਪਲ ਤੇ,
ਗਲ ਬਾਕੀ ਓਥੇ ਚੱਲ ਸਹੀ ।'
ਉਡ ਡਾਰ ਚਲੀ, ਪਰ ਗੰਗੂ ਜੀ,
ਉਡ ਸਕਣ ਨ, ਫੜ ਫੜ ਕਰਦੇ ਹੈਂ,
ਪਰ ਸਾਵੇ ਵੀਰ ਉਡਾਵਣ ਦੀ,
ਬਿਧਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਧਰਦੇ ਹੈਂ,
ਕੁਈ ਕਹੇ: 'ਖਿਲਾਰ ਪਰਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ',
ਕੁਈ ਕਹੇ: 'ਹਿੱਕ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਭਰੀਂ',
ਕੁਈ ਕਹੇ: 'ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਜ਼ਰਾ'
ਕੁਈ ਕਹੇ: 'ਰਿਦੇ ਤੋਂ ਭਰਮ ਹਰੀਂ ।
'ਕਰ ਪੱਕ ਭਰੋਸਾ ਅਪਣੇ ਤੇ,
ਸਮਰੱਥ ਆਪ ਤੂੰ ਉੱਡਣ ਨੂੰ ।
'ਫਿਰ ਹੋਇ ਅਚਿੰਤ ਚਲਾ ਚਲ ਤੂੰ,
ਕਰ ਦੂਰ ਦਿਲੋਂ ਡਰ ਡਿੱਗਣ ਨੂੰ ।'
ਇਉਂ ਹਿੰਮਤ ਹੀਆ ਦਾਨ ਕਰਨ,
ਕੁਛ ਡੋਲ ਨਾਲ ਸਿਖਲਾਂਦੇ ਹੈਂ,
ਕੁਛ ਡਿਗਦੇ ਨੂੰ ਦੇ ਆਸ੍ਰਾ ਓ
ਉਸ ਪਿੱਪਲ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੈਂ ।
ਇਕ ਤੋਤੇ ਆਖ਼ਯਾ: 'ਗੁਹਲ ਛਕੋ,
ਢਿਡ ਭੁੱਖਾ ਫਲ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੋ,
'ਰਜ ਜਾਵੋ ਤਦੋਂ ਨਿਹਾਲ ਕਰੋ;
ਉਸ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਦੇ ਹਾਲ ਰਰੋ ।'
ਟੁਕ ਗੋਹਲ ਗੰਗਾਰਾਮ ਲਈ,
ਪਰ ਸੁਾਦ ਨ ਆਯਾ, ਸਿੱਟ ਦਈ,
ਫਿਰ ਹੋਰ ਲਈ, ਟੁਕ ਸਿੱਟ ਦਈ,
ਨਕ ਵੱਟ ਕਹੇ: 'ਏ ਸੁਾਦ ਨਹੀਂ' ।
ਪਰ ਜ਼ਾਲਮ ਭੁੱਖਾ ਪੇਟ ਬੁਰਾ,
ਬਿਨ ਝੁਲਕੇ ਕਰੇ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ।

ਸੌ ਰੋਂਦੇ ਧੋਂਦੇ ਗੰਗੂ ਠੇ,
ਕਰ ਉਗਲ ਨਿਗਲ ਖਾ ਗੁਹਲ ਲਈ।
ਚੁਣ ਪੁੱਛਣ ਹਾਲ ਵਿਲਾਯਤ ਦਾ
ਓ ਗੰਗੂ ਨਾਲ ਸੁਆਦ ਕਹੇ :—
'ਮੈਂ ਦੇਵਭਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸਾਂ,
ਜਿਥਿ ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਅਚਿੰਤ ਰਹੇ,
'ਮੈਂ ਵੈਂਸਣ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹਿਲ ਸਿਗਾ,
ਜੋ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਬਨਾਯਾ ਸੀ,
'ਇਸ ਅੰਦਰ ਬੈਠਣਾਂ ਨਿਰਭੈ ਸਾਂ,
ਕੁਈ ਵੈਰੀ ਨਿਕਟ ਨ ਆਯਾ ਸੀ।
'ਕੁਈ ਭੰਨ ਨ ਇਸ ਨੂੰ ਸਕਦਾ ਸੀ,
ਫਿਰ ਪੌਣ ਅਜਾਇਬ ਵਗਦੀ ਸੀ।
'ਤੇ ਚੂਰੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ,
ਜੋ ਬਹਤ ਸੁਆਦੀ ਲਗਦੀ ਸੀ।
'ਕਈ ਮੇਵੇ ਮਿਰਚਾਂ ਮਿਲਦੇ ਸਨ,
ਕਈ ਭੋਜਨ ਸੁਹਣੇ ਆਂਦੇ ਸੀ,
'ਕਈ ਪਯਾਰ ਲਾਡ ਨਿਤ ਹੁੰਦੇ ਸੀ,
ਕਈ ਲੋਕੀ ਗੀਤ ਸੁਣਾਂਦੇ ਸੀ।
'ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੌਜ਼ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ,
ਕੁਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਦੇ ਨ ਪੈਂਦੀ ਸੀ,
'ਨਹੀਂ ਚਿੰਤਾ ਆਕੇ ਖਹਿੰਦੀ ਸੀ,
ਮੈਂ ਲੋੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਬਹਿੰਦੀ ਸੀ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਹੁਰੀਂ,
'ਲਟ ਪੰਛੀ ਪਟ ਪਟਾਂ' ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ,
'ਖਾ ਚੂਰੀ' ਮੁੜ ਮੁੜ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ,
ਕਈ ਟੱਪੇ ਯਾਦੋਂ ਜੜਦੇ ਸੀ।
ਏ ਭਯਾਨਕ ਬੋਲੀ ਡਹਿਸ ਭਰੀ,
ਸੁਣ ਕੰਬੀ ਸਾਰੀ ਡਾਰ ਬੜਾ।
ਕੁਛ ਸਮਝ ਸਕੇ ਨਾ ਕੀ ਹੋਯਾ,
ਇਹ ਕੀ ਬਕਦਾ ਹੈ ਸਬਜ਼ ਚਿੜਾ ?
ਜਦ ਚੁਪ ਹੁਈ ਤਦ ਸੋਚ ਪਈ
ਸਭ ਫਿਕਰ ਦੁੜਾਂਦੇ ਥੱਕੇ ਨੀ।
ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਪਿਆ ਜੋ ਓਸ ਕਿਹਾ,
ਫਿਰ ਪੁੱਛਾਂ ਪੁਛ ਪੁਛ ਅੱਕੇ ਨੀ।
ਕੁਝ ਸਿਆਣੇ ਤੋਤੇ ਉੱਡ ਗਏ,
ਇਕ ਸਿੰਮਲ ਦਾ ਸੀ ਬ੍ਰਿੱਛ ਬੜਾ,
ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਤੋਤੇ ਦਾ
ਖੋਹ ਇਸ ਦੀ ਵਿਚ ਸੀ ਇੱਕ ਘੁਰਾ।
ਜਾ ਸਭ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਏ
ਤੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਏ,

ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ: 'ਬਾਬਾ ! ਦੱਸ ਅਸਾਂ,
ਕੀ ਤੇਰੀ ਸਮਝੇ ਆਇਆ ਏ ?'
ਉਸ ਬੁੱਢੇ ਕਈ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਰਤੇ,
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਡਿੱਠੇ ਸੇ,
ਕਈ ਹਾਲ ਸੁਣੇ ਤੇ ਪੁੱਛੇ ਸੇ,
ਕਈ ਵਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਚਿੱਠੇ ਸੇ।
'ਹੂੰ' ਕਹਿੰਦਾ ਖੋੜੋਂ ਨਿਕਲਯਾ ਸੀ,
ਤੇ ਉੱਡ ਪਿੱਪਲੋ ਆਯਾ ਸੀ,
ਤਕ ਓਪ੍ਰੇ ਆਏ ਤੋਤੇ ਨੂੰ,
ਇਕ ਡੂੰਘਾ ਧਯਾਨ ਜਮਾਯਾ ਸੀ।
ਝਟ ਤਾੜ ਗਿਆ, ਰੰਗ ਪਿੱਲਾ ਹੈ,
ਤੇ ਹਿੱਲਣ ਜੁਲਣ ਢਿੱਲਾ ਹੈ,
ਅਖ ਦਬਕ ਦਬਕ ਕੇ ਤਕਦਾ ਹੈ,
ਜਿਉਂ ਸਿਰ ਤੇ ਹਰਦਮ ਬਿੱਲਾ ਹੈ,
ਬੁੱਲ੍ਹ ਢਿਲਕੇ, ਮੱਥੇ ਜੋਤ ਨਹੀਂ,
ਵਿਚ ਖੰਭਾਂ ਖਿਚਵੀਂ ਤਾਣ ਨਹੀਂ,
ਨਿਜ ਤਾਕਤ ਦੀ ਕੁਈ ਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ,
ਕਲ ਚੜ੍ਹਦੀ[1] ਦੀ ਕੁਈ ਆਨ ਨਹੀਂ।
ਉਸ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਸ਼ੱਕ ਪਿਆ——
ਏ ਕੈਦ ਪਿਆ ਯਾ ਦਾਸ ਰਿਹਾ –
ਨਹੀਂ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ:
ਲੈ ਐਵੇਂ ਉੱਭੇ ਸਾਸ ਰਿਹਾ।
ਫਿਰ ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਦੇ ਬੋਲ ਪਿਆ,
'ਦਸ ਬੱਚੂ ਬਰਖ਼ੁਰਦਾਰ ਬੜੇ !
'ਤੈਂ ਦੇਵਲੋਕ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕਦੋਂ
ਦੇ ਲੀਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦੁੱਖ ਕੜੇ ?'
ਰੋ ਗੰਗੂ ਆਖੇ: 'ਸੈਰ ਕਰਨ
ਟੁਰ ਦੇਵ-ਬਾਲ ਅਜ ਆਏ ਸੀ,
'ਚੁਕ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆਏ ਸੀ;
ਫਿਰ ਖੇਡੀਂ ਸੱਭ ਲੁਭਾਏ ਸੀ,
'ਓ ਖੇਡ ਖਿਡੰਦੇ ਚੁਹਲ ਭਰੇ
ਰੋ ਟਪਦੇ ਨਚਦੇ ਦੌੜ ਰਹੇ,
'ਛਡ ਮੈਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਨਿਕਲ ਗਏ
ਮੁੜ ਓਸ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਪਰਤ ਲਹੇ !
'ਉਹ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਲ ਹੋਰਸ ਨੂੰ,
ਪਟ ਪਟਕੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਂਹਦਾ ਸਾਂ,
'ਫਿਰ ਟੁਰ ਟੁਰ ਥਾਂ ਲਭਦਾ ਸਾਂ
ਮੈਂ ਹਾਰਯਾ ਭਾਲ ਕਰੇਂਦਾ ਸਾਂ।'
'ਹੂੰ', ਬੁੱਢਾ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਦੱਸ ਭਈ !
ਤੂੰ ਦੇਵਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ ?
'ਕਿ ਰਹਿਕੇ ਜੰਗਲ ਵਾਂਗ ਅਸਾਂ
ਬਨ ਬਨ ਦਾ ਮੇਵਾ ਖਾਣਾ ਹੈ ?'

---

[1]ਗੰਗਾਰਾਮ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਲੋਕੀ ਇਹੋ ਬੋਲਣੀ ਸਿਖਾਲਦੇ ਹਨ :— 'ਲਟਪਟ ਪੰਛੀ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ, ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ। ਪੜ੍ਹ ਗੰਗਾਰਾਮ।'

— [1]ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦੀ।

'ਧਰਮੀ' ਐਸੇ ਅਸਾਂ ਨ ਮੇਲੀਂ
ਡੋਰ ਪਾਇ ਹਥ ਵਾਗ ਫੜੇ।
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਉਡੰਦਯਾਂ, ਮੌਜ ਫਿਰੰਦਯਾਂ,
ਬਾਜ ਕਿ ਬਿੱਲਾ ਆਣ ਪਵੇ,
'ਮਦਦ ਵਿਹੂਣੇ, ਰਾਖੀ ਬਾਝੋਂ
ਕੁਲ ਸਾਰੀ ਰਹਿ ਨਾਸ਼ ਹੁਏ,
'ਜਦ ਤਕ ਇਕ ਅਸਾਂ 'ਚੋਂ' ਜੀਵੇ
ਖੁੱਲ੍ਹ ਵਿਚ ਓਸ ਸੁਆਸ ਵਹੇ।'
'ਇਕ ਅਰਦਾਸ ਹੋਰ ਹੈ ਸਾਈਆਂ
ਮਿਹਰ ਕਰੀਂ ਦੇ ਕੰਨ ਸੁਣੀਂ,
'ਪਸ਼ੂ ਅਸ਼ੀਂ ਹਾਂ, ਪਸ਼ੂ ਰਖਾਵੀਂ
ਬੇਸ਼ਕ ਸਖਣੇ ਸਭਨ ਗੁਣੀ।
'ਉਹ ਨਾ ਅਕਲ ਅਸਾਨੂੰ ਦੇਵੀਂ,
ਉਹ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਦਿਵਾਵੀਂ ਨਾ,
'ਉਹ ਸੱਭਯਤਾ ਦੂਰ ਰਹਾਵੀਂ
ਵਿੱਦਯਾ ਓਹ ਸਿਖਾਵੀਂ ਨਾ,
'ਜਾਲ ਲਾਣ ਤੇ ਘੜਨ ਪਿੰਜਰੇ
ਕੈਦ ਪਾਣ ਸਿਖਲਾਵੇ ਜੋ,
'ਖੰਭ ਤੋੜ ਕਰ ਬੋਟ ਬਹਾਵੇ
ਦੂਜਿਆਂ ਬੰਦੀ ਪਾਵੇ ਜੋ;
'ਲੋਕ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾਇ ਬਹਾਲੇ
ਸੁਰਤਾਂ ਕਤਲ ਕਰਾਵੇ ਜੋ,
'ਤੇਰੇ ਰਚੇ ਸੁਤੰਤਰ ਬੰਦੇ
ਪਰ ਦੇ ਤਾਣ[1] ਸੁਟਾਵੇ ਜੋ।
'ਖੁੱਲ੍ਹ ਹਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਅਸਾਨੂੰ
ਸਾਈਆਂ! ਕਦੇ ਸਿਖਾਈਂ ਨਾਂ,
'ਪਸ਼ੂ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਰੱਖੀਂ,
ਮਾਨੁਖ ਕਦੇ ਬਨਾਈਂ ਨਾਂ,
'ਚਹੇ ਜੰਗਲੀ ਚਹੇ ਪਸੂ ਰੱਖ
ਦਾਨੇਂ ਚਹੇ ਬਨਾਵੀਂ ਨਾਂ।
'—ਖੁਲ ਵੇਚਣ—ਦੀ ਅਕਲ ਨ ਦੇਵੀਂ
—ਖੁਲ੍ਹ ਖੋਹਣ—ਜਾਚ ਸਿਖਾਵੀਂ ਨਾ।
'ਖੁਲ੍ਹ ਰੱਖਣ— ਦੀ ਗ਼ੈਰਤ ਦੇਵੀਂ
—ਖੁਲ੍ਹ ਖੁਹਣੋਂ— ਸ਼ਰਮ ਦਿਖਾਵੀਂ ਤੂੰ,
'ਖੁਲ੍ਹ ਲਈਏ ਖੁਲ੍ਹ ਦਾਨ ਕਰਾਈਏ
ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਦਾਸ ਬਨਾਵੀਂ ਤੂੰ।
'ਮੌਰ ਮਰੇ ਨਾ ਕਦੇ ਅਸਾਡਾ
ਕੌੜ ਕਦੇ ਦਿਲ ਛਾਵੇ ਨਾ,
'ਖੁਸ਼ੀ ਰਹੇ ਮਨ ਭਰੀ ਅਸਾਡੇ
ਸ਼ੋਚ ਕਦੇ ਸਿਰ ਆਵੇ ਨਾ,
'ਗ਼ੈਰਤ ਠਰਨ ਖ਼ੂਨ ਨਾ ਦੇਵੇ,
ਅਣਖ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਜੀ,
'ਭੁਜਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਣ ਲਾਜ ਰਹਿ,
ਅੱਖ ਉਚੇਰੀ ਤੱਕੇ ਜੀ।
'ਮੌਢੇ ਤਣ ਤਾਣ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ,
ਗਰਦਨ ਆਕੜ ਭਰੀ ਰਹੇ,
'ਛੋਰ ਰਹੇ ਹਿਕ ਸਾਡੀ ਭਰਿਆ,
ਡਰ ਖਾ ਧੌਣ ਨ ਕਦੇ ਢਹੇ।'

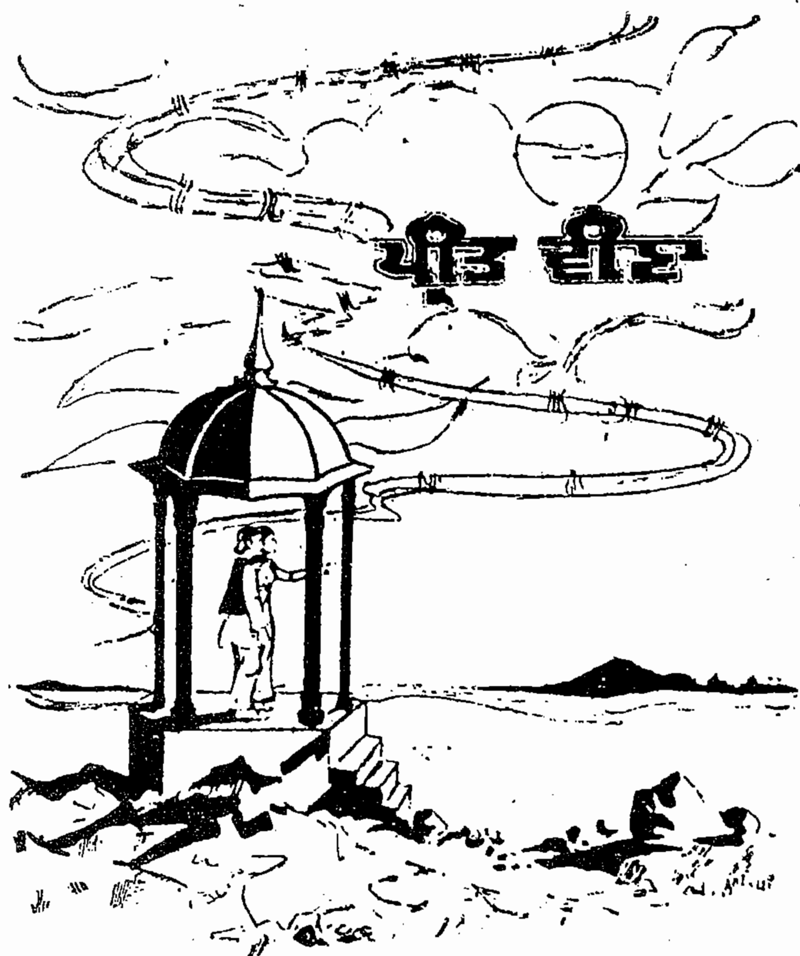
ਹੁਣ

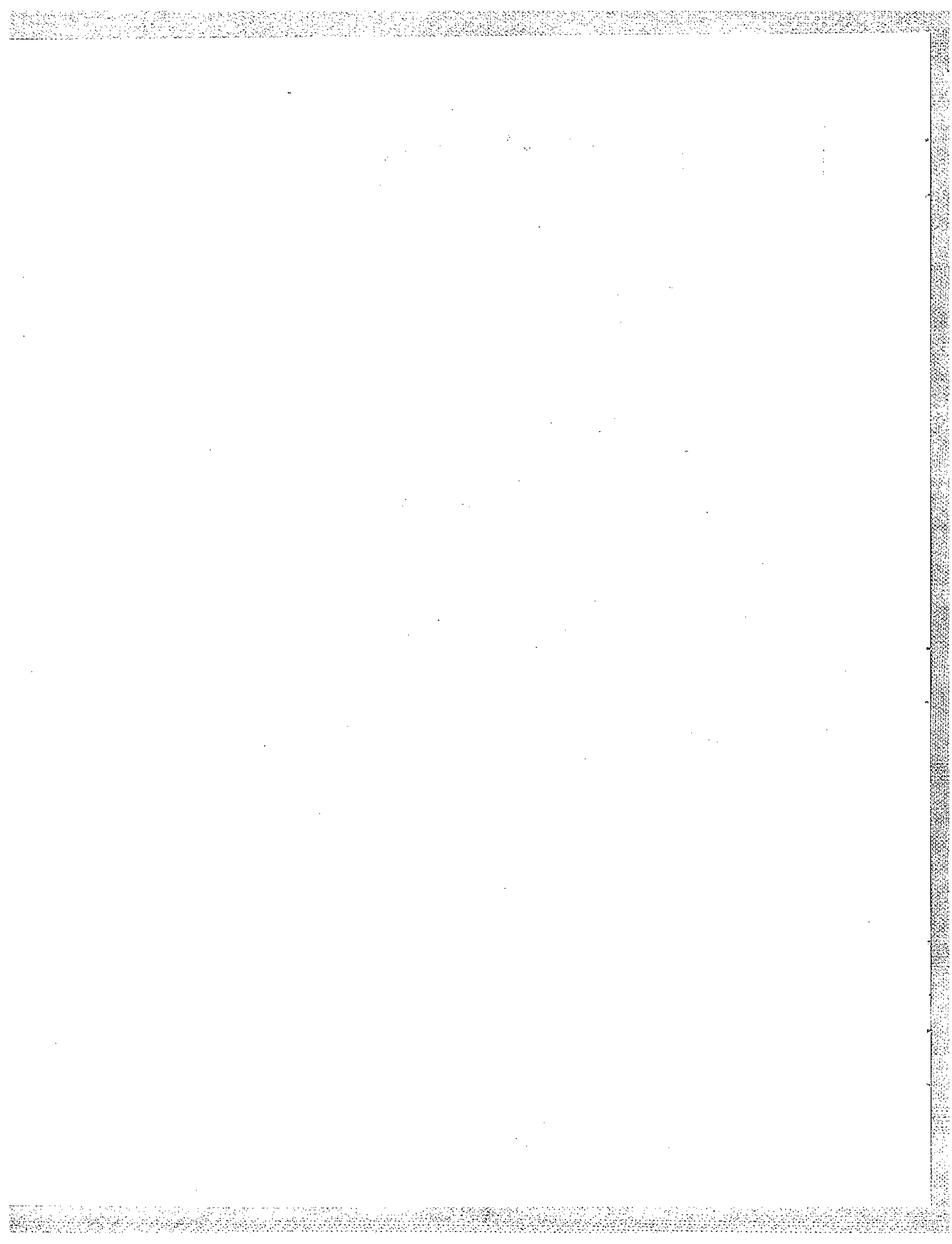
'ਭੂਤ ਕਾਲ' ਵਿਚ 'ਹੁਣ' ਦੇ ਜੀਂਦਾ,
'ਭ੍ਰਿੱਖਤ' ਬੀ ਵਿਚ 'ਹੁਣ' ਦੇ ਜੀ,
'ਪੋਹਨ[1] ਟਿਕੇ ਜਿਉਂ ਕੇਂਦਰ ਉੱਤੇ,
ਕਾਲ ਪਸਾਰਾ 'ਹੁਣ' ਤੇ ਬੀ।
ਤੂੰ ਬੀ ਟਿਕ 'ਹੁਣ ਨੁਕਤੇ' ਉੱਤੇ
'ਹੁਣ' ਵਿਚ ਜੀ, ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ,
'ਹੁਣ' ਵਿਚ ਜੀਂਦਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦਯਾਂ
ਕਾਲ ਵਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਈ।

---

[1]ਪਰਾਏ ਦੇ ਆਸਰੇ।

[1]ਵਿਸਥਾਰ।

ਮੁਖ ਬੰਧ

ਇਹ 'ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ', ਅਛੋਹ, ਪਰੀਆਂ ਵਰਗੀ ਨੂਰਾਨੀ ਤੇ ਅਪਣੇ ਅਕਹਿ ਸੁਹਜਦੇ ਨਾਚ ਵਿਚ ਨਚਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦਾ 'ਬਿਰਹੋਂ' ਦੁਖ' ਤੇ 'ਸੁਹਾਗ ਸੰਜੋਗ' ਦਾ ਗਾਇਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਜ਼ਕ ਅਟਖੇਲੀਆਂ ਕਰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਕ ਸੁਪਨੇ ਵਰਗੇ ਸੁਹਣੇ ਰੰਗ ਰਸ ਦੀ ਖਿਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਤਰਬਾਂ ਰੂਹ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

‡ ‡ ‡

ਇਸ ਕਵਿਤਾ—ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ—ਵਿਚ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਅੰਕਿਤ ਹੈ :—ਇਕ ਜ਼ਾਲਮ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਝੀਲ ਦੇ ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ 'ਫੁੱਲ ਯੁਵਤੀ, ਨੂੰ ਅਤੇ ਦਜੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਚੰਨ ਗੱਭਰੂ' ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਰੋਕ ਬਹਾਇਆ। ਆਸ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੁੰਦਰੀ ਚੰਨ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਗੀਂਗਦੇ ਮਕੌੜੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਖਾ ਖਿੜੇਗੀ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਅੱਕ ਥੱਕ ਕੇ ਖਹਿੜਾ ਛੋੜ ਦੇਵੇਗਾ। ਪਹਿਰੇ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਨਾਕੇ ਬੰਦ ਹਨ, ਫਿਰ ਅਜੀਬ ਘਟਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹ ਫੁਲ-ਅੰਗਨੀ ਯੁਵਤੀ ਤੇ ਉਹ ਚੰਨ-ਜੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਗੱਭਰੂ ਇਕ 'ਚੁਪ-ਰੰਗ-ਰਾਗ' ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜੁੱਸੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ-ਪੀੜਾ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਮਾਨੋਂ ਰੂਹ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਬਾਦੇ-ਸੁਰਤ (ਨਛੱਤ੍ਰੀ ਹਵਾ) ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਵਲ ਰੁਮਕਾਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕਿਸ਼ਤੀ ਵੀ ਤੇ ਹਵਾ ਵੀ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਲੋ ਹੇਠ ਬਜਰੇ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦਿਲ ਧੜਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੋ ਨਹੀਂ ਇਕ ਧਾਪ ਵਜਾਉਂਦੇ ਇਕੋ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਯੋਗ-ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਰੂਹ ਰੂਪ ਜਿਸਮ ਬਜਰੇ ਸਮੇਤ ਕੀਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਥਰ੍ਰਾਟਾਂ ਨੂੰ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਅਮਰ ਤੇ ਅਕਹਿ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕੇਵਲ ਬਹੁ ਪਿਆ। ਇਥੇ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ 'ਅਕਹਿਤਾ' ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬੱਝਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਪਣੇ 'ਕੰਬਣੀਆਂ ਤੇ ਥਰ੍ਰਾਟਾਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਛੇਕੜਲੇ ਬੰਦ ਵਿਚ ਇਕ ਸਦਾ ਦੀ ਥ੍ਰਿੱਲ[1] (ਥਰਰ) ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਅਟੱਲ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਇਸ ਹੋ ਰਹੀ ਖੇਲ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕੀ ਤੇ ਸੱਜਣ ਮਿਤ੍ਰ ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਮੂਜਬ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਹਕਾਫ਼ ਦੇ ਸੁਣੇ ਖਯਾਲ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਭੇਲੇਭਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧੁਰ ਦਾ ਛਾਇਆ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕੰਮੀਆਂ (ਕੁਮੁਦਨੀਆਂ) ਦੇ ਤਾਲ ਦਾ ਹੈ, ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਤੇ ਬੱਦਲੀਆਂ, ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਚਿਰ ਚੰਨ ਦਾ ਉਦਯ। ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦੀ ਝੀਲ ਹੈ; ਰਾਤ ਅਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਲਟਕਾਏ ਝੀਲ ਕਿਨਾਰੇ ਖੜੀ ਹੈ। ਹਨੇਰਾ ਕਿਸੇ ਅਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਰਸ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋਏ ਬਜੱਯੇ ਵਾਂਗੂ ਇਕ ਸੂਖਮ ਸਰਗਮ ਦੀ ਸੁਰ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਰੰਗ-ਰਾਗ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਕੰਨ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮਹਿਰਮ ਦਿਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ :—

> ਦਾਦਰ ਤੂੰ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਸਿ ਰੇ ॥ ਭਖਸਿ ਸਿਬਾਲੁ
> ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨ ਲਖਸਿ ਰੇ ॥ ੧ ॥
> ਰਹਾਉ ॥ ਬਸੁ ਜਲ ਨਿਤ ਨਵ ਸਤ ਅਲੀਅਤ ਮੇਰ
> ਚਚਾ ਗੁਨ ਰੇ ॥ ਚੰਦ ਕੁਮੁਦਨੀ ਦੂਰਹੁ ਨਿਵਸਸਿ
> ਅਨਭਉ ਕਾਰਨਿ ਰੇ ॥੨॥

ਨਜ਼ਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਤੇ ਅਣ-ਦਿੱਸ-ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਸਹਾਈ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੁੜੀ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਰਾਤ, ਹਵਾ ਪਾਣੀ, ਬਜਰਾ, ਸਭ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਖੁਲ੍ਹ ਬਖਸ਼ਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਂ ਇਸ "ਸੱਚ-ਪ੍ਰੇਮ" ਉੱਪਰ 'ਧੁਰ ਦਾ ਛਾਇਆ' ਹੋਣ ਦਾ ਅਟੱਲ ਨੇਮ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੀਪਤ ਹੈ।

† † †

ਇਨਸਾਨੀ ਵਲਵਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਆਦਿ ਪੁਰਸ਼-ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਪਨ ਤੋਂ ਸਾਜਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਆਦਿ ਸੁਪਨ, ਹਾਂ ਕਾਲੀ ਰਾਤ, ਬੱਦਲ ਆਛਾਦਿਤ ਗਗਨ, ਹਾਲ ਚੰਨ ਨਹੀਂ ਉਦੇ ਹੋਯਾ, ਕੁਮੁਦਨੀਆਂ (ਕੰਮੀਆਂ) ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦੇ ਭਰੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨਹਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੇ

---

[1]Thrill.

ਦੋ ਗੱਲਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :—"ਜਿਸਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥" ਆਪ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦਰ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਮਿਠਾਸ ਵਾਲੀ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਦਾ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ[1] ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਉਚਾਰਦੇ ਰਹੇ[2]। ਉਹ ਇਲਾਹੀ ਸੰਗੀਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਧੁਰ ਤੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਹੈ[3], ਅਤੇ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਹ੍ਰਿਦੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟੀ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਹੈ[4], ਜਿਸਦੇ ਗਾਉਣ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਹੈ[5] ਤੇ ਪੱਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ[6] ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿਰ ਬਾਣੀ ਹੈ[7]।

ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰੁਕਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਰੁਕਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਅਪਣੀ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿਰ ਬਾਣੀ ਤੇ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗਾਵੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗਾਉਣੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹ੍ਰਿਦੇ ਵਾਲੇ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਨਿਜ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਨਿਜ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ, ਤੇ ਨਿਜ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਯਸ਼ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਏਹ ਸਾਰੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੇ। ਮਗਰੋਂ ਹੋਰ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਉਚਾਰੀ ਤੇ ਗਾਵੀਂ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਰੌਂ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਲ ਬਹੁਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿਆਣੇ ਉਸੇ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਨਿਜ ਭਾਵ ਉਚਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਦਿਲਤਰੰਗ ਸਿਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਉੱਠਣੇ ਇਕ ਉਮਾਹੂ ਗਲ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਵਨ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਣਾ ਹੋਇਆ। ਚਾਹੇ ਲਿਖਣ ਹਾਰ ਮਿਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਪਜਾਰ ਉਛਾਲ ਉਂਮਲ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਅਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਦਿਲ-ਭਾਵ ਪੈਂਤੀ ਚਾਲੀ ਕੁ ਬਰਸ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਣੇ ਆਰੰਭ ਹੋਏ। ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਯਾ ਹੋਰ ਵੇਲਿਆਂ ਤੇ ਜੋ ਭਾਵ ਤੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਵਲਵਲੇ ਸੰਗੀਤਕ ਰੂਪ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਲੇਖਣੀ ਤੋਂ ਲਿਖੀਂਦੇ ਰਹੇ ਓਹ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਰੂਪ ਲੈ ਕੇ ਗਾਵੇਂ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਹ ਗੁੰਮ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚਾਹ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੰਚਯ ਵਿਚ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਿਚ ਉਪਜਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਤਾਂ ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਗਾਵਣ ਪਰ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰ-ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਸ ਵੇਲੇ ਇਤਰ ਮਤਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਅਨਿੰਨ ਨਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਠੇਠ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਯਸ਼ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਥੁੜ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਏਹ ਗੀਤ ਲਿਖੇ ਜਾਣੇ ਆਰੰਭ ਹੋਏ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇ ਵਡੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਪਰ ਏਹ ਛਪਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ; ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆਮ ਰੌ ਅਪਣੇ ਸਤਿਗਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਦਾ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਸੁਧਾਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸੋਧਕੇ ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਹੈ।

ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਮਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: 'ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤੇਰੀ ਉਤਰਸਿ ਮੈਲੁ।' ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਨਾਲ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: 'ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਮਨਿ ਹੋਇ ਅਨੰਦ' ਤੇ ਅਰਸ਼ੋਂ ਆਏ, ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਜੁੜੇ ਤੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਗਜਾਨ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਜੀਅਦਾਨ ਦਾਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਜਸ-ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ: 'ਮਨ ਮੇਰੇ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਾਲਾਹਿ।' ਫਿਰ ਫੁਰਮਾਇਆ:—'ਸੇ ਸਤਗੁਰੁ ਕਹਹੁ ਸਭਿ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਲਹਾਇਆ।' ਇਹ ਸੰਚਯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ

---

[1] "ਅਨਦ ਸੁਖ ਮੰਗਲ ਬਨੇ ਪੇਖਤ ਗੁ ਗਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਰਾਗ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਇਹੁ ਬਨਿਓ ਸੁਆਉ ॥"

[2] 'ਕੀਰਤਨ ਨਿਰਮੋਲਕ ਹੀਰਾ'।

[3] ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ'। ਪੁਨਃ :—'ਮੈਂ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ।'

[4] 'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ।'

[5] 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ ਭਾਈ।'

[6] 'ਬਾਣੀ ਤ ਕਚੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ।'

[7] 'ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ।'

ਦਾ 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਹੈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ ।[1]

ਇਹ ਇਕ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਕ ਭਰੀ ਉੱਲਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੁਗਧਾ ਦੀ ਪਜਾਰ-ਕਲਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਗਲੇ ਵਲ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਲਿਫਦੀ ਹੈ, ਚੱਕਰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੰਬਦੀ ਹੋਈ ਆਸਵੰਤ ਰੁਖ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਨਾਂ ਘੁੱਟਕੇ ਲਿਪਟਦੀ ਹੈ, ਮਤਾਂ ਅਦਬ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪਵੇ; ਨਾਂ ਪਰੇ ਹਟਦੀ ਹੈ, ਮਤਾਂ ਵਿੱਥ ਪੈ ਜਾਵੇ; ਸਗੋਂ ਇਕ ਤਾਂਘ ਵਿਚ, ਖਿੱਚ ਵਿਚ, ਲਪੇਟ ਦੇ ਰੁਖ਼ ਵਿਚ ਆਈ ਥਰਰ ਥਰਰ ਕਰ ਰਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਲ ਨੂੰ ਉੱਲਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੀਮ ਪਲਾਸ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਦਾਦਰਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੬ ।
ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ । 'ਆ ਦਾ ਘਰ 'ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਈ' ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ । ਇਸ ਵਿਚ 'ਧਾ' ਕੋਮਲ ਵੀ ਲੱਗੇਗਾ ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਨੂੰ ਅਸਾਂ ਧਾ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਈ;
ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਨ ਆਏ, ਸਾਡੀ ਕੰਬਦੀ ਰਹੀ ਕਲਾਈ ।
ਧਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ, ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਛੁਹ ਨ ਪਾਈ,
ਤੁਸੀਂ ਉੱਚੇ ਅਸੀਂ ਨੀਵੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਡੀ ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈਆ ਕਾਈ ।
ਫਿਰ ਲੜ ਫੜਨੇ ਨੂੰ ਉੱਠ ਦੌੜੇ, ਹਾਇ, ਲੜ ਓ ਬਿਜਲੀ ਲਹਿਰਾ
ਉਡਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਅਪਣੀ ਇਕ ਛੁਹ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆ ਲਾਈ:
ਮਿੱਟੀ ਚਮਕ ਪਈ ਇਹ ਮੋਈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੂਆਂ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੇ,
ਬਿਜਲੀ ਕੂੰਦ ਗਈ ਥਰਰਾਂਦੀ, ਹੁਣ ਚਕਾਚੂੰਧ ਹੈ ਛਾਈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਗ

ਅਰਸ਼ੀ ਸੱਦ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੂਰੀਆ । ਤਾਰ—੪ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੧੨ । ਲਯ—ਧੀਮੀ ।
ਆ ਦਾ ਘਰ 'ਮੇਰਾ ਨਾਮ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਪੂਰੀਆ ਰਾਗ ਦੇ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸਾਰੇ ਜਾ ਜਪਾਈਂ ਮੇਰਾ ਨਾਮ,
ਥਾਂ ਥਾਂ ਜਾਵੀਂ ਪਿਲਾਵੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਮ,
ਟੁੱਟੀ ਨੂੰ ਗੰਢੀਂ ਤੇ ਵਿਛੁੜੀ ਮਿਲਾਈਂ,
ਦੇਵੀਂ ਜੀਅ-ਦਾਨ, ਤੂੰ ਕਰੀਂ ਏ ਕਾਮ ।

ਅਰਸ਼ੀ ਸੱਦ ਪਰ

ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਖਿਆਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਲਾਰ । ਤਾਰ ੩ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੧੬ । ਲਯ ਧੀਮੀ ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਆਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਦੇ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸੱਦ ਧੁਰੋਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਈ;
ਵੀਰਨ ਲੈ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਈ ।
ਜੀਅ ਘਬਰਾਵੇ, ਚੈਨ ਨ ਆਵੇ,
ਨਾਨਕ ਬਿਨ ਅੰਧਿਆਰਾ ਛਾਵੇ ।
ਜਾਈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਬ-ਕਾਰ ਕਮਾਈਂ,
ਕਦੇ ਝਾਤੀ ਆ ਪਾਈਂ !

ਅਰਸ਼ੀ ਸੱਦ ਤੇ ਸੰਗਤ

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੋਂ ਸੰਸਾਰ ਉਧਾਰਨ ਲਈ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ :

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਜ਼ਿਲਾ ਪਹਾੜੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਲਯ ਚਲੰਤ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਸੁਆਰਿਆ' ਦੇ ਬਾਦ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਠਹਿਰ ਜਾਈਂ ਠਹਿਰ ਜਾਈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਸੁਆਰਿਆ !

ਸੰਗਤ ਹੈ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ, ਹਥ ਜੋੜੇ ਨੈਣ ਭਰਦੀ
ਠਹਿਰ ਜਾਈਂ ਠਹਿਰ ਜਾਈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦੁਲਾਰਿਆ ! ੧.
ਰੱਜ ਨਾ ਦਿਦਾਰ ਪਾਇਆ, ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਆਇਆ,
ਜਾਈਂ ਵੇ ਨ ਜਾਈਂ ਦਾਤਾ ! ਰੱਬ ਦੇ ਸੁਆਰਿਆ ! ੨.
ਵਾੜੀ ਜੁ ਆਪ ਲਾਈ, ਅਜੇ ਹੈ ਨਿਆਣੀ ਸਾਈਂ !
ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਪਾਣੀ ਹੱਥੋਂ, ਖੇਤੀ ਰਖਵਾਰਿਆ ! ੩.
ਪੌਣ ਵੇਗ ਕੌਣ ਰੋਕੇ, ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਠਾਕੇ ?
ਧੁਰਾਂ ਤੋਂ ਜੁ ਚਾਲ ਪਾਏ ਟਰਨ ਨਹੀਂ ਟਾਰਿਆ । ੪.
ਚੱਲੇ ਜੇ ਆਪ ਸਾਈਂ ! ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਨ ਭੁੱਲਨਾ ਈਂ,
ਕੂੰਜ ਵਾਂਗੂ ਯਾਦ ਰੱਖੀਂ, ਦੇਵੀਂ ਆ ਦਿਦਾਰਿਆ । ੫.

ਅਰਸ਼ੀ ਸੱਦ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ

ਦੁਨੀਆ ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਯੋਗ :

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕੌਂਸੀਆ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।

---

[1] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਤ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ:—'ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸੋਇ ॥' ਤੇ ਪਤਾ ਦਿਤਾ ਹੈ :—'ਗੁਰ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਸੋਇ ॥'

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਆ ਦਾ ਘਰ 'ਮਿਟ ਜਾਓ ਨੈਣ' ਦੇ ਬਾਦ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਪਾਪੀ ਮਿਟ ਜਾਓ ਨੈਣ !
ਸਾਈਆਂ ! ਹੇ ਸਾਈਆਂ !
ਪੀਆ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਇ !
ਹਾਇ ਮੈਂ ਨਿਕਾਰੀ,
ਪੀਆ ਰੱਬ ਦਾ ਵਪਾਰੀ
ਉਚ ਸ਼ਾਨ,
ਮੈਥੋਂ ਫੜਿਆ ਨਾ ਜਾਇ।

— —— —

ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਆ ਗਿਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਝਮੱਕਾ ਤੇਰਾ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ – ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਨਾਮ ਦਾ ਝਮੱਕਾ ਤੇਰਾ ਖੇੜਾ ਕੋਈ ਲਾ ਗਿਆ।
ਅੱਖ ਦਾ ਮਟੱਕਾ ਦਾਤਾ। ਜਿੰਦ ਨਵੀਂ ਪਾ ਗਿਆ।
ਆਪੇ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ, ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਦਿਦਾਰ ਦਿੱਤਾ।
ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲਾ ਨੂਰ ਦਾਤਾ। ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਤੂੰ ਵਸਾ ਗਿਆ।
ਨਾਮ ਦਾ ਝ ...

ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਇਹੋ ਹਾੜੇ, ਲਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਚਾੜ੍ਹੇਂ,
'ਟੁੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਗੰਢਨ' ਦਾਤਾ ! ਬਿਰਦ ਤੇਨੂੰ ਭਾ ਗਿਆ।
ਨਾਮ ਦਾ ਝ....

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੂੰ, ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਤੂੰ,
ਮੰਗਦਾ ਏ ਖ਼ੈਰ ਦਿਲ ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਆ ਗਿਆ!
ਨਾਮ ਦਾ ਝ....

—— —

ਦੇਹੁ ਦਾਰੂ ਦੀਦਾਰ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ ੮। 'ਅ' ਦਾ ਘਰ 'ਮਾਰ ਗਏ ਹੋ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ– ਕਰ ਕਲਗ਼ੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਿ ਅਣੀਆਂ ਮਾਰ ਗਏ ਹੋ,
ਦਿਓ ਦਾਰੂ ਦੀਦਾਰ ਕਿ ਕਰ ਬੀਮਾਰ ਗਏ ਹੋ। ੧.

ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ! ਮੀਤ ਨਿਰਾਲੇ ! ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਮਦਹੋਸ਼
ਬਿਰਹੁ ਕਰ ਵਾਰ ਗਏ ਹੋ,
ਕਿ ਅਣੀਆਂ ਮਾਰ ਗਏ ਹੋ,
ਕਿ ਕਰ ਬੀਮਾਰ ਗਏ ਹੋ। ੨.

ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਕੇ ਤੇ ਅਪਨਾ ਕੇ ਭੌਰਾ ਚਰਨ ਬਨਾਇ
ਬਿਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੩.

ਫੁਲ ਫੁਲ ਭਾਲਾਂ, ਕਰਾਂ ਸੰਭਾਲਾਂ, ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਉਹ ਪਜਾਰ
ਜੁ ਖ਼ੁਦ ਕਰ ਪਜਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੪.

ਮੈਂ ਮਨਤਾਰੂ ਤਰਨ ਨ ਜਾਣਾ ਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਰਵਾਰ
ਚਲੇ ਕਿਉਂ ਪਾਰ ਗਏ ਹੋ ? ਕਿ...। ੫.

ਮੈਂ ਸੰਸਾਰੀ, ਤੂੰ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ, ਪੰਖੀ ਹਾਂ ਪਰਹੀਨ,
ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਾਰ ਗਏ ਹੋ ਕਿ...। ੬.

ਮੈਂ ਪਿੰਗਲ, ਤੂੰ ਪਰਬਤ ਵਾਸੀ, 'ਆ' ਯਾ 'ਲੈ ਚਲ ਨਾਲ,
ਕਿ ਬਨ ਦੁਖ-ਯਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੭.

ਨਾ ਸੁੰਦਰ, ਨਾ ਗੁਣ ਮੈਂ ਪੱਲੇ, ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਕਰ ਤਾਰ
ਤੁਸੀਂ ਕਰਤਾਰ ਭਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੮.

ਮੈਂ ਦੁਖੀਆ ਦਾ ਦਾਰੂ ਦਰਸ਼ਨ, ਅੱਜ ਦਿਓ ਦੀਦਾਰ
ਕਿ ਕਰ ਇਕਰਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੯.

ਆ ਮਿਲ, ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ! ਅੱਜ ਮਿਲੋ ਕਰ ਪਜਾਰ,
ਕਿ ਲਾ ਲਿਵਤਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੧੦.

————

ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਾਲ

ਖਯਾਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਗੰਧਾਰੀ ਟੋਡੀ। ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਲਯ—ਧੀਮੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਗੁਰ ਦਾ ਮਾਲ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਹਣਿਆਂ ਵੇ ! ਅਜ ਪਾ ਜਾਈਂ ਫੇਰਾ,
ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਨਿਤ ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਜੇਰਾ।
ਮੈਂ ਜਾਸਾਂ ਨੀ ਮਾਏ ! ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ;
ਮੈਨੂੰ ਹੋੜ ਨ ਮਾਏ ! ਦੂਣੀ ਅੱਗ ਨਾ ਬਾਲ।
ਮੇਰਾ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਮਾਲ ;
ਉਸ ਸੋਹਣੇ ਦਾ ਮਾਲ, ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਾਲ।

————

ਦਿਲ ਲਗ ਗਿਆ ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨਾਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੋਹਣੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਪੰਜਾਬੀ ਠੇਕਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨਾਲ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਦਿਲ ਲਗ ਗਿਆ ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨਾਲ।

ਉਸ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਤੇ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਰਾਹ ਨਾਲ,

ਜਿਨ ਇੱਕੋ ਸੈਨਤ ਮੋਹਿ ਲਿਆ,
ਬੰਨ੍ਹ ਲੀਤਾ ਇੱਕ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ;
ਕਰ ਲੀਤਾ ਸਾਨੂੰ ਅਪਣਿਆਂ
ਦੇ ਪੂੰਜੀ ਨਾਮ-ਵਿਸਾਹ ਨਾਲ,
ਕੁਈ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾਈਆਂ,
ਜਿੰਦ ਫੂਕੀ ਅਪਣੇ ਸਾਹ ਨਾਲ,
ਇਕ ਅਪਣੀ ਚਾਹਤ ਚਾੜ੍ਹਿਆ,
ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਦੂਜੀ ਚਾਹ ਨਾਲ,
ਕੁਈ ਦੇਇ ਉਛਾਲਾ ਚੱਕਿਆ,
ਪੈਰ ਟਿਕੇ ਨ ਹੇਠ ਉਮਾਹ ਨਾਲ,
ਹੁਣ ਹਰਦਮ 'ਤੂੰ ਤੂੰ' ਹੋ ਰਹੀ,
ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ 'ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ' ਨਾਲ,
ਮਨ ਜੀਵਿਆ, ਰੰਗਣ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ,
ਛੁਹ ਚਰਨਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਹ ਨਾਲ,
ਤੇਜ ਆ ਆ ਝਲਕੇ ਮਾਰਦਾ,
ਅਖ ਜੁੜਦੀ ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ।

— —

[ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ]

ਕਲਗੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੁਭੀ ਰਹੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਛਡੀ ਨਹੀਂ' ਖਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਕਲਗੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੁਭੀ ਰਹੀ,
ਗਈ ਕੱਢੀ ਨਹੀਂ, ਜਾਂਦੀ ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ ।

ਜਦ ਦੇ ਦੇਖੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਲਗੀ ਅੰਦਰ ਚੁਭੀ ਰਹੀ ।
ਓਹੋ ਮੁਖੜਾ ਓਹੋ ਕਲਗੀ, ਓਹੋ ਮੁਹੰਦੀ ਛਬੀ ਰਹੀ ।
ਓਹੋ ਪਿਆਰੀ ਮੋਹਨਹਾਰੀ ਮੂਰਤ ਸੁਹਣੀ ਫਬੀ ਰਹੀ ।
ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਤ੍ਰਿਖੇਰੀ ਸੀਨੇ ਅੰਦਰ ਖੁਭੀ ਰਹੀ ।
ਨੈਣ ਤੁਸਾਂ ਦਰ ਲਗੇ ਰਹੇ, ਹਾਂ, ਦਰਸ਼ਨ-ਝੋਲੀ ਅਡੀ ਰਹੀ ।
'ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨ, ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਈਆਂ !'
ਸਦ ਦੀ ਲਲਨਾ ਲਗੀ ਰਹੀ ।

— —

ਗੁਦਾਵਰੀ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕ ਥਰਹਰ

[ਜਦੋਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਾਏ]

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਾਲਕੌਂਸ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਬਉਰਾਨੀ' ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਨੀ ਮੈਂ ਚਰਨ ਪਰਸ ਬਉਰਾਨੀ !

ਥਰਰ ਥਰਰ ਕੁਈ ਛਿੜੀ ਖਿਰਨ ਹੈ ਲਰਜ਼ ਗਏ ਮੇਰੇ ਪਾਨੀ ।
ਝਰਨ ਝਰਨ ਰਸ-ਭਿੰਨੜੀ ਫੁਟ ਪਈ ਕੰਬ ਉਠੀ ਜਿਉਂ ਕਾਨੀ ।
ਚਮਕ ਚਮਕ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੀ ਬਿਜਲੀ ਜਿਉਂ ਥੱਰ੍ਹਾਨੀ ।
ਮਸਤ ਅਲਸਤੀ ਝੂਮਨ ਝੂੰਮੀ ਪ੍ਰੇਮ ਲਟਕ ਲਟਕਾਨੀ ।
ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਸਿਧ ਪਰਸੇ ਪਰਸ ਪਰਸ ਪਛੁਤਾਨੀ ।
ਪਰਸ ਚਰਨ ਨਿਤ ਖੁਸ਼ਕ ਰਹੀ ਮੈਂ ਰਸ ਬਿਨ ਉਮਰ ਬਿਹਾਨੀ ।
ਕਉਣ ਸਖੀ ਅਜ ਛੁਹ ਗਿਆ ਸਾਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦਾ ਦਾਨੀ ?

ਰਾਹੀ :—

ਚਰਨ ਕਮਲ ਏ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ 'ਰਸ-ਰੰਗ' ਛੁਤ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ।
ਜੀਵਨ-ਧਨ, ਰਸ ਪਸਾਰ ਅਨੰਦੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਰਨਾਨੀ ।
ਪਾਰਸ ਛੁਹ ਹੈ ਛੁਹ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਥਰਹਰ ਕੰਪ ਕੰਪਾਨੀ,
ਪਾਰਸ-ਛੁਹ, ਹਾਂ ਛੁਹ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦਾ ਦਾਨੀ ।
ਚਰਨ-ਪਰਸ ਜੇ ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਕਮਲ ਲਪਟਾਨੀ ।
ਲਿਪਟੀ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਜਾ ਸਜਨੀ !
ਲਿਪਟ ਨ ਫਿਰ ਛੁਟਕਾਨੀ ।
ਭਾਗੇ ਭਰੀ, ਸਖੀ ! ਉਹ ਹੋਈ, ਪ੍ਰਿਯ ਪਦ ਪਰਸ ਸਮਾਨੀ ।

— ——

ਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ[1]

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਰ ੩ । ਪਸ਼ਤੋ ਬੀ ਹੈ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੮ ।
ਪਸ਼ਤੋ ਦੀਆਂ ੭ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਲਯ ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਜੋੜਕੇ' ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ ।'
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ—

ਸੁਣ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹਥ ਜੋੜਕੇ: -
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜਕੇ !
ਸੁਣ ਸਾਈਆਂ ! ਮੈਂਡੇ ਪੁਤ ਅਵੈੜੇ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਡਾਢੇ ਧ੍ਰੋਹ ਕਮਾਏ,
ਔਖੀਆਂ ਵੇਲੇ ਲਿਖੇ ਬਿਦਾਵੇ,

---

[1]ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ।

ਤੇ ਨ ਕੀਤੇ ਕੌਲ ਕਮਾਏ,
ਪਰ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ:—
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜਕੇ ।
ਸੁਣ ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੇਰੀ ਮਿੱਟੀ ਮਾੜੀ,
ਜਿਨ ਜ਼ਾਲਮ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ,
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਆਏ,
ਭਰ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆਲੇ ਪੀਤੇ ।
ਤੂੰ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹਥ ਜੋੜਕੇ:—
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜਕੇ ।
ਬਖ਼ਸ਼ੇਂ ਪਾਪ ਤੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਾਰੇਂ,
ਕਦੀ ਔਗੁਣ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰੇਂ,
ਤੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ ਅਨੋਖਾ ਦਾਤਾ !
ਮੂੰਹੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਤੇ ਮਨੋਂ ਵਿਸਾਰੇਂ ।
ਸਦ ਰਹਿਮਤ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹਥ ਜੋੜਕੇ:—
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜ ਕੇ ।

ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੱਦ —

ਤੂੰ ਸੁਣ ਧਰਤ ਸੁਹਾਵੀ ਸੁਹਿਣੀ !
ਮੈਂ ਸਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਉਤਾਰਣ ਆਇਆ,
ਦੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇਰੇ ਲਾਲ ਜਿਵਾਏ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗ ਤੁਧੇ ਨੂੰ ਲਾਯਾ ।
ਸੁਣ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀਏ ਨੀ !
ਹਥ ਸਾਈਂ ਅੱਗੇ ਜੋੜਕੇ—
ਰਹੁ ਨਾਮ ਜਪੰਦੀ ਤੂੰ,
ਮਨ ਮਾਯਾ ਵੱਲੋਂ ਮੋੜਕੇ ।

ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ —

ਤਾਂ ਵੀ ਸੁਣ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹਥ ਜੋੜਕੇ :
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜਕੇ !

ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਪਹਾੜੀ । ਤਾਰ—ਪਸ਼ਤੋ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੰਦੇਸ਼ ਤੂੰ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ — ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਰਾਹੀਆ ਜਾਂਦਿਆ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ !
ਦੇਈਂ ਸੁਹਣੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੂੰ :—
ਪਈ ਜ਼ੱਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਜਾਲਦੀ,
ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਮ੍ਹਾਲਦੀ । ੧.

ਵਿੱਥਾਂ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਡਾਢੀਆਂ ਪਾਈਆਂ,
ਘਟਾਂ ਉਮਡ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਆਈਆਂ,
ਜਿੰਦ ਗ਼ਮਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਈ ਗਾਲਦੀ,
ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਮ੍ਹਾਲਦੀ । ੨.

ਦਿਨੇ ਚੈਨ ਨਾ ਨੀਂਦਰਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਰਹੇ ਸਿੱਕਣੀ ਸੰਝ ਪਰਭਾਤ ਨੂੰ,
ਘਾਲਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਘਾਲਦੀ,
ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਮ੍ਹਾਲਦੀ । ੩.

ਨਿੱਕੀ ਰਿਵੀਏ ! ਸੰਦੇਸੜਾ ਲੈ ਜਈਂ
ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਅਪੜਾ ਦਈਂ,
ਸਹੀਏ ! ਖ਼ਬਰ ਦੇਈਂ ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਦੀ,
ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਈਆਂ ਸੰਮ੍ਹਾਲਦੀ । ੪.

ਦਰਦਾਂ ਤੇਰੇ ਫ਼ਿਰਾਕਾ ਨੇ ਲਾਈਆਂ,
ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਹੈਨ ਦਵਾਈਆਂ,
ਤਾਹੀਓਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਈ ਭਾਲਦੀ,
ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਮ੍ਹਾਲਦੀ । ੫.

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਬ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭, ਪਰ ਆਵੇਗਾ ੧੪ ਵਿਚ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਰੂਹਾਂ ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ ।
ਫਾਥੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜ਼ਾਲ,
ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੂੰਹੇਂ ਹਸਾਈਆਂ ।

ਦੇਸ਼ ਬਦੇਸ਼ੀਂ ਤੂੰ ਫੇਰੇ ਚਾ ਪਾਏ,
ਨਾਦ ਇਲਾਹੀ ਤੂੰ ਦਰ ਦਰ ਵਜਾਏ,
ਸੁੱਤੇ ਦਿੱਤੇ ਤੂੰ ਟੁੰਬ ਉਠਾਲ,
ਨਵੀਆਂ ਜਿੰਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਰੂਹਾਂ ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ,
ਫਾਥੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲ,
ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੂੰਹੇਂ ਹਸਾਈਆਂ !

ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਛੋੜ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚਾ ਕੱਟੇ,
ਉਤੋਂ ਪਾਏ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਾਮ ਦੇ ਛੱਟੇ,
ਵਿਛੜੇ ਮੇਲੇ ਤੂੰ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਲਿਵ ਦੀਆਂ ਡੋਰਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਰੂਹਾਂ ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ,
ਫਾਥੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲ,
ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੂੰਹੇਂ ਹਸਾਈਆਂ ।

ਸੰਗਤ ਸਾਰੀ ਦੀ ਹੈ ਏ ਦੁਹਾਈ,
ਸਾਨੂੰ ਬੀ ਖ਼ੈਰ ਓ ਨਾਮ ਦੀ ਪਾਈਂ,
ਲਾ ਲਈਂ ਆਪਣੇਂ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਬਖ਼ਸ਼ੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਉਕਾਈਆਂ ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਰੂਹਾਂ ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ,
ਫਾਥੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲ,
ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੂੰਹੇਂ ਹਸਾਈਆਂ ।

—— ————

ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿੱਕ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ – ਆਸਾਵਰੀ ਟੋਡੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ – ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ- ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਅਘਾਵੇ ਹੈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਲਗੀ ਹੈ ਪਜਾਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬੀ ਨਾ ਅਘਾਵੇ ਹੈ,
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਿਨਾ ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ ਦਿਲ ਚੈਨ ਪਾਵੇ ਹੈ ।
ਫਿਰੀ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਢੂੰਡ ਸਭ ਥਾਂ ਤੇ,
ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਕਿਧਰੇ ਬੀ ਦਰਸ ਨਾਹੀਂ ਦਿਖਾਵੇ ਹੈ ।
ਏ ਮੰਡਲ ਸੋਚ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਆਪ ਗਾਹਜਾ ਹੈ,
ਏ ਪਰਦਾ ਹੋ ਖੜੋਵੇ ਹੈ, ਭੁਲਾਂਦਾ ਰਾਹ ਜਾਵੇ ਹੈ;
ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਮੋੜ ਮੂੰਹ ਲੀਤਾ ਦਿਤਾ ਦਿਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਸਾਰਾ,
ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਸੋਚ ਮਾਰੀ ਚਾ, ਪਿਆ ਇਕ ਖਿੱਚ ਖਿਚਾਵੇ ਹੈ ।
ਖਿਚੀਂਦਾ ਦਿਲ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗੁਰੂ ਲਲਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਗਾ
ਇਕੱਠਾ ਹੋਇ ਦੇਖੇ ਕੀ, ਗੁਰੂ ਇਸ ਥਾਂ ਵਸਾਵੇ ਹੈ ।
ਨ ਲੁਕਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਪਜਾਰਾ, ਹੈ ਗ਼ਾਇਬ ਚਾਨਣੇ ਤ੍ਰਿੱਖੇ,
ਨਜ਼ਰ ਦਿਲ ਦੀ ਜੇ ਕਾਇਮ ਹੋ ਮੁਹੱਬਤ ਰੰਗ ਲਾਵੇ ਹੈ,
ਤਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਆ ਦਿੱਸੇ, —ਅਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ—
ਰਿਦਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮੱਤਾ, ਗੁਰੂ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿਸਾਵੇ ਹੈ ।

——————

ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਦੜੀ

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕੌਂਸੀਆ । ਤਾਰ – ੩ । ਮਾਤ੍ਰਾ – ੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁਹਣਿਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਇਕ ਵੇਰੀ ਫੇਰ ਦਿਖਾਈਂ, ਵੇ ਦਿਖਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਕਲਗ਼ੀ ਦੀ ਝਮਕ ਦਿਖਾਈਂ, ਵੇ ਦਿਖਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਅਵੇ ਆ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ !
ਕਿਵੇਂ ਆ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ !
ਇਕ ਵੇਰੀ ਝਾਤ ਪੁਆਈਂ; ਵੇ ਪੁਆਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੧.

ਪਛੜ ਪਛੜ ਮੈਂ ਵੇ ਆਈ, ਵੇ ਆਈ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਇਕ ਫੇਰਾ ਫੇਰ ਤੂੰ ਪਾਈਂ, ਵੇ ਪਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਅਵੇ ਆ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ਕਿਵੇਂ...੨.

ਸਿਕਦੇ ਮੈਂ ਨੈਣ ਠਰਾਈਂ, ਵੇ ਠਰਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਇਕ ਵੇਰੀਂ ਠੰਢਕ ਪਾਈਂ, ਵੇ ਪਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਅਵੇ ਆ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ਕਿਵੇਂ...੩.

ਇਕ ਵੇਰ ਓ ਚਰਣ ਚੁਮਾਈਂ, ਵੇ ਚੁਮਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ ।
ਸੁਹਣੇ ਉਹ ਚਰਣ ਚੁਮਾਈਂ ! ਵੇ ਚੁਮਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਆਵੇ ਆ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ਕਿਵੇਂ...੪.

——— ———

ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ ਤਲਵਾੜਾ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਆ ਜਗਾਕੇ, ਹਿਰਦੇ ਪਰੀਤ ਪਾਕੇ,
ਮੋਏ ਨੂੰ ਜੀ ਜਿਵਾਕੇ, ਢੱਠੇ ਨੂੰ ਗਲ ਲਗਾਕੇ,

ਅਪਨਾ ਬਨਾ ਕੇ ਸਾਈਂ ਸਾਨੂੰ ਨ ਛੱਡ ਜਾਈਂ,
ਮਿਲਕੇ ਅਸਾਂ ਗੁਸਾਈਂ ਬਿਰਹੋਂ ਨ ਹੁਣਦਿਖਾਈਂ।
ਚਰਨੀਂ ਜਿ ਆਪ ਲਾਯਾ, ਰਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚਖਾਯਾ,
ਦਾਸ ਆਪਣਾ ਬਨਾਯਾ, ਵਿਛੁੜ ਨ ਹੁਣ ਗੁਸਾਈਂ!

———

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਹਰੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਸਿੰਧੜਾ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬। ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਪਾਪ ਹਰੇ' ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਕਹੁ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਹਰੇ,
ਆ ਤੇਰੀ ਮੇਰੀ ਮੁਕਤ ਕਰੇ।
ਸੁਹਣੀ ਸੂਰਤ ਰੰਗ ਮਤਵਾਲਾ, ਕਲਗੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀਸ ਧਰੇ,
ਨੈਣ ਜਲਾਲੀ ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਮਸਤਕ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਝਰੇ,
ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੱਕੋ, ਹਿਰਦਾ ਤਕਦਿਆਂ ਸਾਰ ਠਰੇ,
ਫਬਨ ਅਨੋਖੀ ਛਬਿ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਛਬੀ ਛਬੀ ਤੇ ਮਾਨ ਕਰੇ,
ਮਾਨ ਕਰੇ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇ, ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪ ਹਰੇ,
ਰੱਬੀ ਰੂਪ, ਇਲਾਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋ ਪਾਵੇ ਭਵ ਸਿੰਧ ਤਰੇ,
ਕਰੁ ਅਰਦਾਸ: 'ਸ਼ਰਨ ਦਿਹ ਸੁਾਮੀ, ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਰਖ ਸਦਾ ਹਰੇ!'

———

ਸੱਚੇ ਤਬੀਬ ਦਾ ਮਾਣ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਰਾਮਕਲੀ। ਤਾਰ ੩। ਗਤ—ਪੰਜਾਬੀ ਠੇਕਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਚਲੰਤ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਕਾਰੀ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਬੀਮਾਰ ਰੋਗ ਅਤਿ ਭਾਰੀ,
ਕਾਰੀ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ,
ਸਾਫ਼ ਜਵਾਬ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਿੱਤੇ,
ਫਾਹਵੀ ਹੋ ਹੋ ਰੋਈ।
ਆ ਢੱਠੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੁਾਰੇ
ਵੈਦ ਅਰਸ਼ ਦਾ ਤੂੰਹੀਓਂ!
ਹਾਂ ਬੀਮਾਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪਰ ਡਾਢੀ
ਪਾ ਤੇਰੇ ਦਰ ਢੋਈ।

———

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਦਈਆ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੭। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਤਾਰਨਹਾਰ ਜੀ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਹੇ ਵੀਰ ਤੇ ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ!
ਜੀਅਦਾਨ ਦੇਵਣਹਾਰ ਜੀ!
ਹੇ ਬਿਰਦਪਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ!
ਭਵ ਸਿੰਧੂ ਤਾਰਨਹਾਰ ਜੀ!
ਕਈ ਜੁੱਗ ਜਾਪਣ ਹੋ ਗਏ,
ਦਰਸ਼ਨ ਇਲਾਹੀ ਕੀਤਿਆਂ,
ਹੈ ਹੋਰ ਝਾਲ ਨ ਜਾਇ ਝੱਲੀ
ਆ ਲਓ ਹੁਣ ਸ਼ਾਰ ਜੀ!
ਕਰੁਣਾ ਕਰੋ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ!
ਕਰ ਮਿਹਰ ਆਓ ਵੀਰ ਜੀ!
ਨਿਜ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣਹਾਰ ਜੀ!
ਆਪੇ ਉਬਾਰਣਹਾਰ ਜੀ!

———

ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਜੋਦੜੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗ। ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਆਵੇਂ ਵੇ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇਂ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇਂ ਵੇ!
ਅਣਡਿੱਠਿਆਂ ਦਿਲ ਲਗ ਗਈ ਕਾਤੀ,
ਕਦੀ ਤਾਂ ਆ ਕੇ ਪਾਵੇਂ ਝਾਤੀ!
ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇਂ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇਂ ਵੇ!
ਮਾਰੀ ਝਾਤ ਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਕੀ,
ਘੁੰਡ ਨ ਚੁੱਕ ਦਿਖਾਈ ਝਾਕੀ।
ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇਂ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇਂ ਵੇ!
ਨੈਣ ਤਰਸਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤੀ,
ਕਸਕ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੱਲਦੀ ਛਾਤੀ।
ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇਂ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇਂ ਵੇ!
ਬਾਣ ਕਲੇਜੇ ਕਿਸ ਨੇ ਵਾਹਿਆ?
ਵਾਹਨਹਾਰ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ।
ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇਂ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇਂ ਵੇ!

———

ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਝੱਲੀ ਹਾਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ— ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਖੜੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ,
ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਪਈ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਾਂ,
'ਆ ਸਾਈਂ ਮੈਂ ਤਨ ਮਨ ਵਾਰਾਂ,
ਅੱਲ ਵਿਲੱਲੀ ਝੱਲੀ ਹਾਂ' ।
ਜੀ ਤਰਸੇ ਉਡ ਮਿਲਾਂ ਪਿਆਰੇ,
ਲੋਚਾਂ ਜਾਵਾਂ ਪਾਰ ਕਿਨਾਰੇ,
ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸ ਓਟ ਸਹਾਰੇ ?
ਸਿਦਕੀ ਖੜੀ ਇਕੱਲੀ ਹਾਂ ।
ਉਤ ਵਲ ਜਾਣੋਂ ਵਰਜ ਰਹਾਣੀ,
ਇਤ ਵਲ ਖੜਿਆਂ ਉਮਰ ਵਿਹਾਣੀ,
ਜਾਇ ਨ ਸੱਕਾਂ ਆਪ ਨਿਮਾਣੀ,
ਦੁਖੀਆ ਖੜੀ ਦੁਵੱਲੀ ਹਾਂ ।
ਆਵੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੋ,
ਕਰੋ ਮਿਹਰ ਚਾ ਫੇਰਾ ਪਾਵੋ,
ਸਿਕਦੀ ਚਰਨੀਂ ਆਣ ਲਗਾਵੋ,
ਬੌਰੀ ਹੋ ਹੁਣ ਚੱਲੀ ਹਾਂ ।

——————

ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਸਿੱਕ

ਰਜੋਂ ਕੂੰਜ ਕੂਕ ਰਹੀ ਪਜਾਰੀ,
ਪਾਰ ਸਜਣ ਉਰਵਾਰ ਖੜੀ ਮੈਂ, ਤਾਣ ਪਰਾਂ ਦੀ ਹਾਰੀ ।
ਸੱਜਣ ਏਸ ਉਰਾਰ ਨ ਆਵੇ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਔਗੁਣਿਆਰੀ ।
ਕੂਕਾਂ ਤੈਂ ਧਿਰ ਪੌਣ ਸੁਹਾਵੀ, ਕੂਕ ਪੁਚਾ ਦੇ ਪਜਾਰੀ :—
'ਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਕ ਲਾਹ ਚਿਰੋਕੀ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਸਾਰੀ ।'

ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਸਿੱਕ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੮ । ਲਯ ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਸਾਰੀ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਹੋਇਆਂ ਬਲਿਹਾਰੇ,
ਬਿਨ ਵੇਖੇ, ਬਿਨ ਬਚਨ ਸੁਣੇਂਦੇ, ਬਿਨ ਪਰਸੇ ਚਰਨਾਰੇ,
ਮੈਂ ਘਾਇਲ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਹੋਇਆ ਬਲਿਹਾਰੇ ।
ਸੋਇ ਸੁਣੰਦਿਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਪਈਆਂ, ਜੀਵਾਂ ਨਾਮ ਅਧਾਰੇ ।
ਮਿੱਠਾ ਲੱਗੇ ਨਾਮ ਤੁਸਾਡਾ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਵਾਰੇ ।
ਯਾਦ ਦਿਲੇ ਵਿਚ ਪੁੜਦੀ ਜਾਂਦੀ, ਲੂੰ ਲੂੰ ਪਜਾ ਝਰਨਾਰੇ ।
ਕਦ ਪਰ ਦੇਖਾਂ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਵਾਂ, ਕਦ ਆਵਨ ਗੁਰ ਪਜਾਰੇ ?
ਵਿੱਥ ਦੁਰੇਡੀ, ਪੰਧੋਂ ਟੋਂਦੀ, ਨਦੀ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰੇ ।
ਕੀ ਕਹਿ ਸੱਦਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਬੁਲਾਵਾਂ, ਕੀਕੂੰ ਪਹੁੰਚਾਂ ਦੁਆਰੇ ।
ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਦਰਸ ਖੈਰ ਨੂੰ, ਝੋਲੀ ਨੈਣ ਖਿਲਾਰੇ ।
ਆਵੋ ਸਤਿਗੁਰ ! ਆਵੋ ਪਜਾਰੇ ! ਆਵੋ ਤਾਰਨਹਾਰੇ !
ਚਰਣੀ ਲਾਵੋ, ਚਰਣ ਸਮਾਵੋ, ਦੁੱਖ ਮਿਟਾਵੋ ਸਾਰੇ ।
ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਰੋ, ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੋ, ਆਵੋ ਪ੍ਰਭੂ ਇਕ ਵਾਰੇ ।
ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੋ, ਠੰਢਾ ਪਾਵੋ, ਆਵੋ ਰੱਬ-ਸੁਆਰੇ ।
ਮਸਤਕ ਚਰਣ ਕਮਲ ਰਸ ਮਾਣੇ, ਮੁਖ ਲਾਵਾਂ ਰੇਣਾਰੇ ।
ਚਰਨ-ਛੁਹ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਕੇ ਫੇਰ ਨ ਵਿਛੁੜਾਂ ਪਜਾਰੇ !

——————

ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦੇ ਪੰਡਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ । ਤਾਰ—੩ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬ । ਲਯ—ਚਲੰਤ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕੋਰੜੂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦੇ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਤਾਰ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਨੂੰ ਕਰੋੜੂ[1] ਨੂੰ ਤਾਰ ਦੇ ।
ਮਾਰ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰੀ ਚਿੰਜੜੀ[2] ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇ ।
ਦਾਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ !
ਮਾਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਦੇ ।
ਦੇਹ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਜੀਅਦਾਨ ਮੈਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ।
ਤੁੱਠ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ ।

ਦੋਹਰਾ—

ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਤਾਰ ਕੇ ਕੀਤੇ ਨੀ ਭਵ ਪਾਰ ।
ਇਕ ਨਿੰਦਕ ਬੀ ਤਾਰ ਲੈ ਢੱਠਾ ਆਨ ਜੁ ਦੁਆਰ ।

——————

ਸੈਦ ਖ਼ਾਂ—ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਨੰਦ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਾਲੰਗੜਾ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਦਾਦਰਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੬ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਹਥ ਫੜੇਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੋਵਾਂ ਕੈਦ ਪਿੰਜਰੇ ਤੇਰੇ,
ਪਿੰਜਰਾ ਤੂੰ ਨਿਜ ਹੱਥ ਫੜੇਂ ।

---

[1] ਨਾ ਕਲਣ ਵਾਲੇ, ਪੱਥਰ ਵੱਤ ਕਰੜੇ ।
[2] ਚਰਚਾਵਾਦ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ।

ਚਾਈ ਫਿਰੇਂ ਤੂੰ ਕੈਦੀ ਅਪਣਾ,
ਕੈਦੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਹੱਸੇ ਖਿੜੇ।
ਵਾਹਵਾ ਕੈਦ ਸੁਭਾਗੀ ਸਹੀਓ!
ਮਿਲੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕੈਦ ਪਿਆਂ।
ਸਭ ਫ਼ਿਕਰਾਨੇ ਪਏ ਸਜਾਦ ਨੂੰ,
ਕੁੰਦਨ ਰਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਚੜ੍ਹੇ!

ਨਸੀਰਾਂ–ਆਪਣੇ ਪਜਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ–ਮਾਂਡ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ–ਚੰਚਲ। ਮਾਤ੍ਰਾ–੧੪। ਲਯ–ਧੀਮੀ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਨਾਲ ਭਰੇ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ' ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ–ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਫੁਲਵਾੜੀ ਸਹੀਓ!
ਅੰਬ ਸ਼ਗੂਫ਼ੇ ਨਾਲ ਭਰੇ।
ਬੁਲਬੁਲ ਭੌਰੇ ਆਣ ਜੁੜੇ ਹਨ,
ਕੋਇਲ ਕੂ ਕ ਕੂਕ ਕਰੇ।
ਦੋਵੇਂ ਲਾਲ ਅੱਖ ਦੇ ਤਾਰੇ
ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵਣ ਸੁੰਞ ਪਈ,
ਅੰਮੀ ਜਾਇਆ ਵੀਰ ਨ ਦਿੱਸੇ,
ਨੈਣੋਂ ਨੀਰ ਅਸਾਰ ਝਰੇ।

ਨਸੀਰਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ, ਸੀਸ ਦੇਣ ਵੇਲੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਸਿੰਧੜਾ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪।
ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਮਚਜਾ ਜੇ' ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ' ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸਹੀਓ ਨੀ ਅੱਜ ਫਾਗ ਮਚਜਾ ਜੇ,
ਸੁਹਣੇ 'ਆਪ' ਮਚਾਇਆ।
'ਰੱਤੂ' ਦਾ ਰੰਗ ਅੱਜ ਉਡੇਗਾ,
ਹੋਰ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਭਾਇਆ।
'ਸੀਸ' ਕੁਮਕੁਮੇ ਅੱਜ ਚਲਣਗੇ,
ਅਤਰ 'ਉਲਾਦ' ਖਿਲਾਇਆ।
'ਆਪਾ-ਵਾਰ' ਗੁਲਾਲ ਉਡੇਗਾ,
ਆਟਾ ਨਹੀਂ ਉਡਾਇਆ।
ਆਓ ਸਹੀਓ! ਰਲ ਹੋਲਾ ਖੇਡੋ,
'ਸ਼ਹੁ' ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਆਇਆ!

ਨਸੀਰਾਂ—ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਵੇਲੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ – ਸਿੰਧ ਭੈਰਵੀ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ–ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਸੁਹਣੇ ਦਾ ਲਾਹੀਏ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਚਲ ਵੇ ਦਿਲਾ! ਕੱਰ ਸੁਹਣੇ ਦਾ ਲਾਹੀਏ,
ਸਿਰ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਈਏ।
ਸਿਰ ਦਾ ਭਾਰ ਗਰਦਨੋਂ ਉਤਰੇ,
ਪੰਡ ਫਿਕਰਾਂ ਦੀ ਲਾਹੀਏ।
ਭੌਰੇ ਵਾਂਗ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ,
ਕਮਲਾਪੁਰਿ ਨੂੰ ਜਾਈਏ,
ਪਾ ਗੁੰਜਾਰ ਦੁਆਲੇ ਕਮਲਾਂ,
ਸਦਕੇ ਹੋ ਹੋ ਜਾਈਏ।

ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਵਡਹੰਸ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ। ਮਾਤ੍ਰਾ ੧੪।
ਲਯ–ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਵੱਲ ਕਰੋ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਨਜ਼ਰ ਫਕੀਰਾਂ ਵੱਲ ਕਰੋ!
ਕੰਗਲਿਆਂ ਦਿਲ-ਸੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿਮਤ ਅਪਣੀ ਨਾਲ ਵਰੋ!
ਇਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਨਿਮਾਣੇ ਦਾ ਦਿਲ ਤਰਸੇ ਨਦਰ ਤੁਹਾਡੀ ਨੂੰ,
ਕਾਲੀ ਮਸਤ ਅੱਖ ਤੋਂ ਅਪਣੀ ਦਿਓ ਮਟੱਕਾ ਪੀੜ ਹਰੋ।
ਜੇ ਕਰ ਚੰਦ ਗੱਪ ਇਹ ਮਾਰੇ :–'ਤੇਰੇ ਜੇਹਾ ਸੁਹਣਾ ਮੈਂ',
ਮੁਖ ਦਿਖਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਸ਼ੋਭਾ ਉਸ ਦੀ ਸਗਲ ਹਰੋ।
ਤੂੰ ਹੈ ਸਰੂ ਚਾਲ ਜਿਸ ਸੁਹਣੀ, ਬਾਗੀਂ ਇਸ ਦਮ ਆਪ ਟੁਰੋ,
ਦੋ ਸੌ ਪੜਦੇ ਪਾੜ 'ਚੰਦ ਜੀ!' ਮਜਲਸ ਸਾਡੀ ਆਨ ਵੜੋ।
ਸ਼ਮਾਂ, ਗੁਲਾਬ, ਪਤੰਗੇ, ਬੁਲਬੁਲ ਸਾਰੇ ਏਥੇ ਆਨ ਜੁੜੇ,
ਆ ਹੁਣ ਬੇਲੀ ਪਾਸ ਇਕੱਲਿਆਂ, 'ਇਕਲ ਸਾਡੀ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ।
ਦਿਲ ਦੇ ਚੁਕਿਆਂ ਪਰ ਕੀ ਧੱਕਾ, ਕਦ ਤਕ ਮਿਲਣ ਜੁਦਾਈਆਂ ਜੀ?
ਰੱਬ ਵਾਸਤੇ ਮਾਰ ਜੁਦਾਈਆਂ ਸਮਾਂ ਬਿਰਦ ਦਾ ਪਾਲ ਵਰੋ।
ਦੂਤੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਹੁਣ ਲੂਤੀ ਰੱਬ ਵਾਸਤੇ ਸੁਣਨੀ ਨਾਂ,
ਅਪਨਾਏ ਕੰਗਲੇ ਹਾਫਜ਼ ਨੂੰ ਲੜ ਲਾਓ ਲਜ-ਪਾਲ ਵਰੋ।

---

[1]'ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ' ਕਵਿ ਹਾਫ਼ਜ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਫ਼ਾਰਸੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਇਹ ਸੀ—'ਐ ਖੁਸਰਵੇ ਖ਼ੂਬਾਂ ਨਜ਼ਰੇ ਸੂਏ ਗਦਾ ਕੁਨ' ਇਹ ਗੀਤ ਉਸ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ। (ਵੇਖੋ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਪੰਨਾ ੯੨੪, ਐਡੀਸ਼ਨ ਤੀਜੀ)

ਸਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਰਵਾ ਪੀਲੋ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਅੱਧੀ ਕਵਾਲੀ,
ਧਾਕ ਧਾਕ ਧੀ ਤਾਤ ਤਾਕ ਤੀ। ਲਯ—ਧੀਮੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਦਿਖਾਓਜੀ ਪਰ' ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸਹਨਿਆਂ ਦੇ ਸਲਤਾਨ ਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਦਰਸਨ ਅਸਾਂ ਦਿਖਾਓ ਜੀ!
ਇਕ ਝਲਕਾ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਘਾਇਲ ਅਸਾਂ ਕਰਾਓ ਜੀ!
ਬੱਧ ਸ਼ਾਹ ਨਸੀਰਾਂ ਵਿੰਨੇ, ਸਾਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਵਿਖਾਓ ਜੀ।
'ਹਸਨ ਵਜੂਦ' ਪਿਆਰੇ ਪੀਤਮ, ਪਿੰਜਰੇ ਅਪਣੇ ਪਾਓ ਜੀ।
ਸਿੱਕ ਸਿਰੇਂਦਿਆਂ ਦਰ ਢੱਨਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾ ਅਪਣੇ ਲੜ ਲਾਓ ਜੀ।
ਤੂੰ ਹੈ ਸ਼ਮਾਂ ਸੱਚ ਦੀ ਸਹਣੇਂ! ਤੜਪ ਆਪਣੀ ਪਾਓ ਜੀ।
ਪਰਵਾਨਾ ਕਰ ਲਓ ਆਪਣਾ, ਬਿਸਮਿਲ ਅਸਾਂ ਬਨਾਓ ਜੀ।
ਹੋ ਸੈਦਾ ਤੈਂ ਦਾਲੇ ਘੰਮੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਘੋਲ ਘੁਮਾਓ ਜੀ।
ਕਰ ਨੌਛਾਵਰ ਨਾਮ ਆਪ ਤੋਂ, ਅਪਣੇ ਆਸਾਂ ਬਨਾਓ ਜੀ।
ਹੇ ਵਰਿਯਾਮ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ! ਝਾਕਾ ਇਕ ਦਿਖਾਓ ਜੀ।
ਹੁਸਨ ਵਜੂਦ ਗ਼ਮਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖਯ ਚਲਾਓ ਜੀ।
ਕਰ ਅਪਨਾ, ਅਪਨੇ—ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾਓ ਅਪਨਾਓ ਜੀ।
ਆਓ ਅਜ ਸਰਦਾਰ ਜਗਤ ਦੇ! ਅਜ ਆਓ ਅਜ ਆਓ ਜੀ!

ਤੁਹੀਂ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ਤੁਹੀਂ!

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗ (ਜ਼ਿਲਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ)। ਤਾਰ—੩।
ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੱਜਣਾਂ! ਤੁਹੀਂ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ਸੁਹਣਾ,
ਵਾਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ਸੁਹਣਾ,
ਕਿ ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦ ਪਾ ਗਿਆ, ਤੁਹੀਂ,
ਕਿ ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦ ਪਾ ਗਿਆ, ਤੁਹੀਂ,

ਸਚ ਤੁਹੀਂ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ! ਸਹੀ,
ਵੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲਿਆ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਚੜਨ ਵਾਲਿਆ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਢੂੰਡੇਂਦੀ ਸੱਜਣਾਂ! ਤੁਹੀਂ। ੧.

ਸਾਨੂੰ ਸਿਕਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਹ ਦਿਨ ਆਯਾ, ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ!
ਸਿਕਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਹ ਦਿਨ ਆਯਾ,
ਕਿ ਮੁਖੜਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵਣਾਂ, ਤੁਹੀਂ,
ਮੁਖੜਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵਣਾਂ, ਤੁਹੀਂ।

ਸਚ ਤੁਹੀਂ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ! ਸਹੀ,
ਕਿ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹੇ ਵਾਰਿਆ? ਤੁਹੀਂ,
ਕਿ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਗੋਦ ਪਾਲਿਆ, ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਢੂੰਡੇਂਦੀ ਸੱਜਣਾਂ! ਤੁਹੀਂ। ੨.

ਸਾਥੋਂ ਸੇਵਾ ਸਰ ਨਾ ਆਈ, ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ
ਸੇਵਾ ਸਰ ਨਾ ਆਈ
ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਸਾਥੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ, ਤੁਹੀਂ,
ਤੁਸਾਂ ਸਾਥੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ, ਤੁਹੀਂ,।

ਸਚ ਤੁਹੀਂ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ! ਸਹੀ,
ਵੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲਿਆ! ਤੁਹੀਂ
ਵੇ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਚੜਨ ਵਾਲਿਆ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਢੂੰਡੇਂਦੀ ਸੱਜਣਾਂ! ਤੁਹੀਂ। ੩.

ਸਾਨੂੰ ਆਪੇ ਲੜ ਚਾ ਲਾਈਂ! ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ!
ਆਪੇ ਲੜ ਚਾ ਲਾਈਂ!
ਕਿ ਤਾਰਨਹਾਰਾ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣਾਂ! ਤੁਹੀਂ,
ਤਾਰਨਹਾਰਾ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣਾਂ! ਤੁਹੀਂ।

ਸਚ ਤੁਹੀਂ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ! ਸਹੀ,
ਵੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲਿਆ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਚੜਨ ਵਾਲਿਆ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਢੂੰਡੇਂਦੀ ਸੱਜਣਾਂ! ਤੁਹੀਂ। ੪.

ਅੱਜ ਚੰਦਰਮਾ ਕੀ ਆਖਦਾ ਹੈ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ[1]। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਲੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਚਮਕੂੰ ਸਾਰੀ ਮੈਂ ਰਾਤ, ਝਲਕਾਂ ਦਿਊਂ ਚਾਨਣੇ ਵਾਲੀਆਂ
ਪਾ ਨ ਸੱਕੇਗਾ ਝਾਤ, ਹਨੇਰਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਅੱਜ ਨੂੰ।
ਸੱਚੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਦਾਤ ਪਜਾਰੀ ਹੈ ਅਜ ਜੋਤ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟਣਾਂ,
ਧਾਤੂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਧਾਤ, ਚਾਨਣ ਤਿਵੇਂ ਚਾਨਣਾਂ ਆਦਰੇ,
ਮੇਰਾ ਚਾਨਣ ਰਹਿ ਮਾਤ ਉਸ ਆਤਮਕ ਚਾਨਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
ਐਪਰ ਏਹੋ ਸੁਗਾਤ ਨਿਮਾਣੇ ਨੇ ਹੈ ਅਰਪਣੀ ਜੋਤ ਨੂੰ।
ਜਿੱਕੂੰ ਮੇਟਣ ਨੂੰ 'ਰਾਤ— ਹਿਰਦੇ-ਹਨੇਰੇ' ਨੂੰ ਓ ਆਂਵਦਾ,
ਤਿੱਕੂੰ ਛੱਡਾਂ ਨ ਜਾਤ, ਕਿਧਰੇ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਅੱਜ ਰਾਤ ਮੈਂ,
ਸੰਝੋਂ ਲੈਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤੱਕ ਚਾਨਣੀ ਰੈਨ ਨੂੰ ਰੱਖਸਾਂ,

---

[1] ਇਹ ਗੀਤ ਰਾਗ ਪਹਾੜੀ ਵਿਚ ਬੀ ਗਾਵਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋਚੋ ਸੋਚੋ ਏ ਬਾਤ, ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੀ ਰੈਨ ਜਜੋਂ ਚਾਨਣੀ,
ਮੇਟੋ ਹਿਰਦਿਓਂ ਤਾਤ, ਹਿਰਦੇ ਖਿੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾਂ ਚਾਨਣਾਂ,
ਲੱਖਾਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦਾਤ ਦੇ ਨਾ ਸਕਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਚਾਨਣੀ,
ਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਦਾਤ ਪੈਰੀਂ ਪਵੋ ਅੱਜ ਹੀ, ਮੰਗ ਲੌ ।

ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਲੰਗੜਾ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੁਆਰੇ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ, ਬੈਠੇ ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ,
ਆਸਾਂ ਕਦ ਦੀਆਂ ਧਾਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਆ ਜਾ ਆ ਜਾ ਪਿਆਰੇ, ਆ ਜਾ ਰਬ ਦੇ ਸੁਆਰੇ,
ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਤੇਰੇ ਰੰਗ ਰੰਗਾਰੇ ਤਰਸਨ ਨੈਨ ਵਿਚਾਰੇ,
ਸਿੱਕੀਂ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਕੂੰਜਾਂਮੁੜ ਮੁੜਆਈਆਂ, ਨਦੀਆਂ ਪਰਤਪਰਤਾਈਆਂ,
ਤੂੰ ਭੀ ਜੋੜ ਮੁਹਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ '
ਬਾਗੀਂ ਬੁਲਬੁਲ ਬੋਲੇ, ਬ੍ਰਿਹੋਂ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਝੰਝੋਲੇ
ਤੀਰ ਅਣਿਯਾਲੇ ਮਾਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਅੰਦਰ ਧੋ ਵੇ ਬਨਾਯਾ' ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵਿਛਾਯਾ,
ਉਠਦੇ ਯਾਦ ਹੁਲਾਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਤੂੰ ਮੁੜ ਫੇਰਾ ਨ ਪਾਯਾ, ਚਰਨੀਂ ਆ ਨ ਲਗਾਇਆ
ਬਿਰਹੋਂ ਚੁਭਣ ਕਟਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਖ਼ੈਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਈਂ, ਨੈਣੀਂ ਆ ਕੇ ਸਮਾਈਂ,
ਕਰਦੇ ਠੰਢ ਠੰਢਾਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਸਿਕਦਜ਼ਾਂ ਉਮਰਾ ਹੋ ਬੀਤੀ, ਤੂੰ ਆ ਸਾਰ ਨ ਲੀਤੀ,
ਔਗਣ ਮੇਰੇ ਨੀ ਸਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਵਾਂਗੂ ਕੂੰਜ ਕੁਰਲਾਵਾਂ 'ਕੋਇਲ ਕੂਕਾਂ' ਮੈਂ ਪਾਵਾਂ,
ਰੋਵਾਂ ਖੜੀਓ ਦੁਆਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਵਾਂਗ ਉਦਾਸੀ, ਬਨ ਬਨ ਫਿਰਾਂ ਮੈਂ ਪਿਆਸੀ,
ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਨਿਆਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਰੁਣ ਝੁਣ ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਲਾਈ, ਮੇਘਾਂ ਵਾਙੂ ਤੂੰ ਆਈਂ,
ਸਿਕਦੀ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ !
ਆਜਾ ਆਜਾ ਗੁਸਾਈਂ ! ਆਜਾ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ !
ਆਜਾ ਰਬ ਦੇ ਸੁਆਰੇ ! ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਸਾਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨ ਕੋਈ, ਕਿਧਰੇ ਮਿਲਦੀ ਨ ਢੋਈ,
ਅਪਣਾ ਬਿਰਦ ਵਿਚਾਰੇਂ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਅੱਡੀ ਝੋਲੀ ਤਕਾਈਂ, ਖ਼ੈਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਈਂ
ਦੇਕੇ ਸੁਹਣੇ ਦੀਦਾਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਆਜਾ ਆਜਾ ਪਿਆਰੇ, ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ
ਬੈਠੇ ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ, ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !

ਜਮੁਨਾ ਤੇ ਰਾਹੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਹੁਲਾਰੇ (ਜਮੁਨਾਂ)' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪੈ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਰਾਹੀ—

ਜਮੁਨਾ ਨੀਂ ਤੂੰ ਸੁਹਣੀਏ ਜਮੁਨਾ !
ਤੇਰੀ ਨੈਂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਖ਼ ਹੁਲਾਰੇ ।
ਉਮੰਡ ਉਮੰਡ ਤੂੰ ਟੁਰਨੀਏਂ ਜਮੁਨਾ !
ਤੇਰੇ ਤੌਰ ਬਦਲ ਗਏ ਸਾਰੇ ।
ਪੈਰ ਟਿਕਾਵੇਂ ਤੂੰ ਹੇਠ ਨ ਜਮੁਨਾ !
ਤੇਰਾ ਜੋਬਨ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰੇ ।
ਭਾਗ ਸੁਲੱਖੀ ਤੂੰ ਜਮਨਾ ! ਦਿਸੀਵੇਂ
ਕਿਵੇਂ ਕੱਪਰ ਪੈਣ ਕਰਾਰੇ ?

ਜਮੁਨਾ—

ਰਾਹੀਆ ! ਵੇ ਤੂੰ ਸੁਹਣਿਆ ਰਾਹੀਆ !
ਤੇਰੇ ਲਗਦੇ ਨੇ ਬੋਲ ਪਿਆਰੇ ।
ਰਾਹੀਆ ਵੇ ! ਤੇਰੀ ਪੁੱਛ ਸੁਲੱਖੀ,
ਤੇਰੇ ਨੈਣ ਚਮਕਦੇ ਤਾਰੇ ।
ਅਰਸ਼ ਕੁਰਸ਼ ਦਾ ਹੈ ਨੂਰ ਵੇ ਰਾਹੀਆ !
ਜਿਹਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਮੰਡਲ ਸਾਰੇ,
ਨੂਰ ਜਿਹਦੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਚਮਕੇ
ਜਿਸ ਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨ ਚੰਦ ਤੇ ਤਾਰੇ ।
'ਚਰਨ-ਧੋਇ' ਜਿਸਤੂੰ ਬਿਜਲੀ ਬਣੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ ਤੇਜ ਪਸਾਰੇ !
ਨੈਣਾਂ ਤੂੰ ਜਿਸ ਦੇ ਜਾਗੇ ਨਿ ਨੈਣਾਂ
ਅਜ ਆਵੇਗਾ ਮੇਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ।
ਏਥੇ ਟਿਕਾਊ ਪੈਰ ਵੇ ਰਾਹੀਆ !
ਜਿਸ ਫੇਰਿਆਂ ਫ੍ਰਿਰਦੇ ਨੇ ਸਾਰੇ !
ਪਾਉਂਟਾ ਰਚੇਗਾ ਥਾਉਂ ਵੇ ਰਾਹੀਆਂ !
ਏਥੇ ਚੋਜ ਕਰੇਗਾ ਪਜਾਰੇ ।
ਮਾਣੂ ਆਣ ਨਿਮਾਣੀ ਨੂੰ ਏਥੇ
ਮੇਰੀ ਨੈਂ ਵਿਚ ਤਾਹਜੋਂ ਹੁਲਾਰੇ ।
ਮੰਗਲ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤ ਚਾਉ ਵੇ ਰਾਹੀਆਂ !
ਮੈਨੂੰ ਬਣਦੇ ਨੀ ਚਾਉ ਮਲ੍ਹਾਰੇ ।
ਦੇਈਂ ਅਸੀਸ ਏ ਮੈਨੂੰ ਵੇ ਰਾਹੀਆ !
ਹੋਣ ਤੈਨੂੰ ਬੀ ਦਰਸ ਦਿਦਾਰੇ :—
ਦ੍ਵਾਰੇ ਆਯਾ ਪਿਯ ਵਿਛੁੜੇ ਨ ਰਾਹੀਆ !
ਹਾਂ ਵਿਛੁੜੇ ਨ ਆਯਾ ਦੁਆਰੇ ।

ਮੇਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੁਾਗਤ ਸਿਹਰਾ ।

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੀਮ ਪਲਾਸ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ —ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੮ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਨਜ਼ਰ ਆਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਇਕ ਸਜਾਮ ਘਟਾ ਛਾਈ, ਓਦਾਸ ਨਜ਼ਰ ਆਈ,
ਹਾਂ ਸਹਮ ਪਿਆ ਬਰਸੇ, ਝੜ ਛਾਇ ਝੜੀ ਲਾਈ ।
ਸਤ ਰੰਗ ਤੁਸੀਂ ਚਮਕੇ, ਇਕ ਪੀਂਘ ਤੁਸਾਂ ਪਾਈ,
ਵਾ ਦਮਕ ਪਈ ਕਾਲਕ, ਮਿਟ ਨਾਲ ਗਈ ਕਾਈ । ੧.
ਇਕ ਤੇਲ ਪਈ ਬੱਤੀ, ਇਕ ਬੁਝੇ ਪਏ ਦੀਵੇ,
ਨਹੀਂ ਰਤੀ ਰਹੀ ਰੌਣਕ ਦਿਲ-ਝਵੀਂ ਰਹੀ ਛਾਈ ।
ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਵ ਕਿਤੋਂ ਆਏ ਬਲਦੇ ਬਲਦੇ ਸੁਅਲੇ ।
ਗਲ ਲੱਗ ਗਏ ਆ ਕੇ, ਬੁੱਲ੍ਹ ਚੁੰਮ ਲਏ ਧਾਈ ।
ਛੁਹ ਕਿੰਵ ਦਈ ਨੂਰੀ, 'ਨਿਘ-ਜਿੰਦ' ਕਿਵੇਂ ਭਰਕੇ ?
ਹਾਂ, ਚਲੇ ਗਏ ਲਗ ਕੇ, ਪਰ ਫੇਰ ਰਹੇ ਛਾਈ ।
ਹਾਂ, 'ਨੂਰ-ਭਬਾਕਾ' ਏ, ਵਾਹ 'ਜੀਵਨ-ਝਾਕਾ' ਏ,
ਵਾਹ ਬੁਝਿਆਂ ਬਾਲ ਗ਼ਏ, ਕੁਈ ਜਿੰਦ ਨਵੀਂ ਪਾਈ । ੨.
ਕਈ ਢੇਰ ਲਗੇ ਲੱਕੜੀ, ਨਾਂ ਤੁੱਲ ਸਕਦੇ ਤੱਕੜੀ ।
ਜਜੋਂ ਸੈਲ ਪਏ ਮੁਰਦੇ, 'ਜਿੰਦ-ਨਿੱਘ' ਨਹੀਂ ਰਾਈ,
ਆ ਕੜਕ ਪਈ ਬਿਜਲੀ, ਛੁਹ ਲੱਗ ਗਈ ਰੰਗਲੀ,
ਭਾ ਚਮਕ ਪਈ ਨੂਰੀ, ਬਲ ਜਿੰਦ ਉਠੀ ਸੁਾਈ । ੩.
ਹਾਂ, ਰਾਤ ਅਨ੍ਹੇਰਾ ਏ, ਜਿਨ ਘੇਰ ਲਈ ਧਰਤੀ,
ਪੈ ਰਹੀ ਉਦਾਸੀ ਏ, ਛਾ ਰਹੀ ਇ ਉਦਰਾਈ ।
ਬਨ ਸੂਰਜ ਆਏ ਹੋ, 'ਛੁਹ-ਚਾਨਣ' ਲਜਾਏ ਹੋ,
ਇਕ 'ਚਾਨਣ-ਧੱਕਾ' ਹੋ, ਆ 'ਨੂਰ ਝਮਕ' ਲਾਈ ।
ਹਾਂ ਮੌਤ ਮਰਾਈ ਜੇ, 'ਜਿੰਦ-ਨੂਰ' ਵਸਾਇਆ ਜੇ,
ਇਕ ਪਲਕ ਨ ਲੱਗੀ ਏ, ਹਾਂ, ਇਹੋ ਬਿਰਦ ਸਾਈਂ ! ੪.
ਫੁਲ ਪੱਤ ਝੜੇ ਸਾਰੇ, ਛਾ ਸੁੰਞ ਰਹੀ ਡਾਲੀ,
ਦਿਲਗੀਰ ਬਣੀ ਰੰਗਤ, ਮੂੰਹ ਪਸਯ ਰਹੀ ਝਾਂਈ ।
ਹੁ ਬਸੰਤ ਤੁਸੀਂ ਆਏ, ਚੁਪ ਲੰਘ ਗਏ ਅੰਦਰ,
'ਜਿੰਦ-ਨਿੱਘ' ਭਰੀ ਸਾਰੇ, ਝਰਨਾਟ ਨਵੀਂ ਪਾਈ ।
'ਖਿੜ-ਚਟਕ' ਨੁਮੱਕਾ ਦੇ ਅਖ ਖੋਲ੍ਹ ਦਈ ਮੀਟੀ,
ਭਰ ਝੋਲ ਸ਼ਗੂਫੇ ਦੇ, 'ਲੁਟ ਹਾਸਯ' ਤੁਸਾਂ ਲਾਈ ।
ਵਾਹ ਮੁਇਆਂ ਜਿਵਾਂਦੇ ਹੋ, ਵਾਹ ਜਿੰਦੜੀ ਪਾਂਦੇ ਹੋ,
ਵਾਹ ਨਰ ਵਸਾਂਦੇ ਹੋ, 'ਛੁਹ-ਜਾਨ' ਤੁਸਾ ਜਾਈਂ । ੫.

———

ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਰੂਪ ਮੋਹਿਆ ਦਿਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਰ— ੩ । ਗਤ— ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੮ ।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਿਸੇ ਕਾਰੇ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਨ ਪਰਚੇਗਾ ਏ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਨ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰੇ,
ਨ ਭੁੱਲੇਗਾ ਫਬਨ ਬਾਂਕੀ ਨ ਵਿਸਰੂ ਰੂਪ ਓ ਨਜਾਰੇ
ਜੁ ਝੁੱਕੇ ਰਾਤ ਭਿੰਨੀ ਨੂੰ ਜੁ ਨੈਣੀਂ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ
ਜੁ ਨੈਣੋਂ ਕਾਲਜੇ ਲੱਥੇ, ਤੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਜਾ ਵਸੇ ਪਜਾਰੇ;
ਜੁ ਛੇੜਨ ਲਹਿਰ ਪਜਾਰਾਂ ਦੀ ਪਰੀਤਾਂ ਦੀ ਖਿਰਨ ਛੇੜਨ,
ਜੁ ਮਾਰਨ ਖਿੱਚ ਕਟਕਾਂ ਦੀ ਹਿਲੋਰੇ ਦੇਣ ਹਿਤ ਵਾਰੇ;
ਕਸਕ ਮਾਰਨ ਓ ਦਰਦਾਂ ਦੀ, ਓ ਲੱਗੇ ਦਰਦ ਹੈ ਪਜਾਰੀ,
ਰਖੇ ਘਾਇਲ ਕਲੇਜੇ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਚੀਸ ਫਿਰ ਮਾਰੇ;
ਓ ਨੈਣੀ ਨੀਰ ਭਰ ਲਯਾਵਨ ਉਛਾਲਨ ਵਲਵਲੇ ਦੇ ਦੇ
ਓ ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਤੇ ਗਦਗਦ ਕੰਠਦਿਲਹਾਰੇ;
ਓ ਭੁੱਲਣ ਰੂਪ ਕਦ ਬਾਂਕੇ ਓ ਉਹਲੇ ਹੋਣ ਕਦ ਪਜਾਰੇ,
ਓ ਰੱਖਣ ਖਿੱਚ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਤੇ ਦੇਂਦੇ ਪਜਾਰ ਦੀਦਾਰੇ;
ਓ ਕਲਗ਼ੀ ਨੋਕ ਚੁਭਦੀ ਹੈ, ਕਲੇਜੇ ਕਸਕਦੀ ਧਸਦੀ
ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲੇ ਕੁਈ ਉਸ ਨੂੰ, ਤੇ ਪਰਚੇ ਲੋਕ ਪਰਚਾਰੇ !
ਨ ਪਰਚਾਵੋ ਅਸਾਂ ਤਾਈਂ ਨ ਪਰਚਾਵੋ ਨ ਪਰਚਾਵੋ,
ਨ ਪਰਚੇਗਾ ਏ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਨ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰੇ ।

———

ਮੀਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸਿੰਧੜਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਹੋ ਗਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੋ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੈ ਫਰਕ ਸਾਰਾ ਖੋ ਗਿਆ ।
ਵੱਸ ਮੇਰੇ ਹੋਂਵਦਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਹਰ ਮਾਰਦਾ,
ਦੇਖਦਾ ਜੇ ਦੂਸਰਾ, ਨਾਂ ਸੀਸ ਰਾਜਾ ! ਹਾਰਦਾ ।
ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਜਗਤ ਸੰਵਰੇ ਕੀਤੀਆਂ,
ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਰਹਿ ਨ ਸਕਦਾ ਨਾਮ ਬਿਨ ਗੁਰਲੀਤਿਆਂ ।
ਇਸ ਲਈ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਤੇਜ ਗੁਰ ਦਾ ਅੱਤਿ ਹੈ,
ਗੁਰੂ 'ਮੈਨੂੰ' 'ਮੈਂ' ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਸੱਤਿ ਹੈ ।
ਮੈਂ ਕਦੀ ਹੋ ਓਪਰਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਪਰ ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਅਪਣਾ ਮੋਹਰ ਹੈ ਜਜੋਂ ਛਾਪ ਨੂੰ ।
ਮੈਂ ਜਿ ਆਪਾ ਆਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲਣ ਜਾਣਦਾ,
ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਬੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲ ਨ ਜਾਣਦਾ !

———

*ਜਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਛੁਹ ਤੁਸਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਵਿਛੁੜਨ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

(ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ, 'ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਪਿਆਰੇ' ਵਿਚੋਂ)

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ ਸਿੰਧੜਾ ਮਿਲੇ ਹੋਏ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਆਣਾ ਜੀ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਜਿਨ੍ਹ ਰਾਹੀਂ ਚੱਲੇ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰ ! ਮੁੜ ਉਨ੍ਹ ਰਾਹੀਂ ਆਣਾਂ !
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵਾਸ ਰਹੇ, ਜਦ ਅਖ ਉਹਲੇ ਹੋ ਜਾਣਾਂ ।
ਯਾਦ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਬਖਸ਼ੀ ਆਪੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਪੁਗਾਣਾਂ,
ਇਕ ਦਮ ਕਦੇ ਨ ਵਿਸਰੋ ਸਾਨੂੰ ! ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਾਣਾਂ ।
ਯਾਦ ਅਸਾਡੀ ਪਵੇ ਜਿ ਢਿੱਲੀ ਇਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਰਖਾਣਾਂ,
ਅੱਜ ਚਲੇ ਹੋ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ! ਮੁੜ ਬੀ ਫੇਰਾ ਪਾਣਾਂ ।
ਰੁਲਦੇ, ਖੁਲਦੇ, ਨੀਵਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲੜ ਨਾਂ ਕਦੇ ਛੁਡਾਣਾਂ ।

ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਦਦੀਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਰਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ !
ਜੀਉ ਸਦਕੇ ਕਰ ਕਰ ਵਾਰਿਆ ।

ਮੈਂ ਤਕਦੀ ਤਕਦੀ ਹਾਰੀਆਂ,
ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਸਾਰੀਆਂ
ਹੁਣ ਆਜਾ ਰੱਬ ਸੁਆਰਿਆ !
ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ! ੧.

ਸਿਕ ਸਿਕਦੀ ਲੋਚਾਂ ਲੋਚਦੀ,
ਨਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੀ,
ਤੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜੀ ਵਾਰਿਆ,
ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ! ੨.

ਨਿਤ ਤਰਸ ਤਰਸ ਕੇ ਹੁੱਟੀਆਂ
ਮੈਂ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਫੜ ਕੁੱਠੀਆਂ,
ਜੀ ਹਾਵਿਆਂ ਨੇ ਹੈ ਗਾਰਿਆ,
ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ! ੩.

ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਦਦੀਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਰਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਏ ਜੀਉੜਾ ਤੈਥੋਂ ਵਾਰਿਆ,
ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰਿਆ,
ਪਾ ਫੇਰਾ ਤਾਰਨ ਹਾਰਿਆ !
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੧.

ਗੁਣ ਪੱਲੇ ਰਾਸ ਨ ਮੁੱਝ ਦੇ,
ਮਨ ਤਨ ਹਨ ਅਵਗੁਣਿ ਭੁੱਜਦੇ,
ਪਰ ਤਰਸਨ ਨੈਣ ਦੀਦਾਰਿਆ,
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੨.

ਹੇ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕਾ !
ਹੇ ਰਬ ਸਾਈਂ ਦੇ ਬਾਲਕਾ !
ਜਿਨ ਜਗ ਨੂੰ ਆਪੇ ਤਾਰਿਆ,
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੩.

ਤੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਹੈਂ,
ਮੈਂ ਤਾਰਨ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ,
ਜਿਨ ਪਾਪਾਂ ਪਕੜ ਪਛਾੜਿਆ,
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੪.

ਹੁਣ ਬਖ਼ਸ਼ੀਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰਨੇ,
ਨਾ ਔਗੁਣ ਚਿੱਤ ਚਿਤਾਰਨੇ,
ਹੁਣ ਬਖਸ਼ ਮਿਲਾਵਣ ਹਾਰਿਆ !
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ । ੫.

ਅਜ ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਗੁਰਪੁਰਬ ਹੈ
ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਨ ਕੋਈ ਕੁਰਬ ਹੈ,
ਕਰ ਮਿਹਰ ਤੇ ਦੇਹ ਦੀਦਾਰਿਆ,
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੬.

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਯਾਰੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਲ ੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਅੱਜ ਆਈਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਗੁਰ ਹੋਕੇ ਅੱਜ ਆਈਂ,
ਹਿਰਦੇ ਨਿਵਾਸ ਪਾਈਂ, ਦਿਲ ਦਾ ਬਣੀਂ ਤੂੰ ਸਾਈਂ ।

ਨਾਨਕ ਨਿਰਾ ਨ ਜਾਣਾਂ, ਜਾਣਾਂ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ,
ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਅਪਣਾ, ਹਿਰਦੇ ਚਰਨ ਟਿਕਾਈਂ ।

ਦੀਦਾਰ ਗੁਰ ਜੀ ਤੇਰਾ, ਹਰਿ ਰੂਪ ਮੈਂ ਤਕਾਵਾਂ,
ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ ਬਿਠਾਵਾਂ, ਘੋਲੀ ਘੁਮਾਈ ਜਾਈਂ ।

'ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ', ਅਪਣੱਤ ਦਾਨ ਕਰਨੀ;
'ਅਪਣਾਂ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾਂ' ਬਾਕੀ ਨ ਵਿੱਥ ਕਾਈ।
'ਮੈਂ' ਨਾਲ 'ਮੇਰੀ' ਸਾਰੀ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਪਰ ਟਿਕਾਵਾਂ;
ਮੇਰਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਦਹੀ, ਆਲਾਪ ਇਹ ਕਰਾਈਂ।
'ਤੇਰਾ ਮੈਂ ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ!' ਦੂਜਾ ਏ ਵਾਕ ਗਾਵਾਂ;
'ਤੇਰਾ ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ' ਸਦਾ ਜਪਾਈਂ।
'ਤੂ ਤੂੰ' ਸਦਾ ਹੈਂ ਮੇਰਾ, 'ਮੈਂ ਮੈਂ' ਸਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰਾ;
ਐਸੀ ਏ ਗੰਢ ਬੱਝੇ, ਟੁੱਟੇ ਨ ਫਿਰ ਕਦਾਈਂ।
ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਨਾਨਕ, 'ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ'!
ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਅਪਣਾ, ਅਪਣਾ ਸਦਾ ਬਨਾਈਂ।
ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਚਰਨ ਸੇਵਾਂ;
ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਪਜਾਰਾ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੁਰੂ 'ਜਪਾਈਂ।
ਰੱਖੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸਨਮੁਖ, ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਸਦਕੇ,
ਸਨਮੁਖ ਜਗਤਿ ਵਸਾਈਂ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਸਦ ਬੁਲਾਈਂ।

ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟਾ ਸ਼ੋਕ ਦਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ–ਜੋਗ ਨਾਲ ਭੈਰਵੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ–ਚੰਚਲ। ਮਾਤ੍ਰਾ–੧੪। ਲਯ–ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਲੋਕ ਦਾ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਫੇਰਾ ਪਾਇਆ
ਸਿਦਕੀ ਨੂੰ ਆ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇਆ,
ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟਾ ਸ਼ੋਕ ਦਾ,
ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ? ੧

ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਆਸ ਪਿਆਸੀ
ਦਰਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਫਿਰੀ ਉਦਾਸੀ,
ਮਿਲ ਪਿਆ ਮਾਲਕ ਲੋਕ ਦਾ,
ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ? ੨

ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾਯਾ,
ਉੱਜੜ ਖੇੜਾ ਆਣ ਵਸਾਯਾ,
ਡੇਰਾ ਭੱਜਾ ਰੋਕ ਦਾ,
ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ? ੩

ਦੂਇਆਂ ਦੀ ਹੁਣ ਗਈ ਮੁਥਾਜੀ,
ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਮੈਂ ਤੇ ਰਾਜ਼ੀ,
ਬਿਰਹੁ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਸ਼ੋਕਦਾ[1],
ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ? ੪.

ਗੁਣ ਅਵਣਗੁਣ ਮੇਰਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਲਿਆਸੁ
ਆਪੇ ਚਰਨੀ ਲਾਇ ਲਿਆਸੁ,
ਠਾਰਿਆ ਸੁ ਮਨ ਧੋਕਦਾ[1]
ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ? ੫.

ਮੈਂ ਟਹਿਲਣ, ਗੁਰ ਤਾਰਕ ਮੇਰਾ,
ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਮੇਰਾ,
ਪਾਟਿਆ ਪਰਦਾ ਰੋਕ ਦਾ,
ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ? ੬.

ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅੰਙਣ ਆਇਆ!

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗਨੀ—ਪਹਾੜੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ–੮। ਲਯ ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਆਇਆ ਈ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅੰਙਣ ਆਇਆ
ਆਇਆ ਆਇਆ ਆਇਆ ਈ।

ਘੋਲੀ ਵੰਞਾਂ ਉਨ੍ਹ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਤ ਰਾਹੋਂ ਟੁਰ ਆਇਆ ਈ,
ਚਰਖਾ ਚੁੱਕ ਅੱਗ ਵਿਚ ਘੱਤਾਂ, ਗੂਹੜਾ ਕਾਗ ਉਡਾਇਆ ਈ,
ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮਾਏ! ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਚਿਤ ਚਾਇਆ ਈ।
ਜਿਸ ਸੁਹਣੇ ਨੂੰ ਸਿਕ ਸਿਕ ਲੱਥੀ ਆਪੇ ਅਜ ਘਰ ਆਇਆ ਈ।
ਚੰਦ ਵੇਖ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵਿਹੜੇ ਭਾਗ ਲਗਾਇਆ ਈ।
ਕਲਗ਼ੀ ਜਿਗਾ ਸੀਸ ਤੇ ਸੋਹੇ ਮੱਥੇ ਨੂਰ ਸੁਹਾਇਆ ਈ।
ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨਿਗਾਹੋਂ ਵਸਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇਆ ਈ।
ਖਿੱਚਾਂ ਲਾ ਕੇ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ, 'ਖਿਚ-ਪੂਰਨ' ਅਜ ਆਇਆ ਈ।
ਦਿਓ ਮੁਬਾਰਿਕ ਰਲ ਮਿਲ ਸਹੀਓ! ਜੋ ਲੋੜਜਾ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਈ।

ਵੇ ਤੇਰੀਆਂ ਧੰਨ ਕਮਾਈਆਂ!

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ' ਦੇ ਸੁਰ ਟਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲਿਆ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਵੇ ਕੌਮਾਂ ਮੋਈਆਂ ਜਿਵਾਈਆਂ!
ਮੁਰਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਜਿਵਾਲ,
ਵੇ ਤੇਰੀਆਂ ਧੰਨ ਕਮਾਈਆਂ!
ਅਰਸ਼ੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਤੂੰ ਹੇਠਾਂ ਵੇ ਆਯਾ,
ਵੇਖੇਂ ਅਸਾਨੂੰ ਹੈ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਬਾਯਾ,

---

[1]ਛੋਕ ਦੇਂਦੇ।

[1]ਧੁਖਦਾ ਮਨ।

ਤੇ ਹੋਯਾ ਬੁਰਾ ਹੈ ਅਸਾਡਾ ਹਵਾਲ
ਵੇ ਰੋ ਰੋ ਦੇਈਏ ਦੁਹਾਈਆਂ । ਕਲਗ਼ੀਆਂ..੧.

ਅਮਿਤ ਛਕਾ ਸਾਨੂੰ ਗੋਦੀ ਤੂੰ ਲੀਤਾ
ਅਣਖ ਜਗਾਈ ਤੇ ਉੱਚਿਆਂ ਕੀਤਾ,
ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਵੇ ਜੋਤਾਂ ਅੰਦਰ ਜਗਾਈਆਂ। ਕਲਗ਼ੀਆਂ ੨.

ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਤੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਜਾਮਾਂ
ਦਾਈਆ ਉਚੇਰਾ ਵਡੇਰੜਾ ਹਾਮਾਂ,
ਮਥੇ ਚਮਕੇ ਜਮਾਲੋ ਜਲਾਲ,
ਵੇ ਤੇਗ਼ਾਂ ਹੱਥ ਫੜਾਈਆਂ । ਕਲਗ਼ੀਆਂ..੩.

ਖਾਲਸਾ ਹੋ ਅਸਾਂ ਤੇਗ਼ਾਂ ਚਲਾਈਆਂ
ਛਾਤੀਆਂ ਡਾਹ ਅਸਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਈਆਂ,
ਬਦਲੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨ ਅਸਾਂ ਨੇ ਚਾਲ,
ਵੇ ਨਾਂ ਪਿਠਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ । ਕਲਗ਼ੀਆਂ..੪.

ਖਾਲਸੇ ਤੇ ਕਹਿਰ ਕਟਕਾਂ ਦੇ ਆਏ,
ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਓ ਝੱਲ ਦਿਖਾਏ,
ਖਾਲਸਾ ਹੋਯਾ ਕਦੇ ਨ ਮਲਾਲ,
ਵੇ ਕਲਾਂ ਦੂਣ ਸਵਾਈਆਂ । ਕਲਗ਼ੀਆਂ..੫.

ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਿਵਾਈਂ,
ਨਿਗਾਹਾਂ ਸਦਾ ਅਪਣੇ 'ਵਿੱਚ ਰਖਾਈਂ,
ਬਖਸ਼ੀਂ ਤੂੰ ਨਾਮ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਘਾਲ,
ਤੇ ਹੋਵਨ ਸਫਲ ਕਮਾਈਆਂ । ਕਲਗ਼ੀਆਂ..੬.

ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ ਅਸਾਨੂੰ ਆ ਦੇਵੀਂ,
ਨਾਓ ਅਸਾਡੀ ਸਦਾ ਆਪ ਖੇਵੀਂ,
ਦੇਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਂ ਅਜ ਨਿਹਾਲ,
ਵੇ ਸਾਡੀਆਂ ਏਹੋ ਦੁਹਾਈਆਂ । ਕਲਗ਼ੀਆਂ..੭.

ਤੇਰਾ ਪੁਰਬ ਖਾਲਸਾ ਅੱਜ ਮਨਾਵੇ,
ਸਦਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪਿਆ ਜਾਵੇ,
ਭੇਟਾ ਧਰੇ ਆਪਣਾ ਜਾਨ ਮਾਲ,
ਤੇ ਤੇਨੂੰ ਦੇਵੇ ਵਧਾਈਆਂ । ਕਲਗ਼ੀਆਂ..੮.

ਸੱਦ ਸੁਣੇਂਦੀਆਂ ਮਾਏ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ - ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ ''ਜਗਾਇਆ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਸਤਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ,
ਸਾਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਕਿਸਨੇ ਜਗਾਇਆ ?
ਕੋਈ ਨ ਜਾਗੇ ਕੋਈ ਨ ਦਿੱਸੇ,
ਏ ਕਿਸ ਨੇ ਆ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ ?

ਅੰਮਾਂ ਨੀ ਇਹ ਵਾਜ ਉਹੋ ਨੀ,
ਜੋ ਧੁਰ ਅਸਮਾਨੋਂ ਆਵੇ,
ਚੀਰ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤਿ ਮੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹ ਛੁਹ,
ਸਾਡੇ ਸੀਨੇ ਨੂੰ ਆਨ ਵਿੰਨ੍ਹਾਵੇ ।
ਖਾ ਮਿਜ਼ਰਾਬ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ,
ਏ ਮੀਂਡ ਨਿਛੱਤਰੋਂ ਲੈਂਦੀ,
ਥਰਰਾਂਦੀ ਰਸਭਿੰਨੜੀ ਆਂਦੀ,
ਸਾਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਣ ਜਗਾਂਦੀ,
ਆਪਾ ਤਾਂ ਕੰਬ ਸਰੋਦ ਹੁ ਜਾਂਦਾ,
ਤੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਲਹਿਰ ਛਿੜਾਂਦੀ ।
ਸਾਜ਼ ਛਿੜੇ ਜਿਓਂ ਲਰਜ਼ ਛਿੜੇਂਦੀ,
ਤੇ ਰੂਪ ਰਾਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ।
ਓਹੋ ਸੱਦ ਮਾਹੀ ਦੀ ਸਹੀਓ !
ਜੋ ਮੁੜ ਮੁੜ ਫੇਰਾ ਪਾਵੇ,
ਓਹੋ ਲਹਿਰ ਸੰਗੀਤ ਸੁਹਣੇ ਦੀ
ਜੋ ਟੁੰਬ ਟੁੰਬ ਪੀੜ ਛਿੜਾਵੇ,
ਓਹੋ ਸੱਦ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਆਵੇ
ਨੀ ਓਹੋ ਤਣੀ ਖਿਚਾਵੇ ।
ਓਹੋ 'ਯਜਾਰ-ਅਣੀ' ਉਸ ਸਦ ਦੀ
ਜੋ ਖੁੱਭ ਕਲੇਜੇ ਜਾਵੇ ।
ਓਸੇ 'ਪਜਾਰ-ਧੁਨੀ', ਅਨੀ ਸਹੀਓ !
ਸਾਨੂੰ ਫੇਰ ਆ ਟੁੰਬ ਜਗਾਇਆ ।
ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਲਾਈ
ਸੁਹਣੇ ਦੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਾਇਆ ।
ਅਸੀਂ ਜਾਤਾ ਸੀ 'ਅਸੀਂ ਪਜਾਰ ਕਰੇਂਦੇ
ਤੇ ਸ਼ਹੁ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ,
'ਅੱਗੇ ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਓ ਸੁਹਣਾ
ਅਸੀਂ ਆਪਾ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਏ' ।
ਝੂਠ ਨੀ ਸਹੀਓ ਝੂਠ ਭੁਲੇਵਾਂ
ਸਾਨੂੰ ਸਾਰ ਨ ਪਜਾਰ ਕਰਨ ਦੀ,
ਪਜਾਰ ਕਰੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਨਾਵੇ
ਉਹਨੂੰ ਜਾਚ ਹੈ ਪਜਾਰ ਭਰਨ ਦੀ ।
ਆਪੇ ਓ ਸਾਨੂੰ ਟੁੰਬ ਜਗਾਵੇ
ਤੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਦ ਸੁਣਾਵੇ ।
ਸੱਦ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਵੰਝਲੀ ਦੀ ਆਪੇ
ਸਾਡੇ ਸੀਨੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਖੁਭਾਵੇ ।
ਆਪੇ ਪਜਾਰ ਪੰਘੂੜੇ ਚਾ ਪਾਏ,
ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੁਲਾਰੇ
ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ 'ਅਸੀਂ ਪਜਾਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਸਾਡੇ ਸ਼ਹੁ ਜੀ ਰਹਿਨ ਨਿਆਰੇ ।'
ਅੰਮਾਂ ਨੀ ! ਅਜ ਫੇਰ ਸਜਨ ਨੇ
ਸਾਨੂੰ ਫੇਰ ਨੀ ਟੁੰਬ ਜਗਾਇਆ ।
ਅਰਸ਼ਾਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਵਿਨ੍ਹੇਂਦਾ
ਉਹਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸਾ ਆਇਆ ।

ਕਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਿਰ ਗੁਦ ਦੇ ਮੇਰਾ
ਮੇਰੇ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਈਂ ।
ਰੂਪ ਦੀ ਰੱਤੀ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਮੈਨੂੰ
ਮੈਨੂੰ ਸੁਹਣਾ ਲਵੇ ਗਲ ਲਾਈ ।
ਛਡ ਨੀ ਅੰਮੀਏਂ ! ਮੋਹ ਮੁਹਾਬੇ
ਹੁਣ ਸ਼ਹੁ ਦੀ ਸ਼ਹੁ ਦੀ ਹੋਵਾਂ ।
ਨਿਰੀ ਨਿਰੀ ਉਸ ਮਾਹੀ ਦੀ ਹੋਵਾਂ
ਮੈਂ ਉਸੇ ਦੇ ਪਜਾਰ ਪੁਰੋਵਾਂ ।
ਹਾਇ ! ਸਵਾਂ ਨ ਮੈਂ ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਹੋਕੇ,
ਸਾਨੂੰ ਲੋਰੀ ਦਈਂ ਨ ਤੂੰ ਮਾਏ !
ਸਦਾ ਜਗੇਂਦੇ ਦੇ ਸਦ-ਰੰਗ-ਰੱਤੀ
ਰਹਾਂ ਸੁਹਣੇ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਏ !
ਟੁੰਧ ਕਲੇਜਾ ਵਲੂੰਧਰਨ ਵਾਲੀ
ਸਾਨੂੰ ਸੱਦ ਸੁਣੇਂਦੀਆਂ ਮਾਏ !
ਕੰਨ ਸੁਣੀਵਣ ਵਾਲੀ ਨ ਸੱਦ ਏ
ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸੜਾ ਮਾਏ !
ਸੈਨਤ ਏ ਖਿਚਣ ਕਲੇਜਿਆਂ ਵਾਲੀ
ਉਸ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਅੰਕ ਮਿਲਾਏ !
ਫ਼ਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਝੂਟੇ
ਇਹ ਸੱਦ ਝੁਟਾਂਦੀ ਆ ਮਾਏ !

ਠੁਮਰੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਦੇਸ਼ਕਾਰ । ਤਾਰ—੩ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੮ । ਗਤ—ਪੰਜਾਬੀ ਠੇਕਾ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਜੀ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ । (ਮਾ ਉਤ੍ਰਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲਗਦਾ ਹੈ) ।

‡ ‡ ‡

ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ, ਜੀਓ ! ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਜੀ

ਜਿੰਦ ਗੁਸੀ ਆਕੇ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੀ,
ਇੱਕੋ ਹੀ ਓਟ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਨੂੰ ਤੇਰੀ
ਵਾਂਙ ਮੇਘਾਂ ਦੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੁੱਠੀਓ ਜੀ !

ਗਾਉਣ ਦੀ ਤਰਤੀਬ—

ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ, ਜੀਓ ! ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਜੀ !

ਜਿੰਦ ਗੁਸੀ ਆ ਕੇ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੀ, ਜੀ...
ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ, ਜੀਓ ! ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਜੀ !

ਇਕੋ ਹੀ ਓਟ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਨੂੰ ਤੇਰੀ, ਜੀ...
ਵਾਂਙ ਮੇਘਾਂ ਦੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੁੱਠੀਓ, ਜੀ...
ਜਿੰਦ ਗੁਸੀ ਆਕੇ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੀ, ਜੀ...
ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ, ਜੀਓ ! ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ਜੀ !

ਠੁਮਰੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਦੇਸ਼ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਬਹੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੇਰੀਆਂ ਬਹੀਆਂ ਗਹੋ
ਮੇਰੀਆਂ ਬਹੀਆਂ ਗਹੋ ਜੀ,
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰੀਆਂ ਬਹੀਆਂ ਗਹੋ ਜੀ !
ਰਾਤ ਹਨ੍ਹੇਰੀ,
ਤਿਲਕਣ, ਤਿਲਕਣ
ਹਾਇ ! ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ, ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਰਹੋ ਜੀ !
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ !...

ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਸਿੱਕ' ਦੇ ਸੁਰ ਭਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ !
ਚੈਨ ਨ ਆਵੇ ਇਸ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ।
ਜਿਤ ਧਰਤੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਵਸਦਾ, ਸੁਰਤਾਂ ਉਸ ਦਿਸ਼ ਗੱਡੀਆਂ ।
ਚਲੋ ਸਹੀਓ ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਚੱਲੀਏ, ਮਾਰ ਉਲਾਂਘਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ।
ਜਾਨ ਜਾਨ ਵਿਚ ਤਦੋਂ ਆਵਸੀ, ਚਰਨੀਂ ਜਾ ਜਦ ਲੱਗੀਆਂ ।

ਪੰਡਤ ਸ਼ਿਵ ਦੱਤ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਹਰੇ ਦੀ' ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਮੈਂਡੀ ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ਲਾਲ ਵੇ !

ਮੈਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਸੱਦਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਸ ਬਹਾਲ ਵੇ !
ਇਕ ਵੇਰੀ ਤੱਕੀਂ ਅੱਖੀਓਂ ਮੈਨੂੰ ਤਕ ਤਕ ਕਰੀਂ ਨਿਹਾਲ ਵੇ!
ਦਿਹੁੰ ਪੁੰਨੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ! ਕੁਈ ਦਮ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਾਲ ਵੇ !
ਇਸ ਚਰਖੇ ਨੂੰ ਘੁਣ ਖਾ ਗਿਆ, ਸਿਰਲੋਂ ਦਾ ਦਿਸਦਾ ਕਾਲ ਵੇ !
ਕਰ ਮਿਹਰ ਪੁਰਾਣੇ ਦਾਸ ਤੇ ਇਕ ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਪਾਲ ਵੇ !
ਕਰ ਬਹੁੜੀ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ਦਰ ਢੱਠਾ ਦਾਸ ਸੰਭਾਲ ਵੇ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਉਸਤਤੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੁੱਪਾਲੀ ਕਲਜਾਣ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਦਾਦਰਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੬ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਏਕ ਤੂੰ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਅਨਾਥ ਨਾਥ ਏਕ ਤੂੰ, ਸਨਾਥ ਨਾਥ ਟੇਕ ਤੂੰ
ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਸਥਾਉਂ ਤੂੰ, ਨਿਓਟਿਆਂ ਦੀ ਛਾਉਂ ਤੂੰ । ੧.
ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਤੂੰ ਮਾਣਦਾ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਸਿਆਣਦਾ,
ਜ਼ਿਮੀਂ ਪਿਆ ਜੂ ਪਾਂਵਦਾ, ਗਲੇ ਦਿ ਨਾਲ ਲਾਂਵਦਾ ! ੨.
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੇ ਕਦੇ ਕਿਤੇ ਡੁਬੰਦਿਆਂ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤਕੇਂ
ਬਚਾਂਵਦਾ, ਰਖਾਂਵਦਾ, ਤਰਾਂਵਦਾ, ਪੁਚਾਂਵਦਾ । ੩.
ਵਿਗਾੜਿਆਂ ਸੁਵਾਰ ਦੇਂ, ਸੁਵਾਰਿਆਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦੇਂ,
ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆਂ ਮਿਲਾਇ ਦੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰੈ ਪੁਚਾਇ ਦੇਂ । ੪.
ਧੁਰੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤ੍ਰਠੋ ਤੁਸੀਂ, ਕਰੋ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਦੁਖੀ ਅਸੀਂ,
ਤਰਾ ਲਓ, ਬਚਾ ਲਓ, ਸ਼ਰਣਾਗਤਾਂ ਸਮਾ ਲਓ । ੫.
ਸਮ੍ਰੱਥ ਤੂੰ ਬਚਾਣ ਨੂੰ, ਅਸਾਡੜਾ ਹੈਂ ਮਾਣ ਤੂੰ,
ਦਰੇਂ ਆ ਪਏ ਬਚਾ ਲਓ ਲੜ ਲੱਗਿਆਂ ਤਰਾ ਲਓ । ੬.

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

(ਦੂਜੀ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵੇਲੇ)

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੋਹਣੀ । ਤਾਲ—ਪਸ਼ਤੋ । ਗਤ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਮੋੜੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੈ ਦੇਰ ਹੋਈ ਵੀਰ ਜੀ ! ਵਾਗਾਂ ਤੁਸਾਂ ਨਾ ਮੋੜੀਆਂ,
ਨਾਂ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾਂ ਘੱਲਿਆ, ਕੀ ਮੋਹ ਤਣਾਵਾਂ ਤੋੜੀਆਂ ?
ਨਾਂ ਸੁਪਨਤਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸ ਹੋਏ, ਧਜਾਨ ਵੀ ਹੈ ਹਾਰਿਆ,
ਏ ਭੈਣ ਵਾਰੀ, ਵੀਰ ਅਰਸ਼ੀ ! ਕਿਉਂ ਅਸਾਂ ਵੀਸਾਰਿਆ ?
ਹੋ ਰੂਪ ਆਤਮ ਵੀਰ ਜੀ ! ਹੈ ਅਸਾਂ ਸਾਕ ਪਛਾਣਿਆਂ,
ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦਾਯਾ ਰੂਪ ਹੋ ਔਗੁਣ ਕਦੇ ਨਾਂ ਛਾਣਿਆਂ ।
ਹਾਂ, ਬੰਨ੍ਹ ਦਾਵੇ ਸਾਕ-ਗੀਰੀ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਆਪ ਤੇ,
ਨਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਰੂਪ ਰੱਬੀ ਆਪਣਾ ਕਰ ਥਾਪਦੇ ।
ਹੋ ਵਾਂਙ ਸੂਰਜ ਜਗਤ-ਸਾਂਝੇ ਤਾਰਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ,
ਮੈਂ ਕਮਲ ਵਾਂਙੂ ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ਨਾਂ ਸਾਰ ਨੂੰ ।
ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੋ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਬਖਸ਼ੋ ਜੁ ਭੁੱਲਾਂ ਸਾਡੀਆਂ,
ਮੋੜੋ ਮੁਹਾਣਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂਘਾਂ ਹੁਯਾਂ ਰੁਣ ਡਾਢੀਆਂ ।
ਮੈਂ ਨੈਣ ਭਰ ਭਰ ਆਂਵਦੇ, ਡੁਲ੍ਹ ਜਾਂਵਦੇ ਫਿਰ ਭਰਦਿਆਂ,
ਫਿਰ ਡੁੱਲ੍ਹਦੇ, ਫਿਰ ਰੋਕਦੀ, ਜਾਂਦੇ ਜਰੇ ਨਾਂ ਜਰਦਿਆਂ ।
ਜਦ ਸੱਦ ਸੁਹਣੀ ਹੋਂਵਦੀ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਭੰਨੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਦਲ੍ਹੀਜੇ ਥਿੜਕਦੀ ਮੁੜ ਹੋ ਨਿਰਾਸੀ ਆਂਵਦੀ ।
ਜੇ ਵਾਜ ਮਿੱਠੀ ਆਂਵਦੀ, ਮੈਂ ਵੀਰ ਜਾਣਾ ਆ ਗਿਆ,
ਯਾ ਸਾਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਪਜਾਰਾ ਲੈ ਦੁਆਰੇ ਆ ਰਿਹਾ ।
ਹੇ ਵੀਰ ! ਸੋਚੋ ਹਾਲ ਨੂੰ ਜਦ ਮੈਂ ਨਿਰਾਸੀ ਰੋਂਵਦੀ,
ਦਿਲ ਧੜਕਦਾ, ਮਨ ਟੁੱਟਦਾ ਮੈਂ ਬੈਠ ਛਮ ਛਮ ਰੋਂਵਦੀ ।
ਜਾਂ ਰੈਣ ਭਿੰਨੀ ਤ੍ਰੇਲ ਦੀ ਲੈ ਤਾਰਿਆਂ ਛਬਿ ਛਾਉਂਦੀ,
ਹੈ ਵਾਉ ਨਿੱਕੀ ਰੁਮਕਦੀ, ਏਕਾਂਤ ਪਜਾਰੀ ਆਉਂਦੀ,
ਮੈਂ ਦੇਖਦੀ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਛਹਿਬਰ ਇਲਾਹੀ ਆ ਰਹੀ
ਪਰ ਇਲਾਹੀ ਗਾਣ ਹਾਰੇ ਵੀਰ ਬਿਨ ਘਬਰਾ ਰਹੀ,
ਤਦ ਹੋ ਨਿਰਾਸੀ ਕੂਕਦੀ, ਹੇ ਵੀਰ ਜੀ ! ਮੈਂ ਵਿਲਪਦੀ,
ਹਾਂ, ਅੰਤਿ ਵਜਾਕੁਲ ਲੁੱਛਦੀ ਤੇ ਹੋ ਵਿਰਾਗਨ ਤੜਪਦੀ ।
ਜੇ ਵੀਰ ਜੀ ! ਏ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿਸ ਵਿਲਾਯਤ ਹੋ ਗਏ ?
ਤਾਂ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂ ਦਾਸ ਕੋਈ ਹਾਲ ਮੇਰਾ ਜਾ ਕਹੇ ।
ਕਦ ਦੇਹੁ ਆਵੇ ਭਾਗ ਭਰਿਆ ਵਾਜ ਕੰਨੀ ਏ ਪਏ :—
'ਬੇਬੇ' ਕਹੇ ਓ ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖ ਬੇਬੇ ਸਦੱਕੜੀ ਹੋ ਜਏ ।
ਹੋ ਜਾਉਂ ਵਾਰੀ ਓਸ ਵੇਲੇ ਘੋਲ ਘੱਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਵਾਰ ਸੱਟਾਂ ਵੀਰ ਉਤੋਂ, ਵਰਤ, ਹਠ, ਤਪ, ਜਾਪ ਨੂੰ !
ਮੈਂ ਮਾਣ ਛੱਡਾਂ ਸਾਕ ਦਾ, ਹੇ ਗੁਰੂ ! ਜਾਣੋਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ;
ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਭਾਰੀ, ਮੰਗਦੀ ਏ ਭਿੱਖ ਹਾਂ :—
ਹੇ ਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ! ਖੈਰ ਪਾਵੋ, ਖੈਰ ਪਾਵੋ ਦਰਸ ਦੀ,
ਏ ਹੋ ਨਿਮਾਣੀ ਦ੍ਵਾਰ ਢੱਠੀ, ਦਰਸ ਤਾਂਈਂ ਤਰਸਦੀ ।
ਹੋ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਪਰ ਜੀ ਦੀ ਜਾਣਨਹਾਰ ਹੋ,
ਜੀਅਦਾਨ ਦੇਵੋ ਜੀਵ ਤਾਂਈਂ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣ ਹਾਰ ਹੋ ।

* * * * *

ਔਹ ਚਾਨਣਾ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅੰਙਣ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ਲਿਸ਼ਕਿਆ ?
ਔਹ ਨੂਰ ਸਾਰੇ ਖਿੜ ਪਿਆ, ਬਿਰਹੋਂ ਹਨੇਰਾ ਖਿਸਕਿਆ ।
ਹੈ ਵੀਰ ਦੈਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਸੀ 'ਯਾਦ' ਬੂਟਾ ਲਾ ਗਿਆ,
ਨਿਜ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣ ਆ ਗਿਆ ਇਕ 'ਯਾਦ' ਕੀਤੇ ਆ ਗਿਆ ।

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ 'ਵੀਰ ਆਗਮ'

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੁਹਣੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਘਰ ਆਇਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆਓ ਸਹੀਓ ! ਰਲ ਦਿਓ ਵਧਾਈ, ਵੀਰ ਮੇਰਾ ਘਰ ਆਇਆ ।
ਅੰਮੀਂ ਜਾਇਆ ਵਿਹੜੇ ਵੜਿਆ, ਵਿਹੜਾ ਫੇਰ ਸੁਹਾਇਆ ।
ਘੋਲੀ ਸਦਕੇ ਰਾਹਾਂ ਉੱਤੋਂ, ਵੀਰ ਜਿਨ੍ਹੀਂ ਟੁਰ ਆਇਆ ।
ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਸੀਤਲ ਕਰਕੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਘਰ ਆਇਆ ।
ਸਾਨੂੰ ਠਾਰਨ ਸੁਹਣਾ ਵੀਰਨ ਅਪਣੇ ਘਰ ਫਿਰ ਆਇਆ ।
ਅਰਸ਼ ਕੁਰਸ਼ ਦਾ ਨੂਰ ਵੇ ਲੋਕੋ ! ਨੂਰ ਜਿਨ੍ਹੇ ਜਗ ਲਾਇਆ ।
ਮਾਲਕ ਪਾਲਕ ਤੇ ਜਗ ਤਾਰਕ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਆਇਆ ।
ਪਜਾਰ ਅਮਿੱਤਾ ਭਰ ਭਰ ਲਜਾਯਾ, ਜਗ ਤੇ ਆਨ ਲੁਟਾਇਆ ।

ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇ ਅਪਣੇ ਕੀਤਾ, ਗੋਦ ਪ੍ਰਭੂ ਜਗ ਪਾਇਆ ।
ਉਹ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅਜ ਵੇ ਲੋਕੋ ! ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਘਰ ਆਇਆ ।
ਅੱਜ ਵਧਾਈਆਂ, ਅੱਜ ਸਹੇਲੀਓ, ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਘਰ ਆਇਆ,
ਅੰਮੀਂ ਜਾਇਆ ਵੀਰਨ ਪਜਾਰਾ, ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਘਰ ਆਇਆ ।
ਬਾਰਾਂ ਬਰਸ ਉਦਾਸੀ ਕਰਕੇ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਫਿਰ ਆਇਆ ।
ਮੇਰੇ ਤੇਰੇ ਸਭ ਦੇ ਦੁਾਰੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਫਿਰ ਆਇਆ ।
ਸੱਤਿਨਾਮ ਦੀ ਜਾਗ ਲਗਾਕੇ, ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇ ਆਇਆ ।
ਅੱਜ ਵਧਾਈਆਂ ਕੁੱਲ ਜਗਤ ਨੂੰ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਘਰ ਆਇਆ ।

———

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ ਬਿਰਹਾ
(ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਪਰ)

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਜਿਲਾ ਸਿੰਧੜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਯਾ । ਤਾਰ - ੩ । ਗਤ— ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ —ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ — 'ਬਿਦੇਸ਼ ਧਾਏਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ— ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਹਿ ਬਰਸ ਬੀਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਿਦੇਸ਼ ਧਾਏ,
ਆਇਆ ਨ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾ ਧੌਲੇ ਹੋ ਕੇਸ ਆਏ ।
ਉਮਰਾ ਦਾ ਸੂਰ ਢਲਿਆ ਪਾਸਾ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਫਿਰਿਆ,
ਰੋ ਰੋ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਹਾਏ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਨ ਦੇਸ਼ ਆਏ !
ਆਵੇਂ ਕਦੀ ' ਤਾਂ ਆਵੇਂ, ਪਜਾਰੇ ! ਦਰਸ਼ ਦਿਖਾਵੇਂ,
ਆਖਾਂ ਕਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੀ: 'ਪਜਾਰੇ ਸੁਦੇਸ਼ ਆਏ' ।
ਤਰਸਨ ਏ ਨੈਣ ਪਜਾਸੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਨੀਰ ਭਾਲਣ,
ਪਰਸਨ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਏ ।
ਹਿਰਦਾ ਉਛਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕੰਬੇ ਕਲੇਜੜਾ ਏ,
ਤਾਂਘੇ ਸੁਣਨ ਸੁਨੇਹਾ: 'ਤੇਰੇ ਨਰੇਸ਼ ਆਏ' !
ਆਏ ਨ ਹਾਇ ਪਜਾਰੇ, ਤਾਂਘਾਂ ਨ ਖਿੱਚ ਲਜਾਈਆਂ
ਹਾਰੇ ਉਪਾਵ੍ਵ ਸਾਰੇ, ਕੋਈ ਨ ਪੇਸ਼ ਜਾਏ ।
ਆਪੇ ਦਿਆਲ ਹੋਕੇ, ਆਪੇ ਦਿਦਾਰ ਦੇਵੇ,
ਦੇਖੇ ਬਿਨਾ ਹੇ ਪਜਾਰੇ ! ਕੀਕੂੰ ਕਲੇਸ਼ ਜਾਏ ?
ਆ ਜਾ ਦਇਆ ਦੇ ਵਾਲੀ ! ਮਾਲੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਤੂੰ;
ਪਾਲੀਂ ਏ ਬਾਗ ਅਪਨਾ, ਸੁਕਦਾ ਏ ਬੇਸ਼ ਜਾਏ !
ਵਧਦੀ ਉਮਰ ਹੈ ਜਾਂਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹੋਂਦਾ
ਬਿਰਹਾ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਹੀ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵੇਸ ਆਏ ।
ਬਿਰਹਾ ਹੈ ਰੋਗ ਮੇਰਾ, ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ ਦਾਰੂ,
ਆਜਾ ਤਬੀਬ ਮੇਰੇ, ਬਿਤਦੀ ਵਰੇਸ ਜਾਏ ।
ਆ ਜਾ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਸਦਕੇ,
ਥੱਕੇ ਉਪਾਉ ਮੇਰੇ, ਮੇਰੀ ਨ ਪੇਸ਼ ਜਾਏ !
ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਤੇਰੀ ਦਇਆ ਤੇ ਦਾਇਆ,
ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਬਾਝੋਂ ਮੇਰਾ ਨ ਕਲੇਸ਼ ਜਾਏ ।

———

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ ਬਿਰਹਾ' (ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਪਰ) ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਰੁਖੜਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਠਾਠਾਂ ਹੈ ਨੀਰ ਮਾਰੇ,
ਲੱਗੀ ਹੈ ਕੋਰ ਹੇਠਾਂ ਢੈਂਦੇ ਪਏ ਕਿਨਾਰੇ ।
ਉਛਲੇ ਨਦੀ ਚੜ੍ਹ ਆਵੇ ਕੱਪਰ ਪਵਨ ਵਡੇਰੇ,
ਘੁੰਮਣ ਤੇ ਘੇਰੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਚਲਣ ਕਰਾਰੇ ।
ਫੇਰਾ ਹੈ ਰੁੱਤ ਖਾਧਾ, ਰੁਖੜਾ ਏ ਕੰਬਦਾ ਹੈ
ਪੱਤੇ ਸੁਕ ਹੋਏ ਪੀਲੇ ਟਹਿਣੇ ਝੁਰੇਂਦੇ ਸਾਰੇ ।
ਬੀਤੀ ਬਸੰਤ ਪਜਾਰੀ ਨਾਲੇ ਬਸੰਤ ਰਿਦੀਆਂ,
ਬੀਤਜਾ ਹੁਨਾਲ ਤਿੱਖਾ, ਬਰਖਾ ਬਿਤੇ ਹੁਲਾਰੇ ।
ਰਸ ਰੂਪ ਰੰਗ ਉਡਦੇ, ਕੁਮਲਾਉ ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਤੁਰਿਆ ਸੁਹਾਉ ਜਾਂਦਾ ਜਰ ਨੇ ਆ ਪਰ ਖਿਲਾਰੇ ।
ਰੁਖੜੇ ਨਿਮਾਨੜੇ ਤੇ ਐਸੀ ਉਦਾਸੀ ਛਾਈ;
ਆਸਾ ਨਿਰਾਸ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੇ ਹੁਲਾਸ ਹਾਰੇ ।
ਕਿੱਥੇ ਕੁਮਾਰ ਉਮਰਾ ਕਿੱਥੇ ਬੁਢਾਪੜਾ ਏ,
ਕਿੱਥੇ ਓ ਭਰ ਜੁਆਨੀ ਜੋਬਨ ਦੇ ਓ ਪਸਾਰੇ ?
ਅੱਗਾ ਹੈ ਆਇਆ ਨੇੜੇ ਪਿੱਛਾ ਰਿਹਾ ਦੁਰਾਡਾ,
ਦਿਨ ਮੀਟਿਆ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਸੈਨਤ ਹੈ ਰਾਤ ਮਾਰੇ ।
ਬੀਤੀ ਸੁ ਬਾਤ ਗੁਜ਼ਰੀ, ਟਲਦੀ ਨ ਆਣ ਵਾਲੀ,
ਰੁਖੜਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕੇ ਤੇ ਕਿਉਂ ਪੁਕਾਰੇ ?
ਪਜਾਰਾ ਸੀ ਪਜਾਰ ਭਰਿਆ ਕਰਦਾ ਪਿਆਰ ਆਪੇ,
ਰੁਖੜਾ ਢਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤਰਸੇ ਸਜਨ ਦਿਦਾਰੇ ।
ਪਜਾਰਾ ਬਿਦੇਸ਼ ਫਿਰਦਾ ਮੋੜੇ ਨਹੀਂ ਮੁਹਾੜਾਂ,
ਤਰਸੇ ਏ ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਮੁਖੜਾ ਕਿਵੇਂ ਦਿਖਾਰੇ ।
ਤਰਸਾਂ ਮੈਂ ਸਿੱਕ ਬੱਧਾ ਲੋਚਾਂ ਮੈਂ ਲੋਚ ਭਰਿਆ,
ਤਾਂਘਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂਘ ਕੁੱਠਾ: ਆਵੀਂ ਹੇ ਰਬ ਸੁਆਰੇ !
ਰਾਜਾ ਹਾਂ ਆਲਸੀ ਮੈਂ, ਪਰਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਂਦਾ,
ਕੋਧ੍ਰਾ ਨ ਦੁੱਧ ਵਾਲਾ, ਮੇਰੇ ਨਸੀਬ ਪਜਾਰੇ !
ਕੋਈ ਨ ਜਾਪ ਹੋਯਾ, ਕੀਤੀ ਕੁਈ ਨਾ ਕਰਨੀ,
ਤੜਫੇ ਏ ਰੂਹ ਨਿਮਾਣੀ, ਮਿਲਨਾ ਚਹੇ ਦੁਲਾਰੇ ।
ਸਿੱਕੋਂ ਹੈ ਢੂੰਡ ਵਧਦੀ, ਵਧਦੀ ਹੈ ਸਿੱਕ ਢੂੰਡੋਂ,
ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਢੂੰਡ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਬਿਤੇ ਦਿਹਾੜੇ ।
ਆਵੀਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਆਵੀਂ ਦਿਦਾਰ ਦੇਵੀਂ,
ਸਦਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਵੀਂ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦੁਾਰੇ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮੈਨੂੰ ਸਫਰ ਹੈ ਆਯਾ,
ਆਵੀਂ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਆਰੇ !
ਠੱਲ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਨੈਣ ਉਣੇ, ਜ਼ੋਰੀਂ ਹੈ ਨੀਰ ਆਵੇ,
ਆਏ ਨੂੰ ਫੇਰ ਰੋਕਾਂ ਝੁਕਦਾ ਨ, ਜ਼ੋਸ਼ ਮਾਰੇ ।

ਤਰਸਾਂ ਤਰਸ ਨਿਮਾਣੇ ਡੂੰਘੇ ਲਹੇ ਏ ਜਾਂਦੇ,
ਰੋਂਦੇ 'ਦੀਦਾਰ ਤੇਰਾ ਡੁਬਦਯਾਂ ਨੂੰ ਆਕੇ ਤਾਰੇ' ।
ਤਾਰੀਂ ਹੇ ਤ੍ਰਾਣ ਕਰਤਾ ! ਰੱਖੀਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ !
ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰੇ !

ਕੰਬੇ ਹਿਯਾਉ ਮੇਰਾ, ਥਰਥਰ ਕਰੇ ਕਲੇਜਾ,
ਬੀਤੀ ਹੈ ਰੈਣ ਸਾਰੀ, ਉਮਰਾ ਦੇ ਲਟਕੇ ਤਾਰੇ ।
ਢੋਈ ਨ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਜੇ ਨਿਬੇੜਾ,
ਠਾਹਰ ਨ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਮੈਂਡੇ ਜਿ ਗੁਣ ਵਿਚਾਰੇਂ !
ਭਾਵੇਂ ਹਾਂ ਪੁੰਜ ਔਗੁਣ ਪਾਪਾਂ ਪਹਾੜ ਬਣਿਆਂ,
ਅਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤਕਾਵੇਂ, ਔਗੁਣ ਨ ਮੈਂ ਚਿਤਾਰੇਂ ।
ਸੁਪਨੇ ਦੀਦਾਰ ਦੇਖਾਂ, ਜਾਣਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਆਏ,
ਤ੍ਰਬੁਕਾਂ ਨ ਜਾਗ ਦੇਖਾਂ ਰੋਵਾਂ ਮੈਂ ਮਾਰ ਨਾਅਰੇ ।

ਪੰਛੀ ਵਣਾਂ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦੇਵਣ ਮਨੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ।
"ਪਜਾਰਾ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਆਵੇ ਲੋਕੋ ! ਕਰੋ ਤਿਆਰੇ" ।
ਪਜਾਰਾ ਨ ਦੇਸ਼ ਆਵੇ, ਟੁਟਦਾ ਰਿਦਾ ਹੈ ਜਾਵੇ
ਟੁਟਦੀ ਉਮੈਦ ਬੱਝਦੀ, ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੈਂ ਭਾਗ ਨਜਾਰੇ ।

ਤਾਰੇ ਹਨ ਰਾਤ ਚੜ੍ਹਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਡਲ੍ਹਕ ਮਾਰਨ,
ਕਰਦੇ ਦਿਦਾਰ ਤੇਰਾ, ਉੱਚੀ ਓ ਥਾਂ ਖਲ੍ਹਾਰੇ ।
ਥਲ ਤੇ ਹੈ ਵਾਸ ਮੇਰਾ ਨੀਵਾਂ ਹਾਂ, ਜਾਤਿ ਨੀਵੀਂ,
ਕੀਕੂੰ ਦਿਦਾਰ ਪਾਵਾਂ ਬੈਠੇ ਹੋ ਦੂਰ ਸਾਰੇ ।

ਤਾਰਜੋ ! ਦਿਓ ਸੁਨੇਹਾਂ, ਆਖੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤਾਈਂ :—
"ਤਰਸੇ ਹੈ ਸਿੱਖ ਬੁਢੜਾ ਰੋਵੇ ਹੈ ਪਾਇ ਪਾਹਰੇ ।
"ਕੂਕੇ ਹੈ ਕੂੰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਛੁੜੀ ਜੁ ਡਾਰ ਕੋਲੋਂ
"ਖੰਭਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨੜੀ ਜੋ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਮੰਨਦੀ ਲਾਰੇ ।
"ਐਸੇ ਨਿਮਾਣੇ ਨੀਵੇਂ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਵੋ
"ਜਾਵੋ ਜੀ ਬੇਗ ਧਾਈ, ਪਾਵਨ ਕਰੋ ਸੁ ਦ੍ਵਾਰੇ !"
ਮਿੱਠੀ ਹੈ ਪੌਣ ਆਵੇ, ਸੂੰਘੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਏ,
ਪਜਾਰੇ ਦੀ ਗੰਧੋਂ ਖਾਲੀ, ਐਵੇਂ ਲਵੇ ਹੁਲਾਰੇ ।

ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤ੍ਰੇਲ ਭਿਨੀ, ਭਿਜਦੀ ਨ ਰਾਤ ਕੋਈ,
ਪਜਾਰਾ ਬਿਦੇਸ਼ ਬੈਠਾ, ਬਿਰਹੋਂ ਤਪਨ ਪਹਾਰੇ ।
ਕੋਈ ਜਿ ਰਾਗ ਗਾਵੇ, ਬਿਰਹੋਂ ਭੁਯੰਗ ਜਾਗੇ,
ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਪਿੜਾਈ, ਡੰਗੇ ਲਏ ਫੂੰਕਾਰੇ ।

ਐਸਾ ਕੁਈ ਜਿ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਵਨ,
ਆਖੇ 'ਸ੍ਵਦੇਸ਼ ਜਾਵੋ ਪੀੜਾਂ ਦੇ ਹਰਨ ਹਾਰੇ !'
ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਜਿ ਹੋਵੇ ਬੈਠੇ ਵਲੈਤ ਕਿਸ਼ ਹੋ ?
ਭੇਜਾਂ ਸੰਦੇਸੜਾ ਮੈਂ: 'ਆਵੋ ਮਿਲੋ ਪਿਆਰੇ !'

ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਚ ਮੈਨੂੰ, ਕੋਈ ਨ ਗੱਲ ਅਹੁੜੇ,
ਕੋਈ ਨ ਪੇਸ਼ ਚੱਲੇ, ਕੀਤੇ ਉਪਾਉ ਹਾਰੇ ।
ਬੇ ਆਸਰਾ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲਦੀ ਨ ਡਾਢ ਦਿਲ ਨੂੰ,
ਹੀਣਾਂ ਹੋ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਡਿੱਗਾ ਹਾਂ ਹਾਰ ਦ੍ਵਾਰੇ ।

ਸਦਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਵੋ, ਪਾਵੋ ਦਿਦਾਰ ਭਿੱਛੜਾ,
ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਖ਼ੈਰ ਪਾਵੋ ਪਾਲਣ ਬਿਰਦ ਦੇ ਵਾਰੇ !
ਜਾਣੋਂ ਜੋ ਬੀਤਦੀ ਹੈ, ਜਾਣੀ ਹੋ ਜਾਣ ਗੁਰੂ ਜੀ !
ਸਦਕੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਅਪਣੇ ਆਜਜ਼ ਨੂੰ ਦਿਉ ਦਿਦਾਰੇ ।

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ 'ਗੁਰ ਨਾਨਕ-ਆਗਮ'

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ – 'ਪਰਚਾਵਨ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਤਾਨਾਂ ਉਠਨ ਅਜੈਬੀ ਐਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਨਾਂ ਪਰਚਾਵਨ,
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹਾਸੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਅੰਪਣੇ ਵਿੱਚ ਨ ਲਾਵਨ,
ਕੋਇਲ ਆਣਿ ਅੰਬ ਤੇ ਕੂਕੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਦੇ ਝੁੰਜਲਾਵਨ,
ਮੋਰ, ਪਪੀਹਾ, ਸਾਵਣ ਆਏ ਮੈਨੂੰ ਨਾਂ ਬਹਿਲਾਵਨ ।
ਮੁੜ ਮੁੜ ਧਯਾਨ ਤੁਧੇ ਵਲ ਪੈਂਦਾ ਖਯਾਲ ਤੁਧੇ ਵਲ ਜਾਵਨ,
ਵਾਕ ਤੁਧੇ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਗੂੰਜਣ ਧੂਹ ਕਲੇਜੇ ਪਾਵਨ,
ਚੋਜ ਆਂਵਦੇ ਚੇਤੇ ਤੇਰੇ ਮੂਹ ਮੂਹ ਚਿੱਤ ਲਿਜਾਵਨ,
ਨੈਣ ਤੁਧੇ ਦੇ ਉਵੇਂ ਦਿਸੀਂਦੇ ਤੱਕਣ ਤੇ ਮੁਸਕਾਵਨ ।
ਪਰਚੇ ਕਿਸੇ ਨ ਪਰਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਵਾਦ ਨ ਜਿਨ੍ਹ ਲੁਭਾਵਨ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹ ਉਜਾੜ ਹੋ ਗਈ 'ਕੱਲਾਂ ਆ ਆ ਖਾਵਨ,
ਤਰਸ ਜੋਗ ਹੈ ਦਸ਼ਾ ਓਸ ਦੀ ਘਬਰਾਵਨ ਅਕੁਲਾਵਨ ।
ਨਹੀਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਿਕਵਾ:—ਕਿਉਂ ਫੇਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਵਨ ?
ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿਣ ਰਜ਼ਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਓ ਬਣੇ ਨ ਮੈਂ ਕੁਰਲਾਵਨ ।
ਰਾਂ, ਪਰ ਦਰਦ ਕਲੇਜੇ ਵੱਧਣ ਪੀੜਨ ਤੇ ਕਸਕਾਵਨ ।
ਕੀ ਮੈਂ ਹੱਕ, ਮੈਂ ਗੁਣ ਹੈ ਕਿਹੜਾ ? ਕਿਉਂ ਮੈਂ ਯਾਦ ਕਰਾਵਨ ?
ਅੱਕ ਜਾਣ ਜੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਗਥਰੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਵਨ,
ਤਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਤਾਈਂ, ਓਹ ਉੱਚੇ ਤੇ ਪਾਵਨ ।
ਪਰਇਕ ਤਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂਵਿਚ ਵਸਦਾ, ਜੋ ਉਹ ਸਦਾਂ ਲੁਟਾਵਨ,
ਦਰਦ ਰਵਾਨਿਆਂ ਤੇ ਨਿਤ ਤ੍ਰੁੱਠਣ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦ ਤਕਾਵਨ ।
ਕਰਕੇ ਮਿਹਰ ਦਰਸ ਜੇ ਦੇਵਨ ਮਿਟਦੇ ਨੈਣ ਖੁਲ੍ਹਾਵਨ,
ਰੱਬੀ ਰੂਪ ਦਿਖਾਕੇ ਅਪਣਾ ਝਲਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘਾਵਨ ।

ਨੈਣ ਖੁਹਲਕੇ :—

ਕੌਣ ਨੈਣ ਝੁਕ ਰਹੇ ਦਾਸ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਜਾਰੀ ਪਾਵਨ ?
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਹਰ ਵਸਾਇ ਕਾਲਜੇ ਝਰਨ ਝਰਨ ਝਰਨਾਵਨ ।
ਏ ਹਨ ਨੈਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜੋ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਪਜਾਰਨ,
ਆਣ ਬਣੀ ਤੇ ਬਹੁੜਨ ਜਿਹੜੇ ਪਤਿਤਾਂ ਕਰਦੇ ਪਾਵਨ ।
ਤ੍ਰੁੱਠੇ ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਤੇ ਢਰਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਨ ਬਰਸਾਵਨ,
'ਮੋਰਨ-ਹਾਰ' ਦੇਸੋਂ ਇਹ ਬੰਦਾ 'ਅਮਰਾ-ਪੁਰਿ' ਪਹੁੰਚਾਵਨ,
ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੁਧ ਆਵਨ,
ਸੁਹਣਾ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਕੇ ਅਪਣਾ ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਵਨ ।
ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਉਹ ਜਾਵਨ,
ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਇਹ ਆਵਨ ।

ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ-੧

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

(ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਪਰ) ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਮਾਰੀਆਂ ਮੈਂ, ਕਿਧਰੋਂ ਨ ਸਾਰ ਆਈ,
ਆ ਕੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾਂ ਕੰਨੀ ਬਲੇਲ ਪਾਈ।
ਮੂਰਖ ਅਜਾਣ ਭਾਰੀ, ਜਾਣਾਂ ਨ ਸਾਰ ਕੋਈ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਿਝਾ ਨ ਸ਼ੱਕੀ, ਲੀਤਾ ਜਨਮ ਅਜਾਈਂ।
ਅਉਗੁਣ ਭਰੀ ਨਿਮਾਣੀ, ਕੋਈ ਨ ਸਾਰ ਜਾਣਾਂ
ਐਪਰ ਪਿਆਰ ਖਿੱਚੀ ਰੋਂਦੀ ਸਦਾ ਰਹਾਈਂ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ, ਉਸਦੀ ਨ ਸਾਰ ਮੈਨੂੰ,
'ਮੇਰਾ ਹੈ' 'ਕੰਤ ਮੇਰਾ' ਜੀ ਮਾਣ ਇਹ ਧਰਾਈਂ।
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਤੈਂ ਤਰਸਾਂ ਤੇ ਰਹਿਮ ਵਾਲੇ!
ਤੜਫਾਂ ਦਿਨੇਂ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਠੰਢ ਪਾਈਂ।
ਤਾਰਨ ਗਏ ਜਗਤ ਨੂੰ, ਡੁਬਦੇ ਬਚਾਏ ਕਿੰਨੇ,
ਡੁਬਦੀ ਮੈਂ ਮੋਹ-ਤਰੰਗੀ, ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਤਾਰ ਸਾਈਂ!
ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਜੋਗ ਨਾਹੀਂ ਤੇਰੀ ਸਦਾਂਵਦੀ ਹਾਂ,
ਲਾਈ ਜਿ ਆਪ ਲੜ ਸੀ ਲਾਈ ਦੀ ਪਾਲ ਸਾਈਂ!
ਸ਼ਰਮਾਂ ਨਿਬਾਹ ਦੇ ਸਾਈਆਂ! ਲਗੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਚਾੜ੍ਹੀਂ,
ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਕੇ ਆਂਦੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲਾਈਂ।
ਔਗੁਣ ਨ ਵੇਖ ਮੇਰੇ, ਦੇਖੀਂ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਤੂੰ,
ਅਪਣੀ ਜਿ ਆਪ ਕੀਤੀ, ਆਪੇ ਦਿਈਂ ਨਿਭਾਈ।
ਨਿਮਾਣੇ ਜੁ ਮਾਣ ਲੀਤੇ, ਕੀਤੇ ਜੁ ਆਪਣੇ ਤੈਂ;
ਅਪਣੱਤ ਦੀ ਤੂੰ ਲੱਜਜਾ ਆਪੇ ਹੀ ਪਾਲ ਸਾਈਂ!
ਆਵੀਂ ਹੇ ' ਕੰਤ ਪਜਾਰੇ! ਆਵੀਂ ਸਿਰੇ ਦੇ ਮਾਲਕ!
ਦੇਵੀਂ ਦਿਦਾਰ ਆਪੇ, ਆਪੇ ਹੀ ਪਾਰ ਲਾਈਂ।

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਹੋਂ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ-੨

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਰਾਮਕਲੀ। ਤਾਲ—੩। ਗਤ–ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਚਲੰਤ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਜਾਵਨੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਯਾਦ ਕਰੇ ਕਰ ਤੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ! ਸਦਕੇ ਹੋ ਹੋ ਜਾਵਨੀਆਂ।
ਖਲੀ ਉਡੀਕਾਂ ਵਾਟ ਤੁਧੇ ਦੀ, ਰਸਤੇ ਪਈ ਤਕਾਵਨੀਆਂ।
ਗੁਝੜੀ ਵੇਦਨ ਬਹਿਣ ਨ ਦੇਂਦੀ, ਪਾਂਧੀਆਂ ਪਈ ਪੁਛਾਵਨੀਆਂ।
ਦੁਖ ਭਰ ਅਖੀਆਂ ਛਮਛਮ ਵਰਸਨ, ਰੋ ਰੋ ਛਹਿਬਰ ਲਾਵਨੀਆਂ।
ਬਿਰਹੋਂ ਮਾਰ ਬਿਰਾਨੀ ਕੀਤੀ, ਮੱਛੀ ਜਿਓਂ ਤੜਫਾਵਨੀਆਂ।
ਸਦਕੇ ਕਿਸੇ ਮੁਹਾੜਾਂ ਮੋੜੋ, ਕੂੰਜ ਜਿਵੇਂ ਕੁਰਲਾਵਨੀਆਂ।
ਮੈਂ ਸਿਕਦੀ ਦੀ ਆਸ ਪੁਜਾਵੋ, ਮੁਖੜਾ ਦਿਓ ਦਿਖਾਵਨੀਆਂ।
ਦੇਖਾਂ ਦਰਸ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ, ਸਾਰੀ ਠਰ ਠਰ ਜਾਵਨੀਆਂ।

ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ–੩

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਚਲੰਤ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਬਾਣ ਲਗੀ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣ ਲੱਗੀ ਰੋਂਦੇ ਪਏ ਵਿਚਾਰੇ,
ਸਿਕਦੇ ਤੇ ਤਰਸਦੇ ਏ ਢੂੰਡਾਂ ਕਰੇਂਦੇ ਹਾਰੇ।
ਹਾਰੇ ਏ ਹਾਰ ਹੁੱਟੇ ਭੁੱਲੇ ਧੁਰਾ ਤੋਂ ਮੁੱਠੇ,
ਮੁੱਠੇ ਏ ਰੂਪ ਉਸਦੇ ਮੁੱਠੇ ਨ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਜਾਰੇ।
ਮੋਹ ਦਾ ਹਨੇਰੜਾ ਸੀ ਛਾਯਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ,
ਪਜਾਰੀ ਰਮਜ਼ ਸਜਨ ਦੀ ਸਮਝੇ ਨਾ ਕਰਮ ਹਾਰੇ।
ਰੋਂਦੇ ਰਹੇ ਨਿਕਾਰੇ, ਰੋਵਣ ਗਿਆ ਅਜਾਈਂ,
ਅਸਲੀ ਨ ਝਲਕ ਡਿੱਠਾ, ਦੇਖੇ ਨ ਰੂਪ ਨਜ਼ਾਰੇ।
ਰੋਵੋ ਹੇ ਨੈਣ ਤਰਸੋ ਰੋਵੋ ਪਿਆਰੜੇ ਨੂੰ,
ਅਪਨੀ ਬੀ ਭੁੱਲ ਰੋਵੋ, ਸਜਾਤੇ ਨ ਕਿਉਂ ਪਿਆਰੇ।
ਹਾਏ ਨੀ ਮਾਂ ਮੈਂ ਮੁੱਠੀ ਪਜਾਰਾ ਗੁਆਕੇ ਉੱਠੀ।
ਉੱਠੀ ਤੇ ਢੂੰਡ ਕੀਤੀ ਤਕਦੀ ਮੈਂ ਲਾਂਭ ਚਾਰੇ।
ਪਜਾਰਾ ਸੀ, ਸਾਰ ਨਾ ਸੀ, ਆਈ ਜਿ ਸਾਰ ਮੈਨੂੰ,
ਪਜਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਉਹਲੇ, ਵਰਤੇ ਕਹਿਰ ਏ ਭਾਰੇ।
ਕੰਬੇ ਹਯਾਉ ਮੇਰਾ, ਥਰ ਥਰ ਕਰੇ ਕਲੇਜਾ,
ਆਸਾ ਦੀ ਰਾਤ ਬੀਤੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲਟਕੇ ਤਾਰੇ।
ਢੋਈ ਨ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ, ਕਰਨੀ ਦੇ ਵੱਲ ਜਿ ਤੱਕਾਂ,
ਉੱਠਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਂਹੀ, ਡਿੱਗੀ ਹਾਂ ਦੂਰ ਸਾਰੇ।
ਪਜਾਰਾ ਸੀ'ਪਜਾਰ ਅਮਰੀ' ਜਾਤਾ ਮੈਂ 'ਸਾਕ ਅਪਣਾ'।
ਦਾਵਾ ਸੀ ਧਾਰਿਆ ਮੈਂ, ਦਾਵੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਸਾੜੇ।
ਦਾਵੇ ਨੇ ਦਾਝ ਲਾਈ, ਢੱਠੀ ਨ ਹੋ ਨਿਮਾਣੀ,
ਰੋਈ ਨ ਚਰਨ ਪੈਕੇ ਡਿੱਗੀ ਨ ਗੁਰ ਦੁਆਰੇ।
ਵੇਲਾ ਗਿਆ ਛਲੇਂਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਨ ਹੋਸ਼ ਆਈ,
ਆਈ ਜਿ ਹੋਸ਼, ਹਾਏ! ਪੈ ਗਏ ਵਿਛੋੜੇ ਭਾਰੇ।
ਕੂਕਾਂ ਹਾਂ ਵਾਂਙ ਕੋਇਲ ਕੁਰਲਾਂਹਾਂ ਕੂੰਜ ਵਿਛੁੜੀ,
ਮੱਛੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਤੜਫਾਂ 'ਦੇ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਦਿਦਾਰੇ।
'ਦਾਵਾ ਨ ਹੁਣ ਹੈ ਕੋਈ, ਕੋਈ ਨ ਅਣਖ ਮੇਰੀ,
'ਗੁਣ ਦਾ ਨ ਮਾਨ ਕੋਈ, ਟੁੱਟੇ ਨੇ ਸਭ ਸਹਾਰੇ।
'ਲਾ ਲੈ ਆ ਚਰਨ ਮੈਨੂੰ, ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਵੀਂ,
'ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਤੈਨੂੰ ਜੁ ਹਨ ਪਿਆਰੇ।
ਮੇਰੀ ਨ ਭੁੱਲ ਵੇਖੀਂ, ਵੇਖੀਂ ਤੂੰ ਬਿਰਦ ਅਪਨਾ;
'ਡੁਬਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲਾਈਂ, ਦੇ ਅਪਣੇ ਸਹਾਰੇ।
'ਆਵੀਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ! ਆਵੀਂ ਦਿਦਾਰ ਦੇਈਂ,
'ਮੋੜੀਂ ਮੁਹਾੜ ਸਤਿਗੁਰ, ਸਦਕੇ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ।'

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵੇਲੇ ਫਤਹਚੰਦ ਤੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ - ਰਾਮ ਕਲੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ -ਝਪ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੦ ।
ਲਯ — ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ —ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਲੜ ਨਾ ਛੁਡਾ ਸਿਧਾਵੋ ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ,
ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਵਿਛੋੜੋ ਡੂੰਘੀ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈ ।
ਭੌਰੇ ਬਣਾਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਖ ਕਜੋਂ ਲੁਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ?
ਨਿਹੁੰ ਲਾਕੇ ਹਾਇ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਛਿਪਦੇ ਹੋ ਹੁਣ ਕਿਦਾਈਂ ?
ਡੇਰਾ ਲਗਾਕੇ ਅੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਨਾ ਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ,
ਸੁੰਞੇ ਏ ਛੱਡਕੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਕਜੋਂ ਗੁਸਾਈਂ ?
ਬਣ ਜਿੰਦ ਦੀ ਏ ਜਿੰਦੇ ! ਹੁਣ ਜਾਂਵਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ,
ਜਿੰਦ ਕੱਢ ਲੈ ਚਲੇ ਹੋ ਨਿਰਜਿੰਦ ਛੱਡ ਸਾਈਂ ।
ਤਨ ਜਿੰਦ ਬਿਨ ਨ ਜੀਵੇ ਜਿੰਦ ਆਪ ਬਿਨ ਨ ਰਹਿੰਦੀ,
ਵਿਛੁੜਨ ਜੁ ਆਪਦਾ ਹੈ ਦੂਹਰੀ ਹੈ ਮੌਤ ਆਈ ।
ਹੋਏ ਜੁ ਆਪ 'ਜੋਗੇ' ਹੋਏ ਹੁਣ 'ਆਪਦੇ ਹਾਂ',
ਅਪਣੇ ਨੂੰ ਹਾਇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੱਟੋ ਨ ਵਿਚ ਜੁਦਾਈ ।
ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਹਾਇ ਤੇਰੇ, ਤੇਰੇ ਸਦਾ ਦੇ ਤੇਰੇ,
ਸਾਡੀ ਏ 'ਮੇਰ, ਮੈਂ' ਦੀ ਆਪੇ ਖ਼ਰੀਦ ਪਾਈਂ ।
ਅਪਣੀ ਨ ਰਾਸ ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਕੁਈ ਹੈ ਪਜਾਰੇ !
ਦਿੱਤੀ ਜੁ ਦਾਤ ਤੂੰ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨ ਹੁਣ ਲੁਕਾਈਂ ।
ਜਾਵੋ ਨ ਹਾਇ ਜਾਵੋ ਵੱਸੋ ਸਦਾ ਏ ਨੈਣਾਂ,
ਦਿੱਸੋ ਸਦਾ, ਦਿਖਾਵੋ ਦਰਸ਼ਨ ਸਦਾ ਅਸਾਂਈਂ ।
ਔਗੁਣ ਜਿ ਤਕ ਰੁੱਠੇ ਐਬਾਂ ਤੋਂ ਜੇ ਚਲੇ ਹੋ;
ਤੁੱਠੇ ਜਦੋਂ ਸੇ ਪਜਾਰੇ ਔਗੁਣ ਸੇ ਤਦ ਸਵਾਈ ।
ਦੇਖੇ ਨ ਐਬ ਤਦ ਤੂੰ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੈ ਨ ਤੱਕਯਾ,
ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਸਦਕੇ ਤੁਠੇ ਸੇ ਆਪ ਸਾਈਂ !
ਤੁੱਠੇ ਰਹੋ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪਜਾਰੇ ਸਦਾ ਪਿਆਰੇ !
ਜਾਵੋ ਨ ਦੂਰ ਜਾਵੋ ਕੋਲੇ ਸਦਾ ਰਹਾਈਂ ।
ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਸਦਕੇ ਅਪਣੀ ਹੀ ਤਕ ਵਡਾਈ,
ਜਾਵੋ ਨ ਹਾਇ ਜਾਵੋ ! ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਸਾਂਈਂ !

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਗਮ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਹਿਲਾਦ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸ਼ਿੰਧੜਾ ਕਾਫ਼ੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪ ।
ਲਯ ਚਲੰਤ । ਆ ਦਾ ਘਰ - 'ਹੁਣ ਆ ਗਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆ ਗਈ ਬਾਦੇ ਸਬਾ ਹੁਣ ਆ ਗਈ;
'ਬਨ-ਸੁਗੰਧੀ' ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਆ ਗਈ ।
ਆ ਗਈ ਗਲ ਲੱਗਦੀ ਠੰਢ ਪਾਂਵਦੀ,
ਢੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਚਾ ਗਈ ।
ਕਰ ਰਹੀ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਤੇ ਛੇੜਦੀ,
ਟੁੰਬਦੀ ਤੇ ਆਖਦੀ 'ਮੈਂ ਆ ਗਈ' ।
ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸੁਣੋਂ:
'ਛਾਉਂ' ਸੀਤਲ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੀਤਮ ਛਾ ਗਈ' ।
ਰੰਗ ਰਚਨਾਂ ਦਾ ਤਕੋ ਦੇਖੋ ਪੂਰਾ,
ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਰੰਗ ਅਪਨਾ ਲਾ ਗਈ ।
ਲਾਲ ਹੋ ਅਸਮਾਨ ਟਹਿਕੇ ਹਸ ਰਿਹਾ,
ਏਸ ਬੁੱਢੇ ਤੇ ਜੁਵਾਨੀ ਧਾ ਗਈ ।
ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਵਗ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਸ਼ਫਾਫ਼
ਝਰਨਿਆਂ ਦੀ ਝਰਨ ਨਗ਼ਮੇ ਗਾ ਗਈ ।
ਖਿੜ ਰਹੇ ਤੇ ਖੇੜਦੇ ਚਿਮਨਾ ਖਿੜੇ
ਫੁਲ ਕਲੀ ਹਸ ਪਈ, ਖੇੜਾ ਖਾ ਗਈ ।
ਖਿੜ ਸ਼ਗੂਫੇ ਹਸ ਰਹੇ ਤੇ ਦੇ ਰਹੇ
ਦਾਤ ਖੇੜੇ ਦੀ ਹੈ ਛਹਿਬਰ ਲਾ ਗਈ ।
'ਅਬਰ-ਦਾਮਨ' ਨਾਲ ਸੋਨੇ ਭਰ ਗਏ
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਉਡਦਿਆਂ ਨੇ ਪਾ ਲਈ ।
ਨੂਰ ਰਿਹਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਉਡਦਾ ਆ ਗਿਆ
ਫੌਜ ਖੇੜਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਆ ਗਈ ।
ਭੇਜਦੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖੇੜੇ ਵੰਡਦੀ
ਦੇਖ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਆ ਗਈ ।
'ਤ੍ਰੇਲ-ਮੋਤੀ' ਗੁੰਦ ਕੇਸੀਂ ਨਿਖਰਕੇ
ਸਬਜ਼ ਮਖ਼ਮਲ ਪਹਿਨ ਧਰਤ ਸੁਹਾ ਗਈ ।
ਸ਼ਬਨਮਾਂ ਨੇ ਰਾਤ ਸਾਰੀ ਚੁੰਮਿਆਂ
ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਰੰਗਤ ਆ ਗਈ ।
ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਰਾਗ ਸੁਣ ਤੇ ਚਹਿਚਹੇ
ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਸਭ ਪਾਲ ਬੰਨੇ ਢਾ ਰਹੀ ।
ਦੇਖ ਤੂੰ ਇਸ ਚਾਉ ਨੂੰ ਜੋ ਭਰ ਰਿਹਾ
ਵੇਖ ਰੰਗਤ ਜੋ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ 'ਭਾ' ਗਈ ।
ਤੱਕ ਰਚਨਾਂ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ
ਲਹਿਰ ਇਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਲਹਿਰਾ ਗਈ ।
ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਰਿਹਾ,
ਰਮਜ਼ ਹੈ ਏ, ਸਮਝ, ਸੈਨਤ ਪਾ ਗਈ ।
ਸੁਹਣਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਬੁਸ਼ਾਰਤ ਘੱਲਦਾ,
ਸੂਰਤ ਉਸ ਦੀ ਆ ਬੁਝਾਰਤ ਪਾ ਗਈ ।
ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਉਹ ਰੰਗ ਖੇੜੇ ਖੇਡਦਾ
ਖੇੜਿਆਂ ਵਿਚ ਝਲਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾ ਗਈ ।
ਪੈ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਝਾਲ ਅਪਣੀ ਫੇਰਦੀ,
ਛੁਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਨਾਲ ਨਖ਼ਰੇ ਲਾ ਗਈ ।
ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾਂ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਦੇ ਰਹੀ,
ਜੱਫੀਆਂ ਭਰਦੀ 'ਸਬਾ' ਜੋ ਆ ਗਈ,
ਟੁੰਬਕੇ ਨੀਂਦੋਂ ਜਗਾ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀ :
"ਰਾਗਨੀ ਮੇਰੀ ਜੁ ਸੁਣ ਸੁਰ ਲਾ ਗਈ,—

"ਆ ਗਈ ਮੈਂ ਰੰਗ ਰਤੜੀ ਆ ਗਈ;
ਭਿਜ ਸੁਗੰਧੀ ਰਸ ਭਰੀ ਮੈਂ ਆ ਗਈ।
"ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰ ਹੈ ਵੇ ਆ ਰਿਹਾ
ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਕੁਦਰਤ ਪਾ ਰਹੀ।
"ਨੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੂਰ ਨਾਨਕ ਲਾ ਰਿਹਾ
ਹੈ ਸਵਾਰੀ ਨੂਰ ਦੇਸ਼ੋਂ ਆ ਰਹੀ।
"ਜਾਗ ਹੇ ਇਨਸਾਨ ! ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਦੇ
ਅਰਸ਼ ਦੀ ਦੌਲਤ ਲੁਟਾਈ ਜਾ ਰਹੀ।
"ਭਰਕੇ ਝੋਲੀ ਨੂਰ ਦੀ ਹੋ ਜਾ ਅਮੀਰ,
ਅਜ ਅਮੀਰੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਘਰ ਆ ਗਈ।
" 'ਧੰਨ ਨਾਨਕ' ਆਖ 'ਸਤਿਗੁਰ ਧੰਨ ਹੈ',
'ਧੰਨ ਰਸਨਾ' ਧੁਨਿ ਜੁ ਧੰਨ ਦੀ ਲਾ ਗਈ।"

———

ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ—

ਰਾਗ—ਖ਼ੁਮਾਚ। ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਪਸ਼ਤੋ ਯਾਨੀ ਦਈਆ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੭। ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਯਾ (ਜੀ ਹਾਂ)' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠਾ,
ਚੰਦ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਯਾ।
ਲਹਿਰਾਂ ਲਏ ਮੇਰੀ ਕੇਸਰ ਦੀ ਵਾੜੀ,
ਭਾਗ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲਾਯਾ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਹਿਕ ਮਚਾਈ,
ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਣਨ ਆਯਾ।
ਲਪਟ ਹੁਲਾਰਾ ਮੇਰਾ ਜਾਏ ਅਫੱਲਾ,
ਪਜਾਰੇ ਨੇ ਸਫਲ ਕਰਾਯਾ।
ਚੰਦਨ ਚੌਂਕੀ ਵਿਚ ਕੇਸਰ ਦੇ ਕਜਾਰੇ,
ਦਰਸ ਅਨੂੰਪ ਸੁਹਾਯਾ।
ਪੌਣ ਸੁਗੰਧਿ ਲੈ ਕੇਸਰ ਦੀ ਸਾਰੀ
ਚੌਰ ਕਰਨ ਚਿਤ ਚਾਯਾ।
ਤ੍ਰੇਲ ਜਿ ਟੁਰੀ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤਾਂਈ
ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਣ ਚੁਮਾਯਾ।
ਘੁੰਮ ਘੁਮਾਈਆਂ ਸੀ ਚਾਨਣੀ ਲੈਂਦੀ
ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਾ ਘੁਮਾਯਾ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਵਿ'ਚ ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੌਂਕੀ
ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਹਾਯਾ।
ਸੁਤਿਆਂ ਭੌਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈਆ,
ਘੁੰਮਰ ਆਣ ਕੇ ਪਾਯਾ।
'ਕੇਸਰ-ਪਪੀਹਾਂ' ਨੂੰ ਲਪਟ ਜੁ ਆਈ,
ਕੌਂਕ[1] ਕੂਕੇਂਦੜਾ ਆਯਾ।
ਡਾਰਾਂ ਦੀ ਡਾਰਾਂ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ,
ਝੁਰਮਟ ਢੁਆਲੜੇ ਪਾਯਾ।
ਅੱਜ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਰਸਤੇ ਭੁਲਾਏ,
ਸਾਈਂ ਚਾ ਕਰਮ ਕਰਾਯਾ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੌਣਕ ਅਨੋਖੀ
ਸਾਈਂ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ ਆਯਾ।
ਆਪ ਬਣਾਏ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਆਪੇ,
ਆਪ ਦਿਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਯਾ।
ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼-ਦੁਆਰੇ ਦੇ ਤੁਰਲਿਆਂ ਵਾਲੇ
ਨਾਨਕ ਨੇ ਸੌਦਾ ਲਗਾਯਾ।
ਅਮੁੱਲ ਵਪਾਰ ਦਾ ਬੈਠਾ ਵਪਾਰੀ
ਅਮੁੱਲ ਭੰਡਾਰ ਖਲ੍ਹਾਯਾ।
ਅਮੁੱਲੋ ਅਮੁੱਲ ਪਿਆ ਦਾਤ ਵੰਡੇਂਦਾ,
ਮੀਨਾ ਬਜ਼ਾਰ ਲਗਾਯਾ।
ਪਜਾਰਾ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਨਾਨਕ ਪਜਾਰਾ
ਅਰਸ਼ ਹਿਠਾਹਾਂ ਲੈ ਆਯਾ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਵਪਾਰੀ ਅਮੁੱਲੇ,
ਅਰਸ਼ੀ ਆ ਕੇਸਰ ਲੁਟਾਯਾ।
ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਲੋਕੀਂ ਲਿਆਏ,
ਧਨੀ ਬਣੇ, ਰੰਗ ਲਾਯਾ।
ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨ ਝੋਲੀ,
ਕਰ ਵੇ ਗੁਰੂ ! ਇਹ ਦਾਯਾ :—
ਦਾਤਾਂ ਬੀ ਦੇਵੀਂ ਤੇ ਝੋਲੀ ਬੀ ਦੇਵੀਂ,
ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਤਾਣ ਸੁਵਾਯਾ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ
ਤਾਰਨ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਆਯਾ।
ਅੱਜ ਜੇ ਆਯਾ, ਹਾਂ ਅੱਜੋ ਜੇ ਆਯਾ
ਏਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਯਾ,
ਪੈਰ ਧਰੇ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਤੇ ਸੁਹਣਾ
ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਿ ਬੁਹਾਯਾ।
ਕੇਸਰ........

———

ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ ਕੇਸਰ ਦੀ ਕਿਆਰੀ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਮੇਰੀ ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ
ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ।
ਢੱਕ ਨਿਮਾਣੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰੇ;
ਭਾਗ ਆ ਆਪੇ ਲਾਇਆ !
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰੀ ਮਹਿਕ ਮਚਾਈ,
ਚੋਜੀ ਗੁਰੂ ਚਲਿ ਆਇਆ।

[1] ਕੌਂਕ– ਕਬਕ—ਚਕੋਰ।

ਤਖਤ ਰੁਪਹਿਰੀ ਮੇਰੀ ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ
ਸਤਿਗੁਰ ਆਨ ਸੁਹਾਇਆ ।
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਵਾਲੀ ਪਿਆਰਾ
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ।
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਨੂੰ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹੇ ਨੀ
ਭਾਗ ਗੁਰਾਂ ਆ ਲਾਇਆ ।
ਮੁਸ਼ਕ ਉਠੀ ਮੇਰੀ ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ
ਜੰਗਲ ਲਪਟ ਬੁਹਾਇਆ[1] ।
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰੀ ਜਮਨਾ ਨੇ ਪਾਲੀ
ਸਤਿਗੁਰ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ।
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਫਿਰੰਦੇ
ਏਥੇ ਆ ਪਾਉਂ ਟਿਕਾਇਆ,
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰੀ ਨਗਰੀ ਬਣੇਗੀ
ਪਾਉਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਟਿਕਾਇਆ ।
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਜੰਗਲ ਆ ਆਪ ਵਸਾਇਆ ।
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠਾ
ਸੂਰਜ ਦਰਸ ਨੂੰ ਆਇਆ,
ਚਰਨ ਚੁੰਮਣ ਗੁਰ ਜਮੁਨਾ ਜੇ ਆਈ
ਆਪਾ ਚਾ ਸਫਲ ਕਰਾਇਆ,
ਪੈਰ ਧਰੇ ਜਿਥੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਓਹੀਓ ਹੀ ਥਾਨ ਸੁਹਾਇਆ;
ਚੰਬੇ ਦੀ ਬੂਟੀ ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕ ਮਚਾਈ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਣਨ ਆਇਆ,
ਏਹੋ ਲਪਟ ਇਕ ਗੁਰੂ ਕਬੂਲੇ
ਚੰਬੇ ਜੁ ਮਹਿਕ ਮਚਾਯਾ
ਭੇਟ ਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੈਂ ਪੱਲੇ
ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਇਆ
ਭੇਟਾ ਕਬੂਲੋ ਇਹ ਵਾੜੀ ਨਿਮਾਣੀ
ਏਥੇ ਹੀ ਪਾਉਂ ਟਿਕਾਇਆ,
ਜੁੱਗਾਂ ਉਡੀਕਦੀ ਰਸਤੇ ਰਹਾਈ
ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਚਲਿ ਆਇਆ,
ਪਾਉਂ ਟਿਕਾ ਕੇ ਸੁਹਣੇ ਨੇ ਏਥੇ
ਪਾਉਂਟਾ ਦੁਰਗ ਰਚਾਇਆ,
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਆਯਾ
ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ,
ਕੀਰਤਨ ਨਾਦ ਇਲਾਹੀ ਲਯਾਯਾ
ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਲਿਆਇਆ ।
ਗੂੰਜ ਉਠੇ ਮੇਰੇ ਬਨ, ਤਟ, ਬੇਲੇ,
ਸੁਹਣੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ
ਗਹਿਮਾ ਤੇ ਗਹਿਮ ਮਚੀ ਜੇ ਸਾਰੇ
ਸਤਿਗੁਰ ਰੰਗ ਜਮਾਇਆ !
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਵਾੜੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਆ ਲਾਇਆ,
ਨੀਵੇਂ ਨਿਵਾਜੇ ਮੇਰਾ ਕਲਗੀਆਂਵਾਲਾ
ਕੰਗਲੀ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ,
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਸੁਭਾਗੀ ਜੇ ਹੋਈ
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ,
ਬੇਲੀ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਮੇਰਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਅੱਜ ਅਸਾਡੇ ਆਇਆ,
ਆਓ ਲੋਕੋ ਮੇਰੀ ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ
ਦਰਸ ਕਰੋ ਗੁਰ ਆਇਆ,
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ਜੇ ਲੋਕੋ!
ਘਰ, ਬਨ, ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਇਆ ।

———

ਮੈਂ ਬੇਟੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਂ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਲਿਆਣ ਭੋਪਾਲੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਦਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ! ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਂ ?' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ- ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਬੇਟੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਂ ?
ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੋਈ ਹਾਂ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਬੇਹਾਲ ਅੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਹਾਰੀਆਂ :—
ਨੀ ਅੰਮਾਂ ! ਘੋਲੀ ਤੈਥੋਂ ਸਦ ਵਾਰੀਆਂ
ਵੇ ਬਾਬਲ ! ਬਿਨਤੀ ਕਰਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ, ਆਖਾ ਵੇ ਨਾ ਮੋੜ,
ਤੈਥੋਂ ਬਲਿਹਾਰੀਆਂ ੧.

ਜੀ ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਤ ਬਨਾ ਲਏ,
ਮੈਂ ਬੀ ਲੋਚਾਂ ਭਾਈਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵਾਙ: ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਜੀਵੀਏ,
ਤੇ ਬੇਟੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਫਿਰ ਥੀਵੀਏ,
ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਲਿਆ ਹੁਣ ਘੇਰ, ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਡੇਰ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਕੂੰ ਪੀਵੀਏ ੨.

ਦਾਤਾ ਹੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਗੁਰ ਬੜਿਓਂ ਬੜਾ
ਜੇੜ੍ਹਾ ਮੰਗੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੋ ਪਾਵੇ ਮੁਰਾਦ, ਗੁਰੂ ਤ੍ਰੁੱਠ ਦੇਂਵਦਾ,
ਤੇ ਸੱਚੀਂ, ਨਾ ਖਾਲੀ ਜਾਏ ਦਰ ਸੇਂਵਦਾ
ਮੈਂ ਬਾਬਲ ਭਾਣੇ ਵਿਖੇ ਸਾਵਧਾਨ, ਮੰਨਦਾ ਫੁਰਮਾਨ
ਆਪੋਂ ਨ ਕਰੇਂਵਦਾ ੩.

ਹੇ ਸਾਈਆਂ, ਕੇਹੀ ਔਕੜ ਅਚਰਜ ਹੁਣ ਆਇ ਬਣੀ ?
ਆਪੇ ਤਾਂ ਸਕੀ ਨਾ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰ, ਸੇਵਕ ਨਹਿੰ ਬੋਲਦਾ
ਸੇਵਕ ਸਾਈਂ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਹੈ ਟੋਲਦਾ,
ਸੋ ਲੀਤੀ ਬਾਬਲ ਮਿਟੇ ਧਰਿ ਮੋਨ, ਕਾਰੀ ਕਰੇ ਕੌਣ ?
ਕਿਹੜਾ ਦੁਖ ਫੋਲਦਾ ? ੪.

---

[1]ਜੰਗਲ ਮਹਿਕ ਗਿਆ ।

ਹਾਏ ਮੈਂ ਭੋਲੀ ਤੇ ਨਿਮਾਣੀ ਬਾਲ ਨਿਮਾਨੜੀ,
ਨਾ ਮੈਂ ਪੜੀ ਨਾ ਸਿੱਖੀ ਕੋਈ ਜਾਚ, ਨਾ ਹੀ ਗੁਣ ਜਾਣਦੀ,
ਮੈਂ ਇਕੋ ਜਾਚ ਜਾਣਾ ਪੀਣ ਖਾਣ ਦੀ,
ਸੋ ਮੈਂ ਤੇ ਹੋਵੇ ਗੁਰੂ ਕਿਉਂ ਦਿਆਲ, ਘਾਲੀ ਨਾ ਕੋ ਘਾਲ,
ਸੇਵਾ ਨ ਸਿਆਣਦੀ । ੫.

ਜਾਣਾਂ ਨ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਰੀਝਾਵਣਾਂ,
ਸਿੱਖੀ ਨ ਜੋੜਿਆਂ ਝਾੜਨ ਦੀ ਜਾਚ, ਐਸੀ ਮੈਂ ਨਿਕਾਰੀਆਂ,
ਲੋਚਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਬਣਾਂ ਗੁਰ ਪਜਾਰੀਆਂ ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਖੰਭਾਂ ਪਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨ, ਚਾਹਾਂ ਛੱਡ ਜ਼ਿਮੀਨ
ਲਾਵਾਂ ਮੈਂ ਉਡਾਰੀਆਂ । ੬.

ਹੇ ਸਾਈਂ ! ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਵੇ ਦੇਹੁੰ ਆਵਸੀ,
ਜਦਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ'ਪਿਤਾ ਗੁਰ ਜੀ'ਆਖ,ਆਖਾਂ:'ਬਾਪੂ ਮੇਰਿਆ',
ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਪਿਤਾ ਕਹੇ 'ਪੁਤ ਮੇਰਿਆ' !
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਂ ਤੂੰ ਆਪ, ਤੱਕੀ ਨਾਂਹ ਪਾਪ,
ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਤੇਰਿਆਂ । ੭.

ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਪਜਾਰੇ ਗੁਰ ਜੀ ਤੇਰੇ ਤੇਰਿਆਂ;
ਤੂੰ ਤਾਂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੈਂ ਗੁਰ ਜੀ ਆਪ, ਦਿਲ ਦੀ ਸਭ ਜਾਣਦਾ।
ਤੇ ਮੇਰੀ ਤੁੱਛ ਦੀ ਪੀੜ ਵੀ ਪਛਾਣਦਾ,
ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਹੁੜੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ, ਠਾਰੋ ਮੇਰਾ ਤਾਪ
ਨਿਮਾਣੇ ਤੂੰ ਮਾਣਦਾ । ੮.

ਰਾਵੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ – ੮ । ਲਯ – ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ — 'ਹਰਦਮ ਥੀਉਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ— ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਦਾਸੀ ਤੇਰੀ ਨਾਨਕਾ ! ਦਾਸੀ ਹਰਦਮ ਥੀਉਂ ;
ਬਾਂਦ ਤੇਰੀ ਮਾਲਕਾ ! ਬਾਂਦੀ ਕਰ ਲੈ ਜੀਉ !

ਮਾਣੀ ਨਿਮਾਣੀ ਬਖਸ਼ਿਓ ਧੰਨੀ ਕੀਤੋ ਆਪ,
ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਸੋਧ ਕੇ ਕਦਮ ਕਦਮ ਜਗ ਮਾਪ,
ਡੇਰਾ ਕੰਢੇ ਮੈਂਡੜੇ ਪਾਯਾ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ,
ਵਾਸੀ ਅਰਸ਼ ਅਗੰਮੜੇ ਅਲਖ, ਅਛੱਲ, ਅਭੇਵ ।
ਕਦਮ ਸੁਲੱਖੇ ਰੱਖਕੇ ਪਾਵਨ ਕੀਤਾ ਆਨ,
ਆਣ ਬਿਰਾਜੇ ਏਸ ਥਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸੁਹਾਨ ।
ਭਈ ਸੁਹਾਵੀ ਮੈਂ ਭਲੀ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਤੀ ਰੱਜਕੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ।
ਨਾਨਕ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੋਹਜਾ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ,
ਅਪਣੀ ਕਰ ਅਪਨਾ ਲਈ ਕੁਸ਼ਲ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੇ ਖੇਮ ।
ਇਉਂ ਅਪਨਾਕੇ ਪਜਾਰੜੇ ਚਲੇ ਗਏ ਨਿਜ ਧਾਮ,
ਮੈਨੂੰ ਕਰ ਗਏ ਆਪਣਾ ਸੁਹਣਾ 'ਨਾਮ' ਸੁ ਦਾਨ ।
ਪੂਰ ਕਰਤਾਰ ਆ ਵੇਖਣਾ:— ਵਗਦੀ ਮੈਂ ਗੰਭੀਰ :
ਮਸਤ, ਸੁਹਾਵੀ, ਸੋਹਿਣੀ, ਸੁਹਣੇ ਮੇਰੇ ਤੀਰ ।
ਹਰਦਮ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ ਸੁਜਾਨ ਦਾ ਚਾਹਰ ਵਿੱਚ ਜਹਾਨ ।
ਤੁਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਮੱਤੀ ਰੰਗ ਦਿਦਾਰ ।
ਨਜ਼ਰ ਪੁਰੋਤੀ ਅਰਸ਼ ਵਲ ਭਰੀ ਸਰੂਰ ਪਿਆਰ ।
ਮਦਭਰਿਆ ਇਸ ਯਾਦ ਦਾ; 'ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ
'ਕਰਕੇ ਪਾਵਨ ਕਰ ਗਏ ਵਾਲੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨ ।
'ਯਾਦ ਆਪਣੀ ਪਜਾਰੜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਗਏ ਦਾਨ,
'ਧਜਾਨ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਓ ਲਿਵ ਲਾ ਗਏ ਸੁਜਾਨ,
'ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਢੂੰਡਦੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ;
"ਦਾਹੀਏ' 'ਦਬੀਏ' ਕੂਕਦੇ ਝਗੜੇ ਕਰਦੇ ਏਹ ।
'ਮੈਨੂੰ ਰਮਜ਼ ਦਿਦਾਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਨੂਰੋ ਨੂਰ,
'ਹਰਦਮ ਦੀ ਇਕ ਯਾਦ ਦੀ ਪਜਾਲੀ ਪੀ ਮਖ਼ਮੂਰ ।'
ਇਸ ਮਦਮੱਤੀ ਚਲ ਰਹੀ ਗਜ-ਗਮਨੀ ਮੈਂ ਚਾਲ,
ਖਿਚ ਬੱਧੀ ਫਿਰ ਏਸ ਥਾਂ ਮੁੜ ਆਵਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਭੂਤ ਰਮਾਇਕੇ ਭਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਚਾਇ,
ਜੋਗੀ ਫੇਰੀ ਪਾਂਵਦੀ ਧਰਤਿ ਅਸਮਾਨ ਫਿਰਾਇ ।
ਪਾ ਫੇਰਾ ਸਭ ਜਗਤ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਥਾਵੇਂ ਆਇ,
ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਸੁਖ ਪਾਂਵਦੀ, ਏ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਇ :
'ਦਾਸੀ ਤੇਰੀ ਨਾਨਕਾ ! ਦਾਸੀ ਹਰਦਮ ਥੀਉਂ
'ਬਾਂਦੀ ਤੇਰੀ ਮਾਲਕਾ ! ਬਾਂਦੀ ਕਰ ਲੈ ਜੀਉ !
'ਸਦਾ ਯਾਦ ਦੀ ਡੋਰ ਮੈਂ ਖਿੱਚ ਤਣੁੱਕੇ ਪਾਇ ।
'ਤੇਰੇ ਸੁਹਣੇ ਚਰਨ ਦੀ ਲਿਵ ਰੱਖੇ ਜੀ ਲਾਇ !
'ਤੇਰੇ ਚਾ ਤੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਭਰੀ ਉਮਾਹ ।
'ਹੰਸ ਚਾਲ ਚਲਦੀ ਰਹਾਂ ਸੱਚੇ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ !'

ਜਮਨਾ

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਸਿੱਕ ਵਿਚ :—

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ – ਜ਼ਿਲਾ ਪਹਾੜੀ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੪ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਨ੍ਹਾ ਗਿਆ ?' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ ਇੱਕ, ਸਹੀਓ ! ਧਾਉਂਟੇ ਟਿਕਾਣੇ ਮੇਰੇ,
ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਢੇਰ ਸਾਰਾ ਆਣ ਏਥੇ ਨ੍ਹਾ ਗਿਆ ।
ਖਿੜਜਾ ਓਹ ਟੁਰਦਾ ਆਵੇ, ਉੱਛਲ ਕੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੇ,
ਚਾਉ ਭਰ ਮਾਰੇ ਟੁੱਭੀ, ਤਾਰੀਆਂ ਬੀ ਲਾ ਗਿਆ ।
ਖੇਡਦਾ ਖਿਡਾਂਦਾ ਸਹੀਓ ! ਪਿੜ ਸੀ ਜਮਾਂਦਾ ਸਹੀਓ !
ਹੱਸਦਾ ਹਸਾਂਦਾ ਸਹੀਓ ! ਰੰਗ ਸੀ ਲਗਾ ਗਿਆ ।
ਮਿਠੀ ਮਿਠੀ ਪਜਾਰੀ ਪਜਾਰੀ ਕਾਲਜੇ ਨੂੰ ਧੂਣ ਵਾਲੀ ।
ਖਿੱਚਕੇ ਹਿਲੂਣ ਵਾਲੀ ਵੀਣਾਂ ਸੀ ਵਜਾ ਗਿਆ । ੧.

ਨੇਹੁ ਸੀ ਲਗਾ ਕੈ ਸਹੀਓ ! ਕਾਲਜਾ ਚੁਰਾ ਕੇ ਸਹੀਓ !
ਖਿੱਚ ਦਾ ਤਣੁੱਕਾ ਲਾਕੇ ਆਪ ਨੀ ਛਿਪਾ ਗਿਆ ।
ਢੂੰਡ ਉਹਦੀ ਪਈ ਮੈਨੂੰ ਧਾਈ ਧਾਈ ਫਿਰਾਂ ਸਹੀਓ !
ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਉਂ ਸਹੀਓ ! ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਪੁਛਾ ਲਿਆ ।
ਭੈਣਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਹਾਰੀ, ਰਲ ਮਿਲ ਟੋਲ ਕੀਤੀ,
ਥਲ ਢੂੰਡ ਗਈਆਂ ਸਾਗਰ ਸਮੁੰਦ ਸਾਰਾ ਭਾਲਿਆ ।
ਭਾਲ ਸਾਰੀ ਗਈ ਐਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ,
ਪੌਣ ਮੋਢੇ ਚੜ੍ਹੀ ਫੇਰ ਢੂੰਡਣ ਸਿਰ ਚਾ ਲਿਆ । ੨.

ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼, ਦੁਆਰ ਦੁਆਰ, ਖੰਡ ਖੰਡ, ਗਲੀ, ਕੂਚੇ,
ਉੱਚੀ ਉਚੀ ਉੱਡ ਉੱਡ ਨੀਝ ਲਾ ਤੁਕਾ ਲਿਆ ।
ਹੰਡ ਹੰਡ ਉੱਡ ਉੱਡ ਲੱਭ ਲੱਭ ਸਾਰੇ ਥਾਉਂ,
ਨਿਖੁੱਟੀ ਨੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦਾ ਆ ਆਸਰਾ ਤੁਕਾ ਲਿਆ !
ਪੌਣ ਦਾ ਸਰੂਪ ਛੱਡ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਆਈ,
ਫੇਰ ਉਸੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਢੂੰਡਣ ਸਿਰ ਚਾ ਲਿਆ ।
ਉਹਨੀਂ ਉਹਨੀਂ ਰਾਹੀਂ ਆਈ ਠੰਡੀ ਠਾਰ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ
ਨਵਾਂ ਉਹੋ ਰੂਪ ਧਾਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਭਾਲਿਆ । ੩.

ਭਾਲਦੀ ਪਹਾੜ ਘਾਟੀ 'ਪਾਉਂਟੇ' ਮੈਂ ਫੇਰ ਆਈ,
ਤੱਕ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਲਾਂਭ ਸੁਹਣੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ।
ਉਤਾਵਲੀ ਸੰਭਾਲਦੀ ਮੈਂ ਭਾਲਦੀ ਤੇ ਪੁੱਛਦੀ ਨੂੰ
ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਥਾਉਂ ਰੂਪ ਨਾ ਦਿਖਾਲਿਆ ।
ਹਰਜਾਨਣੀ ਬਉਰਾਨਣੀ ਮੈਂ ਤਾਂਘ ਬੱਧੀ ਟੁਰੀ ਜਾਵਾਂ,
ਤੁਰੀ ਜਾਵਾਂ, ਤੁਰੀ ਜਾਵਾਂ ਤੁਰਨ ਨੇਹੁ ਲਗਾ ਲਿਆ ।
ਜਲੇ ਨਾਹੀਂ ਥਲੇ ਨਾਹੀਂ, ਕਿਤੇ ਫੇਰ ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ,
ਪੌਣ ਸਾਰੀ ਫੋਲ ਮਾਰੀ ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਭਾਲਿਆ । ੪.

ਕਈ ਵਾਰ ਥਲੇ ਆਈ ਫੇਰ ਜਲ ਗਈ ਧਾਈ,
ਵਾਇ ਮੰਡਲ ਉੱਡ ਫੇਰ ਗੇੜ ਸਾਰੇ ਲਾ ਲਿਆ ।
ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤੇ ਸਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਹ ਲੀਤੇ,
ਮੈਂ ਵੀ ਕਈ ਗੇੜ ਕੀਤੇ, ਥਹੁ ਕਿਧਰੋਂ ਨਾਹ ਪਿਆ ।
ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਜਤੀ ਆਏ ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਤਪੀ ਆਏ,
ਘਾਲ਼ੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾ ਹੈ ਫੇਰਾ ਏਥੇ ਆ ਪਿਆ ।
ਪੁੱਛਿਆਂ ਦਸਾਣ ਸਾਰੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਪਤੇ ਦਿੰਦੇ,
ਆਖਣ ਅਰੂਪ ਹੋਕੇ ਜੋਤੀ ਹੈ ਸਮਾ ਗਿਆ । ੫.

ਅਰਸ਼ਾਂ 'ਚਿ ਨੂਰ ਉਹਦਾ: ਕੁਰਸ਼ਾਂ 'ਚਿ ਜੋਤਿ ਉਹਦੀ
ਧਰਤੀ ਪਰ ਚਾਨਣਾ ਅਰੂਪ ਹੈ ਜਗਾ ਗਿਆ ।
ਪੈਂਦੀ ਹੋਊ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਠੰਡ ਐਦਾਂ ਆਖ, ਲੋਕੋ !
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤਸੱਲੀ ਐਉਂ ਕੋਈ ਨਾਂ ਬਨ੍ਹਾ ਗਿਆ ।
ਓਹੋ ਹੋਵੇ ਰੂਪ ਪਜਾਰਾ ਬਾਂਕੀ ਉਹ ਨੁਹਾਰ ਹੋਵੇ,
ਤੇਜ ਜਬ੍ਹੇ ਪਜਾਰ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਜੋ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ।
ਕਲਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ ਤੀਰ ਤੇ ਕਮਾਨ ਸੁਹਵੇ,
ਮੋਹਨ ਹਾਰੀ ਆਨ ਹੋਵੇ ਬਾਨ ਜੋ ਬਨਾ ਗਿਆ । ੬,

ਆਵੇ ਧਾਇ ਧਾਇ ਓਦਾਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਤਰੇ ਓਦਾਂ,
ਟੁੱਭੀਆਂ ਲਗਾਇ ਖੇਡੇ, ਕਦੇ ਜਿਉਂ ਖਿਡਾ ਗਿਆ ।
ਰੰਗ ਆ ਜਮਾਵੇ ਓਦਾਂ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਵੇ ਓਦਾਂ
ਵੀਣਾ ਵੀ ਵਜਾਵੇ ਓਦਾਂ ਕਦੇ ਜਿਉਂ ਵਜਾ ਗਿਆ ।

ਸਾਨੂੰ ਠੰਡ ਪਵੇ ਤਾਹੀਓਂ ਸ੍ਵਾਦ ਦਿਲ ਰਮੇਂ ਸਹੀਓ !
ਅੰਗ ਅੰਗ ਖਿੜੇ ਸਹੀਓ ਆਪੇ ਜਿਉਂ ਖਿੜਾ ਗਿਆ ।
ਐਦਾਂ ਜੇ ਨ ਆਵਣਾਂ ਸੂ, ਲੁਕ ਕੇ ਤ੍ਰਸਾਵਣਾਂ ਸ,
ਰੂਪ ਨਾਂ ਦਿਖਾਵਣਾਂ ਸੂ, ਏਹੋ ਸੂ ਜੇ ਭਾ ਗਿਆ । ੭.

ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਹਾਂ ਰਜ਼ਾ ਰਾਜ਼ੀ ਸਿਰ ਧੜ ਲਗੀ ਬਾਜ਼ੀ,
ਢੂੰਡ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਤਾਜ਼ੀ ਨੇਮ ਇਹ ਬਣਾ ਲਿਆ :—
ਓਸੇ ਰੰਗ ਦਰਸ ਲੈਣੇ ਓਸੇ ਰੂਪ ਪਰਸਣਾ ਹੈ,
ਓਵੇਂ ਵੇਖ ਸਰਸਣਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਇਹ ਧਰਾ ਲਿਆ ।
ਜੁਗ ਜੁਗ, ਜਨਮ ਜਨਮ, ਸਦੀ ਸਦੀ, ਦੌਰ ਦੌਰ,
ਰਹੇ ਜੇ ਉਹ ਓਥੇ ਜਿੱਥੇ ਡੇਰਾਂ ਸੂ ਲਗਾ ਲਿਆ ।
ਭਾਲ ਅਸਾਂ ਛੱਡਣੀ ਨਾਂ, ਤਜਾਗਣੀ ਸੰਭਾਲ ਹੈ ਨਾਂ,
ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਤਰਸਣਾਂ ਤੇ ਰੋਵਣਾਂ ਜੀ ਲਾ ਲਿਆ । ੮.

'ਧਜਾਨ' ਰਖਾਂ ਰੂਪ ਪਜਾਰੇ; 'ਨਾਮ' ਪਜਾਰਾ ਜਾਪ ਜਪਾਂ,
'ਖਿੱਚ' ਵਿਚ ਖਿੱਚੀ ਰਹਾਂ 'ਪਜਾਰ' ਜੀ ਵਿਨ੍ਹਾ ਲਿਆ ।
ਏਦਾਂ ਏਦਾਂ ਟੁਰੀ ਜਾਣਾਂ, ਜਲੋਂ ਥਲ, ਥਲੋਂ ਜਲ,
ਜਲੋਂ ਪੌਣ, ਪੌਣੋਂ ਥਲ, ਜੋਗੀ ਕੰਮ ਚਾ ਲਿਆ ।
ਜਮਨਾ ਨਿਮਾਣੀ ਵਾਲੇ ਵੈਣ ਸਹੀਓ ਸੁਣੀ ਜਾਣੇ,
ਰੈਣ ਦਿਨ ਲੱਗੀ ਟੋਲ ਝਾਕਾ ਇਕ ਪਾ ਲਿਆ ।
ਜੀਉਂਦਾ ਦੀਦਾਰ ਸਹੀਓ ਇੱਕ ਵੇਰ ਪਾਇਆ ਸਾਜੇ
ਤਦ ਦੀ ਦੀਦਾਰ ਮੋਹੀ ਆਪਾ ਮੈਂ ਮੁਹਾ ਲਿਆ । ੯.

ਦਿਓ ਨੀ ਅਸੀਸ ਕੋਈ ਤਰਸ ਆਵੇ 'ਜੀਉਂਦੇ' ਨੂੰ
ਰੂਪ ਧਾਰ ਫੇਰ ਆਵੇ ਬਿਰਹੋਂ ਜੋ ਭਛਾ ਗਿਆ ।
ਮੈਂ ਹਾ ਨਿਮਾਣੀ ਨੀਵੀਂ, ਰੂਪ ਹੈ ਸਥੂਲ ਮੇਰਾ,
ਦੇਸ਼ ਉਹਦੇ ਪਹੁੰਚ ਨਾਂਹੀ ਨੂਰ ਜੋ ਵਸਾ ਰਿਹਾ ।
ਓਸੇ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆਵੇ ਮਿਹਰ ਧਾਰ ਹੇਠ ਆਵੇ
'ਦਿੱਸਦੇ-ਦਿਦਾਰ' ਲਜਾਵੇ ਰੂਪ ਜੋ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ।
ਲੱਲ ਏਹੋ ਲਗੀ ਸਾਨੂੰ, ਮੰਗ ਸਾਡੀ ਸਦਾ ਏਹੋ
ਹੋਏਗਾ ਦਿਆਲ ਜਿਹੜਾ ਚਾਟ ਸਾਨੂੰ ਲਾ ਗਿਆ । ੧੦.

———

ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਗੁਰ ਪਯਾਰੇ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਲ – ੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁਖਦਾਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੇ ਉੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਪਜਾਰੇ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਹੈ ਸਿੱਕ ਭਰੀ ਏ ਭਾਰੀ, ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਆਈ ।
ਨਹੀਂ ਧੌਲਰ ਚਿੱਟੇ ਮੇਰੇ, ਨਹੀਂ ਮੰਡਪ ਮਹਿਲ ਅਟਾਰੀ,
ਨਹੀਂ ਪੱਕੇ ਬੰਕ ਦੁਆਰੇ, ਨਹੀਂ ਬਾਗ਼ ਬਗ਼ੀਚ ਸਰਾਈਂ ।
ਮੈਂ ਘਰ ਵਿਚ ਰੇਸ਼ਮ ਹੈ ਨਾ, ਪਸ਼ਮੀਨੇ ਜ਼ਰੀਆਂ ਨਾਂਹੀਂ ।
ਨਹੀਂ ਮਖ਼ਮਲ ਫਰਸ਼ ਵਿਛਾਏ, ਨਹੀਂ ਅਤਲਸ ਲੇਫ ਤੁਲਾਈ ।

ਮੈਂ ਪਾਸ ਨ ਘੋੜੇ ਜੋੜੇ, ਨਹੀਂ ਰਥ, ਅਸੁਵਾਰੀ ਜੋੜੇ,
ਕੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸੱਦ ਕਰਾਵਾਂ ? ਨਹੀਂ ਕੋਲ ਅਡੰਬਰ ਕਾਈ।
ਫਿਰ ਸਿੱਕ ਲਗੀ ਹੈ ਭਾਰੀ, ਦਿਲ ਲੋਚੇ ਤੇ ਹੈ ਤਰਸੇ
ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਆ ਪਜਾਰੇ ਏ ਪੂਰੋ ਸਿੱਕ ਗੁਸਾਈਂ।
ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਵੱਲ ਜਿ ਵੇਖਾਂ ਨਹੀਂ ਗੁਣ ਮੈਂਡੇ ਕੁਈ ਪੱਲੇ
ਕੁਈ ਜਾਚ ਨ ਮੈਨੂੰ ਆਵੇ ਜਿਤ ਤੈਨੂੰ ਲਵਾਂ ਰਿਝਾਈ ?
ਜੇ ਬਿਰਦ ਤੁਸੀਂ ਨਿਜ ਵੇਖੋ, ਇਕ ਮਿਹਰ ਆਪਣੀ ਤੱਕੋ
ਤਾਂ ਆਸ ਫੜੇ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸੋਗੇ ਆਈ।
ਜੇ ਤੁੱਠੋ ਆਪੇ ਪਜਾਰੇ ! ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਬਹੁੜੋ ਮੈਨੂੰ,
ਆ ਜਾਵੋ ਪਾਸ ਨਿਮਾਣੇ, ਮੈਂ ਸ਼ਰਨੀ ਰਹਾਂ ਸਮਾਈ।
ਮੈਂ ਕੂਲ੍ਹੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰਕੇ ਲਜਾ ਤੂੰਬਾ ਪੇਸ਼ ਧਰਾਵਾਂ,
ਫਲ ਚੁਣ ਚੁਣ ਬਨਦੇ ਲਜਾਵਾਂ ਤੈਂ ਚਰਨੀ ਆਣ ਟਿਕਾਈਂ।
ਫੁਲ ਚੁਣਾਂ ਬਨਾਂ ਦੇ ਕੋਮਲ, ਇਕ ਛੇਜ ਬਨਾਵਾਂ ਕੂਲੀ,
ਕਰ ਕੱਠੇ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤੇ ਸਿਰਹਾਣਾ ਨਰਮ ਬਨਾਈਂ।
ਓਹ ਮਹਿਕਣ ਹੇਠ ਵਿਛਾਏ, ਗੁਰ ਆਪ ਅਰਾਮ ਕਰਾਵੇ,
ਮੈਂ ਬੈਠਾਂ ਚਰਨ ਦਬਾਵਾਂ, ਬਨ ਗੁਮਕੇ ਮੰਦ ਹਵਾਈ।
ਸਦ ਬੁਲਬੁਲ ਪਾਸ ਲਿਆਵਾਂ, ਹਥ ਜੋੜਾਂ ਬਿਠੈ ਅਲਾਵਾਂ
'ਕਰ ਰਾਗ ਪਿਆਰੀ ! ਮਿੱਠਾ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਾਈਂ।'
ਸੁਣ 'ਸਤਿਗੁਰ ਆਏ' ਆਵਨ ਮੈਂ ਪਾਸੇ ਝੁੰਡ ਮਖੀਰਾਂ
ਉਹਆਖਣ'ਸ਼ਹਤਲਿਆਈਆਂ ਦਿਹੁ ਸਤਿਗਰ ਜੋਗ ਛਕਾਈ।'
ਸੁਣ ਨੱਠੇ ਆਵਨ ਦੁੰਬੇ, ਕਹਿੰ 'ਲੇਵੋ ਪਸ਼ਮ ਅਸਾਡੀ,
ਧੋ ਚਿੱਟੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਵੋ, ਗੁਰ ਦਰਨੀ ਦਿਓ ਛੁਹਾਈ।'
ਪਈ ਨਦੀ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੇ : 'ਮੈਂ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਵੋ,
ਲਾ ਟੁੱਭਾ ਮੇਰੇ ਪਾਣੀ, ਛੋਹ ਦਿਓ ਆਪਣੀ ਲਾਈ।'
ਬਨ-ਬੂਟੇ ਬਨ ਵਿਚ ਫਿਰਦਜਾਂ ਛਾਂ ਦੇ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਵਨ,
ਜਦ ਰਾਤ ਪਵੇ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਨੂਰ ਹੇਠਾਂ ਦੇਣ ਵਿਛਾਈ।
'ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ! ਮੈਂ ਘਿਰ ਆਵੋ' ਹੈ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਾਂ,
ਏ ਚਾਓ ਭਰੀ ਹੈ ਲੋਚੇ, ਕਦ ਤੇਰੀ ਸੇਵ ਕਰਾਈਂ।

ਜਗ-ਮੀਤ ਨ ਨਿਭਦੇ ਕੋਈ, ਰੰਗ ਪਲੋ ਪਲੋ ਪਏ ਬਦਲਨ,
ਲਾ ਤੋੜ ਨਿਭਾਵਨ ਵਾਲੇ ! ਆ ਦਾਤੇ ਮੈਂ ਸੁਖਦਾਈ !
ਨਹੀਂ ਆਸ ਆਸਰਾ ਕੋਈ ਸਭ ਡਿੱਠੀ ਠੋਕ ਵਜਾਕੇ,
ਜੋ ਮਿਲਦੇ ਸੋ ਸਭ ਵਿਛੜਨ ਤੂੰ ਮਿਲਿਆ ਵਿਛੜ ਨ ਜਾਈ।
ਮੈਂ ਮਾਣ ਨਿਮਾਣੇ ਤੇਰਾ, ਤੂੰ ਨਿੱਧਿਰਿਆਂ ਧਿਰ ਸ੍ਵਾਮੀ !
ਆ ਕੋਲ ਵਸਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ, ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਆਈ।
ਹੈ ਸਮਾਂ ਤਿਲਕਦਾ ਜਾਂਦਾ, ਦਿਨ ਆਵਨ ਤੇ ਹਨ ਜਾਵਨ
ਇਸ ਮੁੱਕਣ ਕੋਲੋਂ ਪਹਿਲੋਂ, ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਆਈ।
ਦਿਨ ਉਮਰਾ ਦਾ ਪਜਾ ਲਹਿੰਦਾ ਜਰ ਪਿਆ ਹਨੇਰਾ ਛਾਵੇ,
ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਸਿੱਕ ਮਿਲਨ ਦੀ ਹੁਣ ਵਧਦੀ ਹੋਰ ਗੁਸਾਈਂ !
ਹੈ ਦਰਦ ਦਰਸ ਦੀ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹਿਰਦੇ ਕਸਕੇ ਮੇਰੇ,
ਕਰ ਦਰਦ ਗੁਰੂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਈ।
ਵਸ ਨਾਲ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਮਾਣੇ, ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਦਾ ਰਹੁ ਮੇਰੇ,
ਮਿਲ ਕਦੀ ਨ ਵਿਛੁੜਨ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਈ।

ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੂਹਣੀ। ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਦਈਆ। ਮਾਤ੍ਰਾ ੭।
ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ-'ਵਾਲਿਆ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚਿਤ ਚਾ ਲਿਆ,
ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਲਗਾ ਲਿਆ,
ਇਕ ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੧.

ਕਈ ਜੁੱਗ ਗਏ ਹਨ ਬੀਤਦੇ,
ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਉਡੀਕ ਦੇ,
ਅਜੇ ਦਰਸ ਨਾ ਤੁਸਾਂ ਦਿਖਾਲਿਆ
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੨.

ਮੈਂ ਦਿਨ ਨੂੰ ਆਹਾਂ ਮਾਰਦੀ,
ਗਿਣ ਤਾਰੇ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ,
ਹਾਇ ਰੋ ਰੋ ਜਿਗਰਾ ਗਾਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੩.

ਮੈਂ ਤਕਦੀ ਰਾਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ,
ਪਾ ਜੋਗੀ ਵਾਲੀ ਫੇਰੀਆਂ,
ਰਾਹ ਤਕ ਤਕ ਹਾਲ ਵਞਾ ਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੪.

ਮੈਂ ਸਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨ ਖੇਡਦੀ,
ਮੈਂ ਖੂਹ ਬਿਰਹੋਂ ਦਾ ਗੇੜਦੀ.
ਵਿਚ ਤਾਂਘਾਂ ਜੀਉੜਾ ਲਾ ਲਿਆ
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੫.

ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਿੱਤ ਚਿਤਾਰਦੀ,
ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਨਾਂਹਿ ਵਿਸਾਰਦੀ,
ਜੀਉ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕਰ ਵਾਰਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੬.

ਕਰ ਮੇਹਰ ਇਸ ਔਗੁਣਹਾਰ ਤੇ
ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਆ ਦੀਦਾਰ ਦੇ
ਹੇ ਬਖਸ਼ ਮਿਲਾਵਣ ਵਾਲਿਆ !
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੭.

ਕੋਈ ਰਖਦੇ ਹਿੰਮਤ ਤਾਣ ਹਨ,
ਕੋਈ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਦਾਅਵੇ ਮਾਣ ਹਨ,
ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਬਿਰਹੋਂ ਖਾ ਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੮.

ਕਈ ਜਨਮ ਗਏ ਤਰਸੇਂਦਿਆਂ,
ਗਿਆ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਕ ਸਿਕੇਂਦਿਆਂ,
ਕਿਹਾ ਕਰਮਾਂ ਪਾਸਾ ਢਾਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੯.

ਰੰਗ ਰੰਗ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਹੋ ਰਹੀ,
ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਿ ਰੰਗਣ ਸੁਹ ਰਹੀ ।
ਕਰ ਬਖਤ ਮੇਰੇ ਬੀ ਸਾਲਿਆ[1]
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੧੦.

ਅਜ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੇ ਖਾਲਸਾ,
ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ ਤੇਰੇ ਦੀ ਲਾਲਸਾ !
ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ੧੧.

ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਾਲੰਗੜਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰ-੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ–ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ ।

ਮੋਰ ਪਪੀਹੇ ਸ਼ੋਰ ਛੱਡਿਆ ਦਾਦਰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਈ ।
ਰੌਲਾ ਬੰਦ ਬੱਦਲਾਂ ਕੀਤਾ, ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਛਿਪਾਈ,
ਹੜ੍ਹ ਆਈਆਂ ਨਦੀਆਂ ਲਹਿਤ੍ਰੀਆਂ ਪੌਣ ਸਹਿਜ ਘਰ ਆਈ ।
ਮਿਠੜੀ ਮਿਠੜੀ ਭਿੰਨੜੀ ਭਿੰਨੜੀ, ਤ੍ਰੇਲ ਪਵੇ ਰਸਦਾਈ,
ਭਿੰਨੀ ਰੈਣ ਚੰਨ ਤੇ ਤਾਰੇ ਪਉਣ ਵਹੇ ਸੁਖਦਾਈ,
ਮਿਠੜੀ ਠੰਢ ਸੁਹਾਵੀ ਸਰਦੀ, ਟਿਕਵੀਂ ਟੇਕ ਟਿਕਾਈ,
ਕਰ ਦੇ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ! ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਰੁਤ ਆਈ,
ਤ੍ਰੇਲ ਵਾਂਗ ਆ ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ ਗੁਰ ਅੱਖੀਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈਂ,
ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨੀ ਦੇ ਉਰ ਆਂ ਕੇ, ਮਿਠੜੀ ਠੰਢਕ ਪਾਈਂ ।
ਸੇਲ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਰਸ਼ੀ ਦਾਤੇ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਗੁਸਾਈਂ,
ਚੰਦ ਸੂਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇਰੇ, ਮੋੜ ਮੁਹਾਣਾ ਸਾਈਂ !
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਭਲੀ ਜੁਦਾਈ;

ਹੁਨ ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਰੱਖ ਨ ਸਾਈਂ ! ਹੁਣ ਵਿਥ ਮੇਟ ਗੁਸਾਈਂ !
ਹੁਣ ਪਰਦੇਸ ਵਸੋ ਨਾ ਪਜਾਰੇ ਹੁਣ ਅੰਙਣ ਰੰਗ ਲਾਈਂ ।
ਹੁਣ ਘਰ ਵਸੋ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵੋ ਨੈਣੀ ਰਹੋ ਸਮਾਈ,
ਭਿੰਨੀ ਅੱਖ ਅੰਝੂਆਂ ਵਾਲੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਭਿਨਾਈਂ,
ਰਿਮ ਝਿਮ ਕਰਦੀ ਝਿਮ ਝਿਮ ਵਸਦੀ ਅਪਣਾਂ ਤਖਤ ਬਨਾਈਂ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ, ਹੁਣ ਰੁਤ ਮੇਲ ਸੁਹਾਈ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਆਈ, ਸਿਕ ਪੂਰਨ ਰੁਤ ਆਈ ।
ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਨੀਲ ਹਨ ਭਿੰਨੇ, ਤ੍ਰੇਲ ਪਵੇ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਤ੍ਰੇਲ ਮੇਲ ਦੀ ਪਵੇ ਨੈਣ ਆ ਨੈਣ ਰਹਿਣ ਰੰਗ ਲਾਈ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ ਮੇਲ ਲੈਣ ਰੁਤ ਆਈ,
ਮਿਲਕੇ ਕਦੇ ਨ ਵਿਛੁੜਨ ਵਾਲੀ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਰੁਤ ਆਈ ।

ਮਿਲੋ ਆਣ, ਆ ਮੇਲ ਲਓ ਹੁਣ ਤ੍ਰੇਲ ਪਏ ਰੰਗ ਲਾਈ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ, ਤ੍ਰੇਲ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਆਈ ।
ਸੁਾਦ ਠੰਢ ਠਹਿਰਾਉ ਲਿਆਈ ਰਸਭਿੰਨੜੀ ਛਬਿਲਜਾਈ ।
ਪੈਂਦੀ ਦਿਸਦੀ ਨਾਂਹੀ ਲੋਕੋ ! ਤ੍ਰੇਲ ਪਵੇ ਸੁਖਦਾਈ ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਵੇ ਸਿੰਜਰੇ ਅੰਦਰ, ਰਸ ਠੰਢਾਂ ਵਰਤਾਈ ।
ਤ੍ਰੇਲ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਆਈ ਲੋਕੋ ! ਅੱਖੀਂ ਲਵੋ ਸਮਾਈ,
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਘੱਲੀ ਆਪੇ ਅਰਸ਼ੋਂ ਟੁਰਕੇ ਆਈ,
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ, ਪੈਂਦੀ ਤ੍ਰੇਲ ਸਵਾਈ,
ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਰੰਗੀ ਤੇ ਭਿੰਨੀ, ਪੈਂਦੀ ਤ੍ਰੇਲ ਇਲਾਹੀ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ, ਤ੍ਰੇਲ ਪਵੇ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਕਦੇ ਨ ਵਿਛੁੜਨ ਵਾਲੀ ਸਹੀਓ ! ਤ੍ਰੇਲ ਪੈਣ ਰੁਤ ਆਈ ।

ਵਿਯੋਗ ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਾਈ ਗੌਹਰ ਜੀ, ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ; ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ; ਘੋੜੇ ਖ੍ਰੀਦਣ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਗਏ । ਘੋੜੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਜ ਗਏ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਗਜਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੱਦੇ ਬਿਨਾ ਨਾ ਆਉਣਾ । ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਕਦਿਆਂ ਢੇਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ; ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਤੀਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੀਂਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈਆਂ । ਇਹ ਗੀਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਰਾਤ ਦੀ ਬਿਹਬਲਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤ੍ਰੰਗ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਯਤਨ ਹੈ ।

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—ਦਾਦਰਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ - ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਾਰ ਲਈਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ— ਸਾ ਰੇਂ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ–ਆਵੀਂ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰ ਲਈਂ !
ਵੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰ ਲਈਂ !

ਆਵੀਂ ਫੌਜਾਂ ਵਾਲਿਆ ! ਕਦੀ ਮੋੜ ਤਾਂ ਵਾਗ ਲਈਂ,
ਤੜਫਾਂ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਰੋਂਦੀ ਦੀ ਰੈਣ ਗਈ ।
ਪੱਲੂ ਭਿੱਜੇ ਰੋਂਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ।
ਤੱਕੇ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਮੇਰੀ ਸਿਕਦੀ ਏ ਨਜ਼ਰ ਰਹੀ,
ਨਦਰੀ ਨਾਂ ਦਿਸ ਆਇਓਂ ਏ ਤਕ ਤਕ ਥੱਕ ਗਈ ।
ਅਖੀਂ ਮਿਟੀਆਂ ਪਜਾਰਿਆ ! ਵਿਚ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਨੀਂਦ ਪਈ ।
ਨੀਂਦ ਪਈ ਸਿਕ ਨਾਂ ਮਿਟੀ ਤੇਰੀ ਸੂਰਤ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ।
ਬਾਂਕੀ ਸੂਰਤ ਮੋਹਿਣੀ ਸਿਰ ਕਲਗ਼ੀ ਹੈ ਖ਼ੂਬ ਛਈ,
ਲਹਿਰੇ ਲਕ ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਜਿਉਂ ਬਿਜਲੀ ਹੈ ਲਿਸ਼ਕ ਪਈ।
ਧਨੁਖ ਬਿਰਾਜੇ ਕਰ ਵਿਖੇ ਨਾਲ ਜਪਨੀ ਬੀ ਦਮਕ ਰਹੀ ।
ਸ਼ੋਭਾ ਤੇਰੀ ਦੇਖਕੇ ਸਭ ਸ਼ੋਭਾ ਨੇ ਸ਼ੋਭ ਲਈ ।
ਦਰਸ਼ਨ ਐਸਾ ਦੇਖਕੇ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ ਤਾਬ ਗਈ ।
ਦਰਸ਼ਨ ਰਹਿਆ ਤੂੰ ਰਹਿਓਂ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ ਦੀ ਮੌਜ ਰਹੀ ।

---

[1] ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਬੀ ਚੰਗਿਆਂ ਕਰ ਦਿਓ ।

'ਮੈਂ' ਨ ਰਹੀ 'ਮੇਰਾ' ਨ ਰਿਹਾ ਮੈਂ 'ਮੇਰੀ' ਦੀ ਸੋਜ ਗਈ ।
ਬੱਦਲ ਆਏ ਤਾਂ ਸਖੀ ! ਅਸਮਾਨੋਂ ਤਾਂ ਬੂੰਦ ਪਈ,
ਬੂੰਦ ਪਈ ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਤੇ ਮੇਰੀ ਉੱਘੜ ਨੀਂਦ ਗਈ ।
ਅਚਰਜ ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਦਰਸ ਨਹੀਂ,
ਦਰਸ਼ਨ ਓਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ ਮੇਰੀ ਮੂਲੋਂ ਨ ਪੇਸ਼ ਗਈ ।
ਉੱਮਲ ਹਿਰਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਮੇਰੀ ਆਸਾ ਤੇ ਬਰਫ ਪਈ ।
ਦੋਸ਼ ਨ ਤੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾ ! ਮੈਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ਨ ਹਾਂ ਹੋਇ ਰਹੀ ।
ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਮੈਂ ਨਿਕਾਰੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਗਹੀ ।
ਤੋਲ ਤੁਲਾਇਆ ਮੇਰੜਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੱਸੀ ਨਿਕਲ ਪਈ ।
ਕੱਸੀ ਨਿਕਲੀ ਤੋਲਿਆਂ ਏ ਤਾਂਹੀਓਂ ਹੀ ਕਸਰ ਪਈ ।
ਕਸਰਾਂ ਵਾਲੀ ਮੈਂ ਬੁਰੀ ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਵੀ ਬਖਸ਼ ਲਈਂ ।
ਬਖਸ਼ੀਂ ਬਖਸ਼ੀਂ ਸਾਈਆਂ ! ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਆਨ ਪਈ ।
ਬਿਰਦ ਸੰਮਾਲੀਂ ਆਪਣਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪੇ ਹਿ ਬਖਸ਼ ਲਈਂ ।

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪੀੜ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ— ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਸਾਰੀਆਂ; ਹਾਇ' ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਕਿਨ੍ਹ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ ?
ਸੁਤਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਆਨ ਜਗਾਇਆ,
ਚੀਰ ਕਲੇਜਾ ਅੰਦਰ ਪਾਇਆ,
ਗਈਆਂ ਕੁੱਠੀ ਸਾਰੀਆਂ !

ਚੀਸਾਂ ਮਾਰਨ ਫੱਟ ਕਰਾਰੇ
ਉੱਤੋਂ ਬਿਰਹੋਂ ਲੂਣ ਖਿਲਾਰੇ,
ਰਤ ਰੋਂਦੇ ਫਟ ਮਾਰਨ ਨਾਅਰੇ,
ਘਾਉ ਬਣੇ ਹੁਣ ਘਾਰੀਆਂ ।

ਸਮਝਾਇਆਂ ਸਮਝੇਂਦੇ ਨਾਹੀਂ,
ਘਾਇਲ ਚੁੱਪ ਕਰੇਂਦੇ ਨਾਹੀਂ,
ਲੱਗੇ ਫੱਟ ਲੁਕੇਂਦੇ ਨਾਹੀਂ,
ਸਮਝਾਂ ਦੇ ਦੇ ਹਾਰੀਆਂ ।

ਨੈਣ ਵਸੇਂਦੇ ਜੀਕੂੰ ਸਾਵਨ,
ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਭਰ ਭਰ ਆਵਨ,
ਗੂਹੜੀ ਝੜੀਆਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਵਨ
ਰੋ ਰੋ ਹੋਈਆਂ ਆਰੀਆਂ । ੧.

ਸਮਝਾਂ ਨਾਲ ਫੱਟ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ,
ਦਰਦ-ਫਿਰਾਕ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ,
ਜਿਗਰੀ ਸਾੜ ਨਹੀਂ ਹਨ ਠਰਦੇ
ਵਾਹਾਂ ਲਾਵੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ।

ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਧਿੰਗਾਣਾਂ,
ਸੱਦੋ ਕੁਈ ਤਬੀਬ ਸਿਆਣਾਂ,
ਪੰਡਤ ਵੈਦ ਹਕੀਮ ਮੁਲਾਣਾਂ,
ਕਰੇ ਆਣਕੇ ਦਾਰੀਆਂ ।

ਲੱਖਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵੈਦ ਬੁਲਾਓ,
ਲੱਖਾਂ ਮਲਹਮ ਨਾਲ ਲਿਆਓ,
ਵਧਦੇ ਸਗੋਂ ਜਾਣ ਏ ਘਾਓ
ਦਰਦ ਫਿਰਾਕ ਰਵਾਣੀਆਂ ।

ਦਰਦਮੰਦਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾਰੂ,
ਬਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਸਭ ਦਾਰੂ ਭਾਰੂ,
ਦਾਰੂ ਕਸਕ ਵਧੇਰੇ ਮਾਰੂ,
ਦੇਹੁ ਦਰਸ ਮੈਂ ਵਾਰੀਆਂ । ੨.

ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਮੈਂ ਕਰਦੀ ਜੇਰਾ,
ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਜੇਰਾ ਘਾਉ ਡੂੰਘੇਰਾ,
ਕਰ ਮਿਹਰਾਮਤ ਬਿਰਦ ਸੁ ਤੇਰਾ
ਸਦਕੇ ਤੈਥੋਂ ਵਾਰੀਆਂ ।

ਤੈਂ ਫਿਰਾਕ ਵਿਚ ਦਰਦ ਘਨੇਰੇ,
ਤੈਂ ਮਿਲਿਆਂ ਦੁਖ ਢਹਿੰਦੇ ਡੇਰੇ,
'ਦਾਰੂ' 'ਦਰਦ' ਦੁਏ ਘਰ ਤੇਰੇ,
ਨਜ਼ਰਾਂ ਤਾਰਨ ਹਾਰੀਆਂ ।

ਤੇਰੇ ਦਰਸ ਘਾਉ ਸੀ ਲਾਇਆ,
ਤੇਰਾ ਦਰਸ ਦਵਾ ਬਨ ਆਇਆ,
ਦਾਰੂ ਦਰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ,
ਤੂੰ ਤਬੀਬ ਹੈਂ ਨਜਾਰੀਆਂ ।

ਆ ਮਿਲਿਆ ਜਦ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ,
ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ,
ਨਵੀਂ ਨਿਰੋਈ ਚਿੱਤ ਸੁਖਾਲਾ,
ਡੁੱਬੀ ਸੱਚੇ ਤਾਰੀਆਂ । ੩.

ਆ ਮਿਲ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਨਿਮਾਣੀ ਹਾਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਤੈਂ ਬਿਨ ਖਰੀ ਨਿਮਾਨੀ ਹਾਂ ।
ਵੇਦਨ ਦਿਲ ਦੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂ,
ਅਪਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਗਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਥਲੀ ਤਕਾਵਾਂ ਵਾਟਾਂ, ਸਤਿਗੁਰ !
ਦੇ ਝਲਕਾ ਜਿਸ ਰਾਹ ਗਏ,
'ਹੁਣ ਆਏ, ਹੁਣ ਆਏ' ਲੋਚਾਂ,
ਵਿੱਚ ਉਡੀਕ ਰਹਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਵਾਂਙ ਸੁਦਾਈਆਂ ਫਿਰਾਂ ਕੂਕਦੀ,
ਬਨ ਬੇਲੇ ਥਲ ਢੂੰਡਾਂ ਮੈਂ,
ਘਰ ਬੈਠਾਂ ਤਾਂ ਤੱਕਾਂ ਬੂਹੇ
ਕਾਵਾਂ ਪਈ ਉਡਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਰੋ ਰੋ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ,
ਯਾਦ ਕਰੇ ਕਰ ਰੋਵਾਂ ਮੈਂ,
ਵੇਖਣ ਸਹੀਆਂ ਮਾਰਨ ਤਾਅਨੇ,
ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਹੋ ਜਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਕੇਹੀ ਚੋਟ ਜਿਗਰ ਦੀ ਲੱਗੀ,
ਦਿਲ ਮੁੜ ਆਇਆ ਹੱਥ ਨਹੀਂ,
ਉੱਸੇ ਲਗਨ ਲੱਗਾ ਪਿਆ ਤੜਫੇ,
ਪੇਸ਼ ਕੁਈ ਹੁਣ ਜਾਨੀ ਨਾ ।

ਮੰਦੀ, ਮਾੜੀ ਔਗੁਣਿਹਾਰੀ
ਤੇਰੀ ਹਾਂ ਪਰ ਤੇਰੀ ਹਾਂ ।
ਤੈਂ ਬਿਨ ਹੋਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸਾਰੇ,
ਤੇਰੀ ਭਾਲ ਕਰਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਰੂਪ ਨ ਚੱਜ ਨ ਗੁਣ ਹਨ ਪੱਲੇ
ਮਾਨ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਜੋਗੀ ਮੈਂ,
ਬਿਰਹੋਂ ਸਾਂਗ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਜੋਗੀ
ਅੱਲ੍ਹੜ ਅਤੇ ਅਯਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਇੱਕੋ ਖ਼ੈਰ ਦਰਸ ਦੀ ਮੰਗਾਂ,
ਜਨਮ ਜਨਮ ਤੋਂ ਮੰਗ ਰਹੀ,
ਦੁਆਰੇ ਦੁਆਰ ਡੋਲਦੀ ਆਈ,
ਫਿਰ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਥਕਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਭਟਕਣ ਮੇਟ ਚਰਨ ਲਾ ਸਤਿਗੁਰ !
ਤਰਸ ਕਰੀਂ ਤਰਸੇਂਦੀ ਤੇ,
ਝਲਕਾ ਰੂਪ ਅਨੂਪਮ ਵਾਲਾ
ਏਹੋ ਮੰਗ ਮੰਗਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਮੈਂ ਤੇਰੀ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਾਈਆਂ !
ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਾਂ,
ਤੇਰੀ ਆਸ ਭਰੋਸਾ ਤੇਰਾ,
ਤੈਂ ਪਰ ਟੇਕ ਟਿਕਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਕਰਦੇ ਮਿਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਦਕੇ
ਮੈਂ ਪੱਲੇ ਕੁਈ ਰਾਸ ਨਹੀਂ,
ਦੁਆਰੇ ਆਸ ਮੱਲ ਕੇ ਬੈਠੀ,
ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਪਈ ਤਕਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਮੇਰਾ ਨੇਹੁੰ ਅਵੱਲਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵੇਖ ਲਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਹਣੀ ਡੁੱਬ ਮੋਈ ਵਿਚ ਪਾਣੀ,
ਪਜਾਰਾ ਉਸ ਪਰ ਵੇਖ ਲਿਆ;
ਸੱਧਰ ਚਹੋ ਨ ਹੋਈ ਪੂਰੀ,
ਮੱਥੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਲਿਆ ।

ਬਿਸਮਿਲ ਹੋਈ ਹੀਰ ਪਈ 'ਜੇ,
ਖੇੜਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠ ਰੋਈ,
ਐਪਰ ਪਜਾਰਾ ਵੇਰ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹ
ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਹੋਈ ।

ਥਲੀਂ ਤੜਫਕੇ ਸੱਸੀ ਸੁੱਤੀ,
ਮੁੜਿਆ ਨਾ ਮਹਿਬੂਬ ਗਿਆ,
ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੈਣੀ,
ਦੇਖ ਲਿਆ ਪਰ ਦੇਖ ਲਿਆ ।

ਸਿਕ ਸਿਕ ਮਜਨੂੰ ਪਿੰਜਰ ਹੋਯਾ
ਲੇਲੀ ਲੇਲੀ ਕੂਕ ਮੋਇਆ,
ਕਈ ਵਾਰ ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਲੇਲੀ,
ਨੈਣੀ ਓਸ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ।

ਸ਼ੀਰੀਂ ਨੂੰ ਫਰਿਹਾਦ ਤੜਫਦਾ,
ਖਾਇ ਕੁਹਾੜਾ ਪਾਰ ਪਿਆ ।
ਪਰ ਇਨ੍ਹ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਓਸਨੇ
ਕਰ ਇਕ ਵੇਰ ਦਿਦਾਰ ਲਿਆ ।

ਬੁਲਬੁਲ ਕੂਕ ਕੂਕੇਂਦੀ ਦਿਸਦੀ,
ਸਦਾ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਨੈਣ ਭਰੇ,
ਐਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ-ਦਰਸ਼ਨ ਬੁਲਬੁਲ
ਫਿਰੀ ਬਹਾਰੇ ਰੋਜ਼ ਕਰੇ ।

ਸੜ ਮਰਦਾ ਪਰਵਾਨਾ, ਸਹੀਓ !
ਪ੍ਰੀਤਮ ਛੁਹ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕੇ,
ਐਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲਦਾ, ਭਾਵੇਂ
ਮੂਲ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਜਿੰਦ ਚੁਕੇ ।

ਜਿਸ ਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਗਨ ਲਗੀ ਹੈ
ਮਿਲੇ ਕਿ ਲੱਗੇ ਨਹੀਂ ਗਲੇ,
ਐਪਰ ਨੈਣੀਂ ਦਰਸ ਓਸ ਨੂੰ
ਪਜਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰ ਮਿਲੇ ।

ਦੱਸੋ ਨੀ ਰਲ ਸਹੀਓ ! ਮੈਨੂੰ
ਜਿਨ੍ਹ ਅਵੱਲੀ ਪ੍ਰੀਤ ਫਹੇ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਿਸ ਦਾ ਏਸ ਸਰੀਰੋਂ
ਬਾਹਰ ਰਹੇ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇ ?

ਦਰਦ ਮਾਹੀ ਦੇ ਮੁੱਕੀਆਂ ਸਹੀਓ !
ਨੈਣੀਂ ਕਦੀ ਨ ਡਿੱਠਾ ਨੀ,
ਇਸ਼ਕ ਰਾਂਝਣੇ ਮੁਠੀਆਂ ਉਸਦੇ
ਬਿਨ ਡਿੱਠੇ ਜਿਨ ਮੁੱਠਾ ਨੀ ।
ਸੁਣ ਸੁਣ ਸਿਫਤਾਂ ਕਮਲੀ ਹੋਈਆਂ
ਸੁਣ ਸੁਣ ਗੱਲਾਂ ਕੁੱਠੀ ਨੀ ।
ਸੁਣ ਸੁਣ ਹਾਲ ਲਗੀ ਜੋ ਅੰਦਰ,
ਸੁਣ ਸੁਣ ਸਾਰੀ ਲੁੱਠੀ ਨੀ ।
ਸੁਣ ਸੁਣ ਧੂਹ ਧੂਕੀਂਦੀ ਜਾਵਾਂ
ਕਮਲੀ ਹੋ ਮੈਂ ਉੱਠੀ ਨੀ ।
ਸੁਣ ਸੁਣ ਹੰਭਲੇ ਮਾਰਾਂ ਮੁੱਠੀ
ਡਿੱਗਾਂ ਹੋ ਹੋ ਪੁੱਠੀ ਨੀ ।
ਨਾ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਸੁਣਨੋਂ ਪਹਿਲੋਂ
ਚਿਣਗ ਕਾਲਜੇ ਵਸਦੀ ਸੀ,
'ਆਲਮ-ਖ਼ਜਾਲ' ਵਨੇ ਕਰ ਰੁਖ਼ੀਆ
ਰੁਖ਼ ਉੱਪਰ ਦਾ ਦੱਸਦੀ ਸੀ ।
ਬਿਨ ਦੇਖੇ ਬਿਨ ਸੁਣੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀ
ਕਸਕ ਮਰਮ ਦੀ ਕਸਦੀ ਸੀ;
ਪਾਇ ਵਲਵਲੇ ਬਿਹਬਲ ਕਰਦੀ
ਵਿੱਚ ਅਗਮ ਲੈ ਧਸਦੀ ਸੀ ।
'ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ' ਮੈਂ ਕਹਾਂ 'ਕਾਲਜੇ'
ਸਮਝ ਕੁੱਝ ਨਾਂ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ।
ਫੜਾਂ ਕਲੇਜਾ ਬਹਿ ਬਹਿ ਜਾਂਵਾਂ
'ਹਾਇ ਗਈ' ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ।
ਕਿਸਦੀ ਤਾਰ ਖਿਚੇਂਦੀ ਮੈਨੂੰ,
ਸੁਰਤ ਨ ਕੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ।
ਗੁਜ਼ਰ ਆਪਿਓਂ ਮੁੜਦੀ ਸਾਂ ਮੈਂ
ਫੇਰ ਪੀੜ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ।
'ਨਾਮ' ਸੁਣੇ ਤੇ ਸਹੀਓ ! ਮੈਨੂੰ
ਆਨ ਫਟੱਕਾ ਹੋਰ ਪਿਆ ।
ਜਿਸ ਦੀ ਕਸਕ ਕਸਕਦੀ ਕੁੱਠੇ
ਅੰਦਰ ਧਸ ਉਸ ਨਾਮ ਗਿਆ ।
ਮੁੱਠੀ ਮੋਹ ਮਹਿਬੂਬ ਓਸਦੇ
ਕਦੇ ਨ ਜਿਦ੍ਹਾ ਦਿਦਾਰ ਲਿਆ ।
ਚਿਣਗ ਬਲੀ ਬਲ ਭਾਂਬੜ ਹੋਈ,
ਪਜਾਰ ਅਲਾਂਬਾ ਇਸ਼ਕ ਥਿਆ ।
ਨੇਹੁੰ ਅਵੱਲਾ ਮੇਰਾ ਸਹੀਓ !
ਜਿਸ ਮੁੱਠੀ ਉਹ ਦਿੱਸੇ ਨਾਂ,
ਨੈਣ ਵਸਣ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਬੰਦੀ ਦੇ
ਪਜਾਰਾ ਉੱਥੇ ਦਰਸੇ ਨਾਂ ।
ਨੈਣ ਖਾਕ ਦੇ ਪਜਾਰਾ ਨੂਰੀ,
ਖਾਕ ਨੂਰ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਨਾਂ ।
ਹਾਇ ਦਰਦ ! ਹਾ ਪੀੜ ਸਹੀਓ ਨੀ!
ਕਦੀ ਨ ਆ ਉਹ ਵੇਖੇਗਾ ?

ਇਕ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤੜਫਾਂ ਸਹੀਓ !
ਲੁੱਛਾਂ ਮਛਲੀ ਰੇਤ ਪਈ ।
ਸਿੱਕ ਸਿੱਕ ਕੇ ਸਿੱਕ ਹੋ ਗਈ
ਸੱਧਰ ਦਾ ਬਣ ਰੂਪ ਗਈ ।
ਇਕ ਝਾਕੇ ਦੀ ਖੈਰ ਨ ਪਈਆ
ਅੱਡੀ ਝੋਲੀ ਸਦਾ ਰਹੀ ।
ਇਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ ਅਸੰਭਵ ?
ਹਾ ਸਹੀਓ ! ਮੈਂ ਗਈ, ਗਈ ।
ਹੇ ਨੂਰੀ ! ਹੇ ਅਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪਰੇ ।
ਜਿਸਨੂੰ ਲੱਗੇ ਲਗਨ ਤੁਸਾਡੀ,
ਦੱਸੋ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ ਕਰੇ ।
ਤੁਸੀਂ ਦਰਸ ਦੇ ਸਿੱਕ ਨ ਪੂਰੋ
ਰਹੋ ਉਚੇਰੇ ਪਰੇ ਪਰੇ ।
ਐਪਰ ਇਸ਼ਕ ਚਾਉ ਉਸ ਅੰਦਰ
ਸਦਾ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਭਰੇ ।
ਮੈਂ ਵਿਚ ਤਾਣ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪਜਾਰੇ !
ਕਿਵੇਂ ਖ਼ਾਕ ਨੂੰ ਨੂਰ ਕਰਾਂ ।
ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਬਣਾਂ ਉਡ ਆਵਾਂ
ਪਹੁੰਚ ਪਵਾਂ ਵਿਚ ਨੂਰ ਘਰਾਂ ।
ਨੂਰੀ ਰੂਪ ਆਪ ਦਾ ਵੇਖਾਂ,
ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਆਨ ਕਰਾਂ ।
ਨੂਰੀ ਜਾਮੇ, ਨੂਰੀ ਅਸਲੇ,
ਨੂਰ ਦੇਸ਼ ਆ ਨੂਰ ਵਰਾਂ ।
ਹੁੰਦੀ ਤਾਣ ਜਿ ਮੈਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਉੱਡ ਕਦੀ ਦੀ ਆਂਦੀ ਮੈਂ ।
ਦਾਰੂ ਕੋਈ ਜਿ ਲਭਦਾ ਮੈਨੂੰ
ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਖਾਂਦੀ ਮੈਂ ।
ਰਸਤਾ ਕੋਈ ਜਿ ਦਸਦਾ ਮੈਨੂੰ
ਇਕ ਛਿਨ ਢਿੱਲ ਨ ਲਾਂਦੀ ਮੈਂ ।
ਹੀਲੇ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ, ਸਾਈਆਂ !
ਦੇਸ਼ ਤੇਰੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦੀ ਮੈਂ ।
ਤੂੰ ਸਮਰਥ ਤੂੰ ਚੋਜੀ ਸੁਹਣਾਂ,
ਖਾਕ ਨੂਰ ਦਾ ਸਾਈਂ ਤੂੰ ।
ਨੂਰੋਂ ਤੁਰੇਂ ਖਾਕ ਤੇ ਆਵੇਂ
ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਗੁਸਾਈਂ ਤੂੰ ।
ਆ ਇਕ ਵੇਰ ਇਸ ਚੋਕ ਨਿਮਾਣੀ
'ਦਿਸਦਾ ਜਾਮਾਂ' ਪਾਈਂ ਤੂੰ ।
ਜੇਹੀ ਤਾਣ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ
ਰੂਪ ਉਜਿਹਾ ਬਣਾਈਂ ਤੂੰ ।
ਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਕੇ
ਝਾਤਿ ਲਾਡ ਦੀ ਪਾਈਂ ਤੂੰ ।
ਇਸ ਖ਼ਾਕੀ ਦਿਲ ਦੀ ਜੋ ਸੱਧਰ
ਪੂਰੀ ਆਨ ਕਰਾਈਂ ਤੂੰ ।

ਬਿਨ ਤੇਰੇ ਆਇਆਂ ਦੇ ਏਥੇ
ਚਿਣਗ ਜੁ ਅੰਦਰ ਲਾਈ ਤੂੰ,
ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ !
ਪਾ ਜੋ ਆਪ ਮਚਾਈ ਤੂੰ ।
ਇੱਕ ਵੇਰ ਉਹ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ
ਰੰਗ ਰੇਖ ਲਾ ਆਈਂ ਤੂੰ ।
'ਦਿਸਦੀ ਛਬੀ' ਦਿਖਾਈਂ ਆਕੇ
ਨੈਣੀਂ ਡੇਰਾ ਲਾਈਂ ਤੂੰ ।
ਯਾ ਪਜਾਰੇ ਏ ਨੈਣ ਜੁ ਮੇਰੇ
ਖ਼ਾਕੀ ਆਪ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦੇ ਤੂੰ ।
ਨੂਰੀ ਨਜ਼ਰ ਦਿਵਾ ਦੇ ਇਹਨਾਂ
ਨੂਰੀ ਰੂਪ ਦਿਖਾ ਦੇ ਤੂੰ ।
ਜੇ ਭਾਵੇ ਤੁਧ ਵਿੱਥ ਰਹੇ ਤਾਂ
ਸੁਾਦ ਖਿੱਚ ਦਾ ਵਧੇ ਸਦਾ ;
ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਦੀਆਂ ਦੇਵਾਂ ਕੂਕਾਂ
ਭੁੱਲ ਨ ਫੇਰਾ ਪਾਇ ਕਦਾ ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਦਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵਣਾ ਸਹੀ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹੀਂ,

ਨੀ ਮਾਏ ! ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹੀਂ,
ਫੇਰਾ ਤਾਂ ਪਾਵਣਾ ਸਹੀ,
ਨੀ ਮਾਏ ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵਣਾ ਸਹੀ ।

ਕੌਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਤਕ ਵਿਚ ਖਲੀਆਂ
ਖਲੀ ਖਲੀ ਨੂੰ ਪੈ ਗਈਆਂ ਖਲੀਆਂ,
ਰਾਹ ਤਕੇਂਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾ ਹਲੀਆਂ;
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹੀਂ ।੧। ਕਲ..

ਤੱਕਾਂ ਤਕੇਂਦਿਆਂ ਇਹ ਦਿਨ ਆਏ,
ਸੁਖਾਂ ਸੁਖੇਂਦਿਆਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਿਤਾਏ,
ਸਿੱਕਾਂ ਸਿਕੇਂਦਿਆਂ ਜੁੱਗ ਬਿਲਾਏ,
ਸਤਿਗੁਰ ਆਯਾ ਨਹੀਂ ।੨। ਕਲ..

ਰਾਤਾਂ ਤਾਂ ਬੀਤਣ ਤਾਰੇ ਗਿਣੇਂਦਿਆਂ,
ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਬੰਨੇ ਫਿਰੇਂਦਿਆਂ,
ਦੇਹੁੰ ਤਾਂ ਬੀਤਦਾ ਸਾਹ ਭਰੇਂਦਿਆਂ,
ਸੰਝ ਪਿਆਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ।੩। ਕਲ..

ਕੱਖ ਹਿਲੇ ਮੈਂ ਤ੍ਰਬ੍ਹਕ ਉਠੇਂਦੀ
ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਉੱਠ ਤਕੇਂਦੀ,
ਤਕ ਤਕ ਸਾਰੇ ਨੈਣ ਭਰੇਂਦੀ;
ਨੈਣ ਭਰੇ ਬਹਿ ਗਈ ।੪। ਕਲ..

ਢੂੰਡ ਫਿਰੀ ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਰਾਈਂ,
ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ ਔਝੜ ਥਾਈਂ,
ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਸ਼ਹੁ ਦਰਿਆਈਂ,
ਸਾਰ ਨ ਕਿਧਰੋਂ ਪਈ ।੫। ਕਲ..

ਪਰਬਤ ਉਚੜੇ ਦੇਖ ਮੈਂ ਹਾਰੀ,
ਕੁਖਾਂ ਤੇ ਕੰਦਰਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਗਾਰੀਂ,
ਸਾਗਰ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਰ ਉਰਾਰੀਂ
ਢੂੰਡ ਨਿਰਾਸੀ ਰਹੀ ।੬। ਕਲ ..

ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੜੇ ਢੂੰਡਿਆ ਸਾਰੇ,
ਦਿਨੀਂ ਦੁਪਹਿਰੀਂ ਸੰਝ ਸਕਾਰੇ,
ਕਾਲੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਤੜਕੇ ਸਾਰੇ,
ਢੂੰਡਦੀ ਢੂੰਡਦੀ ਰਹੀ ।੭। ਕਲ..

ਅੰਮਾਂ ਤਾਂ ਹਟ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ
'ਹੋਸ਼ ਕਰੀਂ' ਕਹਿ ਧੀਏ ਨੀ ਵਾਰੀ !
'ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਸਾਰੀਂ'
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫਹੀਂ ।੮।' ਕਲ..

ਪੰਜ ਭਰਾ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸਮਝਾਵਨ
ਯਤਨ ਕਰੇਂਦੇ ਚਿਤ ਪਰਚਾਵਨ,
ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਤੁੱਧੋਂ ਭੁਲਾਵਨ,
ਹਾਇ ! ਭੁੱਲਦੀ ਨਹੀਂ ।੯। ਕਲ..

ਮੈਨੂੰ ਨ ਭਾਂਵਦੇ ਵੀਰ ਪਿਆਰੇ,
ਅੰਮਾਂ ਸਣੇ ਸਾਕ ਸੈਣ ਜੁ ਸਾਰੇ,
ਦੁਨੀ ਦੇ ਰੰਗ ਸਭ ਭਾਸਦੇ ਖਾਰੇ,
ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੇਰੀ ਰਚ ਰਹੀ ।੧੦। ਕਲ..

ਕਦੀ ਤਾਂ ਲਾਲ ਆ ਮਿਲੋ ਪਿਆਰੇ,
ਦਰਸ ਵਿਟਹੁੰ ਚਉਖੰਨੀਆਂ ਵਾਰੇ,
ਘੋਲ ਘੁਮਾਈ ਸਦੱਕੜੀ ਸਾਰੇ,
ਫੇਰਾ ਤਾਂ ਪਾਵਣਾ ਸਹੀ ।੧੧। ਕਲ..

ਔਗੁਣ ਨ ਤੱਕੀਂ ਤੇ ਬਿਰਦ ਸਮ੍ਹਾਲੀਂ
ਮੋੜ ਨ ਦੇਈਂ ਦੁਆਰਿਓਂ ਖਾਲੀ,
ਖਾਲੀ ਦਰੋਂ ਕੋਈ ਗਿਆ ਨ ਸੁਾਲੀ,
ਖ਼ੈਰ ਤਾਂ ਪਾਵਣੀ ਸਹੀ ।੧੨। ਕਲ..

ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨ ਰਾਤਾ,
ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਆਹੀ ਗਿਆਤਾ,
ਯਾਦ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨ ਸਿਆਤਾ
ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਰਚ ਰਹੀ ।੧੩। ਕਲ..

ਮੈਂ ਨਾ ਰਹੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਰਹਿਆ
ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਖਯਾਲ ਤੇਰਾ ਹੀ ਗਹਿਆ,
ਸਿਕ ਉਡੀਕ ਪਯਾਰ ਤੇਰਾ ਹੀ ਲਹਿਆ
ਸੁਰਤ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹੀ ।੧੪। ਕਲ..

ਚੋਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅਤੀ ਅਨੂਪ,
ਨਾਲੇ ਸੁਹਣਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ,
ਨਾਲੇ ਨਰ ਤਨ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵੇ,
ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਕੇ ਰਸਤੇ ਪਾਵੇ ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰਾ !
ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਬਾਣਾ ਧਾਰਾ ।
"ਦੋਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ ਆਪਿ ਸੁਆਮੀ
ਖੇਲੈ ਬਿਗਸੈ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ[1] ।"

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਹੈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਦੇਸ਼ । ਤਾਲ - ਪਸ਼ਤੋ । ਗਤ ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੭ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਜਾਨੇ ਹਨ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ— ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਕਈ ਬਾਂਕੇ ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਨੀ,
ਕਈ ਰਖਦੇ ਵਡੇ ਕਬੀਲੇ ਨੀ,
ਕਈ ਸੋਨੇ ਪਾ ਪਾ ਪੀਲੇ ਨੀ,
ਕਈ ਕੋਟ ਅਕਲ ਦੇ ਦਾਨੇ ਹਨ,
ਕਈ ਪੰਡਤ ਵਡੇ ਸਿਆਨੇ ਹਨ ।

ਸੁਣ ਗੱਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਹਸਦੇ ਨੀ,
ਕਰਿ ਟੀਕਾ ਇਸਦੀ ਦਸਦੇ ਨੀ,
ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਫਾਹੀ ਫਸਦੇ ਨੀ,
ਇਹ ਫਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਸਾਂਦੇ ਹਨ,
ਵਿਚ ਫਾਹੀ ਹੋਰ ਫਸਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਏਹ ਨਾ-ਮਹਿਰਮ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਨੀ,
ਏਹ ਪਾਂਦੇ ਬੜੇ ਪੁਆੜੇ ਨੀ,
ਏਹ ਵੈਰੀ ਡਾਢੇ ਆੜੇ ਨੀ,
ਕਰ ਹੋਸ਼ ਸੰਗਲਾਂ ਪਾਂਦੇ ਹਨ,
ਫੜ ਛੁਟਿਆ ਬੰਨ੍ਹ ਫਹਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਖਲਾਸੀ ਹੈ,
ਕਟ ਦੇਂਦਾ ਸਾਰੀ ਫਾਂਸੀ ਹੈ,
ਪਰ ਜੱਗ ਨੂੰ ਜਾਪੇ ਹਾਸੀ ਹੈ,
ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਾਂਦਾ ਹੈ,
ਲੜ ਸਭ ਤੋਂ ਹੋਰ ਤੁੜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਕਰ ਪਜਾਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਵੇਂਗਾ,
ਜੇ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਜਾਵੇਂਗਾ,
ਇਉਂ ਭੌਜਲ ਨੂੰ ਤਰ ਜਾਵੇਂਗਾ,
ਗੁਰੂ ਆਪ ਇਹੋ ਫੁਰਮਾਂਦਾ ਹੈ :—
ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ।

---

[1]ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ।

ਸੁਗੰਧੀ ਤੇ ਫੁੱਲ, ਸਾਈਂ ਤੇ ਗੁਸਾਈਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ— ਬਿਹਾਗ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ —ਪਸ਼ਤੋ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—
ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਾਈਂ ਦਾ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੇਰਾ ਸਾਈਂ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਹੈ,
ਕੁਲ ਆਲਮ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਹੈ,
ਬਿਨ ਮਿਲਿਆਂ ਡਾਢੀ ਦੂਰ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ਜੀ ਰੰਜੂਰ ਹੈ ।
ਜਿਉਂ ਫੁੱਲੀਂ ਮਹਿਕ ਸਮਾਈ ਦਾ,
ਹੈ ਰੂਪ ਵਾਸ਼ਨਾਂ[1] ਸਾਈਂ ਦਾ ।

ਜੀ ਲਲਚ ਲਲਚ ਕੇ ਭਾਲੇ ਹੈ,
ਓ ਲੱਭ ਖਵੇ ਜੋ ਨਾਲੇ ਹੈ,
ਜੋ ਵਾਂਗ ਸੁਗੰਧਿ ਵਿਚਾਲੇ ਹੈ,
ਪਰ ਰੂਪ ਨ ਕਦੀ ਵਿਖਾਲੇ ਹੈ । ਜਿਉਂ...

ਹਾਇ ਫੜੀ ਸੁਗੰਧਿ ਨ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਮਹਿਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਂਦੀ ਹੈ,
ਜੇ ਕਦੇ ਉ ਫੇਰਾ ਪਾਂਦੀ ਹੈ
ਦੇ ਲਪਟ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਉਂ...

ਹੋ ਝੱਲੇ ਮਗਰੇ ਭੱਜੀਦਾ
ਤੇ ਖੋਜ ਮਹਿਕ ਦਾ ਲੱਭੀਦਾ,
ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਵੱਸ ਕੁਚੱਜੀ ਦਾ,
ਕਦੀ ਆਪੂੰ ਹੀ ਆ ਲੱਭੀਦਾ । ਜਿਉਂ...

ਮੈਂ ਭਾਲ ਕਰੇਂਦੀ ਹਾਰੀ ਸਾਂ,
ਹੁਈ ਟੋਲ ਕਰੇਂਦੀ ਆਰੀ ਸਾਂ,
ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਦੁਖੀਆ ਭਾਰੀ ਸਾਂ
ਵਿਚ ਸਧਰਾਂ ਡੁੱਬੀ ਸਾਰੀ ਸਾਂ । ਜਿਉਂ...

ਤਦ ਫੁੱਲ ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਆਯਾ ਸੀ,
ਜਿਸ ਸੁਹਣਾ ਰੂਪ ਬਣਾਯਾ ਸੀ,
ਉਹ ਫੁੱਲ 'ਸੁਗੰਧਿ-ਸਮਾਯਾ' ਸੀ,
ਲੈ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਦਿਖਾਯਾ ਸੀ । ਜਿਉਂ...

ਉਹ ਫੁੱਲ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਹੈ,
ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਆਨ ਅਚਾਨਕ ਹੈ,
ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੁਗੰਧਿ ਸਮਾਨਕ ਹੈ,
ਹੈ 'ਮਹਿਕ' ਤੇ ਨਾਲੇ 'ਮਾਣਕ' ਹੈ । ਜਿਉਂ...

ਰੰਗ ਰੂਪੋਂ ਗੁਰੂ ਪਛਾਤਾ ਹੈ,
ਖੁਸ਼ਬੋ ਤੋਂ ਰੱਬ ਸਿਆਤਾ ਹੈ,
ਇਉਂ ਮਿਲ ਪਜਾ ਸੱਚਾ ਦਾਤਾ ਹੈ,
ਹੁਣ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਕਰ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਜਿਉਂ...

ਸੁਗੰਧਿ, ਖੁਸ਼ਬੋ ।

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਪੁਹਪ ਸੁਗੰਧਤਿ ਹੈ,
'ਖੁਸ਼ਬੋ' ਤੇ 'ਰੂਪ' ਅਰ 'ਰੰਗਤ' ਹੈ,
ਉਸ ਚਮਨ ਲਗਾਯਾ ਸੰਗਤਿ ਹੈ,
ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਲਾਕੇ ਪੰਗਤਿ ਹੈ। ਜਿਉਂ...

ਲੜ ਫੜ ਨਾਨਕ ਗੋਸਾਈਂ ਦਾ,
ਤਦ ਦਰ ਪਾਸੋਂ ਤੂੰ ਸਾਈਂ ਦਾ,
ਜਿਉਂ ਸ਼ਰਨ ਫੁੱਲ ਜਦ ਜਾਈਦਾ,
ਤਦ ਦਾਨ ਸੁਗੰਧੀ ਪਾਈ ਦਾ।
ਜਿਉਂ ਫੁੱਲੀਂ ਮਹਿਕ ਸਮਾਈ ਦਾ,
ਹੈ ਰੂਪ "ਵਾਸ਼ਨਾ" ਸਾਈਂ ਦਾ।

ਅੱਖ ਪਹਿਲੇ ਕਿ ਦੀਦਾਰ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ। ਤਾਲ—ੜ। ਗਤ—ਨਕਟਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਘਰ—'ਰਹੱਸ ਕੁੜੇ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਆ ਪੁਛਦੇ ਲੋਕ ਦਿਵਾਨੀ ਨੂੰ,
ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਰਾਹ ਭੁਲਾਨੀ ਨੂੰ,
ਨਿਤ ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਮਸਤਾਨੀ ਨੂੰ,
ਉਹ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਦੱਸ ਕੁੜੇ!
ਕੁਈ ਸਾਨੂੰ ਪਵੇ ਰਹੱਸ ਕੁੜੇ!
ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਹਣਾ ਹੈ,
ਸੁਖ ਦੇਣਾ ਤੇ ਦੁਖ ਖੁਹਣਾ ਹੈ,
ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਮਨ ਮੋਹਣਾ ਹੈ,
ਪਾ ਖ਼ੈਰ ਦਰਸ ਦੀ ਅਸਾਂ ਕੁੜੇ ?
ਤੈਂ ਦੁਆਰੇ ਬੈਠੇ ਆਨ ਥੁੜੇ।
ਇਕ ਤਲਬ ਦਿਦਾਰ ਦੁਲਾਰੇ ਦੀ
ਉਸ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ ਦੀ,
ਹੈ ਖਿੱਚ ਪਈ ਰੁਖ਼ ਨਜਾਰੇ ਦੀ,
ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਸਾਂ ਦਿਦਾਰ ਕੁੜੇ!
ਕਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕੁੜੇ।
ਕੁਈ ਹੋਰ ਸੁਆਲ ਨਹੀਂ ਪਾਣਾ ਹੈ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਅਕਾਣਾ ਹੈ,
ਇਕ ਝਾਕਾ ਲੈ ਠਰ ਜਾਣਾ ਹੈ,
ਤੁਧ ਡਿੱਠਾ ਅਸਾਂ ਦਿਖਾਲ ਕੁੜੇ!
ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੁੜੇ।
ਮੈਂ ਸੁਣ ਹਸ ਦੂਹਰੀ ਹੋਨੀ ਹਾਂ,
ਫਿਰ ਨੈਣ ਛਮਾਂ ਛਮ ਰੋਨੀ ਹਾਂ,
ਪਈ ਚੱਕੀ ਜੀ ਵਿਚ ਝੋਨੀ ਹਾਂ,
ਏ ਸਖੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਆਨ ਜੁੜੇ!
ਕੀ ਆਖੇ ਜੋ ਝਹੁ[1] ਆਪ ਰੁੜੇ ?

[1]ਝਹੁ—ਝਹੁ ਚੜਿਆ।

ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਆਣੀ ਨੂੰ,
ਮੈਂ ਆਖਿਆ: ਸੁਣ ਪਰਭਾਣੀ ਤੂੰ,
ਕੀ ਪੁੱਛਦੇ ਮੁੱਝ ਇਆਣੀ ਨੂੰ ?
ਕੁਈ ਪੰਡਤ ਪਾਂਧਾ ਪੁੱਛ ਕੁੜੇ!
ਕੁਈ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਪੁਛ ਗਿੱਛ ਕੁੜੇ।
ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ ਹਾਂ,
ਰਾਹ ਰਸਤੇ ਸੱਭ ਭੁਲਾਨੀ ਹਾਂ,
ਹੋ ਕਮਲੀ ਪਈ ਭੁਆਨੀ ਹਾਂ,
ਰਟ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਿੱਤ ਕੁੜੇ!
ਇਕ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚਿੱਤ ਕੁੜੇ।
ਮੈਂ ਅੱਖੀਆਂ ਪਈ ਲਭਾਵਾਂ ਨੀ,
ਜੇ ਮਿਲਨ ਤਾਂ ਮੀਤ ਤਕਾਵਾਂ ਨੀ।
ਬਿਨ ਨੈਨ ਦਰਸ ਕਿਂਵ ਪਾਵਾਂ ਨੀ,
ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖ ਕੁੜੇ,
ਨਹੀਂ ਅੱਖ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਵੱਖ ਕੁੜੇ।
ਉਹ ਚਾਨਣ ਆਪ ਪਿਆਰਾ ਹੈ,
ਪਾਇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਝਲਕਾਰਾ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਨੈਣ ਤਾਂ ਕਿਂਵ ਦੀਦਾਰਾ ਹੈ ?
ਲਭ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗੀ ਅੱਖ ਕੁੜੇ!
ਸਿਕ-ਦਰਸ ਨ ਐਵੇਂ ਰੱਖ ਕੁੜੇ।
ਉਹ ਦੇਵੇ ਦਰਸ ਸੁਜਾਖੇ ਨੂੰ,
ਪਏ ਜਲਵਾ ਨਹੀਂ ਮੁਨਾਖੇ ਨੂੰ,
ਨਹੀਂ ਦੀਵਾ ਦਿਸੇ ਦੁਆਖੇ ਨੂੰ,
ਕਰ ਅੱਖੀਆਂ ਪਹਿਲੋਂ ਭਾਲ ਕੁੜੇ!
ਮੰਗ ਮਗਰੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਲ ਕੁੜੇ।

'ਮੈਂ ਤੇਰਾ'—'ਤੂੰ ਮੇਰਾ'

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਗੀਤ 'ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਗੁਰ ਪਜਾਰੇ!' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਹੇ ਸੁਹਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ! ਹੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਅਤਿ ਪਜਾਰੇ!
ਹੇ ਦਇਆ ਸਮੁੰਦਰ ਸੁਆਮੀ! ਹੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਰਖਵਾਰੇ!
ਤੂੰ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੇਖੇ, ਦੁਖ ਦੇਖੇ ਕੋਮਲ ਹੋਯਾ,
ਛਡ ਦੇਸ਼ ਵਲਾਇਤ ਸੁਹਣੀ, ਤੂੰ ਆਇਆ ਦੁਖੀਆਂ ਦੁਆਰੇ।
ਤੂੰ ਉੱਚਾ ਹੈਂ ਅਤਿ ਭਾਰਾ, ਪਰ ਆਪ ਹਿਠਾਹਾਂ ਆਇਆ,
ਵਿਚ ਨੀਵਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਆਇਆ, ਧਰ ਵੇਸ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਰੇ।
ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਾਂ ਸਕਦੇ ਵਿਚ ਪੀੜਾਂ ਦੇ ਸਾਂ ਨੱਪੇ,
ਤੂੰ ਆਪ ਆਨ ਕੇ ਪਹੁੰਚਾ, ਆ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਟਾਰੇ।
ਨਹੀਂ ਰਾਜ ਸਮਾਜੀਂ ਆਯਾ, ਵਿਚ ਲੋਕ ਗਰੀਬਾਂ ਆਯਾ,
ਸਹੇ ਮਿਹਣੇ ਨਾਲ ਉਲਾਂਭੇ, ਕੁਝ ਧੱਪੇ ਨਾਲ ਕਰਾਰੇ।
ਪਿਉ ਸਮਝੇ ਪੁੱਤਰ ਮੇਰਾ ਉਹ ਦੇਵੇ ਹੱਥ ਰੁਪੱਯੇ,
ਕਹਿ 'ਵਣਜ ਕਰੋ ਮਿਰੇ ਬੇਟਾ!' ਮਾਂ ਆਪੇ 'ਕਾਜ ਸੁਆਰੇ'।

ਪਰ ਦੇਖੋ ਸੁਹਣਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾ ਆਪ ਲਖਾਵੇ,
ਲੈ ਤਕੜੀ ਤੋਲੇ ਸੌਦਾ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੇ ਵਿਚਕਾਰੇ ।
ਇਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਚੁਪ ਚੁਪਾਤਾ ਦੁਖ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਦੇਖੇ,
ਹੋ ਮਾਨੁਖ ਝੱਲੇ ਚੱਖੇ ਸਭਿ ਸੁਾਦ ਕੁੜੱਤੇ ਖਾਰੇ ।
ਫਿਰ ਵਾਹ ਵਾਹ ਪਜਾਰੇ ਮੇਰੇ, ਤੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਟੁਰਿਆ,
ਸਭ ਦੰਭ ਕਪਟ ਫਿਰ ਦੇਖੇ, ਜੋ ਦੇਖੇ ਆਪ ਨਿਵਾਰੇ ।
ਜਰਵਾਣੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਂਦੇ ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਭ ਤਕਾਏ,
ਲਾਹ ਅੱਖਾਂ ਅਗੋਂ ਪਰਦੇ ਉਹ ਬੰਦੇ ਨੈਣ ਉਘਾੜੇ ।
ਕਿਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਕੌਡੇ ਵਰਗੇ ਕਿਤੇ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਕਸਾਈ,
ਕਿਤੇ ਜਾਦੂਗਰ ਤੇ ਦੰਭੀ, ਕਿਤੇ ਰਾਹ ਖੁਹ ਪਾਪੀ ਤਾਰੇ ।
ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਖੰਡ ਸੈਂ ਬੈਠਾ, ਰਚ ਮੌਜ ਅਨੰਦੀ ਤੂੰ ਤਾਂ,
ਇਕ ਤਰਸ ਖਿੱਚ ਤੁਧ ਲਜਾਯਾ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਦੋਖੀਆਂ ਭਾਰੇ ।
ਕੁਈ ਗਿਆ ਨ ਤੈਨੂੰ ਸੱਦਣ, ਨਾਨਿਉਤਾਘਲਅਣਅਣਵਾਯਾ,
ਤੂੰ ਤਰਸ ਆਪ ਹੀ ਖਾਧਾ ਆ ਮੁਰਦੇ ਚੱਕ ਜਿਵਾਰੇ ।
ਅਸੀਂ ਮੁਰਦੇ ਮਰ ਸਾਂ ਚੁੱਕੇ, ਤੂੰ ਰੁਮਕਾ ਜਿੰਦੜੀ ਪਾਯਾ,
ਰੂਹ-ਪਜਾਰ ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਫੂਕੀ ਭਾਵ ਕੱਢੇ ਦੁੱਪਰਿਆਰੇ ।
ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪਜਾਰ ਸਿ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਪਜਾਰ ਅਸਾਂ ਵਿਚਆਯਾ,
ਤਦ ਅਸੀਂ ਪਜਾਰ ਵਿਚ ਜਾਗੇ, ਹੇ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਅਤਿ ਪਜਾਰੇ !
ਇਹ ਪਜਾਰ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਲੀਤਾ ਬੰਦ ਨੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ :
ਜਦ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੈਨੂੰ ਡਿੱਠਾ ਤੇ ਤੱਕੇ ਰੂਪ ਨਿਆਰੇ ।
ਓਹ ਖੀਵੇ ਤੇ ਹੋ ਰਜੀਏ ਤੈਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਏ ਕਰਦੇ,
ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਸਾਂਦੇ, ਹਨ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇਰੇ ਦੁਾਰੇ ।
ਹੇ ਉੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਨੀਵਿਆਂ ਪਜਾਰਨ ਵਾਲੇ !
ਕਰ ਮਿਹਰ ਓ ਕਰਾਂ ਸੁਾਮੀ ! ਜਗ ਆ ਜਿਉਂ ਲੋਕੀਂ ਤਾਰੇ ।
ਮੈਂ ਨੀਵਾਂ ਹਾਂ ਤੇ ਹੀਣਾ, ਮੈਂ ਗਣ ਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ,
ਏ ਹੀਰੇ ਵਰਗੇ ਸੁਹਣੇ ਮੈਂ ਜਨਮ ਕਈ ਹਨ ਹਾਰੇ ।
ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਤਦੋਂ ਸਓ ਆਏ ਆ ਆਪੇ ਖਲਕ ਬਚਾਈ,
ਤਿਉਂ ਆਪੇ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲੋਂ, ਲਓ ਮੈਨੂੰ ਲਾ ਚਰਣਾਰੇ ।
ਇਕ ਰਿਜ਼ਮ ਪਜਾਰ ਦੀ ਪਜਾਰੇ ! ਇਕ ਭੋਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀਆ ਦਾ,
ਇਕ ਕਿਣਕਾਂ ਇਸ਼ਕ ਸੁਵਾਲਾ ਲਿਵ ਭਰਿਆ ਨਾਲ ਹੁਲਾਰੇ
ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਆਪ ਰਖਾਵੋ ਤੇ ਜਾਗ ਪਿਆਰੀ ਖੋਲੋਂ,
ਫਿਰ ਦਿੱਸੋ ਹਰਦਮ ਮੈਨੂੰ ਲ੍ਹਗ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਪਜਾਰੇ ।
ਹਾਂ ਸੁਹਣਾ ਮਿੱਠਾ ਪ੍ਰਜਾਰਾ ਇਕ ਠੰਢਾ ਰਸ ਦਾ ਭਰਿਆ,
ਕੁਈ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਨ ਲੱਗੇ ਬਿਨ ਤੇਰੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਆਰੇ !
ਖਿਚ ਡੋਰ ਲਗੇ ਜੀ ਐਸੀ ਜੋ ਖਿੱਚੀ ਕਦੀ ਨ ਟੁੱਟੇ,
ਵਧ ਖਿੱਚੀ ਸਗੋਂ ਵਧੇ ਓ ਕਸ ਰੱਖੇ ਦਿਨ ਰੈਣਾਰੇ ।
'ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਹਰਦਮ ਕੂਕਾਂ 'ਹਰ ਹਾਲ ਗੁਰੂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ'
'ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਸਬਕ ਪਕਾਵਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਸੱਭ ਵਿਸਾਰੇ ।
ਇਕ ਸਿੱਕ ਰਹੇ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਦ ਸਤਿਗੁਰ ਤੁੱਠੇ ਆਖੇ:—
'ਤੂੰ ਮੇਰਾ' ਸੁਣਨਾਂ ਲੋਚਾਂ 'ਤੂੰ ਮੇਰਾ' ਕਦੋ ਪੁਕਾਰੇਂ ।
ਚਹਿ ਜਨਮ ਕਈ ਚਾ ਬੀਤਣ 'ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਮੈਂ ਨਾਂ ਭੁੱਲਾਂ,
ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਚਹੇਂ ਚਾ ਆਖੀਂ, 'ਤੂੰ ਮੇਰਾ' ਮੇਰੇ ਪਜਾਰੇ !
ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਐਸਾ ਆਊ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਨਾਨਕਪਜਾਰਾ!
—ਬਿਨ ਗੁਣ ਜੋ ਹੈ ਅਪਨਾਵੇ— ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਆਖ ਪੁਕਾਰੇ ।
ਫਿਰ ਲੋੜ ਨਾ ਬਾਕੀ ਕੋਈ, ਜੀ ਇੱਛਜੜਾਫਲ ਪਾਇਆ,
ਵਿਚ ਚਰਨਾਂ ਮਿਲੀ ਸਮਾਈ, ਸੁਖ ਪਾਏ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਟੇਕ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ --ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਮਚਾਂਦੇ ਹਨ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਪਾਪ ਦਬਾਂਦੇ ਹਨ,
ਚੌਫੇਰ ਹਨੇਰ ਮਚਾਂਦੇ ਹਨ,
ਤਦ ਨੈਣ ਮਿਰੇ ਉਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਟਕ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਜਮਾਂਦੇ ਹਨ ।
ਦਰ ਤੇਰਾ ਪਏ ਤਕਾਂਦੇ ਹਨ,
ਅਰ ਤਕਦੇ ਨਹੀਂ ਥਕਾਂਦੇ ਹਨ,
ਤਦ ਨੀਰ ਭਰੇ ਭਰ ਲਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਤਦੋਂ ਅਲਾਂਦੇ ਹਨ :—

ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਟੇਕ ਗੁਸਾਈਂ ਹੈ,
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਤਕਾਈ ਹੈ,
'ਏ ਦੂਤੀ ਬੜੇ ਕਸਾਈਂ ਹੈਂ
ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ ਪਿਉ ਮਾਈ ਹੈ,
'ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਬਚਾ ਮਿਤ ਭਾਈ ਹੈ
ਤੂੰ ਸਭ ਪਰ ਭਾਰੂ ਸਾਈਂ ਹੈਂ,
''ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਭਰੀ ਦੁਹਾਈ ਹੈ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਹੈਂ' ।
ਜਦ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਤਕਾਈਦਾ
ਤਦ ਆਸ ਆਸਰਾ ਪਾਈਦਾ ।
ਇਉਂ ਪਾਪਾਂ ਤਈਂ ਭਜਾਈਦਾ
ਹੋ ਸੁਖੀਏ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਈਦਾ ।'

'ਜਗਤ ਜਗਵੇਦੀ' ਪਰ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ (ਸੁਲੱਖਣੀ) ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਵਿਛੁੜਨ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

'ਕੁਛ ਕਰ ਭੇਟ ਜਗਤ ਦੀ ਤੂੰ ਬੀ ਜਾਂਦਾ ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ,'
ਸੁਹਣਾ ਵਾਕ ਨਣਦ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕੰਨੀਂ ਮੇਰੀ ਪੈਂਦਾ ।
ਮੈਂ ਕੀ ਭੇਟ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇਵਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਛ ਦੇਵਾਂ ?
ਪਿਰ ਪਰਦੇਸ਼, ਸਦਾ ਦੇ ਰਮਤੇ, ਮੈਂ ਲੇਵਾਂ ਕੇ ਦੇਵਾਂ ?
ਕਈ ਕਈ ਬਰਸ ਦਰਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਘਰ ਨਹੀਂ ਫੇਰੇ ਪਾਏ,
ਖੱਟਣ ਵਾਲੇ ਰਹਿਣ ਬਦੇਸ਼ੀਂ, ਧਨ ਕਿੱਥੋਂ ਮੈਂ ਆਏ ।
ਬਾਲ ਅਞਾਣੇ ਖੱਟ ਨ ਜਾਣਨ ਮੈਂ ਦਿੱਤਾ ਟੁਕ ਖਾਂਦੇ,
ਤੱਕਣ ਹਥ ਮੇਰੇ ਵਲ ਸੁਹਣੇ ਦੰਮ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਂਦੇ ।
ਬਾਬਲ ਮੇਰਾ ਲਖੀਅਰ ਨਾਂਹੀ ਲਖਦਾਤਾ ਮੈਂ ਹੋਕੇ
ਕੀਕੂੰ ਦੁੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਕੱਟਾਂ ਦਾਨ ਅਮਿੱਤੇ ਦੇਕੇ ?

ਪੰਡਤ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਮੈਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਦਯਾ ਦਾਨ ਕਰਾਵਾਂ,
ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚਾਨਣ ਦੇਕੇ ਸੋਝੀ-ਦੀਪ ਜਗਾਵਾਂ ।
ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਜਾਣਾਂ, ਦੁਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੱਟਾਂ,
ਦੂਰ ਦਲਿੱਦਰ ਕਰਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਅਹੁਰਾਂ ਲਾਹ ਲ਼ਾਹ ਸੁੱਟਾਂ ।
ਵੈਦ ਨਹੀਂ ਵੈਗੰਦੀ ਜਾਣਾਂ, ਦਰਦ ਰਞਾਣਿਆਂ ਤਾਈਂ
ਦਾਰੂ ਦਿਆਂ, ਨਿਰੋਏ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਪੀੜ ਮਿਟਾਈਂ ।
ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਨ ਰੱਬੀ ਜਾਣਾਂ, ਧੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵਾਂ,
ਮੁਏ ਜਗਤ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਫੂਕਾਂ, ਕਰ ਸੁਰਜੀਤ ਜਗਾਵਾਂ ।
ਹੁੰਦਾ ਕੁਈ ਵੰਡਾਵੇ ਸਹੀਓ ! ਅਣਹੁੰਦੇ 'ਚੋਂ ਦੱਸੋ,
ਜਗ ਨੂੰ ਕੀ ਮੈਂ ਵੰਡ ਦਿਵਾਵਾਂ ? ਮੁਸ਼ਕਲ ਪਈ ਅਵੱਸੋ ।
ਜੇ ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਵੱਟ ਕਸੀਸਾਂ ਸੁਣ ਤੂੰ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ !
ਦਾਨ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਸਿਰ ਦੇ ਤਾਜ ਸੁਹੰਦੇ ।
ਉਹ ਦਾਤਾ, ਉਹ ਧੁਰ ਦਾ ਦਾਤਾ, ਅਰਸ਼ੀ ਤਾਣਾਂ ਵਾਲਾ,
ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਤੇ ਹੁਕਮ ਓਸਦਾ ਮੁਏ ਜਿਵਾਵਣ ਵਾਲਾ,
ਉਹ ਮੈਂ ਦਾਨ ਦਿਆਂ ਜੱਗ ਤੈਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਸੁਖ ਦੇਵੇ
ਤੇਰੇ ਲਈ ਦਿਨੇ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਦੁਖ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਲੇਵੇ,
ਤੇਰਾ ਹੋ ! ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ, ਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੋਵੇ,
ਮੈਂ ਨਿਜ ਮਾਨ ਤਿ ਦਾਵਾ ਛੱਡਾਂ, 'ਪਕੜ' ਨ ਮੈਂ ਮਨ ਖੋਵੇ ।
ਭਾਵੇਂ ਓ ਘਰ ਹਨ ਨਹੀਂ ਵੜਦੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰਨ ਉਦਾਸੀ,
ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਨ ਪਰਤਨ ਸੁਨਿਹਾਂ ਸਾਰ ਨ ਆਸੀ,
ਸਾਧੂ ਹੁਏ ਗ੍ਰਿਸਤ ਤੋਂ ਛੁੱਟੇ, ਤੋੜੇ ਸੱਭ ਤਗਾਦੇ,
ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਮੁਕਾਏ ਸਾਰੇ, ਬੰਧਨ ਸੱਭ ਛੁਡਾਕੇ ।
ਪਰ ਕਮਲੀ ਮੈਂ ਸਹੀਓ ਸਾਰੀ, ਮੇਰੀ 'ਪਕੜ' ਨ ਛੁਟਦੀ,
ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਤੇ ਮਾਯਾ ਮੇਰੀ 'ਉਹ ਮੇਰੇ' ਨਹੀਂ ਟੁਟਦੀ ।
'ਓਹ ਮੇਰੇ' ਮੈਂ ਏਸ ਆਸਰੇ ਜੀਵਾਂ ਆਸ ਬਨ੍ਹਾਈ,
'ਓਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੇਰੇ ਨਾਹੀਂ' ਸਕਾਂ ਨ ਸੋਚ ਫੁਰਾਈ ।
ਜੋਗੀ ਕਈ ਫਕੀਰ ਸਿਆਣੇ, ਸਾਧ ਕਈ ਹਨ ਆਏ,
ਅਰਸ਼ੀ ਜੋਤਿ ਓਸ ਵਰ੍ਹਸਾਏ ਫੇਰੇ ਏਥੇ ਪਾਏ ।
ਆਖਣ 'ਰੱਬ ਕੰਤ ਹੈ ਤੇਰਾ, ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਆਯਾ,
'ਤੂੰ ਦੇ ਤੋੜ ਆਪਣਾ ਦਾਵਾ, ਆਪਾ ਦਿਈਂ ਚੁਕਾਯਾ' ।
ਹਾਇ ! ਨਿਖੁੱਟੀ ਦੀ ਮਤ ਮੋਟੀ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਨ ਆਵੇ,
ਮੇਰੀ ਪਯਾਰ-ਡੋਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿੱਖਯਾ ਨਹੀਂ ਤੁੜਾਵੇ ।
ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਫਸੀ ਮੋਹ ਉਸ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਨ ਸਕਾਂ ਭੁਲਾਈ,
'ਓਹ ਮੇਰੇ' ਇਕ ਪਕੜ ਕਹਿਰ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਨ ਸਕਾਂ ਘਟਾਈ ।
ਇਸ ਖਿੱਚ ਬੱਧੀ ਖਿੱਚੀ ਜਾਵਾਂ, ਖਿੱਚੀ ਸਦਾ ਰਹਾਵਾਂ;
'ਮੋਹ' 'ਪਕੜ' ਕੁਛ ਆਖੋ ਇਸ ਨੂੰ ਚੱਕਰ ਏਸ ਰਹਾਵਾਂ ।
ਇਸ 'ਪਿਯ-ਮੋਹ' ਧੜਕਦੀ ਛਾਤੀ; ਕਸਕ ਕਸਕਦੀ ਅੰਦ੍ਰੇ ।
ਲਹਿਰੇ ਰਹਿਨ ਕਾਲਜੇ ਉਠਦੇ ਥਰਰਾਟਾਂ ਹਿਯ ਮੰਦਰੇ ।
ਏਸ ਧਰਮ ਦੀ ਪੀੜ ਕਦੇ ਮੈਂ ਆਪੇ ਤੋਂ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾਂ,
ਅੰਬ੍ਰ ਇੱਕ ਕਿਰੇ ਆ ਅੱਖੋਂ ਖਿੱਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ।
ਆਪਾ ਸਭ ਮੇਰਾ ਜਯੋਂ ਪੰਘਰ, ਘੁਲ ਮਿਲ ਘੁਲ ਮਿਲਜਾਂਦਾ,
ਕਿਸ ਵਿਚ ? ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਕੁਝ ਨਾਹੀਂ ਫਿਰ ਅੱਥਰੂ ਇਕ ਆਂਦਾ ।
ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਕੁਝ ਰਹੇ ਕਾਲਜੇ, ਕੁਝ ਰਹਿੰਦਾ ਕੇ ਨਾਹੀਂ,
ਸਾਰੀ ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਂਬਾ ਹੋਕੇ ਥਰਰਾਵਾਂ ਗੁੰਮ ਜਾਹੀਂ;
ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ 'ਅੱਥਰੂ' ਸਹੀਓ ! ਇਹ ਸਿਕ ਬੂੰਦ ਸੁ ਪਾਣੀ,
ਇਹ ਤੁਪਕਾ ਇਕ ਖਾਰੇ ਜਲ ਦਾ ਝਰਦਾ ਅੱਖਾਂ ਥਾਣੀਂ,
ਹੈ: ਹੇ ਜਗਤ ! ਤੁਧੇ ਦੀ ਭੇਟਾ, ਇਹ ਤੁਪਕਾ ਇਕ ਪਾਣੀ,
ਜਗ-ਜਗਵੇਦੀ ਦੇ ਏ ਉੱਤੇ ਮੇਰੀ ਭੇਟ ਨਿਮਾਣੀ ।

ਗੁਰੂ ਜਯੋਤਿ-ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਹੁਣ ਰੁਤ ਝੂਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਸੂਚਨਾ—'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ' ਤੇ 'ਵਹਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਪੁਰਖ ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ' ਦੇ ਗੁਰਵਾਕ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣਾ ਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ-ਰਲਣਾ ਇੱਕੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਹਨ, ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ । ਜਿਵੇਂ 'ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਅਸੀਂ 'ਖੁਸ਼ੀ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਿਵੇਂ 'ਜਯੋਤੀ ਜੋਤਿ' ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਸ਼ੇ ਦੇਣ ਹਾਰਦਿਕ ਕੌਤਕ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ[1] । ਇਸ ਅਸੂਲ ਮੂਜਬ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਜਯੋਤੀ ਜਯੋਤ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਸ ਦੀਸਣਹਾਰ ਚੁੰਧਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਓਹਲੇ ਜੋ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਕਾਵਯ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕ ਮੂਰਤੀ ਇਹ ਹੈ :—

'ਜਗਤ-ਯਾਤਰਾ' ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਦੀ ਜਦ ਮੁੱਕੀ ਸੀ ਪਯਾਰੀ,
ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਕੁਦਰਤ ਪੁਛ ਕੀਤੀ[2] :—'ਹੈ ਵਜੂਦ ਇਹ ਭਾਰੀ,
'ਕੌਣ ਤੁਸਾਂ ਚੋਂ ਕਰੇ ਸੰਭਾਵਣ ? ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਤੇ ਜੋਧਾ,
'ਕਵੀ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ, ਰਸਿਕ ਰਸਾਂ ਦਾ, ਗੁਣ ਸਪੰਨ, ਉਪਕਾਰੀ ।'

ਧਰਤੀ ਨੇ ਕੰਨ ਹਥ ਧਰ ਦਿੱਤੇ : —'ਮੈਂ ਭਾਰੀ ਤੇ ਮੈਲੀ
'ਏ 'ਨਾਪਾ ਵਲਵਲਿਆਂ ਵਾਲਾ' ਮੈਂ ਨਾ ਸਕਾਂ ਸੰਭਾਰੀ ।'

ਅੱਗ ਕਹੇ : —'ਮੈਂ ਧੂਏਂ ਵਾਲੀ, ਤੱਤੀ ਸਾੜਨ ਹਾਰੀ ।
'ਝਰਨਾਟਾਂ ਦੇ ਜਯੋਤਿ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਛੁਹ ਨਾਂ ਸਕਾਂ ਨਕਾਰੀ ।'

ਨੀਰ ਕਹੇ : 'ਮੈਂ ਠੰਢਾ ਤੱਤਾ, ਛਿਨ ਸੁਥਰਾ ਛਿਨ ਭਰਿਆ[3],
'ਨੂਰ ਇਲਾਹੀ ਦਾ ਏ ਬੁੱਕਾ ਮੈਂ ਸਾਂਭਣ ਤੋਂ ਆਰੀ ।'

ਪੌਣ ਕਹੇ:—'ਮੈਂ ਖੇਡਾਂ ਘੱਟੇ, ਟਿਕਣ ਨ ਕਿਧਰੇ ਵਾਲੀ,
'ਰਸ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਏਹ ਅਲਾਂਬਾ ਕਿੱਥੇ ਧਰਾਂ ਲੁਕਾ ਰੀ ?'

ਕਹੇ ਅਕਾਸ਼: —'ਸ਼ੂਨ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਇਹ ਹੈ ਹੋਂਦ ਇਲਾਹੀ,
'ਰੂਪ, ਅਰੂਪ, ਰਸਾਲ, ਵਿਰਾਗੀ; ਮੈਂ ਨਾ ਸਕਾਂ ਸਮਾ ਰੀ ।'

ਤਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਨਾਦ ਉਤਰਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚਾਇਆ :—
'ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੈ ਹਸਤੀ ਤੇਰੀ; ਚਲ ਅਪਣੇ ਘਰ, ਵਾਰੀ !'

---

[1] ਮਿਤੁ ਪੈਝੈ ਮਿਤੁ ਬਿਗਸੈ ਜਿਸੁ ਮਿਤ ਕੀ ਪੈਜ ਭਾਵਏ ॥
ਤੁਸੀ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ ਪੁਤ ਭਾਈ ਹਰਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੈਨਾਵਏ ॥

[2] ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ।

[3] ਮੈਲਾ ।

ਕਹੁ ਕਿਸ ਨੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਿਆ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕੌਂਸੀਆ । ਤਾਲ —੩ । ਗਤ —ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਪਰਵਾਰਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਕੋਈ ਪੀਰ ਵਡਾ ਉਲਿਯਾਉ ਸੀ,
ਕੋਈ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਉਮਰਾਉ ਸੀ;
ਅਵਤਾਰ ਵਡਾ ਦਰਿਯਾਉ ਸੀ;
ਕੋਈ ਗਜਾਨੀ ਵਡ-ਪਰਭਾਉ ਸੀ,
ਕਹੁ ਆਪਾ ਕਿਸਨੇ ਵਾਰਿਆ ?
ਹੋ ਸਦਕੇ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ?

ਕਹੁ ਕਿਸ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਛੱਡੀਆਂ;
ਛਡ ਤਖਤ ਧਰੇ ਭੋਂ ਅੱਡੀਆਂ,
ਕੌਣ ਜਾਗੇ ਰਾਤਾਂ ਵੱਡੀਆਂ;
ਪਰ-ਪਜਾਰ 'ਚ ਬਾਹਾਂ ਅੱਡੀਆਂ,
ਹਾਂ ਕੌਣ ਜਿਨ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਤੇ ਵਾਰਿਆ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ?

ਉਹ ਕੌਣ ਜੋ ਪੁੱਤ ਕੁਹਾਂਵਦਾ,
ਤੇ ਨੀਹਾਂ ਹੇਠ ਚਿਣਾਂਵਦਾ,
ਫਿਰ ਤਕਦਾ ਨਾ ਘਬਰਾਂਵਦਾ,
ਦੇ ਬਲੀ ਨ ਜੁੱਸੇ ਮਾਂਵਦਾ ?
ਦਸ ਕਿਸ ਨੇ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਹੋ ਘੋਲੀ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ?

ਮਾਂ ਪੋਤੇ ਦੇ ਜੀ ਵਾਰਦੀ,
ਦੁਖ ਬਿਰੋਂ ਦੇ ਨਾਰ ਸਹਾਰਦੀ,
ਪੁਤ ਚਾਰੇ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਂਵਦੀ,
ਇਸ ਕ੍ਰਾਮਤ ਕਿਸ ਬਣ ਆਂਵਦੀ ?
ਕਿਉਂ ਕਿਸ ਨੇ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਜਗ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ।

ਕੌਣ ਬੇਲੀ ਅਪਣੇ ਵਾਰਦਾ ?
ਜਗਵੇਦੀ ਪਜਾਰੇ ਚਾੜ੍ਹਦਾ,
ਦੁਖ ਹਰਦਾਂ ਇਉਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ,
ਫਿਰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਲਲਕਾਰਦਾ ?
ਕਿਉਂ ਕਿਸ ਨੇ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਦੇ ਸਭ ਕਿਛ ਸਾਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ।

ਇਕ ਸਾਧੂ ਕਹਿਣ ਫਕੀਰ ਹੋ,
ਨਾ ਰਾਜਾ ਨਾ ਜਾਗੀਰ ਹੋ,
ਨਾ ਮਨਸਬਦਾਰ ਅਮੀਰ ਹੋ,
ਨਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਲੈਤ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋ,
ਉਨ੍ਹ ਕਹਿਦੇ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਤੇ ਵਾਰਿਆ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਉਹ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਯਾਰ ਸੀ,
ਤੇ ਨੀਚਾਂ ਦਾ ਉਸ ਪਜਾਰ ਸੀ,
ਉਹ ਦਾਸ ਨਿਵਾਜਣ ਹਾਰ ਸੀ,
ਜਗ ਸਾਧ ਬਚਾਵਣ ਹਾਰ ਸੀ,
ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਉਹ ਆਤਮ ਦਾ ਦਾਤਾਰ ਸੀ,
ਉਹ ਗੁਰ ਵੱਡਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ,
ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ,
ਦਿਲ ਉਸ ਦਾ 'ਦੁੱਖ ਨਿਵਾਰ' ਸੀ,
ਉਸ ਆਪਾ ਸਾਥੋਂ ਵਾਰਿਆ !
ਤੇ ਵਾਰਿਆ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਉਨ ਮਰਦੇ ਸਾਧ ਬਚਾ ਲਏ,
ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਮੱਥੇ ਲਾ ਲਏ,
ਤੇ ਰਾਜਜਾਂ ਭੇੜ ਭਿੜਾ ਲਏ,
ਦੁਖ ਭਰਦੇ ਲੋਕ ਛੁੜਾ ਲਏ
ਇਉਂ ਆਪਾ ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਿਆ
ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਸੁਖ ਚੈਨ ਅਰਾਮ ਤਜਾਂਵਦਾ,
ਦਿਨ ਰੁੱਝਾ ਰਾਤਿ ਜਗਾਂਵਦਾ,
ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਸਾਰਾ ਲਾਂਵਦਾ,
ਜੋ ਅਪਣਾ, ਖਰਚ ਕਰਾਂਵਦਾ,
ਅੰਤ ਆਪਾ ਉਸਨੇ ਵਾਰਿਆ,
ਵਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪੁਤ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਪੁਤ, ਮਿਤਰ ਸਾਰੇ ਵਾਰਦਾ
ਸਿਖ, ਪਜਾਰੇ ਬੀ ਨੌਛਾਰਦਾ,
ਸੁਖ ਅਪਣੇ ਸਾਰੇ ਟਾਰਦਾ
ਇਕ ਬੱਧਾ ਸਾਡੇ ਪਜਾਰ ਦਾ ।
ਉਸ ਸਭ ਕੁਛ ਸਾਥੋਂ ਵਾਰਿਆ,
ਦੇ ਅਪਣੇ ਅਸਾਂ ਸਵਾਰਿਆ ।

ਉਹ ਸੱਚਾ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ਹੈ,
ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਅਪਾਰ ਹੈ,
ਉਹ ਵਸਦਾ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਹੈ ।
ਤੇ ਕਰਦਾ ਪਜਾਰ ਵਪਾਰ ਹੈ ।
ਉਸ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੇ ਵਾਰਿਆ
ਸਭ ਅਪਨਾ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ।

ਹੋ ਉਸਦਾ, ਉਸ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਵੇ,
ਗੁਰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕੋਲ ਵੇ,
ਸਭ ਪੋਥੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਫੋਲ ਵੇ,
ਚਹਿ ਲੱਭ ਗਲੇ ਪਾ ਢੋਲ ਵੇ
ਇਕ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜਿਨ ਵਾਰਿਆ,
ਦੇ ਸਭ ਕਿਛ ਜਗ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ।

ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ। ਤਾਲ—੩। ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੬।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੱਸੋ ਪਾਈਦਾ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਬਾਹਮਣ ਪਾਂਧੇ ਨੂੰ,
ਤੇ ਪੰਡਤ ਕਾਂਸ਼ੀ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ,
ਸੰਨਯਾਸੀ ਦੇਸ਼ ਫਿਰਾਂਦੇ ਨੂੰ,
'ਸ਼ਹੁ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਢੂੰਡ ਲਭਾਈਦਾ ?'
ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ 'ਜੰਗਲ ਜਾਈਦਾ।'

ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾਨੇ ਨੂੰ
ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਵਡੇ ਸਿਆਨੇ ਨੂੰ,
ਇਕ ਸੂਫੀ ਸੂਫ ਹੰਢਾਨੇ ਨੂੰ,
'ਸ਼ਹੁ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਦੱਸੋ ਪਾਈਦਾ ?'
ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ 'ਜੰਗਲ ਜਾਈਦਾ।'

ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਡੇਰਾ ਲਾਯਾ ਸੀ,
ਬਹਿ ਨਦੀਆਂ ਜੁੱਗ ਲੰਘਾਯਾ ਸੀ,
ਨਹੀਂ ਆਦਮ ਜ਼ਾਤਿ ਤਕਾਯਾ ਸੀ,
ਸੀ ਵਜਾਕੁਲ ਹੋ ਹੋ ਜਾਈਦਾ,
ਨਹੀਂ ਪਯਾਰਾ ਇਸ ਬਿਧਿ ਪਾਈਦਾ।

ਮੈਂ ਮੁੜਕੇ ਭਾਲ ਕਰਾਈ ਸੀ,
ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਹੰਢ ਤਕਾਈ ਸੀ,
ਸਭ ਖ਼ਲਕਤ ਪੁੱਛ ਦਸਾਈ ਸੀ,
'ਸ਼ਹੁ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਦੱਸੋ ਪਾਈਦਾ ?'
ਸਭ ਕਹਿੰਦੇ 'ਜੰਗਲ ਜਾਈਦਾ।'

ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਜੰਗਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ,
ਦਿਲ ਚੋਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਨਹੀਂ 'ਪੜਦਾ-ਅਕਲ' ਨਸਾਂਦਾ ਹੈ,
ਜਿਹੇ ਜਾਵੋ ਤਿਹੇ ਰਹਾਈ ਦਾ,
ਕੁਛ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਬਨ ਜਾਈਦਾ।

ਇਉਂ ਹੁੱਟੀ ਹੁਟਕੇ ਥੱਕੀ ਨੂੰ
ਤੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨੋਂ ਅੱਕੀ ਨੂੰ,
ਵਿਚੁੰ ਧੁਖਦੀ ਉਤੋਂ ਢੱਕੀ ਨੂੰ,
ਜਦ ਆਸ ਤੋੜ ਜੀ ਢਾਈਦਾ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਈਦਾ।

ਇਕ ਝਲਕਾ ਮਿਲਯਾ ਅਚਾਨਕ ਦਾ
ਦੁਖ ਮਿਟਿਆ ਰਾਹ ਭਿਆਨਕ ਦਾ
ਫਿਰ ਹੁਕਮ ਮਿਲਯਾ ਗੁਰਨਾਨਕ ਦਾ:—
'ਘਰ ਜੰਗਲ ਆਪ ਬਨਾਈਦਾ,
'ਨਹੀਂ ਵਿੱਚ ਬਨਾਂ ਦੇ ਧਾਈਦਾ।

'ਜਦ ਸੁੱਤਾ ਟੱਬਰ ਰਾਤ ਪਿਆ
ਘਰ ਜੰਗਲ ਤਦ ਹੋ ਸਾਫ ਗਿਆ,
'ਚੁਪ ਸ਼ਾਂਤਿ ਇਕਾਂਤ ਚੁਫੇਰ ਥਿਆ,
ਨਹੀਂ ਸੱਤਿਆਂ ਸਮਾਂ ਗੁਆਈ ਦਾ
'ਸ਼ਹੁ ਮਿਲੇ, ਜਿ ਜਾਗ ਧਿਆਈ ਦਾ।

'ਸ਼ਹੁ ਪਾਈਏ ਯਾਦ ਕਰਾਈਏ ਜੇ,
ਕਰ ਪਯਾਰ ਨ ਦਿਲੋਂ ਭੁਲਾਈਏ ਜੇ,
'ਲਿਵ ਡੋਰੀ ਪੱਕ ਬਨ੍ਹਾਈਏ ਜੇ,
ਉਹ ਪਯਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਪਾਈਦਾ।
'ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਈਦਾ।

ਜਦ ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਬਨ੍ਹਾਂਦੀ ਹੈ,
ਜਿੰਦ ਸ਼ਹੁ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂਦੀ ਹੈ,
'ਸੁਖ ਵਸਲ ਪੀਆ ਦਾ ਪਾਂਦੀ ਹੈ,
ਤਦ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਪਾਈਦਾ।
'ਘਰ ਬਨ ਦੇ ਤੁੱਲ ਬਨਾਈਦਾ।'

ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰੇ ਤੋਂ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮੇਲਣਹਾਰੇ ਤੋਂ
ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪ ਸੁਆਰੇ ਤੋਂ
ਜਿਸ ਮਿਲਿਆਂ ਭਵ ਤਰ ਜਾਈਦਾ।
ਮਿਲ, ਮਿਛੜ ਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਈਦਾ।

ਕੀ ਕੀਤਾ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ : ਤਾਲ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਨਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਪੀੜੋਂ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਕੀ ਕੀਤਾ, ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ?
ਤੈਨੂੰ ਲੀਤਾ ਰਖ ਦੁਖ ਪੀੜੋਂ।
ਸੁਣ ਮੀਤਾ ! ਜਮ ਮਾਰੋਂ ਨਰਕੋਂ,
ਦਿਲ ਸੀਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨੀਂ ਤੇਰਾ,
ਤੈਂ ਜੀਤਾ ਮਨ, ਉਸਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼,
ਰਖ ਨੀਤਾ ਚਿੱਤ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ।
ਅਮਯ[1] ਪੀਤਾ ਤੂੰ ਜੀਵੀਓਂ ਮੁਰਦਾ,
ਦੁਖ ਬੀਤਾ, ਛਕ ਜਦ ਤੋਂ ਲੀਤਾ
ਸੁਖ ਰੀਤਾ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਤ ਛਕਣਾ,
ਜਰਨੀਤਾ[2] ਹੈ ਔਖਾ ਇਸਨੂੰ।
ਮੈਂ ਕੀਤਾ, ਉਲਟਾ ਇਸ ਨਾਲੋਂ
ਭੁੱਲ ਦੀਤਾ ਉਪਕਾਰ ਗੁਰੂ ਦਾ।

[1]ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
[2]ਜਰਨਾ।

ਗਉਂ ਗੀਤਾ ਅਨਮਤ ਦੇ ਹਰਦਮ,
ਨਹਿੰ ਚੀਤਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ।
ਇਕ ਭੀਤਾ[1] ਉਸਰੀ ਹੁਣ ਡਾਢੀ,
ਜਿਨ ਕੀਤਾ ਬੇਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ ।
ਸੁਣ ਮੀਤਾ ! ਮੰਗ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰ ਦੀ,
ਦਿਲ ਛੀਤਾ[2] ਕਰ ਇਕਦਮ ਨਾਹੀਂ ।
ਸ਼ਰਣੀਤਾ[3] ਉਸ ਗੁਰ ਦੀ ਹੋਜਾ :—
'ਰੱਖ ਲਿਆ ਗੁਰ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ !'
ਗਾ ਗੀਤਾ ਹੁਣ ਹਰਦਮ ਉਸਦੇ,
ਨਵ ਨੀਤਾ ਰਹੁ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ।

ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ - ਭੀਮ ਪਲਾਸ । ਤਾਲ - ਤ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬ । ਲਯ —ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–ਦੇਂਦੀ ਏ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਕਿਤੇ ਬਿਜਲੀ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਨੀਂ,
ਕਿਤੇ ਸਾਗਰ ਕੰਢੇ ਭਜਦੇ ਨੀਂ,
ਕਿਤੇ ਪੌਣ ਫਰਾਟੇ ਵਜਦੇ ਨੀਂ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਏ,
ਸਦ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿੰਦੜੀ ਢੋਂਦੀ ਏ ।

ਕਿਤੇ ਬੁਲਬੁਲ ਰਾਗ ਉਚਾਰੇ ਨੀਂ,
ਕਿਤੇ ਕੋਇਲ ਬੋਲ ਕਰਾਰੇ ਨੀਂ,
ਕਿਤੇ ਮੋਰ ਪਪੀਹ ਪੁਕਾਰੇ ਨੀਂ
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਏ,
ਜਿੰਦ ਸੁਣਦੀ ਏ ਦੁਖ ਸਹਿੰਦੀ ਏ ।

ਕਿਤੇ ਵਜਦੇ ਢੋਲ ਢਮੱਕੇ ਨੀਂ,
ਕਿਤੇ ਗਿੱਧੇ ਪੈਣ ਧਮੱਕੇ ਨੀਂ,
ਕਿਤੇ ਸੁਣੀਏ ਨਾਚ ਘੁਮੱਕੇ ਨੀਂ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਏ,
ਜਿੰਦ ਸੁਣ ਸੁਣ ਖੱਲੇ ਲਹਿੰਦੀ ਏ,

ਕਿਤੇ ਤੂਤੀ ਨਾਦ ਸੁਣਾਂਦੀ ਏ,
ਕਿਤੇ ਮੁਰਲੀ ਰੰਗ ਜਮਾਂਦੀ ਏ,
ਕਿਤੇ ਬੀਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਂਦੀ ਏ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਏ,
ਜਿੰਦ ਨਾਲ ਸਗੋਂ ਵਧ ਖਹਿੰਦੀ ਏ ।

ਕਿਤੇ ਸੁਰ ਸਾਰੰਗੀ ਲਾਈ ਏ,
ਕਿਤੇ ਵੀਣਾ, ਗਲੇ ਗਵਾਈ ਏ,
ਕਿਤੇ ਜਲਤਰੰਗ ਸੁਖਦਾਈ ਏ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਏ,
ਦਿਲ ਹੋਰ ਉਦਾਸੀ ਛੋਂਦੀ ਏ ।

ਕਿਤੇਗਾਂਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਬਾਂਦੀਆਂਨੀਂ,
ਕਿਤੇ ਬਾਦੀਆਂ ਰਾਗਅਲਾਂਦੀਆਂ ਨੀਂ,
ਕਿਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਗੀਤ ਸੁਣਾਂਦੀਆਂ ਨੀਂ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਏ,
ਜਿੰਦ ਦੁੱਖ ਵਧੇਰਾ ਲੈਂਦੀ ਏ !

ਇਹ ਬਿਰਹੋਂ ਬੜਾ ਕਸਾਈ ਏ,
ਇਸ ਵੇਦਨ ਇਕ ਚਾ ਲਾਈ ਏ,
ਜੋ ਰਗ ਰੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਛਾਈ ਏ;
ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਏ;
ਇਹ ਵੇਦਨ ਕਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ ।

ਜੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਵੇ ਨੀਂ,
ਇਕ ਝਾਤ ਪਜਾਰ ਦੀ ਪਾਵੇ ਨੀਂ,
'ਮੈਂ ਆਯਾ' ਆਖ ਸੁਣਾਵੇ ਨੀਂ,
ਏ ਸੱਦ ਜਦੋਂ ਕੰਨ ਲਹਿੰਦੀ ਏ,
ਜਿੰਦ ਸੁਣਦੀ ਜੀਉ ਜੀਉ ਪੈਂਦੀ ਏ ।

'ਮੈਂ ਆਯਾ' ਰਾਗ ਇਲਾਹੀ ਏ,
'ਤੂੰ ਮੇਰਾ' ਗੀਤ ਖ਼ੁਦਾਈ ਏ,
'ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਨਾਦ ਗੁਸਾਈਂ ਏ,
ਇਹ 'ਅਰਸ਼ੀ ਸੱਦ' ਸਦੇਂਦੀ ਏ,
ਚਕ ਅਸਾਂ ਅਰਸ਼ ਲੈ ਵੈਂਦੀ ਏ ।

ਹੀਰਾ ਜਨਮ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼' ਦੇ ਸੁਰਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਜਦੋਂ ਬੱਦਲ ਟੁਰਦਾ ਮਲਕੜੇ, ਕਿਤੇ ਠਹਿਰੇ ਜਾਪੇ ਪਲਕੜੇ,
ਛਾਂ ਠੰਢੀ ਦੇਈ ਜਾਂਵਦਾ, ਤੇ ਛਹਿਬਰ ਪਜਾਰੀ ਲਾਂਵਦਾ ।
ਤਦੋਂ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਆਇਆ ਜਿਨ ਮਿਹਰਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇਆ,
ਜਗ ਜਲਦਾ ਠਾਰ ਦਿਖਾਇਆ ਅਣਮੁੱਲਾ ਸੁਖ ਵਰਤਾਇਆ,
ਓ ਤ੍ਰੁਠ ਤ੍ਰੁਠ ਵਸਦਾ ਦਯਾਲ ਹੋ, ਤੇ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋ,

'ਸਚ' ਸਿੰਙੀ-ਨਾਦ ਵਜਾਂਵਦਾ, ਜਿੰਦ ਮੋਇਆਂ ਅੰਦਰ ਪਾਂਵਦਾ,
ਦਿਲ-ਭਟਕਿਆਂ ਤਾਈਂ ਮੋੜਦਾ, ਰਬ ਸੱਚੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ ।
ਕਟ ਦੇਂਦਾ ਧੁੰਦ ਗੁਬਾਰ ਓ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਭੌਜਲ ਪਾਰ ਓ,
ਆ ਬੈਠੋ ਛਾਵੇਂ ਓਸ ਦੀ, ਲਓ ਛਹਿਬਰ ਭਿੰਨੀ ਓਸਦੀ ।
ਰਸ ਰੱਤੇ ਹੋ ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਮੱਤੜੇ,
ਲਓ ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਸੁਆਰ ਏ, ਜੋ ਜਾਇ ਨ ਖਾਲੀ ਵਾਰ ਏ ।

---

[1]ਕੰਧ ।
[2]ਫਿੱਕਾ ।
[3]ਸ਼ਰਨਾਗਤ ।

ਕਦੀ ਨ ਓਹਲੇ ਹੋਵ ਦਰਸ਼ਨ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪ ।
ਲਯ —ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਸ ਜੀ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੁਣ ਮੈਂ ਪੀਯ ਵਿਚ ਰਹੀ ਸਮਾਇ, ਮੈਂ ਵਿਚ ਪੀਆ ਵਾਸ ।
ਪਿਯ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵਿਚ ਪੀਆ, ਖਿੜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਾਸ਼[1] ।
ਚੰਦਨ ਲਪਟ ਪੀਆ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕੀ, ਮਲਿਆਗਰ ਦੇ ਸੁਆਸ ।
ਕਉਲ ਖਿੜੇ ਸਭ ਪਿਯ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਝੂੰਮਣ ਭਉਰੇ ਦਾਸ ।
ਏ ਜੋ ਚੰਨ ਸੂਰ ਤੇ ਤਾਰੇ, ਪਿਯ ਤੋਂ ਲੈਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ !
ਪਿਯ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸਾਗਰ ਲਹਿਰੇ, ਬਿਜਲੀ ਮਾਰੇ ਲਾਸ ।
ਮਾਹ[2] ਤੋਂ ਲੈ ਮਾਹੀ[3] ਤਕ ਸਭਦਾ, ਮਾਹੀ[4] ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ।
ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਮਾਹੀ ਵਿਚ ਤਰਦੇ, ਮਾਤ[5], ਪਤਾਲ, ਅਕਾਸ਼ ।
ਫਿਰ ਮਾਹੀ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ, ਅੰਦਰ ਬਾਰੁ, ਨਿਵਾਸ ।
ਹਰ ਹਰ ਦਾ ਵਿਚ ਪਿਯ ਦੇ ਡੇਰਾ; ਹਰ ਹਰ ਵਿਚ ਪਿਯ ਵਾਸ ।
ਬਨ ਬੇਲੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਖੇੜੇ, ਹਰਿਆਵਲ, ਮਉਲਾਸ[6],
ਪਜਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਹੰਦੜੇ ਦਿੱਸਣ, ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ।
ਜਯੋਂ ਬੱਦਲ ਤਰਦੇ ਵਾ-ਮੰਡਲ, ਪੌਣ ਸੁਗੰਧਿ ਨਿਵਾਸ;
ਜਯੋਂ ਹਿਰਦੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਲਹਿਰੇ, ਪੀਯ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਆਸ;
ਮੱਥੇ ਤੇ ਜਯੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਸੇ ਆ, ਨੈਣੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼,
ਗਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਯੋਂ ਭਖੇ ਉਮਾਹ ਹੈ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਯੋਂ ਹਾਸ,
ਮੋਤੀ ਵਿਚ ਜਯੋਂ ਆਬ ਵਸੇ ਹੈ, ਹੀਰੇ ਪਾਣੀ ਵਾਸ;
ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਚਾਨਣ ਵਸਦਾ, ਬਿਜਲੀ ਵਿਚ ਚਪਲਾਸ ।
ਤਿਉਂ ਸਾਰੇ ਪੀਆ ਪਜਾ ਵਸਦਾ, ਦਿਸਦਾ ਪਾਸੋ ਪਾਸ;
ਪਿਯ-ਮੋਹੀ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚ ਤੱਕਾਂ ਉਹ ਤੇ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।
ਹਰ ਦਿਸਦੇ ਵਿਚ ਪੀਆ ਲਸਦਾ ਕਾਦਰ ਕੁਦਰਤ ਵਾਸ ।
ਸਾਗਰ, ਬੂੰਦ, ਬੁਦਬੁਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿਯ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕੇ ਲਾਸ ।
ਸਾਗਰ, ਬੂੰਦ, ਬੁਦਬੁਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੁ ।
ਪਿਯ 'ਨੁਕਤਾ' ਪਿਯ 'ਘੇਰਾ' ਮੇਰਾ, ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਸੁ ।
ਲੁਕ ਬਹਿਣਾ, ਲੁਕ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਣਾ, ਚੋਜ ਪੀਆ ਦਾ ਖਾਸ ।
ਹਰ ਰੰਗੇ ਹਰ ਜਾਈ ਖਿੜਨਾ, 'ਵੱਖ' ਤੇ 'ਵਿੱਚ' ਵਿਗਾਸ ।
ਵਿਗਸਜਾ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਪਜਾਰਾ ਚਮਨ ਜਿਵੇਂ ਖਿੜਿਆਸ ।
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਰਵ ਰਹਜਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਤੇ ਨੈਣ ਨਿਵਾਸ ।
ਨੈਣ ਰਹੇ ਰੰਗ ਲਾ ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਰਦਾ ਏਸ ਹੁਲਾਸ ।
ਕਦੀ ਨ ਓਹਲੇ ਹੋਵੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਅਰਦਾਸ ।

———

[1] ਵਾਸ਼ਨਾ ।
[2] ਚੰਦ ।
[3] ਮੱਛੀ । ਚੰਦ ਤੋਂ ਮੱਛੀ ਤਕ ਦਾ ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਪਤਾਲਾਂ ਤਕ ਹੈ ।
[4] ਪਜਾਰਾ ।
[5] ਮਾਤਲੋਕ ।
[6] ਮਉਲਨਾ ।

ਅਰਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕੌਂਸੀਆ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਲਜਾਏ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਡਿੱਠਾ ਰਾਤ ਫ਼ਿਰਿਸ਼ਤੇ ਹੇਠ ਆਏ
ਕਿ ਅਸਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸੌਦੇ ਨਾਲ ਲਜਾਏ ।
ਸਰੋਦਾਂ ਛਿੜ ਰਹੀਆਂ ਰਸ ਰੰਗ ਭਰੀਆਂ
ਤੇ ਦਫ ਵਜਦੇ ਸੁਹਾਵੇ ਤਾਰ ਲਾਏ ।
ਕਿ ਨਚਦੇ, ਹੇਠ ਨੂੰ ਤੁਰ ਤਾਲ ਲਾਂਦੇ ।
ਚਲੇ ਸਭ ਰਾਗ ਆਵਨ ਸਾਜ਼ ਚਾਏ ।
ਤੇ ਚਲੀਆਂ ਰਾਗਨੀਆਂ ਨਾਲ ਆਵਨ
ਗਲੇ ਮਿੱਠੇ ਸੁਹਾਵੇ ਸੁਰ ਅਲਾਏ ।
ਜਿਵੇਂ ਮੋਰਾਂ ਤਿਵੇਂ ਪੈਲਾਂ 'ਨ ਪੈਂਦੀਆਂ
ਜ਼ਿਮੀਂ ਦੇ ਨਾਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਚਾਂ ਭੁਲਾਏ ।
ਜੇ ਦਿੱਤਾ ਦਿਲ, ਸਮਝ ਗਾਵਣ ਦੀ ਆਈ
ਗੁਰੂ ਆਵਣ ਦਾ ਸੁਹਲਾ ਏ ਸੁਣ ਆਏ :—
"ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਆਰਾ
ਸੁਣੋਂ ਲੋਕੋ ! ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਆਏ ।
"ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਵੋ ਆਦਰ ਦੀ ਸਾਰੀ
ਕਿ ਘਰ ਬਨ ਬਾਗ, ਸਬ ਕਰ ਲੋ ਸੁਹਾਏ ।
"ਸੁਆਗਤ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸਾਮਾਨ ਕਰ ਲੋ
ਫਿਰ ਆਪੇ ਨੂੰ ਲਓ ਐਦਾਂ ਸਜਾਏ :—
"ਦਿਲ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਬਣਾਵੋ ਤਖ਼ਤ ਸੁਹਣਾ,
ਦਿਓ 'ਮੈਂ' ਆਪਣੀ ਹੇਠਾਂ ਵਿਛਾਏ ।
"ਸੁਗੰਧੀ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਦੀ ਛਿੜਕਾ ਦਿਓ ਜੀ,
ਦਿਓ 'ਆਪਾ' ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਅਜ ਲੁਟਾਏ ।
"ਜਿ 'ਆਪਾ' ਹੋ ਗਿਆ 'ਆਪੇ' ਤੋਂ ਖਾਲੀ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਦੋਂ ਡੇਰੇ ਆ ਲਾਏ ।
"ਤੁਸੀਂ ਪਜਾਰਾ ਦੇ ਤਦ ਰਸ ਰੰਗ ਮਾਣੋ
ਜਦੋਂ ਆਪਾ ਇਸ ਆਪੇ ਤੋਂ ਘੁਮਾਏ ।
"ਦਿਸੇ ਪਜਾਰਾ ਤਦੋਂ ਹਰ ਰੰਗ ਵਸਦਾ
ਵਿਛੋੜਾ ਫੇਰ ਨਾਂ ਆ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਏ ।
"ਉਹ ਲੋਕੋ ! ਸੁਣੋ ਲੋਕੋ ! ਤੇ ਗਾਵੋ :—
ਕਿ ਔਹੁ ਆਏ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਹੁ ਆਏ ।
"ਬੁਸ਼ਾਰਤ ਦੇ ਦਿਓ ਅਜ ਜਗਤ ਤਾਈਂ,
ਗੁਰੂ ਆਏ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਲਯਾਏ ।
"ਮਿਲੋ ਆਕੇ ਹਾਂ ਆਪਾ ਭੇਟ ਧਰਧਰ,
ਮਿਲੋ ਐਦਾਂ ਜੁ ਗੁਰ ਗੋਦੀ ਖਿਡਾਏ ।
"ਸਫਲ ਜੀਵਨ, ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਹੋ ਜਾਵੇ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਕ ਫਿਰ ਰਹੀਓ ਸਮਾਏ" ।

———

ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਿਰਹ ਅਰਜ਼ੋਈ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ - ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ - ੯।
ਲਯ—ਚਲੰਤ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਸੁਹਣਿਆਂ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ— ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ !
ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਤੇਰੀਆਂ ਚਿਰੋਕੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ ਸੱਜਣਾਂ !
ਪੁਜਾ ਦੇ ਪੁਜਾ ਦੇ ਪੁਜਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ ! ੧.

ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੈਂ ਧਿਆਵਾਂ,
ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਪਈ ਅਲਾਵਾਂ;
ਪਈ ਅਲਾਵਾਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ !
ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ !
ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੨.

ਹੁਣ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਜਾਰੇ ਆਈਂ,
ਫੇਰਾ ਅਜ ਆ ਸਾਡੇ ਪਾਈਂ,
ਫੇਰਾ ਪਾਈਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ !
ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ !
ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੩.

ਸਾਨੂੰ ਚਰਨੀਂ ਆਨ ਲਗਾਈਂ,
ਸਿਕਦੇ ਮੱਥੇ ਠੰਢਕ ਪਾਈਂ,
ਠੰਢਕ ਪਾਈਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ !
ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ !
ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੪.

ਆ ਜਾ ਵਿੱਥਾਂ ਮੇਟ ਗੁਸਾਈਂ !
'ਅਪਨੀ' ਆਖ ਤਿ ਲੈ ਅਪਨਾਈ;
ਲੈ ਅਪਨਾਈ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ !
ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ !
ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੫.

———

ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ। ਤਾਲ—੩। ਗਤ ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਲਯ - ਚਲੰਤ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਭਾਣਾਂ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸੰਗਤ—
ਸੁਹਣੇ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਏਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾਂ,
ਸਾਥੋਂ ਮੰਨਿਆ ਨ ਜਾਵੇ ਏ ਭਾਣਾਂ। ੧.

ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਤੁਸੀਂ ਜਾਨ,
ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਨ ਦੇ ਹੋ ਪ੍ਰਾਨ,
ਅਸਾਂ ਜੀਵਨ ਤੁਸਾਂ ਬਿਨ ਕਿੰਵ ਪਾਣਾਂ ? ੨.

ਗੁਰੂ — ਜੀ
ਆਯਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼,
ਛੇਤੀ ਟੁਰ ਆਓ ਦੇਸ਼,
ਮੰਨ ਅਸਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਹੁਣ ਟੁਰ ਜਾਣਾਂ। ੩.

ਸੰਗਤ—
ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦੇ ਲਾਲ !
ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਚਲੋ ਨਾਲ,
ਸਾਨੂੰ ਵਿਛੜ ਤੁਸਾਂ ਤੂੰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਆਣਾਂ ੪.

ਗੁਰੂ ਜੀ—
ਹੋਸਾਂ ਸਦਾ ਮੈਂ ਸਹਾਇ,
ਰਹਿਸਾਂ ਅੰਗ ਸੰਗ ਆਇ,
ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਦਾ ਰਹਾਣਾਂ। ੫.

———

ਪੰਜਾਂ ਪਜਾਰਿਆਂ ਦੀ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਿਰਹ ਅਰਜ਼ੋਈ !' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਵਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ—
ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ !
ਸਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ !
ਲੱਗੀਆਂ ਚਿਰੋਕੀਆਂ ਪਿਆਸਾਂ ਦਾਤਿਆ ! ਪਿਲਾ ਦੇ…

ਤੁਰਕੇ ਮੌਤ ਘਾਟ ਤੇਂ ਆਏ,
ਧਰਕੇ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਲਯਾਏ,
ਸੀਸ ਲਿਆਏ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ।
ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ ! ਸਾਨੂੰ…

ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਰਾਸ ਨ ਕਾਈ,
ਕਰੀਂ ਕਬੂਲ ਇਹ ਭੇਟਾ ਸਾਈਂ !
ਭੇਟਾ ਸਾਈਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ।
ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ ! ਸਾਨੂੰ…

ਦੇਵੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੋਏ ਜਿਵਾਵੋ,
ਅਪਨੀ ਜੀਵਨ ਛੋਹ ਲਗਾਵੋ,
ਛੋਹ ਲਗਾਵੋ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ।
ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਜਾਰਿਆ ! ਸਾਨੂੰ

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਉੱਤਰ —
ਆਓ ਸਪੂਤੋ ਝੋਲੀ ਪਾਵਾਂ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਮ ਅਮੁੱਲ ਪਿਲਾਵਾਂ,
ਅਮੁੱਲ ਪਿਲਾਵਾਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ।

ਬਨਾ ਲਾਂ ਬਨਾ ਲਾਂ ਬਨਾ ਲਾਂ ਪਯਾਰਿਓ !
ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਬਨਾ ਲਾਂ ਦੁਲਿਓ !
ਅਪਨੇ ਜਾਏ ਤੁਸਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਾਂ,
ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੋਦੀ ਲੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾਂ,
ਲੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ ।
ਬਨਾਂ ਲਾਂ ਬਨਾ ਲਾਂ ਬਨਾ ਲਾਂ ਧਯਾਰਿਓ !
ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਬਨਾ ਲਾਂ ਦੁਲਿਓ !

———

ਦੁਹਾਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਦਿਆਂ ਤੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ !
ਦੁਹਾਈ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਦੁਹਾਈ ਦਰ ਤੇ ਪਾਈ ਮੈਂ !
ਬਚਾ ਮੈਨੂੰ ਬਿਆਧਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਈ ਤੋਂ,
ਤੁਹੀਂ ਰਖਜਕ ਹੈਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਤਿਰੀ ਆਸਾ ਤਕਾਈ ਮੈਂ !
ਵਿਛੋੜਨ ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਨਿਜਾਵਨ ਖਿੱਚ ਗ਼ਮ ਅੰਦਰ,
ਅਜਿਹੀ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਰਖਜਾ ਕਰ ਦਿਆਂ ਤੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ !
ਇ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਬਣੇ ਮੰਦਰ ਨ ਕੁਛ ਵੱਸੇ ਇਦ੍ਹੇ ਅੰਦਰ,
ਇ ਸਿਹਜਾ ਆਪ ਦੀ ਹੋਵੇ ਦਿਓ ਐਸੀ ਸਫਾਈ ਮੈਂ !
ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਬਣੋ ਘਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਭ ਓਪਰੇ ਡਰਦੇ;
ਤੁਸੀਂ ਹੋਵੋ ਚਰਨ ਤੁਹਾਡੇ ਰਹਾਂ ਚਰਨੀਂ ਸਮਾਈ ਮੈਂ !
ਅਜੇਹਾ ਕਰ ਦਿਓ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬਣੇ ਆਰਾਮਗਾਹ ਤੁਹਾਡੀ
ਨ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਨ ਮੇਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਕੋਈ ਨ ਕਾਈ ਮੈਂ !
ਮਿਰੇ ਦਿਲ ਵੜਦਿਆਂ ਸਾਈਆਂ । ਤੁਸੀਂ ਝਿਜਕੋ ਕਦੇ ਨਾਂਹੀ,
ਇ ਨਿਜ ਮੰਦਰ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਹੋਂ, ਹੇ ਸਾਈ ਮੈਂ !

———

ਸਿਕਦੀ ਰੂਹ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋਂ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਮਹਾਰਾਜ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਰਾਜ !

ਜਨਮ ਜਨਮ ਤੋਂ ਸਿਕਦੀ ਆਈ ਆਸ ਪੂਰਦੇ ਆਜ !
ਆ ਜਾਓ ਸਿਕ ਪੂਰਨ ਹਾਰੇ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰਤਾਜ !
ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹੈ ਬਿਰਦ ਤੁਧੇ ਦਾ ਪਾਲ ਬਿਰਦ ਦੀਲਾਜ !
ਹੁਣ ਨਾਂ ਰੱਖ ਵਿਛੋੜੇ ਅੰਦਰ, ਅਪਨਾ ਲੈ ਮਹਾਂਰਾਜ !

———

ਸਿਰ ਭੇਟਾ ਦਾ ਧਰੀਏ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਂਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਰੀਏ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਵਿਖਮ ਪਦ—

ਦਰਸ਼ਨ ਚਲ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਕਰੀਏ :—
ਚਲੋ ਸਹੀਓ ਆਨੰਦਪੁਰ ਚਲੀਏ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕਰ ਠਰੀਏ ।
ਝਿੰਮਣੀਆਂ ਦੇ ਝਾੜੂ ਕਰਕੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਪਏ ਸੰਬਰੀਏ ।
ਚਰਨ ਛੋਹ ਵਰੁਸਾਇਆ ਕਿਣਕਾ ਕਿਣਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਢੂੰਡਰੀਏ ।
ਕਰ ਸੁਰਮਾਂ ਅੱਖੀਂ ਵਿਚ ਪਾਈਏ ਦਿਲ ਅੰਧੇਰਾ ਹਰੀਏ ।
ਇਸ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਖੀ ! ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਿਮਰੀਏ ।
ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਸੁਾਮੀ ਗੁਰ ਅਪਨਾ ਨੈਂ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਤਰੀਏ ।
ਦਰਸ ਸੁਹਾਵੇ ਸੈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਕਰੀਏ ।
ਖਿਚ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਖੜੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਭੇਟਾ ਚਾ ਧਰੀਏ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਤ ਮਿਲੇ ਦਾਤੇ ਤੋਂ ਖਿੜ ਖਿੜ ਘੁਟ ਘੁਟ ਭਰੀਏ ।
ਜੀਵਾਲੇ ਤਾਂ ਜੀਉ ਜੀਉ ਪਈਏ ਮਾਰੇ ਹਸ ਹਸ ਮਰੀਏ ।
ਮਰਕੇ ਅਮਰ, ਅਮਰ ਹੋ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ, ਹਉਂ ਤੋਂ ਡਰੀਏ ।
ਸੇਵਕ ਤੋਂ ਤਦ ਮਿਲੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪਦ ਭੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵਰੀਏ ।
ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ, ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ ਹਉਂ ਹਰੀਏ, ਭਵ ਤਰੀਏ ।
ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਛੁਹ ਪਾਰਸ ਲਭ ਕੰਚਨ ਕਾਯਾਂ ਕਰੀਏ ।
ਕੰਚਨ ਕਾਯਾਂ ਕਾਲ ਨ ਗ੍ਰਸੇ 'ਵਾਹ ਵਾ' ਸਦਾ ਉਚਰੀਏ ।

———

ਦਰਸ਼ਨ-ਤਰਸਨ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਮਾਂਡ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ ਬੈਠਵੀਂ ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਨੈਨ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਜਗਜਾਸੂ ਪੁਕਾਰ:—

ਥਕ ਗਏ ਤਰਸ ਤਰਸ ਕੇ ਨੈਨ,
ਤਰਸ ਕਰੋ ਹੁਣ ਤਰਸ ਰਹੀ ਤੇ ਤਰਸ ਭਰੇ ਤਕ ਨੈਨ ।
ਉਮਰ ਬਿਤੀ ਦਰਸ਼ਨ-ਤਰਸਨ ਵਿਚ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਐਨ !
ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲੇ ਨ ਮਿਟਦੀ ਤਰਸਨ, ਦਰਸਬਿਨਾ ਕਿੰਵ ਚੈਨ ?
ਦਿਨ ਨਾ ਬਿਤੇ, ਚਿੰਤ ਚਿਤ ਚੁਭਦੀ ਸੌਂਚੀਂ ਬਿਤੇ ਨ ਰੈਨ:
ਕਦ ਆਸਨ ਕਦ ਦਰਸ ਦਿਖਾਸਣ ? ਮਿਠ ਬੋਲੇ ਮਿਠ ਬੈਨ ।
ਕਿਉਂ ਆਵਣ ? ਮੈਂ ਚੱਜ ਨ ਕਾਈ, ਗੁਣ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹੈਨ ।
ਝੋਲੀ ਲਵੇ ਨਿਰਾਸਾ ਪਾ ਹੁਣ ਗ਼ਮ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਲੈਨ:
ਕਿਨ ਆਣਾ ਹੋ ਦਰਸ ਪਿਆਸੀ ਤੇਰੇ ਠਾਰਨ ਨੈਨ !

———

ਦਰਸ਼ਨ-ਦਾਤ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਿਸ਼ਰ । ਤਾਲ੩ । ਗਤ–ਤਲਵਾੜਾ ਧੀਮੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵੈਣ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਕ—

ਬੁਲਬੁਲ ! ਨਾਂ ਕਰ ਵੈਣ ।
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਖਿੜਿਆ ਗੁਲ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼
ਖੁਹਲ ਦਿਲੇ ਦੇ ਨੈਣ ।
ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਲ ਖਿੜ ਪਈ ਸਾਰਾ,
ਕਦੀ ਨ ਉਹਲੇ ਇਹ ਦੀਦਾਰਾ,
ਇਸ਼ਕ-ਨਰਦ ਆ ਪੁਗਦੀ ਇਸ ਥਾਂ,
ਇਹ ਮੰਜ਼ਲ ਸੁਖ ਚੈਨ ।

ਦਰਸ਼ਨ-ਸਿੱਕ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਿਸ਼੍ਰਤ । ਤਾਲ - ੩ । ਗਤ —ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ —'ਨੈਣ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਭਰ ਭਰ ਡੁਲ੍ਹਦੇ ਨੈਣ,
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ ਤੈਨੂੰ
ਢੂੰਡ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰੈਣ,
ਆ ਵਾਰੀ ! ਹੁਣ ਪਾ ਜਈਂ ਫੇਰਾ,
ਹੋਰ ਨਹੀਓਂ ਹੁਣ ਹੁੰਦਾ ਜੇਰਾ,
ਇਕ ਝਾਕੇ ਦੀ ਕਰ ਮਿਹਰਾਮਤ
ਬਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਚੈਨ ।

ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ–ਮਾਲਕੌਂਸ । ਤਾਲ–੩ । ਗਤ ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਕਰ ਮਨ ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ,

ਰਹਮਤ ਮਿਲੀ, ਮਿਲੀ ਆ ਰਹਮਤ, ਰਹਮਤ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ।
ਖਬਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ ਅਰਸ਼ੋਂ ਆਈ, ਵਜਦਾ ਪਯਾ ਸ਼ਦਿਯਾਨਾ:–
"ਹੁਣ ਗ਼ਮ ਖਾ ਨਾ, ਹੁਣ ਗ਼ਮ ਖਾ ਨਾ, ਹੁਣ ਗ਼ਮ ਖਾ ਨਾ, ਖਾ ਨਾ
"ਗ਼ਮ ਦਿਲ ਤੇਰਾ ਧੋ ਦਿੱਤਾ ਹੁਣ, ਬਖਸ਼ਤਾ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ।
"ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਦਾ ਪੀ ਇਹ ਪਯਾਲਾ, ਪੀ ਤੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿਲਾ ਨਾ ।
"ਨੂਰ-ਝਮਾਕਾ ਆਇਆ ਈ, ਲੈ ਸਹਿ.ਨਿਜ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਨਾ ।"
ਤਦ ਇਕ ਨੂਰ ਝਮਾਕਾ ਵੱਜਾ, ਕੀਤਾ ਉਨ ਬੇਗਾਨਾ,
ਵਿਸਮ, ਵਿਸਮ, ਬੇ ਖ਼ੁਦ, ਬੇ ਖ਼ੁਦ ਹੋ, ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਭੇਤ ਲੁਕਾਨਾ;
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੀ ਛੁਪਿਆ 'ਮੈਂ' ਓਹਲੇ, ਹੁਣ ਉਸ ਹੋ ਮਿਹਰਵਾਨਾ
ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਲੈ ਲਜਾ, ਉਹਲਾ ਦੂਰਿ ਮਿਟਾਨਾ ।
ਪੀਰ ਮਹਿੰਡਾ ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ, ਕਰ ਮਨ! ਉਸ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ।
ਜਿਸ ਕਰ ਮਿਹਰ ਉਚਾਯਾ ਧੂੜੋਂ, ਉਸ ਦਾ ਕਰ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ।
ਚਰਨ-ਧੂੜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਾਰਸ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਲਰੁਲ ਜਾਨਾ,–
ਝੋਲੀ ਚੜ੍ਹਨ ਅਰਸ਼ ਦੀ, ਸਖੀਏ, ਹੁਸਨਾਂ ਲੈ ਗਲ ਲਾਨਾ !
ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਤੇਰੀ, ਰਹਮਤ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ।
ਜਿਨ ਦੁਖ ਕੱਟ ਅਮਰ ਸੁਖ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤਾ ਲਾਇ ਟਿਕਾਨਾ ।
ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ, ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ।
ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਲਖ ਲਖ ਹੈ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ।

ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ - ੩ । ਗਤ —ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ —'ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਤੂੰ ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਰ ਤਕਾਈ,
ਮਿੱਠੀ ਝਾਤ ਅਸਾਂ ਵਲ ਪਾਈ,
ਲਾਟ ਲਗਾਈ, ਜੋਤ ਜਗਾਈ,
ਆ ਵਸਿਆ ਵਿਚ ਤੂੰ,
ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਤੂੰ,
ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ॥੧॥

ਆਪਾ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਵੇਂ,
ਆਪੇ ਫਿਰ ਤੂੰ ਝਾਤੀ ਪਾਵੇਂ,
ਆਪੇ ਦੇਖੇਂ ਤੇ ਬਿਗਸਾਵੇਂ,
ਸਾਨੂੰ ਆਖੇਂ 'ਤੂੰ',
ਪਰ ਤੂੰ ਆਪੇ ਤੂੰ,
ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ॥੨॥

ਤੇਰੇ ਜੇਡਾ ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ,
ਦੇਲ ਡਿਠੀ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਲੋਈ,
ਪਾੜ ਕਲੇਜਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰੋਈ !
ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੂੰ,
ਤੇਰੇ ਜਿੱਡਾ ਤੂੰ,
ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ॥੩॥

ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਬਾਂਦੀ ਤੇਰੀ
ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਏ 'ਮੈਂ' ਏ ਮੇਰੀ
ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹੋ ਜਏ ਢੇਰੀ,
ਇੱਕੋ ਹੋਵੇਂ ਤੂੰ,
ਤੂਹੀਓਂ ਦਾਤਾ ਤੂੰ
ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ॥੪॥

ਇਕ ਅਰਜ਼ੋਈ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੁਹਣੀ । ਤਾਲ—ਪਸ਼ਤੋ । ਗਤ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦਿਲਦਾਰੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਹਾਂ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਐਸ ਵੇਲੇ ਆ ਕਰੇ ਦਿਲਦਾਰੀਆਂ !

ਹੁਣ ਸੰਝ ਹੈ, ਹਾਂ ਸੰਝ ਹੈ, ਹੁਣ ਸੰਝ ਹੈ ਅੰਧਕਾਰੀਆ,
ਪੈ ਰਹੀ ਹੁਣ ਬਰਫ ਹੈ ਹੁਣ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਠੰਢਿਆਰੀਆਂ !
ਨਾ ਚਾਨਣਾਂ, ਨਾ ਚਾਉ ਹੈ ਨਾ ਨਿੱਘ ਖੇੜਨ ਵਾਲੜੀ,
ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਸਾਵਣ ਹਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ !
ਹੁਣ' ਕਲ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਹਾਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਹੈ ਡਰ ਰਹੀ,
ਸੋਚ ਸਹਿਮੇ ਸੋਚ ਤੋਂ ਅਕਲਾਂ ਅਕਲ ਤੋਂ ਹਾਰੀਆਂ ।
ਤੂੰ ਦੱਸ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ ! ਤੁਝ ਬਾਝ ਕਿਹੜਾ ਬਾਹੁੜੇ ?
ਹਾਂ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਐਸ ਵੇਲੇ ਆ ਕਰੇ ਦਿਲਦਾਰੀਆਂ !
ਹੈਂ ਬੇਕਸੀ ਦਾ ਯਾਰ ਤੂੰ ਹੈਂ' ਕੱਲ ਦਾ ਬੇਲੀ ਤੁਈਂ
ਹੈਂ ਦਰਦ ਦਾ ਦਰਦੀ ਤੁਈਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਕਰਨੈਂ ਦਾਰੀਆਂ ।
ਆਪੇ ਨੂੰ ਅਪਣ ਸਹਮ ਤੋਂ ਆਪੇ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਕੈਦ ਤੋਂ
ਤਲਵਾਰ ਤੇਰੇ ਪਯਾਰ ਦੀ ਹੈ ਦੇਂਵਦੀ ਛੁਟਕਾਰੀਆਂ !
ਜ਼ਾਲਮ ਡਰਾਏ ਤੂੰ ਸਦਾ ਮਜ਼ਲੂਮ ਗੋਦੀ ਤੂੰ ਲਏ
ਫਿਰ ਦਿਲ ਉਚਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂਦੇ ਤੇ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ।
ਪਾ ਤਾਣ ਤੈਥੋਂ ਚਿੜੀ ਨੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਏ ਵਖਤ ਸੇ,
ਕਸਤੂਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਢਾਹ ਲਈਆਂ ਸੀ ਬਰਖ਼ੁਰਦਾਰੀਆਂ ।
ਉਜੜੇ ਵਸਾਏ ਤੂੰ ਸੱਦਾ ਬਿਗੜੇ ਸੁਵਾਰੇ ਤੂੰ ਸਦਾ,
ਹੁਣ ਜਗਤ ਇਕ ਹੈਰਾਨ ਹੈ ਤੈਂ ਦੇਖਕੇ ਗੁਲਕਾਰੀਆਂ !
ਆ ਬਹੁੜ ਐਗੁਣਹਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੇਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ,
ਹੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾ ! ਆ ਬਹੁੜ, ਸਦਕੇ ਸਾਰੀਆਂ !
ਮੈਂ ਵਾਰਨੇ ਤੈਂ ਨਾਮ ਤੋਂ, ਮੈਂ ਘੋਲੀਆਂ ਤੈਂ ਯਾਦ ਤੋਂ,
ਤੈਂ ਯਾਦ ਦੇ ਇਸ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਜਾਉਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀਆਂ !
ਹਾਂ, ਡੋਰ ਅਪਣੀ ਯਾਦ ਦੀ ਇਸ ਬਹਿਰੇ ਗ਼ਮ ਵਿਚ ਬਖਸ਼ਕੇ,
ਨਿਜ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਖਿਚ ਰੱਖਣਾ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਕਸਕਾਂ ਪਯਾਰੀਆਂ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਚੱਲੀਏ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਚੱਲੀਏ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਚਲੋ ਚਲੋ ਦਰਬਾਰ ਚਲੋ ਚਲ ਚੱਲੀਏ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਸਖੀ ਅੱਜ ਚੱਲੀਏ !

ਚਲੋ ਚਲੋ ਦਰਬਾਰ ਚਲੋ ਚਲ ਚੱਲੀਏ,
ਚੱਲੋ ਪੁਰਿ ਕਰਤਾਰ ਸਖੀ ਅੱਜ ਚਲੀਏ—
ਰਾਵੀ ਵਗੇ ਜਿਥਾਉਂ ਕਰੇ ਅਠਖੇਲੀਆਂ,
ਲੈ ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਛੋਹ ਕਿ ਨਵਲ ਨਵੇਲਿਆਂ,
ਚਲੋ ਚਲੋ ਦਰਬਾਰ ਚਲੋ ਅਜ ਚੱਲੀਏ !
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਸਖੀ ਅਜ ਚੱਲੀਏ ।
ਗੋਸ਼ਾ ਚੱਲ ਇਕਾਂਤ ਸੁ ਓਥੇ ਮੱਲੀਏ,
ਬਹੀਏ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜ, ਨ ਬੈਠੇ ਹੱਲੀਏ ।
ਸੁਣੀਏ ਪਯਾਰੀ ਸੱਦ ਅਜੇ ਪਈ ਗੂੰਜਦੀ,
ਵੱਜੇ ਪਿਆ ਰਬਾਬ,'ਵਾਜ ਜਿਉਂ ਕੂੰਜ ਦੀ ।
ਪਯਾਰੇ ਸੰਦੀ ਸੱਦ ਸੁ ਪਈ ਸੁਣੀਂਵਦੀ,
ਚਲ ਸੁਣੀਏ ਓ ਸੱਦ ਨ ਬੁੱਢੀ ਥੀਂਵਦੀ ।
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੱਦ 'ਧੰਨ ਨਿਰੰਕਾਰ' ਦੀ,
ਪਯਾਰੀ ਪਯਾਰੀ ਕੂਕ 'ਧੰਨ ਕਰਤਾਰ' ਦੀ ।
'ਤੂੰਈਂ, ਤੂੰਈਂ, ਏਕ, ਤੂੰਈਂ' ਹੇਕ ਓ,
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੱਦ 'ਦਾਤਾ ਏਕ ਹੈ'
ਚਲ ਸੁਣੀਏ ਦਿਲਲਾਇ ਸੁਜਸ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ।
ਰਚ ਜਾਈਏ ਰਸ ਰੰਗ ਚਖਿ ਰਸ ਪਯਾਰ ਦਾ ।
ਬਿਰਹੋਂ ਕੋਇਲ ਕੂਕ ਓਸ ਗੁਰ ਦਯਾਲ ਦੀ,
ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਯਾਰ ਕੂਕ ਕਿਰਪਾਲ ਦੀ,
ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਨਾਲ ਸੁ ਮਿਲਵੀਂ ਹੇਕ ਓ
ਮਿੱਠੀ ਸੱਦ ਰਬਾਬ ਮਿਲੀ ਹੁਈ ਏਕ ਓ
ਚਲ ਸੁਣੀਏ ਦਰਬਾਰ ਸੁ ਪੁਰਿ ਕਰਤਾਰ ਦੇ,
ਚਲ ਸੁਣੀਏ ਸੰਗੀਤ ਸੁ ਰਬੀ ਪਯਾਰ ਦੇ !
ਰਚ ਜਾਈਏ ਰਸ ਰੰਗ ਚੱਖ ਰਸ ਪਯਾਰ ਦਾ,
ਹੋਈਏ ਮਸਤੂਲ ਮਸਤ ਲਖ ਰਸ ਪਯਾਰ ਦਾ ।
ਫਿਰ ਕਰੀਏ ਅਰਦਾਸ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਹੀ :—
'ਸਾਈਆਂ ! ਖਿੱਚੀ ਰੱਖ ਸਦਾ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਹੀ,
'ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਿ ਕੀਰਤ ਗਾਂਵਦਾ
'ਰਹਾਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ 'ਗੁਰੂ ਗੁਰ' ਧਯਾਂਵਦਾ;
'ਅਣੀ ਰਹੇ ਨਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਚੁਭੀ ਵਿਚ ਕਾਲਜੇ,
'ਨੈਣ ਰਹਿਣ ਰੰਗ ਲਾਇ ਰਤੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ਦੇ,
'ਗੁਣ ਕੀਰਤ ਨਿਤ ਨਿੱਤ ਕਿ ਕਰਦਾ ਮੈ ਰਹਾਂ,
'ਪਯਾਰ ਜੁੜੰਦੇ ਵਿਚ ਕਿ ਜੁੜਿਆ ਮੈਂ ਰਹਾਂ ।'

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਮਾਂਡ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਰੈਨ' ਦੇ ਬਾਦ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਅੰਮੀ ! ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੈਨ,
ਸੈਨ ਨ ਆਵੇ ਚੈਨ;
ਅੰਮੀਂ ! ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੈਨ।

ਉਸ ਕਵਲ ਨੈਨ ਬਿਨ, ਮਾਈ ਮੈਂ !
ਇਸ ਬਿਰਹੋਂ ਮਾਰ ਮੁਕਾਈ ਮੈਂ,
ਮੈਂ ਉਮਰ ਬਿਤੀ ਕੁਰਲਾਂਦਿਆਂ
ਸੁਕਦੇ ਕਦੇ ਨ ਨੈਨ।
ਅੰਮੀਂ ! ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੈਨ,
ਸੈਨ ਨ ਆਵੇ ਚੈਨ;
ਅੰਮੀਂ ! ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੈਨ।

ਮੋੜ ਮੋੜ ਹੁਣ ਮੋੜ ਮੁਹਾਰਾਂ,
ਆ ਲਟ-ਕੰਦੜਾ ਦੇਹ ਦੀਦਾਰਾਂ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਰ ਮਿਹਰਾਂ
ਆ ਵਸ ਮੇਰੇ ਨੈਨ !
ਪਜਾਰੇ ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੈਨ
ਸੈਨ ਨ ਆਵੇ ਚੈਨ
ਦਾਤਾ ! ਆ ਵਸ ਮੇਰੇ ਨੈਨ !

———

ਮਹਿਕ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ। ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਲੈਕੇ ਆ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ – ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮਹਿਕ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ ਓਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਆ।
ਐ ਸਬਾ ! ਚਮਕੌਰ ਜਾ, ਧੂੜੀ ਦੇ ਗਲ ਲਗ ਲਗਕੇ ਆ,
ਮਹਿਕ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ, ਓਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਆ :—
ਹੋਲੀਆਂ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸੁਹਣੇ ਨਾਲ ਜਿੰਦਾਂ ਖੇਡੀਆਂ,
ਅਤਰ ਤੇ ਅੰਬੀਰ ਜਿਸ ਥਾਂ ਹੈ ਅਜੇ ਤਕ ਫੈਲਿਆ।
ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ 'ਗੁਲ ਸਗੂਫ਼ੇ' ਖ਼ੂਨ ਹੋ ਜਿਸ ਥਾਂ ਖਿੜੇ,
ਮਿਤਰਾਂ ਦਾ 'ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ' ਰੱਤ ਹੋ ਸੀ ਟਹਿਕਿਆ।
'ਆਪਾ ਨੁਛਾਵਰ' ਦੀ ਕਲੀ ਜਿਸ ਥਾਂ ਬਲੀ ਹੋ ਖਿੜ ਪਈ,
ਗੁੰਚਹ ਸੀ ਦਿਲਵਾਰਨੇ ਦਾ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਆ !
'ਬੁਲਬੁਲ' ਨੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਖ਼ੂਨ ਦੇ 'ਬਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕ ਸੀ,
'ਅਤਰ-ਗੁਲ' ਹੋ ਲਹੂ ਜਿਸਦੇ, 'ਮਹਿਕ ਡੱਬਾ' ਖੁਹਲਿਆ।
ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨ ਸ਼ਮਾ ਨੂੰ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰਵਾਨਿਆਂ
ਖ਼ੂਨ ਅਪਣੇ ਦੇ ਫੁਲੇਲੀਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸੀ ਪਾਲਿਆ;
ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਬੂ ਬਾਸ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅਗਰ ਨੇ
ਅਮਨ ਦੇ ਬੂਟੇ ਤਲੇ ਕਰ ਖਾਦ ਸੀਗਾ ਡਾਲਿਆ।
ਹਾਂ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ ਉਗ ਪਿਆ ਉਹ ਬੀਜ ਪਿਆਰਾਂ ਵਾਲੜਾ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਲਹੂ ਸਿੰਜ ਸਿੰਜ ਕੇ ਸੀ ਪਾਲਿਆ।
ਜਿਸ ਥਲੀ ਨੂੰ ਸੀ ਬਲੀ ਨੇ 'ਬਾਗ਼-ਮਹਿਕਾਂ' ਸਾਜਿਆ,
ਉਸ ਬਲੀ ਦੀ ਮਹਿਕ, ਹਾਂ, ਤੂੰ ਐ ਸਬਾ ਅਜ ਲੈ ਕੇ ਆ !
ਵੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸੇ ਕਰਦੇ ਸੁਗੰਧਿਤ ਸੱਭ ਨੂੰ
'ਪਿਆਰ ਲਪਟਾਂ' ਵਿਚ ਲਪੇਟੀਂ, ਐ ਸਬਾ ! ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ।
ਮਹਿਕ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ ਲਜਾ ਸਬਾ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ,
'ਵੈਰ-ਗ਼ਫ਼ਲਤ' ਵਿਚ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸੁੰਘਾ ਤੇ ਹੋਸ਼ ਲਜਾ।
ਕਰ ਮਸਤ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ, ਦੇ ਝੂਮ 'ਆਪਾ ਵਾਰ' ਦੀ,
ਰਸ ਰੰਗ ਲਾਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ, ਪਜਾਰੇ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ।

———

ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਲਾਡ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗੀਆ ਆਸਾਵਰੀ। ਗਤ–ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਤਾਲ–੩। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬। ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਨਾਲ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਮੇਰੀ ਐਉਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ !

ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮਾਲਕ ਮੇਰੇ ! ਮੈਂ ਨਿਬਹਾਂ ਕਿਸ ਹਾਲ ?
ਉਮਰ ਕੁਮਾਰ, ਸਮਝ ਨਾ ਸੋਝੀ, ਰੂਪ ਨ ਧਨ ਮੈਂ ਨਾਲ:
ਨੈਨ ਨ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇ, ਬੁਲਬੁਲ ਬੋਲੀ, ਨਾਂ ਮੋਰਾਂ ਦੀ ਚਾਲ,
ਚੱਜ ਅਚਾਰ ਨ ਗੁਣ ਕੋਈ ਪੱਲੇ, ਮੈਂ ਨਿਬਹਾਂ ਕਿਸ ਢਾਲ ?

ਮੈਂ ਭੱਲਾਂ ਤੂੰ ਪਾਵੇਂ ਰਸਤੇ, ਵਿਛੁੜਾਂ ਤੂੰ ਰਖ ਨਾਲ,
ਮੈਂ ਤੋੜਾਂ, ਤੂੰ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢੇਂ, ਵਿਗੜਾਂ ਲਏਂ ਸੰਭਾਲ;
ਮੂੰਹ ਮੋੜਾਂ, ਤੂੰ ਗਲੇਂ ਲਗਾਵੇਂ, ਵਿਛੁੜਾਂ ਤੂੰ ਅੰਗ ਪਾਲ,
ਝੱਲਾ ਪਜਾਰ ਕਰੇਂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਤਾਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ।

ਰੁੱਸ ਪਵਾਂ ਜੇ, ਮੁਗਧੰ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਝੋਲੀ ਲਵੇਂ ਬਹਾਲ,
ਸਦ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਦ ਚਰਨੀਂ ਲਾਵੇਂ, ਨਦਰੀਂ ਕਰੇਂ ਨਿਹਾਲ,
ਪਜਾਰ ਕਰੇਂਦਾ ਕਦੇ ਨ ਥੱਕੇਂ ਅੱਕੇਂ ਕਦੀ ਨ, ਲਾਲ !
ਐਬ ਚਿਤਾਰੇਂ ਕਦੀ ਨ ਮੇਰੇ, ਤਾਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ।

ਭੁੱਲ ਵਿਗਾੜਨ, ਗੰਢੀ ਤੋੜਨ ਏ ਮੇਰੀ ਹੈ ਘਾਲ,
ਏਸ ਬਾਣ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰੀਝੇਂ ਤਾਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ।
ਮੇਰੀ ਐਉਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਜਾਰੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ!
ਐਉਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਐਉਂ ਨਿਭਦੀਤੁਧਨਾਲ।

———

ਰਿਵੀ[1] ਹੱਥ ਸੁਨੇਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਲਾਡ' ਦੇ ਸੁਰਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਰਿਵੀਏ ਤੂੰ ਤੁਰ ਪਈਂ ਨੀ ! ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਲੈ ਜਾ,
ਲੈ ਜਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੇਰਾ, ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈ ਜਾ !
ਕਹਿਣਾ ਕਿ: "ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਹਾਂ ਲੈ ਸੰਦੇਸ਼ ਆਈ,
ਇਕ ਬਿਰਹਨੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਤੇਰਾ ਜਿਸ ਆਸਰਾ ਈ,
ਜਿੰਦ ਜੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਜੀ ਰਹੀ ਹੈ ਦਾਤਾ !
ਇਕ ਤਾਰ ਆਸ ਤੇਰੀ ਉਸ ਨਾਲ ਥੀ ਰਹੀ ਹੈ,
ਆਵੇਂ ਜਿ ਆਪ ਨਾਹੀਂ, ਤੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਸਾਈਂ !
ਸੱਦੋ ਜਿ ਪਾਸ ਨਾਹੀਂ ਮਿੱਠੀ ਰਜ਼ਾ ਤੁਧਾਈ ।
ਭੇਜੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਜੇ ਨਾਂ ਕੁਈ ਦੂਤ ਜੇ ਨਾ ਘੱਲੋ,
ਤੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਹੇ ਦਾਤਾ ! ਅਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਤੇ ਚੱਲੋ ।
ਐਪਰ ਏ 'ਤਾਰ ਆਸਾ' ਮਿਲਣੇ ਦੀ ਲਗ ਰਹੀ ਜੋ
ਇਹ ਤਾਰ ਅਨਕਥੁਣੀ[2] ਜਿੰਦੜੀ ਨੂੰ ਵਗ ਰਹੀ ਜੋ
ਇਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮਤੀ ਦੀ ਦੇਣੀ ਜੇ ਤਾਣ, ਦਾਤਾ !
ਜੀਵਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸਹਾਰੇ, ਏਹੋ ਹੈ ਮਾਣ, ਦਾਤਾ !
ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਆਸ ਉੱਤੇ, ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ !
ਜੀਂਦੀ ਹਾਂ ਏਸ ਤਕੀਏ, ਥੀਂਦੀ ਹਾਂ ਇਸ ਸਹਾਰੇ;
ਇਸ ਤਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਤੀ, 'ਜਿੰਦ ਤਾਰ' ਨੂੰ ਰਹਾਣਾ,
ਏਹੋ ਹੈ ਓਟ ਮੇਰੀ ਏਹੋ ਹੈ ਤੇਰਾ ਮਾਣਾ ।"
ਰਿਵੀਏ ! ਸੰਦੇਸ਼ ਮੇਰਾ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਲੈ ਜਾ,
ਲੈ ਜਾ ਜ਼ਰੂਰ, ਸਹੀਏ ! ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈ ਜਾ ।

ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਾ ਗੀਤ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸਿੰਧੜਾ । ਤਾਲ—ਤ੍ਰੈ ਛੋਟਾ । ਗਤ—ਤਲਵੰਡਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਿਰਵਾਰਨਾ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ – ਰੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ! ਕਰ ਸੁਤ ਦਾ ਸਿਰਵਾਰਨਾ !

ਘੋੜਾ ਅੱਜ ਸੀਖ ਪਾ ਹੋਇਆ ਕੀਤੋਸੁ ਹੁਝਕਾ ਮਾਰਨਾ,
ਗਿਰਜਾ ਨ ਤੇਰਾ ਬੀਰ ਬਾਂਕਰਾਂ ਨੀਲੇ ਦਾ ਅਸਵਾਰਨਾ,
—ਕਲਗੀ ਸੋਹੇ ਸੀਸ ਤੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂਰ ਖਿਲਾਰਨਾ—
ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ ਜ਼ੀਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੇਰਾ ਲਾਲ ਦੁਲਾਰਨਾ,
ਮੂੰਹ-ਤਾਣੇ ਨੂੰ ਤਾਣ ਲਿਓਸੂ ਕਦੇ ਨ ਜਿਸ ਨੇ ਹਾਰਨਾ,
ਐਪਰ ਖਿੱਚ ਖਾ ਗਿਆ ਕੰਧਾ, ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੁਖਾਰਨਾ;
ਸਾਈਂ ਰੱਖ ਨੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਏ, ਸਾਈਂ ਪੈਜ ਸੁਵਾਰਨਾ ।
ਏਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ! ਕਰ ਸੁਤ ਦਾ ਸਿਰਵਾਰਨਾ,
ਝੋਲੀ ਖੋਲ੍ਹ ਖਲਾ ਹੈ ਮੰਗਤ, ਨਾਲੇ ਪਿਆ ਪੁਕਾਰਨਾ :—
'ਦੇਹ ਸੁਤ ਦਾ ਸਿਰਵਾਰਨਾ ਅੰਮੀਏ ! ਦਿਹ ਸੁਤ ਦਾ ਸਿਰਵਾਰਨਾ—
'ਭਉਜਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਾ' ਅੰਮੀਏ ! 'ਭਉਜਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਾ' ।

ਬਿਰਹੋਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ (ਥੋੜਾ ਤਿਲੰਗ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ) । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ ਛੋਟਾ । ਤਾਲ—ਤ੍ਰੈ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ-'ਥੱਕੀਆਂ ਨਾ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਰਾਹ ਤੱਕ ਤੱਕ ਅਖੀਆਂ ਥਕੀਆਂ ਨਾਂ,
'ਦਿਲ-ਸੱਧਰਾਂ' ਸਿਕ ਸਿਕ ਅੱਕੀਆਂ ਨਾਂ ।

ਪਈ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਬਨਾਵਨੀਆਂ,
ਗਲ 'ਬਿਰਹੋਂ' ਦੇ ਚਾ ਚਾ ਪਾਵਨੀਆਂ ।
ਦੁਖ ਜਰ ਜਰ ਤਰਲੇ ਭਰਦੀ ਹਾਂ,
ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ।
ਤੈਨੂੰ ਵਾਸਤੇ, 'ਬਿਰਹੋਂ' ! ਪਾਵਨੀਆਂ,
ਪਈ ਤੈਥੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਨੀਆਂ ।

ਉਡ ਜਾਵੀਂ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰੇ ਦੇ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਰੱਬ ਸੁਆਰੇ ਦੇ ।
ਏਹ ਅਰਜ਼ਾਂ ਜਾ ਗੁਜ਼ਰਾਵਨੀਆਂ :
ਦਿਲ ਪੀੜਾਂ ਜਾਇ ਸੁਨਾਵਨੀਆਂ;
ਕੁਛ ਮਿੰਨਤਾਂ ਤਰਲੇ ਕਰਨੇ ਜਾ,
ਹਥ ਚਰਨ ਤਲੇ ਭੀ ਧਰਨੇ ਚਾ,
ਉਸ ਰਬ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੜੇ ਨੂੰ,
ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਮੱਤੜੇ ਨੂੰ,
ਕੁਛ ਸਾਡੀ ਦਰਦ ਸੁਨਾਵਨੀਆਂ,
ਵਲ ਸਾਡੇ ਨਜ਼ਰ ਕਰਾਵਨੀਆਂ ।
ਲੈ ਆਣਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ,
ਉਸ 'ਅਰਸ਼ੀ-ਚਮਕ' ਸਿਤਾਰੇ ਨੂੰ ।
ਇਕ ਵੇਰੀ ਦਰਸ ਕਰਾਦੇ ਤੂੰ !
ਇਕ ਵੇਰੀ ਮੁਖ ਦਿਖਲਾਦੇ ਤੂੰ !

ਇਹ ਨੈਣ ਤਕੇਂਦੇ ਰਾਹ ਮੇਰੇ,
ਹੁਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੇਰੇ,
ਕਰ ਸਫਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੱਕ ਵੀਰਾ !
ਕਰ ਝਿਜਕ ਨ ਹੁਣ ਤੂੰ ਜੱਕ ਵੀਰਾ !
ਤੁਧ ਵਾਸਤੇ ਵੀਰਾ ! ਪਾਵਨੀਆਂ,
ਪਈ ਤੈਥੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਨੀਆਂ ।

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਦੇ ਤੂੰ,
ਇਹ ਨੈਣ ਮੇਰੇ ਸਫਲਾ ਦੇ ਤੂੰ ।

---

[1]ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਮਧਮ ਵੇਗ ਦੀ ਵਗ ਪਈ ਪੌਣ ਨੂੰ 'ਰਿਵੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
[2]ਅਕੜੀ ਦਾ ਛੋਹੇ ਦੀ ਚੀਕ ਤਾਰ ।

ਜਯ ਹੋ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

(ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ ਨੰਬਰ ੧੧੩ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ —ਜਯ ਹੋ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ! ਜਯ ਹੋ ਜਯ ਹੋ ਜਯ ਤੈਨੂੰ !
ਜਯ ਹੋ ਦਾਤਾ ਜਯ ਤੈਨੂੰ ! ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਯ ਤੈਨੂੰ !

ਤਉਕ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਤੂੰ ਤੋੜੇ 'ਪਰਵਸ–ਬੇੜੀ' ਤੋੜੀ ਤੂੰ,
ਗਈ ਬਹੋੜੀ ਸਦੀਆਂ ਸੰਦੀ, ਮਿਟੀ ਆਨ ਮੁੜ ਮੋੜੀ ਤੂੰ ।੧।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

'ਖੁਲ' ਗੁਆਚੀ ਗਈ ਗੁਆਤੀ, ਲਭ ਕੇ ਫੇਰ ਲਿਆਂਦੀ ਤੂੰ,
ਸ਼ਾਨ ਅਸਾਡੀ ਮਿੱਟੀ ਰੁਲ ਗਈ ਕਰ ਉੱਜਲ ਮੁੜ ਆਂਦੀ ਤੂੰ ।੨।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਰੁੱਠੀ ਦੇਵਿ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਭਾਰਤ ਛੱਡ ਸਿਧਾਈ ਨੂੰ
ਆਤਮ-ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਪਰਗਟ ਕਰ ਦਿਖਲਾਈ ਤੂੰ ।੩।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਖਾਲਸੇ ਵਾਲਾ ਰੂਪਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ
ਦੇਗ਼ ਤੇਗ਼ ਦਾ, ਧਨੀ ਨਾਮ ਦਾ 'ਅਟਲ ਸਦਾ' ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ ।੪।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਅਪਣੇ ਵਾਰ, ਬਿਗਾਨੇ ਕੀਤੇ ਅਪਣੇ, ਗੋਦੀ ਪਾਏ ਤੂੰ
ਅਪਣਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੇ, ਅਪਨਾਏ ਅਪਨਾਏ ਤੂੰ ।੫।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਜਯਤਿ ਜਯਤਿ ਗੁਰ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ! ਲੈ ਸਾਡੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਤੂੰ
ਭੇਟ ਨਿਮਾਣੀ, ਪਿਤਾ ! ਕਬੂਲੋ 'ਬਚਿਆਂ-ਪ੍ਰੇਮ-ਤਰਾਨੇ' ਤੂੰ ।੬।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾਂ ਤੇਰਾ, ਸ਼ੁਕਰਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸਾਈਂ ਤੂੰ !
ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਅਪਣੇ ਰਾਹ ਤੁਰਾਈਂ ਤੂੰ ।੭।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਦਿਲ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਦੋਨਾਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਜੋਗ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ – ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਅਪੜਾਈਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।
ਇਹ ਗੀਤ 'ਆਰਤੀ' ਦੀ ਸੁਰ ਤੇ ਲਯ ਪਰ ਬੀ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਧੁਰ ਪਟਨੇ ਅਪੜਾਈਂ ਗੰਗਾ !
ਧੁਰ ਪਟਨੇ ਅਪੜਾਈਂ !

'ਦਿਲ-ਸੱਧਰ' ਦਾ ਦੋਨਾ ਮੇਰਾ-ਮੇਰਾ ਬੀ ਲੈ ਜਾਈਂ,
'ਦੀਪਕ-ਗੀਤ'[1] ਜਗੇ ਜਿਸ ਦੋਨੇ[2] ਲੈ ਜਾ ਗੰਗਾ ਮਾਈ ! ੧

ਸ਼ਰਧਾ ਕਲੀਆਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਧਰੀਆਂ ਦੀਪਕ ਦੁਾਲੇ ਲਾਈ,
ਲੈ ਜਾ ਮੇਰਾ ਦੋਨਾ ਮਾਈ ! ਪਟਨੇ ਜਾਇ ਪੁਚਾਈਂ । ੨.

ਟਿਮ ਟਿਮ ਕਰਦਾ ਜਗਦਾ ਜਾਵੇ ਜਗਦਾ ਤੋੜ ਲਿਜਾਈਂ
ਉਛਲੇ, ਡੋਲੇ ਤਦੋਂ ਸੰਭਾਲੀਂ, ਤਰਦਾ ਹੀ ਲੈ ਜਾਈਂ । ੩.

ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਨ ਦੇਈਂ ਰਸਤੇ, ਧੁਰ ਪਟਨੇ ਅਪੜਾਈਂ ।
ਮੱਧਮ ਕਦਮ ਕਰੀਂ ਚਾ ਓਥੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਭਰ ਜਾਈਂ । ੪.

ਅਝਕ ਜ਼ਰਾ ਕੁਛ ਓਥੇ ਜਾਈਂ, ਧਯਾਨ ਉਤਾਹਾਂ ਪਾਈਂ,
ਬੈਠੇ ਹਨ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਆਸਨ ਧਯਾਨ ਜਮਾਈ । ੫.

ਲੈ ਦੀਪਕ ਕਰ ਹੱਥ ਉਚੇਰਾ ਫੇਰੀਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਮਾਈ ।
ਲਈਂ ਉਤਾਰ ਆਰਤੀ ਪਯਾਰੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਲਾਹਾਂ ਗਾਈਂ । ੬.

'ਧਨ ਤੂੰ ਧਨ ਤੂੰ' ਆਖੀਂ 'ਧਨ ਤੂੰ' 'ਧਨ ਧਨ' ਧੁਨੀ ਲਗਾਈਂ,
'ਧਨ ਕਲਗ਼ੀਧਰ, ਧਨ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਗੁਸਾਈਂ !
'ਪੁਰਖੋਤਮ ! ਏ ਲਓ ਆਰਤੀ, ਦੂਰੋਂ ਲੈ ਮੈਂ ਆਈ,
'ਸ਼ਰਧਾ ਕਲੀਆਂ ਹਨ ਚਹਿ ਨਿਕੀਆਂ ਪਰਵਾਨੋ ਜਗਰਾਈ[3]!'

ਫ਼ਿਰ ਕਦ ਆਵੋਗੇ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ (ਆਸਾ ਰਲਿਆ ਹੋਇਆ) । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ–ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ —'ਧਾਮ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ, ਚੌਥੀ ਉਦਾਸੀ ਲਈ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ—

ਫਿਰ ਕਦ ਆਵੋਗੇ ਇਸ ਧਾਮ ?
ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਧਾਮ !
ਮਿਹਰਾਂ ਮੀਂਹ ਵਸਾਵਣ ਚੱਲੇ ਜਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਘਟ ਸ਼ਯਾਮ[4] ।
ਠਾਰੋ ਠਾਰੋ ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਫਿਰ ਫਿਰ ਘਰ, ਦਰ, ਠਾਮ ।
ਐਪਰ ਅਸਾਂ ਤਪਾਸੀ ਪਿਛੋਂ ਬਿਰਹੋਂ ਸੰਦੀ ਘਾਮ ।
ਚੰਗਾ ! ਚੰਦਾ ! ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਰਹਿਸਾਂ ਤੇਰੀ ਸਾਮ[5] ।
ਜਿਹੜਾ ਬਿਰਦ ਵਿਛੋੜਨ ਲੱਗਾ ਸੁਈ ਮੇਲਸੀ, ਰਾਮ ।
ਤਪਸ਼ ਅਸਾਡੀ ਸਹਿ ਨ ਸਕੋਗੇ, ਠਾਰਨ ਸੰਦੇ ਕਾਮ ।
ਮੁੜ ਆਸੋ ਮੁੜ ਆਸੋ ਆਪੇ ਮੁੜ ਆਸੋ ਇਸ ਧਾਮ !

---

[1] 'ਜਸ ਕੀਰਤੀ' ਦਾ ਗੀਤ ਰੂਪੀ ਦੀਵਾ ।
[2] ਹਰੀ ਦੁਾਰ ਸ਼ਾਮਾਂ ਵੇਲੇ ਲੋਕੀਂ ਦੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਬਾਲਕੇ ਨਦੀ ਉਤੇ ਤਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਾਂਙੂ ਏਥੇ ਦੀਵਾ 'ਦਿਲ ਸੱਧਰਾਂ' ਰੂਪੀ ਹੈ ।
[3] ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜਾ ! ਪਰਵਾਨ ਕਰੋ ।
[4] ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ।
[5] ਸ਼ਰਣ ।

ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਧਾਵਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਨਕਟਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੪ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਧਾਈ ਹੋ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਵਧਾਈ ਹੋ, ਵਧਾਈ ਹੋ, ਵਧਾਈ ਹੋ, ਵਧਾਈ ਹੋ,
ਗੁਰੂ ਆਗਮ ਦੀ, ਵੀਰੋ ਅਜ ਵਧ ਵਧ ਕੇ ਵਧਾਈ ਹੋ ।

ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਸੁਹਣਾ, ਉਹ ਸੁਹਣਾ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ;
ਕਿ ਫਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੁਖਾਲੀ ਹੋ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋ, ਵਧਾਈ ਹੋ ।
ਓ ਆਇਆ ਤਾਰਨੇ ਤਾਂਈਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਬੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੀ,
ਵਧਾਈ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬੀ ਵਧਾਈ ਹੋ !
ਵਧਾਵਾ ਗਾਓ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਅਰਸ਼ੀ ਲਾਲ ਦਾ ਸਾਰੇ,
ਵਧਾਈ ਦੀ ਹੀ ਅੱਜ ਏਥੇ ਲਿਵਾਈ ਹੋ ਦਿਵਾਈ ਹੋ ।
ਜਿਸ ਅੰਮੀ ਲਾਲ ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਦੁਲਰਾਯਾ ਤੇ ਪਾਲਯਾ ਸੀ
ਮਿਲਨ ਅਰਸ਼ੀ ਵਧਾਈਆਂ ਉਸ:—'ਹੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਧਾਈ ਹੋ ।'
ਵਸੇ ਵਰਖਾ ਵਧਾਈ ਦੀ, ਵਗੇ ਵਾਯੂ ਵਧਾਈ ਦੀ,
ਵਧਾਈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਥਰੇ ਕਿ ਜੋ ਹੋਵੇ ਵਧਾਈ ਹੋ ।
ਚੜੇ ਹੁਣ ਪੀਂਘ ਆਪੇ ਦੀ, ਚਲੇ ਪਜਾਲਾ ਵਧਾਈ ਦਾ,
ਖਿੜੇ ਖੇੜਾ ਵਧਾਈ ਦਾ, ਅਮੁੱਕ ਜਿਸ ਦੀ ਵਧਾਈ ਹੋ !

ਚੰਦਾ ਨੀ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਾਂਗਰ ਦਾ ਪੀਲੋ । ਤਾਲ—ਕਹਿਰਵਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੪ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵੇਖਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ । (ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਧ ਸੁਰ) ।

‡ ‡ ‡

ਦੋਦੋ ਰਾਣੀ—ਰਾਵੀ ਕੰਢੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪਾਕੇ :—

ਸਖੀ ! ਅਜ ਭੋਰ ਭੋਰ
ਰਾਵੀ ਦੀ ਲਹਿੰਦੀ ਓਰ, ਚੰਦਾ ਨੀ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ । ੧ ।

ਨੈਣ ਸਲੋਨੇ, ਗੌਰ ਤਨ, ਉਹ
ਚੰਦਨ ਜਿਉਂ ਮਹਿਕਾਇ,
ਮੱਥਾ ਨੂਰ ਝਮਕਦਾ ਉਸਦਾ
ਚੁੰਬਕ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾਇ ।

ਖਿੱਚਾਂ ਮਨ ਲਿਆ ਚੋਰ
ਲੱਗੇ ਨ ਪਾਸੇ ਹੋਰ, ਰਹੇ ਨ ਬਿਨ ਦੇਖਿਆਂ । ੨ ।

ਕਵਿਤਾ ਧਾਰਿਆ ਰੂਪ ਹੈ
ਗੀਤ ਧਾਰਿਆ ਰੰਗ,
ਛਬਿ ਦੇਖਿਆਂ ਹੈ ਹੇ ਸਖੀ !
ਅਨੰਦ ਨ ਮਾਵੇ ਅੰਗ ।

ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਲੋਰ ਲੋਰ
ਫਿਰਾਂ ਮੈਂ ਜਿਉਂ ਚਕੋਰ, ਜੀਆਂ ਨ ਬਿਨ ਪੇਖਿਆਂ । ੩ ।

ਹੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੰਦ ਹੁਣ
ਤੂੰ ਉਹਲੇ ਕਦੀ ਨ ਥੀਅ !
ਮੇਰੇ ਝਮਕਣ ਨੈਣ ਨਾ,
ਨਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਅ ।

ਰਹੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਘੋਰ
ਮਸਤ ਅਲਮਸਤੀ ਲੋਰ, ਚਿਤ੍ਰ ਜਿਉਂ ਅਵਰੇਖਿਆ । ੪ ।

ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਰ—ਕਹਿਰਵਾ । ਲਯ—ਦਰਮਿਆਨੀ ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਆਏ' ਪਰ ਹੈ । ਇਸ ਗੀਤ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਲਗਿਆਂ 'ਮੱਧਮ' ਦੇ ਸੁਰ ਨੂੰ 'ਸਾ' ਮੰਨਕੇ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ਸਾਗਰ ! ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ।

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਚਰਨ ਰਜ ਲੈਕੇ ਜਾਂ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਤਦ ਸਮੁੰਦਰ ਥਰਰ ਥਰ ਕਰ ਉਠਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ :—

'ਰਜ ਕਿਣਕੇ' ਕਈ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਚਲਦੇ ਪਾਣੀ ਲਜਾਏ,
'ਰਜ-ਸੋਨਾ' ਬੀ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈ ਆਏ;
ਹਨ ਵਡਮੁੱਲੇ ਪਰ ਜਿੰਦ-ਹੀਣੇ, ਕੱਲ ਤੱਕ ਜੋ ਮੈਂ ਪਾਏ;
ਅਜ ਗੁਦਾਵਰੀ ਗੋਦ ਆਪਣੀ ਤੂੰ ਜੋ ਕਿਣਕੇ ਚਾਏ,
ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਆਈਂ ਹੈਂ ? ਸਜਨੀਂ ! ਕਿਸ ਜਿੰਦ ਦੇ ਏ ਜਾਏ?
ਏ ਝਰਨਾਂਦੇ, ਥਰਕ ਥਰਕਦੇ, ਜਿੰਦੜੀ ਜਾਂਦੇ ਲਾਏ ।

ਗੁਦਾਵਰੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ :—

'ਜਿੰਦ ਸਮੁੰਦ' ਜਿਨੂੰ ਜਗ ਆਖੇ ਜੋ 'ਜਿੰਦ-ਰਤਨ' ਲੁਟਾਏ,
ਉਸ ਆ ਮੈਂ ਵਿਚ ਚਰਨ ਛੁਹਾਏ ਝਰਨ ਝਰਨ ਝਰਨਾਏ,
ਥਰਰ ਉਠੀ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦੀ ਹੋ ਗਈ ਰਜ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਏ,
ਓ 'ਰਜ-ਕਿਣਕੇ' ਲਜਾਈਆਂ ਸਾਗਰ ! ਵਿਰਵਾ ਨਾਂ ਰਹਿ ਜਾਏਂ ।
'ਮੁੱਲ ਵਾਲੇ' ਕਿਣਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧਵੇਂ, ਛੁਹ ਜੁ 'ਅਮੁਲ' ਨੂੰ ਧਾਏ,
ਉਹ ਜਿੰਦ ਪਾਵਣ ਵਾਲੇ ਕਿਣਕੇ ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ।
'ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਜ ਕਣ[1] ਕਲਗੀਧਰ' ਥਲ ਇਨ ਮੁਏ ਜਿਵਾਏ
ਅਜ 'ਜਲ' ! ਤੈਨੂੰ ਤਾਰਨ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਗੋਦੀ ਬਹਿ ਆਏ !
ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ਸਾਗਰ ! ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ;
ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਜ ਜੀਉਂਦੇ ਕਿਣਕੇ, ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ।

---

[1] ਰਜ਼ ਦੇ ਕਿਣਕੇ । ਭਾਵ-ਚਰਨ ਧੂੜ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬ੍ਰੱਤ ਉਪਾਰਨ ।

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਗੀਤ 'ਜਗਤ ਜਗਵੇਂਦੀ' ਪਰ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ (ਸੁਲੱਖਣੀ) ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ' ਦੇ ਸੁਰਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਦੀ ਬਰਕਤ ਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਸਾਖੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਐਉਂ ਹੈ :—

ਕਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਅਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਇਆ,
ਆ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੇ ਰੰਗ ਲਾਏ ਬੇਬੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ ।
ਏਥੋਂ ਫੇਰ ਟੁਰੇ ਵਲ ਪੱਛਮ, ਵਿੱਚ ਖਡੂਰੇ ਆਏ,
ਵੈਰਾਈ[1] ਬੀਬੀ ਘਰ ਆਏ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰੰਗ ਲਾਏ ।
ਪੇਕਿਓਂ ਸਹੁਰਿਓਂ ਰਾਜੀ ਬੀਬੀ ਪਰ ਹਥ ਕਿਰਤ ਕਮਾਵੇ,
ਰੋਟੀ ਅਪਣੀ ਏਸ ਕਿਰਤ ਤੋਂ ਆਪ ਪਕਾਵੇ, ਖਾਵੇ ।
ਪਯਾਰ ਭਰੀ ਹਥ ਜੋੜ ਆਖਦੀ: 'ਦੇਵੋ ਹੁਕਮ ਗੁਸਾਈਂ !
ਜਿੱਦਾਂ ਦਾ ਰੁਚਿ ਆਇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਨ ਪਕਾਇ ਲਿਆਈਂ ।'
ਸੁਣਕੇ ਪਯਾਰ-ਵਾਕ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ "ਭਲਾ" ਕਿਹਾ ਮੁਸਕਾਈ:
"ਲਯਾ ਬੀਬੀ ! ਜੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਹੁਣ, ਪਲ ਭਰ ਦੇਰ ਨ ਲਾਈਂ!"
ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਦੇ ਸਨ ਖ੍ਰੀਦੇ, ਛੱਟੇ, ਛੜੇ, ਬਨਾਏ
'ਜਉਂ' ਰਖੇ ਵਿਚ ਥਾਲੀ ਦੇ ਸਨ, ਪੀਸਣ ਲਈ ਸੁਕਾਏ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਚਾਉ ਕਾਹਲ ਵਿਚ ਥਾਲੀ ਪੇਸ਼ ਧਰਾਈ;
ਉਹ ਥਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਫੜਕੇ ਅਗੇ ਲਈ ਧਰਾਈ ।
ਦੋ ਇਕ 'ਜਉਂ' ਚਕ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੂੰਹ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਪਾਏ,
ਚਿੱਥੇ, ਖਾਧੇ, ਤਾੜੀ ਮਾਰੀ ਹੱਸ ਕੇ ਬਚਨ ਅਲਾਏ:—
"ਅਸੀਂ ਬਦੇਸ਼ੀਂ ਰਹੇ, ਬੀਬੀਏ ! ਵਰਿਹਾਂ ਬੱਧੀ ਫਿਰਦੇ,
"ਮਾਨੋਂ ਰਹੇ ਹਾਂ ਵਰਤ ਧਾਰਕੇ ਇਕ ਬ੍ਰੱਤ ਲੰਮਾਂ ਕਰਦੇ,
"ਜਉਂ' ਤੇਰੇ ਏ ਮੋਤੀਓਂ ਮਹਿੰਗੇ ਅਜ ਇਹ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਕੇ
"ਵਰਤ ਉਪਾਰਜਾ ਅਸਾਂ ਲੰਮੇਰਾ, ਸੁਆਦ ਸੁਹਾਵਾ ਪਾਕੇ ।"
ਬੀਬੀ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀ ਸਜਾਣੀ ਸੈਨਤ ਸਮਝ ਅਗੰਮੀ,
ਸਿਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਧਰਕੇ ਗੁੰਮੀ, ਸ੍ਵਾਦ ਅਗਮ ਵਿਚ ਗੁੰਮੀ ।

———

ਆ ਮਿਲ ਜਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸਿੰਧੀ ਭੈਰਵੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ-ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ-੮ ।
ਲਯ-ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਤੜਪ ਰਹੇ, ਠੰਢ ਪਾ, ਦਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ ।
ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਾਂ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ,
ਰਾਹ ਤਕੇਂਦਿਆਂ ਬਿਤ ਗਈ ਸਾਰੀ,
ਭਾਲ ਕਰੇਂਦਿਆਂ ਭਾਲ ਨ ਹਾਰੀ,
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਤੜਪ ਰਹੇ, ਠੰਢ ਪਾ, ਦਿਲ ਜਾ ।
ਸੁਖਾਂ ਸੁਖੇਂਦਿਆਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਿਤਾਏ,
ਸਿਕਾਂ ਸਿਕੇਂਦਿਆਂ ਏਹ ਦਿਨ ਆਏ,
ਨਾ ਦਿਨ ਚੈਨ, ਨ ਰੈਨ ਸੁਹਾਏ,
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਤੜਪ ਰਹੇ, ਠੰਢ ਪਾ, ਦਿਲ ਜਾ ।
ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ !
'ਸਿਮਰ ਰਿਹਾਂ' ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਮਾਲਕ !
ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਙੂ ਚਮਕ ਅਚਾਨਕ,
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਤੜਪ ਰਹੇ, ਠੰਢ ਪਾ, ਦਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ ।

———

ਦਾਗ਼ ਦਿਲੇ ਦੇ ਧੋ ਦੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ ਜੋਗ । ਤਾਰ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ਯਾ ੧੪ ।
ਲਯ-ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ-'ਗੁਰ ਨਾਨਕ' ਦੇ ਬਾਦ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਵੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ਵੋ !
ਦਾਗ਼ ਦਿਲੇ ਦੇ ਧੋ ਦੇ, ਰੱਬ ਸੁਆਰਿਆ ਵੋ !

ਦਿਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਈਂ !
ਮੂਰਤ ਅਪਨੀ ਆਪ ਬਿਠਾਈਂ,
ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ਸਦਾਈਂ, ਪਯਾਰਿਆ ਵੋ !...
ਵੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ਵੋ !
ਦਾਗ਼ ਦਿਲੇ ਦੇ ਧੋ ਦੇ ਰੱਬ ਸੁਆਰਿਆ ਵੋ ।
ਇਸ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਲਗਾਏ,
ਰਜ ਰਜ ਕੇ ਮੈਂ ਧੱਬੇ ਪਾਏ,
ਹਰਿ ਮੂਰਤ ਦੇ ਦਰਸ ਗੁਵਾਏ; ਪਯਾਰਿਆ ਵੋ !...
ਦਾਗ਼ਿਆ ਦਿਲ ਦਰ ਤੇ ਲੈ ਆਈਆਂ,
ਧੋ ਦੇ ਧੱਬੇ, ਮਿਸ ਦੇ ਛਾਈਆਂ,
ਮੁੜ ਮੂਰਤ ਦਿਖਲਾ ਦੇ ਸਾਈਆਂ ! ਪਯਾਰਿਆ ਵੋ !...
ਦਾਗ਼ ਧੋਣ ਦੀ ਕਾਰ ਅਵੱਲੀ
ਆਪੇ ਤੂੰ ਅਪਣੇ ਸਿਰ ਝੱਲੀ,
ਕਰ ਮੈਂ ਤੇ ਇਹ ਦਾਤ ਸੁਵੱਲੀ, ਪਯਾਰਿਆ ਵੋ !
ਵੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ਵੋ !
ਮੂਰਤ ਫਿਰ ਦਿਖਲਾ ਦੇ ਰੱਬ ਸੁਆਰਿਆ ਵੋ ।

———

[1]ਇਸ ਭਾਗ ਸੁਲੱਖਣੀ ਬੀਬੀ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਵਿਰਾਈ' ਸੀ । ਇਸ ਨੂੰ 'ਭਿਰਾਈ' ਭੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ।

ਢੋਈ ਦੇਹ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ–ਕਲੰਗੜਾ । ਤਾਲ-੩ । ਗਤ–ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ-੮ ।
ਲਯ–ਦਰਮਯਾਨੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਢੋਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੁਕ–ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ, ਦਾਤਾ !
ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ !

ਤੈਂ ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ! ਮਿਲੇ ਨ ਕਿਧਰੇ ਢੋਈ !
ਸਹੁਰੇ ਵਾਦੀ, ਪੇਕੇ ਰੁੱਠੇ, ਤਾਹਨੇ ਦੇਂਦੀ ਲੋਈ !
ਮੈਂਡੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਚੇਰੀ ਤਾਣੀ, ਪਾਣ ਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕੋਈ ।
ਤੂੰ ਭੀ ਕੰਡ ਵਲਾ ਨਾ ਜਾਵੀਂ ਭੁੱਲ ਜਿ ਮੈਥੋਂ ਹੋਈ ।
'ਦਰ ਢੱਠਿਆਂ ਲੜ ਲਾਈ ਰੱਖਣ' ਬਿਰਦ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਸੋਈ ।
ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲ, ਦਾਤਿਆ ! ਅਪਣਾ ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ ।
ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਦਿਲਦਾਰੀ, ਦਾਤੇ ! ਤੁਧ ਬਿਨ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ।
ਦਰਦ ਰਵਾਣਿਆਂ ਦੀ ਤੂੰ ਠਾਹਰ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਦੀ ਢੋਈ ।
ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ, ਦਾਤਾ !
ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ ।

———

ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ–ਆਸਾ । ਗਤ ਤੇ ਤਾਰ-ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ-੮ । ਲਯ-ਚਲੰਤ ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਹਮਾਰਾ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ । (ਸਾਰੇ ਸੁਧ ਸੁਰ)

‡ ‡ ‡

ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ, ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ !
ਤੂੰ ਹੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ! ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ ।
ਤੂੰ ਹੀ ਪਿਤਾ, ਮਾਤ ਹੈਂ ਭਾਈ, ਤੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰਾ !
ਤੂੰ ਹੀ ਸਖਾ, ਸੈਨ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹੀ, ਆਸ ਆਸਰਾ ਸਾਰਾ,
ਜਗਤ ਅੰਧੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਤੂੰਹੋਂ, ਦਿਸਿਓਂ ਨੈਣ ਸਿਤਾਰਾ ।
ਭਵਸਾਗਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਿਆਂ, ਦਸਿਓ ਈ ਨਾਮ ਸਹਾਰਾ,
ਤੈਂਹੋਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਦਿੱਤੋ ਈ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ ।
ਦਿੱਤਾ ਦੇਈ ਰਖੀਂ ਦਾਤਾ ! ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਹਾਰਾ,
ਅੰਦਰ ਤੂੰ, ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੂੰਹੋਂ, ਬਾਹਰ ਤੁਧ ਨਜ਼ਾਰਾ ।
ਵੱਸਦਾ ਦਿਸ ਬਾਹਰ ਤੇ ਅੰਦਰ, ਸ਼ਰਨ ਸੂਰ ਦਾਤਾਰਾ !
ਲਗਦਾ ਰਹੁ ਪਜਾਰਾ ਅਤਿ ਪਜਾਰਾ, ਪ੍ਰਾਣਾ ਤੋਂ ਬੀ ਪਜਾਰਾ,
ਤੂੰ ਹੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਤੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਜਾਰਾ !

———

ਇਥੇ ਬੈਠ ਗਿਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ–ਪਹਾੜੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗੀਤ-ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ-੭ । ਲਯ-ਧੀਮੀ ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਸਾਈਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੱਕੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਰਾਚੀ ਠਹਿਰੇ ਹਨ । ਓਥੇ ਹੁਣ ਤਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਓਸ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਨਾਮ ਉਥੇ ਹੁਣ 'ਅਕਾਲ ਬੁੰਗਾ'(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ) ਵਜਦਾ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਮੀਂ ਨਾਲ ਸੀ ਜੋ ਪੰਥ ਦੀ ਅਨਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ ਕਬਜ਼ਿਓਂ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ । ਇਕ ਨਾਨਕ ਸਰਨਾਮੇ ਸਰੋਵਰ ਬੀ ਸੀ ਜੋ ਗੁੰਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਪਰ ਅਜੇ ਬੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂ ਬੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਨਾਲ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੰਜ ਟਰਸਟੀਆਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੈ । ਪਿਛਲੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਏਥੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਤੇ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀ ਰਕਮ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਗਈ, ਜੋ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝੇ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਰਾਚੀ ਤੇ ਸਿੰਧ ਦੇ ਪਤਵੰਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਰਦਾਸੇ ਹੋਏ । ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸਠ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰੀਬ ਦੱਸੀਦੀ ਸੀ । ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਗੀਤ ਓਥੇ ਗੀਤ ਦੇ ਲਿਖਣਹਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਫੁਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਗੀਤ ਓਥੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਟਿਕਾਣੇ ਬੈਠਿਆਂ ਸਫੁਰਨ ਹੋਇਆ* ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਇਥੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਸਾਈਂ ?
ਦੱਸੋ ਸਹੀਓ ! ਏਥੇ ਹੀ ਸੀ ਮੱਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਿਥੇ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਓ ਨੂਰ ਅਰਸ਼ ਦਾ,
ਬੈਠ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਸਾਈਂ ?

ਉਤਰ - ਏਥੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਏਥੇ ਹੀ ਸੀ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇਰਾ ਸਾਈਂ,
ਪਰ ਤੂੰ ਪਛੜ ਪਛੜ ਕੇ ਆਈ,
ਟੁਰ ਗਿਆ ਤੇਰਾ ਸਾਈਂ ।

ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ—ਪਛੜ ਪਛੜ ਕੇ ਆਈ ਸਹੀਓ !
ਪਛੜ ਪਛੜ ਸਚ ਆਈ ।
ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਆਖ਼ਰ,
ਚਰਨ ਧੂੜਿ ਮੁਖ ਲਾਈ ।
ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਜੇਕਰ,
ਵੇਖ ਵੇਖ ਠਰ ਜਾਂਦੀ,
ਸੋਇ ਸੁਣੰਦੀ ਹੁਣ ਸੁਖ ਮਾਣਾਂ,
ਸੁਣ ਸੁਣ ਜਸ ਠਰ ਜਾਈਂ ।
ਸੁਣਦੀ ਤਦੋਂ ਰਬਾਬ ਵਜ'ਦਾ,
ਟੁਣਕਾਰਾਂ ਦਿਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣ,

*ਇਹ ਗੀਤ ਤੇ ਹਾਲ ਸੰਨ ੧੯੪੬ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਕ੍ਰਾਚੀ ਪਾਕਸਤਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣੀ, ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਕੱਠੇ ਵਸਦੇ ਸਨ ।

'ਧਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ' ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਹੁਣ
ਆਪ ਸੁਣਾਂ, ਬਲ ਜਾਈਂ।
ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਸਾਈਆਂ!
ਥਰਰ ਥਰਰ ਥਰਰਾਈ।
ਥਰਰ ਥਰਰ ਥਰਰਾਈ, ਸਾਂਈਆਂ!
ਥਰਰ ਥਰਰ ਥਰਰਾਈਂ!

ਆ ਜਾ!

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ ਜੋਗ। ਤਾਰ-ਦਈਆ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੭। ਲਯ-ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਆ ਜਾ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਹੇ ਸਾਗਰ ਦੇ ਸਾਈਂ, ਆਜਾ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਰਾਜਾ!
ਆ ਬੈਠੀ ਹਾਂ ਸਾਗਰ ਦੇ ਵਿਚ, ਹਾਂ ਕੱਲੀ ਹੁਣ ਆ ਜਾ!
ਤੈਂ ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਪਯਾਸ ਅਨੋਖੀ, ਸਾਗਰ ਨਹੀਂ ਮਿਟਾਂਦਾ,
ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਸੁਹਾਵੀ ਦੇ ਕੇ, ਤਰਸ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜਾ।
ਠੰਡਾ ਨੀਰ ਚੁਫੇਰੇ ਓਛਲੇ, ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਵਗੇਂਦੀ,
ਠੰਢੀਆਂ ਪਾਂਦੀ, ਠੰਡ ਨ ਪੈਂਦੀ, ਬਿਰਥਾ ਇਸਦੀ ਆ ਜਾ।
ਅਸਲੀ ਠੰਢ ਵਸੇ ਤੈਂ ਛੋਹ ਵਿਚ, ਜਿਸਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੀਆ ਮੈਂ,
ਆ ਠੰਢਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ! ਆ ਜਾ, ਗਲ ਲਾ ਜਾ, ਠੰਢ ਪਾ ਜਾ।
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਆਜਾ ਆਜਾ, ਆ, ਨਾ ਜਾਵਣ ਵਾਲੇ!
ਆ ਜਾ, ਆ ਜਾ ਦਾਤਾ ਮੇਰੇ! ਕੋਲੇ ਸਦਾ ਰਹਾ ਜਾ!

ਨਿਜਾਨੰਦ ਆਰਾਮ!

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ-ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ-੮। ਲਯ-ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਆਰਾਮ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ – ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਚਖੰਡੀ ਦਰਬਾਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਆਪ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਸਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਟਿਕਾਣੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮੇਂ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਉਹ ਇਸ ਗੀਤ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ:—

ਟੇਕ—ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰੇ ਸੋਇ ਰਹੇ ਆਰਾਮ!

ਬਜਾਲੀ ਬਰਸ ਜੋਧਨੀਂ ਬੀਤੇ ਹੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਅਰਾਮ!
'ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਟਿਕੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ' ਕਰਨੇ ਆਈਆਂ ਰਾਮ!
ਫੁਰਨੇ! ਫੁਰ ਨਾ, ਸ਼ੋਰ ਤੇਰਾ ਮਤ ਕਰ ਦੇ ਬੇ ਆਰਾਮ;
ਸਹਜੇ ਸਹਜੇ, ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਕਰ ਲੈ ਮਨ ਪਰਨਾਮ!

ਧੂੜੀ ਚਰਨ ਲਗੀ ਲਗ ਮਸਤਕ
ਕਰ ਗਈ ਮਨ ਨਿਸ਼ਕਾਮ,
ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ
ਤੱਕ ਕੇ ਵਿਚ ਆਰਾਮ
ਬੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆਈ,
ਆਈ ਲੈਣ ਆਰਾਮ।
ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਦੇਖਕੇ ਠਰ ਗਈ,
ਮਿਲ ਗਿਆ ਮੈਂ ਆਰਾਮ।

ਟਿਕੇ ਰਹੇ ਵਿਚ ਨਿਜਾਨੰਦ ਹੋ, ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਬਿਸਰਾਮ,
ਪਰ ਸੁਗੰਧਿ ਸ਼ੁਧ ਨਿਜਾਨੰਦ ਦੀ ਫੈਲ ਰਹੀ ਅਭਿਰਾਮ।
ਮਸਤੀ ਕਿਤੇ ਸਰੂਰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਲਗ ਗਈ ਝੂਮਾ ਝਾਮ।
ਚੰਦਨ ਗੰਧਿ ਟਿਕੀ ਜਿਉਂ ਤਰੁ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਹੀ ਦੂਰਾਮ,
ਮੇਘ ਟਿਕੇ ਅਪਣੇ ਘਰ ਗਗਨੀਂ ਛਾ ਰਹੀ ਸੀਤਲ ਛਾਮ,
ਨਿਜ ਆਨੰਦ ਮਗਨ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਇਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਆਰਾਮ।
ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰੇ ਸੋਇ ਰਹੇ ਆਰਾਮ।

ਜਿਉਂ ਜਾਂਣੋ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਰਾਮਕਲੀ। ਤਾਰ—੩। ਮਾਤ੍ਰਾ-੮। ਲਯ-ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ! 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਾਡੀ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਜਿਉ ਜਾਣੋ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ।

ਬਿਨਤੀ ਸਾਡੀ ਸੁਣ ਗੁਰ ਨਾਨਕ!
ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਨ ਬੀਚਾਰੋ।
ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਨ ਦੇਖੋ ਸਾਡੇ,
ਨਾ ਦੂਖਣ ਦੋਖ ਨਿਹਾਰੋ!
ਵਿਛੁੜ ਵਿਛੁੜ ਦੁਖ ਘਣੇ ਸਹਾਰੇ,
ਹੁਣ ਅਪਦਾ ਸਾਰੀ ਟਾਰੋ।
ਭਟਕ ਭਟਕ ਭੁਲ ਭੁਲ ਕੇ ਆਏ,
ਹੋ ਸ਼ਰਣ ਸੂਰ, ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੋ!
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੋਵੇਂ ਰਖ ਲੇਵੋ
ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰੋ।
ਬਾਰ ਬਾਰ ਬਿਨਤੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ!
ਜਿਉਂ ਜਾਣੋ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ!
ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ ਦੀਨ ਕੇ ਦਾਤੇ!
ਜਿਉਂ ਜਾਣੋ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ।
ਚਰਨ ਕਮਲ ਬਲਿਹਾਰੀ ਨਾਨਕ,
ਹਾਂ, ਚਰਨਕਮਲ ਬਲਿਹਾਰੋ।

ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਸੰਤ [ਸੁਹਣੀ] । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ – 'ਬਸੰਤ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ,
ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ, !
ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ, ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ,
ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ॥੧॥

ਰੁਤ ਠੰਢਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋਇ ਅੰਤ,
ਆ ਰਿਹਾ ਸੁਣੀਵੇ ਹੈ ਬਸੰਤ,
ਸਭ ਜੀਅ ਜੰਤ ਹੈ ਆਸਵੰਤ—
ਹੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸੰਤ !
ਤੂੰ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਕਰੇਂ ਹੰਤ,
'ਹੁਣ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਹੁ,' ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ ।
ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ,—
ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ !
ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ, ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ,
ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ॥੨॥

ਨਿਤ ਜੁੜਿਆਂ ਤੂੰ ਸੰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਅਨੰਤ
ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਪਾਲਕ ਜਗਤ ਕੰਤ ।
ਤੂੰ ਰੱਖਣਹਾਰਾ ਅਪਨ ਪੰਥ,
ਕਰ ਭੁੱਲਾਂ ਹੋਏ ਹਾਂ ਦੁਖੰਤ,
ਹੇ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰੇ ! ਖਿਮਾਵੰਤ !
ਲਜ ਪਾਲ ਅਸਾਡੀ ਬਾਂਹ ਫੜੰਤ,
ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ, ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ,
ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ।
ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ, ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ,
ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ॥੩॥

ਤੁਧ ਮਿਹਰ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਨੰਤ,
ਕਰ ਸ਼ਕਤਿਵੰਤ ਇਹ ਅਪਨ ਪੰਥ ।
ਕਰ ਧਰਮਵੰਤ ਇਹ ਪੰਥ ਸੰਤ,
ਬਲਵੰਤ ਬਣੇ ਤੇ ਸੁਖਾਂਵੰਤ,
ਸੁਖ ਵੰਡੇ ਇਹ ਸਭ ਜਗ ਪ੍ਰਯੰਤ,
ਆ ਕਰ ਦਿਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲਾਵੰਤ ।
ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ,
ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ,
ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ, ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ,
ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ॥੪॥

ਸਿਖੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੈਜਾਵੰਤੀ । ਤਾਰ—੪ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੨ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਚੰਗਿਆਈਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਲਖ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ !
ਸਾਥੋਂ ਇਕ ਬੀ ਨਾ ਸਰ ਆਈ ।

ਲੱਗ ਗਏ ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੁਰਿਆਈਆਂ,
ਰੱਬ ਸਾਈਂ ਤੋਂ ਵਿੱਥਾਂ ਪਾਈਆਂ,
'ਨਾਮ-ਵਿਸਾਰਾ' ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਈਆਂ !
ਅਸਾਂ ਬਾਣੀ ਟੇਕ ਗੁਆਈ !

ਗ੍ਰਸੇ ਗਏ ਹਾਂ ਹੁਣ ਵਿਚ 'ਵਿਪਦਾ',
ਘੇਰ ਲਿਆ ਚੌਫੇਰਿਓਂ ਅਪਦਾ,
ਸੱਜਣ ਸੈਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ,
ਬਹੁੜ ਬਹੁੜ ਹੁਣ ਆਪ ਗੁਸਾਈਂ !

ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰੁੱਠ ਗੁਸਾਈਂ !
ਅਪਣੀ ਉੱਮਤ[1] ਆਪ ਬਚਾਈਂ,
ਔਗੁਣ ਸਾਰੇ ਬਖਸ਼, ਭੁਲਾਈਂ ।
ਲੜ ਲਾਈ ਨੂੰ ਆਪ ਬਚਾਈਂ ।

ਇਕ ਵੇਰ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰ ਆਜਾ,
ਧਰ ਰੁਲਦੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਗਲ ਲਾਜਾ,
ਹੇ 'ਸਦ ਚੰਗਿਆਂ' ! ਗਲ ਲਾਜਾ,
ਦਾਤਾ ! ਅਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ ।

ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ,
ਦਾਤਾ ! ਅਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ,
ਸਾਥੋਂ ਕੁਛ ਬੀ ਨਾ ਸਰ ਆਈ,
ਅਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ !
ਦਾਤਾ ! ਅਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ !

ਮੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੱਧਰ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਰਵਾ । ਤਾਲ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੇਸ਼ ਨੂੰ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਰਿਵੀਏ ਟੁਰੀਏ ਜਾਂਦੀਏ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ।
ਚਰਨ ਕੰਵਲ ਵਿਚ ਧਰ ਦਈਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੂੰ ।

ਸ਼ੁਕਰ ਲਓ ਨਿਜ ਦਾਤ ਦਾ ਤ੍ਰੁਠ ਜੁ ਦਿੱਤਾ 'ਨਾਮ ਤੂੰ
ਮੂੰਹ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਰਸ ਭਰੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ ਜਾਮਨੂ ।੨।

---

[1] ਪੰਥ ।

ਮਿਹਰ ਅਮਿਤੀ ਕਰ ਰਹੇ,
ਫਿਰ ਭੀ ਸ਼ੁਕਰ ਨ ਹੋ ਸਕੇ;
ਦਾਨ ਕਰੋ ਇਕ ਹੋਰ ਮੈਂ,
ਸੁਹਣਾ ਝਲਕਾ ਮਾਰ ਇਕ
ਤੈਂ 'ਮੁਖ-ਚੰਦ' ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ,
ਸਦਾ ਲਈ ਮਿਟ ਜਾਣ ਤੋਂ
ਦੇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਦਾਤ ਹੁਣ,
ਪਾ ਝੋਲੀ ਏ ਖ਼ੈਰ ਇਕ
ਦਰਸ ਸਮਾਏ ਨੈਣ ਮੈਂ
ਜਦ ਤਕ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਮੀਟਦੇ

ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੇ ਮਨ, ਜਿੰਦ, ਲੂੰ,
ਧਨ, ਹੇ ਦਾਤਾ ਧੰਨ ਤੂੰ ।੩।
ਨੈਣਾਂ ਤੜਫਨ ਹਾਰ ਨੂੰ
ਦੇਹ ਅਪਣਾ ਦੀਦਾਰ ਤੂੰ ।੪।
'ਨੈਣ-ਚਕੋਰਾਂ' ਜੋਗ ਜੀ!
ਪਹਿਲੋਂ ਪਾ ਇਹ ਜੋਗ ਜੀ ।੫।
ਦਾਤਾ ! ਦੇਵਣ ਹਾਰਿਆ !
ਨੈਣਾਂ ਦਰਸ ਪਿਆਰਿਆਂ !੬।
ਭਰੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਰੰਗ ਜੀ,
ਦਰਸ ਰਹੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਜੀ ।੭।

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਿਭਾਸ । ਤਾਰ—੫ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੫ ।
ਲਯ—ਬੇਠਵੀਂ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—ਸਹੀਓ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਲਤਾਨ ਖ਼ੂਬੀਆਂ ਆਇਆ ਸਹੀਓ !
ਸ਼ਾਹ ਖ਼ੂਬਾਂ ਦਾ ਆਇਆ,
ਦੇਖ 'ਹੁਸਨ ਦੁਨੀਆਂ' ਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾਇਆ, ਸ਼ਰਣਾਇਆ[1] ।
ਪੀਰ ਫ਼ਕੀਰ ਔਲੀਆ ਤੱਕ ਕੇ ਸਭ ਸਜਦੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ॥੧॥

ਉਹ ਸੁਹਣਾ ਅਜ ਆਇਆ ਸਹੀਓ !
ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਜਗ ਆਇਆ,
ਅਰਸ਼ੀ ਸੁੰਦਰਾਂ ਜਿਸ ਸੁੰਦਰ ਨੂੰ ਅਰਸ਼ੋਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ,
ਚੰਦ ਸੂਰ ਦੁਇ ਜਾਣ ਵਾਰਨੇ ਤਾਰਿਆਂ ਝੁਰਮੁਟ ਪਾਇਆ ॥੨॥

'ਦੁਖ ਹਰਿ' ਦਾਤਾ ਆਯਾ, ਸਹਿਓ !
'ਸੁਖ ਕਰਿ' ਤ੍ਰਾਤਾ[2] ਆਇਆ,
ਤੋੜੇ ਜਿਨੇ 'ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਸੰਗਲ', 'ਖ਼ਲ੍ਹ' ਜਿਨ੍ਹ ਮੋੜ ਲਿਆਂਦੀ,
ਅਲਖ ਮੁਕਾਈ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਸੰਦੀ, ਕੁਸ਼ਲ ਖੇਮ ਬੰਨ੍ਹ ਆਂਦੀ ॥੩॥

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ, ਸਹਿਓ !
ਸ਼ਾਹ ਸੁਹਣਿਆਂ ਦਾ ਆਇਆ,
'ਨਾਮ ਦੇਣ' ਤੇ 'ਹਰਿ ਸੰਗ ਜੋੜਨ', 'ਤੋੜਨ ਨੂੰ ਭ੍ਰਮ ਮਾਇਆ',
ਸਾਨੂੰ ਕਰਕੇ ਸੁਹਣਾ ਸਹੀਉ, ਅਰਸ਼ ਪੁਚਾਵਣ ਆਇਆ ॥੪॥

ਰੂਪ ਲਗਾਵਣ ਆਇਆ, ਸਹੀਓ !
'ਛਬਿ-ਛੁਹ' ਲਾਵਣ ਆਇਆ ।
ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਰਸੇ, ਸੁਹਜ ਫਬਨ ਰੰਗ ਲਾਇਆ.
ਝੋਲ ਰਹੀ ਭਰ ਛਬੀ ਓਸ ਦੀ ਜਿਸ ਉਸ ਰੂਪ ਤਕਾਇਆ ॥੫॥

ਜਿਸ ਉਸ ਰੂਪ ਤਕਾਇਆ, ਸਹੀਓ !
ਉਹ ਸੁਹਣਾ ਹੋ ਆਇਆ ।
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ, ਸਹੀਓ !
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ।

ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਦੜੀਆਂ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੁਆਰੇ ।

ਇਸ ਗੀਤ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਝਿੰਝੋਟੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੪ । ਤਾਲ—ਕਹਰਵਾ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਖਲੋ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸਰਗਮ - ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸੁਧ, ਕੇਵਲ 'ਨੀ' ਕੋਮਲ ।

‡ ‡ ‡

ਅਸਥਾਈ—ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਖਲੇ, ਦੁਆਰੇ ਤਰੇ ਖਲੇ ।
ਦਾਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਾਤਾ ! ਮਿਲੇ ।

ਅੰਤਰਾ —
ਦੁਆਰ ਖਲਿਆਂ ਬਿਤੇ ਦਾਤਾ ! ਦਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਮੰਗਦਿਆਂ,
ਹਥ ਬੰਨ੍ਹ ਮਿਨਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇ ਨੈਣ ਅੰਝੂ ਭਰਦਿਆਂ ।
ਹੁਣ ਘਟਾ ਤੇ ਹੈ ਘਟਾ ਉਮਗੇ, ਪਉਣ ਸੀਤਲ ਹੈ ਚਲੇ,
ਆ ਚਮਕ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗਰੇ ਇਕ ਝਾਤ ਪਾ ਦੇ ਖਿਨ ਪਲੇ ।
ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਖਲੇ, ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਖਲੇ,
ਦਾਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਾਤਾ ਮਿਲੇ ।੧।

ਹਾਂ, ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨ, ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨ ਖ਼ੈਰ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਦਿਓ !
ਉਹ ਰੂਪ ਸੁਹਣੇ ਆਪਣੇ ਦੀ ਝਲਕ ਇਕ ਦਿਖਲਾ ਦਿਓ !
ਏ ਨੈਣ ਮਿਟਣੇ ਅਗਦਿਓਂ ਓ ਰੂਪ ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਮਿਲੇ ।
ਹਾਂ 'ਨੈਣ' 'ਦਰਸ਼ਨ' ਰਲ ਮਿਲਣ ਤੇ ਦਰਸ ਨੈਣੀ ਮਿਲ ਰਲੇ ।
ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਖਲੇ, ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਖਲੇ,
ਦਾਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਾਤਾ ਮਿਲੇ ।੨।

'ਅਰੂਪ-ਦਰਸ਼ਨ' ਨਾਮ ਸੰਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ।
ਉਸ ਪਜਾਰ ਅੰਦਰ ਰਸ ਮਿਸਾਂ, ਉਸ ਸੁਾਦ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਂ ਰਸਾਂ ।
ਪਰ 'ਰੂਪ-ਦਰਸ਼ਨ' ਖਿੱਚ ਸਾਈਆਂ ! ਮੈਂ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹਿਲੇ,
ਕਰ ਮਿਹਰ ਹੁਣ ਉਹ ਆ ਮਿਲੇ, ਉਹ ਰੂਪ ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਮਿਲੇ ।
ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਖਲੇ, ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਖਲੇ,
ਦਾਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਾਤਾ ਮਿਲੇ ।੩।

‡ ‡ ‡

ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ (ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾਵਰੀ ਟੋਡੀ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਜਾਂਦੀ ਹੈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੇਠਲੀਆਂ ਕੁਛ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਗਜ਼ਾਨ—ਅਰੂੜ ਤੇ ਯੋਗ-ਨਿਗ੍ਰਹ ਮਨ

---

[1] ਸ਼ਰਣ ਆਇਆ ।
[2] ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

ਵਿਚ ਜੋ ਉਚਾ ਸੁੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨਾਲ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਕੁਝ ਮੂਰਤੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ:—

ਓ ਸੂਰਤ ਸੋਹਿਣੀ ਸਾਈਆਂ ! ਦਿਲੋਂ ਨਹਿੰ ਦੂਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਜੋ ਦਿਲ ਮੇਰੇ 'ਚ ਵਸਦੀ ਏ, ਜੋ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਵਸਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੈ ਵਸਦੀ ਜਿੰਦ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਹੈ ਹੋਈ ਜਿੰਦ ਦੀ ਜਿੰਦੀ।
ਓ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਵਸਦੀ, ਉਹ ਮੁਹੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਲਾਂਦੀ ਹੈ।

ਓ ਚਿਤਵਨ ਨਾਜ਼ ਵਾਲੀ, ਹਾਂ, ਮਿਹਰ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਸਾਈਆਂ !
ਜੁ ਅੰਦਰ ਜਾਨ ਭਰ ਦੇਂਦੀ, ਓ ਯਾਦ ਆ ਆ ਕੰਬਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਚਨ ਦਾ ਨਾਦ ਸੁਹਣੇ ਦਾ ਸਰੂਰਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਜੋ,
ਅਜੇ ਓ ਗੂੰਜਦਾ ਕੰਨੀਂ, ਮਗਨ ਹੋ ਜਿੰਦ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਰੂ ਵਾਂਙੂ ਓ ਸੁਹਣੇ ਦੀ ਚਮਨ ਵਿਚ ਚਿਹਲਕਦਮੀ ਦੀ
ਫਿਰੇ ਤਸਵੀਰ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ, ਬਣਾ ਮੂਰਤ ਬਹਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਨੇ ਵਿੱਥ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੂਰ ਲਜਾ ਧਰਿਆ,
ਉਵੇਂ ਪਰ ਚੰਦ-ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਚਮਕ ਚਿਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੁਹੱਬਤ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ਤੇਰੀ, ਜੋ ਭਰਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਅੰਦਰ,
ਵਿਸਰਦੀ ਓ ਨਹੀਂ ਤਿਲ ਭਰ, ਪਈ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬਰਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਿਰਹੋਂ ਵਿਚ ਘੇਰਿਆ ਗ਼ਮ ਨੇ ਸਬਰ ਦੀ ਰਾਸ ਮੁਹੰਦਾ ਏ,
ਮੁਹੱਬਤ ਪਰ ਓ ਸੁਹਣੇ ਦੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

'ਅਜ਼ਲ' ਤੋਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਹੀਓ ! ਅਮਰ ਉਸ ਨਾਲ ਹਨ ਹੁੱਬਾਂ,
'ਫਲਕ' ਦੀ ਚਾਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਬਥੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨ ਲਗਦੇ ਨੇਹੁੰ ਹਨ ਆਪੇ, ਨ ਲਗਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰਾਂ ਦੇ
ਧੁਰੋਂ ਲਾਂਦਾ ਏ ਲਾਵਣ-ਹਾਰ, ਉਹਦੀ ਲਾਈ ਪੁਗਾਂਦੀ ਹੈ।

ਏ ਦਿਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੁਹਣੇ ਦੇ ਪਿਆ ਭਉਂਦਾ ਉਦਾਲੇ ਹੈ,
ਏ ਘੁੰਮਣ ਹੈ ਗ਼ਜ਼ਾ ਇਸ ਦੀ, ਇਹੋ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਵਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ੁਦਾਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦਿਲ, ਦਵਾ ਪਰ ਹੋਰ ਦੇਣੀ ਨਾ,
ਜੋ ਬੀਮਾਰੀ ਸੋਈ ਦਾਰੂ, ਦਵਾ ਏਹੋ ਸੁਖਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਲਟਕਨ ਗਈ ਇਕ ਵਾਰ ਲਗ, ਸਹੀਓ !
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਦਰਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ' ਵਿਸਰਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਠ ਜਾਗ, ਜਾਗ ਬਹਿਜਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਨਕਟਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੪। ਲਯ-ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਪਾਲਦਾ ਹੈ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮਾਲੀ ਹੀ ਫੁਲ ਲਗਾਂਦਾ ਮਾਲੀ ਹੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ,
ਮਾਲੀ ਹੀ ਕੱਟ ਸ਼ਾਖੋਂ ਕਰ ਵੱਖ ਵਿਖਾਲਦਾ ਹੈ।
ਵਿਚ ਫੁਲਦਾਨ ਚਿਣਦਾ ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਸਜਾਂਦਾ,
ਆਪੇ ਹੀ ਫੁਲ ਦਾਨੋਂ ਫਿਰ ਦੂਰ ਹੈ ਕਰਾਂਦਾ।

ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨ ਸੋਚੇਂ ਰਹਿਣਾ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਇਸ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਝੁਮੰਦਿਆਂ ਮਸਤੀ ਰਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਬੀਤੀ ਹੈ ਰਾਤ ਸਾਰੀ ਤਾਰੇ ਲਟਕ ਗਏ ਹਨ,
ਹੋਈ ਹੈ ਭੋਰ, ਗਾਫ਼ਲ ! ਨੈਣਾਂ ਮਿਟੇ ਪਏ ਹਨ,
ਉਠ ਜਾਗ ਕਰ ਤਿਆਰੀ ਘੜਿਆਲ ਵਜ ਰਹੇ ਹਨ,
ਤੇਰੇ ਪਲੰਘ ਦੁਲੀਚੇ ਹਾਲੀ ਬੀ ਸਜ ਰਹੇ ਹਨ !
ਪੈਂਡਾ ਹੈ ਦੂਰ, ਗ਼ਾਫ਼ਲ। ਤੋਸ਼ਾ ਬਨਾ, ਹੈ ਵੇਲਾ,
ਸੁਤਿਆਂ ਜਿ ਬੀਤੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋਸੀ ਸਫ਼ਰ ਦੁਹੇਲਾ।
ਉਠ ਜਾਗ, ਜਾਗ ਬਹਿਜਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਸਨ ਫੁਹਾਰੇ,
ਕਰ ਕੌਲ ਦਿਲ ਦਾ ਸਿੱਧਾ, ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਪੀ ਪਿਆਰੇ !
ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਹੋ ਜਾ ਖੀਵਾ, ਖੀਵਾ ਹੋ ਆਪ ਜਾਣੀ,
ਆਪੇ ਦੀ ਪੀਂਘ ਚੜ੍ਹਕੇ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਰੰਗ ਮਾਣੀਂ।

ਰਾਜ ਹੰਸਾ ਤੂੰ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਨਕਟਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ-੪। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਹੰਸਾਂ ਨੂੰ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸੰਪੂਰਣ ਸ਼ੁਧ।

‡ ‡ ‡

ਨ ਜਾਲੀ ਲਾ, ਨ ਪਿੰਜਰਾ ਲੈ, ਹੁਮਾ ਨੂੰ ਫੜ ਨ ਹੰਸਾਂ ਨੂੰ;
ਨ ਸੋਚੀਂ ਕੈਦ ਪਾਣੇ ਦੀ ਤੂੰ ਪੰਛੀ ਉਚ-ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ।
ਨ ਰੀਝਣ ਚੋਗਿਆਂ ਤੇ ਓ ਕਿਵੇਂ ਉਤਰਨਗੇ ਜਾਲੀ ਤੇ ?
ਫਸਾ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਬਿਧਿ ਸੁੱਛ ਵੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ।
ਓ ਵਿਚਰਨ ਜਿਸ ਜਗਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕਰਦੇ ਕੌਲ ਫਿਰਦੇ ਹਨ,
ਤੂੰ ਜਾ ਉਸ ਥਾਂ ਦਰਸ ਪਰਸਨ ਮਿਟਾ ਦਿਲ ਮੈਲ ਮੰਸਾਂ ਨੂੰ।
ਅਦਬ ਭੈ ਨਾਲ ਜਾਵੀਂ ਤੂੰ ਸੁਣੀਂ ਸੰਗੀਤ ਓਹਨਾਂ ਦੇ,
ਲਈਂ ਸਿਖ ਵੱਲ ਨਿਖੇੜਨ ਦਾ ਅਸਾਰੋਂ ਸਾਰ-ਅੰਸਾਂ ਨੂੰ।
ਲਈਂ ਫਿਰ ਛੋਹ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਤੇ ਛਾਯਾ ਲਈਂ ਹੁਮਾ ਦਾ ਤੂੰ
ਮੁੜੇਂਗਾ ਫੇਰ ਹੋ ਆਪੇ ਹੁਮਾ ਤੂੰ ਰਾਜ ਹੰਸਾ ਤੂੰ !

ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਉੱਪਰ ਆਏ ਗੀਤ 'ਰਾਜ ਹੰਸਾ ਤੂੰ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਉਠੋ ਲੋਕੋ, ਉਠੋ ਸੁਤਿਓ ! ਕਿ ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ
ਹੁਸਨ ਦਾ ਲੈ ਲਓ ਜਲਵਾ, ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਓ ਫਰਸ਼ਾਂ ਤੇ।੧.

ਕਿ ਸੁਤਿਆਂ ਨੂਰ ਦਾ ਜਲਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਨੂੰ
ਖ਼ਬਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲੀਤਾ ਨਜ਼ਰ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ।੨.

ਅਗੰਮੀ ਮੀਂਹ ਨੂਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਛਹਿਬਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਉਤੋਂ,
ਕਟੋਰੇ ਨੈਣ ਕਰ ਉੱਚੇ ਲਗਾ ਦਿਓ ਨੂਰ-ਦਰਸਾਂ ਤੇ।੩.

ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ? ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ? ਕਿਵੇਂ ਹੋਸੀ? ਨ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ,
ਕਿਸੇ ਦਾਨੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਨ ਖੋਜਾਂ ਖੋਜ ਬਰਸਾਂ ਤੇ । ੪.

ਨਦਾਨਾ ! ਪਿਰਮ ਰਸ ਵੱਲੋ ਨਜ਼ਰ ਲਾਈ ਤਗਾਦੇ ਛੱਡ,
ਓ ਖੀਵੇ ਹੋ ਗਏ ਪੀ, ਪੀ, ਕਿ ਤਕੀਏ ਰੱਖ ਤਰਸਾਂ ਤੇ । ੫.

— — —

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗ਼ੀ ਵਾਲਿਆ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਤੇ ਅਤੇ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਵਿਚ ਬੀ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ਟੇਕ ।
ਤੇਰ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਵਿੱਸਾਂ ਝਾੜੀਆਂ,
ਹਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਵਾੜੀਆਂ,
ਅਪਨੇ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਜਾਲ ਵੇ !
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ੧.

ਨੈਣਾਂ ਵਾਲਿਆ ਵੇਖ ਲੈ ਹਾਲ ਵੇ !
ਅਸੀਂ ਹੋਇ ਰਹੇ ਕੰਗਾਲ ਵੇ !
ਪਾਕੇ ਇਕੋ ਮਟੱਕਾ ਜੀਵਾਲ ਵੇ !
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ੨.

ਤੇਰੇ ਨੈਣ ਹਨ ਜਿੰਦੀਆਂ ਪਾਂਵਦੇ,
ਦੁਖ ਕੱਟ ਖੁਸ਼ਾਲੀਆਂ ਲਾਂਵਦੇ,
ਤੇਰੀ ਝਾਤ ਕਰੇ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਵੇ !
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ੩.

ਤੁਠ ਪਉ ਅਨੇਕਾਂ ਤੇ ਤ੍ਰੁੱਠਿਓਂ ਸਉਂ,
ਵਠ ਪਉ ਜਿਓਂ ਲਖਾਂ ਤੇ ਵੁੱਠਿਓਂ ਸਉਂ,
ਕਰ ਦੇ ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ ਵੇ !
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਹਾਂ,ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ! ੪.

———

ਲੰਘ ਆ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ–ਛਿਲਾ (ਕਸੂਰੀਆ) । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ–ਤਲਵਾੜਾ (ਨਕਟਾ) । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਲੰਘ ਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਲੰਘ ਆ, ਲੰਘ ਆ, ਲੰਘ ਆ, ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ! ਲੰਘ ਆ ।
ਸੰਗ ਨਾ, ਸੰਗ ਨਾ, ਸੰਗ ਨਾ, ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ! ਸੰਗ ਨਾ ।੧।

ਰੰਗ ਨਾ, ਰੰਗ ਨਾ, ਆਂਗਨ ਤੇਂ ਬਿਨ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ !
ਲੰਘ ਆ, ਰੰਗ ਲਾ, ਰੰਗ ਲਾ, ਮੇਰੇ ਆਂਗਨ ਰੰਗ ਲਾ ।੨।

ਮੰਗ ਨਾ, ਮੰਗ ਨਾ, ਮੇਰੀ ਹੋਰ ਨ ਮੰਗ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਲੰਘ ਆ, ਮੇਰੇ ਆਂਗਨ, ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ਲੰਘ ਆ ।੩।

ਵਿਲਕਣ ਮੇਰੀ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਨਾਦ ਬਰੋਰੇ ਹੀਅਰੇ,
ਰਸਨਾ ਮੇਰੀ ਪੁਕਾਰੇ 'ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ! ਲੰਘ ਆ' ।੪।

'ਲੰਘ ਆ' ਦੀ ਹੀ ਲਲਨਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ,
ਕੋਈ ਨ ਹੋਰੋਂ ਮੇਰੇ ਅੰਗਨੇ ਲਾਲਨ ! ਲੰਘ ਆ ।੫।

ਇਕ ਜਿੱਕ ਮਿਲਨ ਤੇਰੇ ਦੀ ਹੀ ਤਰਪੇ ਕਲੇਜੇ,
ਦਰਸ਼ਨ ਬਿਨ ਜੁ ਨ ਧੀਰੇ ! ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ! ਲੰਘ ਆ ।੬।

ਦਰੋ ਦੀਵਾਰ ਪਿਆ ਗਾਵੇ ਤੇਰੇ 'ਆਗਮ' ਪ੍ਰੀਤਮ,
ਕੁਈ ਗ਼ੈਰ ਨਹੀਂ ਘਰ ਅੰਗਨੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲੰਘ ਆ ।੭।

ਸੰਗ ਨਾ, ਸੰਗ ਨਾ ਮੇਰੇ ਬਾਲਮ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੰਗ ਨਾ,
ਲੰਘ ਆ, ਲੰਘ ਆ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੁਣ ਤਾਂ ਲੰਘ ਆ ।੮।

———

ਅਜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

੧. ਰਾਗ–ਸੁਹਣੀ । ਤਾਲ–੩ । ਗਤ–ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ–੮ ਲਯ–ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਆਇਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

੨. ਰਾਗ—ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਿਭਾਸ । ਤਾਰ—੫ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੫ । ਲਯ–ਬੈਠਵੀਂ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ–'ਚਲੀਏ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾਂ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਚਲੋ ਨੀ ਸਹੀਓ! ਉਠ ਵੇਖਣ ਚਲੀਏ ਅਜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ।
ਸੁਹਣੇ ਨੇ ਅਜ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਰਸ਼ੋਂ ਫੇਰਾ ਪਾਇਆ ।
ਮੱਥੇ ਨੂਰ, ਮਿਹਰ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ, ਹਸਦਾ ਹਸਦਾ ਹਸਦਾ ਆਇਆ ।
ਰੱਬ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਓਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲੈਕੇ ਡੁਲ੍ਹਦਾ ਡੁਲ੍ਹਦਾ ਆਇਆ ।
ਆਹੋ ਨੀ ਅਜ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ 'ਨਾਮ' ਲੁਟਾਵਣ ਆਇਆ ।
ਝੋਲੀਆਂ ਭਰਨ ਅਸਾਡੀਆਂ ਆਇਆ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਆਇਆ
ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋਊ ਉਹ ਸੁਹਣਾ ਜਿਸ ਸਿਰ ਹਥ ਉਸ ਲਾਇਆ ।
ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਸੁਹਣਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੰਘ ਆਇਆ ।
ਘਰ ਘਰ,ਦਰ ਦਰ,ਫਿਰ ਫਿਰ ਸੋਹਣੇ ਦਿਲ ਦਿਲ ਭਾਗ ਲਗਾਇਆ ।
ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਦਿਲੇ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ਬੈਠਾ ਕਿਵੇਂ ਸੁਹਾਇਆ ।
ਭਾਗ ਜਗੇ ਅਜ ਸਭ ਦੇ ਸਹੀਓ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਗ ਆਇਆ ।
ਠਰ ਜਾਓ ਹੁਣ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਚਰਨੀ ਜਾਉ ਸਮਾਇਆ ।

———

ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਦੜੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ ਸਿੰਧੜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਤਾਲ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਿਨਾਰੇ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰ ਖਲਤੀ ਸਾਗਰ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿਨਾਰੇ,
ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੰਬਾਂ ਡੋਲਾਂ ਹਵਾ ਹੁਲਾਰੇ।
ਪਈ ਹੱਕਲਾਂ ਹਾਂ ਮਾਰਾਂ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ ਛਮਛਮਾ ਹੈ,
ਦਿਲ ਉੱਛਲੇ ਤੇ ਛਲਕੇ ਲਹਿਰੀਂ ਚੜ੍ਹਾ ਉਤਾਰੇ।
'ਦਿਖਹੱਦ' ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਹੈ, ਸੂਰਤ ਤਿਰੀ ਨੂੰ ਟੋਲੇ,
ਦਿਸ ਪੈਣ ਜੇ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਆ ਰਹੇ ਪਿਆਰੇ।
ਸ਼ਾਮਾਂ ਹੈ ਆਣ ਹੋਈ, ਘਨਚਾਲ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ,
ਹੈ ਸਹਿਮ ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੁਣ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਦਿਓ ਦਿਦਾਰੇ!
ਹੁਣ 'ਆਸ' ਰੁਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਹੈ 'ਯਾਸ' ਉਸ ਮਨਾਵੇ,
ਆਖੇ : ਨ ਛੋੜ ਬੇਕਸ ਜੀਵੇ ਜੁ ਤੁਧ ਸਹਾਰੇ।
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਨ ਕੋਈ ਇਸ 'ਕੱਲ' ਦਾ ਹੈ ਬੇਲੀ,
ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਕੁੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਮਲਹਮ ਲਗਾ ਜਿਵਾਰੇ।
ਆ ਜਾ ਪ੍ਰੀਤਮਾ! ਹੁਣ ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਲੈਕੇ ਬੋਹਿਥ,
ਚਰਨੀਂ ਲਗਾ ਲੈ ਆ ਕੇ ਸ਼ਰਨੀ ਸਮਾ ਲੈ ਪਜਾਰੇ!
ਵਾਂਙ ਮਗ਼ਰਬੀ ਸਿਤਾਰੇ ਦਿਸ ਪੌ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਹੁਣ
ਜਦ ਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਆਸਾ ਦੇ ਰੰਗ ਸਾਰੇ।
ਹੈਂ ਨਾਥ ਤੂੰ ਅਨਾਥਾਂ, ਹੇ ਬੇਕਸਾਂ ਸਹਾਰੇ!
ਦਰਦਾਂ ਰਞਾਣਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨਹਾਰੇ!
ਆ ਜਾ,ਹੁਣ ਆਜਾ ਆ ਜਾ, ਹੁਣ ਦੇਰ ਨਾ ਲਗਾਈਓ,
ਹੁਣ ਦੇਰ ਦਾ ਹੈ ਵੇਲਾ ਕਰਨੇ ਦਾ ਨਾ ਪਿਆਰੇ!

———

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤੂੰ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਅਲਬੇਲਾ ਤੂੰ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ,
ਉੱਮਲ ਉੱਮਲ ਬਾਂਹ ਉਲਾਰਾਂ,
'ਸਾਈਆਂ' 'ਸਾਈਆਂ' ਹਕਲਾਂ ਮਾਰਾਂ,
ਤੇ ਸਾਜਨ ਅਲਬੇਲਾ ਤੂੰ!

'ਤਰ ਕੇ ਆਵਾਂ' ਜ਼ੋਰ ਨ ਬਾਹੀਂ,
ਸੂਕੇ ਨਦੀ ਕਾਂਗ ਭਰ ਆਹੀ,
'ਤੁਰ ਕੇ ਆਵਾਂ' ਰਾਹ ਨ ਕਾਈ,
ਸਾਜਨ ਸਖਾ ਸੁਹੇਲਾ ਤੂੰ!

ਤੁਲਹਾ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ,
ਘਸ ਘਸ ਹੋਇਆ ਔਧੋਰਾਣਾ,
ਚੱਪੇ ਪਾਸ ਨ, ਕੁਈ ਮੁਹਾਣਾ,
ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਦੁਹੇਲਾ ਊ।

ਬੱਦਲਵਾਈ, ਕਹਿਰ ਹਵਾਈ,
ਉਡਨ ਖਟੋਲੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈ,
ਧੂਮ ਮਚਾਈ, ਦਏ ਦੁਹਾਈ:—
"ਏ ਨਾ ਉੱਡਣ ਵੇਲਾ ਊ।"

ਤੂੰ ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ,
ਜੇ ਚਾਹੇਂ ਕਰ ਸਕੇਂ ਸੁਖਾਲਾ,
ਫਿਰ ਤੂੰ ਮਿਹਰਾਂ ਤਰਸਾਂ ਵਾਲਾ,
ਕਰ ਛੇਤੀ 'ਮਿਲ-ਵੇਲਾ' ਊ।

———

ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ!
ਮੇਰੇ ਓ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ!

ਇਹ ਗੀਤ ਰਾਗਨੀ ਭੈਰਵੀ, ਅਤੇ ਰਾਗ ਆਸਾ, ਤਾਲ ਨਕਟਾ ਵਿਚ ਬੀ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

'ਤੇਰੀ ਏ ਯਾਦ ਦੀ ਬੂਟੀ' ਤੇਰੀ 'ਤੱਕਣੀ' ਉਗਾਈ ਸੀ,
ਤੇਰੀ ਇਕ 'ਨਦਰ' ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ 'ਲਹਿਰ-ਜੀਵਨ' ਛਿੜਾਈ ਸੀ।
ਤੇਰੇ ਇਕ 'ਨਾਜ਼ ਦੇ ਗ਼ਮਜ਼ੇ' ਸੁਗੰਧਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬੁਹਾਈ ਸੀ,
ਮੁਸ਼ਕ ਇਕ ਫਿਰ ਮਚੀ ਮਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸੁਰਤੀ ਹੁ ਆਈ ਸੀ।
ਭੁਲਾਓ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ-ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਸਨ ਚਿਮਨ ਸਾਡੇ,
ਖਿੜੇ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਦੇ ਸਾਈਆਂ!—ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਏ ਮਹਿਕ ਪਾਈ ਸੀ।
ਤੂੰ ਇਕ ਖਿਨ ਨਾ ਭੁਲਾ ਸਾਨੂੰ, ਨ ਭੁੱਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਸਾਂ ਤਾਈਂ,
ਕਿ ਬੂਟੀ ਏ ਮੁਸ਼ਕ ਵਾਲੀ ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਆਪ ਲਾਈ ਸੀ।
ਦਿਓ ਵੀਣਾਂ ਮੇਰੇ ਹਥੀਂ, ਤੇ ਭਰ ਦਜੋ ਤਾਲ ਮੈਂ ਪੈਰੀਂ,
ਫਿਰਾਂ ਗੌਂਦਾ "ਤੂੰਹੋਂ ਸਾਈਆਂ!" "ਤੂੰਹੋਂ ਬੂਟੀ ਏ ਲਾਈ ਸੀ।"

———

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੀ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸਾ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਅਪਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ,
ਅਪਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੀ ਵੇ ਬੰਦਿਆ!
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੀ। ੧.

ਅਪਣੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰੇ,
ਘੋਲੀ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਵਾਰੇ,
ਦੁੱਖ ਪਿਆਂ ਕੋਈ ਆਇ ਨ ਦੁਆਰੇ,
ਸਭ ਛਡ ਭਜਦੇ ਬੁੱਢੇ ਵਾਰੇ,

ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਆਪਣਾ
ਵੇਖਿਆਂ ਠੰਢ ਜੁ ਪਾਂਦਾ ਸੀ
ਮੋਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਝਲਕ ਆਪਣੀ
ਮੁੜ ਕਦ ਆਣ ਦਿਖਾਓਗੇ ?
'ਚਰਨ-ਛੋਹ' ਉਹ ਪਜਾਰੀ ਪਜਾਰੀ
ਝਰਨ ਝਰਨ ਜੋ ਲਾਂਦੀ ਸੀ,
ਭਰ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ਜਿੰਦ ਅਨੋਖੀ
ਕਦ ਫਿਰ ਆਨ ਦਿਵਾਓਗੇ ?
ਮਿੱਠੀ 'ਸੱਦ ਮਾਹੀ ਦੀ' ਸੁਣਿਆਂ
ਸਦੀਆਂ ਮੁਕਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ
'ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਖਾਲਸਾ' ਮੁੜ ਕੇ
ਫਿਰ ਕਦ ਆਣ ਸੁਣਾਓਗੇ ?
ਨੀਲੇ ਦੇ ਅਸਵਾਰ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਹੇ ਮਾਲਕ ਜੀ !
ਵਜਦੇ ਉਸ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰੇ
ਕਦ ਆਓ ਕਦ ਆਓਗੇ ?
ਦੇਹੀ ਵਾਲੇ ਨੈਣ ਅਸਾਡੇ
ਸੁੰਦਰ ਦੇਹਿ ਤੁਸਾਡੀ ਦੇ
ਮੁੜ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ
ਦੱਸੋ ਨਾਂ ਕਦ ਆਓਗੇ ?
ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਵਿਚ ਤਾਰਿਆਂ ਬੈਠੇ
ਕੀਰਤ ਕਰਦੇ ਸਾਈਂ ਦੀ
ਬੈਕੁੰਠਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਸਾਂ ਦੇ
ਕਦ ਦੀਵਾਨ ਆ ਲਾਓਗੇ ?
ਮੰਗ ਅਸਾਡੀ ਬਾਲਾਂ ਵਾਲੀ
ਪਰ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਪੂ ਜੀ !
ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ
ਅਰਜ਼ਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੁਜਾਓਗੇ ?
ਸਦਕੇ ਬਿਰਦ ਆਪਣੇ ਦਾਤਾ !
ਆਓਗੇ ਪਰ ਆਓਗੇ,
ਸਾਡਾ ਇਹੀ ਅਡੋਲ ਭਰੋਸਾ
ਆਓਗੇ ਪਰ ਆਓਗੇ ।

———

"ਦੁਹਾਈ ਹੈ"

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ'
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਦਿਆਂ ਤੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ,
ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ, ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ !

ਲਗੇ ਹਨ ਚੋਰ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ, ਨਹੀਂ ਹਨ ਛੱਡਦੇ ਖਹਿੜਾ,
ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ, ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।

ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਦੁਹਾਈ ਨਾਂ, ਕੋਈ ਫਰੀਆਦ ਨਾ ਸੁਣਦਾ,
ਗੁਨਹਗਾਰਾਂ ਦੀ ਤੂੰ ਸੁਣਦਾ ਤੇਰੀ ਹੀ ਇਹ ਖ਼ੁਦਾਈ ਹੈ ।

ਲਗਾ ਪਹਿਰੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਤੂੰ 'ਅਣਦਿਖ-ਫੌਜ' ਅਪਣੀ ਦੇ
ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਲਓ ਮਾਲਕ ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।

ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਇਕੱਲਾ ਹਾਂ, ਇਕੱਲਿਆਂ ਚੋਰ ਆ ਪੈਂਦੇ,
ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਡਰਨ ਸਾਰੇ ਦੁਹਾਈ ਤਾਂ ਮਚਾਈ ਮੈਂ ।

ਤੇਰੀ ਦੋਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਦੁਹਾਈ ਹੈ, ਦੁਹਾਈ ਹੈ,
ਕਿ ਸਦਕੇ ਬਿਰਦ ਅਪਣੇ ਦੇ ਲਿਹੋ ਮਾਲਕ ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।

ਕਰੋ ਰੱਖਯਾ, ਕਰੋ ਰੱਖਯਾ ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ । ਬਚਾਈ ਮੈਂ,
ਕਿਸੇ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਸਿਰ ਸਦਕੇ ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।

ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਹੈ ਮੁੜਮੁੜਕੇ ਦੁਹਾਈ ਇਹ:—
ਲਿਹੋ ਮਾਲਕ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ ! ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।

———

ਕਰ ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਜੋਗ, ਤਾਲ—ਨਟ ਅਥਵਾ ਰਾਗ ਜ਼ਿਲਾ (ਕਸੂਰੀਆ), ਤਾਰ—ਨਕਟਾ ਵਿਚ ਨਾਚ ਦੇ ਤਾਲ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਿਆ, ਸੁਹਣਿਆ, ਦੂਲਿਆ !
ਕਰ ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ !
ਤ੍ਰੁੱਠ ਪਉ ਤ੍ਰੁੱਠ ਪਉ ਮੌਜ ਦੇ ਮਾਲਕਾ !
ਫੇਰਾ ਇਕ ਫੇਰ ਚਾ ਪਾਉ ਖਾਂ ਦਯਾਲ !
ਨੀਲਾ ਤ੍ਰਪਾਉਂਦੇ, ਠੁਮਕ ਠੁਮਕਾਉਂਦੇ,
ਚਲਦੇ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਵਾਲੜੀ ਚਾਲ,
ਉਗਮਦੇ ਸੂਰ ਦੇ ਤੇਜ ਜਿਉਂ ਚਮਕਦੇ,
ਝੂਮਦੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਕਲਗ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ,
ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਦੇ ਰੰਗ ਰੰਗੀਲੜੇ
ਨੈਣੋਂ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਰੱਬੀ ਜਲਾਲ,
ਆ ਜਾਓ ਆ ਜਾਓ ਹੁਣ ਦੇਰ ਨ ਲਾਉਣੀ
ਆ ਜਾਓ ਛੇਤੀ, ਹੇ ਬੇਟੇ ਅਕਾਲ !
ਖਾਲਸਾ ਖੜਾ ਉਡੀਕਾਂ ਪਿਆ ਕਰਦੈ,
ਬੀਤਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਦੀਆਂ ਤੇ ਸਾਲ ।
ਦੇਰ ਨਾਂ ਲਾਉ, ਹੁਣ ਆ ਜਾਓ ਪਿਆਰੇ
ਕਰ ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ।

———

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ

ਕਲੀਆਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧਿ ਸਦੱਕੜੇ !

ਅੱਜ ਨਸੀਮ ਜਦੋਂ ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ :—
'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਲ ਆਸਣ, ਪੱਕੀ ਏਹ ਅਵਾਈ ।'
ਸੁਣ ਕਲੀਆਂ, ਭਰ ਚਾਉ ਆਖਿਆ:—'ਸਹੀਓ ਅੱਜ ਨ ਖਿੜਨਾ'
'ਕਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਆਯਾਂ ਕੱਠੀ ਦੇਈਏ ਮੁਸ਼ਕ ਲੁਟਾਈ' ।

———

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਨੁਛਾਵਰ-ਤ੍ਰੇਲ

'ਪੌਣ ਲੁਕੇ ਪਾਣੀ' ਨੇ ਸਹੀਓ ! ਜਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਪਾਈ :
'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਲ ਆਸਣ ਪਜਾਰ ਛਹਿਬਰਾਂ ਲਾਈ'
ਪੌਣ ਕੁੱਛੜੋਂ ਤਿਲਕ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਸ਼ਬਨਮ ਰੂਪ ਬਣਾਕੇ
ਵਿਛ ਗਯਾ ਸਾਰਾ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ: —'ਚਰਨ ਧੂੜ ਮੁਖ ਲਾਈਂ ।'

———

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ-ਫੁੱਲ !

'ਅੱਜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਸਣ' ਕਹਿੰਦੀ ਮਾਲਣ ਗਈ ਬਗੀਚੇ,
ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ :— 'ਆਪਾ ਭੇਟਾ ਦੀਚੇ ।'
ਇਕ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਆਖਣ 'ਤੋੜ ਸਾਰਿਆਂ ਲੈ ਚਲ
'ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਨਜ਼ਰ ਅਸਾਨੂੰ ਕੀਚੇ' ।

———

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ

ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖ !

ਚੜ੍ਹ ਅਸਮਾਨੀਂ ਚੰਦ ਕੂਕਿਆ :—'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕਲ ਆਸਣ ।'
ਝੁਰਮਟ ਘੱਤ ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਧਾਈਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਵਾਕ ਬਿਲਾਸਨ :—
'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਪਜਾਰੇ ਕੀਰਤਨ ਚਲੋ ਸੁਣਾਈਏ,
'ਤ੍ਰੁੱਠ ਪਏ ਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਸਣ ।'

———

ਪਰਦੇਸੀਂ ਗਈ ਕੋਇਲ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ !

ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਸਾਰੀ ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ !
ਤੁਸੀਂ ਔਣਾ, ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਂ ਫਿਰੰਦੇ ਤੋਰਿਆ ਹੋਰ ਜਹਾਨ[1] !
ਕੋਇਲ ਕੂਕ ਵਿਲਕ ਇਕ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਲਵਾਂ ਤੁਧ ਨਾਮ !
ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ 'ਲਿਵ ਨ ਟੁੱਟੇ' ਕੋਇਲ ਮੰਗਦੀ ਦਾਨ !

———

ਪੀਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ !

ਥਲ ਸੁੱਕੇ ਸਨ, ਬਨ ਬੀ ਸੁਕ ਗਏ; ਜੂਹਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਰੀਆਂ ।
ਖਿੜ ਖੜੋਤੀਆਂ ਸਰ੍ਹੋਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਮਾਨੋ ਪੀਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ—
—ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਦਰਸ-ਤਾਂਘ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ,
ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਨੂੰ ਹਨ ਖੜੀਆਂ ਹਥ ਤੇ ਜਿੰਦਾਂ ਧਰੀਆਂ ।

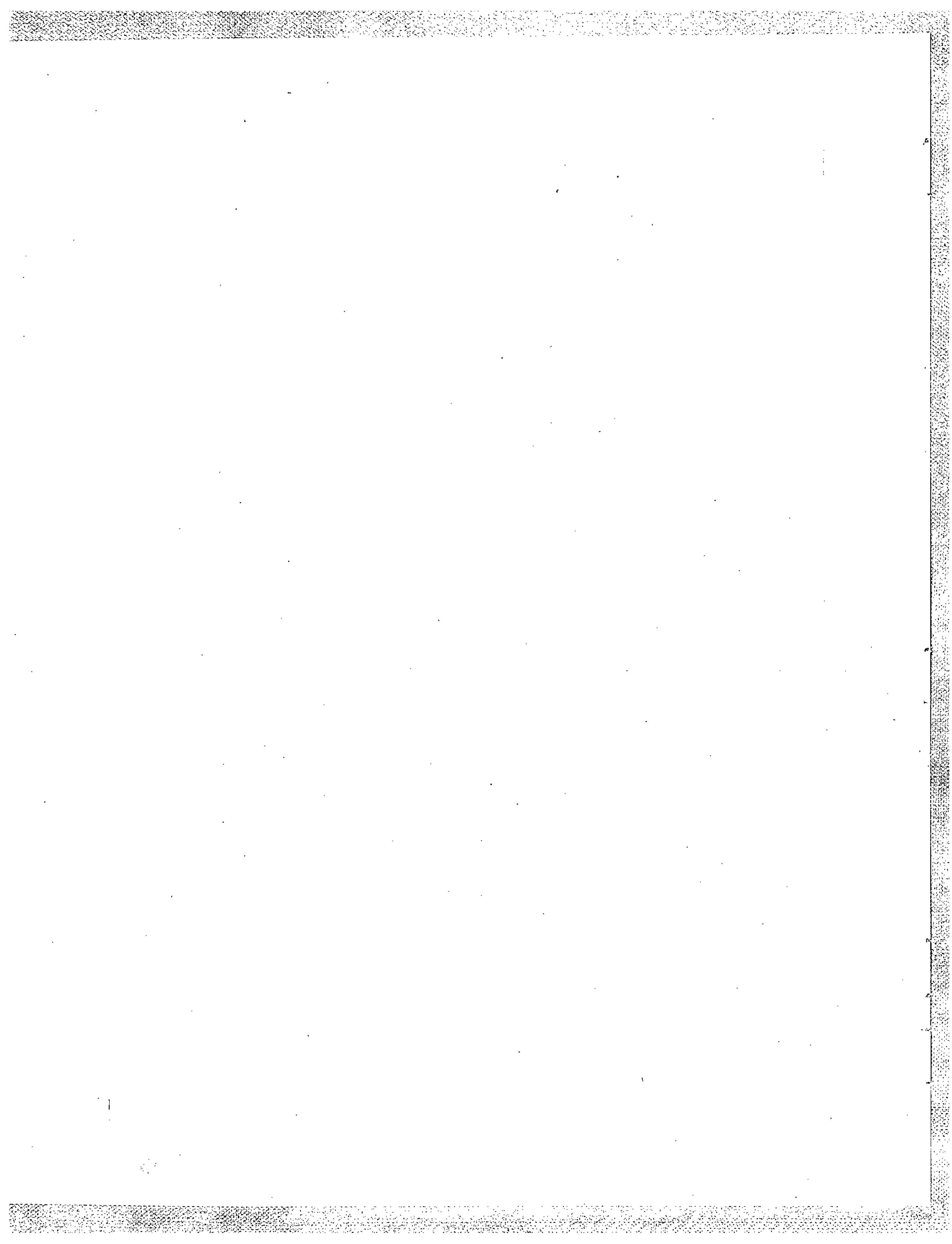
———

ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਵੇਂ

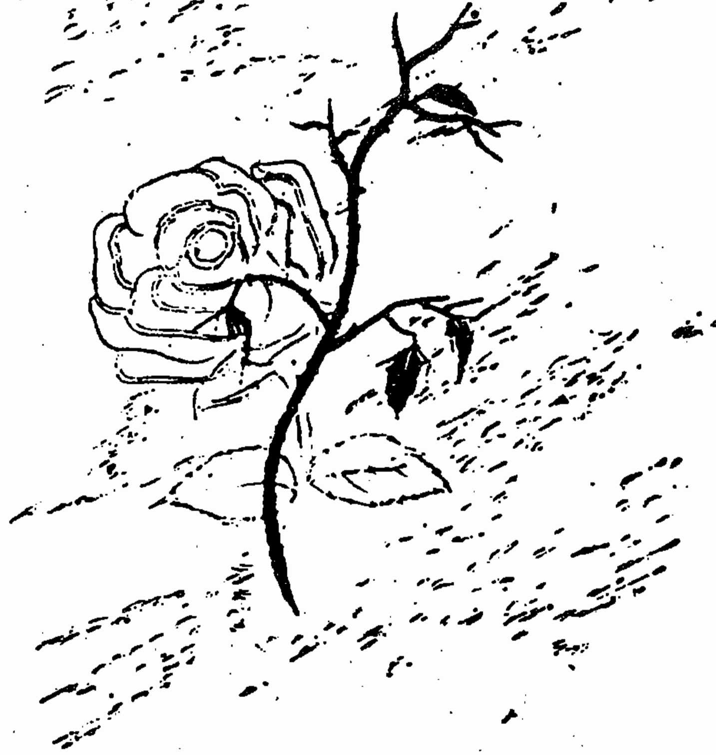
ਮੈਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਵੇ ਤੇ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾਵੇ
ਤੇ ਰੰਗਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੁਆਵੇ,
ਮੁੱਲ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰੀ ਪੁਚਾਵੇ ।
ਸ਼ਰਣ ਲਈਂ ਉਸ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ
ਆਪਾ ਚਾ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਵੀਂ,
ਜੋ ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਉੱਠੇਂ ਤੇ ਅਰਸ਼ ਤੇ ਜਾਵੇਂ
ਤੇ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਵੇਂ ।

---

[1] ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕੱਤਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਇਲ ਤਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਕੰਡ ਮਰੋੜੀ

ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ

ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਸ ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦੇ ਰਾਗ ਤਾਰ ਸੁਰ ਦੋ ਹਨ। —

੧. ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ, ਤਾਰ—ਤਲਵਾੜਾ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ।

੨. ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰੀਆ । ਤਾਰ—ਚੰਚਲ ।
ਲਯ—ਬੈਠਵੀਂ ।

ਚੇਤ

ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਚੇਤਰ ਸੁਹਾਵਾ,
ਮਿਠੀਆਂ ਵਗਣ ਹਵਾਈਂ,
ਬਾਗ਼ੀਂ ਖਿੜੀਆਂ ਬਹਾਰਾਂ,
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਝੂਲ੍ਹ ਝੂਲ੍ਹ ਪਈਆਂ ।
ਕੰਤੇ ਆਣ ਸੁਣਾਈ
ਕੋਈ ਕੂਚ ਤਿਆਰੀ,
ਉਡ ਗਏ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ,
ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ ।
ਹਾਏ ! ਚੇਤਰ ਮਹੀਨੇ
ਕੰਤੇ ਕੀਤੀ ਤਿਆਰੀ;
ਲੀੜੇ ਤਰਲੇ ਬਥੇਰੇ
ਪੇਸ਼ ਕੋਈ ਨ ਗਈਆ ।
ਚੜ੍ਹ ਪਜਾ ਘੋੜੇ ਤੇ ਮਾਹੀ
ਬਣਕੇ ਢੋਲ ਸਿਪਾਹੀ,
ਤੁਰ ਗਜਾ ਦੂਰ ਮੁਹੀਮੀਂ,
ਮੈਂ ਵਿਚ ਛੋਬਾਂ ਦੇ ਪਈਆਂ ।

ਵੈਸਾਖ

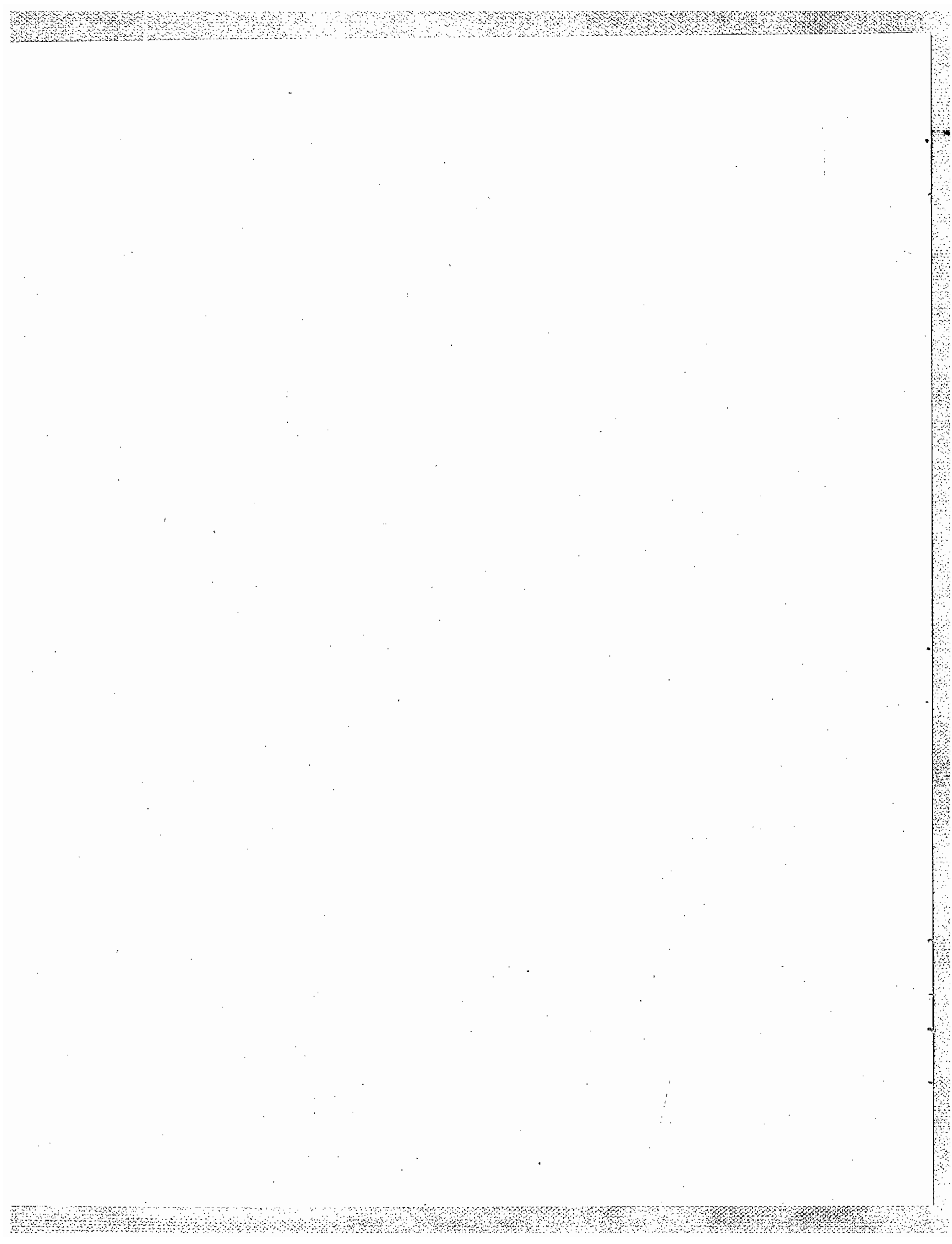
ਰੋਂਦਿਆਂ ਆ ਗਈ ਵਿਸਾਖੀ
ਸਾਨੂੰ ਚਾਉ ਨ ਕੋਈ,
ਘਰ ਘਰ ਸੀਰੇ ਤੇ ਮੰਡੇ,
ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਅੱਗ ਨ ਪਈਆ ।

ਜੇਠ

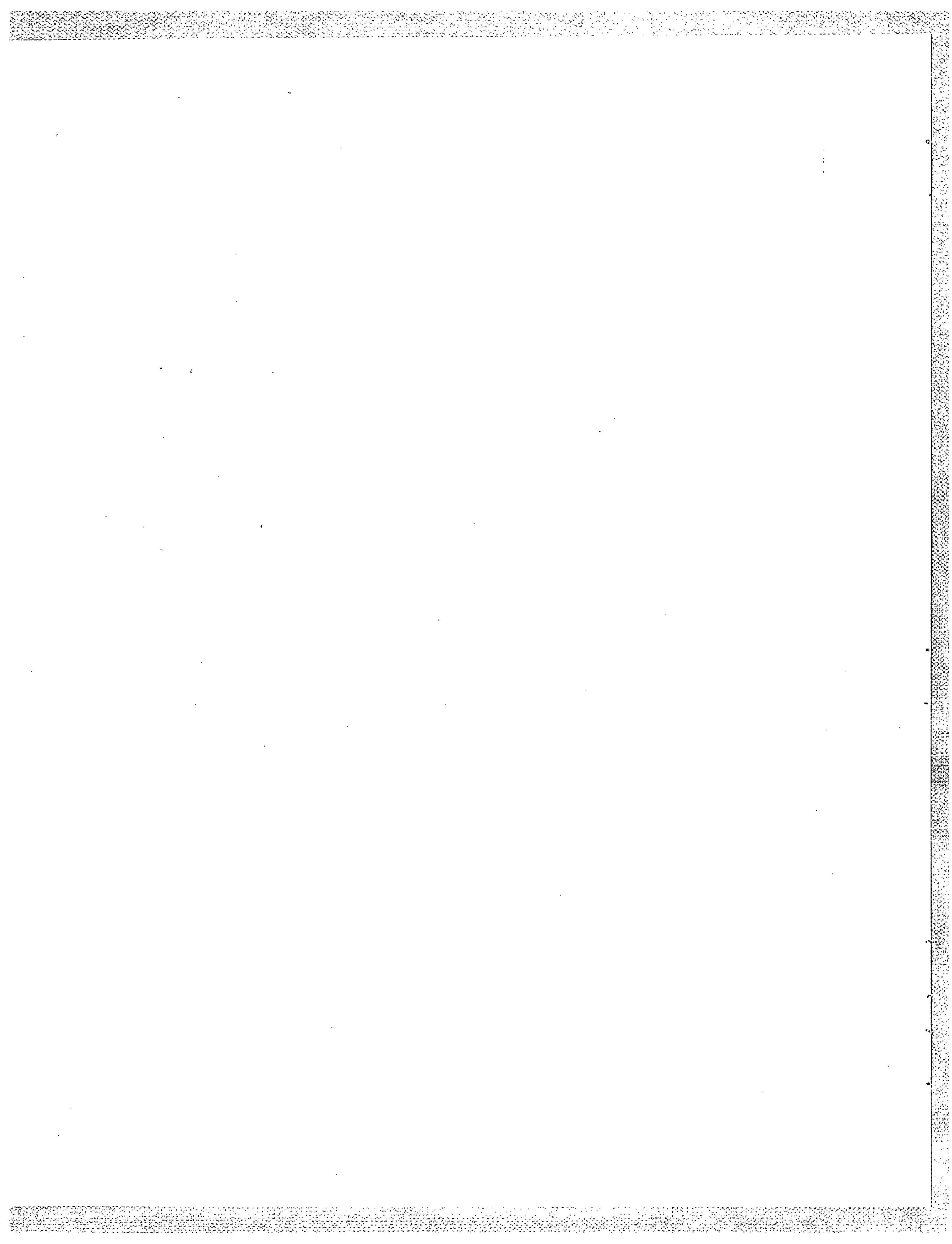
ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਜੇਠ, ਵੇ ਕੰਤਾ !
ਤਪੀਆਂ ਭੋਆਂ ਤੇ ਵਾਵਾਂ,
ਅੰਦਰ ਧੁਖਦਾ ਵਿਛੋੜੇ
ਛੋਜੇ ਲੂਫ ਲੂਛ ਰਹੀਆਂ ।
ਲੋਆਂ ਮੈਨੂੰ ਚਾ ਘੱਲੀਂ,
ਜੇਠਾ ! ਅਰਜ਼ਾਂ ਹਾਂ ਕਰਦੀ,
ਤੱਤੀ ਵਾਉ ਦਾ ਬੁੱਲਾ
ਲੱਗੇ ਸਾਂਈ ਨ ਦੇਹੀਆਂ ।

ਹਾੜ

ਚੜ੍ਹਿਆ ਹਾੜੋਂ ਮਹੀਨਾ,
ਬਾਰਾਂ ਭੱਠ ਤਪੇਂਦੇ,
ਲੋਂਦੇ ਕਾਵਾਂ ਤੇ ਚਿੜੀਆਂ,
ਮੈਂ ਵਧ ਸਹਿਕਦੀ ਪਈਆਂ ।
ਹਿਕ ਦੁਖ ਅਪਣਾ ਵਿਛੋੜਾ,
ਦੂਜੇ ਮਾਹੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ,
ਘੁੱਟ ਸਬਰਾਂ ਦੇ ਪੀ ਪੀ
ਵਿਚ ਹਾਵਜਾਂ ਦੇ ਪਈਆਂ ।
ਤੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਤੇ ਛਾਤੇ
ਜਦੋਂ ਜਾਂਦੇ ਨੀ ਧੁੱਪੇ,
ਤੈਨੂੰ ਤੁਰਦਜਾਂ ਨੂੰ ਛਤਰੀ
ਕਾਹਨੂੰ ਲੈ ਮੈਂ ਨ ਦਈਆ !
ਸੂਰਜ ! ਤਪੀਓ ਨ ਓਥ
ਜਿੱਥੇ ਪੀਆ ਗਿਆ ਵੇ !
ਲੂਓ ! ਠੰਢੀਆਂ ਹੋ ਵਗਣਾ
ਜਿਥੇ ਜਿੰਦੀ ਮੈਂ ਗਈਆ !
ਛਾਇਆ ਮਿਹਰਾਂ ਦੀ ਪਾਈਂ,
ਮੇਰੇ ਸੁਹਣਿਆ ਰੱਬਾ !
'ਮਾਹੀ-ਦੇਸ਼' ਜੋ ਗਰਮੀ
ਪੈਂਦੀ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਝਈਆਂ ।

ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਗੀਤ

ਪ੍ਰਾਰੰਭ

ਮੇਰੇ ਗੀਤ !
ਮੇਰੇ ਗੀਤ, ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਤੁਸਾਂ ਲਈ ਗਾਏ ਗਏ ਗੀਤ, ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?
ਚੁਪ ਚੁਪਾਤੇ ਟੁਰ ਗਏ, ਹਾਇ ਕਿਉਂ ?
ਮੇਰੀ ਦਿਲ-ਵੀਣਾਂ ਦਾ ਠਾਠ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂ ?
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਥਰਾਟ, ਪਜਾਰੀ ਪਜਾਰੀ ਕੰਬਣੀ
ਤਾਰਾਂ, ਤਰਬਾਂ ਦੀ, ਕਿਉਂ ਖਲੋ ਗਈ ਏ ?
ਹੁਣ ਮੈਂ, ਸਾਂਈਆ ਮੇਰੇ ! ਕੀ ਭੇਟਾ ਕਰਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ?
ਹੁਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਘੱਲਾਂ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਸ਼੍ਰਵਣ-ਮੰਡਲ
ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਅਪਣੀ ਬਾਲ-ਚੋਜੀ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕਰੇ ?
... ...

ਮੇਰੇ ਗੀਤ—
ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਦੇ 'ਗੀਤ-ਸੋਹਿਲੇ'
ਹਾਂ,
ਪਰਤ ਆਓ, ਪਰਤ ਆਓ ਸੁਹਣਿਓ !
ਕੱਸ ਦਿਓ ਆਕੇ ਮੇਰੀ ਦਿਲ-ਵੀਣਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਤਰਬਾਂ।
ਕਰੋ ਫਿਰ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕੱਸੀਆਂ ਉਤੇ,
ਛੋੜ ਦਿਓ ਸੁਰਾਂ ਦਿਲ-ਖਿੱਚ
ਤੇ ਨਗਮੇ ਦਿਲਚੀਰ,
ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿਓ ਫੇਰ ਥਰਾਟਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਨ,
ਉਨਣ ਤਰੰਗਾਂ ਸਾਗਰੋਂ ਆਈ ਪੌਣ ਵਾਡੂ
ਛਿੜ ਪਏ ਮੇਰਾ ਚੁਪ ਗਲਾ, ਬੋਲਦੀ ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਡੂ,
ਹਾਂ ਬਾਲ-ਗਲੇ ਦੀਆਂ ਥਿਬਕਦੀਆਂ ਥਿਬਕਦੀਆਂ
ਤਾਨਾ-ਰੀਰੀਆਂ ਪਹੁੰਚ ਪੈਣ
ਤੁਸਾਂ— ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ — ਦੀ
ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ।

———

ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਨੂੰ

ਲੁਕੇ ਰਹੇ ਹੋ ਬਦਲਾਂ ਓਹਲੇ
ਦਿਨ ਕਿਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਸੂਰ !
ਸਿਕਦੀ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਾਂ, ਤਰਸਾਂ,
ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ ਮੁੜ ਤੇਰਾ ਨੂਰ।
ਆਪੇ ਅੱਜ ਉਦੇ ਹੋ ਆਏ,
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਜਮ ਜਮ ਆਉ !
ਦਰਸ਼ਨ ਤੇਰੇ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ,
ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ਼ ਨੂਰ ਭਰਪੂਰ।

———

ਵਿਛਿਆ ਰਹੁ

ਵਿਛ ਜਾ ਵਾਙ ਦੁਲੀਚੇ ਦਰ ਤੇ
ਵਿਛਿਆ ਰਹੁ, ਮਨ ! ਵਿਛਿਆ ਰਹੁ।
ਜ਼ੋਰ ਨ ਕੋਈ, ਹੱਠ ਨ ਰੱਤੀ,
ਆਪਾ ਭੇਟਾ ਧਰਕੇ ਬਹੁ।
ਧਰਤੀ ਜਿਵੇਂ ਵਿਛੀ ਧਰਿ ਆਸ਼ਾ
ਮਿਹਰਾਂ-ਮੀਂਹ ਉਡੀਕਾਂ ਵਿਚ,
ਮਿਹਰਾਂ-ਮੀਂਹ ਵਸਾਵਣ ਵਾਲਾ
ਤ੍ਰੁਠਸੀ ਆਪੇ ਤੇਰਾ ਸ਼ਹੁ।

———

ਸਦਕੇ ਤੇਰੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਦੇ

ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ, ਧੁਰ ਅੰਦਰ, ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਦੇ
ਕਿਸੇ ਓਹਲੇ ਲੁਕੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਹਾਂ,
ਟੁੰਬਨੇ ਓ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਗੀਤਕ ਟੁਬਾਂ ਨਾਲ,
ਜਗਾ ਦੇਨੇ ਓ ਤਰਬਾਂ ਤਾਰਾਂ
ਅੰਦਰਲੇ ਦੀਆਂ,
ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਗੀਤ
—ਤੁਸਾਂ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਹੇ, ਤੁਸਾਂ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਨ ਦੇ ਤਰਾਨੇ—
ਜੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਦੂਗਰੀ ਮੇਰੇ ਹੀ ਉਤੇ।
ਮੇਰੀ ਮੈਂ ਥਿਰ ਥਿਰ ਤੱਕਦੀ
ਰਹਿ ਜਾਨੀ ਏ ਕੰਬਦੀ ਤੇ ਥਰਰਾਂਦੀ।
... ...

ਨੀਂਦ, ਹਾਂ ਖੱਸ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹੋ ਮੇਰੀ ਨੀਂਦ।
ਜਾਗ, ਹਾਂ ਲਰਜ਼ਦੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਾਗ,
ਜਿਵੇਂ ਲਰਜ਼ਦੀ ਏ ਤਿੱਲੇ ਦੀ ਤਾਰ
ਸੁੰਦਰੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਪਲਮਦੀ।

... ...

ਆਹ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਦਿੱਸਣ ਦੇ ਉਹਲੇ ਲੁਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਕੋਲ ਕੋਲ ਪਰ ਦੂਰ ਦੂਰ,
ਦੂਰ ਦੂਰ ਪਰ ਕੋਲ ਕੋਲ,
ਸਦਕੇ ਤੇਰੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਦੇ।

... ...

ਰਸਨਾ ! ਚੁਪ !
ਹਾਂ ਕੰਬਦੀ ਥਰਕਦੀ ਰਸਨਾ ਚੁਪ।
ਸਖੀਏ !
ਏਥੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਅ।

———

ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ ਬਾਲੀ ਉਮਰੇ

ਬਾਲੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਅਜੇ ਇਕ ਬਾਲੀ ਖੇਲਦੀ,
ਖੇਲਦੀ ਸਾਂ ਗੁਡੀਆਂ ਪਟੋਲੇ ਬਾਲਿ ਮੈਂ।
ਸਹੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਂਦੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਘੇਨੂੰਆਂ ਦੇ ਥਾਲ
ਤੇ ਗਾਂਦੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਗੀਤ ਅਪਣੇ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ।
ਬਾਲੀ ਸੀ ਵਰੇਸ ਮੇਰੀ ਅਜੇ ਅਨਜਾਣ।

... ...

ਸੁਤੀ ਪਈ ਘੂਕ ਸਾਂ ਮੈਂ ਬਚਪਨੇ ਦੀ ਨੀਂਦ,
ਕੋਲ ਸੀ ਨ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਦਾਈ, ਮਾਈ, ਬਾਪ।
ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਚਾਂਦਨੀ ਉਹ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ,
ਤਾਰੇ ਸੁਟ ਰਹੇ ਸਨ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਲੋਅ—
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਲੋਅ- ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਲੋਅ।
ਆਏ ਤੁਸੀਂ ਹੁੱਪਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਛੋਪਲੇ
ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਮੱਥਾ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ ਚਮੱਕ,
ਦਿੱਤੀਓ ਨੇ ਛਾਪ ਪਾਇ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲੀ,
ਫੇਰ ਕੰਨਾਂ ਵੱਲ ਝੁਕੇ, ਆਖਿਓ ਨੇ ਕੁਝ।
ਸੁਤੀ ਪਈ ਮੈਂ'ਅ ਖ਼ਬਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਗਦੀ,
ਚਲੇ ਗਏ ਛੋਪਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਛੋਪਲੇ।

... ...

ਜਾਗੀ, ਫੇਰ ਜਾਗੀ ਮੈਂ ਸਾਂ ਬਾਲੀ, ਨੀਂਦਰੋਂ,
ਤੱਕਾਂ ਹੋਰ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ,
ਹਾਂ, ਓਪਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸਾਂ, ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
ਸੋਚਾਂ ਪਈ,–'ਗਈ ਸਾਂ ਗੁਆਚੀ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ?
ਕਿ ਆਈ ਹਾਂ ਪਰੱਤ ਮੈਂ ਗੁਆਚੀ ਕਿਧਰੋਂ ?
ਸਮਝੇ ਨਾ ਪਵੇ ਮੇਰੇ ਬਾਲਿ ਬੁੱਧ ਦੇ।

ਮੱਥੇ ਝਰਨਾਟ ਮੇਰੇ ਛਿੜੇ ਪਲ ਪਲੇ
—ਸੁਹਣੀ ਝਰਨਾਟ ਉਹ ਸੀ ਕੰਬੇ ਲਾਵਣੀ—
'ਹੋ ਗਿਆ ਕੀ ਮੱਥੇ ਮੇਰੇ ?' ਸੁਰਤਿ ਨਾ ਪਵੇ।
ਚੀਚੀ ਪਈ ਕੰਬੇ ਥਰਕਾਵੇਂ ਦਿਲ ਨੂੰ,
ਛਾਪ ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਈ ਏ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ
ਤੱਕਾਂ ਫੇਰ ਥੇਵਾ, ਵਿਚ ਹਰਫ ਚਮਕਦੇ
"ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ" ਏ ਲਿਖਤ ਉੱਕਰੀ।
ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਝਰਨ ਝਰਨ, ਸੱਦ ਗੂੰਜਦੀ,
"ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ" ਦਾ ਗੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ।
ਲੱਗ ਗਈ ਲੱਲ ਮੈਂ ਅਜਾਣ ਬਾਲਿ ਨੂੰ
"ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ,ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ ਸਾਂਈਆ ਮੇਰੇ ਓ !"

... ...

ਆਏ ਸਾਓ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਸੁਪਨ ਵਿਚ ਆਪ,
ਦੇਕੇ ਚਮਕਾਰਾ ਇਕ ਗਏ ਚਮਕਦੇ,
—"ਮੈਂ ਸਾਂ ਮੈਂ" ਆਖਦੇ ਸੰਗੀਤ ਰੰਗ ਵਿਚ,
ਚਾਲੇ ਪਏ, ਚਲੇ ਗਏ, ਠਹਿਰੇ ਨ ਰਤੀਕੁ।
ਜਾਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਲੱਲ ਸੀਗੀ ਗਈ ਵਧ ਹੋਰ
"ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ" ਆਖਦੀ 'ਆ ਜਾਓ ਮੇਰੇ ਕੋਲ
"ਕੋਲ ਕੋਲ ਪਾਸੋਂ ਪਾਸ, ਉਰੇ, ਨਾਲ ਨਾਲ,
"ਆ ਜਾਓ ਜੀ ਸਾਂਈਆਂ ! ਹਾਂ ਆ ਜਾਓ ਜ਼ਰੂਰ।
"ਆਪਣੇ ਹੋਠੀਂ ਚੁੰਮਿਆਂ ਆ ਤੱਕੋ ਥਰਕਦਾ
ਮੱਥਾ- ਮੇਰਾ ਤੱਕੋ, ਨਾਲ ਚੀਚੀ ਕੰਬਦੀ—
"ਹਾਂ ਪਾਈ ਛਾਪ ਆਪ ਦੀ ਸਣੇ ਓ ਕੰਬਦੀ;
"ਮੰਗਦੀ ਏ ਛੋਹ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੀ,
"ਲੋਚਦੀ ਦੀਦਾਰ ਤੇਰੇ ਨੂਰੀ ਰੂਪ ਦਾ।"

———

ਵਡਮੁੱਲੀ ਦਾਤ

ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ :
ਆਏ ਨੇ ਤੇਰੇ ਰਾਜਨ ਅੱਜ,
ਗਏ ਨੇ ਮੰਦਰ।
ਮਗਰੇ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਧਾਈ।
ਅਜੇ ਪਹੁਤੀ ਸਾਂ ਅੱਡੇ
ਕਿ ਕੰਨੀ ਪੈ ਗਈ ਝੁਨਕਾਰ
ਘੁੰਗਰੂ ਝੁਨਕਾਰ ਰਥ-ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਗਲੇ ਦੀ।
ਟਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖਲੀ ਮੈਂ ਰਾਹ ਦੇ ਉਤੇ,–
ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲਣਗੇ, ਹੋਣਗੇ ਦੀਦਾਰ।
ਤੱਕਦੇ ਹੋਣਗੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਰਥ ਤੋਂ ਬਾਰ੍ਹ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਸਵੱਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ–ਇਕ ...।

... ...

ਰਥ ਆ ਗਿਆ ਸੋਚਣ ਦੇ ਨਾਲ,
ਦਿੱਸ ਪਏ ਸੁਹਣੇ ਦੀਦਾਰ :
"ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ !"
ਹਾਂ ਦਿੱਸ ਪਏ ਦੀਦਾਰ।

... ...

ਪਰ ਲੈ ਗਏ ਰਥ ਨੂੰ ਉਡੰਦੇ
ਹਵਾ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ
ਪਲੋ ਪਲੀ ਵਿਚਕਾਰ ।

ਹਾਂ, ਪੈ ਗਈਆਂ ਲੀਹਾਂ ਸੜਕ ਦੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚਕਾਰ ।
ਸੋ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਲੀਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ
ਮੈਂ ਪੱਬਾਂ ਦੇ ਭਾਰ
ਹਾਂ, ਪੱਬਾਂ ਦੇ ਭਾਰ
ਬਹਿਕੇ
ਚਾਈ ਧੂੜੀ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ
ਲਾਈ ਮੱਥੇ ਤੇ, ਹਾਂ
ਚੜ੍ਹਾਈ ਮੱਥੇ ਤੇ ਸੁਹਣੀ ਰਵਾਲ ।
ਆਖਾਂ:ਮਨਾਂ ! ਕਰ ਵੀਚਾਰ
ਇਹ ਬੀ ਹਈ ਦਾਤ—

ਭਰ ਭਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਨੈਣ,
ਧੂੜੀ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਚੰਮੜੇ;
ਕਰਦੀ ਰਸਨਾ ਪੁਕਾਰ:
ਏ ਵਡ ਮੁੱਲਵੀਂ ਦਾਤ ।

ਹਾਂ, ਹਈ ਕਰ ਮਾਤ
ਮਿਲਨੀ ਧੂੜੀ ਦੀ ਦਾਤ
ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਝਾਤ,
ਏ ਵਡਮੁੱਲਵੀਂ ਦਾਤ,
ਏ ਵਡਮੁੱਲਵੀਂ ਦਾਤ ।

— ———

ਵਾਂਸ ਦੀ ਟੋਰੀ

ਜਦੋਂ ਗਾਂਦੀ ਹਾਂ ਸਾਂਈਆਂ ! ਤੈਂ ਗੀਤ
ਤਦੋਂ ਵੱਸਨੀ ਆਂ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ੂਰੀ,
ਗ਼ਾਇਬ ਹੋ ਜਏ ਜਦੋਂ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਤਦੋਂ ਆਦੀ ਏ ਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸੂਝ:-
ਤੁਸੀਂ, ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਓ ਗਾਵਿਆਂ ਗੀਤ,
ਮੈਂ ਸਾਂ ਵਾਂਸ ਦੀ ਟੋਰੀ, ਬੇ ਜਾਨ,
ਭਰੀ ਹੋਈ ਸਾਂ ਛੇਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ।
ਤੁਸੀਂ ਭਰਦੇ ਹੋ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਮੈਂ ਵਾਂਸ ਦੀ ਟੋਰੀ ਨੂੰ ਆਪ
ਪਲਕੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਆਕੇ ਨਿਹਾਲ ।

——— —

ਰਸ, ਰਸੀਆ, ਰਸਾਲ

ਵੀਣਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀਣਾ ਪਈ ਆਖੇ :—
'ਤੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਰੰਗਣ' ।
ਵੀਣਕਾਰ ਨੇ ਪਰੇ ਚਾ ਰੱਖੀ
ਦਿੱਤੀ ਨਾਲ ਗ਼ਿਲਾਫ਼ ਲਪੇਟ,
ਤਦੋਂ ਆ ਗਈ ਵੀਣਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼:-
ਮੈਂ ਸਾਂ ਲੱਕੜੀ, ਤੰਦੀ ਤੇ ਤਾਰ,
ਜਿੰਦ ਹੀਣੀ ਸੀ ਮੈਂਡੜੀ ਦੇਹਿ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਜਾਦੂ ਅਮੇਟ
ਭਰ ਦੇ ਦਾ ਸੀ ਨਾਲ ਸੰਗੀਤ,
ਰਗੋ ਰੇਸ਼ਾ ਮੇਰਾ ਤਾਰ ਤਾਰ,
ਤਦੋਂ ਬੋਲਦੀ ਸਾਂ ਪਜਾਰ ਪਜਾਰ,
ਫੇਰਾ ਸਾਂਈਆਂ ਸੀ ਗਾਂਦਾ ਮੈਂ ਨਾਲ,
ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਸੁਣਦਾ ਸੰਗੀਤ,
ਹਾਂ, ਗਾਂਦਾ ਵਜਾਂਦਾ ਸ਼ੀ ਆਪ,
ਫੇਰ ਝੂੰਮਦਾ ਸੀ ਆਪੇ ਆਪ,
ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਆਪ ਰਸਾਲ ।

... ...

ਵਾਹ ਵਾ ਚੋਜ ਤੇਰੇ, ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਤੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ,
ਤੂੰਹੋਂ ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸੁਆਦ,
ਰਸ, ਰਸੀਆ ਤੇ ਆਪ ਰਸਾਲ ।

————

ਮਿਲ ਵੇਲਾ ਊ

ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ,
ਉੱਮਲ ਉੱਮਲ ਬਾਂਹ ਉਲਾਰਾਂ,
'ਸਾਂਈਆਂ' 'ਸਾਂਈਆਂ' ਹਕਲਾਂ ਮਾਰਾਂ,
ਤੂੰ ਸਾਜਨ ਅਲਬੇਲਾ ਤੂੰ !

'ਤਰਕੇ ਆਵਾਂ' ਜ਼ੋਰ ਨ ਬਾਂਹੀਂ,
ਸੂਕੇ ਨਦੀ ਕਾਂਗ ਭਰ ਆਹੀ,
'ਤੁਰਕੇ ਆਵਾਂ' ਰਾਹ ਨ ਕਾਈ,
ਸਾਜਨ ਸਖਾ ਸੁਹੇਲਾ ਤੂੰ ।

ਤੁਲਹਾ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ,
ਘਸ ਘਸ ਹੋਇਆ ਅੱਧੋਰਾਣਾ,
ਚੱਪੇ ਪਾਸ ਨ, ਕੁਈ ਮੁਹਾਣਾ,
ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਦੁਹੇਲਾ ਊ ।

ਬੱਦਲਵਾਈ ਕਹਿਰ ਹਵਾਈ,
ਉਡਨ ਖਟੋਲੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈ,
ਧੂਮ ਮਚਾਈ, ਦਈ ਦੁਹਾਈ:
—'ਏ ਨਾ ਉਡਣ ਵੇਲਾ ਊ' ।

ਬੇ ਵਸੀਆਂ ਹਦ ਟੱਪੀਆਂ ਸਾਂਈਆਂ !
ਤਾਂਘ ਮਿਲਣ ਦੀ ਦੂਣ ਸਵਾਈਆ,
ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ, ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਆ ਆਪੇ ਕਰ ਮੇਲਾ ਤੂੰ !

ਤੂੰ ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ,
ਜੇ ਚਾਹੇਂ ਕਰ ਸਕੇਂ ਸੁਖਾਲਾ,
ਫਿਰ ਤੂੰ ਮਿਹਰਾਂ ਤਰਸਾਂ ਵਾਲਾ ।
ਕਰ ਛੇਤੀ 'ਮਿਲ-ਵੇਲਾ, ਊ ।

ਚਾਹੋ ਹੈਂ ਅਲਬੇਲਾ ਤੂੰ !
ਪਰ
ਸਾਜਨ ਸਖਾ ਸੁਹੇਲਾ ਤੂੰ !
ਆ ਆਪੇ ਕਰ ਮੇਲਾ ਤੂੰ ।
ਕਰ ਛੇਤੀ 'ਮਿਲ-ਵੇਲਾ' ਉ ।

ਜਾਂਦਾ ਆਪ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰ

ਮੈਂ ਬਕਰੀਆਂ ਚਾਰਦਾ,
ਦੁਪਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਥੱਕੀ,
ਚਿਨਾਰ ਦੀ ਛਾਵ੍ਹੇਂ ਪੱਥਰ ਸ਼ਿਲਾ ਤੇ ਬੈਠੀ ਨੂੰ
ਮੇਰੇ ਰਾਜਨ ! ਤੇਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ
ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ:—
'ਰਾਤ, ਹਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ

ਆ ਮਹਿਲੀਂ, ਖੜਕਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮਹਲ ਦਾ—
ਪਿਛਵਾੜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ।
ਖੋਲੇਗਾ ਆਪ ਆ ਰਾਜਾ
ਅਪਨੇ ਕਿਵਾੜ ।
ਹਾਂ, ਰੁਲਦੀਏ ਖੁਲਦੀਏ !
ਭਾ ਗਿਆ ਏ ਰਾਜਾ ਨੂੰ,
ਤੇਰਾ ਲੀਰਾਂ ਲਪੇਟਿਆ ਰੂਪ ।

... ...

ਕੰਬਦੀ ਤੇ ਓਦਰਦੀ
ਕਦੇ ਅਮੰਨਾ ਕਰਦੀ
ਕਦੇ ਹਾਸੀ ਸਮਝਦੀ,
ਮੈਂ ਤੁਰ ਹੀ ਪਈ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ।
ਤੁਰਦੀ ਤੇ ਠਹਿਰਦੀ,
ਕਦੇ ਠੁਮਕਦੀ, ਕਦੇ ਥਿਰਕਦੀ,
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ
ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਖੁਹਲੋ ਕਿਵਾੜ ।

... ...

ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨੇ ਆਂਦੇ ਮੇਘ
ਆ ਜੁੜੇ ਨੇ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼,
ਛਾ ਗਿਆ ਹਨੇਰਾ ਚੁਫੇਰ,
ਆਈ ਠੁਹਕਰਾਂ ਖਾਂਦੀ ਮੈਂ ਢੇਰ
ਫੜਦੀ ਆਸਾ ਦਾ ਲੜ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ,
ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਖੁਹਲੋ ਕਿਵਾੜ ।

... ...

ਲਹਿ ਪਈਆਂ ਨੀ ਬੂੰਦਾਂ ਹੁਣ, ਹਾਇ,
ਝੁੱਲ ਪਈ ਏ ਨੇਰ੍ਹੇ ਦੀ ਪੌਣ,

ਮੇਰੇ ਰਾਜਾ !
ਗੜ੍ਹਕਦੀ ਏ ਬਿਜਲੀ ਅਕਾਸ਼,
ਨਾਲ ਗੱਜਦੀ ਏ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ।
ਚੁੰਧਿਆਂਦੀ ਏ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਿਸ਼ਕ,
ਪਰ ਦਿਖਾ ਜਾਂਦੀ ਏ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ,
ਖੋਲ੍ਹ ਆਪਣੇ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ ।

... .

ਕਿਥੇ ਓ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ ?
ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਰ ਗਈ ਸਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ
ਤੇਰੇ ਦੇਖਕੇ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ,
ਖਾਕੇ ਮੀਹਾਂ ਦੀ ਹਾਇ ਬੁਛਾੜ ।

... ...

ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਹੈ ਆਪਣੀ ਛੰਨ—
ਕੁੱਲੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਛੰਨ,
ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਹਾਰਾਜ—
ਰਾਜਾ ਜੀ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜ ।
ਕਿਵ ਗਏ ਹੋ ਆ ਮੇਰੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਛੰਨ ?
ਕਿਵ ਗਈ ਹਾਂ ਆ ਦੇਖ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ ?

... ...

ਲੈਕੇ ਝੋਲੀ ਦੇ ਮੈਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਕੀਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਉਘਾੜ :—
"ਜੇਹੜੇ ਕਰਦੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ
"ਓਹ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰ
"ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਜਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਦਾਰ ।
"ਪਰ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ,
"ਜਾਂਦਾ ਆਪ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰ,—
"ਦੁਆਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੇਰਾ ਦੁਆਰ ।"

ਹਜ਼ੂਰੀ

ਸਹੀਓ ਨੀ ਸ਼ਹੁ ਆਪ ਨ ਆਯਾ,
ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਿਜ ਘੱਲ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਕਰ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪ,
ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ, ਜੋਰੋ ਜੋਰੀ
ਕਰ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰਿ —
ਕੋਲੋ ਕੋਲ ਤੇ ਨਾਲੋ ਨਾਲ,
ਦੂਰੀ ਸੱਟੀ ਦੂਰ ਨਿਕਾਲ,
ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਦਾ ਤੱਕ ਕਮਾਲ
ਦੂਰੀ ਸੱਟੀ ਦੂਰ ਨਿਕਾਲ ।

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਆਣ

ਏ ਕੌਣ ਹਨ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ:
"ਤੇਰੇ ਸਾਂਈਆ ਜੀ ਸਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ" ?
ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਸਿਆਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ !
ਤੇਰੀ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈ ਰਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੋਂ
ਜੋ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੇ ਪਈ ਪੈਂਦੀ ਏ ।
ਸਿਆਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ !
ਤੇਰੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜ ਤੋਂ
ਜੋ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਸਾਰੇ ।
ਹਾਂ ਉਛਲ ਕੁੱਦ ਨਚਦੀਆਂ
ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਸਿਆਣ ਦੇ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ
ਮਗਜ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ
ਫੇਰ ਤ੍ਰੈਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ
ਸਿਆਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ
ਤੇਰੀ ਝਰਨ ਝਰਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ।

...

ਤੇਰੀਆਂ ਝਰਨ ਝਰਨ ਪੈ ਰਹੀਆਂ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦਾਂ,
ਜੋ ਪਪੀਹੇ ਵਤ
ਕੂਕਦਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ
ਕਿਸੇ ਸੁਆਤੀ ਨਛੱਤਰੇ,
ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸੁਆਦ
ਰਵਾਨੀ ਰਸਨਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ
ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਰਸ ਉੱਚਿਆਂ ਨੂੰ
ਹਾਂ !
ਲਖਾ ਦੇਨੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪ :
—ਦਾਈ ਫੁੱਲਾਂ ਸਿਹਰੇ ਕਰਦੇ —ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਅਪਣੇ ਮਨ ਮੰਡਲ ਪਿਛਵਾਰ ਖਲੋਤੇ —
ਕਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ, ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ
ਰਲਦੇ, ਵੱਖ ਹੁੰਦੇ, ਘੁਟ ਘੁਟ ਮਿਲਦੇ,
ਮਿਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ,
ਨਦੀ-ਸਾਗਰ ਦੇ ਸੰਗਮ ਵਾਂਙੂ ।

— — —

ਨਿੱਕੀ ਗੋਦ ਵਿਚ

ਅਜ ਨੂਰ ਦੇ ਤੜਕੇ
ਜਦੋਂ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ 'ਸਵੇਰ' ਅੰਗੜਾਈਆਂ
ਪਹੁ ਫੁਟਾਲੇ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ;
ਇਕ ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਕੂਲੀ ਗੋਦ ਵਿਚ
ਤੁਸੀਂ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਾਓ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ
ਕਿੰਵ, ਹਾਂ ਕਿੰਵ ! ਆ ਗਏ ਸਾਓ
ਓਸ ਨਿੱਕੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ?
ਮੇਰੇ ਐਡੇ ਵਡੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਂਈਆਂ !

ਮਿਲਸੋਂ ਹਾਂ ਮਿਲਸੋਂ ਜ਼ਰੂਰ

"ਮੈਂ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ"
ਮਿਲੇ ਸਾਓ, ਜੀ ਮਿਲੇ ਸਾਓ,
ਹਾਂ, ਮਿਲੋ ਸਓ ਜ਼ਰੂਰ,
ਮਿਲਕੇ ਮਿਲਨ-ਤਾਂਘ ਕਰ ਗਏ ਸਓ
ਹਾਂ ਕਰ ਗਏ ਸਓ ਤ੍ਰਿਖੀ ਦੂਣ ਸਵਾਈ ।
"ਮਿਲਸਾਂ"
ਹਾਂ ਕਹਿ ਗਏ ਸਾਓ 'ਮਿਲਸਾਂ'
ਕੰਨੀਂ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ ਵਾਕ
ਦਹ ਗੁਣਾਂ ਹੋਕੇ ਤੇਜ਼ ।
"ਮਿਲਦਾ ਸਾਂ"
ਹਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਂਦੇ ਹੋ ਫੇਰੀ,
ਜਾਗਿਆਂ ਦੂਣ ਸਵਾਇਆ ਫਿਰਾਕ
ਹਾਂ ਦੂਣ ਸਵਾਇਆ ਫਿਰਾਕ ।
"ਮਿਲਸੋ ?"
ਕਹਿ ਜੁ ਗਏ ਸਓ 'ਮਿਲਸਾਂ'
ਸੋ ਮਿਲਸੋ ਜ਼ਰੂਰ ।
ਪਰ ਏ ਮਹੀਨੇ ਸਾਤੇ ਤੇ ਦਿਨ
ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਹੋ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ
—ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਂਙ—
ਲੰਘ ਲੰਘ ਗਈਆਂ ਹਨ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ।
ਕੂਲ੍ਹ ਕਿਨਾਰੇ ਇਕ ਬੈਠਾ ਏ ਬਾਲ
ਪਿਆ ਗਿਣਦਾ ਏ ਲੰਘਦੇ ਤਰੰਗ,
ਨਾ ਮੁਕਦੇ, ਨਾ ਮੁਕਦੀ ਏ ਗਿਣਤਿ ।
ਪਲਾਂ ਫਿਰਾਕ ਨਦੀ ਦੀਆਂ ਲੱਖ
ਲੰਘ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਮੁਕਦੀਆਂ ਨਾਹਿੰ
ਮਿਲਸੋ ਮੁੱਕੀਆਂ ਤੇ ਸਾਂਈਆਂ ਆਕੇ
ਕਿ ਮਿਲਸੋ ਵਗਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ?

... ...

ਵਾਕ ਸੱਤ ਤੁਹਾਡੇ ਇਕਰਾਰ,
ਮਿਹਰਾਂ ਸਤਿ ਤੇ ਸਤਿ ਹਨ ਬੋਲ,
ਪਰ ਮੈਂ ਬਾਲਿ ਬੇਸਬਰੀ ਹਾਂ ਬਾਲਿ,
ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੇ ਕਾਹਲੀ ਦੀ ਬਾਣ ।
ਨਾ ਕਰ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ ! ਹੁਣ ਦੇਰ,
ਮਿਲਸੋਂ ਹਾਂ ਮਿਲਸੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ।
ਏਸ ਆਸਰੇ ਏਸ ਆਧਾਰ
ਲੰਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਏ ਜਿੰਦ ਦੀ ਡੋਰ
ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ !
ਮੈਂਡੀ ਜਿੰਦ ਦੀ ਡੋਰ ।

ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਹੀਓਂ ਤਾਣ ।

ਮੇਰੀ ਯਾਦ, ਹੈਂ ਮੇਰੀ ਓ ਯਾਦ
ਮੇਟ ਦੇਂਦੀ ਏ ਵਿੱਥ ਮੈ ਸਾਂਈਆਂ !

ਪਰ ਜਦ ਪਾਨਾਂ ਏਂ ਆਨ ਗੱਲਕੜੀ,
ਵਿਚ ਜੱਫੀ ਦੇ ਲੈਨਾਂ ਏ ਘੁੱਟ,
ਮੂੰਹ ਬੰਦ, ਹੋ ਜਾਨੀਆਂ ਬੁੱਟ,
ਦੱਸਾਂ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਉਣ ਹਵਾਲ ?
ਅੜਿਆ ਚੁੱਪ ਵੇ ਸੁਹਣਿਆ ਚੁੱਪ
ਏਥੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਨਹੀਓਂ ਵੇ ਜਾਅ।
'ਸਮਝਣ' 'ਸੋਚਣ', 'ਤੇ ਬੋਲਣ', ਦੀ ਤਾਬ
ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਏ ਆਪਣੇ ਆਪ।
ਹਾਂ ਵੇ ਅੜਿਆ !
ਜਦੋਂ ਲੈਨਾਂ ਏ ਜੱਫੇ 'ਚ ਘੁੱਟ,
ਰਹੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਹੀਓਂ ਤਾਣ,
ਰਹਿੰਦਾਂ ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਹੀਓਂ ਤਾਣ।

———

ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼

ਅਵੇ ਕਿੰਗ ਵਜਾਂਦਿਆ ਜੋਗੀਆ।
ਪਿਆ ਗਾਨਾਂ ਏ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਗੀਤ।
ਪਿਆ ਫਿਰਨੈਂ ਤੂੰ ਬਾਉਲਿਆਂ ਵਾਂਗ?
ਕੀ ਪਿੱਛਾ ਤੇਰਾ 'ਮੈਂ-ਪੀਅ' ਦੇ ਦੇਸ਼?
ਜੇ ਪੀਆ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਤਦ ਦੱਸ ਸੰਦੇਸ਼,
ਕੋਈ ਪੀਆ ਦੀ ਸੱਦ ਸੁਣਾ,
ਦੱਸ ਕਿਤਨੀ ਏ ਦੂਰ
ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ?

ਜੋਗੀ–ਪਿੱਛਾ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼;
ਤੂੰ ਸੁਣ ਮੁਟਿਆਰੇ !
ਪਿਛਾ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼;
ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼।
ਟੁਰਿਆ ਦੇਖਣ ਸਾਂ ਦੁਨੀਆਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਸੈਰ,
ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹਾਂ ਰਾਹ ਸੁਦੇਸ਼ !
ਦੂਰ ਪਜਾਰੋ ਦਾ ਦੇਸ਼।
ਕੋਈ ਲੱਭਦਾ ਹਾਂ ਰਾਹ ਨਿਸ਼ਾਨ,
ਫਿਰਦਾ ਦੇਸ਼, ਬਦੇਸ਼, ਪਰਦੇਸ਼,
ਫਿਰਦਾ ਸ਼ਹਿਰ, ਗਿਰਾਂ ਤੇ ਗਲੀਆਂ,
ਫਿਰਦਾ ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ ਹਮੇਸ਼।
ਕਿਤੋਂ ਲੱਭਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਹ
ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼,
ਤੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼।

ਨਾਰ–ਤੂੰ ਫਿਰ ਕਿੰਗ ਵਜਾ,
ਮੈਂ ਤਦ ਗਾਨੀ ਆਂ ਗੀਤ,
ਰਲ ਕੇ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਗੀਤ।
ਕੱਲ ਪਿਆ ਆਖਦਾ ਸੀ ਇਕ ਸੰਤ:
"ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਸੰਗੀਤ"।
ਹਾਂ, ਸਾਇਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਸੰਗੀਤ।
ਆ ਹੁਣ ਗਾਈਏ ਗੀਤ,
ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦੇ ਗੀਤ;
ਉਸ ਦੇ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਗੀਤ।

———

ਸ਼ਾਬਾਸ਼ !

ਨਾ ਸੁਰ, ਨਾ ਤਾਰ, ਨਾ ਲੈਅ,
ਨਾ ਗਮਕ, ਨਾ ਮਿਠੀ ਅਵਾਜ਼,
ਨਾਲ ਸਾਜ਼ ਦੇ ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਜਾਚ
ਨਹੀਂ ਆਈ ਏ ਸਾਈਆਂ ! ਹੁਣ ਤੀਕ।
ਫੇਰ ਗਾਵਣੇ ਸੰਦੜਾ ਸ਼ੌਂਕ
ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ, ਕੀ ਕਰਾਂ ਉਪਾਉ ?
ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਸੁਨਾਵਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ
ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਰੋਜ਼ ਬਰੋਜ਼।
ਕਿਉਂ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਮੇਰਿਓ ! ਆਪ
ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੇ ਓ ਝਿੜਕ, ਨਾਂ ਵੱਟ
ਸਗੋਂ ਸੁਣਦੇ ਓ ਲਾਕੇ ਧਿਆਨ,
ਝੂੰਮ ਪੈਂਦੇ ਓ ਅੱਖੀਆਂ ਮੀਟ,
ਕਦੇ 'ਸ਼ਾਬਸ਼, ਦੀ ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼
ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਮੈਂਕੜੇ ਕੰਨ।

———

ਅਦਰਲੇ ਨੈਣ

ਅੱਖ—ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਅੱਖ
ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ
ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਛਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰ
ਇਸ ਦੇ ਇਲਮ ਤੇ ਅਕਲ ਤੇ।
ਸੱਕੇ ਹੁਣ ਬੀ ਤੁਸਾਂਨੂੰ ਨ ਦੇਖ
ਤਿੱਖੇ ਚਾਨਣੇ ਰਹੀ ਚੁੰਧਿਆਇ—
ਹਾਂ, ਚਾਨਣੇ ਇਲਮਾਂ ਦੇ ਤੇਜ।
ਕਰ ਦਿਓ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਸੁਵੱਲੀ
ਖੁਹਲ ਦਿਓ ਸੁ ਅੰਦਰਲੇ ਨੈਣ,
ਤੈਨੂੰ ਲੈਣ ਜੋ ਸਿਆਣ
ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹਨੇਰ, ਚੁੰਧਿਯਾਨ,
ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ! ਸਾਂਈਆਂ !
ਹਰ ਜਾ, ਹਰ ਰੰਗੇ, ਹਰ ਸੂ
ਕਰਦਾ ਖੇਲਾਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਅਸੰਗ
ਸੁਹਣਾ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸਰਦਾਰ।

———

ਤਉਲਾ

ਅਜ ਆ ਗਿਆ ਦੁਆਰੇ —
ਤੇਰੇ ਹੀ ਹਾਂ ਦੁਆਰੇ
ਬਣਕੇ ਕਲੰਦਰ, ਸ਼ਾਹਾ !
ਇਕ ਰ ਪਾਂ ਦੇ ਪਾ ਦੇ
ਇਸ ਦਰੇ ਖੜੇ ਨੂੰ, ਸ਼ਾਹਾ।
ਤੌਲਾ ਬੀ ਪਾਸ ਮੇਰੇ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਖ਼ੈਰ ਪੈਸੀ;
ਐਪਰ, ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ;
ਹਾ ਹਾ ! ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਕੱਲ।

ਸੁਣੀਓ ਦੇ ਕੰਨ ਦਾਤਾ ! ਕੰਨਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਲੇ !
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ 'ਇਕਲ' ਨੇ ਘਬਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ,
ਭੰਨਾ ਹਾਂ ਦਰ ਤੇ ਆਯਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲੈ ਸ਼ਾਹਾ।
ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਨੇ, ਵਿਚ ਭੀੜ ਕਿ ਭੜੱਕੇ,
ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਕਿ ਬੇਲੇ, ਨਦੀਆਂ ਸਮੁੰਦ ਕੰਢੇ
ਇਹ ਛੱਡਦੀ ਨ ਖਹਿੜਾ, ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਕਾਲਜੇ ਨੂੰ।
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨ ਕੋਈ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਸਕੇ ਹੈ,
ਦੀਦਾਰ ਦੇ ਕੇ ਅਪਣਾ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲੈ ਮੈਨੂੰ।
ਸਿਰ ਸੱਦਕਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਜਾਰੇ ਹਾਂ ਆਪਨੇ ਦਾ,
ਪਾ ਖ਼ੈਰ ਦਰ ਖਲੇ ਨੂੰ,
ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਸਨਾ ਖਾਂ, ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਸਨਾ ਖਾਂ।

ਤੁਰਦੀ ਸਝ ਸਵੇਰ

ਤ੍ਰਿਖੀ ਵਗ ਰਹੀ ਏ ਪੌਣ
ਵਗ ਰਹੀ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ।
ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੰਗੀਤ
'ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ ਦੀ ਸੱਦ।
ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਨਾਦ
ਮਾਨੋ ਅਨਹਦ ਹੈ ਨਾਦ।
ਲਗ ਲਗ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਗਲੇ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਫੇਰ।

ਠਹਿਰੇ ਕਿਧਰੇ ਰਤੀ ਨ,
ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਰਾਹ,
ਤੁਰਦੀ ਸੰਝ ਸਵੇਰ;
ਰੁਕਦੀ ਇਸਦੀ ਗਤੀ ਨ।

ਬਹਾਰ

"ਬਾਗੀਂ ਆ ਗਈ ਬਹਾਰ"
"ਬਾਗੀਂ ਆ ਗਈ ਬਹਾਰ"
ਸੁਣੀ ਬੂਟਿਆਂ ਅਵਾਜ਼
ਖਿੜ ਪਏ ਦੇਖਣ ਬਹਾਰ
ਖਿੜ ਪਏ ਦੇਖਣ ਬਹਾਰ।
ਓਥੋਂ ਭਰਕੇ ਸੁਗੰਧੀ
ਤੁਰ ਪਈ ਅੱਗੇ ਬਹਾਰ
ਓਥੋਂ ਭਰਕੇ ਸੁਗੰਧੀ
ਤੁਰ ਪਈ ਅੱਗੇ ਬਹਾਰ
ਆਈ ਸਾਡੇ ਹੈ ਦੁਆਰ,
ਆਖੇ: "ਖੋਲ੍ਹੋ ਕਿਵਾੜ"।
ਫੇਰ ਪਾਈ ਉਸ ਡੰਡ:
"ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਪਾਲਾ ਨ ਠੰਢ
ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਓ ਕਿਵਾੜ।"
.. .. ..
ਆਖੇ :
ਸੁਣੋ ਭੌਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ,
ਸ਼ਹਤ ਮਖੀਆਂ ਗੁੰਜਾਰ।
ਸੁਣੋ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਗੌਣ,
ਨਾਲੇ ਬੁਲਬੁਲ ਦਾ ਗੀਤ।
ਸੁਣੋ ਗਾਵੀਂਦੇ ਛੰਤ
ਹਾਂ, ਵਿਚ ਰਾਗ ਬਸੰਤ,
ਘਰ ਘਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਉਮਾਹ।
.. .. ..
ਰਿਵੀ ਲਿਆਈ ਸੰਦੇਸ਼
ਆਈ ਦੇਖ ਪੀਅ ਦੇਸ਼
ਸੁਣੀ ਕੰਨ ਸੋਹਣੇ ਲਾਅ;
ਕਹਿੰਦੀ :—
ਸਾਂਈਆਂ ਆਏਗਾ ਦੁਆਰ
ਬਣ ਠਣ ਹੋ ਜਾ ਤਿਆਰ।
ਹੁਣ ਹੋਜ਼ਾ ਤਿਆਰ:
ਰੱਖੀਂ ਨੈਣਾਂ ਉਘਾੜ
ਰੱਖੀਂ ਖੋਹਲੇ ਕਿਵਾੜ
ਪੀਆ ਆਵੇਗਾ ਦੁਆਰ
ਪੀਆ ਆਵੇਗਾ ਦੁਆਰ।

ਛਿਨ

ਸਖੀਏ ਨੀ ! ਸੁਣ ਕੰਨ ਲਗਾਇ :—
ਮੇਰੇ ਜਾਗਣ ਤੇ ਸੌਣ ਵਿਚਾਲਿ
ਇਕ ਛਿਨ ਹੈ ਬੜੀ ਅਜੀਬ,
'ਰਸ ਬੂੰਦ' ਲੁਕਾ ਹੈ ਰੱਖੀ
ਉਸ ਛਿਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚਾਲ।

ਜਿਵੇਂ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲ
ਬੂੰਦ ਸ਼ਹਤ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਰੱਖੀ।
ਓਸ ਛਿਨ ਮੈਂ ਛੁਹਦੀ ਹਾਂ ਦੁਆਰ —
ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ ਦੀ ਸ਼ਾਯਦ ਮੁਹਾਠ।
ਓ ਹੋਸ਼ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਖਿਨ
ਪਕੜ ਸਕੀਏ ਕਿਵੇਂ ਨੀ ਭੈਣ !
ਕਰ ਸਕੀਏ ਅਪਣੇ ਅਧੀਨ

ਜਾਗੀ ਜਾਂ ਏਸ ਨੀਂਦੋਂ

ਬਾਲੀ ਸੀ ਉਮਰ ਮੇਰੀ
ਚੱਲੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਮਦਰੱਸੇ,
ਇਕ ਨੀਂਦ ਛਾ ਗਈ ਸੀ
ਉਸ ਫੜਕੇ ਚਾ ਬਿਠਾਯਾ।
ਇਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਬੀ ਪਰ ਮੈਂ
ਬੇ-ਸੁਰਤ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂ,
ਉਸ ਹਾਲ ਛਾ ਰਿਹਾ ਸੀ
'ਰਸ' ਛਾ ਰਿਹਾ ਅਗੰਮੀ।
ਬੇ ਸਮਝ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝਾਂ,
ਰਸ ਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਉਸ
ਰਸ ਜੋ ਸੀ ਪਾਰ ਸਮਝੋਂ,
ਉਹ ਛਾ ਰਿਹਾ ਅਗੰਮੀਂ।

... ...

ਜਾਗੀ ਜਾਂ ਏਸ ਨੀਂਦੋਂ
ਜੋ ਨੀਂਦ ਸੀ ਸੁਭਾਗੀ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਰਸ ਅਗੰਮੀ
ਆਇਆ ਸੀ ਤੋੜ ਪਾਲਾਂ,
ਆਖਾਂ : ਹੈ ਲੱਭਣਾਂ ਵੇ
ਕਿੱਥੋਂ ਸੀ ਰਸ ਏ ਆਯਾ ?
ਜਿਨੁ ਆਪਣੇ ਸੁਆਦੀਂ
ਮੈਨੂੰ ਸੀ ਲਯ ਲੁਭਾਯਾ,
ਮੈਨੂੰ ਸੀ ਲੇ ਲੁਭਾਯਾ !

... ...

ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼

ਅਵੇ ਕਾਲੇ ਕਬੂਤਰ !
ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਵੀਰ !
ਆਇਐਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਕੱਟ
ਬੇ ਵਲਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ।
ਲਿਆਇਐਂ ਕੋਈ ਸੰਦੇਸ਼,
ਜੋ ਬਨ੍ਹਾਵੇ ਮੈਂ ਧੀਰ ?
ਨੀਲੀ ਗਾਨੀ ਏ ਗੱਲ,
ਨਾ ਚਿੱਠੀ ਸਦੇਸ਼,
ਅੱਗੇ ਹੈਸਾਂ ਉਦਾਸ,
ਹੋਰ ਹੋਈਆਂ ਦਿਲਗੀਰ।
ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਮਝੀ ਹਾਂ ਵੀਰ !
ਲਿਆਇਐਂ ਨਾ, ਲੈਣ ਆਇਐਂ ਸੰਦੇਸ਼।

.. .. ..

ਮੁੜਿਆ ਜਾਨੈਂ ਤੂੰ ਵੀਰ
ਮੇਰੇ ਪੀਆ ਦੇ ਦੇਸ਼,
ਲੈ ਜਾ ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼।
ਚਿੱਠੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਆਂ ਤੇਰੇ ਗਲ:
"ਉਛਲ ਉਛਲ ਕੇ ਨੀਰ
ਨੈਣ ਬਣ ਗਏ ਫੁਹਾਰੇ
ਉਛਲ ਉਛਲ ਕੇ ਨੀਰ।"

ਸੈਨਤ

ਸ਼ਹੁ ਗਲ ਲਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਸਾਗਰ ਦੀ ਪੁਛ ਹਵਾ ਨੂੰ
ਤੇਰੇ ਗਲੇ ਉਹ ਲਗ ਲਗ
ਗਲ ਲੱਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਸਹਜੇ ਸੁਝਾ ਦਏਗੀ। ੧

ਪੁਛ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਲਪਟ ਨੂੰ
ਸ਼ਹੁ ਗਲ ਲਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਕੀ ?
ਤੇਰੇ ਮਗਜ਼ ਲਿਪਟ ਕੇ
ਗਲ ਲਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਆਪੇ ਸੁੰਘਾ ਦਏਗੀ। ੨

ਗੋਰੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਵੇਖੀਂ
ਸ਼ਹੁ ਗਲ ਲਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਕੀ?
ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ
ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ ਦੇਇ ਮਟੱਕਾ
ਗਲ ਲੱਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਤੈਨੂੰ ਜਣਾ ਦਏਗੀ। ੩

ਸਾਈਂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀਂ ?
ਅਥਰੂ ਕਿਰਨ ਦੋ ਨੈਣੋਂ,
ਮੱਥੇ ਤੇ ਦਮਕ ਆਕੇ
ਸਾਈਂ ਮਿਲਨ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਸੈਣਤ ਲਖਾ ਦਏਗੀ। ੪

ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਉਘਾੜ

ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਤੇਰੇ ਗੀਤ ਗਾਵੇਂ
ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਸੰਗੀਤਕ ਹਾਂ।

ਤੇਰੇ ਛੰਤ ਪੜ੍ਹੇ
ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਕਵੀ ਹਾਂ।
ਲਾਡਾਂ ਪਜਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰੀਆਂ
ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਸਾਊ ਹਾਂ।
ਬਿਰਹੋ ਤੇ ਹਾਵੇ ਉਚਾਰੇ,
ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਆਸ਼ਕ ਹਾਂ।
ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਟੁੱਕਰ ਪੈ ਗਿਆ
ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਖ਼ਬਰੇ ਮਾਸ਼ੂਕ ਹੀ ਨ ਹੋਵਾਂ।
ਅੱਜ ਹਾਂ ਅੱਜ
ਸੋਝੀ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਅੰਦਰੇ
'ਮੰਗਾਂ' ਹੀ 'ਮੰਗਾਂ' ਹਨ ਤੇ
ਤੈਂ ਦਰ ਤੇ ਭੀਖਕ ਹਾਂ।
ਹੋਣਾ ਭੀਖਕ ਤੇ ਬਣਨਾ ਪ੍ਰੇਮਾਰਤ;
ਇਹ ਹੈ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਉਘਾੜ।
ਬਹੁੜੀਂ ਸਾਂਈਆਂ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ!

ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ

ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਰੋਨੀ ਹਾਂ ਤੇ ਕਹਿਨੀ ਹਾਂ: 'ਜੀਓ ਆਓ'।
ਜੇ ਖੇਚਲ ਔਣ ਦੀ ਸੋਚਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿਨੀ ਹਾਂ ਕਿ 'ਨਾ ਆਓ'।
ਤਦੋਂ ਸੋਚਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚੱਲਾਂ, ਪੈ ਬਹੁ ਬਿਨ ਅੱਪੜਾਂ ਕੀਕੂੰ?
ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਮੈਂ ਸਾਂਈਆਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰੀਓ ਹੀ ਸੁਲਝਾਓ।

ਤੂੰਹੋਂ ਬੂਟੀ ਏ ਲਾਈ ਸੀ

'ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਦੀ ਬੂਟੀ'
ਤੇਰੀ 'ਤਕਣੀ' ਉਗਾਈ ਸੀ।
ਤੇਰੀ ਇਕ 'ਨਦਰ' ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ
'ਲਹਿਰ-ਜੀਵਨ' ਛਿੜਾਈ ਸੀ।
ਤੇਰੇ ਇਕ 'ਨਾਜ਼ ਦੇ ਗ਼ਮਜ਼ੇ'
ਸੁਗੰਧਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬੁਹਾਈ ਸੀ।
ਮੁਸ਼ਕ ਇਕ ਫਿਰ ਮਚੀ ਮਨ ਵਿਚ
ਮਗਨ ਸੁਰਤੀ ਹੁ ਆਈ ਸੀ।
ਭੁਲਾਓ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ
ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਸਨ ਚਿਮਨ ਸਾਡੇ,
ਖਿੜੇ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਦੇ, ਸਾਂਈਆਂ!
ਜਿਨ੍ਹੇ ਏ ਮਹਿਕ ਪਾਈ ਸੀ।
ਤੂੰ ਇਕ ਖਿਨ ਨਾ ਭੁਲਾ ਸਾਨੂੰ,
ਨ ਭੁੱਲਾ ਮੈਂ ਤੁਸਾਂ ਤਾਈਂ,
ਕਿ ਬੂਟੀ ਏ ਮੁਸ਼ਕ ਵਾਲੀ
ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਆਪ ਲਾਈ ਸੀ।
ਫੜਾ ਵੀਣਾ ਮੇਰੇ ਹੱਥੀਂ,
ਤੇ ਭਰਦੇ ਤਾਲ ਮੈਂ ਪੈਰੀਂ,
ਛਿੜੇ ਏ ਗੀਤ—"ਤੂੰ ਸਾਂਈਆਂ"!
"ਤੂੰਹੋਂ ਬੂਟੀ ਏ ਲਾਈ ਸੀ।"

ਹੰਸ ਫੇਰੀ

ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡੰਦੇ ਹੰਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ—

ਆ ਜਾ ਓ ਤਰਨ ਵਾਲੇ
ਠੁਮਕੇ ਤੂੰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ
ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਆਂ ਲੈ
ਉੱਡਣ ਤੂੰ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੧.

ਉੱਡਣ ਨ ਜਾਚ ਮੈਨੂੰ,
ਤੁਰਦੀ ਹਾਂ ਡਗ-ਮਗਾਕੇ,
ਤਰਨਾਂ ਨ ਆਇ ਮੈਨੂੰ
ਤਾਰਨ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੨.

ਕੋਈ ਨ ਜਾਚ ਆਈ,
ਸਿੱਖਯਾ ਨ ਕੋਇ ਸਿੱਖੀ,
ਸਭਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ,
ਸਭ ਗੁਣਨ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੩.

ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਦੇ ਦੇ ਅਪਨਾ
ਹੇ ਉੱਜਲਾਂ ਦੇ ਉੱਜਲ!
ਬੈਠੀ ਉਡੀਕਦੀ ਹਾਂ
ਮਿਹਰਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੪.

ਆਖਣ ਏ ਜੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂ:
'ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ
ਤੈਂ ਹੰਸ ਦੇ ਸੁਹਾਵੇ'
ਫਬਨਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੫.

ਨੈਣਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ!
ਨੈਣਾਂ ਤਰਾਸਿਆਂ ਤੇ!
ਇਕ ਨੂਰ ਨੀਝ ਪਾ ਦੇ,
ਉਚ-ਨੀਝ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੬.

ਟੁਕ ਦਮ ਹਿਠਾਹਾਂ ਆ ਜਾ,
ਛਾਂ ਆਪਣੀ ਆ ਛਾ ਦੇ,
ਆ ਜਾ ਉਡੰਦੇ ਸੁਹਣੇ!
ਕਰਮਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੭.

ਹੇਠਾਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਉਤਰ ਆਏ ਹੰਸ ਨੂੰ:—

ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਗਿਆਂ ਏਂ,
ਆ ਜਾ ਜ਼ਰਾ ਉਰੇ ਹੁਣ,
ਤੂੰ ਮਾਨਸਰ ਤੇ ਠਿਮ ਠਿਮ
ਠਮਕਣ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੮.

ਦਿਲ ਸਾਗਰੋਂ ਦੇ ਮੋਤੀ
ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਲੱਭ ਆਂਦੇ
ਧਰ ਕੇ ਤਲੀ ਹਾਂ ਬੈਠੀ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੯.

ਅਣਵਿੱਧ ਏ ਦੋ ਮੋਤੀ
ਚੁਗ ਲੈ, ਉਤੇ ਉਰੇ ਆ,
ਉੱਜਲ ਸਦਾ ਤੂੰ ਮੋਤੀ
ਚੁੱਗਣ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ! ੧੦.

ਕਿੱਥੇ ਹੋ ?

ਕਿੱਥੇ ਹੋ ?
ਕੋਲੇ ਹੋ,
ਕੂੰਦੇ ਨਹੀਂ ?
ਕੂੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਕੰਨੀਂ ਸੱਦ ਸੁਣੇਂਦੀ ਨਹੀਂ । ੧

ਕਿੱਥੇ ਹੋ ?
ਕੋਲੇ ਹੋ,
ਦਿੱਸਦੇ ਨਹੀਂ ?
ਦਿੱਸਦੇ ਹੋ ਪਰ ਸੂਰਤ ਨੈਣਿ ਵਸੇਂਦੀ ਨਹੀਂ । ੨

ਕਿੱਥੇ ਹੋ ?
ਕੋਲ ਹੋ,
ਮਿਲਦੇ ਨਹੀਂ ?
ਮਿਲਦੇ ਹੋ ਪਰ ਤਨ ਨੂੰ ਦੇਹ ਲਿਪਟੇਂਦੀ ਨਹੀਂ । ੩

ਕਿੱਥੇ ਹੋ ? ਮੇਰੇ ਸੁਹਣੇ ਸਾਂਈਂ !
ਕੋਲੇ ਹੋ ਮੇਰੇ ਪਯਾਰੇ ਸਾਂਈਂ !
ਹਓ ਕੋਲੇ ਪਰ ਤੜਫ ਮਿਲਨ ਦੀ
ਸਮਲੂੰਦਿਆਂ
ਸਮਲੂੰਦੀ ਨਹੀਂ ।

ਐਸੀਆਂ ਰਾਤਾਂ

ਪੁੰਨਯਾ ਦਾ ਚੰਦ,
ਛਟਕੀ ਹੋਈ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ,
ਚੂਨੇ ਗਚ ਰੌਂਸ,
ਉਤੇ ਹੋਵਾਂ ਮੈਂਅ,
ਨੈਣ ਹੋਣ ਬੰਦ,
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਰਿਵੀ ।
ਦਿਲ-ਕਮਲ ਤੇ ਤੁਸੀਂ,
ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀਂ,
ਅਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤ ਹੋਵਾਂ ਮੈਂ
ਧਯਾਨ ਜੱਫੀ ਵਿਚ : ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ।
ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ, ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ !
ਦਿਓ ਨਾ ਐਸੀਆਂ ਰਾਤਾਂ !

ਦੁਖ ਅੰਦੇਹ ਗਏ ਸਭ ਭੁੱਲ

ਦੁਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਪੈਣ ਸਿਰ ਮੇਰੇ
'ਝੱਖੜ ਔਖਾਂ' ਪੈਂਦੇ ਝੁੱਲ,
'ਆਸਾਂ 'ਚਾਉ' ਖੰਭ ਲਾ ਉੱਡਣ
ਮਨ ਮੰਦਰ ਦੇ ਦੀਵੇ ਗੁੱਲ ।
ਕਿਵੇਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਮੁੜ ਆ ਚਮਕੇ
ਖਿੜ ਜਾਵੇ ਜਿਉਂ ਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ ।

"ਸਾਂਈਆ ਮੇਰੇ, ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ"
ਕਿਰਨ ਕੁਈ ਇਕ ਚਾਨਣ ਤੁੱਲ
ਘੱਲ ਦੇਂਦੇ ਹੋ, ਆ ਚਸਕਾਵੇ
ਸ਼ਮਅ ਦਿਲੇ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੁੱਲ,
ਐਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਉਂ ਆ ਗਏ ਆਪੂੰ
ਦੁੱਖ ਅੰਦੋਹ ਗਏ ਸਭ ਭੁੱਲ,
ਛਿੜ ਪਏ ਰਾਗ, ਤਰਾਨੇ ਅੰਦਰ,
'ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ' ਫੜਕਣ ਬੁੱਲ ।

ਰੁਕ ਜਾਏ ਕਾਲ ਚਾਲ

ਢੱਖ ਸਾਰੇ ਦੂਰ ਹੋਣ
ਚਿੰਤਾ ਨ ਫਟੱਕੇ ਪਾਸ,
ਸਿੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਮਨ
ਤੇਰੀ ਪਯਾਰ ਖੈਂਚ ਨਾਲ ।

ਰਾਤ ਹੋਵੇ ਆਪਣੀ
ਤੇ ਦਿਨ ਨ ਪਰਾਏ ਹੋਣ ।
ਸਾਹ ਸੌਖ ਨਾਲ ਚੱਲੇ
ਲੌਂੜ ਨ ਹਿਲਾਵੇ, ਲਾਲ !

"ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ ! ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ !
ਲਗੀ ਹੋਵੇ ਲੱਲ ਪਯਾਰੀ,
ਬਣਕੇ ਸੰਗੀਤ ਤੁਰੇ
ਮਾਨੋਂ ਕਿਸੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ।

ਜੱਫੀ ਧਯਾਨ ਵਾਲੀ ਵਿਚ
ਤੁਸੀਂ ਹੋਵੋ ਬੈਠੇ, ਲਾਲ !
ਰੁਕ ਜਾਏ ਕਾਲ-ਚਾਲ
ਮਿਲੇ ਦਾਨ ਸ਼ਰਨ ਪਾਲ !

ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ !
ਜਿਸ ਜਿਸ ਸ਼ੈ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਜਮਾਈਏ,
ਜਿਸ ਪਿਆਰ ਮਨ ਲਾਈਏ,
ਤੈਥੋਂ ਬਿਨ ਜੋ ਹੋਰ ਸੁਣੁੱਪਾਂ
ਮੋਹੇ ਜਿਨ੍ਹ ਪਰ ਜਾਈਏ
ਅਫਸੋਸਾਂ ਅਰਮਾਨਾਂ ਉਤੇ
ਅਪਣੀ ਟੇਕ ਟਿਕਾਈਏ ।

ਬਿਨਸਹਾਰ ਹੋਏ ਜੋ ਸੱਭੇ,
ਜਦ ਬਿਨਸਨ, ਦੁਖ ਪਾਈਏ ।

ਲੜ ਲੱਗੀ

'ਮੰਗਾਂ' ਮੇਰੀਆਂ ਅਜੇ ਨ ਮੁਕੀਆਂ
'ਮੈਂ ਮੈਂ' ਮੇਰੀ ਅਜੇ ਨ ਥੱਕੀ,
'ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ' ਫਿਰਦੀ ਮਗਰੇ,
ਮੰਗੀ ਗਈ ਨਾਲ ਪੈ ਤੇਰੇ—
ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਦੇ ਲੜ ਲਗ ਗਈਆਂ।
'ਸਾਂਈਆਂ' 'ਸਾਂਈਆਂ' ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ
'ਤੇਰੀ' 'ਤੇਰੀ ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ
'ਆ ਮਿਲ' 'ਆ ਮਿਲ' ਲਿੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇਵਾਂ;
ਵਾਰ ਵਾਰ ਏ ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ :
ਤੱਕ ਨ ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਕਮੀਆਂ।

ਅਮਿਤ ਵਡਾਈਆਂ ਅਪਣੀਆਂ ਖਾਤਰ,
ਚਾਹੋਂ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ ਸਦਕੇ,
ਕਰ ਦੇ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਦੇ ਮਾਲਕ !
ਸਾਗਰ ਵਾਙ ਵੇਖ ਵਡਿਆਈਆਂ
ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ, ਤੂੰ ਅਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਂਈਆਂ।

ਅਟਿਕ ਨੈਣ

ਤੜਪ ਤੜਪ ਕੇ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰੀ,
ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਾਂ ਸਿਕ ਸਿਕ,
'ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ' ਕੂਕਾਂ ਦੇਂਦਿਆਂ
ਗਿਣ ਗਿਣ ਪਲ ਪਲ ਇਕ ਇਕ।

ਭੋਰ ਭਈ ਤੁਸੀਂ ਆ ਗਏ ਸਚ, ਪਰ
ਭਾਗ ਬਦੀ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ,
ਰਹੇ ਅਟਿਕ ਜੋ ਨੈਣ ਰਾਤ ਭਰ
ਟਿਕ ਗਏ ਤਕਦੇ ਟੱਕ ਟੱਕ।

ਦੂਰ ਕਿਵ ਹੋਇ ਦੂਰੀ ?

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੀ ਦੂਰ
ਆਖਾਂ ਆ ਜਾਓ ਹਜ਼ੂਰ,
ਜਦੋਂ ਆ ਗਿਆ ਹਜ਼ੂਰ
ਤਦੋਂ ਰਹਿਨੀਆਂ ਦੂਰ।

ਅਵੇ ਰਮਲੀਆ ਰਮਲ ਦੁਤਾ।
ਕੋਈ ਦੱਸ ਉਪਾਉ
ਦੂਰ ਕਿਵ ਹੋਈ ਦੂਰੀ,
ਕੀਕੂ ਰਹਾਂ ਮੈਂ ਹਜ਼ੂਰ ?

ਮਸ਼ੌਬਰਾ—(ਖ਼ਿਜ਼ਾਂ ਵਿਚ)

ਅਵੇ ਵੀਰ ਮਸ਼ੌਬਰਾ ! ਦੱਸ —
ਤੂੰ ਓਹੋ ਜੋ ਫਲੀਂ ਮੈਂ ਫਲਿਆ ?
ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਹਦੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ,
ਘਾਹ ਜਿਸਦੇ ਸਨ ਸਬਜ਼ਾ-ਜ਼ਾਰ,
ਪੈ ਗਿਆ ਏ ਪੀਲਾ ਉਹ ਘਾਹ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਖਰਾ ਉਦਾਸ।
ਤੇਰੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਕੁਮਲਾਇ,
ਸਿਰ ਸਿੱਟ ਕੇ ਖੜੇ ਉਦਾਸ।
ਜਾਵਣ ਸੁੱਕਦੇ ਤੇ ਪਏ ਕਿਰਨ !
ਬਚਿਓ ਵਿੱਛੁੜੀ ਮਾਉਂ ਦੇ ਵਾਂਙ
ਫਲਦਾਰ ਹਨ ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨ
ਦਿਸਦੇ ਪਏ ਜਿਉਂ ਵਿੱਚ ਵਿਲਾਪ !
ਨਾਲ ਪੱਤੇ ਵੀ ਰੰਗ ਵਟਾਇ
ਡਿਗਦੇ ਹਵਾ ਦੇ ਝੋਕਿਆਂ ਨਾਲ।

ਮਸ਼ੌਬਰੇ ਦੀ ਸਿਆਲ-ਧੁੱਪ

ਵੱਗ ਰਹੀ ਏ ਮਿਠੜੀ ਪੌਣ
ਆਵੇ ਬਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਗਲੱਕੜੀ।
ਠੰਢੀ ਠਾਰ ਤੇ ਲਾਂਵਦੀ ਠੰਢ
ਵਗਦੀ ਚੁਪ ਨਾ ਪਾਂਵਦੀ ਡੰਡ।
'ਧੁੱਪ' ਪਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਫੰਗ
ਸੂਰਜ ਲੋਕ ਤੋਂ ਭੱਜਦੀ ਆਇ,
ਪਾਲੇ ਠਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਵਿਚ ਗੋਦ
ਦੇਂਦੀ ਮਾਉਂ ਵਾਙੂ ਪਜਾਰ ਨਿੱਘ।
ਵਿਹਲ ਵਿਹਲ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ ਖੁੱਲ੍ਹ
ਜੋ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹੀ ਹੈ ਝੁੱਲ੍ਹ।
ਹੈ ਇਕਾਂਤ ਇਕਾਂਤ ਏਕਾਂਤਿ।
ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ ਦਾ ਹੈ ਪਰਭਾਉ
ਭਰਿਆ ਮਹਿਕ ਵਾਙੂ ਵਿਚ ਚਾਉ:
ਸ਼ਾਂਤਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ ਸੁਹਣਾ ਇਹ ਚਾਉ।
ਨੈਣ ਮਿਟਣ ਤੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ
ਰੁਖ਼ ਆਪੇ ਦਾ ਆਪੇ ਵਲ ਜਾਇ,
ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼
ਜਾਂਦਾ ਹੋਂਵਦਾ ਅਸਾਂ ਪਰਵੇਸ਼।

ਹੱਥ ਕਾਰ ਵੱਲ, ਰਸਨਾ ਉਚਾਰ ਵੱਲ

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ :—
ਠੱਟ ਠਤ਼ੜ ਠਤ਼ੜ
ਠੱਟ ਠਤ਼ੜ ਠਤ਼ੜ
.. .. ..

ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰਹੀਂ, ਤੂੰਹੀਂ, ਤੂੰਹੀ,
ਠੱਟ ਠੜੜ ਠੜੜ
ਠੱਟ ਠੜੜ ਠੜੜ
ਠੱਟ ਤੂੰਹੀਂ ਠੜੜ
ਠੱਟ ਤੂੰਹੀਂ ਠੜੜ।
.. .. ..

ਸੁਣਕੇ ਇਕ ਸਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਸਖੀ ਆਖਦੀ ਹੈ :—
ਇਹ ਕੀ ਹੈ ਖਰੜ ਖਰੜ ?
ਨਾਲੇ ਤੂੰਹੀਂ ਤੇ ਨਾਲੇ ਠੜੜ ਠੜੜ ?

ਸਖੀ ਦਾ ਉਤਰ ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ ਪ੍ਰਤੀ : —
ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਹੀ
ਪਏ ਚੰਬੜ ਚੰਬੜ ਰਗੜਦੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ—
ਪਰ ਚੱਲ ਸਖੀ ਵਹਿਲੇ ਵਹਿਲੇ
ਚੱਲ ਤੱਕੀਏ
ਏ ਅਣਮਿਲਵੀਆਂ ਮਿਲਵੀਆਂ।

ਦੂਜੀ ਸਖੀ—
ਥਾਂਉਂ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਲੱਗੇ ਦੂਰ,
ਚੱਲ ਪਓ ਜੇ ਚਲਣ ਮਨਜ਼ੂਰ।

ਦੋਵੇਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ, ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਕੇ ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ :—
ਬੀਬੀਓ ਰਾਣੀਓ !
ਸੁਹਣੀਓਂ ਸੁਆਣੀਓ !
ਕੀਹ ਕਰਨੀਆਂ ਓ ? ਤੇ
ਕੀਹ ਗਾਉਣੀਆਂ ਓ ?

ਬਰੋਂਝੀ ਨਾਲ ਇਕ ਪੱਥਰ ਤੋੜ ਰਹੀ ਤੋੜਨ ਹਾਰ :
ਪਈਆਂ ਤੋੜਨੀਆ ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਵੱਟੇ
ਨਿੱਕੇ ਹੋਣ ਹਥੌੜੀ ਦੀ ਸੱਟੇ।

ਦੂਜੀ ਸਖੀ (ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ) :—
ਕੀਹ ਕਹਿਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਓ ਮੂੰਹੋਂ
ਐਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਉਂ ਕਹਿਨੀਆਂ ਓ "ਤੂੰਹੋਂ"।

ਦੂਜੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ ;—
ਹਾਂ, ਗਾਨੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹਾਂ "ਤੂੰਹੋਂ"।
'ਤੂੰਹੋਂ ਤੂੰਹੋਂ ਤੇ 'ਤੂੰਹੋਂ ਹੀ ਤੂੰਹੋਂ।'

ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ :—
ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਓ ਤੂੰਹੋਂ ?

ਇਕ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—
ਜੇਹੜਾ ਲੁਕਿਆ ਬੈਠਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ,
ਬੈਠਾ ਸੁਣਦੈ ਜੋ ਸਾਡਾ ਏ ਗੀਤ।
ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦੀ ਹੋਊ ਸਾਡੀ ਡੰਡ,
ਸਾਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਏ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਠੰਢ।
ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸਾਈਂ।
ਕਰਦਾ ਸਾਡੀਆਂ ਰੱਦ ਬਲਾਈਂ।

ਫੇਰ ਛਿੜ ਪਈ ਅਵਾਜ਼ : —
ਠੱਟ ਠੜੜ ਠੱਟ ਠੜੜ
ਠੱਟ ਠੜੜ ਠੱਟ ਠੜੜ
"ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ
"ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ।"

ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ :—
ਜ਼ਰਾ ਠਹਿਰ ਜਾਓ, ਮੇਰੀ ਭੈਣ !
ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀਓ ਹੋਰ ਇਕ ਗੱਲ :
ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਦੀਆਂ ਓ ਦੋ ਕੰਮ।
ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਸੋ ਜ਼ਰੂਰ।

ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—
ਪੱਥਰ ਤੋੜੀਏ, ਮਿਲੇ ਮਜ਼ੂਰੀ,
ਰਾਤ ਖਾਨੀਆਂ ਕੁੱਟਕੇ ਚੂਰੀ,
ਲਹਿ ਜਾਏ ਇਸ ਦੇਹ ਦੀ ਥਕਾਨ।
ਦੂਜੀ ਚੜ੍ਹੇ ਜੁ ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਕਾਨ
ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਇਸ 'ਤੂੰਹੀਂ' ਦੇ ਜ਼ੋਰ
ਲਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਨ ਚੜ੍ਹੇ ਹੈ ਹੋਰ।

ਦੂਜੀ ਸਖੀ :—
ਹੋ ਰਹੀ ਦੋ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਾਂਟ।
ਕਿਵੇਂ ਲਗ ਗਈ ਹੈ ਨੇ ਚਾਟ ?

ਸਿਆਣੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—
ਕੋਈ ਆਇਆ ਸੀ ਫਿਰਦਾ ਮਲੰਗ,
ਮਿਹਨਤ ਦੇਖਕੇ ਹੋਇਆ ਉਦਾਸ,
ਆਖੇ: 'ਸੁਣੋ ਨੀ ਕੁੜੀਓ ਮੈਂ ਗੱਲ,
'ਦੇਹ ਥੱਕੀ ਤੇ ਸੱਖਣਾ ਦਿਲ।
'ਦੇਹ ਭਰੋਗੀਆਂ ਰੋਟੀ ਦੇ ਨਾਲ
'ਦਿਲ ਸੱਖਣਾ ਭਰੋਗੀਆਂ ਕਿਵ ?
'ਦਸਾਂ ਨਵ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ,
'ਵਾਹ ਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋ ਪਈਆਂ ਕਾਰ।
'ਪੇਟ ਭਰੇਗੀ ਸੁਹਣੀ ਏ ਸੱਟ
'ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣਗੇ ਸੱਖਣੇ ਦਿੱਲ
'ਲਾਓ ਇਸ ਲਈ ਬੀ ਕੋਈ ਟਿੱਲ।'
ਫਿਰ ਬਹਿ ਗਿਆ ਅਸਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਪੱਥਰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਲਗ ਪਿਆ ਕਾਰ।
ਨਾਲ ਗਾਂਵਦਾ ਸੁਹਣੀ ਓ ਸੱਦ:
"ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ"
"ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ"[1]
ਤੂੰਹੋਂ ਤੂੰਹੋਂ ਤੂੰਹੋਂ ਤੂੰਹੋਂ
ਤੂੰਹੀਂ ਤੂੰਹੀਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ,
ਪੱਥਰ ਤੋੜੇ ਤੇ ਗਾਂਵਦਾ ਨਾਲ
ਚਿਹਰਾ ਖਿੜਿਆ ਤੇ ਅਖੀਆਂ ਸ਼ੋਖ।

---

[1] ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੫।

ਗਏ ਲੰਘ,
ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬੀ ਊਹਲੇ ਊਹਲੇ ।
ਪੱਲੇ ਰਹਿ ਗਈ ਏ ਵਿਸਮਤਾ ਵਿਸਮਤਾ
"ਹੇ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪੰ ! ਅਸਚਰਜ ਰੂਪੰ" !
ਵਿਸਮ, ਵਿਸਮ ਵਿਸਮ !

ਨਾਮ ਪਿਆਲਾ

ਨਾਮ ਸੋਹਣੇ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਿਆਲਾ
ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸਹੀਓ ।
ਕੌਣ ਪੀਏ ਭਰ ਘੁਟ ਇਕ ਇਸ ਦਾ
ਸਹੀਓ ਤਕਦੀਆਂ ਰਹੀਓ ।
ਸੱਧਰ ਪਜ਼ਾਲਾ ਜਿਸ ਦਾ ਅਪਣਾ
ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ,
ਉਸ ਨੂੰ ਸੀਂਦੀ ਮਿਲੇ ਘੁੱਟ, ਪਰ
ਭੇਰੇ ਸੰਭਲ ਕੇ ਕਹੀਓ ।

ਜੁੜਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰਸ ਭਰੇ ਨੈਣ ।

... ...

ਫੇਰ ਤ੍ਰਬੁਕੀ ਹਾਂ, ਹਾਇ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ?
ਠੋਂਕਾਂ ਲਗ ਗਿਆ ਕੋਈ ਹੈ ਫੇਰ ?
ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮੁੜ ਨੈਣ,
ਵਧਦੀ ਏ ਠੰਢ, ਵਧਦਾ ਏ ਸੁਆਦ,
ਸਿਰ ਵਿਚ ਸਰੂਰ, ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਤਰੌਤ,
ਪੈਂਦੀ ਸਾਰੇ ਹੈ ਰਸ ਦੀ ਫੁਹਾਰ
ਮਨਾ ! ਕਰ ਲੈ ਹੁਣ ਆਰਤੀ ਤਯਾਰ:
ਏਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਈ ਪੱਕ ਪੱਕ—
ਰਸ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਪਈ ਜੋ ਫੁਹਾਰ
ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ ਦੇ ਆਣੇ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ।

... ...

ਕੱਢ ਲਿਆ ਮੈਂ ਤਦੋਂ ਚਕਮਾਕ
ਝਾੜੀ ਅੱਗ ਲਗਾਕੇ ਮੈਂ ਸੱਟ,
ਕਿ
ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਵਾਂ, ਧੁਖਾਵਾਂ ਮੈਂ ਧੂਪ
ਮੁਸ਼ਕ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿਆਂ ਅੱਗ ।

... ...

[ਤ੍ਰਬਕ]
ਹੈਂ !
ਹੈਂ ! ਹੈਂ ਕੀਹ ਵਰਤਿਆ ਸਾਂਈਂ !
ਮੇਰਾ ਗੁੰਦਿਆ ਸਿਹਰਾ ਹੈ ਗੁੰਮ ।
ਕੌਣ ਚੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਉ ਹਾਰ ?
ਹੈਂ !
ਧੂਪ ? ਧੁਖ ਧੁਖ ਕੇ ਹੈ ਹਿਸ ਚੁੱਕੀ,
ਜੋਤਾਂ ਬਲ ਬਲ, ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਘਿਉ
ਸੌਂ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਬੁਝ ਗਈਆਂ ।
ਹੈਂ !
ਚੰਦਨਬੂਰ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕ ਕਾਫੂਰ
ਗਏ ਆਪੇ ਤੇ ਦੁਇ ਹਨ ਖੇਡ ।
ਹਨ ਅਤਰ ਅੰਬੀਰ ਉਡ ਚੁਕੇ ।
ਸਾਰੀ ਆਰਤੀ ਹੀ ਹੋ ਚੁਕੀ !
ਹੋ ਚੁਕੀ ?
ਮੇਰੇ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਹੋ ਹੋ ਮੁਕੀ ?
ਸਚਮੁਚ, ਮੈ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਪਿਆਰੇ !
ਮੇਰੀ ਆਰਤੀ ਹੈ ਹੋ ਚੁਕੀ ?
ਕੌਣ ਆਇਆ ਤੇ ਕਰ ਗਿਆ ਕੌਣ ?
ਕੁੰਡਾ ਮੰਮਟੀ ਦਾ ਵੱਜਾ ਹੈ ਪਿਆ,
ਕੌਣ ਸਕਦਾ ਏ ਤੁਸਾਂ ਬਿਨ ਆਇ,
ਨਾ ਹੇਠੋਂ ਨਾ ਉੱਤੋਂ, ਨਾ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚਾਲ ?
ਹਾਏ ਇਕ ਨੈਣ ਝਮੱਕੇ ਮੈਂ ਵਿਚ
ਅੱਖ-ਫਰਕਣੀ ਮੇਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਤੇ ਆਰਤੀ ਆਪ
ਹੋ ਹੋ ਸ਼ਦਕੜੇ ਤੁਸਾਂ ਤੋਂ ਗਈ ।
ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਤੇ ਲੰਘ ਬੀ ਗਏ
ਇਕ ਅੱਖ-ਝਮੱਕੇ ਵਿਚਾਰ ।
ਮੱਲੋਂ ਕਿਵੇਂ ਤਰਸੰਦਿਆਂ ਆਏ
ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਤੇ ਲੰਘ ਬੀ ਗਏ !
ਵਾਹ ਵਾਹ ਅੱਖ-ਪਲਕਾਰਿਆ ਵਾਹ,
ਅਵੇ ਕਰ ਗਿਓਂ ਖੇਲ ਅਨੂਠੀ ।

... ...

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ, ਆਰਤੀ ?
ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ? ਆਪੇ ਹੋ ਗਈ ? ਕਿਂਵ ?
ਸਿਹਰਾ ਗਲੇ ਪੈ ਗਿਆ ! ਕਿਂਵ ?
ਕੇਸਰ ਸੁਭਾਗ ਮੱਥੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ! ਕਿਂਵ ?
ਅਤਰ ਅੰਬੀਰ ਉੱਡ ਗਏ, ਕਿਂਵ ?
ਸੁਗੰਧੀ ਸਦਕੇ ਹੋ ਗਈ, ਕਿਂਵ ?

... ...

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ !
ਮੱਥੇ ਹਥ ਲਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਦੇ
ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਦੀ ਪੀਲੀ ਪੀਲੀ, ਲਪਟ ਭਰੀ
ਪ੍ਰਾਗ-ਧੂੜੀ ਬੀ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਹੈਂ ! ਤੱਕੋ !
ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਨੇ 'ਚਰਨ-ਛੁਹ' ਬੀ
ਪਾ ਲਈ ਹੈ ।
ਕਿਂਵ ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਪਯਾਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ
ਟਿਕ ਗਿਆ ਸੀ ?
ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਟੇਕਿਆ
ਕਿਸ ਨੇ ਟਿਕਾਇਆ ਸੀ ?
ਆਪੇ ! ਹੈਂ ਆਪੇ ! ਕਿਂਵ ?
ਵਾਹ ਦਾਤਾ ! ਇਹ ਰਸ, ਸੁਆਦ, ਠੰਢ, ਉਮਾਹ,
ਪਯਾਰ, ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਸੁਗੰਧਿ, ਇਹ ਅਨੋਖਾ ਰੰਗ
ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਏਥੋਂ ਫੇਰਾ ਪਾ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ?
ਤੁਸਾਡੇ ਸਪਰਸ਼ ਤੋਂ ਪੌਣ ਨੇ, ਆਕਾਸ਼ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਮੰਡਲ ਨੇ ਇਹ ਸੁਆਉ ਲਿਆ ਹੈ ?
ਵਿਸਮੈ ਵਿਸਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਂ ।
ਵਾਹ ਵਾਹ !
ਤੁਸੀਂ ਲੰਘ ਬੀ ਗਏ ।
ਆਏ ਬੀ ਤੇ ਲੰਘ ਬੀ ਗਏ !

... ...

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ ! ਹੁਣ ਫੇਰ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹਾਂ,
ਗੁੱਸੇ ਨ ਹੋਵਿਓ ਮੇਰੇ ਕੂਲੇ ਕੂਲੇ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਜੀਓ !
ਇਹ ਕੂਕ ਹੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪੰਖ-ਉਡਾਰੀ ਹੈ ।
ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਾਂਗੀ,
ਤੁਸੀਂ ਆਏ, ਆਏ, ਮਿਹਰਾਂ ਵਰਸਾਂਦੇ ਆਏ,
ਪਰ ਲੰਘ ਗਏ ਇਕ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ
ਕੋਈ ਦੇਂਦੇ ਅਗੰਮ ਦੀ ਛੋਹ ।
ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਗੁੰਮ ਮੇਰੀ
ਮਨਸਾ ਛੋਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤੀ,

ਅਹੋ ਹਨ ਭਾਗ ਸਹੀਓ ਨੀ !
ਜੋ ਇਸ਼ਨਾਨਣਾ ਹੈ ਇਸ ਗੰਗੇ,
ਤੇ ਚਖਿਆ ਨੀਰ ਜਿਸ ਇਸ ਦਾ
ਉਹ ਰਸਭੂਮੀ ਦਾ ਭੂਪਮ ਹੈ । ੪.

ਹਾਂ ਵਗਦੀ ਰਹੁ ਸਦਾ ਗੰਗੇ !
ਸ਼ਨਾਨੰ ਦਾਨ ਦੇਂਦੀ ਰਹੁ,
ਤੇ ਪਾਵਨ ਸਭ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਰਹੁ,
ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਮ ਹੈਂ । ੫.

ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਨਾਨੰ ਨੇ
ਹੈ ਤਨ ਮਨ ਠਾਰਿਆ ਸਾਰਾ,
ਤੇਰੇ ਆਚਮਨ ਜੀਵਾਇਆ
ਸਪਰਸ਼ ਪਾਰਸ ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ੬.

ਉਤਰਨਾ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਤੇਰਾ
ਤੇ ਦਿਲ ਭੂਮੀ ਤੇਂ ਵਹਿਣਾ ਜੋ
ਹੇ ਗੰਗੇ ! ਹੈ ਅਨੁਪਮ ਏਹ
ਅਨੂਪਮ ਹੈ, ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ੭.

ਫੇਰਾ ਪਾ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ

ਨਜ਼ਰਾਂ ਬਚਾਕੇ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਪਉੜੀਆਂ,
ਮਲਕੜੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਧੁਰ ਛੱਤੇ,
ਤੱਕੀ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਲ ਉੱਪਰ ਨੂੰ, ਉੱਪਰ
ਗੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੇ
ਮਾਰੀਆਂ ਵਾਜਾਂ
'ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਥੱਕ ਗਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ,
ਢੈ ਪਏ ਛੱਪਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰੇ ।

... ...

ਕੌਣੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਗਲ ਮੇਰੇ !
ਮੈਂ ਤ੍ਰਬੁਕੀ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਨੈਣ,
ਆਹ ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਸੀਤਲ ਪੌਣ
ਜੋ ਠੰਢੀਆਂ ਰਹੀ ਸੀ ਪਾ ।
ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਉੱਚੀ ਕੂਕਾਂ
'ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਜਗਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਨਾਉਣਾ
ਹੁਣ ਰਹਿ ਗਿਆ ਏ ਦੂਰ ਹੇਠ,
ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਹੋ ਨੇੜੇ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪੁਚਾਉਣੀ ਏ ਕੂਕ
'ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !

... .

ਚੰਦ ਆ ਗਿਆ ਅਸਮਾਨੀਂ
ਪਰ ਚਾਂਦਨੀ ਉਤਰ ਪਈ ਹੇਠ,
ਮਗਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸਾਂ ਮੈਂ
ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਮੱਥਾ ।
ਤ੍ਰਬੁਕ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਮੇਰੇ ਨੈਣ
ਕੌਣ ਸੀ ਪਿਆ ਚੁੰਮਦਾ ਮੱਥਾ ?
ਤੁਸੀਂ ! ਹੈਂ ਤੁਸੀਂ ? ਨਹੀਂ,
ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਚਾਦਨੀ
ਜੋ ਚੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਮੱਥਾ ।

.. ..

ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਮਨਾ ! ਹੋ ਨ ਗ਼ਾਫ਼ਲ,
ਕੂਕੀ ਚਲ, ਕੂਕੀ ਚਲ, ਕੂਕੀ,
ਲੈ ਹੁਲਾਰੇ ਪਰ ਕੂਕਾਂ ਨਾ ਭੁੱਲ,
ਸੁਣ ਰਹੇ ਨੀ ਮਨਾ ! ਤੇਰੇ ਸਾਂਈਂ,
ਕੂਲੇ ਦਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਏ ਨੀ ਸੁਣਦੇ
ਤੇਰੀਆਂ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ।

.. ...

ਮੈਂ ਫੇਰ ਤ੍ਰਬੁਕੀ :
ਕਿਸਨੇ ਕਿਹੈ ? 'ਤੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ'
'ਆ ਰਹੇ ਨੀ ਤੇਰੇ ਓ ਸਾਂਈਆਂ';
ਹੈਂ....
ਕਿਸਨੇ ਸੁਣਾਈ ਏ ਸੋਇ ?
ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਪਰ ਸੁਣੀ ਮੈਂ ਆਪ ।
ਹਾਂ, ਉਂਵ ਬੀ ਹੋ ਗਈ ਏ ਦੇਰ,
ਹੋਸਣ ਆਂਉਂਦੇ, ਆਉਂਦੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ।
ਮਨਾਂ ! ਕਰ ਲੈ ਆਰਤੀ ਤਿਆਰ,
ਮਤਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਤੂੰ ਬੇ ਤਿਆਰ ।

.. ..

ਥਾਲ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਸਪੱਟ
ਦੀਵੇ ਚਉਮੁਖੀਏ ਵਿਚ ਘੱਤਿਆ ਘਿਉ ।
ਵੱਟੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਚਹੁ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ।
ਕੀਤੀ ਧੂਪ ਦੀ ਬੱਤੀ ਫਿਰ ਖਲੀ,
ਚੰਦਨ ਧੂਰ ਪਾ ਧਰਿਆ ਕਾਫੂਰ;
ਫੇਰ ਲੀਤਾ ਚਕਮਾਕ ਸੰਭਾਲਿ,
ਕਿ
ਆਇਆਂ ਦੀ ਖਿੜਕ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ
ਝਾੜ ਲਵਾਂਗੀ ਅੱਗ ਤੁਰੰਤ;
ਲਊਂ ਆਰਤੀ ਝਟ ਜਗਾਇ ।
ਗਲੇ ਪਾਵਾਂਗੀ ਸਿਹਰਾ ਮੈਂ ਉੱਠ,
ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਤੇ ਧਰਾਂਗੀ ਸੀਸ ।
ਆਰਦੀ ਲੈਸੀਆਂ ਫੇਰ ਉਤਾਰ ।

.. ...

ਵਰਸ ਰਹੀ ਏ ਤ੍ਰੇਲ-ਫੁਹਾਰ ।
ਭਿੰਨੀ ਰਹੀ ਏ ਹੋ ਸਭ ਰੈਣ ।
ਭਰਦੀ ਅਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪਈ ਏ ਮਿਠੀ—
ਮਿਠੀ ਰਸ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ।

ਰੰਗ ਰੱਤੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ
ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕਾਂ ਹੈ ਵੇ ਯਾਦ ।

ਇਕ ਸਖੀ :—

ਭਲਾ ਕੂਟਦੀਆਂ ਜਾਓ ਜੇ ਸੰਗ,
ਪਰ 'ਤੂੰਹੀਂ' ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਨ ਵਾਜ,
ਫਿਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ?

ਸਿਆਣੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ : —

ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਿਆਂ ਥੱਕਦੇ ਅੰਗ,
ਨਾਲ ਅੱਕਦਾ ਅਕਸਰਾਂ ਦਿਲ ।
ਜੇ ਨਾ ਗਾਵੀਏ ਸੁਹਣੇ ਦਾ ਗੀਤ
ਅਗੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਾਲ ।
ਅੰਦਰ ਸੱਖਣਾ ਸੱਖਣਾ ਲੱਗੇ ।
ਐਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਉਂ ਆ ਗਈ ਇਕੱਲ,
'ਤੂੰਹੀਂ' ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰਦੇਸ
ਅਸਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਹੋਵੇ ਮੇਸ ।

ਦੂਜੀ ਸਖੀ :—

ਤੂੰਹੀਂ ਡਿੱਠਾ ਨੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਜਿਸ ਦੇ ਪਜਾਰ ਦੇ ਗਾਂਦੀਓ ਗੀਤ ?

ਸਿਆਣੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—

ਓ ਮਲੰਗ ਸੀ ਦੱਸਦਾ ਏਹ :—
'ਤੂੰਹੀਂ' ਸਭ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਸਾਂਈਂ
ਓਹਦਾ ਰੂਪ ਹੈ 'ਤੂੰਹੀਂ' ਤੇ 'ਤੂੰਹੀਂ'
ਉਹਦਾ ਗੀਤ ਹੈ 'ਤੂੰਹੀਂ' ਤੇ 'ਤੂੰਹੀਂ'

ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਭਰਕੇ ਸਾਰੀਆ ਗਾ ਉਠੀਆਂ :—

ਤੂੰਹੀਂ, ਤੂੰਹੀਂ, ਤੂੰਹੋਂ, ਤੂ
"ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ ।"
ਠੱਟ ਠੜੜ ਠੜੜ
ਠੱਟ ਠੜੜ ਠੜੜ ।

ਤੇਰੇ ਚੋਜਾਂ ਦੀ ਚਾਲ

ਸੁਹਣੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ।
ਬਲਿਹਾਰ ।
ਤੇਰੇ ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ।
ਲੁਕੇ ਕਰਦੇ ਓ ਕਉਤਕ ਮੈਂ ਅੰਦਰ
ਕਦੇ ਛੁਪੇ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਉਹਲੇ,
ਕਦੇ ਲੁਕੇ ਲੁਕੇ ਨਿਜ ਚਾਨਣ
—ਤ੍ਰਿੱਖੇ ਤ੍ਰਿੱਖੇ ਆਪਣੇ ਚਾਨਣ—
ਕਦੇ ਖੇਲਦੇ ਦਿਲੋ, ਲਾਹ ਘੁੰਡ ।
ਪਰ ਅੱਜ
ਹਾਂ, ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ ਮੇਰੇ, ਅੱਜ
ਕੀ ਕੀਤੋ ਨੇ ਚੋਜ ਅਚਰਜ !
ਹੈਂ, ਅੱਜ ਸਵੇਲੇ ਸਵੇਲੇ
ਉੱਡ ਗਏ ਅਕਾਸ਼ੀ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ :
ਦੂਰ ਦੂਰ ਕਿ ਦੂਰੋਂ ਬੀ ਦੂਰ,
ਪਰ ਦਿਤੇ ਨੇ ਝਲਕਾ ਝਲਕਾਇ,
ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਓਹ ਰੰਗ ਜਮਾਇ
ਮੋਹ ਲਿਓ ਨੇ ਇਕੋ ਲਿਸ਼ਕਾਰ
ਨੂਰੀ ਰੂਪ ਦੀ ਝਲਕ ਝਲਕਾਇ,

.. .. ..

ਵਾਹ ਵਾ ਪਜਾਰਨ ਜੀਓ ਤੇਰੇ ਚੋਜ !
ਵਾਹ ਵਾ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ ਤੇਰੀ ਮੌਜ !
ਉਰੇ ਉਰੇ ਪੈ ਅਗੰਮੋਂ ਅਗੰਮ,
ਪਰੇ ਪਰੇ ਪੈ ਸੁਗੰਮੋਂ ਸੁਗੰਮ,
ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੋ ਚਾ ਕਰੋ ਨਿਹਾਲ,
ਤੇਰੇ ਚੋਜਾਂ ਦੀ ਅਚਰਜ ਹੈ ਚਾਲ ।

ਛਿੱਡੀ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਤੂੰ ਕੌਣ ਨੀ ਮਾਈ ?

ਉੱਤਰ—ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਜਾਈ, ਪਰ ਦਹੀਂ ਨਾਂ,
ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਜਾਈ, ਪਰ ਮਲਾਈ ਨਾਂ,
ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਜਾਈ, ਪਰ ਮੱਖਣ ਬੀ ਨਾਂ,
ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਜਾਈ, ਪਰ ਲੱਸੀ ਬੀ ਨਾਂ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ਮਾਈ ?

ਉੱਤਰ—ਕੰਨਾਂ ਪਿਛੇ ਹਥ ਧਰਕੇ ਸੁਣੀਂ ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ !
ਮੈਂ ਊਂ ਛਿੱਡੀ, ਛਿੱਡੀ, ਛਿੱਡੀ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਫਿਰ ਮਾਈ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਾ ਨਾ ਹੋਈ ?

ਉੱਤਰ—ਨਾ ਵੇ ਵੀਰਾ ! ਐਉਂ ਨਾ ਆਖ,
ਮੈਨੂੰ ਮਲ ਲੈਂਦੀ ਏ ਸੁਆਣੀ
ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਓਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕੂਲੇ,
ਗਲਦੇ ਹੋਨ ਪੀਆ ਦੇ ਗਲ ਜਾਇ
ਸੁਣ ਵੇ ਵੀਰਾ !
ਮੈਨੂੰ ਮਲਦੀ ਹੈ ਸੁਆਣੀ
ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਆਪ,
ਪੀਆ ਤਕ ਤਕ ਕੇ ਚਿਹਰਾ
ਪਿਆ ਹੁੰਦੇ ਨਿਹਾਲ ।
ਸੁਹਣੇ ਸਾਂਈਆਂ ਨੇ ਦਿਤਾ ਈ ਮਾਣ
ਅਸਾਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਜੋਗ,
ਹਾਂ
ਅਸਾਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਜੋਗ ।

ਅਹੋ ਹਨ ਭਾਗ ਸਹੀਓ ਨੀ !
ਜੋ ਇਸ਼ਨਾਨਜਾ ਹੈ ਇਸ ਗੰਗੇ,
ਤੇ ਚਖਿਆ ਨੀਰ ਜਿਸ ਇਸ ਦਾ
ਉਹ ਰਸਭੂਮੀ ਦਾ ਭੂਪਮ ਹੈ । ੪.

ਹਾਂ ਵਗਦੀ ਰਹੁ ਸਦਾ ਗੰਗੇ !
ਸ਼ਨਾਨੰ ਦਾਨ ਦੇਂਦੀ ਰਹੁ,
ਤੇ ਪਾਵਨ ਸਭ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਰਹੁ,
ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਮ ਹੈਂ । ੫.

ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਨਾਨੰ ਨੇ
ਹੈ ਤਨ ਮਨ ਠਾਰਿਆ ਸਾਰਾ,
ਤੇਰੇ ਆਚਮਨ ਜੀਵਾਇਆ
ਸਪਰਸ਼ ਪਾਰਸ ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ੬.

ਉਤਰਨਾ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਤੇਰਾ
ਤੇ ਦਿਲ ਭੂਮੀ ਤੇਂ ਵਹਿਣਾ ਜੋ
ਹੇ ਗੰਗੇ ! ਹੈ ਅਨੂਪਮ ਏਹ
ਅਨੂਪਮ ਹੈ, ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ੭.

ਫੇਰਾ ਪਾ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ

ਨਜ਼ਰਾਂ ਬਚਾਕੇ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਪਉੜੀਆਂ,
ਮਲਕੜੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਧੁਰ ਛੱਤੇ,
ਤੱਕੀ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਲ ਉੱਪਰ ਨੂੰ, ਉੱਪਰ
ਗੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੇ
ਮਾਰੀਆਂ ਵਾਜਾਂ
'ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਥੱਕ ਗਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ,
ਢੇ ਪਏ ਛੱਪਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰੇ ।

... ...

ਕੋਈ ਲੱਗ ਗਿਆ ਗਲ ਮੇਰੇ !
ਮੈਂ ਤ੍ਰਬੁਕੀ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਨੈਣ,
ਆਹ ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਸੀਤਲ ਪੌਣ
ਜੋ ਠੰਢੀਆਂ ਰਹੀ ਸੀ ਪਾ ।
ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਉੱਚੀ ਕੂਕਾਂ
'ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਜਗਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਨਾਉਣਾ
ਹੁਣ ਰਹਿ ਗਿਆ ਏ ਦੂਰ ਹੇਠ,
ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਹੋ ਨੇੜੇ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪੁਚਾਉਣੀ ਏ ਕੂਕ
'ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !

... .

ਚੰਦ ਆ ਗਿਆ ਅਸਮਾਨੀਂ
ਪਰ ਚਾਂਦਨੀ ਉਤਰ ਪਈ ਹੇਠ,
ਮਗਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸਾਂ ਮੈਂ
ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਮੱਥਾ ।
ਤ੍ਰਬੁਕ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਮੇਰੇ ਨੈਣ
ਕੌਣ ਸੀ ਪਿਆ ਚੁੰਮਦਾ ਮੱਥਾ ?
ਤੁਸੀਂ ! ਹੈਂ ਤੁਸੀਂ ? ਨਹੀਂ,
ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਚਾਦਨੀ
ਜੋ ਚੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਮੱਥਾ ।

.. ..

ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਮਨਾ ! ਹੋ ਨ ਗ਼ਾਫਲ,
ਕੂਕੀ ਚਲ, ਕੂਕੀ ਚਲ, ਕੂਕੀ,
ਲੈ ਹੁਲਾਰੇ ਪਰ ਕੂਕਾਂ ਨਾ ਭੁੱਲ,
ਸੁਣ ਰਹੇ ਨੀ ਮਨਾ ! ਤੇਰੈ ਸਾਂਈਂ,
ਕੂਲੇ ਦਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਏ ਨੀ ਸੁਣਦੇ
ਡੋਰੀਆਂ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ।

.. ...

ਮੈਂ ਫੇਰ ਤ੍ਰਬੁਕੀ :
ਕਿਸਨੇ ਕਿਹੈ ? 'ਤੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ'
'ਆ ਰਹੇ ਨੀ ਤੇਰੇ ਓ ਸਾਂਈਆਂ';
ਹੈਂ....
ਕਿਸਨੇ ਸੁਣਾਈ ਏ ਸੋਇ ?
ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਪਰ ਸੁਣੀ ਮੈਂ ਆਪ ।
ਹਾਂ, ਉਂਞ ਬੀ ਹੋ ਗਈ ਏ ਦੇਰ,
ਹੋਸਣ ਆਉਂਦੇ, ਆਉਂਦੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ।
ਮਨਾਂ ! ਕਰ ਲੈ ਆਰਤੀ ਤਿਆਰ,
ਮਤਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਤੂੰ ਬੇ ਤਿਆਰ ।

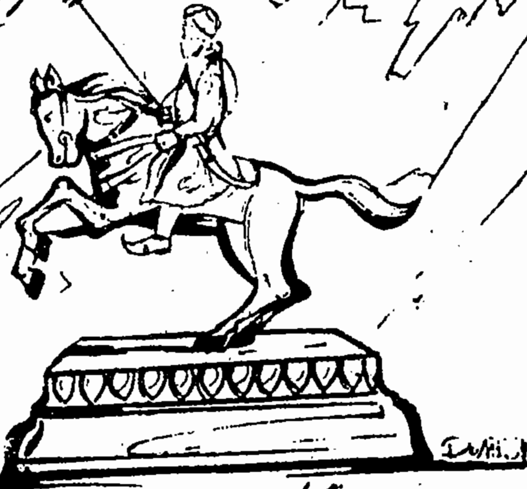
.. ..

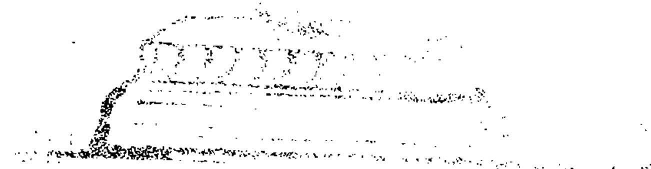
ਬਾਲ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਸਪੱਟ
ਦੀਵੇ ਚਉਮੁਖੀਏ ਵਿਚ ਘੱਤਿਆ ਘਿਉ ।
ਵੱਟੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਚਹੁ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ।
ਕੀਤੀ ਧੂਪ ਦੀ ਬੱਤੀ ਫਿਰ ਖਲੀ,
ਚੰਦਨ ਬੂਰ ਪਾ ਧਰਿਆ ਕਾਫੂਰ;
ਫੇਰ ਲੀਤਾ ਚਕਮਾਕ ਸੰਭਾਲਿ,
ਕਿ
ਆਇਆਂ ਦੀ ਬਿੜਕ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ
ਝਾੜ ਲਵਾਂਗੀ ਅੱਗ ਤੁਰੰਤ;
ਲਊਂ ਆਰਤੀ ਝਟ ਜਗਾਇ ।
ਗਲੇ ਪਾਵਾਂਗੀ ਸਿਹਰਾ ਮੈਂ ਉੱਠ,
ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਤੇ ਧਰਾਂਗੀ ਸੀਸ ।
ਆਰਦੀ ਲੈਸੀਆਂ ਫੇਰ ਉਤਾਰ ।

.. ...

ਵਰਸ ਰਹੀ ਏ ਤ੍ਰੇਲ-ਫੁਹਾਰ ।
ਭਿੰਨੀ ਰਹੀ ਏ ਹੋ ਸਭ ਰੈਣ ।
ਭਰਦੀ ਅਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪਈ ਏ ਮਿਠੀ—
ਮਿਠੀ ਰਸ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ।

ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ

ਉਥਾਨਕਾ

ਮੂਸਨ ਮਸਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਰਹੀ ਜੁ ਅੰਬਰੁ ਛਾਇ ॥
ਬੀਧੇ ਬਾਂਧੇ ਕਮਲ ਮਹਿ ਭਵਰ ਰਹੇ ਲਪਟਾਇ ॥
[ਚਉਬੋਲੇ]

ਇਸ ਦਿੱਸਦੇ ਵੱਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਝਰਨਾਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਅਣਦਿੱਸਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਖੋਹਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਖਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸਦੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਅਲੌਕਿਕਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਇਹ ਅਕਸ ਜਾਪਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਕੋਈ ਐਸੀ ਰਸਾਇਨ, ਕੋਈ ਐਸੀ ਕਾਯਾਂ ਪਲਟ ਬਿਜਲੀ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰੂਪ ਤੋਂ ਅਰੂਪ ਤੇ ਅਰੂਪ ਤੋਂ ਰੂਪ ਨਕਸ਼ੇ ਪਲਟਣੇ ਇਸ ਦੇ ਸੁਭਾਵਕ ਚਮਤਕਾਰੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਦੀ ਇਹ ਕੁੰਜੀ ਹੈ ਜੋ ਦਿੱਸਦੇ ਦੇ ਮਗਰ ਬੈਠੀ ਵਯਾਪਕ ਤੇ ਸਤਜਸਰੂਪ ਹਸਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਂਦੀ ਤੇ ਉਸ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

'ਅਣਦਿੱਸਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਵਯਾਪਕ ਸਰੂਪ' ਦਾ ਝਲਕਾ ਇਸ ਦਿੱਸਦੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਅਕਸ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਉਂ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਯਾਰ ਦਾ ਮਾਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਉਛਾਲੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਪਣੇ ਕਾਰਣ ਸਤਿਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਵੱਲ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਦਿੱਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੀ ਪਰਸਪਰ ਉਛਾਲੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਉਹ ਕਈ ਰੂਪ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਉਹ ਬੇਗ਼ਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉੱਨਾ ਉਹ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਪਯਾਰ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਰੰਗ ਹੈ। ਦਿਲ ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਉੱਛਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਿਲਨਾ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਮਹਿਰਮ ਤੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿਸ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮਿਲਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਹਿਰਮ, ਮਾਲਕ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਦਿਲ ਮੇਲ ਖਾਣਗੇ, ਸੋ ਉਹ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿ ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਦੇ ਧੁਹ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਦਾਮਨਿਕ ਹੋ ਵਜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਹਿਤ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਦੋਹੁੰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੰਘ ਗਈ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪਯਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਇਕ ਅੱਖ-ਚੁੰਧਯਾਊ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਇਕ ਰਾਜ ਰਾਣੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਚਮਕਾਰਾ ਮਾਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਜ ਰਾਣੀ ਦਾ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ-ਪ੍ਰਿਯ ਪਤੀ ਨਾਲ ਜੋ ਪਯਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਅਗਲੇ ਪੱਤ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਕੁਛ ਹਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰਿਯ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਹਿਤ ਸੀ; ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਗਯਾਨਵਾਨ ਅਰ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਯਾਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਤੇ ਹੋਏ ਹ੍ਰਿਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਙ ਪਾਰਦਰਸ਼ਕ ਅਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਸੀ, ਵਹਿਣ ਯਾ ਰੋੜ੍ਹ ਵਾਲੀ ਭਾਂਤ ਦਾ ਮੋਹ, ਹੁੱਬ ਕਿ ਪਯਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਸ੍ਵਛਤਾ ਭਰਿਆ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਉਹ ਅਪਣੀ ਪਯਾਰੀ ਨੂੰ ਬੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਉਸ ਨਾਲ ਉਮਡੇ ਹੋਏ ਪਯਾਰ ਵਿਚ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਰੰਗਣ ਦਾ ਟਿੱਪਣ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਸ ਦਾ ਆਤਮਾ 'ਨਾਮ ਦਾਨ' ਅਰ 'ਜੀਅ ਦਾਨ' ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਉੱਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਤਿੱਖੇ ਵੇਗ ਵਾਲਾ ਪਯਾਰ ਦਾਤੇ ਦੇ ਦਾਨ ਨਾਲੋਂ ਦਾਤੇ ਵੱਲ ਵਧੀਕ ਰੁਖ਼ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਅਰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦਾਤੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਾਤੇ ਦੀ ਉੱਚ ਦਾਤ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਾਤ ਤੋਂ ਬੇਲੋੜ ਭਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਦਾਤੇ ਦੇ ਦੇਹ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਹਲ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੋ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਓੱਕੀ ਹੀ ਬੁੰਨੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਰਾਣੇ ਦੀ ਕੰਨਯਾਂ, ਸਿੱਖ ਮਾਤਾ ਦੀ ਦੁਲਾਰੀ, ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਲੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ-ਪਤੀ ਦੀ ਨਾਰ, ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਦੇ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਨਿੱਤਨੇਮ, ਨਾਮ ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹੁੰਦੀ ਸੀ; ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਧਰਮ ਭਾਵ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਪਤੀ-ਪਯਾਰ ਦੀ ਕਾਂਗ ਵਿਚ ਓਹ ਪਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਯਾਰ ਦੇ ਰੌ ਵਿਚ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਣ ਅਪਣਾ ਵਖਰਾ ਸਾਫ਼ ਪਰਕਾਵ ਦਿਖਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ; ਜਿੱਕੁਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਪਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਰੇ ਦਿੱਸਦੇ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਦੀ ਬਹੁੱਲਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਾਨਣੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ, ਅਰਥਾਤ ਏਹ ਗੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਲਕਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੇ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਖੜੇ ਪਯਾਰ ਦੇ ਹਿਲੋਰਿਆਂ ਦੀ ਥ੍ਰੱਰਾਟ ਵਿਚ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੇ।

ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਪਾਰਲੌਕਿਕ ਰਸ ਤੇ ਨਕਸ਼ ਦਾ

ਹਾਲ ਕੁਝਕੁ ਸੁਝਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵੇਰਵੇ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਡਿੱਠਾ ਕਿ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਸੱਤਜਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਹ ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ, ਸਗੋਂ ਦਾਤੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ, ਦਾਤੇ ਦਾ ਪਜਾਰ, ਦਾਤੇ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ; ਪਤੀ ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਕਦਰ ਯੋਗ ਤੇ ਪਜਾਰਾ ਹੋ ਭਾਸਿਆ। ਰਾਣੇ ਦਾ ਇਹ ਯਤਨ ਕਿ ਨਿਰੇ ਮੋਰੇ ਨਾਲ ਅਤੁੱਟ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਲੀਨਤਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਪਲਟ ਗਿਆ। ਆਸਤਕ ਭਾਵ ਵਿਚ ਅਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ ਅਰ ਏਹ ਭਾਵ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਡੂੰਘੇ ਸਿੰਜਰ ਗਏ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪਤੀ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਐਨੀਂ ਵਧੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਨਜ਼ੀਰ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਮਨੁੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਨੀ ਕਠਨ ਹੈ। ਰਾਣੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਅਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵਰਗਾ ਆਤਮ ਅਵਸਥਾ ਅਰੂੜ੍ਹ, ਭਗਤ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ, ਪਰ ਕਾਦਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨੇ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਸੱਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਭਿਜਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਵੋ, ਜੋ ਰਾਣੇ ਜੀ ਦਾ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਨ, ਖ਼ਲਕ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਕ ਦੇ ਸਦਾ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹ੍ਰਿਦਾ ਅਰ ਰਜ਼ਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅਰੂੜ੍ਹ ਚਿੱਤ ਪਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉੱਥੇ ਰਜ਼ਾ ਦੀ ਮੌਜ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਗੁਰੂ, ਪੰਥ ਅਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਫਲ ਕਰ ਲਿਆ ਅਰ ਇਹ ਬੀਰ ਰਸੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ :—

ਜਬ ਆਯੁ ਕੀ ਔਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ
ਅਤਿ ਹੀ ਰਣ ਮੈਂ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ ॥

ਰਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ; ਉਸ ਦੇ ਪਜਾਰ ਸਰੂਪ ਦਿਲ ਨੇ—ਜੋ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅੱਗੇ ਮੱਥੇ ਰਖੇ ਇਕ ਚਿਤ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿਚ ਬਿਤਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਕੇ ਬਿਜੈ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਵਾਪਸ ਆਵੇ-ਨੇ ਇਸ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਸਟ ਨੂੰ ਮੂਲ ਨਾ ਸਹਾਰਿਆ ਅਰ ਘੜੀਆਂ ਸਾਸਾਂ ਤੱਕ ਨੌਬਤ ਪਹੁੰਚੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤਾਂ ਸੱਥਰ ਹੀ ਲੱਥੀ ਪਈ ਰਹੀ, ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਨਾ ਬਿਨਸਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵੱਲ ਹੋ ਗਈ।

ਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬੀ ਸੱਖਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਸਨ ਰਾਜਰਾਣੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸੀ। ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੁਆਈ ਸੀ। ਜੁਆਈ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਰਾਣੇ ਨੇ ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ; ਕਿਉਂਕਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ ਨਹੀਂ; ਸ਼ਰੀਕਾ ਸਾਰਾ ਨਿਰਵੰਸ਼ ਸੀ ਤੇ ਏਹ ਜੁਆਈ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਸਤਿਸੰਗੀ ਦਾ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਸਨੇਹ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਭਾਵ ਡੂੰਘਾ ਸੀ। ਜੁਆਈ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਸੀ, ਸੋ ਧੀ ਦੇਕੇ ਰਾਜ ਬੀ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰਾਣੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਆਂਢੀ ਗੁਆਂਢੀ ਸੜਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਪਹਾੜੀ ਦੌਰਾ ਤੇ ਹੁਣ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਜੰਗਾਂ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਹਿਮ ਬਿਠਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਠਨ ਹੈ; ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਰਾਣੇ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬੀ ਅਰ ਜੁਆਈ ਹੋਕੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਰ ਬੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਝਗੜਾ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਵਧੀਕ ਹੱਕਦਾਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੈਸੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਰਾਣਾ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਹੁਣ ਰਾਣੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਨੇ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਬੀ ਸੁੰਞੀ ਕੀਤੀ; ਸਿਵਾ ਇਸ ਵਿਧਵਾ ਵਿਛੋੜੇ ਮਾਰੀ ਦੇ ਕੋਈ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਬਿਹਰੋਂ-ਕੁੱਠੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਜੰਜਾਲ ਬੀ ਗਲੇ ਪਿਆ। ਤਦ ਬੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਵਹਿਣਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਤੀ ਦੇ ਦਾਹ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਿਭੂਤ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਨਦੀ (ਜਲ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਸਮਾਧ ਬਣਵਾਈ। ਮਾਤਾ ਆਦਿ ਰੋਕਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਕ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਫੇਰ ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਚਿਤੇਰੇ ਅਰ ਪੱਥਰ ਘਾੜੇ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਰਾਣੇ ਦੇ ਕੱਦ ਦਾ ਇਕ ਚਿੱਟਾ ਬੁੱਤ ਬਣਵਾਯਾ ਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉੱਥੇ ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਤਬ ਅਪਣੇ ਅਟੁੱਟ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਕਰਦੀ ਅਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲਦੀ। ਰਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਤਾ ਦੀ ਅਕਲ ਨੂੰ, ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਡਰ ਨੂੰ ਕਿ ਸਿਖ ਬਲੀ ਹਨ, ਨਿਭਦਾ ਗਿਆ। ਅਨੇਕ ਉਪਾਵ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਹੋਏ, ਪਰ ਨਿਸ਼ਫਲ ਗਏ, ਅੰਤ ਰਾਣੀ ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਜੋਗ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ। ਤੱਦ ਸੰਪੂਰਨ ਤੇ ਸੁੱਛ ਸਗਯਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਬਾਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਣਨ ਲੱਗੀ ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮ ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤੇ ਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬੀ ਪੂਰਨ ਹੋਈ। ਇਸ ਦਾ ਪਤੀ-ਪਜਾਰ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਸ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲੱਛਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਤੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਮਗਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਦਰਦਨਾਕ ਘਟਨਾਂ, ਅਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਤੀਬਰ ਵਿਰਲਾਪ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਬੀਸ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਮ ਵਿਰਾਮ ਯਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਪਰ, ਤਾਲ ਅੰਤਮ ਹੈ। ਅੰਤਮ ਵਿਰਾਮ ਨੌਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਪਰ, ਦੀਰਘਾਂਤ, ਹੈ; ਅੰਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹ੍ਰੱਸ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀ ਦੀਰਘ ਹੈ ਯਾ ਦੋ ਹ੍ਰੱਸ੍ਵ। ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਤੁਕਾਂਤ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਆਵੱਸ਼ਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤਾਤਪਰਜ ਨੂੰ ਸਫੁਟ ਛੇਵੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਯਾਨ ਨਾ ਕਰਨੇ ਤੇ ਸਾਫ ਅਰਥ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਛੰਤ ਤੁਕਾਂਤ ਨਾ ਮਿਲਵੇਂ ਹੀ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਐਸੇ ਛੰਦ ਘੱਟ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਸਿਰਖੰਡੀ ੨੧ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ। ੨੨, ੨੩ ਤੇ ੩੦ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸਿਰਖੰਡੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚਾ[1] ਬੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਐਸੇ ਛੰਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਲਾਤੀਨੀ, ਯੂਨਾਨੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪੁਸਤਕ ਬਲੈਂਕਵਰਸ (ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ) ਲਿਖੇ ਪਏ ਹਨ।

ਕਰਤਾ

---

[1]ਵੇਖੋ ਮਾਝ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਪਉੜੀ ੧੭ ਤੇ ੨੧ ਨਾਲ ਆਏ ਸਲੋਕ।

੧. ਸਮਾਧ

ਪੱਧਰ ਇੱਕ ਮਦਾਨ ਪਰਬਤ ਘੇਰਿਆ,
ਛੋਟਾ ਪਰ ਰਮਣੀਕ, ਸੁਥਰਾ, ਸੋਹਿਣਾ,
ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਂਚਲ ਧਾਰ, ਜੋਤੋਂ ਵਿੱਥ ਤੇ
ਲਹਿਲਹਿ ਸਬਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ।
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਬ੍ਰਿੱਛ, ਬੂਟੇ ਬੂਟੀਆਂ
ਉੱਗੇ ਥਾਈਂ ਥਾਉਂ ਲਹਿਰੇ ਲੈ ਰਹੇ।
ਨਦੀ ਪਹਾੜੀ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਸੀਤ ਦੀ
ਵਗਾਦੀ ਪੱਧਰ ਏਸ, ਉੱਤੋਂ ਉਤਰਕੇ।
ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿ ਡਿਗਦੀ ਹੇਠ ਨੂੰ।
ਨਰਮ ਨਰਮ ਏ ਸ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ। ੧੦

ਸੁੰਦਰ ਇੱਕ ਸਮਾਧ ਕੰਢੇ ਏਸ ਦੇ
ਉਸਰੀ ਖੜੀ ਸੁਢਾਲ ਚੂਨੇ ਗੱਚ ਹੈ।
ਗੁੰਬਦ ਫਾੜੀ ਦਾਰ, ਲਾਂਭੇ ਕਲਸੀਆਂ,
ਕਲਸ ਸੁਨਹਿਰੀ ਨਾਲ ਖੜਾ ਵਿਚਾਲੜੇ।
ਚਿੱਟਾ ਮਰਮਰ ਸੰਖ ਅੰਦਰ ਲੱਗਿਆ।
ਅਬਰੀ ਦਾਰ ਸੰਜਾਫ ਲੱਗੀ ਨਾਲ ਹੈ।
ਅੰਡਾਕਾਰ ਸਮਾਧ ਗੁੰਬਦ ਹੇਠ ਹੈ
ਕਾਰੀਗਰੀ ਅਜੀਬ ਬਣੀ ਜੁ ਨਾਲ ਹੈ।
ਉਪਰ ਏਸ ਸਮਾਧ ਫੁੱਲ ਸੁਹਾਵਣੇ
ਪਜਾਰੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚੁਣ ਚੁਣ ਹਨ ਧਰੇ ੨੦

ਧਰੇ, ਸੁ ਪਏ ਅਡੋਲ ਮਾਨੋਂ ਬੋਲਦੇ :—
'ਟੁੱਟੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸੰਗ ਏਥੇ ਆ ਟਿਕੇ।
'ਨਾਂ ਹੁਣ ਧੁੱ। ਨ ਪੌਣ ਸਾਨੂੰ ਛੇੜਦੀ।
'ਗਏ ਬਖੇੜੇ ਛੱਡ, ਸੁਖੀਏ ਹੋ ਗਏ,
'ਸਭ ਤੋਂ ਹੋਏ ਅੱਡ ਰਹੇ ਬਿਰਾਜ ਹਾਂ।
'ਸੋਭਾ ਕਰੇ ਨ ਕੋਇ; ਨਿੰਦਾ ਕੋ ਨਹੀਂ
'ਦੇਖ ਨ ਸੜਦਾ ਕੋਇ; ਮੁੱਕੀ ਈਰਖਾ।
'ਹਰਖ ਨ ਸੋਗ,ਵਿਜੋਗ ਝਗੜੇ ਹੈਂ ਨਹੀਂ।
'ਰੰਗ ਗਏ ਰਸ ਨਾਲ, ਇਕਰਸ ਹੋ ਰਹੇ।
'ਕੇਹੀ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਏਸ ਉਜਾੜ ਦੀ !' ੩੦

ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਸਮਾਧ ਅੱਖਰ ਸੋਹਿਣੇ
ਸੰਗ ਸਿਤਾਰੇਂ ਨਾਲ ਜੜੇ ਉਕੇਰ ਕੇ।
ਜਿਸਦੀ ਏਹ ਸਮਾਧ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਤਿੱਥ ਉਕਰੀ ਨਾਲ ਹੈ।
ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਵਾਕ ਸਿਰ ਤੇ ਅੰਕਿਆ,
ਸੁੰਦਰ ਨਾਲ ਸਲੋਕ ਇਹ ਬੀ ਚਮਕਦੇ :—

'ਮੁਆ ਜੀਵੰਦਾ ਪੇਖੁ ਜੀਵੰਦੇ ਮਰਿ ਜਾਨ੍ਹਿ ॥
'ਜਿਨ੍ਹਾ ਮੁਹਬਤਿ ਇਕ ਸਿਉ ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨ ॥'
[ਮਾ: ਡ: ਮ: ੫, ੨੩]

'ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਡੁਖੁ ਵਿਣੁ ਡਿਠੇ ਮਰਿਓਦਿ ॥
'ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਹੀ ਨਾ ਧੀਰੇਦਿ ॥'
[ਮਾ: ਡ: ਮ: ੫, ੧੯]

ਤੁਕਾਂ ਅਜਾਇਬ ਏਹ ਚਮਕਣ ਚੰਗੀਆਂ
ਪੜ੍ਹੀਏ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰ ਰੋਣ ਨ ਠੱਲ੍ਹੀਏ।
ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹਾਲ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿ ਰਹੀ।
ਦੂਜੀ ਕਹੇ ਹਵਾਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਓਸਦਾ ੪੦

ਜੋ ਓਸ ਦੇ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਲਬੀਂ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ।
ਸਮਾਂ ਅਡੋਲ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲੜੀ।
ਛਾਇਆ ਨਾਲ ਸੁਹਾਉ ਚੁੱਪ ਇਕਾਂਤ ਦਾ।
ਪੰਛੀ ਗਾਵਣ ਰਾਗ 'ਲਾਪ ਸੁਹਾਵਣੇ।
ਰਹੀ ਉਦਾਸੀ ਛਾਇ ਵਿੱਚ ਇਕਾਂਤ ਦੇ।
ਤੁਰਦੀ ਆਵੇ ਨਾਰਿ ਦੂਰੋਂ ਇੱਕ ਹੈ
—ਗੰਦਲ ਕ੍ਵਾਰੀ ਵਾਂਙ ਪਤਲੀ ਡੀਲ ਦੀ—
ਜੋਬਨ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਉ, ਉਮਰ ਜੁਆਨ ਹੈ।
ਚਿਹਰਾ ਚੰਦੋਂ ਵੱਧ, ਮੁਹਿਰਾ ਮੋਹਿਣਾ,
ਇੱਕੋ ਸਾਰ ਨੁਹਾਰ ਫਬਨਾਂ ਵਾਲੜੀ। ੫੦

ਪਰ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਭੂਕ ਹੈ।
ਓਹੁ ਗੁਲਾਬੀ ਭਾਹ ਉਮਰੇ ਏਸ ਜੋ
ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇਂਦੀ ਸੋਹਿਣਾ
ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵੇ ਮੂਲ ਉਡੀ ਹੈ ਕਿਤੇ,
ਜਾਂ ਚਿੰਤਾ ਹਥ ਆਇ ਖਾਧੀ ਹੈ ਗਈ।
ਅੱਖਾਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਤ ਪਰ ਗ਼ਮ ਘੇਰੀਆਂ,
ਰੋ ਰੋ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਾਫ, ਥੱਲੇ ਲੱਥੀਆਂ
ਦੇਖੋ ਠੰਢੇ ਸਾਹ ਭਰਦੀ ਆਉਂਦੀ
ਸ਼ੋਕ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ, ਸੁਰ ਤਨ ਹੋਰ ਹੈ,
ਪਹੁੰਚੀ ਪਾਸ ਸਮਾਧ, ਠਹਿਰੀ ਤ੍ਰਬੁਕ ਕੇ, ੬੦

ਵਗਦੇ ਜਲ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਕੰਨੀਂ ਆ ਪਿਆ।
ਪਰਤ ਨਦੀ ਦੀ ਵੱਲ ਦੁਇ ਹਥ ਜੋੜਦੀ;
ਅੰਝੂ ਭਰ ਕੇ ਨੈਣ ਕਰਦੀ ਬੇਨਤੀ :—
'ਹੇ ਵੀਰਾ ਦਰਿਯਾਉ! ਰੌਲਾ ਪਾ ਨਹੀਂ।
'ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੌੜ, ਖੜਕ ਨ ਹੋ ਜਿਵੇਂ।
'ਤੇਰਾ ਮਤ ਖੜਕਾਰ ਪਹੁੰਚੇ ਅੰਦਰੀਂ,
'ਮਤੇ ਦਰ ਹੋਇ ਉਚਾਟ ਪਜਾਰੇ ਸੰਦੜੀ,
'ਸੁੱਤਾ ਲੰਮੀ ਤਾਣ, ਪਾਸਾ ਨਾ ਲਏ
'ਬਹੁਤ ਬਰੇਵੇਂ ਝੱਲ, ਲੀਤਾ ਚੈਨ ਸੁ;
'ਗੂੜ੍ਹੀ ਛਾਈ ਨੀਂਦ ਤੂੰ ਉਟਕਾਇ ਨਾ। ੭੦

'ਕਰਨੇ ਦੇਹ ਸੁ ਨੀਂਦ ਨੀਂਦ ਸੁਲੱਖਣੀ।
'ਰੌਲਾ ਵੀਰ! ਨ ਪਾ, ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਗਈ।
'ਰੁਮਕੇ ਰੁਮਕੇ ਜਾਹੁ ਸਹਜੇ ਤਿਲਕਦਾ।'
ਏ ਕਹਿ ਰਿਦਾ ਕੜੱਕ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅੱਥ੍ਰ ਮਾਰ ਉਛਾਲ ਅੱਖੀਂ ਆ ਚੜ੍ਹੇ;
ਵਹੇ ਬੰਨ੍ਹ ਪਰਵਾਹ ਛਹਬਰ ਲਾਂਵਦੇ
ਸਿਰ ਘੁੰਮਜਾ ਤੇ ਘੇਰ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗਿਆ,
ਡਿੱਗੀ ਨਾਲ ਚੁਫਾਲ ਦੇਹੀ ਨਾਰ ਦੀ
ਲੈਂਦੀ ਲੰਮੇ ਸੁਾਸ ਮਾਰੀ ਸ਼ੋਕ ਦੀ
ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਈ ਨਿਢਾਲ ਓਥੇ ਸੀ ਰਹੀ। ੮੦

ਸੁਰਤੀ ਨੇ ਪਰਤਾਇ ਫੇਰ ਉਠਾਲਿਆ।
ਸੰਭਲ ਕੇ ਹੁਣ ਨਾਰਿ ਝੋਲੀ ਆਪਣੀ
ਪਹੁੰਚੀ ਕੋਲ ਸਮਾਧ, ਝੁਕਦੀ, ਨੀਉਂਦੀ,
ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਵਾਂਙ ਸਿਕ ਸਿਕ ਵੇਖਦੀ।
ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਕਰ ਜੋੜ ਰੋ ਰੋ ਆਖਦੀ :—
'ਵਾਹ! ਪਜਾਰੇ ਸਿਰਤਾਜ ਅਪਣੀ ਨਾਰ ਨੂੰ
'ਚਿੰਤਾ ਖੂਹੇ ਪਾਇ, ਕੀਤੋ ਬਾਉਲੀ।
'ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥ ਜੋੜ ਹਾਵੇ ਕਰ ਰਹੀ:
'ਤੈਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਜਾਣ ਚਹੇ ਜਗਾਣ ਨਾ,
'ਮੂਰਖ ਜਾਣੇ ਨਾਹਿੰ ਤੂੰ ਹੈਂ ਜਾਗਦਾ। ੯੦

'ਜਾਗ ਰਿਹਾ ਸਚਖੰਡ ਸੁੱਤਾ ਜਾਪਦਾ।
'ਐਥੇ ਸੁੱਤਾ ਜਾਣ ਕਰੇ ਬਿਅੱਦਬੀ।
'ਬਖਸ਼ੀਂ, ਕੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ! ਭੁੱਲਾਂ ਮੇਰੀਆਂ।
'ਹਾ ਹਾ! ਕੰਤ ਸੁਜਾਨ ਸੁੱਕੇ ਸਾਰੜੇ
'ਕੱਲ ਚੜਾਏ ਸੀਗ ਜਿਹੜੇ ਫੁਲ ਮੈਂ
'ਹੱਥ ਨ ਤੁਸਾਂ ਹਿਲਾਇ ਸੁੱਟੇ ਕਰ ਪਰੇ।
'ਵਾ ਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾਲ, ਸਿਰ ਦੇ ਮਾਲਕਾ!
'ਸੇਵਾ ਦਾਸੀ ਜੋਗ ਰੱਖੀ ਆਪਨੇ।'
ਬੇਹੇ ਫੇਰ ਸਮੇਟ ਸਿਹਰੇ ਸੱਟ ਕੇ
ਦਿੱਤੇ ਨਵੇਂ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੱਢੇ ਝੋਲੀਓਂ। ੧੦੦

ਬੀਨ ਬੀਨ ਸਹਿਲਾਇ ਇੱਕੁਰ ਲਾਂਵਦੀ
ਜਹੂਰੀ ਜੀਕੁਰ ਹੱਟ ਲਾਲਾਂ ਲਾਉਂਦਾ।
ਖੁੱਲੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਫਿਰ ਚਿਤ੍ਰਦੀ
—ਵਾਂਙ ਚਿਤੇਰੇ ਆਪ— ਸਿਲ ਦੇ ਉੱਪਰੇ
ਅੱਖਰ ਬਣਦੇ ਜਾਣ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੇ
ਨਾਲੇ ਡਿਗਦੇ ਹੰਝੂ ਗੜਿਆਂ ਜੇਡੜੇ,
ਉਡਦੀ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਉ ਹੋਈ ਜਾਂਵਦੀ;
ਚੱਕਰ ਘੁੱਗੀ ਵਾਂਙ ਉੱਪਰ ਖਾਂਵਦੀ;
ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਹੋ ਰਹੀ।
ਅੱਖਾਂ ਬੱਧੀ ਟੱਕ ਝਮਕਣ ਭੁੱਲਿਆ; ੧੧੦

ਭੁੱਲ੍ਹਾਂ ਪਈ ਬਝੱਕ, ਮੀਟਣ ਵਿਸਰਿਆਂ;
ਬਦਨ ਅਡੋਲ ਅਹਿੱਲ ਮੂਰਤ ਵਾਂਗਰੇ;
ਪਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਾਰ ਹੱਥ ਸੁਹਾਵਣੇ।
ਅੱਖਰ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਬਣਾ ਲਏ।
ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਗਿਆ :—

ਜਿਸੁ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ ਤਿਸ ਆਗੈ ਮਰਿ ਚਲੀਐ ॥
ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ ਜੀਵਣਾ ॥
[ਵਾ: ਸਿਰੀ ਰਾ: ਮ: ੨. ੩]

ਲਿਖਕੇ ਸੁੱਧ ਸਲੋਕ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ;
ਚੁੰਮਦੀ ਸਿਲ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸਦਕੇ ਹੋਂਵਦੀ।
ਫੁੱਟਾ ਕੜ ਨੂੰ ਪਾੜ ਸੋਮਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।
ਬਿਹਬਲ ਹੋਇ ਅੱਤਿ ਲੰਘੀ ਹੋਸ਼ ਤੋਂ।
ਦਿਲ ਟੁੱਟਾ ਤੇ ਆਸ ਟੁੱਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ੧੨੦

ਲਟਕ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋਇ ਟੁੱਟੀ ਵੀਣ ਜਯੋਂ :—
'ਕਦੀ ਨ ਮਿਲਸੀ ਹਾਇ! ਸਾਈਂ ਪਜਾਰੜਾ?
'ਹੋਯਾ ਸਦਾ ਵਿਜੋਗ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ?
'ਮੈਂ ਕੱਲੀ! ਪਤਿਹੀਨ! ਮੈਂ ਪਤਿਹੀਨ ਹਾਂ?
'ਸਕਾਂ ਨ ਸੱਚ ਸਹਾਰ ਭਯਾਨਕ ਐਸੜੀ।
'ਹਾ ਹਾ ਮੇਰੇ ਲੇਖ! ਇਹ ਕੀ ਵਰਤਿਆ?
ਵਰਤਯਾ ਕਹਿਰ ਕਹਾਰ ਹੋਈ ਬੋਟ ਹਾਂ!'
ਐਦਾਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚ ਸੋਚੀਂ ਡੁੱਬਦੀ,
ਲਈ ਨਿਰਾਸਾ ਨੱਪ, ਟੁੱਟੀ ਆਸ ਤੋਂ।
ਪੁਤਲੀ ਜਿਉਂ ਹੋ ਦੰਦ, ਉੱਕਰ ਹੋ ਗਈ ੧੩੦

ਠੰਢੀ, ਚਿੱਟ ਚਟਾਕ ਸੁਰਤੋਂ ਸੱਖਣੀ,
ਬਰਫ ਸ਼ਿਲਾ ਦੇ ਵਾਂਙ, ਲੱਥੀ ਸੱਥਰੇ।
ਇੱਕੁਰ ਪਿਆਂ ਬਿਹੋਸ਼ ਘੜੀਆਂ ਬੀਤੀਆਂ।
ਇਕ ਆਈ ਮੁਟਿਆਰ ਇਸਨੂੰ ਟੋਲਦੀ;
ਦੇਖ ਪਈ ਬੇਹੋਸ਼ ਕੰਬੀ ਤ੍ਰਹਕ ਕੇ,
ਕਹਿੰਦੀ:'ਹਾ ਹਾ ਹਾਇ ਏ ਕੀ ਵਰਤਿਆ?
'ਦੇਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹੋਇ। ਥਿੜਕੇ ਪੈਰੁ ਨਾ।
'ਹਾ ਹਾ! ਕੀ ਹੈ ਹਾਲ ਪਜਾਰੀ ਰਾਜ ਦਾ?
'ਸੁੱਤੀ, ਮੁਈ ਕਿ ਹੋਸ਼ ਨੱਸੀ ਏਸ ਤੋਂ?
'ਹਾਇ ਪਿਆਰੀ ਰਾਜ ਪੈਰੀਂ ਆਪਣੇ ੧੪੦

'ਆਪ ਕੁਹਾੜੇ ਮਾਰ ਮਰੀਓਂ ਨਿੱਤ ਹੀ।
'ਵਹਿਣ ਦਿਨੇ ਤੇ ਰਾਤ ਤੈਨੂੰ ਪੈ ਰਿਹਾ,
'ਹਟਦਾ ਕਿਸੇ ਨ ਢੰਗ ਰਹੇ ਹਟਾਉਂਦੇ।'
ਇਉਂ ਕਹਿ ਅੱਗੇ ਹੋਇ ਟ੍ਰਹ ਟ੍ਰਹ ਵੇਖਦੀ,
ਪਿੰਡਾ ਠੰਢਾ ਨਾਰ ਬਰਫ ਸੁ ਵਾਂਗਰੇ
ਧੀਮੇ ਆਵਨ ਸਾਸ ਜਾਪਣ ਮੂਲ ਨਾ,
ਮੱਧਮ ਚਲਦੀ ਨਾੜ, ਹੋਸ਼ ਨ ਹੈ ਰਤੀ।
ਦੌੜੀ-ਦੇਖਣ ਸਾਰ — ਪਾਸੇ ਨੀਰ ਦੇ।
ਲੀਤਾ ਕਿਉਂ ਜਲਨਾਲ ਲਜਾਈ ਤੁਰਤ ਹੀ।
ਉਸ਼ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਛੱਟੇ ਮਾਰਦੀ। ੧੫੦

ਫਿਰ ਬੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਪਜਾਰੀ ਦੇਖਦੀ
ਦੰਦਣ ਦੇਖ ਹਰਾਨ ਹੋਈ, ਵੇਖਦੀ
ਕੋਈ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇ ਨੌਕਰ ਮਹਲ ਦਾ।
ਦਿਸਿਆ ਨਾਹੀਂ ਕੋਇ ਤਦ ਇਹ ਟੋਲਦੀ
ਖੀਸੇ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ?
ਕੁੰਜੀ ਨਿਕਲੀ ਇੱਕ; ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
-ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਇ- ਦੰਦਣ ਖੋਲ੍ਹਦੀ।
ਨਾਲੇ ਛੱਟੇ ਮਾਰ, ਘੁਟਦੀ ਦਬਾਂਦੀ
ਕਰਦਯਾਂ ਏ ਕੁਝ ਕਾਰ, ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਨੂੰ
ਹੋਸ਼ ਪਰਤ ਗਈ, ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ। ੧੬੦

ਸਿਥਲ ਹੋ ਗਈ ਦੇਹਿ ਏਸ ਦਰੇੜ ਥੀਂ,
ਸਕਦੀ ਉੱਠ ਨ ਬੈਠ, ਬੋਲ ਨ ਹੰਘਦੀ।
ਸਖੀ ਸਿਰ੍ਹਾਣੇ ਬੈਠ ਗੋਦੀ ਆਪਣੀ
ਸਿਰ ਨੂੰ ਰਖਕੇ ਫੇਰ ਹਥ ਸਿਰ ਫੇਰਦੀ।
ਲੈਂਦੀ ਆਪ ਬਲਾਇ ਵਾਰੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਕਹਿੰਦੀ: ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਰਾਣੀਏ!
'ਟੁਕ ਟੁਕ ਟੁਕੜੇ ਹੋਇ ਜਾਉਂ ਚੁਖੰਨੀਆਂ
'ਪਜਾਰੀ! ਕਰ ਸੰਤੋਖ; ਧੀਰਜ ਧਾਰ ਲੈ।
'ਭਾਵੀ ਸਦਾ ਅਮੇਟ ਮਿਟਦੀ ਨਾ ਕਦੇ।
'ਟਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਟਲਾਇ ਕਰੋ ਬਥੇਰੜਾ; ੧੭੦

'ਤਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ ਇਸ ਨੂੰ ਝੱਲੀਏ।
'ਜੇ ਵਹਿਣਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਜਾ ਕੇ ਕੁੱਦੀਏ
'ਪਈਏ ਨਾਹੀਂ ਪਾਰ, ਥਾਹੁ ਨ ਲੱਭਦੀ।
'ਵਹਿਣ ਬੜਾ ਦਰਿਯਾਉ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀਆਂ
'ਇਸ ਵਿਚ ਹੈਨ ਅਸੰਖ ਥਾਹੁੰ ਬਿਥਾਹੀਆਂ।
'ਕੱਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਢੇਰ, ਛੱਲਾਂ ਡਾਢੀਆਂ,
'ਮਾਰ ਕਰਨ ਹਰਿਆਨ, ਬੌਰਾ ਕਰਦੀਆਂ।
'ਜਾਂ ਏ ਲੈਂਦੀਆਂ ਡੋਬ ਥੱਲੇ ਆਪਣੇ।
'ਸੋ ਪਜਾਰੀ ਕਰ ਹੋਸ਼ ਵਹਿਣ ਤਿਆਗ ਦੇ।
'ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੰਭਾਲ ਤਕੜੀ ਹੋਇਕੇ। ੧੮੦

'ਓੜਕ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ ਮਰਨਾ, ਰਾਣੀਏ!
'ਦੁਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀ ਤਯਾਗ ਜਿੱਕੁਰ ਪਜਾਰਿਆਂ
'ਅਸਾਂ ਭਿਕਰਨਾ ਤਯਾਗ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਸਦਾ ਕਿਸੇ ਇਸ ਥਾਉਂ, ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਰੋਵੀਏ?'
ਸੁਣ ਇਹ ਪਜਾਰੇ ਵਾਕ ਕੰਬੀ ਸੋਹਣੀ;
ਲੰਮੇ ਲੀਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਠੰਢੇ ਠਾਰਵੇਂ
ਫਿਰ ਮੂੰਹੋਂ ਏ ਬੈਨ ਸਹਿਜੇ ਆਖਦੀ:
'ਪ੍ਰਿਯ ਬਿਨ ਜੀਵਨ ਮੌਤ ਮੌਤੋਂ ਹੈ ਬੁਰਾ।
'ਮੌਤ ਕਰੇ ਇਕ ਵਾਰ; ਏ ਨਿਤ ਸੱਲੁਦਾ।
'ਮੈਂ ਦੁਖੀਆ ਦੁਖਿਆਰ ਪਾਪਣ ਭਾਰੀਆਂ ੧੯੦

'ਰਹੀ ਜੀਂਵਦੀ ਜੱਗ, ਪੀਯ ਸਿਧਾਰਿਆਂ;
'ਗਈ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਨਾਲ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ।
'ਜਦੋਂ ਕੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੇ
'ਤਦੋਂ ਰਹੀ ਅਨਗੋਲ ਵਿੱਚ ਭੁਲੇਖਿਆਂ;
'ਲੀਤੀ ਰਤੀ ਨ ਹਾਰ ਗੁੱਝੇ ਭੇਤ ਦੀ।
'ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਖ ਰਸਾਲ ਪਯਾਰਾ ਕੰਤ ਹੈ;
'ਹੈ ਮੇਰਾ ਸਿਰਤਾਜ, ਇਉਂ ਮੈਂ ਜਾਣਕੇ
'ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਿਆ।
'ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਂਙ ਨਿਹਾਲ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ
'ਦੇਹੀ ਦਾ ਹੀ ਰਾਗ ਨਿੱਤ ਅਲਾਪਿਆ। ੨੦੦

'ਲੀਤੀ ਕਦੀ ਨ ਸਾਰ ਅਸਲੀ ਭੇਤ ਦੀ।
'ਉਹ ਸੀ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇਆ।
'ਉਹ ਸੀ ਦ੍ਰਿਵ ਸਰੂਪ ਭਗਤੀ ਰੱਤਿਆ।
'ਉਹ ਸੀ ਪੂਰਨ ਆਪ ਪੂਰਨ ਹੋਇਆ।
'ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਾਰ ਅੰਦਰ ਬਾਰ ਦੀ

'ਮੂਰਤ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਙ ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੀ।
'ਮੈਂ ਨਾ ਲਖਿਆ, ਹਾਇ! ਅੰਦਰ ਓਸਦਾ।
'ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ —ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਾਕੂਰੇ—
'ਰਹੀ ਨਿਖੁੱਟੀ ਨਿੱਤ ਭੁੱਲੀ ਮਾਣਦੀ।
'ਹਾ! ਮਾਯਾ ਨੇ ਘੇਰ, ਅਸਲੋਂ ਵਾਂਜ ਕੇ ੨੧੦

'ਰੱਖਯਾ ਸਦਾ ਅਚੇਤ ਆਤਮ-ਭੇਦ ਤੋਂ।
'ਆਤਮ-ਜੀਵਨ ਖੇਡ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਨਾਂ ਕਦੇ।
'ਪਰ ਸੀ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ਾਂ ਵਾਲੜਾ,
'ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਕਰਦਾ ਐਕੁਰਾਂ
'ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ।
'ਮੈਂ ਨਿਜ ਲਗਨੇ ਲੀਨ ਪਰਤੀ ਅੱਖ ਨਾ,
'ਗਹਿਲੀ ਬੇਪਰਵਾਹ ਸੈਨਤ ਨਾ ਲਖੀ।
'ਤੁਰੀ ਨ ਓਸੇ ਰਾਹ ਜਿਸਤੇ ਕੰਤ ਦੀ
'ਸੀਗੀ ਸਦਾ ਸਲਾਹ ਤੋਰਨ ਸੰਦੜੀ।
'ਫਿਰ ਭੀ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਾਈਂ ਪਯਾਰੜੇ ੨੨੦

'ਅਪਣੇ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਝਾਕੜਾ
'ਇਕਦਿਨ ਆਪ ਦਿਖਾਲ ਮੈਨੂੰ ਮੋਹਿਆ।
'ਦੂਣਾ ਹੋਯਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਠਲ੍ਹਿਆ ਜਾਇ ਨਾ,
'ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਲ ਦੇ ਵਾਂਙ ਕੜ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ;
'ਰਹਿੰਦੀ ਖੂੰਦੀ ਗਯਾਤ ਖਿੱਚੀ ਏਸ ਨੇ,
'ਭੰਬਟ ਵਾਂਙ ਹਮੇਸ਼ ਦੁਆਲੇ ਓਸ ਦੇ
'ਲਗੀ ਘੁਮੇਟੇ ਖਾਣ, ਖੇਡਾਂ ਆਪ ਤੇ
'ਉਹ ਸੇ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਮੈਂ
'ਖੁਹਲ ਦਿਤੀਆਂ ਆਪ ਕੱਟੇ ਫੋੜ ਸੇ।
'ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਤਦ ਸਾਫ ਅਸਲਾ ਕੰਤ ਦਾ, ੨੩੦

'ਉੱਚਾ, ਆਤਮ ਰੂਪ, ਗੁਰਮੁਖ, ਦੇਵਤਾ।
'ਡਿੱਗੀ ਮਸਤੀ ਖਾਇ ਭੌਰੇ ਵਾਂਙ ਮੈਂ।
'ਕਸਤੂਰੇ ਮ੍ਰਿਗ ਵਾਂਙ ਮੱਤੀ ਹੋਇ ਕੇ
'ਢੱਠੀ ਧਰਾ ਕੁਢਾਲ, ਭੁੱਲੀ ਉੱਠਣਾ।
'ਸਿੱਕ ਪੀਆ ਦੀ ਹੋਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ;
'ਹਰ ਦਮ ਲੋਟਨ ਹੋਇ ਰਹਿੰਦੀ ਲੋਟਦੀ।
'ਇਕ ਪਲ ਡਿੱਠੇ ਬਾਝ ਬੇਕਲ ਹੋਂਵਦੀ।
'ਓਸ ਜਿਹਾ ਨਾ ਕੋਇ ਪਹਿਲੇ ਸੀਗ ਥੀ
'ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਦਾ ਤਾਜ ਵਾਲੀ ਜਿੰਦ ਦਾ
'ਸਭ ਤੋਂ ਸਦਾ ਵਧੀਕ ਵਸਦਾ ਹੀਅਰੇ। ੨੪੦

'ਪਰ ਹੁਣ ਟੁੱਕ, ਵਧੀਕ ਪਤੀਓਂ ਜਾਪਦਾ:
'ਜਾਪ੍ਰੇ ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਆਰਪਾਰ ਨਾ।
'ਮੇਰੀ "ਮੈ" ਦੀ ਜਿੰਦ, ਜਿੰਦ ਦੀ ਜਿੰਦ ਓ;
'ਓ ਦਿੱਸੇ ਇਕ ਆਪ, 'ਮੈਂ' ਨਾ ਸੀ ਰਹੀ;
'ਮੈਂ ਹੋਈ ਸਾਂ ਗੁੰਮ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਖੇ।
'ਹਾਇ ਸ਼ੋਕ! ਹਾ ਸ਼ੋਕ ਅੱਖ ਝਮੱਕਣੀ
'ਏਸ ਮੌਜ ਵਿਚਕਾਰ! ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੀ।
ਆਪ ਗਏ ਪਰਲੋਕ ਪਿੱਛੇ ਮੈਂ ਰਹੀ;
'ਆਪ ਸਦਾ ਇਕ ਰੰਗ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਂਵਦੇ;
'ਆਪ ਨ ਮੋਏ, ਮੂਲ, ਸਦ ਹੀ ਜੀਂਵਦੇ; ੨੫੦

ਚੁੰਮੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਰੱਜ ਨ ਆਂਵਦੀ।
ਫਿਰ ਸਿਹਰੇ ਲੈ ਹੱਥ, ਹੱਥ ਉਚਾਉਂਦੀ
ਨੀਵੀਂ ਨਿਰਬਲ ਨਾਰ ਹੱਥ ਨ ਅੱਪੜੇ।
ਹੰਝੂ ਕਿਰਦੇ ਫੇਰ, ਰੋ ਰੋ ਆਖਦੀ:—
'ਸੀਸ ਨਿਵਾਉ ਸੁਜਾਨ! ਸਿਹਰਾ ਪਾ ਲਵਾਂ:
'ਉੱਚੀ ਹੈ ਦਸਤਾਰ, ਹੱਥ ਨ ਅੱਪੜੇ।
'ਮਾਲਾ ਲਓ ਪੁਵਾਇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤ ਜੀ!
'ਮੈਂ ਨਿਰਬਲ ਹਾਂ ਨਾਰ ਉੱਚੇ ਆਪ ਹੋ:
'ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ ਕੇ
'ਦਾਸੀ ਲਓ ਨਿਵਾਜ —ਲੜਜੋ ਹੈਲਗੀ, ੧੫੦

'ਪੂਰਨ ਕਰਿਓ ਆਸ ਸਿਕਦੀ ਨਾਰ ਦੀ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਅਡੀਆਂ ਚੱਕ ਹੱਥ ਉਚਾਉਂਦੀ।
ਹੱਥ ਨ ਪਹੁੰਚਣ ਹਾਇ! ਨਿਵੇਂ ਨ ਸੀਸ ਓ,
ਤਰਸ ਨ ਛਡਦੀ ਸੰਗ, ਹਟਦੀ ਸਿੱਕ ਨਾ,
ਸਗੋਂ ਵਧੇ ਦੀ ਜਾਇ ਕਰਦਿਆਂ ਐਕੁਰਾਂ।
ਫਾਬੀ ਐਕੜ ਅੱਤਿ, ਅਹੁੜੇ ਕੁੱਝ ਨਾਂ,
ਧਰਨਾ ਪੈਰ ਰਕੇਬ ਬੜੀ ਬਿਅੱਦਬੀ;
ਕੀਕਰ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸ ਅਨੋਖੜੀ?
ਕਰੇ ਉਚੇਰੇ ਹੱਥ ਅਡੀਆਂ ਚੱਕ ਕੇ,
ਤਰਸੇ ਪ੍ਰੇਮਣ ਅੱਤਿ ਸਿਹਰਾ ਪਾਣ ਨੂੰ! ੧੬੦

ਆਇਆ ਇੱਕ ਉਬਾਲ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀਸ ਨੂੰ;
ਯਾਦਾਂ ਸੱਭੇ ਯਾਦ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਆਈਆਂ;
ਟੁੱਟਾ ਰਿਦਾ ਕੜੱਕ ਚੱਕਰ ਆ ਗਿਆ;
ਖਾਇ ਭੁਆਟੀ ਨਾਰ ਡਿੱਗੀ ਧਰਤ ਤੇ
ਮੂਰਤ ਵਰਗੀ ਹੋਇ ਮੂਰਤ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
ਸੱਥਰ ਪਈ ਚੁਫਾਲ, ਪੱਥਰ ਜਾਪਦੀ,
ਬੁਤ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਬੁੱਤ ਮਾਨੋਂ ਪੈ ਰਿਹਾ,
ਪਈ ਰਹੀ ਇਸ ਡੌਲ ਕਿਤਨਾਂ ਕਾਲ ਹੀ
ਸਖੀ ਰਹੀ ਸੀ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਆਂਵਦੀ,
ਫਿਰ ਉਸ ਬਾਗ ਵਿਚਾਲ ਉਹਲੇ ਸੀ ਰਹੀ; ੧੭੦

ਫਿਰ ਮਾਲਣ ਦੀ ਟੋਲ ਕਰਦੀ ਸੀ ਫਿਰੀ।
ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨ ਦੇਖ, ਸਾਹੇ ਤੋਲਦੀ
ਆਈ ਅੰਦਰ; ਦੇਖ, ਤ੍ਰਹਕੀ ਅੱਤਿ ਹੀ:
ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਦਬਾਇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਟੁੱਕਦੀ;
ਫਿਰ ਲੰਮਾ ਲੈ ਸਾਹ 'ਹਾ ਹਾ' ਆਖਦੀ:
'ਇਹ ਜਾਵੇਗੀ ਨਾਹਿੰ ਕੁੱਠੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ;
'ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਤਜਾਗ ਹੋਈ ਬਾਉਲੀ;
'ਠੰਡੇ ਲੈਂਦੀ ਸੁਆਸ ਰੋਂਦੀ, ਕੂਕਦੀ।
'ਰੋਂਦਯਾਂ ਭਿੱਜਣ ਹੱਥ ਭਰਦੇ ਬੁੱਕ ਨੇ,
'ਸੁਕਦੇ ਫੇਰ ਨ ਹੰਝੂ ਪਾਟੇ ਕੜ ਜਿਵੇਂ, ੧੮੦

'ਕਿਚਰਕੁ ਜੀਵਣ ਹੋਇ? ਐਕੁਰ ਰੋਂਦਿਆਂ
'ਅੰਤ ਹਾਰ ਕੇ ਜਿੰਦ ਦੇਹੋਂ ਨੱਠਸੀ।'
ਫਿਰ ਭਰ ਅੱਖਾਂ ਆਪ ਅੱਗੇ ਹੋਇਕੇ।
ਦੇਖੇ ਦੇਹ ਬਿਹੋਸ਼ ਪੱਥਰ ਹੈ ਪਈ।
ਫਿਰ ਦੌੜੀ ਉਠ ਬਾਰੂ, ਅੱਗੋਂ ਆਉਂਦੀ

ਮਾਲਣ ਮਿਲੀ ਸੁਜਾਨ, ਉਸਨੂੰ ਡਾਂਟਦੀ:
'ਕਿਉਂ ਕੱਲਾ ਛਡ ਬਾਗ਼ ਕਿਧਰੇ ਸੈਂ ਗਈ
'ਕਿਉਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹਿੰ ਸੀਗ ਰਾਣੀ ਆਇਆਂ?
'ਇਤਨਾ ਕਿੱਥੇ ਕਾਲ ਹਈ ਬਿਤਾਇਆ?
'ਮਾਲੀ, ਰਾਖਾ ਨਾਂਹਿ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਕੁਈ! ੧੯੦

'ਕਿੱਥੇ ਗ਼ਰਕੇ ਸੀਗ ਸਾਰੇ ਜਾ ਤੁਸੀਂ?
'ਸੱਭੇ ਤੀਰੀ ਲੇਖ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।'
ਮਾਲਣ ਜੋੜੇ ਹੱਥ ਪੱਲਾ ਪਾ ਗਲੇ,
ਕਹਿੰਦੀ:'ਸਖੀ ਸੁਜਾਨ! ਸਾਡਾ ਦੋਸ਼ ਨਾਂ;
'ਰਾਣੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਇਆ:
: "ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦੇ ਲਾਗ ਸਾਰੇ ਦਾਸ ਜੋ
' "ਬਾਗ਼ੋਂ ਜਾਵੋ ਬਾਰੂ, ਨੇੜੇ ਨਾ ਰਹੋ।
' "ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਜਦ ਬਾਗ਼ ਆਇਆ ਤਦ ਕਰੋ।
' "ਮੈਨੂੰ ਹੈਵੇ ਲੋੜ 'ਕੱਲ ਇਕਾਂਤ ਦੀ"।
'ਏਸ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਸ ਦੁਰਾਡ ਸੇ; ੨੦੦

'ਬਖਸ਼ੋ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮੰਗਾਂ ਮੈਂ ਖਿਮਾਂ।'
ਏ ਸੁਣ ਉਤ੍ਰ ਨਿਰੁੱਤ੍ਰ ਹੋਈ, ਆਖਦੀ: —
'ਨੱਠ, ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਜਾਹੁ, ਰਾਣੀ ਮਾਤ ਨੂੰ
'ਕਹੁ:"ਰਾਣੀ ਜੀ'ਰਾਜ' ਪਲਾਂ ਕਿ ਹੈ ਘੜੀ
' "ਲੈਕੇ ਨਾਲ ਹਕੀਮ, ਮਹਿਰੇ, ਪਾਲਕੀ
' "ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਅੱਪੜੋ"।'
ਆਪ ਹੁਕਮ ਇਹ ਦੇਇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਈ!
ਸੁੱਕੇ ਬਸਤਰ ਨਾਲ ਤਲੀਆਂ ਝੱਸਦੀ;
ਛੱਟੇ ਚਿਹਰੇ ਮਾਰ, ਬਾਹਾਂ ਟੁੰਬਦੀ–
ਕਿਵੇਂ ਹੋਸ਼ ਆ ਜਾਇ ਪਯਾਰੀ ਰਾਜ ਨੂੰ। ੨੧੦

ਉੱਧਰ ਮਾਲਣ ਦੌੜ ਮਹਿਲੀਂ ਅੱਪੜੀ,
ਦਿੱਤੀ ਖ਼ਬਰ ਪੁਚਾਇ ਰਾਣੀ ਮਾਤ ਨੂੰ:—
'ਰਾਜ ਕੌਰ ਅਜ ਜਾਇ ਸੁੱਤੀ ਜੰਗਲੀਂ
'ਬੁਤ ਰਾਣੇ ਦੇ ਪਾਸ ਪੱਥਰ ਹੋ ਪਈ,
'ਕੌਈ ਕੌਈ ਸੁਆਸ ਮੱਧਮ ਆਉਂਦਾ;
'ਸਖੀ ਅੰਤ੍ਰਾ ਪਾਸ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀ:
'ਵੈਦ-ਰਾਜ ਨੈ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਅੱਪੜੋ'।
ਸਣ ਇਹ ਮਾੜੀ ਸੋਇ -- ਖ਼ਬਰ ਡਰਾਉਣੀ,
ਰਾਣੀ 'ਚੰਦਰ ਕੌਰ' ਰੋਈ ਬੇਵਸੀ;
ਉਛਲ ਕਲੇਜਾ ਬਹਾਰ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਆਗਿਆ। ੨੨੦

'ਹਾਇ ਨਿਕਰਮਣਹਾਇ! ਤੱਤੀ ਮਾਉਂ ਮੈਂ!
'ਕਿਉਂ ਜੰਮੀ ਧੀ ਏਹ! ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
'ਬਿਰਹੋਂ ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਜੋ ਹੈ ਮਰ ਮਿਟੀ!
'ਸੁੱਖੇ ਲੱਧੀ, ਹਾਇ! ਵਹਿਣੀਂ ਜਾ ਪਈ,
'ਥੱਕੀ ਵਾਹਾਂ ਲਾਇ ਪੇਸ਼ ਨ ਜਾਂਵਦੀ!
'ਦੌੜੋ, ਕੁੜੀਓ! ਦੌੜ ਡੋਲੀ ਲੈ ਲਓ
'ਲਓ ਵੈਦ ਨੂੰ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਚੱਲੀਏ।'
ਹੁਕਮ ਹੋਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀਗੀ ਏਸ ਦੀ,
ਸਭ ਕਿਛ ਹੋਯਾ ਤਯਾਰ ਅੱਖ ਝਮੱਕਿਆਂ।
ਪਲੋਂ ਪਲੀ ਵਿਚ ਆਪ ਡੋਲੀ ਬੈਠ ਕੇ ੨੩੦

ਲੈਕੇ ਬਾਂਦੀਆਂ ਨਾਲ, ਨਾਲੇ ਵੈਦ ਨੂੰ
ਪਹੁੰਚੀ ਜੰਗਲ ਜਾਇ ਵਿੱਚ ਬਗੀਚੜੇ;
ਡਿੱਠੀ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਬਚੜੀ ਆਪਣੀ।
ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਸਥਾਰ ਸੱਥਰ ਲੱਥੜੀ;
ਬੇਵਸ ਮਾਰੀ ਆਹ; ਕਹਿੰਦੀ: 'ਬੱਚੀਏ!
'ਕੀ ਖੇੜੀ ਆ ਖੇਡ ਖੇਡ ਅਪੁੱਠਵੀਂ!
'ਤੂੰ ਰਾਣੀ, ਸਿਰਤਾਂਜ, ਮਾਲਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ;
'ਦੁਨੀਆਂ ਤੇਰੇ ਪੈਰ, ਤਰਸੇ ਪੂਜਣੇ,
'ਸੌਂਪੀ ਆਪਣੀ ਵਾਗ ਵਹਿਣਾਂ ਹੱਥ ਤੂੰ;
'ਪੱਥਰ ਪੈਰੀਂ ਲੱਗ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਈ। ੨੪੦

'ਪੱਥਰ ਕੋਲੋਂ ਦਾਤ ਲੱਭੀ ਏ ਹਈ:
'ਪੱਥਰ ਹੋਈਓਂ ਆਪ ਪਥਰ ਸੇਂਵਦੀ!
'ਕੌਣ ਕਰੇ ਮੁਰਜੀਤ ਬੱਚੀ ਤੁੱਧ ਨੂੰ!
'ਹਾ ਹਾ ਮੇਰੇ ਭਾਗ! ਕੁਲ ਦਾ ਦੀਪ ਏ,
'ਛੇਕੜ ਦਾ ਹੈ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਬੁਝਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ!
ਤੇਲ ਉਮਰ ਦਾ ਪਾਇ ਕੋਈ ਰੱਖ ਲੌ!'
ਏ ਕਹਿ ਬਿਹਬ੍ਹਲ ਹੋਇ ਗਲ ਨੂੰ ਲਾ ਲਈ
ਧੀ ਦੀ ਠੰਡੀ ਲੋਥ ਪਈ ਜੁ ਮੂਰਛਾ।
ਵੈਦ-ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਸੋਹਿਣੀ:
ਮਾਤਾ ਪਰੇ ਹਟਾਇ ਅੱਗੇ ਹੋਇਕੇ ੨੫੦

ਦੇਖੀ ਨਾੜ ਢੰਡੋਲ, ਰੋਗ ਪਛਾਣਿਆ,
ਕੀਤਾ ਕੁਝ ਉਪਚਾਰ ਡੋਲੀ ਪਾਇਕੇ
ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਇ ਲੱਗਾ ਸੇਵ ਨੂੰ;
ਮਾਲਸ਼ ਨਾਲ ਦਵਾਇ, ਨਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ,
ਇਉਂ ਕੁਝ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਤੀ ਹੋਸ਼ ਜਾਂ
ਦਿੱਤਾ ਤਦੋਂ ਖਵਾਲ ਸੋਨਾ ਮਾਰਿਆ।
ਭੋਲੇ ਵੈਦ! ਅਜਾਣ! ਸੋਨਾ ਕੀ ਕਰੂ?
ਆਤਮ ਲੋੜੇ ਉਹ! ਦੇਵੇਂ ਧਾਤੁ ਤੂੰ!
ਓ ਲੋੜੇ ਹੈ ਜਿੰਦ: ਦੇਹਿਂ ਨਜਿੰਦ ਤੂੰ!
ਉਲਟੇ ਦਾਰੂ ਵੈਦ ਕਰਨ, ਜਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ੨੬੦

ਰੋਗੀ ਓਹਨਾਂ ਪਾਸ ਔਣ ਇਲਾਜ ਨੂੰ।
ਸਮੇਂ ਬੀਤਣੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਹੋ ਗਈ
ਪੂਰੀ ਹੀ ਸੁਰਜੀਤ —ਹੋਸ਼ਾਂ ਵਾਲੜੀ।
ਪਈ ਕਲੇਜੇ ਠੰਡ ਲੂੰਦੀ ਮਾਊਂਦੇ।
ਸਖੀ ਜੁ ਸੀਗੀ ਸੰਗ, ਛਾਯਾ ਵਾਕੁਰੇ
ਸਦਾ ਰਹੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬੱਧੀ ਪਯਾਰ ਦੀ,
ਦੇਖ ਪਰਤਿਆ ਰੰਗ ਖੁਸ਼ੀ ਨ ਮੇਂਵਦੀ।
ਸਾਰੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚਾਲ ਮੰਗਲ ਹੋਂਵਦੇ:
'ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੈ ਰਾਜ ਦਾ ਫਿਰ ਹੋਇਆ।
'ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰੋ ਅਪਾਰ ਜਸਪ੍ਰਭੁਗਾਂਵਦੇ। ੨੭੦

ਮਾਂਦ੍ਰੀ

ਦਿਨ ਢਲਿਆ, ਢਲ ਫੇਰ ਟਿੱਕੀ ਸੂਰ ਦੀ
ਪੱਛਮ ਰੁਖ ਨੂੰ ਜਾਇ ਢੇਰੀ ਓਹਬੀ
ਗ਼ਰਕੀ ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਧਰਤੀ ਛਾਉਂ ਦੇ।
ਛਾਂ ਉਹ ਫੇਰ ਚੁਫੇਰ ਪਸਰਨ ਚਾਹੁੰਦੀ,
ਪਰ ਚਾਨਣ ਦੋਸਾਂਝ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਜੇ।
ਤਦੋਂ ਅਟਾਰੀ ਬੈਠ ਰਾਣੀ ਸੋਚਦੀ
ਸੋਚਾਂ ਅਮਿਤ ਅਪਾਰ ਮੁੱਕਣ ਨਾ ਕਦੀ,
ਸੋਚੋਂ ਸੋਚ ਨਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਵਦਾ;
ਬਣਦਾ ਜਾਇ ਜ਼ੰਜੀਰ ਵਧਦਾ ਮੁਰਕਦਾ।
ਸੋਚੋਂ ਬਣਿਆ ਸ਼ੋਕ ਕਈ ਕੁ ਫੇਰ ਖਾ ੧੦

ਨਿਗਲ ਗਿਆ ਏ ਸ਼ੋਕ ਸੋਚਾਂ ਸਾਰੀਆਂ।
ਦੇਹੀ, ਮਨ ਤੇ ਜਿੰਦ ਸ਼ੋਕ ਵਿਆਪਿਆ।
ਠੰਡੇ ਠੰਡੇ ਸਾਹ ਪਲ ਪਲ ਆਂਵਦੇ,
ਹੰਝੂ ਮੋਤੀ ਵਾਂਗ ਕਿਰਦੇ ਅੱਖੀਓਂ,
ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਜਿਹੀਆਂ ਉੱਪਰੋਂ
ਢਲਕ ਢਲਕ ਢਲ ਜਾਣ ਡਿਗਂਦੇ ਧਰਾ ਤੇ।
ਮਾਤਾ ਸਕੇ ਨ ਦੇਖ ਧੀ ਦਾ ਹਾਲ ਏ।
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਧੀਏ ਪਜਾਰੀਏ!
'ਛੇਤੀ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲ, ਵਹਿਣ ਤਿਆਗ ਦੇ।
'ਆਏ ਪਰਤ ਨ ਦੇਸ਼ ਮਰ ਕੇ ਜੋ ਗਏ। ੨੦

'ਜੋ ਲੋਚੇ ਇਹ ਬਾਤ ਮਰਦਾ ਆਪ ਹੈ!
'ਭੱਜਜਾ ਬਣਦਾ ਨਾਂਹਿ ਬੁੱਤ ਸਰੀਰ ਦਾ!
'ਅਪਣਾ ਆਪ ਨ ਰੋੜ੍ਹ ਐਦਾਂ ਰੋਂਦਿਆਂ।
'ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੰਭਾਲ ਕਾਰੇ ਲੱਗ ਪੌ:
'ਦਿਲ ਪਰਚੇਗਾ ਆਖ ਕਾਰੇ ਲੱਗਿਆਂ।
'ਫੱਟੇ ਦਿਲਾਂ-ਇਲਾਜ ਕਾਰੀ ਹੈ 'ਸਮਾਂ'।
'ਸਮਾਂ ਅੰਗੂਰ ਲਿਆਇ ਜ਼ਖਮ ਮਿਲਾਂਵਦਾ:
'ਸਮਾਂ ਆਪ ਹੈ ਵੈਦ, ਘਾਵਾਂ ਐਸਿਆਂ
'ਆਪੇ ਦੇਇ ਮਿਲਾਇ ਦਿਨਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ,
'ਪਰਚੀਂ ਕਾਰੇ ਲੱਗ, ਬਹਿਲੇਂ ਰੁੱਝ ਕੇ। ੩੦

'ਭੁੱਲੇਗਾ ਦੁਖ ਆਪ, ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਗਈ!'
ਇਹ ਸੁਣ ਮਾਤਾ ਬੈਠ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ:—
'ਤੂ ਸੁਣ ਭੋਲੀ ਮਾਉਂ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ:
'ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮਾਂ ਮਿਟਾਂਵਦਾ,
'ਸਮਾਂ ਪਾਇ ਭੁਲ ਜਾਇ, ਯਾਦੋਂ ਦੂਰ ਹੋ।
'ਇਕੋ "ਭੁੱਲ" ਇਲਾਜ ਪੱਲੇ 'ਕਾਲ' ਦੇ,
'ਜੋ ਕਾਰੀ ਲਗ ਜਾਇ ਦੇਹੀ-ਪ੍ਰੀਤਿ ਨੂੰ।
'ਸਮਾਂ ਵੈਦ ਨੂੰ ਠੀਕ, ਫੱਟਾਂ ਮੇਲਦਾ—
'ਦੇਹਜ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਫੱਟ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਜੋ—।
'ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੋਰ —ਆਤਮ-ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ ੪੦

'ਇਹ ਜੋ ਲਾਵੇ ਤੀਰ ਡੂੰਘਾ ਵਿੰਨ੍ਹਦਾ;
'ਇਸ ਵਿੱਛਣ ਦਾ ਫੱਟ ਸਮਾਂ ਨ ਮੇਲਦਾ।
'ਆਤਮ ਅਮਰ ਸਦੀਵ —ਆਤਮ ਨਾ ਮਰੇ,
'ਪ੍ਰੇਮ ਜੁ ਆਤਮ ਸੰਗ ਉਹ ਬੀ ਜੀਂਵਦਾ
'ਰਹੇ ਆਤਮਾਂ ਨਾਲ ਮਰਦਾ ਨਾ ਕਦੀ,
'ਸਮਾਂ ਜੁ ਕਰੇ ਇਲਾਜ ਕਾਰੀ ਨਾ ਪਵੇ।
'ਭੁੱਲ ਨ ਸਕਦੀ ਆਇ: ਓਥੇ "ਯਾਦ" ਹੈ
'ਅੱਗੇ ਬਰਛੀ ਖਿੱਚ ਹਰਦਮ ਜਾਗਦੀ।

' "ਭੁੱਲ" ਡੈਣ ਨੂੰ 'ਯਾਦ' ਮਾਰ ਮੁਕਾਂਵਦੀ,
'ਜਾਵੇ ਰਤਾ ਨ ਪੇਸ਼ ਓਥੇ "ਕਾਲ" ਦੀ। ੫੦
' 'ਯਾਦ' ਜੁ ਆਤਮ ਵਿੱਚ ਮਿਟਦੀ ਨਾ ਕਦੀ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਾ ਸੁਰਜੀਤ ਆਤਮ–ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ,
'ਸਮਾਂ ਨ ਕੋਈ ਚੀਜ਼, ਹੈ ਤਾਂ ਜਿੰਦ ਨਾ।
'ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਆਧੀਨ, ਚੇਤਨ ਹੈ ਬੜਾ।
'ਜੜ੍ਹ ਕਰ ਸਕੇ ਇਲਾਜ ਚੇਤਨ ਚੀਜ਼ ਦਾ!
'ਇਹ ਅਨਹੋਣੀ ਬਾਤ ਕਦੀ ਨ ਹੋ ਸਕੇ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਅਹੇ ਇਕ ਤਾਰ, ਜੋ ਦੋ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ
'ਵਿੱਥਾਂ ਟੱਪ ਮਿਲਾਇ ਰਖਦੀ ਹੈ ਸਦਾ।
'ਸਮਝ ਨ ਭੋਲੀ ਮਾਉਂ! ਬਚੜੀ ਬਾਉਲੀ,
'ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਕਰਕੇ ਮਰ ਰਹੀ। ੬੦

'ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ,
'ਸੂਰਤ ਬੀ ਹੈ ਪਾਸ ਬੁੱਤ ਦਿਖਾਂਵਦਾ
'ਮਿੱਟੀ ਮੇਰੇ ਮੁੱਢ ਸੂਰਤ ਕੋਲ ਹੈ,
'ਮਿੱਟੀ, ਸੂਰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਜੇਕਰ ਹੋਂਵਦਾ
'ਕੀ ਸੀ ਮੈਥੋਂ ਦੂਰ? ਦੋਵੇਂ ਕੋਲ ਸੇ।
'ਦੇਹੀ ਦਾ ਕਰ ਤਯਾਗ ਤੁਰ ਜੋ ਹੈ ਗਿਆ,
'ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੇਹ ਸੀਗੀ ਜੀਂਵਦੀ।
'ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਮੇਰਾ, ਮਾਉਂ ਜੀ!
'ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਿਰਤਾਜ, ਉਸ ਤੋ ਵਾਰੀਆਂ,
'ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਵਾਂ ਨਿੱਤ, ਲੋਚਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ੭੦
'ਤਾਂਘਾਂ ਕਰਦੀ ਹਾਇ ਬਣਗਈ ਤਾਂਘ ਹਾਂ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਬਦਲੇ ਤੌਰ ਬਦਲੀ ਵਾਜ ਬੀ।
ਕਹਿੰਦੀ ਫਿਰ ਬਿਲਲਾਇ 'ਸੱਜਨ ਪਯਾਰਿਆ!
ਬਿਰਹੋਂ ਵਾਲੀ ਸਾਂਗ ਸਾਈਆਂ! ਮਾਰ ਨ
'ਪ੍ਰੇਮ ਨਦੀ ਵਿਚ ਕਾਂਗ ਆਈ ਸ਼ੂਕਦੀ।
'ਮੈਂ ਮਨਤਾਰੂ ਹਾਇ! ਤਰਨ ਨ ਜਾਣਦੀ।
'ਦੱਸੀਂ ਕੁਈ ਉਪਾਇ ਤਰ ਪਾਂ ਪਯਾਰਿਆ!
'ਹਾ ਹਾ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿੰ ਸੱਜਨ ਸੋਹਿਣਾ!
'ਢੂੰਡੇ ਸ਼ਹਿਰ, ਗਿਰਾਉਂ, ਜੰਗਲ ਬੇਲੜੇ,
'ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਤਲਾਉ: ਕੁੱਖ ਪਹਾੜ ਦੇ। ੮੦

'ਰਾਤ, ਦਿਨੇ, ਪਰਭਾਤ, ਸੰਝੇ ਟੋਲਿਆ।
'ਸ਼ਿਕਲ ਦੁਪਹਿਰੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਸਾਰੜੇ।
'ਅੱਧੀ ਰਾਤ, ਉਸ਼ੇਰ, ਵੇਲਿ ਕੁਵੇਲੜੇ
'ਢੂੰਡ ਫਿਰੀ ਹਾਂ ਲਾਲ ਦਰ ਗੁਆਚਿਆ।
'ਕੌਣ ਲਭਾਵੇ? ਹਾਇ! ਮੈਂ ਮਰ ਲੱਬੀਆਂ।
'ਤੁਸੀਂ ਗੁਆਚੇ ਨਾਹਿੰ, ਗੁਾਚੀ ਮੈਂ ਗਈ;
'ਗੁਾਚੀ ਹੋਈ ਆਪ ਟੋਲੇ ਲੱਭਿਆਂ!
'ਲੱਭੇ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਟੋਲੇ ਗੁਾਚਿਆਂ।
'ਜੇਕਰ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਆਪੇ ਲੱਭ ਲੇ
'ਮੈਂ ਭੁੱਲੀ ਨੂੰ ਆਪ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਲਵੇ, ੯੦
'ਤਦ ਪੂਰੀ ਇਹ ਟੋਲ, ਮੇਰੀ ਟੋਲ ਜੋ।
'ਮੈਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨ ਮੂਲ, ਨਿਰਬਲ ਨਾਰ ਮੈਂ'।
ਇਉਂ ਕਹਿ ਹੋਈ ਚੁੱਪ, ਹੰਝੂ ਭਰ ਪਏ,

ਉ ਲੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ, ਛਮ ਛਮ ਡਿੱਗਦੇ
ਅੱਖਾਂ ਲਈਉਸ ਮੀਟ,-, ਡੁੱਲ੍ਹਣ ਹੰਝ ਨਾ,
ਮੀਟੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰ ਬਾਰੁ ਡਿਗਦੇ ਆਣਕੇ।
ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਰੁਮਾਲ ਰਾਣੀ ਰੋਕਦੀ,
ਸਿੰਜਦੇ ਵਿਚ ਰੁਮਾਲ ਜਾਂਦੇ ਅੱਥਰੂ।
ਏਸ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਮਾਤਾ ਘਾਬਰੀ,
ਚੁਪਕੇ ਕੋਲੋਂ ਉੱਠ ਗਈਆਂ ਹੇਠ ਨੂੰ, ੧੦੦
ਭੇਜਯਾ ਦਾਸ ਤੁਰੰਤ,- ਲਯਾਇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ
ਸੁਣਦਯਾਂ ਸਾਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੰਤ੍ਰੀ ਆ ਗਿਆ
ਬੂਹੇ ਦੇ ਹੀ ਬਾਰੁ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ;
ਆਗਯਾ ਰਾਣੀ ਪਾਇ ਬੈਠਾ ਓਸ ਥਾਂ।
ਰਾਣੀ ਅੰਦ੍ਰੇ ਬੈਠ ਕਹੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ:-
'ਤੁਸੀਂ ਅਕਲ ਦਾ ਕੋਟ, ਸਮੇ ਸਿਆਣਦੇ;
'ਕਈ ਖਖੇੜ ਬਖੇੜ ਦੇਖੇ ਤੁਸਾਂ ਨੇ।
ਕਈ ਵਟਾਉ ਸਟਾਉ ਵਰਤੇ ਸਾਹਮਣੇ;
'ਬਹੁਤ ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹਾਉ ਚੁੱਕੇ ਦੇਖ ਹੋ।
'ਸਮਝੋ ਸਾਰੀ ਬਾਤ, ਭੇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ, ੧੧੦

'ਅੰਤਹਪੁਰ ਦਾ ਹਾਲ ਬੀ ਹੋ ਜਾਣਦੇ।
'ਅੰਗਪਾਲ ਹੋ ਆਪ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਦੇ।
'ਰਤਨ ਏਸ ਦਰਬਾਰ, ਥੰਮ੍ਹ ਹੋ ਰਾਜ ਦੇ
'ਔਕੜ ਭਾਰੀ ਇੱਕ ਹੈ ਹੁਣ ਆ ਪਈ,
'ਇਸਤੋਂ ਹੋਈਏ ਪਾਰ ਕੁੱਝ ਉਪਾ ਕਰੋ।'
ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਕਹਿੰਦਾ: 'ਮਾਤ ਜੀ!
'ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵੇ ਟੈਲ੍ਹੀਆ!
'ਏਸ ਰਾਜ ਦਾ ਦਾਸ ਸਦਾ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੈ,
'ਹੱਡੀਂ ਮੇਰੇ ਲੂਣ ਰਚਿਆ ਆਪਦਾ।
'ਮਨ ਮੇਰਾ ਤਨ ਮਾਸ ਸੱਭੋ ਆਪਦਾ। ੧੨੦

'ਮੈਂ ਹਾਂ ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦਾ,
'ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਜੋ ਦਾਸ ਸਿਰੋਂ ਬਜਾਇਗਾ।
'ਤਨ,ਮਨ,ਧਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ
'ਹਰਦਮ ਮਾਤਾ! ਤਯਾਰ ਏ ਹੈ ਮੰਤਰੀ।
'ਕੇਵਲ ਆਗ਼ਯਾ ਲੋੜ, ਦੇਕੇ ਦੇਖ ਲੌ,
'ਬਖਸ਼ਜਾਤਨ ਮਨ ਮਾਲ ਸਭ ਕੁਛ ਆਪਦਾ
'ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਉਸ ਘੜੀ।'
ਸੁਣ ਬੋਲੀ ਫਿਰ ਮਾਇ: 'ਸ਼ਾਬਸ਼! ਸ਼ਾਬਸ਼ੇ!
'ਗੁਰੂ ਕਰੇ ਕਲਿਆਨ ਤੇਰੀ ਮੰਤਰੀ!
'ਅਗਲਾ ਪਿਛਲਾ ਹਾਲ ਸਭ ਹੋ ਜਾਣਦੇ; ੧੩੦

ਗੁੱਝਾ ਕੁਈ ਨ ਭੇਤ ਸਾਡਾ ਆਪ ਤੋਂ।
'ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ'ਧਿਰਾਜ ਵਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ
'ਰਾਜ ਕਾਜ ਨੂੰ ਤਿਯਾਗ ਗਏ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ,
'ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇ ਆਪ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ।
'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਉਸ ਨੇ ਸਾਂਭਿਆ।
'ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਪਰ ਏ ਕਾਲ ਕੁਚਾਲ ਚਾਲੇ ਆਪਣੀ
'ਚਲਦਾ ਮੁੜੇ ਨ ਮੂਲ ਪੇਸ਼ ਨ ਜਾਂਵਦੀ।

'ਭਾਵੀ ਮਿਟੇ ਨ ਮੋੜ ਇਸਦੀ ਹੋਂਵਦੀ।
'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਛਿਪਾਇ ਸੂਰਤ ਸੋਹਿਣੀ ੧੪੦
'ਚਲੇ ਗਏ ਨਿਜ ਧਾਮ; ਏਥੇ ਨਾ ਰਹੇ।
'ਐਕੜ ਆਈ ਅੰਤਿ, ਵਾਰਸ ਨਾ ਕੁਈ
'ਦਿੱਸੇ, ਸਾਡਾ ਰਾਜ ਜਿਹੜਾ ਸਾਂਭਦਾ।
'ਓੜਕ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ
'ਰਾਜ ਕੌਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਾਰਾ ਸੌਂਪਿਆ।
'ਮਾਲਕ ਹੈਸੀ ਏਹੁ ਪਤਿ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ।
'ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੀ ਨੇਮ ਤੁਸਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ
'ਦੇਣ ਨਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ, ਜਦੋਂ ਨ ਪਹੁੰਚਦਾ
'ਨਰ ਵਾਰਸ ਨੂੰ ਹੱਕ ਨੇੜੇ ਸਾਕ ਤੋਂ।
'ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਸਾਡਾ ਹੋਣ ਤੇ ੧੫੦
'ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਰਾਜ ਕੁਸਕੇ ਮੂਲ ਨਾ,
'ਡਰਦੇ,- ਸਿਖਾਂ ਤੇਜ ਜਾਇ ਨ ਝੱਲਿਆ
'ਇੱਕੁਰ ਰਾਣੀ "ਰਾਜ ਕੌਰਾਂ" ਹੋ ਗਈ
'ਮਾਲਕ ਰਾਜ ਸਮਾਜ, ਵਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ।
'ਰਾਜਕੌਰ ਹੈ ਕੋਟ ਬੁਧਿ, ਬਲ, ਹੋਸ਼ ਦਾ,
'ਦੂਰੰਦੇਸ਼ ਸੁਜਾਨ, ਨੀਤਿ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ।
ਜੇ ਇਹ ਕਰੇ ਧਿਆਨ ਕਾਰਜ ਆਪਣੇ
'ਸਾਂਭ ਲਵੇ ਸਭ ਆਪ ਚੰਗੇ ਸੋਹਿਣੇ।
'ਪਰ ਵਰਤੀ ਹੈ ਹੋਰ ਭਾਈ ਏਸ ਥਾਂ
'ਵਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਹੈ ਚੜ੍ਹੀ, ੧੬੦
'ਵਿਕਗਈਕੌਡਾਂਭਾਇ ਬਿਰਹੋਂ ਹੱਥ ਹੈ।
'ਰੁੜ੍ਹਰਹੀ ਵਹਿਣੀਂਹਾਇ! ਕੰਮ ਸਭ ਛੱਡ ਕੇ।
'ਪਹਿਲੇ ਇੱਕ ਸਮਾਧ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ।
'ਲਾਇ ਪਦਾਰਥ ਢੇਰ ਸਾਜੀ ਸੋਹਿਣੀ।
'ਫਿਰ ਇਕਬੁੱਤ ਅਨੂਪ ਉਸਦਾ ਸਾਜਿਆ।
'ਮੰਦਰ ਸੁਹਣਾ ਇਕ ਮਾਯਾ ਢੇਰ ਲਾ
'ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਵੇ ਵਿਚ ਲਾਲ ਉਸਾਰਿਆ,
'ਉਸਦੇ ਠੀਕ ਵਿਚਾਲ ਬੁੱਤ ਟਿਕਾਇਆ।
'ਮੈਂ ਜਾਤਾ-ਭੀ ਆਪ ਸੀਗੇ ਆਖਦੇ—
'ਇਸ ਲਾਲਚਵਿਚਲੱਗ ਪਤਿ ਭੁਲ ਜਾਇਗੀ ੧੭੦
'ਪਰਚ ਜਾਇ ਦਿਨ-ਪਾਇ, ਰਾਜ ਸੰਭਾਲਸੀ।
'ਪਰ ਇਹ ਉਲਟੀ ਖੇਡ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ
'ਨਿਕਲੀ ਜੇ,ਹੁਣ ਹਾਇ! ਕੁਝ ਨ ਆਹੁੜੇ।
'ਘਟਿਆ ਰਤੀ ਨ ਪ੍ਰੇਮ, ਪਰਚੀ ਮੂਲ ਨਾ,
'ਵਧਿਆ ਹੱਦੋਂ ਲੰਘ ਬਿਰਹੋਂ ਰਾਜ ਦਾ।
'ਦਿਨ ਨਹਿਂ ਚੜ੍ਹਦਾ,ਸੂਰ ਅਜੇ ਨ ਨਿਕਲੇ,
ਨਿਕਲਮਹਿਲਤੋਂਬਾਰੂ ਜੰਗਲ ਜਾਵਦੀ,
'ਨੌਕਰ ਲਏ ਨ ਨਾਲ ਪੀਨਸ, ਪਾਲਕੀ,
'ਪਰਦਾ ਨਿਜਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੀ;
'ਰਾਖੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਰੱਖੇ ਨਾ ਰਤੀ।੧੮੦
'ਆਮ ਤੀਵੀਆਂ ਵਾਂਙ ਓਧਰ ਜਾਂਵਦੀ.
'ਰੋਂਦੀ ਜਾਇ ਸਮਾਧ, ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਂਵਦੀ।
'ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਜਾਇਕੇ,
'ਕੂੰਜ ਵਾਂਙ ਕੁਰਲਾਟ ਰੋ ਰੋ ਪਾਂਵਦੀ।
'ਬੋਲੇ ਓਥੇ ਕੌਣ? ਆਪ ਵਞਾਂਵਦੀ,
'ਗ਼ਸ਼ਾਂ ਖਾਇ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਹੋ ਡਿੱਗਦੀ।
'ਘਰ ਨਾ ਪਰਤੇ, ਫੇਰ ਬਾਗੇ ਜਾਂਵਦੀ।
'ਮੂਰਤਿ ਵੰਨੇ ਵੇਖ ਬਿਹਬਲ ਹੋਂਵਦੀ।
'ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰੇ ਰੋਇ, ਰੋ ਰੋ ਹੋਂਵਦੀ
'ਇਤਨੀ ਆਪਣੇ ਬਾਰੂ, ਅਗਲੇ ਬਾਰਿਓਂ ੧੯੦
'ਹੋ ਹੋ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮੁੜਦੀ ਸੋਹਿਣੀ।
'ਉਸ ਦਿਨ ਡਿੱਠਾ ਆਪ ਅੱਖੀਂ ਆਪਣੀ,
'ਭਾਣਾ ਵਰਤਣਾ ਸੀਗ ਜਿਹੜਾ ਜੰਗਲੀਂ!
'ਮੈਂ ਜੇ ਕਰਾਂ ਸਮੋਧ ਜਾਂ ਸਮਝਾਂਵਦੀ,
'ਰੋ ਰੋ ਫਾਵ੍ਹੀ ਹੋਇ, ਮੁੜਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ।
'ਸਖੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਮੂਲੋਂ ਛੱਡਕੇ
'ਰਹੇ ਇਕੱਲੀ ਬੈਠ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੀ।
'ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਧਰਾਂਵਦੀ।
'ਰਾਧਾਂ ਕਰਦੀ ਪਯਾਰ ਚਰਨੀਂ ਉਸਦੇ
'ਚੁੰਬਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਲੋਹਾ ਜਿਉਂ ਕਰੇ।੨੦੦
'ਉਹ ਲਟਬੌਰੀ ਹੋਇ ਘੁੰਮਰ ਪਾਂਵਦੀ,
'ਛਾਯਾ ਵਾਂਗੂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਰਹਾਂਵਦੀ,
'ਪਰ ਏ ਕੁਝ ਪਰਵਾਹ ਉਸਦੀ ਨਾਂ ਕਰੇ।
'ਉਹ ਜੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕਰ ਨਾਂ ਰਹੇ
'ਮਤ ਜਿੰਦੋਂ ਮੁਕ ਜਾਇ ਇੱਕ ਦਿਨ, ਮੈਂ ਡਰਾਂ।
'ਪਤਾ ਨ ਲੱਗੇ ਕੀਹ ਸਾਨੂੰ, ਹੋ ਗਿਆ।
'ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੁਣੋ ਸੁਜਾਨ! ਮੈਂ ਹੁਣ ਹੁੱਟੀਆਂ
'ਕਰ ਕਰ ਢੇਰ ਉਪਾਉ ਅਪਨੀ ਸੋਚ ਦੇ,
'ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈਆਂ ਕੋਇ, ਬਣਿਆ ਕੁੱਝ ਨਾਂ।
'ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਲਾਜ ਕੋਈ ਸੋਚ ਲੋ। ੨੧੦
'ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣੋਂ ਰਾਜ ਸੁੰਞਾ ਹੋਇਆ:
'ਕਦ ਤਕ ਬਕਰੂ ਮਾਂਉ ਸੁੱਖੂ ਸੁੱਖਣਾ।'
ਸੁਣ ਇਹ ਹਾਲ ਹਵਾਲ —ਜੋ ਸੀ ਜਾਣਦਾ
ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਪ— ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ
ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਐਕੁਰ ਆਖਦਾ:
'ਕਰਨੀ ਖਿਮਾਂ ਸੁਜਾਨ ਵੱਡੀ ਮਾਤ ਜੀ!
'ਮੂੰਹ ਛੋਟਾ, ਪਰ ਬਾਤ ਵੱਡੀ ਆਖਦਾ:
'ਜਾਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤ, ਰਾਣੀ! ਬਖਸ਼ਣਾ।
'ਸੁਰਗਵਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਹੋਵੇ ਨਿੱਤ ਹੀ!
'ਵੱਸਣ ਵਿੱਚ ਬਿਕੁੰਠ ਵੱਡੇ ਰਾਉ ਜੀ; ੨੨੦
'ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਦੇ ਆਪ ਮਾਣਨ ਰਾਜ ਨੂੰ।
'ਆਖਾਂ ਸੱਚੀ ਬਾਤ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰਾਂ:
'ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਗਲਾਉਂ ਰੀਣ ਨ ਝੂਠ ਦਾ।
'ਧੋਖਾ ਖਾਧਾ ਢੇਰ ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ।
'ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਸੀ
'ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ;

'ਪਰ ਕੁਲ ਦਾ ਸੀ ਨੀਚ, ਛੋਟੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ।
'ਵੱਸਣ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਜੁ ਸੂਰਮੇ
'ਤੁਰਕ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਘੋਲ ਰਖਾਂਵਦੇ ।
'ਓ ਨਿਤ ਕਰ ਕਤਲਾਮ ਸਿੱਖਾਂ ਮਾਰਦੇ । ੨੩੦

'ਅੱਸੀ ਸੱਤਰ ਸੱਠ ਰੁਪਯੇ, ਸ਼ੋਕ ਹੈ,
'ਮਿਲਦਾ ਉਨ੍ਹੂੰ ਇਨਾਮ ਮਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ।
'ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਸਿੱਖ ਬਨੁ ਬਨ ਆ ਫਿਰੇ,
'ਜੂਹਾਂ ਰੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਜਾ ਲੁਕੇ;
'ਬਹੁਤੇ ਪਰਬਤ ਕੱਖ ਛਿੱਪੇ ਆਣਕੇ ।
'ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਸੀ ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਉਜੇਹਿਆ,
'ਆ ਲੁਕਿਆ ਇਸ ਰਾਜ ਪਰਬਤ ਤਾੜਕੇ ।
'ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਹਾ ਲੁਕਾਇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
'ਪਰਬਤ ਕੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਗਰੋਂ ਵਿੱਥ ਤੇ ।
'ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸੋਇ, ਨਿਕਲੀ ਓਸਦੀ ੨੪੦

'ਫੈਲੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਜਸ ਫੈਲਾਉਂਦੀ: —
' "ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹੈ ਸਿੱਧ ਪੂਰਾ ਮਰਦ ਹੈ" ।
'ਸਾਡੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਧੇ ਲੋਕ ਸੇ;
'ਮਿਲੇ ਓਸਨੂੰ ਜਾਇ, ਪੁੱਤਰ ਮੰਗਿਆ ।
'ਪੁੱਤ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਉਂ ਚਾਟ ਸੁਸੰਗ ਦੀ
'ਦਿੱਤੀ ਓਸ ਲਗਾਇ ਰਾਣੇ ਸਾਡੜੇ:
'ਰਾਣਾ ਜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ।
'ਖ਼ਬਰੇ ਜਾਦੂ ਸੀਗ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ,
'ਰਾਣਾ ਜੀ ਹੋ ਵੱਸ ਓਸਦੇ ਸੀ ਗਏ:
'ਕਹੇ ਸੁ ਕਰਦੇ ਕਾਰ, ਕਰਦੇ ਹੁੱਤ ਨਾ । ੨੫੦

'ਗੱਫੇ ਦੇਣ ਅਪਾਰ: ਉਹ ਸਭ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ
'ਘਲਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਰੱਖੇ ਪਾਸ ਨਾ ।
'ਫੇਰ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖ ਏਥੇ ਆਣਕੇ
'ਲੁਕਦੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਓਟ ਤਕਾਇਕੇ ।
'ਮੈਂ ਪਿਟਦਾ ਸਾਂ ਨਿੱਤ ਰਾਣੇ ਸਾਹਮਣੇ:—
'ਕੱਢੋ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਰ,– ਦੇਸ਼ ਵਿਗਾੜਸੀ ।
'ਜਾਦੂ ਜ਼ੋਰ ਅਪਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜ਼ੋਰ ਦਾ
'ਕੰਨਾਂ ਧਰਨ ਨ ਰਾਉ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਹਾਰਿਆ ।
'ਫਿਰ ਜਦ ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪੁਤ੍ਰੀ ਆਪਣੀ
'ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ੨੬੦

'ਲੱਗੇ ਦੇਣ ਵਿਆਹ; ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਿਟਿਆ:—
'"ਕਰੋ-ਨ ਹਾਇ ਹਨੇਰ, ਉਲਟੀ ਰੀਤਿ ਏ ।
'"ਅਗਨੀ ਕੁਲ ਰਜਪੂਤ ਉੱਚੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ;
'"ਸ਼ੂਦਰ ਜਾਤੀ ਸਿੱਖ ਖ਼ਬਰੇ ਕੌਣ ਏ ।
' "ਗਾਲੋ ਜਨਮਨ ਆਪ ਅਪਨੀ ਧੀਅ ਦਾ,
' "ਜਾਤ ਵਿਜਾਤ ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਬੁਰਾ ਏ ।
' "ਫਿਰ ਓ ਫੁਕਰਾ ਲੋਗ ਰਾਣੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
' "ਰਵਿਸਸ ਵੰਸ ਵਿਚਾਲ ਉੱਜਲ ਸੋਹਿਣੇ !
' "ਕੁੱਲੀ ਨੂੰ ਦੰਦ ਖੰਦ ਲਾਓ ਨ ਪਾਤਛਾ !
' "ਲਾਓ ਕੁਲ ਨਾ ਕਲੰਕ, ਟੱਪੋ ਹੱਦ ਨਾ" । ੨੭੦

'ਰਾਣੇ ਧਰੇ ਨ ਕੰਨ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਹਾਰਿਆ ।
'ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਸਾਰੜੇ
'ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਸੰਜੋਗ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਏ;
'ਮੰਨੀ ਤਦ ਬੀ ਨਾਹਿੰ ਰਾਣੇ ਬੇਨਤੀ ।
'ਤੁਸਾਂ ਤਦੋਂ ਬੀ ਨਾਲ ਹਠ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ,
'ਰਾਣੇ ਦੇ ਹੀ ਵਾਂਙ ਕੁੱਝ ਨ ਮੰਨਿਆਂ ।
'ਤੁਹਾਡੇ ਕੀ ਸੀ ਵੱਸ ਜਾਦੂ ਜ਼ੋਰ ਸੀ ।
'ਜਾਦੂ ਹੇਠਾਂ ਆਇ ਮੰਨੀ ਨਾ ਤੁਸਾਂ
ਜੋ ਦਾਸੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ,
'ਦਿੱਤਾ ਕਰ ਸੰਜੋਗ ਮੇਰੇ ਰੋਕਦੇ । ੨੮੦

'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਪਾ ਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ
'ਭੁੱਲਜਾ ਅਸਲਾ ਨਾਹਿੰ ਪਿਛਲਾ ਆਪਣਾ
'ਬੋਲੀ ਦਿੱਤੀ ਬੋਲ ਹੇਠੋਂ ਗਿੱਦੜਾਂ,
'ਸੋਈਓ ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਰਲਿਆ ਜਾਇਕੇ;
'ਮਰਿਆ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੀ ।
'ਕਦਰ ਨ ਪਾਈ ਮੂਲ ਰਾਜ ਸੁਭਾਗ ਦੀ ।
'ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਰਾਜਪੂਤ, ਰਾਜ਼ੇ ਕਿਸੇ ਦਾ
'ਕੁਲ ਵੰਤਾ ਅਜ ਪੂਤ ਜਾਈ ਸਾਡੜਾ
'ਕਿਉਂ ਲੜਦਾ ਜਾ ਹੇਠ, ਮਰਦਾ ਨਾ ਕਦੀ,
'ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਇਹੁ ਦੁੱਖ ਜੋ ਹੁਣ ਆਪਿਆ । ੨੯੦

'ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਗਮਰੁੱਠ ਰਾਜੇ ਸਾਰੜੇ,
'ਪੈਂਦਾ ਨਾ ਹੀ ਵੈਰ ਨਾਲ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ।
'ਮੰਨਿਆਂ ਓਦੋਂ ਨਾਹਿੰ ਮੇਰਾ ਆਖਿਆ,
'ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਖਾਂ ਫੁੱਲ ਕੇਹਾ ਖਿੜ ਪਿਆ,
'ਲਾਲੇ ਰਾਣੀ ਜਿੰਦ ਦੇ ਹਨ ਪੈ ਰਹੇ !
'ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਜਾਦੂ ਜ਼ੋਰ ਹੈ
'ਜਾਦੂਗਰ ਕੁਈ ਆਇ ਜਾਦੂ ਤੋੜਸੀ ।
'ਜਿਉਂ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਲੋਹ ਸਕਦਾ ਵੱਢ ਈ
'ਹੀਰਾ ਹੀਰੇ ਵੇਧ ਜਿੱਕੁਰ ਜਾਣਦਾ;
'ਤਿਉਂ ਜਾਦੂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਜਾਦੂ ਸੱਕਦਾ । ੩੦੦

'ਸੋਚਜਾ ਹੈ ਮਨ ਲਾਇ ਮੈਂ ਬੀ ਬਹੁਤ ਹੀ
'ਹੋਰ ਨ ਕੁਈ ਉਪਾਉ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਝਿਆ ।'
ਰਾਣੀ ਭਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਇ ਬੋਲੀ ਤਿਣਕਕੇ :
'ਆਖੋ ਕੁਈ ਇਲਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਬੀਤੀ ਗਈ ਸੁ ਬੀਤ ਬੀਤੀ ਸੋਹਿਣੀ;
'ਨਿੰਦਾ ਸੰਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕੋ ਆਪ ਨਾ
'ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਏ ਭਾਰ ਨਾਲ ਚੁਕਾਉ ਨਾ ।
'ਰਿਖੀ ਸਨਾਤਨ ਸੀਗ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ
'ਪੂਰਨ ਸੀ ਉਹ ਸੰਤ ਕਰਨੀ ਵਾਲੜਾ,
'ਦੁਨੀਆਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੱਖ ਨ ਲੋੜਦਾ । ੩੧੦

'ਡਰਦਾ ਸੀ ਨਾ ਮੂਲ, ਨਾ ਡਰ ਦੇਂਵਦਾ,
'ਜਾਦੂ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਨਾ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ।
'ਪੂਰਨ ਗੁਰਮੁਖ ਓਹ ਪਜਾਰਾ ਰੱਬ ਦਾ—
'ਸਾਨੂੰ ਦੇਕੇ ਹੱਥ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ

'ਲੀਤਾ ਆਪ ਬਚਾਇ ਨਰਕ-ਅਗੱਨ ਤੋਂ ।
'ਸਾਧੂ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਇਸਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂ
'ਜੋ ਕੁਛ ਆਖਾਂ ਹੋਰ ਬਣਦਾ ਓਸ ਨੂੰ ।
'ਨਿੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਕੰਨ ਸੁਣਨੀ ਪਾਪ ਹੈ;
'ਤੈਨੂੰ ਕਰਨੀ ਮੰਦ: ਸੁਾਮੀ ਤੁਧ ਦਾ
'ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਹ ਪੂਜ, ਤੇਰਾ ਪੂਜ ਸੀ । ੩੨੦

'ਸ਼ੂਦਰ ਕਹੇਂ ? ਹਨੇਰ ! ਖੱਤ੍ਰੀ ਅਸਲ ਨੂੰ ?
'ਰਾਜਰਿਖੀ ਨੂੰ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ! ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਆਖਦਾ ?
'ਬ੍ਰਹਮ ਰਿਖੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਤਿ ਸੀ ਓਸ ਦੀ:
'ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਤੇ ਓਹ ਪਜਾਰਾ ਖੇਡਦਾ ।
'ਫਿਰ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਕਾਜ ਕੀਤਾ ਆਪ ਸੀ-
'ਰਾਣੇ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਮੈਂ ਬੀ ਨਾਲ ਸਾਂ ।
'ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਅਚਾਹ ਸੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ:
'ਮਨੰਦਾ ਸੀ ਨਹਿੰ ਓਹ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ।
'ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਹੋਰ ਲਾਇਕ ਧੀਅ ਦੇ
'ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਵਰ ਕੋਇ ਐਸਾ ਸੋਹਿਣਾ । ੩੩੦

ਜਾਤ ਵਿਜਾਤੀ ਮੇਲ ਕੀਤਾ ਨ ਅਸਾਂ :
'ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਉਹ ਪੂਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ;
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਹੀ ਠੀਕ ਛਕਿਆ ਸੀ ਅਸਾਂ :
'ਕੁਲ ਅਰ ਜਾਤਿ ਸੁਜਾਤ ਇੱਕੋ ਹੋ ਗਈ;
'ਰਿਹਾ ਵਿਜਾਤੀ ਭੇਦ ਮੂਲੋਂ ਸੀ ਨਹੀਂ ।
'ਫਿਰ ਗੁਣਵਾਨ ਮਹਾਨ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੀ ।
'ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਰਜਪੂਤ ਕੁਲ ਦੇ ਸੀ ਕੁਈ
'ਦਸ ਤੂੰਹੇਂ ਯੁਵਰਾਜ ਜੋ ਕਰ ਸੀ ਸਕੇ
'ਤਲੀਆਂ ਸੰਦੀ ਰੀਸ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ?
'ਨਹਿੰ ਡਿੱਠਾ ਤੂੰ ਆਪ ਗੁਣ ਬਲ ਓਸਦਾ ੩੪੦

'ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਦੀ ਵਾਗ ਪਕੜੀ ਓਸਨੇ ?
'ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਆਪ ਨਿੰਦਾ ਵਜਾਪ ਨਾ ।
'ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕੁਈ ?
'ਜਿਤਨੀ ਉਮਰ ਲਿਖੰਤ ਉਤਨੀ ਭੋਗਣੀ:
'ਹਾਂ, ਸਾਈਂ ਜਦ ਤੀਕ ਰੱਖੇ ਜਗਤ ਤੇ
ਤਦ ਤਕ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸ, ਫੇਰ ਨ ਹੋ ਸਕੇ ।
'ਸਾਈਂ ਜਿਵੇਂ ਰਜ਼ਾਇ ਸੁਣ ਹੇ ਮੰਤਰੀ !
'ਸੀ, ਹੋਈ ਉਸ ਡੌਲ, ਥਾਉਂ ਨ ਰੰਜ ਦੀ ।
'ਭੁੱਲ ਨ ਕੀਤੀ ਮੂਲ ਸਾਈਂ ਮੇਰੜੇ ।
'ਕਰੇਂ ਨ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ,- ਮਰਨਾ ਜੁੱਧ ਦਾ ੩੫੦

'ਕੈਸੀ ਪਾਵਨ ਮੌਤ ਹੈ ਰਜਪੂਤ ਨੂੰ,
'ਓਸਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੀਕ ਰਣ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ
'ਕਰਦੇ ਸਿੱਖ ਪਿਆਰ ਡਰਦੇ ਨਾ ਕਦੀ ।
'ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਇ ਲੜਨਾ ਓਸ ਦਾ
'ਅਸਲ ਬੀਰਤਾ ਸੀਗ; ਨਿੰਦਾ ਕਿਉਂ ਕਰੇਂ ?
'ਨਾ ਹੀ ਦੇਵੀਂ ਦੋਸ਼ ਆਪਣੇ ਸੁਾਮਿ ਨੂੰ ।
'ਇਹ ਨਹਿੰ ਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ ਸਾਡੀ ਭੁੱਲ ਦਾ:
'ਇਹ ਭਾਵੀ ਕਰਤਾਰ ਮਿਟਦੀ ਜੋ ਨਹੀ;

'ਤਾਂਤੇ ਹੋਇਆ ਠੀਕ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ,
'ਹੁਣ ਹੈ ਨਾਹੀਂ ਲੋੜ ਫੋਲ ਫਰੋਲ ਦੀ । ੩੬੦

'ਬੇੜਾ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰ ਫਸਿਆ ਕੱਢੀਏ ।'
'ਹੋਲਾ ਹੁਇਆ ਵਜ਼ੀਰ ਸੱਚੀ ਸੁਣਦਿਆਂ,
'ਸੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਢੇਰ ਕੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
'ਪਰ ਸੀ ਬਹੁਤ ਚਲਾਕ ਗੱਲ ਸੰਭਾਲਦਾ;
ਕਹਿੰਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਮਾਤ ! ਬਖਸ਼ੋ ਜੀ ਖਿਮਾਂ,
'ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਬਾਤ ਜੋ ਸੀ ਹੋ ਬਿਤੀ ।
'ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਮਨਤੱਵਜ ਹੈਸੀ ਮੈਂਡੜਾ ।
'ਹੁਣ ਹੈ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦੀ:
'ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਦਾ ਮੰਤ ਪੂਰਾ ਜੇ ਮਿਲੇ
'ਰੇਖ ਵਿਖੇ ਤਾਂ ਮੇਖ ਪੂਰੀ ਵਜਸੀ: ੩੭੦

'ਰਾਣੀ ਦਾ ਏ ਰੋਗ ਜਾਊ ਕੱਟਿਆ:
'ਵਹਿਣ ਦਏਗੀ ਛੱਡ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਸੀ ।
'ਏ ਹੈ ਤਦਬੀਰ ਹੋਰ ਨ ਔੜਦੀ ।'
'ਮਾਤਾ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਆਪ ਭਾਲੋ ਸੰਤ ਕੋ
'ਲਾਵੇ ਤੁੱਕਾ ਤੀਰ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੋ ।'
ਸੁਣ ਕੇ ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਮੰਤਰੀ;
ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਇਕ ਸਦਵਾਇਆ,
ਜਾਦੂਗਰ ਜੋ ਆਪ ਤਾਈਂ ਆਖਦਾ
ਇਸਨੂੰ ਕੁੱਝਕ ਹਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੱਸਿਆ ।
ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਇੱਕਲਵੰਜੜੇ ੩੮੦

ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਥਾਉਂ ਜਾਦੂ ਵਾਸਤੇ ।
ਬੈਠਾ ਚਿੱਲਾਂ ਪਾਇ ਓਥੇ ਮਾਂਦਰੀ ।
ਅੱਗ ਫੂਕਕੇ ਓਹ ਮੰਤਰ ਮਾਰਦਾ ।
ਨਜ਼ਰ ਅਕਾਸ਼ੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਤਾੜੀ ਲਾਂਵਦਾ ।
—ਸ਼ਦੀ ਮਾਸ, ਸੰਧੂਰ, ਬੇਲੂਆਂ ਲੈ ਕਦੀ,
ਕਰਦਾ ਕਈ ਪਖੰਡ ਸਮਝ ਨ ਆਂਵਦੇ ।
ਰਖਿਆ ਇਨੂੰ ਲੁਕਾਇ ਸੀਗ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ,
ਪਰ ਇਹ ਔਖੀ ਬਾਤ -ਲੁਕਿਆ ਮਾਲਕੋਂ
ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਇਹ ਭੇਤ, ਵਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ।
ਰਾਧਾਂ ਤਾਈਂ ਸੋਇ ਇਸਦੀ ਅੱਪੜੀ, ੩੯੦

ਰਾਣੀ ਜੀ ਨੂੰ ਓਸ ਦੱਸੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ।
ਸੁਣ ਕੇ ਪੈ ਗਈ ਸੋਚ ਮੱਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ :—
ਇਹ ਹੋਈ ਜੋ ਬਾਤ, ਸਭ ਬਿਧਿ ਹੈ ਬੁਰੀ ।
ਮੂਰਖ ਮਲਿਨ ਫਕੀਰ ਭੇਤ ਨ ਜਾਣਦਾ:
ਹੈ ਜਾਦੂਗਰ ਓਹ ਮਾਇਆ ਵੇੜਿਆ;
ਜਾਣੇ ਕੂੜਾਂ ਖੇਡ ਮੰਦੀ ਮੈਲੜੀ ।
ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਹੈ ਹੋਂਵਦਾ ?
ਪ੍ਰੇਮ ਸੂਛ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਾਤ ਮਹਿੰਗੀ ਹੀਰਿਓਂ
ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ: ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਆਪਿਆ
ਸਾਰੇ ਹੈ ਸੰਸਾਰ, -ਸਭ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ੪੦੦

ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਸਾਰ ਬਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ?
ਜੋ ਕੁਝ ਕਰੂ ਅਜਾਣ ਭੰਨਣ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ;
ਹੋਇ ਬਿਅਦਬੀ ਢੇਰ ਗੁਰ ਤੇ ਕੰਤ ਦੀ

'ਬਹੁੜੀ ਕਰੀਓ ਆਇ ਮੇਰੀ ਆਪ ਆ !
'ਦੇਵੇ ਆਪ ਮਿਲਾਇ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ੧੩੦

'ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅਪਣੀ ਨਾਲ ਬਚੜੀ ਮੇਰੜੀ ।'
ਇਸਬਿਧ ਕਰ ਵਿਰਲਾਪ ਮਾਤਾ ਰੋਂਵਣੀ,
ਰੋ ਰੋ ਹੋਈ ਚੁੱਪ, ਚਿੰਤਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ
ਲੀਤੀ ਸੁਰਤ ਡਬੋਇ ਜੁੜ ਹੈ ਜਜੋਂ ਗਈ ।
ਹੁਣ ਆਈ ਇਕ ਵਾਜ —ਦੂਰੋਂ-ਭਿੱਜਵੀਂ,
ਝੀਣੀ, ਲੰਮੀ, ਸਾਫ, ਪਤਲੀ, ਬੈਠਵੀਂ,
ਮਿੱਠੀ, ਬਹੁਤ ਸੁਰੀਲ, ਥਰਕਣ ਵਾਲੜੀ,
ਵਿੰਨ੍ਹਦੀ ਹਿਰਦਾ ਜਾਇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਜਜੋਂ :
ਮਾਨੋਂ ਦੁਖੀਆ ਕੋਇ ਬਿਰਹੋਂ ਜਾਲਿਆ
ਬਿਰਹੋਂ ਧਾਰ ਸਰੂਪ ਹੋਵੇ ਗਾ ਰਿਹਾ । ੧੪੦

ਦੂਰੋਂ ਆਵੇ ਵਾਜ ਵਾਂਙ ਉਮੇਦ ਦੇ :
ਰਾਣੀ ਲਾਵੇ ਕੰਨ ਸੁਣਦੀ ਗਹੁ ਕਰੇ :
ਲੀਤਾ ਮਸਤ ਬਣਾਇ ਏਸ ਅਵਾਜ ਨੇ ।
ਮਿਰਗ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਇ ਘੰਡੇ ਵਾਜ ਤੇ—
ਸੱਪ ਮਸਤ ਜਿਤ੍ਹੋਂ ਬੀਨ ਉੱਤੇ ਹੋਂਵਦਾ,
ਰਾਣੀ ਏਸ ਅਵਾਜ਼ ਮੱਤੀ ਸੀ ਗਈ ।
ਵਾਜ ਪਛਾਣੂ ਸੀਗ —ਕੰਨ ਪਛਾਣਦੇ,
ਸੁਣੀ ਕਈ ਸੀ ਵਾਰ ਅੱਗੇ ਏਸ ਤੋਂ,
ਪਰ ਸੀ ਹੋਰੋ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵਾਜ ਨੂੰ,
ਮਾਨੋਂ ਦੈਵੀ ਵਾਜ ਹੋਈ ਸੀਗ ਏ । ੧੫੦

ਚਿੱਟਾ ਜਿਵੇਂ ਸੁਪੇਦ ਖੁੰਬੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ
ਬਸਤਰ ਹੋਵੇ ਸਾਫ ਅੱਗੇ ਸੋਹਿਣਾ,
ਤੂਰਾਤਾਜ ਜੇ ਰੰਗ ਉੱਤੋਂ ਆ ਚੜ੍ਹੇ
ਸੋਭਾ ਹੋਵੇ ਹੋਰ —ਹੋਰੋ ਰੂਪ ਹੋ ।
ਤਿਉਂ ਆਕੇ ਇਸ ਵਾਜ ਮੁਹਿਆ ਮਾਉਂ ਨੂੰ ।
ਸਾਰੀ ਸੁਰਤ-ਸਰੀਰ ਕੱਠੀ ਹੋਇਕੇ
ਆਇ ਵੜੀ ਵਿਚ ਕੰਨ, ਰਹੀ ਨ ਹੋਰਥੇ ।
ਸਉਂ ਗਜੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਕੇਵਲ ਕੰਨ ਹੀ
ਜਾਗਣ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ, ਸੁਣਦ ਵਾਜ ਓ;
ਮਾਨੋਂ ਕੰਨਾਂ ਹੱਥ ਕੁੱਲ ਸਰੀਰ ਨੇ ੧੬੦

ਵਾਗਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸੌਂਪ ਮਾਲਕ ਏ ਹੁਏ ।
ਆਵੇ ਜਿੱਥੋਂ ਵਾਜ ਕੰਨਾਂ ਓਪਰੇ
ਖਾਧੀ ਖਿੱਚ ਅਪਾਰ, ਤਾਂਘੇ ਤੁਰਨ ਨੂੰ—
ਨੇੜੇ ਹੋ ਹੋ ਹੋਰ ਸੁਣੀਏਂ ਨੇੜਿਓਂ ।
ਮਗਰੇ ਲੱਗ ਸਰੀਰ ਤੁਰਿਆ ਮਾਤ ਦਾ ।
ਪਤਾ ਨ ਕਿਉਂ ਕਿਤ ਓਰ ਲੋਹੇ ਵਾਙ ਪੈ
ਖਿੱਚੀ ਮਾਤਾ ਜਾਇ —ਤੁਰਦੀ ਓਪਰੇ,
ਲੋਹਾ ਚੁੰਬਕ ਵੱਲ ਜਿਵੇਂ ਖਿਚੀਂਵਦਾ !
ਸੇਧ ਵਾਜ ਦੀ ਸੀਗ ਆਗੂ ਰਾਹ ਦਾ ।
ਪਹਿਲੇ ਅੰਙਣ ਲੰਘ ਅੰਦਰ ਵਾਲੜਾ ੧੭੦

ਵਿਹੜੇ ਦੂਜੇ ਜਾਇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਪੌੜੀਆਂ:
ਫਿਰ ਕੋਠੇ ਤੇ ਜਾਇ ਲੰਘ ਦਲਾਨ ਨੂੰ
ਕਈ ਵਲੇਵੇਂ ਖਾਇ ਵਿਚ ਰਣਵਾਸ ਦੇ
ਮਹਿਲ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਧਾਈ ਜਾਂਵਦੀ ।
ਜਿਹੜੇ ਬੂਹੇ ਢੇਰ ਚਿਰ ਦੇ ਬੰਦ ਸੇ,
—ਰਾਣੇ ਜੀ ਦੇ ਬਾਦ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨਾ ਕਿਸੇ—
ਖੁੱਲੇ ਸਾਰੇ ਸੀਗ —ਕੋਈ ਬੰਦ ਨਾ ।
ਜਿਤ ਵਲ ਮਾਤਾ ਜਾਇ ਖਿੱਚੀ ਰਾਗ ਦੀ
ਰਸਤਾ ਦੇਵੇ ਆਪ ਰਸਤਾ ਜਾਣ ਦਾ ।
ਇੱਕੁਰ, ਪੇਚੋ ਪੇਚ ਚੜ੍ਹਦੀ, ਲੰਘਦੀ ੧੮੦

ਸਿਖਰ ਛੱਤ ਤੇ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੀ ਮਾਉਂ ਸੀ,
ਜਿੱਥੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਕਦੇ ਹੁਨਾਲ ਨੂੰ
ਸਾਈਂ ਕਰ ਕਰ ਯਾਦ ਰਾਤ ਬਿਤਾਂਵਦਾ ।
ਏਸ ਭੇਤ ਦਾ ਸੀਗ ਜਾਣੂੰ ਹੋਰਨਾ,
ਇੱਕੋ ਭੇਤੀ ਦਾਸ ਹੈਸੀ ਜਾਣਦਾ,
ਜਿਸਨੇ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ
ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅੱਜ ਪਿਛਲਾ ਬੀਤਿਆ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਛੱਤ ਤੇ
ਰਾਣਾ ਜੀ ਦੇ ਆਪ ਏਥੇ ਹੁੰਦੀਆਂ, ੧੯੦

ਸਾਰਾ ਸਾਂਭ ਵਲ੍ਹੇਟ ਹੈ ਸੀ ਰੱਖਿਆ :
ਠੀਕ ਓਸ ਹੀ ਡੌਲ ਨੌਕਰ ਓਸਨੇ
ਹੁਕਮ ਰਾਜ ਦਾ ਪਾਇ ਛੰਡ ਸਜਾਇਆ ।
ਰਾਜ ਕੌਰ ਸੀ ਅੱਜ ਪਹੁੰਚੀ ਏਸ ਥਾਂ
ਖਾਣ ਪੀਣ ਪਰਵਾਹ ਸੱਭ ਭੁਲਾਇਕੇ ।
ਜਦ ਮਾਤਾ ਇਸ ਡੌਲ ਖਿੱਚੀ ਪਹੁੰਚੀਆ,
ਦਰਸ਼ਨ ਅਜਬ ਅਜਾਬ ਆਯਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ:—
ਸਿਹਜਾ ਲੱਗੀ ਅੱਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੀ:
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭਰੇ ਸੁਗੰਧਿ ਦੇ
ਮਾਲਾਂ, ਸਿਹਰੇ, ਹਾਰ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ ਧਰੇ ।
ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਸਾਫ ਪਲੰਘੇ ਹੈ ਵਿਛੀ । ੨੦੦

ਪਊਏ ਸੱਜੀ ਓਰ ਜੋੜੇ ਹਨ ਧਰੇ ।
ਸਿਰਹਾਂਦੀ ਦੇ ਦਾਉ ਚੌਂਕੀ ਇੱਕ ਤੇ
ਜਲ ਦਾ ਗੜਵਾ ਨਾਲ ਭਰ ਹੈ ਰੱਖਿਆ ।
ਠੀਕ ਪਲੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਸੇ ਪੈਂਦ ਦੇ
ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ, ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਕ,
ਅੱਖਾਂ ਕੀਤੀ ਬੰਦ ਹੋਇ ਅਡੋਲਵੀਂ,
ਰਾਜ ਕੌਰ ਜਿਉਂ ਦੰਦ ਪੁਤਲੀ ਹੈ ਖੜੀ ।
ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੰਝੂ ਕਿਰਦੀ ਅੱਖੀਓਂ
ਪਰ ਨਾ ਰਤੀ ਹਿਲਾਉ ਅੰਗ ਕਿਸੇ ਉਤੇ :
ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਵਾਜ ਮੋਹਨ ਵਾਲੜੀ, ੨੧੦

ਜੋ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਜਾਈ ਏਸ ਥਾਂ ।
ਮਾਤਾ ਦੇਖ ਹਿਰਾਨ —ਅਚਰਜ-ਹੋਂਵਦੀ
ਦੇਖੇ ਬੰਨ੍ਹ ਨਜ਼ੀਰ ਪੁਤਲੀ 'ਰਾਜ' ਹੈ,
ਅੰਗ ਨ ਹਿੱਲੇ ਕੋਇ, ਫਰਕੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨਾ ।
ਗਾਵੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਕੌਣ ? ਲੱਗੇ ਨਾ ਪਤਾ :
ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ਜੀਭ ਕਿਧਰੋਂ ਪੌਣ ਨੂੰ ?
ਪੌਣ ਵਿਖੇ ਜਾਂ ਗੁੰਮ ਕੁਈ ਅਪੱਛਰਾਂ

ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਗਾਈ ਜਾਂਵਦੀ ?
ਵਾਜ ਨ ਸੀਗੀ ਵਾਜ, —ਲਿਵ ਦੀ ਲੀਨਤਾ
ਹੋਕੇ ਵਾਜ ਸ਼ਰੂਪ ਸੀਗੀ ਫੈਲਦੀ । ੨੨੦

ਹੁਣ ਮਾਤਾ ਬੀ ਆਪ ਜੁੜਦੀ ਜਾਂਵਦੀ
ਐਸੀ ਹੁਈ ਇਕਾਗ੍ਰ —ਪਿਛਾ ਯਾਦ ਨਾ
ਮਾਨੋਂ ਲੱਗੇ ਖੰਭ ਉਸਦੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ—
ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ ਮੈਲ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ, ਪਹਾੜ ਨੂੰ,
ਸਮਝ ਪਵ੍ਹਸ ਇਕ ਏਹ : ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ ਉੱਡ, ਏਥੇ ਆ ਟਿਕੀ
ਜਿੱਥੇ ਅਰਸ਼ੀ ਰਾਗ ਸੁਹਣਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਹੌਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਙ, ਤ੍ਰੇਲੋਂ ਸੁੱਛਵੀਂ,
ਨਿਰਮਲ ਵਾਂਙ ਬਲੌਰ ਮਾਤਾ ਹੋ ਗਈ ।
ਰਾਜ ਕੌਰ ਸੀ ਬੁੱਤ ਸੱਜੇ ਹੋ ਰਹੀ । ੨੩੦

ਮਾਤਾ ਹੋ ਬੇ-ਵੱਸ ਪੱਥਰ ਵਾਕੁਰੇ
ਖੱਬੀ ਲਾਂਭ ਖਲੋਇ ਆਪੇ ਹੀ ਗਈ,
ਜੁੜ ਗਜੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਲੈ ਵਿਚ ਲੈ ਹੁਈ ।
ਓਥੇ ਸ਼ਾਂਤਿ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਟਿਕਵਾਂ ਸੋਹਿਣਾ
ਐਸਾ ਛਾਇਆ ਸੀਗ, ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਸੀ
ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਭਿੱਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਹੋਇ ਵਿਰਾਗ ਅਰੂੜ੍ਹ ਕਰਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ।
ਸਬਦ ਪਵਿੱਤਰ ਏਹ ਸੀਗਾ ਹੋ ਰਿਹਾ,
ਸੁਣੇ ਜੁ ਹਿਤ ਚਿਤ ਲਾਇ ਭਿੱਜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ—

ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਮੋਹਨਾ ਘਟ ਸੋਹਨਾ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਾ ਲਾਲ ਗੋਪਾਲ ਦਇਆਲ ਕੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਗੋਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਬਿੰਦ ਲਾਲਨ ਮਿਲਹੁ ਕੰਤ ਨਿਮਾਣੀਆ ॥ ਨੈਨ ਤਰਸਨ ਦਰਸ ਪਰਸਨ ਨਹ ਨੀਦ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਨਾਮ ਬਿੰਜਨ ਭਏ ਸਗਲ ਸੀਗਾਰਾ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਸੰਤ ਜੰਪੈ ਮੇਲਿ ਕੰਤੁ ਹਮਾਰਾ ॥੧॥ ਲਾਖ ਉਲਾਹਨੇ ਮੋਹਿ ਹਰਿ ਜਬ ਲਗੁ ਨਹ ਮਿਲੈ ਰਾਮ ॥ ਮਿਲਨ ਕਉ ਕਰਉ ਉਪਾਵ ਕਿਛੁ ਹਮਾਰਾ ਨਹ ਚਲੈ ਰਾਮ ॥ ਚਲ ਚਿਤ ਬਿਤ ਅਨਿਤ ਪ੍ਰਿਅ ਬਿਨੁ ਕਵਨ ਬਿਧੀ ਨ ਧੀਜੀਐ ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਸੀਗਾਰ ਬਿਰਥੇ ਹਰਿ ਕੰਤ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਜੀਜੀਐ ॥ ਆਸਾ ਪਿਆਸੀ ਰੈਨਿ ਦਿਨੀਅਰੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕੀਐ ਇਕੁ ਤਿਲੈ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਸੰਤ ਦਾਸੀ ਤਉ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੇਰਾ ਪਿਰੁ ਮਿਲੈ ॥ ੨ ॥ ਸੇਜ ਏਕ ਪ੍ਰਿਉ ਸੰਗਿ ਦਰਸੁ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ਅਵਗਨ ਮੋਹਿ ਅਨੇਕ ਕਤ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ਨਿਰਗੁਨਿ ਨਿਮਾਣੀ ਅਨਾਥਿ ਬਿਨਵੈ ਮਿਲਹੁ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧੇ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੀਤਿ ਖੋਈਐ ਸਹਜਿ ਸੋਈਐ ਪ੍ਰਭ ਪਲਕ ਪੇਖਤ ਨਵ ਨਿਧੇ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾਲੁ ਆਵੈ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਸੰਤ ਸਰਣੀ ਮੋਹਿ ਦਰਸੁ ਦਿਖਾਈਐ ॥ ੩ ॥ [ਰਾਗੁ ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੫

ਮੁੜ ਮੁੜ ਮੁਕਦੀ ਤੁੱਕ ਅੱਧੀ ਅੰਤਲੀ ੨੪੦

—ਲਾਡ ਪਜਾਰ ਦੇ ਨਾਲ— ਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ:
ਪਰ ਹਰ ਵੇਰੀ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੋਂਵਦੀ,
ਹੌਲੀ ਗਈਆ ਹੋਇ —ਛਾਈ ਚੁੱਪ ਹੈ;
ਗਿਆ ਸਨਾਟਾ ਛਾਇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ ।
ਬੀਤ ਚੁਕੀ ਸੀ ਰਾਤ ਬਹੁਤੀ ਅੱਧ ਤੋਂ
ਸੁੱਤਾ ਸਭ ਸੰਸਾਰ —ਜਾਗੇ ਨਾ ਕੁਈ
—ਮਰਦ ਨ ਚਿੜੀ ਜਨੌਰ ਕੋਈ ਬੋਲਦਾ
ਸੱਭ ਭੁਲਾਕੇ ਹੋਸ਼ ਨਿਸਲੀ ਤਾਣਕੇ,
ਨੀਂਦਰ ਹੋਏ ਗੁੱਟ ਘੂਕ ਸੁ ਸੌਂ ਰਹੇ ।
ਮਾਨੋਂ ਕਰਦੀ ਰਾਜ ਨੀਂਦਰ ਜੱਗ ਤੇ । ੨੫੦

ਕੀ ਰਾਜੇ, ਕੰਗਾਲ, ਬਾਂਲਕ, ਬ੍ਰਿੱਧ ਕੀ,
ਪਸ਼ੁ, ਪੰਖੀ, ਮਾਨੁੱਖ ਸਿੱਕਾ ਏਸ ਦਾ
ਸਿਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੱਟ ਹਨ ਪਜੇ ਮੰਨਦੇ:
ਆਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਇ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਂਵਦਾ ।
ਹਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲੋਕ ਡੰਕਾ ਏਸਦਾ
ਮੂਲੋਂ ਮੰਨਣ ਨਾਹਿੰ ਆਕੀ ਹੋ ਰਹੇਂ
ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਇੱਕ ਉਹਨਾਂ ਇੱਕ ਹੀ,
ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਇ ਪੱਕੀ ਹੈ ਫੜੀ:
ਦੇਖਣ ਹੋਰ ਨ ਵੱਲ ਬੇ ਪਰਵਾਹਿੜੇ:
ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਜਾਗ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ— ੨੬੦

ਪਜਾਰੇ ਨੂੰ ਕਰ ਯਾਦ ਸਦਾ ਸੰਭਾਲਦੇ—
ਨੀਦੋਂ ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਰਾਤ ਜਗਾਂਵਦੇ ।
ਤਿੱਕੁਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਭੁਖੀ ਤਿਹਾਈ ਆਣ ਏਥੇ ਸੀ ਖੜੀ ।
ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੇ ਜਾਗ ਰਾਤਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ
ਝਾਗ ਚੁਕੀ ਹੁਣ ਤੀਕ ਕੰਤ ਧਿਆਉਂਦੀ:
ਥੱਕੀ, ਅੱਕੀ ਨਾਂਹ ਲੋਰੋਂ ਨਾਂ ਮੁੜੀ
ਭੁੱਖੋਂ, ਨੀਦੋਂ ਹਾਰ ਖਾਧੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ।
ਧਜਾਨ ਪਿਆਰੇ ਵਿੱਚ ਬੱਝੀ ਹੈ ਖੜੀ,
ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲਾਗ ਐਕੁਰ ਹੈ ਖੜੀ ? ੨੭੦

ਪਹਿਰ ਬਿਤਾਏ ਦੋਇ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੇ
ਵਾਹ ਪਜਾਰੀ, ਹੇ ਰਾਜ ! ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
ਹਿਰਦੇ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ਤੇਰੇ, ਕੰਤ ਦਾ
—ਉਸ ਕੰਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਾ ਸੰਤ ਜੋ
'ਸਤੀ' ਕਹਨ ਹੈ ਜੱਗ ਤੈਨੂੰ ਪਜਾਰੀਏ
ਦੇਹੀ ਦੇ ਵਿੱਜੋਗ ਜਿਸਨੂੰ ਕੰਤ ਤੋਂ
ਕੀਤਾ ਵਖਰਾ ਨਾਂਹ —ਸਾਬਤ ਰੱਖਿਆ:
ਕੇਵਲ ਸਾਬਤ ਨਾਂਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਇਆ;
ਸਭਨਾ ਪਾਸਜੋਂ ਤੋੜ ਲਾਈ ਰੱਖਿਆ
ਉਸ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਜਾਜੁ ਰੱਬ ਨੂੰ । ੨੮੦

ਰਾਣੀ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਸੁਧ ਸੀ ਖੜੀ ।
'ਚਾਣਕ ਮਾਤਾ ਜਾਗ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਆਪ ਹੀ:
ਤ੍ਰਬਕੀ ਇੱਕੋ ਵੇਰ ਕੰਬੀ, ਆਖਦੀ:
'ਆਹਾ ! ਹਾਹਾ ! ਕੀਹ ਏਥੇ ਹੋ ਰਿਹਾ !

'ਰੱਖੀ' ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਚੜੀ ਮੇਰੜੀ !
'ਅੱਧ 'ਸਮਾਨੋਂ' ਹੇਠ ਢੱਠੇ ਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ !'
ਸੁਣਕੇ ਤ੍ਰਿੱਖੀ ਸੱਦ ਰਾਜ ਤ੍ਰਬੱਕ ਕੇ
ਅੱਖਾਂ ਲਈਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਹਿਤ ਅਲਸਾਈਆਂ;
ਡਿੱਠਾ ਨਜ਼ਰ ਉਘਾੜ ਸਾਰੇ ਮਲਕੜੇ:—
ਖਿੜੀ ਚਾਂਦਨੀ ਵਾਂਙ ਪਾਰੇ ਛੰਭ ਦੇ; ੨੯੦

ਏਸ ਚਾਂਦਨੀ ਵਿਚ ਚੰਦਰ ਕੌਰ ਹੈ
ਖੜੀ ਪਲੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਅਚਰਜ ਹੋ ਰਹੀ।
ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦੇਖ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਲੀਤਾ ਠੰਡਾ ਸਾਹ, ਲੰਮਾ: ਸੈਮੂਵਾਂ।
ਬੋਲੀ ਸਹਿਜੇ ਫੇਰ— 'ਪਜਾਰੀ ਮਾਉਂ ਜੀ !
'ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪ ਦੁਖੀਏ ਹੋ ਰਹੇ।
'ਕਿਹੀ ਨਿਭਾਗਣ, ਹਾਇ! ਮੈਂ ਦੁਖ ਦੇਵਣੀ —
'ਜਿਉਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਿੱਛ ਆਈ ਜਗਤ ਤੇ:
'ਪਾਵੇ ਦੁੱਖ ਅਪਾਰ ਲਾਗੇ ਮੁੱਝ ਦੇ
'ਜੇ ਕੋਈ ਆ ਜਾਇ ਅਪਨਾ, ਓਪਰਾ। ੩੦੦

'ਬਖਸ਼ੀਂ', ਅੰਮੀ ਮਾਇ —ਮਾਤਾ, ਬਖਸ਼ ਲੈ !'
ਹੋਸ਼ ਗਈ ਸੀ ਆਇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਂਉਂ ਨੂੰ:
ਉੱਠੀ, ਧੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਲ ਲਾਂਵਦੀ,
ਘੁਟਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ, ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਦੀ;
ਪਿੱਠ ਫੇਰਦੀ ਹੱਥ ਲਏ ਬਲਾਈਆਂ:
'ਮਮਤਾ ਮਾਰੀ, ਹਾਇ ! ਧੀਏ ! ਕੀ ਕਰਾਂ ?
'ਰਹੀ ਇੱਕਲੀ ਜੱਗ —ਉਣ ਚੁਫੇਰਿਓਂ।
'ਨਾ ਭਾਈ ਨਾ ਭੈਣ ਦੇਵਰ, ਜੇਠ ਨਾ,
'ਜਣਦਜੋਂ' ਕੋਇ ਨਾਹਿੰ', ਨਾਂ ਹੀ ਸਹੁਰਿਓਂ:
'ਸਭਨੀਂ ਥੋਕੀਂ ਇੱਕ ਤਾਰਾ ਅੱਖ ਤੂੰ ੩੧੦

'ਪੇਕੇ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿਚ ਰੁੜੀਓਂ ਆਪ ਤੋਂ।
'ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਉਪਾਉ, ਦੱਸੀਂ ਪਜਾਰੀਏ ?
'ਰਾਜ ਸੰਭਾਲਾਂ ਕਾਜ, ਢੱਕਾਂ ਭੇਤ ਨੂੰ ?
'ਤੇਰਾ ਕਰਾਂ ਇਲਾਜ, ਸੰਭਾਲਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ?
'ਦੱਸ ਇਕਲਾਪੀ ਮਾਉਂ ਕੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕੇ ?
'ਕੋਈ ਦਿਲ ਦਾ ਭੇਤ ਦੱਸੇਂ ਨਾ ਕਦੀ,
'ਰੋਂਦੀ ਰੋਂਦੀ ਹਾਲੁ ਹੋਇ' ਬਿਹਾਲ ਤੂੰ,
'ਸਮਝ ਨ ਪੈਂਦੀ ਕੁੱਝ ਕਰ ਤੂੰ ਕੀ ਰਹੀ।
'ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਙ ਲੁਕਾਇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ
'ਚਮਕ ਪਵੇਂ ਉਸ ਥਾਉਂ ਜਿੱਥੇ ਆਸ ਨਾ, ੩੨੦

'ਕਰਜੇ ਹੋਰਥੇ ਟੋਲ, ਲੱਭੇਂ ਹੋਰਥੋਂ।
'ਸਹਿਮ ਲਈ ਮੈਂ ਘੁੱਟ ਚਿੰਤਾ ਖਾਰਿਆ।
'ਕੋਈ ਦੱਸ ਇਲਾਜ ਬੇਟਾ ਆਪ ਤੂੰ !
'ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਪ ਤੇਰੇ ਹੋ ਗਏ:
'ਭਰਿਆ ਮੇਲਾ ਛੱਡ ਏਥੋਂ ਗਜੇ ਚਲੇ,-
'ਸੱਲ ਨ ਡਿੱਠਾ ਕੋਇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਿਸਤ ਦਾ।
ਭਾਗੀ ਭਰਿਆ ਸੀਗ ਪੈਰਾ ਆਪ ਦਾ।
'ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਖਿਸਕਾਇ ਪੱਲਾ ਓ ਗਏ,
'ਖਿਸਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਖ ਹਨ ਸਾਰੜੇ।'
ਵਜ਼ਾਕੁਲ ਹੋ ਹੋ ਆਖ ਮਾਤਾ ਐਕੁਰਾਂ ੩੩੦

ਚੁੱਪ ਗਈ ਫਿਰ ਹੋਇ ਧੀ ਨੂੰ ਚੰਬੜੀ।
ਘੁੱਟੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ, ਰੱਜ ਨ ਆਂਵਦੀ।
ਬੱਚੀ ਫਿਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਅੰਬੜੀ !
'ਮੇਰੇ ਕੁੱਝ ਨ ਵੱਸ ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੈ ਰਿਹਾ:
'ਰਤੀ ਨ ਦੇਵਾਂ ਦੁੱਖ ਦਿਲ ਹੈ ਲੋਚਦਾ,
'ਪਰ ਦੇ ਬੈਠੀ ਨਿੱਤ- ਪਲ ਪਲ ਭੁੱਲਦੀ।
'ਮੈਂ ਦੁਖ ਦਾਤੀ, ਹਾਇ, ਹੋਈ ਆਪ ਨੂੰ।'
'ਮੰਨ ਲਈਂ ਇਕ ਬਾਤ' ਅੰਮੀ ਆਖਿਆ:—
'ਦੱਸ ਦਿਆ ਕਰ-ਅੱਜ ਐਥੇ ਹਾਂ ਚਲੀ,
'ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਧੀਰ ਬੱਝੀ ਏ ਰਹ ੩੪੦

ਤੂੰ ਅਮਕੇ ਹੈਂ ਥਾਉਂ, ਮੁੜ ਆ ਜਾਵਸੇਂ,
'ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ-ਤਾਂਘ ਲਗਿਆ ਨਾ ਕਰੂ।'

———

ਉਡਾਰੀ

ਮਾਤਾ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਸੁਣਕੇ ਆਖਦੀ:—
'ਅੰਮੀ, ਨਹੀਓਂ ਵੱਸ ਮੇਰੇ ਕੁੱਝ ਬੀ।
'ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਵਿਰਤਾਂਤ ਬੀਤਯਾ ਅੱਜ ਜੋ,
'ਆਪ ਤੁਸੀਂ ਲੌ ਵੇਖ ਮੇਰੀ ਬੇਵਸੀ।
'ਸੂਰਜ ਅੱਜ ਤ੍ਰਿਪੈਹਿ੍ਰ ਢਲਿਆ, ਮਾਉਂ ਜੀ !
'ਨੀਵਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਪੱਛੋਂ ਡੁੱਬਿਆ;
'ਲੱਥਾ ਦਿਹੁੰ ਬੀ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਲੱਥਿਆਂ:
'ਦੋਵੇਂ ਪੱਛੋਂ ਓਟ ਮਾਨੋਂ ਜਾ ਲੁਕੇ।
'ਚਉਬਾਰੇ ਨਿਜ ਬੈਠ ਮੈਂ ਸਾਂ ਦੇਖਦੀ
'ਸ਼ਹੁਬਾਰੀ ਦੇ ਰਾਹ ਕੌਤਕ ਏਸਨੂੰ। ੧੦

'ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦੇਖ ਉਹਲੇ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਦਿਨ ਨੂੰ ਛਿਪਦਾ ਨਾਲ: ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ,
'ਖੌਲਰ-ਇਕ ਘਬਰਾਇ ਹਿਰਦੇ ਉੱਠਿਆ,
'ਗ਼ਮ ਦੀ ਆਈ ਸੋਚ ਜਿਨ ਸਮਝਾਇਆ :—
'ਦਿਹੁੰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸੀਗ ਸੂਰਜ ਸੋਹਿਣਾ:
'ਜਦ ਸੂਰਜ ਹੈ ਆਪ ਛਿਪਿਆ ਜੱਗ ਤੋਂ
'ਦਿਨ ਬੀ ਛਿਪਿਆ ਨਾਲ ਕਾਰਣ ਆਪਣੇ।
'ਸੂਰਜ ਜਦੋਂ ਅਧਾਰ ਛਿਪਿਆ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ,
'ਦਿਨ ਜੋ ਸੀਗ ਅਧੇਯ ਛਿਪਿਆ ਨਾਲ ਹੀ !
'ਤਿਉਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵਾਂਙ ਰਾਣਾ ਆਪ ਸੀ ੨੦

'ਮੈਂ ਤਿਸਦੇ ਸਾਂ ਨਾਲ ਦਿਨ ਦੇ ਵਾਂਗਰੇ।
'ਹੁਣ ਜਦ ਛਿਪਿਆ ਕੰਤ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
'ਛਿਪਣਾ ਹੈਸੀ ਜੋਗ ਮੈਨੂੰ ਨਾਰ ਨੂੰ।
'ਓਹ ਸੀਗਾ ਆਧਾਰ ਮੈਂ ਆਧੇਯ ਸੀ:
'ਜਦ ਛਿਪਿਆ ਆਧਾਰ ਨਾਲ ਅਧੇਯ ਮੈਂ
'ਕਜੋਂ ਨਾ ਛਿਪਿਆਂ ਹਾਇ ? —ਕਜੋਂ ਹਾਂ ਜੀਂਵਦੀ ?

'ਅਣਹੋਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਗਈ,
'ਸੂਰਜ ਆਥਣ ਨਾਲ ਦਿਨ ਨਹਿੰ ਆਥਿਆ
'–ਰਾਣੇ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਨਾ ਕਜੋਂ ਗਈ ?
'ਇਊਂ ਆਈ ਜੋ ਯਾਦ, ਪਿਛਲੇ ਰੰਗ ਦੀ, ੩੦

'ਥਰਰ ਥਰਰ ਥਰਰਾਇ ਕੰਬਜਾ ਕਾਲਜਾ:
'ਉੱਛਲਿਆ ਕਰ ਜੋਰ ਜਾਇ ਨ ਸਾਂਭਿਆ
'ਉਠਿਆ ਇੱਕ ਉਬਾਲ ਚੜ੍ਹ ਗਜਾ ਸੀਸ ਨੂੰ,
ਉਥੋਂ, ਪਾਣੀ ਹੋਇ ਲੱਥਾ ਹੇਠ ਨੂੰ,
'ਨੈਣੋਂ ਮੋਲ੍ਹੇ ਧਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵਸਿਆ।
'ਰੋ ਰੋ ਹੋਇ ਨਿਢਾਲ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ,
'ਦਿਲ ਸਿਮਟੀਜਜਾ ਨਾਲ ਛਾਈ ਮੂਰਛਾ।
'ਪਾਸ ਨ ਹੈਸੀ ਕੋਇ, ਕਿਸੇ ਨ ਦੇਖਿਆ।
ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸੀ ਹੋਸ਼ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ:
'ਵਿੱਚ ਮੂਰਛਾ ਮਾਉਂ ! ਜੋ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ੪੦

'ਸੋ ਕੁਝ ਐਦਾਂ ਸੀਗ, ਸੁਣ ਲੈ ਕੰਨ ਦੇ :—
'ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਛਡ ਦੇਹ ਨਿਕਲੀ ਬਾਰ੍ਹ ਹਾਂ,–
'ਨਿਕਲ ਚਲੀ ਹਾਂ ਉੱਡ ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਨੂੰ,
'ਜਿੱਕੁਰ ਉਡਦੀ ਜਾਇ ਗੁੱਡੀ ਅੰਬਰੀਂ।
'ਉੱਤੋਂ ਤੱਕਾਂ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ,
'ਧੌਲਰ ਤੇ ਰਣਵਾਸ –ਸਾਰੇ ਮਹਲ ਨੂੰ,
'ਬਨ; ਬੇਲੇ ਤੇ ਬ੍ਰਿਛ, ਨਦੀ, ਸਮਾਧ ਨੂੰ,
'ਬਾਗ਼ ਬਗ਼ੀਚੇ ਨਾਲ ਨੌਕਰ, ਚਾਕਰਾਂ,
'ਦਾਸ-ਦਾਸੀਆਂ, ਮਾਉਂ ! ਵਿੱਚੇ ਤੁੱਧ ਨੂੰ;
'ਅਪਣਾ ਦੇਹੀ ਬੁਤ ਪਿਆ ਜੁ ਧੌਲਰੇ; ੫੦

'ਸਾਰੇ ਦੇਖਾਂ ਸਾਫ, ਪੰਛੀ ਵਾਕਰੇ
'ਜੋ ਉਡਦਾ ਅਸਮਾਨ ਹੇਠਾਂ ਤੱਕਦਾ।
'ਅਤਿ ਅਚਰਜ ਮੈਂ ਹੋਇ ਦੇਖਾਂ ਆਪ ਨੂੰ :–
'ਇਹ ਕੀ ਵਰਤਜਾ ਖੇਲ? ਕਿਥੇ ਆ ਗਈ ?
'ਦੇਹੀ ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ ! ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਗਦੀ !
'ਹੌਲੀ ਫੁਲੋਂ ਵਧ, ਹਲਕੀ ਪੌਣ ਤੋਂ,
'ਚਮਕਾਂ ਹੀਰੇ ਵਾਂਙ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਰਹੀ:
'ਉਡਦੀ ਜਾਵਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ।
'ਫਿਰ ਦੇਖਾਂ ਚਉਫੇਰ ਛਾਇਆ ਤੇਜ ਹੈ,
'ਮਿੱਠਾ ਜਿਦ੍ਹਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਜਲਜੋਂ ਸੋਹਿਣਾ, ੬੦

'ਅਖ ਚੁੰਧਿਆਵੇ ਨਾਹਿੰ, ਸਗੋਂ ਸੁਹਾਵਣਾ।
'ਫਿਰ ਓਥੇ ਇਕ ਪੌਣ ਹਲਕੀ ਅੱਤ ਦੀ
'ਸੂਖਮ ਵਾਙ ਅਕਾਸ਼; ਪਾਵੇ ਜੱਫੀਆਂ।
'ਏ ਵਗਦੀ ਇਕ ਵੇਗ ਵਰਗਾ ਵਾਉ ਨਾ:
'ਥਰਥਰਾਟ ਜਿਉਂ ਖਾਇ ਕੋਈ ਤਾਰ ਹੈ,
'ਤਿੱਕੁਰ ਸੀ ਥਰਰਾਟ ਇਸ ਦਾ ਵੇਗ ਜੋ।
'ਇਹ ਲੱਗੇ ਮੈਂ ਨਾਲ, ਅੰਦਰ ਬਾਹਰੇ
'ਆਵੇ ਜਾਇ ਸੁਖੇਨ, ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਂਵਦਾ।
'ਜਦ ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਉੱਡ ਬਹੁਤੀ ਜਾ ਚੜ੍ਹੀ,
'ਦਿੱਸਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਏਸ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ੭੦

'ਲਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੰਤ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਪੇ,
'ਤਾਰੀਆਂ ਮੋਰੇ. ਵਾਙ ਲੈ ਰਹੇ ਅੰਬਰੀਂ।
'ਕੀਕੁਰ ਕਰਾਂ, ਬਿਆਨ ਰੂਪ ਇਨਾਂਹ ਦਾ,-
'ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੁਹਣੱਪ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ
'ਸੀਗੀ ਕਾਈ ਮੈਲ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਂਵਦੀ।
'ਏ ਸਨ ਸਭ ਪਰਸੰਨ, ਹਜਮੁਖ ਕੌਲ ਜਜੋਂ;
'ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਕੇਲ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੇ।
'ਏਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੀ
'ਨੱਠੀ ਦੂਰੋਂ ਆਇ ਮੈਂ ਵਲ ਧਾਉਂਦੀ,
'ਆਕੇ ਲੀਤਜੁਸ ਪਾਇ ਘੁਟ ਗਲਵਕੜੀ ! ੮੦

'ਕਰਦੀ ਐਦਾਂ ਪਜਾਰ ਭੈਣਾਂ ਕਰਦੀਆਂ।
'ਭੈਣੋਂ ਬੀ ਉਹ ਵੱਧ, ਅਪਣੇ ਆਪ ਦਾ
'ਦੂਜਾ ਅੱਧਾ ਭਾਗ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦੀ।
'ਉਸਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ਠੰਢ ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਈ;
'ਪਰ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੀ ਯਾਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ।
'ਦਰਦਣ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਟੁੰਬਜਾ ਯਾਦ ਨੇ,
'ਮੈਥੋਂ ਰਿਹਾ ਨ ਜਾਇ ਬਾਝੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।
'ਆਖਾਂ ਦੋ ਹਥ ਜੋੜ :— "ਸਜਨੀ ਪਜਾਰੀਏ !
' "ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤਂ ਹੋਗ ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਦਾ,
' "ਵਸਦੇ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਿੱਥੇਆ ਟਿਕੇ ?" ੯੦

'ਸੁਣਕੇ, ਬੋਲੀ ਓਹ ਕਹਿੰਦੀ: "ਭੈਣ ਜੀ,
' "ਓ ਵੱਸਣ ਸਚਖੰਡ –ਵਿੱਚ ਸਰੂਪ ਦੇ,
' "ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਸਨਿਰਬਾਣ ਪਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ,
' "ਸਾਰੇ ਜਿਸ ਦਾ ਥਾਓਂ –ਕੇਂਦਰ ਜਗਤ ਜੋ।
' "ਹੈ ਉਹ ਥਾਉਂ ਅਥਾਉਂ ਪਰ ਸਭ ਥਾਉਂ ਹੈ।
' "ਭਗਤੀ ਨਿਭੀ ਅਨਿੰਨ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਦੀ,
' "ਵਸਕੇ ਵਿਚ ਇਸ ਜੱਗ ਸੁੱਚਾ ਓ ਗਿਆ,
' "ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ ਦਾਗ਼ ਇੱਕ ਨ ਓਸਨੇ
' "ਆਤਮ ਅਪਣੇ ਜੋਗ਼ –ਨਿਰਮਲ ਰੱਖਿਆ।
' "ਫਿਰ ਕਰਦਾ ਉਪਕਾਰ ਛੱਡੀ ਕਾਮਨਾ ੧੦੦

' "ਹੁਕਮ ਜਾਣ ਕੇ ਓਹ ਫਿਰ ਉਨੁ ਜਾਣਿਆਂ—
' "ਬਲੀਦਾਨ ਹੈ 'ਦੇਹ' 'ਮੇਰੀ', 'ਮੈਂ' ਸਭੀ;
' "ਇਸਦਾ ਕਰਨਾ ਹੋਮ –ਹਉਮੈਂ ਵਾਰਨੀ;
' "ਵਾਰਾ ਫੇਰਾ ਇਹ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ
' "ਖ਼ਾਲਕ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲਿਵ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ,
' "ਸੱਚਾ ਕਰਕੇ ਪਜਾਰ ਖ਼ਲਕਤ ਨਾਲ ਓ,
' "ਕਮਲ ਵਾਙ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਖਲਕ ਤੋਂ
' "ਖ਼ਾਲਕ ਰੂਪ ਵਿਚਾਲ ਵਾਸਾ ਪਾ ਗਿਆ।
' "ਉੱਥੇ ਵਸਦਾ ਨਿੱਤ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਹੈ।"
'ਹੋ ਅਚਰਜ ਹੈਰਾਨ ਫਿਰ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ: ੧੧੦

' "ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਉਹ ਦੇਸ਼ ? ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਹੈ
' "ਐਸ ਥਾਉਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ? ਕਿਹੜੀ ਲਾਂਭ ਹੈ ?"
' ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸੀ ਓਹ ਕਹਿੰਦੀ: "ਭੈਣ ਜੀ !
' "ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੈਂ ਪੜ੍ਹੀ

' "ਜਪੁਜੀ ਬਾਣੀ ਆਪ,- ਮੰਤਰ ਰੱਬ ਦਾ ?
' "ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਭੇਤ ਸਮਝੇ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ?
' "ਹੋਸੀ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਪੌੜੀ ਸੈਂਤਿਵੀਂ,
' "ਲੈ ਮੈਂ ਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇ ਸਮਝੀਂ ਭੇਤ ਨੂੰ :—

ਸਚ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ
ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਤਿਥੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥
ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥ ਤਿਥੈ ਲੋਅ ਲੋਅ
ਆਕਾਰ ॥ ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ ॥
ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕਥਨਾ
ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ ॥ ੩੭ ॥ [ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ

' "ਦੇਖ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਕ ਕੀ ਹਨ ਆਖਦੇ:
' "ਕਰੜਾ ਜਿੱਕੁਰ ਸਾਰ ਕਥਨਾ ਓਸਦਾ, ੧੨੦
' "ਆਖ ਨ ਸਕਦਾ ਕੋਇ, ਸਮਝ ਨ ਆਂਵਦੀ
' "ਜੇ ਕੋ ਦੇਹ ਸੁਣਾਇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਕੇ;
' "ਦੇਖਣ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਉਸ ਦਾ ਪਜਾਰੀਏ !
' "ਸੁਣਿਆਂਸਮਝ ਨ ਆਇ ਕਹਿਣਾ ਸੌਖ ਨਾ ।"
' "ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਮੈਂ ਜੋੜ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ:
' "ਗੁਰੂ ਦੁਹਾਈ ਘੱਤ ਪਾਵਾਂ ਵਾਸਤਾ,
' "ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਹ ਕਰਾਇ ਸੁੰਦਰ ਦੇਸ ਦਾ
' "ਜਿਥੇ ਦੇਖਾਂ ਕੰਤ ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਮੈਂ ।"
'ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਾਕ ਚਿਹਰਾ ਵੱਟਿਆ,
'ਸ਼ਰਮ ਖਾਇ ਚੁਪ ਧਾਰ ਤੱਕੀ ਹੇਠ ਨੂੰ, ੧੩੦
'ਫਿਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਆਖੇ, "ਭੈਣ ਜੀ !
' "ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਨ ਸੌਖ, ਨਾ ਹੀਂ ਖੇਡ ਹੈ ।
' "ਪਰ ਆ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂਘਾਂ ਵਾਲੀਏ !
' "ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚ ਮੇਰੀ ਹੋ ਸਕੂ,
' "ਲੈ ਚਲਦੀ ਹਾਂ ਨਾਲ ਓਥੋਂ ਤੀਕ ਮੈਂ ।"
' "ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੀ ਓ ਹੋਰ ਉੱਡੀ ਉੱਪਰੇ
'ਮੈਨੂੰ ਲੈਕੇ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਆਸਰੇ ।
'ਤ੍ਰਿੱਖੇ ਉੱਡਣ ਬਾਦ ਥਾਂ ਇਕ ਆ ਗਿਆ,
'ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਰਮਣੀਕ, ਸੋਭਾ ਕੀ ਕਹਾਂ !
'ਚਮਕੇ ਵਾਙ ਬਲੌਰ ਧਰਤੀ ਏਸਦੀ, ੧੪੦
'ਬਨ, ਬ੍ਰਿਛ ਅਚਰਜ ਰੰਗ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਦੇ;
'ਫਲ ਤੇ ਫੱਲ ਅਪਾਰ ਪਰ ਸਭ ਸੂਖਮੰ:
'ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਰੋ ਰੰਗ, ਰਚਨਾ ਹੋਰ ਸੀ ।
'ਮੂੰਹੋਂ ਸਕਾਂਨ ਆਖ, ਦੇਖੀ ਸੀ ਨਹੀਂ,
ਸੁਣੀ ਨ ਐਸੀ ਸੀਗ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ।
'ਸਾਰੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿਸੰਨ ਮੰਗਲ ਗਾਂਵਦੇ,
'ਕਿਸੇ ਨ ਮੱਥੇ ਵੱਟ, ਤ੍ਰਿਉੜੀ ਨਾ ਕਿਸੇ,
'ਭਰਵੱਟੇ ਤੇ ਨਾਹਿੰ ਬੈਠੀ ਚਿੰਤ ਸੀ ।
'ਸਭ ਆਨੰਦ ਅਨੰਦ ਹਸਦੇ ਖੇਡਦੇ,
'ਸਾਨੂੰ ਖਿੜਦੇ ਵੇਖ, ਮਿਲਦੇ, ਪਜਾਰਦੇ ੧੫੦
'ਨਾਲੇ ਕਰਦੇ ਢੇਰ ਆਗਤ ਭਾਗਤਾਂ ।
'ਏਥੇ ਵਰਤਜਾ ਹੋਰ ਕੌਤਕ ਪੌਂਰ੍ਹਿਆਂ—

'—ਸਾਡੀ ਸੂਖਮ ਦੇਹ ਪਲਟੀ ਸੀ ਗਈ—
'ਹੋ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੀ;
'ਸਮਝ, ਬੁੱਧਿ, ਬਲ, ਜ਼ੋਰ ਹੋਇਆ ਵੱਧ ਸੀ ।
'ਸੋਚਣ ਦੀ ਸੀ ਡੋਰ ਜੋ ਕੁਝ ਏਸ ਥਾਂ,
'ਸੋਈਓ ਰਚਿਆ ਜਾਇ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
'ਖੁਸ਼ੀ ਏਸ ਥਾਂ ਓਹ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ਜੋ ।
'ਭਜਨ ਬਹੁਤ ਇਸ ਥਾਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਅਮੁੱਲਵਾਂ ।
'ਜਿੱਥੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉੱਡ ਮੈਂ ਓ ਸਾਂ ਗਏ ੧੬੦
'ਉਸ ਤੋਂ ਏਥੇ ਵੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਹਾਉ ਸੀ ।
'ਐਸਾ ਸੁਹਣਾ ਦੇਸ ਜਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ
'ਹਿਰਦੇ ਆਸਾ–ਜੋਸ਼— ਮੇਰੇ ਉੱਠਿਆ
'ਏਥੇ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਪਊ ।
'ਫੁਰਨਾ ਮੇਰਾ ਦੇਖ ਬੋਲੀ ਭੈਣ ਓ:—
' "ਤੇਰਾ ਮੀਤ ਸੁਜਾਨ ਐਥੋਂ ਦੂਰ ਹੈ ।
' "ਏ ਹੈ ਗਜਾਨ ਸੁ ਖੰਡ ਮਨ ਦਾ ਥਾਉਂ ਹੈ:
' "ਸਮਝ ਨ ਹੈ ਇਕਠੌਰ —ਵਜ਼ਾਪਜਾ ਸਾਰੜੇ ।"
ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਵਾਕ ਸਮਝ ਨਾ ਸੀ ਸਕੀ ।
ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਏ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ:—੧੭੦

ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਕਾ ਆਖਹੁ ਕਰਮੁ ॥
ਕੇਤੇ ਪੰਵਣ ਪਾਣੀ ਵੈਸੰਤਰ ਕੇਤੇ ਕਾਨ ਮਹੇਸ ॥
ਕੇਤੇ ਬਰਮੇ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇ ਵੇਸ ॥
ਕੇਤੀਆ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਮੇਰ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ ॥
ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ ॥
ਕੇਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਰਤਨ ਸਮੁੰਦ ॥
ਕੇਤੀਆ ਖਾਣੀ ਕੇਤੀਆ ਬਾਣੀ ਕੇਤੇ ਪਾਤ ਨਰਿੰਦ ॥
ਕੇਤੀਆ ਸੁਰਤੀ ਸੇਵਕ ਕੇਤੇ ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ ॥ ੩੫ ॥
ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ ਪਰਚੰਡੁ ॥
ਤਿਥੈ ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ ॥
[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ੩੫–੩੬ ।

'ਏਸ ਉਚਾਰਣ ਨਾਲ —ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਹਾ
'ਸਾਰਾ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਦੋਹਾਂਭਾਂਤਿ ਦਾ—
'ਦਿਸ ਪਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬੀ ਹੋ ਗਈ
'ਓਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੀ ਇੱਕ,— ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਦੀ:
'ਕੀਕੁਰ ਕਹਾਂ ਬਨਾਇ ਜਾਚ ਨ ਆਂਵਦੀ ।
'ਸਾਰੇ ਸਨਗੇ ਆਪ ਜਾਣਨਹਾਰ ਏ,—
'ਗਜਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਬਹੁ ਮੁੱਲਵਾਂ ।
'ਟਿਕੇ ਰੂਪ ਮਨ, ਮਾੜੇਂ ! ਸਾਰੇ ਜਾਪਦੇ ।
'ਰਹਿਤ਼ ਕਾਮਨਾ ਓਹ, ਪਾਵਨ ਰੂਪ ਸੇ,
'ਬਲ ਬੁਧਿ ਨਾਲ ਸੁਹਾਉ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਦੇ । ੧੮੦
'ਖੱਡ ਕਾਲ ਦੀ ਏਹ ਮੇਲਣ ਜਾਣਦੇ;
' 'ਵਿੱਥ' ਕਿ ਆਖੋ 'ਦੇਸ਼' ਜਾਣਨ ਭੇਤ ਏ ।
'ਧਾਰਨ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਰੂਪ ਅਨੂਪਵੇਂ,
'ਮਿਲੇ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜਗਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ।
'ਆਖਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੱਲ ਨਾ ਆਂਵਦਾ,

'ਜੇ ਆਖਾਂ ਮੈਂ ਓਹੁ ਅਸਲੀ ਹਾਲ ਤੋਂ
'ਹੋਰੋ ਲੈਕੇ ਭਾਵ ਬਣਦਾ ਹੋਰ ਹੈ।
'ਤਾਂਤੇ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇ ਮੈਂ।
'ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਫੇਰ ਏਥੋਂ ਉੱਡੀਆਂ।
'ਸੂਖਮ ਤਰਲ ਜੁ ਦੇਹ ਮੇਰੀ, ਮਾਉ! ਸੀ। ੧੯੦

'ਹੁਣ ਪਲਟੀ ਓ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਹੋ ਗਈ,
'ਆਨੰਦਮਯ ਬੀ ਵੱਧ, ਵੱਧ ਤੇ ਜੋਸਵੀ।
ਪਹੁੰਚੇ ਸਾਂ ਇਕ ਥਾਉਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸੋਹਿਣੇ।
'ਪੌਣ ਕਿ ਕਹੋ ਅਕਾਸ਼ ਉਸ ਤੋਂ ਸੂਖਮੰ
'ਏਥੇ ਸੀ ਕੁਈ ਚੀਜ਼ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ।
'ਸੰਦਰ ਸੀ ਏ ਥਾਉਂ, ਜਾਣੋਂ ਸੁੰਦ੍ਰਤਾਂ
'ਏਥੇ ਜਨਮ ਸੁ ਧਾਰਿ ਜਾਂਦੀ ਹੋਰਥੇ।
'ਮੰਗਲ, ਕਹੋ ਅਨੰਦ, ਮੌਜਾਂ ਪਜਾਰੀਆਂ
'ਖਿੜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਗੁਲਾਬ ਆਪੇ ਏਸ ਥਾਂ।
'ਲੋਕੀ ਕਹਿਣ ਬਿਕੁੰਠ —ਪਰਉਹਚੀਮਕੀ। ੨੦੦

'ਇਕ ਇਕ ਏਥੇ ਜੀਵ ਰਚੇ ਬਿਕੁੰਠ ਹੈ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਸਥਾ ਵੱਧ ਏਥੇ ਬਹੁਤ ਸੀ,
'ਪਜਾਰਿਆਂ ਸੰਦੇ ਮੇਲ ਦਿੱਸਣ ਏਸ ਥਾਂ,
'ਘਾੜਤ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ ਘੜੀਏ ਏਸ ਥਾਂ,
'ਬਾਣੀ ਸੂਖਮ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਫੁਰਨਿਓਂ
'ਏਥੇ ਧਾਰੇ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪਮੰ।
'ਘੜੀਆਂ ਜਾਣਿ' ਸਥਾਉਂ ਉਹ ਉਹ ਘਾੜਤਾਂ
'ਉਪਕਾਰੀ, ਸੁਖਦਾਇ, ਗਯਾਨ ਸਰੂਪ ਜੋ।
'ਸੁਰਤ, ਮਤਿ, ਮਨ, ਬੁੱਧਿ, ਸੁਧਿ ਸਭ ਏਸ ਥਾਂ
'ਘੜੀਆਂ, ਅੰਮੀ! ਜਾਣ, ਆਖ ਨ ਮੈਂ ਸਕਾਂ। ੨੧੦

'ਏਥੇ ਕਹਿੰਦੀ ਭੈਣ— ਕੈਸਾ ਲੋਕ ਹੈ?
' "ਨਾਹੀਂ ਜਾਣੀ ਲੋਕ ਖੂੰਜੇ ਹੈ ਕਿਸੇ
' "ਗਤੀ ਅਚਰਜ ਅਨੂਪ ਸਰਬ ਵਿਆਪ ਹੈ।"
'ਸਮਝ ਨ ਆਈ ਮੂਲ ਮੈਨੂੰ ਏਸ ਦੀ।
'ਫਿਰ ਇਕ ਸ਼ਬਦਅਲਾਪ ਓਥੇ ਹੋ ਪਿਆ।
'ਉਹ ਸੀ ਅਚਰਜ ਰਾਗ ਮਗਨ ਕਰਾਂਵਦਾ।
'ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਉਹ, ਮਾਉਂ! ਜਪੁਜੀ ਵਾਕ ਸੀ—

ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥
ਤਿਥੈ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਐ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ ॥
ਤਾਕੀਆ ਗਲਾ ਕਥੀਆ ਨਾ ਜਾਹਿ ॥
ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥
ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥
ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਾ ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥ ੩੬ ॥
[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ

'ਜੋ ਕੁਝ ਦਿੱਸਦਾ ਭਾਵ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਹੋ
'ਉੱਥੇ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ਼ ਤਦ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ:—
' "ਏਥੇ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਇਗਾ।" ੨੨੦

'ਫੁਰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਏਹ ਫੁਰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ
'ਬੋਲੀ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਮੈਂ ਵਲ ਤੱਕ ਕੇ:—
' "ਫੁਰਨਾ ਤੇਰਾ ਆਪ ਏਸੇ ਥਾਉਂ ਤੇ
' "ਰਚ ਪਜਾਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਸੀ,
' "ਪਰ ਵਸਦਾ ਨਹਿੰ ਓਹ ਪਜਾਰੀ, ਏਸ ਥਾਂ।
' "ਘਾੜਤ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ ਘੜੀਏ ਏਸ ਥਾਂ।
' "ਤੂੰ ਘੜ ਸਕਸੇਂ ਆਪ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹਿੰ ਤੂੰ।
' "ਲੈ ਫੁਰਨੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਅੱਗੇ ਚੱਲੀਏ।"
'ਡਾਢੇ ਸੁਹਣੇ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਏਸ ਥਾਂ
'ਸੁਹਣਾ ਕਰ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ੨੩੦

'ਦਿੱਤਾ ਸਾਨੂੰ ਤੋਰ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਤੋਂ।
'ਦੋਵੇਂ ਉੱਡੀਆ ਫੇਰ ਉਚੀਆਂ ਹੋਰ ਬੀ
' 'ਸ਼ਰਮ ਖੰਡ' ਵਿਚ ਦੇਹ ਸਾਡੀ ਸੀ ਬਣੀ
'ਉਹ ਬਦਲੀ ਹੁਣ ਹੋਰ ਹੋਈ ਸੂਖਮੰ,
'ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਉਹ ਹੋਇ ਲਗੇ ਵਿਦੇਹ ਸੀ;
'ਭਾਸੇ ਰੂਪ ਨ ਰੰਗ ਪਰ ਅਤਿ ਤੇਜਮੈ।
'ਏਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਰ ਥਾਂ।
'ਏਥੋਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਦੱਸਾਂ ਖੋਲ੍ਹਕੇ:
'ਐਸਾ ਏਥੇ ਤੇਜ ਜਿਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
'ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਤੇਜ ਦਿਸਦੇ ਮਾਤਾ ਸੇ। ੨੪੦

'ਆਤਮ-ਜ਼ੋਰ ਅਪਾਰ ਹੱਦੋਂ ਲੰਘਿਆ
'ਏਥੇ ਕਰਦਾ ਵਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੜਾ।
'ਜੋਧ ਮਹਾਂਬਲਿ ਸੂਰ ਵਸਦੇ ਏਸ ਥਾਂ,
ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਰਪੂਰ ਸਾਈਂ ਆਪ ਸੀ।
'ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤਿ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚੀ ਏਸ ਥਾਂ,
'ਰੂਪ ਅਕੱਥ ਅਪਾਰ ਲਸਦਾ ਦਿੱਸਦਾ।
'ਮੌਤ ਨ ਸਕਦੀ ਪਾਇ ਫੇਰਾ ਏਸ ਥਾਂ;
'ਸੱਚ ਫਿਰੇ ਪਰਸਾਨ ਕਿਹਾ ਨ ਜਾਇ ਜੋ।
'ਸਰਗੁਣ ਤੋਂ ਹੈ ਪਾਰ ਮਾਨੋ ਲੋਕ ਏ
'ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਹੈ ਹੇਠ ਪਹਿਲਾ ਪੈਰ ਏ; ੨੫੦

'ਜੋ ਕੁਝ ਸੀ ਇਸ ਥਾਉਂ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਨਾ,
'ਫਿਰ ਪਰ ਨਹੀਂ ਅਰੂਪ —ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਸੀ।
'ਕਰਮਖੰਡ' ਇਸ ਨਾਉਂ ਦਸਿਆ ਭੈਣ ਨੇ।
'ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਫਜ਼ਲ ਅਪਾਰ ਬਰਖਾ ਵਾਕੁਰੇ
'ਵਸਦਾ ਸੀ ਇਸ ਥਾਉਂ ਨਿੱਝਰ ਧਾਰ ਹੋ।
'ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ
'ਵਸਦੇ ਸਨ ਇਸ ਲੋਕ ਸੁੰਦਰ ਅੱਤ ਦੇ:
'ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਜਾਰ ਲੇਖਯੋਂ ਪਾਰ ਹੋ।
'ਮਿਟੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਲੇਖ ਹੁਏ ਅਲੇਖਵੇਂ
'ਵਸਦੇ ਸੇ ਇਸ ਥਾਉਂ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੇ। ੨੬੦

'ਸਾਈਂ ਦਿੱਤੇ ਆਖ ਜਿਹੜੇ "ਆਪਣੇ",
'ਜੋ ਸਾਂਈ ਦੇ ਦੁਆਰ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
'ਸਾਂਈ-ਸੁਜਸ ਅਪਾਰ ਕਰਦੇ ਸੇ ਰਹੇ।
'ਸੱਚਾ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਧੋਖਯੋਂ ਰਹਤਵਾਂ.
'ਨਿਰਮਲ ਰੋ ਨਿਰਦ੍ਵੰਦ ਪੂਰਨ ਮੌਜ ਦਾ

'ਏਥੇ ਕਰਦਾ ਵਾਸ: ਮੇਰੀ ਅੰਮੀਏ !
ਟਿੱਕੀ ਸੂਰਜ ਦ੍ਵਾਲ ਜਿੱਕੁਰ ਤੇਜ ਦਾ
'ਮੰਡਲ ਭਾਸੈ ਵੱਖ ਜੁੜਿਆ ਨਾਲ ਹੀ
'ਦੇਵੇ ਹੈ ਝਲਕਾਰ ਤਿੱਕੁਰ ਲੋਕ ਏ

'ਅਗਲੇ ਖੰਡ ਉਦਾਲ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ. ੨੭੦
'ਰਹਬਰ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।
'ਆਖਣ ਲੱਗੀ "ਰਾਜ ! ਸੁਣ ਮੈਂ ਜੋ ਕਹਾਂ।"
'ਜੋ ਓਸ ਆਖਯਾ, ਮਾਉਂ ! ਜਪੁਜੀ ਪਾਠ ਸੀ :—

ਕਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋਰੁ ॥
ਤਿਖੈ ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ॥
ਤਿਖੈ ਜੋਧ ਮਹਾ ਬਲ ਸੂਰ ॥
ਤਿਨ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ॥
ਤਿਖੈ ਸੀਤੋ ਸੀਤਾ ਮਹਿਮਾ ਮਾਹਿ ॥
ਤਾ ਕੇ ਰੂਪ ਨ ਕਥਨੇ ਜਾਹਿ ॥
ਨਾ ਓਹਿ ਮਰਹਿ ਨ ਠਾਗੇ ਜਾਹਿ ॥
ਜਿਨਕੈ ਰਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥
ਤਿਖੈ ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੇ ਲੋਅ ॥
ਕਰਹਿ ਅਨੰਦੁ ਸਚਾ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥

[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ੩੭

'ਇਹ ਕੁਝ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਕਹਿੰਦੀ ਫੇਰ ਓ:
' "ਕਾਲ, ਦੇਸ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਥਾਂ ਹੱਦ ਦੀ
' "ਘੇਰ ਰਹੀ ਇਸ ਥਾਉਂ ਜਾਣੀਂ ਨਾ ਸਖੀ !
' "ਏ ਹੈ ਸਰਬ ਵਿਆਪ —ਸਾਰੇ ਪੂਰਿਆ,
' "ਇੱਕ ਦੇਸ ਨਾ ਏਹ ਰਹੀਂ ਸੁਚੇਤ ਤੂੰ।"
'ਪਰ ਅੰਮੀ ਮੈਂ ਹਾਇ ਸਮਝੀ ਭੇਤ ਨਾ
'ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਓਹ ਸਜਨੀ ਸੱਚ ਦੀ। ੨੮੦

'ਪਰ ਸੀ ਓਥੇ ਸੁਖ ਹੱਦੋਂ ਲੰਘਿਆ।
'ਫੁਰਨੇ ਤੋਂ ਬੀ ਘੱਟ ਇਕ ਅਭਾਸ ਹੋ
'ਲੰਘਿਆ ਹਿਰਦੇ ਭਾਵ ਸੂਖਮ ਮੇਰਿਓਂ,–
'ਮਤ ਹੋਵੇ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿੱਥੇ ਸੋਹਿਣਾ
'ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਣ ਭਾਗ ਲਗਾ ਰਿਹਾ।
'ਪਰ ਫੁਰਨੇ ਨੇ ਰੂਪ ਹਿਰਦੇ ਮੈਂ ਅਜੇ
'ਧਾਰਯਾ ਸੀ ਨਾ ਠੀਕ ਬੋਲੀ ਉਹ ਸਖੀ :—
' "ਰੋਕ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਭੈਣ ਨਾਹਿ ਤ ਆਵਸੀ
' "ਏਥੇ ਫੁਰਦੇ ਸਾਰ ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਓ
' "ਪਰ ਏ ਕਰਨੀ ਬਾਤ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਬਣੇ। ੨੯੦

' "ਉਸਦਾ ਸਖੀ ! ਨਿਵਾਸ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਹੈ।
' "ਮਾਯਾ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਪਿੱਛੇ ਰੈ ਗਿਆ
' "ਮਾਯਾ ਮੁਸ਼ਕ ਨ ਰੇਖ ਏਥੇ ਜਾਣ ਤੇ।
' "ਜੋ ਪੌਂਹੁਚਯਾ ਇਸ ਥਾਉਂ ਅੱਗੇ ਜਾਂਵਦਾ,
' "ਮੁੜਪਿੱਛੇ ਨਾ ਜਾਇ,- ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲੋਕ ਏ।
' "ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਥਾਉਂ ਦੇਖੇ ਜੋ ਤੁਸਾਂ
' "ਓਥੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੋਇ ਸੀ।
' "ਇਹ ਤੇ ਅਗਲਾ ਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਨੇ,
' "ਜੁੜੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ਨਾਲ ਸਖੀਏ ਦੇਖ ਲੈ।
' "ਥਿਰ ਹੈ ਪਾਰ ਬਰ੍ਹਮ ਸੇਵਕ ਹੋ ਗਏ ੩੦੦
' "ਥਿਰ ਉਸ ਪਯਾਰੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲੇ,
' "ਕੈ ਵਸਦੇ ਸਚ ਖੰਡ ਕੈ ਥਿਰ ਏਸ ਥਾਂ,
' "ਜਾਣੇ ਸਾਈਂ ਭੇਤ ਆਪਹਿ ਆਪਣੇ।
' "ਸੋ ਹੁਣ ਪਯਾਰੀ ਤਯਾਰ ਤਕੜੀ ਹੋਇਕੇ
' "ਅਦਬ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਸੁਆਰ ਕੇ
' "ਦੇਖ ਸਾਮ੍ਹਣੀ ਵੱਲ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਨੂੰ।"

ਦਰਸ਼ਨ

ਰਾਜ ਕੌਰ ਇਹ ਆਖ ਪਾਸਾ ਪਰਤਿਆ,
ਬੈਠੀ ਸੀ ਹੁਣ ਤੀਕ ਕੁੱਛੜ ਮਾਉਂ ਜੋ:
ਫਿਰ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਇ ਕੁਝ ਮੁਸਕਾਇਕੇ
ਕਹਿੰਦੀ :—'ਆਗਯਾ ਦੇਹੁ ਮਾਤਾ ਪਯਾਰੀਏ !
'ਸਾਵਧਾਨ ਹੁਣ ਹੋਇ ਪੱਲਾ ਪਾ ਗਲੇ
'ਮੂੰਹੋਂ ਕਰਾਂ ਉਚਾਰ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਮੈਂ:
'ਲਈਏ ਹੋਰ ਬਣਾਇ ਬੈਠਕ ਅਦਬ ਦੀ।
'ਡਾਢਾ ਹੈ ਉਹ ਹਾਲ ਤੇਜਾਂ ਵਾਲੜਾ,
'ਅਤਿ ਭੈ ਅਦਬ ਸੁ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ:
'ਸੁਣਨ ਬਣੇ ਭੈ ਨਾਲ ਅਦਬਾਂ ਨਾਲ ਓ।' ੧੦
'ਮਾਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਵਾਕ ਮਾਰੀ ਚੌਂਕੜੀ;
ਗਲ ਪੱਲਾ ਹਥ ਜੋੜ ਹਿਰਦੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ
ਬੈਠ ਗਈ ਸੀ ਕੋਲ ਅਦਬ ਸਰੂਪ ਹੋ।
ਜਿਵੇਂ ਅਦਬ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਰਾਜ ਸੀ !
ਹੁਣ ਖੁੱਲੇ ਬੁਲ੍ਹ ਸਿੱਧ ਨਿਕਲੇ ਵਾਕ ਏ—
'ਸੁਣ ਹੇ ਪਯਾਰੀ ਮਾਉਂ ! ਚੱਕੀ ਅੱਖ ਮੈਂ,
'ਡਿੱਠਾ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਪਾਸੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ—
'ਸੀ ਇਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼— —ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ—
'ਬੇਹਦ ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਨਾ,
'ਝਲਕ ਡਲ੍ਹਕ ਚਮਕਾਰ ਜਾਇ ਨ ਝੱਲਿਆ; ੨੦

'ਲਹਿਰਾਂ ਖਾਵੇ ਐਉਂ ਕ੍ਰੋੜਾ ਬਿਜਲੀਆਂ
'ਪੁੱਜ ਨ ਹੰਘਣ ਮੂਲ— ਹੋਣ ਨਿਕਾਰੀਆ:;
'ਦਮਕੇ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ ਮੈਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
'ਚਾਨਣ ਇਹ ਨਾ ਸੀਗ ਜਿਹੜਾ ਦਿੱਸਦਾ
'ਸਾਨੂੰ ਏਥੇ ਰੋਜ਼; ਉਹ ਵੰਨ ਹੋਰ ਦਾ।
'ਖੋਲ੍ਹ ਕਹਾਂ ਕੀ ਹਾਲ ਜਾਇ ਨ ਦੱਸਿਆ,
'ਜੀਭ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜ਼ੋਰ ਅੰਦਰ ਤਾਣ ਨਾਂ।
'ਸਾਡੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਜਬ ਸੁਹਾਉ, ਮਾਂ !
'ਸਮਝ ਅਕਲ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਦਿੱਸੇ ਛਾਇਆ:
'ਜਿੱਕੁਰ ਗਿਰਦ ਗੁਲਾਬ ਸੂਖਮ ਗੰਧ ਦਾ ੩੦

'ਛਾਇਆ ਰਹੇ ਸੁਹਾਉ, ਰਸੀਏ ਦੇਖਦੇ।
'ਹੁਣ ਸੁਖ ਸਜਨੀ ਓਹ ਕਹਿੰਦੀ ਵਾਕ ਏ :—
' "ਇੱਥੋਂ ਤਾਈਂ ਪੌਂਹੁ ਮੇਰੀ ਹੋ ਸਕੀ
' "ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਸਕਦੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ,

'"ਨਾਂਹੀ ਸਕਾਂ ਲਿਜਾਇ ਅੱਗੇ ਤੁਧ ਨੂੰ।
'"ਐਥੋਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ, ਨੀਝ ਲਗਾਇਕੇ
'"ਦੇਖ ਪਿਆਰਾ ਦੇਸ਼ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦਾ:
'"ਦੇਖ ਤੇਜ ਦੀ ਵੱਲ, ਇਹ ਉਹ ਥਾਉਂ ਹੈ
'"ਜਿੱਥੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜਾਕੇ ਵੱਸਿਆ।
'"ਇਹ ਹੈ ਸੱਚਾ ਖੰਡ ਮਾਯਾ ਰਹਿਤ ਹੈ; ੪੦

'"ਆਤਮ ਸ੍ਵੱਛ ਨਿਰੋਲ 'ਨਾਤਮ ਕੁਝ ਨਾਂ।
'"ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਓਹ ਮਾਇਆ ਰਹਿਤ ਜੋ
'"ਮਨਬੁਧਿਚਿਤ ਹੰਕਾਰ ਚਾਰੇ ਅੰਤਰੇ,
'"ਕਾਰਨ, ਲਿੰਗ, ਸਥੂਲ ਤਿੰਨੇ ਦੇਹੀਆਂ,
'"ਲੰਘ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨ ਹੋਇਆ।
'"ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਪਛਾਤਾ ਆਪ ਅਪਣਾ ਆਪ ਹੈ;
'"ਆਪ ਪਛਾਣਨ ਨਾਲ ਰੱਬ ਪਛਾਣਿਆਂ,
'"ਫਿਰ ਪਰਮਾਤਮ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਮੇਲ ਹੈ,
'"ਜੁੜੇ ਮਿਲੇ ਇਕ ਹੋਇ ਰਹੇ ਨ ਵੱਖਰੇ,
'"ਉਹ ਪਹੁੰਚਦੇਇਸਥਾਉਂ —ਏਹ ਸਚ ਖੰਡ ਹੈ। ੫੦

'"ਵਾਸਾ ਵਿਚ ਸਰੂਪ ਇਸ ਥਾਂ ਹੋਂਵਦਾ।
'"ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋ ਨਹੀਂ,
'"ਪਰ ਪਹੁੰਚੇ ਦੇ ਤੁੱਲ ਜੋ ਹਨ ਹੋ ਰਹੇ
'"ਹਾਂ, ਹਨ ਸੱਚੇ ਲੋਕ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ,
'"ਮਿਲੇ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਛੁੜਨ ਨਾ ਕਦੇ
'"ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਪੌਂਚ੍ਹ ਐਥੋਂ ਤਾਕਰੇ,
'"ਐਥੋਂ ਕਦਮ ਅਗੇਰ ਧਰਦੇ ਓ ਨਹੀਂ।
'"ਪਰ ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਲੋਕ ਮਿਲਿਆ ਓਸਨੂੰ।
'"ਓਸੇ ਦਾ ਹੈ ਰੰਗ ਏਥੇ ਪਸਰਿਆ।"
'ਇਹ ਸੁਣ ਮੈਨੂੰ, ਮਾਇ! ਟੁੰਬਯਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ੬੦

'—ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ
'ਖਾਧਾ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰ ਹੋਈ ਬਰ੍ਹਾਟ ਜਯੋਂ—
'ਮੈਂ ਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਪ੍ਰੇਮ ਤੱਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ।
'ਨਿਉਂ ਨਿਉਂ ਕਰਾਂ ਪ੍ਰਣਾਮ ਮੈਂ ਉਸ ਤੇਜ ਨੂੰ;
'ਝੁਕ ਝੁਕ ਕਰਾਂ ਨਮਾਮ ਅਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ:
'ਵਾਹ ਆਗੂ ਵਾਹ ਧੰਨ ਤੂੰ ਸਦਾ ਧੰਨ ਹੈਂ!
'ਦਿੱਤਾ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਬੇਗਮ ਹੈ ਪੁਰਾ,
'ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਾਂ ਲਖ ਵੇਰ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ,
'ਡਿੱਠਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਮੇਰ ਪਜਾਰੇ ਵਾਲੜਾ।
'ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਨਗਰੀ ਏਸ ਤੋਂ ੭੦

'ਜਿਥੇ ਢੋਲੇ ਜਾਇ ਡੇਰਾ ਘੱਤਿਆ।
'ਚੁਖੰਨੀ ਬਲਿਹਾਰ ਤੈਥੋਂ ਸ਼ੇਰੂ ਵੇ!
'ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ ਬਿਸਰਾਮ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ।
'ਵਾਰੇ ਵਾਰੇ ਜਾਉਂ ਐਸੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ
'ਸਾਈਂ ਸਿਰ ਦੇ ਤਾਜ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਟਿਕੇ।
'ਹੋਵੇ ਸਗਲ ਪਵਿੱਤ ਜਿੱਥੇ ਕੰਤ ਹੈ।
'ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਨਿੱਤ ਐਸੇ ਖੰਡ ਤੋਂ
'ਜੀ ਸੁਹਣੇ ਨੇ ਜਾਇ ਜਿੱਥੇ ਲਾ ਲਿਆ।
'ਹੇ ਤੂੰ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ ਸਰਵਰ ਏਸ ਦੇ!

'ਪਹੁੰਚਜੋਂ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਹੰਸਾਂ ਵਿਚ ਆ। ੮੦

'ਕਰਨੈਂ ਮੌਜ ਅਨੰਦ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਤੂੰ।
'ਹੋਇਆ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੇ,
'ਨਾਲੇ ਹੋਇ ਅਭੇਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰਿਆਂ,
'ਨਾਲੇ ਹੋਕੇ ਵੱਖ ਮਿਲਿਆ ਸਾਰਿਆਂ
'ਮਾਣੇਂ ਮੌਜ ਅਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦੀ।
'ਵਾਹ ਵਾ ਏਹੋ ਠੀਕ ਤੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ;
'ਪਾ ਉਮੰਗ ਉਪਕਾਰ ਏਥੋਂ ਤੂੰ ਤੁਰਜੋਂ
'ਮਾਰ ਓਡਾਰੀ ਹੇਠ ਪਹੁੰਚਜੋਂ ਭੂਮਿ ਤੇ
'ਕਰਨੇ ਹਿਤ ਉਪਕਾਰ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ।
'ਜਿੱਥੇ ਵਸਦੇ ਕਾਗ, ਉੱਲੂ, ਲੂਮੜੀ, ੯੦

'ਡੱਡੂ, ਪਾੜ੍ਹੇ, ਸ਼ੇਰ, ਸੱਪ, ਅਠੂਹਿਆਂ,
'ਬਗਲੇ;-ਹੰਸ, ਸੁ ਮੋਰ, ਤੋਤੇ, ਕੋਇਲਾਂ,—
'—ਵੱਸਣ ਕੋਲੋਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਗ੍ਰਾਂਢ ਹੀ
'ਪਰ ਨਹਿੰ ਕਰਦੇ ਪਜਾਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਨੇ
'ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਖੋਹ ਰੋਜ਼ੀ ਤੋਰਦੇ।
'ਜਾਉਂ ਨੂੰ ਰਖਦੇ ਮੁੱਖ ਧਰਤੀ ਵੱਸਦੇ;
'ਗਉਂ ਦੇ ਬੱਧੇ ਸੱਭ ਲੀਕਾਂ ਕੱਢਦੇ;
'ਗਉਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਇ ਜਾਣਨ ਨਾ ਕਿਸੇ।
'ਲੋੜ-ਫਸੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਾਹਾ ਕੱਢਦੇ;
'ਗਉਂ-ਫਾਥੇ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ, ੧੦੦

'ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਪਿਆਰ ਗਉਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ,
'ਸ੍ਵਾਰਥ, ਗਰਜ਼ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਨਾਂ ਕਦੀ।
'ਦੇਣੇ ਸੰਦਾ ਪਜਾਰ ਲੈਣਾ ਤਯਾਗਕੇ
'ਕਰਦੇ ਕਦੀ ਨ ਏਹ ਸ੍ਵਾਰਥ ਕੁੱਠੜੇ।
'ਐਸੀ ਨੀਚ; ਅਧੀਨ, ਧਰਮੋਂ ਸੱਖਣੀ
'ਜਨਮਭੂਮਿ ਹੈ ਹਾਇ! ਮੇਰੀ ਨੀਚ ਦੀ
'ਜਿੱਥੇ ਆਕੇ ਆਪ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ।
'ਤੁਸੀਂ ਹੰਸ-ਅਵਤਾਰ ਹੈਸੋ ਸੱਚ ਦੇ,
'ਮੈਂ ਕਾਵਾਂ ਦੀ ਬੰਸ ਨੀਵੀਂ ਮੈਂ ਅਸਾਂ,
'ਮੋਹੀ ਦੇਖ ਸਰੂਪ ਤੇਰਾ ਹੰਸ ਦਾ; ੧੧੦

'ਅਸਲਾ ਅਪਣਾ ਭੁੱਲ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਿਆ
'ਕਿਵੇਂ ਪੌਂਚ੍ਹ ਮੈਂ ਜਾਉਂ ਤੇਰੀ ਪੌਂਚ ਨੂੰ।
'ਰਿਰਲੀ ਸੌਗੀ ਜਾਤ ਜੱਫਾ ਮਾਰਿਆ
'ਚੰਦਨ ਦੇ ਸ਼ਹਤੀਰ, ਮੂਰਖ ਮੱਤ ਮੈਂ।
'ਧੰਨ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ! ਤੂੰ ਸਦ ਧੰਨ ਹੈਂ!
'ਕਰਕੇ ਕਿਰਪਾ ਫੇਰ ਤਜਿ ਕੁਲ ਲਾਜ ਨੂੰ
'ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰ ਲੀਨ ਨੀਚ ਅਜਾਨ ਮੈਂ।
'ਪਰ ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਔਤਿ ਸਮਝੀ ਨਾਂ ਰਤੀ।
'ਸਾਂ ਮੈਂ ਕਾਲੀ ਬੰਬ, ਕਾਲੀ ਹੀ ਰਹੀ:
'ਕੇਵਲ ਰੂਪ ਨਿਹਾਲ ਮੋਹੀ ਮੈਂ ਗਈ; ੧੨੦

'ਦੂਰ ਨ ਕੀਤੀ ਮੂਲ ਕਾਲਖ ਆਪਣੀ।
'ਸਿੱਖੀ ਤੈਥੋਂ ਨਾਹਿੰ ਜਾਚ ਅਨੋਖੜੀ
'ਦੁੱਧੋਂ ਪਾਣੀ ਅੱਡ ਕਰਨੇ ਵਾਲੜੀ।

'ਤੂੰ ਲਾ ਜਤਨ ਅਪਾਰ ਮੈਨੂੰ ਜੋਗ ਦੇਂ,
'ਮੈਂ ਜੋਗੋਂ ਹੋ ਦੂਰ ਰਹਾਂ ਅਜੋਗਵੀ।
'ਮੈਂ ਸਾਕਤ ਸਾਂ ਢੀਠ ਕਾਲੀ ਕੰਬਲੀ:
'ਸੀ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕ ਦੋਸ਼ ਨ ਸੀ ਤੁਸਾਂ,
'ਰਹੀ ਪਜਾਰਦੀ ਦੇਹ, ਉੱਡੇ ਹੰਸ ਜੀ।
'ਗਏ ਘਰਾਂ ਨੂੰ, ਛੱਡ ਕਾਗਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
'ਹੰਸ ਹੰਸ ਦਾ ਮੇਲ ਹੰਸੀ ਜਾ ਮਿਲੇ। ੧੩੦

'ਰੋਂਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ਕਾਉਂ ਕਰਮਾਂ ਆਪਣੇ।
'ਹੰਸ ਕਾਉਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਦ ਤਕ ਨਿੱਭਦਾ:
'ਮੂਰਖ ਹੁੰਦੇ ਕਾਉਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਾਰ ਨਾ।
'ਮੋਤੀ ਹੰਸਾਂ ਪਾਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਂਵਦੇ।
' "ਕਾਗਉ ਹੰਸ ਕਰੇਇ" ਗੁਰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।
' "ਜਉ ਸਿੱਖਾਂ ਮੈਂ ਚੂਕ" ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਰੇ?
'ਸਭ ਅਉਗਣ ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸੈਂ:
'ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਹਾਇ! ਰਹੀ ਅਵੇਸਲੀ;
'ਕਦਰ ਨ ਪਈ ਮੂਲ ਤੇਰੀ ਹੰਸ ਦੀ।
'ਪਰ ਤੂੰ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ ਛੱਡੀ ਮੂਲ ਨਾਂ ੧੪੦

'ਹੰਸਾਂ ਵਾਲੀ ਬਾਣ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ।
'ਮੇਰੇ ਜਿਹੀ ਅਜਾਣ ਨਿਰਗੁਣ ਨੀਚ ਨੂੰ
'ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੋਂ ਖਿੱਚ ਸੱਦਜਾ ਏਸ ਥਾਂ;
'ਕੀਤਾ ਦੂਰ ਅਨੇਰ ਬਖ਼ਸ਼ਜਾ ਚਾਨਣਾ,
'ਦਿੱਤਾ ਸੱਭ ਦਿਖਾਲ ਲੁਕਿਆ ਭੇਤ ਜੋ।
'ਇੱਥੇ ਹੀ' ਨਾ ਬੱਸ ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ
'ਦਿੱਤਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਲ ਨੇੜੇ ਸੱਦ ਕੇ।
'ਮੈਂ ਇਸ ਲਾਇਕ ਨਾਹਿੰ, ਪਰ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ!
'ਸਭ ਵਡਿਆਈ ਤੁੱਧ, ਤੇਰੇ ਬਿਰਦ ਨੂੰ।
'ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰੀਤਿ ਬਿਰਦਓ ਆਪਣਾ ੧੫੦

'ਸਦਾ ਨਿਬਾਹੁਣ, ਐਬ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦੇ:
'ਦੇਵਣ ਪਾਰ ਲੰਘਾਇ ਲੜ ਜਿਸ ਲਾਂਵਦੇ।
'ਪਰ ਤੂੰ ਕੀਤਾ ਵੱਧ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧਕੇ।
'ਸਾਕਤ ਤਾਰੇ ਕੌਣ? ਕੋ ਸਮਰੱਥ ਨਾਂ,
'ਸਾਕਤ ਤਰੇ ਕਦੀਕੁ? ਮੂਲੋਂ ਨਾਂ ਕਦੀ।
'ਪਾਪੀ ਤਰੇ ਅਨੇਕ, ਖੋਟੇ ਸੈ ਬਚੇ,
'ਸਾਕਤ ਤਰਜੋ ਨ ਕੋਇ, ਖੋਜੋ ਪੋਥੀਆਂ।
'ਐਪਰ ਦੇਖੋ ਆਣ ਉੱਚਾ ਸੋਹਿਣਾ,
' 'ਨਾਨਕ ਬਿਰਦੇਂ' ਅਨੂਪ ਅਚਰਜ ਅੱਤ ਦਾ।
'ਪੌਦਾ ਕੀਤੇ ਹੰਸ ਐਸੇ ਏਸਨੇ ੧੬੦

'ਸਾਕਤ ਨੂੰ ਲੜ ਲਾਇ ਤੋੜ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ,
'ਲੈਂਦੇ ਆਪ ਉਬਾਰ ਭਉ ਦੇ ਸਾਗਰੋਂ।
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਿਰਤਾਜ ਤੂੰ ਸਦ ਧੰਨ ਹੈਂ!
'ਕਿੱਥੇ ਮੇਰੀ ਭੂਮਿ ਕਿੱਥੇ ਦੇਸ ਹੈ?
ਕਿੱਥੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਮੈਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ?
'ਕਿਸਮੁੰਹ ਧੁਕਰ ਅਲਾਉਂ, ਤੁੱਧ ਸਲਾਹੀਆਂ,
'ਕਿਸ ਮੁਖ ਸ਼ੁਕਰ ਸੁਣਾਉਂ, ਜਸ ਕਿਸ ਮੁੱਖੜੇ
ਇੱਥੇ ਥੀ ਪਰ ਪਹੁੰਚ ਅਸਲਾ ਆਪਣਾ

'ਛੁਟਦਾ ਮੈਥੋਂ ਨਾਹਿੰ, ਦੱਸੋ ਕੀ ਕਰਾਂ?
'ਫੁਰਨੇ ਫੁਰਦੇ, ਹਾਇ! ਸ਼ੁਕਰੋਂ ਬਾਹਿਰੇ। ੧੭੦

'ਕਰੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਵਿੱਚੇ ਸ਼ੁਕਰ ਦੇ
'ਸ਼ੁਕਰ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਉਂ, ਆਪਾ ਵਿੱਸਰਾਂ;
'ਮਸਤ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰਦੀ ਸ਼ੁਕਰ ਮੈਂ
'ਫਿਰਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਗੰਧ ਜਗਤ ਖਿਲਾਰਦੀ;
'ਰਹੇ ਨ ਸ਼ੁਕਰੋਂ ਬਾਝ ਸੁਰਤੀ ਹੋਰ ਮੈਂ।
'ਪੂਰੋ ਜਾ ਇੱਕ ਆਸ ਮੇਰੀ ਜੋ ਰਹੀ:
'ਦੇਵੋ ਝਲਕ ਦਿਖਾਇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦੀ।
'ਮੂੰਹ ਛੋਟੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸਜਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਹੱਦ ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਟੱਪ ਲੰਘਦੀ ਪਾਰ ਹੈ।
'ਪਰ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਸੁਜਾਨ! ਸਾਕਤ ਭਾਰੀਆਂ, ੧੮੦

'ਸਾਕਤ ਵਾਲੀ ਬਾਣ ਛੁਟਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ।
'ਮਿਲਦੀ ਦਾਤੇ ਦਾਤ ਰਜਦੀ ਹਾਂ ਨਹੀ;
'ਮੰਗਾਂ ਹੋਰੋ ਹੋਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੁੱਠੀਆਂ।
'ਤੈਂ ਹੰਸਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਤੀ ਕਾਰ ਹੈ,
'ਮੈਂ ਕਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਕਤ ਨਿੱਕਲੀ,
'ਸਮਝਾਂ, ਜਾਣਾਂ, ਫੇਰ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗਦੀ:
'ਹਠ ਧਰਮੀ ਹੈ ਢੇਰ —ਪੱਕੀ ਢੀਠਤਾ।
'ਲਟਲਟ ਬਲਦਾ ਹੱਥ ਦੀਵਾ, ਸੱਚ ਹੈ
'ਫਿਰ ਡਿੱਗਾਂ ਮੈਂ ਖੂਹ; ਅਚਰਜ ਦੇਖਣਾ।
'ਜੋ ਮਿਲਿਆ, ਨ ਓਸ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ, ੧੯੦

'ਅਜੇ ਨ ਮਿਲਿਆ ਜੋਇ ਮੰਗਾਂ ਓਸ ਨੂੰ।
'ਮੈਂ ਮੰਗਾਂ ਹੁਣ ਹਾਇ! ਦਰਸ ਪਿਆਰਿਆ!
'ਦੇਵੋ ਦਰਸ ਦਿਖਾਲ ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਜੀ,
'ਲੇਵੋ ਘੁੰਡ ਉਤਾਰ ਚਾਨਣ ਵਾਲੜਾ,
ਤਰਸਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਓ।
'ਅਪਣਾ ਬਿਰਦ ਪਛਾਣ ਕਿਰਪਾ ਆਪਣੀ,
'ਅਪਣੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰੁ ਪੜਦਾ ਚੱਕ ਕੇ
'—ਕਰ ਬੁਰਕੇ ਹੈ ਦੂਰ ਨੂਰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ।

ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਡੁਖੁ ਵਿਣੁ ਡਿਠੇ ਮਰਿਓਦਿ ॥
ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਹੀ ਨ ਧੀਰੋਦਿ ॥
[ਮਾਰੂ ਡਖਣੇ ਮ: ੫

'ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਦੀ
'ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈ ਤੁੱਧ – ਪਾਵਾਂ ਵਾਸਤਾ – ੨੦੦
'ਤੈਨੂੰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ
'ਹੈ ਉਹ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ —ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਾ,
'ਉਸਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕੰਤ! ਮੁਖ ਦਿਖਾਵਣਾ।
'ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਜਾਰ ਤੈਨੂੰ ਹੈ ਕਰੇ,
'ਖ਼ਾਤਰ ਓਸ ਪਿਆਰ —ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ—
'ਇਕ ਦਮਦਰਸ ਦਿਖਾਲ ਪਿਛੋਂ ਸੋ ਕਰੀਂ,
'ਭਾਣਾ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਇ ਸਾਈਂ! ਆਪ ਦਾ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਵੇਗ ਕਮਲੀ ਹੋ ਗਈ

'ਅਦਬ, ਬਿਅਦਬ, ਅਜੋਗ ਜੋ ਮੂੰਹ ਆ ਗਿਆ
'ਨਿਕਲਜਾ ਅੰਦਰ ਪਾੜ ਮਾਨੋਂ ਮੇਰਿਓਂ, ੨੧੦

'ਇਹ ਦੇਖਾਂ ਹੁਣ ਮਾਇ ! ਵਰਤਜਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ :—
'ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਤੇਜ ਲਹਿਰੇ ਮਾਰਦਾ
'ਦੇਕੇ ਝਲਕ ਅਨੂਪ ਝਲਕਜਾ ਐਕੁਰਾਂ
'ਝੱਲਜਾ ਜਾਇ ਨ ਤੇਜ ਡਿੱਠਾ ਜਾਇ ਨਾਂ।
'ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੋਂ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਨਿਕਲਦਾ,
'ਤੇਜੋਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਮਡੀ ਆਂਵਦਾ।
'ਅੱਤ ਤੇਜ ਦਾ ਤੇਜ ਝਲਕਾਂ ਮਾਰਕੇ
'ਚਮਤਕਾਰ ਚਮਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕਿਆ
'ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦਿਖਲਾਇ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਏ:
'ਤਖਤ ਇਕ ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਉਸਤੇ ਰਾਜਦੇ ੨੨੦

'ਦਸ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋਹਿਣੇ
'ਤੇਜੋਂ ਤੇਜ ਵਧੀਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ
'ਗਜਾਨ ਤੇਜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੂਪ ਸੀ।
'ਦਿੱਸਣ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਪਰ ਦਸ ਭਾਸਦੇ।
'ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
'ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਆਪ ਸਾਈਂ ਮੇਰੜਾ।

ਹਾਥਿ ਕਲੰਮ ਅਗੰਮ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖਾਵਤੀ ॥
ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਸਭ ਸੰਗਿ ਅਨੂਪ ਰੂਪਾਵਤੀ ॥
ਉਸਤਤਿ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਮੁਖਹੁ ਤੁਹਾਰੀਆ ॥
ਮੋਹੀ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀਆ ॥
[ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

'ਮੋਹਿਤ ਹੋਇ, ਮਾਉਂ ! ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਕੇ
'ਮੂਰਤ ਵਾਂਗ ਅਚੱਲ, ਮਨ ਹਰਿ ਮੈਂ ਗਿਆ,
'ਭੁੱਲੀ ਅਪਣਾ ਆਪ, ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲਿਆ,
' 'ਮੈਂ' 'ਮੇਰੀ' ਹੇ ਮਾਉਂ ! ਓਥੇ ਨਾ ਰਹੀ। ੨੩੦

'ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ?
'ਇਤਨੀ ਬੀ ਵਿਥ ਦੂਰ ਹੋਈ ਨਾਲ ਹੀ।
'ਪਰ ਇਕ ਆਵੇ ਯਾਦ ਵੇਲੇ ਓਸਦੀ:
'ਇੱਕ ਦਿਸੇਂਦਾ ਆਪ ਪਯਾਰਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਓ;
'ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ ਸ੍ਵਾਦ ਭਾਸੇ ਛਾਇਆ
'ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ।
'ਇਕ ਪਿਯ, ਇਕ ਦੀਦਾਰ ਇਕ ਅਨੰਦ ਸੀ;
'ਤਿੰਨੇ ਇਕ ਸਰੂਪ ਬਣਕੇ ਇੱਕ ਹੀ
'ਝਲਕਣ ਡਲ੍ਹਕਣ ਅੱਤ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾ।
'ਤਿੰਨੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਇੱਕੋ ਤਿੰਨ ਸੇ; ੨੪੦

'ਤਿੰਨੇ ਭਏ ਅਭੇਦ ਦਿੱਸਣ ਵੱਖਰੇ।
'ਜੇ ਆਖਾਂ ਸੇ ਵੱਖ ਤਾ ਭੀ ਠੀਕ ਨਾ;
'ਜੇ ਆਖਾਂ ਸੇ ਇੱਕ ਤਾਂ ਭੀ ਭੁਲਦੀ।
'ਰਿਹਾ ਨ ਕਿਸਹੀ ਡੌਲ, ਮਾਏ ! ਜਾਂਵਦਾ;
'ਪਤਾ ਨ ਡਿੱਠੇ ਬਾਝ ਸਕਦਾ ਲੱਗ ਹੈ;
'ਡਿੱਠੇ ਬਾਝ ਸੁਆਦ, ਆਵੇ ਹੈ ਨਹੀਂ।'

ਉਤਰਾਈ

ਹੁਣ ਮੱਥੇ ਹਥ ਫੇਰ 'ਉਫ' ਮੂੰਹ ਆਖਕੇ,
ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਮਾਉਂ ! ਸ਼ੁਕਰ ਅਕਾਲ ਦਾ
'ਲੂੰ ਲੂੰ ਜੀਭ ਬਣਾਇ ਕਰੀਏ ਜੇ ਕਦੀ,
'ਲਖ ਲਖ ਗੇੜਾ ਦੇਇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ
'ਕਰੀਏ ਸਦਾ ਉਚਾਰ —ਸਦ ਹੀ ਜੀਂਵਦੇ—
'ਆਖ ਨ ਸਕੀਏ ਇੱਕ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਬੀ
'ਰੇਤਥਲੇ ਅਸਗਾਹ ਕਿਣਕੇ ਇੱਕ ਦਾ
'ਮੁੱਲ ਜੁ ਹੋਵੇ, ਮਾਉਂ ! ਉਹ ਮੁਲ ਜਾਣ ਲੈ,
'ਸ਼ੁਕਰ ਅਸਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ।
'ਭਾਵੇਂ ਥੋੜਾ ਮੁੱਲ ਸਾਡੇ ਧਨਯ ਦਾ ੧੦

'ਤਾਂ ਬੀ ਕਰਨਾ ਜੋਗ ਸਾਨੂੰ ਹੈ ਬਣੇ।
'ਸੁਣ ਹੁਣ ਅਗਲਾ ਹਾਲ, ਅੰਮੀਂ ਮੇਰੀਏ !
'ਦਰਸ਼ਨ ਜਿਸਦਾ ਹਾਲ ਚੁੱਕੀ ਆਖ ਹਾਂ
'ਮਾਨੋਂ ਸੀ ਚਮਕਾਰ ਤਿੱਖਾ ਬਿਜਲੀਓਂ,
'ਬਿਜਲੀ ਲਾਵੇ ਡੇਰ ਜਦ ਹੈ ਖੇਉਂਦੀ,
'ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਢਿੱਲ ਕਰੀ ਨ ਓਤਨੀ,
'ਡਾਢੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਜਾਂ ਹੋ ਭਾਸਯਾ ਓਹ ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਲਾ :—
'ਜਾਪਯਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇਜ ਅਖ ਪਲਕਾਰੜਾ,
'ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਕ ਤਿੱਖਾ ਭਾਸਿਆ। ੨੦

'ਚਾਹੋ ਬਹੁਤਾ ਕਾਲ ਹੋਵੇ ਓ ਰਿਹਾ।
'ਜਾਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਅਪਣੇ ਭੇਤ ਨੂੰ,
'ਅਸੀਂ ਨ ਸਕਦੇ ਜਾਣ ਕਰਨੇ ਓਸਦੇ
'ਸੁਕਰ ਬਣੇ ਹੈ ਨਿੱਤ ਅਸਾਂ ਉਚਾਰਨਾ
'ਉਹਲੇ ਪਰਗਟ ਕੀਹ ਉਸਨੂੰ ਆਖਣਾ।
'ਇਹ ਬੀ ਐਵੇਂ ਵਾਕ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖੀਏ,
'ਦਰਸ਼ਨ ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁੰਮ ਨ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਨੈਣਾਂ ਸਾਡੇ ਦੋਸ਼, ਸਕਦੇ ਦੇਖ ਨ
'ਦਰਸ਼ਨ ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਗਟ ਜੋ ਸਦਾ।
'ਇਹ ਝਲਕਾਰਾ ਦੇਖ, ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸਮਾ ੩੦

'ਮਾਨੋਂ ਰਹੀ ਬਿਹੋਸ਼ ਯਾ ਮਦ ਮੱਤੀਅ:
'ਯਾ ਬਣ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਰਹੀ ਨ ਵੱਖਰੀ।
'ਜਦ ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਹੋਸ਼ ਪਰਤੀ, ਦੇਖਦੀ:
'ਲੂੰ ਲੂੰ ਹੋਇਆ ਜੀਭ, ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ।
'ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਵਾਜ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ
'ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ ਐਉਂ ਮਾਨੋਂ ਗਿਰਦ ਮੈਂ
'ਹੋਵੇ ਸ਼ੁਕਰ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ੁਕਰ ਸੰਗੀਤ ਹੈ।
'ਕਰਮ ਖੰਡ ਦਾ ਲੋਕ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਲੜਾ
'ਸਾਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਸਰੂਪ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ।
'ਉਸ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਡਿੱਠਾ ਪਾਸ ਮੈਂ ੪੦

'ਸ਼ੁਖੀ ਸੁਹਾਵੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਹੈ ਖੜੀ;
'ਦੇਖ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀ

' "ਕਰ ਤੂੰ ਓਹੋ ਕਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੋ
' "ਕਰਦਾ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਭੌਜਲ ਲੰਘਿਆ,
' "ਪਹੁੰਚਾ ਜਾ ਸਚਖੰਡ ਵਤਨ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।
' "ਮੈਂ ਨਾ ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ, ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਲੈ,
' "ਐਪਰ ਮਿਲਣਾ ਜਾਣ ਮੇਰਾ ਤੁੱਧ ਨੂੰ
' "ਹੋਵੇ ਹੁਕਮ 'ਨੁਸਾਰ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਨਾ।"
'ਕਹਿੰਦੀ ਐਸੇ ਵਾਕ, ਪਜਾਰੀ ਮਾਉਂ ਜੀ!
'ਓਥੇ ਹੀ ਉਹ ਗੁੰਮ ਐਕੁਰ ਹੋ ਗਈ
'ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਛਿੱਟ ਵਿੱਚ ਤਲਾਉ ਦੇ ੨੨੦

'ਸਿੱਟੀ ਹੋਵੇ ਗੁੰਮ ਸਿਟਦਯਾਂ ਸਾਰ ਹੀ।
'ਗਿਆ ਹਨੇਰਾ ਛਾਇ ਪਤਲੇ ਵੰਨ ਦਾ
'ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ, ਮਾਉਂ! ਓਸੇ ਆਨ ਹੀ।
'ਇੱਕ ਹਨੇਰੀ ਥਾਉਂ ਆਈ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
'ਵੜਨਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਿਆ।
'ਫਿਰ ਜਾਪੇ ਹੈ ਇੱਕ ਆਈ ਕੋਠੜੀ,
'ਇਹ ਸੀ ਅੰਨ੍ਹ ਅਨੇਰ ਵੜਨੀ ਪੈ ਗਈ।
'ਵੜੀ ਧਸੀ ਇਸ ਵਿੱਚ, ਮਾਨੋ ਹੈ ਕਿਸੇ,
'ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਧੱਕ ਅੰਦਰ ਵਾੜਿਆ।
'ਘੁਟਦਾ ਜਾਵੇ ਦੰਮ, ਘਾਬਰ ਮੈਂ ਗਈ; ੨੩੦

'ਦਿੱਸੇ ਭਾਲੇ ਨਾਂਹ, ਲੱਗੇ ਨਾ ਪਤਾ।
'ਹੋ ਚਲੀਆਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਐਦਾਂ ਭਾਸਿਆ।
'ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਫੇਰ ਦੇਖਾਂ ਮੈਂ ਤਦੋਂ,—
'ਮਹਲ ਉਹੋ, ਉਹ ਥਾਉਂ ਓਹੋ ਮੈਂ ਦੁਖੀ,
'ਓਹੋ ਠੀਕ ਸਰੀਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੋਂਵਦੀ
'ਹੋਈ ਸਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਨੀਂਦਰ ਹੋ ਜਿਵੇਂ।
'ਹੁਣ ਜਦ ਆਈ ਜਾਗ ਉੱਠੀ ਮੈਂ ਤਦੋਂ,
'ਦੇਖਾਂ ਫੁੱਲ ਸਰੀਰ ਹੌਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ;
'ਬਲ ਸੀ ਘਟਿਆ ਨਾਲ, ਘਾਬਰ ਸੀ ਨਹੀਂ,
'ਹਿਰਦਾ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਖੌਲਰ ਹੈ ਨਹੀਂ, ੨੪੦

'ਪਰ ਹਰਿਆਨੀ ਘੇਰ ਲੀਤਾ ਆ ਤਦੋਂ:—
'ਸੀ, ਹੈ, ਹੋਊ ਕੀਹ? ਸਮਝ ਨ ਆਂਵਦੀ;
ਸੁਪਨਾ ਸੀ, ਭਖਲਾਇ ਜਾਂ ਏ ਸੱਚ ਸੀ?
'ਕਿਉਂ ਹੋਈ ਇਹਕਾਰ? ਕਿੱਕੁਰ ਹੋ ਗਈ?
'ਕਿਸਨੇ ਕੀਤਾ ਏਹ? ਕਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ?
'ਸਮਝ ਨ ਆਵੇ, ਸੋਚ ਮੈਂ ਬਉਰਾਨੀਆਂ।
'ਕੁਛ ਚਿਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਐਕੁਰਾਂ
ਤਾਕਤ ਫਿਰ ਪਈ ਫੇਰ ਉੱਠੀ ਮੈਂ ਤਦੋਂ।
'ਤੁਰ ਪਈ ਪਿਛਲੇ ਦਾਇ ਬਾਹਰ ਧੌਲਰੋਂ,
'ਗੋਲ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਜਾਇਕੇ, ੨੫੦

'ਮਾਨੋਂ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਸੱਦਯਾ ਯਾਦ ਨੂੰ,
'ਜੋ ਸੀ ਘੁੰਮਰ ਪਾਇ ਅੰਜਰ ਜਾਪਦੀ।
'ਕਰ ਕਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਯਾਦ ਸਾਰੇ ਹਾਲ ਓ
'ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੈ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਵਾਂ ਸੰਗਲੀ,
'ਅੰਤ ਬਨ ਗਈ ਸਾਫ ਲੜੀ ਖਿਆਲ ਦੀ,

'ਹੋ ਬੀਤਿਆ ਸਭ ਹਾਲ ਪਰਤਖ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਤੀ ਓਹ —ਚੇਤੇ ਵਿੱਚ ਹਾਂ —
'ਬੈਠਾ ਮੂਰਤ ਧਾਰ, ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ।
'ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਦਾਸ ਆਯਾ ਝਾਕ ਲੈ,
'ਜੋ ਸੀ ਕਰਦਾ ਸੇਵ ਰਾਣੇ ਦੀ ਸਦਾ, ੨੬੦

'ਭੇਤੀ ਹੈਸੀ ਏਹ ਸਾਈਂ ਸੇਵ ਦਾ।
'ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ
'ਪੁੱਛੇ ਗੁਪਤ ਹਵਾਲ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੜੇ:
'ਦਿੱਤੇ ਓਸ ਸੁਣਾਇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਕੇ।
'ਏਸ ਥਾਉਂ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਕੇ ਓਸ ਤੋਂ
'ਮੈਂ ਆਖਯਾ ਉਸ "ਜਾਉ ਕਰੋ ਤਿਆਰੀਆਂ,
' "ਓਹੋ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਸਾਰਾ ਲਾਵਣਾ,
' "ਜੋ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਜੋਗ ਲੌਂਦਾ ਸੈਂ ਤਦੋਂ।"
'ਉਸਨੇ ਇਸ ਧੁਰ ਛੱਤ ਸਭ ਕੁਛ ਜੋੜਿਆ,
'ਲੈਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਆਯਾ ਏਸ ਥਾਂ, ੨੭੦

'ਫਿਰ ਮੈਂ ਦਿੱਤਾ ਤੋਰ, ਵਰਜਯਾ ਓਸ ਨੂੰ:
' "ਦੱਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨ ਹਾਲ ਏਥੇ ਔਣ ਦਾ,
' "ਤੂੰ ਟੁਰ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਉ ਆਵੀਂ ਕੱਲ ਨੂੰ।"
'ਜਦ ਸਾਂ ਹੁਈ ਇਕੰਤ ਸ਼ੁਕਰਾਂ ਮੈਂ ਭਰੀ
'ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਕੇ
'ਧਰਿ ਸੂਰਤ ਦਾ ਧਯਾਨ ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਦੀ
'ਕੀਤੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ:
'ਏਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈ ਫੇਰ ਮੈਂ।
'ਮੈਨੂੰ ਰਹੀ ਨ ਹੋਸ਼, ਇਸ ਰੰਗ ਰੱਤਿਆਂ ੨੮੦

'ਸਮਾਂ ਕਿਮਹਲ ਕਿਮਾਉਂ! ਸਾਰੇ ਵਿੱਸਰੇ,
'ਇਕਰੰਗ ਟਿਕ ਪਰਵਾਹ, ਧਾਰਾ ਤੇਲ ਜਯੋਂ
'ਮਨ ਹੋਯਾਲਿਵ ਲੀਨ, ਸਮਾ ਨ ਜਾਪਿਆ
'ਲੰਘਦਾ ਕਿਹੜੇ ਦਾਉ ਹੈ ਉਹ ਜਾਂਵਦਾ।
'ਫਿਰ ਕੁਛ ਪਰਤੀ ਹੋਸ਼ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੋ ਗਈ
'ਆਪ ਸੰਗੀਤ ਸਰੂਪ— ਗਾਵਣ ਲੱਗੀਆਂ।
'ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨ ਮੂਲ ਮੈਂ ਕੀ ਗਾਂਵਿਆਂ?
'ਕਿੰਨਾ ਲੰਘਯਾ ਕਾਲ? ਹੁਣ ਕੀ ਸਮਾਂ?
'ਦਿੱਤਾ ਤੁਸਾਂ ਜਗਾਇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਗੀਆਂ।
'ਆਪੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਲੱਭਾਂ ਹੈ ਤੁਸਾਂ।
'ਮੈਂ ਦੋਸਣ ਹਾਂ ਠੀਕ, ਮਾਤਾ ਤੁੱਧ ਦੀ, ੨੯੦

'ਪਰ ਮੇਰੇ ਨਾ ਵੱਸ, ਦੇਖੋ ਆਪ ਹੀ
'—ਸੋਚ ਸਮਝਕੇ ਹਾਲ— ਮੇਰੀ ਬੇ-ਵਸੀ।
'ਤੂੰ ਅੰਮੀ, ਮੈਂ ਧੀਅ, ਜਾਈ ਤੇਰੀਆਂ,
'ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਥ ਨ ਹੋਂਵਦੀ,
'ਧੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੇਤ ਇੱਕੋ ਹੋਂਵਦਾ;
'ਅੰਮੀ! ਤੂੰ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਹਾਂ।'

———

ਮਗਨਤਾ

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਸਭ ਹਾਲ ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ
ਲੰਮਾ ਲੇ ਕੇ ਸਾਹ ਉੱਪਰ ਤੱਕਿਆ,
ਕੰਨ ਮਾਉਂ ਤੇ ਵੱਲ ਲਾਏ ਸੁਣਨ ਨੂੰ
ਜੋ ਕੁਝ ਆਖੇ ਮਾਉਂ ਸੁਣ ਇਹ ਵਿੱਥਿਆ;
ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਗਾਣੀ ਗੱਡੀਆਂ।
ਛਟਕ ਰਹੀ ਸੀ ਰਾਤ ਨਿਰਮਲ ਭਿੰਨੜੀ,
ਮਟਕ ਮਟਕ ਮਟਕਾਰ ਤਾਰੇ ਡਲ੍ਹਕਦੇ।
ਅਟਕ ਗਈ ਇਸ ਮੌਜ ਬਿਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ,
ਸੁਣਨੇ ਵਲ ਨੂੰ ਤਾਂਘ ਕੋਈ ਨਾ ਰਹੀ।
ਸੋਚੇ: ਤਾਰੇ ਏਹ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਣਗੇ ? ੧੦

ਕਿਉਂ ਡਲ੍ਹਕਣ, ਥਰਰਾਣ, ਮਾਰਨ ਅੱਖੀਆਂ ?
ਹੋਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਏਹ ਹਨ ਜਗ ਅੱਖੀਆਂ–
—ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਏ ਨੈਣ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਤੋਂ
ਏਥੇ ਕੱਠੇ ਹੋਇ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਦੇ,
ਦੇਖਣ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਤਾਂਘਾਂ ਵਿੱਚ ਏ–
ਹਾਂ ਹਨ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕ ਦੇ ਸਭ ਲੱਗੀਆਂ,
ਹਰਦਮ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹ ਰਣ ਤਕੇਂਦਿਆਂ।
ਜਦ ਸਨ ਵਿੱਚ ਜਹਾਨ ਏਹੋ ਜਨੁੰਦੀਆਂ
ਤਰਸ-ਦਰਸ ਦੀ ਢੋਰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸੀ ਲਗੀ।
ਮਿਲੇ ਨ ਹਾ ! ਦੀਦਾਰ ਪਜਾਰਾਂ ਵਾਲੜੇ, ੨੦

ਅੰਤ ਆ ਗਈ ਮੌਤ ਮੀਟਿਯਾਂ ਓਸਨੇ,
ਦੇਹ-ਅੱਖਾਂ ਹੋ ਬੰਦ ਗ਼ਈਆਂ ਓਸ ਥਾਂ,
ਰਲੀਆਂ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿਟੀਆਂ-ਅੱਖੀਆਂ।
ਪਰ ਅੰਦਰਲੇ ਨੈਣ ਅਸਲੀ ਸੱਚ ਦੇ
ਕਰਦੇ ਸਨ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇਹ ਜੁ ਅੱਖੀਆਂ,
ਮੌਤ ਨ ਸੱਕੀ ਮਾਰ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ।
ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਓਹ ਨੈਣ ਉੱਡੇ ਦੇਹ ਤੋਂ
ਪਹੁੰਚੇ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਤਾਂਘਾਂ ਦੇ ਭਰੇ,
ਸੁੰਦਰ ਦੇਖ ਸਥਾਨ ਟਿਕ ਗਏ ਏਸ ਥਾਂ
ਜਿੱਥੇ ਸਕੇ ਨ ਘੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਨੇਰੜਾ; ੩੦

ਮੌਤ ਨ ਸਕਦੀ ਮਾਰ ਏਥੇ ਨੈਣ ਏ,
ਕਾਲ ਨ ਸਕਦਾ ਮੇਟ ਏਥੇ ਆਣਕੇ,
ਨਜ਼ਰ ਨ ਸਕਦਾ ਲਾਇ ਕੋਈ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ,
ਲਾਗੂ ਦੀ ਨਹਿੰ ਪੌਂਚ ਏਥੇ ਜਾਪਦੀ।
ਰਾਤੀਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਮਕਣ ਨੈਣ ਏ,
ਦਿਨੇ ਬੜਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਗੋਦੀ ਲਵੇ ਲੁਕਾਇ ਮਾਨੋਂ ਆਪਣੀ।
ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਰੌਲਾ ਹੂ ਹਵਾ
ਦੂਰ ਜਾਇ ਸਭ ਹੋਇ —ਦਿਨ ਛਿਪ ਜਾਇ ਜਾਂ
ਪਰਦਾ ਤਿੱਖੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਦੂਰ ਹੋ। ੪੦
ਛਾ ਜਾਏ ਏਕਾਂਤ ਤਦ ਹੀ ਨੈਣ ਏ
ਦਿੱਸ ਪੈਣ ਵਿਚ ਨੀਲ ਡਲ੍ਹ ਡਲ੍ਹ ਹੋ ਰਹੇ,—
ਸਦਾ ਭਰੇ ਜਲ ਨਾਲ, ਸਦਾ ਉਡੀਕਦੇ,
ਸਦਾ ਤਕੇਂਦੇ ਰਾਹ ਸਜਨਾਂ ਵਾਲੜੇ,
ਹਰਦਮ ਇਹੋ ਨਿਗਾਹ: ਕਿਧਰੋਂ ਦਿੱਸ ਪੈ,
ਹੋ ਜਾਏ ਦੀਦਾਰ ਜਾਨੀ ਦਾ ਕਿਤੇ।
ਕਰਦੇ ਸਦਾ ਉਡੀਕ, ਜਲ ਦੇ ਏ ਭਰੇ,
ਹੰਝੂ ਕਿਰਨ ਸਦੀਵ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ,
ਪੈਣ ਫਲਾਂ ਤੇ ਆਇ ਫੁੱਲਾਂ, ਪੱਤਿਆਂ;
ਘਾਹ, ਬੂਟੇ ਤੇ ਬਿੱਛ ਪੈਂਦੇ ਸੱਭ ਤੇ, ੫੦

ਪਏ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਙ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੇ।
ਸਜਾਣੇ ਆਖਣ 'ਤ੍ਰੇਲ' ਇਹ ਤਾਂ 'ਓਸ' ਹੈ,
ਧਰਤੀ ਦਾ ਹੀ ਨੀਰ ਪੌਣ ਸਮਾਇਆ
ਪਾ ਠੰਢਕ ਨੂੰ ਡਿੱਗ ਧਰਤੀ ਹੀ ਪਵੇ।
ਪਰ ਨਾ ਜਾਣਨ ਓਹ ਅੰਝੂ ਪ੍ਰੇਮ ਏ,
ਚੜ੍ਹੇ ਆਸ਼ਕਾਂ ਨੈਣ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਜੋ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਨ ਏਹ, ਅੰਝੂ ਡਿੱਗਦੇ,
ਪੈਣ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਗੋਦ, ਝੋਲੀ ਪੱਤਿਆਂ,
ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਆ ਪੈਣ ਸਜਨਾਂ ਸੁਤਿਆਂ।
ਪਜਾਰ-ਤ੍ਰੇਲ ਹੈ ਏਹ ਇਹ ਨਹਿੰ ਓਸ ਹੈ: ੬੦

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਯਾਲ ਕਰਦੀ ਸੋਹਿਣੀ
ਦੇਖੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਅੱਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ:
ਮਾੜੀ ਮਾੜੀ ਤਾਂਘ ਜਾਗੀ ਫੇਰ ਆ।
ਤਾਂਘ ਜੁ ਮਾਤਾ ਵੱਲ ਲੱਗੀ ਉਡੀਕਦੀ
ਕੀ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦੀ ਮਾਉਂ ਸੁਣਾਂ ਸੁ ਵਾਕ ਮੈਂ।
ਮੌਜ ਬਣ ਰਹੀ ਹੋਰ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਸੀ:
ਜਦ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹਾਲ ਸੁਣਨੇ ਸੀ ਲਗੀ,
ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਹਰਿਆਨ ਸਹਿੰਮੀ ਸੀ ਗਈ
ਸੁਣ ਸੁਣ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਜੁੜ ਗਈ ਅੰਦਰੇ,
ਨੇਤਰ ਹੋ ਗਏ ਬੰਦ ਚੁਪ ਅਡੋਲ ਹੋ। ੭੦

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨੀਂਦ, ਹੁਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਜਾਂ,
ਹੈਸੀ ਲਗੀ ਸਮਾਧਿ ਜਾਂ ਸੀ ਲੈ ਹੁਈ,
ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਕਿਧਰੇ ਗੁੰਮ ਸੀ।
ਬੋਲੇ ਕੀਹ ? ਤੇ ਕੌਣ ? ਕਿਸਨੂੰ ? ਕੀ ਕਹੇ ?
ਲੈਣ ਲਗੀ ਸੀ ਅੰਤ ਪੁਤ੍ਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
ਬੈਠੀ ਆਪਾ ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ।
ਸੁਣ ਸੁਣ ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਸੰਗ ਧੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਥੋਂ
ਚੜ੍ਹਿਆ ਰੰਗ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾਲ ਚਲੂਲੜਾ;
ਆਪ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਰੰਗੀ ਸੀ ਗਈ।

ਮਾਨੋਂ ਬਰੜੀ ਮੂੰਹ ਸੋਮਾਂ ਖੁਲਿਆ, ੮੦
ਕੜ ਪਾਟਾ, ਜਲ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ,
ਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਅਜਾਣ ਰੁੜ੍ਹ ਪਈ ਬੇ ਵਸੀ,
ਸਕੀ ਨ ਆਪ ਸੰਭਾਲ, ਰੁੜ੍ਹਨੋ ਨਾ ਰੁਕੀ।
ਪ੍ਰੇਮ ਨਦੀ ਅਸਗਾਹ,- ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀਆਂ
ਇਸ ਵਿਚ ਹੈਨ ਅਪਾਰ, ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਣ ਨਾ,
ਪਰ ਇਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਲ "ਘੁੰਮਰਦਾਰ" ਹੈ;
"ਹਰਿਆਨੀ" ਹੈ ਨਾਮ ਉਸਦਾ ਆਖਦੇ।
ਏਸ ਘੁਮਾਟੀ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਜਾ ਪਈ:

ਥੰਮ੍ਹ ਨ ਸਕਦੀ ਬ੍ਰਿਤ ਏਥੇ ਆ ਵੜੀ,
ਨਿਕਲੀ ਨ ਸਕਦੀ ਆਪ ਘੁੰਮਰ ਖਾਂਵਦੀ,
ਨਿਕਲਨ ਠਹਿਰਨ ਅੱਤਿ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ੯੦

ਪਰ ਇਸਦੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਚੱਕਰ ਖਾਇਕੇ
ਗੁੰਮ ਗਈ ਫਿਰ ਹੋਇ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਦੇ।
ਮਗਨ ਸੁਰਤ ਵਿਸਮਾਦ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ;
ਰਹੀ ਨ ਬਾਕੀ ਹੋਸ਼ ਬੋਲਣ ਵਾਲੜੀ
ਜੋ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਬੋਲ ਉੱਤਰ ਦੇਂਵਦੀ।
ਧੀ ਦੀ ਸੁਰਤ ਜੁ ਸੀਗ ਉੱਤਰ ਸੁਣਨ ਦੀ
ਮੁੜ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਵੱਲ ਆਈ ਸੀਗ ਜੋ
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਫੇਰ ਮੋੜਾ ਖਾ ਗਈ,
ਮੁੜ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਨੈਣੀਂ ਜਾ ਪਈ;—
ਨੈਣ ਹੁਏ ਰਸ ਲੀਨ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ ਦੇ। ੧੦੦

ਪਿਆ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਬੱਝੀ ਦਾ ਜਦੋਂ,
ਮਾਨੋਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਤਾਰੇ ਕੰਬਕੇ
ਲੱਗੇ ਰੂਪ ਵਟਾਣ ਡਰਦੇ ਮਾਰਿਆਂ,
ਰਹੇ ਨ ਚਿੱਟ ਚਟਾਕ, ਸੂਰਤ ਧਾਰਕੇ;
ਬਣਦੇ ਜਾਣ ਮਨੁਖ ਗੋਰੇ ਸੋਹਿਣੇ,
ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਨ ਰੂਪ ਇੱਕੋ ਹੋ ਗਿਆ
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸਰੂਪ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਤਦੋਂ।
ਜਿਤ ਵਲ ਦੇਖੇ ਨਾਰ ਤਾਰਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਹੈ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਆਪ, ਸਾਰੇ ਆਪ ਹੈ;
ਹੈ ਫਿਰ ਅਨਿਕ ਅਨੇਕ ਇੱਕੋ ਫੇਰ ਹੈ: ੧੧੦

ਇਸ ਕੌਤਕ ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਣੀ ਮਗਨ ਹੈ।
ਪਥਰਾਏ ਸਨ ਨੈਣ ਦਰਸ਼ਨ ਲੱਗ ਕੇ,
ਭੁਲੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਜਾਚ ਝਮਕਣ ਵਾਲੜੀ,
ਖੁਲ੍ਹਣ ਮੀਟਣ ਛੁੱਟ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆ।
ਮਾਨੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੇਹ ਖਾਧਾ ਸੈਂਮ੍ਹ ਸੀ :—
ਮੀਟਣ ਸੰਦੀ ਬਾਣ ਜਾਣ ਬਿਅੱਦਬੀ
ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਨ ਜਾਇ ਪਜਾਰਾ ਅੱਖੀਓਂ।
ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਬਾਤ ਸੱਚੀ ਏ ਕਹੀ :—
'ਜਾਂ ਦਿਸ ਆਵੇ ਮੀਤ ਅੱਖ ਨ ਝਮਕੀਏ,—
'ਮਤਾਂ ਝਮਕ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਮਝੇ ਪਜਾਰੂਆ: ੧੨੦

'ਕਸਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੋਕ ਇਹਨੀਂ ਅਖੀਆਂ
'ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹ ਬਾਂਣ ਛੱਡੀ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਮਿਟਣ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਜੋ ਅਜੇ:
'ਅਜੇ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ਹੋਸ਼ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦੀ:
'ਹੋਈਆਂ ਨਾਂ ਮਦਹੋਸ਼ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਏ,
'ਭੁਲ ਨ ਸਕੀਆਂ ਆਪ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੇਖ ਕੇ।
'ਸੱਜਣ ਆਏ ਜੋਗ ਦਰ ਨਾ ਮੀਟੀਏ,
'ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹ ਚੁਪੱਟ ਅੰਦਰ ਸੱਦੀਏ:
'ਖੋਲ੍ਹਣ ਮੀਟਣ ਖੇਡ ਵਡੀ ਬਿਅੱਦਬੀ,
'ਕਦੀ ਨ ਕਰੀਏ ਏਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਰਿਓ!' ੧੩੦

ਰਾਜ ਕੌਰ ਸੀ ਆਪ ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਨਾਲੇ 'ਅਦੈਸ਼' ਸਰੂਪ —ਪ੍ਰੇਮ ਅਦਾਇਬੀ।

ਲੋਹਾ ਪੈਕੇ ਅੱਗ ਹੁੰਦਾ ਅੱਗ ਹੈ,
ਰਾਣੀ ਪੈਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ;
ਅਦਬ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ ਪਾਣ ਓਸ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ।
ਜਦ ਦੇਖਯਾ ਉਸ ਕੰਤ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਸਕੀ ਨ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹੋ
ਰੱਖੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕਿਵਾੜ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੜੇ,
ਪੁਤਲੀ ਰੂਪ ਮਹੱਲ -ਸੀਸ ਮਹੱਲ ਜੋ
ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਲੰਘਾਇ ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਨੂੰ; ੧੪੦
'ਦੇਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ' ਰੂਪ ਪਲੰਘ ਸੁਹਾਵਣਾ
ਏਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਛਿਆ ਸੀ ਪਿਆ
ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ ਸਾਫ ਉੱਤੇ ਖਿੱਚ ਦੀ,
ਉੱਤੇ ਲਿਆ ਬਿਠਾਲ ਆਏ ਕੰਤ ਨੂੰ।
ਆਪਾ ਵਾਰ ਧਿਆਨ ਜੁੜਿਆ ਰਾਜ ਦਾ,
ਮਾਨੋ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਓ
ਹੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਪਿਆਰੇ ਰੱਤੜੀ:
ਪ੍ਰੇਮੀ, ਪਜਾਰਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸੇ।
ਇਸ ਬਿਧ ਵਿੱਚ ਪਰੇਮ ਮਾਨੋਂ ਪੁਤਲੀਆਂ
ਬਣੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਦੋਇ,— ਬਚੜੀ, ਅੰਬੜੀ। ੧੫੦

ਗਾਫ਼ਲ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਚੋਰੀ ਮਲਕੜੇ
ਬਾਕੀ ਜੋ ਸੀ ਰਾਤ ਤਿਕਲੀ ਜਾਂਵਦੀ;
ਲੈਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲ ਅਪਨਾ ਮਾਨ ਬੀ:
ਚੁੱਪ, ਹਨੇਰਾ, ਸਾਂਤ, ਸੀਤ, ਸ਼ੁਹਾਉ ਬੀ,
ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਮੌਜ ਤ੍ਰੇਲ ਫੁਹਾਰ ਦੀ,
ਰਹੀ ਜੁ ਅੰਬਰ ਛਾਇ ਸੁਹਣੀ ਸੁੰਦ੍ਰਤਾ,
ਜੋੜਨਹਾਰ ਇਕਾਂਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚਾਂਦਨੀ,
ਸਭ ਕੁਝ ਮੋਢੇ ਚੱਕ ਤੁਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ;
ਦਬੇ ਪੈਰ ਸਾਹ ਵੱਟ ਲੰਘੀ ਐਕੁਰਾਂ
ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ ਮੂਲ ਜਾਂਦੀ ਦਾ ਕਿਸੇ। ੧੬੦

ਕਰਦਾ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬਾਣਾਂ ਮਾਰਦਾ
ਪੂਰਬ ਰੁਖ਼ ਤੋਂ ਸੂਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤੇਜ ਲੈ।
ਸ਼ੋਰ ਪਿਆ ਚੌਫੇਰ ਰੌਲਾ ਮਚ ਗਿਆ,
ਪਰਵਿਰਤੀ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਜਹਾਨ ਨੂੰ।
ਪਸੂ, ਪੰਖੀ, ਮਾਨੁੱਖ ਲੱਗੇ ਸੱਭ ਹੀ
ਆਪੋ ਅਪਣੀ ਕਾਰ— ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਖਿੰਡੀਆਂ।
ਸਾਧ ਬਿ ਛੱਡ ਸਮਾਧ ਦੇਹੀ ਕੰਮ ਨੂੰ
ਲੱਗੇ ਕਰਨੇ 'ਸੁੱਖ— ਦੇਹੀ' ਵਾਸਤੇ।
ਸੂਰਜ ਵੈਰੀ ਠੀਕ ਚਿੱਤ ਇਕਾਗ੍ਰ ਦਾ
ਦੇਵੇ ਬਿਰਤਿ ਖਿੰਡਾਇ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਕੁਰੇ: ੧੭੦
ਜਦੋਂ ਆਣ ਅਸਮਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਵਦਾ।
ਸੋ ਇਸ ਤਿੱਖੇ ਬਾਣ ਮਾਰੇ ਮੇਲ੍ਹ ਤੇ,
ਦਿੱਤੀ ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਹਿਲਾਇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਜੁੜੀ।
ਅੱਖਾਂ ਖਾਇ ਝਮੱਕ ਮਿਟ ਮਿਟ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ,
ਆਈ ਅਪਣੀ ਹੋਸ਼, ਦਰਸ਼ਨ ਉੱਡਿਆ।
ਉੱਧਰ ਲੱਗੇ ਬਾਣ ਤਿੱਖੇ ਨੇਜਿਓਂ
ਸੀਨੇ ਮਾਤਾ ਵਿੱਚ ਗਗਨੀ ਸੂਰ ਦੇ

ਲੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰੋਇ ਮਾਤਾ ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਨੂੰ,
ਖਿਚ ਕਢ ਆਂਦਾ ਪਾਰ ਉਸ ਵਿਸਮਾਦ ਤੋਂ।
ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੀਝ ਫੇਰਨ ਸਾਰੜੇ: ੧੮੦

ਤੱਕੇ ਹੋ ਹਰਿਆਨ: ਹੈ ਕੀ ਹੋਇਆ ?
ਹਰਿਆਨੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਖੋਲ੍ਹਰ ਘੱਤਿਆ।
ਤਦ ਸੂਰਜ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਹਟੀ ਹਰਾਨਗੀ;
ਲੀਤਾ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲ ਰਾਣੀ ਮਾਉਂ ਨੂੰ:
ਬੋਲੀ ਧੀ ਵੱਲ ਤੱਕ: 'ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਹੈ,
'ਸੂਰਜ ਕਿੱਡਾ, ਵੇਖ, ਉੱਚਾ ਆ ਗਿਆ।
'ਏ ਕੀ ਆਹੀ ਰਾਤ ? ਇੱਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸੀ;
'ਨਕਾ ਨੱਕ ਭਰਪੂਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
'ਠਲ੍ਹੀਓਂ ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਜ ਠਿੱਲ੍ਹੇ ਨੀਰ ਨੂੰ,
'ਤੂੰ ਸੈਂ ਤਾਰੂ ਪਾਣ ਲਈਆਂ ਤਾਰੀਆਂ ੧੯੦

ਗ਼ੋਤੇ ਲਾਇਓ ਈ ਰੱਜ ਚੁਭੀਆਂ ਮਾਰਕੇ,
'ਲੀਤੀ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਡੂੰਘ ਉਚਾਣ ਦੀ।
'ਮੈਂ ਮਨਤਾਰੂ ਹਾਇ ਠਿਲ੍ਹ ਨ ਜਾਣਦੀ,
'ਰਹੀ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਦੀ।
'ਵੇਖ ਵੇਖ ਡਰ ਆਇ ਤਰਦਿਆਂ ਤੁੱਧ ਨੂੰ,
'ਤੂੰ ਤਰਦੀ ਨ ਡਰੇਂਇ, ਤਕਦੀ ਮੈਂ ਡਰਾਂ,
'ਹੋ ਹਰਾਨ, ਭੈ ਡੁੱਬ ਬੈਠੀ ਤੀਰ ਤੇ
'ਡੁੱਬੀ ਸੁੱਕੇ ਥਾਉਂ ਹੋਸ਼ ਨ ਮੈਂ ਰਹੀ।
'ਸਿੱਖਯਾ ਲੱਗੀ ਦੇਣ ਸਾਂ ਮੈਂ ਤੁੱਧ ਨੂੰ
'ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ ਨਾਲੇ ਆਪ ਅੰਬੜ, ਬੱਚੀਏ ! ੨੦੦

'ਚਲ ਚਲੀਏ ਹੁਣ ਹੇਠ ਵਿਚ ਰਣਵਾਸ ਦੇ।
'ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਹਾਇ ਭੁਖ ਤਿਖ ਝਾਗਦੀ
'ਰਹੀ ਉਨੀਂਦਯਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਲਾਡਲੀ,
'ਚੱਲ ਹੁਣ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲੀੜੇ ਲੈ ਵਟਾ,
'ਕੁਝ ਮੂੰਹ ਪਾ ਲੈ ਅੰਨ, ਫਿਰ ਕੁਛ ਨੀਂਦ ਲੈ;
'ਹੌਲਾ ਹੋਇ ਸਰੀਰ ਐਦਾਂ ਜਾਵਸੀ।
'ਤਦ ਕੁਛ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਕਰ ਕੰਮ ਲੈ।'
ਸੁਣ ਮਾਤਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਉੱਠੀ ਸੋਹਿਣੀ
ਧਰ ਮੋਢੇ-ਮਾਂ ਹੱਥ ਚੁਪਕੇ ਤੁਰ ਪਈ।
ਰਸਤੇ ਮਿਲਿਆ ਦਾਸ ਅੱਗੋਂ ਆਉਂਦਾ ੨੧੦

ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭੇਤ ਜਿਸ ਮਾਲੂਮ ਸੀ;
ਰਾਣੀ ਦੇਖ, ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤੀ ਓਸ ਨੇ,
ਰਾਣੀ ਸੈਨਤ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਆਗਿਆ:
ਉਸਨੇ ਮਤਲਬ ਤਾੜ ਉੱਤੇ ਜਾਇਕੇ
ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਆ ਸਮੇਟ, ਬਹੁ ਸਿਰ ਸਾਂਭਿਆ,
ਕੁੰਡੇ ਜੰਦੇ ਮਾਰ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।
ਰਾਣੀ ਉਤਰੀ ਹੇਠ ਮਹਿਲਾਂ ਉੱਪਰੋਂ,
ਗੋਲੀ ਬਾਂਦੀਆਂ ਸੱਭ ਵਿੱਚ ਦਲਾਨ ਦੇ
ਖੜੀਆਂ ਸਨ ਜੁ ਉਦਾਸ, ਦੇਖ ਹਰਾਨੀਆਂ,
ਹੋ ਬਿਹਬਲ ਹਿਤ ਨਾਲ ਪੈਰੀਂ ਡਿੱਗੀਆਂ। ੨੨੦

ਮਾਤਾ ਦੇਇ ਪਿਆਰ ਐਦਾਂ ਆਖਿਆ—
'ਰਾਣੀ ਸੀ ਧੁਰ ਛੱਤ ਬੈਠੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
'ਸਿਮਰਣ ਸਾਈਂ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਸੀ:
'ਐਸਾ ਸੀਗਾ ਸ੍ਵਾਦ ਓਥੇ ਛਾਇਆ;
'ਓਥੇ ਲੱਭੀ ਜਾਇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਮੈਂ
'ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਥਾਉਂ ਰਹੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ
'ਸ੍ਵਾਦ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ, ਹੇਠ ਨ ਆਈਆਂ।
'ਖ਼ਬਰਦਾਰ ! ਏ ਸੋਇ ਨਿਕਲੇ ਬਾਰ੍ਹ ਨਾਂ,
'ਬੰਦ ਕਲੀ ਦੀ ਗੰਧ ਵਾਕਰ ਸਾਂਭਣੀ
'ਅਪਨੇ ਸੀਨਯਾਂ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਸੰਭਾਲਕੇ।' ੨੪੦

ਦੇਂਦੀ ਆਗਯਾ ਏਹ ਮਾਤਾ ਜਾ ਵੜੀ,
ਲੈਕੇ ਧੀ ਨੂੰ ਨਾਲ, ਧੌਲਰ ਆਪਣੇ

ਬਾਗ਼

ਬਾਗ਼ ਅਜਾਇਬ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜ ਦੇ
ਲਾਯਾ ਹੈਸੀ ਆਪ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ।
ਘਾਟੀ ਸੀ ਰਮਣੀਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦਾਉ ਤੇ,
ਇਸਦੀ ਢਾਲ ਵਿਚਾਲ ਪੱਧਰ ਥਾਉਂ ਸੀ,
ਜਿੱਥੋਂ ਪਾਣੀ ਰੌਅ ਸੀ ਇਕ ਲੰਘਦੀ।
ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼ ਚਸ਼ਮੇ ਦੂਰ ਤੋਂ
ਫੁੱਟ ਨਿਕਲਦਾ ਆਇ, ਅੱਗੇ ਜਾਂਵਦਾ।
ਦੱਖਣ ਦੀ ਧੁਪ ਤੇਜ ਏਥੇ ਲੱਗਦੀ।
ਫਲ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾਰ ਬੂਟੇ ਲਾਇਕੇ
ਇਸ ਨੂੰ ਰੌਣਕ ਦਾਰ ਕੀਤਾ ਸੋਹਿਣਾ: ੧੦
ਮਰੂਆ, ਹਾਰ ਸ਼ਿਗਾਰ, ਨਾਲ ਰਵੇਲ ਸੀ,
ਸੋਨ-ਜੂਹੀ ਤੇ ਸ੍ਵੇਤ, ਚੰਬਾ, ਮੋਗਰਾ,
ਕਈ ਗੁਲਾਬ ਅਜੇਬ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਵੇਂ:
ਰਤਨ ਜੋਤ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਂਤੋ ਭਾਂਤ ਦੇ
ਸੁਹਣੇ ਸੂਰਤ ਦਾਰ ਲਾਂਏ ਬੂਟੜੇ।
ਨਾਲ ਬਹਾਰੀ ਫੁੱਲ ਹਰ ਹਰ ਰੁੱਤ ਦੇ
ਕਯਾਰੀਆਂ ਗਮਲਯਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਏ ਜਾਂਵਦੇ,
ਮਹਕਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਖੂਬ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ਼ ਏ
ਸੀ ਛੋਟਾ ਪਰ ਡੌਲ ਚੰਗੀ ਸੀ ਬਣੀ।
ਤਖਤੇ ਸੀਗੇ ਚਾਰ ਇਸਦੇ ਵੱਖਰੇ ੨੦
ਮਿਲੇ ਨਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਂਗਰੇ।
ਪਾਣੀ ਜੋ ਉਸ ਰੌਅ ਲੰਘਦਾ ਪਾਸ ਤੋਂ
ਲੀਤਾ ਸੀ ਵਿਚ ਬਾਗ਼ ਕੂਲ੍ਹ ਬਨਾਇਕੇ;
ਇਹ ਨਾਲੀ ਦੇ ਰਾਹ ਜਾਇ ਫੁਹਾਰਿਆਂ
ਵਿਚ, ਚੜ੍ਹ ਉੱਚਾ ਹੋਇ ਛਹਬਰ ਲਾਂਵਦਾ:
ਨਾਲੇ ਜਾਵੇ ਬਾਗ਼ ਆਡਾਂ ਹੋ ਕਈ,
ਫਿਰਦਾ ਸਾਰੇ ਬਾਗ਼ ਸਿੰਜੇ ਬੂਟਿਆਂ।
ਬਰਫ਼ੀ ਚਸ਼ਮਯੋਂ ਆਇ ਸੁਥਰਾ ਨੀਰੇ ਏ,
ਚਿੱਟਾ, ਮਿੱਠਾ, ਸਾਫ਼, ਠੰਢਾ, ਚਮਕਦਾ
ਰੌਰ ਫੁਹਾਰੇ ਏਹ ਪਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਨੂੰ। ੩੦

ਇਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੱਕ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣਾ:
ਉੱਪਰ ਉੱਚੀ ਥਾਉਂ ਚੋਟੀ ਵੱਖਿਆਂ:
ਗਿਆ ਜੀਉਰਦਾ ਵਿੱਚ ਪਰਬਤ ਅੰਦਰੇ;
ਅੰਦਰੂ ਅੰਦਰ ਜਾਇ ਲਹਿੰਦਾ ਹੇਠ ਨੂੰ;
ਅਤਿ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਇਉਂ ਹੋਇ ਨੀਵੀਂ ਥਾਉਂ ਤੋਂ
ਚਸ਼ਮਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ਼ ਹੋਕੇ ਫੁੱਟਿਆ।
ਉੱਥੋਂ ਤੁਰਿਆ ਨੀਰ ਨੀਵੀਂ ਢਾਲ ਨੂੰ;–
ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਉਮੰਗ ਟੋਲਨ ਪਜਾਰਿਆਂ,
ਸਜਨਾਂ ਦੀ ਨਿਤ ਟੋਲ ਕਰਦਾ ਜਾਂਵਦਾ
ਅੱਪੜਿਆ ਵਿੱਚ ਬਾਗ਼,- ਲੱਭੇ ਪਜਾਰਿਆਂ। ੪੦

ਹੋ ਬਿਹਬਲ ਹਿਤ ਨਾਲ ਆਡੀਂ ਦੌੜਦਾ,
ਦੇਖ ਬੂਟਿਆਂ ਫੇਰ ਕਾਲ੍ਹਾ ਹੋਇਕੇ
ਚੁੰਮਦਾ ਓਨ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਪੈਰੀਂ ਲੱਗ ਕੇ;
ਕਰ ਕਰ ਲਾਡ ਪਿਆਰ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੈ ਹੋਂਵਦਾ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਲੱਗੇ ਵੱਧ ਪੈਰੀਂ ਸੱਜਣਾਂ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲ ਜਾਂਦਾ ਵਾਰਨੇ,
ਫੇਰ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ
ਚਾਹੇ ਜਾਉਂ ਸਮਾਇ ਵਿਛੁੜਾਂ ਨਾਂ ਕਦੇ,
ਵਾਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰੋਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਾਤਰੇ ਆਪ ਆਯਾ ਅੰਬਰੋਂ ੫੦

'ਮੁਲ ਨ ਵਿਕਦਾ ਪ੍ਰੇਮ' ਸਜਾਣੇ ਆਖਦੇ:
ਦੌਲਤ, ਜਾਨ ਨ ਮਾਲ਼ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,—
ਮੁਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਰ ਨ ਮੁਲ ਹੈ।
ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਹੀਰਾ ਹੀ ਸਕੇ
ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਵਿਹਾਝਦਾ।
ਸੋ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਐਸਾ ਸੱਚ ਦਾ
ਦੇਖ ਬੂਟਿਆਂ ਜੋਸ਼ ਉੱਠੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
–ਮੁੱਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬੂਟੇ ਪਾਉਂਦੇ।
ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚਣ ਨੀਰ ਨੂੰ,
ਲੈਂਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਸੀਨੇ ਆਪਣੇ, ੫੦

ਰਗ ਰਗ ਰੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਦੇਹ ਦੇ
ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਚੋਟੀ ਤੀਕ ਨੀਰ ਸਮਾਉਂਦੇ ;—
ਫਲ ਫਲ ਡਾਲੀ ਪੱਤ ਲੈਕੇ ਮੀਤ ਨੂੰ
ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਕਰਦੇ, ਇੱਕ ਹੋ:
ਇੱਕੁਰ ਹੋ ਤਦਰੂਪ ਪਜਾਰੇ ਵਰਤਦੇ।
ਵਾਹ ਵਾ ! ਹੋਯਾ ਮੇਲ ਸਜਨਾਂ ਦਾ, ਸੁਣੋ !
ਪਾਣੀ ਵਾਰੀ ਜਿੰਦ ਗੁਆਯਾ ਆਪ ਨੂੰ,
ਛਡਿਆ ਮਾਨ 'ਪ੍ਰਮਾਨ ਧਾਰੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ,
ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾ ਆਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣੇ,
ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਵਾਰੇ ਆਪ ਨੂੰ:— ੭੦

ਮਾਨੋਂ ਮੋਇਆ ਮੌਤ ਮਰਨੋਂ ਪਹਿਲਿਓਂ।
ਜਿਉਂਦਜਾ ਮਰਕੇ ਨੀਰ ਜਦੋਂ ਦਿਖਾਲਿਆਂ
ਤਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਆਪ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲਿਆ,
ਲਿਆ ਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਅਪਨੇ ਵਿੱਚ ਸੀ,—
ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਸਰੂਪ ਉਸਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ,
ਹਰ ਅੰਗ ਅਪਨੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਧਾਰਿਆ,
ਇਸਤੋਂ ਭਾਰੀ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਵੱਧ ਏ:
ਇੰਨਾ ਲਿਆ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰਨੀਂ ਆਇ ਨੂੰ
ਜਿੰਦ ਅਪਨੀ ਦੀ ਜਾਨ ਉਨੂੰ ਬਨਾ ਲਿਆ।
ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਸੀ ਦਾਸ ਹੁਣ ਓ ਜਿੰਦ ਹੈ: ੮੦

ਰਿਹਾ ਸਰੂਪ ਸਮਾਇ ਰੂਪ ਅਭੇਦ ਹੈ:
ਹੁਣ ਹੋਇਆ, ਹਾਂ ਨੀਰ ਜੀਵਨ ਬੂਟਿਆਂ।
ਇੱਕੁਰ ਪਜਾਰੇ ਦਾਸ ਮਰਕੇ ਜੀਂਵਦੇ,
ਸਾਈਂ ਲਏ ਬਣਾਇ ਜੀਵਨ ਆਪਣੇ ।
ਸਾਈ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਐਕੁਰ ਆਖਦਾ :-

ਮੈਂ ਗੁਨ ਬੰਧ ਸਗਲ ਕੀ ਜੀਵਨਿ
ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਮੇਰੇ ਦਾਸ ॥

[ਸਾਰੰਗ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ

ਇਸਦਾ ਸੱਚਾ ਭਾਵ ਜਲ ਤੇ ਬੂਟਿਆਂ
ਕੈਸਾ ਸੁੰਦਰ ਸਾਫ਼ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਖਾਲਿਆ।
ਸਾਈਂ ਜੀਵਨ ਆਪ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ,
ਪਰ ਜੋ ਸਾਂਈ-ਦਾਸ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਂਵਦੇ ੯੦

ਸਾਈਂ ਅਪਣੀ ਜਿੰਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਨਾਂਵਦਾ।
ਏਸ ਬਾਗ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਤਖ਼ਤੇ ਦੂਸਰੇ
ਨਿੱਕਾ ਸੀ ਇੱਕ ਹੌਜ਼ ਸਣੇ ਫੁਹਾਰਿਆਂ
ਲਹਿਲਹਿ ਛਹਿਬਰ ਨਾਲ ਜੋ ਸੀ ਪੈ ਰਿਹਾ।
ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਸੁਡੌਲ ਕੰਢੇ ਏਸ ਦੇ
ਦੋ ਛੱਤੀ 'ਵਾਦਾਰ ਫਬਦੀ ਸੀ ਖੜੀ !
ਪੰਛੀ ਕਰਦੇ ਕੇਲ ਕੰਢੇ ਹੌਜ਼ ਆ,
—ਬਗਲੇ, ਸਾਰਸ, ਹੰਸ, ਮਘ, ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ,
ਕੁਛ ਰੱਖੇ ਸਨ ਪਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਗ਼ ਦੇ:—
ਬੱਤਕ, ਸਾਹ ਸੁਪੇਦ ਕਈ ਕੁ ਭਾਂਤ ਦੀ। ੧੦੦

ਇਕ ਦਿਨ ਆਯਾ ਦੌੜ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਤੋਂ
ਲੌਢਾ ਪਹਿਰ ਸੁਜਾਨ, ਆ ਕੇ ਆਖਦਾ:-
"ਪਲੋ ਪਲੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੂਰਜ ਛੱਪਸੀ।"
ਸੁਣ ਇਹ ਮਾੜੀ ਸੋਅ ਧੁੱਪ ਵਿਆਕੁਲੀ,
ਦੌੜੀ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਮਗਰੇ ਕੰਤ ਦੇ,
ਪਹੁੰਚੀ ਪੱਛਮ ਜਾਇ ਸਹਿਮੀ ਓਦਰੀ,
ਛਿਪੀ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਨੋਂ ਹੋ ਸਤੀ।
ਸੂਰਜ ਜਦ ਛਿਪ ਜਾਇ ਪੱਛਮ ਜਾ ਦਿਸ਼ਾ,
ਰੌਲਾ ਤੇ ਘਬਰਾਇ ਬੀ ਛਿਪ ਜਾਂਵਦੇ,
ਪੀਂਘ ਹੋਇ ਜਿਉਂ ਲੋਪ ਬੱਦਲ ਉੱਡਿਆਂ। ੧੧੦

ਜਦ ਸੂਰਜ ਤੇ ਧੁੱਪ ਲਹਿੰਦੇ ਜਾ ਛਿਪੇ
'ਪਹੁ' ਆ ਨਿਕਲੀ ਫੇਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਹੈ,
ਜਿਸਨੂੰ ਕਈ ਦਨਾਇ ਕਹਿਣ 'ਦੁਸਾਂਝ' ਹੈ:
ਇਸਨੂੰ "ਊਸ਼ਾ" ਪ੍ਰਕਾਸ ਪੰਡਤ ਆਖਦੇ,
ਦੋ ਵੇਲੇ ਦੀਦਾਰ ਹੈ ਏ ਦੇਂਵਦੀ।
ਏ ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਨਾਰ, ਚਿਟੀ, ਸੋਹਿਣੀ

ਜਦ ਬੀਤੇ ਹੈ ਰਾਤ ਨਿਕਲੇ ਹੈ ਤਦੋਂ,—
ਨਾਂ ਸੂਰਜ ਨਾਂ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਹੋਣ ਨਾਂ
ਤਦ ਚੁਕਦੀ ਏ ਘੁੰਡ ਦਰਸ ਦਿਖਾਂਵਦੀ।
ਕੈਸਾ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਰੂਪ ਇਸਦਾ ਸੋਹਣਾ, ੧੨੦

ਮੋਹੇ ਜੋਗੀ, ਸੰਤ, ਮੋਹੇ ਦੇਵਤੇ,
ਪਸ਼ੂ, ਪੰਖੀ, ਮਾਨੁੱਖ ਤਕ ਇਸ ਰੀਝਦੇ।
ਸੀਤਲ ਇਦ੍ਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿੱਠਾ ਚਾਨਣਾ,-
ਕਹੋ ਗੁਲਾਬੀ ਕਾਲ ਸਮਾਂ ਸੁਹਾਵਣਾ।
ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਤਦ ਤਕ ਹੀ ਰਹੇ
ਜਦ ਤਕ ਸੂਰਜ ਆਇ ਚੜ੍ਹੇ ਨ ਪੂਰਬੋਂ,
ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਏ ਨਾਰ ਤਾਂ ਲੁਕ ਜਾਂਵਦੀ।
ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਂਵਦੀ:
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਓਟ ਲੁਕ ਦਿਨ ਕਟਦੀ!
ਲੌਂਢੇ ਪਹਿਰੋਂ ਬਾਦ ਸੂਰਜ ਜਾਂ ਛਿਪੇ ੧੩੦

ਪੜਦਾ ਸਭ ਵਲ੍ਹੇਟ ਤ੍ਰਿਖੇ ਤੇਜ ਦਾ,
ਊਸ਼ਾ ਚੁਕੇਂਦੀ ਘੁੰਡ —ਰੂਪ ਦਿਖਾਂਵਦੀ।
ਗਰਮੀ, ਘਾਬਰ, ਧੁੱਪ ਤਿਲਕਣ ਸ਼ੋਰ ਜਾਂ
ਸ਼ਾਂਤ ਮਈ ਇਸ ਪੈਰ ਟਿਕਦੇ ਆਣਕੇ,
ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਸਭ ਦੇਸ ਮਲਕੜਿ ਆਇਕੇ;-
ਬਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਹਿਆਉ ਫੁੱਲਾਂ ਉੱਪਰੇ,
ਰੜੇ ਮਦਾਨੀ ਸਾਫ ਡੇਰੇ ਲਾਉ ਦੀਂ,
ਛੰਭਾਂ, ਨਦੀ, ਤਲਾਉ, ਕੂਲ੍ਹਾਂ, ਨਾਲਿਆਂ,
ਧਰਕੇ ਕੂਲੇ ਪੈਰ ਜਾਇ ਬਿਰਾਜ ਹੈ।
ਜੈਸਾ ਮਿੱਠਾ ਸਾਫ ਚਾਨਣ ਏਸ ਦਾ, ੧੪੦

ਜੈਸਾ ਕਾਈਓਂ ਸਾਫ ਨਿਰਮਲ ਹੋਂਵਦਾ
ਐਸਾ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਦਾ ਨਾ ਚਾਨਣਾ,-
ਪਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਰੂਪ ਮੈਲਾ 'ਘੁਸਮੁਸਾ
ਇਸ ਚਾਨਣ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਚੰਦ ਸੂਰ ਦੇ ਨੂਰ ਵਿਚ ਗੁਣ ਏ ਨਹੀਂ।
ਨੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ ਹੈ
ਪਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਰੂਪ ਕਾਲਾ ਮੈਲੜਾ।
ਫਿਰ ਹੈ 'ਊਸ਼ਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰ ਉਪਕਾਰੀਆ,—
ਦੇਵੇਂ ਕੰਮ ਛੁਡਾਇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ,
ਅਪਣੀ ਵੱਲੇ ਖਿੱਚ ਮੋਹੇ ਸਾਰਿਆਂ। ੧੫੦

ਇਸ ਦੀ ਲੈਣ ਬਹਾਰ ਲੋਕੀਂ ਜਾਂਵਦੇ
ਘਰ ਅਰ ਕੰਮਾਂ ਤਜਾਗ ਨਗਰੋਂ ਬਾਹਰੇ;
ਬਾਗ਼, ਬਗੀਚਜਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮਦਾਨੀਆਂ,
ਨਹਿਰਾਂ ਕੰਢੇ ਜਾਇ ਸੈਲਾਂ ਮਾਣਦੇ:
ਦੇਖਣ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਕੁਦਰਤ ਜੋ ਰਚੀ
"ਪਹੁ" ਦਾਪਾਇ ਸੁਹਾਉ ਬਣ ਬਣ ਪੈ ਰਹੀ,
ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰੇ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਨਾ ਭਾਂਵਦੀ
ਅੱਖਾਂ ਤਾਂਈ ਮੋਹ ਹੁਣ ਹੈ ਲੋਂਵਦੀ।
ਓਹੋ ਨਦੀ, ਤਲਾਉ, ਬੂਟੇ, ਬ੍ਰਿੱਛ ਓ,
ਓਹੋ ਬਾਗ਼; ਬਹਾਰ ਦਿਨੇ ਤਿ ਰਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ੧੬੦
ਮਨ ਨੂੰ ਸਕੇ ਨ ਮੋਹ, ਹੁਣ ਹਨ ਖਿੱਚਦੇ,

ਸ਼ੋਭਾ ਇਸਦੀ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸੋਹਿਣੇ।
ਸ਼ਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਜੋਗ ਜਗਤ ਪਿਆਰਦਾ।
'ਪਹੁ' ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਨਾਰ ਜਚ ਜਚ ਆਂਵਦੀ,
ਇੱਸੇ ਕਰਕੇ ਪਜਾਰ ਸਾਰੇ ਏਸ ਨੂੰ
ਕਰਦੇ ਹੱਦੋ ਬਾਰੁ ਕਦਰਾਂ ਪਾਂਵਦੇ।
ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ ਦੋਇ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਹੀ
ਊਸ਼ਾ ਆਇ ਦੀਦਾਰ ਹੈਵੇ ਦੇਂਵਦੀ,
ਸੈਰ, ਭਜਨ ਦਾ ਲੋਕ ਜਾਣਨ ਹੈ ਸਮਾਂ।
'ਪਹੁ' ਸ਼ਰਮਾਕਲ ਦੇਖ ਆਈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ੧੭੦

ਕਹਿੰਦੀ ਮਨ ਨੂੰ: 'ਉਠ ਨਿਤ ਦੇ ਸੰਗੀਆ!
'ਦਰਸ਼ਨ ਪਜਾਰਾ ਦੇਖ ਦਰਸ਼ਨ ਲੈ ਵਿਖੇ
'ਗਿਓਂ ਨ ਤਦੋਂ ਸਮਾਇ, ਰਹਗਿਉਂ ਜੀਂਵਦਾ।
'ਇਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸ੍ਵਾਦ ਲੈ ਹੁਣ, ਕੁੱਠਿਆ!
'ਝਾਗ ਬਿਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਨੈਂਇ ਸੱਲ ਵਿਯੋਗ ਦੇ:
'ਵਿੱਛੜ ਪਜਾਰੇ ਨਾਲ ਰਿਹੋਂ ਜੁ ਜੀਂਵਦਾ,
'ਤਾਹੀਓ ਹੀ ਏ ਦੁੱਖ, ਪੈ ਗਏ ਝੱਲਣੇ।
'ਰਾਤ ਬਿਤੇ ਪਰਭਾਤ ਆਵੇ ਹੈ ਊਸ਼ਾ,
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਢਲ ਫੇਰ ਲੌਂਢਾ ਆਂਵਦਾ;
'ਆਵੇ ਊਸ਼ਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਆਵੇ ਫੇਰ ਹੈ ੧੮੦

'ਟਿੰਡਾ ਵਾਲਾ ਗੇੜ ਆ ਜਾ ਹੈ ਰਿਹਾ;
'ਕਾਲ—ਗੇੜ ਬਿਨ ਕੰਤ ਵਗਦਾ ਸੱਖਣਾ,
'ਫੋਕਾ ਵਗਦਾ ਕਾਲ ਕੰਤੋਂ ਸੱਖਣਾ।
'ਕੀਹ ਹੁਣ ਉਮਰਾ ਤੀਕ ਐਕੁਰ ਸੱਖਣਾ
'ਬੀਤੇ ਗਾ ਇਹ ਕਾਲ ਮੇਰਾ ਰੋਂਦਿਆਂ?
'ਕੀ ਹੁਣ ਇਕੋ ਮੌਤ ਉੱਤੋਂ ਆਇ ਕੇ
'ਛੁਟਕਾਰਾਂ ਦੇ, ਖੋਲ੍ਹ ਜੀਵਨ ਪਿੰਜਰਾ,-
'ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਮੌਤ ਇੱਕੋ ਰਹਿ ਗਈ?
'ਹਾਇ ਨਿਰਾਸਾ ਭੈਣ! ਮੈਂਥੋਂ ਦੂਰ ਹੋ। ੧੯੦

'ਹਾ ਹਾ, ਰਿਦਾ ਨ ਤੋੜ ਕੌਤਕ ਹਾਰੀਏ!
'ਹੈਂ! ਨ ਮਿਲਸੀ ਕੰਤ ? ਪਰਲੋ ਤੀਕ ਮੈਂ?
'ਨਾ ਮਿਲਸੀ? ਹਾ ਹਾਇ, ਹਾ ਹਾ! ਨਾ ਮਿਲੂ?
'ਮਿਲ ਮਿਲ ਆ ਮਿਲ ਕੰਤ ਔਗਣਹਾਰ ਨੂੰ!'
ਹੋ ਬਿਹਬਲ, ਘਬਰਾਇ ਧਾਕੇ ਉੱਠਿਆ,
ਮਹਲ ਪਿਛਾੜੀ ਰਾਹ 'ਕਲਮਕੱਲੜੀ,
ਗਈ ਮਲਕੜੇ ਟੋਰ ਟੁਰਦੀ ਬਾਗ ਨੂੰ,
'ਦੇਖੋ 'ਪਹੁ' ਪਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਖਿਲਾਰਿਆ,
ਉਪਬਨ ਜੋਬਨ ਵਿੱਚ ਬਨ ਬਨ ਪੈ ਰਿਹਾ,
'ਊਸ਼ਾ' ਓਸਨੂੰ ਰੂਪ ਨਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਇਆ। ੨੦੦

ਚਲੇ ਲਡਿਕੜੀ ਪੌਣ ਕਰਿ ਅਟਖੇਲੀਆਂ
ਪੱਤਰਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ, ਸੀਤਲ ਮਿੱਠੜੀ।
ਦੂਜੇ ਤਖਤੇ ਜਾਇ, ਤਖ਼ਲ ਜੁ ਸੀ ਪਿਆ
ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਵਿਚਾਲ ਉਸ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ
ਭਰਿਆ ਠੰਡਾ ਸਾਹ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ।
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹਾ, ਹਾ, ਹਾਇ! ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਕਦੀ
'ਮੇਰਾ ਪਜਾਰਾ ਕੰਤ ਏਸੇ ਥਾਉਂ ਤੇ:

'ਭੈ ਦਾਇਕ ਹੋ ਮੌਤ ਭਾਸੇ ਪਾਪੀਆਂ,
ਚੂਹਜਾਂ ਨੂੰ ਭੈ ਦੇਇ ਬਿੱਲੀ ਜਿੱਕੁਰਾਂ,
ਕਰਦੀ ਚੂਹਜਾਂ ਘਾਤ ਮੂੰਹ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੈ
'ਓਸੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਨਾਲ ਪਕੜ ਬਿਲੂੰਗੜੇ
'ਕੁੱਛੜ ਵਾਂਙੂ ਚੱਕ ਫਿਰਦੀ ਦੇਖੀਏ,
'ਅਜਾ ਨ ਲੱਗਣ ਦੇਇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਰਤੀ।
'ਤਿਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਜੋਗ ਮੌਤ ਪੁਚਾਂਵਦੀ
'ਇਸ ਲੋਕੋਂ ਹੈ ਪਾਰ ਬਿਨ ਦੁਖ ਦਿੱਤਿਆਂ, ੨੨੦

'ਡਰਦੇ ਤਾਂਤੇ ਨਾਹਿੰ ਗੁਰਮੁਖ ਓਸ ਤੋਂ।
'ਪਾਪੀ ਆਖਣ, ਹਾਇ! ਮੌਤ ਵਿਛੋੜਸੀ,'
'ਧਰਮੀ ਆਖਣ 'ਏਹ ਰੱਬੀ ਹੈ ਰਜ਼ਾ,
''ਮੌਤ ਨ ਬੁਰੀ ਬੁਲਾਇ, ਘੱਲੀ ਆਂਵਦੀ।'
'ਧਰਮੀ ਚੱਖਣ ਮੌਤ ਜੀਊਂਦੇ ਜਾਗਦੇ,
'ਜੀਊਂਦੇ ਮਰ ਕੇ ਫੇਰ ਜੀਵਨ ਪਾਂਵਦੇ
'ਇਹ ਨਿਸਚਾਸੀ, ਮਾਉਂ! ਮੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਦਾ।
'ਏਸ ਕਸੌਸੇ ਨਾਲ ਮੇਲੀਂ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ,
'ਛਾਣੀ ਸੱਚੋਂ ਝੂਠ, ਤੱਤ ਨਿਤਾਰ ਲੈ।
'ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਫੁਰਦੀ, ਮਾਉਂ ਜੀ! ੨੩੦

'ਪਤੀ ਸਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਸੀਗੇ ਆਖਦੇ:—
' "ਸਭ ਦਾ ਰਾਖਾ ਆਪ ਹੈ ਓ ਰੱਬ ਜੀ,
' "ਮਾਣਸ ਸੰਦੀ ਟੇਕ ਝੂਠੀ ਹੋਂਵਦੀ।"
'ਸੱਚੇ ਦੀ ਓ ਟੇਕ ਸੱਚੀ ਜਾਣਦੇ:
'ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਪਰਪੱਕ ਇਹੁ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋ,
'ਕੀਕਰ ਲਿਖ ਓ ਜਾਇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ,
' "ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੌਂਪ ਇੱਕ ਮਨੁਖ ਨੂੰ?"
' "ਐਸੇ ਪੋਲੇ ਵਾਕ, ਨਿੱਗਰ ਬੁਧਿ ਦੇ
'ਕੋਟ ਪਤੀ ਜੀ ਆਪ, ਲਿਖਣ ਨ ਜਾਣਦੇ।
'ਨੀਤੀ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਾਂ ਮਾਉਂ ਜੀ! ੨੪੦

'ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੁਵੇਖ ਰਾਜ ਕਲੂਰ ਨੂੰ
'ਮੁਦ ਕਦੀਮੋਂ ਲਾਗ ਤੁਰਿਆ ਆਂਵਦਾ।
'ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਗਿਆ ਨ ਸੀ ਕਦੇ
'ਜੰਗ ਕਿਸੇ ਹੀ ਵਿਚ ਕੁਮਕ ਵਾਸਤੇ।
'ਨ ਉਸ ਰਣ ਵਿਚਕਾਰ, ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ
'ਗਿਆ ਨ ਸੀ ਕੌਲੂਰ, ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਪਤਾ
'ਅਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਮਨਾਂਵਦਾ
'ਰਿਹਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਗਿਆ ਨ ਸੀ ਤਿਕਾਂ!
'ਕਦ, ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਦੱਸ! ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ
'ਆਯਾ ਵਿੱਚ ਮਦਾਨ ਕੰਮ ਕਲੂਰੀਆ? ੨੫੦

'ਫਿਰ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਆਪ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਹੈ
'ਅਪਣਾ ਦਿਆਂ ਸਰੀਰ ਰਾਇ ਕਲੂੜ ਨੂੰ,
'ਰਾਜ ਭਾਗ ਬੀ ਨਾਲ ਸੌਂਪਾ ਆਪਣਾ
'ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ ਭੇਤ ਵਿਚਲਾ ਮਾਉਂ ਜੀ!
'ਚਿੜੀਆਂ ਵਾਂਙ ਅਫ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਂ ਪਿੰਜਰੇ,
'ਤਨਾਂ ਜੰਗ ਬਿਨ ਸ਼ੋਰ ਫੰਧੇ ਮੈਂ ਫਸਾਂ

'ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਇ ਕਲੂਰ ਵਾਕਫ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਰਾਜਪੂਤ ਦੀ ਧੀਅ ਉੱਤਮ ਬੰਸ ਮੈਂ
'ਉੱਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਪਾਣ ਤਿੱਖੀ ਹੈ ਚੜ੍ਹੀ;
'ਕਲਗੀਧਰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜਿਸਦਾ, ਅੰਮੀਏ! ੨੬੦

'ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੈਂ ਆਪ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਹਾਂ;
'ਮੈਂ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜ਼ਿਸ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ
'ਕਲਗੀ ਅਣੀਆਂਦਾਰ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦੀ
'ਜਿਸਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਣ ਉਸ ਦੀ ਹੈ ਵਸੇ।
'ਫਿਰ ਲੜ ਲਾਈ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਸੀ ਤੁਸਾਂ
'ਜੋ ਸੀ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪ ਸੱਚਾ ਬੀਰ ਸੀ:
'ਚਰਨਾਂ ਸੰਦੀ ਦਾਸਿ ਉਸ਼ ਦੀ ਹੋਇਕੇ
'ਮੈਥੋਂ ਕਰੇ ਉਮੈਦ ਕੋਈ ਆਦਮੀ
'ਧਰਮ ਦਏਗੀ ਹਾਰ ਹੌਲੇ ਏ ਕਿਸੇ
'ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣੋਂ ਮੂੜ੍ਹ, ਸਿੱਖੀ ਦੀਨ ਤੋਂ ੨੭੦

'ਹੈ ਓ ਨਿਰਾ ਅਜਾਣ, ਉਹ ਨਹਿੰ ਜਾਣਦਾ
'ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਕੀ ਚੀਜ਼? ਕਰਤਬ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ।
'ਸਰਪ ਕੁੰਜ ਦੇ ਵਾਙ ਸਿੱਖ ਤਿਆਗਦੇ
'ਦੇਹੀ ਨੂੰ, ਇਹ ਜਾਣ,- ਹੈ ਛਿਨ ਭੰਗਰੀ,
'ਪਰ ਨਾ ਕਰਨ ਤਿਆਗ ਧਰਮ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ
'ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਅਪਣਜਾਂ ਨਾਲ, ਟੁਕੜੇ ਜਾਣ ਹੋ।
'ਮੈਂ ਬੀ ਧਰਮ ਨ ਹਾਰ ਖੇਡਾਂ ਜਿੰਦ ਤੇ;
'ਟੁਕ ਟੁਕ ਟੁਕੜੇ ਹੋਇ ਧਰਮ ਨ ਹਾਰਸਾਂ।
'ਮੋਇਆ' ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਭਾਣੇ ਜੱਗ ਦੇ
'ਮੈਨੂੰ ਮਰਿਆ ਨਾਂਹ ਹਰਦਮ ਜੀਂਵਦਾ। ੨੮੦

'ਲੋਕਾਂ ਭਾਣੇ ਠੀਕ ਵਿਧਵਾ ਹੋਈਆਂ
'ਅਪਣੇ ਭਾਣੇ ਆਪ ਅਹਾਂ ਸੁਹਾਗਣੀ:
'ਅਮਰ, ਅਟੱਲ, ਸਦੀਵ ਮੇਰਾ ਹੈ ਪਤੀ
'ਓਸ ਕੰਤ ਨੇ ਆਪ ਅੱਖੀਂ ਮੇਰੀਆਂ
'ਖੋਲ੍ਹ, ਕਪਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਆਪ ਹੈ
'ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਜੋਗ ਪਰਦਾ ਨਾ ਰਿਹਾ
'ਦੇਖਾਂ ਪਾਰ ਦੁਸਾਰ ਰੋਕ ਨ ਹੈ ਰਤੀ।
'ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਸੇ ਨਾਂਹ ਮੋਇਆ ਕੰਤ ਹੈ:
'ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਵੇ ਕੰਤ ਮੈਂਡੇ ਸੀਸ ਤੇ।
'ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਇਕ ਸੁਰਮਾ ਹੋਂਵਦਾ ੨੯੦

'ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਤ ਲੈਂਦਾ ਉਸਨੂੰ
'ਦੇਖ ਨ ਸੱਕੇ ਕੋਇ ਪਰ ਉਹ ਦੇਖਦਾ
'ਉਹ ਸੁਰਮਾ ਹੈ ਮੌਤ, ਧਰਮੀ ਪਾਂਵਦੇ।
'ਲੋਕੀਂ ਸਕਣ ਨ ਦੇਖ ਓਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮੀਆਂ,
'ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਦੇਖਣ ਸੋਹਣੇ'।
'ਤਿੱਕੁਰ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਮੋਇਆ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਸੁਰਮਾ ਅੱਖੀਂ ਪਾਇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਦਾ
'ਅੰਗ ਸੰਗ ਮੈਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ।'
'ਇਹ ਕਹਿ ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਖਿਆ,
'ਚਿਹਰੇ ਅੱਖਾਂ ਰੰਗ ਹੋਰ ਵਟਾਇਆ। ੩੦੦

ਪ੍ਰੇਮਣ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਧਰਮ ਸਰੂਪ ਹੈ,
ਪਰਮ ਧੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਹੈ ਗਈ,
ਚਿਹਰਾ ਡਾਢੀ ਭਾਹ ਪਜਾਜ਼ੀ ਰੰਗ ਦੀ
ਨਾਲ ਤੇਜ ਪਰਭਾਵ ਚਮਕ ਸੁ ਉੱਠਿਆ,
ਜਬ੍ਹਾ ਭਰ ਗਿਆ ਨੈਣ– ਰੰਗ ਹਕੂਮਤੀ,
ਭਰ ਗਈ ਹੈ ਨਾਲ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ
ਗੋਲੀ ਰਾਇ ਕਲੂਰ ਸਨਮੁਖ ਸੀ ਖੜੀ

ਕਰ ਰੁਖ਼ ਉਸਦੀ ਵੱਲ ਉਸਨੂੰ ਆਖਦੀ-
'ਹੇ ਗੋਲੀ ਬੁਧਿਵਾਨ ! ਕਹੁ ਤੂੰ ਜਾਇਕੇ–
'ਰਾਇ ਕਲੂਰੋ ਸੰਗ ਉੱਤਰ ਏਸਦਾ– ੩੧੦

'ਪਤੀ ਨ ਮਰਿਆ ਮੂਲ, ਉਹ ਨਿਤ ਜੀਉਂਦਾ
'ਸਿਰ ਤੇ ਖੜਾ ਅਟੱਲ ਮੇਰੇ ਹੈ ਸਦਾ,
'ਵਸਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ, ਰਖਦਾ, ਪਾਲਦਾ,
'ਤਖ਼ਤੋਂ ਤਾਜ ਸੰਭਾਲ ਸਾਂਭੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ।
'ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਭੈਣ, ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਹੋ,
'ਰਖ੍ਹੀਓ ਸਦਾ ਨਿਗਾਹ ਭ੍ਰਾਵਾਂ ਵਾਲੜੀ ।
'ਮਰ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਸਮਝੋ ਨਾ ਕਦੇ
'ਸਦਾ ਜਾਗਤੀ ਜੋਤ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ।
'ਉਹਲੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋਇ ਮੋਤਜੇਬਿੰਦ ਤੋਂ
'ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਂਵਦਾ ! ੩੨੦

'ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪ ਠਾਢਾ ਓ ਸਦਾ
'ਰੱਖਯਾ ਕਰਦਾ ਆਪ, ਧਰਮ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ
'ਜਦ ਹੋਯਾ ਸੀ ਵਯਾਹ, ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਨੇ
'ਸਨਮੁਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ,
' 'ਰੱਖਯਾ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਤੇਰੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ।'
'ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲਾਈ ਨਾਹਿੰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ।
'ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਣੋਂ ਮੌਤ ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਨੜੇ
'ਉਸਨੂੰ ਬੀ ਉਹ ਟੱਪ ਭੁਲਜਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਗੁਰ ਸਨਮੁਖ ਜੋ ਆਪ ਕਰ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ,
'ਕਰਦਾ ਠੀਕ ਨਿਬਾਹ ਅਪਨੇ ਕੌਲ ਦਾ । ੩੩੦

'ਜੀਉਂਦੀ ਮੈਂ ਭੁਲਜਾਉਂ ਕੀਕਰ ਨੇਮ ਨੂੰ ?
'ਨੇਮ ਜੁ ਕੀਤੇ ਨਾਲ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ
'ਜੇ ਮੈਂ ਨੇਮ ਵਿਸਾਰ ਧਰਮੋਂ ਉੱਖੜਾਂ,
'ਕਿਤਨਾ ਲਗੇ ਕਲੰਕ ਕੁਲ ਰਜਪੂਤ ਨੂੰ,
'ਕਹਿਸਨ ਲੋਕ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਕੁਲ ਨੂੰ ਆਪਦੀ ।
'ਰਾਜਪੂਤ ਹੋ ਆਪ ਇਉਂ ਸੁਣ, ਵੀਰ ਜੀ !
'ਜਾਸੋ ਦੋਸੇ ਠੀਕ, ਕੀਕਰ ਜੀਵਸੋ
'ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਲ ਅਕਲੰਕ ਰਖਣ ਹੇਤ ਬੀ
'ਮੈਨੂੰ ਬਣਦਾ ਇਹ ਪਾਲਾਂ ਨੇਮ ਨੂੰ ।
'ਭਲਾ ਹਿ ਕੀਤਾ ਆਪ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ੩੪੦

'ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਕੀਤੀ ਠੀਕ ਅਪਨੀ ਭੈਣ ਦੀ,
'ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਤ,- ਭੈਣ ਇਕੱਲੜੀ
'ਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਨਿਰਬਾਹ ਪਾਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ
'ਕਰ ਸੱਕੂ ਕੇ ਨਾਹਿੰ ਭਲਿਆਂ ਵਾਕੁਰੇ ?
'ਪਰਤਾਵਾ ਹੁਣ ਆਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ,

'ਕਰੋ ਤੌਖਲਾ ਨਾਹਿੰ, ਭੈਣ ਅਡੋਲ ਹੈ;
'ਲੋੜ ਨ ਸੀਗੀ ਮੂਲ ਕਰਨੇ ਦੀ ਤੁਸਾਂ
'ਖ਼ਤਰਾ ਤੇ ਪਰਤਾਉ ਮੇਰਾ-ਭੈਣ ਦਾ ।
'ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਰਾਜਪੂਤ ਪਾਹੋਂ ਸੱਖਣੀ
'ਤਧ ਕੁਛ ਖਤਰੇ ਥਾਉਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਂਵਦੀ । ੩੫੦

' 'ਕੋਰੈ ਰਗੁ ਨ ਸੋਇ 'ਪਾਹੇ ਬਾਹਰਾ'
ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਵਾਕ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ ।
'ਮੈਨੂੰ ਲੱਗੀ ਪਾਹ ਸੱਚੇ ਪਯਾਰ ਦੀ,
'ਚੜ੍ਹਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੰਗ ਲਾਲ ਚਲੂਲੜਾ ।
'ਜਿਉਂ ਲੋਹਾ ਫੌਲਾਦ ਖਾਣੋਂ ਕੱਢਕੇ
'ਕਰ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਤਾ ਕੇ ਕੁੱਟੀਏ,
'ਲਈਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਣਾਇ ਜੋ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ,
'ਫਿਰ ਉਸ ਦੇਈਏ ਪਾਣ ਸ਼ੇਰੋ ਵਾਲੜੀ,
'ਸੰਸਾ ਰਹੇ ਨ ਫੇਰ,- ਇਹ ਝੁਕ ਜਾਵਸੀ,
'ਤਿਉਂ ਪਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਣ ਹੁਈ ਅਝੁੱਕ ਹਾਂ । ੩੬੦

'ਨਾਲੇ ਸਿਰ, ਗੁਰ, ਛਾਉਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ;
'ਸੱਤਯਾ ਦੇਂਦੀ ਨਿੱਤ ਕਰਦੀ ਰੱਖਿਆ:
'ਫਿਰ ਭੈ ਖ਼ਤਰਾ ਕਹਿ ਸੋਚੋ ਵੀਰ ਜੀ ?
'ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ
'ਹੈ ਡਾਢੀ ਬਲਵਾਨ ਅਨਖਾਂ ਵਾਲੜੀ;
'ਧਰਮਵੀਰ ਹਨ ਸੱਭ ਮੇਰ, ਜਾਣਨੇ,
'ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਓਹ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਜੀ !,
'ਅੰਤੇ ਕਰਾਂ ਉਚਾਰ ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ:
'ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸ੍ਵਾਸ ਕਦ ਰੁਕ ਜਾਣਗੇ ।
'ਸਿੱਖੀ ਲੇਵੋ ਧਾਰ -ਧਰਮ ਸੁੱਲਖਣਾਂ, ੩੭੦

'ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਸ੍ਵਾਦ ਜਨਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ।
'ਇਹ ਲੋਚੇ ਹੈ ਜੀਅ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਜੀ:
'ਭੈਣ ਜੁ ਆਤਮ ਸੁੱਖ ਮਾਣੇ ਸੋਹਿਣੇ,
'ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਵੀਰ ਵਾਂਜਯਾ ਜਾਇ ਨਾ ।
'ਸੁਣ ਮੇਰੇ ਸੰਦਸ਼ ਨਿੱਕੀ ਭੈਣ ਦੇ
'ਰਖਣੀ ਖਿਮਾ ਸਦੀਵ, ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਜੀ !'
ਫਿਰ ਕੁਛ ਹੋਕੇ ਚੁੱਪ ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ:
'ਇਹ ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੁੜੀਏ ! ਰਾਇ ਨੂੰ
'ਜਾਕੇ ਦੇਹਿ ਸੁਣਾਇ ਜੀਕੂੰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ !
'ਅੱਖਰ ਵੱਧ ਕਿ ਘੱਟ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੀਂ । ੩੮੦

'ਰੱਖ ਸਕੇਂ ਜੇ ਯਾਦ ਨਾ ਤੂੰ ਐਕੁਰਾਂ ,
'ਤਾਂ ਲਿਖ ਲੈ ਸੰਦੇਸ਼ ਜੀਕੂੰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ।'
ਗੋੱਲੀ ਸੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਪਛੜਾਂ ਵਾਲੜੀ,
ਇੱਕ ਵੇਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਨ ਭੁੱਲਦੀ,
ਸਿਰ ਨਿਵਾਇ ਹਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ: ਸ੍ਵਾਮਿਨੀ !
'ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਯਾਦ ਮੈਂ ਕਰ ਹੈ ਲਿਆ,
'ਦੇਸਾਂ ਠੀਕ ਸੁਣਾਇ ਸਭ ਸੰਦੇਸੜਾ ।'
ਲੈਕੇ ਇਹ ਸੰਦੇਸ ਗੋਲੀ ਤੁਰ ਗਈ
ਗੋਲੀ ਛੱਡ ਬੰਦੂਕ ਜਿੱਕੁਰ ਜਾਂਵਦੀ ੩੯੦

ਜਾਣ ਗਈ: 'ਇਹ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੋਸ਼ ਦੇ ।
'ਕਮਲੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਏਹ ਜਿੱਕੁਰ ਸੀ ਸੁਣੀ;
'ਪੂਰੀ ਧਰਮੀ ਏਹ' ਪੰਡਿਤ ਜਾਪਦੀ;
'ਸ਼ਰਮ ਸ਼ੀਲ ਵਿਚ ਲੀਨ ਉਚ ਆਚਾਰ ਹੈ
'ਸੂਰਬੀਰ ਬੀ ਫੇਰ ਅਣਖਾਂ ਵਾਲੜੀ;
'ਰਾਜਨੀਤਿ ਨੂੰ ਠੀਕ ਵਰਤਣ ਜਾਣਦੀ:
'ਕੌੜਾ ਬੋਲ ਨ ਬੋਲ ਬੋਲ ਵਿਗਾੜਦੀ
'ਫਿਰ ਡਰ ਖਾਂਦੀ ਨਾਂਹਿ, ਡਰ ਹੈ ਦੇਂਵਦੀ ।
'ਇਹ ਫਸ ਜਾਵੇ ਜਾਲ, ਗੱਲ ਅਸੰਭਵੀਂ ।
'ਹੈ ਦੇਵੀ ਧਰਮੱਗਜ ਪੂਜੇ ਹੈ ਪਤੀ; ੪੦੦

'ਜਾਣੇ ਕਰ ਉਸ ਰਾਮ —ਸੰਤ ਪਛਾਣਦੀ:
'ਵਾਹੁ ਪਤਿੱਬ੍ਰਤ ਨਾਰ ! ਸੱਚੀ ਤੂੰ ਸਤੀ,
'ਪੈਸੀ ਦੁੱਖ ਮਹਾਨ ਤੈਨੂੰ ਛੇੜਿਆਂ ।
'ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਇ ਸਭ ਸਮਝਾਵਸਾਂ ।'
ਕਰਦੀ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰ, ਗੋੱਲੀ ਸੀ ਗਈ,
ਕਰ ਗੋਲੀ ਜਿਉਂ ਛੁਟ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ।
ਪਰ ਜਦ ਮੈਲੋਂ ਬਾਰੁ ਸੀਓ ਨਿੱਕਲੀ
ਉਸਦਾ ਜੋ ਸਨਮਾਨ ਬਣਦਾ ਰਜਾਸਤੋਂ
ਕਰਵਾਯਾ ਸੀ ਠੀਕ ਮੰਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਨੇ ।
ਅਮਾਂ ਮੂਰਤ ਵਾਙ ਬੈਠਾ ਦਖਦਾ ੪੧੦

ਧੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਭਰਿਆ ਜੋ ਜਬ੍ਹੇ,
ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਵਾਕ ਬੋਲੀ ਇੱਕ ਨਾ ।
ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਤਾ ਦੱਸ ਰਾਇ ਕਲੂਰ ਨੂੰ
ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਿਸ ਪਜਾਰ ਨਾਲ ਸੁ ਕੀਤੜਾ ।
ਪਤਿਬ੍ਰਤ ' ਅਪਨਾ ਭਾਵ ਧਰਮ ਸ ਉੱਚੜਾ
ਬਿਨ ਕੀਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕੀਕੂੰ ਦੱਸਿਆ ।
ਅਪਨਾ ਬੀਰਤਾ ਨਾਲ ਦੱਸੀ ਓਸਨੂੰ
ਮਾਰੀ ਫੇਰ ਨ ਸੱਟ ਉਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ
ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਡਰ ਦੇਇ ਸੁਹਣੇ ਅੱਖਰੀਂ
ਨੀਵਾਂ ਉਸ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ । ੪੨੦

ਨੀਤੀ ਧਰਮ ਵਿਚਾਰ ਵਧਵੇਂ ਸਹਿਣੇ,
ਧੀ ਤੋਂ ਨਿਭਦੇ ਦੇਖ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:—
'ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਵਾਙ ਬੱਚੀ ਮੋਰੀਏ !
'ਤੂੰ ਅਕਲਾਂ ਦਾ ਕੋਟ ਨਿਪੁਨ ਸੁ ਨੀਤਿ ਹੈਂ
'ਵਹਿਣ ਤਜਾਗ, ਸੰਭਾਲ ਕਰੇਂ ਜਿ ਰਾਜ ਦੀ
'ਮਾਤ ਕਰੇਂ ਰਜਪੂਤ ਰਾਜੇ ਸਾਰੜੇ ।'
ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਉੱਪਰ ਤੱਕਦੀ
ਆਖੇ: 'ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ! ਤੁੱਠੇ ਜੀ ਧੁਰੋਂ
'ਬਚੜੀ ਤਾਂਈ ਪਾਰ ਵਹਿਣਾਂ 'ਚੋਂ ਕਰੋ:
'ਵਾਗ ਡੋਰ ਸੰਭਾਲ ਰਜਾਸਤਦੀ ਲਵੇ ।' ੪੩੦

ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਚੜ੍ਹਾਈ

ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ ਰਾਤ ਪੱਛੋਂ ਦੇਸ ਨੂੰ
ਚਾਦਰ ਨਾਲ ਸਮੇਟ 'ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਾਲੜੀ,
ਛਿਪਦੇ ਤਾਰੇ ਨਾਲ ਰੂਪ ਲੁਕਾਂਵਦੇ ।
ਪਹੁਫਟ ਆਈ ਨਾਂਹ ਅਜੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ,
ਨਾ ਚਾਨਣ, ਨ ਘੁੱਪ —ਘੁਸਮੁਸ ਛਾ ਰਹੀ,
ਪੰਛੀ ਜਾਗੇ ਨਾਹਿੰ ਸੁੱਤੇ ਆਲ੍ਹਣੀਂ ।
ਚੁੱਪ ਚਾਂਗ ਚੌਫੇਰ ਸਮਾਂ ਇਕਾਂਤ ਦਾ
ਛਾਇਆ ਦੇਇ ਸੁਹਾਉ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵੰਨ ਦਾ,
ਪੱਤ ਨ ਹਿੱਲੇ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤ ਮੌਨ ਹੈ ।
ਬੈਠੀ ਧੁਰ ਛਤ ਆਪ ਮਾਰੇ ਚੌਂਕੜੀ, ੧੦

ਲਾਇ ਸਮਾਧ ਅਡੋਲ ਰਾਣੀਂ ਹੈ ਜੁੜੀ
—ਜੁੜੀ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ !
ਧੀਮੇ ਆਵਨ ਸੁਆਸ, ਹਿਰਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ:
ਦਿਲ ਰਾਣੀ ਦਾ ਧਾਪ ਤਬਲੇ ਵਾਕੁਰੇ
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਦੇਇ, ਮਾਨੋ ਵੱਜਦਾ
ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਜ਼ ਤਾਲ ਪੂਰਾਵਣਾ ।
ਬਿਰਤੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਠੀਕ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਤਾਲ ਦੇ,
ਲੈ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਸੁਆਸ ਧੀਮੀ ਲੈ ਚਲੇ:
ਬਣਿਆ ਖ਼ੂਬ ਸੰਗੀਤ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰੀਂ ।
ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਬੱਧਾ ਧਯਾਨ ਦਾ ੨੦

ਚਿੱਤ ਸਿੰਘਾਸਣ ਬੈਠ ਸੁਣਦਾ ਏਸਨੂੰ
-ਜਿੰਦ ਉਹਦੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਣਿਆਂ ਸੋਹਣੀ ।
ਕੁਦਰਤ ਮੌਜਣ ਨਾਰ ਬਣ ਬਣ ਬੈਠਦੀ ।
ਰੋਜ਼ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਭੇਸ ਵਟਾਉਂਦੀ:
ਕਾਲੀ ਚੱਦਰ ਤਾਣ ਸੌਂਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਰਾਤ ਬੀਤਣੇ ਨਾਲ ਮੈਲੀ ਓੜ੍ਹਦੀ,
ਚਿੱਟੀ ਪਹਿਨੇ ਖੁੰਬ ਪਹੁ ਦੇ ਆ ਗਿਆ,
ਪਤੀ ਮਿਲਸ ਜਦ ਆਇ ਪਹਿਨੇ ਪੀਲੜੇ.
ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚਕਾਰ ਰਹੇ ਪਿਤਾਂਬਰੀ ।
ਲੌਢਾ ਬੀਤੇ ਫੇਰ ਬੱਗੇ ਪੈਨ੍ਹਦੀ, ੩੦

ਸੰਧਯਾ ਮੈਲੀ ਫੇਰ ਚੱਦਰ ਤਾਣਦੀ,
ਰਾਤ ਪਈ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਕਾਲੀ ਓੜ੍ਹਦੀ:
ਇੱਕੁਰ ਰੂਪ ਵਟਾਇ ਬਣ ਬਣ ਏ ਪਵੇ ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਹੁਣ ਫੇਰ ਮੈਲੇ ਸੱਟ ਕੇ
ਚਿੱਟੇ ਲੀਤੇ ਓੜ੍ਹ ਕੁਦਰਤ ਕੱਪੜੇ ।
ਪੰਛੀ ਬੀ ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਗੇ ਨੀਂਦਰੋਂ,
ਲੱਗੇ ਗਾਵਣ ਰਾਜ —ਸੁਰਾਂ ਅਲਾਪਦੇ ।
ਸੁਣ ਇਹ ਚੋਹ ਚੁਹਾਂਗ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਅੱਖਾਂ ਲਈਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਿੰਨੀਆਂ;
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਚਾਨਣ ਫੈਲਿਆ: ੪੦

ਰਾਧਾਂ ਗੋੱਲੀ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਊਂਘਦੀ ।
ਕਪੜੇ ਬਦਲੇ ਆਪ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਰਾਧਾਂ ਲਾਗੇ ਆਇ ਤਕਦੀ ਫੇਰ ਹੈ,
ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਟੁੰਬ 'ਜਾਗ' ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ,—
'ਦੱਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹਾਲ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਦਾ ।'
ਅੱਖਾਂ ਮਲਦੀ ਜਾਗ ਰਾਧਾਂ ਆਖਿਆ :—
'ਜੁਗ ਜੁਗ ਹੋਵੇ ਰਾਜ ! ਜੈ ਹੋ ਜੈ ਸਿਰੀ !

'ਰਹਿਣ ਬਲਾਈਂ ਦੂਰ, ਪਜਾਰੀ ! ਆਪ ਤੋਂ ।
'ਹੇ ਸੁਾਮਨਿ ਸਿਰਤਾਜ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀਏ ! ੫੦

'ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਨਹੀਂ;
'ਪਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਸੱਭ ਜੋ ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ।
'ਐਥੋਂ ਕੁਝਕ ਦੂਰ ਇੱਕ ਪਹਾੜ ਹੈ,
'ਉੱਚਾ ਸਿੱਧਾ, ਤੀਰ, ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆਂ,
'ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਧਾਰ ਨੇੜੇ ਓਸ ਦੇ;
'ਉੱਚਾ ਚੋਟੀਦਾਰ ਕੱਲਾ ਹੈ ਖੜਾ
'ਉਸ ਪੁਰ ਕਹਿਣ ਮਹੱਲ, ਹੈ ਇਕ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਪਰੀ ਰਹੇ ਉਸ ਵਿੱਚ —ਕੁਈ ਅਪੱਛਰਾਂ;
'ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਨਾਹਿੰ, ਹੇਠ ਨ ਆਂਵਦੀ;
'ਉੱਡ ਅਕਾਸ਼ੀਂ ਜਾਇ, ਸੈਲਾਂ ਮਾਣਦੀ;
'ਫਿਰ ਉੱਥੇ ਆ ਜਾਇ, ਕਰੇ ਅਰਾਮ ਹੈ ।' ੬੦

'ਡਰਦਾ ਕੁਈ ਨ ਜਾਇ ਚੋਟੀ ਓਸ ਤੇ;
'ਇੱਕ ਚੜ੍ਹਾਈ ਢੇਰ, ਪੈਂਡਾ ਬੀ ਬੜਾ
'ਭੈ ਉਸ ਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਸਭ ਜੀ ਛਾਇਆ ।'
'ਏ ਅਚਰਜ ਹੈ ਬਾਤ !' ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ,
'ਕੋਇ ਨ ਸਕਿਆ ਜਾਇ ਹੁਣ ਤਕ ਓਸ ਥਾਂ !'
'ਕੋਇ ਨ ਸਕਿਆ ਜਾਇ' ਗੋੱਲੀ ਆਖਿਆ,
'ਇੱਕ ਆਪ ਦੇ ਕੰਤ —ਕਹਿੰਦੇ—ਸੀ ਗਏ
'ਲੀਤੀ ਪਰੀ ਨਿਵਾਇ ਪੈਰੀਂ ਆਪਣੇ:
'ਸਕੀ ਨ ਉਹ ਬਲ ਪਾਇ ਪੂਰੇ ਸੰਤ ਤੇ ।'
'ਸੁਣ ਸਾਂਈਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅੰਦਰ ਹਿੱਲਿਆ, ੭੦

'ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਤਜੇ ਹੋਇ, ਅੱਖੀਂ ਭਿੱਜੀਆਂ,
'ਲੰਮਾ ਆਯਾ ਸਾਹ ਠੰਢਾ ਠਾਰਵਾਂ !
'ਕਹਿੰਦੀ,'ਰਾਧਾਂ ! ਪਜਾਰ ਤੈਨੂੰ ਅੱਤਿ ਹੈ
'ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਨਾਲ —ਹੱਦੋਂ ਲੰਘਿਆ ।
'ਚਲ ਚਲੀਏ ਇਕ ਵਾਰ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਤੇ,
'ਕਰੀਏ ਦਰਸ ਅਪਾਰ ਪਜਾਰੀ ਓਸ ਦਾ
'ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਿਨ੍ਹ ਪੈਰ ਪਰਸੇ ਕੰਤ ਦੇ ।'
ਗੋੱਲੀ ਬੋਲੀ, 'ਆਪ ਸਜਾਣੇ, ਸੁਾਮਣੀ !
'ਜਾਂ ਜੋਖੋਂ ਦੀ ਖੇਡ ਉੱਪਰ ਜਾਵਣਾਂ:
'ਜਾਇ ਨ ਮੁੜਿਆ ਕੋਇ ਬਾਝੋਂ ਇੱਕ ਦੇ: ੮੦

'ਆਵਾਂਗੇ ਕਿਸ ਡੌਲ ਮੁੜਕੇ; ਦੱਸਣਾ ?
'ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਨ ਮੂਲ,— ਟਹਿਲਣ ਦਾਸ ਮੈਂ
'ਮੇਰੇ ਜਿਹੀ ਹਜ਼ਾਰ ਦੁਾਰੇ ਆਪ ਦੇ:
'ਪਰ ਹੋ ਨਿੰਬੂ ਇੱਕ ਭੂਜੇ ਪਿੰਡ ਦਾ
'ਲੋਂਦ੍ਰੀ ਮਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ, ਪਿਤਾ ਨਿਸ਼ਾਨੜੀ,
'ਚੰਦ੍ਰ ਬੰਸ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਅੰਤ ਦਾ,—
'ਬਹੁਤ ਅਮੋਲਕ ਜਿੰਦ ਰਾਣੀ ਆਪ ਦੀ ।
'ਮੈਨੂੰ ਆਗਜਾ ਦੇਉ 'ਕੱਲੀ ਜਾਇਕੇ
'ਲਜਾਵਾਂ ਤੁਰਤ ਸੁਰਾਗ —ਪਤਾ ਉਥਾਉਂਦਾ ।
'ਮਰੀ ਜਿ ਓਸੇ ਥਾਉਂ ਤੁਸੀਂ ਨ ਆਵਣਾ, ੯੦

'ਜਯੁੰਦੀ ਜੇ ਆ ਜਾਉਂ ਜਾਣਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ।'

'ਪਤੀ ਗਏ ਜਿਸ ਥਾਉਂ' ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ,
'ਉੱਥੇ ਭੈ ਨਾ ਹੋਇ ਜਾਣੀਂ ਪੱਕ ਤੂੰ ।
'ਜੇ ਵਸਦੀ ਸੀ ਡੈਣ ਓਸ ਪਹਾੜ ਤੇ
'ਡਿੱਠਾ ਜੇ ਉਸ ਨੈਣ ਭਰਕੇ ਕੰਤ ਨੂੰ,
'ਡੈਣ ਨ ਰਹਿ ਗਈ ਓਹ, ਹੋ ਗਈ ਸੰਤਣੀ,
'ਡੰਗ ਗਏ ਝੜ ਦੂਰ ਜਾਣੀਂ ਓਸਦੇ ।
'ਪਾਰਸ ਸੀ ਦੀਦਾਰ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਦਾ
'ਜਿਸ ਕੀਤਾ ਇਕ ਵਾਰ ਸੋਨਾ ਹੋ ਗਿਆ
'ਚਾਹੋ ਲੋਹ ਮਨੂਰ ਮਿਟੀ ਸੀ ਚਹੇ । ੧੦੦

'ਕੀਕੁਰ ਆਖੇਂ ਓਹ ਰਹਿ ਗਈ, ਰਾਧਕਾਂ !
'ਮਾਨੁਖ ਖਾਣੀ ਨਾਰ ਡਰ ਭੈ ਦੇਵਣੀ
'ਮੰਨ ਲਵਾਂ ਜੇ ਗੱਲ ਤੂੰ ਜੋ ਆਖਦੀ
'ਫਿਰ ਬੀ ਜਾਣ ਨ ਦੋਸ ਪਜਾਰੀ, ਓਸ ਥਾਂ,
'ਸਫਲ ਹੋਇਗੀ ਦੇਹ ਖਾਧੀ ਓਸ ਜੇ
'ਪਰਸ ਜਿਨ੍ਹ ਇਕ ਵਾਰ ਚਰਨ ਸੁਜਾਨ ਦੇ,
'ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਠੀਕ ਜਿਨ੍ਹ ਉਸ ਕੰਤ ਦੀ,
'ਉਹ ਲੇਵੇ ਜੇ ਖਾਇ ਦੇਹੀ ਚੰਮ ਦੇ
'ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੋਰ ਹੋਊ ਅੰਤ ਕੀ ?'
ਤੁਰ ਪਈ ਇਕੁਰ ਆਖ ਉੱਤਰ ਉਡੀਕ ਨਾ ੧੧੦

ਨਿਕਲੀ ਮੋਹਲੋਂ ਬਾਰੂ ਪਿਛਲੇ ਰਾਹ ਤੋਂ,
ਹਿਤ ਦੀ ਬੱਧੀ ਨਾਲ ਗੋੱਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ।
ਜਾਇ ਦੂਰ ਕੁਝ ਬਾਗ਼ ਤੋੜੇ ਫੁੱਲ ਲੈ
ਝੋਲੀ ਅਪਣੀ ਪਾਇ ਪਹੁੰਚੀ ਓਸ ਥਾਂ
ਸ਼ੁਰੂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੋਈ ਓਸ ਪਹਾੜ ਦੀ,
ਜਿਸਦੇ ਸਿਖਰੇ ਠੀਕ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਸੀ ।
ਇੱਥੇ ਡਿਗਦਾ ਇਕ ਝਰਨਾ ਨੀਰ ਦਾ
ਪਾਰੇ ਚੱਦਰ ਵਾਂਙ ਚੌੜੇ ਕੁੰਡ ਤੇ,
ਜੋ ਪਾਣੀ ਨੇ ਆਪ ਪੈ ਪੈ ਖੰਨਿਆ ।
ਸਿਰ-ਤਲਵਾਈਂ ਸੱਟ ਪਾਣੀ ਖਾਇਕੇ ੧੨੦

ਦੇਵੇ ਝੱਗ ਅਪਾਰ ਸਾਬਣ-ਝੱਗ ਜਜੋਂ,
ਸੋਹੇ ਇਸ ਦੇ ਸੀਸ, ਵਾਂਙੂ ਤਾਜ ਜੋ ।
ਖੋਲਰ ਪਾਣਿ ਖਾਇ, ਖਿੱਲਰ ਫੈਲਦਾ,
ਕਰਦਾ ਸ਼ੋਰ ਉਸ ਥਾਉਂ ਅੱਗੇ ਤਿਲਕਦਾ
ਕੁੱਝਕੁ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਤੁਰੇ ਅਡੋਲਵਾਂ,
ਢਾਲ ਆਇ ਤੇ ਰੋੜ੍ਹ ਖਾਂਦਾ ਹੇਠ ਨੂੰ,
ਪੈਂਦਾ ਖਡ ਵਿਚ ਜਾਇ ਰਿੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ।
ਏਸ ਕੁੰਡ ਦੇ ਕੋਲ ਸੀ ਪਗਡੰਡੜੀ,
ਰਾਣੀ ਧਰਕੇ ਪੈਰ ਐਥੋਂ ਹੋ ਤੁਰੀ,
ਰਾਧਾਂ ਮਗਰੇ ਜਾਇ — ਸੂਰਜ ਧੁੱਪ ਜਜੋਂ । ੧੩੦

ਕੁਦਰਤ ਭੇਸ ਵਟਾਇ ਪੀਲਾ ਕਰ ਲਿਆ,
ਲਿਆ 'ਸਵੇਰੇ' ਸਾਂਭ ਅਪਣੇ ਮਾਲ ਨੂੰ,
ਚੁਪ ਕਰੀਤਾ ਲਾਂਭ ਕਿਧਰੇ ਹੋ ਗਿਆ ।
ਬਦਲਾਂ ਪੜਦਾ ਪਾੜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅੰਬਰੀ
ਸੂਰਜ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਤੇਜਾਂ ਵਾਲੜਾ,

ਕਿਰਨਾਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਘੱਲੇ ਅੰਬਰੋਂ
ਰਾਣੀ ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਹੈ
ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਜਾਣ ਸਿਰ ਤਲਵਾਈਆਂ।
ਪਗਡੰਡੀ ਬੀ ਗੁੰਮ ਫਿਰ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ,
ਨਾ ਰਸਤਾ ਨਾ ਲੀਹ, ਖੁਰਾ ਨ ਖੋਜ ਹੈ, ੧੪੦

ਕਰੜੇ ਪੱਥਰ ਸੈਲ ਰਸਤੇ ਰੋਕ ਕੇ
ਕਠਨ ਵੈਰੀਆਂ ਵਾਂਙ ਆਕੀ ਹੋ ਰਹੇ
ਚੜ੍ਹਨ ਨ ਦੇਵਣ ਇਹ ਰਸਤਾ ਰੋਕਦੇ
ਧਰਤੀ-ਖਿੰਜ ਸੁਜੋਗ ਖਿੱਚ ਥਕਾਂਵਦੀ:
ਤਿਰਛਾਈ ਸੀ ਅੰਤਿ ਪਰਬਤ ਏਸਦੀ,
ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੀ ਖਿੱਚ ਡਾਢੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ
ਅੱਗੇ ਰੱਖਣ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਪਵੇ,
ਚੜ੍ਹਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਏਹ, ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਇ ਨਾ।
ਉੱਤੋਂ ਮਾਰੇ ਬਾਣ ਸੂਰਜ ਜ਼ੋਰ ਦੇ
ਕਿਰਨਾਂ ਸਿਧੀਆਂ–ਤੀਰ ਪਾ ਪਾ ਵਿੰਨ੍ਹਦਾ ੧੫੦

ਜੋ ਅਕੁਲਾਵਨ ਢੇਰ ਦੁਹਾਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ।
ਪੌਣ ਅੱਜ ਸੀ ਬੰਦ, ਇੱਸੇ ਕਾਰਣੇ
ਘਬਰਾਹਟ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਬਹੁਤਾ ਪਾ ਲਿਆ
ਲੱਤਾਂ ਗਈਆਂ ਥੱਕ ਦਮ ਬੀ ਫੁਲਿਆ
ਦਹਿ ਗਈ ਹੁਣ ਹੁਟ ਰੁਕਦੀ ਚੱਲਣੋਂ,
ਹੋਈਆਂ ਦੋਵੇਂ ਚੂਰ ਪੈਂਡਾ ਕਰਦੀਆਂ
ਪਰ ਹਿਰਦਾ ਸੀ ਸ਼ੇਰ ਉਮਲੇ 'ਗਾਂਹ ਨੂੰ।
ਅੱਕ ਗਈ ਫਿਰ ਅੰਤ ਰਾਧਾਂ, ਬੈਠ ਕੇ
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਰਾਣੀ! ਸਾਹ ਆ ਕੁਝ ਕੱਢੀਏ।'
ਰਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਬੈਠ, ਕਹਿੰਦੀ ਪਜਾਰੀਏ! ੧੬੦

'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇਂ ਨਾਲ ਨੈਣਾਂ ਵੇਖਿਆ
'ਸਾਈਂ ਦਰਸ ਅਪਾਰ ਸੌਖਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਦਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਨਾਰ! ਹਾਰ ਨ ਹੌਸਲਾ।
'ਜੇ ਕੁਝ ਸ੍ਰਮ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਥਕ ਕੇ ਹੁਟ ਕੇ
'ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਇ ਨਸੀਬ ਸਸਤਾ ਜਾਣੀਏ;
'ਲਈਏ ਹਿੰਮਤ ਬੰਨ੍ਹ, ਸਾਹ ਕੀ ਕੱਢਣਾ:
'ਮਾਰ ਹੰਮੁਲਾ ਉੱਠ, ਰਾਧਾਂ! ਚਲੀਏ।
'ਇਹ ਓਹੋ ਹੈ ਰਾਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਇਕੇ
ਕੀਤਾ ਆਪ ਪਵਿੱਤ ਸ਼ਹੁ ਸਿਰਤਾਜ ਨੇ:
'ਢੋਲੇ ਸੰਦੀ ਵਾਜ ਏਥੇ ਗੂੰਜਦੀ, ੧੭੦

'ਮਾਹੀ ਵਾਲਾ ਸੱਦ ਕਰੇ ਗੁੰਜਾਰ ਹੈ,
'ਏਸ ਸੱਦ ਲਿਵਲਾਇ ਤੁਰੀਏ, ਪਜਰੀਏ!
'ਥੱਕਣ ਡਰਦਾ ਦੂਰ ਆਪੇ ਹੀ ਰਹੂ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਣੀ ਉੱਠ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰੀ,
ਤੁਰ ਪਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧੀ ਪਜਾਰ ਦੀ।
ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੜੀਆਂ ਹੋਰ ਪੈਂਡਾ ਕੱਟਿਆ
ਉੱਸੇ ਸ੍ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ, ਉੱਪਰ ਜਾਂਦਿਆਂ।
ਹੁਣ ਦਮ ਦਿੱਤੀ ਹਾਰ, ਦੇਹੀ ਮਨਦੀ
ਮਨ ਦਾ ਕਿਹਾ ਨ ਹੋਰ, ਮਨ ਕਹਿ ਹਾਰਿਆ।
ਛਾਯਾ ਦਿੱਸੀ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ, ੧੮੦

ਇਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾਇ ਪਈਆਂ ਲੰਮੀਆਂ
ਦੇਖ ਅਤਿੱਥੀ ਆਇ —ਘਰੀਂ ਪਰਾਹੁਣੇ
ਬ੍ਰਿਛ-ਰਿਦੇ ਹੁਲਸਾਉ ਭਾਰਾ ਉਪਜਿਆਂ,—
ਦੇਵੇ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂਉਂ, ਹੋੜੇ ਧੁੱਪ ਨੂੰ,
ਸੂਰਜ ਵਾਲ਼ਾ ਤਾਪ ਸਿਰ ਲੈ ਆਪਣੇ
ਪੱਤਾਂ ਅਪਣਜਾਂ ਨਾਲ ਕਿਰਨਾ ਰੋਕ ਕੇ
ਡਾਲਾਂ ਫੇਰ ਹਿਲਾਇ ਪੱਖਾ ਝੱਲਦਾ:
ਦੇਵੇ ਠੰਡੀ ਵਾਉ, ਤਪਤ ਬੁਝਾਂਵਦਾ।
ਠੰਡਕ ਮਾਂਨੋਂ ਆਇ ਮੱਥਾਂ ਚੁੰਮਦੀ,
ਸਿਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਬੁਖਾਰ ਹੇਠ ਉਤਰਦੀ ੧੯੦

ਲਗ ਲਗ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਤਪਤ ਮਿਟਾਂਵਦੀ,
ਰਾਗੀ ਕੁਦਰਤ ਕੇਰ ਪੰਛੀ ਆ ਗਏ
ਛੇੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਲਾਪ ਮਾਨੋ ਮਾਰਦੇ
ਨੀਂਦਰ ਤਾਂਈਂ ਵਾਜ, ਦੇਂਦੇ ਲੋਰੀਆਂ।
ਹੁਣ ਆਇਆ ਆਰਾਮ, ਔਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ
ਸਰੀ ਦੇਹ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਨੂੰ
ਢਿਲਿਆਂ ਕਰ ਸਹਲਾਇ, ਮਾਨੋਂ ਭਰ ਰਿਹਾ
ਮੁਠੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਹੁੱਟਣ ਲਾਹੁੰਦਾ।
ਸਭ ਦੀ ਵੱਡੀ ਨੀਂਦ ਛੇਕੜ ਆ ਗਈ,
ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਾਂ ਚੁੰਮ ਉਤਰ ਹੇਠ ਨੂੰ, ੨੦੦

ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਸਿਰ ਜਾਇ ਮਗ਼ਜ਼ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਦੀ,
ਓਥੋਂ ਸਹਿਜਾਂ ਨਾਲ ਭੇਜੇ ਖ਼ੂਨ ਨੂੰ
ਹੇਠਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ, ਜੋ ਸੀ ਸਿਰ ਵਿਖੇ
ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਲੋੜੋਂ ਵੱਧ ਗਰਮੀ ਪਾਇਕੇ,
ਨਾਲੇ 'ਸਨਯੂ-ਖਿੱਚ' ਕੀਤੀ ਢਿੱਲੜੀ,
—ਪੱਠੇ ਕਹਿੰਦੇ ਲੋਕ 'ਸਨਯੂ ਸ਼੍ਰੇਣਿ' ਨੂੰ—
ਚੁਸਤੀ ਜਦ ਗਈ ਖੁੱਸ ਇਹਨਾਂ ਪੱਠਿਆਂ,
ਕੂੰਡੀ ਫੇਰੀ ਓਹ ਜੋ ਇਨ ਪੱਠਿਆਂ
ਗੰਢੇ ਸੁਰਤੀ ਨਾਲ ਹੋਸ਼ ਜੁ ਅੰਦਲੀ।
ਸੱਤਾ ਸੁਰਤ ਨ ਦੇਇ ਹੁਣ ਪਈ ਹੋਸ਼ ਨੂੰ ੨੧੦

ਹੋਸ਼ ਨ ਸੱਤਾ ਦੇਇ ਹੁਣ ਹੈ ਪੱਠਿਆਂ,
ਸੱਤਜਾ ਪੂਰੀ ਦੇਇ ਨਾਹਿੰ ਦਿਮਾਗ਼ ਨੂੰ।
ਦੇਹੁ ਹੋ ਗਈ ਬਿਹੋਸ਼, ਕਰੇ ਅਰਾਮ ਹੈ।
ਵਾਹ ਨੀਂ ਨੀਂਦ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਰੂ ਦੁੱਖ ਦਾ,
ਜੀਵਨ ਬੂਟੀ ਵਾਹ! ਮੁਰਦੇ ਤੂੰ ਦਿਲਾਂ,
ਮੁਮਿਆਈ ਤੂੰ ਠੀਕ ਟੁੱਟੇ ਹਿਰਦਿਆਂ!
ਮਲ੍ਹਮ ਸੁਖਾਵੀਂ ਵਾਹ ਫੱਟੀ ਦੇਹ ਦੀ!
ਥੱਕੇ ਟੁੱਟੇ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਪਜਾਰੜੇ!
ਹੁੱਟੇ ਹਫ ਗਏ ਲੋਕ ਪਜਾਰੇ ਤੁੱਧ ਨੂੰ
ਤੂੰ ਲਡਿਆਵੇਂ ਓਹ ਪੈਂਡੇ ਦੁੱਸ਼ਟ ਨੇ ੨੨੦
ਕੋਹੇ ਦੇ ਦੇ ਹਾਂਡ; ਤੜਫਣ ਲੁੱਛਦੇ।
ਗਦੀ ਪਾਇ ਖਿਡਾਇਂ ਵਜਾਕੁਲ ਹੋਣ ਜੇ
ਸੂਰਜ ਬਾਣ ਸਹਾਰ ਲੂਹ ਲੂਹ ਤੱਪਦੇ।
ਤੂੰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੀਤ ਥੱਕੇ ਹੋਣ ਜੋ
ਤੂੰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦਜਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਜੋ,

ਦੌਲਤ ਕੋਹੇ ਲੋਕ ਤੂੰਹਿ ਬਚਾਂਵਦੀ।
ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮਾਰ ਖਾ ਖਾ ਹਾਰਦੇ
ਤੂੰ ਰਖਯਾ ਦੀ ਓਟ ਓਹਨਾਂ ਦੇਂਵਦੀ।
ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਪਿਆਰ ਬੁੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ ?
ਬਲ, ਰੁਤਬਾ ਤੇ ਮਾਲ ਤੈਨੂੰ ਮੋਹ ਨਾ, ੨੩੦
ਤੈਨੂੰ ਮੁਹਦੀ ਨਾਹਿ ਫੁੱਲਾਂ ਸੇਜ ਹੈ,
ਸੁੰਦਰ ਸਾਫ਼ ਮਹੱਲ ਭਰੇ ਸੁਗੰਧਿ ਦੇ,
ਪਲੰਘ ਉਣੇ ਪਟ ਨਾਲ ਮਖ਼ਮਲ ਦੇ ਵਿਛੇ
ਅਤਲਸ ਤੇ ਕਮਖ਼ਾਬ ਬਣੇ ਗਿਲਾਫ ਜੋ
ਸਿਰਹਾਣਜਾਂ ਤੇ ਚਾਰੂ ਧਰੇ ਸਿਰ੍ਹਾਨੜੇ।
ਤਕੀਏ ਸਿੰਮਲਦਾਰ, ਰੇਸ਼ਮ ਵਾਲੜੇ
ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਮੂਲ ਤੈਨੂੰ, ਨੀਂਦਰੇ !
ਰਾਣੀ ਰੋਂਦੀ ਬੈਠ ਗਿਣਦੀ ਤਾਰੜੇ
ਰਾਤ ਬਿਤਾਵੇ ਹਾਇ ਤੈਨੂੰ ਤੱਕਦੀ,
ਤੂੰ ਫਟਕੇਂ ਨਾ ਮੂਲ ਨੇੜੇ ਓਸਦੇ। ੨੪੦
ਰਾਜਾ ਤਖ਼ਤ ਬਿਰਾਜ —ਜੜਿਆਂ ਹੀਰਿਆਂ—
ਪੈ ਫਿਕਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦਾ,
ਦੇਂਦਾ ਰਾਤ ਬਿਤਾਇ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂਘਦਾ:
ਤੂੰ ਫਟਕੇਂ ਨਾ ਪਾਸ ਮਾਲਕ ਮੌਜ ਦੀ।
ਬੜੇ ਬੜੇ ਉਮਰਾਉ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਬੀ,
ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ, ਵਪਾਰ ਕਰਨੇ ਹਾਰ ਨੇ,
ਸਕਣ ਨ ਜ਼ੋਰੀ ਲਯਾਇ ਤੈਨੂੰ ਨੀਂਦਰੇ !
ਹਾਜ਼ਕ ਖੜੇ ਹਕੀਮ ਲਭਦੇ ਬੂਟੀਆਂ,
ਦੇਵਣ ਘੋਟ ਪਿਲਾਇ, ਆਖਣ: ਆਵਸੀ—
ਖਿੱਚੀ ਆਪੇ ਨੀਂਦ ਦਾਰੂ ਏਸ ਦੀ, ੨੫੦
ਪਰ ਤੂੰ ਆਵੇਂ ਨਾਂਹ ਸੱਦੀ ਬੱਝਵੀਂ:
ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਯਾ ਊਂਘ ਚਾਹੇ ਆ ਜਏ।
ਰੋੜਾਂ ਸੰਦੀ ਸੇਜ ਜਿੱਥੇ ਹੋਂਵਦੀ,
ਮਿਹਨਤ ਦੇਹਿ ਥਕਾਇ ਜਿੱਥੇ ਦੇਹ ਨੂੰ,
ਹੋਵੇ ਚਾਹਿ ਕੰਗਾਲ ਚਾਹਿ ਅਮੀਰ ਹੋ
ਤੂੰ ਓਥੇ ਆ ਜਾਇੰ ਬਿਨ ਹੀ ਸੱਦਿਆਂ,
ਹਡਰਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੇਰਾ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਵਿੱਚ ਦੇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੂੰ ਇਕ ਦੇਵੀਏ !
ਹੈਂ ਨਿਰਪੱਖ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪੱਕੀ ਨੇਮ ਦੀ।
ਪਾਲਣ ਅਪਣਾ ਨੇਮ ਤੂੰ ਹੁਣ ਆ ਗਈ ੨੬੦
—ਪ੍ਰੇਮ ਖਿਡਾਰੀ ਦੇਖ ਰੱਖਣ ਮੌਤ ਤੋਂ।
ਸੂਰਜ ਕੀਤਾ ਵੈਰ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈ,
ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੇ ਧ੍ਰੋਹ ਖੂਬ ਕਮਾਇਆ,
ਪਥਰਾਂ ਰਸਤੇ ਰੋਕ ਕਹਿਰ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ,
ਧਰਤੀ-ਖਿੱਚ ਅਪਾਰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਇਆ,
ਦੇਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜ੍ਵਾਬ, ਲੱਤਾਂ ਹਾਰੀਆਂ,
ਅਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਕਿਹਾ ਨ ਮੰਨਦੇ,
ਘਾਬਰ ਗਰਮੀ ਘੇਰ ਮਾਰ ਪਛਾੜਿਆ,
ਐਸੀ ਔਕੜ ਵਿੱਚ ਪਯਾਰੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਤੈਂ ਆ ਲਏਂ ਸੰਭਾਲ ਪੀੜੇ ਦੁੱਖ ਦੇ। ੨੭੦

ਜਦ ਰਚਿਆ ਸੰਸਾਰ ਸਾਈਂ ਨੇ ਤਦੋਂ
ਹੱਥ 'ਸਮੇਂ' ਦੇ ਵਾਗ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਗਈ,
'ਸਮੇਂ ਦੇਵ' ਤੋਂ ਨੀਂਦ! ਤਦ ਹੀ ਜੇ ਕਦੀ
ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਵੰਡ ਵਕਤ ਨ ਲੈਂਦੀਓਂ,
ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੰਸਾਰ ਕਦ ਦਾ ਹੁੱਟ ਕੇ।
ਤੂੰ ਜੀਵਨ-ਆਧਾਰ ਤਾਂਤੇ ਜੱਗ ਦਾ,
ਤੇਰਾ ਜੁਗ ਜੁਗ ਰਾਜ ਹੋ ਸੰਸਾਰ ਤੇ।
ਮਿਲੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਸੁਜਾਨ ਤੋਂ
ਤੈਨੂੰ ਰਜਾਸਤ ਖਾਸ ਰਾਜ ਕਮਾਣ ਨੂੰ।
ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਆਵਣ ਜਾਣ ਦੀ ੨੮੦
ਜਦੋਂ ਚਹੇ ਜਿਸ ਕਾਲ ਤੂੰ ਆ ਸਕਦੀ,
ਸੁਖਦਾਈ ਇਕ ਰਾਜ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ
ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ ਹੋਇ ਰਹੇ ਸੁਹੰਦਣਾ।
ਵਾਹ ਵਾ! ਪਯਾਰੀ ਪੌਣ ਨੀਂਦਰ ਭੈਣ ਤੂੰ,
ਪਹਿਲੇ ਕੀਤਾ ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਮੁਸਾਫਰਾਂ
ਦਿੱਤਾ ਬਹੁਤ ਅਰਾਮ ਤਪਤ ਬੁਝਾਇਕੇ,
ਫੇਰ ਲਿਆਂਦੀ ਨੀਂਦ ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸੀ।
ਨੀਂਦਰ ਲਈਆਂ ਪਾਇ ਦੋਵੇਂ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ
ਅਪਨੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ, —ਜਦੋਂ ਸੁਆਲਿਆ
ਦੂਰ ਗਿਆ ਦੁਖ ਹੋਇ ਮੁੜ ਪਈ ਤ੍ਰੁਤ ਦੌਂ, ੨੯੦
ਹੋਈ ਪੂਰਬ ਰੁੱਖ ਔਂਦੀ ਪੱਛਮੋਂ,—
ਠਹਿਰ ਗਈ ਕੁਝ ਕਾਲ ਮਾਨੋਂ ਹੋ ਖੜੀ
ਫਿਰ ਪੱਛਮ ਰੁਖ਼ ਹੋਇ ਰੁਮਕੇ ਜਾਂਵਦੀ,
ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਹੈ ਆਇ ਪੱਛੋਂ ਧਾਂਵਦੀ।—
ਕੀਤਾ ਹੋਰ ਉਪਕਾਰ ਸੁਹਣੀ ਪੌਣ ਨੇ
ਸੋਨਾਂ ਬਦਲਾਂ ਚਾੜ੍ਹ ਮੋਢੇ ਆਪਣੇ
ਲੈ ਆਈ ਇਹ ਨਾਲ ਓਸ ਪਹਾੜ ਤੇ।
ਇਹਨਾਂ ਡਿੱਠਾ ਆਣ ਸੂਰਜ ਕਹਿਰ ਜੋ
ਵਰਤਾਯਾ ਸੀ ਢੇਰ ਸਿਰੀਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ,—
ਨਾਰੀਆਂ ਅਬਲਾ ਦੋਇ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮਣਾਂ, ੩੦੦
ਸੁਹਲ ਮਲੂਕ ਸਰੀਰ, ਮਾਰ ਥਕਾਈਆਂ।
ਡਿੱਠਾ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰਾਂ,
ਮਾਨੋਂ ਫੁਰ ਰਹੀ ਸੋਚ ਹਿਰਦੇ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ:
'ਮੁੱਕਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਰਾਹ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਜੇ,
'ਜਦ ਏ ਚਲੀਆਂ ਹੋਰ ਅਗਲੀ ਵਾਟ ਤੇ
'ਸੂਰਜ ਕਰਸੀ ਤੰਗ, ਅੱਗੇ ਥੱਕੀਆਂ;
'ਬਲ ਹੋ ਜਾਸਣ ਚੂਰ, ਸਿਖਰ ਸੁ ਦੂਰ ਹੈ।
'ਵੇਲਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦਾ ਸਫਲਾਈਏ।'
ਪਸਰ ਗਏ ਇਹ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ;
ਸੂਰਜ ਲਿਆ ਲੁਕਾਇ —ਅੱਗੇ ਤਣ ਗਏ; ੩੧੦
ਗੱਜੇ ਗੜ੍ਹਕੇ ਫੇਰ ਮਾਨੋਂ ਬੋਲਦੇ:
'ਆ ਗਏ ਉਡਦੇ ਆਪ ਏਥੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ;
'ਆਏ ਤਪਤ ਬੁਝਾਣ ਧਰਤੀ ਜੋ ਲਈ
'ਸੂਰਜ ਕੋਲੋਂ ਖਿੱਚ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈ।

'ਸੂਰਜ ਮਾਰੂ ਬਾਣ ਕਿਰਨਾਂ ਸੰਦੜੇ,
'ਅਸੀਂ ਬਣੇ ਹਾਂ ਢਾਲ ਝਲਸਾਂ ਆਪ ਤੇ,
'ਸਾਨੂੰ ਸਕੇ ਨ ਚੀਰ ਕਿਰਨਾਂ-ਤੀਰ ਹੈ;
'ਦੇਈਏ ਠੰਢ ਅਪਾਰ ਧਰਤੀ ਵਾਲਿਆਂ:
'ਠੰਢੀ ਰਹਿਸੀ ਪੌਣ, ਸਾਡੇ ਛਾਇਆਂ।
'ਛੱਟੇ ਠੰਢੇ ਠਾਰ ਪਾਸ ਅਸਾਡੜੇ ੩੨੦

'ਕਰ ਦੇਸਣ ਛਿਣਕਾਉ ਹੋਈ ਲੋੜ ਜੇ।
'ਜੋ ਚੁੰਧਿਆਈ ਅੱਖ ਸੂਰਜ ਤੇਜ ਨੇ
'ਠੰਢ ਦਿਆਂਗੇ ਪਾਇ, ਤ੍ਰਾਵਤ ਦੇਵਸਾਂ।
'ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਛੇੜਕੇ;
'ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਨਾਚ ਹਿਰਨਾਂ ਵਾਲੜਾ:
'ਨਾਲੇ ਬੀਰ-ਸੰਗੀਤ ਦੱਸਾਂਗੇ ਅਸੀਂ:
'ਲੱਗੂ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ।
'ਖਿੜ ਖਿੜ ਹਸੀਏ ਨਾਲ: ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰੀਏ,
'ਸੂਰਜ ਕੋਲੋਂ ਵੱਧ ਤੇਜ ਦਿਖਾਲੀਏ,
'ਅੱਖ ਫਰੱਕਣ ਵਿੱਚ, ਦੱਸ ਲੁਕਾਵੀਏ। ੩੩੦

'ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਕੜਕੁੱਟ, ਗਰਜਣ ਭੇਰੀਆਂ
'ਕੰਬ ਜਾਣਗੇ ਲੋਕ ਅਸਾਂ ਡਰਾਇ ਜੇ।'
ਬਦਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੱਦ ਸੁਣਿਆਂ ਬ੍ਰਿੱਛ ਨੇ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਮਾਨੋਂ ਸੋਚਦਾ:
'ਅਤਿਥਜਾਂ ਸੰਦੀ ਸੇਵ ਸੁਹਣੀ ਹੋ ਰਹੀ,
'ਘਰ ਆਏ ਮਿਹਮਾਨ ਰਾਜੀ ਜਾਣਗੇ;
'ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਏਥੇ ਰੱਖਿਆਂ
'ਪੈਂਡਾ ਖੋਟਾ ਹੋਇ,— ਵਾਟ ਦੁਰਾਡੜੀ,
'ਤਾਂਤੇ ਦਿਆਂ ਜਗਾਇ ਹੁਣ ਮੈਂ, ਪੁੰਨ ਹੈ।'
ਵਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਜ਼ੋਰ ਵੇਗ ਵਧਾਇਆ, ੩੪੦

ਬ੍ਰਿੱਛ ਮਚਾਯਾ ਸ਼ੋਰ, ਦੋਵੇਂ ਜਾਗੀਆਂ:
ਦੇਖਣ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਠੰਢਕ ਛਾ ਰਹੀ;
ਬੱਦਲ ਘਟਾ ਅਪਾਰ ਠੱਟ ਬਨ੍ਹਾਇਕੇ
ਸੀਤਲ ਛਾਯਾ ਦੇਣ, ਸੀਤਲ ਪੌਣ ਹੈ।
ਲਖ ਏ ਸਮਾਂ ਸੁਵੱਲ ਫਿਰ ਉਹ ਚੱਲੀਆਂ।
ਹੌਲਾ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਹੁਣ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ,
ਅੱਕਣ ਅਤੇ ਥਕਾਨ ਘਾਬਰ ਸੀ ਘਟੀ;
ਉੱਤੋਂ ਛਾਈ ਠੰਡ ਛਾਯਾ ਸਘਣੀ:
ਹੌਲਾ ਹੋਗਯਾ ਆਪ ਪੈਂਡਾ ਐਕੁਰਾਂ।
ਹੋਈ ਪੌਣ ਸਹਾਇ, ਪਿੱਛੋਂ ਆਂਵਦੀ ੩੫੦

ਦੇਵੇ ਧੱਕਾ ਪਿੱਠ; ਧਰਤੀ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ
ਏਕੁਰ ਦਏ ਘਟਾਇ, ਘਟਦਾ ਜਾਂਵਦਾ
ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਦੁੱਖ ਉੱਪਰ ਜਾਂਦਿਆਂ।
ਕੁਛਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਦ ਸਿਖਰ ਪਹਾੜ ਤੇ
ਦੋਵੇਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਜਾਇ ਜੱਫਰ ਜਾਲਕੇ।
ਇੱਥੇ ਸੀ ਇੱਕ ਸੈਲ ਕਹੋ ਚਟਾਨ ਜਾਂ,
ਸੈਆਂ ਗਜਾਂ ਦੀ ਡੀਲ, ਉੱਚਾ ਲੰਮੜਾ,
ਚੌੜਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰੀ ਡੀਲ ਦਾ;
ਵਖਰਾ ਸੀ ਨਾ ਏਹ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਅੰਦਰੀ

ਧਰਤੀ ਅੰਦਰ ਤੀਕ ਸੀ ਇੱਕ ਪੱਥਰਾ। ੩੬੦

ਸਿਖਰੇ ਪੱਥਰ ਏਹ ਜੋ ਇਕਸਾਰ ਸੀ,
ਉਸਨੂੰ ਉਕਰ ਉਕੇਰ ਮੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ
ਸਮੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਢੇਰ ਕਿਸੇ ਬਨਾਇਆ।
ਹੈਸੀ ਇੱਕ ਦਲਾਨ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੋਠੀਆਂ,
ਅੱਗੇ ਵਿਹੜਾ ਸਾਫ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ ਵਡਾ।
ਚੌਫੇਰੇ ਇੱਕ ਕੰਧ ਓਸੇ ਪੱਥਰੋਂ
ਉਕਰ ਬਨਾਈ ਸੀਗ ਯਾ ਰਖ ਪੱਥਰਾਂ
ਬੀੜ ਬੀੜ ਕੇ ਠੀਕ ਵਲਗਣ ਸੀ ਵਲੀ।
ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਡਾ ਕੁੰਡ ਸੀ,
ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸੋਹਿਣਾ। ੩੭੦

ਛੇ ਸਤ ਪੌੜੀਆਂ ਹੇਠ ਸਨ ਇਸ ਵੇੜਿਓਂ,
ਵਲਗਣ ਤੋਂ ਜੋ ਬਾਰੂ ਸਨ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ।
ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ
ਉਘੜਾ ਦੁਘੜਾ ਥਾਉਂ ਦੂਰਾਂ ਤੀਕ ਸੀ,
ਮਿੱਟੀ ਪੱਥਰ ਰੇਤ ਵਾਲੀ ਥਾਓਂ ਏ।
ਪੱਥਰ ਬਹੁਤ ਕੁਰਾੜ ਜਿੱਥੇ ਦੇਖਿਆ
ਪੱਥੇਰੇ ਦੇ ਹੱਥ ਖਨ ਖਨ ਪੱਥਰਾਂ:
ਮਿੱਟੀ ਕਰ ਭਰਪੂਰ ਥਾਉਂ ਬਣਾਇਆ।
ਇਸ ਵਿਚ ਥਾਓਂ ਥਾਇਂ ਬ੍ਰਿੱਛ ਖ਼ਰੋਟ ਦੇ
ਹਾੜੀ ਆਦਿ ਬਟੰਕ, ਖਾਵਣ ਵਾਲੜੇ ੩੮੦

ਲਾਏ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਸਨ ਪੈ ਝੂੰਮਦੇ।
ਏਥੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੇਠ ਤੋਂ
ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਹੁਣ ਆਣ ਹੋਈ ਹੈ ਖ਼ੁਸ਼ੀ;
ਬੈਠੀ ਇੱਕ ਬ੍ਰਿਛ ਹੇਠ ਕੱਢਦੀ ਸਾਹ ਹੈ।
ਪੌਣ ਵਹੇ ਹਿਵਧਾਰ ਠੰਢੀ ਠਾਰਵੀਂ,
ਲੱਗੇ ਪਿਆਰੀ ਫੇਰ,— ਪਾਵੇ ਜੱਫੀਆਂ।
ਉੱਚਾ ਸੀ ਇਹ ਥਾਓਂ ਡਾਢਾ ਐਤਨਾ
ਡਿੱਠਾ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ
ਦਿਸਿਆ ਕੀੜੀ ਵਾਂਗ ਸ਼ਹਰ ਜੁ ਆਪਣਾ।
ਚੋਟੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ, ਢਾਲ ਦੂਣਾਂ, ਵਾਦੀਆਂ, ੩੯੦

ਘਾਟੀਆਂ, ਖੱਡਾਂ, ਕੂਲ੍ਹ ਝਰਨੇ ਵੱਗਦੇ
ਅਜਬ ਦਿਖਾਵਣ ਰੂਪ ਨਿੱਕਾ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਯਾਲੀ ਭੇਡਾਂ ਨਾਲ ਹਿਲਦੇ ਭਾਸਦੇ
ਖਸਖਸ ਦਾਣੇ ਵਾਂਗ ਪੱਖੇ ਝੱਲਿਆਂ
ਪਟੜੀ ਦਾਰ ਜੁ ਖੇਤ ਗਿਰ ਦੀ ਵੱਖੀਏ
ਦਿੱਸਣ ਪੌੜੀ ਵਾਂਙ ਪਰ ਅਤਿ ਨਿੱਕੜੇ।
ਦੂਨ ਪਰਬਤੋਂ ਪਾਰ ਕੋਹਾਂ ਤੀਕ ਹੈ
ਦਿਸਦੀ ਪੱਧਰ ਸਾਫ ਸਾਵੀ ਲੈ ਲਹੀ,
ਪਾਣੀ ਸੰਦੇ ਰੌਅ ਇਸ ਵਿਚ ਜਾਂਵ
ਚਿੱਟੀ ਚਿੱਟੀ ਧਾਰ ਵਾਂਙੂ ਭਾਸਦੇ। ੪੦੦

ਕੱਲਰ ਕੋਰੀ ਥਾਓਂ ਉੱਜੜ ਜੋ ਕਿਤੇ,
ਚਿੱਟੀ ਮੈਲੀ ਲਾਲ ਹੋ ਹੋ ਭਾਸਦੀ।
ਕੋਹਾਂ ਤੀਕ ਮਦਾਨ ਨਿੱਕਾ ਹੋਇਕੇ
ਦਿੱਸੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਾਂਙ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ।

ਬੱਦਲ ਦਿੱਸਣ ਛਾਇ ਕਿਤੇ ਪਲੰਮਦੇ,
ਕਿਧਰੇ ਕੱਠੇ ਹੋਇ ਧੌਲੇ, ਮੌਲੜੇ
—ਉੱਤੋਂ ਦੇਖੇ ਰਾਜ- ਫਿਰ ਰਹੇ ਹੇਠ ਨੇ,
ਮਾਨੋਂ ਉੱਚੀ ਮੇਘ ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਗਈ।
ਦਰਸ਼ਨ ਏ ਸਭ ਦੇਖ ਹੁਈ ਨਿਹਾਲ ਹੈ;
ਕੁਦਰਤ ਸੰਦੀ ਮੌਜ ਰਾਣੀ ਦੇਖ ਕੇ ੪੧੦
ਕਰਕੇ ਰਤਾ ਅਰਾਮ ਗਦ ਗਦ ਹੋਇਕੇ
ਚਹੇ ਅੰਤਰਾ ਲੈਣ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਦਾ।

———

ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਪਰਵੇਸ਼

ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਉਠੀ ਰਾਜ ਹੈ,
ਧਰ ਸੂਰਤ ਦਾ ਧ੍ਯਾਨ ਚੱਲੀ ਸੋਹਿਣੀ-
ਪੱਥਰ ਪੌੜੀਆਂ ਫੇਰ ਆਈਆਂ ਸਾਹਮਣੇ:
ਵੇਖ ਹੋਇ ਹੈਰਾਨ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:—
'ਰਾਧਾਂ ਚਿੱਤ ਨ ਡੋਲ, ਦੇਖੀਂ ਪਜਾਰੀਏ!
'ਮਾਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਏ
'ਮਾਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਏਹ ਮਰਦਾਂ ਵਾਸਤੇ
'ਰਚੀ ਹੋਇਗੀ ਥਾਉਂ ਕਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ।
'ਕਾਰੀਗਰੀ ਪੁਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਆਖਦੀ:
'ਮਾਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਹੋਈ ਏਸ ਥਾਂ ੧੦
'ਮਾਨਸ ਖਾਣੀ ਨਾਰ ਏਥੇ ਜੇ ਕਦੀ
'ਵਸਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਮਾਰ ਕਿਵੇਂ ਨ ਖਾ ਲਏ
'ਉਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਕੇਰ ਕੇ
'ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਥਾਉਂ ਕੀਤਾ ਤਜਾਰ ਸੀ।
'ਹੋ ਤਕੜੀ ਤੇ ਤਜਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਕੁਰੇ;
'ਸਿੱਖਾਂ ਜਿਉਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰਕੇ
'ਕਰੀਏ ਚਲ ਦੀਦਾਰ ਵਾਸੀ ਓਸਦਾ,
'ਜੋ ਵੱਸੇ ਇਸ ਥਾਉਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹੇ,
'ਸਾਈਂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਨੈਣੀਂ ਆਪਣੇ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਰੱਖੇ ਪੈਰ ਪੌੜੀ ਉੱਪਰੇ। ੨੦
ਗੋਲੀ ਡਰਦੀ ਜਾਇ, ਸਮਝੇ: 'ਮੌਤ ਹੈ
'ਸਿਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਆਣ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਅਸਾਂ
'ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭੂਤ ਚੜ੍ਹਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
'ਸੁਝਣ ਦੇਵੇ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਨ ਗੱਲ ਦਾ
'ਪਰ ਮੈਂ ਗੋਲੀ-ਪਜਾਰ ਮੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਕੀ?
'ਮਰਸਾਂ ਸ੍ਵਾਮਨਿ ਨਾਲ, ਧਰਮ ਨ ਹਾਰਸਾਂ।'
ਲੰਘ ਪੌੜੀਆਂ ਦੋਇ ਵਿਹੜੇ ਪੌਂਚੀਆਂ;
ਤਕ ਪਥਰੀਲਾ ਥਾਉਂ ਫਰਸ਼ ਸੁ ਪੱਧਰਾ;
ਵਿਚ ਇਕ ਲਹ ਲਹ ਕੁੰਡ ਭਰਿਆ ਨੀਰ ਦਾ,
ਨਿਰਮਲ, ਸੁਹਣਾ ਸਾਫ, ਕਹਿੰਦੀ: 'ਥਾਉਂ ਏ ੩੦
ਮਾਨੋਂ ਹੋਵੇ ਅੱਧ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ।
'ਜਸੁੰਦਜਾਂ ਉਪਜੇ ਚਾਹ ਮਾਣਨ ਸੁਰਗ ਦੀ
'ਵੱਸੇ ਏਥੇ ਆਇ, ਛੱਡ ਬਖੇੜਿਆਂ।
'ਹੈ ਏ ਠੀਕ ਉਜਾੜ ਨਿਰਜਨ ਥਾਉਂ ਏ;
'ਹੋਇ ਅਤੀਤ ਜਿ ਕੋਇ, ਵੱਸੇ ਏਸ ਥਾਂ।
'ਦੁਨੀਆਂ ਖੋਟੀ ਵੇਖ ਨੱਸੇ ਜੇ ਕੁਈ
'ਵੱਸੇ ਏਥੇ ਆਇ —ਏਥੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ।
'ਰੌਲਾ ਕੁਈ ਨ ਸ਼ੋਰ ਇੱਥੇ ਆਂਵਦਾ:
'ਗਰਮੀ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿ, ਪੌਣ ਸੁਹਾਵਣੀ,
'ਧੰਦਾ ਝਗੜਾ ਦੁਖ ਵਾਪ੍ਰੇ ਮੂਲ ਨਾ। ੪੦
'ਸ੍ਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਜੋਗ ਕੋਈ ਊਣ ਨਾ:
'ਪਾਣੀ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ, ਜਿਉਂ ਮਨ ਧੋਤਵਾਂ;
'ਫਲ ਵਾਲੇ ਹਨ ਬਿੱਛ ਦੇਵਣ ਖਾਣ ਨੂੰ
'ਭੋਜਨ ਹੋਲਾ ਸਾਫ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ।
'ਭੋਜ ਪੱਤ੍ਰ ਦੇ ਬਿੱਛ ਦੇਵਨ ਕੱਪੜੇ।
'ਕੁਟੀਆ ਰਾਖੀ ਜੋਗ ਮੀਂਹ ਤੇ ਸੀਤ ਤੋਂ
'ਬਣੀ ਖੜੀ ਹੈ ਠੀਕ ਕਾਫੀ ਲੋੜ ਨੂੰ।
'ਵਾਹ ਵਾਹ ਸੁਹਣਾ ਥਾਉਂ ਅਸਲ ਇਕਾਂਤ ਹੈ।
'ਛੱਡਾਂ ਰਾਜ ਬਖੇੜ, ਤਖ਼ਤੋ ਤਾਜ ਨੂੰ
'ਏਥੇ ਆਵਾਂ, ਛੱਡ ਸਭ ਧੰਦਾਲ ਮੈਂ। ੫੦
'ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਮੌਜ, ਕੁਝ ਨ ਹੋਰ ਹੋ;
'ਪਜਾਰੇ ਸੰਦੀ ਯਾਦ, ਉਸਦਾ ਧਜਾਨ ਹੋ,
'ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਕੁਈ ਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਨਾ।'
ਇਹ ਕਹਿੰਦਜਾਂ ਫਿਰ ਰਾਜ ਵੜੀ ਦਲਾਨ ਜਾ।
ਦੇਖੇ ਅਚਰਜ ਮੌਜ ਅੰਦਰ ਹੈ ਲਗੀ:
ਵਿੱਛੇ ਹਨ ਇਕ ਦਾਉ ਓਸ ਦਲਾਨ ਦੇ
ਭੋਜਪਤ੍ਰ ਇਸ ਡੌਲ ਬਿਸਤ੍ਰਾ ਹੋ ਜਿਵੇਂ,
ਉੱਪਰ ਲਾਇ ਸਮਾਧਿ ਬੈਠੀ ਹੈ ਪਰੀ;
ਸੁੰਦਰ ਪਤਲੀ ਡੀਲ, ਦੇਹੀ ਇੱਕੁਰੀ,
ਚਿਹਰਾ ਦਮਕੇ ਲਾਲ ਵਾਙੂ ਲਾਲ ਦੇ, ੬੦
ਪਰ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚ ਝਾਰ ਉਮਰਾ ਵਾਲੜੀ,
ਢਲਦੀ ਉਮਰ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਹੈਸੀ ਜਾਪਦੀ।
ਸਿਰ ਤੋਂ ਨੰਗੀ ਸੀਗ, ਧੜ ਤੇ ਲੱਕ ਸੇ
—ਸੁਹਣੇ, ਪਤਲੇ, ਸਾਫ— ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਕਰੇ
ਭੋਜ ਪੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜ ਵਲ੍ਹੇਟੜੇ।
ਪਦਮਾਸਨ, ਬਿਨ ਡੋਲ ਲਗੀ ਸਮਾਧ ਸੀ;
ਸਾਸ ਨ ਜਾਪੇ ਆਇ, ਹਿੱਲ ਨ ਅੱਖੀਆਂ
ਪੱਥਰ-ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਙ ਰੱਖੀ ਜਾਪਦੀ,
ਤਣਿਆ ਸੀਗ ਸਰੀਰ ਸਿੱਧਾ ਖਿੱਚਿਆ।
ਟੱਕ ਨੀਝ ਦੀ ਲਾਇ ਰਾਣੀ ਤੱਕਿਆ, ੭੦
ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਧੰਨ ਹੈ।'
ਫਿਰ ਤਕ ਪਿਛਲੀ ਵੱਲ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ।
ਇਸ ਨਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਛਲੀ ਲਾਂਭ ਤੇ
ਸੀਗੀ ਪੱਥਰ ਕੰਧ, ਉਸ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ
ਪਟੜਾ ਪੱਥਰ ਇੱਕ ਅਖਰਾਂ ਵਾਲੜਾ।
ਨੀਝ ਲਗਾ ਕੇ ਦੇਖ ਰਾਣੀ ਸ੍ਯਾਣਦੀ

ਲਿਖੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਾਫ ਦਸਖ਼ਤ ਕੰਤ ਦੇ,
ਸੰਗ ਸਿਤਾਰੇ ਨਾਲ ਉੱਕਰ ਜੋ ਜੜੇ,
ਪੈਣ ਚਾਨਣੇ ਨਾਲ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦੇ,
ਜਿਉਂ ਚਾਨਣ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਪਾਕੇ ਅੱਖੀਆਂ ੮੦

ਡਲ੍ਹਕ ਡਲ੍ਹਕ ਚਮਕਾਰ ਦੇਵਣ ਸੋਣ੍ਹੀਆਂ।
ਸੰਗ ਸਿਤਾਰੇ ਵੱਲ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ
ਉਹ ਬੀ ਮਾਨੋਂ ਦੇਖ ਰਹਿਆ ਓਸਨੂੰ।
ਡਾਢੇ ਹਿਤ ਚਿਤ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਦੇਖਕੇ
ਪੜ੍ਹਦੀ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਖਰ ਜੋ ਲਿਖੇ,
ਤਦ ਉਸਨੇ ਇਹ ਵਾਕ ਲੀਤਾ ਵਾਚ ਸੀ;—

ੴ
ਪਉੜੀ
ਬਸਤਾ ਤੂਟੀ ਝੁੰਪੜੀ ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾਂ ॥
ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੋ ਉਦਿਆਨ
ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ ॥ ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਇਠ ਧਨ ਰੂਪ
ਹੀਣ ਕਿਛੁ ਸਾਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ ॥ ਰਾਜਾ
ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ
ਭਿੰਨਾ ॥ ਤਿਸਕੀ ਧੂੜਿ ਮਨੁ ਉਧਰੈ ਪ੍ਰਭੁ
ਹੋਇ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨਾ ॥
ਦਸਖਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ
ਟਹਿਲੀਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ

ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ, ਲਿਖਿਆ ਕੰਤ ਦਾ
ਦਸਖਤ ਲਿਆ ਪਛਾਣ ਪਜਾਰੇ ਹੱਥ ਦਾ,
ਲੱਗ ਗਈ ਹੁਣ ਤਾੜ ਟਿਕ ਕੇ ਬੱਝਵੀਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਜਾਰੀ ਰਾਜ ਦੀ। ੯੦

ਝਮਕਣ ਭੁੱਲੀ ਬਾਣ ਨੈਣਾਂ ਰੱਤਿਆਂ:
ਮਾਨੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬਾਣ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਖਰਾਂ
ਅੱਖਾਂ ਥਾਣੀਂ ਲੰਘ ਹਿਰਦੇ ਜਾਂਵਦੇ;
ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦਾ,
ਗਿਆਂ ਪਰੋਚ ਓ ਨਾਲ ਤਾਰਾਂ-ਯਾਦ ਦੇ,
ਅੱਖਾਂ ਸਨ ਵਿਚਕਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਰਿਦੇ,
ਓਹ ਬੀ ਗਈਆਂ ਨਾਲ ਆਪ ਪਰੋਤੀਆਂ।
ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਦੇਖਜਾਂ ਯਾਦ ਕਰਤੇ ਸੰਦੜੀ,
ਓਹੋ ਧਾਰ ਸਰੂਪ ਆਈ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਗਿਆ, ੧੦੦

ਹਿਰਦੇ ਨੇ ਉਹ ਰੂਪ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਅੰਦਰੇ,
ਸੂਰਤ ਦਾ ਦਿਦਾਰ ਸਚ ਮੁਚ ਹੋ ਰਿਹਾ।
ਹਰ ਹਰ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾ ਭਾਸਦਾ,
ਹਰ ਇਕ ਘੁੰਡੀ ਵਿੱਚ ਸੂਰਤ ਦਿੱਸਦੀ
ਅਸਲੀ ਵਰਗੀ ਸਾਫ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ।
ਹਿਰਦਾ ਹੋ ਕੁਰਬਾਨ ਪਜਾਰੀ ਮੌਜ ਤੇ
ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਨਿਜ ਰੂਪ ਯਾਦ ਸਮਾ ਗਿਆ;
ਬਾਕੀ ਆਤਮ ਰੂਪ ਅਪਣਾ ਆਪ ਜੋ

ਆਤਮ ਪਜਾਰੇ ਨਾਲ ਗਿਆ ਅਭੇਦ ਹੋ।
ਬੈਠੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧ ਹੈਸੀ ਉਹ ਪਰੀ, ੧੧੦

ਦੂਜੀ ਲਗੀ ਸਮਾਧ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ।
ਰਾਧਾਂ ਅਚਰਜ ਹੋਇ ਬਿਟ ਬਿਟ ਤੱਕਦੀ,
ਵੇਖ ਵੇਖ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ।
ਹੈਰਾਨੀ ਇਕ ਖਿੱਚ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਕਰੇ,
ਇਸਦਾ ਵਧਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੋਸ਼ ਹਿਲਾਂਵਦਾ,
ਹਿਲ ਹਿਲ, ਉਡ ਉਡ ਹੋਸ਼ ਦੋਹੋਂ ਨਿੱਕਲੇ,
ਉਡ ਉਡ ਫਿਰ ਡਿਗ ਜਾਇ ਡਿਗ ਡਿਗ ਉੱਡਦੀ,
ਉਡ ਡਿਗ ਡਿਗ ਉਡ ਓੱਡ ਉੱਡੀ ਅੰਤ ਨੂੰ,
ਇਹ ਬੀ ਹੋਇ ਅਡੋਲ ਟਿਕ ਗਜੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਮਾਨੋਂ ਹੋਰ ਸਮਾਧ ਤੀਜੀ ਹੈ ਲਗੀ। ੧੨੦

ਸੋਮਾਂ ਠੰਢਾ ਹੋਇ ਜਿੱਥੇ ਨੀਰ ਦਾ,
ਠੰਢੀ ਹੋਵੇ ਪੌਣ ਠੰਢ ਸੁਹਾਵਣੀ,
ਬਹੀਏ ਨੇੜੇ ਜਾਇ ਜੇਕਰ ਏਸਦੇ
ਤਨ ਮਨ ਠੰਡਾ ਹੋਇ ਛਾਤੀ ਸੀਯਰੀ:
ਤਿੱਕੁਰ ਸੀ ਇਹ ਥਾਉਂ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਰੋਵਰੈ,
ਭਜਨ ਸਦਾ ਇਸ ਥਾਉਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਰਿਹਾ,
ਤਾਂਤੇ ਸਤੋ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੁਹਣਾ ਛਾ ਰਿਹਾ।
ਮਾਨੋਂ ਭਰਜਾ ਸਮੁੰਦ ਸੀ ਨਕ ਨੱਕ ਏ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਜਲ ਦੇ ਨਾਲ ਆਸ਼੍ਰਮ ਸੋਹਿਣਾਂ।
ਬੈਠੀ ਸੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਏਸ ਸਮੁੰਦ ਦੇ ੧੩੦

ਟੁੱਭੀ ਡੂੰਘੀ ਲਾਇ ਪਹਿਲੇ ਛੋਂ ਪਰੀ;
ਦੂਜੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਲੱਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਡੁੱਬੀ, ਰਖਦੀ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦ ਦੇ;
ਤੀਜੀ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਅਚਰਜ ਹੋਂਵਦੀ
ਡੁੱਬੀ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਕੰਢੇ ਬੈਠਦੀ।
ਭਰਜਾ ਹੋ ਹਵਾ ਨਾਲ ਭਾਂਡਾ ਸੱਖਣਾ,
ਪੱਥਰ ਇਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਖੂਹੇ ਸੱਟੀਏ,
ਸ਼ੋਰ ਭਾਰ ਦੇ ਡੁੱਬ ਹੇਠਾਂ ਜਾਵਸੀ
ਭਾਂਡਾ ਉੱਸੇ ਥਾਉਂ ਟਿਕਿਆ ਹੀ ਰਹੂ,
ਪਰ ਜੋ ਹੈਸੀ ਪੌਣ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੇ ੧੪੦

ਨਿਕਲ ਓਸਤੋਂ ਬਾਰੁ ਪਾਣੀ ਚੀਰਦੀ
ਘੜਿਓਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੂ;
ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਰ ਉੱਪਰ ਨਿੱਕਲੂ;
ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਾਇਗੀ,
ਜਿੰਨੀ ਹੌਲੀ ਵੱਧ ਉੱਨੀ ਜਾ ਚੜ੍ਹੂ
ਉੱਚੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਨਿਰਲੀ ਪੌਣ [illegible] ਏ।
ਤਿੱਕੁਰ ਭੌਜਲ ਏਰ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਹੈ,
ਟਿਕ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਇਸਦੀ ਥਾਹ ਤੇ
ਪਰ ਜਿਸ ਦੀ ਹੈ ਜਿੰਦ ਸ਼ਬਦ ਰਸਾਯਣੀ,
ਉਸਦੀ ਜੇਕਰ 'ਰੂਹ ਹੌਲੀ ਸੂਖਮੰ ੧੫੦
ਨਿਕਲੇ ਕਦੇ ਜਿ ਬਾਰ੍ਹ ਦੇਹੀ ਭਾਂਡਿਓਂ,
ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਉੱਚ ਉੱਪਰ ਜਾਂਵਦੀ;
ਸੂਖਮ ਹੈ ਜਿਸ ਜੋਗ ਲੋਕ'ਸ ਪੌਂਚੁਦੀ।

ਜਿੰਨੀ ਹਲਕੀ ਹੋਇ ਉੱਨੀ ਜਾਣ ਲੌ
ਸੂਖਮ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇਕੇ।
ਗਿਆ ਕਾਲ ਕੁਝ ਬੀਤ ਇੱਕੁਰ ਬੈਠਿਆਂ ?
ਕੌਣ ਜਗਾਵੇ ਆਨ ਜੁੜਿਆਂ ਨੂੰ, ਕਹੋ।
ਰੌਲਾ ਨੇੜੇ ਨਾਹਿੰ ਜੋ ਉਖੜਾਂਵਦਾ;
ਗਰਮੀ ਏਥੇ ਨਾਹਿੰ ਜੋ ਘਬਰਾਂਵਦੀ;
ਮੱਛਰ, ਕੀਟ, ਪਤੰਗ ਡੰਗਾਂ ਵਾਲੜੇ ੧੬੦

ਦਿੱਸਣ ਏਥੇ ਨਾਹਿੰ ਟੁੰਬ ਉਠਾਵਣੇ,
ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਯਾਰ, ਦੁਖੀਆ ਸਾਕ ਨਾ;
ਅੱਭੜਵਾਇਆ ਦਾਸ ਇੱਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ;
ਕੌਣ ਜਗਾਵੇ ਆਣ ਇਹਨਾਂ ਬੈਠਿਆਂ ?
ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਇਹ ਨੀਂਦ ਕੁਦਰਤ ਆਪ ਹੀ
ਘੜੀ ਦੋ ਘੜੀ ਬਾਦ ਆਪ ਜਗਾਂਵਦੀ।
ਸਮਾਂ ਨ ਸਕਦਾ ਛੇੜ ਲੰਘੇ ਮਲਕੜੇ
ਦਬੇ ਪੈਰ ਸਾਹ ਵੱਟ ਜਿਉਂ ਹਿਮਟੀਲ ਹੋ।
ਉਲਝ ਕਰੇਂਦੀ ਪੌਣ ਮਾਨੋਂ ਝੌਲਦੀ
ਪੱਖੇ ਠੰਡੇ ਠਾਰ ਵੈਰੀ 'ਜਾਗ' ਦੇ, ੧੭੦

ਕਿਵੇਂ ਨ ਦੇਇ ਜਗਾਇ ਇਹਨਾਂ 'ਜਾਗ' ਹੈ,
ਸੁੱਤੇ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ।
'ਚਿੰਤਾ' ਹੈ ਇਕ ਹੋਰ ਟਹਿਲਣ 'ਜਾਗ' ਦਾ,
'ਬਗਲੀ ਸੱਪ ਸਮਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਕੋਲ ਹੀ
'ਦਿਲ ਦੇ ਬੂਹੇ ਬਾਰ੍ਹ ਦਾਉ ਤਕਾਂਵਦੀ;
ਉਹ ਬੀ ਏਥੇ ਨਾਂਹ ਸਕਦੀ ਪੌਂਚੁ ਹੈ।
ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ ਫੇਰ ਡਾਇਣ 'ਜਾਗ' ਨੂੰ:
'ਕੌਣ ਕਰੂਗੁ ਹੁਣ ਕਾਰ —ਜੁੜੇ ਵਿਛੋੜ ਸੀ ?'
'ਸੜ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਧੁਖਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ
—ਪੇਸ਼ ਨ ਜਾਂਦੀ ਮੂਲ— ਛਿੱਥੀ ਹੋ ਗਈ ੧੮੦

ਇੱਧਰ ਧਯਾਨੀ ਧਯਾਨ ਡੂਬੇ ਸੋਹਿਣੇ,
ਭੁੱਲੇ ਅਪਣਾ ਆਪ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦੇ,
ਪਯਾਰੇ ਪਯਾਰਯਾ ਨਾਲ ਫਾਥੇ ਐਕੁਰਾਂ,
ਬੂੜਜੇ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਣ ਵਗਦੇ ਖੂਹ ਦੇ
ਫਸੇ ਆਪ ਵਿਚਕਾਰ ਅੱਡ ਨ ਹੋਂਵਦੇ,
ਤਿਵੇਂ ਨ ਹੋਵਣ ਅੱਡ ਸੁਰਤੀ ਬੂੜੀਏ
ਫਸੇ ਧੇਅ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ।
ਹੇ ਹਤਿਆਰੀ ਜਾਗ ! ਚਉ ਕਰ ਬੈਠ ਜਾ
ਇਤਨੀ ਤਾਤ ਨ ਠੀਕ, ਮੰਦਾ ਸੋਚ ਨਾ।
ਤੂੰ ਬੀ ਕਰ ਆਰਾਮ ਨੀਂਦਰ ਮਾਣ ਲੈ; ੧੯੦

ਹੋਈਓਂ ਥੱਕ ਹਿਰਾਨ ਪਲ ਭਰ ਸੌਂ ਰਹੋ;
ਘਾਬਰ ਨੂੰ ਦੇ ਛੱਡ, ਸਿਮਟੀਂ, ਖਿੰਡੀਏ।
ਵੈਰ ਨ ਹਾਇ ਵਿਹਾਝ ਨਾਲ ਪਰੇਮੀਆਂ।
ਦੌਲਤ ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਮਾਲ ਨਾ,
ਅਤਿ ਨਿਰਬਲ, ਨਿਰਮਾਨ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਜੜੇ,
ਫਾਕੇ ਮਾਰੇ, ਚੂਰ ਕੀਤੇ ਪੈਂਡਿਆਂ,
ਭੁੱਖੇ, ਦੀਨ ਗ਼ਰੀਬ ਲਿੱਸੇ ਦੇਖ ਲੈ,
ਲਹੂ ਨ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਝ ਨ ਮਾਸ ਹੈ,
ਸੱਥਰ ਵਾਸਾ ਏਹ ਬੈਠੇ ਸੱਥਰੇ.
ਜਦ ਜਾਗਣਗੇ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਵੜ ਜਾਇੰਗੀ, ੨੦੦

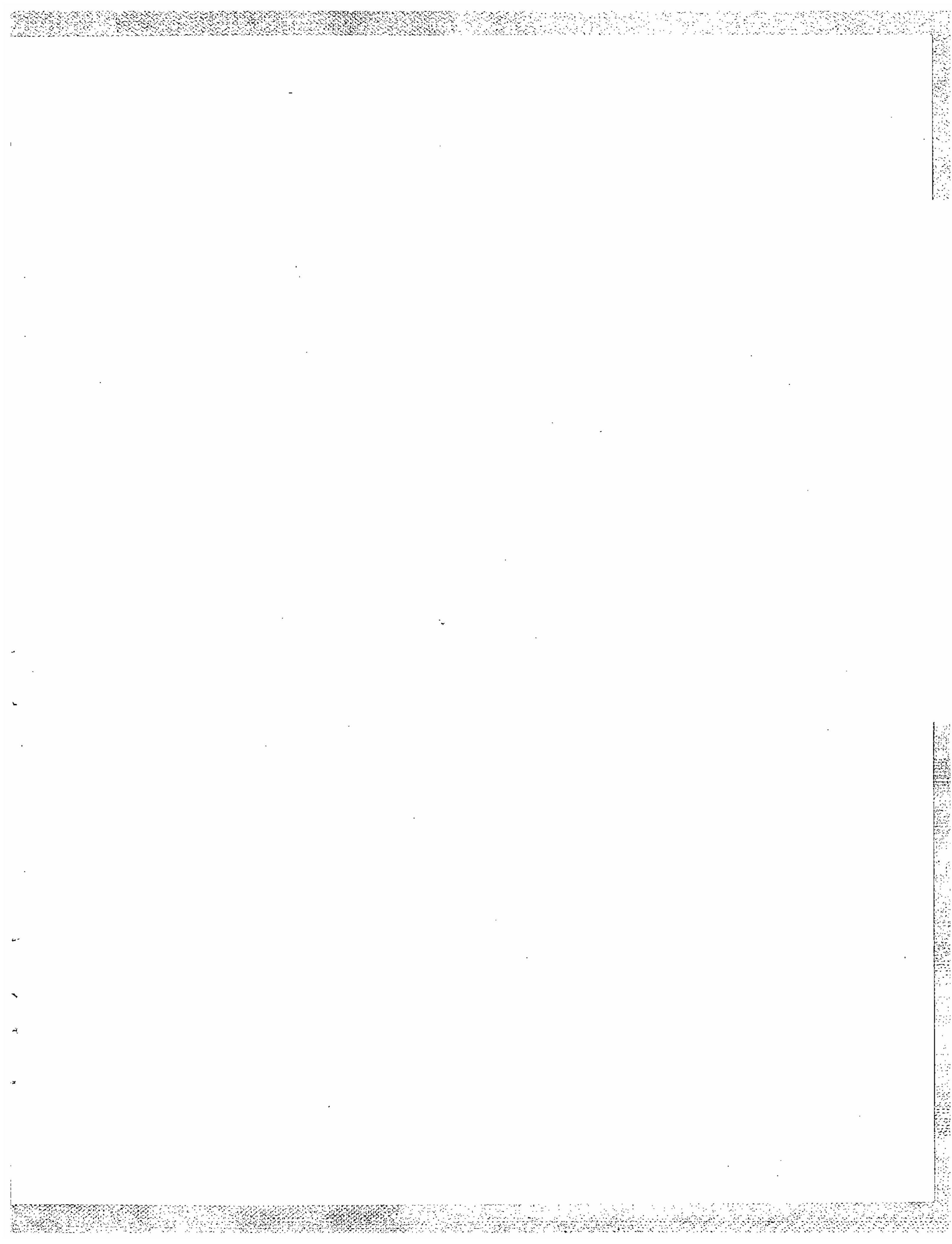
ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੇ 'ਜਾਗ !' ਬੈਠੇ ਸੱਥਰੀਂ।
ਵੱਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚੈਨ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੂ ?
ਸੁਵੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸੁੱਖ/ਭੋਗ ਏ
ਛੱਡ; ਸੁਹਾਵੇ ਥਾਉਂ ਜਾਈਂ; 'ਜਾਗ' ਨੀ !
ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਵੀਂ ਧੌਲਰੀਂ;
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਰਾਜੇ ਵਾਲੀਆਂ
ਜਾਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨੈਣ ਵਾਸਾ ਕਰ ਲਈਂ,
ਰਾਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜ 'ਜਾਗ' ! ਜਮਾਇ ਲੈ:
ਵੜ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਣੀਂ ਮੌਜ ਤੂੰ,-
ਅਤਲਸ ਵਾਲੀ ਸੇਜ ਮਖ਼ਮਲ ਹੋ ਵਿਛੀ ੨੧੦

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਗਾਇ ਰਾਜੇ ਰਾਣੀਆਂ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਜੋਕ ਚਿੰਤਾ ਵਾਲੜੀ
ਲੱਗੀ, ਲੈਣ ਅਰਾਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ;
ਕਰਕੇ ਜਤਨ ਅਪਾਰ ਉਹ ਜਾਂ ਸੌਣਗੇ
ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਤਿਆਰ ਉੱਪਰ ਲੇਟਕੇ
ਤੂੰ ਨੀਂਦਰ ਨੂੰ ਔਣ ਉੱਥੇ ਨਾ ਦਈਂ,
ਆਪ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੜਕੇ ਬੈਠਕੇ
ਸੌਂਕਣ ਵਾਲਾ ਵੈਰ ਨੀਂਦਰ ਨਾਲ ਤੂੰ
ਉੱਥੇ ਲਈਂ ਕਮਾਇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ;
ਮੌਜਾਂ ਕਰੀਂ ਬਹਾਰ, ਭੋਗੀਂ ਸੁੱਖ ਤੂੰ ੨੨੦

ਜੋ ਹੋਵਣਗੇ ਤਯਾਰ ਸੌਂਕਣ ਵਾਸਤੇ।
ਕਰ ਏਥੇ ਇਕ ਸੋਚ ਸੁੱਤੇ ਏ ਨਹੀਂ,
ਨੀਂਦ ਨ ਏਥੇ ਆਨ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ,
ਏ ਹਨ ਜੁੜੇ ਅਡੋਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਧਯਾਨ ਦੇ
ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹ, ਲਗੀ ਸਮਾਧ ਤੂੰ।
ਐਪਰ ਧਰਨ ਨ ਕੰਨ ਦੋਖੀ ਸਿੱਖਿਆ,
ਅਪਣਾ ਹੋਵੇ ਲਾਭ ਚਾਹੇ ਹਾਨ ਹੋ,
ਕਰਨੀ ਖੋਟੀ ਕਾਰ ਵਾਦੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ।
ਚੂਹਾ ਕਾਗਤ ਕੱਟ ਨਾਸ ਕਰਾਂਵਦਾ,
ਕੰਮ ਨ ਉਸਦੇ ਕੁਝ, ਖੋਟੀ ਬਾਣ ਹੈ: ੨੩੦

ਤਿਵੇਂ ਦੁਸ਼ਟ ਇਸ 'ਜਾਗ' ਛੱਡੀ ਬਾਣ ਨਾ।
ਇਕ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਬੂਤਰੀ
ਰਸਤਾ ਅਪਣਾ ਭੂਲ ਫਿਰਦੀ ਸੀ ਪਈ,
ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੀ ਗਲ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀ ਏਸ ਦੇ;
ਢੂੰਡ ਰਹੀ ਸੀ ਥਾਉਂ ਜਿਥੇ ਏਸ ਨੇ
ਚਿੱਠੀ ਦੇਣੀ ਜਾਇ, ਉੱਤਰ ਲੈਵਣਾ;
ਥਕ ਇਕ ਬੂਟੇ ਟਾਹ੍ਣ ਇਹ ਸੀ ਸੌਂ ਗਈ।
ਸੁੱਤੀ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖ ਉੱਪਰ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ
ਥੱਕੀ, ਪੈਂਡੇ ਮਾਰ, ਭੁੱਲੀ ਰਾਹ ਤੋਂ
'ਜਾਗ' ਜਾਇਕੇ ਪਾਸ ਟਾਹ੍ਣ ਹਿਲਾਇਆ, ੩੪੦

ਕਹਿੰਦੀ: 'ਕਰ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਗੁੰਗੀ ਦੂਤਣੇ !
'ਭੁਲੀਓਂ ਰਸਤਾ ਆਪ ਨੇੜੇ ਪੌਂਚ੍ਹ ਕੇ,
'ਆ ਪਾਵਾਂ ਮੈਂ ਰਾਹ ਤੈਨੂੰ ਸੁਹਣੀਏਂ !'

ਜਦ ਆ ਪਵੇ ਵਿਹਾਰ ਪਯਾਰ ਕਰਾਂਵਦੇ;
ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ 'ਸੁਾਰਥ ਮੋਹ' ਨੂੰ;
ਸੁਾਰਥ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੋਇ ਧਾਰਨ ਦ੍ਵੈਖ ਤਾਂ।
ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਵਿਰੱਕ੍ਤ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਕੀ
ਕਰੀਏ ਅਸੀਂ ਪਰੇਮ ਸਾਈਂ ਛੱਡ ਕੇ
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ;- ਅਸੀਂ ਉਪਖਯਾ ਹਾਂ,
ਸੀਨੇ ਵਸਦੀ ਦ੍ਵੈਖ ਉਪੇਖਯਾ ਆਖਦੇ, ।
ਕਹਿੰਦੇ: 'ਹਾਂ ਉਪਰਾਮ ਅਸੀਂ ਉਦਾਸ ਹਾਂ, ੪੩੦

'ਛਡਿਆ ਸਾਰਾ ਮੋਹ ਨਾਲੇ ਵੈਰ ਹੈ।'
ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤਾਤ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠਦੀ,
ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਾਕ ਉੱਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਜਿੱਥੇ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਉੱਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਦਾ ਵਾਸ ਓਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਦੋ ਬਣ ਦੇਵਣ ਦੁੱਧ ਨਜਾਣੇ ਬਾਲ ਨੂੰ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸ ਵਿਚ ਹੋਇ ? ਵਿਹੁ ਕਿਸ ਹੋਂਵਦਾ ?
ਦੋਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਂਵਦੇ;
ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਹੈ,
ਦੋਹਾਂ ਵਾਲੀ ਤਾਰ ਵਜਦੀ ਇੱਕ ਥਾਂ, ੪੪੦

ਦੋਹਾਂ ਦਾ 'ਧਿਸ੍ਰਾਨ —ਆਸ੍ਰਾ-ਇੱਕ ਹੈ,
ਇੱਕੋ ਸੋਮਿਓਂ ਦੋਇ ਲੈਂਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੰ।
ਇੱਕੁਰ ਇਸ਼ਟ-ਅਧਾਰ ਇੱਕੋ ਹੋਂਵਦਾ
ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ, ਇੱਕੋ ਆਸਰਾ:
ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਲੈਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
ਸਭਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
ਆਪੋ ਵਿਚੀਂ ਹੋਣ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਰੜੇ;
ਮਾਣਨ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਦੋਵੇਂ ਰੱਤੀਆਂ
ਰਿਤਨੇ ਤਾਈਂ ਮੌਜ ਰਹੀਆਂ ਲੈਂਦੀਆਂ। ੪੫੦

ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਇਹ ਵਾਕ ਕਹਿੰਦੀ: ਸੰਤਣੀ !
'ਕੈਸਾ ਸੁੰਦਰ ਥਾਨ, ਕਿਹੀ ਇਕਾਂਤ ਹੈ !
'ਕੀਕੁਰ ਏਥੇ ਆਣ, ਡੇਰੇ ਪਾ ਲਏ ?
'ਤੁਸਾਂ, ਕਹੋ, ਕਿਸ ਤੌਰ ਥਾਂ ਏ ਲੱਭਿਆ।'

— —— ——

ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਵਿੱਥਿਆ

ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਦੇ ਬੈਣ ਬੋਲੀ ਸੰਤਣੀ:—
'ਇਹ ਅਤਿ ਬੁੱਢਾ ਥਾਉਂ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨੜਾ।
'ਬੌਧ ਰਿਖੀ ਜਦ ਸੀਗ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ
'ਦੇਸ ਗਿਆ ਸਭ ਹੋਇ ਚੇਲਾ ਓਸਦਾ,
'ਰਾਜੇ ਰਾਉ ਮਰ੍ਹਾਜ ਸ ਰੇ ਹੋ ਗਏ
'ਬੋਧੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ, ਫੈਲੇ ਥਾਰ੍ਹ ਬੀ।
'ਓਸ ਧਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਅਰਹਤ ਏਸ ਥਾਂ
'ਆਕੇ ਢੂੰਡੀ ਥਾਉਂ ਇਹ ਏਕਾਂਤ ਦੀ;
ਪ੍ਰੇਰਯਾ ਰਾਜਾ ਇੱਕ ਉਸ ਨੇ ਫੇਰ ਸੀ
'ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਤਦ ਬਨਵਾਇਆ। ੧੦

'ਸੀਗਾ ਏਹ ਪਹਾੜ ਨਿੱਗਰ ਪੱਥਰਾ
'ਉੱਕਾ, ਚੌੜਾ ਘੇਰ ਇਸਦਾ ਫੈਲਿਆ
'ਚੋਟੀ ਏਸ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਥਾਉਂ ਏ
'ਨਿੱਗਰ ਅਤੇ ਕੁਰਾੜ ਨਿਰਾ ਚਿਟਾਨ ਹੈ।
'ਲਗੇ ਉਕੇਰੇ ਆਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਕੇਰਕੇ
'ਮੰਦਰ ਲਿਆ ਬਣਾਇ ਦੇਖੋ ਜੋ ਤੁਸੀਂ।
'ਇੱਕੋ ਹੈ ਇਹ ਸੈਲ ਚੂਨਾ ਇੱਟ ਨਾ,
'ਗੰਢ ਨ ਕੋਈ ਮੂਲ ਹੈ ਵਿਚ ਏਸਦੇ।
'ਵਿਹੜਾ ਉਕਰ ਬਨਾਇ ਤਾਲ ਉਕੇਰਿਆ,
'ਉਕਰ ਉਕਰ ਦਾਲਾਨ, ਖਨਖਨ ਕੋਠੀਆਂ, ੨੦

'ਫੇਰ ਪੌੜੀਆਂ ਨਾਲ ਉਕਰ ਬਨਾਈਆਂ,
'ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਕੰਧ ਕਰੀ ਉਕੇਰਵੀਂ।
'ਇਸਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਢਲਵੀਂ ਲਾਂਭ ਤੇ
ਜਿੱਥੇ ਉੱਤੇ ਸੈਲ ਮਿੱਟੀ ਹੈ ਪਈ
'ਫਲ ਵਾਲੇ ਫਿਰ ਪੇੜ ਲਾਏ ਉਸ ਥਾਂ।
'ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਹਿ ਲਹਿ ਜੋ ਕਰੇ
'ਦਿਸਦਾ ਹੈਵੇ ਤਾਲ ਖਨ ਖਨ ਕੱਢਿਆ;
'ਬਰਖਾ ਪਾਣੀ ਸਾਫ ਮੰਦਰ ਸਭ ਦਾ
'ਕੱਠਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਇ ਭਰਿਆ ਹੈ ਰਹੇ;
'ਵਰਤਯਾਂ ਮੁਕਦਾ ਨਾਹਿੰ, ਵਿਗੜੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ! ੩੦

'ਉੱਚੀ ਹੈ ਏ ਢੇਰ ਚੋਟੀ ਹੇਠ ਤੋਂ
'ਬਰਖਾ ਦਾ ਵਰਸਾਉ ਏਥੇ ਬੁਤ ਹੈ,
'ਸੋਮਾ ਹੈ ਇਕ ਹੋਰ ਨੀਵਾਂ ਨੀਰ ਦਾ,—
'ਜੇ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਸੁੱਕ ਏਥੋਂ ਹੈ ਕਦੀ
'ਓਥੋਂ ਜਾਇ ਲਿਆਇ ਕੰਮ ਸਵਾਰੀਏ।
'ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਔਹ ਦੇਖੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
'ਬੋਧ ਰਿਖੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬੈਠਾ ਚੌਂਕੜੀ
'ਮਾਰੇ; ਲਾਇ ਸਮਾਧ, ਹਥ ਇਕ ਵੱਖੀਏ,
'ਦੂਜਾ ਮੋਢੇ ਲਾਗ ਦਏ ਅਸੀਸ ਹੈ।
'ਚਿਰਾਂ ਤੀਕ ਇਹ ਥਾਉਂ ਵਰਤਯਾ ਬੋਧੀਆਂ। ੪੦

'ਸਮਾ ਪਾਇ ਇਹ ਮੱਤ ਏਥੋਂ ਉੱਡਿਆ;
'ਜੈਨ ਧਰਮ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਏਥੇ ਹੋ ਗਿਆ,
'ਇਹ ਮੰਦਰ ਬੀ ਫੇਰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਸਾਂਭਿਆਂ;
'ਬੋਧ ਰਿਖੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਕੇਰਿਆ
'ਵਰਧਮਾਨ ਦਾ ਬੁੱਤ, ਦੇਖੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
'ਆਸਣ ਖੂਬ ਜਮਾਇ ਹਥ ਤੇ ਹੱਥ ਦੇ
'ਬੈਠਾ ਲਾਇ ਸਮਾਧ ਅੱਖਾਂ ਤ੍ਰਾਟਕੇ।
'ਸਮਾਂ ਪਾਇ ਫਿਰ ਜੈਨ ਮੱਧਮ ਹੋ ਗਿਆ
'ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਜਨ ਫੇਰ ਏਥੇ ਫੈਲਿਆ;
'ਸ਼ਕਤੀ ਮੂਰਤਿ ਔਹ ਦੇਖੋ ਹੈ ਖਨੀ। ੫੦

'ਗੋਰਖ ਦਾ ਫਿਰ ਜ਼ੋਰ ਇੱਧਰ ਆ ਪਿਆ

'ਹਿਕਮਤ ਕਰ ਇਹ ਥਾਂ ਲੀਤਾ ਜੋਗੀਆਂ।
'ਵਰਧਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖੋ ਨੀਝ ਲਾ
'ਗੋਰਖ ਵਾਲਾ ਬੁੱਤ ਦਿੱਸੇ ਖੋਨਿਆ,—
'ਸਿਰ ਟੋਪੀ ਹਥ ਤੂੰਬ ਪਦਮਾਸਨੋਂ,
'ਖੱ'ਰ ਅਤੇ ਕੜਾਸ ਧਰਿਆ ਪਾਸ ਹੈ।
'ਫਿਰ ਏਥੇ ਸੀ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਰਾਜਿਆਂ,
'ਜੋ ਸੀਗੇ ਰਾਜਪੂਤ ਪੂਜਨ ਦੇਵੀਆਂ,
'ਡਰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖਾਇ ਜੋਗੀ ਸਾਧੂਆਂ
'ਦਿੱਤਾ ਬੁੱਤ ਬਨਾਇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਵਤਾਰ ਦਾ ੬੦

'ਨਾਲੇ ਦੇਵੀ ਬੁੱਤ ਇਕ ਘਨਵਾਇਆ।
'ਮਿਸ਼੍ਰਤ ਹੋ ਰਾਜਾ ਕੰਮ ਪੂਜਨ ਦੇਵੀਆਂ,
ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਨ ਨਾਲ ਵੈਸ਼੍ਣਵ ਦੇਵੀਆਂ,
'ਜੋਗੀ ਪਰ ਇਸ ਥਾਉਂ, ਵਸਦੇ ਹੀ ਰਹੇ।
'ਕਠਨਪੌਂਚ ਇਸ ਥਾਉਂ ਏਥੇ ਆਵਣਾ
'ਜਣੇ ਖਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀਗਾ ਨਾ, ਸਖੀ!
'ਪਰ ਜੋ ਜੋਗੀ ਹੋਇ ਧਾਰੇ ਜੋਗ ਨੂੰ,
'ਦੁਨੀਆਂ ਕੂੜੀ ਜਾਣ ਚਾਹੇ ਮੈਂ ਕਰਾਂ
'ਆਸਣ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ, ਕਾਇਆਂ ਜਿੱਤ ਲਾਂ
'ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀ ਨਾਲ ਨੌਲੀ, ਬਸਤੀਆਂ ੭੦

'ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਮੁੱਦ੍ਰਾ ਤ੍ਰਾਟਕਾਂ
'ਅਮਰ ਹੋਇ ਸੰਸਾਰ ਰਹਾਂ ਸਮਾਧ ਲਾ;
'ਸੋ ਏਥੇ ਆ ਜਾਇ ਕਰਦਾ ਜੋਗ ਸੀ।
'ਮੇਰੇ ਜੋ ਸੀ ਬਾਪ ਜੋਗੀ ਹੋ ਗਏ,
'ਲੀਤੇ ਕੰਨ ਪੜਾਇ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਪਾਈਆਂ
'ਪੁੜਿਆਂ ਸੱਚ ਵਿਰਾਗ ਹਿਰਦੇ ਆਪ ਦੇ;
'ਪਰ ਗਿਰਿਆ ਸੀ ਹਾਇ! ਮਤ ਹੁਣ ਜੋਗੀਆਂ।
'ਦੇਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਤੂਤ, —ਘਾਬ੍ਰੇ ਮੈਂ ਪਿਤਾ
'ਜੋ ਸੀ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਹੋਰ ਬਾਰ੍ਹੋਂ ਹੋਰ ਸੀ:
'—ਪੀਕੇ ਨਸ਼ੇ ਸ਼ਰਾਬ ਆਸਣ ਲਾਵਣੇ ੮੦

'ਡਰ ਭੈ ਲੋਕਾਂ ਦੇਇ ਪੂਜ ਕਰਾਵਣੀ—
'ਹੋਏ ਪਿਤਾ ਉਦਾਸ, ਚਾਹੁਣ ਭੱਜਣਾ,—
'ਛੱਡੀਏ ਜੋਗੀ ਪੰਥ ਜਾਈਏ ਹੋਰਥੇ।
'ਗੁਰੂ ਸੀਗ ਬੁਧਿਵਾਨ ਭੰਗਰਨਾਥ ਜੋ
'ਉਸਨੇ ਦਿੱਤੇ ਭੇਜ ਏਥੇ ਤਾਤ ਜੀ।
'ਕਈ ਸਾਲ ਤਕ ਲੱਗ ਕੀਤਾ ਆਪ ਨੇ
'ਕਰੜਾ ਹੱਠ ਜੁ ਜੋਗ ਸਾਧਜਾਂ ਸਾਧਨਾ:
'ਨੌਲੀ, ਬਸਤੀ ਨਾਲ ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀਆਂ,
'ਕਰਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਆਸਣ ਸਾਧਦੇ।
'ਯਮ, ਨਿਯਮਾਸ਼ਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਨੂੰ ੯੦

'ਪ੍ਰਤ੍ਯਾਹਾਰ ਪਕਾਇ ਸੰਯਮ ਸਾਧਦੇ
'ਇਸ ਬਿਧ ਕਿਤਨਾ ਕਾਲ ਜੱਫਰ ਜਾਲਦੇ
'ਰਹੇ ਪਿਤਾ ਇਸ ਥਾਉਂ ਭੁਲੇ ਜੋਗ ਨੂੰ।
'ਪਿਤਾ ਧਾਰ ਜਦ ਜੋਗ ਨੱਸੇ ਸੀ ਘਰੋਂ
'ਮੈਂ ਜੰਮੀ ਸਾਂ ਬਾਦ ਅਠ ਦਸ ਹੀ ਦਿਨਾਂ
'ਮਾਤਾ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਕੰਤ ਨੂੰ

'ਰੋਵੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਭਾਲ ਕਰਾਂਵਦੀ।
'ਤਿੰਨ ਬਰਸ ਦੇ ਬਾਦ ਘਰ ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਕੇ
'ਨਿਕਲ ਤੁਰੀ ਫਿਰ ਆਪ ਢੂੰਡਣ ਕੰਤ ਨੂੰ
'ਕਈ ਕੁ ਔਖ ਸਹਾਰ ਵਿਪਦਾ ਭੋਗਦੀ ੧੦੦

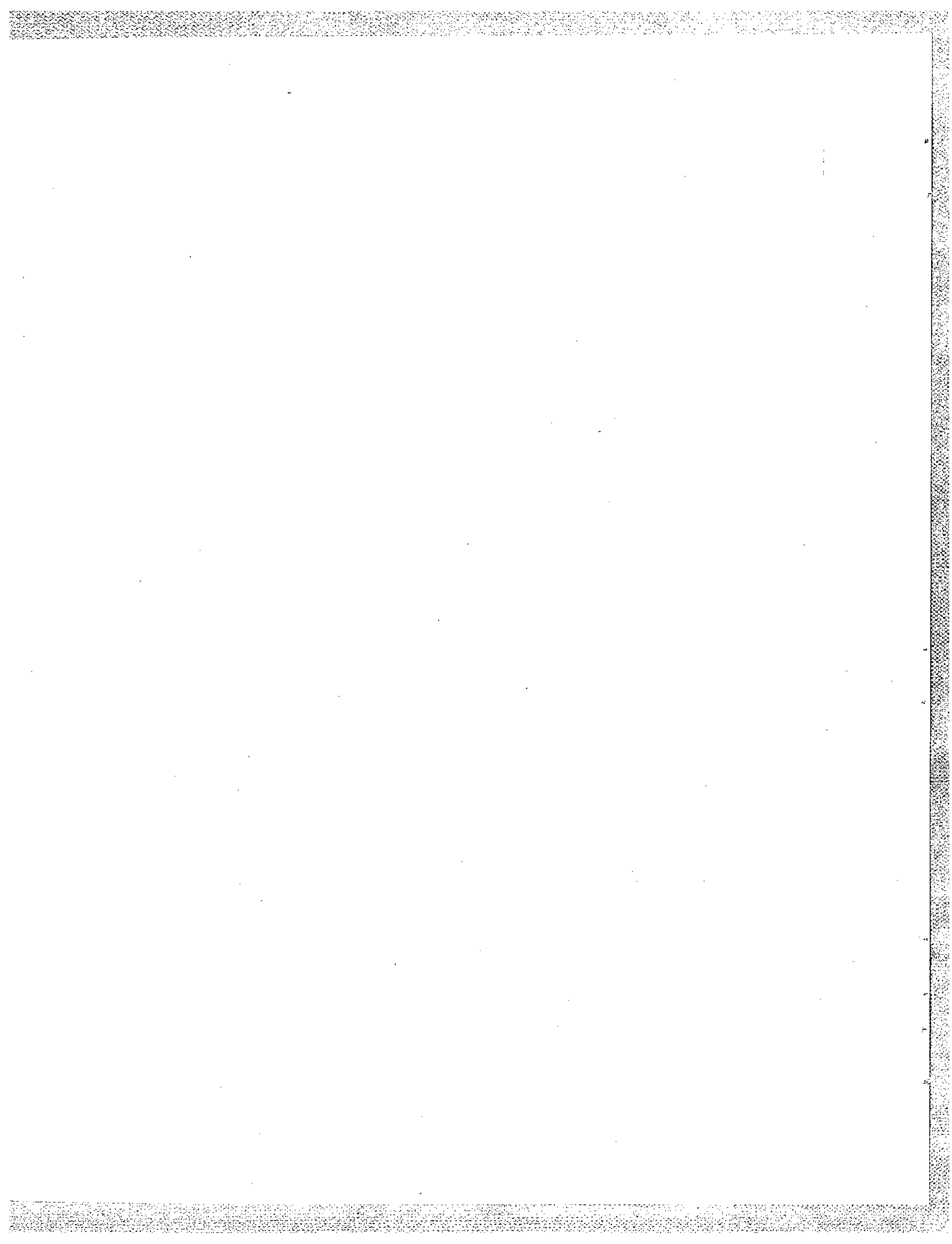
'ਭੰਗ੍ਰਨਾਥ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੀ ਜਾਇਕੇ;
ਲੀਤਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇ, ਸੇਵ ਕਮਾਇਕੇ।
'ਉੱਥੋਂ ਧਾਈ ਮਾਰ, ਪੌਂਚੀ ਏਸ ਥਾਂ।
'ਦੇਖ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪ ਉਸ ਦੀ ਘਾਲ ਨੂੰ
'ਹੋਏ ਨਰਮ ਨ ਮੂਲ ਕਰੜੇ ਹੀ ਰਹੇ
'ਮਾਤਾ ਨੇ ਭੀ ਹੱਠ ਛੱਡਯਾ ਮੂਲ ਨਾ,
ਮਲਿਆ ਕੁਟੀ-ਦੁਆਰ ਬੈਠੀ ਪੰਡੀਆਂ
'ਦਿਨ ਤਾਂ ਦਏ ਗੁਜ਼ਾਰ ਛਾਵੇਂ ਬੂਟਿਆਂ
'ਰਾਤੀਂ ਸੌਂਦੀ ਹੇਠ ਪੱਥਰ ਆੜ ਦੇ।
'ਫਲ ਕੁਝ ਖਾਵੇ ਆਪ, ਮੈਨੂੰ ਦੇਂਵਦੀ ੧੧੦

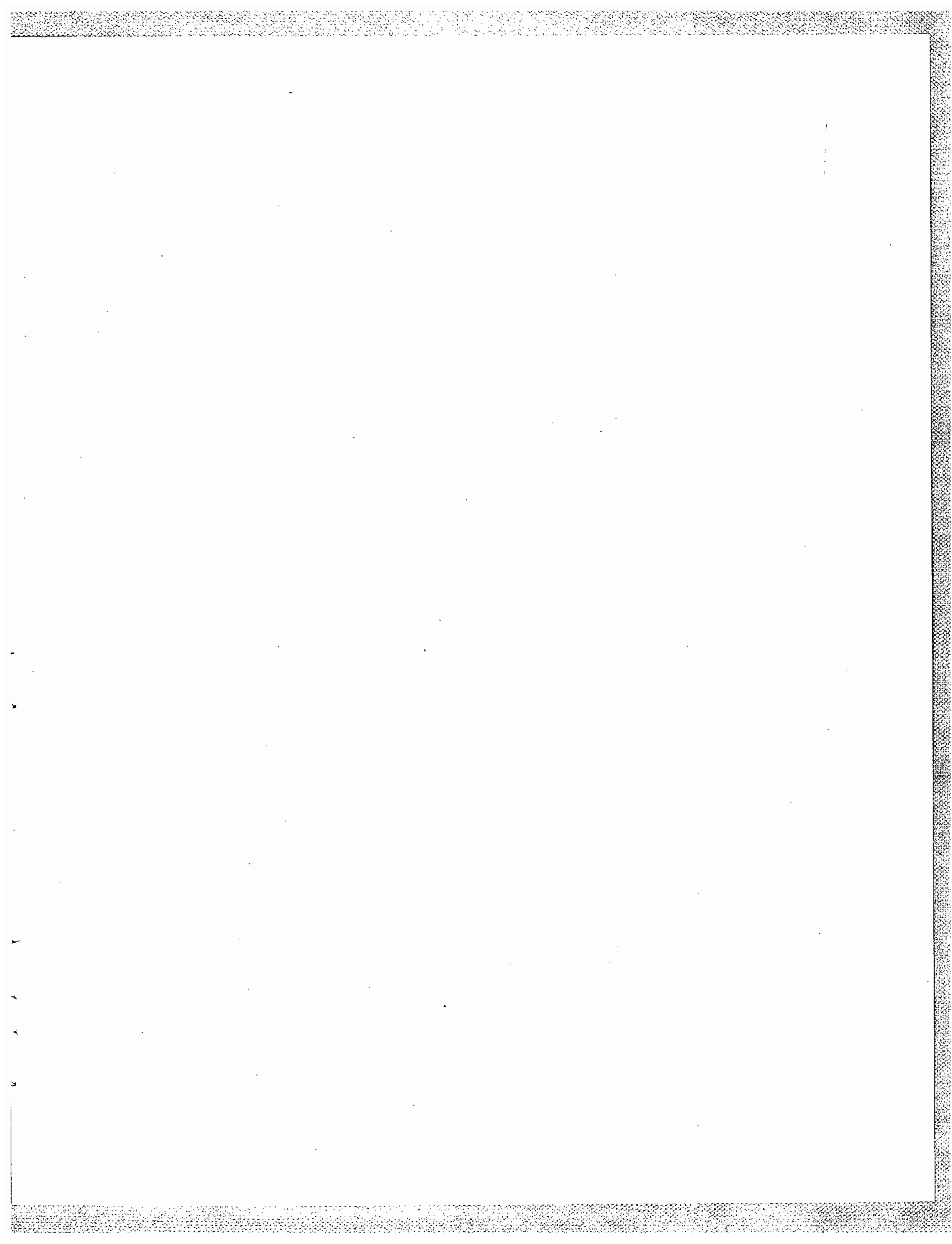
'ਪੀ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਨੀਰ ਏਸੇ ਕੁੰਡ ਤੋਂ
'ਕਦੀ ਕਦੀ ਫਿਰ ਜਾਇ ਭਿੱਛੇ ਮੰਗ ਕੇ
ਲਜਾਵੇ ਅੰਨ ਖੁਰਾਕ ਦੋਹਾਂ ਵਾਸਤੇ।
'ਕਹਿਰ ਸਿਆਲਾ, ਰਾਜ! ਸੀ ਹੁਣ ਆ ਗਿਆ।
'ਇਕ ਦਿਨ ਪਾਲਾ ਢੇਰ ਲੱਥਾ ਆਣਕੇ;
'ਜੋਤ ਜੁ ਚਿੱਟੀ ਔਹ ਦਿੱਸੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
'ਬਰਫ ਪਈ, ਹਿਵ ਧਾਰ ਵੱਗੀ ਪੌਣ ਆ,
'ਅਤਿ ਠੰਢੀ ਇਹ ਪੌਣ ਹਡ ਕੜਕਾਂਵਦੀ,
'ਦੰਦ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੜ ਕੜ ਵੱਜਦੇ
ਖਾ ਗਈ ਗਰਮੀ ਪੌਣ ਬਾਹਰੋਂ ਦੇਹਦੀ, ੧੨੦

'ਅੰਦਰ ਵਾਲੀ ਨਿੱਘ ਹਾਰੀ ਦੇਂਦਿਆਂ
'ਖਲੜੀ ਤਾਈਂ ਨਿਘ. ਸਾਰੀ ਅੰਦਰੋਂ
'ਸਰਦੀ ਅੰਦਰ ਬਾਰੂ ਸਾਰਾ ਠਾਰਿਆ;
'ਠਰੰਨ ਕਾਰਣੇ ਜਿੰਦ ਠੰਢੀ ਹੋ ਗਈ।
'ਜੀਵਣ ਸੰਦੀ ਨਿੱਘ ਜੀਵਣ ਨਾਲ ਹੀ
'ਹੋਈ ਤਦੋਂ ਉਡੰਤ, ਮੋਈ ਮਾਉਂ ਮੈਂ।
'ਮੈਂ ਕੁਰਲਾਵਾਂ ਕੂੰਜ ਵਾਂਙੂ ਕੂਕਦੀ
'ਜਦ ਤਕ ਮਾਤਾ ਸੀਗ ਜਿੰਦ ਸੁ ਵਾਲੜੀ
'ਉਸਦੀ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਘ ਦੇਂਦੀ ਆਸਰਾ।
'ਹੁਣ ਪਾਲੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਮੈਂ ਤੇ ਟੁੱਟਿਆ; ੧੩੦

'ਠੰਢੀ ਮਾਤਾ ਲੋਥ ਉਹ ਤਾਂ ਖਿੱਚਦੀ
'ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਦੀ ਨਿੱਘ ਨਿੱਕੀ ਦੇਹ ਮੈਂ।
'ਪਰੇ ਹਟਾਂ ਤਾਂ ਖਾਇ ਮੈਨੂੰ ਭੌ ਬੜਾ
'ਜੱਫੀ ਪਾਵਾਂ ਫੇਰ ਪਾਲਾ ਖਾਵਦਾ:
'ਮੈਂ ਰੋਵਾਂ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਪੱਥਰ ਪਾਟਦੇ
'ਸੁਣ ਮੇਰਾ ਵਿਰਲਾਪ ਨਿਕਲੇ ਬਾਪੂ ਜੀ;
'ਖ਼ਬਰੇ ਕੀ ਦਿਲ ਆਇ ਕਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ?
'ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਦੇਖ— ਮਰ ਗਈ ਮਾਤ ਹੈ,
'ਮੈਂ ਤੜਫਾਂ ਵਿਚ ਨੀਰ ਮੱਛੀ ਰੇਤ ਜਯੋਂ,
'ਪਾਲਾ ਭੰਨੇ ਹੱਡ ਥਰਥਰ ਕੰਬਦੀ। ੧੪੦

'ਤਰਸ ਗਿਆ ਤਦ ਆਇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਰਿਦੇ:

ਡਿੱਠਾ ਸੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਖੜਿਆ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਣਦੇ ਕੰਨ ਉਸਤਤਿ ਕੰਤ ਦੀ
ਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ;
ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ ਟਿਕਦਾ ਜਾਇ ਸੁਰਤ ਤਿਆਗਦੀ ੩੦

ਦੇਹੀ ਵਾਲਾ ਸੰਗ, ਫੜਦੀ ਕੰਤ ਦਾ।
ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਸ਼ੁਭ ਭੌਣ ਕਦਿ ਸੀ ਲੈ ਗਈ
ਉੱਥੇ ਵਿਸਮੈ-ਯਾਦ ਲੈ ਗਈ ਖਿੱਚਕੇ,
ਉਸ ਹੁਣ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੇ।
ਸਮਝੋ, ਉਗਿਆ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਵਿਸਮਾਦ ਦਾ,
ਰਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਓਸਦੀ;
ਖੂਹ ਪਰੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਂਵਦਾ
'ਸ਼ੋਭਾ' ਰੂਪੀ ਨੀਰ ਜਾਂਦਾ ਧਾਇਕੇ
ਕੰਨਾਂ ਥਾਣੀਂ ਦੌੜ ਰਾਣੀ ਅੰਦਰੇ:
ਜਾ ਰਾਣੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਿੰਜਦਾ ਪਾਲਦਾ ੪੦

ਉਸ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਓਹ, ਉਹ ਵਧ ਮੌਲਦਾ
ਪਤੀ ਦਰਸ ਦੇ ਦੇਸ ਜਾਕੇ ਪੌਂਚਦਾ;
'ਕਲੀ ਸਿੱਕ ਦੀ' ਬੰਦ ਲੱਗੀ ਓਸਨੂੰ,
ਖਿੜਦੀ ਓਥੇ ਜਾਇ, ਜਦ ਸਚਖੰਡ ਤੋਂ
ਕਿਰਨਾਂ ਪਾਵੇ ਤੇਜ ਸੂਰਜ ਮੇਰੂ ਦਾ;
ਤਦ ਉਹ ਬਣਕੇ ਫੁਲ ਲਪਟਾਂ ਮਾਰਦੀ:
ਛਾ ਜਾਏ ਆਨੰਦ ਅੰਦਰ ਬਾਹਿਰੇ।
ਯਾ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਕੁੰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੀਰ ਦਾ
ਮਿਲਿਆ ਮਾਰੂ ਵਿੱਚ ਥਕੇ ਤ੍ਰਿਖਾਲੂਏ,
ਖੀਵੇ, ਖੀਵੇ, ਰੱਜ, ਪੀ ਓ ਖੀਂਵਦਾ, ੫੦

ਹਟਦਾ ਮੂਲੋਂ ਨਾਂਹਿ, ਖੀਵਾ ਪੀਂਵਦਾ।
ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਪੌਂਚਕੇ
ਬੈਠੀ ਹੈ ਮਦਹੋਸ਼ ਰਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ।
ਉੱਥਰ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਲਾਈਆਂ ਉਸ ਪਰੀ
ਦੇਖ ਜੁੜੀ ਹੁਈ ਰਾਜ ਸਮਝੀ ਭੇਤ ਨੂੰ:
ਹੈ ਬਿਰਹੋਂ ਦੀ ਚੋਟ ਖਾਧੀ ਏਸਨੇ,
'ਪਤੀ ਪ੍ਰੇਮ' ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ;
'ਸੁਣ ਮੈਥੋਂ ਉਪਕਾਰ ਅਪਨੇ ਕੰਤ ਦੇ
'ਯਾਦ ਕੰਤ' ਵਿਚਕਾਰ ਰੱਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਬਿਰਤੀ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਲਿਵ ਹੈ ਲਾ ਰਹੀ। ੬੦

ਇਹ ਕੁਛ ਕਰਕੇ ਸੋਚ ਰਿਮਝਯਾ ਏਸ ਦਾ
ਅਪਣਾ ਹਿਰਦਾ ਫੇਰ ਕੜ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ।
ਸੂਰਜ ਉਸਨੂੰ ਸੀਗ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਰਾਜ ਕੌਰ ਹੁਣ ਚੰਦ ਜਾਪੇ ਸੋਹਿਣਾ।
ਚੰਦਰਮਾਂ ਜਿਉਂ ਪਾਇ ਸੂਰਜ ਤੇਜ ਨੂੰ
ਦੇਂਦਾ ਅਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਠੰਡਾ ਮਿੱਠੜਾ,
ਪਯਾਰੇ ਵਾਲੀ ਨਾਰ ਤਿੱਕੁਰ ਭਾਸਦੀ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰਕਾਸ਼ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ।
ਏਸ ਪਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਮਿਲਵੀਂ ਸੇਧ ਤੇ
ਸੂਰਜ ਨਾਲੇ ਚੰਦ ਚਮਕੇ ਦੋਇ ਆ। ੭੦

ਕੌਤਕ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਵਰਤੇ ਆ ਜਦੋਂ
ਇੱਕ ਸੇਧ ਵਲ ਹੋਣ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ,
ਦੁਹਾਂ ਤੋਂ ਪੈਂਦੀ ਖਿੱਚ ਤਦੋਂ ਸਮੁੰਦ ਨੂੰ,—
ਉਛਲੇ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹਦਾ ਕੰਢਿਓਂ,
ਕਹਿੰਦੇ ਵੱਡੀ ਜ੍ਵਾਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਧਾਂਵਦੀ।
ਤਿਵੇਂ ਪਰੀ ਹੁਣ ਦੇਖ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਨੂੰ
ਇੱਕ ਸੇਧ ਵੱਲ ਠੀਕ, ਵਾਂਙ ਸਮੁੰਦ ਦੇ
ਉਛਲੀ ਹੱਦੋਂ ਲੰਘ— ਬੰਨੇ ਟੱਪਦੀ।
ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪੀ ਖਿੱਚ ਤਿਸਨੇ ਖਿੱਚਕੇ
ਉਹ ਉਮਗਾਇਆ ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਉਛਾਲਿਆ, ੮੦

ਚੜ੍ਹਕੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹ ਓ
ਵਗ ਤੁਰਿਆ ਇਕ ਵਾਰ ਵੱਡੀ ਜ੍ਵਾਰ ਜਯੋਂ:
ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਗਈਆਂ ਭਿੱਜ ਚਿਹਰਾ ਭਿੱਜਿਆ,
ਫਿਰ ਛਾਤੀ ਕੁਛ ਦੇਹ ਭਿੱਜ ਤ੍ਰਿਬੁੱਡੀਆਂ।
ਉਹ ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਯਾਦ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦੀ,
ਉਹ ਉਸਦੇ ਉਪਕਾਰ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਭਰੇ,
ਧਾਰਣ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਫਿਰਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
ਡਾਢਾ ਹੈਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਇਸਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ;
ਨਾਲੇ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਹਿਜ ਸੁਹਾਵਣਾ,—
ਅੰਦਰ 'ਦਾਨਾ ਪ੍ਰੇਮ' ਲਹਿਰਾਂ ਮਾਰਦਾ। ੯੦

ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਆਪ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਸੁੰਦਰ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਭਿੰਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਙਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ ॥
ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ ॥
[ਬਾਵ: ਅ: ੧੬

ਸਤਿਸੰਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਸਨੂੰ ਐਤਨਾ,
ਕਿਤਨਾ ਹੋਗੁ ਵਧੀਕ ਗੁਰ ਦਾ ਓਸ ਨੂੰ,
ਕਿਤਨਾ ਜਾਣੋਂ ਵੱਧ ਸਾਈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ;
ਸਾਈਂ, ਗੁਰ, ਤੇ ਸੰਤ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ
ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰਸਿੰਨ, ਤਦੇ ਅਨੰਦ ਸੀ।
ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਓ ਨਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦ ਸੀ,
ਜਦ ਹੁਣ ਲਹਿਰਾ ਯਾਦ ਦਿੱਤਾ ਆਣਕੇ
ਚੁੱਪ ਜੀਭ ਗਈ ਹੋਇ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ, ੧੦੦

ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਈ ਗੁੰਮ ਓ।
ਉੱਧਰ ਚੁਕੀ ਪੌਂਚ ਸੁਰਤ ਜੁ ਰਾਜ ਦੀ
ਯਾਦ ਨਾਲ ਸਚਖੰਡ, ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੰਤ ਦੀ
ਸ਼ੋਭਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਦੀ,
ਪਰਤ ਮੁੜੀ ਹੁਣ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਜਦੋਂ ਖੜੋ ਗਿਆ
ਸਿੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋਇ ਬੂਟੇ ਯਾਦ ਨੂੰ;
ਸਿਫਤ ਨੀਰ ਦੀ ਆੜ ਪਾਣੀ ਦੇਇ ਨਾ;
ਜੜ੍ਹੀਂ ਨ ਪਹੁੰਚੇ ਨੀਰ ਚੜ੍ਹੇ ਨ ਡਾਲੀਆਂ,
ਸਿਮਟ ਗਿਆ ਓ ਫੁੱਲ ਉਸਦਾ ਖੇੜਿਆ। ੧੧੦

ਵਿਸਮਾਦੋਂ ਤਦ ਹੇਠ ਰਾਣੀ ਆ ਗਈ,–
ਆਈ ਅਪਣੇ ਥਾਉਂ, ਸੁਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ
ਧਾਰਜਾ 'ਸਿੱਕ' ਸਰੂਪ, ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਰ ਦਾ
ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਉਛਲੇ;–
'ਧੰਨ, ਧੰਨ' ਮੂੰਹੋਂ ਆਖ, ਨੈਣੋਂ ਕੇਰਦੀ
ਮੋਤਜਾਂ ਵਰਗੇ ਹੰਝੂ, ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰੇ
ਲਿਸ਼ਕਣ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਙ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਦੇ।
ਫਿਰ ਲੈ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਦੀ:
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਪਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ! ਦਰਸ਼ਨ ਅੱਜ ਤੂੰ
'ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਦਿਖਲਾਇ ਅਪਣੇ ਪਾਤ੍ਰ ਦਾ ੧੨੦

'ਜਿਸਨੇ ਤੈਥੋਂ ਰੱਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਇਆ।
'ਤੂੰ ਸੈਂ ਸ਼ਹੁ ਦਰਿਯਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੀਰ ਦਾ
'ਵਹਿੰਦਾ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਭਰਦਾ ਟੋਭਿਆਂ,
'ਸਰ, ਛੰਭ ਅਤੇ ਤਲਾਉ, ਨਿਵਿਆਂ ਜੋ ਕੁਈ:
'ਏ ਹੈ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਸੁੱਛ ਸਰੋਵਰੈ
'ਭਰਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਤੈਥੋਂ ਸੁੱਭਰਾ,
'ਇਸ ਵਿਚ ਸੀਤਲ ਠੰਢ ਮਿੱਠਤ ਸ੍ਵਾਦ ਦੀ
ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਦਾ ਸਾਫ ਝਲਕਾ ਦੇ ਰਹੀ:
'ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਰੰਗ, ਝਲਕਾਂ ਤੁਧ ਦਾ।
'ਧੰਨ ਤੂੰ! ਜਿਸਨੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਕੇ ੧੩੦

'ਆਂਦਾ ਏਥੇ ਖਿੱਚ, ਪੀਵਾਂ ਰੱਜ ਕੈ
'ਮਿੱਠਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੀਰ ਤੇਰਾ ਸੰਚਿਆ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਡਿੱਠਾ ਫੇਰ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਨੂੰ;
ਢੱਠੀ ਦੂਜੀ ਆਨ ਚਰਨੀਂ ਓਸਦੇ
ਮਾਨੋਂ ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਕੂਲ੍ਹਾਂ ਜਾਣੀਆਂ;
ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਜਲਧਾਰ ਜਿੱਥੋਂ ਵਹਿ ਰਹੀ;
ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਬੁੱਕ ਇਸਨੇ ਅੱਡਕੇ
ਦਿੱਤੇ ਨਾਲ ਲਗਾਇ,– ਪੀਵਾਂ ਰੱਜ ਕੇ।
ਤ੍ਰਬਕ ਉਸ ਦੇਵੀ ਨਾਰ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ,
ਡਿੱਠਾ ਅਚਰਜ ਹਾਲ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ੧੪੦

ਸਿਰ ਚਕ ਛਾਤੀ ਲਾਇ ਬੋਲੀ ਕੰਬਕੇ :—
'ਕੀ ਕੀਤਾ ਅੰਧੇਰ, ਮੇਰੇ ਪੂਜ ਜੀ!
'ਕੈਸਾ ਉਲਟਾ ਭਾਰ ਮੈਂ ਸਿਰ ਚਾੜ੍ਹਿਆ।
'ਤੂੰ ਪਜਾਰੀ ਹੈਂ ਨਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ;
'ਉਪਕਾਰੀ ਦੀ ਅੱਧ ਅਰਧ ਸਰੀਰ ਤੂੰ,
ਤੇਰਾ ਕਰਨਾ ਮਾਨ ਮੈਨੂੰ ਸੀ ਬਣੇ:
'ਉਸਦੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਯ ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਨਿਵੇ!
'ਤੇਰਾ 'ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵਾਨ' ਸਖੀ! 'ਪ੍ਰਵਾਨ ਤੂੰ',
'ਫਿਰ ਤੂੰ ਚਲਕੇ ਆਪ ਆਈ ਏਸ ਥਾਂ,
'ਤੁਰ ਤੇਰੇ ਮੈਂ ਦ੍ਵਾਰ ਆਵਾਂ, ਜੋਗ ਏ। ੧੫੦

'ਪਰ ਤੂੰ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਇਹ ਥਾਂ ਜਾਣਕੇ
'ਕਈ ਵਲਿੱਖਾਂ ਚੀਰ ਤੁਰਕੇ ਆਈਓਂ
'ਇੱਕ ਕਦਮ ਧਰ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
'ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ ਦੇ ਤੁੱਲ ਫਲ ਹੈ ਓਸਦਾ,
'ਲੱਖਾਂ ਐਸੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਅੱਜ ਤੂੰ
'ਤੁਰਕੇ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਆਈ ਆਪ ਹੈਂ।
'ਮੈਂ ਨ ਗਈ ਇਕ ਵਾਰ ਤੁਰਕੇ ਸੰਗਤੀਂ,–
'ਤੁਰਕੇ ਨਾ ਇਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਏ
'ਗਏ ਕਦੀ ਸਤਿਸੰਗ, ਪਾਪੀ ਏ ਹੁਏ;
'ਧਰਮੀ ਤੇਰਾ ਸੀਸ ਪੈਰ ਨ ਸੁੱਛ ਏ ੧੬੦

'ਦਿੱਤਾ ਕਿਵੇਂ ਨਿਵਾਇ ਪੈਰੀਂ ਮੇਰਿਆਂ!
'ਫਿਰ ਤੂੰ ਸਜਨੀ! ਆਹਿੰ ਰਾਣੀ ਦੇਸ ਦੀ :—
'ਰਾਜਾ ਰੱਬ ਸਰੂਪ ਲੋਕੀਂ ਆਖਦੇ ;—
'ਮੈਂ ਪਰਜਾ ਦਾ ਜੀਵ ਨਿਉਣਾਂ ਮੁਝ ਨੂੰ
'ਬਣਦਾ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਬਣੇ।
'ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਨ ਰੱਜ ਮੈਂ ਗੁਰ, ਸੰਤ ਦੀ,
'ਤੂੰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਜਾਰ ਸੰਦੀ ਔਧ ਹੈਂ।
'ਤੂੰ ਵੱਡੀ ਸਭ ਡੌਲ ਆਦਰ ਜੋਗ ਹੈਂ,
'ਸੱਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਜਾਣ ਨੀਵੀਂ ਮੈਂ ਅਹਾਂ,
'ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸੋਚ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬਦਾ; ੧੭੦

'ਤੈਥੋਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਚੁਕਿਆ ਭਾਰ ਮੈਂ
'ਅਨਇੱਛਤ ਪਰ ਢੇਰ, ਬਖਸ਼ੀਂ ਰਾਣੀਏਂ!'
ਇਹ ਕਹਿ ਨੀਵੀਂ ਹੋਇ ਰਾਣੀ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਹੱਥ ਪਸਾਰੇ ਦੋਇ ਤਦ ਉਸ ਨਾਰ ਨੇ।
'ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ' ਮੁਖ ਆਖ ਰਾਣੀ ਹੈ ਬਚੇ;
ਉਹ ਫੜਦੀ; ਉਹ ਦੂਰ ਹਟਦੀ ਜਾਂਵਦੀ।
ਇੱਕੁਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਵਾਲਾ ਘੋਲ ਮਾਨੋਂ ਮੱਚਿਆ:
ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਦੋਇ ਵੱਡਾ ਜਾਣਕੇ
ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿੰਮ੍ਰ ਲਖ ਲਖ ਨਜੁੰਦੀਆਂ ੧੮੦

ਅੱਚਰਜ ਬਣ ਗਈ ਮੌਜ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
ਝਗੜੇ ਦੇਖੋ ਆਣ ਪੈਰ ਪਸਰਿਆ।
ਪਰ ਨ ਤਮੋ ਗੁਣ ਕਾਰ, ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾ,
ਵੈਰ ਨ ਕਸਤ ਨ ਹੋਰ ਕੁਝ ਬੀ ਮਾਤ੍ਰ ਸੀ;
ਦੋਹੀਂ ਲਾਂਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਛਾਈ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ।
ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਉੱਠੀ ਰਧਕਾਂ,
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸ੍ਵਾਮਨਿ, ਰਾਜ! ਸੁਣਿਓ ਬੇਨਤੀ,—
'ਤੂੰ ਰਾਣੀ ਉਹ ਸੰਤਿ ਦੋਵੇਂ ਪੂਜਜ ਹੋ;
'ਚਰਨ ਫੜਨ ਦੀ ਕਾਰ ਮੂਲ ਨ ਆਪਦੀ,
'ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹੱਕ, ਹੱਕ ਪਰਾਇਆ ੧੯੦

'ਬਣਦਾ ਖੁਹਣਾ ਨਾਹਿੰ ਰਾਣੀ, ਸੰਤ ਨੂੰ
'ਚਰਨ ਫੜਨ ਦੀ ਕਾਰ ਮੇਰੀ ਦਾਸ ਦੀ,
'ਮੈਨੂੰ ਦੇਵੋ ਸੌਂਪ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਜੀ!
' 'ਝਗੜਾ ਰਾਣੀ ਸੰਤ' ਦਾਸੀ ਮੇਟਸੀ।'
ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਝਟ ਉੱਠ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ,
ਛੂੰਹਦੀ ਚਰਨ ਸੁ ਚਾਰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਓ।
ਦੋਵੇਂ ਲਾਵਣ ਵਾਹ ਹਟੀਏ ਹੋ ਪਰੇ;
ਪਰ ਰਾਧਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਗਈ ਨ ਪੇਸ਼ ਕੋ।
ਝਗੜਾ ਲਿਆ ਸਮੇਟ ਦਾਸੀ ਮਾਲਕਾਂ।
ਵਾਹ, ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਾਹ! ਝਗੜੇ 'ਠੇਖੜੇ ੨੦੦

ਹੰਣ ਨਿਬੇੜੇ ਵਾਹ, ਵਾਹ ਨਿਆਉਂ ਹੈ,
ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਸਭ ਨੇਕ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ:
ਹਾਂ, 'ਕੀਨਾ' ਤੇ 'ਵੈਰ' ਮੂਲ ਨ ਹੋਂਵਦੇ,—
ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਦੀ ਕਾਰ ਉੱਥੇ ਹੋਇ ਨਾ।
ਇੱਕੁਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤਿੰਨੇ ਬੈਠੀਆਂ।
ਰਾਣੀ ਫਿਰ ਹਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸੰਤਣੀ!
'ਸੁਣ ਪਜਾਰੀ ਹੁਣ ਹਾਲ ਮੈਂ ਸਿਰ ਬੀਤਿਆ,
'ਫਿਰ ਦੱਸੀਂ ਤੂੰ ਆਪ ਕੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ?
'ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਜਾਚ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਵਿੱਥਿਆ ਕੁੱਲ ਬੀਤੀ ਦੱਸਦੀ, ੨੧੦

ਪਤੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲ ਦੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹਕੇ,
ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਫੇਰ ਜੋ ਕੁਝ ਬੀਤਿਆ।
ਸੁਣ ਸੁਣ ਰਾਣੀ-ਹਾਲ ਪਰੀ ਹਿਰਾਨ ਹੋ
ਦੇਖ 'ਪਤਿਬ੍ਰਤ-ਪ੍ਰੇਮ' ਬਿਸਮਯ ਹੋਂਵਦੀ
ਮੁਖ ਤੋਂ ਕਹਿੰਦੀ 'ਧੰਨ, ਸਫਲ ਜਨੰਮ ਹੈ।'
ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਘੀ ਮਾਰ, ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਕਹਿੰਦੀ 'ਤੈਨੂੰ ਧਿੱਕ ! ਜਾਣੇਂ ਮੂਲ ਨਾਂ
'ਕੀ ਹੈ ਕਾਰ ਪਰੇਮ, ਕਿੱਕੁਰ ਪਾਲੀਏ !
'ਇਹ ਪੱਕੀ ਉਸਤਾਦ ਸ਼ਾਲਾ-ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ,
'ਪਰਮ-ਖਿਡਾਰੀ ਏਹ ਹੈ 'ਪਿਤ-ਪ੍ਰੇਮ' ਦੀ ੨੨੦

'ਜਿੱਤੀ ਬਾਜ਼ੀ ਏਨ ਪੱਕੇ ਦਾਉ 'ਲਾ,
'ਸਿਰ ਅਪਣੇ ਤੇ ਖੇਡ, ਖੇਡੀ ਮਾਲ ਤੇ;
'ਰੱਖਿਆ ਕੁੱਝ ਨ ਵਾਂਙ ਇਸਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ।
'ਧੰਨ ਮੇਰੇ ਹਨ ਭਾਗ, ਦਰਸ਼ਨ ਏਸਦਾ
'ਕੀਤਾ ਅੱਜ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੈਣੀਂ ਆਪਣੇ।
'ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਮੈਂ ਨਾਮ 'ਧਰਮ ਪਤਿੱਬ੍ਰਤਾ';
'ਅਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਅੱਜ ਬੈਠਾ ਸਾਮੁਣੇ।
'ਸੁਣੀਆਂ ਸੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗ ਦਾ;
'ਧਾਰ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਆਯਾ ਸਾਮੁਣੇ।
'ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੋਥੀਂ ਵਾਚਿਆ; ੨੩੦

'ਡਿੱਠਾ ਅੱਖੀਂ ਰੱਜ ਹੈ ਮੈਂ ਆਪਣੀਂ:
'ਅੰਦਰ ਦੀ ਹੁਈ ਸਿੱਕ ਪੂਰੀ ਅੱਜ ਹੈ।
'ਪਰ ਨਾ ਅਚਰਜ ਬਾਤ ? ਨਹੀਂ ਅਨੋਖੜੀ,
'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਰ ਹੁੰਦੀ ਘੱਟ ਕੀ ?
'ਯੋਗ ਨਾਰ ਹੈ ਏਹ ਸ੍ਵਾਮੀ ਯੋਗ ਦੀ;
'ਸੀ ਜੇਹਾ ਭਰਤਾਰ ਤੇਹੀ ਨਾਰਿ ਹੈ
'ਜੋੜੀ ਸੱਚੇ ਢਾਲ ਸਾਜੀ ਰੱਬ ਨੇ।
'ਜਜੋਂ ਭਰਤਾ ਤਜੋਂ ਨਾਰ ਇੱਕੋ ਵੰਨ ਦੇ।'
ਇੱਕੁਰ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਣਦੀ ਗੇਣਤੀ
ਸੁਣਦੀ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਵਿੱਥਿਆ; ੨੪੦

ਵਿਚ ਵਿਚ ਮੂੰਹੋਂ 'ਵਾਹ' ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰੀ;
ਝੁਪ ਝੁਪ ਕਿਰਦੇ ਹੰਝੂ ਨੈਣੋਂ ਸੇ ਕਦੀ।
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਹਾਲ ਅਪਣਾ ਆਖਦੀ
ਪਹੁੰਚੀ ਛੇਕੜ ਤੀਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦੀ।

ਬਾਗ਼ ਵਿਖੇ ਦਾ ਹਾਲ ਖ਼ਤ ਕਹਿਲੂਰ ਦਾ
ਕਹਿ ਚੁੱਕੀ ਹੁਣ ਰਾਜ ਸਾਰਾ ਬੀਤਿਆ।
ਅਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਜੋ
ਲਗੀ ਕਹਿਣ ਫਿਰ ਰਾਜ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਕੇ,
ਜੋੜੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਖਿਮਾਂ ਤਕਾਂਵਦੀ;
ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਮੁਖ ਆਖ ਕਰਦੀ ਜੋਦੜੀ— ੨੫੦

'ਕਹਿ ਕਹਿ ਅਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਦੁੱਖ ਮੈਂ
'ਤੈਨੂੰ ਪਜਾਰੀ ਅੱਜ ਏਥੇ ਆਇਕੇ;
'ਤਦੇ ਨ ਕਰਦੇ ਸਾਧ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਸੰਗ ਹੈਂ;
'ਕਾਰਨ ਏਹੋ ਹੋਗੁ: ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਫੋਲਕੇ
'ਅਪਣੇ ਬੀਤੇ ਦੁੱਖ ਰਿਦਾ ਹਿਲਾਂਵਦੇ।
'ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਜੀ ਸਾਫ਼ ਨਿਰਮਲ ਹੋਂਵਦਾ
'ਪਾਰੇ ਦੇ ਡਲੁ ਵਾਂਙ ਸਦਾ ਅਡੋਲਵਾਂ;
'ਦੁਖੀਏ ਅਪਣੇ ਹਾਲ ਤੱਤੇ ਅੱਗ ਜਜੋਂ
'ਇੱਟਾਂ ਵਾਂਙੂ ਮਾਰ ਸਾੜ ਹਿਲਾਂਵਦੇ।
'ਦਿੱਤਾ ਤਿਉਂ ਹੈ ਖੋਭ ਮੈਂ ਅਜ ਆਪਨੂੰ; ੨੬੦

'ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਪਰਾਧ —ਬੜੀ ਅਵੱਗਿਆ।
'ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੁਣ ਤਕ, ਪਜਾਰੀਏ !
'ਬਿਨ ਚੇਤੇ ਭਗਵੰਤ ਕੀਤਾ ਨ ਕਿਸੇ,
'ਜੋ ਸੀ ਬਣਿਆਂ ਠੀਕ ਮੰਦਰ ਰੱਬ ਦਾ,—
'ਉੱਥੇ ਅਪਣੇ ਦੁੱਖ ਮੈਂ ਅਜ ਵਾੜਕੇ
'ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਪਰਾਧ, ਦੁਹੁ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖੀ:
'ਇਕ ਤੈਨੂੰ ਵਿਖਜੇਪ ਦਿੱਤਾ ਸੰਤ ਨੂੰ;
'ਦੂਜੇ ਸਾਈਂ ਜੋਗ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਤੋਂ
'ਦੇਕੇ ਏਹ ਵਿਖਜੇਪ ਮਿਲੇ ਵਿਛੋੜਿਆ।
'ਬਖਸ਼ਨ ਅਚਰਜ ਨਾਹਿੰ ਤੇਰਾ ਸੰਤਣੀ ! ੨੭੦

'ਪਰ ਦੁਰਲਭ ਹੈ ਫੇਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਰੱਬ ਦੀ।
'ਅਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਸਾਈਂ ਬਖਸ਼ਦਾ,
'ਪਰ ਕੋਈ ਜੇ ਆਇ ਪਾਵੇ ਵਿੱਥ ਹੈ
'—ਉਸਦੀ ਸੰਤ ਉਲਾਦ, ਬਾਲ ਪਿਆਰੁਏ,
'ਲੈ ਗੋਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਜਦੋਂ ਖਿਡਾਂਵਦਾ,
'ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਕਾਲ ਛੇੜੇ ਆਣਕੇ
'ਪਾ ਦੇਵੇ ਵਿਚ ਵਿੱਥ— ਔਖਾ ਬਖਸ਼ੀਏ।
'ਤੂੰ ਤੇ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਜੁੜੇ
'ਘੜੀ, ਪਹਿਰ; ਦਿਨ ਰਾਤ, ਵਿਛੜੋ ਨਾ ਕਦੀ;
'ਮੈਂ ਪਾਪਣ ਨੇ ਆਇ ਦੁੱਖ ਸੁਣਾਇਕੇ ੨੮੦

'ਪਾ ਦਿਤਾ ਵਿਚ ਭੰਗ ਮੇਲ ਤੁਸਾਡੜੇ,
'ਸੁਰਤ ਤੁਹਾਡੀ ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਖਿੱਚ ਕੇ।
'ਪਰ ਕੀ ਕਰਾਂ ਸੁਜਾਨ ! ਤੇਰੀ ਮੇਹੁ ਨੇ,—
'—ਤੈਂ ਜੋ ਕੀਤੀ ਮੇਹੁ ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਤੇ–
'ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਓਸ ਬਹੁਤ ਦਲੇਰ ਮੈਂ,
'ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ;
'ਜਾਣਾਂ ਸਮਝਾਂ ਠੀਕ, ਟਲਦੀ ਫੇਰ ਨਾ।
'ਮੱਥਾ ਤੇਰਾ ਸਾਫ, ਪਵੇ ਨ ਤੀਉੜੀ;

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦੇਖਾਂ ਏਹ ਲਾਡ ਲਡਾਉਂ ਮੈਂ,
'ਲੈਂਦੀ ਜਾਵਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੁੱਖ ਸੁਨਾਵਦੀ ੨੯੦

'ਮੈਂ ਮਿਤ ਵਾਲੀ, ਜੀਵ, ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹਾਂ,
'ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਅਨੇਕ ਭਾਵੇਂ ਢੇਰ ਮੈਂ,
'ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤੋਂ ਬਾਰ੍ਹ ਨਾ;
'ਮਿਤ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਾਰ ਮਿਤ ਵਿਚ ਹੋਂਵਦੀ।
'ਸਾਈਂ ਅਮਿਤ, ਅਪਾਰ ਉਸਦੀ ਮੇਰ੍ਹ ਬੀ
'ਹੈ ਮਿੱਤ੍ਹੋਂ ਨਿਤ ਬਾਰ੍ਹ ਅੰਤ ਨ ਪਾਵੀਏ,—
'ਤੂੰ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੈਂ ਸਦਾ
'ਅਮਿਤੇ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਪਜਾਰੀ ਹੈਂ ਖੜੀ;
'ਛੱਟੇ ਦਿਹ ਦੋ ਚਾਰ ਸਾਗਰ ਓਸ ਤੋਂ,
'ਬੁਝ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਅੱਗ ਪਾਪਾਂ ਸੰਦੜੀ। ੩੦੦

'ਬਹੁਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਪ, ਗਿਣਤਜੋਂ ਬਾਰ੍ਹ ਨਾ,
'ਤੂੰ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਾਰ, ਬਖਸ਼ੀਂ ਸਾਰੜੇ।
'ਤੂੰ ਕਿਰਪਾਲੂ ਅੱਤਿ ਕਿਰਪਾ ਹੈਂ ਕਰੇਂ,
'ਇਸ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਪਾਇ ਰੁਕਦੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ।
'ਨੀਚ ਪੁਣੇ ਦੇ ਏਹ ਲੱਛਣ ਹੋਂਵਦੇ:
'ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਲਾਈਏ ਮੂੰਹ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੀਸ ਨੂੰ,
'ਪਰ ਵਡਿਆਂ ਦਾ 'ਧੀਰ' ਧਰਮ ਸੁ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਲੈਂਦੇ ਸਦਾ ਸਹਾਰ ਛੂੱਦ੍ਹਾਂ ਲਾਡ ਨੂੰ।
'ਸੁਣ ਤੂੰ ਧਰਮ-ਸਰੂਪ ਬਖਸ਼ੀਂ ਔਗਣਾਂ,
'ਕੱਲ ਰਾਤ ਦਾ ਹਾਲ ਜਿੱਕੁਰ ਬੀਤਿਆ, ੩੧੦

'ਜੇਕਰ ਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇ ਲਗਦੇ ਹੱਥ ਮੈਂ:
'ਜਿੱਥੇ ਬਖਸ਼ੇ ਓਹ ਬਖਸ਼ੀਂ ਏਹ ਬੀ।'

ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਪਹਿਲੜੀ ਰਾਤ

ਸੁਣ ਕਹਿੰਦੀ ਓ ਨਾਰ: 'ਪਜਾਰੀ ਰਾਣੀਏਂ!
'ਐਸੇ ਵਾਕ ਨ ਆਖ, ਹਿਰਦਾ ਛੇਦ ਨਾ;
'ਕਹੁ ਅਪਣਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਦਾ,
'ਸ਼ੁਕਰ, ਸ਼ੁਕਰ' ਮੁਖ ਆਖ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :—
'ਸੂਰਜ ਲਈ ਵਲ੍ਹੇਟ ਚਾਦਰ ਨੂਰ ਦੀ;
'ਲੁੱਕ ਗਿਆ ਫਿਰ ਆਪ ਧਰਤੀ ਓਲ੍ਹੜੇ।
'ਲੁਕਣਮੀਟਿ ਦੀ ਖੇਡ ਜਾਰੀ ਹੈ ਸਦਾ
'ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਵਿਚਕਾਰ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ:
'ਦਾਈ ਧਰਤੀ ਠੀਕ ਵਿੱਚ ਖਿਲਾਰੀਆਂ।
'ਦੂਰ ਨ ਲੁਕਦੇ ਜਾਇ ਦਾਈਓਂ ਹੋ ਪਰੇ, ੧੦

'ਉਸਦੇ ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਲੁਕਣ ਖਿਲਾਰੀਏ।
'ਦਿਨ ਲੁਕਦਾ ਜਦ ਜਾਇ ਦਾਈ ਓਲ੍ਹੜੇ,
'ਮਗਰੇ ਆਵੇ ਰਾਤ ਲਭਦੀ ਭਾਲਦੀ:
'ਫਿਰ ਲੁਕਦੀ ਜਦ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਭਾਲਦਾ
'ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੋਇ ਸੱਕੇ ਲੱਭ ਨਾ;
'ਇਸ ਬਿਧਿ ਚਲਦੀ ਖੇਡ ਮੁਕਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਇੱਕ ਦੂਏ ਦੇ ਹੱਥ ਜਿਸ ਦਿਨ ਆ ਗਏ,
'ਖੇਡ ਜਾਇ ਮਤ ਮੁੱਕ ਦਿਖੇ ਜੁ ਪੱਸਰੀ।
'ਜਿੰਦ' 'ਮੌਤ' ਵਿਚ ਖੇਡ ਏਸੇ ਭਾਂਤ ਦੀ;
'ਚਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਭੇਤ ਅਸੀਂ ਨ ਜਾਣਦੇ। ੨੦

'ਇੱਕੁਰ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਸੰਝ ਦਿਨ ਜਦ ਲੁਕਿਆ
'ਪੂਰਬ ਵੱਲੋਂ ਰਾਤ ਆਈ ਭਾਲਦੀ:
'ਇਸਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖ ਹੁਈ ਹਿਰਾਨ ਮੈਂ;
'ਖਿੜਨੇ ਲੱਗਾ ਚਿੱਤ ਦਿਨ ਦਾ ਘੁਟਿਆ।
'ਜਿਉਂ ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਪਾਇ ਪੁਤਲੀ ਅੱਖ ਦੀ,
'ਸੁੰਗੜ ਜਾਂਦੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਓ
'ਵਿੱਚ ਹਨੇਰੇ ਜਾਇ ਫੈਲੇ ਬੌਤ੍ਹ ਹੈ,
'ਦੇਖ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰਾਤ ਖਿੜ ਪਯਾ ਓਕਰਾਂ
'ਮੇਰਾ ਰਿਦਾ ਗ਼ਰੀਬ ਜੋ ਸੀ ਘੁਟਿਆ
'ਦਿਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਪਾਇ ਬਹੁਤਾ ਵਿੱਤ ਤੋਂ,— ੩੦

'ਦਿਨ ਨੂੰ ਬੁਝਿਆ ਦਿੱਲ ਖਿੜਿਆ ਰਾਤ ਨੂੰ
'ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਰਜ, ਨੀਲ ਅੰਬਰ ਦਿੱਸਦਾ
'ਇਹ ਧਰਤੀ ਅਸਮਾਨ ਧਰਤੀ ਵਾਲੜਾ;
'ਇਸ ਬਿਨ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਦਿੱਸੇ ਕੁਝ ਨਾ।
'ਮਾਨੋਂ ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਙ ਰਚਨਾ ਸੁੰਗੜੇ
'ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਇ, —ਪਰਦਾ ਚਾਨਣਾ:
'ਪਰ ਜਦ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਤਿੱਖਾ ਚਾਨਣਾ
'ਖਿੜ ਪਏ ਰਚਨਾ ਸੱਭ ਪੁਤਲੀ—ਅੱਖ ਜਯੋਂ;
'ਪੁਤਲੀ ਖਿੜਦਜਾਂ ਨਾਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਰਿਦਾ:
'ਰਚਨਾ, ਹਿਰਦਾ, ਨੈਣ, ਤਿੰਨੇ ਵਿਗਸਦੇ, ੪੦

'ਰੱਖੇ ਸੇ ਜੁ ਸੁੰਗੇੜ ਤਿੱਖੇ ਤੇਜ ਨੇ।
'ਕੁਦਰਤ ਅੰਦਰ ਬਾਰ੍ਹ ਖਿੜ ਪਜੀ ਸੀ ਜਦੋਂ
'ਘਾਬਰ ਹੋਈ ਦੂਰ, ਰੌਲਾ ਸੌਂ ਗਿਆ
'ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਤ੍ਰੇਲ ਉਤਰੀ ਉਪਰੋਂ;
'ਮਾਨੋਂ ਨਿੱਝਰ ਧਾਰ ਵਰਖਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
'ਲੱਗੀ ਅੰਦਰ ਬਾਰ੍ਹ ਹੋਵਨ ਸੋਹਣੀ;
'ਮਲ੍ਹਮ ਵਾਂਗ ਇਹ ਠੰਢ ਫੱਟੀ ਪਾਂਵਦੀ।
'ਅੱਕ ਗਏ ਥਕ ਟੁੱਟ ਭਟਕੇ ਜੋ ਦਿਨੇ
'ਲੱਗੇ ਲੈਣ ਅਰਾਮ ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿੱਚ ਓ।
'ਆਨ ਹਨੇਰੇ ਓਹ ਕੁਝ ਹੁਣ ਦੱਸਿਆ ੫੦

'ਰਖਿਆ ਸੀ ਜੁ ਲੁਕਾਇ ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਨਣੇ:
'ਏਸ ਹਨੇਰੇ ਆਨ ਓ ਕੁਝ ਠਾਰਿਆ
'ਜੋ ਚਾਨਣ ਦੇ ਤੇਜ ਤਪਦਾ ਸੀ ਰਿਹਾ।
'ਏਸ ਹਨੇਰੇ ਆਨ ਕਰੇ ਅਡੋਲ ਓ
'ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਜੁ ਡੋਲਦੇ:
'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਾਨਣੇਂ ਨੀਂਦ ਦਿੱਤੀ ਲੈਣ ਨਾ
'ਨ੍ਹੇਰੇ ਨੇ ਹੁਣ ਆਇ ਥੱਪ ਸੁਆ ਦਏ:
'ਪਰ ਜਾਗੇ ਹੁਣ ਓਹ ਕੁੱਠੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
'ਰਹੇ ਚ਼ਾਨਣੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ ਭਾਸਦੇ।
'ਮੈਂ ਆਲਸ ਦੀ ਪੰਡ ਬੀ ਤਦੋ ਜਾਗਕੇ ੬੦

'ਕੁਦਰਤ ਦੇਖ 'ਨਕੂਲ ਸਮਾਂ ਸੁਹਾਵਣਾ,
'ਮਿਹਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਦੂਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖ ਕੇ,

'ਚੜ੍ਹੀ ਚੁਬਾਰੇ ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਮੈਲੁ ਦੇ,
'ਜਿੱਥੇ ਲੀਤਾ ਸੱਦ ਮੈਨੂੰ ਤਾਰਿਆਂ
'ਡਲ੍ਹਕ ਅੱਖ ਦੀ ਨਾਲ ਸੈਨਤ ਮਾਰਕੇ,
'-ਗੱਲਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਤਾਰੜੇ- ।
'ਦੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਝਮਕਣ ਅੱਖੀਆਂ
'ਮਿਹਣਾ ਦੇਣ ਨ ਏਹ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
'ਸਗੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਪਜਾਰ ਦੁਖੀਏ ਦੇ ਜਿਵੇਂ
'ਰਲਕੇ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁੱਖ ਵੰਡਾਵਦੇ । ੭੦

'ਲੋਕੀਂ ਸਾਨੂੰ, ਹਾਇ ! ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਦੇ,
'ਕਹਿੰਦੇ ਏ ਚਮਗਿੱਦ ਨਿਕਲਨ ਨਾ ਦਿਨੇ
'ਜਾਗਣ ਚਾਮਚੜਿੱਕ ਵਾਂਙੂ ਰਾਤ ਨੂੰ ।
'ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਬਾਤ ਅਪਣੇ ਹੈ ਰਹੀ ।
'ਸੂਰਜ ਲੁਕਦਾ ਰਾਤ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ:
'ਪਰ ਲੱਖਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰੋੜ ਸੂਰਜ ਸੋਹਿਣੇ
'ਰਾਤ ਪਈ ਚੜ੍ਹ ਪੈਣ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ।
'ਭਾਸਣ ਨਿੱਕੇ ਏਹ ਤਾਰੇ ਸੋਹਿਣੇ:
ਵਿੱਥ ਦੁਰੇਡੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ
'ਨਿੱਕੇ ਕੀਤੇ 'ਵਿੱਥ' ਨੈਣ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ । ੮੦

'ਕੁਦਰਤ ਪਾਈ ਵਿੱਥ ਸ਼ੈਤ ਇਸ ਕਾਰਣੇ,
'ਮਿੱਠਾ ਹੋਵੇ ਤੇਜ ਐਦਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ?
'-ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿਥ ਨਾਲ ਮਿੱਠਤ ਹੈ ਵਧੇ- ।
'ਰਾਤੀਂ ਛੁਟਦਾ ਸੰਗ ਸੂਰਜ ਇੱਕ ਦਾ;
'ਪਰ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਰਾਤੀ ਹੋਂਵਦਾ:
'ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਡਾ ਹੋਂਵਦਾ ।
'ਹੀਰਜਾਂ ਵਾਂਙੂ ਏਹ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੇ,
'ਸੀਤਲ ਦੇਵਣ ਸਾਫ ਮਿੱਠਾ ਚਾਨਣਾ;
'ਗੁੰਬਜ਼ ਨੀਲਾ ਸਾਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਬਾਇਆ
'ਥਾਲ ਕਿਹਾ ਗੁਰ ਆਪ ਨੀਲੇ 'ਕਾਸ਼ ਨੂੰ: ੯੦

'ਤਾਰਜਾਂ ਜੜਤ ਜੜਾਉ ਵਾਲਾ ਥਾਲ ਹੈ ।
'ਭਿੰਨੀ ਹੋਵੇ ਰੈਣ ਨਿਰਮਲ ਅੰਬਰਾ:
'ਸਮਾਂ ਬਣੇ ਅਦਭੁੱਤ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਿਣਾ ।
'ਕੁਦਰਤ' ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਇਕਾਗਰ ਹੋਂਵਦੀ
'ਪਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਏਕਾਂਤ ਠੰਢ ਸੁਹਾਵਣੀ
'ਪਰਤੇ ਸਾਈਂ ਵੱਲ, ਕਰੇ ਉਪਾਸਨਾ,
'ਸਦਕੇ ਹੋ ਹੋ ਆਪ ਕਰਦੀ ਆਰਤੀ ।
'ਮਾਨੋ 'ਕੁਦਰਤ' ਆਪ ਬਣਕੇ ਆਰਤੀ
ਕਰੇ ਆਰਤੀ ਆਪ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ:
'-ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਵੱਖ ਰਹੀ ਨਜਾਪਦੀ -੧੦੦

'ਡਿੱਠੀ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕੰ
'ਕੁਦਰਤ ਕਰਦੀ ਐਉਂ ਸੁੰਦਰ ਆਰਤੀ
'ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਦੀਦਾਰ ਇਸਦਾ ਸਾਰੜੇ ।
'ਭਗਤ ਭਰੇ ਵਿਚ ਭਾਵ ਪੜ੍ਹ ਓ ਆਰਤੀ;-
'ਵੇਖ ਵੇਖ ਰਚਿ ਰੰਗ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ
'ਕਰਦੇ ਰਲਦੇ ਜਾਣ ਵਿੱਚੇ ਆਰਤੀ,-

'ਹੋਕੇ ਆਰਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰੇਮ ਦੇ
'ਗੁੰਮ ਆਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ।
'ਏਸ ਮੌਜ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵੱਜੀ ਆ ਰਿਦੇ ।
'ਮੈਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਰਾਤ ਸੁੰਦਰ ਆਰਤੀ ੧੧੦

'ਧੁਰ ਛਤ ਹੋ ਏਕਾਂਤ ਬੈਠੀ ਜਾਇਕੇ,
'ਵੇਖਾਂ ਹੁੰਦੀ ਏਹ ਕੁਦਰਤ ਆਰਤੀ;
'ਤਾਰੇ, ਚੰਦ, ਅਕਾਸ਼, ਪੌਣ, ਬਨਸਪਤੀ
'ਦਿੱਸਣ ਪੜ੍ਹਦੇ ਓਹ -ਓਹੋ ਆਰਤੀ-
'ਕੀਤੀ ਜੋ ਸੀ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋਹਿਣੇ ।
'ਦੇਖਾਂ ਨਿਰੀ ਨ ਏਹ, ਕੰਨੀ ਮੈਂ ਸੁਣਾਂ :
'ਮਾਨੋ ਲੱਗੀ ਜੀਭ ਸੱਭੋ ਗਾਂਵਦੇ
'-ਕਰਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨਿੱਤ ਅਪਣੇ ਨੇਮ ਤੇ-
'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਓਹ 'ਕੁਦਰਤ ਆਰਤੀ ।'
'ਯਾਦ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਇ ਮੈਨੂੰ ਓਹ ਸਮਾਂ ੧੨੦

'ਜਦੋਂ ਪਤੀ ਜੀ ਆਪ ਏਹੋ ਆਰਤੀ
'ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ
'ਲੀਨ ਜਾਂਵਦੇ ਹੋਇ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੀ :
'ਮਾਨੋਂ ਬਣਦੇ ਆਪ ਹਿੱਸਾ ਇੱਕ ਓ
'ਇਸ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਆਪ -ਹਿੱਸਾ ਆਰਤੀ !
'ਡਲ੍ਹ ਡਲ੍ਹ ਆਯਾ ਨੀਰ ਨੈਣੀਂ ਮੇਰਿਆਂ,
'ਡਲ੍ਹ ਡਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਡਲ੍ਹਕਣ ਤਾਰੜੇ ।
'ਠੰਢੀ ਉੱਠੀ ਪੌਣ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ,
'ਬਣਕੇ ਠੰਢਾਂ ਸਾਹ ਨਿਕਲੀ ਸੀਨਿਓਂ ।
'ਸਿਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਿੱਚ ਵੱਜੀ ਫੇਰ ਆ ੧੩੦

'ਬਾਕੀ ਦੇਹ ਨਿਢਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਵਣ ।
'ਕੁਦਰਤ ਠੰਢੀ ਠਾਰ ਉੱਤੋਂ ਦੇ ਰਹੀ
'ਠੰਢੀ ਨਰਮ ਫੁਹਾਰ ਭਿੰਨੀ ਤ੍ਰੇਲ ਦੀ,
'ਜਿਸ ਦੀ ਠੰਢਕ ਪਾਇ ਜੁੜਦੀ ਜਾਉਂ ਮੈਂ ।
'ਅਮਰੀ ਆਈ ਨੀਂਦ ਮਾਨੋਂ ਸੌਂ ਗਈ;
'ਓਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚਕਾਰ ਵਰਤਯਾ ਕੌਤਕੰ:
'ਉਲਟ ਗਿਆ ਸਭ ਸਾਜ ਕੁਦਰਤ ਵਾਲੜਾ ।
'ਪਕੜ ਜਿਵੇਂ ਸਰਪੋਸ਼ ਪਰਤ ਉਲਟਾਈਏ
'ਇੱਕੁਰ ਡੱਬਾ ਏਹ ਧਰਤ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ
'ਉਲਟ ਗਿਆ ਸਿਰ ਮੂਧ ਹੇਠਾਂ ਉੱਪਰੋਂ । ੧੪੦

'ਜਿੱਥੇ ਸੀ ਅਸਮਾਨ ਧਰਤੀ ਹੋ ਗਈ,
'ਧਰਤਿ ਵਾਂਙ ਅਸਮਾਨ ਹੋਯਾ ਹੇਠ ਨੂੰ ।
'ਸਹਿਜ ਆਈ ਹੇਠ ਤਿਲਕ ਬਿ ਆਪ ਮੈਂ
'ਵਿੱਚ ਓਸ ਅਸਮਾਨ ਜੋ ਹੁਣ ਭੂਮ ਸੀ ।
'ਸੰਭਲ ਅਪਣਾ ਆਪ ਉੱਠੀ ਫੇਰ ਮੈਂ;
'ਨੀਲੀ ਦੇਖ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁਈ ਹਿਰਾਨ ਸਾਂ,
'ਸਾਰੇ ਤਾਰੇ ਐਦੇਂ ਓਸ ਪਰ ਸੇ ਧਰੇ
'ਜਿੱਕੁਰ ਹੀਰੇ ਹੋਣ ਵਿੱਥਾਂ ਤੇ ਪਏ ।
'ਮੈਂ ਆਖਾਂ: ਅਸਮਾਨ ਕੁਝ ਨ ਚੀਜ਼ ਸੀ;
'ਨਜ਼ਰ ਹੱਦ ਦੀ ਏਹ ਨੀਲਜੁ ਭਾਸਦਾ; ੧੫੦

'ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਹੈ ਏਹ ਨਿੱਗਰ ਭਾਸਦਾ;
'ਥਾਲ ਵਾਂਗ ਏ ਸਾਫ ਪੱਧ੍ਰਾ ਜਾਪਦਾ।
'ਅਲੰਕਾਰ ਸੀ ਏਹ ਤਾਂ ਇਕ ਥਾਲ ਦਾ,
'ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਵਿਸਮਾਦ ਬੰਨ੍ਹ ਵਿਖਾਲਿਆਂ
'ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਵਿਚ ਉਸ ਆਰਤੀ
'ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਨਿੱਤ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਹੀ।
'ਮੇਲ ਰਿਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਿਣੇ
'ਇਹ ਉਚ ਭਾਵੀ ਆਪ ਨਿਰਗੁਣ ਆਰਤੀ
'ਕਰਦੇ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇ ਲਿਵ-ਲਯ ਹੋਂਵਦੇ।
'ਪਰ ਫਿਰ ਆਈ ਸੋਚ ਖ਼ਬਰੇ ਦੇਖਦੀ ੧੬੦

'ਸਪਨਾ ਹੋਵਾਂ ਏਹੁ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਨੀਂਦਰੀਂ।
'ਪਰ ਫਿਰ ਦੇਖਾਂ ਕੀਹ: ਫੈਲਣਾ ਨੀਲ ਓ
'ਓਹੋ ਵਿਥਾਂ ਫੇਰ ਦਿੱਸਣ ਵਜਾਪੀਆਂ;
'ਤਾਰਜੋਂ ਤਾਰਾ ਦੂਰ ਦਰੋ ਦੂਰ ਹੈ।
'ਅਪਣੇ ਤਾਈਂ ਫੇਰ ਡਿੱਠਾ ਆਪ ਮੈਂ,
'ਇਕ ਤਾਰੇ ਦੇ ਪਾਸ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਖੜੀ;
'ਇਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਾਇ ਰੀ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ:
'ਇਕ ਹੈ ਬੜਾ ਚਿਟਾਨ ਗੋਲ ਸੁਹਾਵਣਾ
'ਚਿੱਟਾ, ਚਮਕੇ ਚੰਦ ਦੇਂਦਾ ਚਾਂਦਨੀ;
'ਦਿੱਸੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਸ ਵਿਚ ਐਕੂਰਾਂ ੧੭੦

'ਜਿੱਕੁਰ ਬੂਹਾ ਹੋਇ ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ ਦਾ;
'ਪਰ ਛੁਹਿਆਂ ਨ ਛੋਹ ਨਿੱਗਰ ਜਾਪਦੀ।
'ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਫੇਰ ਇਹ ਸੀ ਅੰਦਰੋਂ,
'ਫਿਰ ਤਾਂ ਦਿੱਸਿਆ ਐਉਂ ਮੰਦਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ।
'ਬੂਹਾ ਖਲ੍ਹਾ ਦੇਖ ਅੰਦਰ ਮੈਂ ਵੜੀ
'ਜਿੱਥੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਿੱਖਾ ਬਿੱਜ ਤੋਂ,
'ਸੀਤਲ, ਚਿੱਟਾ ਸਾਫ, ਵਾਂਙੂ ਦੁੱਧ ਸੀ;
'ਫਰਸ਼ ਸੁ ਪਾਰੇ ਵਾਂਙ ਕੰਧਾਂ ਛੱਤ ਸੇ।
'ਮਾਨੋਂ ਕਰਕੇ ਕੈਦ ਬਿਜਲੀ ਹੈ ਕਿਸੇ
'ਘੋਲ ਕਲੀ ਦੇ ਵਾਙ ਏਥੇ ਫੇਰਿਆ ੧੮੦

'ਪੋਚਾ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰੇ।
'ਡਿੱਠੇ ਫੇਰ ਮਨੁਖ ਏਥੇ ਤੀਵੀਆਂ,
'ਦੇਹੀਆਂ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਦਿੱਸਣ ਐਕੁਰਾਂ
'ਮਾਨੋਂ ਸੱਚੇ ਪਾਇ 'ਚਾਨਣ' ਢਾਲਿਆ,
'ਹਥ ਫੇਰੋ ਬਿਨ ਰੋਕ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਦੀ
'ਲੰਘ ਹੋਂਵਦਾ ਪਾਰ ਬਿਨ ਅਟਕਾਉ ਦੇ।
'ਨੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਝਾਰ ਝਰਨੇ ਵਾਕਰੇ
'ਡਿਗਦਾ ਦਿੱਸੇ ਐਉਂ ਚਾਨਣ ਵੱਗਦਾ,
'ਜਾਂ ਜਿਉਂ ਪਏ ਫੁਹਾਰ ਕਿਸੇ ਫੁਹਾਰਿਓਂ,
'ਜਾਂ ਹੋਵੇ ਜਿਉਂ ਚੰਦ –ਦੁਾਲੇ ਚਾਂਦਨੀ ੧੯੦

'ਖ਼ਬਰੇ ਸੀ ਏ ਨੂਰ ਕਿਹੜੀ ਭਾਂਤ ਦਾ
'ਪਰਛਾਵੇਂ ਨਾ ਮੂਲ ਦਿੱਸਣ ਪੈ ਰਹੇ।
'ਸੂਰਜ ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਏਥੇ ਸਨ ਨਹੀਂ
'ਫਿਰ ਅਚਰਜ ਸੀ ਏਹ ਸਾਰੇ ਚਾਨਣਾ,–
'ਐਸ਼ਾ ਚਾਨਣ ਏਸ਼ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ।

'ਫਿਰ ਦੇਖਾਂ ਮੈਂ ਕੀਹ ਲਗਾ ਦਿਵਾਨ ਹੈ;
'ਸੰਗਤ ਜੁੜੀ ਅਪਾਰ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾ।
'ਬਾਲਕ ਬੁੱਢਾ ਕੋਈ ਦਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਨਾ,
'ਸੱਭੇ ਭਾਸਣ ਜ੍ਵਾਨ ਚਿਹਰੇ ਸੋਉ ਸੇ;
'ਸੁੰਦਰ ਸੀਤਲ ਸ਼ਾਂਤਿ ਵਸਦੀ ਚੇਹ੍ਰਿਓਂ ੨੦੦

'ਪਲ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਕੰਨ ਸੁਣਦੇ ਸ ਸੁਰਾਂ,
'ਐਸਾ ਹੋਵੇ ਰਾਗ ਸੁਣਿਆਂ ਨ ਕਦੇ;
'ਨਾ ਵਾਜਾ ਨਾ ਸਾਜ਼, ਤਬਲਾ, ਕੈਂਸੀਆਂ
'ਪਰ ਸੁਰ ਆਵੇ ਸਾਫ ਜੀ ਰਸ ਦੇਵਣੀ,
'ਇਹ ਸੀ ਅਜਬ ਅਲਾਪ ਪਹਿਲੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।
'ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਫੇਰ ਦਿੱਸੀ ਗਾਂਵਦੀ,
'ਗਾਉਂ ਰਹੀ ਸੀ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਹਾਵਣਾ,
'ਸ਼ਬਦ[1] ਪਿਆਰਾ ਓਹ ਇਹ ਸੀ ਭੈਣ ਜੀ :—

ਪਰਤਿਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਵਨ ਗੁਨ ਗਨੀ ॥
ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਬਹੁਤਰੰਗ ਸਰਬ ਕੋ ਧਨੀ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਿਕ ਗਿਆਨ ਅਨਿਕ ਧਿਆਨ
ਅਨਿਕ ਜਾਪ ਜਾਪ ਤਾਪ ॥ ਅਨਿਕ ਗੁਨਿਤ ਧੁਨਿਤ
ਲਲਿਤ ਅਨਿਕ ਧਾਰ ਮੁਨਿ ॥ ੧ ॥ ਅਨਿਕ ਨਾਦ
ਅਨਿਕ ਬਾਜ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਅਨਿਕ ਸ੍ਵਾਦ ਅਨਿਕ
ਦੋਖ ਅਨਿਕ ਰੋਗ ਮਿਟਹਿ ਜਸ ਸੁਨੀ ॥ ਨਾਨਕ
ਸੇਵ ਅਪਾਰ ਦੇਵ ਤਟਹ ਖਟਹ ਬਰਤ ਪੂਜਾ ਗਵਨ
ਭਵਨ ਜਾਤ੍ਰ ਕਰਨ ਸਗਲ ਫਲ ਪੁਨੀ ॥ ੨ ॥

'ਫਿਰ ਮੈਂ ਨੈਣ ਪਸਾਰ ਵਾਹਵਾ! ਦੇਖਿਆ
'ਬੈਠੇ ਕੰਤ ਸੁਜਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੜੇ, ੨੧੦

'ਮਾਨੋਂ ਦੇਣ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਨ ਮਨ ਠਾਰਵਾਂ।
'ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਨੈਣ ਦਰਸ਼ਨ ਜਾ ਖੁਭੇ:
'ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਲੱਗੀ ਬੌਤ੍ਰ ਸੀ
'ਮਾਰੂ ਥਲ ਦੇ ਵਾਂਙ, ਪੀਵਣ ਅੱਖੀਆਂ,–
'ਇੱਕੋ ਸਾਹੀ ਡੀਕ ਲਾਕੇ ਪੀਂਦਿਆਂ।
'ਤ੍ਰੇਹ ਨ ਮੱਠੀ ਹੋਇ, ਵਧਦੀ ਪੀਂਦਿਆਂ।
'ਪਜਾਸੇ ਨੈਣਾਂ ਹੋਰ ਕਰੀ ਬਿਅੱਦਬੀ;
'ਦਿੱਤਾ ਨਿਵਣ ਨ ਸੀਸ, ਮਾਨੋਂ ਆਖਦੇ :—
'ਜਦੋਂ ਨਿਵੇਂਗਾ ਸੀਸ, –ਉਹਲਾ ਆਪਣਾ–
'ਦਰਸ਼ਨ ਅਸਾਂ ਵਿਚਾਲ ਵਿਥ ਆਜਾਇਗੀ; ੨੨੦

'ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਨ ਤਾਬ ਝੱਲਣ ਵਿੱਥ ਦੀ।
'ਇਕਟਕ ਇਕਚਿਤ ਲਾਇ ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਗ ਮੈਂ
'ਰਹੀ ਦੇਖਦੀ ਕੰਤ ਪੁਤਲੀ ਬਨ੍ਹ ਕੇ।
'ਚਿਤ ਵਿਚ ਆਵੇ ਚਾਉ ਅੱਗੇ ਜਾਇਕੇ
'ਦਿਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇ ਮੈਂ:
'ਪਾੜ ਕਲੇਜਾ ਹਾਇ! ਰੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
'ਰੋ ਰੋ ਚਰਨਾਂ ਧੋਇ! ਹਿ੍ਦਾ ਪੰਘਾਰਕੇ

---

[1] ਇਹ ਸਬਦ ਤੇ: ਮ: ੫ ਵਿਚ ਹੈ, ਪੜਤਾਲ ਘਰੁ ੩ ਹੈ

‘ਸਾਰਾ ਦੇਵਾਂ ਡੋਲ੍ਹ ਅੱਗੇ ਕੰਤ ਦੇ,
‘ਦਿਲ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਇ ਜਾਉਂ ਸਮਾਇ ਮੈਂ
‘ਏਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾ ਵਿੱਚ ਵਾਂਙ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ। ੨੩੦

‘ਪਰ ਏ ਪਜਾਸੇ ਨੈਣ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹੋੜਦੇ,
‘ਕਹਿਣ ਬਿਅਦਬੀ ਏਹ ਵੱਡੀ ਹੋਇਗੀ:
‘ਦਰਸ਼ਨ-ਆਗਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇਵਲ ਦੇਂਵਦਾ;
‘ਕੀਤਾ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਹ ਬੀ ਜਾਇ ਨਾ
‘ਹੱਥੋਂ ਖੁਸ ਸੁ ਦਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲੜੀ।
‘ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਏ ਪੰਦ ਸੁਣ ਸੁਣ ਮੈਂ ਰੁਕਾਂ;
‘ਪਰ ਮੈਂ ਬੰਨ੍ਹ ਨਜ਼ੀਰ ਸਾਈਂ ਦੇਖਦੀ।
‘ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਔਖ ਡਾਢਾ ਪੈ ਗਿਆ,–
‘ਅੰਗ ਅੰਗਾ ਦੀ ਫੁੱਟ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ,
‘ਚਾਹੁਣ ਨੈਣ ਦਿਦਾਰ ਹੋਵੇ ਕੰਤ ਦਾ: ੨੪੦

‘ਮੱਥਾ ਚਾਹੇ ਨੀਉਂ ਪਰਸਾਂ ਪੈਰ ਮੈਂ,
‘ਕੰਨ ਚਾਹੁਣ ਸੁਣ ਲੈਣ ਸੁਾਮੀ ਸਿੱਖਿਆ,
‘ਛਾਤੀ ਚਾਹੇ ਰੱਜ ਲਾਵਾਂ ਪੈਰ ਮੈਂ,
‘ਸੀਨੇ ਨਾਲ, ਪਿਆਰ ਘੁਟ ਘੁਟ ਕੇ ਕਰਾਂ,
‘ਹੱਥ ਚਾਹੁਣ ਕੁਝ ਸੇਵ ਕਰ ਏ ਕੰਤ ਦੀ;
‘ਚਰਨ ਪਰਸ ਇਕ ਵਾਰ ਹੋਇ ਸਕਾਰਥੇ;
‘ਪੈਰ ਚਾਹੁਣ ਮਾਲੂਮ ਰਸਤਾ ਹੋ ਪਵੇ,
‘ਸਾਈਂ ਸੰਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰੀਏ ਨਿੱਤ ਹੀ,
‘ਚਲੀਏ ਉਸਦੇ ਦੇਸ ਤੁਰ ਤੁਰ ਜਾਵੀਏ।
‘ਇੱਕੁਰ ਹਰ ਇਕ ਅੰਗ ਸੁਾਰਥਲ ਗਿਆ, ੨੫੦

‘ਆਪਣੀ ਅਪਣੀ ਚਾਹ ਚਾਹੇ ਪੂਰਨੀ।
‘ਪਰ ਏ ਚੰਚਲ ਨੈਣ ਤਿੱਖੇ ਸੱਭ ਤੋਂ
‘ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਜਾਣ ਨਾ।
‘ਸਭਨਾਂ ਅੰਗਾ ਹੋੜ ਲੱਗੇ ਆਪ ਏ
‘ਚੋਗ ਦਰਸ ਦੀ ਖਾਣ, ਦਰਸ਼ਨ ਪੀਣ ਨੂੰ,
‘ਪੰਛੀ ਡਾਢੇ ਵਾਙ ਆਪਾ ਪਾਲਦੇ।
‘ਕੀ ਕੁਝ ਆਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਲ ਦੇ ਹਾਲ ਮੈਂ,
‘ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਨੈਣਾਂ ਰਾਹ ਤੋਂ
‘ਦਿਲ ਤੇ ਹੋਈ ਔਤਿ ਮਜਤਤਾ ਏ ਗਿਆ,
‘ਗਿਆ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ, ਮੈਂ ਬੀ ਭੁੱਲੀਆਂ, ੨੬੦

‘—ਮੋਹਿਤ ਹੋਏ ਨੈਣ, ਠੱਗੀ ਮੈਂ ਗਈ।
‘ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਕੰਤ ਭੁੱਲੇ ਮੂਲ ਨਾ
‘ਕਰਕੇ ਮਿਹਰ ਅਪਾਰ ਉੱਠੇ ਆਸਣੋਂ,
ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਆਇ ਫੜਿਆ ਹੱਥ ਤੋਂ,
‘ਲੱਗੇ ਖਿੱਚ ਉਠਾਣ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ;
‘ਮੈਂ ਵਿਚ ਰਹੀ ਨ ਤਾਬ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਰਤ ਹੀ
‘ਡਿੱਗੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ, -ਅਦਬ ਪਰੇਰਿਆ
‘ਪਰ ਤਿਸ ਦਇਆ ਸਰੂਪ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀਏ
‘ਬਦੋ ਬਦੀ ਚਕ ਫੇਰ, ਦੇਇ ਦਿਲਾਸੜੇ
‘ਮੂੰਹ ਭੋਂ ਕੁੱਝ ਅਸੀਸ ਆਖੀ ਸੋਹਿਣੀ, ੨੭੦

‘ਸਮਝ ਨ ਆਏ ਵਾਕ, ਮੈਂ ਬਿਸਮਾਦ ਸਾਂ।
‘‘ਪਰੀਮੈਨ’ ਇਕ ਵਾਕ; ਚੇਤੇ ਰ੍ਹੈ ਗਿਆ:

‘ਹੋਰ ਗਿਆ ਸਭ ਭੁੱਲ ਉਸ ਛਿਨ ਦਾ ਕਿਹਾ।
‘ਫਿਰ ਕੁਝ ਪਲ ਦੇ ਬਾਦ ਬੋਲੇ ਕੰਤ ਜੀ,
‘ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੇ ਕਿੰਵ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ
‘ਸਮਝ ਪੈ ਗਏ ਵਾਕ ਚੇਤੇ ਰ੍ਹੈ ਗਏ—
‘ ‘ਇਹ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਲੋਕ ਜਿੱਥੇ ਰਸੀਅੜੇ
‘‘ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਅਪਾਰ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਦਾ,
‘‘ਕਦੀ ਕਦੀ ਏ ਸੱਦ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਤੋਂ
‘‘ਖਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਾਰ ਮੈਨੂੰ ਲਯਾਵਦੇ। ੨੮੦

‘‘ਏ ਸਭ ਦਿੱਵਯ ਸਰੂਪ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
‘‘ਕਰਦੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ:
‘ਸਿਖ ਲੈ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਏਥੇ ਸਿੱਖਿਆ।
‘‘ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਬਖਸ਼ੇ ਰੱਬ ਹੈ
‘‘ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੋਈ ਹੋਂਵਦਾ।’
‘ਇਉਂ ਕਹਿ ਹੋ ਗਜੇ ਚੁੱਪ ਬੁੱਤ ਜਜੋਂ ਹੋਂਵਦਾ
‘ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਚਕੋਰ ਦਰਸ਼ਨ-ਚੰਦ ਤੇ
‘ਮਸਤੇ ਹੱਦੋਂ ਲੰਘ, ਛੱਪਰ ਢੇ ਪਏ।
‘ਮਿਟਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ
‘ਉਲਟ ਰਿਹਾ ਸਭ ਖੇਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਕਰੇ, ੨੯੦

‘ਧਰਤੀ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਥਾਂਵੇ ਆ ਗਏ:
‘ਮੈਂ ਫਿਰ ਉੱਤੋਂ ਡਿੱਗ ਹੇਠਾਂ ਆ ਪਈ।
‘ਡਿੱਗੀ ਚਾਣ ਅਚੱਕ ਸਟ ਏ ਖਾਇਕੇ
‘ਮੇਰੀ ਖੁੱਲੀ ਜਾਗ, ਪਰ ਕੰਨ ਗੂੰਜਦੇ:
‘‘ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ’ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਖਦੇ;
‘‘ਸਿਖ ਲੈ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਏਥੋਂ ਸਿੱਖਿਆ’,
‘‘ਪਰੀ ਮੈਲ੍ਹ’ ਏ ਵਾਕ ਕੰਨੀਂ ਗੂੰਜਦੇ।
‘ਰਾਤ ਗਈ ਸੀ ਬੀਤ ਪਿਛਲਾ ਪੈਰ੍ਹ ਸੀ,
‘ਮੰਦ ਮੰਦ ਸੀ ਪੌਣ ਪੱਖੇ ਝੋਲਦੀ:
‘ਨਰਮ ਹੁਈ ਸੀ ਦੇਹ ਨਿਰਬਲ ਜਾਪਦੀ। ੩੦੦

‘ਮਾਨੋਂ ਆਤਮ-ਜੀਵ ਦੋਹੋਂ ਅੱਡ ਹੋ
‘ਰਿਹਾ ਮਾਣਦਾ ਸੈਲ ਹੁਣ ਫਿਰ ਆਇਕੇ
‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਢੱਗੇ ਵਾਂਙ ਦੇਹੀ ਗੱਡ ਨੂੰ
‘ਚੁਕਣੋਂ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਂਵਦਾ।
‘ਹੱਥ ਹਿਲਾਵਾਂ ਪੈਰ ਹਿੱਲਣ ਨਾ ਰੱਤੀ;
‘ਸੱਤਾ ਆਤਮਾ ਨਾਹਿੰ ਮਾਨੋਂ ਦੇਂਵਦਾ।
‘ਇੱਕੁਰ ਪਈ ਨਿਢਾਲ ਪਰ, ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੇ
‘ਬੀਤ ਗਈ ਜੋ ਰਾਤ ਬਾਕੀ ਸੀ ਰਹੀ।
‘ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ ਕੋਇ ਸੀ ਲਟਕੰਦੜਾ
‘ਮੇਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਵਾਂਙ ਤਾਰਾ ਢੈ ਗਿਆ। ੩੧੦

‘ਦੂਰੋਂ ਆਈ ਵਾਜ ਪਯਾਰੀ ਜੰਗਲੋਂ-
‘ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੰਘ ਕੋ
‘ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚਾਲ ਗਾਵੇ ਸੋਹਿਣਾ।
‘ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੌਣ, ਕਿਉਂ ਸੀ ਗਾ ਰਿਹਾ!
‘ਪਈ ਉਥਾਉਂ, ਨਿਢਾਲ ਉੱਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
‘ਸੁਣਿਆਂ ਮੈਂ ਚਿਤਲਾਇ, ਓ ਏ ਵਾਕ ਸੀ :—

ਗੁਨੁ ਅਵਗੁਨੁ ਮੇਰੋ ਕਛੁ ਨ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ਨਹ ਦੇਖਿਓ ਰੂਪ ਰੰਗ ਸੀਗਾਰੋ ॥ ਚਜ ਅਚਾਰ ਕਿਛੁ ਬਿਧਿ ਜਾਨੀ ॥ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਪ੍ਰਿਅ ਸੇਜੈ ਆਨੀ ॥ ੧ ॥ ਸੁਨਿਬੋ ਸਖੀ ਕੰਤਿ ਹਮਾਰੋ ਕੀਅਲੋ ਖਸਮਾਨਾ ॥ ਕਰੁ ਮਸਤਕਿ ਧਾਰਿ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਅਪਨਾ ਕਿਆ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਲੋਕੁ ਅਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਹਾਗੁ ਹਮਾਰੋ ਅਬ ਹੁਣਿ ਸੋਹਿਓ ॥ ਕੰਤੁ ਮਿਲਿਓ ਮੇਰੋ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਜੋਹਿਓ ॥ ਆਂਗਨਿ ਮੇਰੈ ਸੋਭਾ ਚੰਦ ॥ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਅਨੰਦ ॥ ੨ ॥ ਬਸਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ ਰੰਗਿ ਚਲੂਲ ॥ ਸਗਲ ਆਭਰਣ ਸੋਭਾ ਕੰਠਿ ਫੂਲ। ਪ੍ਰਿਅ ਪੇਖੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਪਾਏ ਸਗਲ ਨਿਧਾਨ ॥ ਦੁਸਟ ਦੂਤ ਕੀ ਚੂਕੀ ਕਾਨਿ ॥ ੩ ॥ ਸਦ ਖੁਸ਼ੀਆ ਸਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣੇ ॥ ਨਉਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਪਿਰਹਿ ਸੀਗਾਰੀ ॥ ਥਿਰ ਸੋਹਾਗਨਿ ਸਗਿ ਭਤਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥[1]

———

੧੫. ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਉੱਦੜ ਪੈੜੇ

ਰਾਜ ਕੌਰ ਕੁਝ ਠੈਰੂ ਫਿਰ ਇਉਂ ਬੋਲਦੀ : —
'ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਏਹ ਜਦ ਹੋ ਮੁੱਕਿਆ,
'ਰਾਤ ਗਈ ਸਭ ਬੀਤ ਤਾਰੇ ਬੀ ਛਿਪੇ,
'ਪੰਛੀ ਚੋਹ-ਚੁਹਾਇ ਕਰਨੇ ਲਗ ਪੇ,
'ਤਦ ਅੱਖਾਂ ਮੈਂ ਖੋਲ੍ਹ ਡਿੱਠੀ ਰਾਧਕਾਂ
'ਬੈਠੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂਘਦੀ।
'ਜਾਗਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸਾਰ ਇਸਨੂੰ ਆਖ਼ਿਆ:
' 'ਚਲ ਰਾਧਾਂ ਉੱਠ ਚੱਲ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਨੂੰ।'
'ਏ ਨਾ ਮੰਨੇ ਮੂਲ ਆਖੇ, 'ਭੌ ਬੜਾ
' 'ਉੱਥੇ ਜਾਂਦਯਾਂ ਆਇ, ਜਾਣਾ ਮੌਤ ਹੈ।' ੧੦

'ਇਸਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼, ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਏ
'ਫੈਲ ਰਹੀ ਸੀ ਗੱਲ: ਵਸਦੀ ਹੈ ਪਰੀ,
'ਉਸ ਉਚੇ ਹੈ ਮੈਲੁ ਪਰਬਤ ਚੋਟੀਏ,
'ਜੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਮਾਰ ਓਥੇ ਰੱਖਦੀ।'
'ਪਰੀ' ਕਹਿਣ ਡਰ ਖਾਣ ! ਹੈ ਅੰਧੇਰ ਏ।
'ਪਰੀ ਨ ਦੇਵੇ ਦੁੱਖ, ਕਵੀ ਨ ਆਖਦੇ,
'ਆਖਣ: ਡੈਣਾਂ, ਭੂਤ, ਹਨ ਦੁਖ ਦੇਵਣੇ।
'ਪਰੀਮਹਲ' ਇਸ ਆਖ ਡਰਦੇ ਲੋਕ ਹੈਂ !
'ਡਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਦੂਰ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵੜੇ,
'ਪਰ ਇਸ ਭ੍ਰਮ ਦਾ ਸੁੱਖ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੈ ਰਿਹਾ, —੨੦

'ਬਣੀ ਰਹੀ ਏਕਾਂਤ —ਸਦਾ ਇਕਾਂਤ ਹੈ,
'ਕੋਇ ਨ ਦੇਵੇ ਦੁੱਖ ਏਥੇ ਆਇਕੇ।
'ਇਕ ਮੇਰਾ ਡਰ ਦੂਰ ਰਤਾ ਕੁ ਹੋਇਆ:
'ਦਿੱਤਾ ਆਣ ਕਲੇਸ਼ ਮਹੀਓਂ ਅੱਜ ਹੈ।
'ਪਰ ਮੇਰੇ ਨ ਵੱਸ ਆਗਜਾ ਕੰਤ ਦੀ
'ਬਣਕੇ ਆਗੂ ਰਾਹ ਏਥੇ ਲੈ ਅਈ
'—ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੰਤ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਹੈ—'
'ਸਣ ਏ ਸਭ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬੋਲੀ ਸੰਤਣੀ :—
'ਵਾਹ ਪਜਾਰੀ ਤੂੰ, ਵਾਹ ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਹੈ !
'ਵਾਹਵਾ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਵਾਹਵਾ ਭਾਗ ਹੈ', ੩੦

'ਵਾਹਵਾ ਤੇਰਾ ਧਯਾਨ ! ਲੱਗਾ ਕੰਤ ਤੇ।
'ਜਿਸਦੇ ਲਾਕੇ ਖੰਭ ਲਏਂ ਉਡਾਰੀਆਂ।
'ਦੇਖੇਂ ਜਾਇ ਸਰੂਪ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦਾ।
'ਧਰਮ ਪਤਿੱਬ੍ਰਤ ਧੰਨ, ਤੂੰ ਹੈ ਪਾਲਿਆ।
' 'ਸਤੀ' ਕਹਿਣ ਹੈ ਜੋਗ ਤੈਨੂੰ ਪਜਾਰੀਏ !
'ਸਤੀ ਮੁਏ ਪਿਰ ਨਾਲ ਮਰਦੀ ਆਪ ਹੈ;
'ਤੂੰ ਅਪਣੇ ਸਤ ਨਾਲ ਰਖਿਆ ਜੀਉਂਦਾ
'—ਸਦਾ ਜੀਂਵਦਾ—ਕੰਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ
'ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਓਹ ਮਰ ਹੁਣ ਹੈ ਗਿਆ।
'ਲੀਤਾ ਦਰਸ ਨਿਹਾਲ ਤੂੰ ਨਿਜ ਕੰਤ ਦਾ ੪੦

'ਆਤਮ ਦਰਸ ਅਪਾਰ— ਜੋ ਨਾ ਹ ਸਕੇ,
'ਤੂੰ ਡਿਠਾ ਕਈ ਵਾਰ, ਤੂੰ ਹੈਂ ਸੰਤਣੀ।
'ਸਤੀ ਹੁਈ ਤੂੰ ਠੀਕ ਰੱਖਯਾ ਹੈ ਜਿਨੇਂ
'ਜੀਉਂਦਾ ਅਪਨੇ ਨਾਲ ਅਪਨਾ ਕੰਤ ਹੈ:
'ਓਹ ਮਰਦੇ ਜਲ ਅੱਗ ਦੋਵੇਂ ਦੰਪਤੀ,
'ਤੁਸੀਂ ਦੁਏ ਸਦ ਜੀਵ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ।
'ਉਹ ਜਲ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲ ਧੋਖੇ ਮੇਲ ਦੇ,
'ਤੂੰ ਧੋਖੇ ਨੂੰ ਮੇਟ ਰਖਿਆ ਜੀਂਵਦਾ
'ਪਰਦਾ ਮੌਤ ਉਘੇੜ ਡਿੱਠਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
' 'ਕਾਲ' 'ਵਿਥ' ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਆਪ ਤੈਂ; ੫੦

'ਯਾਦ, ਧਯਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੀਓਂ ਤੂੰ ਮਿਲੀ।
'ਸੱਚੀ ਕੰਤ-ਸਮਾਲ ਸ਼ੀਲ ਸੰਤੋਖ ਦੀ
'ਪਾਕੇ ਪੀਡੀ ਗੰਢ ਵਿਛੜੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ
' 'ਸਤੀ' ਕਹਿਣ ਤੁਹਿ ਜੋਗ ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੇ।
'ਤੇਰਾ ਅਚਰਜ ਪਯਾਰ ਜਗ ਵਿਚ ਪਯਾਰੀਏ !
'ਵਿਛੁੜਨ ਦਿੱਤਾ ਨਾਹਿ ਵਿਛੁੜੇ ਪਯਾਰੂਏ।
' ''ਸੱਚਾ ਆਸ਼ਿਕ' ਤੁੱਧ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਬਣੇ।'
ਰਾਣੀ ਬੋਲੀ ਫੇਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਕੇ :—
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਅਧਮ ਅਜਾਣ ਬੌਰ੍ਹ ਨਿਮਾਣੀਆਂ;
'ਇਹ ਸਭ ਕੰਤ-ਪ੍ਰਤਾਪ, ਉਸ ਦੀ ਹੈ ਦਯਾ। ੬੦

'ਕਲਗਯਾਂ ਵਾਲਾ ਆਪ ਅੰਦਰ ਓਸਦੇ
'ਬੈਠਾ, ਜਿਤ੍ਰੇਂ ਤਸਵੀਰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਹੋਂਵਦੀ;
'ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗਯਾ ਕੰਤ ਸੀ—,
'ਜੋਧਾ, ਸੰਤ, ਸੁਜਾਨ, ਅਕਲਾਂ ਕੋਟ ਓ
'ਪੰਡਤ, ਕਵੀ, ਸੁਦੇਸ ਰੱਖਯਕ ਰਾਜ ਦਾ;
'ਪੰਥੋਂ ਸੀ ਕੁਰਬਾਨ ਹਰਦਮ ਜਾਂਵਦਾ :
'ਹੋਕੇ ਰਾਣਾ ਆਪ ਸਦਾ ਨਿਵਾਜਦਾ
'ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਸਿੱਖ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ।

---

[1]ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ਦਾ ਹੈ।

'ਪੁਜਾਰੀ ਦਯਾ-ਸਰੂਪ ! ਖਾ ਨ ਭੁਲੇਖੜਾ,
'ਜਿਸਨੇ ਰਖਿਆ ਖਿੱਚ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ੭੦

'ਇਹ ਸਭ ਉਸਦੀ ਦਾਤ ਜਿਸ ਲੜ ਲਾ ਲਈ
'ਮੈਂ ਤੁਲ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਿਛੋੜੀ ਫੇਰ ਨਾ,
'ਉਸਦੇ ਗਾਵੇਂ ਗੀਤ ਕਰੇ ਸਲਾਹੁਤਾਂ
' "ਬਾਂਹ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ' ਹੈ ਜੁ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ ।'
'ਰਾਧਾਂ ਬੋਲੀ ਫੇਰ ਦੋ ਹਥ ਜੋੜਕੇ :
'ਤੇਰੇ ਦਹਨ ਗੁਲਾਬ, ਮੇਰੀ ਸ੍ਵਾਮਣੀ !
'ਬਖਸ਼ੀਂ ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਟੁੱਕਾਂ ਬਾਤ ਜੋ ।
'ਏਥੇ ਹੈ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਲੱਗੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
'ਉੱਚਾ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਝਿਕਲੀ ਧਾਰ ਤੋਂ;
'ਧਰਮ ਕਾਰਣੇ ਏਹ ਉੱਚਾਂ ਫੇਰ ਹੈ: ੮੦

'ਧਰਤੀ ਲਾਗੇ ਪੌਣ ਭਾਰੀ ਹੋਂਵਦੀ
'ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉੱਪਰ ਜਾਉ ਹੌਲੀ ਹੋਂਵਦੀ —
'ਮਾੜੀ ਹੋ ਨ ਹਵਾੜ, ਮਾੜੀ ਗੰਧ ਨਾ,
'ਸੁਥਰੀ, ਮੈਲੋਂ ਸਾਫ, ਹਲਕੀ, ਸੀਤਲੰ
'ਹੋਵੇ ਏਥੇ ਪੌਣ ਨਿਰੀ ਅਰੋਗਤਾ ।
'ਤਿੱਕੁਰ ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਵਾਲਾ ਥਾਉਂ ਜੋ
'ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਉੱਚਾ ਢੇਰ ਹੈ,
'ਝਗੜੇ ਝਾਂਜਨੋਂ ਸਾਫ, ਸੁਥਰਾ ਹੌਲਿਓਂ,
'ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਏਹ ਹੌਲਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
'ਆਤਮ-ਕੁਸ਼ਲ, ਅਨੰਦ ਏਥੇ ਵੱਸਦੇ, ੯੦

'ਹੈ ਇਹ ਥਾਂ ਅਕਸੀਰ, ਰੂਹ-ਅਕਸੀਰ ਹੈ ।
'ਇੱਥੇ ਆਕੇ ਆਧ ਪਿੱਛਾ ਭੁੱਲਿਆ
'ਭੁੱਲਣ ਹੀ ਹੈ ਜੋਗ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਹੈ ।
'ਪਰ ਮਾਂ ਰੋਂਦੀ ਹੋਗ ਵਣ ਵਣ ਭਾਲਦੀ
'ਲਿੱਲਾਂ ਦੇ ਦੀ ਮੈਲੁ ਜਾਗਾ ਢੂੰਡਦੀ ।
'ਤੜਥਲ ਮਚਿਆ ਹੋਗੁ ਨਗਰੀ ਸਾਰੜੀ;
'ਪਤ ਪਤ ਭਾਜੜਾ ਹੋਗੁ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ।
ਤੂੰ ਗੁੱਡੀ ਦੇ ਵਾਂਙ ਚੜ੍ਹੀਓਂ ਉੱਪਰੇ,
'ਪਹੁੰਚੀ ਉੱਚਾਂ ਉੱਡ ਉਜਲੇਂ ਆ ਘਰੀਂ,
'ਇੱਥੇ ਤੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਜਾਇ ਨ ਝੱਲਿਆ । ੧੦੦

ਪਿੱਛੇ ਖਿੱਚੇ ਕੌਣ ਤੈਨੂੰ ਸੋਹਣੀਏ !
'ਡਾਢਾ ਜਿਗਰਾ ਧਾਰ ਹਿੰਮਤ ਬੰਨ੍ਹਕੇ
'ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਐਨੀ ਬਾਤ ਕਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਡਰਾਂ,
'ਬਿਨਤੀ ਕਰ ਪਰਵਾਨ, ਹੇਠਾਂ ਚੱਲੀਏ ।
'ਦੇਖ ਪਿਛਾਹ ਤੱਕ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਨੂੰ,
'ਕੱਟੀ ਗੁੱਡੀ ਵਾਂਙ ਡਿਗਦਾ ਜਾਂਵਦਾ;
'ਛੇਤੀ ਹੀ ਲੁਕ ਜਾਇ ਰਾਹ ਭੁਲਾਵਸੀ;
'ਰਾਹੀ ਮਜਲ ਨ ਪਹੁੰਚ ਜੋੜੇ, ਹੈਂ ਗਏ;
'ਰਹੇ 'ਧਵਾਣੇ ਰਾਹ ਸੋ ਘਬਰਾਣਗੇ ।
'ਭੈ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹਨੇਰ ਫਿਰ ਛਾ ਜਾਇਗਾ ੧੧੦

'ਲੱਕੜਬੱਗੇ, ਸ਼ੇਰ, ਚੀਤੇ ਜੰਗਲੀਂ
'ਫਿਰਸਨ ਢੇਰ ਬਘਜਾੜ ਖਾਜੇ ਭਾਲਦੇ ।
'ਉੱਲੂ ਬੋਲੂ ਫੇਰ ਬੋਲੀ ਸੈਂਮੁਈਂ
'ਜਾਇ ਕਲੇਜਾ ਬੈਠ ਸੁਣਕੇ ਵਾਜ ਓ
'ਚੁੱਪ ਧਾਰਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਸਿਰ ਤੇ ਘੁੰਮਸੀ !
'ਰਸਤਾ ਦਿਉ ਨ ਰਾਹ ਠੇਡੇ ਲਾਇਗਾ,—
'ਅੱਖਾਂ ਭੁਲ ਭੁਲ ਜਾਣ ਥਹੁ ਤੋਂ ਹਾਰੀਆਂ ।
'ਸਿਰ ਤਲਵਾਯਾ ਏਹ ਪਰਬਤ ਗਾਖੜਾ,
'ਰਸਤਾ ਨਾ ਪਗਡੰਡਿ; ਸੈਲਾਂ ਪੱਥਰਾਂ
'ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਘੇਰ ਕੀਤਾ ਔਖੜਾ ੧੨੦

'ਉਤਰਾਈ ਦਾ ਰਾਹ ਕਰੜਾ ਬੌੜ੍ਹ ਹੀ ।
'ਸੂਰਜ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ
'ਰਾਤ ਆਈ ਨੂੰ ਦੇਖ ਚਲਿਆ ਹੇਠ ਨੂੰ ।
'ਵਧ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਮੁਥਾਜ ਚਾਨਣ ਦੇ ਸਦਾ,
'ਹੇਠਾਂ ਜਾਣਾ ਜੋਗ ਸਾਨੂੰ ਵੱਧ ਹੈ ।
'ਬੱਕਰਿਆਲੇ ਵੇਖ ਅਜਾ ਸਮੇਟ ਕੇ,
'ਅੱਯਾਲੀ ਨੂੰ ਪੇਖ ਭੇਡਾਂ ਸਾਂਭ ਕੇ,
'ਗੁੱਜਰ ਦੇ ਵਲ ਤੱਕ ਗਊਆਂ ਮੇਲ ਕੇ,
'ਮਾਹੀਆਂ ਵੰਨੇ ਝਾਕ ਮਝੀਆਂ ਮੋੜ ਕੇ,
'ਵਾਗੀ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਵੱਗਾਂ ਜੋੜ ਕੇ, ੧੩੦

'ਪੈ ਗਏ ਘਰ ਦੇ ਰਾਹ, ਉਤਰਨ ਹੇਠ ਨੂੰ,
'ਤੂੰ ਕਿਤ ਸੋਚੇਂ ਲੱਗ ਜਾਵਣ ਭੁੱਲੀਓਂ ?
'ਵੱਡੀ ਆਖੀ ਗੱਲ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿੱਕਿਓਂ;
'ਪਰ ਤੂੰ ਲਾਈ ਮੂੰਹ ਤਾਹੀਓਂ ਬੋਲਦੀ:
'ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਬੋਲ ਬਖਸ਼ੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !'
ਸੁਣ ਏ ਤ੍ਰਿੱਖੇ ਬੈਨ ਅਦਬ ਪਰੇਮ ਦੇ
ਲੱਦੇ ਡਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਿੱਖੜਾ ਵਾਲੜੇ
ਲੰਮੇ ਲੈਕੇ ਸਾਹ ਰਾਣੀ ਵੇਖਿਆ
ਗੋਲੀ ਨੂੰ, ਅਖ ਫੇਰ ਨਾਲ ਨਿਰਾਸ ਦੇ
ਕਹਿੰਦੀ; 'ਆਖਣਾ ਸੱਚ ਸਿਰੀ ਕਬੀਰ ਨੇ :—੧੪੦

ਕਬੀਰ ਸਾਧੁ ਕਉ ਮਿਲਨੇ ਜਾਈਐ ਸਾਥਿ ਨ ਲੀਜੈ ਕੋਇ ॥ ਪਾਛੈ ਪਾਉ ਨ ਦੀਜੀਐ ਆਗੈ ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਇ ॥ ੧੧੬ ॥ [ਸ: ਕਬੀਰ

'ਜੋ ਤੂੰ ਆਖਣਾ ਸੱਚ ਰਾਧਾਂ ਪੁਜਾਰੀਏ !
'ਪਰ ਪੋਹੇ ਨਾ ਰੰਚ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ,
'ਸਾਈਂ 'ਸੱਚੇ ਆਪ ਏਥੇ ਭੇਜਿਆ;
'ਮੈਂ ਆਈ ਸਾਂ ਨਾਹਿੰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ:
'ਜਿੱਥੇ ਭੇਜੇ ਓਹ ਸੋ ਬੈਕੁੰਠ ਹੈ ।
'ਸਾਈਂ ਦੇਵੇ ਵਾਸ ਵਿੱਚ [illegible]
'ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਤਯਾਗ ਨਿਕਲਾਂ ਬਾਰੁ ਮੈਂ; —
'ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੱਸ ਕੌਣ ਬਿਅੱਦਬੀ ?
'ਸਾਈਂ ਹੁਕਮੋਂ ਬਾਰੁ ਜੋ ਹੈ ਹੋਵਣਾ
'ਉਹੀ ਨਰਕ ਪੈ ਜਾਣ, ਹੁਕਮ ਬਿਹੂਣ ਹੈ ।' ੧੫੦

ਫੇਰ ਪਰੀ ਵਲ ਤੱਕ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :—
'ਹੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸਤਰੂਪ ! ਕੁਈ ਸੁਣਾ ਦਿਓ
'ਡਾਢੀ ਸੁਹਣੀ ਗੱਲ ਬੀਤੀ ਕੰਤ ਦੀ !'

ਸੁਣਕੇ ਅਚਰਜ ਨਾਲ ਬੋਲੀ ਸੰਤਣੀ:—
'ਰਾਜਕੌਰ ਸੁਣ ਬਾਤ ਪ੍ਰੇਮਣ ਤੂੰ ਬੜੀ,
'ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਬਾਹੇਂ ਸੱਚ ਪੂਰਾ ਸੁੱਛ ਤੂੰ;
'ਪਰ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਤੈਨੂੰ ਜੋਗ ਨਾ।
'ਤੂੰ ਰਾਣੀ ਜਗ-ਸੁਾਮਿ ਤੇਰੀ ਧੌਣ ਤੇ
'ਪਰਜਾ ਵਾਲਾ ਭਾਰ ਸਾਰਾ ਹੈ ਪਿਆ;
'ਹੁੱਸੇ ਜੰਤੂ ਵਾਙ ਇਸ ਤੋਂ ਨੱਸਣਾ, ੧੬੦

'ਤੈਨੂੰ ਬਣਦਾ ਨਾਹਿੰ ਰੱਬ ਪਿਆਰੀਏ!
'ਇਸਦਾ ਕਰ ਨਿਰਬਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਬਾਹਿੰ ਜੇ
'ਤਦ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਜਾਨ ਹੈ ਸੁਖਦਾਇਕੰ,
'ਜੇ ਛਡ ਬੈਠੇਂ ਏਹ ਹੋਕੇ ਬਾਵਲੀ,
'ਵਾਉ ਵਰੋਲੇ ਵਾਂਙ ਘੁੰਮਣ ਵਾਪਰੇ,
' 'ਬਾਵਲ ਪਣਾ ਨ ਪ੍ਰੇਮ' ਏ ਤੂੰ ਜਾਣ ਲੈ।
'ਨਿਰਮਲ ਸੁੱਛ ਪਰੇਮ ਖਿੱਚੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ
'ਪਜਾਰੇ ਵੰਨੇ ਖਿੱਚ ਦੇਵੇ ਉੱਚਤਾ;
'ਕੇਂਦਰ ਸੁਹਣੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚੀ ਰੱਖਦਾ,
'ਦੇਵੇ ਗੁਾਚਣ ਨਾਹਿੰ ਸਗੋਂ ਉਚਾਂਵਦਾ ੧੭੦

'ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ, ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਿਆਂ ਰੱਖਦਾ;
'ਮਲਿਨ ਨ ਬੁੱਧੀ ਹੋਇ, ਇਹ ਬੀ ਜਾਣ ਲੈ।
'ਫੇਰ ਹੋਰ ਇਕ ਗੱਲ ਤੂੰ ਹੈ ਸਜਾਣਨੀ :—
'ਛੱਡ ਦਏਂ ਜੇ ਰਾਜ ਖੂੰਜੇ ਜਾ ਬਹੇਂ,
'ਜੋਗੀ ਜਾਵੇਂ ਹੋਇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਮਾਰ ਕੇ
'ਦਰਗਹ ਨਾਹਿੰ ਕਬੂਲ ਮੂਲੋਂ ਤੂੰ ਪਵੇਂ;
'ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਾਹਿੰ ਨਿਰਬਾਣ ਜੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਰਹੇਂ
'ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੁਮ ਰਸ ਪੀਂਵਦੀ,
'ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜ ਸੇਵਾ ਜਾਣਕੇ
'ਅਪਣੇ ਪਜਾਰੇ ਜੋਗ ਕਰਦੀ ਜੇ ਰਹੇਂ, ੧੮੦

'ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਬੂਲ ਹੋਸੀ ਪਜਾਰੀਏ!
'ਸੋਭਾ ਪਾਵੇਂ ਫੇਰ ਸੱਚੇ ਪਾਸ ਜਾ'।
'ਸੋਭਾ ਨਾ ਦਰਕਾਰ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:
'ਜੋਗ ਨ ਕਰਨਾ ਸਿੱਧ, ਮੁਕਤੀ ਲੋੜ ਨਾ;
'ਚਾਹੁੰ ਨ ਜਾਂ ਬੈਕੁੰਠ, ਸੁਰਗੇ ਪੌਂਚੁ ਜਾਂ,
'ਨਰਕੋਂ ਡਰਦੀ ਨਾਂਹ, ਬਚਣਾ ਨਾ ਚਹਾਂ,
'ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਾਂ;
'ਮਾਤ ਲੋਕ ਪਾਤਾਲ ਜੇ ਵਿਚ ਵਾਸ ਹੋ,
'ਅੱਧ ਅਕਾਸ਼ੇ ਮੱਧ ਟੰਗੀ ਜੇ ਰਹਾਂ;
'ਉਡਦੀ ਫਿਰਾਂ ਹਵਾਇ, ਡੁੱਬਾਂ ਸਾਗਰ, ੧੯੦

'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਪਰਵਾਹ ਕਿਸੇ ਹਿ ਗੱਲ ਦੀ।
'ਸੁਖੋਂ ਸਦਾ ਅਚਾਹ, ਦੁਖੋਂ ਨਾ ਡਰਾਂ;
'ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ 'ਵਸਥਾ ਆਖੀਏ
'ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ ਹਥ ਧੋਇ ਬੇ ਪਰਵਾਹਿ ਹਾਂ।
'ਦੁਖ ਸੁਖ ਜਿੱਥੇ ਹੋਣ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਰਲੇ
'ਦੋਵੇਂ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿ ਕਿਧਰੇ ਹੋਣ ਜੋ
'ਓਥੋਂ ਬੀ ਨਿਰਚਾਹ ਮੈਂ ਬੇਲੋੜੀਆਂ।

'ਕਿਤੇ ਰਵ੍ਹਾਂ, ਕਿਸ ਹਾਲ 'ਵਸਥਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ,
'ਕੰਤ ਨ ਭੁਲੇ ਸੰਤ ਵਿਸਰੇ ਚੇਤਿਓਂ,—
'ਇਹ ਮੇਰਾ ਬੈਕੁੰਠ ਮੁਕਤੀ ਜਾਣਦੀ ੨੦੦

'ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਹੈ ਏਹ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਹੈ।
'ਕੰਤ ਸਵਾਰੀ ਮੀਤ! ਦੱਸ ਉਪਾਉ ਤੂੰ
'ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਵਿਸਰੇ ਨਾਹਿੰ ਮਾਲਕ ਅੰਦਰੋਂ;
'ਬਹਿਕੇ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ
'ਗੁਰੂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਨੇਮ ਏ :—
' 'ਤੇਰੀ ਹਰਦਮ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ;
' 'ਜਦ ਤਕ ਦੇਹੀ ਸਾਸ ਤਦ ਤਕ ਤੇਰੀਆਂ;
' 'ਜਦ ਦੇਹੀ ਨਿਰਸਾਸ ਭੀ ਤਦ ਤੇਰੀਆਂ
' 'ਜਿੱਥੇ ਹੋਵੇ ਵਾਸ ਉਥੇ ਤੇਰੀਆਂ;
' 'ਮੈਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਾ ਵਾਸ ਜਦ ਤੱਕ ਹੀ ਰਹੂ ੨੧੦

' 'ਤੇਰੀ ਹੋਸਾਂ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ;
' 'ਮੈਂ ਸਮਝੂੰ ਜਦ ਤੀਕ ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਜੇ
' 'ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਤੂੰਹੇਂ ਹੋਹਿਗਾ:
' 'ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ ਜਦ ਭੁੱਲ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
' 'ਪਾਲੀਂ ਤਦ ਤੂੰ ਅੰਗ, ਅੰਕ ਸਮਾ ਲਵੀਂ,
' 'ਰੱਖੀਂ ਅਪਣੇ ਨਾਲ 'ਛੋੜੀਂ ਨ ਕਦੇ।'
'ਸੋ ਹੇ ਦਇਆ ਸਰੂਪ! ਦਿਹ-ਉਪਦੇਸ਼ ਓ
'ਐਸੀ ਸਿਖ ਮਤਿ ਦੇਹ ਮੇਰਾ ਨਮ ਏ
'ਨਿਭ ਜਾਵੇ ਸਿਰ ਤੋੜ ਭੰਗ ਨ ਆ ਪਏ।'
'ਸੁਣ ਏ ਡਾਢਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੰਬੀ ਸੰਤਣੀ; ੨੨੦

'ਦੇਹ ਹਿੱਲੀ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਹਿੱਲਿਆ;
'ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਗਜੇ ਹੋਇ, ਕੰਬੀ, ਰੋ ਪਈ।
'ਸਾਤ੍ਵਕ ਹੋ ਗਏ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਤੇ।
ਗਦ ਗਦ ਕੰਠ, ਹਨੇਰ ਛੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ
'ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਲਾਂਵਦਾ।
'ਸੁਣੀ ਨ ਡਿੱਠੀ ਸੀਗ ਪੜ੍ਹੀ ਨ ਮੂਲ ਸੀ
'ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਪਰੇਮ ਉਨ੍ਹ ਅੱਗੇ ਕਦੀ।
'ਹੋ ਬਿਹਬਲ ਹਿਤ ਨਾਲ ਚੱਕਰ ਖਾਇਕੇ।
'ਪਈ ਮੂਰਛਾ ਖਾਇ ਪੈਰੀਂ ਰਾਜ ਦੇ;
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਇਸ ਆਪਣੇ ੨੩੦

'ਮੈਨੂੰ ਲੇਹੁ ਸਮਾਇ, ਦਾਸੀ ਤੇਰੀਆਂ!
'ਤੇਰੀ ਹੋਵਾਂ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ।'
'ਰਾਜਕੌਰ ਬੀ ਆਪ ਉਹ ਕੁਝ ਆਖਦੀ
ਗਈ ਗੁੰਮ ਸੀ ਹੋਇ ਗਦ ਗਦ ਹੋਂਵਦੀ:
ਰਗ ਰਗ ਰੇਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਭਾਵ-ਪਰੇਮ ਨੇ
ਧਾ ਕੀਤਾ ਪਰਵੇਸ਼, ਪ੍ਰੇਮ ਉਛਾਲਿਆ
ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਗਈ ਹੋਇ, ਜਿੱਕੁਰ ਲੂਣ ਦੇ
ਖਾਣੇ ਵਿੱਚ ਜੁ ਚੀਜ਼ ਸਿੱਟੀ ਜਾਂਵਦੀ
ਲੂਣ ਹੁਵੰਦੜੀ ਜਾਇ, ਚੂਨੇ ਵਾਙਰੇ
ਜਿਸਦੇ ਪਰਬਤ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਦੱਬੀਏ ੨੪੦

ਪੱਥਰ ਹੋ ਹੀ ਜਾਇ ਚੂਨੇ ਫੰਦੜਾ।

ਰਾਧਾਂ ਵੇਖੇ ਪਾਸ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਏ
ਹੋ ਹਰਾਨ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਤੱਕੇ ਬਾਰੂ ਨੂੰ,—
ਢੁਬਦਾ ਦੇਖੇ ਸੂਰ, ਢਲਦੀ ਛਾਉਂ ਨੂੰ;
ਪੈਂਡਾ ਕਰੜਾ ਦੇਖ ਵੇਲਾ ਸੋਚਦੀ;
ਰਾਣੀ ਦੇਖੇ ਪ੍ਰੇਮਿ ਵਿਚ ਮਸਤਾਨਿ ਹੈ,
ਪਰੀ ਹੁਈ ਬੇਹੋਸ਼ ਡਿੱਗੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
ਸੋਚੇ ਰਾਧਾਂ, ਤ੍ਰਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਖਾਂਵਦੀ,
ਫਸ ਗਈ ਘੁੰਮਣਘੇਰ ਏ ਅਣਤਾਰੂਣੀ;
ਨਿਕਲ ਨ ਜਾਣੇ ਵੱਲ ਬਾਹਾਂ ਮਾਰਦੀ। ੨੫੦

ਮਾਤਾ ਦਾ ਡਰ ਖਾਇ ਇਸਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ
ਗੁਸੇ ਹੋਊ ਰੱਜ, ਜਦ ਏ ਜਾਣਸੀ
'ਰਾਧਾਂ ਹੈਸੀ ਨਾਲ, ਜਾਂਦੀ ਦੱਸ ਬੀ
'ਗਈ ਨ ਕੁੱਝ ਹਵਾਲ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ।'
ਫਿਰ ਡਰ ਖਾਵੇ ਹੋਰ ਦਿਆਂ ਜਗਾਇ ਜੇ
ਏਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਠ ਧਾਰ, ਹੋਊ ਪਾਪ ਏ
ਮੁੜ ਮਾਤਾ ਦਾ ਤ੍ਰਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਉੱਠਦਾ—
ਮਚਿਆ ਹੋਊ ਸ਼ੋਰ ਧੌਲਰ ਅੰਦਰੇ,
ਲਿੱਲਾਂ ਦੇਂਦੀ ਮਾਉਂ ਰੋਂਦੀ ਹੋਇਗੀ;
ਕੱਖ ਪਲਾਹੀਂ ਹੱਥ ਪਾਇ ਵਿਲੱਕਦੀ। ੨੬੦

ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਏ;—
ਏ ਹੋਵੇਗਾ ਪੁੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਫਾਥੀ ਸੋਚਿ ਸੋਚੋਂ ਨਿੱਕਲੀ
ਦਿੱਤੀ ਟੁੰਬ ਜਗਾਇ ਰਾਣੀ, ਸੰਤਣੀ।
ਦੋਵੇਂ ਉਠਦਜਾਂ ਸਾਰ ਬਿਹਬਲ ਹੋਇਕੇ
ਗਲਮਿਲ ਮਿਲਗਲ ਫੇਰ ਇੱਕੋ ਹੋਈਆਂ;
ਘੁਟ ਘੁਟ ਭਾਵੇ ਜ਼ੋਰ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਚਾਹੁਣ ਦੇਹੀ ਵਿੱਥ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇ ਹਟੇ,
ਰੂਹਾਂ ਹੋ ਇਕ ਜਾਣ ਦੂਈ ਨਾ ਰਹੇ,
ਪਰ ਏ ਦੇਹੀ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੜੇ ੨੭੦

ਰਖਦੀ ਸੁਾਦ ਆਾਰ ਰੂਹਾਂ ਮੇਲ ਦਾ।
ਦੇਹੀ ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਜਦ ਮਿਲ ਸੀ ਰਹੀ,
ਆਤਮ ਆਤਮ ਵਿਚ ਘੁਲਮਿਲ ਸੀ ਰਿਹਾ
ਮੇਲ੍ਹ ਸੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਜਨਕ ਅਨੰਦ ਦਾ,
ਜਿਸ ਨੇ ਡੋਬੀਆਂ ਦੋਇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਰਵੇਂ।
ਦੁੱਧ ਚੌਲ ਦਾ ਮੇਲ ਕੈਸਾ ਹੋ ਗਿਆ;
ਖੀਰ ਬਣੀ ਅਦਭੁੱਤ ਪਰ ਓ ਰਾਧਕਾਂ
ਰੇਤ ਪਈ ਹੈ ਪਾਸ ਰੜਕਾਂ ਮਾਰਦੀ।
ਇਹ ਡਰ ਮਾਰੀ ਨਾਰ ਜਾਣੇ ਮੂਲ ਨਾ
ਨਿੱਡਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੇਮ ਅਵੈ ਪਦਾ। ੨੮੦

ਇਸ ਸੁੱਖੋਂ ਬੀ ਏਨ ਫਿਰ ਘਬਰਾਇਕੇ
ਦਿੱਤਾ ਟੁੰਬ ਉਖੇੜ, ਕਹਿੰਦੀ, 'ਰਾਣੀਏਂ!
'ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਰ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਰਾਤ ਹੈ।'
ਗਲਵਕੜੀ ਹੁਣ ਦੂਰ ਛੇਤੀ ਹੋ ਗਈ,
ਪਰ ਨਾ ਹੁਏ ਹਵਾਜ ਪੂਰੇ ਕੰਮ ਸੇ।
ਜਿੱਥੇ ਹੈ ਸ਼ਤਰੰਜ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਵਿਛੀ, ਨ ਓਥੇ ਹੋਰ ਚਲਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।
ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਏ ਪ੍ਰੇਮ ਹਰ ਕੁਈ ਖੇਡ ਲੈ;
ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ-ਪਰੇਮ, ਸਿੱਕਾ ਹੋਰ ਦਾ
ਉੱਥੇ ਚਲਦਾ ਨਾਹਿੰ —ਖੋਟਾ ਮੰਨੀਏਂ। ੨੯੦

ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਜ ਕੂੜੇ ਜੱਗ ਦਾ।
ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਕੁਝ ਕਾਲ ਸੱਤਾ ਹੀਨ ਜਜੋਂ;
ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤਿ ਮਸਤੀ ਸੁੱਛ ਦੇ।
ਜਿੱਕੁਰ ਲੱਖ ਤਰੰਗ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦ ਦੇ
ਉੱਠਣ ਭਾਂਤੋ ਭਾਂਤ ਛਿਨ ਛਿਨ ਵੱਟਦੇ,
ਤਿਉਂ ਵਿਚ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰੇਮ ਜਦੋਂ ਮਿਲਾਪ ਹੋ
ਉੱਠਣ ਅਨਿਕ ਤਰੰਗ ਕਈ ਇਕਰੰਗ ਦੇ,
ਪਰ ਇਕ ਲਹਿਰ ਅਨੰਦ ਉਹਨਾਂ ਹੇਠਵੇਂ
ਰਹਿੰਦੀ ਬਣਕੇ ਨੀਂਹ ਵਾਕਰ ਹੈ ਸਦਾ।
ਇਕ ਰਸ ਰਹੇ ਅਨੰਦ, ਵਿਲਮਨ ਆਂਵਦੀ, ੩੦੦

ਚਹਿ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਤਰੰਗ ਵੰਨੋ ਵੰਨ ਦੇ
ਹੁੰਦੇ ਏਸ ਅਨੰਦ, ਰੂਪ ਵਟਾਂਵਦੇ।
ਹੁਣ ਸੀ ਇੱਕ ਟਿਕਾਉ ਅੰਦਰ ਡੋਬਵਾਂ
ਦੋਵੇਂ ਜਿਸ ਵਿਚਕਾਰ ਸਨ ਮਦ ਮੱਤੀਆਂ।
ਕੁੱਝਕੁ ਚਸੇ ਉਡੀਕ ਕੰਟਕ ਰਾਧਕਾਂ
ਫੇਰ ਹਿਲਾਵੇ ਛੇਨ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਜਾਗ ਪੌ,
'ਹੋਸ਼ ਕਰੋ ਹੁਣ ਰਾਜ! ਆਈ ਰਾਤ ਹੈ।'
ਕੰਡੇ ਨਾਲ ਗੁਲਾਬ ਜਿੱਕੂਰ ਹੋਂਵਦੇ,
ਦੁੱਖ, ਵਿਛੋੜੇ, ਦ੍ਰੋਹ, ਮਿੱਤ੍ਰ ਵਿਛੋੜਵੇਂ,
ਇੱਕੁਰ ਹੁੰਦੇ ਨਾਲ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ। ੩੧੦

ਇਉਂ ਰਾਧਾਂ ਦਾ ਪਜਾਰ ਜਾਪੇ ਰਾਜ ਨੂੰ।
ਪੱਥਰ ਛਾਤੀ ਰੱਖ ਮਾਨੋਂ ਰਾਜ ਸੀ
ਲੰਮਾ ਲੈਕੇ ਸੁਾਸ ਬੋਲਣ ਚਾਹੁੰਦੀ:
ਪਰ ਮੱਧਮ ਹੈ ਵਾਜ ਨੀਵੀਂ ਅੱਤਿ ਹੀ;
ਮਾਨੋਂ ਸੰਘ ਨ ਦੇਇ ਨਿਕਲਣ ਵਾਜ ਨੂੰ।
ਸਹਿਜੇ 'ਹੱਛਾ' ਆਖ ਸਿਰ ਹਥ ਫੇਰਕੇ
ਫਿਰ ਮੱਥੇ ਹਥ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝੀਆਂ;
ਕਹਿੰਦੀ, ਪ੍ਰੇਮਣ-ਕੰਤ! ਕੰਤ ਸਵਾਰੀਏ!
'ਮਿਲ ਵਿਛੜਨ ਦੀ ਖੇਡ ਹਰਦਮ ਹੋ ਰਹੀ:
'ਕਰੋ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁਣ ਆਪ ਹੇਠਾਂ ਚੱਲੀਏ।' ੩੨੦

———

੧੭. ਪਹੀ ਮਹਿਲ-ਗੁੱਝੇ ਭੇਤ

'ਚਲੋ ਚਲੀ ਦਾ ਸਾਜ' ਕਹਿੰਦੀ ਸੰਤਣੀ,
'ਰਚਿਆ ਸਾਈਂ ਆਪ ਓੜਕ ਚੱਲਣਾ।
'ਦਿਲ ਨਾ ਚਾਹੇ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂ ਆਪ ਨੂੰ;
'ਪਰ ਸੋਚਾਂ ਜਦ ਹਾਲ ਰਾਣੀ-ਮਾਤ ਦਾ,
'ਦਿਲ ਧਿਰਕਾਰੇ ਹਾਇ ਅਪਣੇ ਵਾਸਤੇ
'ਦੇਵੇਂ ਦੁੱਖ ਮਹਾਨ ਮਾਤਾ ਬ੍ਰਿੱਧ ਨੂੰ?
'ਸੋ ਪਜਾਰੀ! ਹੁਣ ਜਾਹ ਅਪਣੇ ਮੇਲ੍ਹ ਨੂੰ;

'ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੁਣ ਜਾਹ ਪ੍ਰੇਮ 'ਵ੍ਤਾਰੀਏ !
'ਪਰ ਕੁਝ ਆਹਿ ਅਮਾਨ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ
'ਰੱਖੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ, ਉਹ ਲੈ ਜਾਉ ਤੂੰ । ੧੦

'ਬੈਠਯਾ ਕਰਦੇ ਆਪ ਏਥੇ ਆ ਕਦੇ,
'ਕਰਦੇ ਸਨ ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਨੂੰ ਤਾਰਦੇ,
'ਕਈਕੁ ਵੇਰੀ ਆਪ 'ਖੰਡ ਸਮਾਧ ਲਾ
'ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਲੀਨ ਰੱਬੀ ਮਸਤੀਆਂ;
'ਕਈਕੁ ਵੇਰੀ ਉੱਤ੍ਰ ਲਿਖਦੇ ਬੈਠਕੇ,
'ਧਰਮ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸ੍ਵਾਲ ਕਰਦੇ ਹੱਲ ਸੇ;
'ਕਦੀਕੁ ਸੰਤਾਂ-ਪੱਤ੍ਰ ਏਥੇ ਆਂਵਦੇ,
'ਪੁਛਦੇ ਗੁੜ੍ਹੇ ਭੇਤ ਧਰਮ ਗਿਆਨ ਦੇ,
'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਲਿਖਦੇ ਏਸ ਥਾਂ
'ਬੈਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ੍ਵਾਬ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੇ । ੨੦

'ਔਣ ਜਾਣ ਇਸ ਥਾਉਂ ਉਨਹਾਂ ਦਾ, ਸਖੀ !
'ਜਾਣੇ ਹੋਰ ਨ ਕੋਇ ਬਿਨ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ।
'ਸੋ ਪਜਾਰੀ ! ਪ੍ਰਿਯ ਕੰਤ ਕਈਕੁ ਜੋ ਲਿਖੇ
'ਪਏ ਉਤਾਰੇ ਪਾਸ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੇ,
'ਓ ਲੈ ਜਾ ਤੂੰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਚਿਤਾਰਕੇ,
'ਦਸਖਤ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਦੇ ।
'ਸਾਈਂ ਵਾਲੇ ਭੇਤ ਜੀਵਨ-ਗੁੰਝਲਾਂ;
'ਗੋਰਖ ਧੰਦੇ ਢੇਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ
'ਖੋਲ੍ਹ ਧਰੇ ਹਨ ਸਾਫ, ਜੀਕੂੰ ਜੰਦਰੇ
'ਕੁੰਜੀ ਦੇਵੇ ਖੋਲ੍ਹ ਸਹਿਜੇ ਸੌਖਿਆਂ ।' ੩੦

ਇਹ ਕਹਿ ਅੰਦਰ ਜਾਇ ਲਯਾਈ ਸੰਤਣੀ
ਬਸਤਾ ਇਕ, ਰੁਮਾਲ ਲਾਲ ਵਲ੍ਹੇਟਿਆ ।
ਪਿਖ ਪਜਾਰੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਰਾਣੀ ਉੱਠਕੇ
ਗਲ ਪੱਲਾ ਹਥ ਜੋੜ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ
ਕਰਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਕੇ
ਕੀਤੀ ਡੰਡ ਪ੍ਰਣਾਮ - ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ ।
'ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ', ਮੂੰਹ ਆਖ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਧੰਨ ਤੂੰ,
ਦਿੱਤਾ ਅੱਜ ਮਿਲਾਇ, ਪਜਾਰੀ ਸੰਤਣੀ,
'ਮੈਨੂੰ ਹਿਰਦਾ-ਕੰਤ, ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਦਾ,
'ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਕੰਤ ਸੀਗੇ ਸੰਤ ਜੀ । ੪੦

'ਮਨ ਅਪਨਾ ਉਹ ਸੌਂਪ ਏਨ੍ਹਾਂ ਕਾਗਤਾਂ
'ਰੱਖ ਗਏ ਇਸ ਲੋਕ; ਧੰਨ ਸੁਜਾਨ ਜੀ !
'ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਅਜ ਫੇਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਪਤੀ ।
'ਪਾਤੀ ਪਤੀ ਸਮਾਨ ਬਿਰਹੋਂ ਹੋਂਵਦੀ ।'
ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਦਿਲ ਧਾਰ 'ਸ਼ੁਕਰ' ਉਚਾਰਕੇ,
ਬਸਤਾ ਅਦਬ ਸੁ ਨਾਲ ਲੈ ਸਿਰ ਰੱਖਿਆ ।
ਕੀਤਾ ਸ਼ੁਕਰ ਉਚਾਰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਹੀ
ਉਸ ਪਜਾਰੀ ਦਾ ਫੇਰ, ਬਖਸ਼ਯਾ ਸੀ ਜਿਨੇ,
ਸਾਈਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਬੜਾ ਅਮੁੱਲਵਾਂ ।
ਹੁਣ ਬੀ ਰਾਧਾਂ ਟੁੰਬ ਫਿਰ ਹੈ ਆਖਦੀ: ੫੦
'ਚਲੋ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਰ ਬਾਲ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ ।'

ਪਰ ਹੁਣ ਫੜਕੇ ਬਾਂਹ ਬੋਲੀ ਸੰਤਣੀ:—
'ਬਾਕੀ ਹੈ ਇਕ ਹੋਰ ਭੇਤ ਜੁ ਜਾਪਦਾ
'ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਅਮਾਨ ਵਾਂਙੂ ਰੱਖਿਆ,—
'ਉਹ ਰਾਣੀ ਜੀ ਆਪ ਸੁਣਨਾ ਧਯਾਨ ਦੇ,
'ਫਿਰ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਵੱਲ ਜੰਮ ਜੰਮ ਜਾਵਣਾ ।'
ਫੜ ਰਾਣੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਈ,
ਵਿੱਚ ਇਕਾਂਤ ਬਿਠਾਇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਪਜਾਰੀਏ !
'ਤੂੰ ਕੱਲੀ ਹੈਂ, ਹੀਣ ਸੰਗਤ ਮੇਲ ਤੋਂ;
'ਜਗ ਜੀਵਨ ਅਤਿ ਔਖ ਬਿਨ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ: ੬੦

'ਸਤਿਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਾਇ ਸਫਲੇ ਜੀਵਨਾ ।'
ਲੰਮਾ ਲੈਕੇ ਸਾਹ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ:—
'ਹੈ ਸਤਿਸੰਗੀ ਇੱਕ ਹਰਦਮ ਮੈਂਡੜਾ,
'ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਰਲਕੇ ਬੈਠੀਏ,
'ਕਰੀਏ ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਰ ਨ ਭਾਲੀਏ;
'ਹਾਂ ਪਜਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਯ ਕੋਈ ਪਜਾਰੁਆ
'ਭਿੱਜਾ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਮਿਲੇ
'ਉਸਦਾ ਕਰਨਾ ਸੰਗ ਪਜਾਰਾਂ ਜਾਪਦਾ:
'ਸੋ ਇਕ ਮਿਲੀਓਂ ਅੱਜ ਤੂੰ ਹੈਂ ਪਜਾਰੀਏ !
'ਤੇਰੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਦਾਸ, ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਮੈਂ ੭੦

'ਆਯਾ ਕਰਸਾਂ ਆਪ ਚਲ ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ ।
'ਹੁਣ ਜਦ ਆਊਂ ਫੇਰ ਆਊਂ 'ਕੱਲੜੀ;
ਨਾਲ ਨ ਹੋਊ ਕੋਇ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੜਾ ।'
ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਤਦ ਵਾਕ ਆਖੇ ਸੰਤਣੀ:—
'ਮੈਂ ਰਹਿਣਾ ਏਕਾਂਤ, ਉਮਰ ਬਿਤਾਵਣੀ
'ਇੱਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਵੱਸ,— ਆਗਯਾ ਸੀ ਇਹੋ,
'ਕੀਨੀ ਵਡਿਆਂ ਆਪ ਮੈਨੂੰ, ਪਜਾਰੀਏ !
'ਤੇਰਾ ਆਵਣ ਜਾਣ ਹੋਇਆ ਬੌਤ੍ਹ ਜੇ,
ਤੇਰੇ ਕਾਰਣ ਹੋਰ ਸੱਗਣ ਬੀ ਕਈ
'ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ ਆਣ, ਰਹੂ ਇਕਾਂਤ ਨਾ: ੮੦

'ਆਗਯਾ ਹੋਊ ਭੰਗ ਪਜਾਰੇ ਤਾਤ ਦੀ ।
'ਦੁਰਗਮ ਪਰਬਤ, ਔਖ ਚੜ੍ਹਨਾ ਏਸਦਾ,
'ਤੂੰ ਕੋਮਲ ਸੁਕੁਮਾਰ ਲਾਡੀਂ ਹੈਂ ਪਲੀਂ,
'ਇਤਨਾ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਨਿਤ ਦਾ ਆਵਣਾ
'ਝਲਿਆਂ ਜਾਊ ਨਾਹਿੰ, ਔਖੀ ਹੋਇਗੀ ।
'ਤੀਜੇ ਤੂੰ ਹੈਂ ਨਾਰ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦੀ
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਦਾ ਰੂਪ ਧਰਮ ਸਿੰਗਾਰੀਏ !
'ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੁਰ ਆਇੰ, ਚੜ੍ਹਦਾ ਭਾਰ ਹੈ
'ਇਉਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਢਰ —ਮੈਂ ਨਾ ਆ ਸਕਾ—
'ਹਿਯਾ ਨ ਪੈਂਦਾ ਏਹ ਕਰਾਂ ਬਿਅੱਦਬੀ । ੯੦

'ਭਾਵੇਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਏਥੇ ਆਂਵਦੇ,
'ਚੜ੍ਹਦਾ ਮੈਂ ਸਿਰ ਭਾਰ ਹੋਇ ਬਿਅੱਦਬੀ;
'ਪਰ ਸਕਦੀ ਨਾ ਟਾਲ ਮਰਜ਼ੀ ਸੰਤ ਦੀ ।
ਸੁਣ ਹੁਣ ਗੁੱਝਾ ਭੇਤ ਲੁਕਵੀਂ ਗੱਲ ਦਾ
'ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸੀ ਆਪ ਰਾਣੇ ਦੱਸਿਆ,

'ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅਮਾਨ ਵਾਂਙੂ ਜੋ ਪਿਆ;
'ਅਪਣੀ ਲਓ ਸੰਭਾਲ 'ਮਾਨਤ ਰਾਜ ਜੀ !

ਤੇਰੋ ਕੀਆ ਤੁਝਹਿ ਕਿਆ ਅਰਪਉ ॥
[ਧਨਾ: ਰਵਿ:

'ਇਹ ਸੱਚੇ ਹਨ ਵਾਕ ਸਦਾ ਅਟੱਲਵੇਂ,
ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵਾਂ ਆਪ ਦੀ
'ਆਪ ਜੋਗ ਹਾਂ ਚੀਜ਼ ਵਾਂਙੂ ਮਾਲੀਆਂ :—੧੦੦

'ਕਾਲੇ ਬਨ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦੱਖਣ ਲਾਂਭ ਨੂੰ,
'ਉਸ ਪਰਬਤ ਦੇ ਪਾਸ ਜਿੱਥੇ ਜੰਗਲੀ
'ਗੁਲਾਬਾਸ਼ਿ ਦੇ ਪੇੜ ਆਪੇ ਉੱਗਦੇ,
'ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਇ ਪੱਥਰ ਵੱਡੜੇ
'ਉੱਚੇ ਖੜੇ ਚਿਟਾਨ ਵਾਂਙੂ ਜੋ ਖੜੇ,
'ਡਿੱਗੇ ਪਾਣੀ ਧਾਰ ਏਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ,
'ਸਿਰ ਟਕਰਾਵੇ ਨੀਰ ਨਾਲ ਸੁ ਪੱਥਰਾਂ;
'ਮਾਨੋਂ ਉਤਰੇ ਹੇਠ ਲਹਿੰਦਾ ਪੌੜੀਆਂ;
'ਦੋ ਪੱਥ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇ ਖਾਂਦਾ ਪੇਚ ਹੈ,
'ਫਿਰ ਡਿਗਦਾ ਵਿਚ ਸੈਲ ਟੱਕਰ ਖਾਂਵਦਾ, ੧੧੦

'ਐਉਂ ਪਟਕਦਾ, ਪੇਚ ਖਾਂਦਾ, ਡਿੱਗਦਾ,
'ਸੱਟਾਂ ਖਾਂਦਾ ਫੇਰ ਬਣਦਾ ਝੱਗ ਹੈ,
'ਡਿਗਦਾ ਹੇਠਾਂ ਜਾਇ ਧਾਇਆ ਖੱਡ ਨੂੰ;
'ਕਾਲੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਓਸ ਕਿਨਾਰੜੇ
'ਜਿਤਨੇ ਸੈਲ ਚਿਟਾਨ ਖੜੇ ਡਰਾਵਣੇ ।
'ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਦੁਧ ਵਾਂਙ ਖੜਾ ਚਿਟਾਨ ਹੈ
'ਰਤਨ ਜੋਤ ਹੈ ਫੇਰ ਉਗਦੀ ਦੁਾਲੜੇ ।
'ਇੱਥੇ ਜਾਵੇਂ ਜੇਇ ਖੱਬੀ ਲਾਂਭ ਨੂੰ
'ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਕੁਛ ਦੂਰ ਰੱਖੀ ਹੈ ਸਿਲਾ:
'ਏਸ ਸਿਲਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਕਾ ਜੋ ਦਿਓ ੧੨੦

'ਖੁੱਲ ਜਾਏਗਾ ਰਾਹ ਨਿੱਕਾ, ਰਾਜ ਜੀ !
'ਅੰਦਰ ਜਾਵੀਂ ਲੰਘ 'ਨੇਰਾ ਆਵਸੀ ।
'ਲੈ ਦੀਵਾ ਇਕ ਨਾਲ, ਬਾਲੀਂ ਓਸ ਥਾਂ ।
'ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਜਾਇ ਦਸ ਵੀ ਪੈਰ ਤੇ
'ਇੱਕ ਆਵੇਗਾ ਫੇਰ ਬੂਹਾ ਵੱਜਿਆ
'ਖਟ ਖਟਕਾਂਵੀਂ ਏਹ, ਅੰਦਰੋਂ ਆਇਗੀ
'ਗੂੰਜ ਭਰੀ ਇਕ ਵਾਜ ਵਾਂਙ ਗੁਟਾਰ ਦੇ ।
' 'ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ' ਫੇਰ, ਤੂੰ ਮੁਖ ਆਖਣਾ,
'ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਏ ਵਾਕ ਜਦ ਤੂੰ ਆਖਸੇਂ
'ਬੂਹਾ ਜਾਸੀ ਖੁਲ੍ਹ, ਲੰਘੀਂ ਅੰਦਰੇ । ੧੩੦

' 'ਸੈਭੰ' 'ਸੈਭੰ', ਵਾਕ ਫੇਰ ਉਚਾਰਦੀ
'ਕੁਰੀਂ ਜਈਂ ਤੂੰ ਆਪ ਅੱਗੇ ਵੇਖਸੇਂ
'ਇੱਕ ਆਵੇਗਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਲਿਜਾਇਗਾ;
'ਜਾ ਪਹੁੰਚੇਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰੀਏ !
'ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਦਿਵਾਨ ਲਗਦਾ ਰੋਜ਼ ਹੈ;
'ਇਸਦੀ ਰੱਖੀ ਨੀਂਹ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ:
'ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਤਦ ਤੋਂ ਏਸ ਥਾਂ
'ਜਦ ਤੋਂ ਏਸ ਪਹਾੜ ਸਿੱਖੀ ਆ ਗਈ ।
'ਤਾਰੇ ਕਈ ਸੁਜਾਨ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ
'ਰਸੀਏ ਹਰਿ ਦੇ ਰੰਗ ਸੁਹਣੇ ਰੰਗਕੇ । ੧੪੦

'ਸੋ ਸਭ ਏਥੇ ਆਨ ਜੁੜਦੇ ਸੋਹਿਣੇ,
'ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਤਿਸੰਗ, ਜਿੱਕੁਰ ਦੱਸਿਆ
'ਰਾਣੇ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਜੋਗ ਸੀ ।
'ਏ ਸਭ ਹਨਗੇ ਸੰਤ ਸੱਚੇ ਸਿੰਘ ਏ,
'ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹਨਗੇ ਇਹ ਕਰਦੇ ਕਾਰ ਹੈਂ !
'ਕੁਝ ਏਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕੁਝ ਤਿਕ ਤੋਂ ਅਏ !
'ਰਾਤ ਅਰਧ ਜਦ ਬੀਤ ਪਜਾਰੀ, ਜਾਂਵਦੀ
'ਤਿਨ-ਪਹਿਰੇ ਤਕ ਸੱਭ ਪੌਂਚੁਣ ਏਸ ਥਾਂ ।
'ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤਕ ਫੇਰ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਂਵਦਾ ।
'ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਉੱਥੋਂ ਜਾਂਵਦੇ, ੧੫੦

'ਅਪਣੇ ਕੰਮੀਂ ਲੱਗ ਦਿਵਸ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ।
'ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚਾਲ ਸਾਰੇ ਆਂਵਦੇ
'ਪੂਰੇ ਭਾਂਡੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਬ ਦੇ
'ਏ ਹੈ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ,
'ਜਿਸਨੇ ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਰਚਿਆ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਪੂਰਾ ਸੀ ਉਹ ਆਪ ਕੀਤੇ ਪੂਰੜੇ
'ਕਈ ਅਪੂਰੇ ਲੋਕ ਗੁਰ ਪਥ ਪਾਇਕੇ ।
'ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਭੜੇ,
'ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇ ਤਾਰੇ ਸੱਭ ਸੇ ।
'ਜਦ ਜਾਵੇਂ ਤੂੰ ਆਪ ਓਥੇ ਪਜਾਰੀਏ ! ੧੬੦

'ਰਾਜੀ ਹੋਵਣ ਸਭ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ।
'ਇੱਥੋਂ ਸਭ ਭੰਡਾਰ ਫਿਰ ਮਿਲ ਜਾਇਗਾ ।
'ਤੂੰ ਕਹਿਆ ਸੀ ਆਪ ਤੈਨੂੰ ਸੀ ਕਿਸੇ
'—ਜਦ ਤੂੰ ਗਈਓਂ ਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨ ਰੱਬ ਦੇ—
'ਝਾਕਾ ਕੰਤ ਦਿਖਾਲ ਦਿੱਤਾ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਏ ਵਾਕ ਤੈਨੂੰ ਆਖਿਆ—
' 'ਕਰ ਓਹੋ ਹੀ ਕਾਰ ਕਰਦਜਾਂ ਸੀ ਜਿਨੂੰ
' 'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਜਾਇਕੇ
' 'ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਚਕਾਰ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਹੁੰਚਸੇਂ
' 'ਉਸ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਪਾਸ, ਕਦੇ ਨ ਵਿੱਛੁੜੇਂ ।' ੧੭੦

'ਉਹ ਰਸਤਾ ਸੁਣ ਰਾਜ ! ਉਥੋਂ ਪਾਇੰਗੀ ।
'ਦੇਖੋ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ਆਖਦਾ :—

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—
"ਮਿਲਤ ਪਿਆਰੋ ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥੁ ਕਵਨ ਭਗਤਿ ਤੇ ?"
ਉੱਤਰ—
"ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਪਾਈ ਪਰਮ ਗਤੇ"
[ਮਲਾ: ਰਵਿ:

'ਜਿਸ ਸ਼ੈ ਦੀ ਤੂੰ ਲੋੜ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣਦੀ,
'ਸੋ ਪਾਵੇਂਗੀ ਠੀਕ ਓਥੋਂ ਜਾਇਕੇ

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ ਜਿਸੁ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਹਨਾ ॥ [ਸੋਰ: ਮ: ੫

'ਜਦ ਪਹੁੰਚੇਂ ਸਤਿਸੰਗ, ਆਗਜਾ ਪਾਇਕੇ
'ਜੈਸੀ ਉਥੋਂ ਹੋਇ, ਤੈਸਾ ਤੂੰ ਕਰੀਂ
ਇਹ ਕਹਿ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਤਦ ਓ ਸੰਤਣੀ :—
'ਸੁਰਖ਼ ਹੋਈਆਂ ਅੱਤਿ —ਸ਼ੁਕਰ ਅਕਾਲ ਦਾ—
'ਦੇਕੇ ਅੱਜ ਅਮਾਨ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦੀ
'ਭਾਰ ਗਿਆ ਹੈ ਲੱਥ ਜੋ ਸੀ ਮੈਂ ਸਿਰੇ ੧੮੦

'ਉੱਧਰ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜ ਬੀ
ਹੋਈ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸ਼ੁਕਰੇ ਭਿੱਜਕੇ।
ਸੁਣ ਕਹਿੰਦੀ ਮੁਖ, 'ਵਾਹ! ਵਾਹ ਵਾ ਪਜਾਰੀਏ!
'ਵਾਹ ਪਜਾਰੇ ਦੀ ਠੀਕ ਪ੍ਰੇਮਣ ਤੂੰ ਅਹੇਂ,
'ਕੀਤਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧਕੇ
'ਦਿੱਤਾ ਰਾਹੁ ਦਿਖਾਲ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ।
'ਮਨ ਅਰਪਾਂ ਸਿਰ ਦੇਉਂ ਸਰਬਸ ਦੇ ਦਿਆਂ;
'ਕੁੱਝ ਨ ਰੱਖਾਂ ਵਾਂਝ ਤੈਥੋਂ ਪਜਾਰੀਏ!
'ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਧਮ ਅਜੋਗ ਜੋਗੀ ਨ ਕਿਸੇ।
' 'ਲੈਣਾਂ' ਸਿੱਖੀ ਇੱਕ 'ਸੁਾਰਥ' ਪੀਰਤੋਂ ੧੯੦

'ਹੋਰ ਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕੋਇ ਅੱਖਰ ਮੂਲ ਮੈਂ,
'ਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਪਰ ਆਪ ਸੁੰਦਰ ਵਾਕ ਏ :—

ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਦੀਜੈ ॥ ਸੀਸੁ ਵਢੇ ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ ॥ [ਵਡ: ਮ: ੧

'ਸ਼ੁਕਰ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਮੈਂ
'ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿਣੀ ਸਿੱਖ, 'ਸ਼ੁਕਰ' ਉਚਾਰਦੀ:
'ਹੋਰ ਨਿਕਾਰੀ ਜੋਗ ਕਿਸੇ ਨ ਗੱਲ ਦੇ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਬੇਵਸ ਹੋਇ ਪੈਰੀ ਪੈ ਗਈ:
ਝੱਲ ਨ ਸਕੀ ਸਰੀਰ ਅਪਣੇ ਪੈਰ ਤੇ।
ਪਰ ਉਸ ਪਰੀ ਸੰਭਾਲ ਸਿਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ
ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾਇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਆਖਿਆ—

ਜਿਸਕੀ ਬਸਤੁ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਾਖੈ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ
ਪਰਾਈ ਅਮਾਣ ਕਿਉ ਰਖੀਐ ਦਿਤੀ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ [ਵਾ: ਸਾ: ਮ: ੩

ਹੁਣ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਕਹੀਏ ਹੋਰ ਕੀ, ੨੦੦
ਸਮਝ ਲਵੋ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰਕੇ,
ਸੋਚਜਾਂ ਬਣਦਾ ਠੀਕ ਕਹਿਣਾ ਨ ਬਣੇ।
ਦੋ ਵੱਲੀ ਹੈ ਸੁੱਖ ਮੌਜਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ,—
ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਪਾਕੇ ਹੋ ਰਹੀ
ਪੁਤਲੀ ਸ਼ੁਕਰ-ਪਰੇਮ —ਧੰਨੀ ਆਪ ਹੋ;
ਦੂਜੀ ਦੇਇ ਅਮਾਨ ਸ਼ੁਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।
ਦੋਵੇਂ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਪਰ ਰੰਗ ਵੱਖਰੇ,
ਰੰਗ ਜਮਨ ਦਾ ਜਾਣੁ ਸੰਗਮ ਹੋ ਰਿਹਾ।
ਕੋਈ ਜਾਣੇ ਦੋਇ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦੇ
ਇਕ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਤੇ ਪਾਇ ਦੋ ਵੰਨ ਆਪਣੇ ੨੧੦

ਰਲਿ ਮਿਲ ਇੱਕੋ ਹੋਇ ਇਕ ਰੰਗ ਦੇ ਰਹੇ।
ਪਰ ਅਪਣੇ ਹੀ ਆਣ ਕੰਟਕ ਵੱਜਦੇ।
ਰਾਧਾਂ ਦੇਂਦੀ ਵਾਜ ਕਹਿੰਦੀ ਕੂਕਦੀ:
'ਸੂਰਜ ਚੁਕਿਆ ਡੁਬ ਥੱਲੇ ਲੱਥਿਆ;
'ਰਾਣੀ ਬਾਹਰ ਆਉ ਆਈ ਰਾਤ ਹੈ।'
ਲੰਮੇ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਾਹ ਦੋਵੇਂ ਉੱਠੀਆਂ
ਘੁਟਘੁਟ ਮਿਲਦੀਆਂ ਘੁਟ ਜੱਫੀ ਪਾਂਦੀਆਂ,
ਦੋਵੇਂ ਆਈਆਂ ਬਾਰੁ ਹਥ ਵਿਚ ਹੱਥ ਲੈ;
ਵਿਦਾ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਓ।
ਕੁਛ ਫਲ ਫੇਰ ਖੁਆਲ ਨੀਰ ਪਿਲਾਇਕੇ
ਕਰਕੇ ਤਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇਹ, ਗਲੇ ਲਗਾਇਕੇ ੨੨੦

ਬਾਹਰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਆਇ ਲਹਿਕੇ ਪੌੜੀਆਂ
ਕੀਤੀਆਂ ਪਰੀ ਵਿਦਾਇ ਰਾਣੀ, ਰਾਧਕਾਂ।
ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੀਤ ਤਿੰਨੇ ਐਕੁਰਾਂ
ਵਿਛੜ ਗਏ ਉਸ ਆਨ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਂਵਦਾ
ਸੂਰਜ ਪਿਆ ਵਿਦਾਅ ਪੱਛੋਂ ਲਾਂਭ ਨੂੰ:
ਨਿਉਂ ਨਿਉਂ ਕਰੇ ਸਲਾਮ ਆ ਰਹੀ ਸੰਝ ਨੂੰ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਾਵੇ ਝਾਤ ਬਦਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ,
ਭਰ ਭਰ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ 'ਪਹੁ' ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ,
'ਪਹੁ' ਤੱਕੇ ਹੈ ਆਪ ਪੱਛੋਂ ਓਸ ਨੂੰ;
ਇੱਕੁਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਝਾਕੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ੨੩੦

ਸੂਰਜ ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਛਿਪ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ:
ਤਿੱਕੁਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਈ।
ਕੁਟੀ ਵਿਖੇ ਮੁੜ ਆਇ ਬੈਠੀ ਸੰਤਣੀ,
ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ ਯਾਦ ਦਿਲੋਂ ਕਬੂਤਰੀ;
ਹੁਣ ਫਿਰ ਚੁਗਦੀ ਵੇਖ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ।
ਕਹਿੰਦੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚ: 'ਪੰਛੀ ਬੀ ਕਿਹੇ
'ਹਨ ਗੇ ਚਤੁਰ, ਸੁਜਾਨ, ਚੇਤਜਾਂ ਵਾਲੜੇ।
'ਜਦ ਅਸਿਂ ਜੋਗੀ ਸੇਇ ਤਦ ਤਾਂ ਨਾਥ ਜੀ
'ਭੇਜਜਾ ਕਰਦੇ ਇਹ ਪੰਛੀ ਏਸ ਥਾਂ
'ਇਸਦੇ ਗਲ ਵਿਕ ਬੰਨ੍ਹ ਨਿਜ ਸੰਦੇਸੜੇ। ੨੪੦

'ਪਰ ਜਦ ਦੇ ਸਿੰਘ ਹੋਇ ਛਡਿਆ ਸੀ ਅਸਾਂ
'ਜੋਗੀ ਸੰਦਾ ਵੇਸ ਤਦ ਤੋਂ ਫੇਰ ਨਾ
'ਭੇਜਜਾ ਕੁਈ ਸੰਦੇਸ ਸਾਨੂੰ ਨਾਥ ਨੇ
'ਪੰਛੀ ਸੀ ਅਜ ਏਹ ਚਲਿਆ ਹੋਰਥੇ,
'ਪਰ ਭੁੱਲਾ ਉਹ ਰਾਹ, ਪਿਛਲੀ ਯਾਦ ਨੇ
'ਲੈ ਆਂਦਾ ਇਸ ਥਾਉਂ, ਤਾਂਤੇ ਤੋਰੀਏ
'ਅਪਣੇ ਜਾਵੇ ਦੇਸ ਕਰਨੇ ਕਾਰ ਨੂੰ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਓਹੋ ਪੱਤ੍ਰ ਗਲ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਦਿੱਤਾ ਤੁਰਤ ਉਡਾਇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ।
ਫਿਰ ਹੁਣ ਅੰਦਰ ਆਇ ਕੰਧਾਂ ਵੇਖਦੀ ੨੫੦

ਪੜ੍ਹਦੀ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਹਾਵਣੇ
ਉਕਰੇ ਮਰਮਰ ਸੰਗ ਜਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਸੇ,
ਜੜਵਾਏ ਵਿਚ ਕੰਧ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੜੇ

ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਜਣੇਂਦਿਆਂ ਆਪਣੇ,
ਰਹਿਣ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏਹ ਏਸੇ ਗੱਲ ਦੀ
ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਤ ਮੰਦਰ ਏਸ ਨੂੰ
ਦਿੱਤਾ ਆਣ ਬਣਾਇ ਮੰਦਰ ਰੱਬ ਦਾ।
ਫਿਰ ਸੋਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦਿਨ ਦੀ ਵਿੱਥਿਆ,
ਸੋਚਾਂ ਸੋਚੇ ਫੇਰ, ਸੋਚੇ ਘਾਬਰੇ;
ਛੇਕੜ ਕਹੇ 'ਰਜਾਇ ਸੀ ਏ ਰੱਬ ਦੀ; ੨੬੦

'ਹੁਕਮੇ ਅੰਦਰ ਖੇਲ ਸੱਭ ਵਰੱਤਿਆ।'
ਇਸ ਸੋਝੀ ਨੇ ਆਣ ਸੋਚਾਂ ਕੱਢੀਆਂ;
ਦਿੱਤਾ ਹ੍ਰਿਦਾ ਬਨਾਇ ਤ੍ਰਖਤਾ ਸਾਫ ਸੀ,
ਬਰਫ ਜਿਵੇਂ, ਜਾਂ ਹੋਇ ਕੋਰਾ ਕਾਗਤੰ।
ਜਿੱਕੁਰ ਵਗਦੀ ਵਾਉ ਡਾਢੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ,
ਦੇਂਦੀ ਆਣ ਹਿਲਾਇ ਸਾਗਰ-ਚੁੱਪ ਨੂੰ, —
ਲਹਿਰਾਂ ਪੈਣ ਹਜ਼ਾਰ ਉੱਚੀ ਭਾਰੀਆਂ;
ਉਥਲ ਪਥੱਲ ਜਹਾਜ਼ ਥੱਪੜ ਲਾਂਦੀਆਂ;
ਸ਼ੋਰ ਉਠੇ ਅਤਿ ਜ਼ੋਰ, ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹੈ।
ਭੈੱਗ ਬਣੇ ਸਿਰ ਆਇ, ਜੰਤੂ ਜੀਵ ਜੋ ੨੭੦

ਵਸਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘਾਬਰ ਜਾਂਵਦੇ।
ਪਰ ਜਦ ਪੌਣ ਖੜੋਇ ਮੂਲੋਂ ਜਾਂਵਦੀ,
ਸਾਗਰ ਦਾ ਰਿੜਕੀਣ ਉਥਲ ਪਥੱਲਣਾ,
ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਜੁ ਪਹਾੜ ਓੱਚੇ ਉੱਠਣੇ
ਮਿਟ ਜਾਵਣ ਖਿਨ ਵਿੱਚ, ਤਲ ਤਦ ਸਾਫ ਹੋ,
ਲਹਿਰ ਨ ਹੋਵੇ ਸ਼ੋਰ, ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ
ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਸਮੁੰਦ ਖੜਾ ਅਡੋਲਵਾਂ।
ਇੱਕੁਰ ਉਸਦੀ ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਹੁਦੀ ਅਡੋਲਵੀਂ,
ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਙੂ ਫੇਰ ਟਿਕਿਆ ਚਿੱਤ ਸੀ
ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਓ ਆਪ ਇਸਥਿਤ ਹੋਇਕੇ ੨੮੦

ਸਾਈਂ ਚਰਨ ਸੰਭਾਲ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ।
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਸੁੱਖ ਸੀ ਓ ਮਾਣਦੀ
ਜਿਸਨੂੰ ਕਹੋ ਇਕਾਂਤ ਇਹ ਸੀ ਮਾਣਦੀ।
ਜਿਸਨੂੰ ਕਹੋ ਤਿਆਗ ਇਨ੍ਹ ਸੀ ਧਾਰਿਆ।
ਜਿਸਨੂੰ ਕਹੋਂ ਅਤੀਤ ਅਸਲ ਅਤੀਤ ਏ,
ਇਹ ਵਸਦੀ ਬਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਜਨ ਥਾਉਂ ਤੇ,
ਇਸਨੇ ਛਡਿਆ ਮੋਹ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ;
ਇਕ ਸਾਈਂ ਇਕ ਆਪ ਹੋਰ ਨ ਜਾਣਦੀ;
ਅਸਲੀ ਥਾਨ ਪਰੱਸਤ ਅਸਲ ਸਨਯਾਸ ਸੀ
ਇਸਨੇ ਧਾਰਨਾ ਠੀਕ, ਵਸੇ ਇਕੱਲੜੀ। ੨੯੦

ਇਸਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਵੈਰਾਗ ਬਣਦਾ ਸੋਭਦਾ;
ਬਹੁ ਵਿਰੱਕੂ ਇਸ ਜੋਗ ਮੁਨਿਵਰ ਏਸ ਨੂੰ,
ਪੂਰਨ ਸਦਾ ਵਿਰਾਗ 'ਪਰ-ਵੈਰਾਗ' ਹੈ
ਇਸ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ।
ਰਹੀ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਇ ਛੱਡੇ ਆਸਰੇ,
ਮਾਨਸ ਸੰਦੀ ਟੇਕ ਰੱਖੀ ਏਸ ਨਾ,
ਆਸਰਿਆਂ ਤੋਂ ਏਹ ਰਹੇ ਨਿਰਾਸਰੀ,
ਰੱਖਿਆ ਰੱਬ ਅਧਾਰ ਇੱਕੋ ਆਸਰਾ,

ਉੱਚੇ ਫਿਰ ਸਤਿਸੰਗ ਓ ਅਣਡਿਠਵੇਂ
ਰਹੀ ਜੁੜੀ ਤੇ ਮੌਜ ਸੱਚੀ ਮਾਣਦੀ। ੩੦੦

ਪਰ ਇਹ ਅਤਿਦਾ ਤਯਾਗ ਡਾਢਾ ਗਾਖੜਾ
ਪਹਿਲੇ ਬਣੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਉਨ ਧਾਰਿਆ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਏਕਾਂਤ ਦੱਸੀ ਐਕੁਰਾਂ:—
ਵਸਦਯਾਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹੋ
-ਜੁੜੇ ਰਿਹਾਂ ਹਰ ਆਨ— ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨਾ
ਅੰਦਰਲੀ ਏਕਾਂਤ, ਥੀ ਏਕਾਂਤ ਏ।

'ਸੋ ਇਕਾਂਤੀ ਜਿਸੁ ਰਿਦਾ ਥਾਇ' ॥ [ਬਸੰਤ ਮ: ੫

———

੧੮. ਮਾਤਾ ਵਿਰਲਾਪ

ਕਰਦਯਾਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੂਰਬ ਲਾਂਭ ਤੋਂ
ਦਿਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਆਇ ਤਹਤ ਜਮਾ ਲਿਆ,
ਤਖਤ ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੈਠ ਕਿਰਨਾ ਮਾਰਦਾ
ਜਿੱਕੁਰ ਹੁੰਦੇ ਤੀਰ, ਮਾਰ ਉਡਾਂਵਦਾ
ਧੁੰਦ ਹਵਾੜ ਕੁਹੀੜ ਧਰਤੀ ਛਾਈਆਂ।
ਅੰਧੇਰਾਂ ਹੁਣ ਛੱਡ ਰੜੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ
ਨੱਸ ਗਿਆ ਡਰ ਖਾਇ ਇਸਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ
ਗੁਫਾਂ, ਕੋਠੀਆਂ, ਤੰਗ, ਪਰਬਤ ਕੰਦਰਾਂ,
ਲੁਕਿਆ ਇਹਨੀਂ ਥਾਉਂ ਸੁੰਗੜ ਸੇਂਮ੍ਹਿਆਂ।
ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਸੂਰਜ ਦੇਵ ਦਾ ੧੦

ਫਲ ਗਿਆ ਸਭ ਦੇਸ, ਡੰਕਾ ਵੱਜਿਆ।
ਥਲ ਵਾਂਙੂ ਅਸਮਾਨ ਮਾਨੋ ਹੈ ਰੜਾ।
ਜਿਸ ਪਰ ਵਹੇ ਸਮੁੰਦ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ।
ਉਲਟਾ ਸੁੰਦਰ ਖੇਲ: ਹੇਠਾਂ ਜਲ ਵਹੇ,
ਉੱਤੇ ਥਲ ਸੱਰਪੋਸ਼ ਵਾਂਙੂ ਰੱਖਿਆ।
ਤਿੱਖਾ ਚਾਨਣ ਸਾਫ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ
ਭਰਿਆ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ,
ਇਸਦਾ ਮੋਲ੍ਹੇ-ਧਾਰ ਇਕ ਰਸ ਥੱਝਵਾਂ
ਲੱਥਾ ਹੇਠਾਂ ਮੀਂਹ ਸਾਰੀ ਭੂਮਿ ਤੇ।
ਕੋਠੇ, ਕੰਧਾਂ ਹੇਠ, ਵਿੱਚੀਂ ਵੇੜ੍ਹਿਆ, ੨੦

ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਸੜਕਾਂ, ਬਾਗ, ਨਦੀਆਂ, ਜੰਗਲੀਂ
ਨਕਾ ਨੱਕ ਭਰਪੂਰ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ।
ਉੱਚੇ ਪਰਬਤ ਬੈਠ ਇਸ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਂਵਦੇ;
ਬੈਠੇ ਸਾਵੇ ਬ੍ਰਿੱਛ ਟੁਭੀਆਂ ਮਾਰਕੇ,
ਚਾਨਣ ਮੋਲ੍ਹੇ ਧਾਰ ਪੈ ਪੈ ਉੱਪਰੋਂ
ਤਿਲ੍ਹਕ ਧਰਾ ਨੂੰ ਜਾਇ ਉਸ ਪੁਰ ਫੈਲਦਾ।
ਪਾਣੀ-ਹੜ ਜਦ ਆਇ ਸਭ ਕੁਝ ਠਾਰਦਾ,
ਪਰ ਇਸ ਚਾਨਣ ਕਾਂਗ ਜੱਗ ਤਪਾਇਆ,—
ਧਰਤੀ ਤਪ ਗਈ ਤਾਪ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਂਵਦਾ;
ਬ੍ਰਿੱਛ ਤਪੇ ਤੇ ਦੇਸ, ਪੌਣ ਤਪਾਤੀਆਂ। ੩੦

ਏਸ ਤਪਤ ਤੋਂ ਫੇਰ ਘਾਬਰ ਫੈਲਰੀ,
ਠੰਢੀ ਥਾਈ ਜਾਇ ਲੋਕੀਂ ਬੈਠਦੀ;
ਐਪਰ ਬਿਰਹੋਂ ਤੀਰ ਖਾਧੇ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਏਸ ਤਪਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾਲਦੇ;
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਓ ਢਾਲ ਭੱਜੀ ਅੰਦਰੋਂ
ਜੋ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੋਕ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਦੀ:
ਗਰਮੀ ਦੇ ਬੀ ਤੀਰ ਪੈ ਗਜੇ ਝੱਲਣੇ।
ਰਾਜਕੌਰ ਦੀ ਮਾਉਂ ਰਾਣੀ ਬ੍ਰਿੱਧ ਬੀ
ਲਗੀ ਸਹਿਣ ਏ ਤੀਰ ਬਿਰਹੋਂ ਵਾਲੜੇ।
ਤੜਕ ਸਵੇਰੇ ਜਾਗ ਕਰ ਲਯਾਮਾਉਂਨੇ ੪੦

ਨਿੱਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ।
ਨੌ ਦਸ ਘੜੀਆਂ ਤੀਕ ਬੈਠ ਉਡੀਕਦੀ
'ਰਾਜਕੌਰ ਹੁਣ ਆਇ,. ਹੁਣ ਹੈ ਆਂਵਦੀ।
ਰੋਟੀ ਹੋਗਈ ਤਯਾਰ, ਲੰਗਰ ਵਾਲਿਆਂ
ਦਿੱਤਾ ਆ ਸੰਦੇਸ਼ 'ਲੰਗਰ ਤੈਜਾਰ ਹੈ'।
ਹੁਣ ਅਕੁਲਾਈ ਮਾਉਂ ਧੀ ਨੂੰ ਤਾਂਘਦੀ:
ਅਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਚੜੀ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਜੋ ਸੀ ਖਾਸ ਦੀਵਾਨ ਉਹ ਬੀ ਸੱਖਣਾ,
ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਥਾਉਂ ਖਾਲੀ ਹੈ ਪਿਆ;
ਧੁਰ ਕੋਠੇ, ਸਿਰ ਛੱਤ ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ੫੦

ਫੋਲਯਾ ਮਹਲ ਤਿ ਬਾਗ਼, ਪਤ ਪਤ ਭਾਲਿਆ;
ਲੱਭੀ ਕਿਧਰੇ ਨਾਂਹ, ਹੁੱਟੀ ਭਾਲਦੀ।
ਫਿਰ ਦੌੜੇ ਅਸਵਾਰ ਵੱਲ ਸਮਾਧ ਦੇ,
ਕਿਰਨ ਜਿਵੇਂ ਪਰਤਾਇ ਚਿੱਟੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ
ਪਰਤ ਆਏ ਸਿਰ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਨਹੀਂ'।
'ਬੁਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸ' ਭੱਜੇ ਫੇਰ ਏਂ;
ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਵਜ. ਮੇਖ ਮੁੜਦੀ ਜਿੱਕੁਰਾਂ
ਮੁੜ ਆਏ, ਕਹਿੰ 'ਨਾਂਹ ਰਾਣੀ ਉਸ ਥਾਂ'।
ਬਾਗ਼ ਬੜੇ ਫਿਰ ਜਾਇ ਪਤ ਪਤ ਢੂੰਡਿਆ,
ਦਿੱਤਾ ਸਾਫ ਜਵਾਬ ਸਾਰੇ ਬਾਗ਼ ਨੇ, ੬੦

ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥ ਲਾਇ ਬੂਟੇ ਆਖਦੇ—
ਸਾਇੰ ਸਾਇੰ ਸੈਂ ਸਾਇ ਦਿੱਸੀ ਨਾਂ ਅਸਾਂ
'ਅੰਮੀ ਦੀ ਦਿਲ ਨੂਰ ਮਾਲਕ ਆਪਣੀ'।
ਖਾਲੀ ਜਦ ਇਹ ਭਾਲ ਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ,
ਸਿਰ ਆਸਾ ਦਾ ਨਾਲ ਢਿੱਥਯਾ ਸੀ ਗਿਆ:
ਅਈ ਨਿਰਾਸਾ ਧਾਇ ਹੁਣ ਸੀ ਪੁੱਜਕੇ
ਗਿਆ ਵਲੂੰਧਰ ਏਸ ਮਾਤਾ ਦਾ ਰਿਦਾ।
ਛੱਲੇ ਸਾਵੇ ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਖਾਂਵਦੇ
ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆਇ 'ਭੌਂਦੇ ਦੌੜਦੇ।
ਹਿਲਿਆ ਸਾਰਾ ਮੈਲੂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗਿਓ; ੭੦

ਦੁਨੀਆਂ ਹਿੱਲੀ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਭੁਚਾਲਵੀਂ।
ਰਾਣੀ ਦੇਖੇ ਐਉਂ ਮਾਨੋਂ ਜੱਗ ਦੇ
—ਯਖ਼ਜਜੋ ਗਰਮੀਨਾਲ— ਢਲਨੇ ਲੱਗਿਆਂ।
ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਤੌਰ ਹੋਇਆ ਹੋਰਵੇਂ,
ਜਦ ਬਦਲਯਾ ਅਖ-ਤੌਰ ਬਦਲਯਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ ਬੀ।

ਮਿੱਤ ਨਾ ਦਿੱਸੇ ਕੋਇ, ਸੱਭੇ ਓਪਰੇ।
ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈਸੀ ਆਸ ਏ:
'ਬਚੜੀ ਅੱਖਾਂ-ਨੂਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ'
ਸੋ ਹੁਣ ਲਭਦੀ ਨਾਹਿੰ ਹਿਰਦਾ ਡਿੰਗਿਆ
ਧੜ ਧੜ ਕਰਦਾ ਮੈਲੂ ਕੰਈ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ੮੦

ਥੰਮ੍ਹ ਟੁਟੇ ਤੇ ਡਿਗ ਟੁਕੜੇ ਹੋਂਵਦਾ।
ਹਾਇ ਨਿਰਾਸਾ ਡੈਣ! ਢਾਰਸ ਖਾਣੀਏਂ!
ਆਸਾ ਦੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਲੂਹੇਂ ਤੂੰ ਸਦਾ
ਦੁਨੀਆਂ ਝੂਠੀ ਭਾਸ ਬੁਰੀ ਲਗਾ ਦਏਂ;
ਹਿਰਦੇ ਦੇਵੇਂ ਘੋਲ ਮਹੁਰਾ ਐਕੁਰਾਂ
ਸਭ ਕੁਝ ਲੱਗੇ ਵਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਹੇ।
ਜਦੋਂ ਨਿਰਾਸਾ ਆਇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਨੱਪਦੀ
ਪਹਿਲੇ ਜੀਵ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਜੱਗ ਤੋਂ,
ਅਪਣੇ ਆਪੋਂ ਫੇਰ ਧੋਵੇ ਹੱਥ ਹੈ।
ਲੱਗਸੁ ਕੌੜਾ ਜ਼ਹਿਰ ਅਪਣਾ ਆਪ ਜਾਂ ੯੦

ਇਸਤੋਂ ਖਾਵੇ ਲਾਜ, ਚਾਹੇ ਮੇਟਣਾ
ਇਸਦਾ ਹੀ ਖੁਰ ਖੋਜ, ਆਖੇ: ਹਾਇ ਮੈਂ
'ਕਿਉਂ ਹੋਯਾ ਸੁਰਜੀਤ ਸੁਰਤਾਂ ਵਾਲੜਾ?
'ਹਨ ਸੁਖਿਏ ਏ ਬ੍ਰਿੱਛ, ਪੱਥਰ ਨੀਰ ਦੇ
'ਸੁਰਤ ਨ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਖੀ ਨ ਹੋਂਵਦੇ।
'ਹੇ ਰੱਬਾ! ਕਰ ਮੇਰੂ ਵੱਟਾਂ ਇੱਟ ਹੀ
ਮੈਨੂੰ ਦੇਹਿ ਬਣਾਇ, ਛੁੱਟਾਂ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ।'
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਪਣਾ ਆਪ, ਵਿਚ ਵਿਸ ਘੋਲਦੀ
ਆਇ ਨਿਰਾਸਾ ਡੈਣ - ਡਾਢੀ ਏ ਬੁਰੀ।
ਕਹੁ ਕਹੁ ਮਾਰੇ ਓਹ ਜੀਵ ਅਮੋਤ ਨੂੰ ੧੦੦

ਉਹ ਮਾਰੇ, ਇਹ ਨਾਂਹਿੰ ਮਰਦਾ; ਲੁੱਛਦਾ
ਜਜੂਣ, ਮਰਣ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਅਧਮੋਇਆ,
ਹਰਦਮ ਟੁਟ ਟੁਟ ਭੱਜ, ਤੜਫੇ ਐਕੁਰਾਂ
ਟੁੱਟਾ ਕੰਨਖਜੂਰ ਜੀਕੂੰ ਹੋਂਵਦਾ;
ਐਕੁਰ ਬੁਰਾ ਹਵਾਲ ਪਹਿਲੋਂ ਹੈ ਕਰੇ,
ਲਏ ਨਿਰਾਸਾ ਘੁੱਟ ਮਗਰੋਂ ਹੈ ਗਲਾ:
ਜਿਸਨੇ ਮਾਤਾ ਅੱਜ ਲੀਤੀ ਘੇਰ ਹੈ।
ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ ਅਰੋਗ ਸ਼ੇਰ ਡਰਾਵਣਾ
ਕੀ ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਜੰਤੁ ਰਹਿੰਦੇ ਵਿੱਥ ਤੇ,
ਪਰ ਜਦ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇ ਓਹੋ ਸ਼ੇਰ ਹੈ ੧੧੦

ਡਿੱਗੇ ਹੋ ਬੇਵੱਸ, ਨਿੱਕੀ ਕੀੜੀਆਂ
ਆ ਆ ਮਾਰਨ ਡੰਗ, ਟੁਕ ਟੁਕ ਖਾਂਦੀਆਂ;
ਤਿਵੇਂ ਗਿਆ ਸੀ ਟੁੱਟ ਹਿਰਦਾ ਮਾਉਂ ਦਾ
ਵਾਂਗ ਸ਼ੇਰਨੀ ਸੀਗ ਜੋ ਬਲ ਵਾਲੜਾ।
ਘਾਇਲ ਹਿਰਦਾ ਏਹ 'ਸੰਸੇ' ਵੇਖਿਆ,
ਕੀੜੀ ਵਾਙੂ ਦੌੜ ਆਇਆ ਖਾਣ ਨੂੰ।
ਵੜ ਮਾਰਾ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਛੱਟਜਾ ਜੋ ਸਿਕਾ,
ਵਦਿਆ ਜਾਕੇ ਚੱਕ ਚੀਸਾਂ ਪਾਵਣਾਂ।
ਸੋਚ ਲੱਥੜੀ ਮਾਉਂ ਰੜਫ ਉੱਠੀਆਂ

ਜਿੱਕੁਰ ਕੀੜੀ-ਡੰਗ ਵੱਟੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ੧੨੦
ਰੋਵੇ ਹੈ ਤੜਫਾਇ ਕਰੇ ਵਿਆਕੁਲਾ।
ਸੰਸੇ ਨੇ ਹੁਣ ਚੱਕ ਹਿਰਦੇ ਮਾਊਂ ਨੂੰ
ਆਣ ਮਾਰਿਆ ਏਹ 'ਮਤਾਂ ਕਲੂਰ ਦਾ
'ਰਾਜਾ ਕਰਕੇ ਧ੍ਰੋਹ ਰਾਤੀ ਸੁੱਤਿਆਂ
'ਪੁਤ੍ਰੀ ਮੇਰੀ ਚੁੱਕ ਦੇਸੀਂ ਲੈ ਗਿਆ।'
ਪੇਚਤਾਬ ਹੁਣ ਖਾਇ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਜ਼ੋਰ ਦਾ
ਉੱਠੀ ਜੋਹ ਵਿਚਕਾਰ ਭਗਕਾਂ ਮਾਰਦੀ
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵੱਜੇ ਡੰਗ ਸੰਸੇ ਏਸ ਦਾ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਰਾਣੀ ਸੀਸ ਚੜ੍ਹਦਾ ਰੋਹ ਸੀ:
ਸੈਨਾਪਤੀ ਬੁਲਾਇ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਸ਼ੱਬਹੀ ੧੩੦

'ਫੌਜਾਂ ਕਰੋ ਤਿਆਰ ਜਾਉ ਕਲੂਰ ਨੂੰ
'ਲਜਾਵੋ ਬਦੜੀ ਖੋਹ, ਉਸ ਦੇ ਪੰਜਿਓਂ।'
ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਸਿਰ ਨਜਾਇ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਂਵਦਾ:
ਤੋਰੇ ਕੁਝ ਅਸਵਾਰ ਰਸਤਜਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ,
ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ ਓਰ ਭਾਲ਼ ਕਰਾਂਵਦਾ
ਕੁਝ ਭੇਜੇ ਬਨ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੀ ਧਾਰ ਨੂੰ.
ਕੁਝ ਕਾਲੇ ਬਨ ਵੱਲ ਕੁੱਝ ਹਿਠਾੜ ਨੂੰ;
ਬਨ ਪਰਬਤ ਸਭ ਥਾਉਂ ਹੁੰਦੀ ਢੂੰਡ ਹੈ।
ਸ਼ਿਖਰੇ ਬੈਠੀ ਓਹ ਪਰੀ ਮਹੱਲ :ੋ:
ਏ ਢੂੰਡਣ ਸਭ ਹੇਠ ਹੋਏ ਬਾਊਲੇ। ੧੪੦

ਬਖਸ਼ੀ ਨੇ ਜਾਸੂਸ ਸਜਾਣੇ ਚੋਣਵੇਂ
ਚੁਪਕੇ ਦਿੱਤੇ ਟੋਰ ਵੱਲ ਕਲੂਰ ਦੀ।

ਉੱਪਰ ਜਾਕੇ ਆਪ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਇਹੋ
ਦਿੱਤਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇ: 'ਕਰੋ ਤਿਆਰੀਆਂ
'ਅੱਖ ਫੋਰ ਦੀ ਦੇਰ ਜ਼ਿੰਨੀ ਦੇਰ ਨਾ
'ਲੱਗਣ ਦੇਵੋ ਮੂਲ, ਹੋਵੋ ਤਯਾਰ ਜਾ।'
ਕਰੀ ਹਰਾਵਲ ਤਯਾਰ ਛੇਤੀ ਸੱਭ ਤੋਂ;
ਸਰਹੱਦੀ ਜੋ ਫੌਜ ਉਸਨੂੰ ਆਗਿਆ
ਤਯਾਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ੀ ਭੇਜਦਾ।
ਤਯਾਰ ਕਰਾਕੇ ਸੱਭ ਹੁਕਮ ਨੁਸਾਰ ਓ ੧੫੦

ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੇ ਸੀ ਬਾਦ ਬਖਸ਼ੀ ਆ ਗਿਆ,
ਕਹਿੰਦਾ, 'ਮਾਤਾ! ਸ਼ੰਕ ਦਿਲੋਂ ਮਿਟਾਇ ਦੇ:
'ਰਾਇ ਕਲੂਰਾ ਨਾਂਹ ਰਾਣੀ ਲੈ ਗਿਆ;

'ਰਾਜਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਦੋਸ਼ ਦਿੱਲੀ ਹੈ ਗਿਆ;
'ਦਿਨ ਕੁਝ ਬੀਤੇ ਹੈਨ ਤਰ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਂ।
'ਆਯਾ ਉਧਰੋਂ, ਇਕ ਹੈ ਇਤਬਾਰੀਆ;
'ਪਕੀ ਹੈ ਇਹ ਘੋਇ ਜੋ ਮੈਂ ਆਖਦਾ:
'ਰੋਕ ਲਈ ਮੈਂ ਫੌਜ ਮਾਤਾ, ਓਧਰੋਂ।
'ਭੇਜੇ ਸਨ ਜਾਸੂਸ ਆਏ ਰਸਤਿਓਂ
'ਪੱਕੀ ਲੈਕੇ ਸਾਰ ਓਹ ਬੀ ਮਾਊਂ ਜੀ! ੧੬੦

'ਫੌਜ ਖੜੀ ਤਈਆਰ ਧਾਵੇ ਵਾਸਤੇ
'ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਜੇ ਆਪ ਬੋਲਾਂ ਕੂਚ ਮੈਂ;
'ਪਰ ਇਹ ਹੈ ਨਹਿੰ ਠੀਕ, ਨੀਤੀ ਸੋਚ ਲੌ,
'ਰਾਣੀ ਓਥੇ ਨਾਂਹ, ਹੁਕਮ ਦਸਾਵਣਾ।
'ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ, ਮਾਤ! ਰਾਣੀ ਹੋਇਗੀ
'ਬੈਠੀ ਕਿਧਰੇ ਲੁੱਕ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗਰੇ।'
ਸੁਣ, ਲੈ ਲੰਮਾ ਸਾਹ; ਕਹਿੰਦੀ, 'ਬੱਚੀਏ!
'ਘੱਤੇਂ ਵਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁੱਢੀ ਮਾਊਂ ਨੂੰ
'ਜਾ ਲੁਕੀਓਂ ਕਿਸ ਠਾਉਂ ਦਸ ਜਾ ਆਣਕੇ।'
'ਬਖਸ਼ੀ! ਭੇਜੋ ਫੌਜ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲੀਂ, ੧੭੦

'ਢੂੰਡ ਕਰੋ ਉਸ ਕਾਲ, ਲੱਭੋ ਕੰਦਰੀਂ।'
'ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਓਹ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ
ਟੁਰ ਗਯਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਭਾਲ ਕਰਾਂਵਦਾ।
ਦਿਨ ਚਲਿਆ ਹੈ ਬੀਤ ਇੱਕੁਰ ਢੂੰਡਦੇ,
ਲੱਭੀ ਕਿਧਰੇ ਨਾਂਹਿ ਲੱਭਣ ਜੋਗੜੀ।
ਮਚਣਾ ਜਦੋਂ ਤੁਫਾਨ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ
ਪਹਿਲੇ ਤਪਸ਼ ਮਹਾਨ ਗਰਮੀ ਹੋਂਵਦੀ,
ਫੇਰ ਨਿਰਾਸਾ ਵਾਂਙ ਵਾਉ ਅਡੋਲ ਹੋ;
ਹੋ ਜਾਵੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਹਿੱਲੇ ਪੱਤ ਨਾ।
ਪੰਛੀ ਤਰਸਨ ਸਾਹ ਖੁੱਲਾ ਆਵਹੇ; ੧੮੦

ਘੁਰ੍ਕਣ ਜੀਭਾਂ ਕੱਢ, ਹਿੱਲੇ ਪੌਣ ਨਾ।
ਫਿਰ ਕੁਝ ਬੱਦਲ ਵਾਂਙ ਘੱਟੇ ਖੇਹ ਦਾ
ਤੁਰਦੇ ਪਰਬਤ ਵਾਂਙ ਦਿੱਸੇ ਆਂਵਦਾ,—
ਝੱਖੜ ਪੈਂਦਾ ਝੁੱਲ ਖੇਹ ਉਡਾਂਵਦਾ।
ਵਗੇ ਹਨੇਰੀ ਜੋਰ ਘੋਪਾ ਛਾਂਵਦਾ
ਮਚ ਜਏ ਅੰਨ੍ਹ ਅਨ੍ਹੇਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ;
ਮੂੰਹ ਅੱਖੀ ਘਰ ਬਾਰ ਗਰਦਾ ਹੈ ਭਰੇ।
ਬੁੱਲੇ ਵਗਦੇ ਜ਼ੋਰ ਬੂਟੇ ਪੱਟਦੇ;
ਬੋਹਲ ਜਾਂਦੇ ਉੱਡ, ਡਿੱਗਣ ਆਦਮੀ:
ਥਲ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਰੇਤ ਥਾਉਂ ਵਟਾਉਂਦੇ: ੧੯੦

ਕੁੱਝਕ ਠਹਿਕੇ ਜ਼ੋਰ ਝੱਖੜ ਦਾ ਘਟੇ
ਫਰ ਕਿਣਮਿਣ ਕੁਝ ਹੋਇ ਬਰਖਾ ਆਂਵਦੀ;
ਇੱਕੁਰ ਰਾਣੀ ਮਾਤ ਹਿਰਦੇ ਆਪਣੇ
ਤਪਤ ਸਹਾਰੀ ਅੱਤਿ ਧੀਅ ਉਡੀਕਦੀ;
ਫੇਰ ਨਿਰਾਸਾ ਆਇ ਕੀਤੀ ਸੱਖਣੀ,
ਫਿਰ ਢੂੰਡਣ ਦਾ ਵੇਗ —ਭਾਲਣ ਵਾਲੜਾ—
ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰ ਜਿਵੇਂ ਹਨੇਰੀਆਂ।
ਘਾਬਰ ਘਾਬਰ ਫੇਰ ਕਰਦੀ ਹੀਲੜੇ;
ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈਊਸ ਮੂਲ ਲੱਭਾ ਖੋਜ ਨਾ
ਡਾਲੀ ਡਾਲੀ ਪਤ੍ਰ ਹਾਰੀ ਢੂੰਡ ਕੇ, ੨੦੦

ਰਹੀ ਹਰੋਲੀ ਪਾਇ ਝੱਖੜ ਵਾਂਗਰੇ,
ਮੁਸ਼ਕ ਨ ਕਿਧਰੋਂ ਹੱਥ, ਆਈ ਧੀਅ
ਕਿੰਨੇ ਮਰਦ ਜੁਆਨ ਫਿਰਦੇ ਭਾਲਦੇ,
ਜੰਗਲ, ਸ਼ਹਿਰ, ਉਜਾੜ ਖੱਡੀਂ, ਪਰਬਤੀਂ,
ਲੋਂਢਾ ਹੋਯਾ ਪੈਰੁ ਢੂੰਡਾਂ ਢੂੰਡਦੇ।
ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਅੰਨ ਚੱਖਣਾ ਨਾ ਕਿਸੇ;

ਭੁੱਖੇ ਭਾਬੂ ਲੈਣ ਨੌਕਰ ਗੋਲੀਆਂ;
ਮਚਿਆ ਸੀ ਤੜਥੱਲ ਸੁੱਝੇ ਕੁੱਝ ਨਾਂ,
ਹਿਰਦੇ ਜਿਉਂ ਭੁੰਚਾਲ ਕੰਬਣ ਸੱਭ ਦੇ
ਝੱਖੜ ਡਾਢੇ ਵਾਂਙ ਬੌਰੀ ਹੋਇਕੇ ੨੧੦

ਨਿਕਲੀ ਮਾਤਾ ਬਾਰ੍ਹ ਮਹਿਲੋਂ ਘਾਬਰੀ,
ਦਸ ਵੀ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਮਗਰੇ ਚੱਲੀਆਂ।
ਜਿਉਂ ਭਾਲਣ ਨੂੰ ਆਪ ਨਿਕਲੇ ਸ਼ੇਰਨੀ
ਘੁਰਿਓਂ ਜਾਇਸੁ ਗ੍ਰਾਚ ਬੱਚਾ ਜੇ ਕਦੇ।
ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੁਹ ਤੇ ਰੰਜ ਭਰਿਆ ਮਾਓਂ ਦੇ,
ਨਾਲੇ ਹੈ ਉੱਮੈਦ ਲੱਭ ਲਿਔਣ ਦੀ,
ਨਾਲੇ ਕੁੱਝ ਨਿਰਾਸ ਲੱਭੂ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਵਿੱਛੋੜੇ ਦਾ ਸੱਲ ਵਜਦਾ ਨਾਲ ਹੈ,
ਵਹਿਮ ਉਠੇ ਹੈ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਚਿੱਤ ਦੇ, —
ਹੈ ਕੁਝ ਗੁੱਝਾ ਭੇਤ ਧੀ ਨਾ ਮਿਲਨ ਦਾ ੨੨੦

ਆਪੇ ਹੂਈ ਨ ਗੁੰਮ ਅੱਗੇ ਵਾਕਰੇ
ਐਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਤੀਕ ਲੁਕੀ ਨ ਸੀ ਕਦੀ।
ਜਦ ਸੋਚੇ ਕੇ ਆਪ ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਲੁਕੀ,
ਤਦ ਤਾਂ ਉੱਠੇ ਮੋਹ, ਬਿਰਹੋਂ ਸੱਲ੍ਹਦਾ।
ਜਦ ਸੋਚੇ ਕੁਈ ਦ੍ਰੋਹ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ,
ਰੋਹ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਸਿਰ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਦਾ,
ਫੂੰਡੇ ਬਾਘੇ ਵਾਂਙ ਤ੍ਰਿਖੀ ਹੋਇਕੇ
ਬੌਰੀ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਫਿਰਦੀ ਭਾਲਦੀ:
ਘਾਟੀ, ਖੱਡ, ਉਜਾੜ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਚੋਟੀਆ,
ਲਹਿੰਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੋਰ ਫੇਰੇ ਖਾਂਵਦੀ, ੨੩੦

ਰਹੀ ਢੂੰਡਦੀ ਮਾਉਂ ਧਰਤੀ ਕੱਛਦੀ।
ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਦਾ
ਅਪਣਾ ਦੇਇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ,
ਥਕ ਹੁਣ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸ ਉਹ ਬੀ ਚੱਲਿਆ।
ਗੋਲੀਆਂ ਨੌਕਰ ਦਾਸ ਹਾਰੇ ਸੱਭ ਸੇ,
ਮਮਤਾ ਮਾਰੀ ਮਾਉਂ ਥੱਕੀ ਮੂਲ ਨਾ।
ਕਰ ਹੋਂਦ ਅਣਹੋਂਦ ਨੇਮ ਏ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
ਜਿੱਥੇ ਕੁੱਝ ਨ ਹੋਇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਚਾਂਵਦਾ।
ਆਸ ਆਸਰਾ ਓਟ ਜਿੱਥੇ ਹੋਇ ਨਾ,
ਉੱਥੇ ਹੋਇ ਜਿ ਪ੍ਰੇਮ ਫੇਰ ਬਨ੍ਹਾਂਵਦਾ ੨੪੦

ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸਾ ਆਸ ਪੱਕੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਹੋਣਹਾਰ ਕਰਿ ਆਪ 'ਬਸ ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਾ'
ਓਥੇ ਕਹਿੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ 'ਲੱਗੇ ਹੀ ਰਹੋ
'ਲਗਨ ਨ ਕਰੋ ਤਿਆਗ, ਪਿਛਾ ਨਾ ਛਡੋ।'
ਜਿੱਥੇ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੀਂਦਰ, ਭੁੱਖ ਤੇ
ਹੁੱਟਣ, ਹੋਣ ਨਿਰਾਸ, ਭੈ ਤੇ ਮੌਤ ਬੀ
ਪੋਹ ਨ ਸਕਦੇ ਮੂਲ ਬਿੰਧੇ ਨੀਰ ਜਯੋਂ।
ਮਮਤਾ ਮਾਰੀ ਮਾਉਂ —ਟੁੱਟੀ ਆਸ ਤੋਂ,
ਠੱਪੀ ਵਹਿਮਾਂ ਨਾਲ, ਖਿੱਚੀ ਧ੍ਰੂਹ ਦੀ
ਵਾਉ ਵਰੋਲੇ ਵਾਂਙ ਫਿਰਦੀ ਢੂੰਡਦੀ— ੨੫੦

ਹਾਰੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਮੂਲ, ਛਡਦੀ ਭਾਲ ਨਾ।
ਗੜਗੜ ਕਰਦਾ ਇੱਕ ਡਿੱਗੀ ਉੱਪਰੋਂ
—ਖਰ੍ਹਵੇ ਪਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਟਕਰਾਉਂਦਾ
ਚਿੱਟਾ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਗ ਸਾਰਾ ਝੱਗ ਹੀ—
ਨਾਲਾ ਨਿੱਕਾ ਤੇਜ ਪਾਣੀ ਸੀਤ ਦਾ।
ਜਿੱਕੁਰ ਕੋਈ ਹੋਇ ਘਾਬਰ ਮਾਰਿਆ
ਸਿਰਪੱਟ ਨੱਠਾ ਜਾਇ ਅਟਕ ਜਿ ਆ ਪਵੇ
ਰੁਕਦਾ, ਨਠਦਾ ਫੇਰ ਚਹਿ ਅਕੁਲਾਉਂਦਾ,
ਫਿਰ ਕਾਹਲਾ ਹੋ ਫੇਰ ਨੱਠੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ,
ਤਿੱਕੁਰ ਨਾਲਾ ਏਹ ਕਾਹਲਾ ਆਉਂਦਾ ੨੬੦

—ਰੁਕ ਰੁਕ ਪੱਥ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਤਿਰਛੇ ਜੋ ਖੜੇ
ਬਹੁਤ ਬਿਸੁਰੇ ਬਿਡੋਲ ਰੋਕੀ ਰਾਹ ਨੂੰ—
ਅਟਕੇ, ਨਿਕਲੇ, ਡਿੱਗ ਅੱਗੇ ਧਾਂਵਦਾ,
ਫਿਰ ਡਿੱਗੇ ਖਾ ਸੱਟ ਝੱਗ ਬਣਾਉਂਦਾ;
ਝੱਗੋ ਝੱਗ ਸਰੂਪ ਧੌਲਾ ਹੋਇਆ
ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਲੈ ਝੱਗ ਵਗਦਾ ਓਸ ਥਾਂ।
ਇੱਥੇ ਅੰਮੀਂ ਪੌਂਚੂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦੀ
ਡਾਢੀ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਪੱਥਰ ਹੋ ਜਿਵੇਂ,
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੈ ਵੇ ਨਾਲਿਆ!
'ਪੇਸ਼ ਨ ਜਾਂਦੀ ਮੂਲ ਤੇਰੀ ਬੀ ਕੁਈ। ੨੭੦

'—ਵੱਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਹਿ ਕੁਦਰਤ ਖੇਡ ਹੈ—!
'ਸਿਰ ਟਕਰਾਵੇਂ ਰੋਇ ਮਾਰੇ ਢਾਹੀਆਂ!
'ਨਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਏਹੋ ਕਾਰ ਤੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ!
'ਸੋ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਮੈਂ
'ਸਿਰ ਟਕਰਾਵਾਂ ਰੋਇ ਲਿੱਲਾਂ ਦੇਂਵਦੀ।
'ਮੇਰੀ ਵੰਨੇ ਵੇਖ ਧੁਰ ਤੋਂ ਉੱਕਿਆ!
'ਹਿਰ ਗਏ ਮੇਰੇ ਲੇਖ ਲੇਖਾ ਮੁੱਕਿਆ,
'ਸੌਖ ਸਬੀਲੀ ਕਾਲ ਹੈ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ;
'ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਹੁਣ ਸ਼ੇਤ ਆ ਹੈ ਢੁੱਕਿਆ।
'ਤੇਰਾ ਹੰਝੂ-ਨੀਰ ਕਦੇ ਨ ਰੁਕਿਆ ੨੮੦

'ਮੇਰੇ ਨੈਣੋਂ ਹੰਝ ਕਦੇ ਨ ਸੁੱਕਿਆ।
'ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਹਾਇ ਦੌਰ ਜਾਰੀ ਹੋ ਪਿਆ,
'ਤੇਰੇ ਵਾਙੂ ਕੀਹ ਟੁਰਿਆ ਹੀ ਰਹੂ?
'ਤੇਰੀ ਏਹ ਅਵਾਜ਼ ਦੁਖੀਆ ਸੈਮੁਵੀਂ
'ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਵੱਜੇ ਐਕੁਰਾਂ
'ਜਿੱਕੁਣ ਵੱਜਣ ਸਾਜ਼ ਦੋ ਸੁਰ ਹੋ ਰਹੇ।
'ਇੱਕੁਰ ਕੱਢਣ ਵਾਜ —ਸੁਣਕੇ ਵਾਜ ਨੂੰ
'ਤੇਰੀ ਰੋਣੀ ਅਤ— ਤਰਬਾਂ ਮੇਰੀਆਂ।
'ਹੁਣ ਪਾਵਾਂ ਮੈਂ ਵੈਣ ਏਥੇ ਬੈਠਕੇ
'ਲੰਮੀ ਝੀਣੀ ਵਾਜ ਨਾਲ ਰਲਾਇਕੇ: ੨੯੦

'ਦੋ ਦੁਖੀਏ ਇਕ ਹੋਇ ਰੋਵਣ ਸੋਹਿਣੇ।'
ਇਹ ਕਹਿੰਦਯਾਂ ਘਬਰਾਇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਿਰੇ,
ਦਿਲ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਖ਼ੂਨ ਸਿਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ।
ਸਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿਰ ਖਾਇ ਧੱਕਾ ਐਦਰੋਂ

ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਗਿਜਾ ਹੋਇ ਇਕ ਰੁਕ ਅੰਦਰੇ,
ਦੂਜਾ ਪਾਣੀ ਹੋਇ ਖਾਰੇ ਵੰਨ ਦਾ
ਵਗ ਤੁਰਿਆ ਬੰਨ੍ਹ ਧਾਰ ਦੋਹੀਂ ਅੱਖੀਓਂ
ਰੋ ਰੋ ਕਹਿੰਦੀ 'ਹਾਇ! ਧਰਾ ਕੁਰਾੜਿ ਹੈ,
'ਪੀਡਾ ਪਰਬਤ ਅਤਿ, ਹੌਲੀ ਪੌਣ ਹੈ,
'ਹੈ ਉੱਚਾ ਅਸਮਾਨ, ਕਿੱਥੇ ਜਾਉ ਮੈਂ ? ੩੦੦

'ਕਿੱਥੇ ਜਾਉਂ ਸੁਮਾਇ, ਹੋਵਾਂ ਦੂਰ ਮੈਂ,
'ਇਨ੍ਹਾਂ ਧੈਦਿਓਂ ਪਾਰ, ਉਹਲੇ ਹੋ ਰਹਾਂ ?
'ਜਾਂ ਮਿਟ ਜਾਵਾਂ ਮੂਲ੍ਹ ਹੋਵਾਂ ਮੂਲ੍ਹ ਨਾ,
'ਅਨਹੋਈ ਹੋ ਨਿੱਤ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਾਂ
'ਹੋਇਆ ਘੇਰਨ ਜੋਇ ਦੁੱਖ ਡਰਾਵਣੇ।
' 'ਹੋਣਾ' ਲੱਭਣ ਲੋਕ, ਮੰਗਣ 'ਹੋਵਣਾ',
'ਪਰ 'ਹੋਣੇ' ਦੇ ਡੰਗ ਤਿੱਖੇ ਸੱਪ ਤੋਂ।
'ਜੇ 'ਅਣਹੋਂਦੀ' ਹੋਇ ਛੁੱਟਾਂ 'ਹੋਣ' ਤੋਂ,
'ਖ਼ਬਰੇ ਇਸਦੇ ਡੰਗ ਲੱਗਣ ਫਰ ਨਾ।
'ਕਿਸ ਬਿਧ ਹੈ ਛੁਟਕਾਰ ਮੇਰਾ 'ਹੋਂਦ ਤੋਂ ? ੩੧੦

'ਰਸਤਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿੰ, ਫਸੀ ਕੁਥਾਉਂ ਹਾਂ'
'ਮੈਂ ਹੋਈਆਂ ਅਣਚਾਹ ਇਸ ਹੁਣ 'ਹੋਣ' ਤੋਂ।
' 'ਹੋਣ' ਦਾਤਿਆ ! ਸਾਂਭ ਅਪਣੀ ਦਾਤ ਏ।
'ਜਦ ਤੁੱਠੇ ਸੇ ਆਪ ਆਖਯਾ ਮੰਗ ਲੈ !'
'ਮੈਂ ਮੰਗਿਆ :ਇਹ ਹੋਣ' ਦਿੱਤਾ ਤੁੱਠ ਤੈਂ !
'ਪਰ ਖਾਦੀ ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਏ ਨਾ ਮੰਗਿਆ,—
'ਦੁੱਖੋਂ ਖਾਲੀ 'ਹੋਂਦ' ਬਖਸ਼ੀਂ ਦਾਤਿਆ !
'ਬੇਸ਼ਰਤੀ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਆਪ ਤੋਂ,
'ਮਿਲ ਗਈ ਮੈਨੂੰ ਏਹ ਦੁੱਖ ਵਲ੍ਹੇਟੜੀ।
'ਹੁਣ ਪਛੁਤਾਵਾਂ ਹਾਇ ! ਆਪਣੀ ਮੰਗ ਤੇ। ੩੨੦

'ਹੇ ਦਾਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ! ਕਿਰਪਾ ਏ ਕਰੋ:
'ਏਸ ਦਾਤ ਨੂੰ ਮੋੜ ਮੈਥੋਂ ਲੈ ਲਵੋ।
'ਮੈਨੂੰ ਕਰੁ 'ਅਣਹੋਂਦ' ਮੈਂ ਭਰ ਪਾ ਲਿਆ;
'ਜਾਂ ਦੇਵੋ ਇਕ ਹੋਰ ਵਰ ਮੈਂ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਬਿਨ ਕੰਡੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਏਸੇ ਹੋਂਦ ਦਾ
'ਮੈਨੂੰ ਹੋਇ ਨਸੀਬ — ਖਾਲੀ ਦੁੱਖ ਤੋਂ।
'ਜਾਂ ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੁ ਤੂੰ !
'ਬਚੜੀ ਤਾਈਂ ਨਿੱਤ 'ਹੋਣ' ਨਸੀਬ ਹੋ।
'ਜਿੱਕੁਰ ਵਗਦਾ ਨੀਰ ਵਿਚ ਦਰਿਆਉ ਦੇ
'ਉਹ ਹੋਵੇ ਚਰਿਯਾਉ ਏਸੇ 'ਹੋਣਾ ਦਾ; ੩੩੦

'ਮੈਂ ਉਸਤੋਂ ਹੋ ਦੂਰ ਵਾਂਙੂ ਨੀਰ ਦੇ
'ਪਾਇ ਵਿਛੋੜਾ ਠੰਡ ਯਖਜਿਉਂ ਹਾਂ ਜ਼ਮੀ;
'ਸਦਾ ਮੇਲ ਦੀ ਨਿੱਘ ਧੁਰ ਤੋਂ ਭੇਜਕੇ
'ਮੈਨੂੰ ਦੇਹਿ ਪੰਘਾਰ, ਪੰਘਰੇ 'ਹੋਂਦ' ਏ
'ਵਹਿਕੇ ਢੁਲ ਮਿਲ ਜਾਇ ਓਸੇ ਨਾਲ ਹੀ;
'ਮੇਰੀ ਮੁੱਕੇ 'ਹੋਣ', ਮੈਂ ਫਿਰ ਨਾ ਹੁਵਾਂ;
'ਪਰ ਧੀ ਦੀ ਉਹ ਹੋਂਦ ਜੀਉਂਦੀ ਹੀ ਚਲੇ
'ਜਾਰੀ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਨਦੀਆਂ ਵਾਙ ਹੋ।

'ਹਾਂ, ਹੋਵੇ ਸੁਖਰੂਪ ਹੋਂਦ ਅਨੰਦ ਮੇ*।
ਕੂਲ੍ਹ ਵੰਨੇ ਫੇਰ ਤੱਕ ਕੇ :—
'ਹੇ ਦੁਖਿਆਰੀ ਕੂਲ੍ਹ ! ਪਤਾ ਬਤਾਇ ਤੂੰ, ੩੪੦
'ਡਿੱਠੀ ਕਿਧਰੇ ਹੋਇ ਮੇਰੀ ਲਾਡਲੀ ?
'ਧੋਤੇ ਹੋਵਸ ਪੈਰ ਤੈਂ ਵਿਚ ਆਇਕੇ,
'ਦਿੱਤਾ ਹੋਵਸ ਡੋਬ ਅਪਣਾ ਹੱਥ ਹੀ
ਤੇਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ —ਤੂੰ ਜੋ ਚਮਕਦਾ।
'ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਹੈ ਕਿਵੇਂ
'ਹੋਈ ਚਮਕ ਨਸੀਬ ? ਇਹ ਨਾ ਹੋਰਥੇ।'
ਫਿਰ ਇਕ ਭਰਕੇ ਬੁੱਕ ਰਾਣੀ ਸੁੰਘਦੀ,
ਬਚੜੀ ਵਾਲੀ ਗੰਧ ਆਇ ਨ, ਆਖਦੀ:—
'ਏਧਰ ਆਈ ਨਾਹਿੰ ਜਿੰਦੜੀ ਮੇਰੜੀ।'
ਸਖੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਸਾਰੀਆਂ, ੩੫੦

'ਬਉਰੀ ਹੋ ਗਈ ਮਾਉਂ, ਹਿੱਲੀ ਹੋਸ਼ ਹੈ।,
ਉੱਚੇ ਪਰਬਤ ਵੱਲ ਬਿਟ ਬਿਟ ਵੇਖਦੀ
ਅੰਮਾਂ ਹੋਇ ਹਿਰਾਨ ਹੱਸੀ, ਰੋ ਪਈ,
ਫਿਰ ਪਰਬਤ ਵਲ ਦੇਖ, ਕਹਿੰਦੀ, 'ਦੱਸ ਤੂੰ
ਡਿਠੀ ਜੇ ਤੂੰ ਹੋਇ ਕਿਧਰੇ ਸੋਹਿਣੀ ?'
ਪਰ ਉਹ ਜੜ੍ਹ ਚਿਤ ਹੀਨ ਸਮਝੇ ਕੁੱਝ ਨਾ।
ਬਿਜਲੀ, ਹੋਰ ਤੁਫਾਨ, ਮੀਂਹ ਹਨ੍ਹੇਰੀਆਂ,
ਸਾਰੇ ਬਿਰਹੋਂ ਵਿੱਚ ਵਿਛੁੜੇ ਸੱਜਣੋਂ
ਲਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨਿੱਤ ਥਾਉਂ ਕੁਥਾਉਂ ਤੇ,
ਹੱਥ ਨ ਪਜਾਰੇ ਆਣ, ਪਰ ਏ ਭਾਲਦੇ। ੩੬੦

ਪਜਾਰੇ ਲੱਭਣ ਨਾਹਿੰ, ਹਾਰੇ ਏ ਨਹੀਂ।
ਲੱਭਣ ਦੀ ਧੁਨਿ ਏਹ ਨਿਤ ਦੀ ਧਾਰਕੇ
ਕਰਦੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਫਿਰਦੇ ਭਾਲਦੇ।
ਉੱਚ, ਨਿਵਾਣ, ਸਮੁੰਦ, ਸ਼ਹਿਰੀਂ, ਪੱਧਰੀਂ।
ਸਭ ਥਾਂ ਕਰਦੇ ਭਾਲ ਪੁੱਛਾਂ ਪੁੱਛਦੇ।
ਤਿੱਕੁਰ ਕਦੀ ਇਕ ਵਾਰ ਆ ਕੇ ਏਸ ਥਾਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਪਾਸ ਮਾਨੋ ਪੁੱਛਦੇ:
ਕਹਿੰਦੇ 'ਦੇਵੋ ਦੱਸ ਸਜਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ।'
ਇਹ ਪਰਬਤ ਜੜ੍ਹ ਮੋਨ ਬੋਲੇ ਮੂਲ ਨਾ:
ਓਹ ਗੁੱਸਾ ਦਿਲ ਖਾਇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰਦੇ: ੩੭੦

ਜਿਗਰਾ ਇਸਦਾ ਪਾੜ ਖੱਡਾਂ ਕੀਤੀਆਂ,
ਚਮੜੀ ਸਦਾ ਉਧੇੜ ਭੇਜਣ ਸਾਗਰੇ
ਸਬਜ਼ੀ ਦੇਣ ਉਡਾਇ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੁੱਟਦੇ,
ਬਰਫ ਨਾਲ ਹੈ ਠਾਰ ਇਸਨੂੰ ਗਾਲਿਆ,
ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਦੇ ਠਾਰ ਇਸਨੂੰ ਢਾਲਿਆ,
ਪਰ ਏ ਜੜ੍ਹ ਜੀ ਹੀਨ ਬੋਲਜਾ ਮੂਲ ਨਾ।
ਢੱਠਾ ਬਿਜਲੀ ਸੱਟ, ਬਰਫਾਂ ਖਾਰਿਆ,
ਪਰ ਜੋ ਧਾਰੀ ਚੁੱਪ ਮੋਨੀਆਂ ਵਾਲੜੀ;

---

*ਅਨੰਦ ਮਗ।

ਛੱਡੀ ਉਹ ਨਾ ਮੂਲ, ਦੁਖ ਸਹਾਰਦਾ।
ਐਸੇ ਕਠਨ ਕਠੋਰ ਚੁੱਪੂ ਭਗਤ ਤੋਂ ੩੮੦
ਭੋਲੀ ਰਾਣੀ ! ਹਾਇ ਪੁਛਦੀ ਤੂੰ ਪਤੇ,
ਤੈਨੂੰ ਦੱਸੇ ਕੀ ਜੁ ਕਦੇ ਨ ਬੋਲਿਆ;
ਬਕ ਬਕ ਪਰਬਤ ਨਾਲ ਹਾਰੀ ਅੰਤ ਨੂੰ:
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਦੱਸੋ ਕੌਣ ਬਚੜੀ ਦਾ ਪਤਾ ?
ਪੱਛੋਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਡੁਬਦਾ ਵੇਖਦੀ
ਅਪਣਜਾਂ ਆਸਾਂ ਵਾਂਙ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ :
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸੂਰਜ ਰਾਜ ਅਰਸ਼ੀਂ ਤੂੰ ਫਿਰੇਂ,
'ਸਾਰੇ ਜਗ ਨੂੰ ਦੇਖ ਤੂੰ ਹੈਂ ਜਾਣਦਾ,
'ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਇੱਕ ਦੱਸੀਂ ਗੱਲ ਤੂੰ,
'ਬਚੜੀ ਦੇਖੀ ਹੋਇ ਮੈਂਡੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ? ੩੯੦
'ਤੈਥੋਂ ਉਸਦਾ ਲੁੱਕ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ,
'ਦੇਖੀ ਹੈ ਤੂੰ ਪੱਕ, ਸ਼ਾਲਾ ਦੱਸ ਦੇ।'
ਸੂਰਜ ਉੱਤਰ ਕੀਹ ਇਸਨੂੰ ਦੇਂਵਦਾ,
ਅੱਖਾਂ ਮਾਰੇ, ਮਾਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਮਾਰਦਾ,
ਜਿੱਕੁਰ ਅੱਖਾਂ ਮਾਰ ਮਚਲਾ ਬਾਲਕਾ
ਚਿੱਘੀ ਕਰੇ ਮਖ਼ੌਲ ਅਪਣੀ ਮਾਉਂ ਨੂੰ,
ਇੱਕੁਰ ਕਰਦਾ ਏਹ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂਵਦਾ;
ਰਾਣੀ ਸਮਝੇ ਨਾਹਿੰ ਏਸ ਮਖ਼ੌਲ ਨੂੰ,
ਛੇਕੜ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਹਟਿਆ ਝਮਕਣੋਂ।
ਮਾਨੋਂ ਇਸ ਦੇ ਮੋਰ੍ਹ ਹਿਰਦੇ ਪੈ ਗਈ, ੪੦੦
ਹੁਣ ਦੇਵੇਗਾ ਦੱਸ ਪਤਾ ਬਤਾਵਸੀ;
ਪਰ ਹੋਈ ਹੈ ਸਾਫ਼ ਕੁੱਝ ਨ ਦੱਸਣੀਂ
ਕੋਰੇ ਕਾਗਤ ਵਾਂਙ ਟਿੱਕੀ ਏਸ ਦੀ;
ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਦਿਮਾਗ਼ ਕੋਰਾ ਬੁੱਧੀਓਂ
ਚੂਹੇ ਦੌਲੇ ਸ਼ਾਹ ਸੰਦਾ, ਸੱਖਣਾ,—
ਅਕਲ ਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਮਾਗ਼ ਸਾਰੀ ਹੈ ਵੜੀ,
ਜਿੱਥੇ ਤਰਕ ਵਿਤ੍ਰੇਕ ਪਾਵੇ ਪੈਰ ਨਾ,
ਅਨ ਲਿਤੜਾਏ ਵਾਂਙ ਕਿਸੇ ਮਦਾਨ ਦੇ
ਦੱਸ ਨ ਸਕਦੇ ਸਾਫ਼ ਖੋਜਾਂ ਤੇ ਖੁਰੇ,
ਤਿੱਕੁਰ ਕੋਰਾ ਸੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਗਿਆ, ੪੧੦
ਲਹਿੰਦਾ ਪੱਛੋਂ ਜਾਇ, ਪਤਾ ਨ ਦੇਂਵਦਾ।
ਯਾ ਸਮਝੋ ਕੇ ਅੰਤ ਆਪਾ ਵੇਖਕੇ
'ਅੰਤ ਮਤੇ' ਦਾ ਵਾਕ ਸ਼ੈਤ ਵਿਚਾਰਦਾ,
ਦਿਲ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਸਾਫ਼ ਸੂਰਜ ਰਾਜ ਨੇ
ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਵਿਰੱਕ ਮੋਹ ਤਿਆਗਕੇ,
ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਫੁਰਨੇ ਜਿੱਤ ਕੇ
ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਚੱਲ ਸੂਰਜ ਸੀ ਗਿਆ।
ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ
ਦਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼, ਦੱਸਦਾ ਗੱਲ ਏ:
ਹੁੰਦਾ ਸੀਗਾ ਸੂਰ ਕਦੀ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ। ੪੨੦
ਟਿੱਕੀ ਕੋਈ ਦੱਸ ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਦੇ
ਦੱਸਿਆ ਪਤਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਸਨੇ ਨਾ ਕੁਈ
ਮਾਤਾ ਕਰ ਵਿਰਲਾਪ ਹਾਰੀ ਪੁੱਛਦੀ।
ਦੱਸ ਹੇ ਭੋਲੀ ਮਾਇ! ਸੱਭੇ ਜਾ ਰਹੇ
ਅਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਅਪਣੀ ਚਾਲ ਤੇ,
ਕਿਹੜਾ ਕਰੇ ਸਹਾਇ ਤੇਰੀ, ਭੋਲੀਏ!
ਸੂਰਜ ਡੁਬਦਾ ਵੇਖ ਰੋਈ ਫੇਰ ਓ,
ਛਮ ਛਮ ਵਸਦਾ ਮੀਂਹ ਮਾਨੋਂ ਛੁੱਟ ਪੈ
ਨੀਰ-ਫੁਹਾਰੇ ਦੋਇ ਬਿਰਹੋਂ ਬਾਗ਼ ਦੇ।
ਪਾਣੀ ਭਰੀਆਂ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਦੀ ੪੩੦
ਇਕ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਹੋਇ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਵਦੇ:
ਦੋ ਪਰਬਤ ਦੋ ਕੂਲ੍ਹ ਦੋ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ
ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਦੋ ਹੋਇ ਦੂਹਰੇ ਭਾਸਦੇ:
ਛੱਲੇ ਸਾਵੇ ਰੰਗ ਉਡਦੇ ਦਿੱਸਦੇ।
ਹਾਂ, ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਨੀਰ! ਪਾਈ ਭੁਲੇਖੜਾ
ਕੀ ਕੀਤਾ ਤੂੰ ਹਾਲ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ੀਰ ਦਾ ?
ਫਿਰ ਬਿਹਬਲ ਅਤਿ ਹੋਇ ਰਾਣੀ ਗਾਂਵਦੀ,
ਚਾਹੇ ਮੇਰੀ ਵਾਜ ਉਡਕੇ ਪਹੁੰਚ ਪੈ
ਕੰਨੀਂ ਬਚੜੀ ਜਾਇ, ਕਿਧਰੇ ਹੋਇ ਜੇ
ਸੁਣਦੀ ਮੇਰੀ ਵਾਜ, ਪਰਬਤ ਜੰਗਲੀ। ੪੪੦

ਵਿਖਮ ਪਦ—

> ਦੱਸ ਟਿਕਾਣਾ ਧੀਏ ਜਾਇ।
> ਹਾਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਭਾਲ ਕਰੇਂਦੀ,
> ਗਿਰ ਟੋਲੇ ਸਭ ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਰਾਇੰ।
> ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਡਾਲੀਆਂ ਪੱਤੇ
> ਪਤਾ ਨ ਕੋਈ ਦਏ ਬਤਾਇ।
> ਬਨ ਨ ਪਿਆ ਬਨ ਕੋਲੋਂ ਉੱਤਰ,
> ਪੌਣ ਨ ਕੋਈ ਰਿਵੀ ਲਿਆਇ।
> ਸੂੰਧਕ ਸੰਧਕ ਦੀ ਨਾ ਮਿਲਦੀ,
> ਮਲਜੀ ਤਲੀਆਂ ਹੈ ਬਨਰਾਇ
> ਸਾਂ ਸਾਂ ਕਰਦੀ ਸੋਈ ਨ ਦੇਂਦੀ,
> ਸੋਇ ਰਹੀ, ਕਿਨ੍ਹ ਲਈ ਉਡਾਇ ?
> ਪੁਤਲੀ ਕਿਸੇ ਨ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੀ,
> ਕਿਸੇ ਗਵਾਈ ਨਜ਼ਰ ਲਗਾਇ,
> ਬਟੂਏ ਨਜ਼ਰ ਵਿਖੇ ਸਾਂ ਰਖਦੀ,
> ਕਿਵ ਗਾਇਬ?ਹਾ, ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਇ।
> ਜਾਵੇ ਕੋਇ ਨ ਆਵੇ ਓਥੋਂ
> ਆਵਾ ਗਵਨ ਭਈ ਸਭ ਥਾਇ।
> ਥਹੁ ਬਿਨ ਭਾਲ ਭੁਲੇਵੇ ਘੱਤੇ,
> ਨਜ਼ਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬਿਨ ਅਕੁਲਾਇ।
> ਚਿੰਤਾ ਹਾਰ ਗਲੇ ਦਾ ਹੋਈ,
> ਮਨ ਦੀ ਮਣੀ ਮੁਰਝਦੀ ਜਾਇ।
> ਟਿਕਾਂ ਨ ਬਾਝ ਟਿਕਾਣਾ ਲੱਭੇ,
> ਰੱਖੀਂ ਟੇਕ ਆਪ ਹੁਣ ਆਇ।
> ਆ ਕਿਧਰੋਂ ਕਹੁ, 'ਅੰਮੀ ਆਈਆਂ'
> ਗੋਦੀ ਬੈਠ ਗਲੱਕੜੀ ਪਾਇ।

ਪਰ ਪਹੁੰਚੇ ਨਾ ਵਾਜ ਪਰਬਤ ਉੱਪਰੇ ?

ਧੱਕੇ ਖਾਕੇ ਵਾਜ ਪਰਬਤ ਨਾਲ ਹੈ
ਦੂਹਰੀ ਹੋ ਪਰਤਾਇ ਥਰ ਥਰ ਗੂੰਜਦੀ
ਮੁੜਕੇ ਆਈ ਫੇਰ ਕੰਨੀਂ ਆਪਣੇ:
ਧੀ ਤਕ ਸਕੇ ਨ ਪੌਂਚ ਧੱਕੇ ਖਾਂਵਦੀ;
ਮੁੜ ਮੁੜ ਦਹਰੀ ਹੋਇ ਆਇ ਪਰੱਤ ਕੇ।
ਸੂਰਜ ਡੁੱਬੇ ਬਾਦ ਫਿਰ 'ਪਹੁ' ਆ ਗਈ:
ਤਖ਼ਤ ਚਿੱਟੜੇ ਬੈਠ ਪਜਾੜੀ ਭਾਹ ਦੇ,
ਬੱਗਾ ਪਹਿਨ ਲਿਬਾਸ, ਚਿੱਟਾ ਤਾਜ ਪਾ
ਟੰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲ ਉਸ ਵਿਚ ਸੋਂਹਦੇ, ੪੫੦

ਚਿੱਟੇ ਲਗੇ ਕਹਾਰ ਤਖ਼ਤ ਉਠਾਵਣੇ,
ਬੈਠੀ ਉੱਪਰ ਆਪ 'ਪਹੁ' ਹੈ ਸੋਹਣੀ
ਗਈ ਮਲਕੜੇ ਆਇ, ਮਿੱਠਤ ਵਾਲੜੀ।
ਪਹੁ ਆਈ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਾਣੀ ਰੋ ਪਈ
ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਲੰਮੇ ਸੁਾਸ ਲੈ:
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਉਸ਼ਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼! ਸੰਧੀ ਕਾਲ ਤੂੰ
'ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਹੜੀ ਵਿੱਥ ਹੈ,
'ਦੋ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਆਇ ਭਰਦੀ ਥਾਉਂ ਓ,
'ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਮਿਲਾਪ ਤੂੰ ਨਿਤ ਮੇਲਦੀ;
'ਦਿਨ ਨੂੰ ਮੇਲੇਂ ਰਾਤ, ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਤਈਂ। ੪੬੦

'ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਵਿਚਾਲ ਕੇਡੀ ਵਿੱਥ ਹੈ
'ਪਰ ਤੂੰ ਸਮਝੇਂ ਤੁੱਛ ਉਸ ਸੁ ਵਿੱਥ ਨੂੰ,
'ਆਪ ਹੋਇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੁਹਾਂ ਮਿਲਾਂਵਦੀ।
'ਹੇ ਉਪਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸੀਤਲ ਸੁੱਛੀਏ
'ਮੈਨੂੰ ਦੇਹਿ ਮਿਲਾਇ ਬਚੜੀ ਮੇਰੜੀ।
'ਭਾਵੇਂ ਕਿਧਰੇ ਹੋਇ ਕਿੱਡੀ ਵਿੱਥ ਤੇ,
ਤੈਨੂੰ ਔਖ ਨ ਮੂਲ ਮੇਲ ਕਰਾਵਣਾ:
ਕਰਮ ਤੁਹੇ ਦਾ ਮੇਲ, ਮੇਲਣ ਹਾਰੀਏ!'
ਪਹੁ ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਬੈਨ ਮਾਨੋਂ ਬੋਲਦੀ,
—ਲਗੀ ਨ ਕੋਈ ਜੀਭ, ਇਸਦੀ ਚੁੱਪ ਹੀ ੪੭੦

ਦੇਵੇ ਇਹ ਵਖਯਾਨ ਚੁੱ ਚੁਪਾਤੜੀ,
ਜਯੋਂ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਗੰਗ ਪਰ ਹੈ ਬੋਲਦੀ—
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਜ਼ਾਮਨ ਠੀਕ ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ,
'ਵਿਚ ਮੇਲਾਂ ਮੈਂ ਠੀਕ ਆਪ ਵਿਚਾਲ ਹੋ।
'ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਥਾਇੰ ਸਕਾਂ ਲਿਆਇ ਨਾ,
'ਪਾੜਾ ਸਕਦੀ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਵਿਛੁੰਨਿਆਂ,
'ਇਕ ਥਾਂ ਸਕਾਂ ਲਿਆਇ ਵਿਛੜੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ।
'ਦੋ ਸੰਜੋਗਾਂ ਵੱਸ ਉਹੋ ਮਿਲਾਂਵਦੇ,
'ਪਾਵਣ ਵਿੱਥ ਵਿਜੋਗ, ਉਹੋ ਵਿਛੋੜਦੇ।
'ਭਾਰੂ ਉੱਪ੍ਰ ਵਿਜੋਗ ਮੂਲੋਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ੪੮੦

'ਪਰ ਵਿਛੜਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਾਮਨ ਹੋਇਕੇ
'ਪੈਣ ਨ ਦੇਂਦੀ ਵਿੱਥ ਮੇਲੀ ਰੱਖਦੀ।'
ਏ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਿਰਾਸ ਹੋਈ ਹੋਰ ਸੀ,
ਛਾਦਾ ਠੰਢਾ ਸਾਹ ਮਾਤਾ ਖਿੱਚਿਆ,
ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਝਟ ਬਾਰੂ ਰੁਕੇ ਨ ਅੰਦਰੇ;

ਅੰਦਰੋਂ ਬਲੇ ਤੰਦੂਰ ਖਿਰਹੋਂ ਅੱਗ ਦਾ,
ਸਕੇ ਨ ਸੇਕ ਸਹਾਰ ਤੜਫੇ, ਨਿੱਕਲੇ:
ਖਿਚ ਖਿਚ ਮਾਤਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਕੇ ਖਿੱਚਦੀ
ਠੰਢੀ ਜਾਕੇ ਪੌਣ ਅੰਦਰ ਠਾਰਦੇ,
ਪਰ ਉਸ ਲੱਗੇ ਸੇਕ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਿਆਂ, ੪੯੦

ਸੜਨੋਂ ਡਰਦੀ ਓਹ ਕਾਹਲੀ ਨਿੱਕਲੇ:
ਇੱਕੁਰ ਕਾਹਲੇ ਸੁਾਸ ਮਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗਏ।
ਹੁਣ ਗੁੱਸਾ ਘਟ ਹੋਇ —ਮਨ ਨੂੰ ਚਿੰਤ ਦੇ
ਹੱਥੀਂ ਸੌਂਪ ਸੁ ਆਪ— ਕਿਧਰੇ ਉੱਡਿਆ,
ਨਾਲੇ ਉਡਿਆ ਜ਼ੋਰ ਮਾਤਾ ਅੰਦਰੋਂ।
ਬਹੁਤ ਨਿਸੱਤੀ ਹੋਇ ਨਿਰਬਲ ਅੱਤਿ ਹੈ
ਉਠੀ ਛੱਡ ਉਥਾਉਂ, ਤ੍ਰਪ ਤ੍ਰ ਕੇਰਦੀ
ਤਪਦੇ ਤਪਦੇ ਹੰਝੂ ਤੱਤਾ ਮੀਂਹ ਜਯੋਂ
ਸੜਦਾ ਡਿੱਗੇ ਆਪ, ਧਰਤੀ ਸਾੜਦਾ।
ਕਰਦਾ ਮਾਂ ਵਿਰਲਾਪ ਪੱਥਰ ਪਾਟਦੇ, ੫੦੦

ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਹਨ ਬਾਰੂ ਰੁੱਤੋਂ ਆਇਕੇ
ਚਿੰਤਾ ਕੁੱਠੀ ਮਾਤ ਵਲ ਸਭ ਵੇਖਦੇ,
ਫਿਰ ਗਿੱਚੀ ਨੂੰ ਸਿੱਟ ਪੂਛ ਹਿਲਾਂਇਕੇ
ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਐਕੁਰ ਬੈਠਦੇ
ਮਾਨੋਂ ਦਰਦ ਵੰਡਾਣ ਵਿਛੜੀ ਮਾਉਂ ਦਾ
ਲਿੱਲਾਂ ਲੈਂਦੀ ਕੂਕ ਢਾਹਾਂ ਮਾਰਦੀ
ਕੁਰਲਾਵੇ ਵਿਰਲਾਪ ਮਾਤਾ ਹੈ ਕਰੇ,
ਕੂੰਝ ਜਿਵੇਂ ਕੁਰਲਾਇ ਵਿਛੜੀ ਬੱਚਿਓਂ,
ਨਾਲੇ ਰੋਂਦੀਆਂ ਜਾਣ ਸੱਭੇ ਗੋਲੀਆਂ
ਧੌਣਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਸੱਟ, ਹੰਝੂ ਵਰਸਦੇ। ੫੧੦

ਉੱਧਰ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਖਲਬਲ ਪੈ ਰਹੀ।
ਸਭ ਫੌਜੀ, ਸਭ ਦਾਸ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ,
ਸਭ ਵਾਸੀ ਜੋ ਸ਼ੈਰੁ, ਹੱਟੀ ਵਾਲੜੇ,
ਕਿਰਤੀ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਰ ਕੰਮ ਵਾਲੜੇ,
ਧੰਧੇ ਸਾਰੇ ਛੱਡ, ਘਰਾਂ ਤਿਆਗ ਕੇ
ਲਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ।
ਬਨ, ਬੂਹੀਆਂ ਤੇ ਬੇਟ, ਬੇਲੇ, ਬਾਉਲੀ
ਪੱਧਰ, ਪੰਥ, ਪਹਾੜ, ਪਰੇ ਪਰੇਡੜੇ,
ਖੱਡਾਂ, ਘਾਟੀ, ਢਾਲ, ਦਰੇ ਤਿ ਵਾਦੀਆਂ,
ਗੁਫਾ ਕੰਦਰਾ, ਖੋਖ, ਲੁਕੀਆਂ ਥਾਂਵਦੀ ੫੨੦

ਕਖ ਕਖ, ਪਤ ਪਤ ਢੂੰਡ ਸਾਰੇ ਹੋ ਗਈ।
ਰਾਣੀ ਲੱਭੀ ਨਾਂਹ ਥਹੁ ਨਾ ਲੱਗਿਆ,
ਦਿਨ ਤੋਂ ਲਗੀ ਭਾਲ ਹੁਣ ਤਕ ਹੋ ਰਹੀ:
ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੁੱਝ ਸੂੰਧਕ ਨਾ ਪਈ,
ਕਿਸੇ ਨ ਕੋਈ ਖੋਜ ਮੁਸ਼ਕ ਨ ਪਾਇਕੇ
ਦਸਿਆ ਆਕੇ ਹਾਲ, ਜੀ ਨ ਧਰਾਇਆ।
ਰਾਣੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੈਣ੍ਹ ਡੂੰਘੇ ਪੈ ਗਈ,
ਪਰਜਾ ਤੇ ਸਭ ਦਾਸ ਕਰਦੇ ਸ਼ੱਕ ਏ:
ਰਲ ਗਯਾ ਬੇਈਮਾਨ ਹੋਕੇ ਮੰਤਰੀ

ਨਾਲ ਰਾਇ ਕਹਲੂਰ, ਵੱਢੀ ਖਾਇਕੇਂ, ੫੩੦

ਰਾਣੀ ਦਈ ਉਠਾਇ ਸੁੱਤੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬੀ ਓਨ੍ਹ ਟਪਲਾ ਮਾਰਿਆ।
ਇੱਕੁਰ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰ ਸੰਝਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ
ਕੱਠੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ
ਬਾਹਰ ਵਿੱਚ ਮਦਾਨ, ਆਖਣ; 'ਧ੍ਰਿਗ ਹੈ
'ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਜੋਗ, ਰਾਣੀ ਜੇ ਗਈ
'ਫਸੀ ਕਲ੍ਹਰੇ ਦੇਸ਼ ਬੰਦੀ ਪੈ ਗਈ;
'ਕੱਟ ਮਰਾਂਗੇ ਆਪ ਜੀਵਾਂਗੇ ਨਹੀਂ',
'ਏ ਲਗਵਾਇ ਕਲੰਕ ਅਪਣੇ ਰਾਜ ਨੂੰ।
'ਐਸੀ ਧਰਮ-ਵਤਾਰ ਪਰਜਾ ਪਜਾਰੜੀ ੫੪੦

'ਦੇਵੀ ਜਿਦਾ ਸਰੂਪ, ਪਰ-ਉਪਕਾਰਣੀ,—
'ਉਹ ਜਾਵੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਸਾਡੇ ਹੁੰਦਿਆਂ!
'ਜਾਂ ਲਜਾਵਾਂਗੇ ਕੱਢ ਉਸਨੂੰ ਕੈਦ ਤੋਂ,
'ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਮਚਾਇ ਜਾਂ।'
ਇਹ ਸੀ ਅਚਰਜ ਬਾਤ ਢੱਠੇ ਲੋਕ ਬੀ,
ਬੀਰਾਂ ਵਾਙੂ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਜੋਸ਼ ਦੇ।
'ਦੇਸ਼-ਭਗਤ' ਦੀ ਗੰਧਿ ਕਿਧਰੇ ਸੀ ਨਹੀਂ',
ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਭੰਨ ਧੌਣ ਦਿੱਤੀ ਖੂਬ ਸੀ;
ਸ੍ਵਾਰਥ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਹਿੰਦੀ ਰੱਖਦੇ,
'ਦੇਸ਼-ਪਜਾਰ' ਕੇ 'ਕੌਮ ਪਜਾਰ ਨਮੂਲਸੀ, ੫੫੦

ਤਾਹਜੋਂ ਤਾਂ ਸੀ ਦੇਸ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਿਆ।
ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੱਖੀ ਪਾਇਕੇ,
ਕਰ ਕਰਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਰਜਾ ਆਪਣੀ,
ਕਰ ਕਰ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਦਿੱਤਾ ਸੀਗ ਜਗਾਇ ਦੀਵਾ ਪਜਾਰ ਦਾ;
ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦਾ ਪਜਾਰ ਪ੍ਰਜਾ ਸਿਖਾਲਿਆ।
ਫਿਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜ ਸਮਝਾਂ ਵਾਲੜੇ
ਇਸ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਕਾਰ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਦੀ
ਕਰ ਕਰ, ਪਰਜਾ ਸੱਭ ਅਪਣੇ ਉੱਪਰੋ
ਲਈ ਬਣਾ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਨੀ। ੫੬੦

ਭਾਵੇਂ ਸੀ ਇਹ ਰਾਜ ਛੋਟਾ ਬੋਤ੍ਰ ਹੀ
ਅਰ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਪਰਬਤ ਲਾਂਭ ਤੇ,
ਪਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਉ ਵੱਡੇ ਰਾਜ ਜਜੋਂ
ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰਬੰਧ ਅਪਣੇ ਰਾਜ ਦਾ।
ਪਰਜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਉ ਨਿਰਾ ਨ ਜਾਣਦੀ,
'ਪਿਤਾਪਿਤਾ'ਕਹਿ'ਤਾਤ' ਸੱਭ ਪਿਆਰਦੇ।
ਜੋ ਕੁਝ ਕਾਲ ਪ੍ਰਯੰਤ ਰਹਿੰਦਾ ਜੀਂਵਦਾ
ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਬਣਾਇਕੇ,
ਧਰਮੀ ਕਰਕੇ, ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਪੰਥ ਦੀ
ਵਿੱਚ ਲਗਾਣੀ ਸੀਗ,- ਬਣ ਫੈਲਾਉਣਾ। ੫੭੦

ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਸਾਥ ਇਸ ਨੂੰ ਔਧ ਨੇ:
ਆਪ ਗਿਆ ਸਚਖੰਡ, ਪਰ ਨਿਜ ਧਾਮ ਨੂੰ
ਪਰਜਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਉੱਕਰ ਸੀ ਗਿਆ।
ਬੱਧੀ ਏਸ ਪਰੇਮ ਸਾਰੀ ਏ ਪ੍ਰਜਾ
ਲੜਨ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਜਾਰ ਹੁਣ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ,
ਦੰਦ ਕਰੀਚਨ ਫੇਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਉੱਪਰੋ।
ਕੁਰਲਾਵੇ ਜਜੋਂ ਕੂੰਜ ਉੱਧਰ ਮਾਉਂ ਸੀ
ਫਿਰਦੀ ਬਨ ਬਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਬਾਵਰੀ।
ਫਿਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਅੰਤ ਆਈ ਓਸ ਥਾਂ
ਜਿਥੇ ਨਾਲਾ ਹੋਰ ਉੱਤੋਂ ਡਿੱਗਦਾ ੫੮੦

ਕੁੰਡ ਜਿਹੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਂਦਾ ਆਇਕੇ,
ਤਿਲ੍ਹਕ ਡਿਗੇਂਦਾ ਹੇਠ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆਂ।
ਇੱਥੇ ਬੈਠੀ ਆਣ, ਬਹਿ ਵਿਰਲਾਪਦੀ।
ਗੋਲੀਆਂ ਫੜਕੇ ਫੇਰ ਛੱਟੇ ਮਾਰਕੇ
ਇਸ ਦਾ ਧੋਵਣ ਮੂੰਹ ਠੰਢਕ ਪੈ ਜਏ;
ਪਰ ਅੰਦਰਲੀ ਅੱਗ ਕਹਿੰਦੀ ਨੀਰ ਨੂੰ:
'ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਮਤ ਤੂੰ ਠਾਰਦਾ
'ਮੈਨੂੰ, ਤਪੇਂ ਨ ਆਪ, ਤਪ ਉਡ ਜਾਇਂ ਨਾਂ।'
ਨੀਲੀ ਪਹਿਨ ਪੁਸ਼ਾਕ ਕੁਦਰਤ ਨਿੱਖਰੀ
ਜੜੀ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੁੰਨੀ ਓਢ ਕੇ। ੫੯੦

ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਤਾਰੇ ਸੱਭ ਹੀ
ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ, ਗੁਆਚ ਜਿਹੜੇ ਸੇ ਗਏ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੋਲਦੀ ਰਾਤ ਮਗਰੇ ਸੀ ਗਈ—
ਲੱਭ ਪਏ ਹਣ, ਦੇਖ ਖਿੜ ਪਜੀ ਰਾਤ ਹੈ,
ਮੰਦ ਭਾਗ, ਪਰ ਮਾਉਂ ਦਿੱਸੇ ਰੋਂਵਦੀ।
ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਗਏ ਬੀਤ ਲੱਭੀ ਨਾ ਅਜੇ
ਤਾਰਾ ਅੱਖੀਂ ਏਸ, ਦਿਲ ਦਾ ਚਾਨਣਾ:
ਵਿਛੁੜੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹਨ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲੇ:
ਵੱਛੇ ਮਿਲ ਗਈ ਗਾਂ, ਪੰਛੀ ਮਾਪਿਆਂ ੬੦੦

ਭਰਤਾ ਮਿਲਿਆ ਨਾਰ, ਮਾਤਾ ਪੁੱਤ ਨੂੰ,
ਭੈਣਾਂ ਮਿਲ ਗਏ ਵੀਰ, ਪਜਾਰੇ ਪਜਾਰਿਆਂ,
ਇੱਕ ਮਿਲੀ ਨਹਿੰ ਧੀਅ ਵਿਛੜੀ ਮਾਉਂ ਨੂੰ।

———

੧੯. ਮਾਤਾ ਵਿਰਲਾਪ-ਮਿਲਾਪ

ਚਾਂਦੀ ਟੁਕੜਾ ਸਾਫ ਚਿੱਟਾ ਚਾਂਦੀਓਂ
ਸੀਤਲ ਮਿੱਠੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਨੂਰ ਹੈ,
ਮਾਨੋਂ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਰੇ ਤਾਲ ਤੋਂ
ਨਿਖਰ, ਡਲ੍ਹਕ, ਝਲਕਾਰ ਸੋਨ੍ਹੇ ਮਾਰਦਾ
ਚੜ੍ਹਿਆ ਪੂਰਾ ਚੰਦ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ।
ਇਸਦਾ ਪਜਾਰਾ ਰੂਪ, ਠੰਢਾ ਤੇਜ ਹੈ,
ਮਿੱਠਾ ਵਾਂਙ ਉਧਾਰ ਜੋੜ੍ਹਾ ਨਾ ਪਵੇ
ਦੇਣਾ ਮੁੜਕੇ ਫੇਰ, ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਸਦਾ।
ਠੰਡਾ ਹੈ ਇਹ ਚੰਦ ਖਾਲੀ ਨਿੱਘ ਤੋਂ,
ਜਲ ਤੇ ਪੌਣ ਹਵਾੜ ਆਖਣ, ਨ ਉਥੇ ੧੦

ਹਠ ਜੋਗੀ ਦੇ ਵਾਂਙ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਹੈ।
ਚਾਨਣ ਅਪਣਾ ਨਾਹਿੰ ਜੋ ਏ ਦੇਂਵਦਾ,
ਸੂਰਜ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਪਰਤੇ ਪੈ ਇਤੋਂ,

ਤਾਹੀਏਂ ਸੀਤਲ ਸਾਫ ਇਸਦਾ ਤੇਜ ਹੈ;
ਦਿੱਤੀ ਏਸ ਵਿਛਾਇ ਚਾਦਰ ਚਾਂਦਨੀ,
—ਭੇਜੇ ਮੋਲ੍ਹੇਧਾਰ ਉੱਤੋਂ ਨੂਰ ਏ,
ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਭਰ ਗਯਾ ਚਾਨਣਾ—
ਚਿੱਟੀ ਹੇਠ ਵਿਛਾਇ ਨੀਲੀ ਉੱਪ੍ਰ ਲੈ
ਲੱਗਾ ਖੇਡਣ ਵਿੱਚ ਪੁਤ ਏ ਰਾਤ ਦਾ।
ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਲੰਗੂਰ ਕਪੜੇ ਪੈਨ੍ਹ ਕੇ ੨੦

ਜ਼ਰੀ ਜੜਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦ ਹਨ ਨੱਚਦੇ,
ਤਿੱਲੇ ਵਿਚੋਂ ਖੁੱਸ ਤਾਰਾਂ ਢੈਂਦੀਆਂ
ਤਿਉਂ ਚੰਦੋਂ ਚਮਕਾਰ ਦੇ ਦੇ ਢੈਂਦੀਆਂ
ਰਿਸ਼ਦਾਂ, ਠੰਡੀਆਂ ਠਾਰ ਮਾਤਾ ਅੱਖੀਆਂ।
ਪਾਵਨ ਮਿੱਠੀ ਠੰਢ ਮਲ੍ਹਮ ਸੁਠੰਢੜੀ,
ਕਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਏ ਠੰਢ ਮਾਤਾ ਠੈਰੂ ਕੇ
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਕਿੱਥੋਂ ਆਂਵਦਾ
ਏ ਦਿਲ-ਠਾਰ ਸੁਹਾਉ, —ਦਾਰੂ ਠਾਰਵਾਂ।
ਨੈਣ ਉਚਾਏ ਫੇਰ ਤੱਕੇ ਚੰਦ ਨੂੰ।
ਮਾਂ ਅਪਣੀ ਦੀ ਗੋਦ ਜਿੱਕੁਰ ਲਾਡਲੇ ੩੦

ਬਹੁਤੇ ਹੋਵਨ ਬਾਲ ਇਕ ਦਮ ਆਂਵਦੇ
ਵੜ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਧਾਇ ਰੌਲਾ ਪਾਂਵਦੇ,
ਇੱਕੁਰ ਕਿਰਨਾਂ ਢੇਰ ਰਲਕੇ ਆਈਆਂ,
ਖਿਲਬਿਲਿ ਦਿਤੀ ਪਾਇ ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਆ;
ਘਬਰਾਈਆਂ, ਮਗਨਾਰ, ਕੁੱਝਕ ਭਾਰੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਗ਼ਈਆਂ ਹੋਇ ਅੱਥ੍ਰੂ ਨ੍ਹਾਤੀਆਂ।

ਪੁਤਲੀ ਦੇ ਫਿਰ ਰਾਹ ਕਿਰਨਾਂ ਹੇਠ ਨੂੰ
ਲਹਿ ਲਹਿ ਹੇਠਾਂ ਹੋਇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੌਂਚੀਆਂ,
ਸੜੇ ਜਖ਼ਮ ਜਿਉਂ ਤੇਲ ਜਾਕੇ ਲੱਗੀਆਂ;
ਠੰਢ ਪਈ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਸੰਭਲੀ। ੪੦

ਆਖੇ, 'ਦਾਰੂ ਕੀਹ ਬਾਕੀ ਹੈ ਰਿਹਾ?
'ਹੇ ਚੰਦਾ! ਤੂੰ ਦੂਰ ਤੜਕੇ ਹੋਇਓਂ!
'ਹੁਣ ਮੁੜ ਆਇਓਂ ਫੇਰ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜਾ।
'ਬਚੜੀ ਤੇ ਤੂੰ, ਰਾਤ ਦੋ ਸੇ ਵੱਸਦੇ
'ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਦੋਹੀਂ ਅੱਖੀਆਂ।
'ਵਿਛੜੇ ਸਾਓ ਦੇਇ ਭਜ ਗਾ ਮੁੱਝ ਤੋਂ,
'ਤੂੰ ਮੁੜ ਆਇਓਂ ਆਪ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜਾ;
'ਕਿੱਥੇ ਛੱਡੀ ਭੈਣ? ਦੱਸੀਂ ਚਿੱਟਿਆ!
'ਕੀਕਰ ਸਕਿਓਂ ਆਇ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
'ਛੱਡ ਭੈਣ ਪਰਦੇਸ ਕਿਧਰੇ ਵਿੱਥ ਤੇ? ੫੦

'ਹੁਣ ਖੇਡੇਂ ਤੂੰ ਚਾਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈਂ,
'ਦੋਹੀਂ ਅੱਖੀਂ ਆਪ ਇੱਕੋ ਤੂੰ ਵੜ!
'ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੋਇ ਕੀਕਰ ਇੱਕ ਨੂੰ
'ਦੇਖ ਕਰਨ ਸੰਤੋਖ? ਦੂਜੀ ਲਜਾਇ ਦੇ।
'ਜਾਂ ਇਕ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਚੰਦਾ! ਕੱਢ ਲੈ।
'ਛੋ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਨੂੰ,
'ਦੇਖ ਨ ਆਵੇ ਚੈਨ ਸੁੱਖ ਨ ਹੋਂਵਦਾ:

'ਬੇ ਅਣਖਾ ਤੂੰ ਵੀਰ ਅਪਣੀ ਭੈਣ ਦਾ।'
ਗੁੱਸਾ ਕਰੇ ਨ ਚੰਦ ਭੋਲੇ ਬਾਲ ਜਯੋਂ:
ਕਿਰਨਾਂ ਚਿਹਰੇ ਭੇਜ ਪਯਾਰ ਕਰਾਂਵਦਾ। ੬੦

ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਫੇਰ 'ਖਿੜਿਐਂ ਸੋਹ੍ਣਿਆਂ!
'ਖਿੜੇ ਮੁੱਖੜੇ ਵਾਂਙ ਰਿਦਾ ਖਿੜਾਇ ਦੇ;
'ਬਚੜੀ ਮੇਰੀ ਮੇਲ, ਕਿਤੋਂ ਲਿਆਇ ਦੇ।
'ਪਏ ਚਾਂਦਨੀ ਠੀਕ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁੱਧ ਦੀ;
'ਸੀਤਲ ਤੇਜ ਸੁਹਾਉ ਦੇਂਦੀ ਠੀਕ ਹੈ;
'ਪਰ ਹੁਣ ਰਹਿੰਦੀ ਬਾਰੁ ਚਿਹਰੇ ਉੱਪਰੇ।
'ਉਹ ਜੋ ਦੂਜਾ ਚੰਦ ਅਪਣੀ ਚਾਂਦਨੀ
'ਠੰਢਕ ਨਾਲ ਸੁਹਾਉ ਅੰਦਰ ਭੇਜਦਾ,
'ਹਿਰਦੇ ਉਸ ਦੀ ਠੰਢ ਜਦ ਹੈ ਹੋਂਵਦੀ,
'ਤਦ ਤੂੰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਠਾਰ— ਤੂੰ ਭੀ ਠਾਰਦਾ, ੭੦

'ਹੁਣ ਉਸ ਠਾਰਨ ਜੋਗ ਚੰਦਾ ਤੂੰ ਨਹੀਂ,
ਹੇਠਾਂ ਦੇਖੇ ਫੇਰ ਖੰਨੇ ਹੈ ਜ਼ਿਮੀਂ।
ਮੁੜ ਮੁੜ ਖਿੱਚੇ ਚੰਦ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਨੂੰ,
ਚੰਦ ਦਏ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਚਿੱਟੀ ਝਾਲ ਦੇ,
ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦਾ ਨੂਰ ਹੇਠਾਂ ਭੇਜ ਕੇ
ਖਿੱਚੇ ਉਪਰ ਨੀਝ ਮਾਤਾ ਵਾਲੜੀ।
ਮਾਤਾ ਸਕੇ ਨ ਦੇਖ ਦਰਸ ਇਕੱਲੜਾ,
ਜਦ ਦੇਖੇ ਤਦ 'ਹਾਇ' ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਕੇ
ਰਹਿੰਦੀ. 'ਦੇਖੇ ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਸੋਹ੍ਣਿਆਂ!
'ਮੇਰਾ ਸੋਣ੍ਹਾ ਚੰਦ ਕਿਧਰੇ ਲੋਪ ਹੈ; ੮੦

'ਉਸ ਦੀ ਲੱਗੀ ਉਡੀਕ ਕਿਧਰੋਂ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇ।'
ਫੇਰ ਭਟਕਦੀ ਨੀਝ ਮਾਤਾ ਦੀ ਉਠੀ
ਹੇਠਾਂ, ਉੱਪਰ, ਹੇਠ, ਉੱਪਰ ਹੋਂਵਦੀ
ਚੰਦੋਂ ਬੀ ਟੁਕ ਹੋਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਗਈ,
ਕਹਿੰਦੀ ਜਿਸ ਪਰਕਾਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਏਸ ਨੂੰ
'ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੱਬ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੈ।
'ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਯਾ ਇੱਕ ਜੋ,
'ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੇਖਾਂ ਓਹ ਕਾਰਨ ਜੋ ਅਹੇ
'ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਇਕ, ਆਪ ਸਦਾ ਸੁਤੰਤਰਾ:
'ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਉੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚ ਹੈ।' ੯੦

ਉੱਚੀ ਟੋਲੇ ਥਾਉਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ
ਭਲਾ ਪਵੇ ਜੇ ਦਿੱਸ ਸੱਚਾ ਚੰਦ ਓ।
ਇੱਕੁਰ ਮੱਧ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੁਲਾੜ ਦੇ
ਸੁੰਨ ਸੱਖਣੀ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਦੇਖਦੀ,
ਢੂੰਡੇ ਚੰਦ ਦਾ ਚੰਦ ਨੀਝ ਲਗਾਇਕੇ।
ਨਜ਼ਰ ਗਈ ਇਉਂ ਬੱਝ ਉਸਦੀ ਉੱਪਰੇ
ਮਨ ਬੀ ਮਗਰੇ ਲੱਗ ਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ,
ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਏ ਸੁਆਸ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਜਿਵੇਂ ਬੈਠਵਾਂ ਤਾਲ, ਧੀਮੀ ਲੈ ਜਿਵੇਂ।
ਮੱਧਮ ਅੱਤ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਦੂਰ ਤੋਂ, ੧੦੦
ਕੰਨਾਂ ਇਸਦੀ ਟੇਕ ਲੀਤੀ ਅੰਦਰੋਂ,

ਦਿਲ ਦੇ ਮਗਰੇ ਲੱਗ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲੇ।
ਪਤਲੀ ਸੋਨੇ ਤਾਰ ਵਾਙੂ ਵਾਜ ਏ,
ਲਚਕ ਲਹਿਰ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਦੇਂਦੀ ਆ ਰਹੀ;
ਦਿਲ ਨੂੰ ਬੀ ਕੁਛ ਟੇਕ ਇਸ ਦੀ ਆ ਗਈ।
ਸਮਝ ਨ ਆਵੇ ਸਾਫ ਕੀ ਸੀ ਵਾਜ ਏ
ਪਰ ਦੇਵੇ ਤਾਸੀਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਠਾਰਵੀ
ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵੱਲ ਮਾਤਾ ਨਾ ਪਈ,
ਪਰ ਇਸਦੀ ਤਾਸੀਰ ਪਰਬਲ ਪੈ ਗਈ
ਮਗਨ ਓਸ ਵਿਚ ਹੋਇ ਉੱਤਰ ਵੇਖਦੀ, ੧੧੦

ਭਲਾ ਪਵੇ ਜੇ ਦਿੱਸ ਚੰਦ ਦਾ ਚੰਦ ਓ
ਨਜ਼ਰ ਗਈ ਹੁਣ ਚੀਰ ਮੱਧ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ
ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਝੁੰਮ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ
ਵਿੰਨ ਲਿਆ ਕਟ ਚੀਰ ਲਗੀ ਨਜ਼ੀਰ ਨੇ।
ਤਕਦਯਾਂ ਇਸਦੇ ਪਾਰ ਬੱਝੀ ਨੀਝ ਹੈ,
ਪਾਣੀ ਵਾਂਙੂ ਸੂਛ ਪਹਿਲੇ ਚੰਦ ਦਾ
ਚਿੱਟਾ ਚਾਨਣ ਸੀਗ ਰਾਣੀ ਦੇਖਿਆ,
ਪਰ ਚਿੱਟਾ ਦੁਧ ਵਾਙ ਚਾਨਣ ਹੋਰ ਸੀ
ਦਿਸਿਆ ਮਾਤਾ ਜੋਗ ਗਗਨੋਂ ਪਾਰ ਜਾ।
ਏਸ ਫਰਕ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਾਣੀ ਲੱਭਦੀ ੧੨੦

ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਉਹ ਚੰਦ ਜਿਸ ਇਹ ਚਾਂਦਨੀ
ਰੱਖੀ ਅਹੇ ਪਸਾਰ ਗਗਨਾਂ ਓਲੜੇ?
ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਸੇ ਚੰਦ ਜਿਸਦੀ ਚਾਨਣੀ
ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਸਾਫ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਤ ਨੂੰ।
ਪਰ ਹੁਣ ਕੌਤਕ ਹੋਰ ਰਾਣੀ ਵੇਖਦੀ:
ਵਾਂਙ ਦੁਧ ਦੀ ਧਾਰ ਸੂਖਮ ਬੋੜ੍ਹ ਹੀ
ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ ਧਾਰ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ,
ਫਿਰ ਹੋਕੇ ਦੋ ਫਾੜ ਆਈ ਹੇਠ ਨੂੰ
ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਘੀ ਆਣਕੇ;
ਏਥੋਂ ਉਤਰੀ ਹੇਠ ਪਹੁੰਚੀ ਜਾ ਰਿਦੇ; ੧੩੦

ਸਾਰੀ ਦਿਨ ਦੀ ਮੈਲ ਜਾਇ ਬਿਠਾਂਵਦੀ,
ਜਿੱਕੁਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉ ਫਟਕੜੀ
ਗਹਿਰ ਜਾਇ ਸਭ ਬੈਠ ਨਿਤਰੇ ਨੀਰ ਹੈ,
ਨਿਤਰਯਾ ਹਿਰਦਾ ਸਾਫ ਤੀਕੂੰ ਮਾਉਂ ਦਾ।
ਹੁਣ ਸੁਥਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਉਪਜੀ ਬੇਨਤੀ।
ਮੈਲਾ ਹੈਸੀ ਚਿੱਤ ਤੜਫਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ
ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਘਬਰਾਇ ਅਤਿ ਅਕੁਲਾਇਆ,
ਮੈਲ ਹੂਈ ਜਦ ਦੂਰ ਤਦ ਹੀ ਬੇਨਤੀ
ਠੰਢੀ ਸੱਚੀ ਸਾਫ ਉਪਜੀ ਆ ਦਿਲੋਂ।
ਦਿੱਸੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾਹਿੰ ਚੰਦ ਦਾ ਚੰਦ ਓ ੧੪੦

ਸੋਧ ਉਸਦੀ ਬੰਨ੍ਹ ਗਗਨੋਂ ਪਾਰ ਦੀ,
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਿਆਇ ਨੂਰੀ ਨੂਰ ਨੂੰ
ਰਾਣੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਕਰਦੀ ਅੰਦਰੇ—

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫

ਤੁਮ ਦਾਤੇ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਨਾਇਕ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਤੁਮਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਹੁ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮਰੇ ਧਾਰੇ ॥੧॥ ਜਿਹਵਾ ਏਕ ਕਵਨ ਗੁਨ ਕਹੀਐ ॥ ਬੇ ਸੁਮਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੋ ਅੰਤੁ ਨ ਕਿਨਹੀ ਲਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਟੀ ਪਰਾਧ ਹਮਾਰੇ ਖੰਡਹੁ ਅਨਿਕ ਬਿਧੀ ਸਮਝਾਵਹੁ ॥ ਹਮ ਅਗਿਆਨ ਅਲਪ ਮਤਿ ਥੋਰੀ ਤੁਮ ਆਪਨ ਬਿਰਦੁ ਰਖਾਵਹੁ ॥ ੨ ॥ ਤੁਮਰੀ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਆਸਾ ਤੁਮਹੀ ਸਜਨ ਸੁਹੇਲੇ ॥ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲਾ ਨਾਨਕ ਘਰ ਕੇ ਗੋਲੇ ॥ ੩ ॥

ਏਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਕਾਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਡੋਬਕੇ
ਕੀਤੇ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਬਿਨੈ ਸਰੂਪ ਹੋ।
ਹੁਣ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧੁਰ ਇਸ ਅੰਦਰੀਂ
ਧਰਮ ਝਲਕਿਆ ਆਣ, ਦੇਵੇ ਆਸਰਾ
ਸੁਰਤ ਮਗਨ ਗਈ ਹੋਇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਤਦੋਂ।
ਕਾਲ ਗਿਆ ਕੁਝ ਬੀਤ ਇੱਕਰ ਬੈਠਿਆਂ।
ਦੇਖੇ ਮਾਂ ਅਸਮਾਨ ਉੱਤੋਂ ਹੇਠ ਨੂੰ ੧੫੦

ਚਾਨਣ-ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਹੇਠ ਪਲੰਮਦੀ
ਬਚੜੀ ਉਡਦੀ ਆਇ ਦਮਕੇ ਦਾਮਿਨੀ;
ਹੇਠਾਂ ਹੇਠਾਂ ਆਇ ਆਈ ਕੋਲ ਹੀ।
ਮਾਤਾ ਕਹਿੰਦੀ 'ਬਾਰ੍ਹ ਅਟਕ ਨ ਬੱਚੀਏ!
'ਅੱਖਾਂ ਸੰਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠ ਤੂੰ।'
ਜਾਪਯਾ ਐਦਾਂ ਸਾਫ ਮਾਤਾ ਹੈ ਤਦੋਂ
ਬੱਚੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਆਣਕੇ।
ਘੁੱਟ ਗਲੱਕੜੀ ਪਾਇ ਲੈਂਦੀ ਮਾਉਂ ਹੈ।
ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਪਾਈ ਠੰਢ ਹੈ।
ਵਾਹਵਾ ਤੂੰ ਅਰਦਾਸ! ਵਾਹਵਾ ਬੇਨਤੀ; ੧੬੦

ਅਚਰਜ ਸੱਤਯਾ ਔਤਿ, ਅਚਰਜ ਔਤਿ ਤੂੰ
ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਅਕਾਲ, ਚਰਨੀਂ ਓਸਦੇ
ਤੇਰੀ ਹੋਵੇ ਪੌਂਚ੍ਹ ਅਚਰਜ ਤੂੰ ਸਖੀ।
ਰਬ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦਿਲ ਮਾਨੁੱਖ ਦਾ,
ਵਿੱਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਈ ਅਮੇਣਵੀਂ,
ਏਡਾ ਪਾੜਾ ਕੌਣ? ਮੇਲੇ, ਵਿੱਚ ਹੋ।
ਫਿਰ ਇਕ ਪੜਦਾ ਹੋਰ ਚਿਤ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਤਾਣ ਲਿਆ ਮਾਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੈ।
ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਜੋ ਮੰਦ ਲਜ ਉਪਜਾਂਵਦੇ:
ਸ਼ਰਮ ਏਸ ਨੇ ਆਣ ਪੜਦਾ ਤਾਣਿਆ, ੧੭੦

ਇਹ ਪਰਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਐਕੁਰਾਂ:—
'ਕੰਮ ਕਰੇਂ ਓ ਰੋਜ਼ ਜੋ ਨਹਿੰ ਭਾਂਵਦੇ
'ਸਾਈਂ' ਤਾਈ ਮੂਲ; ਫਿਰ ਤੂੰ ਹੈਂ ਕਰੇਂ
'ਬਿਨਤੀ ਬਣਕੇ ਢੀਠ ਅੱਗੇ ਓਸ ਦੇ।
ਮੂੰਹ ਦਿਖਲਾਵਣ ਜੋਗ ਤੂੰ ਨਹਿੰ ਰਬ ਨੂੰ।
'ਇਸ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਲੁਕਿਆ ਉਸ ਤੋਂ
'ਅਪਨੀ ਕਾਰੇ ਲੱਗ ਚਿੰਤਾ ਛਡ ਦੇ।'
ਐਸੇ ਕਈ ਵਿਚਾਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ
ਯਾ ਐਵੇਂ ਬਿਨ ਸੋਚ ਕਰਦਯਾਂ ਪਾਪਦੇ ੧੮੦

ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਗਮਰੁੱਠ ਕਰਤਾ ਵੱਲ ਤੋਂ ।
ਜਦ ਹਿਰਦਾ ਗਮਰੁੱਠ ਵਧੇ ਕਠੋਰਤਾ
ਫੇਰ ਕੰਮ ਏ ਹੋਰ ਬੁਰੇ ਕਰਾਂਵਦੀ,
ਭਲੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਵਾਂਜ ਰਖਦੀ ਹੈ ਪਰੇ ।
ਭਲੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਪਰੇ ਹਟਾਂਦਿਆਂ
ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਾਣ ਜਾਂਦੀ ਪੱਕ ਹੈ ।
ਤਦ ਇਕ ਮੰਦ ਸੁਭਾਵ ਜਾਂਦਾ ਬੱਝ ਹੈ,
ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਪਰਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਛਾਉਂਦਾ:
ਸਾਈਂ ਦੇਖੇ ਨਾਹਿੰ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ
ਜੋ ਮੈਂ ਚਾਹਵਾਂ ਆਪ ਸੋ ਕਰ ਲਵਾਂ ਮੈਂ । ੧੯੦

ਪਰ ਨਾ ਸਮਝੇ ਮੂੜ੍ਹ ਦੇਖਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ,
ਮੈਂ-ਦੇਖਣ ਨਾ ਨਾਲ ਕਿੱਕੁਰ ਹੋ ਸਕੇ
ਸਾਈਂ-ਦੇਖਣ ਦਰ, –ਓ ਨਿਤ ਜਾਗਦਾ ।
ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ
ਸ਼ੇਰ ਨ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਉਹ ਤਾਂ ਹੈ ਖੜਾ ।
ਮਨ ਤੇ ਪੜਦਾ ਪਾਇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ
ਸਾਈਂ-ਦੇਖਣ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਮਨ ਅਪਣੇ ਅੰਧੇਰ ਛਾਈ ਜਾਂਵਦਾ,
ਨਿਤ ਨਿਤ ਕਰਦਾ ਕਾਰ ਖੋਟੀ ਬੇ ਵਸੇ,
ਜੋ ਚੰਗੀ ਨਹਿੰ ਫੇਰ ਚੰਗੀ ਭਾਸਦੀ ੨੦੦

ਇਕੁਰ ਮਾੜਿਆਂ-ਨਾਲ- ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆ
ਪਰਦਾ ਹੈ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਡੇ ਰੱਬ ਦੇ ।
ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ।-'ਕ ਭਾਂਤ ਦੇ
ਪਰਦੇ ਹਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਡੇ ਓਸਦੇ ।
ਸਭ ਵਿੱਥਾਂ ਤੇ ਸੱਭ ਪਰਦੇ ਜੋ ਪਏ
ਸਭ ਦਾ ਹੈ 'ਅਰਦਾਸ' ਦਾਰੂ ਸੋਹਿਣਾ ।
ਬਿਨਤੀ ਦਾ ਜੇ ਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਹੋ ਪਵੇ,
ਸਾਡੇ ਰਿਦਿਓਂ ਉੱਠ ਚਰਨੀ ਪੌਂਚੁਕੇ
ਵਿੱਥ ਪਈ ਵਿਚਕਾਰ ਮੇਲੇ ਬੇਨਤੀ ।
ਜਦੋਂ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਪਾੜ ਨਿਕਲੀ ਬੇਨਤੀ ੨੧੦

ਪਰਦੇ ਫਟ ਗਏ ਆਪ ਜੋ ਵਿਚ ਸੇ ਪਏ ।
ਯਾ ਜੋ ਕਿਰਪਾ ਹੋਇ ਸਾਂਈਂ ਵੱਲ ਤੋਂ
ਬਿਨਤੀ ਦੇਵੇ ਭੇਜ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਓ,
ਓਹ ਆ ਪਰਦੇ ਪਾੜ ਵਿੱਥਾਂ ਮੇਲਦੀ:
ਦਿਲ ਤੋਂ ਚਰਨਾਂ ਤੀਕ ਤਦ ਬਣ ਜਾਂਵਦਾ
ਮਾਨੋਂ ਪੁਲ ਰਮਣੀਕ ਆਤਮ ਭਾਵ ਦਾ,
ਜਿਸਦੇ ਰਸਤੇ ਜੀਵ ਲੰਘੇ ਵਿੱਥ ਨੂੰ:
ਜੋ ਸਾਈਂ ਤੇ ਓਸ ਗੱਭੇ ਹੈ ਪਈ;
ਅਪਣੇ ਸੁਾਮੀ ਪੈਰ ਪਰਸੇ ਜਾਇਕੇ ।
ਸਾਈਂ-ਸ਼ਰਨ ਸਮੁੰਦ ਭਰਿਆ ਮੋਤੀਆਂ ੨੨੦

ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰਾਂ ਨਾਲ ਪੰਨੇ, ਹੀਰਿਆਂ,
ਜਦ ਇਸ ਪਾਸ ਸਮੁੰਦ ਜਾਕੇ ਪੌਂਚੀਏ
ਜੋ ਚਾਹਜੇ ਭਰ ਝੋਲ ਉਸ ਦੇ ਲਜਾਵੀਏ ।
ਬਿਨੈ ਲਿਜਾਵੇ ਦ੍ਵਾਰ ਸਾਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ,
ਉਹ ਠੰਡਾ ਹੈ ਦ੍ਵਾਰ ਪੈਂਦੀ ਠੰਢ ਹੈ

ਪਹੁੰਚਦਿਆ ਹੀ ਸਾਰ ਮੰਡਲ ਸੀਤਲੰ ।
ਬਿਨਤੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਹੋਂਵਦੀ,—
ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਇਕ ਉੱਠ ਕੰਨ ਤਕ ਜਾਂਵਦੀ,
ਇਕ ਮਨ ਤੋਂ ਮਨ ਤੀਕ ਰਖਦੀ ਪੌਂਚ ਹੈ
ਇਕ ਨਿਕਲੇ ਮਨ ਚੀਰ ਉਡਦੀ ਜਾਂਵਦੀ; ੨੩੦

ਸਾਂਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਪੌਂਚ ਹੈ ।
ਲੋੜਾਂ ਸੰਦੀ ਵੰਡ ਮੂਜਬ ਬੇਨਤੀ
ਹੋਵੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਫਿਰ ਏ ਜਾਣਨਾ
ਜਗਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ,
ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਅਰਦਾਸ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਾਸਤੇ,
ਵਾਧੇ ਅਪਣੇ ਜੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੋਰ ਹੈ ।
ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲਾਭ ਆਤਮ ਵਾਸਤੇ ।
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਜਾਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੰਗੀਏ,
ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੀ ਦਾਤ ਉਸ ਤੋਂ ਜਾਚੀਏ
ਵਧੀਆ ਇਹ ਅਰਦਾਸ, ਕਰੀਏ ਐਕੁਰਾਂ:– ੨੪੦

'ਹੇ ਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾਲ ਮੇਰੇ ਪਜਾਰਿਆ !
'ਰੱਖੀਂ ਚਰਨ ਮਝਾਰ ਵਿਛੁੜਨ ਨਾਂ ਦਈਂ ।
'ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਰਦਾ ਨ ਰਹੇ ।'
ਏਸ ਬਿਨਯ ਬਿਨ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਸਪੂਤ ਹੈ,
ਰਹਿੰਦਾ ਉਹ ਗਮਰੁੱਠ ਅਪਣੇ ਤਾਤ ਤੋਂ ।
ਲੀਤੀ ਜਿਸਨੇ ਧਾਰ ਹਿਰਦੇ ਬੇਨਤੀ
ਵਾਙ ਸਪੁੱਤਰ ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ:
ਪਿਤਾ ਆਸਰੇ ਹੋਇ ਰਹੇ ਅਡੋਲ ਹੈ ।
ਬਿਨਯ-ਹੀਨ ਹੈ ਏਹ ਗੱਲ ਬਣਾਂਵਦਾ:—
'ਸਾਈਂ ਬੜਾ ਕਠੋਰ ਕਿਉਂ ਦੰਡ ਦੇਂਵਦਾ, ੨੫੦

'ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਉਤਪੱਤ ਸਾਨੂੰ ਓਸਨੇ;
'ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਸੀ ਲੋੜ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ।'
ਬਿਨਯਵਾਨ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹਿਣੋ ਸੰਗਦਾ,
ਉਹ, ਜਾਣੇ ਹੈ ਚਿੱਤ,– ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੈ,
ਹਰ ਦਮ ਕਰਦਾ ਮੇਰੁ ਪਾਪੀ ਪੁੰਨੀਆਂ ।
ਅਸੀਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਮਾਂਵਦੇ,
ਉਹ ਕਢਦਾ ਹੈ ਬਾਰੁ ਅਸਾਂ ਭੁਲੇਖਿਓ:
ਬਖ਼ਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਆਪ ਚਰਨੀਂ ਲਾਂਵਦਾ ।
ਹਰ ਹਰ ਗਲ ਵਿਚਕਾਰ ਓ ਹਨ ਦੇਖਦੇ
ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਜੁ ਰੱਬ ਤੇ ਜੋ ਹੈ ਕਰੇ । ੨੬੦

ਦੋਸੀ ਜਾਨਣ ਆਪ ਨਿਰਬਲ ਆਪ ਨੂੰ;
ਰੱਬ ਨਿਦੋਸਾ ਆਖ ਉਸਨੂੰ ਸੇਂਵਦੇ;
ਕਾਰਣ ਹੋਵੇ ਏਹ ਏ ਹਨ ਦੇਖਦੇ:
ਸਾਈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਭਾਉ' ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
ਪੜਦਾ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਇਹ ਨਾ ਰੱਖਦੇ ?
ਪੁਲ ਬਿਨਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਹਨਗੇ ਪੌਂਚਦੇ.
ਪਹੁੰਚ ਪਰਸਦੇ ਏਹ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨੂੰ ।
ਸੋ ਇਕ ਖਿਚ ਅਪਾਰ ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਲਗੀ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਲੱਗੀ ਤਾਂਘ ਰਹਿੰਦੀ ਬਾਲ ਨੂੰ, ੨੭੦

ਮਾਤਾ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰ ਨੂੰ ਨਿਤ ਤਾਂਘਦੀ;
ਤਾਂ ਜੋ ਲੱਗੀ ਤਾਂਘ ਰਹਿੰਦੀ ਗਾਇ ਨੂੰ
ਜੋ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬਾਹਰ ਜਾਂਵਦੀ:
ਲੱਗੀ ਹਿਰਦੇ ਖਿੱਚ ਹਿਰਦਾ ਨੱਥਦੀ,
ਦੂਏ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨ ਦੇਂਵਦੀ।
'ਪਾਪੋਂ' 'ਵਿੱਥੋਂ' ਐਉਂ ਬਚ ਏ ਜਾਂਵਦੇ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਬਚਦੇ ਵੱਧ, ਵਧਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ :
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧਦੀ ਖਿੱਚ ਵਧੇ ਬਚਾਉ ਹੈ।
ਇੱਕੁਰ ਮਾਯਾ-ਜਾਲ ਸਾਰਾ ਪਾਟਦਾ;
ਹੋਕੇ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਜਾ ਏ ਪੌਂਚੁਦੇ ੨੮੦

ਸਾਈਂ ਸ਼ਰਨ ਮਝਾਰ ਵਿਛੁੜਨ ਫੇਰ ਨਾ
ਮਨ ਦੇ ਅਧਿਕ ਤਰੰਗ ਹਰਦਮ ਉੱਠਦੇ
ਜਦੋਂ ਲੀਨ ਅਰਦਾਸਿ ਹੋਵੇ, ਹੋਂਵਦੇ
ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਦੂਰ, ਇੱਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਫੁਰਦੀ ਬੇਨਤੀ,
ਨਦੀ ਤਰੰਦੜੀ ਐਉਂ ਫੁਰਨਜਾਂ ਵਾਲੜੀ
ਤਰਨੀ ਆਵੇ ਜਾਚ, ਧੰਨ ਅਰਦਾਸ ਤੂੰ।
ਪਰ ਬਿਨ ਬਿਨਯ ਜੁ ਜੀਵ ਵਾਂਜੇ ਮੇਲ ਤੋਂ
ਓਪ੍ਰਾ ਜਾਣਨ ਓਹ ਸਾਈਂ ਆਪਣਾ :
ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਅਪਣੱਤ ਹੈ ੨੯੦

ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜ ਐਉਂ ਜਾਂਦੀ ਟੁੱਟ ਹੈ;
ਮੂਲੋਂ ਓਪ੍ਰਾ ਹੋਇ ਸਾਈਂ ਭਾਸਦਾ।
ਓਪ੍ਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਿੱਤ ਆਵੇ ਸੰਗ ਹੈ,
ਸੰਗ ਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੰਗ ਵਧਦੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਵਧਕੇ ਡਰ ਬਣ ਜਾਇ ਪਾਪਾਂ ਕਾਰਣੇ;
ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿੱਥ ਵਧਦੀ ਨਿੱਤ ਹੈ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧਦੀ ਵਿੱਥ ਵਧਦਾ ਖੋਟ ਹੈ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧਦੇ ਖੋਟ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਭੈ ਵਧੇ।
ਭੈ ਵਧਿਆਂ ਮਾਨੁੱਖ ਘਟਦਾ ਜਾਂਵਦਾ।
ਟਪਲਾ ਲਗਦਾ ਹੋਰ _ ਏਥੇ ਆਣਕੇ ੩੦੦

ਡਰ ਜੋ ਐਕੁਰ ਛਾਇ, ਹੁੰਦਾ ਆਪਣਾ:
ਪਰ ਜਾਪੇ ਹੈ ਐਉਂ— 'ਇਹ ਡਰ ਰੱਬ ਦੇ।'
ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਜੁ ਮੰਦ ਡਰ ਉਪਜਾਂਵਦੇ,
'ਨਰਭਉ' ਜਿਸਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਡਰਾਵਣਾ
ਆਪੇ ਡਰਦੇ ਜਾਣ, ਸਮਝਣ ਭੇਤ ਨਾ !
ਨਿਰਭਉ ਦਾ ਜੇ ਧਜਾਨ ਧਰ ਆਰਾਧੀਏ
ਕਰੀਏ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵਸੀ,
ਨਿਰਭਉ ਜਾਈਏ ਹੋਇ ਨਿਰਭਉ ਧਜਾਂਵਦੇ।
ਇਹ ਸਮਝਣ ਨਾ ਭੇਤ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਭੇਤ ਜੋ।
ਡਰ ਫਿਰ ਕਰਦਾ ਕਾਰ ਮਾੜੀ ਹੋਰ ਹੈ: ੩੧੦

ਓਪ੍ਰਾ ਸੀ ਜੋ ਰੱਬ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ,
ਵੈਰੀ ਉਹਨਾਂ ਜੋਗ ਹੁਣ ਉਹ ਭਾਸਦਾ,
ਜਾਣਨ ਮੋਇਆਂ ਰੱਬ ਨਰਕੇ ਪਾਵਸੀ,
ਜਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫੇਰੇਗਾ ਅਸਾਂ,
ਜਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਗੇੜ ਕੋਈ ਪਾਵਸੀ।
ਇੱਕੁਰ ਛਡ ਅਰਦਾਸ ਡਿਗਦੇ ਜਾਂਵਦੇ।
ਨਿਰਵੈਰੇ ਸੰਗ ਏਹ ਵੈਰ ਰਚਾਇੰਦੇ,
ਪਰ ਉਹ ਵੈਰੋਂ ਸੁਛ ਮੂਰਤ ਮੇਰੁ ਦੀ,
ਔਗਣ ਐਬ ਚਿਤਾਰ ਨਾ ਚਿਤ ਰੱਖਦਾ:
ਉਹ ਤਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰੇ ਮਿਹ੍ਰਾਮਤਾਂ। ੩੨੦

ਜੇ ਵੈਰੀ ਇਕ ਆਨ ਸ਼ਰਮ ਹਟਾਇਕੇ
ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਲੱਗ _'ਚਾਰਨ ਬੇਨਤੀ
ਦੇਖਣਗੇ ਕੀ ਜਾਇ ਪੁਲ ਏ ਲੰਘਕੇ,–
ਬੈਠਾ ਸਦਾ-ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮਸਤਕ ਖੋੜਕੇ,
ਮਾਤਾ ਵਾਙ ਪਸਾਰ ਬਾਹਾਂ ਪਜਾਰੀਆਂ
ਭੁਲੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਪਿਆਰ ਨੂੰ।
ਫਿਰ ਆਵੇਗੀ ਸੁਝ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੀ,
ਡਰ ਤੇ ਸਗਲੇ ਵੈਰ ਫਿਰ ਦਿਸ ਪੈਣਗੇ,-
ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਆਪ ਡੋਰੇ ਜਾਲ ਜਜੋਂ
ਵਾਹਵਾ ਬਿਨੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ! ਰਹਿੰਦੀ ਨਿੱਤ ਤੂੰ ੩੩੦

ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਮੱਲ੍ਹਮ ਠਾਰਵੀਂ !
ਫੱਟੇ ਜੋੜੇਂ ਚਿੱਤ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ,
ਟੁੱਟੇ ਮੇਲੇ ਐਉਂ ਜਿਉਂ ਮੁਮਿਆਈਆਂ।
ਤੂੰ ਵੱਸੇਂ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਓਥੇ ਵੱਸਦਾ
ਰੱਬ-ਮਿਹਰ ਦਾ ਮੀਂਹ ਬਨਸਪਤ ਮੌਲਦੀ—
—ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਸਮੁਦਾਇ ਲਹਿਰਨ ਓਸ ਥਾਂ।
ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ! ਬੰਜਰ ਹੋ ਰਿਦਾ,
ਰਹਿੰਦੀ ਓਥੇ ਔੜ ਲੱਗੀ ਹੈ ਸਦਾ।
ਔਗਣ ਕੱਠੇ ਹੋਇ —ਆਸੁਰਿ ਸੰਪਤਾ—
ਗਰਮੀ ਘੱਟੇ ਵਾਂਙ ਓਥੇ ਨੱਚਦੇ। ੩੪੦

ਜਦ ਸਭ ਪਾਸਜੋਂ ਜੀਵ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸ ਹੈ,
ਬਿਨਤੀ ਹੈ ਇਕ ਓਟ ਓਦੋਂ ਓਸਦੀ,
ਡੋਲੇ ਦਿਲ ਦੀ ਠੌਰ ਜਿੱਥੇ ਲੱਗਦੀ।
ਐਉਂ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜਕੇ
ਜਿੱਥੇ ਪੈਂਦੀ ਠੰਢ ਆਤਮ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ,
ਓਥੇ ਰਾਣੀ-ਮਾਤ ਪੁਜਕੇ ਹੋ ਸੁਖੀ
ਧਜਾਨ-ਧੀਅ ਵਿਚ ਲੀਨ ਭੁੱਲੀ ਆਪ ਨੂੰ।
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ, ਗੋਲੀ ਰਾਧਕਾਂ
ਭਾਗ ਭਾਗ ਕੇ ਰਾਹ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆਂ
ਉਤਰ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਆਣ ਨੇੜੇ ਕੁੰਡ ਦੇ ੩੫੦

ਜਿੱਥੇ ਹੋ ਲਿਵਲੀਨ ਅਮੀਂ ਸੀ ਟਿਕੀ।
ਗੋਲੀਆਂ ਲਿਆ ਪਛਾਣ ਔਂਦੀ, ਰਾਜ ਨੂੰ
ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਦੌੜ, ਪੈਰੀਂ ਢੱਠੀਆਂ,
ਆਖਣ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਮਾਲਕ ਦੇਸ ਦੀ !
'ਪ੍ਰਜਾ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਵਜਾਕੁਲ ਹੋ ਰਹੀ।
'ਅਹਿਲਕਾਰ ਤੇ ਦਾਸ ਤੜਫਣ ਹੋ ਦੁਖੀ,
ਮਾਤਾ ਦਾ ਹੈ ਹਾਲ ਕਹਿਣੋਂ ਬਾਹਿਰਾ
'ਐਨੀ ਵਜਾਕੁਲ ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਹੈ ਹੁਈ
ਡਿੱਠੀ ਸੁਣੀ ਨ ਹਾਇ ਅੱਗੇ ਸੀ ਕਦੇ,
'ਢੂੰਡ ਢੂੰਡ ਕੇ ਆਪ ਸਾਰੇ, ਥੱਕ ਕੇ ੩੬੦

'ਏਸ ਕੁੰਡ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹਾਰੀ ਹੈ ਪਈ ।
'ਦੇਖੋ ਬੈਠੀ ਓਹ ਪੱਥਰ ਹੋ ਰਹੀ
'ਕੁੰਡ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁੰਮ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਹੈ,
'ਮਨ ਦੀਆਂ ਲੋਰਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਜਾਪਦੀ,
'ਸੁਰਤ ਨ ਰਤੀ ਸਰੀਰ ਕੀ ਹੈ ਹੋ ਰਿਹਾ ।'
ਸੁਣਕੇ ਬਿਨਤੀ ਏਹ ਭਰੀ ਪਿਆਰ ਦੀ,
ਡਰ ਤੇ ਹਾਵੇ ਨਾਲ ਲੱਦੀ ਜੋ ਕਰੀ
ਗੋਲੀਆਂ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਹਿਜੇ ਸੈਂਮੁ ਕੇ,
ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਕ੍ਰਾਇ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ
ਤੁਰਦੀ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਮਾਤਾ ਵੱਲ ਨੂੰ । ੩੭੦

ਪਰ ਰਾਧਾਂ ਤਤਕਾਲ ਬੋਲੀ, 'ਭੋਲੀਓ !
'ਅਸਾਂ ਕਰੀ ਓ ਕਾਰ ਬਣੇਂ ਜੁ ਸੂਰਿਆਂ
'ਜੋ ਔਖੀ ਸੀ ਅੱਤਿ, ਅਰਨੀ ਖੇਡ ਨਾ,
'ਰਾਣੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ
'ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਆਪ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਤੇ,
'ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਰਾਜ ਨੇ;
'ਲਾਲ ਲਿਆਂਦੇ ਲੱਭ ਵਡੇ ਅਮੋਲਵੇਂ ।'
ਰਾਣੀ ਸੁਣਿਆ ਨਾਹਿੰ ਰਾਧਾਂ ਆਖਣਾ,
ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਈ ।
ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਏ ਵਾਕ ਸੁਣ ਲੈ ਗੋਲੀਆਂ, ੩੮੦

ਦੋ ਇਕ ਕਰਕੇ ਧਾਇ ਨਗਰੀਂ ਪੌਂਚ੍ਰੀਆ,
ਫੈਲਾ ਦਿੱਤੀ ਬਾਤ ਸਾਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ।
ਪਰ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਬਣਕੇ ਓ ਉਡੀ
ਧੁੰਮ ਗਈ ਇਹ ਬਾਤ ਸਾਰੇ ਪੱਸਰੀ:
'ਸਾਡੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਧਰਮ' ਵਤਾਰਣੀ,
'ਪਰੀ ਲਈ ਹੈ ਜਿੱਤ ਸਿਖਰੇ ਜਾਇਕੇ,
'ਉਸ ਦੇ ਜਾਦੂ ਸੱਭ ਦਿੱਤੇ ਭੰਨ ਹੈਂ,
'ਲੱਖ ਅਮੋਲਕ ਲਾਲ ਲਜਾਈ ਓਸਤੋਂ ।
ਉੱਧਰ ਹੋਇ ਅਡੋਲ ਬੈਠੀ ਮਾਉਂ ਹੈ
ਧੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਸੁਰਤੀ ਖੋਭਕੇ । ੩੯੦

ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਦੀ ਧੀਅ ਬੈਠੀ ਪਾਸ ਹੈ
ਚਿਹਰੇ ਮਾਤਾ ਵੱਲ ਵੇਖਿ ਉਡੀਕਦੀ,
ਕਦ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜਾਗ, ਕਦ ਮੈਂ ਜਾ ਵੜਾਂ
ਮਾਤਾ ਪੁਤਲੀ-ਅੱਖ ਪਾਵਾਂ ਠੰਢ ਮੈਂ ।
ਟੁੰਬੇ ਨਾ ਏ ਸੋਚ: ਸੁੱਖੋਂ ਕੱਢ ਕੇ
ਦੇਵਾਂ ਮਤ ਮੈਂ ਦੁੱਖ ਲਿਵ ਤੋਂ ਤੋੜਕੇ ।
ਮਾਤਾ ਧਯਾਨ ਵਿਚਾਲ ਧੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ,
ਧੀ ਬੈਠੀ ਹੈ ਪਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ।
ਕੁੱਝ ਕਾਲ ਦੇ ਬਾਦ ਥਕਿਆ ਧਯਾਨ ਜਾਂ
ਸੋਚ ਕਰੇ ਜੀ ਵਿੱਚ,- ਕਿੱਥੇ ਮੈਂ ਅਹਾਂ ? ੪੦੦

ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ ਧੀਅ, ਸੁਪਨ ਕਿ ਜਾਗ ਹੈ ?
ਇਹ ਜਦ ਆਈ ਸੋਚ ਉੱਡੀ ਰੌਸ਼ਨੀ
ਜੋ ਪਾਰੋਂ ਅਸਮਾਨ੍ਹ ਹੇਠਾਂ ਆਉਂਦੀ
ਦਿਸਦੀ ਸੀ, ਵਿਚਕਾਰ, ਜਿਸਦੇ ਰਾਜ ਸੀ

ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਸਦੀ ਸਾਫ ਸਚਮੁਚ ਜਾਪਦੀ ।
ਜਾਂ ਇਹ ਉੱਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੱਗੋਂ ਸੀ ਗਿਆ,
ਸੂਰਤ ਉੱਡੀ ਨਾਲ ਓਸੇ ਧਯਾਨ ਦੇ:
ਨੀਲਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਥਾਲ ਮਿਟਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ।
ਰਹੀ ਜੱਫੜੇ ਮਾਰ ਵਿਛੜੀ ਅੰਬੜੀ
ਬਚੜੀ ਕਿਵੇਂ ਨ ਜਾਇ, ਬਚੜੀਨਾ ਰਹੀ । ੪੧੦

ਮਾਤਾ ਲਾਵੇ ਜ਼ੋਰ ਤਿੱਖੀ ਨੀਝ ਦਾ,—
ਦਿੱਸੇ ਸੁਹਣਾ ਨੂਰ ਮੁੜਕੇ ਓ ਕਿਵੇਂ,
ਜਿਉਂ ਜਿਵੇਂ ਲਾਵੇ ਜ਼ੋਰ 'ਨ੍ਹੇਰਾ ਛਾਉਂਦਾ,
ਹੁਇ ਨ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ, ਦਿੱਸੇ ਨੂਰ ਨਾ,
ਮਾਤਾ ਅੱਖੀਂ ਪੱਟ, ਪਟ ਪਟ ਵੇਖਦੀ
ਸਚਮੁਚ ਗਈਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖੀਆਂ ।
ਦੇਖੇ ਵਿੱਚ ਆਕਾਸ਼, ਓਹੋ ਚੰਦ ਹੈ,
ਓ ਤਾਰੇ ਆਕਾਸ਼, ਕੁੱਝ ਨ ਹੋਰ ਹੈ ।
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਚੰਦਾ ! ਚੰਦ ਖੂਬ ਚੜ੍ਹਾਇਆ;
'ਚੰਦ ਈਦ ਦੇ ਵਾਂਙ ਧੀ ਦਿਖਲਾਇਕੇ, ੪੨੦

'ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਙ ਲੁਕਾਇ ਲਈਆਂ ਸੋਨ੍ਹਿਆਂ !'
ਇਹ ਸੁਣ ਬਿਰਹੋਂ-ਵਾਕ ਰਾਣੀ ਉੱਠ ਕੇ
ਮਾਤਾ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ; ਪਾ ਗਲੇ
ਗਲਵਕੜੀ ਤੇ ਪਜਾਰ- ਨਜ਼ਰੇ ਦੇਖਦੀ:
ਕਹਿੰਦੀ, ਅੰਮੀਂ ! ਚੰਦ ਤੇਰੀ ਗੋਦ ਦਾ,
'ਕਰ ਅਸਮਾਨੀ ਸੈਲ ਗੋਦੀ ਆ ਗਿਆ ।
'ਗੋਦੀ ਬੈਠੀਆਂ ਆਇ ਬੈਠੀ ਵੇਖ ਲੈ ।
'ਕੀ ਆਖੇਂ ਤੂੰ ਮਾਉਂ ! ਚਿੱਟੇ ਚੰਦ ਨੂੰ
'ਘਟਦਾ ਵਧਦਾ ਆਪ ਇਕ ਰਸ ਜੋ ਨਹੀਂ;
'ਦੁਖ ਦਾ ਗ੍ਰਸਿਆ ਚੰਦ ਕੀ ਦੁਖ ਕੱਟਸੀ ? ੪੩੦

'ਸੱਚਾ ਸਾਈਂ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨੂੰ
'ਸੂਰਜ ਦੇ ਬੀ ਸੂਰ ਤਾਈਂ ਦੇਂਵਦਾ
'ਚਾਨਣ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ:
'ਤਿਸਦੇ ਚਾਨਣ ਹੋਇ ਸਭ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ
'ਉਸ ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਆਖ ਅੰਮੀ ! ਓਸਨੂੰ ।'
ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਘਬਰਾਇ ਮਾਂ ਬਉਰਾਨੜੀ,
'ਸੁਪਨਾ' ਹੈ ਕੇ 'ਸੱਚ' 'ਨੀਂਦ' ਕਿ 'ਜਾਗ' ਹੈ ?
ਬਚੜੀ ਵੱਲੇ ਤੱਕ ਚਹੇ ਪਛਾਣਨਾ
ਲਾਇ ਨੀਝ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਕਾਹਲੀ ਹੋਇਕੇ:
ਪਰ ਕਿਰਨਾਂ ਨੇ ਆਣ ਕੌਤਕ ਖੇਡਿਆ, ੪੪੦

ਮਾਂ ਤੇ ਧੀ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਛੱਲੇ ਬਣ ਬਣ ਗੋਲ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀਆਂ;
ਨਜ਼ਰ ਗਈ ਸੀ ਥੱਕ ਪਹਿਲੇ ਥੋੜ੍ਹ ਹੀ
ਹੁਣ ਉਹ ਦੇਖੇ ਧੀਅ ਦਿੱਸਣ ਤੱਤੜੇ
ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ ਗੋਲ ਉਡਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਬਹੁਤੀ ਭੁੱਖ ਮਰਦੀ ਝੱਲਿਆਂ
ਇੱਕੁਰ ਭੁੱਖੀ ਨੀਝ ਦੇਖ ਨ ਸਕਦੀ,

ਪਰ ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਵਾਜ ਲਈ ਪਛਾਣ ਸੀ:
ਦੇਹ ਨੇ ਧੀ ਦੀ ਛੋਹ ਲਈ ਸਿਆਣ ਸੀ।
ਏਹੋ ਹੋ ਰਈ ਬੱਸ, ਦੇਖਣ ਲੋੜ ਨਾ। ੪੫੦

ਘੁੱਟ ਗਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਤਾਂ ਲਾਉਂਦੀ,
ਘੁਟ ਘੁਟ ਚੰਬੜ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਵੱਖ ਨਾ।
ਇੱਕੁਰ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਸਮਾਂ ਬਿਤੀਤਿਆ।
ਏਸ ਮੇਲ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਦ ਐਂਨਾ ਆਇਆ,
ਸਮਾਂ ਜੁ ਹਰਦਮ ਤੋਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ,
ਖੜਾ ਨ ਮੂਲੋਂ ਹੋਇ ਠਹਿਰੇ ਨਾ ਕਦੀ,
ਘੜੀਕੁ ਮਾਨੋ ਥੰਮ੍ਹ ਉੱਥੇ ਠੇਹ੍ਰਿਆ;
ਰੋਕੇ ਘੋੜੇ ਏਨ ਅਪਣੇ ਰੱਥ ਦੇ,
ਇਕ ਟਕ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਦੇਖੇ ਮੇਲ ਨੂੰ।
ਇਸਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ੍ਵਾਦ ਵੀਕੂਫ ਆ ਗਿਆ ੪੬੦

ਏ ਦੋਵੇਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਜਾਰ-ਗਲੱਕੜੀ
ਤੱਕਣ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿਂ- ਦੇਖੇ ਕੌਣ ਹੈ ?
ਫਿਰ ਕੁਛ ਸੁਰਤ ਸਮ੍ਹਾਲ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕਿਆ,
ਤਕਦਜਾਂ ਏਹਨਾਂ ਦੇਖ ਮਾਨੋਂ ਲਾਖ ਖਾ
ਸਮਾ ਉੱਠਿਆ ਦੌੜ, ਸਿਰਪਟ ਨੱਸਿਆ।
ਸਮਾ ਕਹੇ ਕੁਛ ਕਾਲ ਮੈਂ ਸਾਂ ਅਟਕਿਆ
ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ ਕਿ ਠੀਕ ਬੀਤੀ ਸੀ ਘੜੀ,
ਇਹਨਾਂ ਭਾਣੇ ਇੱਕ ਚਸਾ ਨ ਲੰਘਿਆ
ਇੱਕੁਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਮਿਲ ਜਾਣਿਆਂ
ਰਾਣੀ-ਮਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਬਚੜੀ ਆ ਗਈ : ੪੭੦

ਠੰਢ ਪਈ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪੀ ਪੀ ਮੇਲ ਨੂੰ।
ਮੂੰਹ ਭਰਿਆ ਜੋ ਹੋਇ ਬੋਲ ਨ ਸਕੀਏ,
ਇੱਕੁਰ ਪੀਂਦੀਆਂ ਪਜਾਰ ਬੋਲ ਨ ਸਕੀਆਂ।
ਹੁਣ ਜਦ ਗਈਆਂ ਰੱਜ ਤਦ ਹੀ ਚੱਕਿਆ
ਛਾਤੀ ਨਾਲੋਂ ਸੀਸ, ਪਰ ਮਾਂ-ਟੇਕ ਲੈ
ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਹੁਈ ਅਡੋਲਵੀਂ,
ਮਾਂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਠੋਡੀ ਦੇਇ ਨਜ਼ਰ ਜਮਾ ਲਈ,
ਲੰਮਾ ਲੈਕੇ ਸਾਹ, ਕਹਿੰਦੀ: 'ਬੱਚੀਏ !
'ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ, ਖ਼ੇਲ ਵਰਤਜਾਅੱਜਕੀ ?' ੪੮੦

ਹਸ ਕਹਿੰਦੀ ਧੀ 'ਮਾਉਂ ! ਚਲੀਏ ਮੈਲ੍ਹ ਨੂੰ;
'ਉੱਥੇ ਬੈਠ ਇਕਾਂਤ ਦੱਸੂੰ ਵਿੱਖਿਆ।
'ਠੰਢ ਉਤਰ ਪਈ, ਰਾਤ ਜਾਂਦੀ ਬੀਤਦੀ,
'ਤੂੰ ਥੱਕੀ ਹੈਂ ਢੇਰ ਮੈਨੂੰ ਢੂੰਡਦੀ;
'ਪਰ ਤੂੰ ਡਰ ਕਰ ਦੂਰ ਰਾਜੀ ਮੈਂ ਰਹੀ,
'ਬਿਪਤਾ ਔਕੜ ਨਾਹਿਂ ਕੋਈ ਸੀ ਮਈ।
'ਇਹ ਬੀ ਸੀ ਇੱਕ ਖੇਲ ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਤੋਂ,
'ਰਚਿਆ ਸੀ ਉਨ ਆਪ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ।
'ਜਿਸ ਦਾ ਸੁੱਖ ਮਹਾਨ ਮੈਨੂੰ ਹੋਹਿਗਾ,
'ਆਪ ਜੋਗ ਬੀ ਹੋਗ ਨਾਲੇਮਾਊਂ ਜੀ ! ੪੯੦
'ਮੇਰੇ ਕਾਰਣ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਆਪ ਨੂੰ

'ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤਾ ਅੱਜ, ਮਾਤਾ ਮੇਰੀਏ !
'ਪਰ ਮੇਰੇ ਨਾ ਵੱਸ ਹੋਵੇ ਕੁੱਝ ਬੀ।
'ਇਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਤ ਐਕੁਰ ਜਾਪਦਾ,-
'ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਹਾਂ ਨਾਹਿਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਹ ਦੇ।
'ਉੱਤੋਂ ਸਾਈਂ-ਤਜਾਗ ਘਾਇਲ ਕੀਤੀਆਂ,-
'ਸੁਰਤ ਵਿਲੱਖਣ ਰੰਗ ਮੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ:
'ਨੇਕੀ ਪੁੰਨ ਕਿ ਪਾਪ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁੱਲਕੇ
'ਸਭ ਤੋ ਬੇ ਪਰਵਾਹ, ਕੇਵਲ 'ਯਾਦ' ਦੀ
'ਫੜ ਡੋਰੀ ਹਿਤ ਨਾਲ ਲਟਕੀ ਏ ਰਹੇ। ੫੦੦

'ਜਿੱਧਰ ਜਾਵੇ ਡੋਰ ਖਿਚੀ ਉੱਪਰੋਂ,
'ਖਿੱਚੀ ਨਾਲੇ ਜਾਉਂ ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਗ ਮੈ।
'ਮੇਰੀ ਮਰਜੀ ਸੀਗ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ
'ਨਿੱਕੀਆਂ ਤ਼ਾਰਾਂ ਵਾਂਙ ਆਪ ਨ ਬੋਲਦੀ;
'ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਬਾਜ਼ ਓਹੋ ਬੋਲਦੀ;
'ਉਸਦੇ ਆਸ਼੍ਰਿਤ ਹੋਇ ਉਸਦੀ ਹੋ ਰਹੀ,
'ਸਾਈਂ ਮਨਸ਼ਾਂ' ਜਾਣ ਮਨਸ਼ਾ ਆਪਣੀ
'ਮਾਤਾ ! ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਙ ਸਾਈਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
'ਕਰਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਕਾਰ ਜੋ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ।
'ਮੈਨੂੰ ਅਪਣਾ ਆਪ ਓਪ੍ਰਾ ਭਾਸਦਾ, ੫੧੦

'ਸਾਈਂ ਵਾਲਾ ਆਪ ਦਿੱਸੇ ਆਪਣਾ।
'ਉਪ੍ਰੇ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋਈ ਮੈਂ ਰਹਾਂ:
'ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂ ਨ ਰੱਜਦੀ।
'ਬੱਧੀ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਵਾਂ ਉਦਾਲੜੇ,
'ਜਿੱਕੁਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੁਆਲ ਭੌਣ ਭੰਬੀਰੀਆਂ,—
'ਤਿਲਮਿਲ ਕਰ ਕਰ ਉੱਡ, ਉਡ ਉਡ ਭੌਂਦੀਆਂ,
'ਦੂਰ ਨ ਸੱਕਣ ਜਾਇ, ਡਰਨ ਵਿਛੋੜਿਓ;
'ਸਕਣ ਨ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਅਦਬ ਸਵਾਰੀਆਂ,
'ਅਪਣਾ ਆਪ ਨ ਯਾਦ, ਯਾਦ ਇਕ ਫੁੱਲ ਦੀ,
'ਹਰਦਮ ਬਿਹਬਲ ਹੋਇ ਦਮਦਮ ਭੌਂਦੀਆਂ, ੫੨੦

'ਭੌਂਦੀਆਂ ਲੈਣ ਨ ਸਾਹ ਪੇਮ ਪ੍ਰਵੇਧੀਆਂ।
'ਇਸ ਬਿਧ ਮਾਤਾ ਹੋਇ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਮੈਂ
'—ਖੰਭ ਯਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਰਦੇ ਓਸਦੇ—
'ਭੌਂਦੀ ਲਵਾਂ ਨਾ ਸਾਹ,- ਭੁੱਲੀ ਆਪ ਤੋਂ।
'ਠਹਿਰਨ ਭੌਣ ਨ ਵੱਸ ਲੱਗੀ ਟੇਵ ਹੈ।
'ਮੈਂ ਚਾਹਾਂ ਜੇ ਮਾਉਂ ! ਮੰਡਲ ਏਸ ਤੋਂ
'ਹੋਸ਼ ਕਰਾਂ ਆ ਬਾਰ੍ਹ, ਆ ਨਾ ਸੱਕਦੀ !
'ਭੰਵਰ ਪਏ ਦੇ ਵਾਂਗ ਚੱਕਰ ਖਾ ਰਹੀ,
'ਮੁੜਨ ਵਧਨ ਨਾ ਵੱਸ ਅਪਨੇ ਹੈ ਰਿਹਾ।
ਭੋਲੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਹੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ੫੩੦

ਏਸ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪ ਅਜੇ ਨ ਜਾਣਦੀ
ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਪਰਣਾਮ ਹੈ।
ਨਾ ਜਾਣਨ ਦੀ ਏਹ ਦਸ਼ਾ ਸੁਹਾਵਣੀ;
ਅਜਬ ਅਵਿਦਯਾ ਏਹ,- ਹੋਕੇ ਚਾਨਣੇ
ਜਾਣੇ ਮੂਲੋਂ ਨਾਂਹ ਏ ਹੈ ਚਾਨਣਾ।

ਚਾਨਣ ਹੋਈ ਆਪ ਕੂਕੇ ਚਾਨਣਾ;
ਚਾਨਣ ਲਭਦੀ ਜਾਇ ਵਧਦੀ ਚਾਨਣੇ;
ਅਜੇ ਨ ਜਾਣੇ ਆਇ ਚਾਨਣ ਹੈ ਗਿਆ।
ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ ਕਾਰਣ ਓਸਦੇ
ਜੋ ਚਾਨਣ ਦਾ ਆਪ ਚਾਨਣ ਪੂਰਨੈ ੫੪੦

ਸ਼ੁਭ 'ਨਾ ਜਾਨਣ' ਏਹ, 'ਜਾਣ' ਨ ਜਾਣੀਏ।
ਧ੍ਰਿਗ ਉਸ 'ਜਾਨਣ' ਜੋਗ ਜਾਣਜਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
ਫਿਰ ਜਾਣੇ ਕਿ ਠੀਕ ਮੈਂ ਹੈ ਜਾਣਿਆ।
ਉਹ 'ਜਾਣਨ' ਕਿਸ ਕੰਮ ਜਾਣੇ ਹੀ ਬਿਨਾਂ
ਜੋ ਜਾਣੇ ਕਿ ਜਾਣ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਲਿਆ।
ਇੱਕੁਰ ਪ੍ਰੇਮ 'ਸਰੂਪ ਪ੍ਰੋਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਮਿਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਸੀ।
ਕਰ ਗੱਲਾਂ ਮਾਂ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਉੱਠੀਆ।
ਚਲੀਆਂ ਵੱਲ ਮਹੱਲ ਪਰ ਹੁਣ ਓਧਰੋਂ
ਹੋਰ ਅਏ ਕੁਛ ਦਾਸ ਨਾਲ ਸਵਾਰਬੀ ੫੫੦

ਗਈ ਪਾਲਕੀ ਪੌਂਚੁ ਘੱਲੀ ਮੈਲੂ ਤੋਂ।
ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਬੈਠ ਮਹਿਲੀਂ ਪੌਚੀਆਂ।
ਰਾਣੀ ਅਪਣ ਖਾਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਗਈ,
ਅੰਮਾਂ ਬੜੇ ਦਲਾਨ ਬੈਠੀ ਜਾਇਕੇ,
ਰਾਧਾਂ ਪਾਸ ਬਹਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਝਾੜਦੀ।
ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਸਭ ਹਾਲ ਪੁੱਛੇ ਹੋਣ ਦਾ।
ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਆਪ, ਦੱਸ ਨ ਜਾਣ ਦਾ।
ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਹਥ ਜੋੜ ਅਪਣੀ ਬੇ ਬਸੀ
ਦੱਸੀ ਮਾਤਾ ਜੋਗ ਜਿੱਕੁਰ ਓ ਗਈ।
ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਆਪ ਬੱਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ੫੬੦

ਫੇਰ ਓਸਨੇ ਹਾਲ ਜੋ ਕੁਛ ਦੇਖਿਆ
ਸਾਰਾ ਅੰਮੀ ਜੋਗ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁਣਾਇਆ:
ਸਾਰ ਗੁੱਝੇ ਜੋ ਭੇਤ ਗੱਲਾਂ ਨਿੱਕੀਆਂ
ਸਮਝ ਸਕੀ ਸਿ ਨ ਆਪ ਸੱਕੀ ਦੱਸ ਨਾ?
ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਨ ਦਾਨ ਕਰ ਸਿਰ ਵਾਰਨੇ
ਦਿੱਤਾ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਮ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰਾਂ।
ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਭੰਡਾਰ ਭਾਰਾ ਹੋਇਆ।
ਘਰ ਘਰ ਮੰਗਲ ਸਾਜ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
ਅੱਧੀ ਹੋਈ ਰਾਤ ਵਿਹਲੀ ਹੋਇਕੇ
ਵਖਰੀ ਧੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹਿ ਕੇ ਪੁੱਛਦੀ: ੫੭੦

'ਸਾਰਾ ਦੱਸ ਹਵਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬੱਚੀਏ!'
ਧੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸ ਸੁਣਾਇਆ।
'ਗੁਫ਼ਾ' ਜੁ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ,
ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਕਰਾਰ, ਦੱਸੀ ਸੋ ਨਹੀਂ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਘੜੀਕੁ ਬਾਦ ਦੋਵੇਂ ਓਸ ਥਾਂ
ਸੌਂ ਗਈਆ ਗਲ ਲੱਗ ਥੱਕ ਕੇ ਹੁੱਟੀਆਂ।
ਰਾਤ ਜੋ ਜਾਗੇ ਰਾਤ, ਜਿੰਨੀ ਸੀ ਅਜੇ,
ਤੁਰ ਗਈ ਪੱਛੋਂ ਰਾਹ ਜਾਂਦੀ ਅੰਤ ਨੂੰ
ਸੌਂਤੇ ਗਈ ਜਗਾਇ ਸੁਆਏ ਆਪਣੇ,-
ਮਤਾਂ ਦਿਵਸ ਫਿਰ ਆਇ ਸੁੱਤੇ ਵੇਖਕੇ ੫੮੦

ਆਲਸ ਦੇਵੇ ਭੇਜ ਹੱਡੀਂ ਸੁੱਤਿਆਂ,
ਸ਼ੌ ਕਰਕੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੱਡੀਂ ਬੈ ਰਹੇ,
ਵਿੱਚ ਦਲਿੱਦਰ ਰੱਖ, ਦੇਕੇ ਆਕੜਾਂ,
ਦੇਇ ਉਬਾਸੀਆਂ ਨਾਲ, ਅੰਗ ਭਨਾਂਵਦਾ।

---

੨੦. ਦਰਬਾਰ

ਕੁਆਰੀ ਕੰਨਜਾਂ ਵਾਂਙ ਭੋਲੀ ਭਾਲੜੀ,
ਬਿਨਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਉ, ਸਿੱਧੀ, ਸਾਦੜੀ,
ਪਰ ਸੁਥਰੀ ਤੇ ਸਾਫ, ਮੈਲ ਅਛੋਹਿੜੀ,
ਠੰਢਾ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਜਿਸ ਪਰਭਾਉ ਹੈ,
ਪਹੁੰਚੀ ਆਣ 'ਸਵੇਰ', ਛਬਦੀ ਐਕੁਰਾਂ
ਮੋਤੀ ਜਿਉਂ ਅਨਵਿੱਧ ਸੁੱਚੇ ਹੋਂਵਦੇ।
ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਦੂਤਿ ਠੰਢਕ ਜਾਂਵਦੀ,
ਦ੍ਵਾਰਾ ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਸਦਾ,
ਕਰਦੀ ਜੋ ਤਿਨਕਾਉ ਸਹਜੇ ਜਾ ਰਹੀ।
ਤੁਪਕੇ ਇਸਦੇ ਸਾਫ ਛਿਣਕੇ ਜੋ ਪਏ ੧੦
ਫੁੱਲਾਂ ਪੱਤਜਾਂ ਘਾਹ ਉੱਤੇ ਦਿੱਸਦੇ,
ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਤ੍ਰੇਲ ਹੈਵੇ ਏ ਪਈ,
ਨਾਲੇ ਨਾਲੇ ਜਾਇ 'ਨ੍ਹੇਰਾ ਰਾਤ ਦਾ
ਉਸਦੇ ਮਗਰੇ ਆਇ ਰਹੀ ਸਵੇਰ ਹੈ।
ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ ਸਾਫ ਜਿਸਦਾ ਚਾਨਣਾ,
ਕਰਦੀ ਲਾਡ ਪਿਆਰ ਪਤਿਆਂ, ਡਾਲੀਆਂ,
ਹਰ ਬੂਟੇ, ਫੁਲ ਨਾਲ ਆਈ ਸ੍ਰੇਰ ਏ;
ਫਲ ਬ੍ਰਿਛ ਫਲੀਆਂ ਘਾਹ ਸਭ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਰਦੀ
ਪਸਰ ਗਈ ਚੋਫੇਰ, ਪਾਣੀ ਤੇਲ ਜਯੋਂ।
ਪੰਛੀ ਕਰਦੇ ਕੇਲ ਚੋਹ ਚੁਹੱਕਦੇ, ੨੦

ਭਰਦੇ ਵਿੱਚ ਉਮਾਹ ਆਈ ਦੇਖਕੇ।
'ਨ੍ਹੇਰਾ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਹਿ, ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ ਨਾ,
ਮੱਧਮ ਮੰਦ ਸੁਹਾਉ, ਤਪਸ਼ ਨ ਵੱਟ ਹੈ,
ਠੰਢੀ ਪਜਾਰੀ ਪੌਣ ਰੁਮਕੇ ਦੇ ਵਦੀ।
ਹਸਮੁਖ ਖਿੜਿਆ ਦੇਖ ਮੱਥਾ ਸੂਰ ਦਾ
ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਪਰਭਾਉ ਹੈ ਇਸ ਵੇਲੜੇ
ਪੈਂਦਾ ਕਿਹਾ ਅਡੋਲ ਚੁੱਪ ਸੰਗੀਤਵਾਂ।
ਬੈਠੀ ਚੁੱਪ ਅਡੋਲ ਨੈਣ ਦੁ ਮੀਟਕੇ
–ਚਿੜੀ ਚੁਹੱਕੀ ਵਾਜ ਸੁਣਕੇ-ਰਾਜ ਨੇ
ਮੀਟੇ ਨੈਣਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਤੱਕ ਚੁਫੇਰੜੇ ੩੦
ਲੰਮਾ ਲੈਕੇ ਸਾਹ ਐਦਾਂ ਆਖਿਆ :—

ਉਠੀ ਝਾਲੂ ਕੰਤੜੇ ਹਉ ਪਸੀ ਤਉ ਦੀਦਾਰੁ ॥
ਕਾਜਲੁ ਹਾਰੁ ਤਮੋਲ ਰਸੁ ਬਿਨੁ ਪਸੇ ਹਭਿ ਰਸ ਛਾਰੁ ॥
[ਮਾਰੂ ਡ: ਮ: ੫

'ਤੈਂ ਬਾਝੋਂ ਹੇ ਲਾਲ! ਜੱਗ ਇਕੱਲੀਆਂ।
ਮੈਥੋਂ ਚੰਗੀ ਫੁੱਲ ਜਦ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹਦੇ,

'ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਖਿੜਦੇ ਜਾਂਵਦੇ।
'ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਾਗ ਕਿਸਨੂੰ ਦੇਖਕੇ
'ਖਿੜਾਂ? ਦੱਸ ਮੈਂ ਲਾਲ! ਮੈਂ ਇਕਲਾਪੀਆਂ।
'ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਭੇਜ ਦੂਤ ਨਜ਼ੀਰ ਦੇ
'ਟੋਲਾਂ ਤੈਨੂੰ ਲਾਲ! ਦਿੱਸੇ ਤੂੰ ਨਹੀਂ।
'ਰਾਜ਼ ਭਾਗ ਪਰਤਾਪ ਮਿਲਿਆ ਸੱਭ ਹੈ,
'ਤੇਰੇ ਬਾਝੋਂ ਏਹ ਬੇ-ਰਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ੪੦

'ਜਿੱਕੁਰ ਬਿਨਾਂ ਸੁਗੰਧ 'ਸ਼ੱਬੋ' ਹੋ ਜਏ।
'ਸੁਹਣੇ ਚੰਗੇ ਏਹ ਸੱਭੇ ਹੈਨਗੇ,
'ਪਰ ਤੂੰ ਵਾਙ ਸੁਗੰਧ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਡਿਓਂ।'
ਪਾਸੋਂ ਕਹਿੰਦੀ ਪੌਣ 'ਰਾਣੀ ਭੋਲੀਏ!
'ਉੱਡ ਜਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਕਿੱਥੇ ਓ ਗਿਆ?
'ਬਣਕੇ ਅਤਰ ਗੁਲਾਬ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੇ,
'ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜ ਬੈਠਾ ਦੇਂਵਦਾ
'ਮਿੱਠੀ ਪਜਾਰੀ ਗੰਧ ਮਸਤੀ ਵਾਲੜੀ।'
ਇਹ ਸੁਣ ਚੁੱਪ-ਅਵਾਜ਼ ਮੱਧਮ ਪੌਣ ਦੀ
ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੇ ਫੇਰ ਅੰਦਰ ਵੇਖਦੀ,- ੫੦

ਬਿਰਹੋਂ ਵਾਲ਼ੇ ਖਯਾਲ ਦਿਲ ਦੇ ਹੇਰਵੇ
ਐਧਰ ਉਧਰ ਦੌੜ ਕਿਧਰੇ ਜਾ ਲੁਕੇ,
ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਙੂ ਸਾਫ ਨਿਰਮਲ ਚਿੱਤ ਤੇ
ਬੈਠਾ ਸੀ ਸਿਰਤਾਜ ਸਾਈਂ ਸੋਹਿਣਾ।
ਟਿਕ ਗਜੀ ਇਸ ਦੀਦਾਰ ਵਿਸਮਯ ਹੋਂਵਦੀ।
ਇਹ ਰੁੱਝੀ ਇਸ ਰੰਗ ਦਿਨ ਨਾ ਓਧਰੋਂ
ਬਚਪਨ ਗਿਆ ਬਿਤੀਤ — ਰਹੀ ਸਵੇਰ ਨਾ।
ਕਈ ਜੀਵ ਕਈ ਸਾਲ ਉਮਰਾ ਚਾਰ ਭੋਗਦੇ
ਦਿਨ ਦੀ ਉਮਰਾ ਚਾਰ ਪਹਿਰੀਂ ਮੁੱਕਦੀ;
ਫਿਰ ਜੰਮੇ ਫਿਰ ਮੌਤ, ਇੱਕੁਰ ਨਿੱਤ ਹੀ ੬੦

ਤੁਰੀ ਜਾਇ ਰੜਖੇੜ, ਮੁਕਦੀ ਨਾ ਕਦੇ।
ਚਹੁੰ ਪਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਮਰਾਂ ਤਿੰਨ ਏ
ਬਚਪਨ, ਜੋਬਨ, ਬਿੱਧ ਭੋਗ ਬਿੜਾਂਵਦਾ।
ਸ੍ਵੇਰੇ ਹੋਵੇ ਬਾਲ ਭੋਲਾ ਖੇਡਦਾ,
ਸੂਰ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜ੍ਵਾਨ ਹਰਿ ਕੰਮ ਸਾਧਦਾ,
ਢਲਦਾ ਲੌਢੇ ਪੈਰੁ ਬੁੱਢਾ ਹੋਂਵਦਾ;
ਰਾਤੀ ਮਾਨੋਂ ਮੌਤ ਇਸਨੂੰ ਘੇਰਦੀ,
ਕਬਰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਅੱਡ ਕੇ
ਇਸ ਨੂੰ ਲਏ ਉਤਾਰ ਹੇਠਾਂ ਆਪਣੇ।
ਏਸ ਮੌਤ ਦੀ ਛਾਉ ਹੇਠਾਂ ਨੱਪਿਆਂ। ੭੦

ਚਾਰ ਕ ਬੀਤਣ ਪੈਰੁ ਇਸਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ।
ਰਾਤ ਮਰੇ ਰਬ ਫੇਰ ਇਨੂੰ ਜਿਵਾਲਦਾ।
ਇੱਕੁਰ ਜੀਉ ਮਰ ਜੀਉ ਚਲੰਦਾ ਦੌਰ ਹੈ।
ਅਜ ਜਦ ਦਿਨ ਦਾ ਕਾਲ ਬਚਪਨ ਵਾਲੜਾ
ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ, ਫੇਰ ਸੂਰਜ ਆ ਗਿਆ;
ਇਸ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਰਾਧਾਂ ਖਾਇਕੇ
ਤ੍ਰਹਕ ਉਠੀ ਕਹਿ: 'ਹਾਇ ਦੋਵੇਂ ਆ ਗਏ

'ਦਿਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਹੀ।
'ਅੱਜ ਨ ਹੁਈ ਸਵੇਰ ਕੇ ਹੜ ਰੱਖ ਮੈਂ
'ਸੌਂ ਸੌਂ ਪਾਸੇ ਮਾਰ ਦਈਲੰਘਾਇ ਹੈ? ੮੦

ਭੰਨ ਆਕੜਾਂ ਨਾਲ ਲਏ ਉਬਾਸੀਆਂ,
ਹੱਥੀਂ ਚੁਟਕੀਆਂ ਮਾਰ 'ਹਰਿ ਹਰਿ' ਆਖਦੀ
ਆਲਸ ਨਾਲ ਫਸਾਦ ਰਾਧਾਂ ਚੁੱਕਿਆ।
ਆਲਸ ਨੇ ਹਡ ਭੰਨ ਕੀਤੇ ਚੂਰ ਸੇ,
ਕਰਕੇ ਇਉਂ ਬਲਹੀਨ ਬੈਠਾ ਆਪ ਸੀ
ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਮੱਲ ਵਾਙੂ ਮੱਲ ਦੇ।
'ਹਰਿ ਹਰਿ' ਮੂੰਹੋਂ ਆਖ ਰਾਧਾਂ ਕੱਢਦੀ
ਇਸਨੂੰ ਆਕੜ ਭੰਨ, ਮਾਰ ਉਬਾਸੀਆਂ,
ਅੱਖਾਂ ਦਬ ਦਬ ਮੀਟ ਫਿਰ ਫਿਰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ;
ਉਹ ਨਿਕਲੇ ਨਾ ਐਉਂ ਪਾਰਾ ਜਿੱਕੁਰੇ ੯੦

ਬੈਠਾ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਣ ਭੁੱਲਦਾ।
ਕੁਝ ਚਿਰ ਘੁਲਕੇ ਘੋਲ ਢੱਠੀ ਰਾਧਕਾਂ:
ਲੰਮੀ ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਅੱਖਾ ਮੀਟਕੇ
ਪਿਠ ਲਗੇ ਮਲ ਵਾਙ ਲੇਟੀ ਫੇਰ ਹੈ।
ਨੀਂਦਰ ਆਵੇਂ ਨਾਹਿੰ, ਉੱਠ ਨ ਬੈਠਦੀ;
ਪਲਸੇਟੇ ਹੀ ਮਾਰ ਭੰਨੇ ਆਕੜਾਂ।
ਸੂਰਜ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਉੱਚਾ ਹੋਰ ਹੈ
ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਦੇਹੁ ਚੜ੍ਹਦਾ ਆਉਂਦਾ।
ਰਾਧਾਂ ਲੇਟੀ ਵੇਖ ਸੂਰਜ ਆਖਦਾ:
'ਦੇਖ ਲਈ ਮੈਂ ਆਣ ਸੁੱਤੀ ਤੂੰ ਪਈ, ੧੦੦

'ਆਲਸ ਤੇਰੇ ਹੱਡ ਵੜਿਆ ਹੀ ਰਹੂ,
'ਅੱਜ ਰਹੇਂਗੀ ਨਾਰ! ਭੰਨਦੀ ਆਕੜਾਂ,
'ਦਿਨੇ ਸੌਣ ਦੀ ਲਾਜ ਆਉਂ ਵੱਖਰੀ;
'ਅਜੇ ਬਚਣ ਦਾ ਦਾਉ ਹੈ, ਤੂੰ ਉੱਠ ਪੌ।'
ਇਸ ਮਿਹਣੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਨੇ
ਦਿੱਤੀ ਅੰਤ ਉਠਾਲ ਢਿੱਲੀ ਰਾਧਕਾਂ;
ਗਈ ਸ਼ਨਾਨ-ਸਥਾਨ, ਜਾਕੇ ਦੇਖਦੀ:
ਟਹਿਲਣ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਕੀਤਾ ਤਯਾਰ ਹੈ।
ਰਾਧਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਏਹ ਦਿੱਤੀ ਆਗਿਆ:
'ਡੱਕਾ ਦੇਵੋ ਛੱਡ ਬਾਹੁੰ ਕੂਲਦਾ।' ੧੧੦

ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਲ ਔਣ ਅੰਦਰ ਕੁੰਡ ਦੇ,
ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਭਰਪੂਰ; ਦੂਜੇ ਰਾਹ ਤੋਂ
ਵਾਧੂ ਧਾਰਾ ਨੀਰ ਬਾਹਰ ਜਾਂਵਦੀ।
ਮਾਨੋਂ ਆਵੇ ਨੀਰ ਲਭਦਾ ਰਾਜ ਨੂੰ:
ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਬਣਾਇ ਸਫਲੇ ਆਵਣਾ,
ਪਰ ਰਾਣੀ ਨਾ ਦੇਖ ਮਨੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ;
ਦੂਜੇ ਰਸਤਯੋਂ ਬਾਰੁ ਜਾਂਦਾ ਰੋਂਵਦਾ।
ਖੁਰੇ ਆਪਣੇ ਜਾਇ ਨ੍ਹਾਤੀ ਰਾਧਕਾਂ,—
ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਆਪ ਪਹਿਲੇ ਰਾਜ ਤੋਂ
ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਤਯਾਰ ਝੱਲਾਂ ਲਾਜ ਨਾ। ੧੨੦

ਸੋ ਹੋਕੇ ਹੁਣ ਤਜਾਰ ਪਹੁੰਚੀ ਰਾਧਕਾਂ
ਜਿਥੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਸੋਹਿਣੀ।
ਮੱਲਕੜੇ ਜਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਅਤਿ ਸੁਰ ਮਿੱਠੀ ਨਾਲ ਗਾਇ ਅਸੀਸ ਦੇ:—
'ਜੈ ਜੈ ਜੁਗ ਜੁਗ ਰਾਜ ਜਾਗੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !
'ਬਣਿਆਂ ਰਹੇ ਸਮਾਜ ਜਾਗੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !
'ਸਿਰ ਤੇ ਸੋਹੇ ਤਾਜ ਜਾਗੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !
'ਕਲਗੀ ਰਹੇ ਬਿਰਾਜ ਜਾਗੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !
'ਅਟਲ ਰਹੇ ਸਭ ਰਾਜ ਸਤਿਗੁਰ ਪੱਖੀਏ !
'ਸਵਰਣ ਸਾਰੇ ਕਾਜ ਜਾਗ ਸੁਲੱਖੀਏ ! ੧੩੦

'ਰਹੇ ਰਹਮ ਰਬ ਛਾਜ ਰਾਮ ਸੁ ਰੱਖੀਏ !
'ਜਾਗ ਸੁ ਲਾਜ ਜਹਾਜ ਤਕ ਜਗ ਅਖੀਏਂ।'
ਸੁਣ ਇਹ 'ਲੋਰੀ-ਜਾਗ' ਜਾਗੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਜਾਗੀ ਕੀ, ਗਈ ਟੁੱਟ ਅਪਣੇ ਧਜਾਨ ਤੋਂ:
ਜੁੜੀ ਜੰਦਰੇ ਨਾਲ ਕੁੰਜੀ ਵਾਕੁਰਾਂ
ਖੂਬ ਵਲੇਵੇਂ ਮਾਰ ਸੀ ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ
ਅਪਣੇ ਸੁਾਮੀ ਨਾਲ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦੇ,
ਦਿੱਤਾ ਰਾਧਾਂ ਤੋੜ ਆ ਅਨਭੋਲੜੇ।
ਲੰਮਾ ਲੈਕੇ ਸਾਹ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਗੋਲੀਏ।
'ਲੱਗੀ ਆਣ ਪਰੇਮ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਚਿੱਤ ਨੂੰ, ੧੪੦

'ਕਿਵੇਂ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਇ ਤੈਨੂੰ ਪੀੜ ਦੀ।'
ਮਾਨੋ ਸੀ ਇਹ ਗਾਲ੍ਹ ਪ੍ਰੇਮਣ ਨਾਰ ਦੀ।
ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਵਾਕ, ਮੂੰਹੋਂ ਹੱਸਦੀ,
ਸੌਂਦੀ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਈ ਨ੍ਹਾਵਣੇਂ,
ਬੈਠੀ ਕੰਢੇ ਜਾਇ ਸੁਹਣੇ ਹੌਜ਼ ਦੇ।
ਪਾਣੀ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੇਵ ਦਾ,
ਹੋਇ ਉਤਾਵਲ ਏਸ ਰਾਣੀ ਰੂਪ ਨੂੰ
ਲੀਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਚਾਨਣ ਆਸਰੇ।
ਹੁਣ ਹੋ ਗਈਆਂ ਦੋਇ ਏਥੇ ਰਾਣੀਆਂ,—
ਇੱਕ ਕਿਨਾਰੇ ਹੌਜ਼ ਬੈਠੀ ਸੋਹਿਣੀ, ੧੫੦

ਦੂਜੀ ਹੈ ਵਿਚ ਹੌਜ਼ ਕਰਦੀ ਕਾਰ ਓ
ਜੋ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਾਰ ਕੰਢੇ ਬੈਠੜੀ।
ਰਾਣੀ ਦੀ ਬੀ ਨੀਝ ਇਸ ਤੇ ਪੈ ਗਈ,
ਕਹਿੰਦੀ ਜੀ ਨੂੰ, 'ਸੋਚ, ਭੌਜਲ ਜੱਗ ਹੈ,
'ਤੂੰ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਂਙ ਡੁੱਬੀ ਵਿੱਚ ਹੈਂ;
'ਸਾਈਂ ਬੈਠਾ ਤੀਰ ਇਸਤੋਂ ਵੱਖਰਾ।'
ਦਾਤਣ ਆਦਿਕ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੜੀ
ਰਾਣੀ ਕਪੜੇ ਪੈਨ੍ਹ ਮਲਮਲ ਸਾਫ ਦੇ
ਵੜੀ ਹੌਜ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ:
ਵੜ ਗਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਮਲਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ। ੧੬੦

ਦੇਹ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਮੈਲ ਭਰੀ ਸੁਗੰਧਿ ਦੀ
ਲਹਿ, ਜਲ ਕਰੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ, ਓ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਵਦਾ
ਲੈ ਲੈ ਦਾਤ ਅਮੋਲ ਨਿਕਲੇ ਬਾਰ੍ਹ ਨੂੰ।
ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਕੂਲ੍ਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਂਵਦੀ
ਏ ਸ਼ੈ ਸਦਾ ਨਸੀਬ ਪਾਵਨ ਹੌਜ਼ ਦੀ,

ਜੱਥੇ ਕੁੱਠੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਿਤ ਸੇਵ —ਸਫਲੀ ਸੇਵ ਹੈ।
ਨ੍ਹਾਇ ਧੋਇ ਸਵਧਾਨ ਰਾਣੀ ਹੋਇਕੇ
ਯਾਤ੍ਰਾ ਬੁੱਤ ਸਮਾਧ ਕਰਦੀ, ਫੇਰ ਓ
ਆਈ ਅਪਣੇ ਦ੍ਵਾਰ ਅੱਗੋਂ ਮਾਓਂ ਨੇ ੧੭੦

ਲਾ ਬਚੜੀ ਗਲ ਨਾਲ ਕਹਿਆ, 'ਰਾਣੀਏ'।'
'ਅੱਜ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਵੇ ਲੱਗਣਾ;
'ਕਲਗੀ ਜਿਗਾ ਲਗਾਇ ਮੁਕਟ ਸਜਾਇਕੇ,
'ਚੱਲ ਬਹੀਂ ਦਰਬਾਰ ਕਾਜ ਨਿਬਾਹੁਣੇ।
ਪਾ ਗਲਵਕੜੀ ਰਾਜ ਅੰਮੀ ਧੌਣ ਨੂੰ
ਧਰ ਛਾਤੀ ਤੇ ਸੀਸ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ,
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਅੰਮੀ ਸੱਚ ! ਕਲਗੀ ਪੈਨ੍ਹ ਲਾਂ ?
'ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜਾ
'ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਹੈ ਆਪ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਹਿੰਦੀ,
'ਮੈਂ ਮੱਥੇ ਲਾ ਲੇਉਂ ? ਹੁਊ ਬਿਅੱਦਬੀ। ੧੮੦

'ਆਖੇ ਹੈ ਨੰਦ ਲਾਲ —ਸਗ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰ ਮੈਂ—
'ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਫੇਰ ਨੀਵੀਂ ਮੈਂ ਅਹਾਂ,
'ਨੀਵੀਂ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਕਲਗ਼ੀ ਪੈਨ੍ਹ ਲਾਂ !
'ਏ ਗਲ ਹਾਸੀ ਜੋਗ, ਕਰਨੀ ਨਾ ਬਣੇ।
'ਸਾਈਂ ਸਿਰ ਦੇ ਤਾਜ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਜੀ
'ਕਲਗ਼ੀ ਪਹਿਨਣ ਨਾਂਹ, ਸਨ ਓ ਆਖਦੇ:—
'—ਏ ਹੈ ਖਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਦੜਾ
'ਧਾਰਨ ਅਸਾਂ ਨ ਜੋਗ ਅਸੀਂ ਜੁ ਦਾਸ ਹਾਂ—।
'ਸਾਈਂ ਡਰਦਾ ਐਉਂ ਅਦਬ ਸਵਾਰਿਆ,
'ਮੈਨੂੰ ਡਰਨਾ ਫੇਰ ਮਾਤਾ ! ਚਾਹੀਏ'। ੧੯੦

ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਦੇ ਨੈਣ ਭਰ ਭਰ ਡੁੱਲ ਪੈ,
ਤ੍ਰਪ ਤ੍ਰਪ ਕਰਦੇ ਡਿੱਗ ਛਾਤੀ ਮਾਊਂ ਤੇ
ਧਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹੇਠ ਤਿਲਕੇ ਜਾਂਵਦੇ।
ਮੱਥਾ ਚੁੰਮੇ ਮਾਂਊਂ ਹੰਝੂ ਪੂੰਝਦੀ,
'ਲਾਲੀ ! ਨਾ ਤੂੰ ਰੋਇ' ਕਹਿੰਦੀ, ਪਜਾਰ ਦੇ।
'ਪਰ ਜਿਗਹਾ ਲੈ ਲਾਇ, ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਨਾ।'
ਉੱਤ੍ਰ ਦੇਸ ਦੀ ਪੌਣ ਵਾਂਙੂ ਸੁਾਸ ਲੈ
ਕਹਿੰਦੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ:— 'ਸੁਾਮੀ ਲਾਊਂਦੇ
'ਜਿਗ੍ਹਾ ਸੀਸ ਤੇ ਆਪ, ਫੂਕਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ,
'ਅਹੁ ਤਕ ਅੰਮੀ ਆਪ ਬੈਠੇ ਸੋਹਿੰਦੇ— ੨੦੦

'ਓਹਨਾਂ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਧਾਰਨੀ
'ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋਗ— ਮੈਂ ਜੋ ਦਾਸ ਹਾਂ।'
ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਗਲ ਲਾਇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਪਜਾਰੀਏ !
'ਮਾਲਾ ਲੜੀਆਂ ਦਾਰ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੜੀ
'ਉਹ ਲੈ ਸੀਸ ਸਜਾਇ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ।
'ਪਹਿਨੀਂ ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤੂੰ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
'ਹੋ ਜਾ ਤੁਰਤ ਤਿਆਰ ਵੇਲਾ ਦੂਰ ਨਾ।'
ਧੀ ਹੈ ਮਸਤ ਧਿਆਨ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦੇ
ਅੰਮੀ ਲਗੀ ਸਜਾਣ ਪੁਤਲੀ ਧੀਅ ਦੀ,
ਰਾਧਾਂ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਲਗੀ ਪਿਨ੍ਹਾਵਣੇ ੨੧੦

ਜ਼ਰੀਦੋਜ਼ ਕਮਖ਼ਾਬ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ।
ਇਕੁਰ ਕਰਨ ਤਿਆਰ ਜਿੱਕੁਰ ਮੂਰਤੀ
ਮੂਰਤ-ਪੂਜ ਸਜਾਇ ਫ਼ਬਨਾ ਲਾਂਵਦਾ ।
ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਰਾਹ ਮਾਤਾ ਲੈ ਗਈ
ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਸ-ਦੀਵਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਲੱਗਿਆ
ਸੀ ਅਜ ਦਾ ਦਰਬਾਰ, ਸਜਿਆ ਸੋਹਿਣਾ ।
ਤਖ਼ਤ ਸੁਹਾਵਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਲਗਾ,
ਜਿਸ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਸਭ ਅਮੀਰ ਸੇ
ਆਪੋ ਅਪਣੀ ਥਾਉਂ ਬੈਠੇ ਲਾ ਸਭਾ ।
ਰਾਣੀ ਦੀ ਸੁਣ ਸੋਈ ਪਹਿਲੇ ਔਣ ਤੋਂ ੨੨੦

ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਿਰ ਨਯਾਇ ਸੱਭ ਖੜੋ ਗਏ ।
ਜਦ ਜਾਣੀ ਕਿ ਰਾਜ ਆਈ, ਸਾਰਿਆਂ
ਜੈਤਸਿਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਰਾਜ ਘਣੇ ਰਹੋ,
'ਮੁਜਰੋ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ਼੍ਵਰੀ,
'ਜੁਗ ਜੁਗ ਹੋਵੇ ਰਾਜ, ਹੋ ਚਿਰਜੀਵਣੇ,
'ਮੁਬਰੋ ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ !' ਆਦਿਕ ਆਖਿਆ ।
ਚਾਂਦੀ ਮੜ੍ਹਿਆ ਸਾਫ਼ ਤਖ਼ਤ ਸੁਹਾਵਣਾ
ਜਿਸ ਪੁਰ ਕੁਰਸੀ ਇੱਕ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸਜੀ,
ਜੜੀ ਨਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਤੇ ਸੀ ਧਰੀ ।
ਇਸ ਪੁਰ ਰੇਸ਼ਮ ਸਾਫ਼ ਵਧੀਆਂ ਭਾਂਤ ਦਾ ੨੩੦

ਨਰਮ ਗੁਦੇਲਾ ਇੱਕ ਹੈਸੀ ਰੱਖਿਆ;
ਹੇਠ ਬੈਠਣੇ ਥਾਉਂ, ਪਿੱਛੇ ਢੋਇ ਦੀ,
ਬਾਹੀ ਨਾਲ ਸਜਾਇ ਲਾਇਆ ਹੋਰ ਸੀ ।
ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਡੌਲ ਐਸੀ ਸੀ ਬਣੀ
ਸਿੰਘਾਸਨ ਜਿਸ ਲੋਕ ਓਦੋਂ ਆਖਦੇ ।
ਇਸ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਣਾ ਬ੍ਰਿੱਧ ਜੀ
ਦਰਬਾਰਾਂ ਦੇ ਰੋਜ ਹੁੰਦ ਬੈਠਦੇ ।
ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਪਾਸ ਚੌਂਕੀ ਹੋਰ ਸੀ,
ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਕੁੱਝ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਬਣੀ:
ਇਸ ਪਰ ਲੋੜ ਸਮਾਨ ਜਾਂਦਾ ਰੱਖਿਆ । ੨੪੦

ਮੰਤ੍ਰੀ ਤਖ਼ਤੋਂ ਹੇਠ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਖੜਾ
ਕਰਦਾ ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰ ਜੈਸਾ ਹੋ ਸਮਾ ।
ਰਾਜਿਆਂ ਵੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪਰਦਾ ਸੀ ਨਹੀਂ,
ਰਾਣੀ ਕਾਰਣ ਮਾਉਂ ਪਰਦਾ ਤਾਣਿਆ ।
ਮਾਤਾ ਚਹੇ ਨ ਧੀਅ ਪਰਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਬੈਠੇ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ, ਲਗੇ ਟਪਾਰ ਨਾ ।
ਨਾਲੇ ਸੀ ਏ ਸੋਚ ਪਰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਇਸ ਪਰਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣਿਆ ਰ੍ਹੈ ਸਕੂ ।
ਅਜ ਹੈਸੀ ਇਕ ਖ਼ਾਸ, ਦਿਨ ਦਰਬਾਰ ਦਾ,
ਜਦੋਂ ਮੀਰ ਉਮਰਾਉ, ਉਹ ਦੇਦਾਰ ਸੇ ੨੫੦

ਨਜ਼ਰਾਂ ਭੇਟਾਂ ਆਪ ਆਕੇ ਦੇਂਵਦੇ ।
ਰੋਜ਼ ਜੁ ਹੁੰਦੀ ਕਾਰ ਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ
ਉਹ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕਰਦੀ ਮਾਉਂ ਸੀ,—
ਧੀ ਦੀ ਲਾਕੇ ਛਾਪ ਕਾਰਜ ਤੋਰਦੀ
ਉਹ ਮੱਤੀ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਸੀ ਘਟ ਆਂਵਦੀ;
ਰਹਿੰਦੀ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਬੀ ਆਪਣੇ ।
ਪਰਦੇ ਕਾਰਣ ਏਹ ਪਰਦਾ ਸੀ ਨਿਭੇ;
ਕਿਸੇ ਨ ਹੋ ਮਾਲੂਮ ਕਾਰਜ ਕੌਣ ਹੈ
ਪਰਦੇ ਉਹਲੇ ਬੈਠ ਕਰਦਾ ਰਾਜ ਦਾ ।
ਮੰਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਭੇਤ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸੇ ੨੬੦

ਯਾ ਰਾਧਾਂ ਜਿਹੇ ਦਾਸ ਨਿਜ ਰਣਵਾਸ ਦੇ ।
ਅਜ ਆਈ ਹੈ ਆਪ ਰਾਣੀ ਸੁੰਦਰੀ,
ਚੀਨੀ ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਙ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ।
ਸਜੀ ਬਾਦਲੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੀ ਲਿਬਾਸ ਦੇ;
ਵੰਨੋ ਵੰਨ ਸੁਰੰਗ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਾਜਸੀ ।
ਗਹਿਣੇ ਰਤਨ ਅਮੋਲ ਵਾਲੇ ਪੈਨ੍ਹ ਕੇ
ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਵੇ ਚੰਦ ਘੇਰਜ਼ਾ ਪੀਂਘ ਨੇ
ਘਿਰੀ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਆਸ੍ਰੇ ਮਾਉਂ ਦੇ
ਰਾਣੀ ਪਹੁੰਚੀ ਆਇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਣੇ ।
ਸੁਣਿਆਂ ਮੁਜਰਾ ਆਣ ਸਭ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ੨੭੦

ਫਿਰ ਡਿੱਠਾ ਹਿਤ ਨਾਲ ਪਤੀ ਸਿੰਘਾਸਨੇ,
ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨੀਰ ਭਰ ਭਰ ਆਇਆ;
ਦਿੱਤਾ ਆਣ ਕੰਬਾਇ ਪਿਛਲੀ ਯਾਦ ਨੇ
ਜਦ ਰਾਣਾ ਸੀ ਆਪ ਸਜਦੇ ਏਸ ਥਾ,
ਉਹ ਨਕਸ਼ਾ ਸੁਧ ਸਾਫ਼ ਬਣਿਆ ਸਾਮ੍ਹਣੇ:—
ਦਿੱਸੇ ਸਾਈਂ ਆਪ ਬੈਠਾ ਜ਼ਾਹਿਰਾ;
ਮਾਨੋਂ ਤੇਜਸਤਾਪ ਵਾਲਾ ਸੂਰ ਹੈ,
ਹੋਕੇ ਠੰਡਾ ਠੀਕ ਪਰ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੈ
ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਹੀ ਕੰਮ, ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਕੇ
ਉਸਤੇ ਬੈਠਾ ਆਪ —ਰਾਣਾ ਸੋਹਿਣਾ । ੨੮੦

ਉਸ ਚਾਨਣ ਵਿਚਕਾਰ ਅਪਣੇ ਰੂਪ ਦਾ
ਦੇਂਦਾ ਸਾਫ਼ ਦਿਦਾਰ ਰਾਣਾ ਬੈਠਿਆ
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਗਜ਼ਾ ਭਾਸ ਸਚ ਮੁੱਚ ਵਾਕੁਰੇ
ਹੋ ਬੇਵਸ ਹਿਤ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ
ਮਾਨੋਂ ਪਰਸੇ ਪੈਰ ਸਾਈਂ-ਆਪਣੇ ।
ਮਾਤਾ ਫੇਰ ਸੰਭਾਲ ਸਿਰ ਨੂੰ ਪਯਾਰਕੇ
ਹੌਲੀ ਕਹਿ: 'ਕਰ ਹੋਸ਼ ਸਮਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲੈ ।'
ਪੂੰਝੇ ਰਾਣੀ ਨੈਣ ਨਾਲ ਰੁਮਾਲ ਦੇ ।
ਫਿਰ ਹਥ ਅਪਣਾ ਦੇਇ ਪਯਾਰਾਂ ਵਾਲੜਾ
ਲੈ ਪਹੁੰਚੀ ਧੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਸਿੰਘਾਸਣੇ ।੨੯੦

ਸਿੰਘਾਸਨ ਨੂੰ ਫੇਰ ਨਿਉਂ ਨਿਹੁੜਾਇਕੇ
ਰਾਣੀ ਹੋਇ ਸੁਚੇਤ ਪਾਸ ਖੜੋ ਗਈ,
ਜੀ ਵਿਚ ਆਖੇ, 'ਬੈਠ ਤਖ਼ਤ ਸੁ ਕੰਤ ਦੇ
'ਕਰਾਂ ਬਿਅਦਬੀ ? ਹਾਇ ਹਾਇ ਕੀ ਕਰਾਂ ?'
ਫੇਰ ਸੰਭਾਲਜੁਸ ਆਪ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ, ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਆ
ਖੜੀ ਖੜੀ ਨੇ ਸੈਨ ਕੀਤੀ ਦਾਸਿ ਨੂੰ,
ਉਸ ਨੇ ਕਰੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸੈਨਤ ਸੀ ਉਹੋ,
ਫਿਰ ਹਰ ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਆਵੇ ਉੱਠਕੇ
ਹਥ ਵਿਚ ਮੋਹ੍ਰ ਇਕ ਰੱਖ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵਿੱਚ ਥੀਂ ੩੦੦

ਅੰਦਰ ਕਰਦਾ ਹੱਥ,— 'ਨਜ਼ਰ' ਉ ਆਪਣੀ
ਕਰਦਾ ਅੱਗੇ ਪਸ਼ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ,
ਉਹ ਦੇਂਦੀ ਹੱਥ ਲਾਇ, ਅਪਣੇ ਮੋੜਦਾ
ਪਿੱਛੇ ਤਾਈਂ ਹੱਥ; ਦੂਜਾ ਆਂਵਦਾ।
ਇੱਕੁਰ ਨਜ਼ਰਾ ਪੇਸ਼ ਜਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ,
ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਨਾਮ ਸਭਨਾਂ ਜੋਗ ਸੇ,
ਖ਼ਿਲਅਤ ਤੇ ਸਿਰੁਪਾਉ ਨਕਦੀ ਆਦਿ ਬੀ;
ਅਹਿਲਕਾਰ ਸਨਮਾਨ ਇੱਕੁਰ ਪਾ ਗਏ।
ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਏਹ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਸੀ,—
ਨਜ਼ਰਾਂ ਕਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਦੇਣ ਇਨਾਮ ਦਾ। ੩੧੦
ਇਹ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਬਨਾਇਆ,
ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਅਮੀਰ ਅਰ ਪਤਵੰਤੜੇ
ਆਕੇ ਹੁੰਦੇ ਪੇਸ਼ ਮਿਲਦੇ ਰਾਉ ਨੂੰ।
ਵਰ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਜੋ ਕਾਰ ਦਰਦੇ ਦਾਸ ਸੇ
ਹਿਤ ਤੇ ਨੇਕੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਮਾਨ ਦੇ,
ਉਹਨਾਂ ਮਿਲੇ ਇਨਾਮ ਉਲਟ ਇਮਾਨ ਦਾ।
ਸੋ ਸਭ ਪੂਰੀ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਰਾਜ ਨੇ;
ਪਰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪਰੇਮ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਰਿਹਾ
ਸ਼ਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਧਜਾਨ ਬੱਝਾ ਕੰਤ ਦਾ।
ਉੱਧਰ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਰਸਮ ਰਸੂਮ ਦੀ ੩੨੦

ਪੂਰੀ ਰਹਿ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤੀ ਐਕੁਰਾਂ
ਸਕਿਆ ਕੁਈ ਪਛਾਣ ਨਾ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ;
ਰਾਣੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਕੀਕੁਰਾਂ
ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਧ ਸੁਧਾਰਕੇ।
ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪਰਦੇ ਅੰਦਰੇ,
ਕਰਦੀ ਫਿਰ ਪਰਣਾਮ ਸਾਈਂ ਆਪਣੇ
ਬੈਠਾ ਕੁਰਸੀ ਮੱਲ ਜੋ ਸੀ ਧਜਾਨਿਆ;
ਸਿਰ ਚੱਕੇ ਨਾ ਆਪ, ਧਰ ਤੋਂ ਮਾਉਂ ਨੇ
ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਚੱਕ ਫੇਰ ਉਠਾਲਿਆ,
ਫਿਰ ਗਲ ਲਾਕੇ ਆਪ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਈ। ੩੩੦

ਦਿੱਤੇ ਬਸਤ੍ਰ ਵਧਾਇ ਭੂਖਨ ਐਕਰਾਂ,
ਸਾਂਗੀ ਧਾਰਜਾ ਸਾਂਗ ਜਿਵੇਂ ਉਤਾਰੀਏ।
ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਨੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ, ਬਿਠਾਇਕੇ,
ਖਾਦਾ ਭੋਜਨ ਆਪ, ਓਸ ਖੁਲਾਇਆ,
ਗ੍ਰਾਹੀਆਂ ਭੰਨ ਭੰਨ ਦੇਇ ਧੀ ਨੂੰ ਐਕੁਰਾਂ
ਮਾਨੋਂ ਨਿੱਕਾਂ ਬਾਲ ਬੱਚੀ ਹੈ ਅਜੇ।
ਫਿਰ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਬਾਦ ਪਲੰਘ ਲਿਟਾਇਕੇ
ਦਿੱਤੀ ਬਚੀ ਸੁਆਲ ਥੱਕੀ ਜਾਣਕੇ,
ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਾਇ ਸੁੱਤੀ ਆਪ ਬੀ।
ਲੇਟੀ ਨਿੱਸਲ ਹੋਇ ਰਾਧਾਂ ਬੀ ਸਖੀ। ੩੪੦

———

੨੧. ਪਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ

ਕੁਝ ਚਿਰ ਨਿੱਸਦ ਹੋਇ ਪਲੰਘੇ ਲੇਟਕੇ,
ਮਾਤਾ ਸੁੱਤੀ ਜਾਣ ਉੱਠੀ ਜਾਗਦੀ
ਰਾਜਕੌਰ, ਜਿਸ ਨੀਂਦ ਦਿਨੇ ਨ ਆਂਵਦੀ,
ਰਾਧਾਂ ਲਈ ਜਗਾਇ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪਿਆਰੀਏ!
'ਉੱਠ ਨਿਜ ਲੰਗਰ ਜਾਹ, ਐਸੀ ਕਾਰ ਤੈਂ
'ਕਰ, ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਇ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰੋਂ,
'ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਨੇ ਕੋਇ, ਪਰ ਏ ਬੀ ਪਤਾ
'ਲੱਗੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਂਹਿ, ਮੈਂ ਹੈ ਆਖਿਆ।'
ਗੋਲੀ ਸੁਣ ਇਹ ਵਾਕ ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਗਈ
ਰਾਣੀ ਦੂਜੇ ਰਾਹ ਅੰਦਰ ਨਾਲ ਦੇ ੧੦

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪਰਕਾਸ਼ ਜਿੱਥੇ ਹੋਂਵਦਾ
ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ ਆਪ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤ ਹੀ।
ਇਹ ਸੀ ਭਜਨ-ਸਥਾਨ ਲੁਕਵਾਂ ਰਾਜ ਦਾ:
ਬਿਨ ਰਾਣੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਈ ਨ ਆਂਵਦਾ।
ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਆਪਣੀ
ਹੱਥੀ ਫਰਸ਼ ਸੁ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਆਪ ਹੀ,
ਫੇਰ ਵਿਛਾਈ ਕੱਢ ਨਵੀਂ ਵਿਛਾਇਕੇ,
ਸੁਥਰਾ ਹੋਰ ਬਨਾਇ ਸੁਥਰਾ ਥਾਉਂ ਓ;
ਗੁਲਦਸਤੇ ਤੇ ਫੁੱਲ ਬੀੜ, ਲਗਾਂਵਦੀ।
ਚੌਂਕੀ ਧੋਤੀ ਆਪ ਫਿਰ ਪਰਸ਼ਾਦ ਦੀ। ੨੦

ਫਿਰ ਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਨਾਲ ਲਿਜਾਇਕੇ
ਕੀਤਾ ਮੁੜ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਦਲੇ ਕੱਪੜੇ।
ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਰਾਹ ਲੰਗਰ ਜਾ ਵੜੀ,
ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਰਦੀ ਜਾਪ ਜਪੁ ਨੀਸਾਣ ਦਾ।
ਹੱਥੀਂ ਅਪਣੀ ਫੇਰ ਆਪ ਤਿਹਾਵਲਾ
ਕੀਤਾ ਤਯਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਪਾਠ ਕਰੇਂਦਿਆਂ।
ਰਾਧਾਂ ਹੋਈ ਬੁੱਤ ਅਚਰਜ ਹੋਂਵਦੀ
ਦੇਖੇ ਸਾਰੀ ਕਾਰ, ਡਰਦੀ ਬੋਲਣੋਂ।
ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕੜਾਹ ਤਯਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਿਦ ਸੀ,
ਇਸਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਥਾਲ ਆਪੇ ਚੱਕ ਕੇ ੩੦

ਅੰਦ੍ਰੋ ਅੰਦ੍ਰੀ ਰਾਹ ਗੁਰ ਦੇ ਮੰਦਰੇ
ਪਹੁੰਚੀ ਰਾਣੀ ਜਾਇ, ਚੌਂਕੀ ਉਪਰੇ
ਦਿੱਤਾ ਰੱਖ ਅਡੋਲ ਥਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ।
ਲੰਗਰ ਸਾਂਭ ਬੁਹਾਰ ਮਗਰੋਂ ਰਾਧਿਕਾਂ
ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹ, ਬੁਲਾਇ ਸੌਂਪਜਾ ਟੈਲ੍ਹਣਾਂ।
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਮਾਰਕੇ
ਮੰਦਰ-ਬੂਹਾ ਆਪ ਹੁਈ ਨਚਿੰਤ ਹੈ।
ਤਖਤ ਉਪਰ ਕਾਲੀਨ ਫੇਰ ਵਿਛਾਇਆ।
ਫੇਰ ਪੰਘੂੜੇ ਪਾਸ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਲੜੇ
ਅਦਬ ਨਾਲ ਹਥ ਜੋੜ ਆਪ ਖੜੋ ਗਈ, ੪੦

ਗਲ ਪੱਲਾ ਅੱਖ ਬੰਦ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਹੋਇਕੇ
ਅਰਦਾਸਾ ਲੈ ਸੋਧ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰਦੀ:
'ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰੰ,
'ਘਟ ਘਟ ਵਜਾਪਕ ਪੂਰ 'ਨੰਤ ਨਿਰੰਜਨ,
'ਨਿਰ ਵਿਕਾਰ, ਨਿਰਮੈਲ, ਰਹਿਤ ਦਵੰਦ ਤੋਂ,

'ਮੈਂ ਪਾਪਣ ਮਤਿ ਹੀਨ ਮਾਯਾ ਮੱਤੀਆਂ,
'ਮੂਲੋਂ ਮੈਲੀ, ਮੰਦ, ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀਆਂ,
'ਮਤਿ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਨੀਚ, ਕਰਮੋਂ, ਮੂੜ੍ਹ ਹਾਂ,
'ਮੈਂ ਇਸ ਜੋਗੀ ਨਾਹਿੰ ਮੈਲੇ ਹੱਥ ਏ
'ਤੇਰੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਇ ਕਰਾਂ ਬਿਅੱਦਬੀ, —੫੦

'ਤੇਰੇ ਗ੍ਯਾਨ ਭੰਡਾਰ ਤੇਰੀ ਜਤਿ ਦਾ
'ਅਮਿਤ ਖਜ਼ਾਨਾ ਏਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ,
'ਸੱਚੇ ਗੁਰ ਦਾ ਰੂਪ ਵਿਦਤ ਸਰੂਪ ਹੈ,
'ਮੈਂ ਮਤਿ ਹੀਨੀ ਨਾਰ ਕਰਮੋਂ ਹੀਣੀਆਂ
'ਦਰਸ਼ਨ ਲੋਚਾਂ ਜੀਅ, ਪਰਸੰਨ ਚਾਹੁੰਦੀ,
'ਸੇਵਾ ਦੀ ਹੈ ਸਿੱਕ ਸਿਕਦੇ ਜੀਅ ਨੂੰ
'ਲੱਗੀ ਹਦੋਂ ਵਧ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਓ।
'ਮੈਂ ਇਸ ਜੋਗੀ ਨਾਹ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
'ਇੱਕੁਰ ਆਕੇ ਬੋਲ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਕੇ
'ਨੀਵੇਂ ਦਿਲ ਦੇ ਖਯਾਲ ਨਿੱਕੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ੬੦

'ਸ਼ਰਨ ਆਪਦੀ ਵਿੱਚ ਕਰਾਂ ਉਚਾਰ ਮੈਂ:
'ਪਰ ਧਰਕੇ ਮੈਂ ਟੇਕ ਤੇਰੀ ਮੇਹ੍ਰ ਦੀ
'ਮੰਗਾਂ ਦੋ ਹਥ ਜੋੜ ਗੁਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨੰ,—
'ਦਿਹੁ ਮੈਨੂੰ ਦੀਦਾਰ ਤਾਰਨਹਾਰ ਜੋ।
'ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਧਮ, ਅਜਾਨ, ਖੋਟੀ, ਮਾੜੀਆਂ;
'ਲੂੰ ਲੂੰ ਔਗਣ ਨਾਲ ਹਾਂ ਭਰਪੂਰ ਮੈਂ
'ਪਰ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾਲ ! ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ,
'ਖਰੀ ਕਿ ਖੋਟੀ ਸਾਫ, ਸਾਂਈਂ ! ਤੇਰੀਆਂ
'ਮੈਲੀ, ਮਾੜੀ, ਮੂੜ੍ਹ, ਮਾਲਕ ! ਤੇਰੀਆਂ
'ਭੁੱਲ ਭਰੀ, ਭਗਵਾਨ ! ਭੀ ਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ; ੭੦

'ਗੁਣਾਂ ਗੁਆਚੀ ਗੰਢ, ਗੋਲੀ ਤੇਰੀਆਂ,
'ਤੇਰੇ ਜੋਗ ਨ ਮੂਲ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ ;
'ਬੁਰੀ ਭਲੀ ਮਤਿਹੀਨ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ।
'ਜਿੱਕੁਰ ਕਰਕੇ ਮੇਹ੍ਰ ਐਬ ਨ ਤੱਕ ਕੇ
'ਭੇਜੇ ਸੀ ਤੈਂ ਆਧ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
'ਅਸਾਂ ਡੁਬਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ;
'ਓਦੋਂ ਜਿੱਕੁਰ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਕੱਜਕੇ
'ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਕਰ ਦੂਰ, ਦਾਯਾ ਆਪਣੀ
'ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਆਪੇ ਸੀ ਕਰੀ,
'ਇੱਕੁਰ ਨਾਹਿੰ ਚਿਤਾਰ ਔਗੁਣ ਮੈਂਡੜੇ ੮੦

'ਦਿਹੁ ਗੁਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰ —ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਦਾ;
'ਮੈਨੂੰ ਹੋਹਿ ਦਿਦਾਰ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਦਾ।
'ਅੱਫਲ ਜਾਂਦੀ, ਹਾਇ ! ਸਿੱਖਯਾ ਲੋਚਦੀ
'ਤੜਫਾਂ ਮੱਛੀ ਵਾਂਙ ਜਲ ਦੇ ਵਾਸ ਨੂੰ;
'ਹੇ ਜਜੋਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਹ ਤੂੰ !
'ਅਪਣੀ ਕਰ ਦੇ ਮੇਹ੍ਰ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪ ਦੇ,
'ਆਗਯਾ ਦੇ ਕਿਰਪਾਲ ਟਹਿਲਾ ਮੈਂ ਕਰਾਂ,
'ਸੱਚਾ ਹੋਇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੇ ਗੁਰ ਆਪਦਾ।
'ਮੈਲੀ ਜਿੱਕੁਰ ਪੌਣ ਜਦ ਹੋ ਜਾਂਵਦੀ,
'ਬਿਜਲੀ ਬੱਦਲ ਆਇ ਮੈਲੀ ਪੌਣ ਨੂੰ ੯੦

'ਔਗੁਣ ਚਿੱਤ ਨ ਧਾਰ ਕਰਦੀ ਓਸ ਨੂੰ
'ਜਿੱਕੁਰ ਸੀਤਲ ਸੁੱਛ, ਹਲਕੀ, ਸੋਹਿਣੀ;
'ਉੱਕਰ ਆਵੇ ਆਪ ਛੁਹ ਲਾ ਆਪਣੀ
'ਕਰੀਓ ਸੀਤਲ, ਸਾਫ, ਪਾਵਨ ਮੈਂ ਕਰੋ।'
ਇੱਕੁਰ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਕੇ
ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਲਯਾ ਚੁੱਕ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ;
ਭਰ ਅੱਖਾਂ ਜਲ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕਿਆ,
ਕੀਤਾ ਫੇਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਦਾ।
ਫਿਰ ਕਰ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰ ਤਾਬਯਾ ਬੈਠਕੇ
ਇਕ ਘੰਟੇ ਤਕ ਲੱਗ ਪਾਠ ਉਚਾਰਿਆ; ੧੦੦

ਫਿਰ ਪਾਕੇ ਰੁਮਾਲ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਕੇ
ਕੀਤਾ ਪਾਠ ਅਨੰਦ 'ਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆਂ।
ਕਰ ਮਰਿਯਾਦਾ ਸੱਭ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੜੀ
ਸਾਈਂ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼,— ਬਸਤਾ ਕਾਗਤਾਂ
ਲਯਾ ਧਰਿਆ ਗੁਰ ਪਾਸ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ।
ਫਿਰ ਆਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਗੁਰੂ ਧਿਆਇਆ;
ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋਇ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰਦੀ;
ਮੰਗਦੀ ਏਹੋ ਦਾਨ: 'ਬਖਸ਼ੋ ਆਗਿਆ;
'ਪਤੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਖਾਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਂ,
'ਕਿਰਤਾਰਥ ਹੋ ਜਾਉਂ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਏਸਨੂੰ।' ੧੧੦

ਇਕੁਰ ਆਗਯਾ ਪਾਇ ਗੁਰੂ ਮਨਾਇਕੇ
ਬਸਤਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨਾਰ ਕੁੱਠੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ।
ਜਦ ਦੇਖੇ ਭਰ ਨੈਣ ਅੱਖਰ ਕੰਤ ਦੇ,
ਜਲ ਭਰ ਆਏ ਨੈਣ ਹਿਲਯਾ ਕਾਲਜਾ।
ਹਰ ਹਰ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਕੰਤ ਦੀ।
ਸੁਹਣੀ ਸੂਰਤ ਆਪ ਬੈਠੀ ਭਾਸਦੀ।
ਫਿਰ ਫੜਿਆ ਇਕ ਪਤ੍ਰ, ਪੜ੍ਹਦੀ ਓਸ ਨੂੰ,
ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਏ :—

੧. ਪਤ੍ਰ-ਸ਼ੋਕ

[ਉਤਾਰਾ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਮਾਈ ਕਰਮ ਕੌਰ ਵੰਨੇ, ਠੱਟੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਜੁਧ ਵਿਚ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮਾਰ ਘੱਤਿਆ ਆਹਾ]

ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀ ਆਪ ਮਾਤਾ ਪਯਾਰੀਏ !
ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਪਹੁੰਚੀ ਆਅਸਾਂ; ੧੨੦
ਤੂੰ ਰਹੀਓਂ ਜਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜੀ।
ਰੋਣ ਆਇ ਚਿਤ ਸੋਚ ਤੇਰੇ ਹਾਲ ਨੂੰ;
ਪਰ ਰੋਵਣ ਦੀ ਨਾਹਿੰ ਮਾਤਾ ! ਥਾਉਂ ਏ।
ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਜੂਝਦੇ,
ਦੋ ਪੁਤ ਸਫਲੇ ਜੰਗ ਸਨਮੁਖ ਜੂਝਕੇ;
ਧੀ ਬੀ ਜੁੱਧ ਮਦਾਨ ਹੁਈ ਸ਼ਹੀਦ ਸੀ;
ਹੁਣ ਛੇਕੜ ਦਾ ਲਾਲ, ਦੀਪਤ ਵੰਸ਼ ਦਾ,
ਉੱਜਲ ਕਰਦਾ ਵੰਸ਼, ਸੁਹਣਾ ਜੂਝਿਆ।
ਇੱਕੁਰ ਜੇ ਪਰਵਾਰ ਸਾਰਾ ਨਾ ਰਹੇ

ਸਭ ਕੁਈ ਦੁਖੀਆ ਹੋਇ, ਠੱਲ੍ਹੇ ਚਿੱਤ ਨਾ, ੧੩੦
ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸੁਾਰੇ ਰੱਬ ਦੇ,
ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿਣ, ਰਜ਼ਾਇ ਮਰਜ਼ੀ ਮੇਲਦੇ;
ਝਾਗਣ ਦੁਖ ਦੀ ਨੈਂਇ ਬਹੁਲਜਾਂ ਮਾਰਕੇ,
ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਉਦਾਸ ਲੋਕਾਂ ਵਾਕੁਰੇ ।
ਫਸਿਆ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੋ ਹੈ ਦੁਖੀ,
ਨਿਕਲਣ ਸੰਦਾ ਰਾਹ ਦੁੱਖੀਂ ਵੇੜ੍ਹਿਆ;
ਹਾਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰਾਹ ਜਾਇ ਜੁ ਦੀਨ ਨੂੰ
ਔਖਾ ਹੈ ਵੇ ਓਹ ਭਰਿਆ ਕੰਡਿਆਂ !
ਪੰਧਾਊ ਇਸ ਹੋਇ ਕਸ਼ਟ ਨ ਮੰਨੀਏ,
ਦੇਵੇ ਏਹ ਪੁਚਾਇ ਜਦ ਧੁਰ ਅੰਤ ਤੇ ੧੪੦

ਤਦ ਇਸ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀਏ;
ਕਰੀਏ ਸ਼ੁਕਰ ਮਹਾਨ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ।
ਤੈਂ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪਯਾਰੀ ਸੰਤਣੀ !
ਕੀਤੀ ਮਿਹਰ ਅਪਾਰ ਲਿਆ ਕਬੂਲ ਹੈ
ਤੇਰਾ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਦ੍ਵਾਰੇ ਆਪਣੇ ।
ਤੂੰ ਧਨ ! ਧਰਮੀ ਕੰਤ ਤੇਰਾ ਧੰਨ ਸੀ,
ਸਾਰੀ ਨਾਲ ਔਲਾਦ ਤੇਰੀ ਧੰਨ ਹੈ,
—ਦੇਸ਼, ਪੰਥ ਦੇ ਕੰਮ ਜੋੜੀ ਆ ਗਈ;
ਤੇਰਾ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਸਫਲਜਾ ਅੰਮੀਏ !
ਤੂੰ ਨ ਇਕੱਲੀ ਜੱਗ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਹੀ ੧੫੦

ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ 'ਮਾਊਂ' ਵਡ ਪਰਵਾਰੀਏ !
ਗੁਰੂ ਰਹੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਤੇਰੇ ਨਿੱਤ ਹੀ,
ਨਿਸਚਾ ਰਹੇ ਅਡੋਲ- ਭੁੰਸਾ ਬੱਝਵਾਂ;
ਦੁਖ ਨੂੰ ਦਾਰੂ ਜਾਣ, ਧਯਾਵੇਂ ਰੱਬ ਨੂੰ;
ਇੱਕੁਰ ਰਹੋਂ ਅਰੋਗ ਨਿਰਮਲ ਆਤਮਾ।
ਮਿੱਠੇ ਜਗ ਦੇ ਭੋਗ ਕੌੜੇ ਅੰਤ ਨੂੰ;
ਕੌੜੇ ਦੀਨ-ਵਿਹਾਰ ਮਿੱਠੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ।
ਜਿਸ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਅੰਤ ਮਿੱਠਾ ਹੈ ਉਹੋ
ਕੌੜਾ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਮਿੱਠਾ ਓ ਨਹੀਂ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਐਉਂ ਆਪ ਉਚਾਰਚੇ— ੧੬੦

ਵੇਖੁ ਜਿ ਮਿਠਾ ਕਟਿਆ ਕਟਿ ਕੁਟਿ ਬਧਾ ਪਾਇ ॥
ਖੁੰਢਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ ਦੇਨਿ ਸੁ ਮਲ ਸਜਾਇ ॥
ਰਸੁ ਕਸੁ ਟਟਰਿ ਪਾਈਐ ਤਪੈ ਤੈ ਵਿਲਲਾਇ ॥
ਭੀ ਸੋ ਫੋਗੁ ਸਮਾਲੀਐ ਦਿਚੈ ਅਗਿ ਜਲਾਇ ॥
[ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਃ ੧

ਵਡ ਪਰਵਾਰੀ ਮਾਊਂ ! ਦਾਰੂ ਪੀ ਲਵੀਂ
ਕੌੜਾ ਕੱਟੇ ਰੋਗ ਲੁਕੀ ਨ ਬਾਤ ਏ।
ਮਿੱਠਾ ਖਾਕੇ ਚਿੱਤ ਪਸਰੇ ਏਸ ਥਾਂ
ਕੌੜਾ ਖਾਕੇ ਸੂਗ ਆਵੇ ਜੱਗ ਤੋਂ
ਕੌੜਾ ਮਾਨੋਂ ਧੱਕ ਏਥੋਂ ਕੱਢਦਾ,—
ਕੌੜੇ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਤਾਂਤੇ ਮੰਨੀਏਂ ।
ਮਿੱਠਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਲਦਾ,
ਨਦੀ ਨੀਰ ਦੇ ਵਾਂਙ ਤ੍ਰੋਹ ਵਧਾਉਂਦਾ।

ਮਾਰੂ ਮੀਹਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਅਗੀ ਲਹੈ ਨ ਭੁਖ ॥
ਰਾਜਾ ਰਾਜਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਸਾਇਰ ਭਰੇ ਕਿ ਸੁਕ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਕੇਤੀ ਪੁਛਾ ਪੁਛ ॥
[ਵਾਰ ਮਾਝ ਸ: ਮ: ੧

ਕੌੜੇ ਹੁੱਜਾਂ ਮਾਰ ਤੈਨੂੰ ਧੱਕਿਆ
ਅਗੋਂ ਸਾਈਂ ਆਪ —ਤੁਸਤੋਂ ਉੱਪਰੇ— ੧੭੦

ਖਿੱਚਿਆ ਅਪਣੀ ਵੱਲ ਫੜ ਅਪਨਾ ਲਿਆ।
ਪੰਥ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ
ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਬਾਹ ਤੇਰਾ ਹੋਵਸੀ।
ਜਿੱਕੁਰ ਰਹੀ ਅਡੋਲ ਨਿਸਚੇ ਅੱਜ ਤੂੰ
ਇੱਕੁਰ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਾਈਂ ਰੱਖਸੀ।
ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਸਭ ਦਾਸ, ਕੋਈ ਸੇਵ ਜੇ
ਮੇਰੇ ਜੋਗੀ ਹੋਇ ਸੇਵਕ ਜਾਣਕੇ
ਦੱਸੀਂ ਮਾਤਾ ਆਪ, ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੈਂ,
ਗੁਰੂ, ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ, ਸੇਵਕ ਦਾਸ ਹਾਂ ।
ਤਰਲਾ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਲੱਗਾ ਹੈ ਇਹੋ, ੧੮੦

ਅਪਣੇ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ।
ਪੁੱਤ ਗਏ ਪਰਲੋਕ ਤੇਰੇ ਜੋ ਚਲੇ
ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਬੈਠੇ ਪਾਸ ਤੈ।
ਫਤੇ ਵਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲ ਫਤੇ ਗਜਾਂਵਦਾ
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਾਸ ਪੰਥ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾ,
ਬੈਠਾ ਪਰਬਤ ਧਾਰ ਦੇਸੋਂ ਦੂਰ ਹੈ।
ਪੜ੍ਹਕੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦਿਲ ਨੂੰ ਆਖਦੀ:
'ਧਨ ਤੂੰ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ਪਯਾਰਾਂ ਵਾਲੜਾ,
'ਭਰਿਆ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਹੋਇਕੇ,
'ਧਨ ਏ ਪੰਥ ਸੁਜਾਨ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ੧੯੦

'ਇਕ ਤੁਲ ਰਾਜਾ ਰੰਕੁ ਵਰਤਨ ਵਿੱਥ ਨਾ।
'ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੈ ਔਤਿ ਧਰਮੀ ਪਯਾਰ ਹੈ;
'ਦੁਖ ਦੀ ਨਾ ਪਰਵਾਹ ਸੁਖ ਦੀ ਚਾਹਿ ਨਾ;
'ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਬਾਹ ਧੁਨ ਇਕ ਹੈ ਲਗੀ'।
ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਚਕ ਕੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ,
ਜਿਸਦਾ ਹੈਸੀ ਭਾਵ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦਾ:—

੨: ਪਤ੍ਰ-ਹਮਦਰਦੀ

[ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਭੈਣ ਵੱਲ ਚਿੱਠੀ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਰ।]

ਸੰਤ ਵੀਰ ਦੀ ਭੈਣ ! ਵੀਰ ਪਿਆਰੀਏ !
ਵੀਰ ਵਿਛੋੜੇ-ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿਨ੍ਹੀਵੀਏਂ !
ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਕਾਰੀਏ !
ਵੀਰ-ਪਯਾਰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਇਸਵੀਰਦਾ । ੨੦੦

ਰਗਿਆ ਰਬ-ਰੰਗ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਸੀ
ਜਿਸਨੇ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਉਸ ਰੰਗ ਰੰਗਿਆ ।
ਧੰਨ ਪਿਤਾ ਧਨ ਮਾਊਂ ਜਿਨ੍ਹ ਤੋਂ ਲਾਲ ਦੋ

ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਿਰਾਉ ਉਪਜੇ ਸੇ ਤੁਸੀਂ ।
ਪਜਾਰਾ ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲਕੇ
ਪੌਚ੍ਰਜਾ ਸੀ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਅਮਰਾ ਪੁਰੀ ।
ਕੰਨੀ ਪਈ ਅਵਾਜ਼ ਸਾਡੇ ਹੈ ਹੁਣੇ,
ਬਿੱਧਾ ਤੇਰੀ ਮਾਤ ਸੱਚੀ ਸਿੰਘਣੀ
ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਬਾਹ ਸਚਖੰਡ ਜਾ ਬਸੀ ।
ਫ਼ਖ਼ਰ ਪੰਥ ਦਾ ਓਹ ਕੁਲਦਾ ਦੀਪ ਓ, ੨੧੦

ਦਸਵੇਂ ਗੁਰ ਦੀ ਓਹ ਹੈਸੀ ਪੁੱਤਰੀ।
ਜਿਸਨੇ ਕਤ ਕਤ ਸੂਤ ਘਰ ਦਾ ਤੋਰਿਆ
ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਖਰੂਚ, ਪਰ ਨਾ ਹੋੜਿਆ
—ਸਗਮਾ ਉੱਦਮ ਦੇਇ- ਅਪਣੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ,
'ਬਚੜਾ ! ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਖੱਟੀ ਖੱਟ ਕੇ
'ਸਿੱਖਾਂ ਦੇਂ ਜ ਖੁਲਾਇ, ਮੈਂ ਪਰਸੰਨ ਹਾਂ ।
ਕੀਤਾ ਸਫਲ ਜਨੰਮ ਅਪਣਾ ਉਸ ਨੇ ।
ਤੈਂ ਬੀ ਪਜਾਰੀ ਭੈਣ ! ਹੱਥ ਵਟਾਇਆ
ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਲ, ਇੱਕੁਰ ਵੀਰ ਨੇ
ਪੰਥ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਓਹ ਘਾਲੀ ਘਾਲਣਾ ੨੨੦

ਜਿਸ ਜੇਹੀ ਕੇ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ।
ਰਹਿਣਾ ਨਾਮ ਅਰੂੜ੍ਹ, ਬਾਣੀ ਰੱਤਿਆਂ,
ਡਾਢੇ ਜੱਫਰ ਜਾਲ ਸੇਵ ਨਿਬਾਹੁਣੀਂ !
ਫਿਰ ਪੈਣਾ ਵਿਚ ਕੈਦ ਧਰਮ ਨ ਹਾਰਨਾਂ !
ਕੇਸਾਂ ਸੁਾਸਾਂ ਨਾਲ ਜੈਸੇ ਸੀ ਕਿਹਾ
ਦਿੱਤਾ ਧਰਮ ਨਿਬਾਹ, ਵਾਹਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ !
ਵਾਹ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਵਾਹ ਸਿਦਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ !
ਦਿੱਤੀ ਅਪਣੀ ਜਿੰਦ ਧਰਮ ਨ ਹਾਰਿਆ !
ਉਸਤੋਂ ਵਧਕੇ ਮਾਉਂ ਨਾਲੇ ਭੈਣ ਤੂੰ
ਹੋਇਆ ਲਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਖੇਡਜਾ ਜਿੰਦ ਤੇ, ੨੩੦

ਤੁਸਾਂ ਨ ਮਾਰੀ ਢਾਹ, ਡੋਲੇ ਨਾ ਤਦੋਂ
ਕਤਲ-ਹਨੇਰੀ ਅੱਤਿ ਝੁਲਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ।
ਗੁਰ ਦੀ ਆਗਜਾ ਜਾਣ ਐਦਾਂ ਸਜਾਣਿਆ,-
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਨੇ ਲਾਲ ਪਰਵਾਨਿਆ,—
ਗੁਰ ਜਗਵੇਦੀ ਸੰਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਲੀ !
ਕਿਸੇ ਨਿਕਾਰੇ ਰੋਗ ਦੇਹੀ ਅੰਤ ਨੂੰ
ਖਾਣਾ ਹੈਸੀ ਆਇ, ਲੈਣਾ ਮਾਰ ਸੀ; —
ਉਹ ਦੇਹੀ ਗੁਰ ਕਾਰ ਸਫਲੀ ਲੱਗ ਕੇ;
ਕਰ ਗ਼ਈ ਇੱਕ ਨਜ਼ੀਰ ਕਾਇਮ ਆਪਣੀ ।
ਦਿਓ ਢੰਡੋਰਾ ਜੱਗ ਹੋਕਾ ਦੇ ਦਿਓ: ੨੪੦

ਸਿੰਘਣੀ ਜਣੇ ਜਿ ਪੂਤ ਐਸਾ ਪੂਤ ਹੋ
'ਜੈਸਾ ਤੇਰੀ ਮਾਉਂ ਜਾਣਿਆ-ਪੂਤ ਸੀ ।'
ਧੰਨ ਧੰਨ ਐਸੀ ਮਾਉਂ ਪਜ਼ਾਰਨ ਵਾਲੜੀ
ਤੈਨੂੰ ਕਲਿਆਂ ਛੱਡ ਗਈ ਪ੍ਰਲੋਕ ਹੈ,
ਗਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦ੍ਵਾਰ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਓ ।
ਮੈਂ ਕੀ ਲਿਖਾਂ ਬਨਾਇ ਸਿੱਖਜਾ ਆਪ ਨੂੰ
ਪਰ ਦਿਲ ਪਜਾਰ ਉਬਾਲ ਰੁਕਦਾ ਹੈ ਨਹੀ ।
ਭਾਣਾ ਮੰਨੀਂ ਭੈਣ ਸੱਚੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ;
ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਬਣਨਾ ਸਿੰਘਣੀ।
ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਕੁਝ ਭੇਤ ਗੁਰਦਾ ਜਾਣਨਾ ੨੫੦

ਲੀਤੀ ਸੱਦ ਜੁ ਮਾਉਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਤੋਂ ।
ਤੂੰ ਹੁਣ ਜਿੱਕੁਰ ਸੇਵ ਅਪਣੇ ਪੰਥ ਦੀ
ਕਰਦੀ ਹੈਂ ਨਿਤ ਨਿੱਤ ਕਰਦੀ ਹੀ ਰਹੀਂ ।
ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਸਾਡੜਾ
ਦੁਨੀਆਂ ਦਾਰਾਂ ਵਾਂਡ ਭੈਣੇ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਕਾਰ, ਨੇਕੀ ਜੀਵਣਾ,
ਬਦਲਾ ਮੂਲੋਂ ਨਾਂਹ ਲਭਣਾ ਏਸ ਥਾਂ;
ਸਾਂਈ ਤੇ ਧਰ ਟੇਕ ਟਿਕਣਾ ਓਸਤੇ,
ਉਸਦਾ ਲੈਣਾ ਪਜਾਰ, ਸਾਡੀ ਕਾਰ ਹੈ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਪੀੜ ਹੈ ਇੱਕ ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਨੇ ੨੬੦

ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਭੇਜ ਥਾਪੀ ਕੰਡ ਦੇ
ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨ ਮੂਲ ਡਰਨਾ ਦੁੱਖ ਤੋਂ,
ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨ ਮੂਲ ਸੱਖੀਂ ਡੁੱਬਣਾ,
ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨ ਮੂਲ ਬਦਲੇ ਲੋੜੀਏ,
ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨ ਮੂਲ ਪਲਟਾ ਚਾਹੀਏ
ਨੇਕੀ ਕਰਕੇ ਆਪ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਤੋਂ ।
ਗੁਰ ਦੀ ਕਰਨੀ ਕਾਰ ਘੋਲ ਘੁਲਾਵਣੇ,
ਪਿੱਠ ਨ ਲੱਗੇ ਮੂਲ, ਪਿੜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ
ਜਦ ਸਦ ਭੇਜੇ ਆਪ ਮੁੜ ਘਰ ਜਾਵਣਾ ।
ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪ ਕਿੱਕੁਰਭਾਖਦੇ:—੨੭੦

ਹਉ ਗੋਸਾਈ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨੜਾ ॥ ਮੈ ਗਰ ਮਿਲਿ
ਉਚ ਦੁਮਾਲੜਾ ॥ ਸਭ ਹੋਈ ਛਿੰਝ ਇਕਠੀਆ
ਦਯੁ ਬੈਠਾ ਵੇਖੈ ਆਪਿ ਜੀਉ ॥ ੧੭ ॥ ਵਾਤ ਵਜਨਿ
ਟਮਕ ਭੇਰੀਆ ॥ ਮਲ ਲਥੇ ਲੈਦੇ ਫੇਰੀਆ ॥
ਨਿਹਤੇ ਪੰਜਿ ਜੁਆਨ ਮੈ ਗੁਰ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ ਕੰਡਿ
ਜੀਉ ॥ ੧੮ ॥ ਸਭ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ ਘਰਿ
ਜਾਸਨਿ ਵਾਟ ਵਟਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਹਾ ਲੈ
ਗਏ ਮਨਮੁਖ ਚਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥ ੧੯ ॥
[ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੫

ਵੀਰਾਂ ਪਿਜਾਰੀ ਭੈਣ ! ਭੈਣਾਂ ਪਜਾਰੀਏ !
ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸਦ ਹੀ ਜਾਣਨੇ;
ਕੀ ਕਰਨੀ ਪਰਵਾਹ ਸੁਖ ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ,
ਹਰਦਮ ਊੱਚ ਨਿਗਾਹ ਗੁਰ ਤੇ ਆਪਣੇ,
'ਗੁਰ ਗੁਰ' ਕਰ ਕਰ 'ਵਾਹ' ਕਰਦੇ ਨੇਕੀਆਂ
ਜਗਤ ਨਦੀ ਅਸਗਾਹ ਤਰਨੀ ਹੈ ਅਸਾਂ;
ਇੱਕੋ ਰਖਣੀ ਚਾਹ ਸਾਂਈਂ ਪਜਾਰ ਦੀ
ਜਿਸਦੀ ਆਗਿਜਾ ਪਾਇ ਆਏ ਏਸ ਥਾਂ ।
ਇਸ ਜਗ ਦੇ ਜੋ ਸੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਸੁੱਖ ਨਾਂ;
ਸਾਡੇ ਘਰ ਏ ਸੁੱਖ ਉਹਨਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ੨੯੦

ਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਤੁੱਛ, ਫਸਣਾ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ।
ਇੱਕੁਰ ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁੱਖ ਤੋਂ,
ਅੰਦਰ ਰਖ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਊੱਚੀ ਟੇਕ ਲੈ

ਰਖਕੇ ਸਦਾ ਨਿਗਾਹ ਸਾਣੀਂ ਆਪਣੇ,
ਪਿੜ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਸਾਂ;
ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਸੁ ਰੰਗ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਸਦਾ।
'ਕੋਲ ਖੋੜਿਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਰੱਬ ਜੀ'
ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਬਾਹ ਐਦਾਂ ਮੰਗਣਾਂ।
ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ, ਸਿਦਕੀ ਢਾਲ ਜੇ
ਬਖਸ਼ੇ ਗੁਰ ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਪਿੜ ਲੈ ਜਾਵਣਾ ੨੯੦

ਪਿੱਠ ਨ ਅਸਾਂ ਲਵਾਇ ਖੇਡ ਨ ਹਾਰਨੀ,
ਨਿਤ ਨਿਤ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਬਿਨਤੀ ਆਖੀਏ:
'ਸਿੱਖੀ ਦੇਵੀਂ ਦਾਨ ਸਿਦਕ ਦਿਵਾਵਣਾ।'
ਮੇਰੀ ਪਜਾਰੀ ਭੈਣ ਸਿਦਕਾਂ ਵਾਲੀਏ!
ਆ ਕਰੀਏ ਅਰਦਾਸ ਮੂਹਰੇ ਰੱਬ ਦੇ:
'ਅਪਨੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਬਦੀਓਂ ਰੱਖ ਲੈ,
'ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਆਪ ਆਪ ਕਰਾਵਣੀ,
'ਮਨ ਨੀਵਾਂ, ਮਤਿ ਦੇਇ ਉੱਚੀ ਆਪਣੀ,
'ਆਪੇ ਬਣੀਂ ਸੰਜੋਅ ਸਾਡੀ, ਪਜਾਰਿਆ!
'ਹਰਦਮ ਵਾਸਾ ਆਪ ਸਾਡੇ, ਨਾਲ ਹੀ ੩੦੦

'ਰੱਖੀਂ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾਲ! ਛੱਡੀਂ ਨਾ ਅਸਾਂ,
'ਏਥੇ ਓਥੇ ਆਪ ਵਿਸਰੀਂ ਨਾ ਅਸਾਂ,
'ਸਾਨੂੰ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਇੱਕ ਹੋ।'
ਗੁਰ ਬਖਸ਼ੇ ਇਹ ਦਾਤ ਤੈਨੂੰ, ਵੀਰ ਜਿਨੋਂ
ਅਪਣੀ ਮਾਤਾ ਵਾਂਙ ਤੂੰ ਬੀ ਭੈਣ ਜੀ!
ਜਿਣ ਬਾਜ਼ੀ ਘਰ ਜਾਇਂ, ਖੇਡੋਂ ਰੱਬ ਦੀ
ਜਾ ਗੋਦੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵ ਕਮਾਇਕੇ
ਪੰਥ ਧਰਮ ਦੀ, ਨਾਲ ਰਸੀਆ ਨਾਮ ਹੋ।
ਅਤਿ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਹੈ ਹੁਣ ਲੰਘਿਆ
ਪੰਥ ਉੱਪਰਲੇ ਦਾਉ ਚੜ੍ਹ ਹੁਣ ਹੈ ਪਿਆ। ੩੧੦

ਬਹਿ ਰਹੀ ਸਾਡੀ ਧਾਕ ਹੈ ਹੁਣ ਭੈਣ ਜੀ!
ਸ਼ੁਕਰ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕਾਲ ਡਿੱਠਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ,
ਦੇਖ ਗਈ ਹੈ ਮਾਉਂ ਤੁੱਧ ਸੁਲੱਖਣੀ;
ਘਾਲ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਕੇਰ ਪੈ ਰਹੀ ਥਾਉਂ ਹੈ।
ਇਹ ਛੋਟਾ ਹੈ ਵੀਰ ਤੁਹਾਡਾ ਟੈਲ੍ਹੀਆ,
ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਟੈਲ੍ਹ ਇਸ ਦੇ ਗੋਚਰੀ,
ਪਜਾਰੀ ਪਜਾਰੀ ਭੈਣ! ਸਦਕੇ ਵੀਰ ਦੇ
ਲਿਖ ਭੇਜੀਂ ਤੂੰ ਆਪ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕਰੀਂ।
ਮੇਰੀ ਫਤੇ ਗਜਾਇ ਦੇਵੀਂ ਪੰਥ ਨੂੰ;
ਸਭ ਮਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜੋ ਵਿੱਚ ਜਾ ਦਲਾਂ ੩੨੦

ਨਾਲ ਭਰਾਵਾਂ ਆਪ ਸੇਵ ਕਮਾਂਦੀਆਂ।
ਲੇਖਕ ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਆਪ ਦਾ।
ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਦੂਜਾ ਪੱਤ੍ਰ ਦਿਲ ਨੇਂ ਆਪਣੇ
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਵਾ ਵਾ ਭੈਣ ਵਾ ਵਾ ਵੀਰ ਦੀ!
'ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ! ਵੀਰ-ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ!
'ਉਸ ਸੱਚੇ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਚੁੰਘਿਆ
'ਇਕ ਛਾਤੀ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਇੱਕੋ ਗੋਦ ਹੀ
'ਪਲੀਓਂ, ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਵਿਹੜੇ ਇੱਕ ਹੀ।

'ਤੇਰਾ ਜੇ ਦੀਦਾਰ ਹੋਵੇ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
'ਖ਼ਬਰੇ ਮੈਂ ਨਿਭ ਜਾਉਂ ਸਿਦਕ ਸਲਾਮਤੇ। ੩੩੦
'ਹੇ ਸੰਤੋ! ਹੇ ਸਿੰਘ ਸਿਦਕਾਂ ਵਾਲਿਓ!
'ਸਿੰਘਣੀਓਂ ਹੇ ਸ਼ੇਰਿ ਸ਼ੇਰਾਂ ਜਾਈਓ!
ਮੈਂ ਇਕ ਨੀਚ ਅਜਾਣ ਤੁਹਾਡੇ ਆ ਰਲੀ
'ਕਿਣਕਾ-ਸਿਦਕ ਸੁ ਦਾਨ ਅਪਣੇ ਹਿੱਸਿਓਂ
'ਸਿੱਖੀ ਬੀ ਕੁਛ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ੋ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
'ਬੇੜੀ ਦੇ ਸੰਗ ਲੱਗ ਪੱਥਰ ਮੈਂ ਤਰਾਂ।'

੩. ਪਤ੍ਰ-ਮੌਤ

ਠੰਢਾ ਲੈਕੇ ਸਾਹ ਫਿਰ ਇਕ ਪੱਤ੍ਰ ਲੈ
ਖੋਲ੍ਹਜਾ ਜਦ ਤਾਂ ਓਹ ਐਦਾਂ ਬੋਲਿਆ,
ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਵ ਭਰਿਆ ਏਹ ਸੀ:—
ਡਰ ਨਾ ਮੌਤੋਂ ਮੂਲ ਬੁਰੀ ਨ ਚੀਜ਼ ਏ। ੩੪੦

ਸੋਚ ਅਵਸਥਾ ਆਪ ਪਹਿਲੀ ਆਪਣੀ,
ਜਦ ਮਾਤਾ ਦੇ ਕੁੱਖ ਪੁੱਠਾ ਸੀ ਪਿਆ
ਓਦੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਗੁ ਜੰਮਣ ਕੋਲੜੋਂ,
ਪਰ ਤੂੰ ਹੈਸੇਂ ਮੂੜ੍ਹ, ਜਾਣੇ ਭੇਤ ਨਾ।
ਜੰਮਣ ਵਾਲਾ ਦੁੱਖ ਜਦੋਂ ਸਹਾਰ ਕੇ
ਆ ਜੰਮਜੋਂ ਜਗ ਵਿਚ ਮਰਿਓਂ ਕੁੱਖ ਤੋਂ
ਬਰਕਤ ਜੋ ਜਗ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਪਾਇਕੇ
ਪਲ ਹੋਇਓਂ ਮਾਨੁੱਖ ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੜਾ,
ਆਖੇਂ: 'ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ।'
ਕੁੱਖੋਂ ਆਈ ਮੌਤ ਜੰਮਜੋਂ ਜੱਗ ਤੇ; ੩੫੦

ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਫਿਰ ਆਇ ਏਥੇ ਮਾਰਸੀ
ਦਸ਼ਾ ਹੋਇਗੀ ਹੋਰ ਜਮਸੇਂ ਹੋਰਥੇ।
ਇਸ ਨੂੰ 'ਮੌਤ' ਨ ਆਖ 'ਜੰਮਣ' ਆਖ ਤੂੰ।
ਏਸ ਜਗਤ ਦਾ ਕੁੱਖ ਹੱਦਾਂ ਵਾਲੜਾ
ਮੌਤ ਛੁਡਾਵੇ ਆਇ, ਦਸ਼ਾ ਪਲੱਟ ਸੀ;
ਜਨਮ ਹੋਇਗਾ ਏਹ ਜਾਣੇਂ ਮੌਤ ਜੋ:
ਦਸ਼ਾ ਹੋਇਗੀ ਹੋਰ ਪਰ ਤੂੰ ਹੋਵਸੇਂ।
ਰੱਜੀ ਆਉ ਬੁੱਧਿ ਉੱਜਲ ਜੇ ਗਿਓਂ।
'ਮੌਤ ਨ ਬੁਰੀ ਬਲਾਇ ਜਨਮ ਜੀਵਨ ਹੈ'
ਇਹ ਜਦ ਆਵੇ ਸੂਝ, ਕਿਧਰੇ ਖਾਇਕੇ ੩੬੦

ਮਹੁਰਾ, ਮਾਰ ਨ ਜਿੰਦ ਸੁਖ ਨੂੰ ਲੋੜਦਾ:
ਆਤਮ ਕੀਤਜਾਂ ਘਾਤ ਸੁਖ ਨਾ ਹੋਂਵਦਾ।
ਪਕ ਕੇ ਟੁੱਟੇ ਫੱਲ ਜੋ ਨਿਜ ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ,
ਉਹ ਪਾਵੇ ਹੈ ਮੁੱਲ ਮਿੱਠਾ ਹੋਇ ਓ।
ਇੱਕੁਰ ਰੱਬ ਰਜ਼ਾਇ ਤੋੜੇ ਆਣਕੇ
ਜਦੋਂ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਜਾਣ ਮੌਤ ਸੁਹਾਵਣੀ।
ਜਦ ਜੀਵੇਂ ਜਗ ਵਿੱਚ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੀ
ਸਦਾ ਰੱਖ ਤੂੰ ਸਾਫ, ਮੈਲੀ ਨਾ ਕਰੀਂ,
ਮੈਲੀ ਕਰਦਜਾਂ ਭਾਰ ਵਧਦਾ ਮੈਲ ਦਾ,
ਮੈਲ ਨ ਦੇਵੇ ਫੇਰ ਉੱਠਣ ਏਸ ਨੂੰ, ੩੭੦

ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਆ ਘੇਰ ਦੇਹੋਂ ਕੱਢਸੀ
ਤਦ ਉਸ ਲੱਕੜ ਵਾਂਗ —ਜਿਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ
ਸਿੱਕਾ ਸਿਟੀਏ ਨੀਰ ਡੁਬਦੀ ਹੇਠ ਨੂੰ,
—ਡੁਬਦੀ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਲੱਦੀ ਮੈਲ ਦੀ।
ਮੈਲੋਂ ਰੱਖੇਂ ਸਾਫ ਹੌਲੀ ਤਾਂ ਰਹੇ;
ਜਦ ਛੁੱਟੇਗੀ ਦੇਹ ਹੌਲੀ ਹੋਣ ਦੇ
ਕਾਰਨ, ਉੱਚੀ ਉੱਠ ਉੱਚੀ ਜਾਇਗੀ।
ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਏ ਜਾਣ, ਜਾਣ ਨ ਮੌਤ ਏ।
ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਹੋਇ ਹਿਰਾਨ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਵਾਹ ਜੀ!
'ਵਾਹ ਸੁਆਮ ਜੀ ਵਾਹ! ਕੈਸੇ ਆਪ ਹੋ ੩੮੦

'ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਰ ਅਤੇ ਉਰਾਰ ਦੇ।'
ਫਿਰ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿ 'ਧੰਨ' ਹੋਰ ਇਕ ਚਾ ਲਿਆ
ਬਸਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪੱਤ੍ਰ, ਪੜ੍ਹਦੀ ਓਸਨੂੰ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੈਸੀ ਭਾਵ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦਾ:—

੪. ਪੱਤ੍ਰ-ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਰਾਹ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ —
ਦੱਸ ਮੀਤ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ,
ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਵਾਂਗ ਰਸਤਾ ਸਾਰੜਾ
ਹੋਵੇ ਦੁਰਗਮ, ਦੂਰ ? ਕੇ ਕੁਝ ਸੌਖ ਹੈ ?
ਉੱਤਰ—
ਉਤਰਾਈ ਨਾ ਆਇ, ਪੱਧਰ ਨਾਂ ਕਿਤੇ,
ਚੜ੍ਹਾਈ ਧੁਰ ਤੀਕ ਔਖਾ ਰਾਹ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—
ਸਾਹ ਕੱਢਣ ਦੀ ਠਾਰ੍ਹ ਕੋਈ ਆਂਵਦੀ ? ੩੯੦
ਸਮਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦੱਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ?
ਉੱਤਰ—
ਤੜਕਜੋਂ ਸੰਝਾਂ ਤੀਕ ਸਾਰਾ ਦੇਹੁੰ ਹੀ
ਪੈਂਡਾ ਕਰਨਾ ਜਾਣ, ਠਹਿਰਨ ਨਾ ਕਿਤੇ;
ਅੱਡਾ, ਸ਼ਹਿਰ ਸਰਾਂਇ ਕੋਇ ਨ ਆਂਵਦੀ;
ਵੇਲਾ ਕਰਨ ਅਰਾਮ ਹੱਥ ਨ ਲੱਗਦਾ।
ਪ੍ਰਸ਼ਨ —
ਹੁੱਸ ਜਾਇ ਜੇ ਕੋਇ, ਦਮ ਟੁਟ ਜਾਇ ਜੇ
ਆਹੇ ਕੁਈ ਉਪਾਉ ਬਚਣੇ ਦਾ ਕਹੋ
ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਹੈ ਹੇਠ ਜਾਇ ਰਸਾਤਲੇ ?
ਉੱਤਰ —
ਠਾਹਰ ਕੋਇ ਨਾਂਹਿ, ਠਹਿਰਣ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਚੱਲਣ ਰੁਕੇ ਨ ਮੂਲ ਭਾਵੇਂ ਹੁੱਟ ਜਾ, ੪੦੦

ਹੁੱਸਣ-ਦਾਰੂ ਇਕ ਇੱਕੋ ਜਾਣੀਏ:
ਨਜ਼ਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਛੱਡ ਭਟਕ ਨਾਂ ਕਿਤੇ,
ਟਿਕੀ ਰਹੇ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹ ਵਾਂਙੂ ਸ਼ੇਰ ਦੇ।
ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਹਿਲ ਜਾਇ ਤੁਰਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ
ਹੁੱਸਣ ਹੋਵੇ ਦੂਰ, ਬੱਝੇ ਹੌਸਲਾ।
ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੁ ਨਿੱਤ ਦਮ ਨ ਟੁੱਟਸੀ।

ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਫੇਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸੀ,
ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਨ ਆਇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਵਾਹ ਜੀ!
'ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਤ ਰੱਖੇ ਆਪ ਨੇ,
'ਸਮਝੇ ਕੁਈ ਸੁਜਾਨ ਸਮਝਾਂ ਵਾਲੜਾ' ੪੧੦

ਇਹ ਕਹਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖ ਚਕਦੀ ਹੋਰ ਨੂੰ;
ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਖੋਲ੍ਹ ਓ ਇਉਂ ਆਖਦੀ:—

੫. ਪਤ-ਉਚੇਰੇ ਲੋਕ

ਰਹੇ ਜਿ ਖ਼ਲਕਤ ਵਿੱਚ, ਖ਼ਲਕਤ ਜੇਡੜਾ,
ਧੌਣ ਉਚੇਰੀ ਕੱਢ ਉੱਚਾ ਨ ਟੁਰੇਂ,
ਅਪਣਾ ਆਪ ਜਿਤਾਇ ਜਣਾਵੇਂ ਨਾ ਰਤੀ,
ਬੇ ਮਾਲੂਮਾਂ ਕਾਲ ਸੌਖਾ ਬੀਤਸੀ,
ਖ਼ਲਕਤ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਤੇਰਾ ਹੋਵਸੀ,
ਜਿੱਕੁਰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਧਾਰਣ ਬੀਤਦੀ
ਤਿੱਕੁਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇਹੀ ਲੰਘਸੀ।
ਪਰ ਜੇ ਉੱਚੀ ਧੌਣ ਖ਼ਲਕੋਂ ਕੱਢਸੇਂ, ੪੨੦

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਮੇਲਸੇਂ,
ਉਂਗਲ ਤੇਰੀ ਵੱਲ ਸਭ ਦੀ ਹੋਵਸੀ,
ਬਣੇਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੇਰ ਫੁੰਡਿਆ ਜਾਵਸੇਂ;
ਲੋੜ ਬਿਲੋੜੇ ਲੋਕ ਫੁੰਡਣ ਆਣਕੇ;
ਚਾਂਦਮਾਰਿ ਦੇ ਚੰਦ ਵਾਂਙੂ ਵਿੰਨ੍ਹੀਏ;
ਇੱਕੁਰ ਸੱਟਾਂ ਖਾਇ ਦੁਖ ਦਿਲ ਹੋਂਵਦਾ!
ਬਚਣੇ ਦੀ ਇਕ ਡੌਲ ਸਿੱਖੇਂ ਜੇ ਕਦੀ
ਤਦ ਬੀਤੇਗਾ ਕਾਲ ਰੋਵਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।
ਦੇਖ ਪਰਬਤਾਂ ਵੱਲ ਉੱਚੇ ਜੋ ਖੜੇ
ਸਿੱਖਜਾ ਦੇਵਣ ਏਹ ਬਹੁਤ ਅਮੁੱਲਵੀਂ; ੪੩੦

ਜਜ਼ੂੰਦੇ ਮੋਏ ਏਹ ਮਾਨੋਂ ਆਖਦੇ:
'ਜਜ਼ੂੰਦੇ ਮਰਕੇ ਮੀਤ ਜੀਵਨ ਕਟੀਏ;
'ਦੇਈਏ ਆਪ ਲੁਟਾਇ ਪਹਿਲੋਂ ਲੋਟੀਓਂ।'
ਪਰਬਤ ਉੱਚੇ ਏਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਰਚੇ
ਖੜੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ, ਪਰ ਏ ਦੇਖਣਾ:
ਬਰਖਾ, ਬਰਫਾਂ, ਧੁੰਦ, ਗੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ
ਏਥੇ ਪੈਂਦਾ ਆਣ ਪਾਣੀ ਢੇਰ ਹੈ;
ਸਿਰ ਤੇ ਲਏ ਕਬੂਲ ਪਰਬਤ ਨੀਰ ਨੂੰ
ਪਰ ਝਟ ਦੇਵੇ ਤੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ,
ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਮਦਾਨਾਂ ਵੱਲ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹਦਾ ੪੪੦

ਤਾਂ ਜੋ ਪਰਉਪਕਾਰ ਜਾਕੇ ਏ ਕਰੇ:
ਪਰਬਤ ਦਾ ਏ ਦਾਨ ਦੇਸ ਵਸਾਉਂਦਾ।
ਜੋ ਪਾਣੀ ਰਹਿ ਜਾਇ ਪਰਬਤ ਜਜ਼ੂਰਿਆ
ਓਹ ਬੀ ਸੋਮੇਂ ਪਾੜ ਪਰਬਤ ਕੱਢਦਾ;
ਜੀਵ ਜੰਤ ਮਾਨੁੱਖ ਸਭ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਨੂੰ
ਦੇਵੇ ਜਾਇ ਬੁਝਾਇ ਮਿੱਠਾ ਨੀਰ ਏ;
ਬਣ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਨੀਰ ਖੇਤੀ ਪਾਲਦਾ!
ਜੋ ਬਾਕੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਰਬਤ ਮੇਉਂਦਾ,
ਉਸਤੋਂ ਪਰਬਤ ਰਾਜ ਰੁੱਖ ਉਗਾਂਵਦਾ,—

ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਰੁਖ ਦਜਾਰਾਂ ਚੀਲ੍ਹ ਦੇ, ੪੫੦
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਨੁੱਖ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰਦੇ।
ਫਿਰ ਐਸੇ ਕਈ ਹੋਰ ਰੁੱਖ ਉਗਾਂਵਦਾ,
ਕਾਠ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਕਾਜ ਸੁਆਰਦਾ।
ਵਾਹੀਓਂ ਬਿਨਾਂ ਉਗਾਇ ਦੇਂਦਾ ਫੁੱਲ ਹੈ
ਦੇਣ ਸੁਗੰਧੀ, ਰੰਗ, ਮੋਹਣ ਜੱਗ ਨੂੰ।
ਬੂਟੀਆਂ ਅੰਤੋਂ ਪਾਰ ਦਾਰੂ ਵਾਲੀਆਂ
ਐਸੀਆਂ ਧਰੇ ਉਗਾਇ ਰੋਗਾਂ ਵਾਸਤੇ,
ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਾਂਙ ਖਾਧੇ ਪੌਂਦੀਆਂ।
ਵੈਦ ਹਕੀਮਾਂ ਜੋਗ ਪਰਬਤ ਬੂਟੀਆਂ
ਮੂੜੀ ਜਾਣੋ ਰਾਸ, ਦੌਲਤ, ਮਾਲ ਹੈ; ੪੬੦

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੂਟੀਆਂ ਬਾਝ ਇੱਕੁਰ ਵੈਦ ਹੈ
ਜਿੱਕੁਰ ਰਾਸੋਂ ਬਾਝ ਹੋਵੇ ਬਾਣੀਆਂ।
ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਏਹ ਮਾਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਆਪੇ ਦੇਇ ਉਗਾਇ ਮਿਹਨਤ ਲੋੜ ਨਾ।
ਨਿਉਜ਼ੇ ਤੇ ਅਖ਼ਰੋਟ, ਬੰਕ ਸੁਹਾਵਣੇ,
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਹੋਰ ਫਲ ਹਨ ਮਿਲਦੇ।
ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਏਥੇ ਹੋਂਵਦੇ
ਨਸ਼ਪਾਤੀ, ਬਾਦਾਮ, ਸਿਉ, ਖੁਰਮਾਨੀਆਂ।
ਇਹ ਸਾਰੇ ਭੰਡਾਰ ਪਰਬਤ ਦੇਂਵਦਾ
ਮੁੱਲ ਨ ਮੰਗਦਾ ਕੱਝ ਵੱਟਾ ਕੁੱਝ ਸੀ, ੪੭੦

ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹਿਸਾਨ, ਰਖਦਾ ਯਾਦ ਨਾ।
ਫਿਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ
ਖਾਰ ਖਾਰ ਕੇ ਨਿੱਤ ਅਰਪਨ ਹੈ ਕਰੇ।
ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਹੋ ਆਪ ਘਸ ਰਗੜੀਜ ਕੇ
ਵੱਟੇ, ਬਜਰੀ, ਰੇਤ ਹੋ ਹੋ ਟੁੱਟਦਾ;
ਰੇਤੋਂ ਭੁਲ ਹੋ ਜਾਇ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਖੇ,
ਪੱਧਰ ਥਾਈਂ ਜਾਇ ਵਿਛੇ ਜੁ ਪੈਲੀਆਂ,
ਦੇਵੇ ਡਾਢਾ ਜ਼ੋਰ, ਧਰਤੀ ਸੌਰਦੀ,
ਖੇਤੀ ਪਾ ਏ ਜ਼ੋਰ, ਹੁੰਦੀ ਢੇਰ ਹੈ।
ਪੱਥਰ ਨਦੀਆਂ ਰੋੜ੍ਹ ਨਾਲ ਰੁੜ੍ਹੀਂਵਦੇ, ੪੮੦

ਜਾਇ ਮਕਾਨਾਂ ਕੋਲ ਕੰਮੀਂ ਆਂਵਦੇ।
ਕਲੀਆਂ ਵੱਟੇ ਸਾੜ ਕਲੀ ਬਨਾਂਵਦਾ;
ਰਾਜ ਲਗਾਵੇ ਏਹ ਰਚੇ ਇਮਾਰਤਾਂ।
ਏਥੇ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣ ਪਰਬਤ ਠੈਰ੍ਹਦਾ
ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਪਾੜ ਅਰਪਨ ਹੈ ਕਰੇ।
ਖਾਣਾਂ ਅਕਸਰ ਹੋਣ ਪਰਬਤ ਦੇ ਵਿਖੇ
ਸੋਨਾਂ, ਚਾਂਦੀ, ਲੋਹ, ਤਾਂਬਾ ਤੇ ਕਲੀ,
ਸਿੱਕਾ, ਜਿਸਤ ਅਨੇਕ ਧਾਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ
ਪਰਬਤ ਕੁੱਖੋਂ ਬਾਰੁ ਅਕਸਰ ਐ ਦੀਆਂ।
ਛੁਪੀਆਂ ਏ ਹਨ ਵਿੱਚ ਹੋਠਾਂ ਅੰਦਰੇ ੪੯੦

ਜਦ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਜਾਇ ਧਾਤਾਂ ਮੰਗ਼ੀਏ,
ਪਾੜ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਰਬਤ ਦੇਂਵਦਾ,
ਮੱਥੇ ਪਾਇ ਨ ਵੱਟ, ਕਰੇ ਹਿਸਾਨ ਨਾ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਹੋਰ ਪੱਥਰ ਸੋਹਿਣੇ
ਮਰ ਮਰ ਸੰਗ, ਮੂਸਾਇ, ਮੁੱਲਾਂ ਵਾਲੜੇ
ਆਪੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਨ ਪਰਬਤ ਦੇਂਵਦਾ,
ਪੱਥਰ-ਘਾੜਾ ਜਾਇ ਮੰਗੇ ਹੈ ਜਦੋਂ।
ਇਸਤੋਂ ਵਧਕੇ ਹੋਰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦੀ
ਮਣੀ ਮੁਕਟ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਮੁੱਲੋਂ ਬਾਹਿਰੀ

ਹੀਰੇ: ਰਤਨ ਅਪਾਰ ਲਾਲਤੇ ਲਸਨੀਏ ੫੦੦
ਲੱਭਣਹਾਰੇ ਜੋਗ ਪਰਬਤ ਦੇਂਵਦਾ।
ਨੀਲਮ ਤੇ ਪੁਖਰਾਜ, ਪੰਨੇ, ਚੁਨੀਆਂ,
ਸਭ ਪਰਬੰਤ ਦੀ ਦਾਤ ਦੁਨੀਆਂ ਜੋਗ ਹੈ।
ਦਾਤਾ ਬਣਿਆ ਐਉਂ ਪਰਬਤ ਰਾਜ ਹੈ,
ਦੇਂਦਾ ਦੇਂਦਾ ਜਾਇ, ਮੰਗੇ ਨਾਂ ਕਦੀ।
ਉੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ ਏਸ ਨੇ,
ਅਪਣੇ ਲਈ ਇ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਸੋਹਿਣੀ
ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਜੋਗ ਸਦ ਹੀ ਜੀ ਵਦਾ;
ਬਲੀਦਾਨ ਹੈ ਰੂਪ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ

ਫਬਿਆ ਉੱਚਾ ਹੋਣ ਇਸਦਾ ਸੋਹਿਣਾ। ੫੧੦
ਤੂੰ ਹੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸੁਜਾਨ! ਜਿਸਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ
ਕੀਤਾ ਉੱਚਾ ਆਪ ਖ਼ਲਕਤ ਆਪ ਤੋਂ
ਦਾਤਾ ਪਦ ਤੇ ਖੇਡ ਦੇਵਣਹਾਰ ਹੋ।
ਜਾਚਕ ਭਾਵ ਨ ਨਾਰ ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਤੂੰ।

ਦੇਵਣਹਾਰ ਦਾਤਾਰ, ਲੈਣੋਂ ਸੰਗਣਾਂ;
ਦੇਂਦਯਾਂ ਕਦੇ ਨ ਰੋਸ ਗੁੱਸਾ ਖਾਵਣਾ;
ਦੇਕੇ ਕਦੀ ਹਿਸਾਨ ਕਰਨਾ ਨਾ ਰਤੀ,
ਦੇਕੇ ਮੂਲੋਂ ਯਾਦ ਕਦੀ ਨ ਰੱਖਣਾ।
'ਮੈਂ ਦਾਤਾ' ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰਾਵਣਾ;
ਹੋ ਸੁਰਤਾ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਦਾਤ ਕਰਾਵਣੀ। ੫੨੦

ਸਫਲ ਉਜਾਈ ਐਉਂ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਰੋਗ ਹੈ,
ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਪੈਦਾ ਏ ਕਰੇ।
ਅਫ਼ਲ ਝੰਟਲੇ ਵਾਂਙ ਉੱਚਾ ਹੋਵਸੇਂ,
ਸਿੰਮਲ ਵਾਂਙ ਬਿਰੱਸ ਉੱਚਾ ਹੋਵਸੇਂ,
ਉੱਚਾ ਗੁੱਡੀ ਵਾਂਙ ਐਵੇਂ ਉੱਡ ਕੇ
ਟੁੱਟ ਰਸਾਤਲ ਵਿੱਚ ਰੁਲਸੇਂ ਬੇ ਪਤਾ।
ਚੀਲ੍ਹ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਚੜ੍ਹੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ,
ਡਿੱਗੇ ਮੁਰਦਾ ਵੇਖ, ਧ੍ਰਿੱਗ ਉਚਾਣ ਨੂੰ।
ਉੱਚਾ ਪਰਬਤ ਵਾਙ ਸੱਜਣ! ਹੋਵਣਾ
ਉੱਚਾ ਬੱਦਲ ਵਾਂਙ ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਏ, ੫੩੦

ਉੱਚਾ ਵਾਂਙ ਚੰਦ ਹੋਣਾ ਸੋਹਿਣਾ;
ਉੱਚਾ ਸੂਰਜ ਵਾਂਙ ਹੋਣਾ ਹੈ ਫਬੇ।
ਉੱਚਾ ਧ੍ਰੂ ਦੇ ਵਾਂਙ ਬਣਦਾ ਵਾਹੁ ਵਾ!
ਅਟਲ ਖੜੋਤਾ, ਦੇਖ, ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ,
ਤਾਰਿਆਂ ਸਭਾ ਵਿਚਾਲ ਬਣਿਆਂ ਕੇਂਦ੍ਰ ਜੋ।
ਸਾਰੇ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ ਜਾਣ ਦੁਾਲੇ ਏਸ ਦੇ;
ਅਟਲ ਏਸ ਦਾ ਸਾਜ ਹੈ ਉਪਕਾਰੀਆ।

'ਸੱਚ-ਉਚਾਈ' ਪਾਇ ਉੱਚਾ ਹੋਵਣਾ;
ਰਹਿ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਨ੍ਰਿਲੇਪ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ।
ਦਾਤਾ ਪਦ ਦੀ ਪੌਂਚ ਕਰੀਂ ਪਰਾਪਤੰ ੫੪੦

ਫਿਰ ਦੁਖ ਕੱਟਣਹਾਰ ਜਗ ਦਾ ਤੂੰ ਬਣੇਂ;
ਜੈਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪ ਹੈ ਫੁਰਮਾਇਆ :—

ਓਇ ਦਾਤੇ ਦੁਖ ਕਾਟਨ ਹਾਰ।
ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰ ॥
[ਸੁਖਮਨੀ

ਐਉਂ ਉਚਾਈ ਧਾਰ ਜੇ ਤੈਂ ਧਾਰਣੀ,
ਨਾਹਿੰ ਤੇ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਜੀਵਨ ਕੱਟ ਲੈ,
ਜਿੱਕੁਰ ਖੂਣੀਆਂ ਕੱਟ ਤੁਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੋਂ;
ਮਰ ਮਿਟ ਗਜੇ ਓ ਵਾਂਙ ਘਾਸ ਕਿ ਫੂਸ ਦੇ।
ਇਹ ਰਖ, ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਲੈਕੇ ਆਖਦੀ:—
'ਕੌਣ ਕਰੇ ਆ ਮੁੱਲ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ,
'ਦਾਤਾ ਪਦ ਦੀ ਉੱਚ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸੇ
'ਤਾਂ ਦੁਖ ਕੱਟਣ ਹਾਰ ਹੋਵੇ ਜੱਗ ਦਾ। ੫੫੦

'ਜਿਸਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਚਕ ਅੰਸ ਹੈ
'ਉਹ ਦੁਖ ਕੱਟਣਹਾਰ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ।'
ਫਿਰ ਵਾਹਵਾ ਮੂੰਹ ਆਖ ਫੜਦੀ ਹੋਰ ਹੈ
ਕਾਗਤ ਸੁੰਗਰ ਇੱਕ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਏ;—

੬. ਪਤ੍ਰ-ਪਰਮਾਰਥਕ ਗੁਣ

ਜੇ ਗੁਣ ਲੱਭਾ ਕੋਇ ਰੱਖ ਸੰਭਾਲਕੇ;
ਇਸ ਦੀ ਲੈ ਖੁਸ਼ਬੋਇ, ਇਸ ਤੋਂ ਲੈ ਖੁਸ਼ੀ।
'ਰਸ' ਤੇ 'ਰਸੀਆ' ਹੋਇ 'ਗੁਣ' ਤੇ 'ਤੂੰ' ਦੁਏ,
ਤੀਜੀ ਹੋਰ ਨ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਰਲਾਈਓ
ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰੂ;—
ਗੁਣ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਮੱਤਾ ਤੂੰ ਰਹੇਂ ੫੬੦

ਗੁਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੁਾਦ ਤੈਨੂੰ ਆਵਸੀ।
ਗੁਣ ਹੈ ਤੇਰਾ ਮਿੱਤ ਸੱਚਾ ਮਿੱਤ ਹੈ,
ਹਿਰਦੇ. ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਸ ਤੇਰੇ ਹੋ ਰਿਹਾ :
ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹ ਅਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੂੰ
ਜਿਵੇਂ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਨਾਰ ਭਰਤਾ ਸੁੱਖ ਨੂੰ
ਮਾਣੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਤੱਕਿ ਨ ਹੋਰਥੇ।
ਤਿਉਂ ਗੁਣ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਕਰ ਸੁਖ ਪਾਵਸੇਂ,
ਗੁਣ ਦਾ ਅਪਣਾ ਸੁਾਦ ਜੋ ਤੂੰ ਮਾਣਸੇਂ
ਇਹ ਤਦ ਖੰਭਾਂ ਵਾਂਙ ਤੈਨੂੰ ਚੱਕ ਕੇ
ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇ ਪੁਚਾਵਸੀ। ੫੭੦

ਗੁਣ ਦੀ ਜੋ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ,
ਜਿਹੜੀ ਮੌਜ ਅਪਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਂਵਦੀ,
ਮਾਣੇਂ ਨਾਂ ਤੂੰ ਓਹ, ਗੁਣ ਨੂੰ ਵੇਚਦੇਂ, -
ਵਿਕ ਕੇ ਕਦਰ ਜੁ ਹੋਇ, ਰਸ ਉਸਦੇ ਰਸੇਂ
ਤਾਂ ਆਪੇ ਦਾ ਸੁਾਦ ਤੂੰ ਨ ਮਾਣਸੇਂ,
ਓਪ੍ਰਾ ਆਊ ਸੁਾਦ ਦਿੱਤਾ ਦਾਤਿਆਂ।

ਕਦਰ ਕਰਨ ਜੋ ਲੋਕ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਜੋ
ਓਪ੍ਰਾ ਇਸ ਦਾ ਸੁਾਦ ਬਾਹਰੋਂ ਆਂਵਦਾ,
ਇਹ ਨਹੀਂ ਗੁਣ ਦਾ ਸੁਾਦ ਇਹ ਤਾਂ ਸ਼ੋਭ ਦਾ।
ਸ਼ੋਭਾ ਬਦਲੇ ਵੇਚ ਗੁਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ੫੮੦

ਦੱਸ ਕਰੇਂਗਾ ਕੀਹ ਓਪ੍ਰਾ ਸੁਾਦ ਏ,
ਦੋ ਪੈਸੇ ਦਾ ਅੰਨ ਖਾਧਜਾ ਰੱਜੀਏ;
ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਲ ਨ ਰੱਜ ਮੂਲੋਂ ਆਂਵਦਾ।
ਫਿਰ ਇਕ ਬਿਪਤਾ ਹਰ ਸ਼ੋਭਾ ਲਜਾਂਵਦੀ
ਬਿਨ ਕਾਰਣ ਆ ਲੋਕ ਨਿੰਦਜਾ ਵਜਾਪਦੇ,—
ਸੜਨ ਈਰਖਾ ਵਿੱਚ, ਸਾੜਨ ਨਿੰਦ ਕੇ।
ਜਦ ਤਕ ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਹਿੰ ਸੜਦਾ ਕੋ ਨਹੀਂ;
ਸ਼ੋਭਾ ਮੀਂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਡੱਡੂ ਵਾਕਰੇ
ਨਿੰਦਕ ਨਿੱਕਲ ਆਣ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ।
ਹਰਦਮ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਗਦੀ ਫੇਰ ਹੈ, ੫੯੦

ਕਿਵੇਂ ਬਣੀ ਰਹਿ ਜਾਇ ਸ਼ੋਭਾ ਜੋ ਬਣੀ,
ਪਰ ਇਹ ਰਹੇ ਬਿਦਾਗ਼ ਔਖੀ ਗੱਲ ਹੈ;
ਅਣਹੋਈ ਲਾ ਊਜ ਨਿੰਦਕ ਨਿੰਦਦੇ।
ਫਿਰ ਜੋ ਕਰਦੇ ਜੱਸ, ਉਪਰੋਂ ਆਖਦੇ,
ਦਿਲੋਂ ਨ ਭਿਜਦਾ ਕੋਇ ਦੁਖ ਨਾ ਵੰਡਦਾ:
ਹਰੀ ਹਰੀ ਦੇ ਯਾਰ ਸੁਕਿਆਂ ਦੌੜਦੇ,
ਜੋ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਯਾਰ ਆ।
'ਫੋਕੀ ਸ਼ੋਭਾ' ਪਾਇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਜੇ ਪਟਾ
ਜਾਈਏ ਪ੍ਰਭੁ-ਦਰਬਾਰ ਮਾਨ ਨ ਪਾਵੀਏ।
ਖੋਟਾ ਪੈਸਾ ਏਹ ਸਚਖੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ, ੬੦੦

ਚਲਦਾ ਮੂਲੋਂ ਨਾਂਹ, ਬਾਹਿਰ ਸਿੱਟੀਏ।
ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਬੀ ਤਜਾਗ ਕਰਨਾ ਸੌਖ ਨਾ,
ਪਰ 'ਸਚ-ਸ਼ੋਭਾ' ਹੋਰ ਜੋ ਸੁਖਦਾਇਨੀ;
ਸੱਚ ਧਾਰਿਆਂ ਏਹ ਆਪੇ ਆਂਵਦੀ
ਏਥੇ ਓਥੇ ਏਹ ਕਰਿ ਮੁਖ ਉੱਜਲਾ।
ਤਾਂਤੇ ਪੱਕ ਪਛਾਣ ਗੁਣ ਨੂੰ ਵੇਚਣਾ
ਸੋਭਾ ਸੰਦੇ ਭਾਇ ਘਾਟੇਵੰਦ ਹੈ।
ਨਾਪਾ ਰੱਖੇਂ ਜੋਇ ਅੰਦਰ ਸਾਂਭ ਕੇ
ਦੇਵੇ ਨਿੱਤ ਸੁਗੰਧਿ ਤੈਨੂੰ ਮਿੱਤਰਾ;—
ਵੇਚੇਂ ਕੌਡਾਂ ਭਾਇ, ਕੌਡਾਂ ਕੰਮ ਕੀ? ੬੧੦

ਜੋ ਗੁਣ ਵੇਚੇਂ ਫੇਰ ਬਦਲੇ ਮਾਲ ਦੇ,
ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਲੱਗ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਤੂੰ,—
ਧਨੀਆਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਜਾਇ ਇੱਝਾ ਹੋਵਸੇਂ,
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇੰ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਨਹੀਂ,
ਪੈਸਾ ਤੈਨੂੰ ਓਹ ਕਦੀ ਨ ਦੇਣਗੇ।
ਜੇ ਤੂੰ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਲਾਹਿਸੇਂ
ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਐਪਰ ਅੰਦ੍ਰਲਾ
ਨਸ਼ਾ ਜੁ ਹੈ ਭਰਪੂਰ ਉਹ ਗੁਮ ਜਾਵਸੀ।
ਕਹਿੰ 'ਅਮੁੱਲ ਗੁਣ' ਆਪ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ;
ਤੂੰ ਵੇਚੇ ਹੈਂ ਮੁੱਲ ! ਕੱਚ ਵਪਾਰ ਏ। ੬੨੦

ਗੁਣ ਦੀ ਲਹਿਰ-ਮਹੱਕ ਉੱਡੇ ਵੇਰਿਆਂ;
ਥੋਥਾ ਹੋਵੇ ਜੀਅ, ਘਟਦਾ ਚੈਨ ਹੈ।
ਖੁੱਲ੍ਹ ਆਪਣੀ ਦੂਰ ਮਨ ਦੀ ਹੋਂਵਦੀ,
ਘਰ ਦੇ ਢੱਗੇ ਵਾਂਙ ਜੋਇਆ ਹੀ ਰਹੇ
ਪੈਂਡਾਂ ਢੋ ਢੋ ਹਾਇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ,—
ਮਰ ਮੁਕਦਾ ਹੈ ਜੀਵ ਐਕੁਰ ਕੀਤਿਆਂ।
ਗੁਣ ਦੀ ਅਸਲੀ ਮੌਜ ਗੁਣ ਤੋਂ ਮਾਣੀਏ,
ਨਿਕਲੇ ਬਾਰ੍ਹ ਨ ਸੋਇ, ਇਹ ਨਾ ਵੇਚੀਏ।
ਜਿੱਕੁਰ ਅਤਰ ਜੁ ਬੰਦ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਰੱਖੀਏ,
ਰਹੇ ਸਲਾਮਤ ਗੰਧ ਵਿਗੜੇਏ ਨਹੀਂ। ੬੩੦

ਪਰ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਲਜਾਇ ਨੰਗਾ ਰੱਖਿਆਂ
ਤੇਲ ਬਰੋਜ਼ਾ ਔਡ, ਚਿਟਕ ਹੁ ਜਾਂਵਦਾ
ਦੀਪਕ ਦਿਓ ਜਗਾਇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦ੍ਰ ਜੇ
ਬੂਹੇ ਦੇਵੋ ਮਾਰ ਚਾਨਣ ਬੌਤ੍ਹ ਹੈ;
ਜੇ ਬੂਹੇ ਦਿਓ ਖੋਲ੍ਹ, ਚਾਨਣ ਫੈਲਦਾ।
ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਘੱਟ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੜੋਂ।
ਇੱਕੁਰ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਗੁਣ ਦੀ ਆਪਣੀ
ਸਿੱਧੀ ਇਸਤੋਂ ਮਾਣ, ਇਸਨੂੰ ਵੇਚਕੇ
ਧਨ ਸ਼ੋਭਾ ਲੈ ਮੁੱਲ, ਸੌਦਾ ਨਾ ਕਰੀਂ।
ਗੁਣ ਨੂੰ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਕੱਢ ਸਿਟਕੇ ਹੋਰਥੇ ੬੪੦

ਉਥੋਂ ਲੈਂ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਇ ਇਦ੍ਹੀ ਪਰੱਤਵੀਂ,
ਅਸਲੀ ਸ੍ਵਾਦ ਨ ਓਹ, ਗੁਣ ਦਾ ਆਪਣਾ,
ਲਗਦਾ ਮਿੱਠਾ ਢੇਰ ਪਰ ਓ ਓਪਰਾ।
—ਉਸ ਵਿਚ ਮਾਯਾ ਮੇਲ ਰਲਦਾ ਹੈ ਰਲਾ—।
ਤਾਂਤੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਪਾਇ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਲੈ।
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਸ਼ੋਭਾ ਮਾਲ ਜਾਂ
ਗੁਣ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਾਇ, ਗੁਣ ਨੂੰ ਓਪਰਾ
ਕਰਕੇ ਲੱਭ ਨ ਮੌਜ ਮੈਲੀ ਹੋਹਿਗੀ
ਰਹੁ ਸੁ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਮੇਲ ਤੈਂ।
ਗੁਣ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਫੇਰ ਬੱਝਾ ਤੂੰ ਰਹੇਂ, ੬੫੦

ਹਥ ਵਿਚ ਹੁੰਦਯਾਂ ਦੀਪ ਪੈਣ ਭੁਲਾਵੜੇ,
ਬੁੱਧ ਸਾਫ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਕਰਨਾ ਸੱਕਸੀ;
ਇਹ ਸੁਖ ਗੁਣ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੜਾ
ਜਾਂ ਮਾਯਾ ਦੀ ਹੋਰ ਲੱਗੀ ਲਾਗ ਦਾ।
ਇੱਕ ਲਾਭ ਫਿਰ ਹੋਰ ਤੈਨੂੰ ਹੋਹਿਗਾ
ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਗੁਣ ਤੋਂ ਮਾਣਸੇਂ,
ਗੁਣ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇਂ ਪਛਾਣ ਤੂੰ;
ਮਾਯਾ ਦੇ ਰਸ ਵੇਖ ਲਵੇਂ ਸਿਆਣ ਤੂੰ
ਫਰਕ ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਸਮਝੇ ਆਵਸੀ।
ਫਰਕ ਸਮਝ ਕੇ ਫੇਰ ਰਸ ਮਾਯਾ ਵਿਖੇ ੬੬੦

ਬਿਰਤੀ ਖਚਿਤ ਨ ਹੋਇ ਸੱਕੇਗੀ ਕਦੀ।
ਇੱਕੁਰ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਜਾਂ ਪਕ ਜਾਵਸੀ
ਮਾਯਾ ਦਾ ਰਸ ਫੇਰ ਫਿੱਕਾ ਹੋਵਸੀ।
ਤਦ ਜੇਕਰ ਉਪਕਾਰ ਗੁਣ ਦੀ ਸਾਂਭ ਨੂੰ
ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਧਰੇ ਤੂੰ ਕਰੇਂ,
ਸ਼ੋਭਾ, ਸੂਰਤ, ਮਾਲ, ਮੋਹ ਨ ਸੱਕਸੀ
ਤੈਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਮੀਤ! ਰਹੇਂ ਅਡੋਲ ਤੂੰ।
ਗੁਣ ਦੀ ਕਰਕੇ ਸਾਂਭ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਨੂੰ
ਲੁਟਦਾ ਰਹਿਸੇਂ ਐਉਂ ਜਿੱਕੁਰ ਦੀਪ ਤੋਂ
ਦੀਵਾ ਹੋਰ ਜਗਾਇ ਘਟਦਾ ਕੁੱਝ ਨਾ। ੬੭੦
ਗੁਣ ਦੇ ਰਸੀਏ ਆਪ ਪੱਕੇ ਹੋਂਵਦੇ,
ਥਿੰਧੇ ਘਟ ਦੇ ਵਾਂਙ ਮਾਯਾ ਨੀਰ ਤੋਂ
ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਨਿਰਲੇਪ ਭਿੱਜ ਨ ਜਾਂਵਦੇ;
ਪਰ ਕਰਦੇ ਉਪਕਾਰ ਰਹਿ ਨਿਰਲੇਪਵੇਂ।
ਰਸ ਜੋ ਗੁਣ ਵਿਚਕਾਰ ਉਸਨੂੰ ਮਾਣੀਏਂ;
ਰਸ ਜੋ ਕਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣ ਦੀ ਹੋਂਵਦਾ,
ਪਾਈਏ ਨਹੀਂ ਸੁਆਦ ਇਸ ਦਾ ਜੇ ਕਦੇ
ਤਦ ਸਿੱਧਾ ਰਸ ਸ੍ਵਾਦ ਰਸ ਤੋਂ ਮਾਣੀਏਂ।
ਇਸ ਕਾਗਤ ਨੂੰ ਰੱਖ ਸਾਹ ਇੱਕ ਖਿੱਚਕੇ
ਕਹਿੰਦੀ 'ਸੁਖ ਦੇ ਭੇਤ ਅਸਲੀ ਸੁੱਖ ਦੇ ੬੮੦
'ਕੀਕੂੰ ਦੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹ ਹਨਗੇ ਕੰਤ ਨੇ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਵਾਚੇ ਹੋਰ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਏ—

੭. ਪੜ੍ਹ-ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਤਿਆਗ

ਦੱਸ ਦਿਲਾ! ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਣਿਆ ਅੱਜ ਕੀ
ਉਸ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਜਾਇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਤੂੰ?
'ਕਾਨੂੰ ਸਿਮਰਾਂ ਨਾਮ? ਬਾਣੀ ਕਜੋਂ ਪੜ੍ਹਾਂ?
'ਸਿਫਤ, ਸਲਾਹਾਂ, ਗੀਤ ਗਾਵਾਂ ਕਾਸਨੂੰ?
'ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੋਇਆ ਆਪ ਸਿਧ, ਸੁਧ, ਪੂਰਨੰ।
'ਡਰ ਹੋਏ ਤੇ ਦੂਰ ਸੋਟਾ ਸਿੱਟੀਏ,
'ਇੱਕੁਰ ਸਾਰੀ ਘਾਲ ਹੁਣ ਸਟ ਦੇਵੀਏ'।
ਸੁਣ ਏ ਬਚਨ ਅਸਾਰ ਆਲਸ ਵਾਲੜੇ ੬੯੦
ਵਾਚ ਗਿਆਨੀ-ਵਾਕ ਜੋ ਹੈ ਆਖਦਾ;
ਦਸ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਾਫ ਤੈਂ ਕੀ ਸੋਚਿਆ?
ਕੀ ਤੂੰ ਆਕੀ ਹੋਇ ਰੱਬੋਂ ਆਪਣੇ
ਧਾਰ ਰਿਦੇ ਏ, 'ਮੋਠ- ਕੋਰੜ' ਹੋਵਣਾ?
ਕੇ ਕਰਕੇ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਗਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ,
ਸਮਝ ਆਪਣੀ ਸਾਫ ਇਉਂ ਹੈ ਰਖਣੀ?

ਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ—

'ਜਾਨਣ' ਹੈਵੇ ਗਯਾਨ, ਕੇਵਲ ਜਾਣਨਾ,
'ਭਗਤੀ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ' ਹੈਵੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ:
ਸਫਲ ਗਯਾਨ ਹੈ ਏਹ ਅਸਲਿ ਪੁਚਾਂਵਦਾ।
ਇਕ ਹੈ ਚੁੰਚ ਗਿਆਨ, ਬਹਿਸਾਂ ਵਾਸਤੇ ੭੦੦

ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਖਦੇ ਲੋਕ ਕਰਨੀ ਹੀਨ ਜੋ।
ਇਹਨਾਂ ਨਹੀਂ ਵਿਵੇਕ ਅਸਲੀ ਪਾਇਆ,
ਨਾ ਹਿਰਦੇ ਵੈਰਾਗ ਆਇਆ ਹੈ ਕਦ:
ਨਾ ਸਾਈਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਡਿੱਠੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ।
ਜਦ ਆਈ ਹੈ ਸੂਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ
ਰੋਟੀ ਛੱਡੀ ਨਾਹਿੰ ਮੂਲੋਂ ਖਾਵਣੀ,
ਕਪੜੇ ਛੱਡਣ ਨਾਹਿੰ ਪਾਣੀ ਪੀਵਣਾ,

ਰਸ ਕਸ ਭੋਗਣ ਭੋਗ, ਸੌਂਦੇ ਜਾਗਦੇ।
ਇਹ ਸਭ ਭੋਗ ਸਰੀਰ ਛੁੱਟੇ ਮੂਲ ਨਾ;
ਮਨ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੜੇ ੭੧੦

ਕਿਸ ਬਿਧ ਛੱਡਣ ਜੋਗ ਬਣਨ 'ਅਭਯਾਸ' ਹੈਂ।
ਜਦ ਗਯਾਨੀ ਨੂੰ ਗਾਲ ਕੋਈ ਕੱਢਦਾ
ਹਿਰਦਾ ਹੋਇ ਮਲੂਮ ਗੁੱਸਾ ਆਂਵਦਾ।
ਜੋ ਹਿਰਦਾ ਖਾ ਸੱਟ ਮੈਲਾ ਹੋਂਵਦਾ
ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਉਸ ਨੂੰ ਢੇਰ ਹੈ।
ਜਿੱਥੇ ਲਗਦਾ ਰੋਗ ਦੱਸੋ ਸੋਚਕੇ
ਦਾਰੂ ਦੀ ਨਾ ਲੋੜ ਉੱਥੇ ਹੋਂਵਦੀ ?
ਮੈਲ-ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਬਾਣੀ ਹੈ ਕਰੇ,
ਨਾਮ ਕਰੇਂਦਾ ਸਾਫ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ,
ਨਾਮ ਤੇ ਬਾਣੀ ਲੋੜ ਕਿੱਕੂੰ ਹੈ ਨਹੀਂ ? ੭੨੦

ਜਦ ਰੋਵਣ ਦੀ ਵਾਜ ਪਿੱਟਣ ਸੱਦ ਨੂੰ
ਸੁਣਕੇ ਹੋਣ ਨਰਾਜ ਗਯਾਨੀ ਲੋਕ ਜੇ
ਤਦ ਸਿਧ ਹੋਵੇ ਏਹ ਸਮਤਾ ਨਾ ਅਜੇ
ਆਈ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂਤੇ ਲੋੜ ਹੈ,
ਕਰਨ ਅਜੇ ਅਭਯਾਸ ਸਮਤਾ ਪਾਣ ਨੂੰ।
ਸੁਣ ਜਗਿਆਸੂ ਸਿੱਖ ! ਸੁਣ ਅਭਯਾਸੀਏ !
ਜਦ ਤਕ ਹੋਵੇ ਦੇਹ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ,
ਜਦ ਤਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਸਥੂਲ ਚੱਲੇ ਦੇਹ ਦੀ,
ਜਦ ਤਕ ਆਤਮ ਵਾਸ ਦੇਹੀ ਪਿੰਜਰੇ,
ਜਦ ਤਕ ਖਾਣਾ ਅੰਨ, ਚਲਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈਂ,੭੩੦

ਜਦ ਤਕ ਫੁਰਨੇ ਹੋਣ ਫੇਰਾ ਪਾਂਵਦੇ,
ਜਦ ਤਕ ਸੁਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਹੋਇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੈ
ਤਦ ਤਕ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਭਲਿਓਂ ਬੁਰਿਓਂ ਜੋਇ ਧੋਤੇ ਹੱਥ ਹੈਂ,
ਖਾਣੋਂ ਪੀਣੋਂ ਤਯਾਗ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ,
ਗਾਲੀ ਧੱਪਾ ਖਾਇ ਆਦਰ ਪਾਇਕੇ
ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਚਿੱਤ, ਸੋਨੇ ਲੋਹ ਨੂੰ
ਇਕ ਤੁਲ ਜਾਣੇ ਬ੍ਰਿੱਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਹੁ ਨੂੰ
ਇਕ ਤੁਲ ਜਾਣੇ ਗੇਂਦ੍ਰ ਕਰਨੋਂ ਨਾ ਜਰੇ
ਤਦ ਬੀ ਮਿਟ ਨ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਵੱਸਿਆ।੭੪੦

ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਐਉਂ ਹਉਮੈ ਟੁੱਟਿਆਂ
ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਮੂਲੋਂ ਲੋੜ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ;
ਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਪਰ ਵਾਕ ਇਸਤੋਂ ਹੋਰਵੇਂ,
ਕਰੇ ਨ ਕੁਈ ਵਿਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਦੀ :—

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧ ਹੈ
ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥ [ਵਡ: ਮ: ੩

ਜਿੱਥੇ ਹਉਮੈ ਹੋਇ ਉੱਥੇ ਨਾਮ ਦਾ
ਵਸਣਾ ਔਖਾ ਆਹਿ, ਮਿਹਨਤ ਲੋੜੀਏ।
ਜਦ ਝਗੜਾ ਮਨ ਨਾਲ ਸੱਥਾਂ ਪਾਇਕੇ
ਮਨ ਹੀ ਮੰਝ ਸਮਾਇ ਹਉਮੈਂ ਨਾ ਰਹੀ,

ਤਦ ਹੋਵੇ ਹੈ ਵਾਸ ਵਸੇ ਜ ਅੰਦਰੇ
ਹਉਮੈ ਮਿਟਿਆਂ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ।੭੫੦

ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ ਨਾਮ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਹੈ,
'ਨਾਮੀ' ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ।
ਬੱਧਾ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਕਰੜਾ ਕੱਸਿਆ
ਚੁੰਚ ਗਿਆਨੀ ਵਾਕ ਜੇ ਕੁਈ ਆਖਦਾ :
'ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਤਿਆਗ, ਜਾਣੋਂ ਆਪ ਨੂੰ
'ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ' ਕੂੜ ਕਮਾਂਵਦਾ,
ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਉਹ ਹੈ ਆਖਦਾ।
ਹਉਮੈ ਹੋਯਾਂ ਦੂਰ ਹੀ ਤਾਂ ਵੱਸਦਾ
ਅੰਦਰ ਸੱਚਾ ਨਾਮ, ਨਾਮ ਅਛੱਲ ਜੋ।
ਤਦੋਂ ਓਸਦਾ ਤਯਾਗ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਸਕੇ ? ੭੬੦

ਹਉਮੈਂ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਹੈ,
ਹਉਮੈਂ ਹੋਇਆਂ ਦੂਰ ਸਿੱਧੀ ਰੂਪ ਹੋ
ਸਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਪਾਂਵਦਾ,
ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

੭. ਪਤ੍ਰ ਏਕਾਂਤ

ਏਕਾਂਤ ਕਹੋ ਏਕਾਂਤ, ਕੀ ਏਕਾਂਤ ਹੈ ?
ਦੋ ਭਾਂਤੀ ਏਕਾਂਤ ਗੁਰਮੁਖ ਆਖਦੇ।
ਰਹਿਣਾ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੜੇ,
ਪਰਬਤ ਧਾਰਾ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਉਜਾੜ ਦੇ
ਜਿੱਥੇ ਦੂਜਾ ਕੋਲ ਹੋਇ ਨ ਆਦਮੀ;
ਖਾਵਣ ਪੀਵਣ ਸੌਣ ਪਹਿਨਣ ਵਾਸਤੇ ੭੭੦

ਮਾਨੁਖ ਉੱਪਰ ਹੋਇ ਆਸ੍ਰਾ ਮੂਲ ਨਾ;
ਪਵੇ ਨ ਆ ਇਹ ਲੋੜ: ਕੋਈ ਆ ਮਿਲੇ,
ਪਰਚਾਈਏ ਦਿਲ ਚੱਲ ਮਿਲਕੇ ਮਿੱਤਰਾਂ।
ਆਪੇ ਹੋਵੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦਾ :
ਆਪੇ ਹੋਵੇ ਦਾਸ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦਾ:
ਪਰ ਵਿਚ ਇਸ ਏਕਾਂਤ ਦੁਰਘੱਟ ਵੱਸਣਾ।
ਜੇ ਕੁਈ ਹਠ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਹੇ ਇਕੱਲੜਾ
—ਲਿਵ ਤੇ ਰਸ ਤੋਂ ਹੀਨ— ਵਹਿਸ਼ਤ ਛਾਉਂਦੀ।
ਜੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੁਇ ਰੱਬ ਉਸ ਪੁਰ ਆਸ ਹੋ
ਉਸ ਵਿਚ ਹੋ ਲਿਵਲੀਨ, ਖਿੜਿਆ ਕੋਲ ਹੋ ੭੮੦

ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋ ਅਣਦਿਸਣਾ;
ਉਹ ਵਸ ਇਸ ਏਕਾਂਤ ਹੋਵੇ ਸੱਕਦਾ।
ਉਸਦੀ ਕੁਦਰਤ ਸੇਵ ਕਰਦੀ ਆਪ ਹੈ
ਗੁੰਗੇ ਬੂਟੇ ਬ੍ਰਿੱਛ ਛਾਇਆ ਦੇਂਵਦੇ,
ਠੰਢਕ ਦੇਵਨ ਨਾਲ ਕਰਨ ਹਿਸਾਨ ਨਾ;
ਨਾਲੇ ਭੋਜਨ ਦੇਣ ਫਲ ਫੁਲ ਆਪਣੇ;
ਮਿਹਣਾ ਮਾਰ ਹਿਸਾਨ ਕਦੀ ਨ ਚਾੜ੍ਹਦੇ।
ਕੂਲਾਂ ਚਸ਼ਮੇ ਨੀਰ ਖੁੱਲਾ ਦੇਂਵਦੇ
ਮੱਥੇ ਪਾਣ ਨ ਵੱਟ ਠੰਢਾਂ ਵਾਲੜੇ।
ਚਿੜੀਆਂ ਗਾਵਣ ਰਾਗ ਗੀਤ ਸੁਣਾਂਦੀਆਂ; ੭੯੦

ਰਿੱਘੀ, ਟਿਚਕਰ, ਛੇੜ ਕਰਨ ਮਖੌਲ ਨਾ।
ਨੱਚੇ, ਟੱਪੇ; ਗਾਉਂ, ਹੱਸੇ ਰੋ ਪਵੇ,
ਮਿਹਣਾ ਕੁਈ ਨ ਦੇਇ ਉੱਥੇ ਆਇਕੇ।
ਨੰਗੇ ਫਿਰੇ ਉਘਾੜ ਗੁਆਂਢੀ ਨੰਗੜੇ
ਮੈਲੀ ਅੱਖ ਨ ਵੇਖ ਤੀਉੜੀ ਪਾਂਵਦੇ।
ਅਪਣੇ ਰਹੇ ਸੁਭਾਵ, ਚਿੱਤ ਅਡੋਲਵੇਂ,
ਜਿਸਨੂੰ ਸਕੇ ਨਾ ਮੋਹ ਉੱਥੇ ਕੋਇ ਬੀ।
ਪਯਾਰ ਕਰੇ ਨਾ ਕੋਇ ਦਰਦ ਵਡਾਂਵਦਾ,
ਉਪ੍ਰੇ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਣ ਬੂਟੇ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈਂ,
ਤਿਉਂ ਓਪਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਓਪਰਾ ੮੦੦

ਦਿਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬੀਤ, ਖਿੜਿਆਂ ਅੰਦਰੋਂ
ਪਰ ਰਸੀਆ ਹੋ, ਫੇਰ ਰਹੇ ਇਕਾਂਤ ਹੈ,
ਅਤਿ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰ, ਦੁਰਗਮ ਖੇਡ ਹੈ।
ਜੇ ਹਠ ਕਰਕੇ ਐਉਂ ਰਹੇ ਇਕਾਂਤ ਕੋ
ਤਪੀਆ ਹੋਵੇ ਓਹ, ਰਸੀਆ ਨਾ ਹੁਏ।
ਹਾਂ ਜੇ ਹੰਢੇ ਕੋਲ ਵਸਦਾ ਪਿੰਡ ਕੋ
ਉੱਥੋਂ ਆਵੇ ਅੰਨ, ਪੀਵਣ, ਪੈਨ੍ਹਣਾ,
ਛੇਤਰ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਲੰਗਰ ਚੱਲਦੇ,
ਹੋ ਜਾਵਣ ਸੁਖ ਨਾਲ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ,
ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਆਇ ਕੋਈ ਬਾਲਕਾ, ੮੧੦

ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਕਾਂਤ ਉਤਲੀ ਭਾਂਤ ਦੀ।
ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੈ ਲਾਂਭ ਜਗ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ,
ਸਹਿਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦਾ ਇਹ ਰਾਹ ਹੈ।
ਛੱਡ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ 'ਕਾਂਤ ਸਹੇੜਨੀ,
ਸੱਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਫੇਰ ਬਿਠਾਵਣਾ,
ਆਸ੍ਰਾ ਰਖਣਾ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰੇ
ਖਾਵਣ ਪੀਵਣ ਆਸ ਪੂਰਨ ਆ ਉਹੋ।
ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਇਕਾਂਤ ਜੋ
ਉੱਪਰਲੀ ਏਕਾਂਤ ਤੋਂ ਹੈ ਵੱਖਰਾ।
ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਵੇ ਹੋਰ ਡੌਲ ਇਕਾਂਤ ਦੀ: ੮੨੦

ਜਿਕੁਰ ਕੰਨਜਾਂ ਕੋਇ ਧਰਮ 'ਨੁਸਾਰ ਹੋ
ਕਰਦੀ ਧਰਮ ਬਿਵਾਹ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਯਾਦ ਦੇ,–
ਧਰਮ ਪਤਿੱਬ੍ਰਤ ਪਾਲ, ਜਾਣੇ ਕੰਤ ਨੂੰ
ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ,
ਜਤ ਸਤ ਲਏ ਨਿਬਾਹ, ਧਰਮੀ ਆਖੀਏ।
ਤਿੱਕੁਰ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਰਹਿ ਕੇ ਜੇ ਕੁਈ
ਕਰਦਾ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਗਿਹਸਤ ਵਿਹਾਰ ਦੀ;
ਕਰਦਾ ਕੁਈ ਨ ਕੰਮ ਖੋਟਾ ਹੈ ਬੁਰਾ;
ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ, ਕਰੇ ਜੁ ਕੰਮ ਓ।
ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਉਪਕਾਰ ਸਹਿਜਿ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ; ੮੩੦

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵ ਭੈਣਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ,
ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਹੀ।
ਪਰ ਹਿਰਦਾ ਇਕ ਠਾਉਂ ਹੋਵੇ ਰੱਖਦਾ;
ਜੁੜਿਆ ਰਹਿ ਜੇ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਓ:
ਸੁਖ ਸਾਈਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਜੋ ਹੋਂਵਦਾ
ਉਸ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਡੁੱਬਾ ਰੱਖਦਾ;
ਵਿਸ਼ੇ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਉੱਠ ਉੱਚਾ ਅੰਦਰੋਂ;
ਰੱਬ ਯਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਜੋ ਰਹੇ
ਲਿਵ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਵਾਸ ਓ ਏਕਾਂਤੀਆ।
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਆਪ ਇੱਕੁਰ ਭਾਖਦੇ :– ੮੪੦

ਸੋ ਇਕਾਂਤੀ ਜਿਸੁ ਰਿਦਾ ਥਾਇ ॥ [ਬਸੰਤ ਮ: ੫

ਲੋਕੀ ਸੌਂਦੇ ਰਾਤ ਇਹ ਬੀ ਸੌਂਵਦਾ।
ਸੁਤਿਆਂ ਦੇਣ ਬਿਤਾਇ ਲੋਕੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਪਰ ਏਕਾਂਤੀ ਜਾਗ ਰਾਤੀਂ ਬੈਠਦਾ:
ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਪ, ਸਾਈਂ ਇੱਕ ਹੋ,
ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਯਾਦ ਸਾਈਂ ਵਾਲੜੀ,
ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਰਾਤ ਮਾਉਂ ਇਕਾਂਤ ਦੀ,–
ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬੈਠ ਹਰਿ-ਲਿਵ ਲਾਂਵਦਾ।
ਘਰ ਵਿਚ ਐਉਂ ਏਕਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਸਨੂੰ।
ਦਿਨ ਜਦ ਨੇੜੇ ਆਇ ਸੌਂਦਾ ਫੇਰ ਏ,
ਲੋਕੀਂ ਮੁਹਰੇ ਜਾਗ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ੮੫੦

ਸੁੱਤਾ ਲੰਮੀ ਤਾਣ ਦਿਨ ਹੈ ਆ ਗਿਆ।
ਇੱਕੁਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਨ ਜਾਣਦਾ
ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਲ ਕਾਰ ਜੁ ਰਾਤ ਦੀ।
ਲੁਕਿਆ ਲਾਲੀ ਵਾਂਙ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਬੂਜ਼ ਦੇ;
ਢਕਿਆ ਸਬਜ਼ੀ ਨਾਲ, ਰੱਤਾ ਅੰਦਰੋਂ।
ਏਕਾਂਤੀ ਹੈ ਏਹ ਦੂਜੀ ਭਾਂਤ ਦਾ।
ਲੱਭੇ ਜੋ ਜਗ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਭਾਂਤ ਦੇ,
ਲੱਭੇ ਕੋਈ ਨਾਂਹਿ 'ਕਾਂਤੀ ਐਸੜਾ :
ਬੀਜ ਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਇ, ਦੁਰਲਭ ਐਪਰਾ।
ਦੂਜੀ ਭਾਂਤ ਇਕਾਂਤ ਸੱਖੀ ਓਸ ਤੋਂ, ੮੬੦

ਲਭਦੀ ਇਹ ਬੀ ਘੱਟ, ਨਿਜ ਨੂੰ ਰੱਖਦੇ
ਏਕਾਂਤੀ ਵਿਚ ਲੁੱਕ, ਜਿਵੇਂ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ
ਬਿਨ ਸਾਈਂ, ਤਨ-ਆਪ ਰਖੇ ਲੁਕੋਇਕੇ।
ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਕਾਂਤੀਆਂ ਚਿੱਤ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਹੈ :–
ਜਿੱਕੁਰ ਆਵੇ-ਅੱਗ ਦੱਬੀ ਜੇ ਰਹੇ
ਆਵਾ ਜਾਂਦਾ ਪੱਕ ਕੱਚਾ ਨਾ ਰਹੇ;
ਲੰਬ ਜਿ ਨਿਕਲੇ ਬਾਰ੍ਹ ਆਵੇ ਵਿੱਚ ਥੋਂ
ਆਵਾ ਪਿੱਲਾ ਹੋਇ ਅੰਤਰ ਜਾਂਵਦਾ।
ਜਿੱਕੁਰ ਕੋਈ ਬੀਜ ਧਰਤੀ ਬੀਜਿਆ
ਕਜਿਆ ਉਗਦਾ ਠੀਕ, ਨੰਗਾ ਨਾ ਉਗੇ, ੮੭੦

ਉਗੇ ਤਾਂ ਪੰਛੀ ਖਾਣ, ਐਵੇਂ ਜਾਂਵਦਾ।
ਤਿੱਕੁਰ ਜਾਣਨ ਓਹ ਧਰਤੀ ਦੇਹ ਨੂੰ;–
ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਬੀਜ ਢੱਕੀ; ਸਿੰਜਦੇ
ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼, ਏ ਕੁਝ ਸੋਚਦੇ:
ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਤ੍ਰੇਲ ਰਸਤਾ ਦੇਇਗੀ
ਜਾ ਸ੍ਵਾਵੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਲੱਗੂ ਐਕੁਰਾਂ
ਜਿਵੇਂ ਪਨੀਰੀ ਪੁੱਟ ਹੋਈ ਤਯਾਰ ਜੋ
ਜਾ ਲਾਈਏ ਹੈ ਖੇਤ ਪਹਿਲੀਓਂ ਲਾਂਭੜੇ,

ਉੱਥੇ ਹੋਵੇ ਬ੍ਰਿੱਛ ਫਲਦਾ ਮੌਲਦਾ ।
ਇੱਕੁਰ ਡਰਨ, ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਨ ਲੁਕਦੇ ੮੮੦

ਇਉਂ ਏਕਾਂਤੀ ਏਹ ਹੁੰਦੇ ਹੈਨਗੇ
ਪਰ ਲਭਦੇ ਹਨ ਘੱਟ ਲੁਕਣੇ ਕਾਰਣੇ ।
ਪਰਮਾਰਥ ਸੰਬੰਧ ਜੇਕਰ ਛੱਡਕੇ
ਸੰਸਾਰਕ ਬਿਵਹਾਰ ਮੂਜਬ ਸੋਚੀਏ,
ਤਦ ਹੈਵੇ ਇਕ ਹੋਰ ਰੂਪ ਇਕਾਂਤ ਦਾ:
ਸੰਸਾਰੀ ਜੋ ਲੋਕ ਜਦ ਹੋ ਛਾਂਭ ਤੇ
ਬੈਠਣ ਕੁੱਝਕ ਕਾਲ ਕਹਿਣ ਇਕਾਂਤ ਹੈ ।
ਇੱਕੁਰ ਕੁਝਕੁ ਇਕੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਂਤ ਹੈ ।
ਅਭਿਆਸੀ ਕੇ ਸਾਧ ਯਾ ਕੁਈ ਸੰਤ ਹੋ
ਰਹਿੰਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਲਾ ਕਰਾਂਵਦਾ, ੮੯੦

ਉਪਕਾਰੀ ਉਪਕਾਰ ਕਰੰਦਾ ਸੋਹਿਣੇ,
ਉਨ੍ਹੂੰ ਬਿ ਪੈਂਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਏਕਾਂਤ ਦੀ,
ਕਦੇ ਕਦੇ ਓ ਲਾਂਭ ਹੁੰਦਾ ਭੀੜ ਤੋਂ,
ਦਿਲ-ਖਿੰਡਾਉ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ,
ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਮੈਲਾਂ ਪਾਂਵਦੀ ।
ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਮੁੱਲ ਇਸ ਏਕਾਂਤ ਦਾ:
ਰਿਦਾ ਰਹੇ ਇਕ ਠਾਉਂ ਸਦਾ ਇਕਾਂਤੀਆ ।
ਇਸ ਇਕਾਂਤ ਦਾ ਸ੍ਵਾਦ ਐਦਾਂ ਮੋਹਿੰਦਾ,
ਹੋ ਜਾਵਣ ਨਿਰਸ੍ਵਾਦ ਦੂਜੇ ਸ੍ਵਾਦ ਜੋ ।
ਅੰਦਰ ਇਕ ਉਚਾਣ ਆਕੇ ਵਾਪਰੇ ।
ਓ ਰੱਖੇ ਏਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਰਹੰਦਿਆਂ ੯੦੦

ਦਸ ਕੇ 'ਮੈਂ ਏਕਾਂਤ' ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਏ
ਜੋ ਆਵੇ ਹੈ ਸ੍ਵਾਦ ਨਹੀਂ ਇਕਾਂਤ ਦਾ ।
ਅਪਨ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਆਪ ਕਰਕੇ ਪਾਵਣਾ
ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸ੍ਵਾਦ, ਨਹੀਂ ਇਕਾਂਤ ਤੋਂ ।
ਇਸਨੂੰ ਧਰਕੇ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੋਰ ਹੈ
ਐਦਾਂ ਦਾ ਸੀ ਭਾਵ ਉਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ :—

੯. ਪਤ੍ਰ-ਰਸ ਸਰੀਰਕ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

ਪਰਮਾਰਥ ਨੂੰ ਪਾਇ ਧਰਮ ਸਭਾਲੀਏ;
ਕਰ ਕਰ ਤਰਲੇ ਫੇਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸੂਝ ਹੈ;
ਡਿਗ ਡਿਗ ਪਈਏ ਫੇਰ ਸੰਭਲ ਨ ਸੱਕੀਏ;
ਕੀਹ ਕਾਰਣ ਇਸ ਵਿੱਚ ? ਦੱਸੋ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ । ੯੧੦

ਉੱਤਰ—

ਇਹ ਔਖੀ ਹੈ ਬਾਤ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ;
ਸਮਝ ਨ ਸੱਕਾਂ ਆਪ ਉੱਤਰ ਕੀ ਦਿਆਂ ?
ਪਰ ਜੋ ਸੁਣੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਵਡਿਆਂ ਪਾਸ ਤੋਂ ;
ਉਹ ਕਹਿ ਕਰਾਂ ਬਿਆਨ ਸਕਾਂ ਲੁਕਾਇ ਨਾ ।
ਇਸ ਮਾਨੁਖ-ਤਨ ਵਿੱਚ ਰਸ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੈ,
ਸਭ ਕੋਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੱਧਾ ਹੈ ਪਿਆ ।
ਹਰ ਕੋਈ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਐਉਂ ਹੈ :—

ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸ ਆਇ ਰਸ-ਮੱਤਾ ਰਹਾਂ ।
ਰਸ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ਼, ਮਿੱਠੇ ਅੱਤ ਹੀ ।
ਸੱਭ ਲੁਭਾਏ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਿਆਨੰਦ ਹੈ; ੯੨੦

ਤ੍ਰਿੱਖਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਦ ਛੁਟਣਾ ਔਖ ਹੈ ।
ਪਰ ਇਸ ਰਸ ਦਾ ਅੰਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਬਹੁਤ ਭੋਗਿਆਂ ਭੋਗ ਰੋਗ ਵਿਆਪਦੇ,'
ਮਨ ਹੋ ਜਾਇ ਮਲੀਨ ਨਾਲੇ ਨਿੱਬਲਾ :—
ਭੋਗੀ ਕਉ ਦੁਖੁ ਰੋਗ ਵਿਆਪੈ ॥ (ਬਸੰਤ ਮ: ੧

ਵਾਙ ਕਸੁੰਭੇ ਰੰਗ ਤ੍ਰਿੱਖਾ ਭੋਗ ਦਾ,
ਟੁੱਟ ਵਾਪਰੇ ਦੇਹ, ਹ੍ਰਿਦਾ ਉਟਾਟਰਾ,
ਮਨ ਵਿਚ ਵਧੇ ਖਿੰਡਾਉ, ਆਲਸ ਨਾਲ ਹੈ ।
ਧੋਖਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਲਗਦਾ ਇੱਕ ਹੈ:
ਅਸੀਂ ਜਾਣੀਏਂ ਏਹ ਰਸ ਹੈ ਆਂਵਦਾ ੯੩੦

ਦੂਏ ਤੋਂ, ਪਰ ਠੀਕ ਗਲ ਹੈ ਐਕੁਰਾਂ
ਇਹ ਜੋ ਅਪਣਾ ਆਪ' ਰਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ ਬੀਨਾ ਸੁੱਝਦਾ
ਜੋ ਭਰਥਰਿ ਨੇ. ਐਉਂ ਹੈਵੇ ਦੱਸਿਆ :—
ਅਸੀਂ ਨ ਭੋਗੀਏ ਭੋਗ, ਉਲਟੇ ਭੁੱਗਦੇ
ਭੋਗੇ ਜਾਈਏ ਆਪ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ :
ਤਾਂਹੀਓਂ ਸਯਾਣੇ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡਦੇ,
ਪਰ ਛੱਡਣ ਹੇ ਔਖ, ਸੌਖੀ ਖੇਡ ਨਾ ।
ਤਾਂਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪੋਲ ਸਯਾਣੇ ਖੋਲ੍ਹਦੇ,
ਦੇਂਦੇ ਅੰਤ ਦਿਖਾਇ ਵਿਸ਼ਿਆਨੰਦ ਦਾ; ੯੪੦

ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਅਨੰਦ ਇਸਨੂੰ ਦੱਸਦੇ,
ਪਾ ਵਿਚ ਓਸ ਅਨੰਦ ਇਸ ਤੋਂ ਕੱਢਦੇ,—
ਉਹ ਹੈ ਰਸ ਸਤਿਸੰਗਿ ਭਜਨਾਨੰਦ ਹੈ ।
ਭਜਨਾਨੰਦ ਵਿਚ ਆਇ 'ਰਸ' ਨਿਜ ਆਪਣਾ
ਵਿਸ਼ਯ ਰਸੋਂ ਉਪਰਾਮ ਇਹ ਰਸ ਹੈ ਕਰੇ
ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇ ਲੈਂਦਾ ਏ ਜਦੋਂ ।
ਸਤਸੰਗਤ ਦੇ ਪੱਜ ਕਈ ਇਕ ਸ੍ਵਾਦੜੇ
ਸਤਗਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਆਂਵਦੇ,
ਲੈਂਦੇ ਏਹ ਫਸਾਇ ਫਿਰ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ।
ਸਤੋਗਣੀ ਦੇ ਕਾਣ ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਨਾ, ੯੫੦

ਮਾੜੇ ਕਹਿ ਨ ਸਕੇਇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਈ,
ਪਰ ਤਦ ਬੀ ਏ ਪਾਣ ਪੜਦਾ ਜੀਵ ਤੇ,
ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ ਜੋ ਨਾਂਹਿ ਫਸਦਾ ਜੀਵ ਹੈ,
ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਮਰਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਜੋ ਰਹੇ;
ਧਰਮ ਪਟੜੀਓਂ ਓਹ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
ਸਹਜੇ ਸਹਜੇ ਜਾਇ ਮਜਲੇ ਪੁੰਹਚਦਾ ।
ਉਸ ਨਾ ਉਪਜੇ ਰਾਗ ਰਸ ਕਸ ਵਾਲੜਾ,
ਕੋਈ ਪਕੜ ਨ ਘੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ।
ਰਾਗ ਸਦਾ ਹੀ ਹੋਇ ਬਾਧਕ ਪੰਥ ਦਾ,
ਰਾਗ ਲਿਆ ਜਦ ਜਿੱਤ ਬਾਧਕ ਨਾ ਰਿਹਾ । ੯੬੦
ਭੈ ਮਰਥੇ ਦਾ ਫੇਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,

ਜੀਵਣ ਸੰਦੀ ਚਾਹ ਪਕੜ ਨ ਸੱਕਦੀ,
ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਬਿਕੁੰਠ– ਇੱਛਾ ਨਾ ਰਹੇ;
ਝਲਕੇ ਤਦੋਂ ਫਿਰ ਆਇ ਅਪਣਾ ਆਪ ਜੋ
ਅਪਣੇ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ:
ਖੀਵਾ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਫੇਰ ਏ।
ਇਸ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਪਾਇ ਅਨੁਭਵ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ,
ਲਟ ਲਟ ਘਟ ਵਿਚ ਦੀਪ ਬਲੇ ਗਿਆਨ ਦਾ:
ਸਾਈਂ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਇਸਦੇ ਚਾਨਣੇ
ਰੌਸ਼ਨ ਰਹੇ ਹਮੇਸ਼ ਠੁਹਕਰ ਨਾ ਲਗੇ ੯੭੦

ਸੱਚੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਰਹੀਦੇ ਮੱਤੜੇ।
ਤਾਂਤੇ ਪਜਾਰੇ ਜਿੱਤ ਰਸ ਕਸ ਦੇਹ ਦੇ,
ਇੱਕੋ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਕਾਲ ਦਾ,
ਸਿਲਾ ਅਲੂਣੀ ਚੱਟ ਅਨ-ਰਸ ਤਜਾਗਕੇ,
ਸਾਈਂ ਦਾ ਰਸ ਪਾਇ ਰਸੀਆ ਹੋ ਰਹੀਂ।
ਦੇਹਿ ਰਸ ਪਾ ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਤੈਨੂੰ ਘੇਰਿਆ,
ਲੀਤਾ ਵਿੱਚ ਫਸਾਇ ਮਿੱਠੇ ਮੱਖ ਜਯੋਂ,
ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਫਿਰ ਘੇਰ ਨਿਕਲਨ ਨਾ ਦਿਊ।
ਏ ਪੜ੍ਹ ਰਖਦੀ ਫੇਰ ਠੰਢਾ ਸੁਾਸ ਲੈ
ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨਿੱਕਾ ਪੱਤਰਾ :–੯੮੦

ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀਗਾ ਲੇਖ ਨਿੱਕਾ ਜੇਹਿਆ
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿੱਖਿਆ-

੧੦. ਪਤ੍ਰ-ਸਾਰ ਤੇ ਦੀਦਾਰ

ਉਸਦੀ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰ ਓਦੋਂ ਆਵਸੀ,
ਅਪਣੀ ਜਦ ਤੂੰ ਸਾਰ ਭੁੱਲ ਵਵਾਵਸੇਂ।
ਉਸ ਦਿਨ ਹੋਇ ਦਿਦਾਰ ਤੈਨੂੰ ਮੀਤ ਦਾ,
ਲੈਸੇਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਫੇਰ ਮੂੰਹ ਤੂੰ ਆਪ ਤੋਂ।
ਹਾਂ, ਆਪੇ ਦਾ ਕੇਂਦ੍ਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਲੱਭ ਲੈਂ
ਟਿਕ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੂੰ ਜਾਇਂ ਕੇਂਦਰ ਏਸ ਤੇ,
ਇਸਤੇ ਪੈਰ ਜਮਾਇ ਘੁੰਮ ਜੇ ਤੂੰ ਸਕੇਂ
ਘੁਮਸੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸੱਭਘੁਮਾਇਆ। ੯੯੦

ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਰਖਦੀ, ਹੋਰ ਇਕ ਸੀ ਚਾਉਂਦੀ
ਪੜ੍ਹਦੀ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਏ :–

੧੧. ਪਤ੍ਰ ਸੰਸਾਰ ਕਿਵੇਂ ਬਨ ਗਿਆ ?

'ਅਸਤੀ, ਭਾਂਤੀ, ਪ੍ਰੇਯ' ਉਸ ਸੁ ਰੱਬ ਦੇ
'ਸ੍ਵ-ਲਛਣ' ਹਨ ਠੀਕ ਸਜਾਣੇ ਆਖਦੇ।

ਪ੍ਰੇਯ ਅਰਥ ਹੈ:—ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੰਦ ਹੈ।
ਤਾਂਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹੈ;
ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਖੇ ਇਹ ਨੇਮ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸਦਾ :–
'ਕੋਈ ਕਰੈ ਪਰੇਮ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ,
'ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਆਪ ਹੈ';
'ਪਜਾਰੇ' 'ਪ੍ਰੇਮੀ' ਦੋਇ ਚਹਿਯੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ। ੧੦੦੦

ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਅਪਣੇ ਰੂਪ ਦਾ
ਰਚੀ ਜਾਇ ਤਦ ਆਪ ਰਚਨਾਂ ਸੋਹਿਣੀ,
ਕਰਦਾ ਆਪ ਪਿਆਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਓ,
ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਕਰਦੀ ਫੇਰ ਹੈ।
'ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ' 'ਪਜਾਰਜਾਂ' ਬਾਝ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇ ?
ਇਸ ਕਾਰਣ ਏ ਜੱਗ ਰਚਿਆ ਜਾਂਵਦਾ।
ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰਚਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਾ,
ਪਰ 'ਪ੍ਰਿਯ' ਰੂਪ ਜੁ ਓਸ ਉਦ੍ਹਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਏ ;–
ਜੀਵ ਜਗਤੇ ਸੰਸਾਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰਚੇ:
ਰਚਕੇ ਉਹ ਨਿਰਲੇਪ, ਪਰਰੰਗ ਮਾਣਦਾ; ੧੦
ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਵਦਾ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਹੈ ਵਾਕ ਬੀ ਫੁਰਮਾਇਆ :–

ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ।
[ਜਾਪ ਪਾ: ੧੮

੧੨. ਪਤ੍ਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਜਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਾਰ ਹੈ:
ਪ੍ਰੇਮ ਜਗਤ ਦੀ ਓਟ, ਆਸ੍ਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ.
ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ਕਤਿ ਹੀ ਨਿੱਤ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋਰਦੀ।
ਪੂਰਨ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ' ਆਪ ਅਕਾਲ ਹੈ,–
ਅਸਤੀ ਭਾਂਤੀ ਪ੍ਰੇਯ ਓਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ,
ਉਸਦਾ ਪਏ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਦਾ।
ਸੂਖਮ ਤੇ ਅਸਥੂਲ ਜੈਸੇ ਥਾਉਂ ਤੇ
ਪੈਂਦਾ ਏਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਰੰਗ ਓ। ੧੦੨੦

ਰੰਗ ਰੰਗ ਦਾ ਰੰਗ ਚਮਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।
ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਸਥੂਲ ਸੂਖਮ ਅੱਤਿ ਹੋ
ਹੋਵੇ ਬਹੁਤ ਸਥੂਲ ਕਈਕੁ ਭਾਂਤਿ ਦਾ
ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਜਗਤ ਅਧਾਰ ਹੋ।

੧

ਪਹਿਲਾ 'ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ' ਹੈਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਸਾਰਾ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜਿਸਨੇ ਸਾਜਿਆ,
ਪਾਲ, ਸੰਭਾਲੇ ਨਿੱਤ ਫਿਰ ਹੈ ਲੈ ਕਰੇ।
ਸਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੂਰਾਂ ਓ ਕਰੇ,
ਫਿਰ ਹੈ ਸਦਾ ਨ੍ਰਿਲੇਪ, ਖੇਡ ਅਨੋਖੜੀ:
ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਪੂਰਨ' ਨੰਦ ਹੈ। ੧੦੩੦

੨

ਪ੍ਰੇਮ ਜੁ 'ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ', ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ
ਪਜਾਰੇ ਰਚੇ ਅਨੂਪ, ਉੱਚੇ, ਸੋਹਿਣੇ;
ਓਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਜਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ ਆਪਣੇ,
ਪ੍ਰਭੁ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗ ਕਰਦਾ ਪਜਾਰ ਹੈ।
ਹਉਮੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨ ਦਾਗ਼ ਦੇਂਦੀ ਆਪਣਾ
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ,
ਰਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਇ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਦੇ;
ਵਿੱਥ ਨ ਰੱਖੇ ਕੋਇ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ:
ਇਹ 'ਅੱਧਜਾਤਮ ਪ੍ਰੇਮ' 'ਪ੍ਰੇਮ ਰੁਹਾਨਵੀ'।
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਵਿਚ ਵਾਸ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਨੰ। ੧੦੪੦

ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਬੀ ਲਿਸ਼ਕਦਾ,
ਕਰਦਾ ਕਾਰਜ ਤਿੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ :—
ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ਼ ਰੱਖਦਾ,
ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦ ਰੱਖੇ ਅੰਦਰੋਂ,
ਤੀਜੇ ਸਿਸ਼ਟੀ-ਪਜਾਰ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰੇ
ਪਾ ਕੇ ਅਤਿ ਉਪਕਾਰ ਸਦਾ ਕਰਾਂਵਦਾ,-
ਰਖਦਾ ਫਿਰ ਨਿਰਲੇਪ ਮਾਯਾ ਮੇਲ ਤੋਂ ।
ਬਣਕੇ 'ਦਯਾ-ਸਰੂਪ' ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੈਠਦਾ,
ਇਥੋਂ ਨਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਏ ਹੈ ਦੇਂਵਦਾ
ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲਿਆਂ ਜੋਗ ਤਾਰੇ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ । ੧੦੫੦

੩

ਏਸ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪਾਇ ਜੋ ਉਚ ਹੋ ਗਏ
—ਪਾਰ ਗਿਰਾਮੀ ਲੋਕ— ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀ
ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਇੱਸੇ ਭਾਂਤਿ ਦਾ ।
ਇਸਨੂੰ 'ਗੁਰਮੁਖ-ਪ੍ਰੇਮ' ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਬਣੇ :
ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਜੋਗ ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ।
ਜਗਿਆਸੂ ਦਿਲ ਧਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਆਪਣੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜੋ ਆਣ ਏ ਹਨ ਦੇਂਵਦੇ
ਆਤਮ ਬਲ ਤੇ ਹੋਰ ਆਤਮ ਸਿੱਖਿਆ ।
ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਂਵਦੇ ।
ਇਸਤੋਂ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰੇਮ 'ਧਯਾਤਮ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ੬੦
ਉਸਤੋਂ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ ਹੈ,
ਉੱਪਰ ਜਿਸਦਾ ਹਾਲ ਹੈਵੇ ਲਿੱਖਿਆ ।

੪

ਫਿਰ ਜਗਿਆਸੂ ਵਿੱਚ ਸਰਧਾ ਜੋ ਬਸੇ
ਉਹ ਬੀ ਹੈਵੇ ਪ੍ਰੇਮ 'ਸ਼ਰਧਾ' ਨਾਮ ਹੈ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਇਹ 'ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪ' ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂਆਂ
ਲੈਂਦਾ ਜਦੋਂ ਨਿਵਾਸ, ਭਗਤਿ ਕਰਾਂਵਦਾ ।
ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੈਨ ਓ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਫੇਰ ਓ,
ਕਰਦੇ ਹਨ ਓ ਪ੍ਰੇਮ ਫਿਰ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ।
ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਏਹ ਕਰਾਂਵਦਾ ; ੧੦੭੦
ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਇਹੋ ਕਰਾਂਵਦਾ,
ਦੇਂਦਾ ਇਹੋ ਮਿਲਾਇ ਗੁਰ-ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ,
ਜਿਸਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਮ ਟੁਟਾਂਵਦੇ :
ਧਾਰ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਂਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ।
ਮੇਲੇ ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਲ 'ਨਾਮ-ਪਰੇਮ' ਏ ।
'ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰੇਮ' 'ਗੁਰਮੁਖ-ਪ੍ਰੇਮ' ਤੋਂ
ਹੁੰਦਾ ਕੁੱਝ ਸਥੂਲ, ਪਰ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ
ਸੂਖਮ ਵਧਦਾ ਨਿੱਤ, ਪ੍ਰਭੂ ਤਕ ਪੌਂਹੁਚਦਾ ।

੫

ਇਕ ਸੁਣ ਹੋਰ ਪਰੇਮ 'ਆਤਮ-ਪ੍ਰੇਮ' ਹੈ,
ਅਪਣੇ ਆਪੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏ । ੧੦੮੦
ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਰੂਪ ਏਸ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ।
ਆਤਮ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਅਪਣੀ ਚਾਹੁਣੀ,
ਉਚ ਆਚਰਨ, ਵੀਚਾਰ ਅਪਣੇ ਰੱਖਣੇ,
ਆਪਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਮੈਲੋਂ ਰੱਖਣਾਂ,
ਪ੍ਰਭੁ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਰੰਗਣਾਂ,
ਇਹ ਹੈ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ ।

੬

'ਦਾਨ-ਪ੍ਰੇਮ' ਇਕ ਹੋਰ ਰੂਪ ਪਰੇਮ ਦਾ,
ਇਸਦਾ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸ ਦਾਤਯਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ।
ਨਾਮ ਦਾਨ ਤੇ ਗਯਾਨ ਦੇਣਾ ਦਾਨ ਜੋ
'ਗੁਰਮੁਖ ਦਾਤੇ' ਜਾਣ— ਦਾ ਏ ਕੰਮ ਹੈ । ੧੦੯੦
ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇਵਣੀ,
ਸ਼ੁਭ ਮਤ ਦੇਣੀ ਦਾਨ, ਮਾਯਾ ਦਾਨ ਜੋ
ਮ ਯਾ-ਦਾਨੀ ਲੋਕ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਵਦੇ ।
ਦਾਤਾ ਹੋ ਜਿਸ ਜੋਗ ਉੱਸ ਭਾਂਤਿ ਦਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਓ ਦਾਨ ਦਾਨੀ ਹੋਇਕੇ ।
ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੁੰਦਾ ਦਾਨ ਹੈ
ਉੱਨਾਂ ਸੂਖਮ ਏਹ ਜਾਣੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
ਆਤਮ ਸਾਧਨ ਵਿੱਚ ਕਰੇ ਸਹਾਯਤਾ ।

੭

'ਦਾਨ-ਪ੍ਰੇਮ' ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਇਕ ਹੋਰਵੇਂ
'ਪਰ-ਸ੍ਵਾਰਥ' ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸਨੂੰ ਆਖੀਏ । ੧੧੦੦
ਬਿਰਤੀ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਨੀ
ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਰੂਪ ਏ ਹੈ ਜਾਣਨਾ ।
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁ ਸੇਵਣੀ
—ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦੀ ਹੱਦ ਦਿਲੋਂ ਵਿਸਾਰ ਕੇ—
ਦੂਜਾ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਏ ਹੈ ਜਾਣਨਾ ।
ਦੇਸ਼, ਕੌਮ, ਕੁਲ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਿਰਾਦਰੀ
ਕਰਨਾ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਤੀਜਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
'ਜਾਣ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਹਰ ਮਾਨੁੱਖ ਨੂੰ
'ਅਪਣੇ ਜਾਣ ਬਿਰਾਉ ਸੁਖ ਜੋ ਦੇਵਣਾ'
ਆਸਤਕ ਮਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਂਵਦਾ, ੧੦
ਰੁਖ ਪ੍ਰਭੁ ਸੱਚੇ ਵੱਲ ਝੁਕਿਆ ਹੈ ਰਹੇ ,
ਪਰ ਖ਼ਲਕਤ ਸੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਬੁਲਾਇਕੇ
ਕਰਨੇ ਦੀ ਜੋ ਕਾਰ ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਤ ਨੂੰ
ਮਨ ਥਕ ਮੋੜਾ ਖਾਇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੋਂ ।

੮

ਮੋਹ-ਮਮਤਾ ਇਕ ਰੂਪ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਹੈ ।
ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਦਾ
ਰਖਦਾ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ, ਕਾਰਜ ਤੋਰਦਾ
ਮਾਵਾਂ ਪਾਲਨ ਬਾਲ ਇਸਦੀ ਬੱਧੀਆਂ,
ਭੈਣ ਲਡਾਵੇ ਵੀਰ ਮੋਹੀ ਏਸ ਦੀ ।
ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦਾ ਪਜਾਰ, ਸਖੀ ਸਹੇਲੀਆਂ, ੧੧੨੦
ਨਾਰ ਭਤਾਰ ਪਿਆਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਏ ।
ਆਸ਼ਕ ਤੇ ਮਾਸ਼ੂਕ ਵਾਲਾ ਪਜਾਰ ਏ ।

੯

ਇਸਤੋਂ ਉਤਰੇ ਹੇਠ 'ਸੁਆਰਥ-ਮੋਹ' ਦੀ
ਫਿਰ ਆਵੇਗੀ ਥਾਉਂ ਬਹੁਤ ਸਥੂਲਵੀਂ ।
ਕਰਨਾ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਸੁਆਰਥ ਰੱਖਕੇ
ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੋਹ ਹਉਮੈ ਨਾਲ ਹੀ,
ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨ ਮੋਹ ਹੁੰਦਾ ਏਹ ਹੈ ।
ਮਤਲਬ ਕਰਨੇ ਸਿੱਧ ਦਾ ਏ ਹੀਲੜਾ,
ਪੁੱਠਾ ਪਾਸਾ ਥੇਹ ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਹੋ ਵਿਪਰੀਤ ਸਰੂਪ ਭੁੱਲਜੇ ਆਪ ਤੋਂ । ੧੧੩੦
ਫਿਰ ਕਰ ਬਹੀਏ ਕੰਮ ਉਲਟੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ
ਦੂਏ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਇ ਸੁਆਰਥ ਸਾਧੀਏ ।

੧੦

ਇਸ ਮੋਹ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਬਦਲੀ ਡੌਲ ਹੈ,
ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਆਧੀਨ ਜੋ ਕਰ ਸੱਟਦਾ ।
ਬਦਲ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਿਆ ਮੋਹ ਸੀ,
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਵਲ ਪਜਾਰ ਵਧਦਾ ਸੀ ਗਿਆ ।
ਵਧਦਾ ਮੋਹ ਇਸ ਡੌਲ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਹੈ,
ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਬੀ ਰੱਖਦਾ ।
'ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ-ਪਿਆਰ' ਨਸ਼ੇ ਸ਼ਰਾਬ ਜਯੋਂ
'ਅਪਣੇ ਆਪਿਓਂ ਭੁੱਲ' ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਂਵਦਾ ।

੧੧

ਪਸ਼ੂ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਇਹ ਯਾਰ੍ਹਵਾਂ, ੪੦
ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ ਜੋ ।
ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਭਾਂਤਿ ਅਪਣੀ ਜਾਤ ਦੇ
ਪਸ਼ੁ ਪੰਖੀ ਸਭ ਜੰਤ ਕਰਦੇ ਮੋਹ ਏ ।
ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਹਨ ਮੋਰ ਪਰ ਨਹਿੰ ਜਾਣਦੇ:
ਹਨ ਬੱਧੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੱਭੇ ਜੀਵ ਓ ।
ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੋਹ ਠੁੱਲ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹ ਹੀ ।
ਫਿਰ ਜੋ ਜਾਯਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਓ,
ਸਮਾ ਪਾਇ ਭੁਲ ਜਾਇ ਰਹੇ ਨ ਯਾਦ ਹੀ ।
ਅੰਸ਼ ਬੁੱਧ ਦੀ ਥੌੜ੍ਹ ਇਸ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹੈ । ੫੦
ਇੱਕੁਰ ਜਾਣੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਜੋ
ਬੁਧ-ਮਨਾਂ ਤੇ ਆਇ ਮੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

੧੨

'ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਬਨਸਪਤਿ ਪ੍ਰੇਮ !' ਹੋਵੇ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ।
ਇਕ ਦੂਏ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੂਟੇ ਬ੍ਰਿਛ ਜੋ
ਖੜੇ ਪਲ ਰਹੇ ਹੈਨ ਝੂੰਮ ਝੁਮਾਂਵਦੇ,
ਪਰ ਇਕ ਦੂਏ ਨਾਲ ਹਿਤ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ
ਅਸਰ ਜੁ ਬੇ-ਮਾਲੂਮ ਹੈ ਉਹ ਰੱਖਦੀ ।
ਕਿਸੇ ਬਾਗ਼ ਤੋਂ ਚੱਕ ਬੂਟੇ ਹੋਰਥੇ
ਲੈ ਜਾਵੇ ਜੇ ਕੋਇ ਤਦੋਂ ਸਹਾਰਦੇ
ਵਿੱਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਕੁੱਝਕ ਕਾਲਏ, ੧੧੬੦
ਬਾਦ੍ਹੇ ਵੇਲੇ ਓਹ ਕੁਝ ਕੁਮਲ ਵਦੇ ।
ਉੱਪਰ ਵਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਖਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਸਦਾ ।
ਚਾਨਣ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਪਜਾਰ ਏ,
ਪਾਣੀ ਤਾਈਂ ਖਿੱਚ ਹਨ ਏ ਲੇਂਵਦੇ ।
ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ
ਵਿੱਚ ਬਨਸਪਤਿ ਵਜਾਪ ਰਹਿਆ ਦਿੱਸਦਾ ।
ਬਹੁਤ ਥੂਲ ਹੈ ਏਹ ਏਥੇ ਹੋ ਗਿਆ ।

੧੩

ਫਿਰ 'ਜੜ੍ਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਪ੍ਰੇਮ' ਹੋਵੇ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ।
ਇੱਕ ਦੂਏ ਵਲ ਖਿੱਚ ਤਤ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ੧੧੭੦
ਕਈ ਇਕ ਹਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨਗੇ ਰੱਖਦੇ ।
ਆਕਰਖਣ ਹੈ ਰੂਪ ਇਸ ਦਾ ਏਸ ਥਾਂ ।
ਸਾਰਾ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਆਸ੍ਰੇ ਖਿੱਚ ਦੇ
ਖਿੱਚਜਾ ਰਹੇ ਹਮੇਸ਼ ਏਸੇ ਖਿੱਚ ਦਾ ।
ਜੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਪਰਧਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ।
ਚੁੰਬਕ ਪੱਥਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੈ,
ਤੱਤਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਇਕ ਡੌਲ ਹੈ
ਖਿੱਚ ਰਹੀ ਹੈ ਵਜਾਪ ਸਾਰੇ ਦਖ ਲੌਂ ।
ਅਣੂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਵਿੱਚ ਵਜਾਪੀ ਖਿੱਚ ਹੈ । ੧੧੮੦
ਸ਼ਕਤੀ ਕਈ ਇਕ ਧਾਰ 'ਨੌਖੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ
—ਬਿਜਲੀ ਮਿਕਨਾਤੀਸ— ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ।
ਆਰਯ ਭੱਟ ਸੁਜਾਨ ਕਾਂਸ਼ੀ ਨਾਥ ਨੇ
ਕਿਹਾ 'ਨਿਰਾਸ੍ਰੇ ਏਹ ਧਰਤੀ ਹੈ ਤੁਰੇ' ।
ਜਦੋਂ ਸਥੂਲੀ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਸਰਾ,
ਇੱਕੋ ਖਿੱਚ ਸੁ ਆਪ ਆਸ੍ਰਾ ਹੈ ਬਣੀ ।
ਸੂਰਜ ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਖਿੱਚੇ ਘੁੰਮਦੇ ।
ਤਾਂਤੇ ਸਗਲ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਏਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ
ਸੂਖਮ ਤੇ ਅਸਥੂਲ ਕਈਕੁ ਰੂਪ ਲੈ
ਬੱਧਾ ਹੈ ਮਿਰਯਾਦ ਅੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ । ੧੧੯੦
ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਕਰ ਸੋਚ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਏ
ਭੁਰੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨਿਕ ਸਰੂਪ ਲੈ ।
ਪ੍ਰਭੁ ਜੋ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ' ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ
ਕਾਰਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਪ ਬਣਿਆ ਸੋਹਿਣਾ ।
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
ਆਸ਼੍ਰਿਤ ਤੁਰਦੀ ਜਾਇ ਬੱਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ।
ਜੜ੍ਹ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ,
ਕਾਰਣ ਹੀ ਏ ਫੇਰ ਹੈ ਬਨਰਾਇ ਦਾ,
ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਸਭ ਹੋਰ ਆਸ਼੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ;
ਮਾਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਏਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ੧੨੦੦
ਲੈਕੇ ਕਈ ਸਰੂਪ ਦਿੱਸੇ ਵਜਾਪਿਆ ।
ਸਾਰੀ ਹੀ ਮਰਿਯਾਦ ਤੁਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ।
ਸੰਤ ਭਗਤ ਅਵਤਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਿਣੇ
ਇੱਸੇ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਵਦੇ ।
ਹੇਠੋਂ ਸ਼ਿਖਰੇ ਤੀਕ ਕੌਤਕ-ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
ਖੇਡ ਅਨੂਠੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿਆ ਖੇਡ ਹੈ ।

ਤਾਂਹੀਓ ਹੈਵੇ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ:

ਜਤ ਤਤ੍ਰ ਦਿਸਾਵਿਸਾ ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ ॥
ਪੁਨਾ-ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜਹੀ ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਰਿਸਾਲ ॥

ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਕਈ ਹੋਰ ਪੱਤਰ ਕੰਤ ਦੇ,
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਗੁੰਝਲ ਢੇਰ ਜਾਪੇ ਹੈ ਪਈ,
'ਸਮਝ ਨ ਮੇਰੀ ਸਾਫ ਪਕੜਨ ਸੱਕਦੀ ੧੨੧੦

'ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਭਾਵ ਡੂੰਘੇ ਜਾਪਦੇ ।
'ਹੈਸੀ ਐਸਾ ਕੰਤ ਮੇਰਾ ਬੁੱਧਿ ਦਾ
'ਪੂਰਾ ਕੋਟ, ਜਿ ਆਪ ਹੈਸੀ ਲਿੱਖਦਾ
'ਡਾਢੇ ਡੂੰਘੇ ਭੇਤ,- ਗੁੱਝੇ ਮਾਮਲੇ,
'ਜਿਹੜੇ ਆਗੂ ਰਾਹ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦੇ,
'ਪਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਅਜਾਣ ਸਮਝ ਨ ਸੱਕਦੀ ।
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਉਂ ਦੀਪਕ ਜੋ ਬਲੇ,
'ਉਸ ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਪਾਇ ਫਿਰ ਜੇ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਂ
'ਸ਼ਬਰੇ ਤਾਂ ਆ ਜਾਇ ਸੋਝੀ ਅੰਦ੍ਰਲੀ ।'
ਇੱਕੁਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਜੋੜੇ ਸੱਭ ਓ, ੧੨੨੦

ਬਸਤਾ ਉਵੇਂ ਵਲ੍ਹੇਟ ਬਹੁ ਸਿਰ ਸਾਂਭਿਆ ।
'ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਵਣ ਬਾਦ ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਂ'
ਇਕੁਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਰਾਣੀ ਸੀ ਕਰੇ ।
ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮੀਟ ਹੱਥ ਦੂ ਜੋੜ ਕੇ
ਭਰ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ
ਡਿੱਗੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਨੇ ਉਚਾਰਦੀ:-

ਹਰਿ ਧਾਰਹੁ ਹਰਿ ਧਾਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ਹਮ ਪਾਪੀ ਹਮ ਪਾਪੀ ਨਿਰਗੁਣ ਦੀਨ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ਹਮ ਪਾਪੀ ਨਿਰਗੁਣ ਦੀਨ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਹਰਿ ਦੈਆਲ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ਤੂ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹਮ ਪਾਥਰ ਤਰੇ ਤਰਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਉਧਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਧਾਰਹੁ ਹਰਿ ਧਾਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ ਰਾਮ ॥
[ਵਡਹੰਸ ਮ: ੪

ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਛੂਅ ਨ ਜਾਨਹ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੇਰੇ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ਇਆਨਾ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਦੀਜੈ ਮਤਿ ਊਤਮ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਮੁਗਧੁ ਸਿਆਨਾ ॥
[ਜੈਤਸਰੀ ਮ: ੪

ਬਿਨੇ ਉਚਾਰਨ ਬਾਦ ਤਾਬਜ਼ਾ ਬੈਠਕੇ
ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੁਰ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਰਾਜ ਨੇ
ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਿ ਲੈਕੇ ਆਗਿਆ
ਕੀਤਾ ਟਹਿਲਾ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ । ੧੨੩੦

ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਜੋੜ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ
ਕਰਦੀ ਬਿਨੇ ਉਚਾਰ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਵਾਲੜੀ:—
'ਧੰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਧੰਨ ਮੈਂ ਅਤਿ ਨੀਚ ਦੀ
'ਬਿਨਤੀ ਸੁਣਕੇ ਆਪ ਆਕੇ ਬਾਹੁੜੇ ।

'ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਨੀਚ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲੜੀ,
'ਮੂਰਖ, ਅਧਮ, ਅਜਾਣ ਅਦਬੋਂ ਘੁੱਥੜੀ,
'ਸ਼ਰਧਾ ਹੀਣੀ, ਮੂੜ੍ਹ, ਸਿਦਕੋਂ ਸੱਖਣੀ,
'ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਨਿਆਣ, ਚੰਚਲ ਬਾਲੜੀ,
'ਜਪ ਤਪ ਦਯਾ ਵਿਹੂਣ, ਰਹਿਤ ਜੁ ਸੰਜਮੋਂ,
'ਪੁੰਨ ਧਰਮ ਨਾ ਲੇਸ, ਖਾਲੀਨੇਕੀਓਂ, ੧੨੪੦
'ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਇ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ;
'ਮੈਂ ਐਸੀ ਤੇ ਆਪ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋ
'ਬਖਸ਼ਯਾ ਗੁਰ ਦੀਦਾਰ ਤੱਕੇ ਪਾਪ ਨਾ ।
'ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ
'ਮੂਰਖ ਤੇ ਮੈਂ ਨੀਚ ਬਖਸ਼ ਬਣਾ ਲਈ
'ਪਾਤਰ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ।
'ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਕੁਚੀਲ, ਲਾਇਕ ਏਸ ਦੇ
'ਬਲਦੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਸੱਟੀਏ;
'ਪਰ ਰਹਿਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੇ ਆਪ ਨੇ
'ਓਸ ਅੱਗ ਵਿਚਕਾਰ ਮੇਰੀ ਥਾਉਂ ਤੇ ੧੨੫੦

'ਮੇਰੇ ਦਿੱਤੇ ਸਾੜ ਕਰਮ 'ਨ ਖੋਟੜੇ ।
'ਪਾਵਨਤਾ ਦਾ ਭੋਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਪ ਨੇ
'ਕੀਤੀ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਪਾਵਨ ਪਜਾਰਿਆ !
'ਦਿੱਤਾ ਫੇਰ ਦਿਖਾਇ ਦਰਸ਼ਨ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰ ਨਾਲ —ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ—
'ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਪਾਈ ਸਿੱਖਿਆ ।
'ਧੰਨ ਜੀ ਧੰਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਜੀ,
'ਕਰਨਾ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਬਿਰਦ ਇ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ।
'ਕਰੂ ਆਗਯਾ ਕਿਰਪਾਲ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਦਾ
'ਹਿਤ ਚਿਤ ਨਾਲ ਪਰੇਮ 'ਸੁਆਮੇਂ ਕਰਾਂ । ੧੨੬੦

'ਬਖਸ਼ ਆਗਿਆ ਏਹ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਏ
'ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਪੁਨੀਤ ਬਖਸ਼ੀ ਆਪਦੀ ।
'ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਹੋ ਜਾਣ ਹੱਥ—ਕਮਾਵਦੇ
'ਸੇਵਾ-ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇਰੇ ਜੋਗ ਦੇ ।
'ਮੈਂ ਇਸ ਜੋਗੀ ਨਾਂਹ ਮੂਲੋਂ ਸੀ ਕਦੇ,
'ਇਹ ਤੇਰੀ ਸਭ ਮੇਹ੍ਰ ਤੇਰੀ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
'ਖ਼ਤੇ ਕਮਾਵਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਨ ਚੂੱਕਦੇ,
'ਬਖਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਆਪ ਅਭੁੱਲ ਹੋ ।
'ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਲਖ ਵਾਰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਾਰ ਹੀ
'ਤੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਉਚਾਰ ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਰਹਾਂ ੧੨੭੦

'ਲੂੰ ਲੂੰ ਸ਼ੁਕਰ ਤ੍ਰਿਬੁੱਡ ਤੇਰੇ ਹੀ ਰਹੇ:
'ਬਖਸ਼ੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਹਮੇਸ਼ ਸ਼ੁਕਰ ਪਿਆਰਿਆ ।'
ਇਹ ਕਰ ਬਿਨੇ ਉਚਾਰ ਮੁਖ ਤੋਂ ਗਾਂਵਦੀ
ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਨਾਲ ਰਹਾਇ ਦੇ:—

ਅਸੀ ਖਤੇ ਬਹੁਤੁ ਕਮਾਵਦੇ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਕੈ ਬਖਸਿ ਲੈਹੁ ਹਉ ਪਾਪੀ ਵਡ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ॥ [ਸਾ: ਵਾ: ਵ: ਮ: ੩-੨੯

ਫਿਰ ਕਰਕੇ ਸਭ ਸੇਵ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਦੀ,

ਪੌਂਚਾਏ ਹਿਤ ਨਾਲ ਸੁਹਣੀ ਪਾਲਕੀ।
ਕੁਣਕਾ ਛਕ ਕੇ ਆਪ ਛਾਂਦਾ ਆਪਣਾ,
ਬੂਹੇ ਦਿੱਤੇ ਖੋਲ੍ਹ, ਸੱਦੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਦਿੱਤੀ ਆਗਿਆ ਏਹ ਇਸ ਪਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ
ਵੰਡੋ ਸਾਰੇ ਮੇਲ੍ਹ, ਕੁੱਝਨ ਦੱਸਣਾ।੧੨੮੦

ਇੱਕੁਰ ਹੁਏ ਬਿਤੀਤ ਕੁਛ ਦਿਨ ਰਾਜ ਦੇ
ਰੰਗ ਰਤੜੀ ਖਿਚ ਵਿੱਚ ਆਹਰੇ ਆਪਣੇ।

—o—

੨੨, ਟੋਟ

ਬਦਲ ਲਏ ਦਿਨ ਤੌਰ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ,
ਸੂਰਜ ਪੱਛੋਂ ਜਾਇ ਹੇਠ ਪਲੰਸਦਾ
ਛਿਪਿਆ, ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਤਿੱਤਰ ਖੰਭਵੇਂ
ਖਿਲਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕੇਸ ਬੱਦਲ ਸੇ ਗਏ,
ਵਿਚ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਲੀਕ ਵਾਂਙੂ ਹੋਰ ਸੇ
ਤੀਉੜੀ ਮੱਥੇ ਵਾਂਙ ਪਏ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ।
ਰਾਣੀ ਦੇਖ ਅਕਾਸ਼ ਦੋ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ
ਤੌਰ ਬਤੌਰੀ ਹੋਇ ਮੱਥਾ ਵੱਟਦੀ,
ਬੁੱਲ੍ਹ ਟੁਕ, ਪਲਕਾਂ ਖਿੱਚ ਆਕੜ ਭੰਨਦੀ,
ਮਾਨੋਂ ਲੱਗੀ ਟੋਟੋ ਅਮਲਾਂ ਵਾਲੜੀ, ੧੦

ਟੁੱਟੀ ਸੀ ਹੁਣ ਆਇ ਮਸਤੀ ਚਿੱਤ ਦੀ।
ਆਂਦਾ ਗਜਾਨੀ ਅੱਜ ਸੀ ਇਕ ਮਾਊਂ ਨੇ,
ਖੱਟਾ ਟੀਟ ਗਜਾਨ ਓਸ ਸੁਣਾਇਆ।
ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਇ ਉਦ ਸ ਰਾਣੀ ਆ ਗਈ
ਪਿਛਲੇ ਰਸਤੇ ਬਾਰ੍ਹ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜੀ,
ਗਈ ਬਾਗ਼ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਧਾਰ, ਉਦਾਸ ਹੋ,
ਕੱਲੀ ਬਹਿ ਗਈ ਜਾਇ, ਵਾਪ੍ਰੀ ਟੋਟ ਹੈ।
ਲੰਮੇ ਲੈ ਹੁਣ ਸਾਹ, ਰਾਣੀ ਕੱਢਦੀ
ਹਾਵੇ ਨਾਲ ਹਵਾੜ ਦਿਲ ਦੇ ਆਪਣੇ:—
'ਆ! ਵਾ! ਹਾ! ਹਾ! ਹਾਇ! ਮੌਤ ਅਮੋਤੀਏ! ੨੦

'ਤੈਨੂੰ ਲਿਆ ਵਿਆਹ 'ਸਮੇਂ' ਸੁਚੇਤ ਨੇ,
'ਉਹ ਸੀ ਬਲੀ ਮਹਾਨ ਸਭ ਦੇ ਉੱਪਰੇ,
'ਤੂੰ ਬੀ ਰਲਕੇ ਨਾਲ ਡਾਢੀ ਹੋ ਗਈ।
'ਸਮੇਂ ਮੌਤ ਦਾ ਜੋੜ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਕਿਹਾ,—
'ਜੁੜਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ ਬਣਿਆ 'ਕਾਲ' ਹੈ:
'ਵਹੁਟੀ ਗਭਰੂ ਦੋਇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਹੋ।
'ਕਾਲ ਕਹੋ ਤਾਂ 'ਮੌਤ' ਸਮਝੀ ਜਾਇ ਹੈ,
'ਕਾਲ ਕਹੋ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਮਝਜੇ ਹੈ 'ਸਮਾਂ'।
'ਇਸ ਧੋਖੇ ਨੇ ਹਾਇ! ਮਾਰਜਾ ਜੱਗ ਨੂੰ!
'ਸਮਾਂ ਅਹੇ ਚਿਰ ਜੀਵ, ਇਹੋ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ੩੦

'ਹਰ ਇਕ ਵਸਤੂ ਜੋਗ 'ਮੁੱਦਤ' ਦੇਂਵਦਾ।
'ਪਰ ਇਹ ਔਤ੍ਰੀ ਮੌਤ ਜੰਮੀ ਨਾ ਕਦੇ
'ਜੀਵੇ ਮੂਲੋਂ ਨਾਂਹ ਜਿੰਦੋਂ ਸਖਣੀ,—
—'ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੇ ਮੌਤ ਕੇਵਲ ਜੀਂਵਦੀ—
'ਆਪ ਮੌਤ ਹੈ ਮੌਤ, ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਪਵੇ
'ਜੀਵਨ ਕਰਦੀ ਨਾਸ਼ ਦੇਂਦੀ ਰੈਣ ਨਾ,
'ਕਰਦੀ ਸਦਾ ਵਿਨਾਹ ਉਲਟਾ ਕੰਤ ਤੋਂ।
'ਪਤੀ ਨਾਰਿ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਰਤ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ
'ਫ਼ਰਕ ਪਿਆ ਹੈ ਏਹ, ਵਜਾਹੇ ਕਾਸਨੂੰ!
'ਅਤਿ ਕੁਟਲਾ ਏ ਨਾਰ ਪਤੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ੪੦

'ਲੀਤਾ ਇਸ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਸੈਲ ਅਭਿੱਜਵੀਂ;
'ਉਲਟਾ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਲਾਕੇ ਆਪ ਨੂੰ
'ਕਰਦੀ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਪਤੀ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ।
'ਮਾਨੋਂ ਸੀ ਦਰਿਯਾਉ ਵਗਦਾ ਕਾਲ ਏ
'ਉਸ ਵਿਚ ਮਹੁਰਾ ਮੌਤ ਆਕੇ ਹੈ ਰਲੀ,
'ਮਹੁਰਾਂ ਤੇ ਦਰਿਯਾਉ ਰਲਕੇ ਹੈਂ ਮਿਲੇ।
'ਜੋ ਕੁਝ ਦੇਇ ਬਨਾਇ ਰਚੇ ਉਗਾ ਧਰੇ
'ਸਮਾਂ ਸੁਚੇਤ ਪ੍ਰਬੀਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਏ
'ਦਾਉ ਪਾਇਕੇ ਮਾਰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਂਵਦੀ।
'ਸਾਜਣ ਸੰਦੀ ਕਾਰ ਸਮਾਂ ਕਮਾਂਵਦਾ; ੫੦

'ਜੀਵਨ ਮੌਲਣ ਜੋਗ ਮੁੱਦਤ ਦੇਂਵਦਾ
'ਦਾਵੇਂਣ ਵਾਲੇ ਆਰ੍ਹ ਲੱਗੀ ਮੌਤ ਹੈ।
'ਇਸਦਾ ਅਪਣਾ ਰੂਪ ਕੋਝਾ ਬੌਰ੍ਹ ਹੈ,
'ਸੁੰਦਰ ਵੇਖੇ ਚੀਜ਼ ਸਕਦੀ ਝੱਲ ਨਾ;—
' 'ਮੈਥੋਂ ਸੁਹਣਾ ਕੋਇ ਰਹੇ ਨ ਜੀਂਵਦਾ,
'' 'ਮਤਾਂ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿ ਖੋਹੇ ਮੁੱਝ ਤੋਂ।'
'ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਤ ਲੱਗੀ ਏਸਨੂੰ
'ਹੈ ਸੁਹਣਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਹਨਾਂ ਮੇਟਦੀ।
'ਕੋਝੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਮਾਂ ਬਣਾਂਵਦਾ,
'ਤਦੋਂ ਮੌਤ ਏ ਸੋਚ: ਮੇਰੇ ਜੇਹਿਆ ੬੦

' 'ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਹੋਇ', ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਟਦੀ।
'ਘੜਨ, ਭੰਨਣ ਦੀ ਖੇਡ ਐਦਾਂ ਹੋ ਰਹੀ।
'ਅਤਿ ਤ੍ਰਿੱਖੀ ਹੈ ਚਾਲ ਸਮੇਂ ਸੁ ਏਸ ਦੀ,
'ਉਡਦਾ ਵਾਂਙੂ ਪੌਣ ਹੈ ਏ ਧਾਂਵਦਾ;
'ਇਸ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚਕਾਰ ਮਨੋਂ ਏਸ ਨੂੰ
'ਦਿਸਦਾ ਕਈ ਇਕਵਾਰ ਹੈ ਨਾ ਕੁੱਝ ਬੀ।
'ਮੌਤ ਜਾਣਦੀ ਭੇਤ ਹੈ ਇਸ ਗਲ ਦਾ,
'ਵਾਗਾਂ ਦੀ ਏ ਮੋੜ ਹੈਵੇ ਫੇਰਦੀ
'ਅਪਣੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਵੱਲ— ਘੜਿਆ ਭੰਨਦੀ:
'ਜੀਵਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਤ ਮੇਰ੍ਹ ਨ ਆ ਦਿਲੇ। ੭੦

'ਫਿਰ ਮਾਰੀ ਇਹ ਨਾਹਿੰ ਮਰਦੀ ਮੌਤ ਹੈ,
'ਦੁਨੀਆਂ ਮਾਰੇ ਏਹ ਆਪ ਅਮੋਤ ਹੈ।
'ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਮੌਤ ਸਾਜੀ ਹੈ ਗਈ
'ਜਿਹੜੀ ਇਸਦਾ ਆਇ ਨੱਪੇ ਗਾਟੜਾ।
'ਪਤੀ ਨਾਮ ਦਾ ਫੇਬ ਖੇਡੇ ਮੌਤ ਏ,
'ਕਾਲ ਰਖਾਕੇ ਨਾਮ ਲੋਕਾਂ ਮਾਰਦੀ।
'ਅਜ ਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੀ ਜੰਮਿਆਂ
'ਕਸਰ ਸੁਣੱਪਣ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਸੀ ਰਹੀ।

'ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਨੇ ਆਇ   ਦੇਹੀ ਮੋਹਿਣੀ
'ਐਸੀ ਰਚੀ ਬਨਾਇ   ਫਬਨਾਂ ਵਾਲੜੀ   ੮੦
'ਪਹਿਲੇ ਹੁਈ ਨ ਸੀਗ   ਐਸੀ ਬੀ ਕਦੇ।
'ਇਸ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਲਾਲ   ਮੇਰੇ ਪਾ ਲਿਆ
'ਡੇਰਾ ਅਪਨਾ ਆਣ,   ਬਨ ਬਨ ਏ ਪਵੇ।
'ਤੱਕ ਇਸ ਮੌਤ ਕਰਾਲ   ਭੁੱਲੀ ਡੰਗ ਨੂੰ—
'ਭੁੱਲੀ ਅਪਣੀ ਬਾਣ   ਤਾਤਾਂ ਵਾਲੜੀ,
'ਦੇਖ ਦਰਸ ਹੈਰਾਨ   ਹਕਿਬਕਿ ਹੋ ਗਈ,
'ਅੱਪ੍ਰੇਮਣ ਏ ਆਪ   ਪਰ ਦਿਲ ਏਸ ਦੇ
'ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਜਿਆ ਆਣ   ਨਾਲ ਉਸ ਲਾਲ ਦੇ,
'ਐਸਾ ਵਧਿਆ ਏਹ,-   ਮੋਹੀ ਹੀ ਰਹੇ।
'ਕਈ ਵੇਰ ਇਨ ਸੋਚ   ਸੋਚੀ ਏਹ: 'ਮੈਂ   ੯੦

' 'ਇੱਕ ਵੇਰ ਗਲ ਲਾਇ   ਮਿਲਾਂ ਸੁਜਾਨ ਨੂੰ',
'ਪਰ ਇਹ ਮੌਤ ਅਮੌਤ   ਪਕ ਸੀ ਜਾਣਦੀ,
'ਜਦ ਮੈਂ ਗਲ ਦੇ ਨਾਲ   ਲਾਇਆ ਲਾਲ ਏ,
' 'ਬਰਫ ਗਲੇ ਜਿਉਂ ਸੇਕ   ਤਿਉਂ ਗਲ ਜਾਵਸੀ;
' 'ਐਸਾ ਬੁਰਾ ਸਰੀਰ   ਹੈ ਮੈਂ ਪਾਇਆ
' 'ਜਿਸਨੂੰ ਲੱਗੇ ਏਹ   ਰਹਿੰਦਾ ਓ ਨਹੀਂ।'
'ਅਪਣਾ ਜਾਣ ਸਭਾਵ   ਮਾਰਨ ਵਾਲੜਾ
'ਹਿਯਾ ਨ ਕਰਦੀ ਏਹ   ਜੱਫੀ ਪਾਣ ਦਾ।
'ਕੁੱਛ ਦੁਰੇਡੀ ਵਿੱਥ   ਤੇ ਰਹਿ ਵੇਖਦੀ;
'ਹੁੰਦੀ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ   ਪਿਖ ਪਿਖ ਲਾਲ ਨੂੰ;   ੧੦੦

'ਡਰਦੀ ਨੇੜ ਨ ਆਇ   ਮਤਾਂ ਸੁਜਾਨ ਏ
'ਗੁੰਮ ਨ ਜਾਵੇ ਹੋਇ   ਮੇਰੇ ਛੋਹਿਆਂ।
'ਮਾਨੋਂ ਮੇਰੇ ਲਾਲ   ਭੈੜੀ ਮੌਤ ਦੇ
'ਭੰਨ ਦਿਤੇ ਸਨ ਡੰਗ   ਦੁੱਖਾਂ ਵਾਲੜੇ।
'ਮੋਹੀ ਹੋਈ ਮੌਤ   ਰਤਾ ਨ ਸੋਚਦੀ,—
'ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ   ਹਰਦਮ ਏ ਰਹੇ
'ਬ੍ਰਿਤੀ 'ਯਾਦ' ਦੇ ਨਾਲ   ਪ੍ਰੋਤੀ ਰਖਦਾ,
'ਮੇਰਾ ਇਸਦਾ ਜੋੜ   ਬਣਸੀ ਕੀਕੁਰਾਂ?
'ਮੈਂ ਭੈੜੀ ਤੇ ਨੀਚ;   ਦੁਸ਼ਟ ਡਰਾਉਣੀ,
'ਬਾਲ ਪਤੀ ਦੀ ਨਾਰ,   ਨੀਵੀਂ ਓਸ ਤੋਂ;   ੧੧੦

'ਇਹ ਹੈ ਸਮਿਓਂ ਪਾਰ   —ਅਮਰ ਸੁਹਾਵਣਾ,
'ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਿਰਤਾਜ—   ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ,
'ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਅਨਕਾਲ   ਜਿਦ੍ਹਾ ਸਰੂਪ ਹੈ
'ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ   ਇਸ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ,
'ਇਸਦਾ ਮੇਰਾ ਮੇਲ   ਕੀਕੁਰ ਹੋ ਸਕੂ?
'ਜੇ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਛੋਹ   ਲ ਵਾਂ ਆਪਣੀ
'ਇਹ ਉਡ ਅਪਣੇ ਲੋਕ   ਪਹਿਲੇ ਪੌਂਚ ਜਾ।
'ਏਸ ਮੌਤ ਦੇ ਖੰਭ   ਸੜ ਬਲ ਜਾਂਵਦੇ
'ਉਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਵਿੱਚ   ਮਜਲੋਂ ਹੀ ਉਰੇ।
'ਖੋਟੀ ਇਸਦੀ ਨੀਝ   ਜਦ ਮੈਂ ਦੇਖਦੀ,   ੧੨੦

'ਭਾਵੇਂ ਭਰੀ ਪਿਆਰ   ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਸੀ,
'ਕਾਂਬਾ ਹਿਰਦਾ ਖਾਇ   ਜਾਂਦੀ ਤ੍ਰੈਕੂ ਮੈਂ;
'ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਹੈ ਪਯਾਰ   ਮਾੜਾ ਵੈਰ ਤੋਂ।

'ਹਾ! ਇਸ ਦੁਸ਼ਟਾ ਅੰਤ   ਜਿਗਰਾ ਹਾਰਿਆ,—
'ਪਤੀ ਗਲੇ ਨੂੰ ਲੱਗ   ਪਯਾਸ ਬੁਝਾਣ ਨੂੰ
'ਵਧੀ ਓਸ ਦੀ ਵੱਲ   ਭਯਾਨਕ ਤ੍ਰੈਕੁਵੀਂ;
'ਉਹ ਸੇ ਸੁੱਛ ਪਵਿੱਤ੍ਰ   ਪਾਵਨ ਪੂਰੜੇ,
'ਇਸ ਚੂੜ੍ਹੀ ਦੇ ਨਾਲ   ਛੂਹਣਾ ਆਪਣਾ
'ਜਾਣਨ ਮਾੜਾ ਅੱਤਿ;   ਇਸਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ
'ਸਦਾ ਰਹਾਵਣ ਦੂਰ   ਨਿਕਟ ਨ ਆਂਵਦੇ   ੧੩੦

' 'ਕਾਲ ਰਹਿਤ' ਦੇ ਦਾਸ   ਮਿਲੇ ਅਕਾਲ ਨੂੰ,
'ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਦੂਰ   ਰਹਿੰਦੇ ਮੌਤ ਦੇ;
'ਮੌਤ ਨ ਸੱਕੇ ਵਯਾਪ   ਉਹਨਾਂ ਪਯਾਰਿਆਂ।
'ਜਦ ਇਹ ਆਸਾਂ ਧਾਰ   ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵਧੀ
'ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਦੂਰ   ਰਹਿਕੇ ਓ ਹਟੇ।
'ਵਧਦੀ ਅੱਗੇ ਜਾਇ   ਮਾੜੀ ਮੌਤ ਏ,
'ਉਹ ਹਟਦੇ ਹੀ ਜਾਣ   ਵਧਦੀ ਏ ਗਈ।
'ਇੱਕੁਰ ਉੱਡੇ ਏਹ,   ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ,
'ਮਗਰੇ ਉੱਡੀ ਏਹ,   ਪਰ ਨਾ ਜਾ ਸਕੀ
ਸਾਂਈਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼,   ਜਿੱਥੇ ਕਾਲ ਬੀ   ੧੪੦

'ਸਕਦਾ ਕਦੀ ਨ ਪੌਂਚ   ਰਹੇ ਉਰੇਡੜਾ।
'ਪਹੁੰਚੇ ਓਹ ਉਸ ਦੇਸ਼,   ਦੇਸ਼ ਆਦੇਸ਼ ਜੋ।
'ਹੇ ਤੈਂ ਦੁਸ਼ਟਾ ਮੌਤ।   ਪਾਪ ਕਮਾਇਆ,
'ਸਕੀਓਂ ਨਾ ਉਸ ਪਾਇ   ਗਈਓਂ ਦੇਖਣੋਂ
'ਸੁਹਣੀ ਸੂਰਤ ਓਹ   ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਯਾਰਦੀ:
'ਵੈਰ ਕਮਾਇਓ ਹਾਇ।   ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੀ।
'ਤੇਰੇ ਮਾਰੇ ਮਾਂਹ   ਮੈਂ ਸਨ ਮੂਲ ਨਾ
'ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ   ਤੇਰਾ ਮੌਤ! ਮੈਂ।
'ਮੇਰਾ ਕਿਉਂ ਨੁਕਸਾਨ   ਕੀਤਾ ਭੈੜੀਏ!
'ਲਾਲ ਗਿਆ ਹੈ ਦੂਰ   ਮੈਥੋਂ ਉੱਡਕੇ,   ੧੫੦

'ਸੂਰਜ ਦਾ ਭੀ ਨੂਰ   ਘਟਿਆ ਜਾਪਦਾ,
'ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼   ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਏ।
'ਕਿੱਥੇ ਢੂੰਡਾਂ ਲਾਲ   ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭ ਲਾਂ?
'ਮੈਂ ਬੱਧੀ ਵਿਚ ਕਾਲ,   ਕਾਲੋਂ ਪਾਰ ਓ,
'ਕੀਕੁਰ ਉਸਦੇ ਦੇਸ   ਜਾ ਕੇ ਅੱਪੜਾਂ?
'ਕਿੱਕੁਰ ਆਖਾਂ ਆਉ   ਫਿਰ ਇਸ ਥਾਉਂ ਤੇ
'ਜਿੱਥੇ ਰਹਿਣ ਚੰਡਾਲ   ਵਰਗੇ ਮੌਤ ਦੇ,
'ਪਿਆ ਵਿਛੋੜਾ ਅੱਤਿ   ਮਿਟਦਾ ਜੋ ਨਹੀਂ।
'ਵਿੱਥ ਪਈ ਅਸਗਾਹ   ਟੱਪੀ ਜਾਇ ਨਾ;
'ਦਿੱਸੇ ਕੁਈ ਨਾ ਰਾਹ,   ਕੀਕੁਰ ਮੈਂ ਤੁਰਾਂ,   ੧੬੦

'ਕੀਕੁਰ ਤੋੜਾਂ ਜਾਲ   ਖੋਟ ਕਾਲ ਦਾ,
'ਜਿਸ ਵਿਚ ਫਾਥੀ ਹਾਇ!   ਛੁਟਣ ਨ ਜਾਣਦੀ?
'ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ   ਪੁੱਛਾਂ ਜਾਇਕੇ,
'ਦੱਸਣ ਕੁਈ ਇਲਾਜ,   ਮਾਰਾਂ ਮੌਤ ਨੂੰ,
'ਦੇਵਾਂ ਅਲਖ ਚੁਕਾਇ   ਮੈਂ ਇਸ ਮੌਤ ਦੀ;
'ਸਕੇ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾਇ   ਨਾ ਵਿਚ ਪਯਾਰਿਆਂ
'ਮੌਤ ਨ ਸਕਦੀ ਤਾਣ   ਪਰਦਾ ਹੈ ਕਦੇ
'ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਿੱਚ,   ਸਨਮੁਖ ਰੈਣ੍ਹ ਓ।
'ਏਸ 'ਸਮੇ' ਮਤਹੀਨ   ਵਹੁਟੀ ਆਪਣੀ

'ਅਪਣੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ੧੭੦
'ਵਿੱਚ ਭੁਲੇਖੇ ਘੱਤ ਟਪਲਾ ਖਾ ਲਿਆ,
'ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਦੁਖ ਅੱਤਿ ਦਿੱਤਾ ਏਸ ਨੇ।
'ਦਿਓ ਦੁਹਾਈ ਏਹ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਤੇ:
'ਕੁਲਟਾ ਨਾਰਿ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਆਦਮੀ
'ਹੋਇ ਨ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ, ਪਾਪ ਕਮਾਇ ਨਾ।
'ਹਾਇ ਗਿਓਂ ਵੇ ਲਾਲ! ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ ਤੂੰ?
'ਕਿਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਾਂ ਹਾਲ ਤੇਰਾ ਸੋਹਣਿਆਂ!
'ਘੱਲਾਂ ਕਿਹੜੀ ਚਾਲ ਲੱਭੇਂ ਕਿੱਕੁਰਾਂ?
'ਬਿਲਲਾਵਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬਹੁੜੀਂ ਬੇਲੀਆ!
'ਲੈ ਬੇਲੀ ਆ ਸਾਰ ਉਮਰ ਬਿਲਾਰਹੀ ੧੮੦

'ਉਸ ਗਜਾਨੀ ਨੇ ਗਜਾਨ ਕੇਡਾ ਘੋਟਿਆ,
'ਧੀਰਜ ਦੇਵਣ ਕਾਣ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰੀਆਂ,
'ਪੰਡਤ ਬੜਾ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਪੋਥੀਆਂ
'ਪੰਡ ਇਲਮ ਦੀ ਚੱਕ ਹੈ ਬਉਰਾਨਿਆਂ
'ਵਿਦਜਾ ਦੇ ਬਨ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲੀ ਪੈ ਰਿਹਾ।
'ਤਰਕ ਵਿਤਰਕਾਂ ਤੀਰ ਆਮ੍ਹੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
'ਆਪ ਚਲਾਵੇ ਓਹ ਦਿਲ ਤੇ ਆਪਣੇ,
'ਉਸ ਨੇ ਲੀਤਾ ਭੰਨ ਦਿਲ ਇਉਂ ਆਪਣਾ;
'ਭੱਜੇ ਘਟ ਦੇ ਵਾਂਡ ਘਟ ਵਿਚ ਓਸਦੇ
'ਟਿਕੇ ਨ ਨੀਰ ਪਰੇਮ ਚੋ ਚੋ ਜਾਂਵਦਾ। ੧੯੦

'ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪ੍ਰੇਮ -ਹਿਤ-ਕੀ ਹੋਂਵਦਾ;
'ਪਾਟੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਿਤ ਦਾ ਨੀਰ ਜੋ
'ਘੜੇ ਤਰੇੜੇ ਵਾਙ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪੀੜ ਘੜੇ ਸਬੂਤ ਦੀ
'ਕਿਣਕੇ ਕਿਣਕੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦੇ ਨੀਰ ਹੈ
'ਖਿਚਿਆ ਖਿੱਚ ਅਪਾਰ ਸਾਰੇ ਰੌਂ ਰਿਹਾ।
'ਦਰਦ ਬਿਦਰਦਾਂ ਜੋਗ ਕਦੇ ਨਾ ਪੋਹਿੰਦਾ।
'ਅਖਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬੁੱਧਿ ਪਾਈ ਪੰਡਿਤਾਂ;
'ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਨਾ ਜਾਣਦੇ।
'ਮਤਲਬ ਦੇ ਫਿਰ ਯਾਰ ਨਿਰੇ ਪੜ੍ਹਾਕੂਏ, ੨੦੦

'ਸੁਾਰਥ ਰਖਦੇ ਮੁੱਖ ਕੋਰੜ ਮੋਠ ਏ।
'ਮੈਨੂੰ ਆਖੇ 'ਝੂਠ ਦੁਨੀਆਂ ਝੂਠ ਹੈ,
' 'ਰਚੀ ਬਣੀ ਨੂੰ ਨਾਹਿੰ, ਮੁਲੋਂ ਮਿੱਥਿਆ,
' 'ਤਿੰਨੇ ਕਾਲ ਅਸੱਤਿ ਹੋਇ ਹੋਇ ਨਾ।'
'ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਮਾਲ ਕਿਉਂ ਫਿਰ ਜੋੜਦਾ?
'ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਹੈ ਵਿਚ ਏਸਦੇ,
'ਸੁਣਿਆ ਧੀਰਜ ਧਾਰ ਸਭ ਵਿਰਤੰਤ ਮੈਂ।
'ਪਰ ਜਦ ਆਖੇ ਏਹ: 'ਝੂਠੇ ਕੰਤ ਜੀ,
' 'ਝੂਠਾ ਹੈਸੀ ਵਾਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦਾ:
' 'ਝੂਠਾ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿੱਥਿਆ' ੨੧੦

'ਭੜਕ ਉੱਠੀ, ਹਾ! ਅੱਗ ਮੇਰੇ ਹਾਲੜੇ!
' 'ਮਿਥਿਆ ਮੇਰਾ ਕੰਤ! ਕਲਪ ਕ੮. ?'
'ਇਹ ਅਨਹੋਣੀ ਬਾਤ ਮੰਨਾਂ ਨਾ ਕਦੇ।

'ਮੈਂ ਝੂਠੀ, ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਊ ਮਿੱਥਿਆ,
'ਪਰ ਸੁਾਮੀ ਤੇ ਮੇਰੁ ਉਸਦੀ ਸੱਚ ਸੇ
'ਉਹ ਹੈ ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਕਦੇ ਅਸੱਤਿ ਨਾ।
'ਗਜਾਨੀ! ਤੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਰੀਂ
'ਹਿਰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰੇਮ ਹੈ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ।
'ਖਾਰੀ ਹੋਇ ਜ਼ਮੀਨ ਰੇਤੇ ਵਾਲੜੀ,
'ਬਾਰਾਂ ਮਾਸੀ ਔੜ ਜਿੱਥੇ ਲੱਗਦੀ, ੨੨੦

'ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਬੀਜ ਜ਼ੁਾਂਹਾਂ, ਏ ਫਲੁ।
'ਜਿੱਥੇ ਵਸਦਾ ਮੀਂਹ ਸਦਾ ਪਰੇਸ ਦਾ;
'ਛੰਮ ਛੰਮ ਵਗਦੀ ਧਾਰ ਨੈਣੋਂ ਨੀਰ ਦੀ;
'ਠੰਢੀ ਵਹੇ ਹਵਾਇ ਲੰਮੇ ਸੁਾਸ ਦੀ
ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਹਲ ਵਾਹ ਸੁਾਘਾ ਫੇਰਿਆ,
ਜਿੱਥੇ ਬੀਜਿਆ ਬੀਜ ਪਜਾਰੀ "ਯਾਦ" ਦਾ,
'ਮੌਲ ਰਿਹਾ ਰੰਗ ਲਾਇ, ਲਿਵ ਵਿਚ ਹੈ ਫਲੇ,
'ਓਥੇ ਤੇਰਾ ਗਜਾਨ ਜ਼ੁਾਂਸਾ ਰੂਪ ਜੋ
'ਬੀਜਜਾ ਫੁਟ ਸੜ ਜਾਇ ਮੌਲੇ ਨਾ ਕਦੇ।
'ਝੂਠਾ ਹੈ ਜੋ ਜੱਗ ਹੋ ਪਜਾ ਝੂਠੜਾ; ੨੩੦

'ਤੂੰ ਬੀ ਸੱਚਾ ਨਾਹਿੰ ਵਿਚ ਇਸ ਜੱਗ ਦੇ।
'ਤੇਰਾ ਬੀ ਜੋ ਗਜਾਨ ਝੂਠਾ ਹੋਵਸੀ।
'ਸਭ ਦੀ ਕਹਿਣੀ ਝੂਠ ਜੇ ਤੂੰ ਦੱਸਦਾ
'ਤੇਰੀ ਕਹਿਣੀ ਝੂਠ ਆਪੇ ਹੋ ਗਈ।
'ਪਰ ਸੁਣ; ਮਿੱਥਜਾਵਾਦ ਕਥਨੇ ਵਾਲੜੇ!
'ਮੇਰਾ ਪਜਾਰਾ ਕੰਤ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਓ ਸੱਚ, ਸੱਚ ਸਮਾਇਆ।
'ਰੱਬ ਸੱਚ ਹੈ ਸੱਚ ਤਿੰਨੇ ਕਾਲ ਹੀ,
'ਉਹ ਹੈ ਬੰਦਾ-ਰੱਬ ਉਹ ਬੀ ਸੱਚ ਹੈ।
'ਨਿਹਚਲ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸ ਵਾਙੂ ਰਬ ਦੇ। ੨੪੦

'ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚਾ ਆਪ ਐਦਾਂ ਆਖਦਾ:

> ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇ ਏਕੁ ਖੁਦਾਇ ਬੰਦਾ
> ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ [ਮਾਰੂ ਡਖਣੇ ਮ: ੫
> 'ਥਿਰ ਹੈ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਸੇਵਕ ਰੱਬ ਦਾ
> ਥਿਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੋ ਸੇਵਕੁ ਥਿਰੁ ਹੋਸੀ ॥
> [ਮਾਰੂ ਡਖਣੇ ਮ: ੫

'ਨਿਹਚਲ ਮੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਸੇਵਕ ਸੱਚ ਦਾ,
'ਅਬਿਨਾਸੀ ਮੈਂ ਲਾਲ, ਵਸਦਾ ਨਾਲ ਮੈਂ,
'ਭੈੜਿਆ! ਸੁਰਮਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੈਨੂੰ ਜੇ ਮਿਲੇ
'ਅਖੀਂ ਲਵੇਂ ਜਿ ਪਾਇ ਮੋਤੀਆ ਮੌਤ ਦਾ
'ਤੇਰਾ ਹੋਵੇ ਦੂਰ, ਤੂੰ ਬੀ ਦੇਖ ਲੈਂ
'ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਪਣਾ ਸੱਚ ਸਦ ਸਦ ਜੀਂਵਦਾ
'ਸੜ ਜਾਵਣ ਏ ਕੰਨ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ-
"ਸੁਾਮੀ ਮਿਥਜਾ ਆਹਿ', ਮੈਂ ਉਸ ਜੀਭ ਨੂੰ ੨੫੦

'ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਜਾ ਵਾਕ ਕੀ ਆਖਾਂ ਕਿ ਓ
ਮਿੱਥਿਆ ਵਦ ਵਦ ਵਾਕ ਮਿੱਥਜਾ ਹੋ ਰਹੀ।

'ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੇ ਬਿੱਛ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀਏ,
'ਟਹਿਣੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀਏ,
'ਟਹਿਣੀ ਪਤਜਾਂ ਵਾਂਙ ਲੱਗਾ ਕੰਤ ਹੈ,
'ਲੱਗਾ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਹੋ ਰਿਹਾ।
'ਸਮਝਣ ਖ਼ਾਤਰ ਐਉਂ ਜੇਕਰ ਮੰਨੀਏ
'ਉਸ ਸੱਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਕੂੰ ਬੰਧ ਹੈ ?
'ਜੇ ਹੋਵੇ ਇਹ ਬੰਧ ਮੈਂ ਬੰਧ ਚਾਹੁੰਦੀ।
'ਬੰਧ ਪਿਉਂਦ ਦੇ ਵਾਂਙ ਚਰਨੀ ਕੰਤ ਦੇ ੨੬੦

'ਲੱਗੀ ਹੀ ਲਗ ਜਾਉਂ ਵਿਛੁੜਾਂ ਨਾ ਕਦੀ।
'ਗਜਾਨ ਹੁਏ ਜੇ ਚੀਜ਼ ਜੋੜਨ ਵਾਲੜੀ
'ਤਦ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਇ ਵਾਧੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ;
'ਪਰ ਗਜਾਨੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਐਕੂਰ ਵਰਤਿਆ
'ਜਿੱਕੂਰ ਕੋਈ ਦਾਤ ਲਾਵੀ ਲਾਉਂਦਾ।
'ਲੱਗੀ ਸੁਾਮੀ ਨਾਲ ਤ੍ਰਾਵਤ ਓਸਦੀ
'ਆਪੇ ਮੈਂ ਵਿਚ ਆਇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਲਦੀ।
'ਦਾਤ੍ਰੀ ਲੱਗੇ ਗਜਾਨ; ਵੱਢੇ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
'ਚਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੰਤ; ਸੁੱਕੀ ਕਾਠ ਮੈਂ
'ਹੋਕੇ ਬਾਲਣ ਵਾਂਙ ਭਾਂਬੜ ਜਾ ਪਵਾਂ। ੨੭੦

'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਐਸਾ ਗਜਾਨ ਹੈ।
'ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਗਜਾਨੀ ਆਖਦਾ
'ਮੁਕਸੀ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿੰ ਜਦ ਤਕ ਗਜਾਨ ਨਾ
'ਪਰ ਨਾ ਹੈ ਸੁਰਜੀਤ ਤੇਰਾ ਗਜਾਨ ਵੇ,
'ਇਹ ਤਾਂ ਜਿੰਦੜੀ ਖਿੱਚ ਸਿਲਾ ਬਨਾਂਵਦਾ।
'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਦਰਕਾਰ ਪੱਥਰ ਹੋਵਣਾ।
'ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਇ, ਮੇਰੇ ਵਸ ਨਾ,
'ਵਿਸਰੇਂ ਮੈਨੂੰ ਨਾਹਿੰ ਓ ਰੱਬ ਲੱਗਿਆ,
'ਪ੍ਰੇਮ ਰਹੇ ਸੁਰਜੀਤ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੇ,
'ਲਿੱਲਾਂ ਦੇਂਦੀ ਜੀਭ ਜੀਵੇ ਮੈਂਡੜੀ; ੨੮੦

'ਲਗੀ ਰਹੇ ਚਿਤ ਆਣ ਧੂਨੀ ਅਟੋਟਵੀਂ,
'ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਰੂੜ੍ਹ ਰਰੇ ਪਿਆਰੂਆ।
'ਰੱਬਾ ! ਤੋੜੀਂ ਨਾਂਹ ਤੇਰਾ ਵਾਸਤਾ !
''ਯਾਦ' ਸੁਭਾਗੀ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖੀਓ !
'ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈ ਹਾਇ ਪਾਵਾਂ ਬਹੁੜੀ !
'ਵਿਛੁੜੇ-ਜਨ ਦਾ ਮੂਲ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਇ ਨਾ,
'ਪਾਣ ਵਿਛੋੜੇ ਆਣ ਮਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ
'ਭਾਵੇਂ ਗਜਾਨੀ ਹੋਣ ਪੰਡਤ ਮੌਲਵੀ,
'ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਨ ਆਇ ਭੁੱਲੇ ਤੁੱਧ ਤੋਂ।
'ਦੋਸ਼ੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਸਭ ਸਮਝਾਂਵਦੇ ੨੯੦

'ਕਹਿੰਦੇ ਛੱਡ ਪਰੇਮ ਵਹਿਣ ਤਿਆਗ ਦੇ।
'ਸਮਝਣ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿੰ ਮੈਂ ਬੇ-ਵੱਸ ਹਾਂ।
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਲੋਹੇ ਵਾਂਙ ਕਰੜੀ ਬੌਰੂ ਹੀ;
'ਤਾਕਤ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ,
'ਮਾਪਜਾਂ ਰਲ ਸੰਜੋਗ ਕੀਤਾ ਮਰੜਾ
'ਚੁੰਬਕ ਜੀਉਂਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਨਿਤ ਖਿੱਚਦਾ

'ਮੈਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵੱਲ,– ਖਿੱਚੀ ਮੈਂ ਰਹਾ।
'ਮੇਰੇ ਕੀ ਹੈ ਵੱਸ ? ਤਾਕਤ ਖਿੱਚਦੀ
'ਜੋ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨਾਹਿੰ ਚੁੰਬਕ ਵਿੱਚ ਹੈ !
'ਮੈਂ ਖਿਚ ਸਕਦੀ ਨਾਹਿੰ ਸਾਈਂ ਕੰਤ ਨੂੰ; ੩੦੦

'ਸਾਈਂ ਖਿੱਚੇ ਆਪ ਚੁੰਬਕ ਵਾਕਰੇ।
'ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਇਹ ਮੇਰੁ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ;
'ਲੋਕੀਂ ਜਾਣਨ ਕੇਰੁ ਇਸ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ।
'ਲੋਕੀਂ ਜਾਣਨ ਏਹ ਛਡਦੀ ਯਾਦ ਨਾ;
'ਮੈਨੂੰ ਫੜਿਆ ਯਾਦ, ਜਿੱਕੂਰ ਚਾਨਣੇ
'ਮਣੀਆਂ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਹੈਨ ਪੁਰੋਤੀਆਂ।
'ਲੋਕੀਂ ਸਮਝਣ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਲਗਾ,
'ਏ ਹੈ ਕੋਈ ਰੋਗ ਭੰਨਜਾ ਲੋੜੀਏ।
'ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਹ ਹੋਕੇ ਹੈ ਲਗਾ,—
'ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰਾ ਏਸ ਮਰਨ ਨ ਦਿੱਤੜਾ ੩੧੦

'ਮੈਨੂੰ ਵਿੱਚ ਵਿਜੋਗ ਮਰਨੋਂ ਠੱਲਿਆ।
'ਮੈਂ ਜੀਵਾਂ, ਸਿਰਤਾਜ ਮੈਂਡਾ ਜੀਂਵਦਾ,
'ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਸੀਰ ਦੇਖੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ।
'ਸਮਝ ਅਪੁੱਠੀ ਨਾਲ ਲੋਕੀਂ ਵੇਖਦੇ।
'ਸਮਝ ਅਪੁੱਠੀ ਏਹ ਕੀਕੂੰ ਦੂਰ ਹੋ ?
'ਅੰਮਾ ਕਰੇ ਉਪਾਉ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ,
'ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਤੋੜ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਬੀ;
'ਉਹ ਬੀ ਜਾਣੇ ਰੋਗ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ।
'ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਓਹ ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਗਿਆਂ
'ਵੰਞੇ ਰੋਗਾ ਘਾਣ -ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਦੇ । ੩੨੦

'ਗਜਾਨੀ ਮਗਰੋਂ ਫੇਰ ਜੋਗੀ ਇੱਕ ਨੂੰ
'ਮਾਤਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੈਕੇ ਆ ਗਈ;
'ਕਹਿੰਦੀ: ਕਰੋ ਉਪਾਉ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਦਾ।
'ਮੈਨਾਂਵੰਤੀ ਵਾਂਙ ਮੇਰੀ ਮਾਉਂ ਬੀ
'ਭੋਲੀ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਸਮਝੇ ਮੂਲ ਨਾ:
'ਇਸ ਦਾ ਤਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਪੱਟੂ ਮੂਲ ਤੋਂ,
'ਸਣ ਦੇਹੀ ਸਣ ਜਿੰਦ ਅਲਖ ਮੁਕਾ ਦਿਊ।
'ਛੱਡ ਰਾਜ ਤੇ ਭਾਗ ਕੰਨ ਪੜਾਇਕੇ
'ਗੋਪੀ ਚੰਦੇ ਵਾਂਙ ਫਿਰਸੀ ਬੇਟੜੀ
'ਘਰ ਘਰ ਮੰਗਦੀ ਅੰਨ -ਅਲਖ ਜਗਾਂਵਦੀ ੩੩੦

'ਜੇ ਜੋਗੀ ਹੈ ਠੀਕ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੇ
'ਧੀ ਦੇਵੇਗਾ ਪੱਟ ਮਾਂ ਦੇ ਵੇੜ੍ਹਿਓਂ।
'ਜੇ ਹੈ ਝੂਠਾ ਏਹ, ਘਰ ਦੇ ਭਤ ਦੀ
'ਖਿਲਰੇਗੀ ਫਿਰ ਬਾਰੁ ਸਾਰੀ ਸਾਰ ਏ।
'ਪਰ ਮੈਂ ਜਾਈਆਂ ਓਸ ਕੀ ਕੁਝ ਆਖਦੀ,
'ਸੁਣੇ ਜਰੇ ਮੈਂ 'ਵਾਕ ਤੋੜਨ ਵਾਲੜੇ'
'ਮੈਨੂੰ ਨਾਲੋਂ ਕੰਤ,– ਕੂੱਲ ਫਸਾਵਣੇ।
'ਜੋਗ ਜਾਣੀਏ ਜੋਗ ਕਰੇ ਸੰਜੋਗ ਜੇ।
'ਓ ਹੈ ਖਰਾ ਅਜੋਗ ਕਰੇ ਵਿਜੋਗ ਜੋ।

'ਅੰਤ੍ਰਆਂਤਮੇ ਜੋੜ ਜੁੜਿਆ ਜੇ ਕਿਤੇ ੩੪੦
'ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਜਾਚ ਜੋ ਹੈ ਜਾਣਦਾ,
'ਜੋਗੀ ਕਹਿਣਾ ਉਸ ਭਾਰੀ ਪਾਪ ਹੈ।
'ਜੁੜੇ-ਵਿਛੋੜਨ ਕੰਮ ਹੈ ਨਾ ਜੋਗ ਦਾ।
'ਕਹਿੰਦ: 'ਤੈਨੂੰ ਮੋਹ ਲਗਾ ਕੰਤ ਦਾ
"ਮੋਹ ਹੈ ਫਾਹੀ ਅੱਤਿ ਬਿਰਤੀ ਹੈ ਇਹੋ।
"ਬਿਰਤੀ ਕਰੋ ਨਿਰੋਧ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਸਾਰੀਆਂ,
"ਫੇਰ ਲਓ ਸੰਭਾਲ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਨੂੰ।
"ਇਸਵਿਚ ਮਨੂਆ ਲਾਇ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣ ਲੌ।
"ਪਤੀ ਨਾਲ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਰਤੀ ਮੋਹ ਦੀ;
"ਕਠਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਏਹ ਇਨੂੰ ਨਿਰੋਧਲੈ।' ੩੫੦

'ਕੈਸਾ ਅਚਰਜ ਜੋਗ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।
'ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸੱਭ ਨਿਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ
'ਕਿੱਕੁਰ ਲਵਾਂ ਸੰਭਾਲ ਮਾਣਾਂ ਰਾਜ ਮੈਂ।
'ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੰਭਾਲ ਮਾਣਨ ਮੌਜ ਜੇ
'ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਸਭ ਕੰਮ, ਕਿਵੇਂ ਨਿਰੋਧ ਏ?
'ਕੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸਾਧਾਂ ਯੋਗ ਓ
'ਹੱਠ ਯੋਗ ਜਿਸ ਨਾਮ ਲੋਕੀਂ ਆਖਦੇ।
'ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ, ਇਕ ਜਾਂ;
'ਉਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀਗ ਜੋਗ ਨ ਦੱਸਣਾ,
'ਗੁੰਝਲ ਗੱਲਾਂ ਪਾਇ ਮੈਂ ਘਬਰਾਇਕੇ ੩੬੦

'ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਿਚ ਜੋੜ ਤੋੜੇ ਅੰਦਰੋਂ
'ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸੰਜੋਗ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਅਹੇ
'ਅੰਦ੍ਰ ਆਤਮੇ ਠੀਕ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਿਆ।
'ਮਾਤਾ ਪਾਸੋਂ ਫੇਰ ਲਏ ਇਨਾਮ ਓ;
'ਜੁਗਤ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇ ਜੋਗੀ ਰਾਜ ਦੀ।
'ਅੰਪਣੀ ਜੁੜੀ ਨ ਬ੍ਰਿੱਤ ਜੋਗੀ ਦੀ ਕਦੇ;
'ਕੀਤਾ ਕਦੀ ਨਿਰੋਧ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ
'ਅੰਗ ਯੋਗ ਦੇ ਹੋਰ, ਧਯਾਨ ਨ ਜਾਣਦਾ,
'ਗੱਲਾਂ ਸਿਖਕੇ ਕੁੱਝ ਜਾਲ ਵਿਛਾਣ ਨੂੰ
'ਹੱਟੀ ਪਾਈ ਇੱਕ ਮਾਨੋਂ ਜੋਗ ਦੀ। ੩੭੦

'ਜੁੜਿਆ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਨਾ ਕਦੇ;
'ਤਾਂਤੇ ਜੋਗੀ ਨਾਂਹ ਕਹੀਏ, ਜੋਕ ਹੈ।
'ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਮਾਯਾ ਚੂਸਦੀ।
'ਐਸੇ ਐਜੇ ਲੋਕ ਅੰਮੀ ਲਜਾਇਕੇ
'ਮੈਨੂੰ ਨਿੰਦ ਸੁਣਾਇ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਦੀ
'ਹੇ ਕੰਤਾ! ਕਰ ਮੇਰ੍ਹ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਾਰੀਆਂ;
'ਝੱਲ ਨ ਸਕਦੀ ਮੂਲ ਆਖੇ ਜੱਗ ਜੋ
'ਤੈਨੂੰ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ! ਸਾਈਂ ਸੋਹਿਆ!
'ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਤਿਆਗ, ਕੁਈ ਇਕਾਂਤ ਜਾਂ
'ਦੁਨੀਆ ਉੱਤੋਂ ਸੱਦ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਰਕੇ ੩੮੦

'ਬੁੱਧੀ ਮਾਤਾ ਫੇਰ ਕਰੇ ਨਾ ਕਾਰ ਏ।
'ਦੂਰ ਕਰੀਂ ਮੈਂ ਟੋਟ ਅੱਜ ਜੁ ਵਾਪਰੀ
'ਟੋਟ-ਅਮਲ ਦੇ ਵਾਙ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ
'ਮਨ ਦੇਹ ਕੀਤੇ ਚੂਰ ਜਿਸ ਘਬਰਾਇਆ!'

੨੩. ਕੀਰਤਨ

ਇੱਕੁਰ ਵਹਿਣੀ ਫੇਰ ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਸੰਭਲੇ,
ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਲਵੇ ਤਾਰੀਆਂ;
ਗੋਤੇ ਖਾਕੇ ਫੇਰ ਉੱਤੇ ਆਂਵਦੀ,
ਝਗੜੇ ਕਰ ਮਨ ਨਾਲ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੀ।
ਫਿਰ ਉਠੀ, ਚੌਫੇਰ ਗੇੜੇ ਲਾਂਵਦੀ,
ਕਿਧਰੇ ਜਾਂਦੀ ਬੈਠ ਕਿਤੇ ਖੜੋਂਵਦੀ।
ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ 'ਉਫ ਉਫ' ਆਖਦੀ:
ਫਿਰਦਯਾਂ ਏਸੇ ਹਾਲ ਬੀਤਯਾ ਦੇਹੁੰ ਸੀ,
ਆ ਗਯਾ ਸੰਝਾਂ ਕਾਲ —ਸ਼ਾਮਾਂ ਵਾਲੜਾ—
ਸੰਧਿਕਾਲ ਏ ਕਾਲ ਮੇਲਣ ਵਾਲੜਾ, ੧੦

ਦੋ ਪੁੜ ਮਿਲਦੇ ਆਣ ਲੋਕੀ ਆਖਦੇ।
ਰਾਣੀ ਵੀ ਇਕ ਥਾਉਂ ਕੰਢੇ ਕੂਲ੍ਹ ਦੇ
ਆ ਬੈਠੀ ਵਿਚ ਨੀਰ ਪੈਰ ਡੁਬੋਇਕੇ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਗਈ ਆਇ ਰਾਧਾਂ ਦੌੜਦੀ
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਰਾਣੀ ਅੱਜ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ
'ਸੋਹਣੇ ਤਿੰਨ ਜੁਆਨ ਆਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ।
'ਜਾਪਣ ਮੈਨੂੰ ਸਿੰਘ ਪਰ ਨ ਪਛਾਣ ਮੈਂ
'ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਇਹ ਬਾਤ ਹਨ ਓ ਜੋਧੜੇ,
'ਕਿਰਤੀ ਕੇ ਸਰਦਾਰ, ਗਯਾਨੀ ਸੰਤ ਜਾਂ?
'ਔਖੀ ਇਹ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਸਿੱਖ ਦੀ; ੨੦

'ਇੱਕੋ ਜੇਹੀ ਡੌਲ ਸਭ ਦੀ ਹੋਂਵਦੀ।'
'ਸੁਣ ਸੰਦੇਸਾ ਰਾਜ ਹੌਲੀ ਬੋਲਦੀ :—
'ਪੁੱਛਿਆ ਈ ਤੂੰ ਨਾਮ, ਤੇ ਕੀ ਕੰਮ ਨੇ?'
'ਨਾਮ ਕਹਿਣ 'ਸੰਗੀਤ' ਗੋਲੀ ਆਖਦੀ,
'ਆਖਣ 'ਦਰਸ਼ਨ' ਕਾਮ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣਾਂ;
' 'ਕਰਨਾ ਤੜਕੇ ਕੂਚ' ਇਹ ਬੀ ਆਖਦੇ
' ' ਇੱਕ ਰਾਤ ਬਿਸਰਾਮ ਇਸ ਥਾਂ ਰੱਖਣਾ।'
'ਦੌੜੀ ਦੌੜੀ ਜਾਹ, ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ,
'ਛੇਤੀ ਸੱਦ ਲਿਆਹ ਸਾਈਂ ਰੱਖੀਏ!'
ਗੋਲੀ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਸਹਿਜੇ ਜਾਂਵਦੀ ੩੦

ਬਿੱਲ ਵੈਦ ਦਾ ਛੱਡ ਗੋਲੀ ਜਯੋਂ ਰਿੜ੍ਹੇ।
ਇੱਧਰ ਬਦਲਯਾ ਰੰਗ ਰਾਣੀ ਚਿੱਤ ਦਾ,
ਖ਼ਬਰ ਮਲ੍ਹਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਏ ਸੀ ਗਈ;
ਤਪਦੇ ਹਿਰਦੇ ਲੱਗ ਠੰਢਕ ਪਾ ਗਈ।
ਟੁੱਟਣ ਖੁੱਸਣ ਦੂਰ ਹੋਈ, ਆ ਗਈ
ਸੁਰਤ ਰਾਜ ਦੀ ਠੋਰ ਟੇਕ ਸੰਭਾਲਦੀ;
ਸਤੋਗੁਣੀ ਪਰਭਾਵ ਛਾਯਾ ਚਿੱਤ ਤੇ।
ਪਹਿਲੇ ਆਯਾ ਸ਼ੋਕ ਅਪਣੀ ਟੋਟ ਦਾ,
ਕਿਉਂ ਖਾਧੀ ਦਿਲ ਘਾਟ ਆਈ ਟੋਟ ਕਯੋਂ?
ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਜੋਗ ਕਦੇ ਨ ਟੱਟਣਾ, ੪੦
ਰਹਿਣਾ ਸਦ ਸਵਧਾਨ, ਕਾਂਪ ਨ ਖਾਵਣੀ।
ਆਯਾ 'ਸ਼ੁਕਰ' ਸੁਜਾਨ ਮਗਰੇ ਧਾਂਵਦਾ,-
ਆਯਾ ਕਹੀਏ ਕੀਹ, ਫੁੱਟਯਾ ਅੰਦਰੋਂ
ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਵਾਙ ਰਿਦੇ ਸਰੋਵਰੋਂ।

ਅੱਦੂੰ ਖਿੜਦਾ ਕੌਲ ਸ਼ੁਕਰ ਸਰੂਪੀਆ
ਪਰ ਇਸ ਸੁਹਜ ਸੁਗੰਧ ਅੰਦਰ ਖੇਡਦੀ।
ਰੱਬ ਵਡਾ ਦਾਤਾਰ —ਸਿਰ ਦਾਤਾਰਿਆ;
ਮੰਗਤ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਸਭ ਹਨ ਮੰਗਦੇ,
ਸਭ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਓਹ ਹੈਵੇ ਦੇ ਰਿਹਾ,
ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਦੇ ਨਾ ਸੱਕਦਾ। ੫੦

ਓ ਹੈ ਸਦਾ ਬਿਲੋੜ ਸਦਾ ਸੰਪੂਰਨੰ।
ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦੀ ਦਾਤ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਹੈ
ਦੇ ਸੱਕੇ ਕੁਈ ਦਾਤ, ਖੇਡ ਅਸੰਭਵੀਂ।
ਪਰ ਏ ਸ਼ੁਕਰ 'ਅਮੋਲ' ਹੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ
ਜੋ ਭੇਟਾ ਦੇ ਵਾਂਙ ਸਕਦੇ ਦੇ ਅਸੀਂ
ਉਸ ਸਾਈਂ ਦੇ ਜੋਗ, ਓ ਹੈ ਲੇਂਵਦਾ।
ਦਾਤਾ ਲੈ ਇਹ ਭੇਟ ਹੈ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਂਵਦਾ।
ਵਾਹ ਵਾਹ ਸ਼ੂਕਰ ਅਮੋਲ! ਤੇਰੀ ਪੌਂਚ ਹੈ;
ਮੰਗਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਠ ਪਹੁੰਚੇਂ ਦਾਤਿਆਂ।
ਨੀਵੇਂ ਥਾਓਂ ਜੰਮ ਪੁੱਜੇਂ ਉੱਚ ਥਾਂ। ੬੦

ਚਿੱਕੜ ਵਾਂਙੂ ਚਿੱਤ ਮਲਿਨ ਮਨੁੱਖ ਦਾ,
ਕੰਵਲ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਓਸ ਥਾਓਂ ਉੱਗਦਾ,
ਪਹੁੰਚੇ ਸੱਚੇ ਪਾਸ; ਉਹ ਇਸ ਵੇਖਦਾ,
ਲੈਕੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਰ ਉ ਤੁੱਠਦਾ
ਮੀਂਹ ਮਿਹਰ ਦਾ ਫੇਰ ਉਸ ਚਿਤ ਉੱਪਰੇ
ਤੁੱਠ ਵਸਾਵੇ ਰੱਬ, ਓ ਵਧ ਮੌਲਦਾ।
ਚਿੱਕੜ ਨੂੰ ਹਥ ਲਾਣ ਕੁਈ ਨ ਚਾਹੁੰਦਾ;
ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਲੈਣ ਪਰ ਸਭ ਦੌੜਦੇ।
ਤਿਉਂ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਕੀਚ ਕਿਸੇ ਨ ਭਾਂਵਦਾ,
ਪਰ ਸ਼ੁੱਕਰਾਂ ਦਾ ਫੁੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਮੋਹਿੰਦਾ। ੭੦

ਰਾਜਾ, ਸੰਤ, ਫਕੀਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਜਾਰਦੇ,
ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਆਪ ਪਜਾਰ ਕਰਾਂਵਦਾ;
ਦੇਖੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਪਣੀ ਮੇਰੁ ਦਾ
ਫੇਰ ਵਸਾਵੇ ਮੀਂਹ ਹਿਰਦੇ ਓਸ ਤੇ,
ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੌਲੇ ਏਹ ਸੁਹਣਾ ਫੁੱਲ ਹੈ।
ਇਸ ਕਿਰਪਾ-ਜਲ ਨਾਲ ਮੈਲਾ ਚਿੱਤ ਓ
ਸੁੱਭਰ ਭਰੇ ਤਲਾਉ ਬਣੇ ਸਰੋਵਰੰ।
ਫੇਰ ਸਰੋਵਰ ਏਹ ਸੋਮੇਂ ਬੌੜ ਹੀ
ਅਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾੜ ਬਾਹਰ ਤੋਰਦਾ,
ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਜੀਵ ਲਾਭ ਉਠਾਂਵਦੇ। ੮੦

ਹੁਣ ਇਕ ਬਣਦਾ ਖੇਲ ਬਹੁਤ ਅਨੂਠੜਾ,-
ਫੁੱਲ ਤਰਾਵਤ ਪਾਇ ਟਹਿਕੇ ਬੌੜ ਹੀ,
ਵਧਦੀ ਹੈ ਮਹਿਕਾਰ ਭਿੰਨੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧ ਮਹਿਕਾਰ ਸਾਈਂ ਹੋਂਵਦਾ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਵਧ ਪਰਸੰਨ, ਜਿਉਂ ਪਰਸੰਨ ਓ
ਤਯੋਂ ਵੱਸਦਾ ਵਧ ਮੀਂਹ ਉਸ ਦੀ ਮੇਰੁ ਦਾ।
ਇੱਕੁਰ ਹ੍ਰਿਦੇ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਵਿਚਾਲੜੇ
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਇਕ ਦੌਰ ਮਿਹਰ ਸੁਗੰਧਿ ਦਾ।
ਪੁੱਤਰ ਐਸਾ ਹੋਇ ਕੁੱਲ ਤਰਾਊਆ,
ਨੀਚ ਮਾਪਿਓਂ ਜੰਮ ਉੱਚੀਂ ਜਾ ਰਲੇ, ੯੦

ਉੱਚਜਾਂ ਦੀ ਫਿਰ ਉੱਚ ਭੇਜੇ ਮਾਪਿਆਂ :
ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਹਾਲ ਆਪ ਨਿਹਾਲ ਹੋ।
ਸੁਹਣਾ ਸ਼ੁਕਰ ਸੁ ਏਹ ਰਾਣੀ ਦੇ ਦਿਲੋਂ
ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਵਾਂਙ ਉੱਚਾ ਉੱਠਿਆ:
ਝੱਖੜ ਹਿਰਦੇ ਰਾਜ ਸੀ ਅਜ ਝੁੱਲੀਆ,
ਘੱਟਾ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਅਮਿੱਤ ਆਂਦਾ ਚਾੜ੍ਹਕੇ।
ਰਾਧਾਂ ਮਾਨੋਂ ਆਇ ਸੋਇ ਸੁਣਾਇਕੇ
ਦਿੱਤਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇ ਠੰਢੇ ਨੀਰ ਦਾ।
ਚਿੱਕੜ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਘੁਲਿਆ ਬੌੜ ਹੀ,-
ਉੱਥੋਂ ਉਪਜਯਾ ਕੌਲ ਸ਼ੁਕਰ ਸੁਧੰਨ ਦਾ। ੧੦੦

ਸ਼ੁਕਰ ਭਾਵ ਵਿਚ ਆਇ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ—
'ਤੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹਜ਼ਾਰ ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ!
'ਦਿੱਤੇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਭੇਜ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ;
'ਆਇ ਸੁਣਾਵਨ ਰਾਗ ਸਤਿਗਰ ਵਾਲੜੇ।
'ਸੀਤਲਤਾ ਕਰ ਦਾਨ ਠੰਢਾਂ ਪਾਣਗੇ;
'ਭਰ ਦੇਵਣਗੇ ਪਜਾਰ ਤੇਰਾ ਪਜਾਰਿਆ!
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਿਰਪਾਲ ਧੰਨਜ ਸੁਜਾਨ ਤੂੰ!
'ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਰਪਾ ਧੰਨ ਬਿਰਦ ਸੁਧੰਨ ਹੈ!
'ਮੈਂ ਜੇਹੀ ਮਤਿਹੀਨ ਉੱਪਰ ਸਵ੍ਹਿਆ!
'ਤ੍ਰੁਸ ਹੋਇਓਂ ਕਿਰਪਾਲ ਕੀਰਤਨ ਘੱਲਿਆ' ੧੧੦

ਕਰਦਯਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਉਚਾਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ,
ਭਰ ਆਇਆ ਫਿਰ ਨੀਰ ਮੀਟੀ ਅੱਖੀਆਂ।
ਸ਼ੁਕਰ ਜੀਭ ਤੋਂ ਲੰਘ ਲੂੰ ਲੂੰ ਦੇ ਵਿਖੇ
ਭਰ ਗਯਾ ਥਰਰ ਥਰਾਇ ਕਾਂਬਾ ਦੇਂਵਦਾ,
ਲੂੰ ਲੂੰ ਬਣਿਆ ਜੀਭ ਸ਼ੁਕਰ ਉਚਾਰਦਾ,
ਰਾਣੀ ਸ਼ੁਕਰ ਸੁ ਨਾਲ ਮੱਤੀ ਹੈ ਗਈ।
ਜਿੱਕੁਰ ਵਗਦੇ ਖੂਹ ਮਾਹਲ ਜਾਂਵਦੀ,
ਟਿੰਡਾਂ ਦਾ ਲੈ ਗੇੜ ਛਿਨ ਛਿਨ ਜੋ ਟੁਰੇ;
ਤਿਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਾਲ੍ਹ ਤਿਲਕੀ ਜਾਂਵਦੀ;
ਸੰਝ ਗਈ, ਹੁਣ ਰਾਤ ਆਸਿਰ ਕੱਢਿਆ, ੧੨੦

ਖਿੜ ਆਇਆ ਆਕਾਸ਼ ਵਾਂਙੂ ਫੁੱਲਿਆਂ;
ਤਾਰੇ ਚਮਕਣ ਸਾਫ ਐਦਾਂ ਜਾਪਦੇ,
ਮਾਨੋਂ ਚਾਨਣ ਤੀਰ ਤਿੱਖੇ ਮਾਰਕੇ
'ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੀ ਹੈ ਦੇਹ ਥਾਂ ਥਾਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਲਏ ਦਿਵਾਖੇ ਸਾਜ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਨੇ
ਦਿੱਤੇ ਠੀਕ ਟਿਕਾਇ ਦੀਵੇ ਆਪਣੇ,
ਜੋ ਰੌ ਤਾਰੇ ਸਾਫ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੇ।
ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਪਰਤਾਇ ਪਹੁੰਚੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਲੈ ਆਈ ਸੀ ਸਿੰਘ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਓ :-
ਟੁੰਬ ਪਜਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਆ ਗਏ ੧੩੦

'ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰੀ ਰਾਜ! ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਵੀਏ!'
ਦੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਲ ਰਾਣੀ ਤੱਕਿਆ,
ਭਰ ਜੀ ਸ਼ੁਕਰਾਂ ਨਾਲ ਫਤੇ ਗਜਾਂਵਦੀ,
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਧੰਨਜ ਸੁ ਭਾਗ ਅਜ ਹੁਣ ਹੋ ਗਏ
'ਚਰਨ ਪਾਇਕੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਤਾਰਿਆ।
'ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਹਿਰਦੇ ਆਪ ਦੇ

'ਰਖਦਾ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ, ਮੇਰੇ ਪੂਜਜ ਹੋ ।'
ਸਿੰਘਾਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਕੇ
ਕਿਹਾ, 'ਸਿਰੀ ਜੀ, ਆਪ ਉੱਚੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ,
'ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਾਸ, ਬੇਟੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ । ੧੪੦
'ਸੇਵਾ ਸਾਨੂੰ ਸੌਂਪ ਗੁਰੂ ਨਿਵਾਜਿਆ,
'ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰ ਨੇ ਆਪ ਗੋਦ ਬਿਠਾਇਆ:
'ਫਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗਜਾਂਵਦੇ ।'
ਇੱਕੁਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਆਦਰ ਪਾਇਕੇ
ਕੁੱਝਕ ਕਹਿਕੇ ਹਾਲ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਦਾ
ਖੋਲ੍ਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼, ਕੰਨ ਮਰੋੜ ਕੇ
ਸੁਰ ਕੀਤੇ, ਤਦ ਠਾਠ ਸੋਣ੍ਹਾ ਵੱਜਿਆ
ਫੇਰ ਛੇੜਿਆ ਰਾਗ ਮੰਗਲ ਗਾਇਕੇ;
ਭਿੰਨੀ ਮਸਤ ਸੁ ਲੈਅ, ਵਿਚ ਸੁਰ ਤਾਲ ਦੇ
ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਬੀਨ ਰਸੀਏ ਗਾਂਵਦੇ :— ੧੫੦

> ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ ਹਭ ਵਞਾਈ
> ਛੋੜਿਆ ਹਭੁ ਕਿਝੁ ਤਿਆਗੀ ॥ ਹਭੇ ਸਾਕ ਕੂੜਾਵੇ
> ਡਿਠੇ ਤਉ ਪਲੈ ਤੈਡੈ ਲਾਗੀ ॥ [ਰਾਮ ਵਾ: ਮ: ੫

ਤੁਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਪਰਤਾਇ ਉਲਟ ਸੁ ਫੇਰਕੇ
ਗਾ ਗਾ ਸੁਾਦਾਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਕਾਲ ਹੀ
ਦਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਗੇ ਓ ਰਹੇ ।
ਗਾਂਵਿਆਂ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ
ਗਿਆ ਸੀਨਿਓਂ ਲੰਘ ਵਾਂਙੂ ਤੀਰ ਦੇ,
ਚੀਰ ਕਲੇਜਾ ਪਾਰ, ਪਰਤ ਸੁ ਆਇਆ
'ਮੋਘ ਬਾਣ ਦੇ ਵਾਂਙ —ਘਾਓ ਪਾਂਵਦਾ;
ਇੱਕੁਰ ਵਜ ਵਜ ਫੇਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਵੱਜਦਾ
ਉੱਧਰ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਤੁਕ ਨੂੰ ਗਾਂਵਦੇ
ਉਲਟ ਪਲਟ ਕੇ ਫੇਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਗਾਂਵਦੇ; ੧੬੦
ਛਸੇ ਫੇਰ ਵਿਚਕਾਰ ਕੀਰਤਨ ਆਪਣੇ,—
ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਤਕ ਠੀਕ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਤੁਕਾਂ
ਮਸਤ ਹੋਇ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਗਾਈ ਜਾਂਵਦੇ;
ਹੋਸ਼ ਮਸਤ ਗਈ ਹੋਇ ਵਿੱਚੇ ਰਾਗ ਦੇ ।
ਸੱਚੇ ਰਾਗੀ ਏਹ ਸੁਰਤ ਨ ਸੀ ਫਸੀ
ਪੈਸਿਆਂ ਵਾਲੇ ਧਜਾਲ, ਜਾਂ ਵਿਚ ਸੌਤਿਆਂ ।
ਖੁਲ੍ਹੇ ਕਬੂਤਰ ਵਾਂਙ ਸੁਰਤ ਉਡਾਰੀਆਂ
ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਢੇਰ ਚੜ੍ਹੀ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ:
ਸਾਂਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਸੀ ਫਸੀ ।
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕੰਤ, ਦਿੱਸੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ੧੭੦
ਉਸਦੇ ਲੱਗ ਧਿਆਨ ਨਿਜ ਨੂੰ ਜਾਂਣਕੇ
ਨਾਰੀ ਉਸਦੀ ਠੀਕ, ਮੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
ਗਾਵਣ ਏਹੋ ਵਾਕ ਮੁੜ ਮੁੜ ਗਾਵਦੇ ।
ਐਥੋਂ ਤਾਈਂ ਅੰਤ ਸੁਰਤ ਪਰੋਤੀਆ
ਹੱਥੋਂ ਛੁਟਕੇ ਸਾਜ਼ ਰਿੜ੍ਹਕੇ ਜਾ ਪਏ
ਲਗੀ ਸਮਾਧ ਅਡੋਲ ਸੱਚੇ ਰਾਗੀਆਂ ।
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਹਿਰਦਾ ਵਿੱਝਿਆ
ਮਨ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪੱਟ ਪਾਟੇ ਆ ਜਦੋਂ,
ਰਾਣੀ ਰਸਤਾ ਦੇਖ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਬੰਦ ਨਾਂ—
ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਝੱਟ ਮਾਨੋਂ ਦੇਹ ਤੋਂ ੧੮੦
ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਬਾਰੂ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਰਥੇ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖੇ ਰੰਗ ਹੋਰੋਂ ਹੋਇਆ;
ਧਰਤੀ ਬੂਟੇ ਘਾਹ ਪੱਥਰ ਨੀਰ ਤੋਂ,
ਨਿਕਲੇ ਨਿਰਮਲ ਤੇਜ ਨਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਂ;
ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਏਹ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ
ਛਾਇਆ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਵਾਙੂ ਚਾਂਦਨੀ ।
ਲਹਿਰਾਂ ਖਾਵੇ ਏਹ ਸੁੰਦਰ ਚਾਨਣਾ,
ਜਿਵੇਂ ਅਟੇਰਨ ਹੋਇ, ਤ੍ਰਿਵਲ ਕਮਾਨ ਜਾਂ ।
ਦੇਖੇ ਲੋਕੀਂ ਸੱਭ ਛੱਤਾਂ ਉੱਪਰੇ
ਸੁੱਤੇ ਕਰਨ ਅਰਾਮ; ਪਸੂ ਸਭ ਪੰਛੀਆਂ ੧੯੦
ਸੁੱਤੇ ਜਾਪਣ ਬ੍ਰਿਛ —ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਰੜੀ,
ਮਾਨੋਂ ਵਿਹਲ ਅਜੀਬ ਸਾਰੇ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਏਸ ਵਿਹਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ
'ਚਰਜ ਡੌਲ ਦੇ ਲੋਕ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੇ
ਫਿਰਦੇ ਹੰਸਾਂ ਵਾਂਙ ਧਰਤਿ, ਪਹਾੜ ਤੇ,
ਬਨ ਬ੍ਰਿੱਛਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਦੀਆਂ ਉੱਪਰੇ,
ਉੱਡਣ ਵਿੱਚ ਹਵਾਉ ਮਾਨੋਂ ਜਾਣਦੇ
ਡੂੰਘ ਉਚਾਈ ਇੱਕ ਧਰਤੀ ਪੌਣ ਨੂੰ,
ਜਲ ਅਗਨੀ ਹੈ ਇੱਕ, ਫਰਕ ਨ ਭਾਸਨੇ ।
ਧਰਾ ਨ ਪੌਣ ਅਧਾਰ ਫਿਰਨੇ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ । ੨੦੦
ਓਹ ਚਾਨਣ ਅਦਭੁੱਤ ਐਕੁਰ ਜਾਪਦਾ
ਜਿੱਕੁ ਆਸ੍ਰਾ ਹੋਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿ ਚਾਲ ਦਾ ।
ਮਸਤ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹਸਮੁਖ ਮੁੱਖੜੇ
ਖਿੜੇ ਮੱਥਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਗਾਂਵਦੇ
ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੋਭ ਅਪਾਰ ਸਿਫਤ ਵਡਾਈਆਂ
ਗਾਵਣ ਰਾਗੀ ਵਾਕ ਜੋ ਸਨ ਦਿੱਸਦੇ
ਏ ਗਾਂਦੇ ਸਨ ਨਾਲ ਪਰ ਅਣਦਿੱਸਦੇ ।
ਕਈ ਤੇਜੱਸ੍ਵੀ ਲੋਕ ਰਾਣੀ ਵੇਖਦੀ
ਭਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਜੋ
ਸਹਿਜੇ ਜਾਇ ਖੜੋਨ ਸਿਰ ਦੇ ਪਾਸੜੇ ੨੧੦
ਕੰਨ ਸੰਦੇਸੇ ਪਾਣ, ਹਥ ਸਿਰ ਫੇਰਦੇ ।
ਰਾਣੀ ਦੇਖੇ ਫੇਰ ਦੇਹੀ ਓਸ ਤੋਂ
ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਜੀਵ ਪਰ ਅਤਿ ਸੂਖਮੰ
ਹਲਕਾ, ਸੁਥਰਾ, ਸਾਫ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲੇ
ਰਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਣੇ ਰੰਗ ਓ,
ਬਿਨਤੀ ਕਰੇ ਉਚਾਰ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ,
ਫਿਰ ਸਾਈਂ ਗੁਣ ਗਾਇ ਗੀਤ ਅਲਾਪਦਾ,
ਇੱਕੁਰ ਕੁਈ ਕੁਈ ਜੀਵ ਦੇਹੋਂ ਨਿਕਲੇ
ਫਿਰਨ ਸੁਤੰਤਰ ਓਹ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੇ ।
ਦੇਹਾਂ ਪਈਆਂ ਠੀਕ ਉੱਕਰ ਲੰਮੀਆਂ ੨੨੦
ਧੀਮੇ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸੁਆਸ ਨੀਂਦਰ ਸੁੱਤੀਆਂ,

ਪਰ ਇਕ ਤਿੱਲੇ-ਤਾਰ ਵਾਂਙੂ ਤਾਰ ਸੀ
ਦੇਹ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਲ ਨੂਰੀ ਵੰਨ ਦੀ
ਟੁੱਟਣ ਦੇਇ ਸਬੰਧ ਦੇਹ ਤੋਂ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ।
ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੁਾਸ ਧੀਮਾਂ ਐਤਨਾ
ਮਾਨੋਂ ਨਹੀਂ ਸੁਆਸ ਜੀਕੂੰ ਆ ਰਿਹਾ;
ਪਰ ਸਨ ਜੀਉਂਦੇ ਓਹ, ਅੰਦਰ ਸੁਾਸ ਸੀ।
ਅਚਰਜ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਅਚਰਜ ਹੋ ਵਦੀ
ਕਈਕੁ ਥਾਈਂ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਰਾਜ ਸੀ
ਜਿੱਥੇ ਦੇਹੀ ਲਾਗ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਓ। ੨੩੦

ਉਸ ਦੇਹੀ ਤੋਂ ਆਇ ਗੰਧੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਜਿਸ ਦੇਹੋਂ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਨਾਹੀਂ ਆਂਵਦੀ,
ਉਸਨੂੰ ਛੋੜਨ ਨਾਹਿੰ ਰਹਿਣ ਦੁਰਾਡ ਓ।
ਐਸਾ ਕੁਈ ਸਰੀਰ, ਜਿਸਤੋਂ ਆਂਵਦੀ
ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਬਦਬੋਇ ਲਗੇ ਅਝੱਲਵੀਂ,
ਉਸਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਦੂਰ ਪੁਤਲੇ ਨੂਰ ਓ
ਬੂਟੀ ਗੰਧੀਦਾਰ ਨੇੜੇ ਓਜਦੇ
ਦੂਰੋਂ ਦੇਂਦੇ ਸਿੱਟ, ਫਿਰ ਨਾ ਆਂਵਦੀ
ਦੁਰਗੰਧੀ: ਪਰ ਓਹ ਤਦ ਬੀ ਦੂਰ ਹੀ
ਰਹਿੰਦੇ ਆਪ ਬਚਾਇ ਚੋਖੀ ਵਿੱਥ ਤੇ। ੨੪੦

ਤਕ ਏ ਕੌਤਕ ਆਪ ਰਾਣੀ ਸੋਚਦੀ:—
'ਕੀ ਰਚਿਆ ਹੈ ਖੇਲ ਸਾਂਈਂ ਸੋਹਿਣੇ ?
'ਏਹ ਸਭ ਗਾਵਨ ਰਾਗ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ,
'ਪਰ ਸੁਣਦੇ ਨਾ ਕੰਨ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਰਿਦਾ।'
ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਛਾਇ ਰਹੀ ਚੁਫੇਰੜੇ,
ਮਾਨੋਂ ਲੱਗੀ ਜੀਭ ਸਾਰੀ ਪੌਣ ਨੂੰ।
ਇਸ ਵਿਚ ਮੌਜ ਅਪਾਰ ਰਾਣੀ ਹੋ ਖੁਸ਼ੀ;
ਹੁਣ ਲੱਗੀ ਚੌਫੇਰ ਢੂੰਡਣ ਪਜਾਰਤਾਂ,
ਕਿਧਰੇ ਦਿੱਸੇ ਕੰਤ ਫਿਰਦਾ ਸੋਹਿਣਾ।
ਸੁਹਣੇ ਦਿੱਸਣ ਸੱਭ ਪਜਾਰੇ ਰੱਬ ਦੇ, ੨੫੦

ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਂਵਦੇ;
ਮਾਨੋਂ ਹੋਵੇ ਰਾਗ ਨਿਜ ਨੂੰ ਗਾ ਰਿਹਾ:
ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਸੇ ਕੰਤ ਕਿਧਰੇ ਸੋਹਿਣਾ।
ਰਾਣੀ ਲੱਗੀ ਢੂੰਡ; ਉੱਧਰ ਰਾਗੀਆਂ
ਲੀਤੀ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਸਵਧਾਨ ਹੋ
ਲੀਤੇ ਸਾਜ਼ ਸੰਭਾਲ ਫਿਰ ਸੁਰ ਛੇੜਦੇ:
ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚਾਲ ਸੋਦਰ ਗਾਂਵਦੇ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗਾਵਣ ਓਹ ਸੋਦਰ ਦੀ ਤੁਕਾਂ;
—ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੱਸੀ ਐਕਰਾਂ
ਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗੀਤ ਹੋਵੇ ਗਾ ਰਹੀ— ੨੬੦

ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਓਹੋ ਚੀਜ਼ ਦਿੱਸੇ ਗਾਂਵਦੀ
ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਸੋਭ ਅਪਾਰ ਰਾਣੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਰਾਗ ਪਰੀ ਪਰਵਾਰ ਦਿੱਸੇ ਗਾਂਵਦਾ,
ਧਰਤਿ, ਬਸੰਤਰ, ਪੌਣ;. ਸਭ ਵਿਚ ਨਾਦ ਸੇ
ਈਸੁਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਪੌਣ, ਇੰਦ, ਇੰਦਾਸਣਾਂ,
ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧ. ਸਮਾਧੀਆਂ
ਸਾਧ, ਜਤੀ ਤੇ ਸੰਤ ਬੀਰ, ਸੰਤੋਖੀਏ,
ਪੰਡਤ, ਰਿਖੀ, ਗਿਆਨ, ਸੁਰਗੀ ਲੋਕ ਸੇ,
ਮਾਤਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ ਰਤਨ ਸੁ ਤੀਰਥੰ
ਜੋਧੇ ਬਲੀ ਮਹਾਨ, ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ, ੨੭੦

ਖੰਡ ਮੰਡਲ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ, ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਹੀ
ਗਿਣਤੀਓਂ ਜੋ ਸੇ ਬਾਰੁ ਸੱਭੇ ਗਾਂਵਦੇ।
ਰਾਗੀ ਗਾਵਣ ਰਾਗ ਇੱਧਰ ਸੋਹਿਣੇ
ਉਧਰ ਤੱਕੇ ਰਾਜ ਓ ਬੀ ਗਾ ਰਹੇ।
ਇੱਕੁਰ ਮੌਜਾਂ ਦੇਖ ਹਰ ਗੁਣ ਗਾਂਵਦੀ
ਕਰਦੀ ਕੰਤ ਤਲਾਸ਼ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਸੀ।
ਹੁਣ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਭੋਗ ਸੀ ਰਹੁਰਾਸ ਦਾ
ਪਾਯਾ ਹਿਤ ਚਿਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰੋਤਿਆਂ।
ਰਾਧਾਂ ਗੋਲੀ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਸੀ ਰਹੀ,
ਰਾਗ ਰਸਿਕ ਸੀ ਓਹ ਰਾਧਾਂ ਬੀ ਸਖੀ; ੨੮੦

ਉਸਤੇ ਬੀ ਤਾਸੀਰ ਐਸੀ ਹੋ ਗਈ
ਮੂਰਤ ਪੱਥਰ ਵਾਙ ਹੁਈ ਅਡੋਲ ਓ
ਮਸਤ ਰਾਗ ਦੇ ਰੰਗ; ਪਰ ਜਦ ਭੋਗ ਦਾ
ਵੇਲਾ ਆਇਆ ਐਉਂ ਹਥ ਬੰਨ੍ਹ ਬੋਲਦੀ:
'ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਹੋਰ ਗਾਂਵੋ ਸਾਂਚਿਓ,
'ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਘੋਲੀ ਜਾਉਂ ਮੈਂ।
ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਸੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਬੇਨਤੀ
ਸ਼ਬਦ ਛੇੜਿਆ ਹੋਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਿਣਾ—

ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਚਰਨ ਸਰਨ ਦਇਆਲ ਠਾਕੁਰ ਆਨ ਨਾਹੀ ਜਾਇ ॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਬਿਰਦੁ ਸੁਆਮੀ ਉਧਰਤੇ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੈਸਾਰ ਗਾਰ ਬਿਕਾਰ ਸਾਗਰ ਪਤਿਤ ਮੋਹ ਮਾਨ ਅੰਧ ॥ ਬਿਕਲ ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ ਧੰਧ ॥ ਕਰੁ ਗਹੇ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ਕਾਢਹੁ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ॥ ੧ ॥ ਅਨਾਥ ਨਾਥ ਸਨਾਥ ਸੰਤਨ ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਖਿਨਾਸ ॥ ਮਨਿ ਦਰਸਨੈ ਕੀ ਪਿਆਸ ॥ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ ਗੁਨੰ ਤਾਸ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੁਪਾਲ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥੨॥੨॥੪੧॥

ਇਧਰ ਰਾਗੀਆਂ ਏਹ ਸ਼ਬਦ ਅਲਾਪਿਆ,
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਲੀਨ ਆਤਮ ਰੰਗ ਹੈ, ੨੯੦

ਦੇਖੇ ਕੀ ? ਸਭ ਦੇਵ ਯਾ ਸਭ ਤੇਜਸੀ
ਯਾ ਕੁਝ ਆਖੋ ਹੋਰ ਲੋਕ ਅਦਿੱਸਦੇ
ਸਭ ਕੱਠੇ ਇਕ ਥਾਂਹੇਂ ਹੋਇ ਖਲੋ ਗਏ,
ਗਲ ਪੱਲੇ ਹਥ ਜੋੜ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ
ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਹੇਠ ਬਿਨੈ ਸਰੂਪ ਹੋ;
ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਗੁਰਵਾਕ ਏਹੋ ਉੱਪ੍ਰਲਾ
ਮਨ ਨੀਵੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮੋਂ ਗਾਂਵਿਆਂ।
ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭੋਗ ਜਦ ਸੀ ਪੈ ਗਿਆ

ਪਜਾਰ ਭਰੀ ਡੰਡੌਤ ਕੀਤੀ ਸਾਰਿਆਂ,
ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉੱਠ ਸ਼ੁਕਰ ਉਚਾਰਦੇ। ੩੦੦

ਹੁਣ ਦੇਖੇ ਕੀ ਰਾਜ ਵਰਤੇ ਕੌਤਕੰ,-
ਓਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਜਾਂਦੇ ਲੋਪਦੇ,-
ਦਿਸਦੇ ਦਿਸਦੇ ਓਹ ਹੋ ਅਣਦਿੱਸਦੇ,
ਬਦਲੀ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਘੁਲਮਿਲ ਜਾਂਵਦੀ।
ਫਿਰ ਇਕ ਆਈ ਵਾਜ ਸੁੰਦਰ ਗੂੰਜਦੀ
ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਵੇ ਰਾਗ ਆਪੇ ਬੋਲਦਾ :—

ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ ॥
[ਗੁ: ਮ: ੫

ਫਿਰ ਹੋਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੂਰ ਛੇਤੀ ਖਜੂਣ ਤੋਂ।
ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕੇ ਬਾਦ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਜਿੱਕੁਰ ਆਇ ਹਨੇਰ ਬਹੁਤਾ ਪੈਲ੍ਹਿਓਂ,
ਤਿੱਕੁਰ ਇਸਦੇ ਬਾਦ ਰਾਣੀ ਅੱਖੀਆਂ ੩੧੦

ਅੱਗੇ ਛੱਲੇ ਆਣ ਬੱਝ ਹਨ੍ਹੇਰ ਦੇ;
ਘਾਬਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨੈਣ 'ਨ੍ਹੇਰਾ ਦੇਖਦੀ,
ਇਕੁਰ ਲਾ ਲਾ ਜ਼ੋਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨੈਣ ਸੇ।
ਦੇਖੇ ਰਾਣੀ ਸਾਫ ਹੁਣ ਹੈ ਰਾਗੀਆਂ
ਪਾਇਆ ਕੀਰਤਨ ਭੋਗ ਵਾਰ ਸਲੋਕ ਨੂੰ—
ਪੌੜੀ ਲਾਈ ਅੰਤ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਯਾਦ ਦੇ।
ਰਾਣੀ ਰਿਦਾ ਅਨੰਦ ਸ਼ੁਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ;
ਸ਼ੁਕਰ ਰਾਗੀਆਂ ਜੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ;
ਪਰ ਨਾ ਸੱਕੀ ਬੋਲ ਰਸ ਵਿਚ ਮੱਤੜੀ,
ਸ਼ੁਕਰ ਭਰੀ ਅਖ ਨਾਲ ਓਧਰ ਤੱਕ ਕੇ ੩੨੦

ਮਾਨੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕਰ ਉਚਾਰਦੀ।
ਉਹ ਸੇ ਸਜਾਣੇ ਢੇਰ ਸਮਝੇ ਭਾਵ ਨੂੰ,
ਲਖ ਗਏ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧੀਵੇਂ ਹੋ ਗਏ।
ਇਹ ਰਾਗੀ ਗੰਭੀਰ ਪੰਥ ਰਤੰਨ ਸੇ,
ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਕਰਦਾ ਪਿਆਰ ਸੀ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਅੰਦਰੋਂ;
ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਲੋਕ ਸੇ,
ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇਹ ਜਦ ਗੁਰ-ਬਾਣੀਆਂ
ਨਾਲ ਭਾਵ ਦੇ ਆਪ ਜੁੜ ਸੇ ਜਾਂਵਦੇ।
ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰ ਨਾਲ ਨਾਲੇ ਭਾਵ ਦੇ ੩੩੦

ਲਯ ਹੁੰਦੀ ਲਯ ਨਾਲ ਗਾਵਣ ਵੇਲੜੇ।
ਉਹ ਫਿਰ ਰਾਗ ਅਨੂਪ ਸੁਰਤ ਸਰੋਤਿਆਂ
ਦੀ ਪ੍ਰੋ ਲੈਂਦਾ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਸੀ,
ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਦਾ ਸੱਭ ਨੂੰ।
ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਤਾ ਆਪ ਲੁਕਿਆ ਸੋ ਰਹੇ;
ਕੁਝ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਓਹ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਪਾਠ ਦੇ,
ਕੁਝ ਕਰ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਹੋਂਵਦਾ;
ਕੁਝ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ;
ਸਾਰਾ ਕਰਣੀ ਨਾਲ ਸਮਝੇ ਆਂਵਦਾ। ੩੪੦

ਪਰ ਰਾਗੀ ਇਸ ਡੌਲ ਵਾਲੇ ਆਮ ਨਾ
ਕਰ ਸੱਕਣ ਜੋ ਕਾਰ ਆਤਮ ਵੰਨ ਦੀ।
ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ ਇਸ ਕਾਰਨੇ
ਪੰਥ ਵਿਖੇ, ਸਭ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਪਜਾਰ ਸੇ।
ਸ਼ਬਦ-ਰਸੀਅੜਾ ਸੰਤ ਰਾਣਾ ਆਪੇ ਸੀ
ਕਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਤਿ ਕਰਦਾ ਹੋਂਵਦਾ
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬੀ ਸਜਾਣ ਪਹਿਲੋਂ ਤੋਂ ਸਿਗੀ,-
'ਏ ਰਾਗੀ ਹਨ ਸੰਤ ਰਸੀਏ ਨਾਮ ਦੇ;'
ਤਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਨਾਮ ਪਦ 'ਸੰਗੀਤ' ਦਾ
ਰਾਣੀ ਲੀਤਾ ਸਜਾਣ ਛੇਤੀ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ। ੩੫੦

ਪਰ ਅਜ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਲੀਤਾ ਜਾਣ ਹੈ,
ਏ ਹੈਵਨ ਅਵਤਾਰ ਕੋਈ ਰਾਗ ਦੇ।
ਰਾਧਾਂ ਰਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਿੱਥ ਨ ਹੈ ਰਤੀ।
ਸ੍ਵਾਮੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸ੍ਵਾਮੀ ਨਾਲ ਹੀ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਭੇਤ —ਪਰਦੇ ਭੇਨ੍ਹਣਾ।
ਹੁਣ ਰਾਤ੍ਰੀ-ਆਰਾਮ ਓਹਨਾ ਵ੍ਰਾਸਤੇ
ਰਾਧਾਂ ਤਾਈਂ ਸੌਂਪ ਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ।
ਰਾਣੀ ਹਿੱਸਾ ਆਪ ਲੀਤਾ ਸੇਵ ਦਾ;
ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ-ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੋਹਿਣਾ!

ਸ਼ਬਦਸੋ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ। ੩੬੦
ਪਹਿਰ ਰਹੀ ਜਦ ਰਾਤ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ
ਇਕ ਅਤਿ ਲੁਕਵੇਂ ਥਾਉਂ ਰਾਧਾਂ ਸਾਜਿਆ।
ਸਾਰਾ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣ ਦਾ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਓਸ ਗੁਪਤੇ ਥਾਉਂ ਤੇ
ਆ ਲਾਈ ਫਿਰ ਵਾਰ ਆਸਾ ਰਾਗ ਦੀ।
ਇਕ ਮਾਤਾ ਇਕ ਆਪ ਤੀਜੀ ਰਾਧਕਾਂ
ਚੌਥਾ ਕੁਈ ਨ ਹੋਰ ਓਥੇ ਸੱਦਿਆ।
ਵਾਰ ਓਸ ਹੀ ਡੌਲ ਹੁਈ ਉਚਾਰ ਸੀ
ਜਿਵੇਂ ਕੱਲ ਦੀ ਸੰਝ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ।
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਬਾਦ ਆਦਰ ਨਾਲ ਓ ੩੭੦

ਰਾਗੀ ਹੋਇ ਵਿਦਾਯ ਓਥੋਂ ਗਜੇ ਚਲੇ,
ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਦਾਉ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
ਪਰ ਰਾਣੀ ਓਸ ਰੋਜ਼ ਨਿਜ ਦੇ ਦਾਸ ਨੂੰ
ਜਿਸ ਪਰ ਸੀ ਇਤਬਾਰ ਪੱਕਾ ਨਿੱਤ ਤੋਂ
ਦੇਕੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਰਯਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
ਪੰਥ ਵਿਖੇ ਸੀ ਲੋੜ ਮਾਯਾ ਦੀ ਪਈ
ਜਿਸਦੀ ਲੱਭੀ ਸੂਹ ਪਾਸੋਂ ਰਾਗੀਆਂ
ਰਾਣੀ ਨੂੰ, ਕਰ ਪੁੱਛ ਹਾਲਤ ਪੰਥ ਦੀ।
ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰਾਜ ਮੱਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ,
ਮਾਯਾ ਭੇਟਾ ਆਪ ਘੱਲੀ ਪੰਥ ਨੂੰ। ੩੮੦

ਸਫਲ ਰਾਗਨੀ ਰਾਗ ਰਾਗੀ ਨਾਲ ਬੀ
ਜੋ ਜਦ ਕਰਨ ਉਚਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਵਾਕ ਦਾ
ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਲਿਵਲੀਨ ਹਨ ਹੋ ਜਾਂਵਦੇ।
ਰਸੀਏ ਹੋਕੇ ਆਪ ਰਸ ਵਿੱਚ ਮੱਤੜੇ

ਰਸ-ਆਤਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਨ ਸਰੋਤਿਆਂ ।
ਪੇਵੰਦ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਆਪ ਸੁ ਹੋਇਕੇ
ਜੁੜਨ ਨ ਮਾਯਾ ਨਾਲ, ਜੋੜਨ ਔਰਨਾਂ
ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਏਹ ਜੋੜਣ ਵਾਲੜੇ ।

੨੪. ਝਿਲਮਿਲੇ ਚੱਕਰ

ਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਜਿਉਂ ਫੁੱਲਾਂ ਖਿੜੇ,
ਧਰਤੀ ਖਿੜ ਰਹੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਜਯੁੰ ਤਾਰਿਆਂ;
ਵਿਥ ਦੁਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਈ ਅਮੇਣਵੀਂ ।
ਵਿੱਥ ਦਾ ਇਹ ਮੈਦਾਨ ਖੁਲ੍ਹਾ ਅਗੇਣਵਾਂ
ਚਾਨਣ-ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਦਿੱਸਦਾ,
ਜੋ ਮੱਧਮ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਿੱਖੜਾ ।
ਇਸ ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਆਇ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਦਨੀ
ਦਿੱਤਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ ਆਪਣਾ ਸੋਹਿਣਾ,
ਧਰਤੀ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚਲੇ ਪੌਲ ਦੇ
ਕਲਾਬਾਜ਼ੀਆਂ ਲਾਇ ਖੇਡੇ ਚਾਂਦਨੀ : ੧੦

ਵਾਂਙ ਮਦਾਰੀ ਹੇਠ ਰੱਖੇ ਪੈਰ ਹੈ
ਫੁੱਲਾਂ ਉੱਪਰ ਏਹ ਸਹਿਜੇ ਛੋਪਲੇ,–
ਉਪਰ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਅੱਖ ਲੜਾਉਂਦੀ
ਭੌਂ ਦਾ ਖ਼ਾਕੀ ਰੰਗ ਕੱਜੇ ਚਾਂਦਨੀ
ਮਾਨੋਂ ਚਾਦਰ ਸਾਫ ਸੂਤ ਵਿਛਾਂਵਦੀ;
ਜਿਵੇਂ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣ ਰੂਾਲੇ ਸੂੰਤ ਦਾ ।
ਮਿੱਟੀ ਛੁਹੇ ਨ ਮੂਲ ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ,
ਨੀਲ ਨ ਲਾਵੇ ਦਾਗ਼ ਇਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ,
ਨੀਲ ਖ਼ਾਕ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾਗ਼ੋਂ ਰੇਤੂ ਹੋ ੨੦

ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ ਏਹ ਸੁੰਦਰ ਚਾਂਦਨੀ ।
ਪਰ ਹੈ ਤਿੱਖੀ ਖੇਡ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਂਵਦੀ;
ਜਿਉਂ ਜਾਲੀ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲਾਟੂ ਛੱਡਿਆ
ਜਾਪੇ ਚੁੱਪ ਅਡੋਲ, ਤਿਉਂ ਹੈ ਚਾਂਦਨੀ
ਜਾਪੇ ਖੜੀ ਅਡੋਲ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੜੀ ।
ਏਸ ਚਾਂਦਨੀ ਵਿੱਚ ਨਿਖਰੀ ਰਾਤ ਓ
ਚੁਪ ਦੇ ਰਥ ਤੇ ਬੈਠ ਤੁਰੇ ਮਲੱਕੜੇ,
ਜਿਉਂ ਅਤਿ ਡੂੰਘੇ ਥਾਉਂ ਪਾਣੀ ਰੌ ਵਹੇ
ਜੋ ਵਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਜਾਇ ਜਾਪੇ ਪੈ ਖੜਾ ।
ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਹੈ ਨੈਂ ਜਿੱਕੁਰ ਜਾਂਵਦੀ; ੩੦

ਜਾਂ ਉਮਰਾ ਦੀ ਧਾਰ ਵਹਿੰਦੀ ਚੁੱਪ ਹੈ ।
ਜਿਉਂ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ
ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ ਆਪ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੜਾ;
ਜਿਉਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਚਾਲ, ਸੂਰਜ ਵੇਗ ਹੈ,
ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵਨ ਮੂਲ ਪਰ ਹਨ ਧਾ ਰਹੇ
ਤਿੱਕੁਰ ਜਾਂਦੀ ਰਾਤ ਹੈ ਨਹਿੰ ਭਾਸਦੀ ।
ਪਿਛਲਾ ਬੀਤਯਾ ਕਾਲ ਐਕੁਰ ਜਾਪਦਾ
ਜਿੱਕੁਰ ਸੁਪਨਾ ਕੋਇ ਜਾਪੇ ਜਾਗਿਆਂ ।
ਆਵਨ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਭਾਸੇ ਐਕੁਰਾਂ

ਪੋਥੀ ਜਿੱਕੁਰ ਬੰਦ ਕੋਈ ਹੋਂਵਦੀ । ੪੦

ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ ਕਾਲ -ਹੁਣ ਦਾ ਜੋ ਸਮਾਂ-
ਏਹੋ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ ਖਿੜਿਆ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
ਇਕਪਲ, ਇਸਤੋਂ ਘੱਟ, ਅੱਖੀਂ ਫੇਰ ਜਾਂ,
ਇਸਨੂੰ ਸਕੀਏ ਆਖ 'ਹੁਣ' ਦਾ ਹੈ ਸਮਾਂ,
ਇਸ ਪੁਰ ਸਾਡਾ ਜ਼ੋਰ ਸਾਡਾ ਵੱਸ ਹੈ;
ਭਾਵੇਂ ਲਾਈਏ ਏਹ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਤੇ
ਭਾਵੇਂ ਮੰਦੇ ਲਾਇ ਮੰਦ ਸੁਹੇੜੀਏ ।
ਅੱਖ ਝਮੱਕਣ ਵਿੱਚ ਇਸਨੇ ਲੰਘਣਾ,
ਜਾਂ ਇਸਤੋਂ ਬੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਜਾਵਣਾ ।
ਪਰ ਨਾ ਹੋ ਪਰਤੀਤ ਇਸਦਾ ਲੰਘਣਾ, ੫੦

ਕਦਰ ਨ ਸਕੀਏ ਪਾਇ ਇਸ 'ਹੁਣ' ਦੀ ਅਸੀਂ ।
ਹਾਂ ਜਦ ਆਊ ਮੌਤ ਓਦੋਂ ਹੋਵਸੀ
ਇਸਦੀ ਕਦਰ ਮਲੂਮ ਸਾਨੂੰ ਸੁਾਰੜੀ,
ਜਿਸਨੂੰ 'ਛਿਨ' ਭਰ ਜਾਣ ਨਿੱਤ ਗਵਾਈਏ ।
ਇਸ ਛਿਨ ਛਿਨ ਨੇ ਲੰਘ ਲੰਮਾ ਬੈੜ੍ਹ ਹੀ
ਲਿਆ ਬਣਾ ਜ਼ੰਜੀਰ —ਐਵੇਂ ਜੋ ਗਿਆ—
ਛਿਨ ਛਿਨ ਬਣਬਣ ਸਾਲ ਉਮਰ ਬਿਲਾ ਗਈ,
ਸਮਝ ਨ ਆਈ ਹਾਇ, ਜਦ ਸੀ ਜਾ ਰਹੀ,
ਚੁਪਕੇ ਬੇਮਾਲੂਮ ਉਮਰਾ ਸਾਡੜੀ,
ਮੌਤ ਜਾਗ ਜਦ ਆਇ ਪੈਂਦੀ ਸੂਝ ਤਾਂ । ੬੦

ਤਿੱਕੁਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਇਕ ਦਿਨ ਸੁੱਤੜੀ,
ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਕੌਤਕ ਵੇਖਦੀ,
ਜਾਣੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਸਮਝੇ ਮੂਲ ਨਾ,–
ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਜਾਇ ਛਿਨ ਛਿਨ ਹੋਇਕੇ,
ਸੁਪਨੇ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨਾ ਜਾਣਿਆ
ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਜਾਇ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੜੇ ।
ਪਰ ਜਦ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਾਗ ਕੀ ਹੈ ਦੇਖਦੀ
ਸੁਪਨੇ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਬਿਲਾ ਗਿਆ,
ਸੁਪਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਙ ਸੁਪਨਾ ਹੋ ਗਏ ।
ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਹੀ ਜਾਗ ਦੇਖੇ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ੭੦

ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ ਕਾਲ ਸੁਪਨੇ ਗੁੱਝਿਆਂ ।
ਫਿਰ ਦੇਖੇ ਚੌਫੇਰ ਭਰਿਆ ਨੂਰ ਹੈ:
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸੌਂ ਕੇ ਹਾਇ ! ਸਮਾਂ ਵਞਾ ਲਿਆ,
'ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਜੇ ਜਾਗ ਮੇਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ,
'ਸੁਪਨਾ ਸੁਪਨਾ ਜਾਣ ਸਮਾਂ ਸੰਭਾਲਦੀ,
'ਹੁਣ ਹੁੰਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲ,– ਸਫਲਯਾ ਮੈਂ ਸਮਾ,
'ਜਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ਜਾਗ ਮੈਂ ਉਠ ਬੈਠਦੀ
'ਜਾਗ ਰੋਂਵਦੀ ਦੁੱਖ, ਸੁਖ ਮੈਂ ਪਾਂਵਦੀ;
'ਸੌਂਕੇ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ, ਦੁੱਖ ਵਧਾ ਲਏ ।
'ਹੁਣ ਆਈ ਹੈ ਜਾਗ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ੮੦

'ਮਾਣਾ ਬਹਿਕੇ ਸੁੱਖ ? ਰੋਵਾਂ ਦੁੱਖੜੇ ?
'ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੋ ਬਲਵਾਨ ਘੁਲਣੇ ਵਾਲੜੇ,
'ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਦੀ ਭੋਇੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਲਈ

'ਖੇਡਣ ਸੰਦੀ ਥਾਉਂ, 'ਖਾੜਾ ਘੋਲ ਦਾ।
'ਕਹੀਆਂ ਮਾਰ ਦੇ ਭੋਇ ਕੀਤੀ ਪੋਲੜੀ,
'ਉੱਪਰ ਪਾਵਣ ਛਿੰਝ, ਘੋਲ ਘੁਮਾਂਵਦੇ,
'ਕਰਦੇ ਡਾਢੇ ਜ਼ੋਰ; ਡੰਡ ਕਢਾਂਵਦੇ।
'ਦਲਦੀ ਹੇਠਾਂ ਜਾਇ ਹਿਰਦਾ-ਭੂਮਿ ਮੈਂ।
'ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਾਂ ਉਪਾਉ ਮੇਟਾਂ ਘੋਲ ਨੂੰ,
'ਰੜੇ ਮਦਾਨਾਂ ਵਾਂਙ ਹਿਰਦਾ ਸਾਫ ਹੋ, ੯੦

'ਰਹੇ ਅਡੋਲ ਅਛੇੜ, ਪਾਰੇ ਛੰਭ ਜਯੋਂ ?
'ਛੱਡ ਕੁਵੇਲੇ ਹਾਇ! ਲਾਲ ਸਿਧਾਰ ਗੇ
'ਕੁੱਝ ਨ ਭਾਵੇ ਹੋਰ ਬਾਝ ਪਿਆਰੜੇ।
'ਸਮਝਾਂ ਗਯਾਨ ਧਿਆਨ, ਸਮਝਾਂ ਜੋਗ ਨੂੰ
'ਭਗਤੀ ਸੰਦਾ ਰਾਹ ਸਮਝਾਂ ਮੋਖ ਨੂੰ।
''ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਉ ਕੋਈ ਸੁਖ ਹੈ.
'ਇਹ ਬੀ ਜਾਣਾ ਗੱਲ ਹੈਵੇ ਕੀਮਤੀ,
'ਥੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਸੂਝ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ,
'-ਸਾਰੀ ਨਾ ਪਰ ਕੁੱਝ— ਹੈਵਾਂ ਰੱਖਦੀ,
'ਪਰ ਮਿਟਦੀ ਨਾ ਹਾਇ ਲਲਨਾ ਕੰਤਦੀ। ੧੦੦

'ਡਿੱਠੀ ਸੂਰਤ ਸਾਫ ਆਤਮ ਰੂਪ ਦੀ,
'ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਏ ਠੀਕ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ,
ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹ ਉਪਕਾਰ ਦੇਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ;
'ਦੇਹੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇ ਸਾਥ ਨ ਛੱਡਿਆ,
'ਰਿਹਾ ਜੀਉਂਦਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਓ ਸਦਾ,
'ਪਰ ਛੁਟਦੀ ਹੈ ਨਾਹਿ ਮੈਥੋਂ ਲਾਲਸਾ,—
'ਦੇਹੀ ਦੇ ਵਿਚ ਫੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲਵਾਂ।
'ਦੇਹੀ ਝਲਕਾ ਵੇਖ ਦੇਹੀ ਲਾਲਸਾ
'ਮਾਰ ਫੁਕਾਰਾ ਫੇਰ ਉੱਠ ਖੜੋਤੀਆ।
'ਦੇਹੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਇ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗਰੇ। ੧੧੦

ਇੱਕ ਵੇਰ ਮਿਲ ਜਾਇੰ ਜੇ ਤੂੰ ਪਯਾਰਿਆ!
'ਚਰਨ ਲੈਣ ਦੇ ਚੁੰਮ, ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਓ
'ਧੋਇ ਲੈਣ ਦੇ ਰੱਜ ਮੈਨੂੰ ਸੋਹਿਆਂ!
'ਜੀ ਦੀਆਂ ਲੈ ਦੋ ਚਾਰ ਦੇ ਲੈ ਦੇਇਕੇ,
'ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਮਿਲਨੇ ਵਾਲੜੀ
'ਅਪਣਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਇਦੇ,
'ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਆਪ ਉੱਤਰ ਦੇਇਕੇ,
'ਹਿਰਦੇ ਲੱਗੀ ਭਾਠ —ਡੰਝ ਅਤੁੱਟਵੀਂ—
'ਪ੍ਰੀਤਮ! ਦਈਂ ਬੁਝਾਇ ਕਰੀਂ ਨਿਹਾਲ ਮੈਂ।
'ਜਾਵਾਂ ਫੇਰ ਸਮਾਇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ; ੧੨੦

'ਤੂੰ ਕਰ ਮੈਂ ਸਸਕਾਰ ਹੱਥੀਂ ਪਯਾਰਿਆ!
'ਜਿਕੂਰ ਡੋਲੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲੈ ਗਯੋਂ ਪੇਕਿਓਂ,
'ਉਸ ਆਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾੜ੍ਹ ਬਿਬਾਨ ਤੇ
'ਸਹੁਰਯੋਂ ਮੈਨੂੰ ਤੋਰ ਤੂੰ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ।
'ਮੇਰਾ ਸੀ ਏ ਹੱਕ ਅੱਗੋਂ ਜਾਵਣਾ,
'ਤੁਰ ਗਯੋ ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਜਿਨ੍ਹ ਸੀ ਜੀਵਣਾ।
'ਹੋਣਾ ਗੁੱਸੇ ਨਾਹਿੰ ਸਣ ਇਹ ਲਾਲਸਾ।

'ਮੈਂ ਮਿੱਟੀ ਅੰਧ ਨੀਚ ਨਿਰਮਲ ਰੂਹ ਤੂੰ;
'ਜੀਵਣ ਮਰਨਾ ਇੱਕ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ;
'ਆਤਮ ਤੁੱਧ ਸੁਭਾਵ ਮੇਰਾ ਹੈ ਨਹੀਂ, ੧੩੦

'ਮੇਰਾ ਮਿੱਟੀ ਵਾਂਙ ਨੀਚ ਸੁਭਾਉ ਹੈ,
'ਸੁਰਨ ਪਿੰਜਰੇ ਵਾਸ ਤਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦਿਓ,
'ਕੰਕਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਇਸਦਾ ਨਾ ਹਟੇ।
'ਸੱਤ ਅਕਾਸ਼ੀ ਜਾਇ ਪੰਛੀ ਉੱਡਦਾ,
'ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਇਸਦਾ ਨਾ ਘਟੇ।
'ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮੈਂ ਦੇਹ, 'ਦੇਹੀ-ਪਯਾਰ' ਮੈਂ
'ਟੁਟਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਦੇਹ- ਦਰਸ਼ਨ ਮੰਗਦੀ,-
'ਮੰਗਾਂ: ਦਿਹ ਦੀਦਾਰ, ਮਰਨਾ ਮੋਹਿਰੇ
'ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕੰਤ, ਪਿੱਛੇ ਜੀਵਣਾ
'ਲੱਗੇ ਸੁਹਣਾ ਨਾਹਿੰ ਜਿਸਨੂੰ ਮੇਟ ਲੌ। ੧੪੦

'ਜਿੱਕੁਰ ਰਹਿ ਗਈ ਹਾਇ ਹੁਣ ਹਾਂ ਜੀਂਵਦੀ
'ਤੂੰ ਜੀਉਂਦੋਂ ਏ ਜਿੰਦ ਮਰਦੀ ਮੌਤ ਮੈਂ;
'ਮੈਂ ਮਰਦੀ ਜੇ ਐਉਂ ਮਰਕੇ ਜੀਂਵਦੀ,
'ਹੁਣ ਜਯੂੰਦੀ ਕਿਸ ਕੰਮ ਮਰਦੀ ਨਿੱਤ ਹਾਂ,-
'ਮਰਦੀ ਭਰਦੀ ਦੁੱਖ; ਦੁਖ ਹਨ ਜੀਂਵਦੇ,
'ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀ ਖਾਇ ਵਧਦੇ ਮੌਲਦੇ:
'ਬਣ ਗਈ ਹਾਇ ਅਹਾਰ ਜਿੰਦੜੀ ਦੁੱਖ ਦਾ।
'ਦੁੱਖ ਨ ਗ੍ਰਸਦੇ ਮੂਲ ਮਰਦੀ ਜੇ ਕਦੇ
'ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ —ਮਰਦੀ ਮੈਂ ਸੁਖੀ।
ਮੇਰਾ ਹੈਸੀ ਹੱਕ ਪਹਿਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ੧੫੦

'ਜੀਵੀ ਮੈਂ ਬੇਹੱਕ ਜਿਉਣ ਹਰਾਮ ਹੈ।
'ਧ੍ਰਿਗ ਇਸ ਜੀਵਨ ਜੋਗ, ਹੱਕ ਜੁ ਮਾਰਕੇ
'ਰਿਹਾ ਜੀਂਵਦਾ ਜੱਗ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦਾ।
'ਜੀਵਨ ਸੰਦਾ ਹੱਕ ਹੈਸੀ ਆਪਦਾ
'ਅਤਿ ਮਾੜੀ ਮੈਂ ਨਾਰਿ, ਨਾਰੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ
'ਮਾਰ ਪਤੀ ਦਾ ਹੱਕ ਰਹੀ ਜੁ ਜੀਂਵਦੀ।
'ਧਰਤੀ! ਦੇਹ ਨ ਥਾਉਂ ਮੈਨੂੰ ਰੈਣ੍ਹ ਨੂੰ,
'ਹੋ ਜਾਸੇਂ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੈਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ,
'ਪੌਣ! ਪਰੇ ਹਟ ਜਾਹੁ ਮੇਰੇ ਸੁਆਸ ਏ
'ਤੈਨੂੰ ਕਰਨ ਮਲੀਨ,- ਭਾਰੀ ਵੇਹੁਲੀ! ੧੬੦

'ਚੰਦਾ! ਚੱਦਰ ਸਾਂਭ ਚਾਨਣ ਵਾਲੜੀ
'ਗਈ ਜਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਹੋ ਮਤ ਜਾਇ ਏ
'ਤੇਰੇ ਪਿੰਡੇ ਵਾਂਙ ਛਾਈਆਂ ਵਾਲੜੀ,
'ਨੀਲੇ ਤੂੰ ਆਕਾਸ਼! ਤਾਰੇ ਲੈ ਲੁਕੋ
'ਮਤ ਮੈਂ ਵੰਨੇ ਵੇਖ ਝਮਕਣ ਅੱਖ ਨਾ।
'ਸਭ ਪੁਰੀਆਂ ਸਭ ਲੋਕ! ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਰਹੋ,
'ਧਰਮ ਰਾਜ! ਰਹੁ ਦੂਰ ਛੋਹੀਂ ਮੂਲ ਨਾ,
'ਕਰਮ ਪੱਤਰੀ ਖੋਲ੍ਹ ਲੇਖਾ ਨਾ ਕਰੀਂ,
'ਮਤ ਜਲ ਜਾਵਣਿ ਹੱਥ ਫੜਦਯਾਂ ਏਸਨੂੰ,
'ਜਮ ਨਾ ਨੇੜੇ ਆਉ ਜਾਇੰ ਨ ਪੀੜਿਆ। ੧੭੦

'ਨਰਕ! ਨ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਲਈਂ,

'ਤੂੰ ਦੁਖੀਆ ਮਤ ਹੋਇੰ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਤੋਂ
'ਪਤੀ ਪੀਆ ਦਾ ਹੱਕ ਮੈਂ ਹੈਂ ਮਾਰਿਆ।
'ਸਾਰੇ ਪਾਪੀ ਜੱਗ ਨਰਕਾ! ਸਾਂਢਕੇ,
'ਤੂੰ ਨਾ ਡਰਿਆ ਮੂਲ ਕੰਬਜਾ ਨਾ ਕਦੇ,
'ਪਰ ਡਰ ਮੈਥੋਂ ਧਾਰ ਬੂਹੇ ਮਾਰ ਲੈ,
'ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਅੱਨਜਾਯ, ਕੀਤਾ ਨ ਕਿਸੇ
'ਜਦ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਜੱਗ ਜੁੱਗ ਕਿਸੇ ਵਿਖੇ।
' 'ਅਪਰਾਧਜਾਂ-ਸਰਦਾਰ' ਮੈਨੂੰ ਜਾਣੀਏ।
'ਮੈਨੂੰ ਲੱਗੋ ਡੰਨ ਵੱਡਾ ਸੱਭ ਤੋਂ, ੧੮੦

'ਹੋਉ ਡੰਨ ਖ਼ਰਾਬ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਲਗਾ,
'ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਸਜਾਇ ਇੱਕੋ ਰ੍ਹੇ ਗਈ:
' 'ਹੋਣੋਂ' ਮੈਂ 'ਅਨਹੋਇ' ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਰਹਾਂ।
'ਦੇਸ ਨਿਕਾਲਾ ਦੰਡ ਜੀਕੂੰ ਹੋਂਵਦਾ
'ਤੀਕੁਰ ਦਿਓ ਨਿਕਾਲ ਮੈਨੂੰ 'ਹੋਣ' ਤੋਂ
'ਹੋਣ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਰ੍ਹ ਦਿਓ ਨਿਕਾਲੜਾ।
'ਹੋਂਦ ਕਰੇ ਅਣਹੋਂਦ, ਹੂੰਦੀ ਨਾ ਰਹਾਂ,
'ਫੱਕਾ ਰਹੇ ਨ ਮੂਲ ਬਾਕੀ ਮੁਸ਼ਕ ਨਾ,
'ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟ ਜਾਇ ਮੇਰੀ 'ਹੋਂਦ' ਦਾ।
'ਮੇਰਾ 'ਹੋਣਾ' ਦੁੱਖ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ, ੧੯੦

'ਸੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਇ, ਦੁਖੀਆਂ ਦੇਂਵਦਾ
'ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਦੁੱਖ,— ਦੁੱਖ ਵਧਾਉਂਦਾ:
'ਤਾਂਤੇ ਕੰਟਕ ਜੱਗ ਮੈਂ ਮੰਦਭਾਗਣੀ,
'ਕੱਢ ਦਿਓ ਏ ਹੋਂਦ ਮੇਰੀ ਮਾਰ ਕੇ।'
'ਇੱਕੁਰ ਰੋਈ ਆਖ, ਰੋ ਰੋ ਆਖਦੀ,
ਆਖ ਆਖ ਫਿਰ ਰੋਇ, ਰੋ ਰੋ ਹੋਂਵਦੀ
ਗਈ ਨਿਸੱਤੀ ਅੱਤਿ, ਕੁੜ੍ਹਦੀ ਅੰਦਰੇ।
ਪੈ ਗਯਾ ਡਾਢਾ ਡੋਬ ਮਾਨੋਂ ਹੋ ਗਈ
ਹੋਵਣ ਕੋਲੋਂ ਪਾਰ, ਹੋ ਅਨਹੋ ਗਈ।
ਤਾਕਤ ਹਿਰ ਗਈ ਸੱਭ ਡੋਬਾ ਖਾ ਗਈ, ੨੦੦

ਸੱਥਰ ਵਾਂਙ ਚੁਪੱਟ ਸੱਥਰ ਉੱਪਰੇ
ਸੱਥਰ ਲੱਥੀ ਨਾਰ ਹਾਵੇ ਖਾਂਵਦੀ।
ਹਾ ਕੁਦਰਤ ਬੇ-ਮੇਰੁ ਅੰਮ ਮਤੇਈਏ!
ਤਰਸ ਨ ਆਵੇ ਮੂਲ ਤੈਨੂੰ ਡਾਢੀਏ!
ਕੀ ਕੁਝ ਘਟਸੀ ਜੇਇ ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਤੂੰ
ਤੱਤ ਉਹੋ ਹੀ ਮੇਲ ਦੇਹਿ ਬਣਾਇ ਓ
—ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੇਹ— ਜੈਸੀ ਸੀ ਕਦੇ।
ਤੱਤ ਲਏ ਸੇਨ ਸਾਂਭ ਦੇਹ ਦੇ ਓਸਦੀ
ਓਹੋ ਹੀ ਫਿਰ ਮੋੜ ਜੋੜ ਬਨਾਇ ਤੂੰ:
ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਦਾ ਦੁੱਖ ਜਾਵੇ ਦੂਰ ਹੋ। ੨੧੦

ਰੋਈ ਕਿਤਨਾ ਹਾਇ! ਤਰਲੇ ਕੱਢਦੀ,
ਹਾਵੇ ਲੈ ਲੈ ਢੇਰ ਹੁਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਹੈ।
ਸੱਚਾ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੱਚੀ ਸਿੱਕ ਹੈ,
ਭੋਰੀ ਨਾਹੀਂ ਘਾਟ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਪਈ
ਇਸ ਪਰ ਕਰਦੇ ਮੇਰੁ- ਲੀਤਾ ਮੋੜ ਦੇ।

ਸੁਣਦਾ ਕੌਣ ਪੁਕਾਰ ਹੈਵੇ ਏਸ ਥਾਂ,
ਤਾਰੇ, ਚੰਦ, ਅਕਾਸ਼, ਧਰਤੀ, ਪੌਣ, ਤੇ
ਪਾਣੀ ਅਰ ਸਭ ਹੋਰ ਅਪਣੀ ਕਾਰ ਤੇ
ਲੱਗੇ ਤੁਰਦੇ ਜਾਣ ਬੇ ਪਰਵਾਹਿੜੇ,
ਕਿਸਨੂੰ ਹੈ ਪਰਵਾਹ ਤੇਰੀ ਰਾਣੀਏ! ੨੨੦

ਕਹਿੰਦੇ ਲੋਕ, ਫਕੀਰ ਰਹਿਣ ਪਹਾੜ ਤੇ
ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਦੀ ਸਾਰ ਓ ਹਨ ਜਾਣਦੇ,
ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਆਇ ਲੈਂਦਾ ਸਾਰ ਨਾ।
ਕੂਹ ਕੂਹ ਅਪਣਾ ਆਪ ਘਾਇਲ ਹੋਈਏਂ,
ਮਨ ਦੀ ਮਿਲੀ ਮੁਰਾਦ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕਿਤੋਂ,
ਦਰਦ ਨ ਵੰਡੇ ਕੋਇ ਦਰਦੀ ਹੋਇਕੇ;
ਦੇਖ ਬਿਦਰਦੀ ਜੱਗ ਦਰਦਾਂ ਵਾਲੜੀ,
ਹੋਣੋਂ ਹੀ ਹਥ ਧੋਇ ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਹੈਂ।
ਹੋਣੋਂ ਨਾ ਹਥ ਧੋਇ ਜਾਗ ਸੁਲੱਖੀਏ!
ਜਿੱਕੁਰ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇ ਉੱਕਰ ਓਸ ਨੂੰ ੨੩੦

—ਅਪਣੀ ਇੱਛਾ ਛੱਡ— ਕਰ ਪਰਵਾਨ ਤੂੰ।
ਤੂੰ ਚਾਹੇਂ ਜਿਉਂ ਹੋਇ, ਹੋਇ ਨ ਉੱਕਰਾਂ,
ਤਾਂਤੇ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਇ ਉਸ ਪਰ ਹੋ ਖੜੀ,
ਉਸ ਪਰ ਕਰ ਸੰਤੋਖ ਉਠ ਇਸ ਹਾਲ ਤੋਂ,
ਤੇਰੇ ਚਾਹਜਾਂ ਕੁੱਝ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ,
ਜੋ ਕੁਝ ਗ਼ੈਬੋਂ ਹੋਇ, ਉਹ ਤੂੰ ਮੰਨ ਲੈ।
ਪੜਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾਰ! ਭਾਰਾ ਛਾਇਆ,
ਪਾੜ ਨ ਸਕਿਆ ਜੀਵ ਇਸਨੂੰ ਹੈ ਕਦੇ,
ਗ਼ੈਬ ਪੜਦਿਓਂ ਪਾਰ ਕਿਹੜਾ ਅੱਪੜੇ?
ਜੋ ਕੁਝ ਗ਼ੈਬੋਂ ਹੋਇ ਓਹੋ ਹੋਂਵਦਾ, ੨੪੦

ਉਸਤੇ ਉਲਟਾ ਕੁੱਝ ਹੈ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ?
ਆਪੋ ਅਪਣੀ ਬੁੱਧ ਜਿਤਨੀ ਹੈ ਕਿਸੇ
ਤਰਕਾਂ ਕਈ ਦਲੀਲ ਦੇ ਦੇ ਆਖਦੇ,
ਲਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ਕੋਇ ਅਸਲੀ ਭੇਤ ਨੂੰ।
ਤਾਂਤੇ ਸਿਖ ਤੂੰ ਜਾਚ: ਮਰਜ਼ੀ ਆਪਣੀ
ਵਿੱਚ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਆਪ ਮੇਲਣ ਵਾਲੜੀ।
'ਅਣਹੋਣਾ' ਨਾ ਵੱਸ 'ਹੋਣਾ' ਵੱਸ ਨਾ,
ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਨ ਏਹ ਜਿਸਦੇ ਵੱਸ ਹੈ
ਉਸਦੇ ਹੋਜਾ ਵੱਸ, ਮੰਨ ਰਜ਼ਾਇ ਲੈ।
ਰਾਣੀ ਹਿੱਲੇ ਨਾਹ ਸੁੱਤੀ ਰਾਤ ਜਗੋਂ; ੨੫੦

ਸੁੱਤੀ-ਰਾਤ ਅਡੋਲ ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਜਾਗੀ ਰਾਣੀ ਨਾਹਿੰ ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਹੈ।
ਕਰੇ ਜਾਗ ਕੇ ਕੀਹ? ਵਿਲਕੇ ਰੋ ਪਵੇ?
ਸੁੱਤੀ ਰੋਣੋਂ ਛੁੱਟ, ਸੁਤੀ ਹੈ ਸੁਖੀ।
ਸੁੱਖ ਨ ਸੁੱਤੀ ਮੂਲ, ਦੁਖ ਭਰ ਸੌਂ ਰਹੀ,
ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਹੈ ਗੋਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਸ ਹੈ:

ਕਬੀਰ ਸੂਤਾ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਜਾਗੁ ਰੋਇ ਭੈ ਦੁਖ ॥
ਜਾ ਕਾ ਬਾਸਾ ਗੋਰ ਮਹਿ ਸੋ ਕਿਉ ਸੋਵੈ ਸੁਖ ॥੧੨੭॥
[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ

ਸੁੱਤੀ, ਤਾਂ ਵਿਚ ਗੋਰ, ਜਾਗਜਾਂ ਰੋਂਵਦੀ,
ਰੋਵਣ ਦੀ ਹੁਣ ਤਾਬ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਰਹੀ;
ਜਾਗਜਾਂ ਰੋਵੇ ਦੁੱਖ; ਸੁੱਤਜਾਂ ਸੁੱਖ ਨਾ,
ਹਿਚਲ ਪਿਚਲ ਵਿਚ ਏਸ ਹੈ 'ਅਨਹੋਂ' ਰਹੀ। ੨੬੦

'ਅਨਹੋਈ' ਕੀ ਹੋਇ ਹੁਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਹੈ,
ਅਨਹੋਣੀ ਗਲ ਮੰਗ, ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਰਹੀ।
ਕਹਿ ਕਾਰਣ ਸੀ ਅੱਜ ਐਸਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਜਿਸਨੇ ਮਾਰ ਪਛਾੜ ਮੁੜਕੇ ਆ ਕਰੀ ?
ਏਸ ਰਾਤ ਤੋਂ ਅੱਜ ਪਹਿਲੇ ਸੰਝ ਨੂੰ
'ਸ਼ਾਮ-ਊਸ਼ਾ' ਚੌਫੇਰ ਹੈਸੀ ਛਾ ਰਹੀ
ਕੌਤਕ ਵਰਤਜਾ ਇੱਕ ਆਣ ਅਚਾਣਕਾ,
ਜਿਸਨੇ ਖਿਲਬਿਲ ਏਹ ਪਾਈ ਰਾਜ ਨੂੰ।
ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਦੇਸ ਸੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ
ਮੂਰਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਚਿੱਤ੍ਰਲਿਆਇਆ। ੨੭੦

ਅਜੇ ਜੀਉਂਦੇ ਸੀਗ ਵੱਡੇ ਰਾਉ ਜੀ
ਖ਼ਾਕਾ ਜਦੋਂ ਉਤਾਰ ਸੀ ਓ ਲੈ ਗਿਆ
ਅੱਜ ਅਚਾਨਕ ਏਹ ਕਿਧਰੋਂ ਆ ਗਿਆ
ਮੂਰਤ ਕਰ ਤਈਆਰ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ।
ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਸੀ, ਏਹ ਮੂਰਤ ਅੰਕਤੀ
ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੂਲਾ ਹੋਇ ਸੀਗਾ ਢੁੱਕਿਆ
ਸੋਹਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਘੋੜੀ ਬੈਠਕੇ।
ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਓ ਝਾਲ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਸੀ ਐਸੀ ਦਿਲ ਖਿੱਚ ਵੱਡੇ ਰਾਉ ਨੇ
ਮੂਰਤ ਚਾਹੀ ਆਪ ਜਾਇਉਤਾਰੀਆ। ੨੮੦

ਹੈਸੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਉਸ ਦਿਨ ਏਸ ਥਾਂ
ਉਸਨੇ ਓਸੇ ਆਨ ਖ਼ਾਕਾ ਖਿੱਚਿਆ।
ਕਿਸੇ ਬੇਵਸੇ ਕੰਮ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਓ
ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਦੇਸ ਹੋਇ ਉਤਾਵਲਾ
ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਕਰਾਰ 'ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮੈਂ
'ਆਊ, ਕਰਕੇ ਤਜਾਰ ਮੂਰਤ ਲਜਾਵਸਾਂ'।
ਬੀਤ ਗਏ ਓ ਰਾਉ, ਬੀਤੇ ਓ ਸਮੇਂ,
ਬੀਤ ਗਿਆ ਓ ਆਪ ਮੂਰਤ ਸੀ ਜਿਦ੍ਹੀ;
ਪਰ ਲੀਤਾ ਸੀ ਅੰਕ ਸਮਾਂ ਨਕਾਸ਼ ਨੇ,
ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲੀਤੀ ਬੰਨ੍ਹ ਸੀ, ੨੯੦

ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੇ ਧਜਾਨ, ਕਰ ਕਰ ਯਾਦ ਓ
ਸੂਰਤ, ਉਸਨੇ ਖਿਚ ਲੀਤੀ ਮੂਰਤੀ,
ਲੈਕੇ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ।
ਪਰ ਇੱਧਰ ਉਹ ਗੱਲ ਯਾਦੋਂ ਲ੍ਹੈ ਗਈ,
ਆਈ ਗਜੀ ਜਿਉਂ ਬਾਤ ਸੀ ਓ ਹੋ ਰਹੀ।
ਅੱਜ ਇਹ ਕਿਧਰੋਂ ਫੇਰ ਏਥੇ ਆ ਗਿਆ,
ਮੂਰਤ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਪੌਂਚ੍ਹਿਆ।
ਚਿਰਕਾ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਬਹੁਤਾ ਆਇਆ;
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹੇ
ਉਸਦੀ ਆਸ-ਇਨਾਮ ਟੁੱਟੀ ਸੀ ਨਹੀਂ। ੩੦੦

ਰਾਣੀ ਸੀ ਤਦ ਬਾਗ਼ ਬੈਠੀ ਆਪਣੇ
ਹੋਕੇ ਵਿਚ ਏਕਾਂਤ ਰੰਗੀ ਰੰਗਣੇਂ।
ਕੋਈ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕੱਢ ਪੁਰਾਨੜੀ,
ਓਸ ਵਸਾਲੇ ਨਾਲ ਰਾਧਾਂ ਪਾਸ ਓ
ਪਹੁੰਚਾ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਗੁਣ ਰਸ ਵਾਲੜਾ।
ਕਰਕੇ ਮੂਰਤ ਪੇਸ਼ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਦਾ,
ਉਜ਼ਰ ਮਾਜ਼ਰੇ ਫੇਰ ਦੇਰੀ ਲਾਣ ਦੇ
ਕਰਦਾ ਕਈ ਇਕ ਓਹ, ਓਨ੍ਹੂੰ ਰਿਝਾਂਵਦਾ।

ਕਿਸੇ ਅਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮੂਰਤ ਕੱਢ ਕੇ
ਰੱਖੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਰਾਧਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ। ੩੧੦

ਪਹਿਲੇ ਝਲਕੇ ਨਾਲ ਰਹੀ ਬਝੱਕ ਓ,
ਤਕਦੇ ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਤਕਦੇ ਰ੍ਹੈ ਗਏ,
ਸੁਣਦੇ ਕੰਨ ਉਚਾਰ ਉਸ ਨੱਕਾਸ਼ ਦਾ
ਸੁਣਦੇ ਰ੍ਹੈ ਗਏ ਵਾਕ ਉਸਤਤਿ ਵਾਲੜੇ।
ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਨਾ ਲੋੜ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੀ
ਐਸੀ ਸੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣੀ ਕਮਾਲ ਦੀ।
ਰਾਧਾਂ ਤਕਦੇ ਸਾਰ ਸਦਕੇ ਹੋ ਗਈ,
ਏਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਓਹ ਉਦ੍ਹੇ ਕਸੂਰ ਨੂੰ
ਕਰ ਗਈ ਦਿਲ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ ਰੀਝੀ ਐਤਨੀ।
ਸੋਚ ਫੁਰੀ ਦਿਲ ਆਇ: ਜਾਇ ਅਚਾਨਕੇਂ ੩੨੦

ਜੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਏਹ ਦਿਆਂ ਦਿਖਾਲ ਮੈਂ,
ਹੋਊ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ; ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਪਸੀ
ਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕੰਤ ਸਚਮੁਚ ਜੀਂਵਦਾ।
ਕਰ ਇਹ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਚਿੱਤਰ ਕਾਰ ਨੂੰ
ਦੇਇ ਦਿਲਾਸਾ ਫੇਰ ਚੱਲੀ ਰਾਧਕਾਂ,–
ਪਹੁੰਚੀ ਵਿਚ ਏਕਾਂਤ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਜਾ,
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹੋ ਸਵਧਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ,
'ਦਰਸ਼ਨ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੂਬਹੂ
'ਲੈ ਆਈਆਂ ਮੈਂ ਨਾਲ, ਮੇਰੀ ਰਾਣੀਏ !'
ਰੱਖ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਵਿੱਥ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ੩੩੦

ਕੋਣ ਸੁਵੱਲੀ ਦੇਇ ਪੈਂਦੀ ਧੁੱਪ ਨੂੰ
ਖਿਚਿਆ ਓਸ ਗ਼ਿਲਾਫ਼ ਮੂਰਤ ਉੱਪਰੋਂ
ਮੂਰਤ ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈਸੀ ਓ ਛੁਪੀ।
ਜਿਉਂ ਹੀ ਲਿਹਾ ਗ਼ਿਲਾਫ਼, ਤੇ ਪਜੀ ਰੌਸ਼ਨੀ
ਚਮਕ ਉਠੀ ਇਕ ਵਾਰ ਸੂਰਤ ਸੋਹਿਣੀ,
ਝਲਕਾ ਉਸ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਐਂ ਵੱਜਿਆ
ਮਾਨੋਂ ਜਜ਼ੂੰਦਾ ਆਪ ਰਾਣਾ ਆ ਗਿਆ।
ਐਸੀ ਬਣੀ ਨੁਹਾਰ ਮੂਰਤ ਉੱਪਰੇ
ਦੇਖਦਿਆਂ ਝਲਕਾਰ ਐਸਾ ਦੇ ਗਈ
ਮੂਰਤਿ ਨਹਿੰ, ਹੈ ਆਪ ਚੀਰੇ ਵਾਲੜਾ। ੩੪੦

ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ-ਤਾਸੀਰ ਹੋਈ ਨਾ ਉਹੋ
ਜੋ ਰਾਧਾਂ ਨੇ ਖ਼ਜਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਦਿਲੇ।
ਉਸਤੋਂ ਉਲਟੇ ਭਾਵ ਸੁੱਤੇ ਜਾਗ ਪੈ।

ਦੇਹੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੇਹੀ ਪਜਾਰ ਨੂੰ
ਟੁੰਬ ਜਗਾਯਾ ਐਉਂ ਫਨਿਯਰ ਜਾਗਿਆ ।
'ਯਾਦ' ਕਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਬੀਤੇ ਰੰਗ ਓ
ਮੋਹ ਪਜਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਕਸ਼ੇ ਵਾਹਕੇ
ਲੈ ਆਈ, ਗਜਾ ਹਿੱਲ ਅੰਦਰ ਸਾਰੜਾ
ਧਰਤ ਭੁਚਾਲੀ ਵਾਂਙ ਅੰਦਰ ਕੰਬਿਆ ।
ਅਪਣੇ ਅੰਦੂੰ ਉੱਠ ਹਸਰਤ ਵਿੱਸ ਨੇ ੩੫੦

ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਸਤੰਭ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ:
ਹਿੱਲੀ ਬੋਲੀ ਨਾਹਿਂ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਈ:
—ਮਾਨੋਂ ਮੂਰਤ ਵੇਖ ਮੂਰਤ ਹੋ ਗਈ—।
ਨਾ ਮੂਰਤ ਦੇ ਨੈਣ ਅੱਖ ਝਮੱਕਦੇ,
ਨਾ ਝਮਕੰਦੇ ਨੈਣ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ ।
ਪਤੀ ਪੂਜਜ ਦੀ ਦੇਖ ਮੂਰਤ ਹੂਬਹੂ
ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ ਨਾਂਹ, ਹੰਝੂ ਨਾ ਕਿਰੇ;
ਸੈਨਤ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਾ
ਕੀਤੀ, ਰਾਧਾਂ ਵੱਲ ਪਰਤ ਨ ਦੇਖਿਆ ।
ਰਾਧਾਂ ਹੋਇ ਹਰਾਨ ਸੀ ਡਰ ਖਾ ਗਈ; ੩੬੦

ਮੂਰਤ ਤੁਰਤ ਉਠਾਇ ਉਹਲੇ ਲੈ ਗਈ ।
ਫਿਰ ਬੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਬੋਲੀ ਨਾ ਹਿਲੀ ।
ਮੂਰਤ ਦਿੱਤੀ ਸਾਂਭ ਜਾਕੇ ਓਸ ਨੇ;
ਪਰਤ ਸੁ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਓਥੇ ਆ ਗਈ ।
ਆ ਡਿੱਠੀ ਉਸ ਰਾਜ ਬੈਠੀ ਹੈ ਉਵੇਂ
ਜਿਵੇਂ ਗਈ ਸੀ ਛੱਡ —ਪੱਥਰ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਜਿਸਦੇ ਨੈਣ ਹਮੇਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਛੇਬੁਰੀਂ,
ਔੜੇ ਪੋਖਰ ਵਾਂਙ ਸੁੱਕੇ ਦਿੱਸਦੇ;
ਜਿਸ ਮੂੰਹੋਂ ਸੀ ਵਾਉ ਸੁਾਸਾਂ ਵੇਗ ਦੀ
ਵਗਦੀ ਵਾਂਙ ਸਮੀਰ ਮੱਧਮ ਹੈ ਇਵੇਂ ੩੭੦

ਹੁੱਸੜ ਭਾਦੋਂ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਹ੍ਰਾ ਹੋਂਵਦੀ ।
ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸੋਚ ਅਟਕੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਲਗੀ ਫੇਰ ਬੁਲਾਣ, ਓ ਨਾ ਬੋਲਦੀ ।
ਘੁੱਟਣ ਲੱਗੀ ਪੈਰ ਰਾਧਾਂ ਫੇਰ ਸੀ,
ਹਿਲੀ ਬੋਲੀ ਨਾਂਹ ਮੂਰਤ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ।
ਹੁਣ ਰਾਧਾ ਘੁਬਰਾਇ ਚੱਲੀ ਮੇਲ੍ਹ ਨੂੰ,
ਪਰ ਇਕ ਆਈ ਸੋਚ ਅੰਮਾ ਆਖਸੀ :—
'ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਦੋਸ਼ ਜਿਸਨੇ ਮੂਰਤੀ
'ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਹੈ ਕਾਲ੍ਹ ਕੀਤੀ ਅੱਤਿ ਦੀ:
'ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸ ਲੀਤਾ ਕਜੋਂ ਨਸੀਂ ।' ੩੮੦

ਤਦ ਰਾਧਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਬਹੁਤਾ ਲਾਇਆ ।
ਜਦੋਂ ਗਈ ਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੋਈ ਓਸਦੀ
ਫੁੱਟ ਪਈ ਓ ਰੋਇ, ਪਰ ਓ ਰਾਜ ਹੈ
ਬੈਠੀ ਮੂਰਤ ਵਾਂਙ ਪੂਜਕ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
ਫਿਰ ਰਾਧ ਨੇ ਫੁੱਲ ਗੰਧੀ ਵਾਲੜੇ
ਦਿੱਤੇ ਆਣ ਸੁੰਘਾਇ, ਹਿੱਲੀ ਰਾਜ ਨਾ ।
ਅੰਤ ਗਈ ਸਿਰ ਤਾਲ ਨੀਰ ਲਿਆਇਕੇ

ਛੱਟੇ ਅੱਖੀਂ ਮਾਰ, ਰੋਂਦੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਰਾਣੀ ਨੈਣੋਂ ਨੀਰ ਨਿਕਲੇ ਬੂੰਦ ਨਾ,
ਰਾਧਾਂ-ਨੈਣ ਹਜ਼ਾਰ ਅੰਝੂ ਕੇਰਦੇ । ੩੯੦

ਜੇੜ੍ਹੇ ਜਲ ਦੇ ਬੂੰਦ ਅੱਖੀਂ ਵੱਜਦੇ
ਦਿਲਕ ਦਿਲਕ ਕੇ ਫੇਰ ਓਹੋ ਡਿੱਗਦੇ ।
ਫਿਰ ਕਰ ਹਿੱਮਤ ਨਾਲ ਮੌਢੇ ਘੁੱਟਦੀ,
ਦੇਂਦੀ ਲੰਮੀ ਪਾਇ ਓਸੇ ਥਾੜ੍ਹੇਂ ਤੇ,
ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਪਾ ਜ਼ੋਰ ਘੁਟਦੀ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ।
ਏ ਉਸਦੀ ਕੁਝ ਕਾਰ ਕਾਰ ਹੋ ਪਈ;
ਕੁਝਕੁ ਪਲਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਬੱਝੀ ਨੀਝ ਓ
ਟੁੱਟੀ, ਝਮਕੇ ਨੈਣ,— ਝਮਕੇ ਛੇਪਲੇ ।
ਬੁੱਲ੍ਹ ਫੜਕੇ ਫੇਰ, ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਲੈ
ਲੰਮਾ ਡੂੰਘਾ ਸੁਾਸ ਆਯਾ ਖਿੱਚਕੇ; ੪੦੦

ਪਰ ਟੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਮੋਨ੍ਹ ਰਾਣੀ ਚੁੱਪ ਦੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਹੁਣ ਹਿਤ ਨਾਲ ਘੁਟਦੀ ਦੱਬਦੀ;
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਂਗਲ ਦੇਇ ਦੰਦਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ;
ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਵਾਕ ਲੱਰਜਾਂ ਵਾਕੁਰੇ
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਨਾਲ ਹੈਵੇ ਗਾਂਵਦੀ ।
ਫਿਰ ਕੁਛ ਸੁੱਚਾ ਨੀਰ ਆਪ ਲਿਆਇਕੇ,
ਦਿੱਤਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇ ਅੰਦਰ ਲ੍ਹੰ ਗਿਆ ।
ਇਉਂ ਪਰਤੀ ਜਦ ਹੋਸ਼ ਦੇਖੀ ਓਸਨੇ;
ਖੀਸਯੋਂ ਡੱਬੀ ਕੱਢ ਖੋਲ੍ਹਜਾ ਓਸਨੂੰ
ਚੁਟਕੀ ਲੈਕੇ ਇੱਕ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੀ, ੪੧੦

ਉਤੋਂ ਪਾਣੀ ਘੁੱਟ ਹੋਰ ਿਕ ਪਾਇਆ ।
'ਕਸਤੂਰੀ' ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਕੇਸਰ' ਨਾਲ ਸੀ,
ਨਾਲੇ 'ਅੰਬਰ' ਮੇਲ, ਬਣੀ ਦਵਾਉ ਸੀ ।
ਦੇਹੀ ਦਾ ਬਲ ਫੇਰ ਪਰਤਜਾ ਤੱਕਿਆ;
ਤਦ ਰਾਧਾਂ ਹੱਥ ਦੇਇ ਰਾਣੀ ਬਾਂਹ ਲੈ
ਸਹਿਜੇ ਖਿੱਚ ਉਠਾਲ ਉਨ੍ਹੰ ਬਹਾਲਿਆ,
ਫਿਰ ਕੁਛ ਦੇਕੇ ਪਜਾਰ ਹਥ ਪਿਠ ਫੇਰਕੇ
ਲੈ ਉੱਠੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਚਾਲ ਪਾ,
ਨਾਲ ਤੁਰੀਂਦੀ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਹੈ ।
ਪਿਛਲੇ ਰਸਤੇ ਜਾਇ ਮਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰੇ, ੪੨੦

ਰਾਣੀ ਦੇ ਰਣਵਾਸ ਅੰਦਰ ਜਾਇਕੇ,
ਦਿੱਤੀ ਓਨ੍ਹ ਲਿਟਾਇ ਜਾਇ ਪਲੰਘ ਤੇ ।
ਗੋਲੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੱਦੀ ਪਾਸ ਨਾ,
ਹੁਕਮ ਭੇਜਿਆ ਏਹ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੀ,
ਏਸੇ ਥਾਉਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚਿਰਕਾ ਘੱਲਣਾ ।
ਇਹ ਬੀ ਦਿੱਤਾ ਆਖ: ਅੰਮੀ ਆਇ ਜੇ
ਪੁੱਛੇ, ਦਸਣਾ ਏਹ: ਸੁੱਤੀ ਰਾਜ ਹੈ ।
ਆਪ ਪਵਾਂਦੀ ਬੈਠ ਗੋਲੀ ਰਾਧਕਾਂ
ਤਲੀਆਂ ਝਸਦੀ ਜਾਇ ਬਿੰਧਾ ਲਾਇਕੇ,
ਜਿਸਦੀ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਓਵੇਂ ਹੋ ਗਈ ੪੩੦

ਸੌਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਰਾਜ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸੀ,

ਘੜੀ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਓ ਸੌਂ ਗਈ ।
ਮਾਤਾ ਸੁਣਕੇ ਏਹ, ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਛਕਣਾ ਹੈ ਪਰਸ਼ਾਦ ਅੱਜ ਚਿਰਾਕੜਾ
ਖ਼ਬਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਆਪ ਓਥੇ ਆ ਗਈ ।
ਪਰ ਦੇਖੇ ਓ ਘੂਕ ਸੁੱਤੀ ਹੈ ਪਈ,
ਰਾਧਾਂ ਕਰਦੀ ਸੇਵ ਬੈਠੀ ਪਾਸ ਹੈ ।
ਸਹਿਜੇ ਲਾਂਭ ਲਿਜਾਇ ਰਾਧਾਂ ਮਾਤ ਨੂੰ
ਦਸਿਆ ਘਾਬਰ ਹਾਲ, ਧਾਰਨ ਚੁੱਪ ਦਾ;
ਤਲੀਆਂ ਝੱਸ ਸੁਆਲ ਦੇਵਣ ਹਾਲੁ ਬੀ । ੪੪੦

ਸੁਣਕੇ ਮਾਤਾ ਆਹ ਲੈਂਦੀ, ਐਪਰਾਂ
ਸੁੱਤੀ ਵਿੱਚ ਅਰਾਮ ਧੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ
ਚਲੀ ਗਈ ਤਦ ਓਹ ਨਿਜ ਰਣਵਾਸ ਨੂੰ ।
ਪਹਿਰ ਕੁ ਬੀਤਗਾ ਹੋਗ ਨੀਂਦਰ ਆਣਕੇ
ਰਾਧਾਂ ਲੀਤੀ ਘੁੱਟ ਭੁੰਜੇ ਬੈਠੜੀ;
ਹੀਯਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਓਵੇਂ ਸੌਂ ਗਈ ।
ਦੋ ਪਹਿਰਾਂ ਲਗ ਏਹ ਸੁੱਤੀ ਹੀ ਰਹੀ ।
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਕਾਣੀ ਹੋ ਗਈ,
ਉੱਸਲਵੱਟੇ ਮਾਰ ਜਾਗੇ ਮੀਟਦੀ
ਅਜਬ ਘਾਬਰੇ ਹਾਲ ਲੰਮੀ ਸੀ ਪਈ । ੪੫੦

ਉੱਪਰ ਕਹਿਆ ਹਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ
ਜੋ ਉਸ ਹੋਇਆ ਜਾਗ ਸੀ ਇਸ ਵੇਲੜੇ
ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈਸੀ ਬੀਤਿਆ ।
ਰਾਧਾਂ ਰਤੀ ਨ ਹੋਸ਼ ਕੀ ਵਰਤੰਦੜਾ
ਹੈਵੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਉਸਦੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ।
ਇੱਕੁਰ ਸਨ ਦੋ ਪੈਰੂ ਲੁਛਦਿਆਂ ਬੀਤਗੇ
ਘਾਬਰ ਘਾਬਰ ਢੇਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ।
ਕਦੀ ਘੂਕ ਸੌਂ ਜਾਇ, ਉਠਦੀ ਸੀ ਕਦੀ,
ਕਰਦੀ ਵਾਕ ਉਚਾਰ ਭਰੇ ਜੁ ਹੇਰਵੇ,
ਫਿਰ ਸੌਂ ਜਾਂਦੀ ਫੇਰ ਜਾਗੇ ਰੋਂਵਦੀ । ੪੬੦

ਦੋ ਜੱਗਾਂ ਦੀ ਰਾਤ ਲੰਮੀ ਵਾਕਰੇ
ਦੋ ਪਹਿਰਾਂ ਦੀ ਏਹ ਕੱਟੀ ਰਾਜ ਨੇ:
ਕੁਸ ਕੁਸ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਲੁਛ ਲੁਛ ਆਤਮੇ,
ਤੜਫ ਤੜਫ ਮਨ ਨਾਲ ਸੌਂ ਸੌਂ ਜਾਗਕੇ,
ਜਾਗ ਜਾਗ ਫਿਰ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਦਬੀਜਕੇ,
ਸੁਪਨੇ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਕ ਤਕ ਸੁੱਤਿਆਂ
ਜਾਗ ਰੋਇ, ਦੁਖ ਸੋਇ, ਕਾਣੀ ਨੀਂਦਰੇ ।
ਮੂਰਤ ਸੀ ਏ ਕੀਹ ਜਾਦੂ ਇੱਕ ਸੀ,
ਵਿੱਪਰਲਬਧਾ ਵਾਂਙ ਜਿਸ ਬਉਰਾਇ ਕੇ
ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਸਤੰਭ ਰਾਣੀ ਚਿੱਤ੍ਰ ਜਜੋਂ, ੪੭੦

ਚਿਤ੍ਰ-ਦਰਸ ਨੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਮਾਨੇ ਚਿੱਤ੍ਰਿਆ ।
ਰਾਧਾਂ ਕੀਤੇ ਓੜੂ ਤੋੜੂ ਜੁ ਹੋ ਸਕੇ,
ਦਿੱਤੀ ਨੀਂਦ ਸੁਆਇ ਸੁੱਤੀ ਆਪ ਬੀ ।
ਇਸਦੀ ਪਜਾਰੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਜਦ ਸੌਂ ਗਈ
ਡੂੰਘੀ ਇਸਨੂੰ ਨੀਂਦ ਲੀਤਾ ਘੁੱਟ ਸੀ;
ਉਸਦਾ ਪਜਾਰਾ ਦੂਰ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਸਕੀ
ਘੂਤ੍ਰ ਨੀਂਦ ਬੀ ਘੁੱਟ —ਸੁੱਖ ਨ ਦੇ ਸਕੀ ।
ਹਸਰਤ ਤੇ ਉੱਦ੍ਵੇਗ ਯਾਦਾਂ ਪਿਛਲੀਆਂ
—ਜੋ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸੀਗੇ ਆ ਗਏ—
ਸੋਮੇ ਨੈਣਾਂ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੪੮੦

ਦੋ ਪਹਿਰਾਂ ਦਾ ਘੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਚਾਇਆਂ
ਜਿਸਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਉੱਪਰ ਆ ਗਿਆ ।
ਅੰਤ ਸਤੋ ਪਰਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਜਿਆ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 'ਜਾਗ' ਜੋ ਸੀ ਆਉਂਦੀ,
ਸਖੀ ਪਿਆਰੀ ਓਹ ਬੱਧੀ ਨੇਮ ਦੀ
'ਆਈ, ਆਨ ਉਠਾਲ ਦਿੱਤਾ ਰਾਜ ਨੂੰ।
ਮਾਰ ਹੰਭਲਾ, ਛੱਡ ਮੰਜਾ, ਉੱਠਕੇ
ਆਪੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਰਾਜ ਨੇ;
ਰਾਧਾਂ ਸੁੱਤੀ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਦੁੱਖ ਨਾ ।
ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੀ ਸੰਗ ਮੁਢ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ, ੪੯੦

ਕਰਦੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਰਤਾ ਖਾ ਗਈ
ਸੁਰਤ ਜੁ ਫਾਥੀ ਸੀਗ ਘਾਬਰ ਦੇ ਵਿਖੇ ।
ਗਈ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਰਾਜ ਹੁਣ ਕੁਛ ਰੋ ਪਈ ।
ਪਰ ਏ ਆਏ ਹੰਝੂ ਪਜਾਰਾਂ ਵਾਲੜੇ,
ਠੰਢ ਆਵਣੇ ਹਾਰ, ਕਰਨ ਜੁ ਹੌਲਿਆਂ;
ਤਦ ਫਿਰ ਬਣੈ ਸੁਜਾਨ ਆਪੇ ਆ ਗਈ:
ਰਾਣੀ ਰੁੱਝੀ ਕਾਰ ਅਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ।
ਰਾਧਾਂ ਸੁੱਤੀ ਠੀਕ ਉੱਥੇ ਸੀ ਰਹੀ,
ਪਰ ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਵੱਲ ਆਈ ਜਾਗ ਹੈ
ਟੁੰਬ ਉਠਾਲੀ ਓਸ ਸੁੱਤੀ ਰਾਧਕਾਂ; ੫੦੦

ਸੁੱਤੀ ਸੀ ਜੋ ਨਾਲ ਲਗੀ ਪਲੰਘ ਦੇ ।
ਜਾਗ ਉਠੀ, ਉਠ ਦੇਖ 'ਰਾਣੀ ਹੈ ਨਹੀਂ
ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚਕਾਰ' ਘਾਬਰ ਓ ਗਈ ।
ਐਧਰ ਓਧਰ ਭਾਲ ਕਰਦੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਬਹੁ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਓਹ ਪਜਾਰੀ ਰਾਜ ਦਾ
ਚੁਪਕੇ ਚੁਪਕੇ ਓਸ ਵੇਲੇ ਰਾਧਕਾਂ
ਮਹਿਲ ਕਰੇਂਦੀ ਭਾਲ, ਹਿਰਦੇ ਡੋਲਦੀ
ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਦੇ ਤੀਕ ਹਾਰੀ ਭਾਲਦੀ।
ਫਿਰ ਪੈਂਦੀ ਇਕ ਵਾਜ ਕੰਨੀਂ ਸੋਹਿਣੀ
ਭੀਣੀ ਪਰ ਮਿਠਵੇਗ, ਪਜਾਰੀ ਕੰਬਵੀ ੫੧੦

ਬੁਰਜ ਪਾਸਿਓਂ ਆਇ, ਜਿੱਕੂੰ ਕੰਬਦੀ
ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਸੇ ਲੀਕ ਗਗਨੇ ਦੌੜਦੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਓਸੇ ਦਾਉ ਕੀ ਜਾ ਦੇਖਦੀ,
ਬੂਹੇ ਹੈਵਨ ਬੰਦ— ਭੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ—
ਗੋਡੇ ਟੇਕੀ ਰਾਜ ਹਥ ਦੋ ਜੋੜਕੇ
ਗਲ ਪੱਲਾ ਲੈ, ਨੈਣ ਭਰਕੇ ਨੀਰ ਦੇ
ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਦੀ ਵੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਖੜੀ;
ਚਿਹਰਾ ਬਿਨੈ ਸਰੂਪ ਹੈਵੇ ਹੋਇਆ,

ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਮਝਾਰ ਸੂਹੀ ਸ਼ਬਦ ਏ
ਹਾਵੇ ਦਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਗਾਰਹੀ ;- ੫੨੦

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩

ਤੂ ਠਾਕੁਰੋ ਬੈਰਾਗਰੋ ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਤੂੰ ਸਾਗਰੋ ਰਤਨਾਗਰੋ ਹਉ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਸਾਰ ਨਾ ਜਾਣਾ ਤੂ ਵਡ ਦਾਣਾ ਕਰਿ ਮਿਹਰੰਮਤ ਸਾਂਈ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਸਾ ਮਤਿ ਦੀਜੈ ਆਠ ਪਹਰ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥ ਗਰਬੁ ਨਾ ਕੀਜੈ ਰੇਣ ਹੋਵੀਜੈ ਤਾਂ ਗਤਿ ਜੀਅਰੇ ਤੇਰੀ ॥ ਸਭ ਊਪਰਿ ਨਾਨਕ ਕਾ ਠਾਕੁਰੁ ਮੈਂ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮ੍ ਗਉਹਰ ਅਤਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਤੁਮ ਪਿਰ ਹਮ ਬਹੁਰੀਆ ਰਾਮ ॥ ਤੁਮ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਊਚੇ ਹਉ ਇਤਨੀਕ ਲਹੁਰੀਆ ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੋ ਤੂ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸੁਜਾਨਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਮਖ ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਸਰਬ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਨਾ ॥ ਚਰਣਹ ਸਰਨੀ ਦਾਸਹ ਦਾਸੀ ਮਨਿ ਮਉਲੈ ਤਨੁ ਹਰੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰੁ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ਆਪਨ ਭਾਵਨ ਕਰੀਆ ॥੨॥

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਤੀਕ ਏਸੇ ਡੌਲ ਹ
ਰਾਣੀ ਬਿਨਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੀ ਰਹੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਬੈਠੀ ਦ੍ਵਾਰ ਸੁਣਦੀ ਸੀ ਰਹੀ
ਉਸਦੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੀਰਵੀਂ ।
ਛੀਤੀਂ ਨਜ਼ਰ ਲਗਾਇ ਰਾਧਾਂ ਵੇਖਦੀ ।
ਰਾਣੀ ਨਿੱਮ੍ਰਤ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਡੁੱਬ ਕੇ
ਕਰਦੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਨਿਜ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ,
ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਉਂ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦੀ।
ਮਾਨੋਂ ਸਰ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਵਿਚ ਆਇਕੇ
ਹੁਣ ਆਤਮ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਰਾਜ ਹੈ ੫੩੦

ਜੋ ਛਾਯਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈਸੀ ਚਿੱਤ ਤੇ,
ਤੜਫਾਯਾ ਜਿਨ ਰਾਤ ਸਾਰੀ ਏਸ ਨੂੰ,
ਹੈ ਇਸ ਧੋਬੀ-ਘਾਟ ਧੋਤਾ ਓ ਗਿਆ ।
ਜੋ ਕੁਝ ਰਾਣੀ-ਖਯਾਲ ਉੱਪਰ ਹੈਂ ਕਹੇ
ਰਾਧਾਂ ਸੁੱਤੀ ਬਾਦ ਵਰਤੇ ਆਨ ਸੇ,
ਇਸ ਬਿਨਤੀ ਵੈਰਾਗ ਨਾਲ ਸੁ ਧੋਪਕੇ
ਦਸ਼ਾ ਘਾਬਰੀ ਓਹ ਪਲਟੀ ਹੋ ਗਈ ।
ਸੂਰਜ ਛੱਡੀ ਲਾਸ ਆਸਾਂ ਫੈਲੀਆਂ;
ਰਾਧਾਂ ਦੇਖੇ ਰਾਜ ਵਲ ਹੁਣ ਨੀਝ ਲਾ—
ਤਕ ਤਕ ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਰਾਣੀ ਕੰਬਦੀ ੫੪੦

ਮਾਨੋਂ ਹੈ ਕੁਛ ਦੇਖ ਰਹੀ ਉ ਓਸ ਥਾਂ
ਫਿਰ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਜ ਆਈ ਐਕੁਰਾਂ :—
'ਆਏ ਹੋ ਜੀ ਆਪ ! ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਜੀ !
'ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵਣ ਜੋਗ ਅਪਣੀ ਨਾਰ ਨੂੰ;
'ਔਗੁਣ ਦਿਲੋਂ ਵਿਸਾਰ ਬਿਰਦ ਸਮ੍ਹਾਲਿਆ ।
'ਕੀ ਕੁਝ ਵਾਕ ਉਚਾਰ ਕਰਦੇ ਆਪ ਹੋ ?
'ਕੰਨ ! ਸੁਣੋਂ ਜੀ ਲਾਇ ਪਿਯ ਦੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ।
'ਸਮਝ ਨ ਸੱਕੀ, ਹਾਇ, ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਜੀ !
'ਫਿਰ ਬੋਲੇ ਹੋ ਆਪ ? ਫਰਕਣ ਬੁੱਲ੍ਹ ਜੋ,
'ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕੁਝ ਲਾਲ ? ਸਮੰਝ ਨ ਆਂਵਦੀ: ੫੫੦

'ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਹੈ ਦੋਸ਼, ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਨਾ ;
'ਔਹ ਫਿਰ ਬੋਲੇ ਆਪ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਹੋ,
'ਹੋਜਾ ਖੜਾ ਸੁਆਸ, ਹਿਰਦੇ ਥੰਮ੍ਹ ਤੂ !
'ਸਾਰੀ ਸੱਤਾ-ਧਯਾਨ ਕੱਠੀ ਹੋਇ ਤੂੰ,
ਸਾਰੀ ਸੱਤਾ ਘੱਲ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਦਿਓ
'ਸੁਰਤ ਕੰਨ ਵਿਚ ਜਾਇ ਅਨੁਭਵ ਓ ਕਰੀਂ
'ਜੋ ਸੁਰਤਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਹਨਗੇ ਆਖਦੇ ।
ਹੈਂ ! ਵਾ ! ਕੀ ! ਹੈਂ ਜੀਅ ਕਹਿਆ ਆਪ ਨੇ :—
'ਠੀਕ, ਸ਼ੁਕਰ, ਧੰਨ ਧੰਨ ! ਸਮਝੇ ਪੈ ਗਿਆ,
'ਪੈ ਨ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪ, ਪਾਯਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ੫੬੦

'ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀਜੈ ਹਰਿ ਗੋਸਟਿ'
[ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੪

'ਵਾਹਵਾ ਕੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ! ਕਰੁਣਾ ਹੋ ਨਿਧੀ !
'ਤੀਜੀ ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਮਤਿਹੀਨ ਨੂੰ
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਯਾ ਆਪ ਤੋਂ ।
'ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਏ ਆਪ ਪਜਾਰੇ ਦੇਖ ਲੌ:
'ਮੈਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਮੂਲ, ਮੈਂ ਬਲਹੀਨ ਹਾਂ;
'ਸੁਣਦੀ ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਕਾਂ ਕਮਾਇ ਨਾ ।
'ਸੋ ਪਜਾਰੇ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਵਣ ਵਾਲੜੇ !
'ਪੂਰੀ ਲਓ ਕਰਾਇ ਅਪਣੀ ਆਗਿਆ ।
'ਮੈਂ ਦਾਸੀ ਤੋਂ, ਭੇਜ ਨਿਜ ਬਲ ਆਪਣਾ ।
'ਆਪ ਲਿਚੱਲੋ ਆਪ ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਜੀ ! ੫੭੦

'ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਲੜ ਪਕੜਾਇਕੇ !
'ਜਿਕੁਰ ਪੇਕਯੋਂ ਆਪ, ਘਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ
'ਲੈ ਗਏ ਸਾਓ ਆਪ, ਉੱਕਰ ਕੰਤ ਜੀ !
'ਲੈ ਚੱਲੋ ਸਤਿਸੰਗ ਆਗੂ ਹੋਇਕੇ,
'ਲੈ ਚੱਲੋ ਪੀਯ ਨਾਲ, ਪੀਆ ! ਲੈ ਚਲੋ ।
'ਜਿੱਥੇ ਹਰਦਮ ਵਾਸ ਹੋਵੇ ਆਪਦਾ,
'ਓਥੇ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖੋ ਜੀ ਸਦਾ ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਹੋਈ ਚੁੱਪ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਦੀ,
ਫਿਰ ਤੱਕੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ।
ਸੁਰ ਅਤਿ ਲਚਕਾਂ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਨਾਲ ਓ ੫੮੦

ਸੁਰਤ ਰਲੀ 'ਲਯ' ਨਾਲ ਵੇਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ -
ਪਤਲੀ ਹਲਕੀ ਵਾਜ ਵਿਚ ਓ ਗਾਂਵਦੀ:
ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੰਝੂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਕਰੇ
ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਣ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਵੇ;
ਸ਼ੁਕਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਵਿਚ ਇਸ ਹੰਝ ਦੇ ,
ਡਲ੍ਹਕ ਝਲਕ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਦੇਵੇ ਸੋਹਿਣਾ;
ਇਹ ਸੀ ਸੁੰਦਰ ਵਾਕ ਰਾਣੀ ਗਾਂਵਿਆਂ
ਜਿਸਦੇ ਭਾਵ ਸੁ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਆਪ ਸੀ—

ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸਗਲ ਬਿਧੀ ਜੁਰਿ ਆਹਰੁ ਕਰਿਆ ਤਜਿਓ ਸਗਲ ਅੰਦੇਸਾ ॥ ਕਾਰਜੁ ਸਗਲ ਅਰੰਭਿਓ ਘਰ ਕਾ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਭਾਰੋਸਾ ॥ ੧ ॥ ਸੁਨੀਐ ਬਾਜੈ ਬਾਜ ਸੁਹਾਵੀ ॥ ਭੋਰੁ ਭਇਆ ਮੈ ਪ੍ਰਿਅ ਮੁਖ ਪੇਖੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਗਲ ਸੁਹਲਾਵੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨੂਆ ਲਾਇ ਸਵਾਰੇ ਥਾਨਾਂ ਪੂਛਉ ਸੰਤਾ ਜਾਏ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਮੈ ਪਾਹੁਨ ਮਿਲਿਓ ਭਗਤਿ ਕਰਉ ਨਿਵਿ ਪਾਏ ॥ ੨ ॥ ਜਬ ਪ੍ਰਿਅ ਆਇ ਬਸੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਸਨਿ ਤਬ ਹਮ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ॥ ਮੀਤ ਸਾਜਨ ਮੇਰੇ ਭਏ ਸੁਹੇਲੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਭਏ ਅਨੰਦਾ ਗੁਰਿ ਕਾਰਜ ਹਮਰੇ ਪੂਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਵਰੁਮਿਲਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ ਦੂਰੇ॥੪॥੩॥

ਕੰਬਾ ਚਾਂਦੀ ਤਾਰ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਆਂਵਦਾ
ਤਿਵੇਂ ਬਰਕਵੀਂ 'ਵਾਜ ਵਿਚ ਏ ਗਾਵਿਆ ੫੯੦
ਰਾਣੀ ਨੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਾਕ ਅਗੰਮ ਦਾ।
ਹੋ ਗਈ ਹਲਕੀ ਫੁੱਲ, ਜਾਪੇ ਓਸਨੂੰ
ਅਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪ ਆਇ ਸੁਗੰਧਿ ਹੈ।
ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਆਖੇ : ਕਿੱਧਰੋਂ
ਏ ਹੈ ਵੇ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਮੈਨੂੰ ਆ ਰਹੀ,
ਪਰ ਦੇਖੇ ਕੇ ਏਹ ਹੈਵੇ ਆਂਵਦੀ,
ਵਹਿਮ ਨਹੀਂ ਏ ਮੂਲ ਸਚ ਮੁਚ ਆ ਰਹੀ
ਭਿੰਨੀ ਹੈ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਆਪੇ ਆਪ ਤੋਂ।
ਤਕੀਏ ਤੇ ਸਿਰ ਟੇਕ ਇਸ ਰੰਗ ਮੱਤੜੀ
ਨੈਣ ਮੀਟ, ਆਰਾਮ ਵਿਚ ਓ ਹੋ ਗਈ। ੬੦੦

੨੫. ਸਤਿਸੰਗ-ਦਰ

ਬੀਤ ਗਏ ਦੋ ਪੈਰ੍ਹ ਡੁੱਬੇ ਸੂਰ ਨੂੰ;
ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਦਾਰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਅਜੇ;
ਗ੍ਰੈਹ ਬੀ ਨਜ਼ਰੀ ਕੋਇ ਨਾ ਹੀ ਆਇਆ;
ਨਾ ਹੀ ਤਾਰਿਆਂ ਆਨ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਦਿਤਾ।
ਦਿੱਸੇ ਇੱਕ ਹਨੇਰ ਸਭ ਤੇ ਛਾਇਆ;
ਦੇਖਣ ਹੋਰ ਨ ਦੇਇ ਮੂਲੋਂ ਕੁੱਝ ਬੀ,
ਵੇਖੋ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਭਾਵੇਂ ਖੋਲ੍ਹਕੇ
ਨੈਣ, ਨ ਵੇਖਣ ਕੁਝ, ਗੂੜ੍ਹ ਹਨੇਰ ਸੀ।
ਆਇ ਰਹੇ ਸਨ ਮੇਘ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਤੋਂ
ਕਾਲੇ ਤੇ ਘਣਘੋਰ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ; ੧੦
ਕਾਲਾ ਤਣਿਆ ਆਣ ਮਨੋਂ ਚੰਦੋਇਆ :
ਚਾਨਣ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹ ਬੰਦ ਬੂਹੇ ਸੇ ਕਰੇ।
ਘਟਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਸ਼ਾਮ ਆਵਣ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ।
ਨਿਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਜਾਣ ਘੁੱਪਾ ਬੱਦਲਾਂ !
ਫੈਲਜਾ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰ ਧੁੰਧੂਕਾਰ ਜਦੋਂ,
ਹੱਥ ਪਸਾਰਜਾਂ ਹੱਥ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਂਵਦਾ।
ਘਟ ਘਟ ਅਪਣਾ ਆਪ ਦੇਖਣ ਅੱਖੀਆਂ,
ਦਿੱਸੇ ਕੁਛ ਬੀ ਨਾਹਿਂ; ਇੱਕ ਹਨੇਰੜਾ
ਹੇਠਾਂ ਉੱਪ੍ਰ ਚੁਫੇਰ ਐਸਾ ਫੈਲਿਆ!
ਸਭ ਕੁਝ ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹੇ ਲੁਕਾਲਿਆ। ੨੦
ਪੌਣ ਫਰਾਟੇ ਮਾਰ ਵਗਦੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ,
ਇਕ ਦਮ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਮਾਨੋਂ ਹੈ ਡਰੀ
ਦੇਖ ਹਨੇਰਾ, ਸੌਂ੍ਹ ਖਾਕੇ ਠੱਠਰੀ।
ਬੱਦਲ ਉਤਰੇ ਹੇਠ, ਨੀਵੇਂ ਹੋਰ ਹੋ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਨੀਂਵੇ ਹੋਣ ਘੁੱਪਾ ਹੈ ਵਧੇ।
ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ ਸਾਰੀ ਪੌਣ ਬੀ,
ਖਿਚ ਖਿਚ ਆਵੇ ਸੁਾਸ ਐਸੀ ਬੰਦ ਸੀ।
ਕਿਣ ਮਿਣ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੱਦਲੋਂ,
ਫਿਰ ਤ੍ਰਿੱਖੀ ਪਈ ਹੋਇ ਬਰਖਾ ਰੂਪ ਲੈ;
ਕਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਪਏ ਹੋਇ ਤੜ ਤੜ ਵੱਜਦੇ, ੩੦
ਮੀਂਹ ਹੁਣ ਮੋਲ੍ਹੇਧਾਰ ਹੋ ਹੋ ਵੱਸਿਆ,
ਐਡਾ ਛੇਤੀ, ਆਇ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਖਾ
ਅਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਸਕਿਆ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਕੜ ਪਾਟੇ ਜਿਉਂ ਨੀਰ ਹੇਠੋਂ ਆਂਵਦਾ:
ਤਿਉਂ ਮਾਨੋਂ ਗਯਾ ਪਾਟ ਕੜ ਅਸਮਾਨ ਦਾ।
ਧੜ ਧੜ ਪੈਂਦੀ ਧਾਰ ਵਾਂਙ ਪ੍ਰਨਾਲਿਆਂ,
ਧਰਤੀ ਗੂੰਜੇ ਐਉਂ ਜੰਦਰ ਕੁੱਟੀਏ;
'ਸਾਂਏਂ ਸਾਇਂ ਹੈਂ ਹੂਾਂਇ' ਬੂਟ ਬੋਲਦੇ;
ਬਝਵਾਂ ਵੱਸੇ ਮੀਂਹ ਕਟਕੀ ਜ਼ੋਰ ਦਾ।
ਘੁਰਨ ਘਟਾਂ ਬੀ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਔਂਦੀਆਂ; ੪੦
ਜਿੱਕੁਰ ਸੈਨਾ ਆਇ ਬਲੀ ਨਰੇਸ਼ ਦੀ।
ਪਸ਼ੂ, ਪੰਖੀ, ਮਾਨੁੱਖ ਸੁੰਮੇ ਡੋਲ੍ਹਕੇ
ਘੁਰਨਾਂ ਆਲਣਜਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ
ਬੈਠੇ ਸਹਿਮ ਦਬੀਜ, ਭੁੱਲੇ ਹਿੱਲਣਾ,
ਬੋਲੇ ਕੋਈ ਨਾਹਿਂ ਪਾਸੇ ਹੈ ਕਿਸੇ।
ਮੀਂਹ ਨੇ ਇੱਕ ਧਮੂਲ ਆਪ ਮਚਾਇਆ;
ਆਪੇ ਰੋਵੇ, ਹੱਸ, ਭੜਥੂ ਪਾਉਂਦਾ;
ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਤੜਥੱਲ ਇਸਦਾ ਆ ਗਿਆ,
ਮਾਨੋਂ ਪਾਈ ਛਿੰਝ ਇਸ ਬਲਵਾਨ ਨੇ,-
ਪਿੜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੱਲ ਆਵੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ; ੫੦
ਆਇਆ ਕੋਈ ਨਾਹਿਂ ਏਸ ਇਕੱਲੜੇ
ਰੋਲਾ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਇ ਪਿੜ ਸਿਰ ਚੱਕਿਆ।
ਬਿਜਲੀ ਮਾਨੋਂ ਨਾਲ ਢੋਲ ਵਜਾਂਵਦੀ:
ਲੱਬਾ ਮੀਂਹ ਜੁਆਨ ਲੈਂਦਾ ਫੇਰੀਆਂ।
ਬਿਜਲੀ ਗੱਜੀ ਫੇਰ ਲਿਸ਼ਕੀ ਲੈਂਹੁਦੀ,
ਕਾਲੇ ਬਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਜਾ ਪਈ
ਚੀਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਇ ਵੱਜੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ,
ਸਾੜੇ ਕਈ ਇਸ ਬ੍ਰਿਛ, ਲੂਹੇ ਸੇ ਕਈ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਵਾਜ ਆਈ ਤ੍ਰੋਕਵੀਂ—
'ਰਾਣੀ, ਮੁੜ ਘਰ ਚੱਲ ਪੇਸ਼ ਨ ਚੱਲਦੀ; ੬੦
'ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਅਜ ਜੁੱਧ ਮਚਿਆ ਦੇਸ ਤੇ,
'ਘੋਲ ਪਿਆ ਘਮਸਾਨ ਡਾਢੇ ਕੈਰ੍ਹ ਦਾ;

'ਢੱਟੇ ਖੇਰੂ ਏਹ ਬੜਾ ਮਚਾ ਰਹੇ;
'ਏਥੇ ਸਾਡੀ ਵਾਹ ਨਹੀਓਂ ਜਾਵਣੀ :
'ਚਿੜੀਆਂ ਭਾਣੇ ਮੌਤ ਹਾਸਾ ਗ੍ਵਾਰ ਦਾ।
'ਜਿੱਥੇ ਹੋਵੇ ਘੋਲ ਲੱਗਾ ਹਾਥੀਆਂ
'ਪਿਸ ਮਰ ਚੂਹੇ ਜਾਣ ਆਵਣ ਵਿੱਚ ਜੇ।
'ਬਿਜਲੀ, ਪਾਣੀ, ਪੌਣ ਧਰਤਿ, ਅਕਾਸ਼ ਨੇ
'ਬਦਿਆ ਡਾਢਾ ਘੋਲ ਜੁੱਟੇ ਕੈਰੂ ਦੇ;
'ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਦੇਖ ਲੜਦਿਆਂ ਐਕੁਰਾਂ ੭੦

'ਸਾਡੀ ਦੇਹ ਦੇ ਤੱਤ ਉੱਭਰ ਜੇ ਪਏ,
'ਘੋਲ ਪਊ ਘਰਿ ਮੱਚ, ਠੱਲ੍ਹ ਕੌਣ ਏ,
'ਬਿਨ ਠੱਲੇ ਉਹ ਘੋਲ ਦੇਹ ਮਰ ਜਾਵਸ।
'ਚਲ ਚਲੀਏ ਘਰ ਵੱਲ ਪਿਛ੍ਹਾਂ ਪਰੱਤੀਏ,
'ਅੱਗੇ ਪੱਟਜਾਂ ਪੈਰ ਦਿੱਸੇ ਖ਼ੈਰ ਨਾ :
'ਆਸ੍ਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿੰ ਜਿੱਥੇ ਠੈਰ੍ਹੀਏ।
'ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠ ਨ ਜਾਹੁ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀਏ !
'ਬਿਜਲੀ ਪੈਂਦੀ ਪੁੱਜ ਰੁੱਖਾਂ ਉੱਪਰੇ;
'ਰੜੇ ਖੜੋਤਿਆਂ ਮੀਂਹ ਭੰਨੇ ਟੱਟਰੀ;
'ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆਂ ਰੌਅ ਮੀਂਹ ਦੇ ਨੀਰ ਦਾ ੮੦

'ਆਵੇ ਕਰਦਾ ਰੋਕ ਤੁਰਨ ਨ ਦੇਂਵਦਾ।
'ਫਿਰ ਜਾਣਾ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਡਿੱਠੀ ਨਾ ਕਦੇ,
'ਲੁਕੀ, ਲੁਕਾਈ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਲੁੱਕਿਆਂ,—
'ਉੱਤੋਂ ਏਸ ਹਨ੍ਹੇਰ ਹੋਰ ਲੁਕਾ ਲਈ।
'ਲੁਕੀ ਹੁਈ ਉਹ ਥਾਂਉ ਲੱਭੂ ਕਿੱਕੁਰਾਂ ?
'ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੁੱਕ ਸਾਂ ਇਸ ਖ਼ਾਤਰੇ
'ਨਿਕਲੇ ਮਹਿਲੋਂ ਬਾਰ੍ਹ— ਨਿਕਲੇ ਭੇਤ ਨਾ,
'ਪਰ ਲੁਕਿਆ ਉਹ ਥਾਉਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ,
'ਸਗੋਂ ਜਾਣ ਪਰਲੋਕ ਆਯਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
'ਜੇ ਤੁਰ ਗਏ ਪ੍ਰਲੋਕ, ਦੇਹਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ੯੦

'ਦੇਖ ਸਵੇਰੇ ਲੋਕ ਲੁਕ ਲੁਕ ਬੈਠਕੇ
'ਤ੍ਰੁਤ ਭੀਤੀਆਂ ਜੋੜ ਕਰਸਨ ਨਿੰਦਿਆ।
'ਬਿਨਤੀ ਮੇਰੀ ਮੰਨ, ਚਲ ਮੁੜ ਚਲੀਏ।'
'ਪਯਾਰੀ ਰਾਧਾਂ ਹਾਇ !' ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ :—
'ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਸੋ ਠੀਕ, ਸਖੀਏ ! ਠੀਕ ਹੈ,
'ਪਰ ਆੜੀਏ ! ਨਾ ਵੱਸ ਮੇਰੇ ਕੁੱਝ ਬੀ।
'ਜੋ ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਸੱਚ, ਸਚੋਂ ਵੱਧ ਹੈ,—
'ਦਿੱਸੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਆਈ ਮੌਤ ਹੈ,
'ਘੇਰ ਘਰੇ ਤੋਂ ਬਾਰ੍ਹ ਲਯਾਈ ਏਸ ਥਾਂ;
'ਪਰ ਸਖੀਏ ਕੁਝ ਸੋਚ, ਰਾਹ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ; ੧੦੦

'ਵਰਤੇ ਜੋ ਹੈ ਖੇਲ ਓਸ ਰਚਾਇਆ,
'ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਤਿਓਂ ਪੈਰ ਮੁੜਵਾਂ ਰੱਖਣਾ,
'ਪ੍ਰੇਮ ਆਪਣੇ ਲੀਕ, ਹੈਵੇ ਲਾਵਣੀ।
'ਜਾਣੀ ਪੱਕੋ ਪੱਕ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਾ
'ਹੈ ਕਾਇਰਤਾ ਏਹ ਲੱਛਣ ਕੱਚ ਦਾ।
'ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੁੜਸਾਂ ਨਾਹਿੰ ਪਿੱਛੇ ਸੋਹਣੀਏ!
'ਸਿਰ ਸਿਰ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਇ ਖੇਡੀ ਖੇਡ ਮੈਂ,
'ਜਾਂ ਜਿੱਤੀ ਮੈਂ ਖੇਡ, ਸਿਰ ਜਾਂ ਹਾਰਿਆ;
'ਜਿੱਤਜਾਂ ਰਹੇ ਪਰੇਮ, ਹਾਰਜਾਂ ਵਾਲ ਬੀ
'ਵਿੰਗਾ ਹੋਵੇ ਨਾਹ, ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਕਾਂਖਖਾ। ੧੧੦

'ਸਿਰ ਬਿਨਸੇ ਇਕ ਰੋਜ਼ ਰਹਿਸੀ ਨਾ ਸਦਾ;
'ਬਿਨਸ ਗਿਆ ਜੋ ਅੱਜ ਘਾਟਾ ਕੀ ਸਖੀ ?
'ਬਿਨਸਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਰੱਖਣ ਖ਼ਾਤਰੇ,
'ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੀਕੁਰ ਮੈਂ ਦਿਆਂ,
'ਸਿਰ ਧੜ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਇ ਖੇਡੀ ਖੇਡ ਜੋ
'ਜੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਜਾਉਂ ਹਾਰੂੰ ਖੇਡ ਓ
'ਜੋ ਫਿਰ ਔਖੀ ਹੋਗੁ ਮੁੜਕੇ ਜਿੱਤਣੀ।
'ਤੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਜਾਹੁ, ਜਾਹੁ ਅਰਾਮ ਲੈ;
'ਮੈਂ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਝਾਗ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ ਕੇ,
'ਝਾਗ ਕਸ਼ਟ ਦੀ ਨੈਂਇ ਜੱਫਰ ਜਾਲਕੇ ੧੨੦

'ਜਾ ਪਹੁੰਚੂੰ ਸਤਿਸੰਗ, ਜਾਂ ਇਸ ਜੱਗ ਤੋਂ
'ਪਿਯਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਉਂ, ਸੁੱਖ ਦੁਪਾਸੜੇ।
'ਪਤੀ ਰਹੇ ਸਚਖੰਡ ਜਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ,
'ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਤ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਂਵਦੇ:
'ਸੋ ਦੋਹਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਜ ਇਕ ਥਾਂ ਪੌਹੁਸਾਂ।
'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵਾਕ ਸੁਣ ਤੂੰ ਲਿੱਖਿਅ :—

> ਫਰੀਦਾ-ਗਲੀਏ ਚਿਕੜੁ ਦੂਰਿ ਘਰੁ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੇ ਨੇਹੁ ॥ ਚਲਾ ਤ ਭਿਜੈ ਕੰਬਲੀ ਰਹਾਂ ਤ ਤੁਟੈ ਨੇਹੁ ॥ ੨੪ ॥ ਭਿਜਉ ਸਿਜਉ ਕੰਬਲੀ ਅਲਹ ਵਰਸਉ ਮੇਹੁ ॥ ਜਾਇ ਮਿਲਾ ਤਿਨ੍ਹਾ ਸਜਣਾ ਤੁਟਉ ਨਾਹੀ ਨੇਹੁ ॥ ੨੫ ॥ [ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ

'ਪ੍ਰੇਮ-ਰਾਹ ਦੀ ਲੀਹ ਪੈਲ੍ਹਿਆਂ ਨੇ ਸਖੀ !
'ਵਾਹ ਛੱਡੀ ਹੈ ਐਉਂ; ਤੁਰਨਾ ਏਸਤੇ
'ਮੇਰਾ ਹੈਵੇ ਕੰਮ- -ਕੰਡ ਨ ਦੇਵਣੀ।
'ਧਰਤੀ ਵੱਲੇ ਤੱਕ ਮੀਂਹ ਦੇ ਕੈਰੂ ਨੂੰ ੧੩੦

'ਕਿੱਕੁਰ ਧਰ ਜੀਰਾਂਦ ਸਹਿੰਦ ਹੈ ਪਈ,
'ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੀ ਏਸ ਨਾ।
'ਰੁੱਖਾਂ ਵੰਨੇ ਵੇਖ ਕੀਕਰ ਸ੍ਹੈ ਰਹੇ,
'ਮੀਂਹ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਦੁੱਖ ਜਿਗਰਾ ਧਾਰ ਕੇ।
'ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧ ਲੋੜ ਸਖ਼ੀ ! ਜਿਰਾਂਦ ਦੀ।
'ਮੀਂਹ ਦੀ ਸੱਟ ਸਹਾਰ ਢੈਂਦੀ ਡਿੱਗਦੀ,
'ਡਿਗਡਿਗ, ਉਠ ਉਠ ਫੇਰ ਤਿਲ੍ਹਕ, ਸੰਭਾਲਦੀ,
'ਸਹਿਜੇ ਵਧਦੀ ਜਾਉਂ ਰਸਤੇ ਆਪਣੇ;
'ਜਾ ਪਹੁੰਚੂ ਮੈਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
'ਲੁਕੀ ਹੁਈ ਹੈ ਥਾਂਉਂ ਸਚ ਤੂੰ ਆਖਿਆ; ੧੪੦

'ਸਾਥੋਂ ਉਹਲੇ ਠੀਕ ਓਹ ਸੁਖ ਧਾਮ ਹੈ;
'ਪਰ ਸਾਈਂ ਤੋਂ ਨਾਹਿੰ ਸਹੀਏ ! ਓਲ੍ਹੜੇ,—
'ਉਸਦੀ ਇਕ ਰਸ ਦ੍ਰਿੱਸ਼ੂ ਹਰਦਮ ਦੇਖਦੀ।
'ਬਿਰਦ 'ਦਿਖਾਵਣ ਰਾਹ' ਹੈ ਇਕ ਓਸਦਾ,
'ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ ਆਪ, ਆਪ ਦਿਖਾਵਸੀ
'ਅਪਣੀ ਪਯਾਰੀ ਥਾਂਉਂ ਆਗੂ ਹੋਇਕੇ।

'ਏਹੋ ਬਿਜਲੀ ਵੈਰ ਕਰ ਹੈ ਜੋ ਰਹੀ,
'ਜੋ ਸਾਈਂ ਹੈ ਵੱਲ ਵੈਰਨ ਹੀ ਇਹੋ
'ਦੱਸੇਗੀ ਚਾਂ ਰਾਹ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੜੇ।
'ਜੋ ਸਾਈਂ ਦੀ ਮੌਜ ਹੋਵੇ ਹੋਰਵੇਂ 150

'—ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਣਾ—
'ਇਕ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਟ ਓਥੇ ਸੱਟਸੀ।
'ਸੋ ਸਖੀਏ! ਹਠ ਧਾਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿੱਕਲੀ;
'ਮੂਲੋਂ ਮੁੜਸਾਂ ਨਾਹਿੰ ਨਿਕਲੇ ਜਿੰਦ ਥੀ।
'ਤੂੰ ਮੁੜ ਡੇਰੇ ਜਾਹੁ; ਕੱਲੀ ਜੇ ਡਰੇਂ,
'ਚਲ ਮੈਂ ਆਵਾਂ ਛੱਡ, ਮੈਂ ਮੁੜ ਆਵਸਾਂ।'
ਸੁਣ ਇਹ ਬੈਣ ਅਡੋਲ ਧੀਰਜ ਵਾਲੜੇ,
ਪੱਕੇ ਜਿਵੇਂ ਪਹਾੜ ਟਲਣ ਨ ਵਾਲੜੇ,
ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਜੋ ਗਡੇ,
ਗੋਲੀ ਲੱਜਜਾ ਖਾਇ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਈ: 160

ਕਹਿੰਦੀ, 'ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਸਾਰੀਆਂ,
'ਮੰਡੀ ਤੂੰ ਜੇ ਮੌਤ, ਜੀਵਨ ਕੀ ਕਰਾਂ।
'ਜੀਵਨ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨਾ
'ਚਿੰਦ ਦੇਹ ਦੇ ਵਾਙ ਪ੍ਰੋਤਾ ਹੈ ਜਿਆ।
'ਤੇਰੇ ਬਾਝੋਂ? ਹਾਇ! ਜੀਵਨ ਧ੍ਰਿਗ ਮੈਂ।
'ਮਰਨਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਜਾਣਕੇ
'ਛੱਡਾਂਗੀ ਨਾ ਸਾਥ ਤੋੜ ਨਿਭਾਵਸਾਂ।
'ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਬ ਤੇ ਦਸ ਹੈਂ ਗੁਰੂ;
'ਫਿਰ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ ਕੰਤ ਜਿਸਦੀ ਨਾਰਿ ਤੂੰ;
'ਫਿਰ ਹੈ ਸੁਥਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਆਤਮਵੱਸਿਆ, 170

'ਵਿੱਦਯਾ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲੜੀ।
'ਮੈਨੂੰ ਕੁਈ ਨ ਜਾਚ, ਕੁਈ ਨ ਮੈਂਡੜਾ,
'ਤੇਰੇ ਬਾਝੋਂ ਹੋਰ ਮੇਰਾ ਕੌਣ ਹੈ?
'ਤੈਂ ਬਿਨ ਮੇਰਾ ਜੱਗਿ ਜੀਵਨ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਮਰਨਾ ਹੋਵੇ ਜੱਗ ਤੈਂ ਬਿਨ ਜੀਵਣਾ,
'ਮਰਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਪਾਵਣਾ;
'ਤਾਂਤੇ ਸਖੀਏ! ਨਾਲ ਤੇਰ ਜਾਣ ਨੂੰ
'ਹਾਜ਼ਰ, ਚੱਲ ਸ਼ਿਤਾਬ ਝਾਗਜੇ ਕੋਹੂ ਨੂੰ।'
ਕੁੱਝਕੁ ਦੇਇ ਅਸੀਸ ਰਾਣੀ ਓਸਨੂੰ
ਠਿੱਲ੍ਹੀ ਅੱਗੇ ਹੋਰ, ਤੁਰਦੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾ। 180

ਮੀਂਹ ਆਖੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕਸਰਾਂ ਕੱਢਸਾਂ,
ਰਾਣੀ ਆਖੇ ਅੱਜ ਮਜ਼ਲੇ ਪੌਂਚੂਣਾ।
ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਕਈ ਇਕ ਥਾਉਂ ਤੇ
ਆਵੇ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰ, ਕੱਢੇ ਪੈਰ ਓ
ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ ਨਾਹਿੰ, ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ;
ਦਿੱਸੇ ਕੁਈ ਨਾ ਰਾਹ, ਕਦਮ ਨ ਹਾਰਦੀ।
ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ, ਚਾਹਿ ਤਿਲ੍ਹਕੇ ਡਿਗਦੀ,
ਉੱਠੇ, ਸੰਭਲੇ ਫੇਰ, ਉਠਕੇ ਠੇਰ੍ਹ ਕੇ
—ਬਿਜਲੀ ਜਦ ਚਮਕਾਰ ਦੇਵੇ ਆਪਣਾ—
ਰਮਤੇ ਵਾਲੀ ਸੂੰਹ ਲਾਕੇ ਫੇਰ ਓ 190
ਟੁਰ ਪੈਂਦੀ ਦਿਲ ਬੰਨ੍ਹ ਹੀਯ ਨ ਹਾਰਦੀ।

ਬਦਿਆ ਡਾਢਾ ਘੋਲ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਹੈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਰੱਖੇ ਲਾਜ ਜਿੱਕੁਰ ਆਖਿਆ
ਹੋਵੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਸੋਹਣਾ ਵਾਕ ਏ—

> ਹਉ ਗੋਸਾਈ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨੜਾ ॥ ਮੈ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਉਚ ਦੁਮਾਲੜਾ ॥ ਸਭ ਹੋਈ ਛਿੰਝ ਇਕਠੀਆ ਦਯੁ ਬੈਠਾ ਵੇਖੈ ਆਪਿ ਜੀਉ ॥ ੧੭ ॥ ਵਾਤ ਵਜਨਿ ਟੰਮਕ ਭੇਰੀਆ ॥ ਮਲ ਲਥੇ ਲੈਦੇ ਫੇਰੀਆ ॥ ਨਿਹਤੇ ਪੰਜਿ ਜੁਆਨ ਮੈ ਗੁਰ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ ਕੰਡਿ ਜੀਉ ॥ ੧੮ ॥ ਸਭ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ ਘਰਿ ਜਾਸਨਿ ਵਾਟ ਵਟਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਹਾ ਲੈ ਗਏ ਮਨਮੁਖ ਚਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥ ੧੯ ॥
>
> [ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੫

ਇਉਂ ਕਰਦੀ ਘਮਸਾਨ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਓ
ਲੜਦੀ, ਮਰਦੀ, ਮਾਰ ਖਾਂਦੀ ਸੀ ਗਈ,
ਤੁਰੇ ਹੌਂਸਲਾ ਬੰਨ੍ਹ ਹਠ ਨਾ ਹਾਰਦੀ।
ਰਾਹ ਪਹਾੜੀ ਤੰਗ ਖੱਡਾਂ ਘੇਰਿਆ;
ਮਰ ਮਰ ਸੱਟਾਂ ਖਾਇ ਇਸਨੇ ਕੱਟਿਆ,
ਹਿੰਮਤ ਹਾਰੀ ਨਾਹਿੰ, ਦਿੱਤੀ ਪਿੱਠ ਨਾ; 200

ਲੂਹ ਚੱਖੇ ਸ਼ੀਂਹ ਵਾਙ ਵਧਦੀ ਏ ਗਈ।
ਅੰਤ ਹਾਰ ਗਈ ਦੇਹ ਕਿਹਾ ਨ ਮੰਨਦੀ,
ਗਰਮੀ ਖਾ ਗਈ ਮੀਂਹ ਪਿੰਡੇ ਵਾਲੜੀ,
ਪਿੰਡਾ ਠਰਦਾ ਜਾਇ, ਭਿਜਦਾ ਸੁੰਗੜੇ;
ਨਿੱਘ ਅੰਦਰੋਂ ਆਇ ਦੇਕੇ ਜ਼ੋਰ ਜੋ
—ਗਰਮੀ ਰਹੀ ਪੁਚਾਇ ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਨੂੰ—
ਅੰਤ ਗਈ ਉਹ ਹਾਰ ਡਾਢਾਂ ਦੇਂਵਦੀ।
ਲਗਨ ਨ ਹਾਰੀ ਰਾਜ ਹੰਭਲੇ ਮਾਰਦੀ
ਦੇਹ ਨੂੰ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਙ ਜਾਇ ਧਰੀਕਦੀ।
ਇੱਕੁਰ ਥੋੜਾ ਹੋਰ ਪੈਂਡਾ ਕੱਟਕੇ, 210

ਹਾਰ ਗਈ ਓ ਦੇਹ, ਡਿੱਗੀ ਸੈਲ ਤੇ।
ਪਿੰਡਾ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਧੀਮੀ ਨਾੜ ਸੀ,
ਮੱਧਮ ਆਵਣ ਸ੍ਵਾਸ ਮੱਥਾ ਸੀ ਤਪੇ
ਉਫ ਉਫ ਨਿਕਲੇ ਸਾਹ ਤੰਗ ਤੰਗ ਹੋਇਕੇ।
ਰਾਧਾਂ ਸੁਰਤ ਨ ਕੁੱਝ, ਖਾ ਗਈ ਮੂਰਛਾ
ਰਾਣੀ ਪਈ ਨਿਢਾਲ ਸੁਰਤ ਸੁ ਜਾਗਦੀ
ਜਾਣੇ ਆ ਗਈ ਮੌਤ, ਡਰਦੀ ਮੂਲ ਨਾ,
ਅਜੇ ਨ ਭੁੱਲੀ ਬਾਣ ਪਰ ਪ੍ਰਿਯ ਯਾਦ ਦੀ:
ਲੰਮੀ ਪਈ ਚੁਫਾਲ ਬਿਟ ਬਿਟ ਵੇਖਦੀ,
ਸਹਿਜੇ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਹਾਇ! ਮਿਲੀਂ ਪਿਆਰਿਆ! 220

'ਰੱਬ ਵਾਸਤੇ ਆਣ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਲਈਂ,
'ਰੋ ਰੋ ਬੀਤੀ ਆਯੁ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂਘਦੀ,
'ਹੁਣ ਮਰ ਚਲੀਆਂ ਹਾਇ ਨਿੱਤ ਉਡੀਕਦੀ।
'ਸਾਈਆਂ! ਝਾਤੀ ਪਾਇ ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਦੇ,
'ਹੁਣ ਤਾਂ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇ ਨੈਣ ਤਰਾਸਿਆਂ,
'ਸਿਕ ਸਿਕ ਲੱਥੇ ਖੂਹ ਹੁਣ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ;

'ਇਕ ਵਾਰ ਪਿਯ ਆਇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵਣਾ।
'ਮੈਂ ਮੰਦੀ ਦੇ ਭਾਗ ਦੇਖੋ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ !
'ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿੰ ਸੁਹਾਗ ਮੈਂ ਮਰ ਚੱਲੀਆਂ;
'ਰਹੀ ਤਰਸਦੀ ਨਿੱਤ ਸਿਕਦੀ ਸੱਧਰੀਂ, ੨੩੦
'ਚੱਲੀ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕ, ਦਰਸ ਪਿਆਸੜੀ;
'ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿਣਗੇ ਨੈਣ ਚਹਿ ਮਰ ਜਾਵਸਾਂ।
'ਮੈਨੂੰ ਕਰਜੋ ਨ ਦਾਹ, ਨਾਂ ਹੀ ਦੱਬੀਓ;
'ਸਾਈਂ ਸੰਦੇ ਰਾਹ ਪੱਥਰ ਇੱਕ ਤੇ
'ਮੈਨੂੰ ਦਿਓ ਬਿਠਾਇ ਆਸ੍ਰਾ ਦੇਇਕੇ;
'ਖੁਲ੍ਹ ਰੱਖੀਓ ਨੈਣ ਉੱਪਰ ਰਾਹ ਦੇ;
'ਖੁਲ੍ਹੀ ਰੱਖੀਓ ਬਾਂਹ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਨੂੰ :
'ਪਰਗਟ ਹੋਵੇ ਏਹ ਤਾਂਘਾਂ ਵਿੱਚ ਏ
'ਰਹੀ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਰ,– ਰਾਹ ਤਕਾਉਂਦੀ।
'ਹਾ ! ਹੁਣ ਘਟਿਆ ਜ਼ੋਰ ਮਿਟਦੇ ਨੈਣ ਨੇ। ੨੪੦
'ਨੈਣੋਂ ! ਮਿਟਣਾ ਨਾਂਹ ਰੱਬ ਦੁਹਾਈਆਂ,
'ਮਤਾਂ ਕਿਤੇ ਆ ਜਾਇ ਸਾਈਂ ਮੇਰੜਾ।
'ਆਇਆ ਕਿਹਾ ਹਨੇਰ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ?
'ਦੂਰ ਰਹੀ ਵੇ ਵੀਰ ! ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਗਈ;
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕ ਸਾਈਂ ਆਪਣੇ,
'ਮਤਾਂ ਕਿਤੇ ਆ ਜਾਇ ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਦੇ;
'ਦੇਵੇ ਆ ਦੀਦਾਰ, ਆਸ ਪੁਜਾ ਦਏ:
'ਜੇ ਬੈਠੋਂ ਤੂੰ ਮੱਲ ਅੱਖਾਂ ਮੇਰੀਆਂ
'ਦੇਖੂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ? ਦੱਸ ਹਨੇਰਿਆ !
'ਨਿਸ਼ਫਲ ਜਾਊ ਘਾਲ ਉਮਰਾ ਦੀ ਮਿਰੀ, ੨੫੦
'ਦੂਰ ਰਹੀਂ ਤੂੰ ਵੀਰ ! ਅੱਖੀਂ ਮੇਰੀਓਂ।
'ਹਾਇ ਨ ਹਟਦਾ ਏਹ ਵਧਦਾ ਜਾਂਵਦਾ,
'ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਰੂਪ ਲੈਕੇ ਆ ਗਿਆ
'ਕੌਣ ਏ ? ਕੀ ਏ ਕਾਉਂ ਆਇਆ ਖਾਣ ਨੂੰ
'ਅੱਖਾਂ ਸੰਦਾ ਮਾਸ, ਮੁਰਦਾ ਜਾਂਣਕੇ ?
'ਜੇ ਤੂੰ ਸੱਚਮੁਚ ਕਾਉਂ ਸੁਣ ਲੈ ਬੇਨਤੀ :

ਕਾਗਾ ਕਰੰਗ ਢਢੋਲਿਆ ਸਗਲਾ ਖਾਇਆ ਮਾਸੁ ॥
ਏ ਦੁਇ ਨੈਨਾ ਮਤਿ ਛੁਹਉ ਪਿਰ ਦੇਖਨ ਕੀ ਆਸ ॥
੯੧ ॥ ਕਾਗਾ ਚੂੰਡਿ ਨ ਪਿੰਜਰਾ ਬਸੈ ਤ ਉਡਰਿ ਜਾਹਿ ॥
ਜਿਤੁ ਪਿੰਜਰੈ ਮੇਰਾ ਸਹੁ ਵਸੈ ਮਾਸੁ ਨ ਤਿਦੂ ਖਾਹਿ ॥੯੨॥

'ਫੇਰ ਹੋ ਗਏ ਚੁੱਪ, ਬੋਲੇ ਫੇਰ ਓਹ :—

ਫਰੀਦਾ ਤਨੁ ਸੁਕਾ ਪਿੰਜਰੁ ਥੀਆ ਤਲੀਆਂ ਖੂੰਡਹਿ ਕਾਗ ॥ ਅਜੈ ਸੁ ਰਬੁ ਨ ਬਾਹੁੜਿਓ ਦੇਖੁ ਬੰਦੇ ਕੇ ਭਾਗ ॥੯੦॥' (ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ

ਏਹ ਦੁਹਾਈ ਪਾਇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਖਦੀ :—
'ਦੇਖ ਬੰਦੇ ਦੇ ਭਾਗ ਅਜੇ ਨ ਬਹੁੜਿਓ'
'ਅਜੇ ਬਹੁੜਿਓ ਨਾਹਿ' ਕਹਿੰਦੀ, ਹੋ ਗਈ
ਠੰਢੀ ਨਾਲੇ ਚੁੱਪ,– ਮੁਰਛਾ ਖਾ ਗਈ। ੨੬੦
ਮੀਂਹ ਗਿਆ ਹੁਣ ਥੰਮ੍ਹ, ਮਾਨੋਂ ਦੂਰ ਏ
ਇਸ ਦੀ ਲੈਣੇ ਜਿੰਦ ਹੀ ਸੀ ਆਇਆ,–
ਘਟਾ ਘਟ ਗਿਆ ਜ਼ੋਰ, ਫਟ ਫਟ ਉੱਡੀਆਂ;
ਨੀਲ ਪਿਆ ਹੁਣ ਦਿੱਸ ਬਹੁਤੀ ਥਾਉਂ ਤੋਂ।
ਫਿਰ ਵਾ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰ ਬੱਦਲ ਲੈ ਗਈ,
ਨੀਲਾ ਸਾਫ਼ ਅਕਾਸ਼, ਤਾਰਜਾਂ ਲੱਦਿਆ
ਸਜਿਆ ਚੰਦ ਸੁ ਨਾਲ ਨਿੱਕਲ ਆਇਆ।
ਪਾਣੀ ਲੱਥਾ ਹੇਠ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆ,
ਵਹਿੰਦਾ ਖੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦਾ
ਪੱਥਰ ਰਗੜਨ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਧਾਰ ਦੇ, ੨੭੦
ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਅਵਾਜ਼ ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ ਆਂਵਦੀ,
ਮੱਧਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਏ।
ਕੁਦਰਤ ਹੁਈ ਅਡੋਲ ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਸੀ
ਮਾਨੋਂ ਤੱਤਾ ਜੰਗ ਔਤ ਮਚਾਇਆ
ਹੈਸੀ ਏਸੇ ਕਾਣ ਰਾਣੀ ਮਾਰੀਏ।
ਉਹ ਪੂਰਨ ਗਜ਼ਾ ਹੋਇ ਪਿੜ ਸਭ ਹਿੱਲਿਆ;
ਹੋਇਆ ਸਾਫ਼ ਮਦਾਨ ਵਰਤੀ ਚੁੱਪ ਹੈ।
ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਸੁਰ ਇਕ ਆਂਵਦੀ,
ਦੂਰੋਂ ਜਾਪੈ ਐਉਂ ਜੀਕੁਰ ਦੇਵਤਾ
ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਪਾਠ ਹੈਵੇ ਆਂਵਦਾ। ੨੮੦
ਆਯਾ ਜਦ ਉਸ ਥਾਉਂ ਨੇੜੇ ਸੈਲ ਦੇ
ਤ੍ਰਬੁਕ ਆਖਦਾ–'ਸੱਚ ! ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਜੀ !
'ਕੀ ਏ ਮੁਰਦਾ ਦੇਹ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੇਖਦਾ ?
'ਏ ਕਿੱਥੋਂ ਗਈ ਆਇ, ਮੋਈ ਕਿੱਕੁਰਾਂ ?
'ਰੁੜ੍ਹੀ ਕਿਤੋਂ ਜਲ ਨਾਲ ਅਟਕੀ ਏਸ ਥਾਂ ?
'ਕੇ ਏਥੇ ਆ ਡਿੱਗ ਮੋਈ ਹਾਰਕੇ ?
ਮੁਈ ਕਿ ਹੈ ਕੁਝ ਜਿੰਦ ਰੁਮਕਾ ਮਾਰਦੀ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਅੱਗੇ ਹੋਇ ਵੀਣੀ ਲੈ ਲਈ
ਅਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ, ਨਾੜੀ ਵੇਖਦਾ।
ਦੇਖੇ ਚਲਦੀ ਨਾੜ, ਆਖੇ: 'ਨਾਰ ਏ ੨੯੦
'ਭਾਵੇਂ ਹੈ ਬਲ ਹੀਨ ਪਰ ਹੈ ਜੀਉਂਦੀ।'
ਇਹ ਤਕ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਧੰਨ ਸੱਚਾ ਰੱਬ ਹੈ,
'ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਇਕ ਕਾਜ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ
'ਆਪ ਲਿਆਇਆ ਪ੍ਰੇਰ ਦਾਤਾ ਸੇਵ ਦਾ;
'ਸਫਲ ਹੋਇਗੀ ਰਾਤ ਸੇਵ ਕਮਾਂਦਿਆਂ।'
ਫਿਰ ਉੱਠੀ ਉਸ ਅੱਖ, ਪਈ ਪਰੇਡੜੇ
ਦੇਖੇ ਹੋਰਿਕ ਨਾਰ ਪਈ ਚੁਫਾਲ ਹੈ;
ਡਿੱਠੀ ਇਸਦੀ ਨਾੜ ਨੇੜੇ ਜਾਇਕੇ,
ਵੈਸੀ ਹੀ ਸੀ ਚਾਲ ਇਸਦੀ ਨਾੜ ਦੀ।
ਇਹ ਤਕ ਮਾਰੀ ਛਾਲ ਕਦਮ ਦੁਲੰਘਕੇ। ੩੦੦
ਪੱਥਰ ਚੁਕਕੇ ਇੱਕ ਅੰਦਰ ਲੰਘਿਆ,
ਕੁਝਕੁ ਪਲਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਦੋ ਹੋ ਆਇਆ।
ਦੋਹਾਂ ਸਹਿਜੇ ਨਾਲ ਦਿਹ ਇਕ ਚਾਇਕੇ
ਅੰਦਰ ਦਈ ਪੁਚਾਇ, ਫਿਰ ਮੁੜ ਆਇਕੇ
ਦੂਜੀ ਲਈ ਸੰਭਾਲ ਸਹਿਜੇ ਛੋਪਲੇ,
ਉਹ ਬੀ ਲੈ ਗਈ ਚਾਇ, ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ।
ਅੰਦਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਥਾਉਂ ਸੀ,

ਲਟ ਲਟ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਨਿੱਘ ਸੁਹਾਵਣੀ;
ਫਰਸ਼ ਗਰਮ ਸੀ ਸਾਫ ਜਿਸ ਥਾਂ ਵਿੱਛਿਆ
ਦੋਵੇਂ ਓਸ ਸੁ ਥਾਉਂ ਜਾਇ ਲਿਟਾਈਆਂ । ੩੧੦
ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਰ ਪੰਜ ਸਤ ਆ ਗਏ ।
ਅੰਦ੍ਰ ਗੁਫਾ ਹੀ ਓਸ ਓਹ ਬੀ ਜਾ ਵੜੇ ।

੨੯. ਸਤਿਸੰਗ ਅੰਦਰ

ਦਨੀ ਸੁਹਾਵਾ ਬਾਗ 'ਦਰਦ' 'ਪਿਆਰ' ਦਾ
ਬੇਦਰਦੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੀੜ ਪਸਾਰਦੇ,
ਦਰਦੀ ਕਰੇ ਪਿਆਰ ਦਰਦ ਵੰਡਾਂਵਦਾ
ਦਰਦਮੰਦ ਦੀ ਪੀੜ ਦੱਸੇ ਵੰਡਣੀ;
ਦਰਦੀ ਦਵੇ ਬਨਾਇ ਦਰਦ ਹਟਾਣ ਨੂੰ,
ਦਰਦਮੰਦ ਜਗ ਵਿੱਚ ਹਨ ਸੁਖ ਦੇ ਰਹੇ ।
ਬੇਦਰਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਾਵੇ ਫੱਟ ਹੈ
ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਘਾਉ ਮਲਹਮ ਮੇਲਣੀ,
ਬੇਦਰਦੀ ਦੀ ਅੱਗ ਦਿਲ ਨੂੰ ਫੂਕਦੀ,
ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਤੇਲ ਠੰਢਕ ਪਾਂਵਦਾ । ੧੦
ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਹੋਂਵਦਾ,
ਬੇਦਰਦੀ ਬੀ ਠੀਕ ਹਿਰਦੇ ਵੱਸਦੀ,
ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਭੇਦ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ।
ਬੇਦਰਦੀ , ਦੀ ਚਾਹ ਏਹੋ ਹੋਂਵਦੀ :
'ਮੈਨੂੰ ਪੀੜ ਨ ਹੋਇ; ਹੋਵੇ ਹੋਰਨਾਂ,
'ਮੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ ਕਿਵੇਂ,
'ਅਗਲਾ ਪਾਵੇ ਦੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਰਹੇ:
'ਮੈਨੂੰ ਭਾਸੇ ਨਾਹਿ ਪੀੜਾ ਹੋਰ ਦੀ ।'
ਪਰ ਹਮਦਰਦੀ ਧੀਅ ਜਾਈ 'ਹੁੱਬ' ਨੇ
ਕਰਦੀ ਉਲਟੀ ਕਾਰ; ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਸਿਰੇ ੨੦
ਝੱਲ ਪਰਾਈ ਪੀੜ, ਦਰਦ ਵੰਡਾਂਵਦੀ,
ਦੁਖੀਏ ਦਾ ਦੁਖ ਵੰਡ ਏ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਵਦੀ ।
ਇਸਦਾ ਸੌਖਾ ਚਿੱਤ, ਔਖੇ ਵੇਖਕੇ
ਨਿਜ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਪੰਘਰੇ;
ਅਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਪੀੜ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹਰੇ ।
ਇੱਕੁਰ ਪੀੜ ਸਹਾਰ ਪੀੜਾਂ ਨੂੰ ਹਰ,
ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਨਿਰਪੀੜ ਕਰ; ਸੁਖ ਜਾਣਦੀ ।
ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਕੰਨ 'ਹਾਇ' ਅਵਾਜ਼ ਜਾਂ
ਪੈਂਦੀ, ਮਾਰੇ ਸੱਟ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗਰੇ,
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਕਰ ਉਪਕਾਰ ਸ੍ਵਾਰਥ ਛੱਡਕੇ ੩੦
'ਕਰ ਹੱਲਾ, ਹੇ ਸ਼ੇਰ, ਹਰਿ ਦੁਖ ਪੀੜ ਨੂੰ
'ਜੋ ਸਿਰ ਪਈ ਏ ਆਣ ਕਿਸੇ ਭਿਰਾਉ ਦੇ ।'
ਇੱਕੁਰ ਜਗ ਵਿਚਕਾਰ ਓ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ
—ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਘਟਾਵਣਾ —
ਬਿਨ 'ਹਮਦਰਦੀ' ਹੋਇ ਜੋ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ ।
ਜੋ ਸੁਖ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਏਸ ਨੇ
ਰਾਜਾ ਸਕੇ ਨ ਦੇਇ, ਦੌਲਤ ਮਾਲ ਨਾ,
ਇੱਜ਼ਤ, ਤਾਕਤ, ਤੇਜ, ਹੁਕਮ, ਸਲਾਮੀਆਂ ।

'ਦਇਆ'. ਜਣੇ ਇਕ ਪੂਤ 'ਧਰਮ' ਸੁ ਆਖੀਏ,
'ਹਮਦਰਦੀ' ਹੈ ਧੀਅ 'ਧਰਮੋਂ' ਜੰਮਦੀ, ੪੦
'ਹੁੱਬ' ਏਸਦੀ ਮਾਉਂ ਹੈਵੇ ਸੋਹਿਣੀ,
'ਉੱਦਮ' ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਇਸ ਦਾ ਹੋਂਵਦਾ,
ਇਸ ਨੇ ਜਾਇਆ ਪੂਤ 'ਪਰਉਪਕਾਰ' ਦਾ ।
ਏ ਸਭ ਹਟਦੇ ਦੂਰ 'ਸ੍ਵਾਰਥ' ਦੈਂਤ ਤੋਂ,
'ਪਰਸ੍ਵਾਰਥ' ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆ ।
ਬਦਲਾ ਚਾਹੁ ਨ ਏਹ, ਮੁੱਲ ਨ ਮੰਗਦੇ;
ਸ਼ਾਬਸ਼ ਨਾ ਪੁਚਕਾਰ ਵਾਹਵਾ ਚਾਹੁੰਦੇ;
ਕਦਰ ਨ ਮੰਗਣ ਏਹ ਉੱਚੇ ਅੰਦਰੋਂ ।
'ਬੇਦਰਦੀ' ਨ ਦੂਤ ਪਿੱਛੇ ਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਜੋ ਦੁਖ ਦੇਂਵਦੇ:— ੫੦
'ਨਾਸ਼ੁਕਰੀ' ਤੇ 'ਤਾਤ' 'ਨਿੰਦਾ', 'ਦਾਬੜੇ' ।
ਪਰ ਏਹ ਸਾਰੇ ਜੁੱਟ ਡਰ ਨਹਿ ਮੰਨਦੇ,
ਕਦੀ ਨ ਛੱਡਣ ਕਾਰ, ਕਰਦੇ ਜੋ ਸਰੇ ।
ਉਸਤਤਿ ਤੋਂ ਨਿਰਵਾਸ਼ ਨਿੰਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ;
ਨਹੀਂ ਕਾਮਨਾਂ ਲੋੜ ਹਨ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਏ ।
ਵਿਧਵਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾਇ ਏ ਦੁਖ ਵੰਡਦੇ,
ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਬਨ੍ਹਾਇ ਕਰਦੇ ਪਾਲਣਾ ।
ਰੋਗੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਇ ਦਾਰੂ ਦੇਂਵਦੇ,
ਕਰਦੇ ਖ਼ਿਦਮਤ ਟੈਲ੍ਹ, ਸੇਵ ਕਮਾਂਵਦੇ;
ਉਸ ਦੀ ਕੌੜ ਸਹਾਰ ਰੋਗਾਂ ਵਾਲੜੀ ੬੦
ਕਰਦੇ ਮਿੱਠੀ ਕਾਰ ਉਦ੍ਹੇ ਬਚੌਣ ਦੀ ।
ਰੋਣ ਮਹਿੱਟਰ ਬਾਲ ਬਾਝੋਂ ਮਾਪਿਆਂ,
ਏ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਾਲ ਗੋਦੀ ਪਾਇਕੇ ,
ਮਾਪਜਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਮਾਪੇ ਬਾਪਦੇ ।
ਭੁੱਖਜਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰੱਜ, ਨੰਗਜਾਂ ਕੱਪੜੇ;
ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਏ ਦਾਨ ਵਿਦਜਾ ਦੇਂਵਦੇ ।
ਵੈਰਾਗੀ ਦੁਖ ਪਾਣ ਰਸਤੇ ਰੱਬ ਜੋ
ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਦੇਣ ਕੱਢ ਅਗਜਾਨ ਤੋਂ,
ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦੇਂਵਦੇ ।
ਵਿਛੜਜਾਂ ਮੇਲਣ ਏਹ, ਪਾਟਜਾਂ ਜੋੜਦੇ, ੭੦
ਲੜਦਜਾਂ ਦੇਣ ਛੁਡਾਇ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਾਂਵਦੇ ।
ਭੁਲਿਆਂ ਪਾਵਣ ਰਾਹ, ਭਟਕਜਾਂ ਸਾਂਭਦੇ,
ਥਕਿਆਂ ਦੇਣ ਅਰਾਮ, ਅਕਿਆਂ ਆਸਰਾ ।
ਬੇਦਰਦੀ ਉੱਖਾੜ ਜੋ ਕੁਝ ਪੱਟਦੀ,
ਏ ਫਿਰ ਦੇਣ ਲਗਾਇ ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਵਣੇ ।
ਕੁਦਰਤ ਸਾਜ ਨੇਮ ਜੋ ਹਨ ਭੰਨਦੇ,
ਭੰਨ ਕੇ ਦੁਖੀਏ ਹੋਣ, ਬਹੁਜਨ ਏ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕਰ ਤਦਬੀਰ, ਇਲਾਜ ਦਾਰੂ ਦੇਂਵਦੇ ।
ਕਰਮ ਫੇੜਿਆ ਜੋਇ ਪੈ ਦਾ ਭੋਗਣਾ,
ਤਦ ਬੀ ਸਾਰੇ ਏਹ ਉੱਥੇ ਪੌਂਚ ਕੇ, ੮੦
ਬਣ ਸੱਕੇ ਕੁਝ ਜੋਇ ਹੈਨ ਬਣਾਂਵਦੇ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਜੋ ਕਾਰ ਸੁਾਫਾਂ ਵਾਲੜੀ,

ਦੇਵੇ ਜੇ ਕੁਝ ਤਾਉ ਲਾ ਘਸਵੱਟੀਆਂ,
ਤੋਲੇ, ਪਰਖੇ, ਜਾਚਿ ਪਾਇ ਕੁਠਾਲੀਆਂ,
ਦੇਵੇ ਅੱਗ ਤਪਾਇ, ਲੁੱਛਣ ਲੱਗਦੀ,
ਉੱਥੇ ਬੀ ਏ ਬੀਰ ਜਾਂਦੇ ਪੌਂਚੁਕੇ,
ਕਰਦੇ ਅਪਣੀ ਕਾਰ, ਮੁੜਨ ਨ ਮੋੜਿਆਂ।
ਜਈ 'ਧਰਮ' ਤੇ 'ਹੁੱਬ' 'ਹਮਦਰਦੀ ਸਖੀ'
ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਦ੍ਹਾ 'ਉਪਕਾਰ' ਚਾਰੇ ਆ ਗਏ
—ਰਾਣੀ ਪੀੜ ਉਡਾਣ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇਣ ਨੂੰ— ੯੦

ਓਸ ਗੁਫਾ ਵਿਚਕਾਰ ਦਰਦ ਵੰਡਾ ਰਹੇ।
ਮੂੰਹ ਗੁਫਾ ਦਾ ਢੱਕ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ,
ਏ ਚਕ ਅੰਦਰ ਜਾਉ ਵਲ ਕੁਛ ਲੰਘ ਕੇ
ਆਵੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਥਾਉਂ ਵਿਹੜਾ ਸੋਹਿਣਾ
ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਚਿਟਾਨ ਉੱਚੇ ਸੇ ਖੜੇ।
ਪਰ ਪੱਧਰ ਏ ਥਾਉਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੜੇ,
ਸੌ ਗਜ਼ ਕੁੱਝ ਵਧੀਕ ਚੌੜਾ ਥਾਉਂ ਏ
ਦੋ ਸੌ ਗਜ਼ੋਂ ਵਧੀਕ ਲੰਮਾ ਹੋਇਗਾ।
ਤਿਰਛੇ ਉੱਚ ਚਿਟਾਨ ਵਾਂਙ ਪਹਾੜ ਦੇ
ਦੁਆਲੇ ਖੜੇ ਦਿਸੰਨ ਇਸਨੂੰ ਘੇਰਕੇ ੧੦੦

ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਕ ਕੋਟ ਸੀ ਰਚ ਰੱਖਿਆ।
ਬਾਹਰੋਂ ਦਿੱਸੇ ਨਾਂਹ ਪਤਾ ਨ ਲਗਦਾ।
ਨੀਲਾ ਸਾਫ ਅਕਾਸ਼ ਪਰ ਸੀ ਦਿੱਸਦਾ
ਏਸ ਪੱਧਰੇ ਥਾਉਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਉੱਪਰੋਂ।
ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੀ
ਧਰਮਸਾਲ ਸੀ ਇੱਕ ਸਾਜੀ ਰਾਤ੍ਰੋ ਨੇ।
ਵੱਡਾ ਇੱਕ ਦਲਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ
ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦਾ ਕੱਠ ਰੋਜ਼ ਦਿਵਾਨ ਦਾ।
ਪੰਜ ਸਤ ਕੋਠੇ ਹੋਰ ਲਾਂਭੇ ਚਾਂਭ ਸੇ,
ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਿਲਦੀ ਠੌਰ ਸੀ ੧੧੦

ਲੋੜਵੰਦਿਆਂ ਜੋਗ, ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀਏ
ਜਾਣਨ ਜਿਨਹਾਂ ਜੋਗ ਰੱਖਣਾ ਏਸ ਥਾਂ।
ਏਸ ਥਾਉਂ ਦੇ ਰਾਹ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ
ਇੱਕੋ ਹੈਸੀ ਢੰਗ, ਸੋ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ
ਬਾਝੋਂ, ਕਿਸਿਨੂੰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਸੀ।
ਏਹੋ ਹੈਸੀ ਥਾਉਂ ਜਿਸਦਾ ਕੇ ਪਤਾ
ਪਰੀ 'ਰਾਜ' ਨੂੰ ਆਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਦੋਂ।
ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਪਦੇਸ਼: ਉੱਥੇ ਜਾਇਕੇ
ਕਰ ਸੱਚਾ ਸਤਿਸੰਗ, ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲੈ,
ਜਿਸਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਤੈਨੂੰ 'ਸੱਚ' ਹੈ। ੧੨੦

ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਦਸਿਆ ਸੀ ਉੱਕਰ ਰਾਜ ਜੀ
ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸੱਕੀ ਆਪ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ
—ਜਿਉਂਦੀ ਸਕੀ ਨ ਪੌਂਚ੍ਹ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ—
ਪਰ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਪੌਂਚੁ ਢੱਠੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਪ੍ਰਿਥਮ ਵਾਪਰੀ ਮੌਤ ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ,
'ਜਗੌਂਦਿਆਂ ਮੋਈ' ਜਾਣ ਲੌ ਉਸ ਮੂਰਛਾ

ਮੌਤ-ਦੁਆਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਟਿਕਾ ਲਏ
ਬੂਹਾ ਤਦ ਸਤਿਸੰਗ ਲੰਘੀ ਸੋਹਿਣਾ।
ਮਾਨੋ ਲਿਆ ਕਬੂਲ ਮਰਨਾ ਏਸ ਨੇ,
ਫਿਰ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ਪਾਸ ਸੱਚੇ ਸੰਗ ਦੇ। ੧੩੦

ਤਲੀ ਧਰ ਲਿਆ ਸੀਸ ਗਲੀ ਪਰੇਮ ਤਾਂ
ਕਦਮ ਪਏ ਸਨ ਆਨ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ।
ਸਿਰ ਦੇਣੋਂ ਛਡ ਕਾਣ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਡਕੇ
ਮਾਰਗ ਏਸ ਪਰੇਮ ਰੱਖੇ ਪੈਰ ਸੇ।
ਮਰਨੇ ਦਾ ਸੀ ਚਾਉ ਹਰਿ ਕੇ ਦੁਆਰ ਤੇ,
ਮਰਕੇ ਪਹੁੰਚੀ ਦੁਆਰ ਉਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
ਯਾ ਉਸ ਦਰ ਤੇ ਪੌਂਚ੍ਹ ਮੋਈ ਰਾਜ ਸੀ,
ਮੋਈ ਹਰਿਕੇ ਦੁਆਰ, ਹਰ ਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ,
ਪੁਛਿਆ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣ, ਸਿਰ ਤੇ ਚੱਕਿਆ;
ਚੱਕ ਲੈ ਗਏ ਠੀਕ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ। ੧੪੦

ਲੈ ਜਾ ਲਿਆ ਮਿਲਾਇ ਮੁਏ ਜਿਵਾਲਿਆ।
ਹੁਣ ਰਾਣੀ ਦਾ ਹਾਲ ਐਕੁਰ ਹੋਇਆ,
ਦੋ ਮਾਈਆਂ ਨੇ ਆਣ ਲਾਹੇ ਕੱਪੜੇ
ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਬੁੱਡ ਜੋ ਸੀ ਹੋ ਰਹੇ
ਪਿੰਡਾ ਸਾਫ਼ ਬਣਾਇ ਸਾਫੀਂ ਪੂੰਝਿਆ;
ਬਸਤ੍ਰ ਗਰਮ ਨਵੀਨ ਹੋਰ ਪੁਵਾ ਦਏ;
ਮੰਜੇ ਦਿਆ ਲਿਟਾਇ ਲੇਫ ਉਢਾਇਕੇ
ਮਾਲਸ਼ ਕਰੀ ਮੁਲੈਮ ਗਰਮ ਦੁਵਾਉ ਦੀ,
ਲਗੇ ਪੁਚਾਵਣ ਨਿੱਘ ਬਾਹਰੋਂ ਓਪਰੀ;
ਸਾਫੇ ਦੇ ਕੇ ਸੇਕ ਕੇਸ ਸੁਕਾਉ ਦੇ। ੧੫੦

ਕੋਈ ਗਰਮ ਦੁਆਇ ਬੂਟੀ ਮੌਰੂ ਦੀ
ਮੱਥੇ ਦਈ ਲਗਾਇ, ਕੁਝ ਦਿਲ ਉੱਪਰੇ,
ਮਾਲਸ਼ ਬਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਦਵਾਇ ਦੀ।
ਤਲੀਆਂ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ਝਸ ਨਿਘ ਦੇਂਵਦੇ
ਇਕ ਦੋ ਬੂੰਦਾਂ ਹੋਰ ਦਾਰੂ ਵਾਲੀਆਂ
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਪਾਇ ਦੰਦਣ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ।
ਕਰਦੇ ਦੇਖੋ ਸੇਵ ਹਨ ਸਤਿਸੰਗੀਏ
ਸੇਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ
ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਸੀਗ, ਵਾਜਬ ਸੀ ਇਹੋ।
ਪਰ ਦੇਖੋ ਇਕ ਹੋਰ ਬਿਰਦ ਇਨਾਂਹਦਾ ੧੬੦

ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਜਦ ਆਪ ਆਪਾ ਛੁੱਟਿਆ
ਲੀਤਾ ਆਨ ਸੰਭਾਲ ਬਿਰਦਾਂ ਵਾਲਿਆਂ,
ਉਲਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੇਵ ਸਾਰੇ ਏਸਦੀ।
ਜਾਣ ਗਏ ਸੇ ਸੱਭ, ਲਿਆ ਪਛਾਣ ਸੀ,
ਹੈ ਏ ਪਾਵਨ ਨਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ,
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੇਰੀ ਕੰਤ ਦੀ।
ਵਾਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੱਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ
ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸੀ ਆਖਿਆ
ਜਦੋਂ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀਗ ਵਿਚ ਇਸ ਜੱਗ ਦੇ :-
'ਹੋਵੇਗਾ ਇਕ ਰੋਜ਼ ਮੈਂ ਨਾ ਹੋਵਸਾਂ, ੧੭੦

'ਆਵੇਗੀ ਮੈਂ ਨਾਰਿ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
'ਉਸਨੂੰ ਢੋਕੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਰਸਤੇ ਪਾਵਣਾ।'
ਸੰਤ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।
ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ਸੱਚੀ ਜੀਭ ਤੋਂ
ਜੋ ਕੁਝ ਨਿਕਲੇ ਵਾਕ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ।
ਜੋ ਹੈ ਐਸੀ ਜੀਭ ਜਾਣੋ ਝੂਠ ਨਾ
—ਝੂਠ ਪਛਾਣੂ ਨਾਹਿੰ ਜਿਹੜੀ ਜੀਭ ਦਾ—
ਸੱਦੋ ਹੀ ਸਚ ਨਿੱਤ ਜਿਹੜੀ ਭਾਖਦੀ
ਭੂਤ, ਹਾਲ, ਭਵਿੱਖ, ਜੋ ਕੁਝ ਓ ਕਹੇ
ਕਿਉਂ ਝੂਠਾ ਹੋ ਜਾਇ? ਹੋ ਨ ਅਸੰਗਤੀ। ੧੮੦

ਜੇ ਝੂਠਾ ਹੋ ਜਾਇ, ਝੂਠੀ ਜੀਭ ਹੋ,
ਜੀਭ ਨ ਜਾਣੂ ਸੰਗ ਝੂਠਾਂ ਦੀ ਕਦੇ;
'ਝੂਠ-ਅਨਜਾਣੂ ਜੀਭ' ਤੋਂ ਫਿਰ ਨਿੱਕਲੇ
ਝੂਠ, ਨ ਸਕਦੀ ਹੋਇ, ਗਲ ਅਨਹੋਵਣੀ।
ਨਿਕਲ ਸਕੇ ਨਾ ਝੂਠ ਸੱਚੀ ਜੀਭ ਤੋਂ।
ਸੱਚ ਜਾਣੋਂ ਜੋ ਸੱਚ ਜੀਭ ਸੁਭਾਉ ਹੈ,
ਸਚ ਦੀ ਸੱਤਾ ਸੱਤਿ ਵਸਦੀ ਜੀਭ ਤੇ,
ਸੱਤਾ ਤਿਸਦੇ ਵਾਕ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਵਦੀ,
ਜੋ ਆਖੇ ਹੋ ਸੱਚ ਹੈ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ।
ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭੂਤ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ ਦੀ ੧੯੦

ਵੰਡ, ਨ ਪਰਦਾ ਪਾਇ ਸੱਚੇ ਹੈ ਦਿਲਾਂ।
ਵੰਡ ਕਾਲ ਦੀ ਏਹ ਮਾਯਕ ਖੇਡ ਹੈ,
ਜਿਥੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਸਦਾ ਸੱਚ ਹੈ
ਕੋਈ ਮਾਯਕ ਖੇਡ ਪਰਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਕਈ ਇਕ ਸਜਾਣੇ ਲੋਕ ਹਨ ਇਉਂ ਆਖਦੇ
ਅਨਚੀਜਾ ਜੋ ਕਾਲ ਹੈ ਕੁਛ ਚੀਜ ਨਾ,
ਅਨਚੀਜਾ ਜੇ ਕਾਲ [illegible] ਸੱਤਿ ਨੂੰ [illegible]
—ਜੋ ਸਚ ਮੁਚ ਹੈ ਸੱਤਿ ਸੱਤਾ [illegible]—
ਕੀਕੁਰ ਅੰਥਾ ਝੂਠ ਕਰ ਹੈ ਸਕਦਾ?
ਜੋ ਹੈ ਸਚ ਇਕ ਕਾਲ ਸੱਚ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਹੈ। ੨੦੦

ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ ਬੋਲ ਸੱਚ ਜੁ ਬੋਲਦਾ;
—ਵਰਤਮਾਨ ਹੀ ਭੂਤ ਬਣ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ—
ਉਸਦਾ ਬੋਲਣਾ ਸੱਚ ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ
ਭੂਤਕਾਲ ਦਾ ਸੱਤਿ ਆਪੇ ਹੈ ਬਣੇ।
ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਓਹ ਭ੍ਵਿਖਤ ਕਾਲ ਦਾ
ਬੋਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਸੱਚ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ,
ਜਦੋਂ ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਵ੍ਰਤਮਾਂ ਹੋਵਸੀ
ਸੱਚ ਜਾਇਗਾ ਹੋਇ, ਝੂਠ ਨ ਹੋਵਸੀ।
ਸਤਿ ਦਾ ਬੀਜਣਾ ਬੀਜ ਸੱਚੀ ਜੀਭ ਨੇ
ਕੀਕੁਰ ਲੱਗੂ ਫੱਲ ਉਸਨੂੰ ਝੂਠ ਦਾ। ੨੧੦

ਸਚ ਬੀਜੇ, ਤਦ ਖੇਤ ਉਗਦਾ ਸੱਚ ਹੈ;
ਸਚ ਵੱਢੇ, ਖਲਵਾੜ ਲਗਦਾ ਸੱਚ ਦਾ।
ਸੱਚੇ ਦਾ ਜੋ ਸੱਚ ਹੁਣ ਹੈ ਬੋਲਦਾ,
ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਕੱਠਾ ਹੋਂਵਦਾ,
ਵਿਚ ਖਲਵਾੜੇ ਜਾਣ ਬੋਹਲ ਲੱਗਦਾ।
ਜੋ ਬੋਲੇ ਹੈ ਸੱਚ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ ਦਾ
ਓਹ ਬੀਜੇ ਹੈ ਸੱਚ ਵੱਢੂ ਸੱਚ ਹੀ।
ਸੰਗਤ ਕਰ ਕਰ ਯਾਦ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ
ਪਹਿਲੋਂ ਉਚਰਣਾ ਵਾਕ ਸੱਚਾ ਹੋਂਵਦਾ,
ਅਦਬ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਂਵਦੀ; ੨੨੦
ਆਖਣ ਮੂੰਹੋਂ: 'ਧੰਨ ਤੂੰ ਸੈਂ ਪਜਾਰਿਆ:
'ਸੱਚਾ, ਪਜਾਰਾ, ਸੱਚ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਤੂੰ।'
ਤਨ ਮਨ ਤੋਂ ਲਾ ਜ਼ੋਰ ਸੰਗਤ ਸੇਂਵਦੀ
ਕਿਵੇਂ ਹੋਸ਼ ਆ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ;
ਨਾਲ ਕਰਨ ਅਰਦਾਸ: 'ਸੱਚੇ ਸਾਈਆਂ!
'ਕਰ ਦੇਵੋ ਸੁਰਜੀਤ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ
'ਦਾਸ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਏਹ ਪ੍ਰੇਮਣ ਸੱਚ ਦੀ।'
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਰਸਿੰਨ ਹੋਯਾ ਉੱਪਰੋਂ
ਨਿੱਘ ਫਿਰੀ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ
ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੀਕ ਸਾਰੇ ਫੈਲਰੀ, ੨੩੦

ਸੁਾਸ ਪਏ ਚਲ ਸਾਫ ਥਿੜਕਨ ਨਾ ਰਹੀ,
ਨਬਜ਼ ਤਾਰ ਬੀ ਸਾਫ ਸੀ ਹੁਣ ਹੋ ਰਹੀ।
ਪਰ ਕਾਹਲੀ ਸੀ ਏਹ ਹੋ ਹੋ ਵੱਜਦੀ।
'ਜਾਨ ਬਚ ਗਈ' ਖਯਾਲ ਸਭ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

੨੭. ਸਤਿਸੰਗ-ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਦਰਸ਼ਨ

ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਰਾਣੀ ਪਾ ਲਿਆ,
ਪਰ ਦੇਹ ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਉਸ ਦੀ ਹੈ ਅਜੇ,
ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈ ਸੇਵ ਸੁਰਤ ਲਿਆਣ ਦੀ।
ਦੇਹ ਮੂਰਛਾ ਖਾਇ ਜਿਸ ਛਿਨ ਸੀ ਗਈ,
ਉਸਦਾ ਉਸ ਛਿਨ ਧਯਾਨ ਵੰਨੇ ਕੰਤ ਦੇ
ਇਕਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਭਾਇ ਲੱਗਾ ਸੀ ਰਿਹਾ।
ਓਸ ਲਗਨ ਵਿਚ ਲੱਗ ਸੁਰਤੀ ਤਾਂਘਦੀ,—
ਦਿੱਸੇ ਕਿਧਰੇ ਕੰਤ ਤਾਰਾ ਅਖ ਦਾ।
ਕੀ ਦੇਖੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਈ ਰਾਜ ਹੈ: —
ਬਰਫਾਨੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਛਿਆ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ੧੦

ਪੱਧਰ ਚਟੀਅਲ ਸਾਫ ਚਿੱਟ ਚਿਟਾਕ ਹੈ
ਮਾਨੋਂ ਫਰਸ਼ ਸੁਫੇਦ ਕਿਨ੍ਹੇਂ ਵਿਛਾਇਆ।
ਧਰਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਇ ਬਰਫੋਂ ਸੱਖਣੀ,—
ਘਾਹ ਨ ਬੂਟੇ ਬਿੱਛ, ਰੁੱਖ ਨ ਝਾੜੀਆਂ,
ਪਿੰਡ ਨ ਨਗਰ ਗਿਰਾਉਂ, ਠੱਟਾ, ਸ਼ੈਰੁ ਨਾ,
ਛੱਪਰ ਨਾਂ ਖਪਰੈਲ, ਕੱਲੀ, ਛੰਨ ਨਾ,
ਬਿਨਾਂ ਬਰਫ ਮੈਦਾਨ ਕੁੱਝ ਨ ਹੋਰ ਹੈ।
ਤੱਕੇ ਨਜ਼ਰ ਉਘਾੜ ਫਿਰ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ,
ਨਾਂ ਸੂਰਜ ਨਾਂ ਚੰਦ, ਤਾਰੇ ਹੀ ਨਿਰੇ
ਡਲ੍ਹਕਣ ਝਲਕਣ ਸਾਫ ਅੱਖਾਂ ਮਾਰਦੇ। ੨੦

ਸੀ ਇਕ ਗੋਲ ਕਮਾਨ ਚਾਨਣ ਵਾਲੜੀ
ਛਾਈ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਙੂ ਪੀਂਘ ਦੇ,
ਬਿਜਲੀ ਵਾਙੂ ਤੇਜ਼ ਪਰ ਚੁਪਚਾਪਵਾਂ
ਚਾਨਣ ਸਾਰੇ ਹੇਠ ਇਸਦਾ ਫੈਲਿਆ।

ਇਸ ਥਾਂ ਨਿਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜੀ
ਰਾਣੀ ਹੋਇ ਹਰਾਨ ਆਖੇ: 'ਰੱਬ ਜੀ !
'ਆਈ ਕਿਹੜੇ ਥਾਉਂ ਵਿਚ ਸੁਨਸਾਨ ਦੇ ?'
ਰਾਣੀ ਕਰੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੁੰਨ ਹਾਂ।
ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤਿ ਠੰਢ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਬੀ,
ਸਹਿ ਸੱਕੀ ਨਾਂ ਦੇਹ ਪਲੀ ਮਲੂਕ ਜੋ, ੩੦

ਹੱਥ ਪੈਰ ਹੋ ਸੁੰਨ ਠੰਢੇ ਹੋ ਗਏ,
ਨੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੁੰਨ ਠਰਿਆ ਠੰਢ ਦਾ।
ਇਸ ਠੰਢਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਰਫਾਂ ਵਾਕੂਰੇ
ਰਲੀ ਬਰਫ ਦੇ ਨਾਲ —ਠੰਢੀ ਹੋ ਗਈ।
ਸੁਪਨੇ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ;
ਕਦੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਇ, ਦੇਖੇ ਹੈ ਕਦੀ
ਕੋਈ ਸੁਾਨਾ ਸੀਤ ਠੰਢਾਂ ਵਾਲੜਾ;
ਹਫਲਾ ਤਫਲੀ ਫੇਰ ਅੰਦਰ ਪੈ ਰਹੀ।
ਫਿਰ ਦੇਖੇ, ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਹੈ,
ਨਿੱਘਾ ਨਿੱਘਾ ਸੇਕ ਦੂਰੋਂ ਆਂਵਦਾ, ੪੦

ਫਿਰ ਸੀਂ ਲੱਗੇ, ਸੇਕ ਫਿਰ ਸੀ ਆਵਦਾ:
ਸੁਪਨੇ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਬੀ ਦੇਖਦੀ।
ਪਰ ਉਦ੍ਵ ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਦਾਰੀ ਹੋ ਰਹੀ।
ਵੈਦ ਚੰਗੇਰਾ ਸੀ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ
ਉਸਨੇ ਤਕ ਕੇ ਹਾਲ ਸੁਹਣਾ ਰਾਜ ਦਾ
—ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਨਾਲ ਹੈਵੇ ਸੌਂ ਰਹੀ—
ਸਾਰੇ ਲੈਕੇ ਨਾਲ ਦੂਇ ਦਲਾਨ ਓ
ਜਾ ਟਿਕਿਆ ਕੁਛ ਕਾਲ ਲਈ ਓ ਸੋਹਿਣਾ।
ਬਹੁਤ ਚਿਰਾਕੀ ਫੇਰ ਜਦ ਸਭ ਸੇ ਗਏ
'ਚਾਣਕ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ, ੫੦

ਮੀਟੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੱਖ, ਖੋਲ੍ਹੇ ਮੀਟਦੀ,
ਵਿਸਮ ਵਿਸਮ ਕੁਛ ਹੋਇ ਸਮਝ ਨ ਸੱਕਦੀ,—
ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਕੇ ਜਾਗ ਯਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ।
ਪਿਛਲੀ ਸਾਰੀ ਯਾਦ ਮੁੜੀ ਨ ਸੀ ਅਜੇ,
ਹੁਣ ਦੀ ਸਮਝ ਨ ਆਇ ਕੀ ਏ ਹੈ ਦਸ਼ਾ।
ਤਾਂਤੇ ਬਿਟ ਬਿਟ ਵੇਖ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲੈ,
ਸਮਝੇ ਕੁਛ ਬੀ ਨਾਹਿੰ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ।
ਲੰਮਾ ਕੋਈ ਸੁਾਸ ਵਿਚ ਵਿਚ ਆਂਵਦਾ
ਠੰਢਾ, ਪਰ ਇਹ ਸੀਗ ਸੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾ।
ਬੋਲਣ ਚਾਹੇ ਫੇਰ ਬੋਲ ਨ ਸੱਕਦੀ, ੬੦

ਹੁਕਮ ਨ ਮੰਨੇ ਜੀਭ ਮਨ ਬਉਰਾਨ ਦਾ।
ਉੱਠਣ ਚਾਹੇ ਫੇਰ ਦੇਹ ਨ ਹਿੱਲਦੀ
ਇੱਕੁਰ ਪਈ ਨਿਢਾਲ ਸੱਤਾ ਹੀਨ ਹੋ।
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ੍ਹ, ਸਮਝਣ ਚਾਹੁੰਦੀ,
ਸਮਝੇ, ਸਮਝ ਨ ਕੁੱਝ ਉਸ ਦੀ ਆ ਪਵੇ।
ਇਸ ਬਿਧ ਪਿਆਂ ਅਰਾਮ ਵਿੱਚੀਂ ਰਾਜ ਨੂੰ
ਬੀਤ ਗਿਆ ਕੁਛ ਕਾਲ ਜੁ ਤੁਰਜਾ ਜਾਂਵਦਾ
ਕਰਦਾ ਜਾਇ ਇਲਾਜ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦਾ।

ਸਨੇ ਸਨੇ ਇਸ ਕਾਲ ਕਲਾਂ ਜੁ ਹੋਸ਼ ਦੀ
ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜੋੜ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਕੁਰੇ। ੭੦

ਆਤਮ ਨੇ ਹੁਣ ਟੁੰਬ ਛੇੜੀ ਚੇਤਨਾ
ਇਸ ਨੇ ਬੁੱਧੀ ਜੋਗ ਫਿਰ ਸੀ ਸੋਰਿਆ
ਇਸਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਲਾ ਲਿਆ।
ਮਨ ਨੇ ਵਾਗ ਸੰਭਾਲ ਸਾਰੀ ਹੋਸ਼ ਦੀ
ਫੁਰਨਜਾਂ ਸੰਦੀ ਚਾਲ ਟੋਰੀ ਸੋਹਿਣੀ;
ਫੁਰਨਿਆਂ ਲੀਤਾ ਲੱਭ ਚੇਤਾ ਊਂਘਦਾ :
ਰਾਣੀ ਹੁਣ ਸਵਧਾਨ ਹੁਈ ਸੁਚੇਤ ਹੈ।
ਪਿਛਲਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਆਇਆ ਧਾਰ ਸਰੂਪ ਜਿੱਕੁਰ ਸੀ ਮਰੀ
ਕਰਦੀ ਸੂਰਤ ਯਾਦ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ; ੮੦

ਪਰ ਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਾਤ ਹੁਣ ਕੀ ਹੈ ਬਣੀ :
ਕੀ ਹੈ ਏ ਪਰਲੋਕ ਮਰਕੇ ਆ ਗਈ,
ਜਿੱਥੇ ਕੁੱਲ ਜਹਾਨ ਮਰਕੇ ਆਂਵਦਾ ?
ਜਾਂ ਮਾਤਾ ਘਰ ਲਜਾਇ ਫੇਰ ਜਿਵਾਲਿਆ ?
ਮਾਤਾ ਦਿਸਦੀ ਨਾਂਹ ਗੋਲੀ ਬਾਂਦੀਆਂ,
ਨਾ ਉਹ ਮਹਲ, ਮਕਾਨ; ਨਾ ਰਣਵਾਸ ਓ।
ਤਾਂਤੇ ਜਾਣੇ ਏਹ ਅਪਣਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ:
ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਜੀਵੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ।
ਏ ਸੋਚੇ, ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਹੋ ਜਾਂਵਦੀ,
ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੇ ਮੈਂ ਤਯਾਗ ਧਰਤੀ ਆ ਗਈ; ੯੦

ਵਿੱਛੋੜੇ ਦਾ ਦੇਸ ਹੋਯਾ ਦੂਰ ਹੈ;
ਹੁਣ ਸਾਈਂ ਦੇ ਸ਼ੋਹ੍ਰ ਪਹੁੰਚੀ ਆਣਕੇ।
ਜਾਂ ਸੋਚੇ ਏ ਬਾਤ ਭਾਲੇ ਕੰਤ ਨੂੰ;
ਉਹ ਬੀ ਦਿਸਦਾ ਨਾਹਿੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ
ਦਿਸਦਾ ਪਾਸ ਦੁਆਸ ਸਾਈਂ ਜੀਵ ਕੋ,
ਜੋ ਦੱਸੇ ਕੁਛ ਭੇਤ ਇਸ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ?
ਲੱਛਣ ਦੇਣ ਨ ਰਾਹ ਕਿਹੜਾ ਥਾਉਂ ਹੈ ?
ਲੋਕ ਨ ਦਿੱਸੇ ਮੂਲ, ਨਾ ਪਰਲੋਕ ਹੀ;
ਕਿੱਥੇ ਰਹੀ ਬਿਰਾਜ ਤੀਜੀ ਥਾਉਂ ਤੇ ?
ਸੰਸੇ ਲੀਤਾ ਘੇਰ ਰਾਣੀ ਬੁੱਧਿ ਨੂੰ। ੧੦੦

ਸੰਸਾਂ ਵੈਰੀ ਅੰਤਿ ਮਨ ਦਾ ਜਾਣੀਏ।
ਟਿਕਣ ਨ ਹਿਰਦਾ ਦੇਇ ਏ ਮਾਨੁੱਖ ਦਾ,
ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਇ ਹਿਲਾਇ, ਮਤਿ ਨੂੰ ਡਾਂਟਦਾ
ਜਦ ਉਹ ਨਿਸਚੇ ਤੀਰ ਲਾਗੇ ਪੌਂਚ੍ਹਦੀ।
ਤਾਰੂ ਹੋਵੇ ਕੋਇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦ ਦੇ,
ਤਰਕੇ ਕੰਢੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਆਣ ਜੋ
ਡਾਂਟ ਹਰਾਵੇ ਦੂਤ ਅੱਗੋਂ ਜੇ ਕੁਈ,
ਮੁੜ ਜਾਵੇ ਡਰ ਖਾਇ ਪਰਤੇ ਫੇਰ ਓ,
ਬਾਹੁਲੀਆਂ ਫਿਰ ਮਾਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤੀਰ ਆ,
ਫਿਰ ਦੇਵੇ ਉਹ ਡਾਂਟ, ਫਿਰਮੁੜਜਾਇਓ, ੧੧੦

ਫਿਰ ਪਰਤੇ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਆਵੇ ਤੀਰ ਨੂੰ,
ਅੱਗੋਂ ਵੱਜੇ ਫੇਰ ਸੋਟਾ ਦੂਤ ਦਾ.

ਫੇਰ ਮੁੜੇ ਪਿਛਵਾਰ ਸਾਗਰ ਵੱਲ ਨੂੰ,
ਕੁੱਝ ਦੂਰ ਫਿਰ ਜਾਇ ਪਾਇ ਨ ਆਸਰਾ
ਹਫ ਟੁਟ ਮੁੜਕੇ ਫੇਰ ਆਵੇ ਤੀਰ ਨੂੰ,
ਅੱਗੋਂ ਹੋਇ ਸਲੂਕ ਅੱਗੇ ਜੇਹਿਆ,
ਤਾਂ ਤਾਰੂ ਹਫ ਹਾਰ ਲਹਿਰੀਂ ਗੁੰਮਦਾ।
ਇੱਕੁਰ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਸੰਸਾ ਹੈ ਕਰੇ,
ਜਦੋਂ ਬੁੱਧਿ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਆਕੇ ਪੌਂਚਦੀ
ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਹੈ ਤੀਰ ਵਾਹਵਾਂ ਲਾਂਵਦੀ: ੧੨੦

ਜਿੱਥੋਂ ਸਚ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸ਼ੁਰੂ।
ਇਹ ਸੰਸਾ ਹੈ ਰੂਪ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ,
ਸੰਸਾ ਲਹਿਰ ਤਰੰਗ ਤਰਨਾ ਔਖ ਹੈ,
ਜੋ ਲਾ ਮਨ ਦਾ ਟਿੱਲ, ਬੁੱਧੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾ,
ਆਸ ਰੱਬ ਤੇ ਰੱਖ, ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ
ਇਸਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਠਿੱਲ੍ਹ ਓੱਤਰ ਨਿੱਕਲੇ।
ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਸੇ ਪੀੜਦੇ;
ਦਿਲ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੁੱਖ ਸੰਸੇ ਖਾਂਵਦੇ
ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁੱਖ ਲੈਣ ਨ ਦੇਂਵਦੇ।
ਨਿਸਚੇ ਬਾਝ ਨ ਸੁੱਖ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ; ੧੩੦

ਸੰਸਾ ਕਰਨ ਨ ਦੇਇ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਦੇ।
ਜੋ ਸੰਸੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਵਰਤੇ ਬੁੱਧਿ ਨੂੰ,
ਕਰਕੇ ਤਰਕ ਵਿਤ੍ਰਕ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢਦਾ,
ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦਾ ਫੇਰ ਨਿਸਚਿਤ ਬਾਤ ਤੇ
ਸੋ ਸੁਖ ਪਾਵੇ ਜੱਗ, ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਲੋਕ ਬੀ।
ਘੇਰ ਰੱਖਿਆ ਹਾਇ 'ਸੰਸੇ' ਰਾਜ ਨੂੰ,
ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋਈ ਅੱਤਿ ਸਮਝ ਨ ਆਂਵਦੀ,
ਲੋਕ ਕਿ ਵਿਚ ਪਰਲੋਕ ਮੈਂ ਕਿਸ ਦੇਸ ਹਾਂ?
ਕਿਤਨਾ ਬੀਤਯਾ ਕਾਲ ਇਵੇਂ ਹਿਰਾਨਿਆਂ।
ਹੁਣ ਬੁਧਿ ਨੇ ਲਾ ਜ਼ੋਰ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਕੇ ੧੪੦

ਰਾਧਾਂ ਕੀਤੀ ਯਾਦ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਸੀ
ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤੀਕ, ਸੋਚੇ: 'ਰਾਧਕਾਂ
'ਚਹੀਏ ਮੇਰੇ ਨਾਲ; ਮੇਟੇ ਨਾਲ ਸੀ।'
ਖੁਲ੍ਹੀ ਜੀਭ ਹੁਣ ਪੋਲ ਧੀਮਾ ਬੋਲਦੀ,
'ਰਾਧਾਂ, ਰਾਧਾਂ, ਹਾਇ, ਰਾਧਾਂ ਬੋਲ ਤੂੰ।'
ਫਿਰ ਚੁਪ ਹੋ ਚੌਫੇਰ ਤਕ ਕੇ ਬੋਲਦੀ:
'ਰਾਧਾਂ, ਪਯਾਰੀ ਹਾਇ ਕਿੱਥੇ ਤੂੰ ਗਈ?'
ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਫੇਰ ਸਿਰ ਕੁਛ ਫੇਰਕੇ
ਸਿਰਹਾਣੇ ਫਿਰ ਤੱਕ ਤੱਕ ਪੁਆਂਦੜੀ,
ਆਖੇ—'ਰਾਧਾਂ ਹਾਇ ਨਿਭ ਕੇ ਅੰਤ ਲੌ ੧੫੦

'ਕਿਉਂ ਹੋਈਏਂ ਹੁਣ ਲੋਪ, ਕਿੱਥੇ ਤੂੰ ਸਖੀ?
'ਅੰਤ ਤੀਕ ਨਿਭ ਨਾਲ ਅੰਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ
'ਛੁਟ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸਾਥ, ਇਹ ਤਾਂ ਨੇਮ ਹੈ।
'ਔਖਾ ਹੈਸੀ ਅੰਤ ਸੋ ਤੂੰ ਝੱਲਿਆ,
'ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਵਿਜੋਗ ਤੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ?
'ਨਿਭੇ ਅੰਤ ਜੋ ਤੀਕ ਫੇਰ ਨ ਵਿੱਛੁੜੇ,
'ਵਿਛੁੜ ਹੋ ਗਈ ਦੂਰ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰੀਏ?'
ਇਸ ਵੇਲੇ ਏਕਾਂਤ ਹੈਸੀ ਹੋ ਰਹੀ,
ਪਾਸ ਨ ਹੈਸੀ ਕੋਇ ਜੋ ਸੁਣ ਬੋਲਦਾ।
ਜਦ ਬੋਲਣਾ ਨਾ ਕੋਇ ਰਾਣੀ ਰੋ ਪਈ। ੧੬੦

ਛਾਇਆ ਆਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁਣ ਏਕੱਲ ਦਾ।
ਰੋ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹੈ ਹਾਇ! ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
'ਡੇਰਾ ਇਹ ਥਾਂ ਠੀਕ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਪਈ,
'ਸਿਰੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਥਾਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ—
'ਸਿਰ ਦੇ ਜਿੱਥ ਆਣ ਮੈਂ ਹਾਂ ਪੌਂਹੁਚੀ?
'ਕੀ ਏ ਓਹੋ ਥਾਉਂ? ਕੁਟੀਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ?
'ਆਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਹਿੰ ਮਰੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਸੀ।
'ਉਸ ਬੀ ਸਿਰ ਦੀ ਭੇਟ ਚਾੜ੍ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ।
' 'ਨਜਾਉਂ ਨ ਕਰੇ ਪਰੇਮ' ਕੀ ਏ ਸੱਚ ਹੈ?
'ਹੋ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸੱਚ, ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੈ।' ੧੭੦

ਇਹ ਕਹਿ ਤੱਕ ਚੁਫੇਰ ਤੱਕ ਇਕੱਲ ਨੂੰ
ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਏ ਥਾਉਂ ਹੈ ਕੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ?
'ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਾਵਣ ਜੋਗ ਏਥੇ ਕੰਤ ਨਾ,
'ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏਥੇ ਕੰਤ ਨਾ,
'ਪਹੁੰਚਣ ਸੰਦਾ ਲਾਭ ਕੁੱਜ ਨ ਏਸ ਥਾਂ।
'ਜੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਕੰਤ ਸਫਲਾ ਥਾਉਂ ਸੀ,
'ਸਫਲਾ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਡੇਰੇ ਵਾਲੜਾ।'
ਇਉਂ ਕਰ ਮਨ ਵੀਚਾਰ, ਫਿਰ ਚੁਪ ਹੋਇਕੇ
ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਫੁਰਦੀ ਫੇਰ ਆ:—
'ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਲੋਕ ਛੇਕੜ ਥਾਉਂ ਹੈ ੧੮੦

'ਜਿੱਥੇ ਮਿਲਸੀ ਕੰਤ ਪਹੁੰਚਣਾ ਆਇਕੇ;
'ਇੱਥੇ ਬੀ ਓਹ ਨਾਹਿੰ ਮਿਲਿਆ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
'ਡੇਰਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਥਾਂ ਕੁਈ ਹੋਰ ਹੈ।
'ਤਾਤੇ ਕੁੱਝ ਕੁ ਦੂਰ ਡੇਰੇ ਏਸ ਤੋਂ
'ਉਸਦਾ ਹੋਊ ਥਾਉਂ, ਨੀਵੀਂ ਏ ਜਗ੍ਹਾ।
'ਮੇਰਾ ਕੀ ਹੈ ਕੰਮ ਠਹਿਰਾਂ ਏਸ ਥਾਂ?
'ਸਿਰ ਦੇ ਆਈ ਟੋਲ ਕਰਦੀ ਏਸ ਥਾਂ,
'ਸੁੰਞੀ ਨਿਕਲੀ ਏਹ ਖਾਲੀ ਕੰਤ ਤੋਂ;
'ਕੰਤ ਬਾਝ ਏ ਥਾਉਂ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾ।
'ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ ਇਲਾਜ, ਕੀਕੁਰ ਜਾਂ ਮਿਲਾਂ? ੧੯੦

'ਸਭ ਤੋਂ ਬੜਾ ਇਲਾਜ ਪੌਹਣਾ ਹੈ ਨਹੀਂ।
'ਵੱਡੇ ਦਾਨੇ ਸੱਭ ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ
'ਦਸਦੇ ਇਹੋ ਇਲਾਜ ਖਿਲਰੇ [illegible] ਅਹੇ।
'ਰੋਗ ਨ ਸਕਿਆ ਮੇਟ ਮੇਰਾ [illegible]।
'ਹੁਣ ਛੱਡਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ? ਮੁੱਕੇ ਖੇਡ ਏ?
'ਛੱਡ ਦਿਆਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ? ਹੈਂ, ਮੈਂ ਕੌਣ [illegible]
'ਆਪਣੇ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਸਦਾ [illegible],
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਉਹ, ਕਿ ਓਹ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੇ।
'ਦੋ ਹਨਗੇ ਇਕ ਰੂਪ ਨਿਖੜ ਨ ਸੱਕਦੇ,
'ਤਾਂਤੇ ਨਹੀਂ ਇਲਾਜ ਸੰਭਾਵ ਏ, ਦਿਲਾ! ੨੦੦

'ਹੁਣ ਪਰ ਹੋਰ ਉਪਾਉ ਕਿਹੜਾ ਮੈਂ ਕਰਾਂ?

'ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ,
'ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਣਾ ਕੋਇ ਜਾਣੇ ਕੋਇ ਨਾ।
'ਪੁੱਛਾਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜਾਇ? ਗੁੰਗੇ ਸਾਰੜੇ,
'ਜੋ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਪਾਸ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ
'ਕੰਧ ਨ ਬੋਲੇ, ਛੱਤ, ਫਰਸ਼ ਨ ਬੋਲਦਾ।
'ਕੌਣ ਦਸਾਵੇ ਰਾਹ ਸੁਾਮੀ ਦੇਸ ਦਾ?
'ਹਾਇ! ਨਿਭਾਗਣ ਅੰਤਿ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀ;
'ਜਜੁੰਦਜਾਂ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣਾ,
'ਮਰਕੇ ਬੀ ਹੁਣ ਨਾਹਿੰ ਮਿਲਿਆਆਣਕੇ।' ੨੧੦

'ਫੇਰ ਰਹੀ ਕੁਛ ਮੋਨ, ਫਿਰ ਪਰ ਆਖਦੀ:
'ਲੋਕੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਮੌਤ ਹੈ ਦੁਖ ਮੇਟਦੀ;
'ਮੈਂ ਮਰ ਡਿੱਠਾ ਆਪ! ਏ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ,
'ਜਿਹੀ ਜਜੰਦਿਆਂ ਸੀਗ ਮਰਕੇ ਹਾਂ ਤਿਹੀ।
'ਮਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਹੋਸ਼ ਮੈਂ ਸਾਂ ਹੋ ਗਈ,
'ਹੁਣ ਫਿਰ ਪਾਪਣ ਹੋਸ਼ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਈ?
'ਜੇ ਮਿਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੰਤ ਹੈਸੀ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸੀ ਲੋੜ ਮੂਲੋਂ ਹੋਸ਼ ਦੀ;
'ਬਿਨ ਸਾਈਂ ਦੇ ਹੋਸ਼! ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾ।
'ਕੀ ਸੂਾਰਾਂ ਹੁਣ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੈਂ?
'ਤੂੰਹੇਂ ਹੀ ਦਸ ਹੋਸ਼! ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂ! ੨੨੦

'ਜੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਆਂਵਦਾ
'ਤਾਂ ਸੁਖ ਦਾਤੀ ਹੋਇ ਦੇਂਦੀ ਸੁੱਖ ਤੂੰ,
'ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਪਾਇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭ ਸੇਂਵਦੀ:
'ਹੁੰਦੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਾਈਂ ਉੱਪਰੋ;
'ਸਫਲ ਪਰਤਣਾ ਠੀਕ ਤੇਰਾ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਹੁਣ ਚੁਭ ਜਿਉਂ ਨਟਸਾਂਲ ਰੜਕੇਂ ਹੋਸ਼ ਤੂੰ!
'ਹੈਂਸਜਾਰੀ ਜੋ ਹੋਸ਼! ਤੂੰ ਨਾ ਆਂਵਦੀ,
'ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਨ ਮਲੂੰਮ ਪੀੜ ਵਿਯੋਗ ਦੀ,
'ਮੂਲ ਨ ਹੁੰਦਾ ਖੇਦ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ। ੨੩੦

'ਪਤੀ ਮਿਲਜਾ ਕੇ ਨਾਹਿੰ ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਣਦੀ,
'ਦੁੱਖ ਨ ਪਾਂਦੀ ਮੂਲ ਰਹਿ ਅਨਜਾਣ ਮੈਂ।
'ਤੂੰ ਹੈਂ ਸੁੰਦਰ ਠੀਕ ਸੁਾਮੀ ਸੇਵ ਦਾ,
'ਪਰ ਸੁੰਦਰ ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ?
'ਤੂੰ ਹੈਂ ਵਾਙੂ ਭੁੱਖ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾਇਣੀ:
'ਜੇ ਰੋਟੀ ਹੈ ਪਾਸ ਭੁਖ ਰਸ ਦੇਂਵਦੀ,
'ਜੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਹੋਇ ਤਦ ਭੁਖ ਡੈਣ ਹੈ;
'ਡੈਣੋਂ ਬੀ ਕੁਝ ਵੱਧ ਖਾਂਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ।
'ਤਿਉਂ ਤੂੰ ਪਜਾਰੇ ਬਾਝ ਬਿਰਹੋਂ ਪੀੜ ਨੂੰ
'ਰੜਕਾਵੇਂ ਤੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਖਾ ਰਹੀ। ੨੪੦

'ਜਾਹ ਹੁਣ ਕਰ ਆਰਾਮ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰਥੇ,
'ਮੈਂ ਭਰ ਪਾਈ ਢੇਰ ਮੈਥੋਂ, ਜਾਹੁ ਤੂੰ।
'ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੂੰ ਦੂਰ ਮੈਥੋਂ ਸੈਂ ਰਹੀਂ,
'ਸੁਖੀ ਬੀਤਿਆ ਕਾਲ, ਰਤਾ ਨ ਭਾਸਿਆ
'ਸੁਖ ਦੁਖ ਕਿਸਿ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈਵੇ ਬੀਤਦਾ:
'ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਨਾਹਿੰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਪਤਾ।
'ਦੁਹੁੰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੁਣ ਮੈਂ ਮੰਗਦੀ:
'ਜਾਂ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੰਤ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
'ਫਿਰ ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਸੁੱਖ ਕੁਝ ਪਰਵਾਹ ਨਾ,
'ਜਾਂ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਸ਼, ਮੈਨੂੰ ਹੋਇ ਨਾ ੨੫੦
'ਦੁਖ ਸੁਖ ਕੁੱਝ ਮਲੂਮ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ।'
ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟ ਰੋਕੇ ਹੋਸ਼ ਨੂੰ
ਫਰਨਾ ਰੋਕੇ ਨਾਲ ਦਮ ਕੁਛ ਰੋਕਦੀ,
ਪਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਗੁੰਮ ਹੋਸ਼ ਸੁ ਓਸਦੀ,
ਘਾਬਰ ਵਧਦੀ ਜਾਇ ਵਿਚ ਉਸ ਹੋਸ਼ ਦੇ।
ਚੱਲ ਪਿਆ ਫਿਰ ਦੌਰ ਪਹਿਲੇ ਵੇਣ੍ਹ ਦਾ —
'ਹੋਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ;
'ਸੁੱਖ ਹੋਂਵਦੇ ਘੱਟ ਬਹੁਤੇ ਦੁੱਖੜੇ।
'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ਼ ਰੋਣਾ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ਼ ਖੇਦ ਵਿਆਪਦੇ, ੨੬੦

'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ਼ ਜ਼ੁਲਮ ਬਖੀਲੀਆਂ,
'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ਼ ਕੋਰੁ ਵਿਆਪਦੇ।
'ਕੀ ਸ਼ੈ ਹੈ ਏ ਹੋਸ਼? ਚਾਕੂ ਪੀੜ ਦਾ।
'ਬਿਨਾਂ ਹੋਸ਼ ਦੇ ਪੀੜ ਡੰਗੋਂ ਸੱਖਣੀ।
'ਦੇਖੋ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਹੋਸ਼ੋਂ ਸੱਖਣੀ;
'ਦੁਖ ਸੁਖ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਝੱਲਦੀ।
'ਮੈਂ ਪੀੜਾ ਤੋਂ ਅੱਕ ਹਾ ਹੁਣ ਥੱਕ ਕੇ,
'ਪੀੜ ਕਰਾਣੀ ਹੋਸ਼! ਤੈਥੋਂ ਮੰਗਦੀ:
'ਮੇਰਾ ਛਡ ਦੇ ਸੰਗ, ਜਾ ਹੁਣ ਹੋਰਥੇ।'
ਬਜਾਕਲ ਹੁੰਦੀ ਐਉਂ, ਰੋਈ; ਹੋ ਗਈ ੨੭੦

ਰੋਣੇ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤਾਨ; ਸੋਮਾ ਪਾਟਿਆ,
ਵਿੱਚੇ ਇਸ ਪਰਵਾਹ, ਸੰਸੇ ਵ੍ਹੈ ਤੁਰੇ,
ਜਿੱਕੁਰ ਤੀਲੇ ਘਾਹ ਨੀਰ ਰੁੜ੍ਹਾਂਵਦਾ।
ਹੋਸ਼ ਰਹੀ ਨਾ ਮੂਲ ਸੰਸਜਾ ਵਾਲੜੀ,
ਉਂਞ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਨਾਹਿੰ, ਰੋਵਣ-ਹੋਸ਼ ਹੈ।
ਪਰ ਰੋਵਣ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਬਾਕੀ ਸਾਰੜੀ
ਚਾਕੂ ਆਪਣਾ ਗੱਚ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲਈ।
ਰੋਂਦਿਆਂ ਰੋਂਦਿਆਂ ਕੁੱਝ ਹੌਲੀ ਹੋਂਦਿਆਂ
ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਸੁਰਤੀ ਵਾਲੜਾ
ਸਹਜੇ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ, ਮਿਟਦੇ ਨੈਣ ਸੇ। ੨੮੦

ਦਿਲ ਨੂੰ ਸੰਸਜਾਂ ਬੋੜ੍ਹ ਸੀਗ ਥਕਾਇਆ,
ਥੱਕੇ ਦਿਲ ਨੇ ਦੇਹ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ
ਹੋਰ ਥਕਾਈ ਆਣ, ਸਿਰ ਸੀ ਥੱਕਿਆ।
ਥੱਕੇ ਸਿਰ ਨੇ ਹੇਠ ਖ਼ੂਨ ਉਤਾਰਿਆ
ਢਿੱਲ ਸਨਾਯੂ ਖਾਇ ਸਾਰੇ ਸੇ ਗਏ,
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਨੈਣੀਂ ਆ ਗਈ।
ਮੱਧਮ ਹੋਏ ਸੁਾਸ ਧੀਮੀ ਨਾੜ ਬੀ;
ਸੁੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਸੁਰਤੀ ਜਾ ਟਿਕੀ।
ਸੰਸੇ, ਸੋਚ, ਖਿਆਲ ਚਿੰਤਾ ਹਾਵਿਆਂ

ਡੇਰਾ ਸਭ ਨੇ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਅੰਦਰੋਂ । ੨੯੦
ਗਾੜ੍ਹੀ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੁਖੁਪ੍ਰੀ ਹੋ ਗਈ–
ਸੁਪਨਜੋਂ ਬੀ ਹੋ ਪਾਰ ਟਿਕ ਗਜੀ ਰਾਜ ਹੈ ।

੨੮. ਸਤਿਸੰਗ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਮਿੱਠੀ ਡਾਢੀ ਨੀਂਦ ਸ਼ਹਤੋਂ ਮਿੱਠੜੀ,
ਹਰ ਮਿੱਠੇ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦੀ ਨੀਂਦ ਹੈ;
ਨੀਂਦ ਕਰੇ ਜਦ ਜ਼ੋਰ ਮਿੱਠਾ ਭਾਇ ਨਾ
ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੱਕਰ ਖੰਡ ਸ਼ਹਤ ਕਿ ਦੁੱਧ ਹੋ ।
ਨੀਂਦਰਿਆ ਜੋ ਜੀਵ ਕੁੱਝ ਨ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਰਸ ਕਸ ਸੱਭ ਦਾ;
ਚਾਹੇ ਮਾਣਾਂ ਨੀਂਦ ਗੁੱਟ੍ਹ ਹੋਇਕੇ ।
ਜਦੋਂ ਆ ਰਹੀ ਨੀਂਦ ਜਾਣੇ ਆਦਮੀ
ਹੋ ਜਾਣਾ ਬੇਹੋਸ਼ ਮੈਂ ਹੈ ਹੀ ਹੁਣੇ,
ਫਿਰ ਆਖੇ: 'ਹੈ ਨੀਂਦ ਮਿੱਠੀ ਆ ਰਹੀ । ੧੦
'ਆਉ ਸੁਭਾਗੀ ਨੀਂਦ ਛੇਤੀ ਆਉ ਤੂੰ !
'ਅਪਣੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਲਈ ਸੰਭਾਲ ਮੈਂ ।'
ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਨ ਹੋਸ਼ ਹੋਵੇ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਫਿਰ ਜਾਗੇ ਕਹਿ: 'ਬੌਤ੍ਰ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਸੀ,
'ਸੱਤਾ ਸਾਂ ਮੈਂ ਘੂਕ ਕੁਈ ਨ ਸਾਰ ਸੀ,
'ਆਇਆ ਕਰ ਤੂੰ ਐਉਂ ਨੀਂਦ ਸੁਭਾਗੀਏ !'
ਧੰਦਜਾਂ ਵਾਲੇ ਧਜਾਨ ਅੰਦਰ ਵਾੜਕੇ
ਗ਼ਮ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਸੋਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲਾਇਕੇ
ਅੰਦਰ ਲੀਤਾ ਲੱਦ ਹੈ ਇਸ ਆਦਮੀ,
ਨੀਂਦ ਆਇਕੇ ਬੋਝ ਸੱਭ ਉਤਾਰਦੀ । ੨੦
ਜੀਵ ਦੇਹ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਗਣ ਦੇ ਸਮੇਂ
ਫਸਿਆ ਕੈਦੀ ਵਾਙ ਕਰੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ।
ਛੁੱਟੀ ਮਾਨੋਂ ਨੀਂਦ ਹੈ ਦੇ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਦੇਹੀ ਕਾਰੋਂ ਕੁੱਝ ਲਾਂਭੇ ਹੋਇਕੇ
ਲਏ ਸਤੰਤਰ ਮੌਜ –ਧੰਨ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ !
ਕਈ ਵੇਰ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਓ ਕੁੱਛ ਦਿੱਸਦਾ
ਹੋਣਹਾਰ ਹੈ ਜੋਇ ਹੋਵਣ ਵਾਲੜੀ ।
ਹੋ ਬੀਤੀ ਕਈ ਵੇਰ ਤੱਕੀ ਨਾ ਅਸਾਂ
ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਝਲਕਾਰ ਓ ਦੇ ਜਾਂਵਦੀ ।
ਦੇਹ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਇ ਹੈ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਦੇ ੩੦
ਹੋਇ ਕਿਸਲਤਾ ਦੂਰ, ਲਹਿਣ ਥਕਾਵਟਾਂ,
ਤਾਕਤ ਵਧ ਹੋ ਜਾਇ, 'ਬਲ' ਬਲ ਪਾ ਲਵੇ ।
ਜਾਗ ਵਿੱਚ ਬਲ ਬੁੱਧਿ ਖਰਚ ਕਰਾਵੀਏ
ਆਮਦ ਹੋ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤੋਂ ।
ਦੇਹ ਵਸਦਾ ਜੋ ਭੌਰ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾ
ਮਾਨੋ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ,
ਜੀਵਨ-ਮੋਤੀ ਓਹ ਭਰ ਬੁਕ ਲਜਾਂਵਦਾ,
ਖ਼ਰਚ ਕਰੇ ਉਹ ਜਾਗ ਜੋ ਸਉਂ ਲਜਾਂਵਦਾ ।
ਸੋਮਾ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੁਰਤਾਂ ਵਾਲੜਾ
ਵਿੱਚ ਨੀਂਦ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਜੁੜਾਂਵਦਾ; ੪੦
ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਲੈ ਛੋਹ, ਸੱਤਜਾ ਦਾਨ ਲੈ
ਤਰੋ ਤਾਜ਼ ਬਲਵਾਨ ਹੋਕੇ ਜਾਗਦਾ ।
ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਮਾਨੋਂ ਸੁੱਤਿਆਂ
ਢਿੱਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਇ, ਖੁਲ੍ਹ ਇਕ ਆਂਵਦੀ,–
ਸੈ ਵਰਿਹਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਛਿਨ ਵਿਚ ਲੰਘਦਾ
ਸੈ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਪਲ ਵਿਚ ਮੁੱਕਦੀ,–
ਮੁਦਤਾਂ ਵਿਛੜਜਾ ਮੀਤ, ਦੈਸੋਂ ਦੂਰ ਜੋ,
ਨੀਂਦ ਵਜਾਇਆਂ ਅੱਖ– ਫਰਕੇ ਆ ਮਿਲੇ ।
ਰਚਨਾ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੋਇਕੇ
ਜੀਵ ਕਰੇ ਬਿਨ ਦੇਰ ਬਿਨ ਸਾਮਾਨ ਦੇ, ੫੦
ਕੌਤਕ ਰਚੇ ਅਜੀਬ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ
ਅਨਪੂਰਾਈ ਆਸ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ
ਅਪਣੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਆਪੇ ਪੂਰੀਏ ।
ਵਾਹ ਨੀਂਦਰ ਸੁਲਤਾਨ ! ਵਾਹਵਾ ਪਜਾਰੀਏ !
ਕੈਦੋਂ ਦਏ ਛੁੜਾਇ ਮਿੱਟੀ ਦੇਹ ਤੋਂ,
ਦੇਵੇਂ ਖੰਭ ਲਗਾਇ ਛੁੱਟੀ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਕਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੌਜ ਗਗਨ ਖਿਆਲ ਦੇ ।
ਡਾਢੀ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੁਪਨਜੋਂ ਲੰਘਕੇ
ਕਦੀ ਕਦੀ ਜੇ ਆਇ ਅਸਲੀ ਨੀਂਦ ਏ,
ਇਹੋ ਸਮਾਧੀ ਦੁਾਰ ਨੀਂਦਰ ਸੋਹਿਣੀ । ੬੦
ਹੇ ਪਜਾਰੀ ਤੂੰ ਨੀਂਦ ! ਸੁਰਗਾਂ ਦੇਵੀਏ !
ਬੂੰਦਾਂ ਸ਼ਹਿਤ ਚੁਆਉ ਰਾਣੀ ਦੇ ਰਿਦੇ,
ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਾਣੇ ਸੁਾਦ ਓ,
ਜਾਣੇ ਨਾ, ਪਰ ਜਾਗ ਭਾਸੇ ਐਤ੍ਰਾਂ
ਕੇਡੀ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸਾਂ ਮੈਂ ਗਈ ।
ਹਾਂ ਸੌਂ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਗੁਪਤ ਦੇਵਤੇ ਆਣ ਸਿਹਜਾ ਦੁਾਲੜੇ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਰਸ਼ੋਂ ਲਜਾਣ ਚੋਵਣ ਤੈ ਰਿਦੇ,
ਪਹਿਰਾ ਦੇਵਣ ਆਣ ਸੁਰਗ ਫਰੇਸ਼ਤੇ,
ਮੋਰਛਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰੱਖਿਆ । ੭੦
ਹਾਂ ਸੌਂ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਡੂੰਘੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਇ ਸਾਈਂ ਦੇਸ਼ ਤੂੰ ।
ਰੱਖ ਵਲ੍ਹੀਜਾਂ ਸੀਸ ਛੁਹ ਲੈ 'ਨੰਤ ਦੀ,
ਉਸ ਛੁਹ ਵਿਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਸੁੱਤੀ ਤੂੰ ਰਹੀਂ ।
ਸੁੱਤੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਪਈ ਪਲੰਘ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲੰਮੀ ਬੁੱਤ ਜਜੋਂ,
ਸਿਰ ਤੇ ਬਸਤਰ ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਹੈ ਪਿਆ,
ਕਾਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੜੀ
ਕੁੜਤੀ ਹੈ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਛਾਤੀ ਹੱਥ ਦੋ,
ਪਈ ਰਜ਼ਾਈ ਲਾਲ ਅੱਧੀ ਦੇਹ ਤੇ । ੮੦
ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲ ਤਿੰਨ ਘੇਰੇ ਚੰਦ ਨੂੰ
ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਹੈਨ ਤਿੰਨੋਂ ਰੰਗ ਦੇ
ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਲਾਲ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ।

ਪਰ ਉਹ ਚੰਦ ਨਜਿੰਦ ਸਾਹੋਂ ਸੱਖਣਾ
ਨਾਲੇ ਠੰਢਾ ਠਾਰ; ਨਿੱਘ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਇੱਥੇ ਚਲਦਾ ਸ੍ਵਾਸ ਨਰਮ ਸੁਗੰਧਿਆ,
ਨਿੱਘਾ, ਪਜਾਰਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਸਿੱਕ ਦਾ:
ਏ ਹੈ ਚੰਦ ਸਜਿੰਦ ਨਿੱਘਾਂ ਵਾਲੜਾ ।
ਆਏ ਉਹ ਹੁਣ ਵੇਦ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਹੈਸਨ ਸੱਚੇ ਦਾਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਬ ਦੇ, ੯੦

ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ ਦੋ ਤ੍ਰੈ ਨਾਲ ਸੇ
ਸਹਿਜੇ ਵੀਣੀ ਜੋਲ ਨਾੜ ਟਟੋਲ ਕੇ,
ਕਹਿਣ ਲਗੇ: 'ਹੈ ਪਾਰ ਖ਼ਤਰਜੋਂ ਹੋ ਗਈ ।
'ਦਾਰੂ ਕੱਛਾਂ ਵਿੱਚ ਮਲਿਆ ਜੋ ਤੁਸਾ,
'ਅਰ ਜੋ ਨਾਸਾਂ ਰਾਹ ਸੁੰਘਿਆਂ ਸੀ ਗਿਆ,
'ਅਸਰ ਆਪਣਾ ਠੀਕ ਕਰ ਹਨ ਓ ਗਏ ।
'ਹੈ ਅਰੋਗ ਹੁਣ ਦੇਹ, ਪਰ ਬਲਹੀਨ ਹੈ ।
'ਨੀਂਦ ਜੁ ਗਹਿਰੀ ਆਇ ਇਸ ਨੂੰ ਘੁੱਟਿਆ
'—ਉਸ ਦਾਰੂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਰਿਹਾ ਸੁੰਘੀਂਦ ਜੋ—
'ਕਰਦੀ ਇਨ੍ਹੂੰ ਅਰੋਗ ਹੈਵੇ ਜਾਂਵਦੀ । ੧੦੦

'ਅਜੇ ਨੀਂਦ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਰਹਿਸੀ ਹੋਰ ਬੀ ।
'ਪੋਕੇ ਕੁਛ ਪਰਸੇਉ ਕੁੜਤਾ ਅੰਦ੍ਰਲਾ
'ਭਿੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਏਹ ਹੁਣੇ ਵਟਾ ਦਿਓ ।
'ਇਸੇ ਨੀਂਦ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ ਕੱਪੜੇ
'ਲੈ ਜਾਓ ਜੇ ਚੱਕ ਵਿੱਚ ਦਿਵਾਨ ਦੇ,
'ਉੱਥੇ ਆਊ ਜਾਗ ਜਦ ਹੈ ਰਾਜ ਨੂੰ,
'ਦੇਖੇਗੀ ਜਦ ਰੰਗ ਆਤਮ ਫੈਲਿਆਂ,
'ਆਤਮ-ਅਮਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਲ ਲੈ ਆਇਗਾ,
'ਜਾਣੋ ਨਵੀਂ ਨਰੋਇ ਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ।'
ਵੈਦਰਾਜ ਇਹ ਆਖ ਗਏ ਦਿਵਾਨ ਨੂੰ । ੧੧੦

ਦੋ ਮਾਈਆਂ ਦੇ ਜੋਗ ਸੇਵਾ ਰਾਜ ਦੀ
ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਗਈ ਸੱਭ, ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ।
ਹੁਣ ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਵੀਨ ਬਾਕੀ ਰੈ ਗਿਆ :—
'ਬਸਤਰ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਪਿਆਂ,
'ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ ਦੀਵਾਨ ਸੁੱਤੀ ਹੀ ਪਈ
'ਹੋ ਜਾਏ ਏ ਸੇਵ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਾਗ ਨਾ ।'
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰੇ
ਸੁੱਧ ਸੁਖੋਪਤ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੀ ਸੀ ਪਈ ।
ਖ਼ਬਰੇ ਆਤਮ-ਮੇਲ ਰੂਹ ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ
ਏਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ, ੧੨੦

ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕੁੱਝ ਨਾ ।
ਗੂੜ੍ਹ-ਨੀਂਦ ਹੁਣ ਕੁੱਝ ਹੋਈ ਪੱਤਲੀ,
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ :
ਯਾ ਸਮਝ ਉਹ ਐਉਂ : ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਗਦੀ,
ਦਰ ਜੋ ਹੈਸੀ ਬੰਦ ਆਪੇ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ,
ਆਇਆ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੂਰਜ ਵਾਕੁਰੋ
ਦਬੇ-ਪੈਰ ਆ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਛੇਪਲੇ,

ਮੰਜੇ ਤੇ ਰਾਜਾ ਬੈਠ ਆਕੇ ਛੱਪਲੇ
ਸੱਜੀ ਵੱਖੀ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਂਦੀ ਲਾਂਭ ਨੂੰ ।
ਇਕ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹੇ ਫੇਰ ਦੇਖੇ ਨਾਰ ਨੂੰ ੧੩੦

ਨਜ਼ਰ ਭਰੀ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ —ਗੂੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਸ਼ੁਕਰ ਨਾਲ ਭ਼ਰਪੂਰ ਕੋਮਲ, ਮਿੱਠੜੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਸਹਜੇ ਦੇਖ, ਸਹਜੇ ਆਇਕੇ,
ਸਹਜੇ ਕਰ ਪਰਣਾਮ, ਸਹਜੇ ਛੋਹ ਕੇ
ਸਹਜੇ ਟੁੰਬਿਆ, ਬੋਲ ਸਹਜੇ ਬੋਲਦੀ
ਸਹਜੇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਜਾਗ ਸਹਜ ਪਿਆਰੀਏ !
'ਯਤਨ ਕਰੇਂਦੀ ਹਾਰ ਗਈਓਂ, ਆ ਗਿਆ
'ਸਹਜੇ ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀਆ,
'ਸਹਜ ਸੁਭਾਵੀ ਮੇਲ ਰਾਣੀ ! ਹੋ ਗਿਆ ।'
ਸਹਜੇ ਆਈ ਜਾਗ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ੧੪੦

ਖੁਲ੍ਹਣ ਨਾ, ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਰਾਣੀ ਖੋਲ੍ਹਦੀ,
ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਅਤਿ ਰਾਜ ਜ਼ੋਰ ਨ ਐਤਨਾ
ਜਿਹੜਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੱਖ ਦੇਖੇ ਕੰਤ ਨੂੰ:
ਅੱਖਾਂ ਛੱਪਰ ਹਾਇ ਮਣ ਮਣ ਹੋ ਰਹੇ ।
ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਛੱਪਰ ਉਭਰੇ,
ਅਲਸਾਏ ਹਿਤ ਨਾਲ ਮਸਤੀ ਮੱਤੜੇ,—
ਭਏ ਅਧਖੁਲ੍ਹੇ-ਨੈਣ, ਪੁਤਲੀ ਹੇਠ ਹੋ
ਕਰਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਫ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦਾ ।
ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਇਤਨੀਕੁ ਹਿੱਲਨ ਸੱਕਦੀ;
ਹੱਥ ਨ ਸਕਦੀ ਚੱਕ ਜੋੜਨ ਵਾਸਤੇ; ੧੫੦

ਬੁੱਲ੍ਹ ਨ ਸਕਦੀ ਖੋਲ੍ਹ ਹੱਸਣ ਵਾਸਤੇ
ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮਸਾਂ
ਅੱਖ-ਛੱਪਰਾਂ ਭਾਰ, ਡਿਗਣੋਂ ਚਾਇ ਜੋ;
ਤਾਂਤੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਮੇਲ ਕੇਵਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਸੀ ਇਹ ਮੇਲ ਅਬੋਲ ਭਾਵਾਂ ਲੱਦਿਆ ।
ਬੋਲ ਅਧਖੁਲ੍ਹੇ ਨੈਣ ਸਾਰਾ ਕਹਿ ਰਹੇ
ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਵਿੱਥਿਆ ਦੇਹ ਦੀ ।
ਅਪਣੀ ਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚ 'ਮਾਈ ਮਾਤ ਦੀ
ਸੂਰਤ ਰਹੇ ਦਿਖਾਇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ,—
ਜਿਉਂ ਇਸ ਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚ ਹਿਰਦੇ ਮੈਂਡੜੇ ੧੬੦

ਸੂਰਤ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ਤੇਰੀ ਪਜਾਰਿਆ !
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਚ ਨੈਣ 'ਧਮੀਟਿਓਂ
ਲੀਤਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਪਜਾਰੀ ਨਾਰ ਦਾ ।
ਉਸਦਾ ਸੱਭ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ
ਭਰਿਆ ਸੀ ਭਰਪੂਰ, ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿੱਚ ਤੋਂ
ਛੁਟਣ ਫੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ -ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਹਾਰਜੋਂ ਨੀਰ ਚਲਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਕਰਵਾਵੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ।
ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸੀ ਅੱਤਿ, ਅੱਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ,
ਦੂਹੁੰ ਭਾਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਦੱਬੀ ਰਾਜ ਹੈ, ੧੭੦
ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਸੱਭ ਪਰ ਨਾ ਹਿੱਲਦੀ ।

ਹੁਣ ਰਾਣੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਪਜਾਰੀ ਰਾਜ ਦਾ
ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਹੱਥ ਕੋਮਲ ਪਜਾਰਿਆ।
ਉੱਛਲਿਆ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਹਿਰਦਾ ਨਾਰ ਦਾ,
ਜੀਭ ਰਸਤਿਓਂ ਡੁੱਲ੍ਹ ਲੱਗਾ ਪੈਣ ਸੀ
ਬਲ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀਸ ਨੂੰ,
ਢਲ ਕੇ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਿਆ,
ਨੈਣੋਂ ਤੁਰਿਆ ਬਾਰ ਹੰਝੂ ਹੋਇਕੇ,—
ਮੋਤੀ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰ ਰਿੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਵਦੇ।
ਰਾਣਾ ਜੀ ਏ ਦੇਖ ਸਕੇ ਸਹਾਰ ਨਾ; ੧੮੦

ਪੈਣ ਨ ਦਿੱਤੀ ਬੂੰਦ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰੇ;
ਲੀਤੀ ਹੱਥ ਸੰਭਾਲ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ:
ਨੈਣ ਭਰੇ ਜਲ ਨਾਲ ਫਿਰ ਓ ਪੂੰਝਦਾ।
ਫੇਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੱਥ ਮੱਥੇ ਫੇਰਿਆ।
ਅਦਬ ਸੁਆਰੀ ਨਾਰ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਪਈ,
ਚਾਹੇ ਉੱਠਾਂ ਡਿਗ ਪਰਸਾਂ ਪਾਦ ਮੈਂ;
ਆਸੰਙ ਨਹੀਂ ਸਰੀਰ, ਦੇਂਦਾ ਹਾਰ ਹੈ;
ਲੰਮਾ ਧੀਮਾ ਸ੍ਵਾਸ ਆਇਆ ਖਿੱਚਕੇ।
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੇਰ ਸਿਰ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ,
ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਵਾਕ ਐਦਾਂ ਆਖਿਆ: ੧੯੦

'ਜਾਗ ਪਿਆਰੀ! ਜਾਗ, ਨੀਂਦਰ ਤਜਾਗ ਦੇ,
'ਜਾਗਣ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਪਜਾਰੀ ਤਜਾਗ ਦੇ,
'ਨੀਂਦਰ ਤੋਂ ਬੀ ਲੰਘ ਜਾਗੀਂ ਸੋਹ੍ਣੀਏਂ!
'ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣੇਂ 'ਜਾਗ' ਨੀਂਦੋਂ ਵੱਧ ਓ,
' 'ਨੀਂਦ' ਕਹੇਂ ਜਿਸ ਜਾਗ ਇਸ ਨੂੰ ਲੰਘਿ ਆ,
'ਇਸਦੀ ਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਸੱਚੀ 'ਜਾਗ' ਹੈ,
'ਹਣ ਇਸ 'ਜਾਗੇ' 'ਜਾਗ' ਪੂਰਨ ਜਾਗ ਜੋ,
'ਜਿਸਦੀ ਲਾਗੂ 'ਨੀਂਦ' ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਇੱਕ ਕੱਢੀ ਖੀਸਿਓਂ;
ਨਿੱਕੇ ਭਬਕੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ੨੦੦

ਦੋ ਘੁਟ ਦਾਰੂ ਪਾਇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ
—ਜਿੱਕੁਰ ਚਮਕੇ ਨੀਰ ਹਿਮ ਦ ਸੋਮਿਆਂ—
ਕਹਿੰਦਾ, 'ਪਜਾਰੀ ਨਾਰ! ਪੀ ਲੈ ਏਸ ਨੂੰ।'
'ਸੱਤ ਬਚਨ' ਦਿਲ ਨਾਲ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਆਖਿਆ,
ਪਰ ਨਿਰਬਲ ਉਸ ਜੀਭ ਹਿੱਲੀ ਨਾਲ ਨਾ।
ਰਾਧਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਇ ਦਿੱਤਾ ਆਸਰਾ,
ਹੋ ਸਿਰਹਾਣੇ ਦਾਉ ਸਹਿਜ ਛੋਪਲ
ਸਿਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੱਥ ਖੱਬਾ ਦੇਇਕੇ
ਸੱਜਾ ਮੋਢੇ ਹੇਠ ਦੇਇ ਉਠਾਇਆ।
ਸਹਜ ਪਜਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਤਾ ਉਚਾਇਕੇ ੨੧੦

ਪਿੱਛੇ ਹੋਕੇ ਹਿੱਕ ਦਾ ਦੇ ਆਸਰਾ
ਛਾਤੀ ਅਪਣੀ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦੀ;
ਇਉਂ ਸੁਖ ਦੇਕੇ ਫੇਰ ਸਿਰ ਹਥ ਫੇਰਦੀ।
ਹੁਣ ਰਾਣੇ ਨੇ ਉੱਠ ਦਾਰੂ-ਬੋਲ੍ਹਆ
ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਲਾਇ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨਾ।
ਦੰਦਣ ਜਾਣੀ ਏਨ ਹੈ ਪਈ ਰਾਜ ਨੂੰ,
ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਸੁਖ ਨਾਲ ਪੱਟੀਂ ਆਪਣੇ
ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰ ਰੱਖ ਲੀਤਾ ਏਸਨੇ।
ਜਦ ਚਮਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਸੇ
ਦੰਦਣ ਸੀ ਨਹਿੰ ਓਹ ਐਵੇਂ ਘੁੱਟ ਸੀ। ੨੨੦

ਖੋਲ੍ਹੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਗੁਲਾਬ ਚਮਚੇ ਨਾਲ ਜਾਂ
ਦਿੱਤਾ ਮੁਖੜੇ ਪਾਇ, ਪਵੇ ਤਰੇਲ ਜਜੋਂ
ਖੁਲ੍ਹੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਤ ਬਸੰਤ ਨੂੰ।
ਜਾਂ ਇਹ ਦਾਰੂ ਹੇਠ ਸੰਘੋਂ ਲੱਥਿਆ
ਅੱਖਾਂ ਲਈਆਂ ਮੀਟ ਰਾਣੀ ਸੌਂ ਗਈ।
ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਜੋ 'ਜਾਗ' ਜਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਉਹ ਹੁਣ ਹੋਈ ਨੀਂਦ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਹੀ।
ਸੁੱਤੀ ਪਜਾਰੀ ਨੀਂਦ ਮਿੱਠੀ ਸ੍ਵਾਦਲੀ
ਫਿਰ ਪਰ ਆਈ ਜਾਗ— ਜਾਗ ਸੁਲੱਖਣੀ।
ਪਰ ਓ ਹੈ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਜਾਗੀ ਨ ਅਜੇ, ੨੩੦

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੈ ਐਉਂ ਉਸਨੂੰ ਭਾਸਦਾ:—
ਨਿਰਬਲ ਨਾ ਉਤਨੀ ਕਿ ਦਾਰੂ ਪੀਣ ਤੋਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਤਨੀ ਸੀਗ; ਹੁਣ ਤਾਂ ਨੀਉਂ ਕੇ
ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਡਿੱਗੀ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਭਰੀ ਪਿਆਰ ਦੀ,
ਉਸਨੇ ਡਿਗਦੀ ਬੋਚ ਗੋਦੀ ਲੈ ਲਿਆ
ਸਿਰ ਪਜਾਰੀ ਦਾ, ਪਜਾਰ ਕਰ ਪਿਯਰਾਇਆ।
ਫਿਰ ਮੱਥੇ ਹਥ ਫੇਰ ਫਿਰਵੀਂ ਡੌਲ ਦਾ,
ਕਹਿੰਦਾ, 'ਪਜਾਰੀ ਜਾਗ ਬਲ ਫਿਰ ਹੈ ਪਿਆ,
'ਕਹੁ ਦਿਲ ਦੀ, ਲੈ ਵੇਇ ਦੇ ਲੈ ਚਿੱਤ ਦੀ; ੨੪੦

'ਵਰਤ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਨੀਰ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਾਲ ਤੂੰ,—
'ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੈਂ ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ;
'ਹੁਣ ਸੁਖ ਪਜਾਰੀ ਮਾਣ ਸੁਖੀਆ ਹੋਇਕੇ।
'ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਹ ਨੈਆਂ ਵਾਗਰੇ
'ਦਿਲ ਦੇ ਸੋਮੇ ਪਾੜ ਰਹੀ ਵਹਾਂਵਦੀ,
'ਹੁਣ ਹੱਸ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਙ ਝੂਮ ਵਿਗੱਸਕੇ।
'ਲੋਕੀਂ ਕਰਦੇ ਪਜਾਰ ਨਾਲ ਜਿਵੰਦਿਆਂ;
'ਮੁਇਆਂ ਜੀਂਵਦਾ ਜਾਣ ਤੂੰ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮਿਆ,
'ਮੁਇਆ, ਜਾਣਦੇ ਲੋਕ, ਹੈ ਹੋ ਬੀਤਿਆ
'ਤੂੰ ਜੀਵੰਦਾ ਜਾਣ ਮੈਨੂੰ ਪਜਾਰਿਆ। ੨੫੦

'ਰਾਜ ਸਾਜ ਦੇ ਟੋਲ ਸਾਰੇ ਛੱਡਕੇ,
'ਸਖੀ ਟੋਲੀਆਂ, ਮਾਉਂ ਤੋਂ ਵਿਥ ਪਾਇਕੇ
'ਮੇਰੀ ਕੀਤੀ ਟੋਲ ਟੂਲਿ ਟੂਲਿ ਪਜਾਰੀਏ
'ਬਨ, ਪਰਬਤ, ਘਰ, ਟੋਲ ਸਾਰੇ ਟੋਲਕੇ
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਟੋਲ ਮਰੀਓਂ, ਟੋਲਦੀ;
'ਮਰੀ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਟੋਲ ਹੋਈ, ਟੋਲਣੇ!
'ਟੋਲੰਦੜੀ ਤੈਂ ਜੋਗ ਲੱਭਾ ਸਾਂ ਨਹੀਂ;
'ਹੁਣ ਟੋਲੰਦੜਾ ਆਪ ਤੈਨੂੰ ਆ ਗਿਆਂ।
ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਨੇ ਆਣ ਤੈਨੂੰ ਟੋਲਿਆ

'ਤੂੰ ਤਦ ਮੇਰੀ ਟੋਲ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤਾਨ ਸੈਂ ੨੬੦
'ਮੈਂ ਬਿਨ ਟੋਲੇ ਨਾਰ ਪਹੁੰਚਾ ਆਣ ਹਾਂ।
'ਪੂਰੀ ਹੋਈਆ ਟੋਲ ਟੋਲਣਹਾਰੀਏ !
'ਸੁੰਡੀ ਡੱਡੇ ਵਿੱਚ ਟੋਲੇ ਬਾਗ਼ ਨੂੰ;
'ਸਕੇ ਨ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇਖ ਮਧੁ ਮਕਰੰਦ ਨੂੰ।
'ਪਹਿਲੇ ਡੱਡਾ ਤੋੜ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਮਰੇ;
'ਨਿਕਲਣ ਸੁੰਦਰ ਪੰਖ ਬਨੇ ਭੰਬੀਰੜੀ;
'ਫਿਰ ਟੋਲੇ ਜੋ ਬਾਗ਼ ਟੋਲ ਸੁਹਾਂਵਦੀ।
'ਹਾਂ, ਪਜਾਰੀ ਜੀਅ ਜਾਨ ! ਜਨਮ ਪਲੱਟਿਆ,
'ਹਣ ਹੰਝੂ ਨਾ ਕੇਰ ਸਮਾਂ ਬਿਲਾ ਗਿਆ
'ਜਿੱਥੇ ਕਾਰ ਸੰਜੋਗ ਵਜੋਗਾਂ ਦੀ ਤੁਰੇ। ੨੭੦

'ਸੰਜੋਗ ਵਿਯੋਗੋਂ ਪਾਰ ਦੀ ਏ ਹੈ ਦਸ਼ਾ,
'ਜਿੱਥੇ ਸਦਾ 'ਸੰਜੋਗ' ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੇ !
'ਘਾਲ ਗਈ ਪੈ ਥਾਇਂ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਆ ਮਿਲੀ।
' 'ਤੂੰ' 'ਮੈਂ' 'ਮੈ 'ਤੂੰ' ਹੋਇ 'ਮੈਂ' 'ਤੂੰ' ਹੈ ਨਹੀਂ,
' 'ਤੂੰ' ਨਾਹੀਂ 'ਮੈਂ' ਨਾਹਿੰ, 'ਤੂੰ' 'ਮੈਂ' ਹੋ ਰਹੇ;
'ਮੈਂ ਤੂੰ, ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੇਮ 'ਚ ਇੱਕ ਹਾਂ,
' 'ਤੂੰ' ਆਨੰਦ ਅਨੰਦ 'ਮੈਂ' ਆਨੰਦ ਹਾਂ;
'ਹੈ ਆਨੰਦ ਅਨੰਦ 'ਮੈਂ' 'ਤੂੰ' ਹੈ ਨਹੀਂ।
'ਹੈ ਆਨੰਦੀ ਸੁਾਦ ਵਾਹ ਅਨੰਦ ਹੈ।
'ਵਾਹ ਆਨੰਦ ਸਮੁੰਦ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੈਰ੍ਹਦੇ ੨੮੦

'ਜੁਦਾ ਨੀਰ ਦੇ ਰੌਅ —ਨੀਰ ਅਨੰਦ ਦੇ—
'ਨੀਰ ਨੀਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨੀਰੋਂ ਵੱਖ ਨਾ;
'ਜਦਾ ਚਲਣ ਪਰ ਰੌਅ ਫਿਰ ਵਿਚ ਨੀਰ ਦੇ।
'ਇੱਕੋ ਇੱਕੋ ਹੋਇ, ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ,
'ਸਮਝ ਨ ਸਕਦੀ ਜਾਣ ਇਹ ਕੀ ਮੌਜ ਹੈ ?
'ਮੈਂ' 'ਤੂੰ' ਮੋਇਆਂ ਮੌਜ ਆਪੇ ਆ ਬਣੇ।
'ਵਾਹ ਪਜਾਰੀ ਤੂੰ ! ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ ਏਸ ਥਾਂ
'ਕਰ ਹੁਣ ਮੌਜ ਅਨੰਦ 'ਤੂੰ' 'ਮੈਂ' ਰੁ ਗਏ
'ਸਾਥੀ ਪਿੱਛੇ ਦੂਰ —ਵਾਟ ਦੁਰਾਡੜੀ।'
'ਵਾਹ ਸੁਾਮੀ ਵਾਹ ਮੀਤ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲੀਆ !' ੨੯੦
ਠੰਢਾ ਲੈਕੇ ਸੁਾਸ ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ।
ਪਰ ਸਾਈਂ ਨੇ ਚੱਕ ਸਿਰ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਨਾਲ ਗਲੇ ਦੇ ਲਾਇ ਆਖਦਾ: 'ਪਜਾਰੀਏ !
'ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਰ ਯਾਦ ਭੋਂ ਸਭ ਇੱਕ ਸੀ;
'ਜੱਟਾਂ ਵੱਟਾਂ ਪਾਇ ਖੇਤ ਬਨਾਇਕੇ
'ਝਗੜੇ ਮੂਲ-ਉਪਾਧ ਕੀਤੇ ਸੇ ਖੜੇ।
'ਹੜ੍ਹ ਆਵੇ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਵੱਟਾਂ ਮੇਟਦਾ;
'ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਇਕ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਵਦੀ।
'ਤਿਉਂ ਏ ਵੱਟਾਂ ਦੋਇ 'ਮੈਂ' 'ਤੂੰ' ਵਾਲੀਆਂ
'ਹੈਵਨ ਮੂਲ ਉਪਾਧ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾਤੀਆਂ; ੩੦੦

'ਪ੍ਰੇਮ ਨੀਰ ਦੀ ਕਾਂਗ ਜਦ ਧਾ ਆਂਵਦੀ,
'ਵੱਟਾਂ ਰੜ੍ਹ ਲਿਜਾਇ, ਮਿਟੇ ਉਪਾਧਿ ਹੈ;
'ਹੋਜੇ ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ ਸੁੱਖ ਸਮਾਵੀਏ,—
'ਸੁਖ ਦੇ ਅਮਿਤ ਸਮੁੰਦ ਸੁਖੀਏ ਹੋਵੀਏ।
'ਇਸ ਸੁਖ ਦਾ ਹੈ ਰੂਪ ਇਉਂ ਸਮਝੀਂਵਦਾ,
'ਜਿੱਕੁਰ ਜਲ ਦੇ ਰੌਅ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹੀ
'ਹੋ ਸਾਗਰ ਦਾ ਰੂਪ ਪਰ ਫਿਰ ਵੱਖਰੇ,
'ਚਲਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਨਾ ਵੱਖਰੇ;
'ਵਿੱਚੇ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਚੱਲਦੇ।
'ਹੁਣ ਤੂੰ ਪਜਾਰੀ, ਮਾਣ ਓਸੇ ਮੌਜ ਨੂੰ ੩੧੦

'ਜਿਸਦਾ ਆਦਿ ਨ ਅੰਤ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਲੋਂ,
'ਆਨੰਦੋ ਆਨੰਦ ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ।'
ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਜੋੜ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :—
'ਵਾਹ ਪਜਾਰੇ ਜੀਅਜਾਨ 'ਮੈਂ' ਦੀ 'ਮੈਂ' ਤੁਸੀਂ
' 'ਮੈਂ' ਨਾਂ ਹੈਸਾਂ ਮੂਲ, ਇੱਕ ਗਿਲਾਫ਼ ਸੀ
' 'ਮੈਂ' ਦਾ, ਜੋ 'ਤੂੰ' ਸੀਗ —ਮੈਂ ਨਿਰਜੀਵ ਸਾਂ।
' 'ਮੈਂ' ਤੇਰੀ ਜਦ ਦੂਰ ਮੈਥੋਂ ਹੋ ਗਈ,
'ਉਸ'ਮੈਂ'ਨੂੰ ਫਿਰ ਮੈਂ ਇ' ਮੇਰੀ ਟੋਲਦੀ।
'ਤੈਨੂੰ ਜਗ ਕਹਿ ਤੂੰਹ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ 'ਤੂੰ',—
'ਲੱਭ ਪਈ ਹੈ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ 'ਮੈਂ' ਉਹੋ, ੩੨੦

'ਤੂ ਮੈਨੂੰ 'ਤੂ ਨਾਹਿ' 'ਤੂੰ' ਹੈਂ 'ਮੈਂ' ਮਿਰੀ
'ਹੁਣ 'ਮੈਂ' ਨਾਹੀਂ ਮੂਲ, ਮੇਰੀ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ,
' 'ਤੂੰ' ਮੇਰੀ 'ਮੈਂ' ਆਹਿ, ਕਹੁ ਤੂੰ 'ਮੈਂ ਅਹਾਂ।'
'ਸਾਈਂ!'ਮੈਂ'ਨਹੀਂ ਮੂਲ 'ਤੂੰ' ਹੋ 'ਤੂੰ' ਅਹੋਂ।
'ਕਰੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਿਰਪਾਲ ਵਿਛੜਾਂ ਫੇਰ ਨਾ:
'ਏਸ ਮੇਲ ਤੋਂ ਮੇਲ ਹੋ ਨ ਅਮੇਲਵਾਂ।
' 'ਤੂੰ' ਜਜੋਤੀ ਸਮ ਜਾਗ ਦੀਵੇ 'ਮੈਂ' ਵਿਖੇ:
' 'ਮੈਂ' ਦੀਵਾ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਰਹੀਏ ਜਾਗਦੇ।
' 'ਮੈਂ'ਦੀਵੇ ਜਿਉਂ ਅੱਗ ਭੁੱਲਾਂ 'ਮੈਂ' ਤਈਂ,
' 'ਤੂੰ' ਜਜੋਤੀ ਭਰਪੂਰ ਮੈਂ ਵਿਚ ਜੀਵੀਓ, ੩੩੦

'ਤੈਨੂੰ 'ਤੂੰ' ਤੇ 'ਮੈਂ ਇ' ਇੱਕੋ ਹੋ ਰਹੇ;
'ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮੇਲ ਦੀਵੇ ਜਜੋਤ ਜਜੋਂ
'ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਇ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਇ ਜਾਂ
'ਹਾ ਨ ਵਿਛੋੜਾ ਹਾਇ ! ਹੁਣ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਣੀ ਜੋਗ ਐਕੁਰ ਜਾਪਿਆ:
ਸੁਰਤ ਨ ਰਹੀ ਸਰੀਰ ਮਨ ਬੁਧਿ ਵਾਲੜੀ;
ਸਭ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਲੰਘ ਸੁੱਧ ਜੁ ਚੇਤਨਾ
ਦੂਈ ਦੂੰਦੋਂ ਪਾਰ ਉੱਚਾ ਜੋ ਅਹੇ
ਤਿਸ ਵਿਚ ਗਏ ਸਮਾਇ ਦੁਇ ਰਸ-ਰੂਪਵੇਂ,
ਸੰਗਮ ਮਾਨੋਂ ਹੋਇ ਨਦੀਆਂ ਦੋ ਗਿਆ; ੩੪੦

ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਜਾ ਪਏ।
ਹੋਇ ਸਮੁੰਦ ਸਰੂਪ ਮਿਲਕੇ ਓਸਨੂੰ :
ਪਰ ਨਹਿੰ ਹੋਇ ਸਮੁੰਦ ਹਨ ਵਿਚ ਓਸਦੇ
ਲੀਨ ਹੋਇ ਕੇ ਮੌਜ ਮਾਣਨ ਓਸਦੀ;
ਮਾਣਨ ਜਾਣਨ ਸੁਾਦ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।
'ਬਿਰ੍ਹੋਂ' 'ਅਪੂਰਨ ਮੇਲ', ਇਹ ਦੋ ਏਸ ਥਾਂ
ਰਖਦੇ ਨਹੀਂ ਨਿਵਾਸ, ਐਸੀ ਖੇਡ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਬੀ ਹੈ ਨਾਹਿੰ, ਪੂਰਨ ਮੇਲ ਹੈ ।
'ਮੇਰ' 'ਤੇਰ' ਦੀ ਵਿੱਥ 'ਉਹ' ਬੀ ਗੁੰਮ ਹੈ;
ਇੱਕੋ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਲਹਿਰੇ ਦੇ ਰਿਹਾ, ੩੫੦

ਅੰਤੋਂ ਬੇ ਅਸਗਾਹ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰੜਾ ।
ਇਸ ਪਰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਕਹਿਆ ਵਾਕ ਏ :—

> ਕਬੀਰ ਪਾਲਿ ਸਮੁਹਾ ਸਰਵਰੁ ਭਰਾ ਪੀ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ ਨੀਰੁ ॥ ਭਾਗ ਬਡੇ ਤੈ ਪਾਇਓ ਤੂੰ ਭਰਿ ਭਰਿ ਪੀਉ ਕਬੀਰ ॥ ੧੭੦ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸੀ ਰਾਜ ? ਇਸਤੋਂ ਸੀ ਪਰੇ,
ਸੁਖੁਪ੍ਤੀ ਵਿਚ ਸੀ ਓਹ ? ਇਸਤੋਂ ਬੀ ਪਰੇ,
ਕੀ ਤੁਰੀਆ ਵਿਚ ਸੀਗ ? ਕਿਹਾ ਨ ਜਾਂਵਦਾ ।
'ਪ੍ਰੇਮ' ਕਰੇ ਕਰ ਜੋਰ ਪਾਲਾਂ ਭੰਨ ਕੇ
ਕਿਸੇ ਅਸਲ ਦੇ ਦੇਸ —ਨੀਂਦ ਵਿਆਪਿਆਂ—
ਰਾਜ ਤਈਂ ਕਰ ਲੀਨ ਹੈਸੀ ਲੈ ਗਿਆ ।
ਜਿਸਦਾਂ ਨਕਸ਼ਾ ਰੂਪ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ
ਇਸਦਾ ਧਰਨਾ ਨਾਮ ਅੱਖੀ ਗੱਲ ਹੈ । ੩੬੦

ਮਾਨੋ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰੇ
ਜਿੱਥੇ ਮਾਣੇ ਰੰਗ ਕਾਲ ਨ ਓਸ ਥਾਂ,
ਪਰ ਦੇਹੀ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਲੰਮੀ ਹੈ ਪਈ
ਓਥੇ ਹੈਵੇ ਕਾਲ ਤੁਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ,
ਜਿਸਦੇ ਤੁਰਨੇ ਨਾਲ ਦੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਪਲਾਂ ਬੀਤਿਆਂ, ਬੀਤ ਘੜੀਆ ਹੋਈਆਂ;
ਘੜੀਆਂ ਬੀਤ ਵਲ੍ਹੇਟ ਬੀਤਜਾ ਪੈਰੁ ਸੀ ।
ਪਹਿਰੋਂ ਬੀ ਵਧ ਕਾਲ ਅੱਗੇ ਹੋ ਪਿਆ,
ਰਾਣੀ ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਪਰ ਵਿਚ ਮੌਜ ਦੇ ।
ਕਾਲ ਬੀਤਦਾ ਬੀਤ, ਪੌਂਚ੍ਹਾ ਓਸ ਥਾਂ ੩੭੦

ਜਿੱਥੇ ਸੀ ਸੰਜੋਗ ਹੁਣ ਸਭ ਮੁੱਕਣਾ ।
ਬੀਤ ਗਿਆ ਸੰਜੋਗ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਓ
ਆਇ ਗਿਆ ਵਿਜੋਗ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਓ ।
ਸਚਮੁਚ ਜਾਗੀ ਠੀਕ, ਜਾਗੀ ਸੋਹਿਣੀ,
ਸਚ ਮੁਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਜਾਗ੍ਰਤ ਵਿੱਚ ਹੈ,
ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਵਾਕ ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣੇ
—ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਏਹ ਗਾਂਵਦਾ ਜਾਇ ਸੀ—
ਪਿੱਛੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਕੌਤਕ ਦੇਖਦੀ :—

> ਓਥੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੰਡੀਐ ਸੁਖੀਆ ਹਰਿ ਕਰਣੇ ॥ ਜਮ ਕੈ ਪੰਥਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਮਰਣੇ ॥ ਜਿਸਨੋ ਆਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਤਿਸੈ ਹੀ ਜਰਣੇ ॥ ਬਾਣੀ ਉਚਰਹਿ ਸਾਧ ਜਨ ਅਮਿਉ ਚਲਹਿ ਝਰਣੇ ॥ ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੀਵਿਆ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਧਰਣੇ ॥੯॥ [ਗਉੜੀ ਵਾਰ ਮ: ੫

ਦੈਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਰਾਗ 'ਲਾਪ ਅਨੋਖੜਾ,
ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਸ੍ਵਾਦੀਕ ਕੋਈ ਗਾ ਰਿਹਾ, ੩੮੦

—ਗਾਉਂ ਰਿਹਾ, ਹਾਂ, ਕੋਇ ਮਹਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ—।
ਭਾਵੇਂ ਆਈ ਜਾਗ ਪਰ ਹੈ ਸੋਹਿਣੀ
ਲੈਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਅੱਗੋਂ ਹੈ ਮਿਲੀ ।
ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਦੇਖਣ, ਕੀ ਅਹੇ ?
ਕਿੱਥੇ ਸਾਂ ? ਕੀ ਹੋਇ ? ਆਹ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਜੋ ਹੈ ਆਂਵਦਾ,
ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਨ ਥਾਉਂ, ਲਹੇ ਨ ਅੱਖੀਓਂ ।
ਅੰਦਰ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ਪਹਿਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਓ,
ਭਰਿਆ ਲੂੰ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਥਾਉਂ ਨ ਹੋਰ ਦੀ ।
ਘਾਬਰ ਦੇਖੇ ਫੇਰ ਸਮਝੇ ਨਾ ਰਤੀ । ੩੯੦

ਘਟ ਵਿਚ ਸੀ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਕੈ ਘਟ ਏ ਪਵੇ ?
ਡੋਰ ਭੌਰ ਹੋ ਫੇਰ ਰਾਣੇ ਮੋਹਿੜੀ
ਰਾਣਾ ਦੇਖੇ ਨਾਹਿੰ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ।
ਸੋਚੇ ਸੁਪਨਾ ਠੀਕ ਮੈਂ ਸਾਂ ਦੇਖਦੀ ।
ਪਰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੀ ਗੰਢ ਮਿੱਠੀ ਪੈ ਰਹੀ,
ਜੋ ਦੱਸੇ ਕਿ ਡੂੰਘ ਨੀਂਦੋਂ ਉੱਠੀਆਂ ।
ਫੇਰ ਮੀਟ ਕੇ ਅੱਖ, ਦੇਖੇ, ਯਾਦ ਨੇ
ਓਹੋ ਸਾਜ਼ ਸਮਾਨ ਓਵੇਂ ਰੱਖਿਆ:
ਸਾਂਈਂ ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਦਿੱਸੇ ਹੂਬਹੂ ।
ਅਤੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਦੀ ੪੦੦

ਸਾਂਈਂ ! ਮਿਤ੍ਰ ! ਸੁਜਾਨ ! ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲੀਆ !
'ਮਹਰਮ ਮਨ ਦੇ ! ਮੀਤ ! ਮਾਲਕ ਮੈਂਡੜੇ !
'ਕੀਹ ਚੱਲੇ ਹੋ ਫੇਰ ਛੱਡ ਇਕੱਲੜੀ ?
'ਫੇਰ ਵਿਛੋੜਾ ਵਿੱਥ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ?
'ਪਰਦਾ ਲਈ ਵਿਜੋਗ ਫਿਰ ਹਨ ਆ ਗਏ ?
'ਹੋ ਚੱਲੇ ਹੋ ਦੂਰ —ਮੈਥੋਂ ਦੂਰ ਜੀ ?
'ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਕੰਤ ! ਜਾਓ ਛੱਡ ਨਾ,
'ਛੱਡ੍ਹ ਨ ਛੱਡਣ ਜੋਗ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲਣਾ ।
'ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਜੇ ਏਹ, ਚੰਗਾ ਜਾਗ ਤੋਂ,
'ਰੱਖ ਸੁਪਨ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜਾਗੋਂ ਦੂਰ ਤੇ । ੪੧੦

'ਸਾਈਂ ! ਵਿਛੜੁ ਨ ਮੂਲ ਮੈਂ ਚਉਖੰਨੀਆਂ,
'ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਰਖ ਨਾਲ ਨਾਲੇ ਰੱਖ ਲੈ,
'ਰਖ ਸਾਈਂ ਰਖ ਨਾਲ ਨਾਲੇ ਆਪਣੇ;
'ਨਾਲੋਂ ਕੱਪ ਨ ਰੱਖ, ਕੱਪ ਜਿ ਰੱਖਣਾ:
ਸਾਈਂ ਦੂਰ ਨ ਹੋਹੁ ਕੋਲੇ ਵੱਸ ਤੂੰ ।'
ਇੱਕੁਰ ਮਿੰਨਤਾਂ ਫੇਰ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਹੀ,
ਮੱਧਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਸੁਫਨਾ ਦੇਖਿਆ;
ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘੁਟ ਘੁੱਟ ਵਾਹਵਾਂ ਲਾਂਵਦੀ
ਨਕਸ਼ਾ ਰਹੇ ਸਬੂਤ ਦਿਸਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
ਸੋਚੇ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਸੀ,— ੪੨੦

ਕੀ ਲੈਣਾ ਅਖ ਖੋਲ੍ਹ ਮੀਟਜਾਂ ਅੱਖ ਜੇ
ਨਕਸ਼ਾ ਰਹਿ ਉਸ ਡੌਲ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਰਿਹਾ ।
ਭੋਲੀ ਰਾਣੀ ! ਨਾਹਿੰ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਓਸ ਥਾਂ
ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਂ ਨ ਜ਼ੋਰ ਕਰ ਕੁੱਝ ਸੱਕਦਾ ।
ਹੁਣ ਨਾਂ ਹਠ ਨੂੰ ਧਾਰ ਪੰਧ ਨ ਜਾਵਸੀ;

ਮੱਧਮ ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ ।
ਨਕਸ਼ੇ ਜੋ ਸੁਰਜੀਤ ਹੁਣ ਤੂੰ ਦੇਖਦੀ ।
ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਐਕੁਰ ਵਾਚ ਲੈ :—

> ਸੁਪਨੈ ਆਇਆ ਭੀ ਗਇਆ ਮੈ ਜਲੁ ਭਰਿਆ ਰੋਇ ॥ ਆਇ ਨ ਸਕਾ ਤੁਝ ਕਨਿ ਪਿਆਰੇ ਭੇਜਿ ਨ ਸਕਾ ਕੋਇ ॥ ਆਉ ਸਭਾਗੀ ਨੀਦੜੀਏ ਮਤੁ ਸਹੁ ਦੇਖਾ ਸੋਇ ॥ [ਵਡ: ਮ: ੧-੩

ਵਾਚ ਕਰੀਂ ਸੰਤੋਖ, ਧੀਰਜ ਧਾਰ ਲੈ ।
ਪਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ! ਸੰਤੋਖ ! ਖੇਲ ਅਸੰਭਵੀਂ । ੪੩੦
ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਅੱਖਾਂ ਘੁੱਟਦੀ,
ਨੀਂਦਰ ਸੱਦੇ ਫੇਰ, ਪਰ ਨ ਆਂਵਦੀ ।
ਡਲ੍ਹ ਡਲ੍ਹ ਕਰਦੇ ਨੈਣ; ਡੁਲ੍ਹਦਾ ਸੀ ਰਿਦਾ,
ਕਿਰੀ ਹੰਝ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ,
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਨੈਣ ਭਰੰਦਿਆਂ,—
ਚਿੱਟਾ ਸਾਫ ਦਲਾਨ ਜਗਮਗ ਹੈ ਕਰੇ;
ਚਿੱਟੇ ਫਰਸ਼ ਸੁ ਨਾਲ ਚਿੱਟੀ ਚਾਨਣੀ
ਘਿਉ ਦੇ ਦੀਵੜਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸੋਹਿਣੇ ।
ਕਈ ਕੁ ਮਰਦ ਸੁਜਾਨ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ
ਪਹਿਨੇ ਬੈਠੇ ਹੈਨ ਆਮ੍ਹੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ । ੪੪੦

ਰਾਗੀ, ਚਿੱਟੇ ਸਾਜ਼, ਬਸਤਰ ਬੱਗੜੇ
ਪਹਿਨੇ, ਉੱਜਲ ਰਾਗ ਕੀਰਤਿ ਵਾਲੜਾ
ਗਾਉਂ ਰਹੇ ਸੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਆਸਾ ਦੇ ਵਿਖੇ ।
ਅਪਣੇ ਦੇਖੇ ਰਾਜ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ।
ਪਏ ਉਦਾਲੇ ਹੈਨ ਹੰਸਾਂ ਵਾਕੁਰੇ,
ਗੁਦਮੇ ਚਿੱਟੇ ਹੈਨ ਹੇਠਾਂ ਉੱਪਰੇ;
ਲੇਫ ਨਿਹਾਲੀ ਖੱਟ ਗ਼ਾਇਬ ਹੋ ਰਹੇ ।
ਠੀਕ ਸਾਮ੍ਹਣੀ ਵੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ,
ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੀਂ ।
ਦੇਖੇ ਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੀਸ ਉਚਾਇਕੇ, ੪੫੦

ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ;
ਫਿਰ ਕੁਛ ਲਾਕੇ ਜ਼ੋਰ ਸਹਜੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਤਕੀਏ ਦੀ ਲੈ ਟੇਕ ਰਾਣੀ ਬੈ ਗਈ;
ਪਰ ਕੁਛ ਚੜ੍ਹ ਗਯਾ ਸਾਹ ਇਤਨੇ ਨਾਲ ਬੀ !
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਰਾਣੀ ਧਯਾਨ ਲਾ,
ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਦਰਬਾਰ ਵਾਹਵਾ ਲੱਗਿਆ;
ਪਰ ਸੂਰਤ ਸਿਰਤਾਜ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਵਿੱਚ ਨ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇ,— ਪੈਂਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ।
ਕਦੀ ਸੁਣੇ ਹੈ ਵਾਰ ਆਸਾ ਰਾਗ ਦੀ;
ਕਦੀ ਰਿਦਾ ਭਰ ਆਇ, ਭਰਦੇ ਨੈਣ ਸੇ; ੪੬੦

ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਕਦੀਕੁ ਸਾਹੋ ਵੇਖਦੀ,
ਕਦੀ ਮੀਟਦੀ ਨੈਣ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੀ,—
ਯਾਦ ਕਰੇ ਉਹ ਹਾਲ ਜੋ ਸੀ ਬੀਤਿਆ;
ਉਹ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ
ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਜੋ ਆਪ ਦਿੱਤਾ ਕੰਤ ਨੇ
ਯਾਦ ਕਰੇ ਕਰ, ਸੱਚ ਵਿਸਮੈਂ ਹੋਂਵਦੀ—
'ਏ ਕੀ ਸੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀ ਸੀ ਸਿੱਖਿਆ !'
ਫਿਰ ਵਿਚ ਅਦਬ ਸਮਾਇ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮਾਇਕੇ
ਬਤ ਮਾਨੋ ਹੋ ਜਾਇ ਸੁੰਗੜੇ ਅੰਦਰੋਂ,
ਕੰਨੀਂ ਪਏ ਬਲੇਲ ਹੀਰੜ ਵਾਲੜੀ, ੪੭੦

ਅਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਚੁਫੇਰ ਸਹਿਮੀ ਦੇਖਦੀ;
ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਨੀਰ ਨੈਣੀਂ ਆਂਵਦਾ ।
ਨੈਣ ਡੁਬੇ ਵਿਚ ਨੀਰ ਤ੍ਰਿਖਾ ਨ ਬੁੱਝਦੀ !
ਖਾਰਾ ਹੈ ਏ ਨੀਰ ਤਾਹੀਓਂ ਨਾ ਬੁਝੇ
ਤ੍ਰੇਹ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਢੇਰ ਪੀ ਪੀ ਨੀਰ ਏ ।
ਇੱਕੁਰ ਦਿਲ ਹੈਰਾਨ ਰਾਣੀ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਦਿਲ ਸ਼ੱਕ ਮਤ ਪਰਲੋਕ ਏ,
ਮਰਕੇ ਪਹੁਤੀ ਆਣ ਹਾਂ ਇਸ ਥਾਉਂ ਮੈਂ;
ਪਰ ਸੂਰਤ ਨਾ ਦੇਖ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਜਾਣ ਗਈ: ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ, ੪੮੦

ਮੈਂ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ ਆਣ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੀ
ਜਿੱਥੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਸਕੀ ਨਾ ਪੌਂਚ ਸਾਂ ।
ਹੁਣ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ;
ਫਿਰ ਹੋਈ ਅਰਦਾਸ ਦਿਲ ਪੰਘਰਾਵੀਂ;
ਫਿਰ ਹੁਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਂਰਾਜ ਤੋਂ,
ਫਿਰ ਇਕ ਬਿਰਧ ਸੁਜਾਨ ਬੈਠੇ ਤਾਬਿਆ;
ਕੀਤੀ ਕਥਾ ਅਨੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ।
ਫਿਰ ਹੁਣ ਚਲੇ ਸੰਬਾਦ ਪ੍ਰੇਮਾਂ ਵਾਲੜੇ ।
ਸਿਖ ਇਕ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਕਰਦਾ ਬੇਨਤੀ,
ਸੰਸੇ ਦਿਲ ਦੇ ਹਾਲ ਕਰੇ ਬਿਆਨ ਹੈ, ੪੯੦

ਉਸ ਪੁਰ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰ ਦਹੀਂ ਵਿਰੋਲਦੇ;
ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਜ ਦੇ ਨਾਲ ਮੱਖਣ ਕੱਢਦੇ ।
ਕਹਿੰਦਾ ਕੋਈ ਹਾਲ ਕੱਲ ਜੋ ਬੀਤਿਆ,
ਫੇਰ ਕੁਫੇਰ ਸੁਣਾਇ ਭੁਲ ਚੁਕ ਦੱਸਦਾ;
ਮੰਗੇ ਖਿਮਾ ਸਹਾਇ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ।
ਉਸਨੂੰ ਰਸਤੇ ਪਾਇ ਤੁਲ੍ਹਾ ਬਨ੍ਹਾਂਵਦੇ ।
ਕਹਿੰਦਾ ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਲ ਯਾ ਵੀਚਾਰ ਦਾ;
ਕਰਦਾ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸਮਝੋਂ ਉੱਚੜੀ
ਦੱਖੀ ਖੜ੍ਹੀ ਜੁ ਬਾਤ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਚਦੇ ।
ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੜੀ ੫੦੦

ਕਿਚਰਕ ਤਾਈਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਰਹੀ ।
ਉਹ ਫਿਰ ਬਿਰਧ ਸੁਜਾਨ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਆ
ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਅਖ ਨਾਲ ਉਸ ਵਲ ਤੱਕ ਕੇ
ਕਹਿੰਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਵੱਲ ਹੈਂ ।
'ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਲਖ ਵਾਰ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਦਾ
'ਜਿਨ ਜੀਵਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ।
'ਸੁਸਤ ਗਏ ਓ ਹੋਇ, ਪਰ ਜੇ ਜੀ ਕਰੇ
'ਪੁਛ ਦਸ ਲੋ ਗਲ ਬਾਤ ਜੋ ਚਿਤ ਆਂਵਦੀ,

'ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੁਰਬਾਰ ਹੈਵੇ ਲੱਗਿਆ।
'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਰਾਓ ਨੇ ੫੧੦

'ਸਾਜਜਾ ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸੀ।'
ਸਮਝ ਗਈ ਹੁਣ ਸਾਫ ਰਾਣੀ ਸੋਹਿਣੀ
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਦਰਬਾਰ ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸੁਣ ਵਾਕ ਹਿੰਮਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਅਦਬ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਐਦਾਂ ਆਖਦੀ–
'ਮੈਂ ਵਾਰੀ, ਹੇ ਤਾਤ! ਤੈਂ ਮੁਖ ਧੰਨ ਤੋਂ,
'ਜਿਨ੍ਹ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਪਾਰ ਸੰਸੇ ਵਜਾਪੜੀ।
'ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਦਿਵਾਨ! ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ!'
ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਹਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ ਫੇਰ ਏ :—
'ਧੰਨ ਸੁ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਕੰਤ ਨੇ ੫੨੦

'ਲਾਇਆ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਹਰਿਆ ਬਿੱਛ ਏ।
(ਜਲ ਭਰ ਆਏ ਨੈਣ ਕੰਠ ਭਰਾ ਗਿਆ–)
'ਵਾਹੁ ਸਾਈਂ ਬਾਉਂ, ਵਾਹੁ ਹੋ ਤੁਸੀਂ!'
(ਇਹ ਕਹਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਸਿਰ ਫਿਰ ਚੱਕਦੀ)
'ਭਈ ਸੁਭਾਗਣੇ ਅੱਜ ਭਾਗਾਂ ਕੁੱਠੜੀ,
'ਗਈ ਜੀਉਂਦੀ ਪੌਂਚ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
'ਭਾਗਾਂ ਨੇ ਕਰ ਧ੍ਰੋਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ
'ਜਦ ਸਤਿਸੰਗ ਦੁਆਰ ਲਾਗੇ ਮੈਂ ਆੜੀ।
'ਹੋੜੇ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਨੇ
'ਘੋਈ ਲਈ ਜਿਵਾਲ, ਧੰਨ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ! ੫੩੦

'ਜੀਵਨ ਜਿੱਤੁਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
'ਤਿੱਕੁਰ ਦੇਵੋ ਦਾਨ ਹੋਰਿਕ ਪਿਆਰਿਓ!
'ਦੇਵੋ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਗੁਰੂ ਸਦੱਕੜੇ,
'ਦੇਵੋ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਸਦਕੇ ਆਪਣੇ,
'ਦੇਵੋ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਕਿਸੇ ਸਦੱਕੜੇ।
'ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੀਵਾਨ ਖਾਲੀ ਨਾ ਗਿਆ
'ਜੋ ਪਹੁੰਚਾ ਜਦ ਆਣ ਦੁਾਰੇ ਏਸ ਦੇ।
'ਹਾਂ ਨੀਵੀਂ, ਨਹਿੰ ਜੋਗ ਤਪ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹਾਂ
'ਲਾਜ ਬਿਰਦ ਦੀ ਪਾਲ ਆਸ ਪੁਜਾ ਦਿਓ।'
ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਾਕ ਮਿੱਠਤ ਵਾਲੜੇ ੫੪੦

ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਤਦ ਆਪ ਐਕੁਰ ਆਖਦਾ : –
'ਹੇ ਜਗਦੰਬਾ, ਦੇਸ਼ ਮਾਲਕ ਏਸ ਦੀ!
'ਹੇ ਰਾਣੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਤੂੰ!
'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਰੀ ਆਪ, ਹੇ ਵਡਭਾਗਣੇ!
'ਪਤੀ ਚਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਖ਼ੂਬ, ਕਮਾਇਆ,
'ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰ, ਹੱਦੋਂ ਲੰਘਿਆ:
'ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਆ ਬਨਾਇ ਕੁੰਦਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ।
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਸਮਰੱਥ ਏ,
'ਦੱਸੂ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁ ਭੇਤ ਪਜਾਰੇ ਦੇਸ ਦਾ:
'ਪਰ ਇਹ ਕਾਰ ਨ ਖੇਡ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ। ੫੫੮

'ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ,
'ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭ ਸ਼ੰਕ ਮਿਟਦੀ ਜਾਇਗੀ।
'ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ, ਰਾਜ! ਬੀਤਜਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
'ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆਂ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਜਾਓ ਜੀ।
'ਮਾਤਾ ਵਜਾਕੁਲ ਹੋਇ ਦੁਖੀਆ ਹੋ ਰਹੀ;
'ਹੁਣ ਜਾਓ ਘਰ ਆਪ, ਪਾਓ ਠੰਢਕਾਂ।
'ਦਾਰੂ ਦੀ ਜੇ ਲੋੜ, ਜਾਪੇ ਤਾਂ ਲਵੋ;
'ਕੁਛ ਦਿਨ ਕਰੋ ਅਰਾਮ ਜਦ ਬਲ ਆ ਭਰੇ,
'ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਹੁ ਰੋਜ਼ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
'ਫਿਰ ਆਵੇਗੀ ਸੂਝ ਅਪਣੇ ਆਪਦੀ, ੫੬੦

'ਤਦ ਸਮਝੋਗੇ ਕੰਤ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਗਿਆ,
'ਕਿੱਥੇ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ਗੁਰੂ ਜੋ ਕੰਤ ਦਾ;
'ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਵੱਸਦਾ;
'ਕਿਹੜੀ ਵਿੱਥ ਵਿਚਾਲ ਆਕੇ ਹੈ ਪਈ;
ਕਿੱਕੁਰ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਵਿੱਥ ਡਰਾਵਣੀ।'
ਜਲ ਭਰ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :—
'ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਜੇਡ ਤੁਹਿ ਸਤਿਕਾਰੀਏ!
'ਤੇਰੀ ਰਸਨਾਂ ਧੰਨ ਫੁੱਲਾਂ ਕੇਰਣੀ।
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੁਗਧ ਅਜਾਣ ਭਟਕਾਂ ਭੁੱਲਦੀ।
'ਮੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਜੋਗ ਕਰਨੀ ਮੂਲ ਨਾਂ। ੫੭੦

'ਮੈਂ ਨੀਚਾਂ ਤੋਂ ਨੀਚ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
'ਰਾਣੀ ਜਾਣੋ ਨਾਹਿੰ, ਨਾਂ ਮਾਂ ਦੇਸ ਦੀ,
'ਭਿੱਖਜਾਰਨ ਇਸ ਦ੍ਵਾਰ ਟੁੱਕਰ ਮੰਗਣੀ।
'ਇਹ ਜਾਣੋ, ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਕੇ ਤੁੱਠੀਓ।
'ਦਿੱਤੀ ਆਗੰਜਾ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਹੈ
'ਸਿਰ ਧਰ ਮੱਨਣ ਜੋਗ, ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੰਨਦੀ।
'ਪਰੀ ਮਹਿਲ ਤੇ ਜਾਇ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਰ ਤੋਂ
'ਪਤੀ ਸੰਦੇਸਾ ਏਹ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਿਆ:
'ਪਹੁੰਚਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ, ਆਖਣ ਸੋ ਕਰਾਂ।
'ਸੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹਰ ਡੋਲ ਹੁਕਮ ਕਮਾਣ ਨੂੰ ੫੮੦

'ਦੇਵੋ ਪਤੀ ਮਿਲਾਇ ਕੰਤ ਸੰਵਾਰਿਓ!'
ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਫਿਰ ਗਈ ਸਾਰੜੇ,
ਟੋਲੇ ਰਾਧਾਂ ਜੋਗ ਦਿੱਸੇ ਓ ਕਿਤੇ
ਨਿਭੀ ਅੰਤ ਜੋ ਤੀਕ ਹੈਸੀ ਪਜਾਰੜੀ,
ਬੂਹੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਹੋਇਕੇ
ਬੈਠੀ ਦਿਸੀ ਓਹ ਸਾਥ ਨਿਬਾਹੁਣੀ।
ਜਦ ਉਹ ਲਈ ਪਛਾਣ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਨੇ
ਅਜਬ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਤੱਕਿਆ।
ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਨੇ ਨੀਝ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ
ਤਾੜ ਲਈ ਤੇ ਜਾਣ ਲੀਤਾ ਭਾਵ ਨੂੰ; ੫੯੦

ਕਹਿੰਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ! ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ;
'ਤਰ ਗਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਆਪਦੇ;
'ਨਾਲ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਏਸ ਕਮਾਇਆ,
'ਨਿਭ ਗਈ ਓੜਕ ਤੀਕ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ।
'ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੈਂ ਨਾਲ ਐਥੋਂ ਤੀਕਰਾਂ
'ਨਿਭੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਅੰਤ ਏ ਹੈ ਹੋਇਆ,

'ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ,
'ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਣਾ ਕੋਇ ਜਾਣੇ ਕੋਇ ਨਾ।
'ਪੁੱਛਾਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜਾਇ ? ਗੂੰਗੇ ਸਾਰੜੇ,
'ਜੋ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਪਾਸ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ
'ਕੰਧ ਨ. ਬੋਲੇ, ਛੱਤ, ਫਰਸ਼ ਨ ਬੋਲਦਾ।
'ਕੌਣ ਦਸਾਵੇ ਰਾਹ ਸੁਾਮੀ ਦੇਸ ਦਾ ?
'ਹਾਇ ! ਨਿਭਾਗਣ ਅੱਤਿ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀ;
'ਜਊਂਦਯਾਂ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣਾ,
'ਮਰਕੇ ਬੀ ਹੁਣ ਨਾਹਿੰ ਮਿਲਿਆਆਣਕੇ।' ੨੧੦

'ਫੇਰ ਰਹੀ ਕੁਛ ਮੋਨ, ਫਿਰ ਪਰ ਆਖਦੀ:
'ਲੋਕੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਮੌਤ ਹੈ ਦੁਖ ਮੇਟਦੀ;
'ਮੈਂ ਮਰ ਡਿੱਠਾ ਆਪ ! ਏ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ,
'ਜਿਹੀ ਜਯੰਦਿਆਂ ਸੀਗ ਮਰਕੇ ਹਾਂ ਤਿਹੀ।
'ਮਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਹੋਸ਼ ਮੈਂ ਸਾਂ ਹੋ ਗਈ,
'ਹੁਣ ਫਿਰ ਪਾਪਣ ਹੋਸ਼ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਈ ?
'ਜੇ ਮਿਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੰਤ ਹੈਸੀ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸੀ ਲੋੜ ਮੂਲੋਂ ਹੋਸ਼ ਦੀ;
'ਬਿਨ ਸਾਈਂ ਦੇ ਹੋਸ਼ ! ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾ।
'ਕੀ ਸੁਾਰਾਂ ਹੁਣ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ?
'ਤੂੰਹੇਂ ਹੀ ਦਸ ਹੋਸ਼ ! ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂ ! ੨੨੦

'ਜੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਆਂਵਦਾ
'ਤਾਂ ਸੁਖ ਦਾਤੀ ਹੋਇ ਦੇਂਦੀ ਸੁੱਖ ਤੂੰ,
'ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਪਾਇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਂਵਦੀ:
'ਹੁੰਦੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਾਈਂ ਉੱਪਰੋਂ;
'ਸਫਲ ਪਰਤਣਾ ਠੀਕ ਤੇਰਾ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਹੁਣ ਚੁਭ ਜਿਉਂ ਨਟਸਾਂਲ ਰੜਕੇਂ ਹੋਸ਼ ਤੂੰ !
'ਹੈਂਸਯਾਰੀ ਜੋ ਹੋਸ਼ ! ਤੂੰ ਨਾ ਆਂਵਦੀ,
'ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਨ ਮਲੂੰਮ ਪੀੜ ਵਿਯੋਗ ਦੀ,
'ਮੂਲ ਨ ਹੁੰਦਾ ਖੇਦ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ। ੨੩੦

'ਪਤੀ ਮਿਲਯਾ ਕੇ ਨਾਹਿੰ ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਣਦੀ,
'ਦੁੱਖ ਨ ਪਾਂਦੀ ਮੂਲ ਰਹਿ ਅਨਜਾਣ ਮੈਂ।
'ਤੂੰ ਹੈਂ ਸੁੰਦਰ ਠੀਕ ਸੁਾਮੀ ਸੇਵ ਦਾ,
'ਪਰ ਸੁੰਦਰ ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ?
'ਤੂੰ ਹੈਂ ਵਾਙੂ ਭੁੱਖ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾਇਣੀ:
'ਜੇ ਰੋਟੀ ਹੈ ਪਾਸ ਭੁਖ ਰਸ ਦੇਂਵਦੀ,
'ਜੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਹੋਇ ਤਦ ਭੁਖ ਡੈਣ ਹੈ;
'ਡੈਣੋਂ ਬੀ ਕੁਝ ਵੱਧ ਖਾਂਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ।
'ਤਿਉਂ ਤੂੰ ਪਯਾਰੇ ਬਾਝ ਬਿਰਹੋਂ ਪੀੜ ਨੂੰ
'ਰੜਕਾਵੇਂ ਤੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਖਾ ਰਹੀ। ੨੪੦

'ਜਾਹ ਹੁਣ ਕਰ ਆਰਾਮ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰਥੇ,
'ਮੈਂ ਭਰ ਪਾਈ ਢੇਰ ਮੈਥੋਂ, ਜਾਹੁ ਤੂੰ।
'ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੂੰ ਦੂਰ ਮੈਥੋਂ ਸੈਂ ਰਹੀਂ,
'ਸੁਖੀ ਬੀਤਿਆ ਕਾਲ, ਰਤਾ ਨ ਭਾਸਿਆ
'ਸੁਖ ਦੁਖ ਕਿਸਿ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਬੀਤਦਾ:
'ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਨਾਹਿੰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਪਤਾ।
'ਦੁਹੁੰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੁਣ ਮੈਂ ਮੰਗਦੀ:
'ਜਾਂ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੰਤ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
'ਫਿਰ ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਸੁੱਖ ਕੁਝ ਪਰਵਾਹ ਨਾ,
'ਜਾਂ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਸ਼, ਮੈਨੂੰ ਹੋਇ ਨਾ ੨੫੦

'ਦੁਖ ਸੁਖ ਕੁੱਝ ਮਲੂਮ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ।'
ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟ ਰੋਕੇ ਹੋਸ਼ ਨੂੰ
ਫਰਨਾ ਰੋਕੇ ਨਾਲ ਦਮ ਕੁਛ ਰੋਕਦੀ,
ਪਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਗੁੰਮ ਹੋਸ਼ ਸੁ ਓਸਦੀ,
ਘਾਬਰ ਵਧਦੀ ਜਾਇ ਵਿਚ ਉਸ ਹੋਸ਼ ਦੇ।
ਚੱਲ ਪਿਆ ਫਿਰ ਦੌਰ ਪਹਿਲੇ ਵੇਣ੍ਹ ਦਾ –
'ਹੋਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ;
'ਸੁੱਖ ਹੋਂਵਦੇ ਘੱਟ ਬਹੁਤੇ ਦੁੱਖੜੇ।
'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ਼ ਰੋਣਾ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ਼ ਖੇਦ ਵਿਆਪਦੇ, ੨੬੦

'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ਼ ਜ਼ੁਲਮ ਬਖੀਲੀਆਂ,
'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ਼ ਕੈਰੂ ਵਿਆਪਦੇ।
'ਕੀ ਸ਼ੈ ਹੈ ਏ ਹੋਸ਼ ? ਚਾਕੂ ਪੀੜ ਦਾ।
'ਬਿਨਾਂ ਹੋਸ਼ ਦੇ ਪੀੜ ਡੰਗੋਂ ਸੱਖਣੀ।
'ਦੇਖੋ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਹੋਸ਼ੋਂ ਸੱਖਣੀ;
'ਦੁਖ ਸੁਖ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਝੱਲਦੀ।
'ਮੈਂ ਪੀੜਾ ਤੋਂ ਅੱਕ ਹਾ ਹੁਣ ਥੱਕ ਕੇ,
'ਪੀੜ ਕਰਾਣੀ ਹੋਸ਼ ! ਤੈਥੋਂ ਮੰਗਦੀ :
'ਮੇਰਾ ਛਡ ਦੇ ਸੰਗ, ਜਾ ਹੁਣ ਹੋਰਥੇ।'
ਬਯਾਕਲ ਹੁੰਦੀ ਐਉਂ, ਰੋਈ; ਹੋ ਗਈ ੨੭੦

ਰੋਣੇ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤਾਨ; ਸੋਮਾ ਪਾਟਿਆ,
ਵਿੱਚੇ ਇਸ ਪਰਵਾਹ, ਸੰਸੇ ਵ੍ਹੈ ਤੁਰੇ,
ਜਿੱਕੁਰ ਤੀਲੇ ਘਾਹ ਨੀਰ ਰੁੜ੍ਹਾਂਵਦਾ।
ਹੋਸ਼ ਰਹੀ ਨਾ ਮੂਲ ਸੰਸਯਾ ਵਾਲੜੀ,
ਉਂਞ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਨਾਹਿੰ, ਰੋਵਣ-ਹੋਸ਼ ਹੈ।
ਪਰ ਰੋਵਣ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਬਾਕੀ ਸਾਰੜੀ
ਚਾੜ੍ਹ ਆਪਣਾ ਗੱਚ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲਈ।
ਰੋਂਦਿਆਂ ਰੋਂਦਿਆਂ ਕੁੱਝ ਹੌਲੀ ਹੋਂਦਿਆਂ
ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਸੁਰਤੀ ਵਾਲੜਾ
ਸਹਜੇ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ, ਮਿਟਦੇ ਨੈਣ ਸੇ। ੨੮੦

ਦਿਲ ਨੂੰ ਸੰਸਯਾਂ ਬੋੜ੍ਹ ਸੀਗ ਥਕਾਇਆ,
ਥੱਕੇ ਦਿਲ ਨੇ ਦੇਹ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ
ਹੋਰ ਥਕਾਈ ਆਣ, ਸਿਰ ਸੀ ਥੱਕਿਆ।
ਥੱਕੇ ਸਿਰ ਨੇ ਹੇਠ ਖ਼ੂਨ ਉਤਾਰਿਆ
ਢਿੱਲ ਸਨਾਯੂ ਖਾਇ ਸਾਰੇ ਸੇ ਗਏ,
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਨੈਣੀਂ ਆ ਗਈ।
ਮੱਧਮ ਹੋਏ ਸੁਾਸ ਧੀਮੀ ਨਾੜ ਬੀ;
ਸੁੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਸੁਰਤੀ ਜਾ ਟਿਕੀ।
ਸੰਸੇ, ਸੋਚ, ਖਿਆਲ ਚਿੰਤਾ ਹਾਵਿਆਂ

ਡੇਰਾ ਸਭ ਨੇ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਅੰਦਰੋਂ । ੨੯੦
ਗਾੜ੍ਹੀ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੁਖੁਪ੍ਰੀ ਹੋ ਗਈ–
ਸੁਪਨਜੋਂ ਬੀ ਹੋ ਪਾਰ ਟਿਕ ਗਜੀ ਰਾਜ ਹੈ ।

੨੯. ਸਤਿਸੰਗ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਮਿੱਠੀ ਡਾਢੀ ਨੀਂਦ ਸ਼ਹਤੋਂ ਮਿੱਠੜੀ,
ਹਰ ਮਿੱਠੇ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦੀ ਨੀਂਦ ਹੈ;
ਨੀਂਦ ਕਰੇ ਜਦ ਜ਼ੋਰ ਮਿੱਠਾ ਭਾਇ ਨਾ
ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੱਕਰ ਖੰਡ, ਸ਼ਹਤ ਕਿ ਦੁੱਧ ਹੋ ।
ਨੀਂਦਰਿਆ ਜੋ ਜੀਵ ਕੁੱਝ ਨ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਰਸ ਕਸ ਸੱਭ ਦਾ;
ਚਾਹੇ ਮਾਣਾਂ ਨੀਂਦ ਗੁੱਟੂ ਹੋਇਕੇ ।
ਜਦੋਂ ਆ ਰਹੀ ਨੀਂਦ ਜਾਣੇ ਆਦਮੀ
ਹੋ ਜਾਣਾ ਬੇਹੋਸ਼ ਮੈਂ ਹੈ ਹੀ ਹੁਣੇ,
ਫਿਰ ਆਖੇ: 'ਹੈ ਨੀਂਦ ਮਿੱਠੀ ਆ ਰਹੀ । ੧੦
'ਆਉ ਸੁਭਾਗੀ ਨੀਂਦ ਛੇਤੀ ਆਉ ਤੂੰ !
'ਅਪਣੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਲਈ ਸੰਭਾਲ ਮੈਂ ।'
ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਨ ਹੋਸ਼ ਹੋਵੇ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਫਿਰ ਜਾਗੇ ਕਹਿ: 'ਬੌੜੂ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਸੀ,
'ਸੁੱਤਾ ਸਾਂ ਮੈਂ ਘੂਕ ਕੁਈ ਨ ਸਾਰ ਸੀ,
'ਆਇਆ ਕਰ ਤੂੰ ਐਉਂ ਨੀਂਦ ਸੁਭਾਗੀਏ !'
ਧੰਦਜਾਂ ਵਾਲੇ ਧਜਾਨ ਅੰਦਰ ਵਾੜਕੇ
ਗ਼ਮ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਸੋਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲਾਇਕੇ
ਅੰਦਰ ਲੀਤਾ ਲੱਦ ਹੈ ਇਸ ਆਦਮੀ,
ਨੀਂਦ ਆਇਕੇ ਬੋਝ ਸੱਭ ਉਤਾਰਦੀ । ੨੦
ਜੀਵ ਦੇਹ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਗਣ ਦੇ ਸਮੇਂ
ਫਸਿਆ ਕੈਦੀ ਵਾਙ ਕਰੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ।
ਛੁੱਟੀ ਮਾਨੋਂ ਨੀਂਦ ਹੈ ਏ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਦੇਹੀ ਕਾਰੋਂ ਕੁੱਝ ਲਾਂਮ੍ਹੇ ਹੋਇਕੇ
ਲਏ ਸਤੰਤਰ ਮੌਜ –ਧੰਨ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ !
ਕਈ ਵੇਰ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਓ ਕੁੱਛ ਦਿੱਸਦਾ
ਹੋਣਹਾਰ ਹੈ ਜੋਇ ਹੋਵਣ ਵਾਲੜੀ ।
ਹੋ ਬੀਤੀ ਕਈ ਵੇਰ ਤੱਕੀ ਨਾ ਅਸਾਂ
ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਝਲਕਾਰ ਓ ਦੇ ਜਾਂਵਦੀ ।
ਦੇਹ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਇ ਹੈ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਦੇ ੩੦
ਹੋਇ ਕਿਸਲਤਾ ਦੂਰ, ਲਹਿਣ ਥਕਾਵਟਾਂ,
ਤਾਕਤ ਵਧ ਹੋ ਜਾਇ, 'ਬਲ' ਬਲ ਪਾ ਲਵੇ ।
ਜਾਗ ਵਿੱਚ ਬਲ ਬੁੱਧਿ ਖਰਚ ਕਰਾਵੀਏ
ਆਮਦ ਹੋ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤੋਂ ।
ਦੇਹ ਵਸਦਾ ਜੋ ਭੌਰ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾ
ਮਾਨੋ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ,
ਜੀਵਨ-ਮੋਤੀ ਓਹ ਭਰ ਬੁਕ ਲਜਾਂਵਦਾ,
ਖ਼ਰਚ ਕਰੇ ਉਹ ਜਾਗ ਜੋ ਸਉਂ ਲਜਾਂਵਦਾ ।
ਸੋਮਾ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੁਰਤਾਂ ਵਾਲੜਾ
ਵਿੱਚ ਨੀਂਦ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਜੁੜਾਂਵਦਾ; ੪੦
ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਲੈ ਛੋਹ, ਸੱਤਜਾ ਦਾਨ ਲੈ
ਤਰੋ ਤਾਜ਼ ਬਲਵਾਨ ਹੋਕੇ ਜਾਗਦਾ ।
ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਮਾਨੋਂ ਸੁੱਤਿਆਂ
ਢਿੱਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਇ, ਖੁਲ੍ਹ ਇਕ ਆਂਵਦੀ,–
ਸੈ ਵਰਿਹਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਛਿਨ ਵਿਚ ਲੰਘਦਾ
ਸੈ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਪਲ ਵਿਚ ਮੁੱਕਦੀ,–
ਮੁਦਤਾਂ ਵਿਛੜਜਾ ਮੀਤ, ਦੇਸੋਂ ਦੂਰ ਜੋ,
ਨੀਂਦ ਵਜਾਪਿਆਂ ਅੱਖ– ਫਰਕੇ ਆ ਮਿਲੇ ।
ਰਚਨਾ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੋਇਕੇ
ਜੀਵ ਕਰੇ ਬਿਨ ਦੇਰ ਬਿਨ ਸਾਮਾਨ ਦੇ, ੫੦
ਕੌਤਕ ਰਚੇ ਅਜੀਬ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ
ਅਨਪੂਰਾਈ ਆਸ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ
ਅਪਣੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਆਪੇ ਪੂਰੀਏ ।
ਵਾਹ ਨੀਂਦਰ ਸੁਲਤਾਨ ! ਵਾਹਵਾ ਪਜਾਰੀਏ !
ਕੈਦੋਂ ਦਏ ਛੁੜਾਇ ਮਿੱਟੀ ਦੇਹ ਤੋਂ,
ਦੇਵੇਂ ਖੰਭ ਲਗਾਇ ਛੁੱਟੀ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਕਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੌਜ ਗਗਨ ਖਿਆਲ ਦੇ ।
ਡਾਢੀ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੁਪਨਜੋਂ ਲੰਘਕੇ
ਕਦੀ ਕਦੀ ਜੇ ਆਇ ਅਸਲੀ ਨੀਂਦ ਏ,
ਇਹੋ ਸਮਾਧੀ ਦ੍ਵਾਰ ਨੀਂਦਰ ਸੋਹਿਣੀ । ੬੦
ਹੇ ਪਜਾਰੀ ਤੂੰ ਨੀਂਦ ! ਮੂਰਗਾਂ ਦੇਵੀਏ !
ਬੂੰਦਾਂ ਸ਼ਹਿਤ ਚੁਆਉ ਰਾਣੀ ਦੇ ਰਿਦੇ,
ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਾਣੇ ਸ੍ਵਾਦ ਓ,
ਜਾਣੇ ਨਾ, ਪਰ ਜਾਗ ਭਾਸੇ ਐਤ੍ਰੁਰਾਂ
ਕੇਡੀ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸਾਂ ਮੈਂ ਗਈ ।
ਹਾਂ ਸੌਂ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਗੁਪਤ ਦੇਵਤੇ ਆਣ ਸਿਹਜਾ ਦ੍ਵਾਲੜੇ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਰਸ਼ੋਂ ਲਜਾਣ ਚੋਵਣ ਤੈ ਰਿਦੇ,
ਪਹਿਰਾ ਦੇਵਣ ਆਣ ਸ੍ਵਰਗ ਫਰੇਸ਼ਤੇ,
ਮੋਰਛਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰੱਖਿਆ । ੭੦
ਹਾਂ ਸੌਂ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਡੂੰਘੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਇ ਸਾਈਂ ਦੇਸ਼ ਤੂੰ ।
ਰੱਖ ਦਲ੍ਹੀਜਾਂ ਸੀਸ ਛੁਹ ਲੈ 'ਨੰਤ ਦੀ,
ਉਸ ਛੁਹ ਵਿਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਸੁੱਤੀ ਤੂੰ ਰਹੀਂ ।
ਸੁੱਤੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਪਈ ਪਲੰਘ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲੰਮੀ ਬੁੱਤ ਜਜੋਂ,
ਸਿਰ ਤੇ ਬਸਤਰ ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਹੈ ਪਿਆ,
ਕਾਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੜੀ
ਕੁੜਤੀ ਹੈ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਛਾਤੀ ਹੱਥ ਦੇ,
ਪਈ ਰਜ਼ਾਈ ਲਾਲ ਅੱਧੀ ਦੇਹ ਤੇ । ੮੦
ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲ ਤਿੰਨ ਘੇਰੇ ਚੰਦ ਨੂੰ
ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਹੈਨ ਤਿੰਨੋਂ ਰੰਗ ਦੇ
ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਲਾਲ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ।

ਪਰ ਉਹ ਚੰਦ ਨਜਿੰਦ ਸਾਹੋਂ ਸੱਖਣਾ
ਨਾਲੇ ਠੰਢਾ ਠਾਰ, ਨਿੱਘ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਇੱਥੇ ਚਲਦਾ ਸੁਾਸ ਨਰਮ ਸੁਗੰਧਿਆ,
ਨਿੱਘਾ, ਪਜਾਰਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਸਿੱਕ ਦਾ:
ਏ ਹੈ ਚੰਦ ਸਜਿੰਦ ਨਿੱਘਾਂ ਵਾਲੜਾ।
ਆਏ ਉਹ ਹੁਣ ਵੈਦ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਹੈਸਨ ਸੱਚੇ ਦਾਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਬ ਦੇ, ੯੦

ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ ਦੋ ਤ੍ਰੈ ਨਾਲ ਸੇ
ਸਹਿਜੇ ਵੀਣੀ ਜੋਲ ਨਾੜ ਟਟੋਲ ਕੇ,
ਕਹਿਣ ਲਗੇ: 'ਹੈ ਪਾਰ ਖ਼ਤਰਜੋਂ ਹੋ ਗਈ।
'ਦਾਰੂ ਕੱਛਾਂ ਵਿੱਚ ਮਲਿਆ ਜੋ ਤੁਸਾ,
'ਅਰ ਜੋ ਨਾਸਾਂ ਰਾਹ ਸੁੰਘਿਆਂ ਸੀ ਗਿਆ,
'ਅਸਰ ਆਪਣਾ ਠੀਕ ਕਰ ਹਨ ਓ ਗਏ।
'ਹੈ ਅਰੋਗ ਹੁਣ ਦੇਹ, ਪਰ ਬਲਹੀਨ ਹੈ।
'ਨੀਂਦ ਜੁ ਗਹਿਰੀ ਆਇ ਇਸ ਨੂੰ ਘੁੱਟਿਆ
'—ਉਸ ਦਾਰੂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਰਿਹਾ ਸੁੰਘੀਂਦ ਜੋ—
'ਕਰਦੀ ਇਨ੍ਹੂੰ ਅਰੋਗ ਹੈਵੇ ਜਾਂਵਦੀ। ੧੦੦

'ਅਜੇ ਨੀਂਦ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਰਹਿਸੀ ਹੋਰ ਬੀ।
'ਪੈਕੇ ਕੁਛ ਪਰਸੇਉ ਕੁੜਤਾ ਅੰਦਲਾ
'ਭਿੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਏਹ ਹੁਣੇ ਵਟਾ ਦਿਓ।
'ਇਸੇ ਨੀਂਦ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ ਕੱਪੜੇ
'ਲੈ ਜਾਓ ਜੇ ਚੱਕ ਵਿੱਚ ਦਿਵਾਨ ਦੇ,
'ਉੱਥੇ ਆਊ ਜਾਗ ਜਦ ਹੈ ਰਾਜ ਨੂੰ,
'ਦੇਖੇਗੀ ਜਦ ਰੰਗ ਆਤਮ ਫੈਲਿਆਂ,
'ਆਤਮ-ਅਮਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਲ ਲੈ ਆਇਗਾ,
'ਜਾਣੋਂ ਨਵੀਂ ਨਰੋਇ ਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ।'
ਵੈਦਰਾਜ ਇਹ ਆਖ ਗਏ ਦਿਵਾਨ ਨੂੰ। ੧੧੦

ਦੋ ਮਾਈਆਂ ਦੇ ਜੋਗ ਸੇਵਾ ਰਾਜ ਦੀ
ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਗਈ ਸੱਭ, ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ।
ਹੁਣ ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਵੀਨ ਬਾਕੀ ਰ੍ਹੈ ਗਿਆ :—
'ਬਸਤਰ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਪਿਆਂ,
'ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ ਦੀਵਾਨ ਸੁੱਤੀ ਹੀ ਪਈ
'ਹੋ ਜਾਏ ਏ ਸੇਵ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਾਗ ਨਾ।'
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰੇ
ਸੁੱਧ ਸੁਖੋਪਤ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੀ ਸੀ ਪਈ।
ਖ਼ਬਰੇ ਆਤਮ-ਮੇਲ ਰੂਹ ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ
ਏਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ, ੧੨੦

ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕੁੱਝ ਨਾ।
ਗੂੜ੍ਹ-ਨੀਂਦ ਹੁਣ ਕੁੱਝ ਹੋਈ ਪੱਤਲੀ,
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ :
ਯਾ ਸਮਝ ਉਹ ਐਉਂ : ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਗਦੀ,
ਦਰ ਜੋ ਹੈਸੀ ਬੰਦ ਆਪੇ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ,
ਆਇਆ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੂਰਜ ਵਾਕੁਰੈ
ਦਬੇ-ਪੈਰ ਆ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਛੱਪਲੇ,

ਮੰਜੇ ਤੇ ਗਜਾ ਬੈਠ ਆਕੇ ਛੱਪਲੇ
ਸੱਜੀ ਵੱਖੀ ਕੋਲ ਪਾਂਦੀ ਲਾਂਭ ਨੂੰ।
ਇਕ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹੇ ਫੇਰ ਦੇਖੇ ਨਾਰ ਨੂੰ ੧੩੦

ਨਜ਼ਰ ਭਰੀ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ —ਗੂੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਸ਼ੁਕਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕੋਮਲ, ਮਿੱਠੜੀ।
ਰਾਧਾਂ ਸਹਜੇ ਦੇਖ, ਸਹਜੇ ਆਇਕੇ,
ਸਹਜੇ ਕਰ ਪਰਣਾਮ, ਸਹਜੇ ਛੋਹ ਕੇ
ਸਹਜੇ ਟੁੰਬਿਆ, ਬੋਲ ਸਹਜੇ ਬੋਲਦੀ
ਸਹਜੇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਜਾਗ ਸਹਜ ਪਿਆਰੀਏ!
'ਯਤਨ ਕਰੇਂਦੀ ਹਾਰ ਗਈਓਂ, ਆ ਗਿਆ
'ਸਹਜੇ ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀਆ,
'ਸਹਜ ਸੁਭਾਵੀ ਮੇਲ ਰਾਣੀ! ਹੋ ਗਿਆ।'
ਸਹਜੇ ਆਈ ਜਾਗ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ੧੪੦

ਖੁਲ੍ਹਣ ਨਾ, ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਰਾਣੀ ਖੋਲ੍ਹਦੀ,
ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਅਤਿ ਰਾਜ ਜ਼ੋਰ ਨ ਔਤਨਾ
ਜਿਹੜਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੱਖ ਦੇਖੇ ਕੰਤ ਨੂੰ:
ਅੱਖਾਂ ਛੱਪਰ ਹਾਇ ਮਣ ਮਣ ਹੋ ਰਹੇ।
ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਛੱਪਰ ਉਭਰੇ,
ਅਲਸਾਏ ਹਿਤ ਨਾਲ ਮਸਤੀ ਮੱਤੜੇ,—
ਭਏ ਅਧਖੁਲ੍ਹੇ-ਨੈਣ, ਪੁਤਲੀ ਹੇਠ ਹੋ
ਕਰਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਫ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦਾ।
ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਇਤਨੀਕੁ ਹਿੱਲਨ ਸੱਕਦੀ;
ਹੱਥ ਨ ਸਕਦੀ ਚੱਕ ਜੋੜਨ ਵਾਸਤੇ; ੧੫੦

ਬੁੱਲ੍ਹ ਨ ਸਕਦੀ ਖੋਲ੍ਹ ਹੱਸਣ ਵਾਸਤੇ
ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮਸਾਂ
ਅੱਖ-ਛੱਪਰਾਂ ਭਾਰ, ਡਿਗਣੋਂ ਚਾਇ ਜੋ;
ਤਾਂਤੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਮੇਲ ਕੇਵਲ ਹੋ ਰਿਹਾ।
ਸੀ ਇਹ ਮੇਲ ਅਬੋਲ ਭਾਵਾਂ ਲੱਦਿਆ।
ਬੋਲ ਅਧਖੁਲ੍ਹੇ ਨੈਣ ਸਾਰਾ ਕਹਿ ਰਹੇ
ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਵਿੱਥਿਆ ਦੇਹ ਦੀ।
ਅਪਣੀ ਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚ 'ਮਾਈ ਮਾਤ ਦੀ
ਸੂਰਤ ਰਹੇ ਦਿਖਾਇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ,—
ਜਿਉਂ ਇਸ ਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚ ਹਿਰਦੇ ਮੈਂਡੜੇ ੧੬੦

ਸੂਰਤ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ਤੇਰੀ ਪਜਾਰਿਆ!
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਚ ਨੈਣ 'ਧਮੀਟਿਓਂ'
ਲੀਤਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਪਜਾਰੀ ਨਾਰ ਦਾ।
ਉਸਦਾ ਸੱਭ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ
ਭਰਿਆ ਸੀ ਭਰਪੂਰ, ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿੱਚ ਤੋਂ
ਛੁਟਣ ਫੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ -ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਹਾਰਜੋਂ ਨੀਰ ਚਲਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਕਰਵਾਵੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ।
ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸੀ ਅੱਤਿ, ਅੱਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ,
ਦੂਹੁੰ ਭਾਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਦੱਬੀ ਰਾਜ ਹੈ, ੧੭੦
ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਸੱਭ ਪਰ ਨਾ ਹਿੱਲਦੀ।

'ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੁਰਬਾਰ ਹੋਵੇ ਲੱਗਿਆ ।
'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਰਾਉ ਨੇ ੫੧੦

'ਸਾਜਿਆ ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸੀ ।'
ਸਮਝ ਗਈ ਹੁਣ ਸਾਫ ਰਾਣੀ ਸੋਹਿਣੀ
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਦਰਬਾਰ ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸੁਣ ਵਾਕ ਹਿੰਮਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਅਦਬ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਐਦਾਂ ਆਖਦੀ–
'ਮੈਂ ਵਾਰੀ, ਹੇ ਤਾਤ ! ਤੈਂ ਮੁਖ ਧੰਨ ਤੋਂ,
'ਜਿਨ੍ਹ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਪਾਰ ਸੰਸੇ ਵਜਾਪੜੀ ।
'ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਦਿਵਾਨ ! ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ !'
ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਹਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ ਫੇਰ ਏ :—
'ਧੰਨ ਸੁ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਕੰਤ ਨੇ ੫੨੦

'ਲਾਇਆ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਹਰਿਆ ਬ੍ਰਿੱਛ ਏ ।
(ਜਲ ਭਰ ਆਏ ਨੈਣ ਕੰਠ ਭਰਾ ਗਿਆ–)
'ਵਾਹ੍ਵਾ ਸਾਈਂ ਥਾਉਂ, ਵਾਹ੍ਵਾ ਹੋ ਤੁਸੀਂ !'
(ਇਹ ਕਹਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਸਿਰ ਫਿਰ ਚੱਕਦੀ)
'ਭਈ ਸੁਭਾਗਣ ਅੱਜ ਭਾਗਾਂ ਕੁੱਠੜੀ,
'ਗਈ ਜੀਉਂਦੀ ਪੌਂਚ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
'ਭਾਗਾਂ ਨੇ ਕਰ ਧ੍ਰੋਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ
'ਜਦ ਸਤਿਸੰਗ ਦੁਆਰ ਲਾਗੇ ਮੈਂ ਆਣੀ ।
'ਹੋੜੇ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਨੇ
'ਪੋਈ ਲਈ ਜਿਵਾਲ, ਧੰਨ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ ! ੫੩੦

'ਜੀਵਨ ਜਿੱਤ੍ਰਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
'ਤਿੱਕੁਰ ਦੇਵੋ ਦਾਨ ਹੋਰਿਕ ਪਿਆਰਿਓ !
'ਦੇਵੋ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਗੁਰੂ ਸਦੱਕੜੇ,
'ਦੇਵੋ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਸਦਕੇ ਆਪਣੇ,
'ਦੇਵੋ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਕਿਸੇ ਸਦੱਕੜੇ ।
'ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੀਵਾਨ ਖਾਲੀ ਨਾ ਗਿਆ
'ਜੋ ਪਹੁੰਚਾ ਜਦ ਆਣ ਦੁਾਰੇ ਏਸ ਦੇ ।
'ਹਾਂ ਨੀਵੀਂ, ਨਹਿੰ ਜੋਗ ਤਪ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹਾਂ
'ਲਾਜ ਬਿਰਦ ਦੀ ਪਾਲ ਆਸ ਪੁਜਾ ਦਿਓ ।'
ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਾਕ ਮਿੱਠਤ ਵਾਲੜੇ ੫੪੦

ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਤਦ ਆਪ ਐਕੁਰ ਆਖਦਾ : –
'ਹੇ ਜਗਦੰਬਾ, ਦੇਸ਼ ਮਾਲਕ ਏਸ ਦੀ !
'ਹੇ ਰਾਣੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਅ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਤੂੰ !
'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਰੀ ਆਪ, ਹੇ ਵਡਭਾਗਣੇ !
'ਪਤੀ ਚਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਖ਼ੂਬ, ਕਮਾਇਆ,
'ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰ, ਹੱਦੋਂ ਲੰਘਿਆ:
'ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਆ ਬਨਾਇ ਕੁੰਦਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ।
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਸਮਰੱਥ ਏ,
'ਦੱਸੂ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁ ਭੇਤ ਪਜਾਰੇ ਦੇਸ ਦਾ:
'ਪਰ ਇਹ ਕਾਰ ਨ ਖੇਡ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ । ੫੫੦

'ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ,
'ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭ ਸ਼ੰਕ ਮਿਟਦੀ ਜਾਇਗੀ ।
'ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ, ਰਾਜ ! ਬੀਤਿਆ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
'ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆਂ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਜਾਓ ਜੀ ।
'ਮਾਤਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇ ਦੁਖੀਆ ਹੋ ਰਹੀ;
'ਹੁਣ ਜਾਓ ਘਰ ਆਪ, ਪਾਓ ਠੰਢਕਾਂ ।
'ਦਾਰੂ ਦੀ ਜੇ ਲੋੜ, ਜਾਪੇ ਤਾਂ ਲਵੋ;
'ਕੁਛ ਦਿਨ ਕਰੋ ਅਰਾਮ ਜਦ ਬਲ ਆ ਭਰੇ,
'ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਹੁ ਰੋਜ਼ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
'ਫਿਰ ਆਵੇਗੀ ਸੂਝ ਅਪਣੇ ਆਪਦੀ, ੫੬੦

'ਤਦ ਸਮਝੋਗੇ ਕੰਤ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਗਿਆ,
'ਕਿੱਥੇ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ਗੁਰੂ ਜੋ ਕੰਤ ਦਾ;
'ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਵੱਸਦਾ;
'ਕਿਹੜੀ ਵਿੱਥ ਵਿਚਾਲ ਆਕੇ ਹੈ ਪਈ;
ਕਿੱਕੁਰ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਵਿੱਥ ਡਰਾਵਣੀ ।'
ਜਲ ਭਰ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :—
'ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਜੋੜ ਤੁਹਿ ਸਤਿਕਾਰੀਏ !
'ਤੇਰੀ ਰਸਨਾਂ ਧੰਨ ਫੁੱਲਾਂ ਕੇਰਣੀ ।
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੁਗਧ ਅਜਾਣ ਭਟਕਾਂ ਭੁੱਲਦੀ ।
'ਮੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਜੋਗ ਕਰਨੀ ਮੂਲ ਨਾਂ । ੫੭੦

'ਮੈਂ ਨੀਚਾਂ ਤੋਂ ਨੀਚ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
'ਰਾਣੀ ਜਾਣੋ ਨਾਹਿੰ, ਨਾਂ ਮਾਂ ਦੇਸ ਦੀ,
'ਭਿੱਖਯਾਰਨ ਇਸ ਦੁਾਰ ਟੁੱਕਰ ਮੰਗਣੀ ।
'ਇਹ ਜਾਣੋ, ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਕੇ ਤ੍ਰੁੱਠੀਓ ।
'ਦਿੱਤੀ ਆਗੰਯਾ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਹੈ
'ਸਿਰ ਧਰ ਮੱਨਣ ਜੋਗ, ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੰਨਦੀ ।
'ਪਰੀ ਮਹਿਲ ਤੇ ਜਾਇ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਰ ਤੋਂ
'ਪਤੀ ਸੰਦੇਸਾ ਏਹ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਿਆ:
'ਪਹੁੰਚਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ, ਆਖਣ ਸੋ ਕਰਾਂ ।
'ਸੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹਰ ਡੌਲ ਹੁਕਮ ਕਮਾਣ ਨੂੰ ੫੮੦

'ਦੇਵੋ ਪਤੀ ਮਿਲਾਇ ਕੰਤ ਸੰਵਾਰਿਓ !'
ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਫਿਰ ਗਈ ਸਾਰੜੇ,
ਟੋਲੇ ਰਾਧਾਂ ਜੋਗ ਦਿੱਸੇ ਓ ਕਿਤੇ
ਨਿਭੀ ਅੰਤ ਜੋ ਤੀਕ ਹੈਸੀ ਪਯਾਰੜੀ,
ਬੂਹੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਹੋਇਕੇ
ਬੈਠੀ ਦਿਸੀ ਓਹ ਸਾਥ ਨਿਬਾਹੁਣੀ ।
ਜਦ ਉਹ ਲਈ ਪਛਾਣ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਨੇ
ਅਜਬ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ।
ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਨੇ ਨੀਝ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ
ਤਾੜ ਲਈ ਤੇ ਜਾਣ ਲੀਤਾ ਭਾਵ ਨੂੰ; ੫੯੦

ਕਹਿੰਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ;
'ਤਰ ਗਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਆਪਦੇ;
'ਨਾਲ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਏਸ ਕਮਾਇਆ,
'ਨਿਭ ਗਈ ਓੜਕ ਤੀਕ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ।
'ਹੇ ਰਾਣੀ ! ਤੈਂ ਨਾਲ ਐਥੋਂ ਤੀਕਰਾਂ
ਨਿਭੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਅੰਤ ਏ ਹੈ ਹੋਇਆ,

'ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਇਸਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਇਹ ਪਾਵੇਗੀ ਦਾਨ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ;
'ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ਸਿੱਧ ਰਸਤੇ ਸੱਚ ਦੇ
'ਪਾਵੇਗੀ ਦੀਦਾਰ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ। ੬੦੦

'ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਜੋ ਸੋਚ ਤੁਸਾਂ ਨ ਗੋਚਰੀ,
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀ ਆਣ ਜੋ,
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੀ ਤਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਵਸੀ।'
ਸੁਣਕੇ ਆਸਾ ਵਾਕ, ਦਾਸ ਨਿਵਾਜਣੇ
ਰਾਣੀ ਦੀ ਦਿਲ-ਆਸ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ:
ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੇ ਲਖਵਾਰ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ;
ਕਹੇ: 'ਧੰਨ ਹੋ ਆਪ ਧੰਨ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋ!
'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਦੇ ਦੀ ਬਾਤ ਪੂਰੀ ਆਪ ਹੈ।
'ਪੂਰੋ ਦੂਜੀ ਆਸ ਆਸਾਂ ਦਾ ਸਿਰਾ,—
'ਕੰਤ ਮਿਲਨ ਦੀ ਆਸ ਆਪ ਪੁਜਾਦਿਓ।' ੬੧੦

ਇਸ ਬਿਧ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਇਕੇ,
ਛੇਕੜ ਦੀ ਹੋ ਕਾਰ ਸੁਧ ਅਰਦਾਸਿਆਂ,
ਵੰਡਿਆ ਜਾਇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਜੋੜ ਮੇਲ ਸਤਿਸੰਗ; ਸਾਰੇ ਗਏ ਚਲੇ
ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਉਂ, ਵਾਙੂ ਤਾਰਿਆਂ
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਛਿਪ ਜਾਂਵਦੇ।
ਪਰ ਅਜ ਸਾਰੇ ਏਹ ਚਿਰਕੇ ਸੋ ਗਏ,
ਸੇਵਾ-ਰਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਸੀ ਸਮਾ,
ਜੋੜਮੇਲ ਦਾ ਭੋਗ ਚਿਰਕਾ ਸੀ ਪਿਆ।
ਦਮਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਨਾਲ ਪੂਰਬ ਲ਼ਾਮਿਓਂ ੬੨੦

ਟਿੱਕੀ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੀ
ਅਜਬ ਅਦਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦੀ ਚੜ੍ਹੀ;
ਚੜ੍ਹਦੀ ਚੜ੍ਹੀ ਉਤਾਂਹ ਉੱਚੀ ਹੋ ਗਈ:
ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਆਇ ਕੁਛ ਵਧੋ ਆ ਗਿਆ।
ਇਕ ਡੋਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਪਾਇ ਸਹਾਇਤਾ
ਉਤਰੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਘਾਟੀ ਔਖੀਆਂ,
ਪੌਂਚੀ ਮਹਿਲੀਂ ਜਾਇ, ਅੰਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ;
ਪਾਈ ਹਿਰਦੇ ਠੰਢ ਤੜਫਨਹਾਰ ਦੇ।
ਪਰ ਦੱਸਿਆ ਨਾ ਭੇਤ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਏ
ਰਾਣੀ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਕਿੱਥੇ ਸੀ ਗਈ। ੬੩੦

——o——

੨੯. ਸਤਿਸੰਗ-ਅਰਦਾਸ

ਨਿਖਰੇ ਬਨ ਤੇ ਬਾਗ਼ ਸਾਵੇ ਝੂੰਮਦੇ;
ਧੋਤੇ ਹੋਏ ਸਾਫ ਵਖਰਾ ਨਾਲ ਓ;
ਗਰਦਾ ਬੱਦਲ ਧੁੰਦ ਕਿਤੇ ਬਿਲਾ ਗਏ;
ਮਾਨੋ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਖੜੀ
ਖੜੀ ਨਾਲ ਹੈ ਪੌਣ, 'ਡੋਲ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ।
ਨਿਖਰੀ ਨਾਲੇ ਰਾਤ ਭਿੰਨੀ ਸੋਹਿਣੀ,
ਅੰਬਰ ਨਿੰਬਲ ਹੋਇ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ,
ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੁੰਦਰ ਨੀਲ ਰੰਗ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ
ਡਲ੍ਹਕੇ ਤਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਫਬਨਾ ਦੇਂਵਦਾ।
ਚਮਕਣ ਤਾਰੇ ਸਾਫ ਨੂਰ ਵਸਾਂਵਦੇ, ੧੦

ਮਾਨੋਂ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਲੱਗੀ ਹੈ ਸਭਾ,
ਸਭਾਪਤੀ ਧ੍ਰੂ ਰਾਜ ਆਸਣ ਆਪਣੇ
ਟਿਕਿਆ ਸਭਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਬਦਾ ਸੋਹਿਣਾ।
ਕੇਵਲ ਚਮਕ ਨ ਚੀਜ਼ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਦੀ,
ਇਕ ਰਸ, ਅਟਲ, ਸਦੈਵ ਗੁਣ ਦੇ ਕਾਰਣੇ
ਧ੍ਰ ਬਣਿਆ ਸਿਰਤਾਜ ਸਭਾ-ਅਕਾਸ਼ ਦਾ।
ਨਿੱਕੇ ਰਿਸ਼ੀ ਸੁ ਛੇਅ ਨਿਕਟੀ ਏਸ ਦੇ
ਮੰਤ੍ਰੀ ਹੋ ਅੰਤ੍ਰੰਗ ਕਰਨ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ।
ਬਾਹਯ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੱਤ ਰਿਖੀ ਜੁ ਸੱਤ ਹੈਂ
ਗਿਰਦੇ ਫਿਰ ਪਰਣਾਮ ਕਰਦੇ ਜਾਪਦੇ। ੨੦

ਬਾਰਾਂ ਰਾਸ਼ੀ ਫੇਰ ਤਾਰਜਾਂ ਝੁੰਡ ਜੋ
ਬਣਕੇ ਸਭਾ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸੁਹਣੇ ਸ਼ੋਭਦੇ;
ਨਾਲ ਨਛੱਤਰ ਹੋਰ ਸਜਦੇ ਸੋਹਿਣੇ;
'ਗੰਗ-ਅਕਾਸ਼ੀ' ਝੁੰਡ ਤਾਰਜਾਂ ਵਾਲੜੇ
ਅਾਪੋ ਅਪਣੇ ਥਾਉਂ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ।
ਨਿੰਬਲ ਹੋਣ ਸਬੱਬ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸਦੇ
ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸਾਫ਼ ਤਾਰੇ ਗਿੱਟੀਆਂ।
ਮੰਡਲ ਸਾਰਾ ਏਹ ਜਾਪੇ ਐਕੁਰਾਂ
ਧ੍ਰੂ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਗੇੜ ਚੁਪਕੇ ਲਾ ਰਿਹਾ,
ਮਾਨੋਂ ਗਗਨੀ ਨਾਚ ਸਹਿਜੇ ਹੋ ਰਿਹਾ। ੩੦

ਫਬੀ ਅਨੋਖੀ ਰਾਤ, ਹੈ ਵਿਚ ਪੌਣ ਦੇ
ਛਾਇਆ ਸੀਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲੜਾ,
ਮੱਧਮ ਪਵੇ ਤਰੇਲ ਭਿਜਦੀ ਰਾਤ ਹੈ।
ਹੁਣ ਰੁਮਕੀ ਕੁਝ ਪੌਣ ਮੱਧਮ ਵੇਗ ਦੀ
ਠੰਢੀ, ਹਲਕੀ, ਸਾਫ; ਭਰਦੀ ਕੌਰੀਆਂ,
ਘੁਟ ਘੁਟ ਮਿਲਦੀ ਅੰਗ, ਲਗਦੀ ਹੈ ਗਲੇ;
ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ ਹੋਇ ਮਿਲਿਆ ਏਸਦੇ।
ਮੱਧਮ ਨਾਮ ਸੁਗੰਧਿ ਕਿਧਰੋਂ ਆਂਵਦੀ।
ਮਰੂਏ ਦਾ ਇਕ ਬਾਗ਼ ਰਾਣੇ ਲਾਇਆ,
ਖਿੜਿਆ ਸੀ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਸਾਰਾ ਅੱਜ ਓ, ੪੦

ਮਿਲ ਮਿਲ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਮਹਿਕੀ ਹੋਇਕੇ
ਤੁਰਦੀ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਮਹਿਕੀ ਪੌਣ ਸੀ;
ਖਾਲੀ ਵੜਦੀ ਬਾਗ਼ ਮਹਿਕ ਨਿੱਕਲੇ।
ਜਿਉਂ ਖਾਲੀ ਕੋ ਜਾਇ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਨਿਕਲੇ ਪਾ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਸੱਚੇ ਸੰਗ ਦੀ;
ਜਿੱਥੇ ਹੀ ਫਿਰ ਜਾਇ ਲਪਟਾਂ ਦੇ ਵਦਾ।
ਮੱਧਮ ਮੱਧਮ ਠੰਢ ਬਰਖਾ ਰੁੱਤ ਦੀ
ਪੈਂਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾਇ, ਪਰ ਜੀ ਭਾਉਂਦੀ।
ਸਿਖਰ ਮਹਿਲ ਦੀ ਛੱਤ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੀ
ਬੈਠੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਗੋਦੀ ਮਾਉਂ ਦੀ, ੫੦
ਨਾਲ ਲਾਡ ਦੇ ਲੇਟ ਕੁਝ ਉਲਰਾਇ ਕੇ

ਪਾ ਗਲ ਦੁਆਲੇ ਹੱਥ ਟੇਢੀ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਮਾਤਾ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੱਫੀ ਪਾਇਕੇ
ਰੱਖੀ ਹੈ ਘੁਟ ਨਾਲ ਬਚੜੀ ਆਪਣੀ;
ਡਾਢੇ ਕੂਲੇ ਪਜਾਰ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤਾਨ ਹੈ ।
ਲੰਮੇਂ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਮਸਨਦ ਤੇ ਟਿਕੇ
ਰਾਧਾਂ ਨੇ ਚਕ ਗੋਦ ਅਪਣੀ ਸੰ ਧਰੇ,
ਘੁਟਦੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੋਮਲ ਕੋਮਲੇ ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਘੁਟਦੀ ਪੈਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ
ਸੁਾਦ ਵਿੱਚ ਸੀ ਲੀਨ ਪਜਾਰਾਂ ਵਾਲੜੇ । ੬੦

ਮਾਤਾ ਧੀ ਦੇ ਪਜਾਰ ਹੋਈ ਲੀਨ ਹੈ,
ਵਾਤਸੱਲ ਰਸ ਲੀਨ ਹੈਵੇ ਹੋ ਰਹੀ,
ਮਿਲਿਆ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਖਰੀ ਰਾਤ ਦਾ ।
ਰਾਧਾਂ 'ਸੁਾਮਨਿ-ਪਜਾਰ' ਭਿੱਜੀ ਹੈ ਪਈ;
ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਪਰਭਾਉ ਜੋ
ਰਿਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਛਾਇ ਕਰੇ ਅਡੋਲਵਾਂ ।
ਰਾਧਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਪਜਾਰ ਇਕੁੱਰ ਭਿੱਜਿਆਂ
ਉਸ ਰਸ ਵਿਚ ਹੈ ਲੀਨ ਕਰਦਾ ਓਸਨੂੰ
ਜੋ ਸੁਾਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਸੂਰਨ ਕੀਤਿਆਂ
ਆ ਜਾਵੇ ਕਰ ਜ਼ੋਰ, ਰਾਧਾਂ ਹੈ ਮਨੋਂ ੭੦

ਹੁਈ ਦਾਸ-ਰਸ ਲੀਨ ਭਗਤੀ ਵੰਨ ਦੇ ।
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦੀ ਮੌਜ ਆਖੀ ਜਾਇ ਨਾ;
ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਆਲੰਬ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਹੀ,
ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸ ਦੇਇ ਦੋਹਾਂ ਭਾਂਤਿ ਦਾ
ਆਪ ਤੀਸਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਲੀਨ ਹੈ ।
ਰਕੇ ਪਏ ਹਨ ਖਜਾਲ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ,
ਖੌਲਤ ਰਿਦੇ ਨ ਕੋਇ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਵਾਸ਼ਨਾ,
ਫੁਰਨਾ ਫੁਰੇ ਨ ਕੋਇ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਦਾ,
ਬਾਰੁ ਧਾਵਨੋਂ ਏਹ ਆਪੇ ਰੁੈ ਗਿਆ ।
ਸ਼ਾਂਤਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਰਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਛਾ ਰਿਹਾ,, ੮੦

ਮਾਨੋਂ ਵਸ਼ਿਤ੍ਰਿਤ ਹੋਇ ਹੋਇਆ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ:
ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਰੁਖ ਇੱਕ ਉੱਪਰ ਦਾ ਲਿਆ,
'ਪਤੀ-ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ' ਲੀਨ ਹੈਵੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
'ਪਿਰਮ ਰਸਾਂ' ਦਾ ਰੰਗ ਭਗਤੀ ਵੰਨ ਦਾ
ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਿਚ ਹੈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਰ ਲੈ ਰਿਹਾ ।
ਉੱਥੇ ਬੀ ਨਹਿੰ ਰੰਗ ਫੁਰਨੇ ਵਾਲੜਾ;
ਭਾਵ ਪਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਭਾਵ ਸਰੂਪ ਹੋ
ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਦੂਲਾ ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਆਪਣਾ
ਰਸ ਆਸ੍ਵਾਦਨ ਵਿੱਚ ਰਸ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਕਹੇ ਮੌਜ ਨੂੰ ਕੌਣ ਦੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ੯੦

ਬਿਨ ਹੋਏ ਦੇ ਆਪ ਮੌਜ ਸਰੂਪੀਆ ?
ਦੇਖ ਨ ਸਕਦਾ ਕੋਇ, ਦੇਖੇ ਜੋ ਕੁਈ,
ਗੁੰਗੇ ਦੇ ਗੁੜ ਵਾਙ ਦੱਸ ਨਾ ਸੱਕਦਾ,
ਦੇਖ ਨ ਸੱਕੇ ਜੰਅ ਸੱਕੁ ਆਖ ਕੀ[1] ।

ਤਾਂਤੇ ਜਾਣਨ ਬੱਸ,– ਮੌਜ ਅਨੰਦ ਨੂੰ
–ਹੋ ਅਨੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਉਸ ਵਿਚ ਡੁੱਬਕੇ–
ਮਾਣ ਰਹੀ ਹੈ ਰਾਜ ਰਸੀਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ।
ਕੁਛ ਬੀਤੀ ਇਉਂ ਰਾਤ –ਰਾਤ ਸੁਲੱਪਣੀ
ਰਾਣੀ ਪਜਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਲੀਨ ਨੂੰ ।
ਮਾਤਾ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਧੀ ਨੂੰ ਲੀਤਿਆਂ ੧੦੦

ਹੁਣਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਲੀਨ ਧੀ ਦੇ ਆਪਣੇ;
ਰਾਧਾ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਨੀਂ ਲਗਿਆਂ
ਹੋਇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਲੀਨ ਸੁਾਮਨਿ ਆਪਣੇ;
ਰਸ-ਸੰਗਮ ਜਿਸ ਮੇਲ ਵਿਚ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਉੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਫੇਰ ਉਠ ਉਠ ਕੇ ਘਟਾਂ
ਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਘਨਘੋਰ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਆਈਆਂ ।
ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚ ਖੇਉਂਦਾ,—
ਘਟਾ ਗੋਦ ਵਿਚਕਾਰ ਚੰਚਲ ਬਾਲਕੀ
ਚਪਲ ਖੇਡਦੀ ਖੇਡ ਮਾਨੋ ਬਿੱਜਲੀ ।
ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਹਵਾਉ ਰੁਮਕੇ ਮੱਧਮੰ । ੧੧੦

ਇੱਕੋ ਹੋ ਰਹੀ ਖੇਡ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ।
ਚਮਕ ਦਮਕ ਦੀ ਖੇਡ ਵਧਦੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਹੁਣ ਗਰਜਣ ਦੀ ਵਾਜ ਕੰਨੀਂ ਆਂਵਦੀ,
ਘਟਾਂ ਢੁੱਕੀਆਂ ਆਣ ਨੇੜੇ ਬੌੜ੍ਹ ਹੀ,
ਆਇ ਛਾਇ ਚੌਫੇਰ ਘਨਛਤ ਹੋ ਗਿਆ,
ਪਤਲੀ ਲਗੀ ਫੁਹਾਰ ਪੌਣੋ ਉੱਪਰੋਂ,
ਛਿੜਕਣ ਲਗਾ ਗੁਲਾਬ ਮਾਨੋਂ ਅੰਬਰਾ
ਰਸ-ਸੰਗਮ ਪੂਰ ਮੇਰੁ ਲਗਾ ਵਸਾਣ ਹੈ ।
ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਈਂ ਫੁਹਾਰ ਵਸਦੀ ਏ ਰਹੀ
ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬੀਂ ਤ੍ਰੇਲ ਵਾਂਙੂ ਬੈਠਦੀ । ੧੨੦

ਮਿੱਠੀ ਏਹ ਫੁਹਾਰ ਸੱਕੀ ਟੁੰਬ ਨਾਂ
ਮਾਤਾ, ਰਾਧਾਂ, ਰਾਜ, ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ।
ਆਤਮ-ਰਸ ਸੀ ਲੀਨ ਰਾਣੀ ਹੋ ਰਹੀ,
ਦੇਹੀ ਉਸ ਦੀ ਨਾਲ ਸੀ ਸਿਥਲਾ ਰਹੀ
ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਬੀ ਲੀਨ ਸੀ ਰਸ ਦੇ ਵਿਖੇ ।
ਬਦਲਣ ਨਾਹਿੰ ਸੁਭਾਵ ਨੀਵੇਂ ਹੋਣ ਜੋ,
ਜਤਨ ਕੀਤਿਆਂ ਓਹ ਚਹਿ ਕੁਛ ਕਾਲ ਲੈ
ਥੱਲੇ ਲੱਗਣ, ਫੇਰ ਉੱਚੇ ਆਂਵਦੇ,
ਛੁਟਦੀ ਨਾਂਹੀ ਬਾਣ ਅਸਲੇ ਵਾਲੜੀ ।
ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਦੇਹ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ ੧੩੦

ਕਰਦੀ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ ਆਤਮ-ਰੰਗ ਦਾ,
ਪਰ ਆਪੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਛਡਦੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ।
ਜਦ ਜਦ ਆਤਮ-ਸੁੱਖ ਰਾਣੀ ਮਾਣਿਆ
ਤਦ ਤਦ ਦੇਹੀ ਨਾਲ –ਛੱਡ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ—
ਸਿਥਲ ਜਾਂਵਦੀ ਹੋਇ, ਮਾਨੋਂ ਮਾਣਦੀ
ਸੁਖ ਵਿਦੇਹ ਦੇ ਓਹ,– ਆਤਮ ਸੁੱਖ ਜੋ;
ਪਰ ਇਹ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਨੂੰ
ਛਡਦੀ ਨਾ ਸੀ ਮੂਲ ਅਪਣੀ ਬਾਣ ਨੂੰ ।
ਸੀ ਰਾਣੀ ਸੁਖ ਲੀਨ ਆਤਮ ਆਪਣੇ,

---

[1] ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ਪਿਰਮ ਰਸ ਕਿਉਂ ਆਖ ਵਖਾਣੈ॥
[ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ੧੩—੪

ਦੇਹੀ ਬੀ ਰਸ ਲੀਨ ਨਾਲੇ ਹੋ ਰਹੀ; ੧੪੦
ਅਪਣਾ ਤਜਾਗ ਸੁਭਾਵ ਦੇਹੀ ਸੀ ਰਹੀ
ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਠੀਕ ਉਸ ਰਸ ਲੀਨ ਹੋ।
ਪਰ ਹੁਣ ਮੀਂਹ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਵਧਿਆ ਆਣਕੇ
ਤੱਤਾਂ ਜਾਈ ਦੇਹ ਰੁਖ਼ ਹੈ ਮੋੜਦੀ।
ਮਾਨੋਂ ਤੱਤਾਂ ਖੇਡ ਤੱਕਣ ਵਾਸਤੇ
ਆਤਮ ਸੁਖ ਤੋਂ ਉੱਠ, ਰੁਖ਼ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ,
ਹੋਈ ਹੈਵੇ ਤਯਾਰ, ਰਸ-ਰੂਹ ਛੋੜਦੀ;
ਰਹੀ ਨ ਮੂਲ ਅਡੋਲ, ਹਿੱਲੀ, ਹਿੱਲਿਆਂ
ਮਨ ਇਸ ਦੇ ਸੀ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਹਿੱਲਿਆ
ਅੰਦਰ ਦਾ ਸ ਮਾਨ ਦੇਹੀ ਵਾਕਰੇ। ੧੫੦

ਦੇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ: 'ਮੀਂਹ ਉੱਤੋਂ ਵੱਸਦਾ
'ਅਪਣੀ ਰਖਯਾ ਆਪ ਕਰਨੀ ਲੋੜੀਏ।'
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਜੀਵ ਬੋਲੇ ਅੰਦਰੋਂ:
'ਇਸ ਦੇਹੀ ਦੇ ਸੰਗ ਸਦਾ ਵਿਛੋੜਿਆ,
'ਮਿਲਨ ਨ ਦਿੱਤਾ ਹਾਇ! ਮਿਲੇ, ਵਿਛੋੜਿਆ।
'ਮੈਂ ਸਿਖਲਾਇਆ ਢੇਰ, ਸਿੱਖੀ ਏ ਨਹੀਂ।
'ਮਾਯਾਵੀ ਜੁ ਸੁਭਾਉ ਬਦਲਯਾ ਏਸ ਨਾ
'ਅਪਣਾ ਅਸਲਾ ਮੂਲ, ਹਾ! ਨਾ ਭੁੱਲਿਆ
'ਨਿਜ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬਾਣ ਛੱਡੀ ਏਸ ਨਾ।
'ਛੱਡਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਗ ਸਦਾ-ਕੁਸੰਗ ਨੂੰ, ੧੬੦

'ਜੋ ਕਰਦੀ ਨਿਤ ਭੰਗ ਸਾਈਂ ਰੰਗ ਨੂੰ,
'ਲੈਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਵੰਨ ਆਤਮ ਵੰਨ ਦਾ;
'ਜੋਗੀ ਪੁਰਖ ਸੁ ਸੰਗ ਦੀ ਨਾ ਛੱਡਦੀ
'ਨਾ ਪਾਲੇ ਹੈ ਅੰਗ ਵੇਲੇ ਲੋੜ ਦੇ।
'ਤਨ ਦਾ ਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪਣਾ ਪਯਾਰ ਜੋ
'ਇਹ ਛੁਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਇ ਛਡ ਛਡ ਹਾਰੀਆਂ,
'ਐਸੇ ਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਦਾ
'ਕਦ ਤਕ ਨਿਭਸੀ ਸਾਥ? ਓੜਕ ਟੁੱਟਸੀ,
'ਹੋਊ ਭੌਰ ਉਦਾਸ ਲਊ ਉਡਾਰੀਆਂ।
'ਹੇ ਸਾਈਂ ਸਿਰਤਾਜ! ਭਾਗੀ ਹੋ ਭਰੇ! ੧੭੦

'ਕਦੋਂ ਦਿਹਾੜੇ ਆਣ ਜਦ ਬਿਹੁ ਦੂਰ ਹੋ
'ਮਿਲੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੌਜ ਤੇਰੇ ਮੇਲ ਦੀ
'ਮਾਣਾਂ ਹੋਇ ਅਟੰਕ, ਮਿਲੀ ਨ ਵਿੱਛੁੜਾਂ।'
ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕੀ ਫੇਰ ਕੜਕਾ ਮਾਰਕੇ,
ਪਰ ਰਾਣੀ ਉਸ ਜੋਗ ਆਪੇ ਹੱਸ ਕੇ:—
'ਹੇ ਬਿਜਲੀ ਸਮਰੱਥ ਚਮਕੇਂ ਚੰਚਲੇ!
'ਹੇ ਵਿਥ ਵੈਰਨ ਨਾਰ, ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕਾਲ ਦੀ!
'ਦੇਖੀਂ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਕੇ
'ਫੇਰਾ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਦਾ
'ਦਈਂ ਸੰਦੇਸਾ ਜਾਇ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਨੂੰ:— ੧੮੦

''ਮੇਰੇ ਵਾਂਙ ਬਿਤਾਬ ਲੁਛ ਲੁਛ ਹੈ ਕਰੇ,
''ਕਰਦੀ ਨਹੀਂ ਅਰਾਮ ਤੜਫਨ ਘੇਰਿਆ,
''ਸਿੱਕ ਮਿਲਣ ਦੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ;
''ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਉਂ ਵਧਦੀ ਜਾਂਵਦੀ।
''ਕੀਤੇ ਕਈ ਇਲਾਜ ਹਨ ਉਨ ਏਸ ਦੇ
''ਹਰ ਦਾਰੂ ਨੇ ਸਿੱਕ ਸਗੋਂ ਵਧਾ ਧਰੀ।
''ਬਿਨ ਮਿਲਬੇ ਸੰਤੋਖ ਨਾਂਹੀਂ ਆਂਵਦਾ;
''ਜੀਵੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕਿਰਪਾ ਜੇ ਕਰੋ।
''ਭੁੱਖੇ ਤਈਂ ਵਿਚਾਰ ਰੱਜ ਨ ਦੇਂਵਦੀ;
''ਸਿੱਖਯਾ ਨਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਂਵਦੇ; ੧੯੦

''ਲਾਲਚ, ਦਾਬਾ, ਡੰਨ ਭੁੱਖ ਨ ਮਾਰਦੇ;
''ਦਾਰੂ ਕਰੋ ਇਲਾਜ ਲਹਿੰਦੀ ਭੁੱਖ ਨਾ;
''ਸੰਜਮ ਕਰੋ ਉਪਾਉ ਬਿਰਥਾ ਜਾਂਵਦੇ:
''ਜਦ ਤਕ ਰੋਟੀ ਖਾਇ ਲੈਂਦੇ ਹੈ ਨਹੀਂ
''ਤਦ ਤਕ ਭੁੱਖ ਨ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਵੇਂ।
''ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਹੈ ਭੁੱਖ ਹਿਰਦਾ ਸੱਲਦੀ;
''ਕੀਤੇ ਕਈ ਉਪਾਉ ਬਿਰਥੇ ਓ ਗਏ।'
''ਹੇ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰ! ਲਿਸ਼ਕੀਂ ਫੇਰ ਤੂੰ!
'ਸ਼ਬਦ ਕਰੀਂ ਘਨਘੋਰ ਆਖੀਂ ਐਕੁਰਾਂ—
''ਮੈਂ ਮੰਦੀ ਮਤਿ ਹੀਨ ਔਗੁਣ ਹਾਰੀਆਂ; ੨੦੦

''ਪਰ ਹੋ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਔਗੁਣ ਨਾ ਗਣੋਂ।
''ਜਿੱਕੁਰ ਟੁਕੜੀ ਚੰਦ ਚਮਕੇ ਸੱਖਣੀ,
''ਭਰੀ ਹਨੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਰੰਗ ਹੈ,
''ਪਰ ਸੂਰਜ ਕਿਰਪਾਲ ਕਿਰਪਾ ਜਾ ਕਰੇ;
''ਤੇਜ ਆਪਣਾ ਭੇਜ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਾਂਵਦਾ
''ਟੁਕੜੀ ਚੰਦ ਚਮੱਕ ਤਦ ਹੈ ਉੱਠਦੀ,
''ਡਲ੍ਹਕੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਗੇ।
''ਸੂਰਜ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਔਗੁਣ ਓਸਦਾ
''ਚਾਨਣ ਅਪਣਾ ਦੇਇ ਆਪੇ ਕੱਜਦਾ।
''ਤਿਉਂ ਹੇ ਸੂਰਜ ਆਪ ਅਪਣਾ ਤਜ ਦੇ ੨੧੦

''ਮੈਨੂੰ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਨੂਰੋਂ ਆਪਣੇ
''ਕਰਕੇ, ਕਦੀ ਨਾ ਦੂਰ ਮੈਥੋਂ ਹੋਵਣਾ।'
'ਹੇ ਚਪਲਾ! ਚਮਕਾਰ ਤੇਰਾ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਲੁਕਣ ਮੀਟ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡੇਂ ਚੰਚਲੇ!
'ਕਹੀਂ ਕੰਤ ਨੂੰ ਜਾਇ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ:—
''ਲੇ ਹੁਣ ਜਾਕੇ ਸਾਰ ਅਪਣੀ ਨਾਰ ਦੀ;
''ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੇਰੀ ਆਪਦੀ;
''ਓਥੇ ਮਿਲੋ ਜ਼ਰੂਰ ਫੇਰਾ ਪਾਵਣਾ;
''ਕਰੀਓ ਆਣ ਨਿਹਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਇਕੇ,
''ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਾਇ ਸ਼ੰਭਾਲਣਾ ੨੨੦

''ਉਸ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਕਦੇ ਨ ਤੱਕਣਾ।'
'ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ! ਤੈਂ ਵੇਗ ਡਾਢਾ ਤੇਜ ਹੈ।
'ਲੈ ਚਲ ਸਖੀਏ! ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ,
'ਚੱਕ ਕੰਧਾੜੇ ਭੈਣ! ਉੱਪਰ ਲੈ ਤੁਰੀਂ;
'ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਅਪੜਾਇਦੇ
'ਪਰਸ ਸੁ ਉਸਦੇ ਪਾਦ ਲਵੀਂ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ:
'ਭਟਕਣ ਤੇਰੀ ਦੂਰ ਬੀ ਹੋ ਜਾਇਗੀ।'

'ਖੜੀ ਤਕਾਵਾਂ ਰਾਹ ਸਾਈਂ ! ਤੇਰੜਾ;
'ਬਿਜਲੀ ਮੋਢੇ ਬੈਠ ਆਜਾ ਸਾਈਆਂ !
'ਆਕੇ ਝਾਤੀ ਪਾਉ ਤਰਸਣ ਹਾਰ ਤੇ, ੨੩੦

'ਆਮਿਲ ਆਮਿਲ ਕੰਤ ! ਮਿਲ ਪੌ ਆਣਕੇ।
'ਆਉ, ਅਚਾਨਕ ਆਉ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਲਓ।
'ਮਾਹੀ ! ਲਓ ਬਚਾਇ ਮਛਲੀ ਤੜਫਦੀ।
'ਮੈਂ ਛੱਡਾਂ ! ਛਡ ਏਸ ਦਿਆਂ ਪਰੇਮ ਨੂੰ ?
'ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਨ ਮੂਲ ਛੱਡਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।
'ਮੈਂ ਢੂੰਡਜਾ ਹੈ ਢੇਰ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ
'ਹੋਕੇ ਨਜਾਰੀ ਆਪ ਪਕੜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ:
'ਕਿਧਰੇ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿੰ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏ।
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਖਰੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ;
'ਜਾਂ ਓ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਵੱਖ ਓਹੋ ਮੈਂ ਅਹਾਂ: ੨੪੦

'ਮੈਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਦੋਇ, ਇੱਕੋ ਆਖੀਏ।
'ਕਿਸਦੀ ਕਰਕੇ ਟੋਲ ਕੱਢਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ?
'ਜੇ ਕੱਢਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿੰਦੀ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ:
'ਜੇ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਦਜਾ ਕੱਢ ਨਸਦਾ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਹੈ।
'ਜਾਵੇ ਨਿਕਲ ਪਰੇਮ ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਰਹੇ,
'ਐਸਾ ਸਕੇ ਨ ਹੋਇ ਕਰ ਕਰ ਹਾਰੀਆਂ;
'ਮੈਂ ਜਾਣਾਂ ਦੋ ਨਾਮ ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਦੇ:
' 'ਮੈਂ' ਆਖੋ ਚਹਿ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਇੱਕੋ ਭਾਵ ਹੈ।
'ਮਾਤਾ ਕਰੇ ਵਿਲਾਪ ਰਾਧਾਂ ਰੋ ਰਹੀ;
'ਬੱਦਲ ਰੁਦਨ ਕਰੇਨ ਕੁਦਰਤ ਰੋ ਰਹੀ; ੨੫੦

'ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਰਦ ਵੰਡਾਂਵਦੇ:
'ਦਰਦ ਵੰਡਾਵੀਂ ਆਪ ਦਰਦਾਂ ਵਾਲਿਆ !
'ਤੈਂ ਇੱਕੋ ਦੇ ਬਾਝ ਐਡੇ ਮਾਮਲੇ
'ਪਏ ਪਿਆਰੇ ! ਆਨ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਆ ਮਿਲੋ।
'ਔਹ ਕੜਕੀ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਬਿਜਲੀ ਉੱਪਰੋਂ,
'ਛਾਤੀ ਧੜਕੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪੀੜ ਦੇ।
'ਬਿਜਲੀ ਵਾਙੂ ਪਾਟ ਛਾਤੀ ਮੇਰੀਏ !
'ਖਾਇ ਕੜਾਕਾ ਜ਼ੋਰ ਸੁੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
'ਮੈਂ ਪ੍ਰਿਯ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਿਆ ਜੁ ਪਾੜ ਹੈ
'ਤੇਜੀ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਜੇਪਾੜਓ, ੨੬੦

'ਅਪਣੇ ਪਜਾਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਨ ਵਿੱਛੁੜਾਂ।
'ਹੇ ਅੰਮੀ, ਹੇ ਮਾਇ ਮੇਰੀ ਪਜਾਰੀਏ !
'ਮੈਨੂੰ ਲਈਂ ਲੁਕਾਇ ਡਰ ਮੈਂ ਖਾਂਵਦਾ;
'ਮੈਂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਵਾਕ ਭਰੇ ਬਿਅੱਦਬੀ।
'ਸਾਈਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ;
'ਦਿਲ ਨਾ ਜਾਣੇ ਜੋਇ ਸਾਈਂ ਜਾਣਦਾ।
'ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਹੈ ਬੋਲ ਐਕੁਰ ਦੱਸਿਆ
'ਮਾਨੋਂ ਹੈ ਅਨਜਾਣ ਭਿੱਜੂ ਕੌਣ ਤੇ
'ਸਿਦਕ ਵਿਹੂਣੀ ਹਾਇ ! ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ ਨਹੀਂ;
'ਹੁੰਦਾ ਰਿਦੇ ਯਕੀਨ ਕਾਹਨੂੰ ਬੋਲਦੀ। ੨੭੦

'ਭੰਬਟ ਕੀਟ ਅਜਾਨ ਮੈਥੋਂ ਹੈ ਭਲਾ;
ਹੋਵੇ ਲਾਟ ਸ਼ਹੀਦ ਕੁਸਕੇ ਮੂਲ ਨਾ:
'ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਉੱਚ ਉਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬੋਲੀਆਂ।
'ਅੰਮੀ ! ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸ ਤੂੰ
'ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਬਖਸ਼ਾਇ ਭੁੱਲੀ ਹਾਂ ਧੁਰੋਂ
'ਲੈ ਦੇ ਸਿਦਕ ਸੁਗਾਤ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਓਂ।
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੂੜ ਮਹਾਨ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ
'ਹੋਵੇਗੀ ਪਰਵਾਨ ? ਮੈਂ ਨਾਂ ਜਾਣਦੀ;
'ਤੇਰੀ ਸੁਣ ਅਰਦਾਸ ਬਖਸ਼ੇਗਾ ਗੁਰੂ:
'ਕਰ ਛੇਤੀ ਅਰਦਾਸ ਅੰਮੀ ਮੇਰ ਏ ! ੨੮੦

'ਮੈਂ ਮਰ ਚੱਲੀ ਮਾਓਂ ! ਮੈਂ ਮਰ ਚੱਲੀਆਂ;
'ਮੈਂ ਮਤਿਹਾਰੀ, ਹਾਇ ! ਬਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
'ਪੈ ਜਾਵੇ ਮਤ ਮਾਤ, ਬਹੁੜੀਂ ਅੰਮੀਏ !
'ਮੁਹਰੇ ਸਿਦਕ ਯਕੀਨ ਮਰਦੇ ਜਾਂਵਦੇ,
'ਕਿਸ਼ਤ ਲਗਾ ਈ ਖਾਣ ਸ਼ਾਹ ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
'ਉਠ ਛੇਤੀ ਗਲ ਪਾਇ ਪੱਲਾ ਹੋ ਖੜੀ।
'ਪਾ ਪਾਸਾ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਦਿਹ ਪੱਕੀਆਂ
'ਮੈਂ ਜੋ ਨਰਦਾਂ ਆਪ ਕੀਤਜਾਂ ਕੱਚੀਆਂ।
'ਪਾ ਪੌਂ ਬਾਰਾਂ ਮਾਇ ! ਕਾਣੇ ਪੈਣ ਨਾ,
ਸਿਦਕ ਮਹਿੰਡੇ ਕਾਣ ਪਈਆ, ਕੱਢ ਦੇ। ੨੯੦

ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਰਾਹ ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ਦੇ:
'ਕਰ ਅੰਮੀਂ ਅਰਦਾਸ ਬਚੜੀ ਵਾਸਤੇ।'
ਧੀ ਦਾ ਬਿਹਬਲ ਹਾਲ ਅੰਮਾ ਦੇਖਕੇ
ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈਰਾਨ-, ਹੋਇਆ ਏਸ ਕੀ !
ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਸੁਖ ਨਾਲ ਲੇਟੀ ਗੋਦ ਸੀ,
ਮੀਂਹ ਦੀ ਕਣੀਆਂ ਨਾਲ ਉਠ ਘਬਰਾਇਕੇ
ਵਹਿਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਫੇਰ ਹੈਵੇ ਜਾ ਪਈ,
ਬਾਲਾਂ ਵਾਂਙ ਰਿਹਾੜ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਈ।
ਸਾਗਰ ਹੈ ਕੁਈ ਪ੍ਰੇਮ ਅੰਦਰ ਏਸਦੇ,
ਨੱਪ ਰੱਖਿਆ ਹਾਇ ਕਿਨੇ ਲੁਕੋਇਕੇ, ੩੦੦

ਜਿੰਨਾ ਇਸਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੀਏ ਫੁੱਟਦਾ।
ਅੰਮਾ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈਸੀ ਹੀ ਅਜੇ
ਰਾਣੀ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਆਪ ਖੜੋ ਗਈ,
ਗਲ ਪੱਲਾ ਹਥ ਜੋੜ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਕੇ।
ਰਾਧਾਂ ਨਾਲੇ ਮਾਉਂ ਏ ਕੁਝ ਦੇਖਕੇ
ਖੜੀਆਂ ਦੋ ਹਥ ਜੋੜ ਦੋਵੇਂ ਹੋਈਆਂ।
ਧੀ ਨੂੰ ਪਈ ਰਿਹਾੜ ਏਹੋ ਆਖਦੀ :—
'ਅੰਮੀ ! ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਸਤੇ।'
ਅੰਮੀ ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਆਪ ਮਮਤਾ ਵਿੱਚ ਆ
ਸੋਚ ਰਹੀ, ਅਰਦਾਸ ਕੀਕਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ? ੩੧੦

ਧੰਮ ਕਰੇ ਚੋਫਾਲ ਪੈਰੀਂ ਮਾਉਂ ਦੇ
ਡਿੱਗੀ ਧਾਹੀਂ ਮਾਰ ਕੁੱਠੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ :—
'ਪਿਤਾ ਵਾਸਤੇ ਮਾਉਂ ! ਕਰ ਤੂੰ ਬੇਨਤੀ
'ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਬਖ਼ਸ਼ਾਇ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਓਂ।
'ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਮਾਉਂ ! ਕਰਦੇ ਬੇਨਤੀ,—
'ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਬਖ਼ਸ਼ਾਇ ਪਾਪਾਂ ਮੈਂ ਭਰੀ।

'ਧੀ ਤੇ ਹੋ ਕਿਰਪਾਲ, ਅੰਮਾਂ ! ਬਾਹੁੜੀਂ ।
'ਸਦਾ ਸਹਾਰੇ ਦੁੱਖ ਮੇਰੇ ਅੰਮੀਏਂ !
'ਤੇਰੀ ਜਦ ਤੋਂ ਕੁੱਖ ਲੀਤਾ ਵਾਸ ਸੀ,
'ਦਿੱਤੇ ਦੁਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤੇ ਸੁੱਖ ਨਾ । ੩੨੦

'ਪਹਿਲਾਂ ਬਖਸ਼ੀਂ ਆਪ ਭੁੱਲਾਂ ਮੇਰੀਆਂ,
'ਫਿਰ ਦਿਗ ਗੁਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਬਖਸ਼ਾਇ ਲੈ ।
ਮਾਂ ਹਾਰੀ ਏ ਹਾਲ ਧੀ ਦਾ ਵੇਖਕੇ,
ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾਇ ਧੀ ਨੂੰ ਪਜਾਰਦੀ,
ਆਪ ਵਿਰਾਗ ਸਰੂਪ ਹੋਕੇ ਹੈ ਖੜੀ,
ਗਲ ਪੱਲਾ, ਹਥ ਜੋੜ, ਮਨ ਬੀ ਜੋੜਕੇ
ਕਰਨ ਲਗੀ ਅਰਦਾਸ ਅੰਮੀਂ ਸੋਹਿਣੀ ।
ਵਾਹ ! ਵਾ ਤੂੰ ਅਰਦਾਸ ਮੇਲਣਹਾਰੀਏ !
ਸਰਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੋ
—ਕਲਾ ਧਾਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮੁਹ ਜੋ ਰਿਹਾ— ੩੩੦

ਦੇਹਧਾਰੀ ਦਾ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਮੇਲ ਤੂੰ
ਕਰਵਾਵੇਂ ਅਰਦਾਸ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਧੰਨ ਹੈਂ ।
ਜੀਵ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸ ਜਦ ਜੀ ਜੋੜਕੇ
ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚਕਾਰ ਓ ਜੁੜ ਜਾਂਵਦਾ ।
ਹਿਰਦੇ ਉਪਜੇ ਅੱਗ ਜਦ ਅਰਦਾਸ ਦੀ
ਪਾਪਾਂ ਮੜ੍ਹਿਆਂ ਭਾਰ ਸੜ ਬਲ ਜਾਂਵਦੇ ।
ਕਾਈ ਦਿਲ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟੇ ਬੇਨਤੀ,
ਜਿਉਂ ਅਗਨੀ ਦਾ ਸੇਕ ਖੰਡ ਨਿਖਾਰਦਾ ।
ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅੰਸ ਸਜਾਣੇ ਆਖਦੇ
ਪਰ ਪ੍ਰਭੁ ਇਸ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿੱਥ ਅਮੇਣਵੀਂ ੩੪੦

ਦੂਰ ਕਰੇਂ, ਦਰਬਾਰ ਤੂੰਹੋਂ ਪੁਚਾਂਵਦੀ ।
ਮਾਯਾ ਪਰਦਾ ਦੂਰ ਦਿਲ ਤੋਂ ਤੂੰ ਕਰੇਂ
ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਦੀ ਜਾ ਖੜਾ ।
ਦੂਈ ਆਖਣ ਲੋਕ ਹੈ ਦੁਖ ਦੇਂਵਦੀ;
ਮਿਟਦੀ ਕਿਸੇ ਉਪਾਵ ਨਾ ਏ ਡੈਣ ਹੈ,
ਪਰ ਸਮਰਥ ਅਰਦਾਸ ਇਸਨੂੰ ਮੇਟਦੀ :
ਸਾਂਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਮਲਦੀ ।
ਪਹਿਲੇ ਜਦ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ,
ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਪਰਭਾਵ, ਛਾ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ ।
ਫਿਰ ਕਰੀਏ ਜਦ ਯਾਦ ਪਜਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ੩੫੦

ਹਿਰਦਾ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇ ਓਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ।
ਫਿਰ ਜਦ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ
ਕਰ ਏ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜ ਰਿਦਾ ਪੰਘਾਰਕੇ,
ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਵੇ ਭੁੱਲ ਬਾਝੋਂ ਰੱਬ ਦੇ;
ਰੱਬ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੀਏ ।
ਜਦ ਕਰਦੇ ਅਰਦਾਸ ਮੰਗਜੇ ਹੈ ਰਜ਼ਾ
'ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਦੇਹਿ' ਇਹ ਕੁਝ ਆਖੀਏ,—
ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰਜ਼ਾਇ ਹੈ ਘੁਲ ਜਾਂਵਦੀ ।
ਹੁਣ ਦੂਈ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਰਹੇ;
ਅਪਣਾ ਆਪ ਸੁ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਹੋਇਆ; ੩੬੦

ਸਾਂਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਂਵਦਾ,
ਮਾਨੋਂ ਰੇਤਜੋਂ ਮੱਛ ਫੜ ਜਲ ਘੱਤੀਏ ।
ਇਉਂ ਗੁਣ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈ ਪੁਚਾਂਵਦੀ ।
ਸਿਦਕ ਮਿਲੇ ਕਿਸ ਡੌਲ ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ?
ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਦਾ
ਕਿੱਕੁਰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਇ ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ?
ਪਾਪਾਂ ਸੰਦੇ ਹੋੜ ਹਿਰਦੇ ਆਂਵਦੇ,
ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ਨਿਕਾਲ ਕਿੱਕੁਰ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ?
ਹਿਰਦੇ ਜਦੋਂ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਅਰਦਾਸ ਦਾ
ਕਾਰਜ ਸੱਭੇ ਰਾਸ ਆਸ ਪੁਰਾਈਏ । ੩੭੦

ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਪਾ ਨਾ ਸੱਕੀਏ,
ਕਰਕੇ ਪਰ ਅਰਦਾਸ ਚਰਨੀਂ ਓਸਦੇ
ਲੋੜ ਆਪਣੀ ਘੱਲ ਹੈਵਾਂ ਸੱਕਦੇ ।
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਰੱਬ ਸੁਣਦਾ ਜੋ ਕਹੇ ।
ਕਰੁ ਬੰਦੇ ਅਰਦਾਸ ਮਿਲ ਲੈ ਐਕੁਰਾਂ,
ਜਿਵੇਂ ਨਿਆਣਾ ਬਾਲ ਮਾਂ ਵਲ ਵੇਖਦਾ,
ਹੱਸੇ ਜਾਂ ਬੁਲ੍ਹ ਟੇਰ ਹੱਥ ਹਿਲਾਂਵਦਾ,
ਮਮਤਾ ਵਾਲੀ ਮਾਉਂ ਛਾਤੀ ਲਾਂਵਦੀ;
ਤਿਉਂ ਹੈ ਏ ਅਰਦਾਸ ਬੱਚੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ।
ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰੀਏ ਜੇ ਜ਼ਰਾ ੩੮੦

ਪ੍ਰੇਮ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤੁੱਠੇ ਮਾਉਂ ਜਜੋਂ,
ਅਸਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਪਜਾਰ ਓ ।
ਸੁਣੇ ਕਿ ਮੰਨੇ ਨਾਂ ਕਿ ਲੇਵੇ ਮੰਨ ਓ,
ਇਹ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਤਾਰ, ਸਾਡਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾ;
ਜਾਣੀ ਹੈ ਓ ਜਾਣ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ:
ਪਰ ਕਰਨੀ ਅਰਦਾਸ ਅਸਾਂ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ।
ਅੰਮੀ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਅਪਣੇ ਬਾਲ ਤੇ,
ਪਰ ਏ ਬਾਲ ਸੁਭਾਵ ਜਦ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਤਦੋਂ ਰੋਣ ਦੀ ਕਾਰ ਦੇਂਦਾ ਛੇੜ ਹੈ,
ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਅਪਣੇ ਵਿੱਤ ਦੀ ੩੯੦

ਕਰਦਾ ਮਾਤਾ ਪਾਸ— ਦੁੱਖ ਸੁਣਾਂਵਦਾ ।
ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਾਸ ਬਾਲਕ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿਤ ਦੀ ਆਪਣੇ ।
ਏ ਹੈ ਅਸਾਂ ਸੁਭਾਵ ਛੱਡਜੇ ਨਾ ਕਦੀ,
ਇਸਨੂੰ ਸਗੋਂ ਵਧਾਇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੀਏ,
ਅਰਜ਼ਾਂ ਸਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਦਾ ਸਹਾਇਤਾ
ਪ੍ਰਭੂ ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਮੰਗ ਜਨਮ ਸਵਾਰੀਏ ।
ਗੁਣਾਂ ਪੁੰਜ ਕਰਤਾਰ ਗੁਣ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ
ਘਟ ਘਟ ਰਿਹਾ ਬਿਆਪ ਕਿਧਰੇ ਊਣ ਨਾ;
ਅਸੀਂ ਓਸ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਾਂ, ੪੦੦

ਸਾਡੇ ਵਿਖੇ ਵਿਆਪ ਬੀ ਓ ਹੈ ਰਿਹਾ ।
ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਪਰਤੀਤ ਨਾਹੀਂ ਹੋਂਵਦਾ,
ਕੋਈ ਵਿੱਥ ਮਹਾਨ ਗੱਭੇ ਹੈ ਪਈ ।
'ਭੁੱਲ' ਕਹਿਣ ਉਸ ਨਾਮ ਮਾੜੀ ਵਿੱਥ ਦਾ ।
ਯਾਦ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਸਭ ਨੂੰ ਭੇਤ ਏ,—
'ਘਟ ਘਟ ਰਿਹਾ ਵਿਆਪ, ਮੈਂ ਘਟ ਬੀ ਅਹੇ ।'

ਹੁਣ ਜੇ ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਉਨ੍ਹੈਂ ਧਿਆਈਏ
ਵਿੱਥ ਜੁ ਭੁੱਲ ਸਰੂਪ ਤਦ ਮਿਟ ਜਾਇਗੀ ।
ਅਕਲ ਨਾਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਲੈਂਦੇ ਜਾਣ ਹਾਂ,
ਵਿੱਥ ਨ ਹੁੰਦੀ ਦੂਰ ਤਦ ਬੀ ਹੈ ਖੜੀ । ੪੧੦

ਯਾਦ ਜਿ ਅਨੁਭਵ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਹੋ ਪਵੇ,
ਭੁੱਲੇ ਦਿਨ ਨਾ ਰਾਤ ਤਾਂ ਵਿਥ ਟੁੱਟਦੀ ।
ਇਸਦਾ ਮੁਢ ਅਰਦਾਸ —ਕਰਨੀ ਬੇਨਤੀ,
ਸ਼ਸਤਰ ਏ ਹੈ ਠੀਕ ਜੋ ਹੈ ਭੰਨਦਾ,
ਏਸ ਭੁੱਲ ਦੀ ਕੰਧ, ਖਨ ਖਨ ਤੋੜਦਾ ।
ਅਪਣੇ ਔਗੁਣ ਸੱਭ ਭੁੱਲ ਵਿਹਾਝੜੇ
ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਸੁ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ।
'ਸਾਈਂ ਗੁਣ' ਅਰਦਾਸ ਕਰਿ ਜੋ ਆਖੀਏ,
ਕਰਦੇ ਜਾਣ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਓ,
ਪਕਦੀ ਜਾਂਦੀ ਯਾਦ ਹੈ ਸੁਖਦਾਇਨੀ । ੪੨੦

ਪਿਤਾ ਪੂਤ ਦਾ ਮੇਲ ਮਾਨੋਂ ਹੋਂਵਦਾ
ਕਰੀਏ ਜਦ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ ।
ਰਾਤ ਜਦੋਂ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਮੀਟੇਂ ਅੱਖ ਤੂੰ
ਕਰ ਪਹਿਲੋਂ ਅਰਦਾਸ ਬੰਦੇ ! ਧਯਾਨ ਲਾ,
ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਮਾਫ ਸਭੇ ਹੋ ਜਾਣ ਜੇ,
ਨੀਂਦ ਤਿਰੀ ਵਿਚ ਰਾਤ ਬਰਕਤ ਆ ਪਵੇ,
ਰਬ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹੋ ।
ਨੈਨ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਂ ਸ੍ਵੇਰ ਨੂੰ
ਕਰ ਬੰਦੇ ਅਰਦਾਸ ਸ਼ੁਕਰ ਸੁ ਰਾਤ ਦਾ,
ਦਿਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤ ਮੰਗ ਤੂੰ, ੪੩੦

ਧਰਮ ਰਹੇ ਅਗੁਵਾਨ ਹਰ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਖੇ,
ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨਿਰਮਲ ਭੇ ਉਦ੍ਹਾ,
ਉਸ ਦਾ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਰਹਿਮਤ ਉਸਦੀ
ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋ ।
ਦਿਲ ਜੁੜਵੀਂ ਅਰਦਾਸ ਰਾਣੀ ਮਾਉਂ ਹੈ
ਕਰਦੀ ਹੁਣ ਪਈ ਆਪ ਧੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ।
ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਥਮ ਉਚਾਰ ਹੈ ਅਰਦਾਸ ਦਾ
ਕਰਦੀ ਮਾਤਾ ਏਹ ਹੈ ਹੁਣ ਬੇਨਤੀ:—
'ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਮਤਹੀਨ ਬਚੜੀ ਵਾਸਤੇ
'ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ ਸੱਚੇ ਸਾਈਆਂ ! ੪੪੦

'ਧੀ ਚੰਗੀ, ਮੈਂ ਨਾਹਿੰ, ਬਖਸ਼ੋ ਆਪ ਜੀ,
'ਧੀ ਦੀ ਮੰਨ ਰਜ਼ਾਇ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ।
'ਪਾਵੇ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ੈਰ ਦਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ,-
'ਧੀ ਹੋਵੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ।
'ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਅਪਾਰ ਇਸਨੂੰ ਵਾੜ ਲੈ
'ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਲੇ ਦ੍ਵਾਰ, ਲੇਖਾ ਨਾ ਗਣੋਂ ।
'ਇਸ ਦੇ ਫੇਰ ਤੁਫੈਲ ਬਖਸ਼ਸੋਂ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
'ਮਨ ਦੀ ਦੁਹਾਂ ਮੁਰਾਦ ਪਯਾਰੇ ! ਪੂਰਨੀ ।'
ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ।
ਫਿਰ ਧੀ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਲਾਕੇ ਮਾਂ ਤੁਰੀ । ੪੫੦

ਜਾਇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿੱਚ, ਜਿੰਨੇ ਕੱਪੜੇ
—ਜੋ ਮੀਂਹ ਕਿਣਮਿਣ ਨਾਲ ਭਿਜਦੇ ਸੇ ਗਏ—
ਦਿੱਤੇ ਸੱਭ ਉਤਾਰ, ਸੁੱਕੇ ਪਾਇਕੇ
ਦਿੱਤਾ ਪਲੰਘ ਸੁਆਲ ਰਾਧਾਂ ਛੱਡਕੇ
ਧੀ ਦੀ ਕਰਨੇ ਸੇਵ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ,
ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ ਆਪ, ਸੁੱਤੀ ਜਾਇਕੇ ।
ਬੀਤ ਗਈ ਓ ਰਾਤ— —ਰਾਤ ਸੁਲੱਖਣੀ—
ਜਿਸ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸੁਖ ਸੁੱਤੀਆਂ ।

---

੩੦ ਸਤਿਸੰਗ-ਜੁਗਤ

ਹੁਣ ਫਿਰ ਆਈ ਰਾਤ ਹੈ ਇਕ ਸੋਹਿਣੀ,
ਬੱਦਲ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਜੋ ਸੇ ਛਾ ਰਹੇ
ਉੱਡ ਹੋ ਗਏ ਦੂਰ, ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਹੈ,
ਘੜਿਆਲੀ ਘੜਿਆਲ ਪਹਿਰ ਵਜਾਇਆ,
ਤ੍ਰਬੁਕ ਉਠੀ ਹੈ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਸੋਹਿਣੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਲਈ ਜਗਾਇ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪਯਾਰੀਏ !
'ਗਿਆ ਤ੍ਰਿਪਹਿਰਾ ਵੱਜ, ਚਲ ਹੁਣ ਚੱਲੀਏ
'ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ, ਸਾਈਂ ਟੋਲੀਏ ।
'ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਦੀ ਖ਼ੈਰ ਚਲਕੇ ਮੰਗੀਏ,
'ਭਿੱਛਯਾ ਜੇ ਮਿਲ ਜਾਇ ਓਸ ਦੁਆਰਿਓਂ । ੧੦

'ਜਦ ਤਕ 'ਦਰਸ਼ਨ-ਖ਼ੈਰ' ਸਖੀਏ ! ਨਾ ਮਿਲੇ
'ਮੰਗਣ ਕੂਕਣ ਲੱਲ ਲੱਗੀ ਹੀ ਰਹੇ ।
'ਹੋਈਏ ਨਾਹਿੰ ਨਿਰਾਸ ਮਾਲਕ ਦ੍ਵਾਰ ਤੋਂ;
'ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਜੀ ਨਾਲ ਰਹੀਏ ਕੂਕਦੇ:—
'ਕਦੇ ਤਾਂ ਸੁਣੇ ਪੁਕਾਰ, ਨਿੱਤ ਕੂਕੇਂਦਿਆਂ ।
'ਦੇਖ ਕਿ ਬੱਦਲ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਰੱਬ ਨੇ,
'ਕੀਤਾ ਸੁੱਖ ਸਮਾਨ— ਚਾੜ੍ਹਯਾ ਚੰਦ ਹੈ ।
'ਤਲੀ ਪਿਆਰੇ ਵਾਂਙ ਟਿੱਕੀ ਏਸ ਦੀ
'ਚਿੱਟੀ ਦੇ ਚਮਕਾਰ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦੀ,
'ਚੱਲੀਏ ਚੱਲ ਸ਼ਿਤਾਬ ਸਮਾਂ ਸੁਵੱਲੜਾ । ੨੦

'ਜਾ ਰਾਧਾਂ ! ਜਲ ਲਯਾਹ ਦੇਹੀ ਧੋਵੀਏ,
'ਮਨ ਧੋਵਣ ਦੀ ਜਾਚ ਅਸਾਂ ਨ ਆਂਵਦੀ,
'ਤਨ ਨੂੰ ਹੀ ਧੋ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਚੱਲੀਏ
'ਸੱਚੇ ਧੋਬੀ ਘਾਟ, ਮਨ ਜਹਿੰ ਧੋਪਦਾ ।'
'ਫਿਰ ਕੀਤਾ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਬਦਲੇ ਕੱਪੜੇ,
ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਟੁਰਦੀ
ਮੱਥਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਨੂੰ,
ਤੁਰ ਪਈ ਪੁਤਲੀ-ਲੂਣ ਵੱਲ ਸਮੁੰਦ ਦੇ ੩੦

ਥਾਹ ਸਿੰਧ ਦੀ ਲੈਣ, ਕਾਰ ਅਨੋਖੜੀ ।
ਥਾਹ ਲੈਸੀ ਕਿ ਜਾਇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦ ਦੇ
ਉਸਦਾ ਹੋਕੇ ਰੂਪ ਰੂਪ ਸਮਾਵਸੀ ?
ਚਲੋ ਦੇਖੀਏ ਕਿੰਞ ਵਰਤੇ ਕਾਰ ਹੈ ।
ਚੌਰ-ਰਾਹ ਸੀ ਇੱਕ ਮਹਿਲ ਪਿਛਾਵੜੇ

ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਲੰਘ ਦੋਵੇਂ ਚੱਲੀਆਂ।
ਉੱਤੋਂ ਕਰੇ ਸਹਾਇ ਚੰਦੋਂ ਚਾਨਣਾ,
ਧਰਤੀ ਦੇਂਦੀ ਰਾਹ ਪੈਰਾਂ ਜਾਣੂਆਂ।
ਪਲੋਂ ਪਲੀ ਵਿਚਕਾਰ ਦ੍ਵਾਰਾ ਲੱਭਿਆ,
ਜਿਸਦੀ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਿੰਦ ਸੀ।
ਹੁਣ ਉਹ ਔਖਾ ਦ੍ਵਾਰ ਸੌਖਾ ਲੱਭਿਆ,
ਹਾਂ ਹੁਣ ਭੀੜਾ ਦ੍ਵਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ: ੪੦

ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਗਈ ਰਾਜ ਸੌਖੀ ਦ੍ਵਾਰ ਦੇ।
ਜਿਉਂ ਧ੍ਰੂ ਗਗਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਧਮ ਤੇਜ ਹੈ
ਆਮ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਙ ਨਿੱਕਾ ਜਾਪਦਾ,
ਪਰ ਟਲਦਾ ਨਾ ਮੂਲ ਅਪਣੀ ਥਾਉਂ ਤੋਂ,
ਤਿਉਂ ਟਲਦੀ ਨਾ ਰਾਜ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ।
ਟਾਲ ਰਿਹਾ ਇਸ ਜੋਗ ਸਭ ਸੰਸਾਰੜਾ
ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਵਿਚ ਰਾਜ, —ਛੱਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ,
ਪਰ ਇਹ ਅਟਲ ਪਰੇਮ ਵਾਲੀ ਸੋਹਿਣੀ
ਟਲੀ ਨ, ਰਸਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਸਨੇ ਛੱਡਿਆ,
ਅਟਲ ਰਿਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ, ੫੦

—ਮਰਨੋਂ ਬੀ ਨਾ ਸੰਗ— ਆਖ਼ਰ ਪੌਂਚੁ ਗਈ।
ਹੈ ਵੱਡੀ, ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਕਰ ਨਿੱਕਿਆਂ,
ਵਡਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹੈ ਓ ਗਈ,
ਨਿੱਕੀ ਹੋ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਰਿਦੇ ਅਟੱਲ ਹੈ।
'ਸੇਵਾ' ਹੈਸੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਜੋ ਦੇਖੀ ਉਸ ਜਾਇ, ਕੀਤ੍ਰੂ ਹੋਂਵਦੀ।
ਸੇਵਾ ਪਹਿਲਾ ਪੈਰ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ,
ਇਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਮੁੱਢ ਆਤਮ ਦੇਸ ਦਾ।
ਸੇਵਾ ਹੈ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇਕੀ ਰਾਹੁ ਦਾ,
ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਹੈ ਰੰਗ ਲਗਦਾ ਏਸ ਤੋਂ ੬੦

ਟਹਿਲੋਂ ਮਿਲੇ ਮਹੱਲ ਮੇਵਾ ਸੇਵ ਤੋਂ।
ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ 'ਪਿਆਰ' ਜੇਕਰ ਆ ਰਲੇ
ਜਿੰਦ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਇ ਸੇਵਾ ਹੀ ਉਹੋ।
ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸੇਵ ਕਮਾਵਣੀ,
ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਦਹ ਚੰਦ ਹੈਵੇ ਲਾਂਵਦੀ।
ਦਾਤੇ ਪਾਸੋਂ ਓਹ ਕੁਛ ਹੈ ਪਾਈਏ
ਪਜਾਰ-ਭਰੀ ਜੋ ਸੇਵ ਬਿਨ ਨਾ ਲੱਭਦਾ।
ਰਾਧਾ ਸੀ ਇਕ ਦਾਸਿ ਟਹਿਲਣ ਮੈਲ੍ਹਦੀ,
ਕੀ ਜਾਣੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕੀ ਕੁਛ ਹੋਂਵਦਾ
ਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਘਾਲ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ। ੭੦

ਪਰ ਇਸ ਅਪਣੀ ਟੋਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ
ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ ਦਾ ਪਜਾਰ, ਪਾਯਾ ਪਜਾਰ ਸੀ
ਅਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ, —ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ।
ਸਫਲ ਕਰਾਈ ਸੇਵ ਉਸ ਪਿਆਰ ਨੇ;
ਜਿਸਦੇ ਬਦਲੇ ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ ਏਸ ਥਾਂ ?
ਇਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸੇਵ ਪਜਾਰਾਂ ਵਾਲੜੀ,
ਹਿਰਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਲ, ਆਪਾ ਵਾਰਕੇ
ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਕੀਤੀ ਘਾਲ, ਹਾਂ।
ਇਸ ਘਾਲੀ ਹੈ ਘਾਲ ਘਾਲਣਿ ਔਖ ਜੋ।
ਖਾਲੀ ਸਕੇ ਨ ਜਾਇ ਐਸੀ ਘਾਲ ਹੈ ੮੦

ਬਿਨਾ ਟਿਕਾਣੇ ਠੀਕ ਕਿਸੇ ਪੁਚਾਇ ਦੇ।
ਰਾਧਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵ ਕਮਾਂਵਦੀ
ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ ਨਾਲ ਸ੍ਵਾਮਣਿ ਆਪਣੀ,
ਬੈਠੀ ਹੈ ਹੁਣ ਨਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
ਸਤਿਸੰਗਣ ਗਈ ਹੋਇ ਸੇਵ ਕਮਾਂਦਿਆਂ।
ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹਨ ਔਂਦੀਆਂ,
ਕਰਦੀਆਂ ਓਹੋ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਜੋ ਮਿਲੇ।
ਅੱਜ ਵਰਤਿਆ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਏ:—
ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਸਿਰਮੌਰ ਸਨ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਲੱਗੇ ਕਰਨ ਉਚਾਰ ਮੋਤੀ ਵਾਕ ਹੈਂ— ੯੦

'ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀ ਨਾਰ ! ਸ੍ਵਾਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
'ਜੋ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲੋੜ ਤੂੰ ਹੁਣ ਹੈਂ ਕਰੇਂ,—
'ਕੀਤਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਕ ਨਿਭਿਆ ਸੋਹਿਣਾ !
'ਡੁਬਕੇ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਉੱਚੇ ਰੰਗ ਦੇ
'ਲੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈਂ ਰਾਜ ! ਰੱਬ ਸੁਆਰੀਏ !
'ਇਕ ਸੰਸੇ ਦੀ ਕਾਣ ਜਦੋਂ ਚੁਕਾ ਦਈ;
'ਪੂਰਨ ਜਾਸੇਂ ਹੋਇ ਪੁੰਨਯਾਂ ਚੰਦ ਜਯੋਂ।'
ਸੁਣਕੇ ਅਦਬ ਸੁ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:—
'ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਰਤਾਜ ! ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
'ਮੈਂ ਕਸਰਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਇਕਕੀ ਆਖਦੇ। ੧੦੦

'ਗਲ ਪੱਲਾ ਭੈ ਨਾਲ ਕਰਸਾਂ ਮੈਂ ਬਿਨੈ:
'ਬਖਸ਼ੋ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗਣੋਂ ਨ ਢੀਠਤਾ।
'ਪੂਰਨ ਜਾਵਾਂ ਹੋਇ, ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ;
'ਰਹਾਂ ਅਪੂਰਨ ਨਿੱਤ ਘਟਦਾ ਕੁੱਝ ਨਾ।
'ਮੇਰੀ ਹੈ ਇਕ ਸਿੱਕ ਆਪ ਪੁਜਾ ਦਿਓ,—
'ਸਾਂਈਂ ਦਿਓ ਮਿਲਾਇ, ਹੋਰ ਨ ਚਾਹੁੰਦੀ।'
ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਦਾ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਪੰਘਰਯਾ,
ਦ੍ਰਵ ਕੇ, ਜਲ ਭਰ ਨੈਣ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਜੀ !
'ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਦਾ ਤੁੱਧ ਪਾਵਾਂ ਵਾਸਤਾ, ੧੧੦

'ਇਕ ਤਿਲ ਦਰਸ ਦਿਖਾਉ ਮੈਨੂੰ ਕੰਤ ਦਾ,
'ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਚਰਨੋਂ ਵਾਰਕੇ
'ਦੇਣਾ ਹੋਮ ਕਰਾਇ— ਦਰਸ ਦਿਖਾਇਕੇ।'
ਇਹ ਦਿਲ ਹਿਲਵੇਂ ਵਾਕ ਅਣੀਆਂ ਵਾਲੜੇ,
ਗਏ ਕਲੇਜਾ ਚੀਰ ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ,
ਹੋਇ ਵਿਰਾਗ ਸਰੂਪ ਭਰ ਕੇ ਨੇਤਰਾਂ
ਕੰਬੇ ਥਰਰ ਥਰਾਇ ਲੂੰ ਕੰਡਿਆ ਗਏ।
ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਗਯਾ ਛਾਇ, ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਵੇਂ ਗਏ,
ਸੋਚਣ: ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ! ਅਵਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ !
'ਇਸਦਾ ਧੰਨ ਸਰੀਰ ਮਨ ਬੀ ਧੰਨ ਹੈ।' ੧੨੦

ਰਾਣੀ ਫਿਰ੍ਹ ਬਿਲਲਾਇ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ:—

'ਬਖਸ਼ੋ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕੰਤ ਦਾ;
'ਬਖਸ਼ੋ ਮੇਰੇ ਪਾਪ, ਖ਼ਾਤਰ ਓਸ ਦੀ।
'ਮੈਲ ਪੌਣ ਦੀ ਦੂਰ ਬਿਜਲੀ ਜਯੋਂ ਕਰੇ,
'ਫਟਕੜਿ ਕੱਢੇ ਮੈਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਿਵੇਂ
'ਤਿਉਂ ਅੰਦਰ ਦੀ ਮੈਲ ਮੇਰੀ ਕੱਢੀਓ,
'ਲਟਕ ਰਹੀ ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਦਿਸਦੀ ਜੋ ਨਹੀਂ।
'ਜਿਉਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਬੱਦਲ ਧੋਂਵਦੇ
'ਕਰੋ ਦੂਰ ਓ ਮੈਲ ਪਰਦਾ ਜੋ ਬਣੀ
'ਮੈਂ ਤੇ ਕੰਤ ਵਿਚਾਲਿ, ਦੇਖਣ ਦੇਇ ਨਾ। ੧੩੦

'ਸਭ ਧੋ ਮੇਰੀ ਮੈਲ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਦਿਓ:
'ਦੇਵੋ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇ ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਦਾ।
'ਕੰਤ ਮੈਂਡੜੇ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ;
'ਉਸਦਾ ਅਦਬ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ।
'ਉਸ ਪਜਾਰੇ ਦੀ ਨਾਰਿ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ
'ਖੜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦ੍ਵਾਰ ਭਿੱਖਯਾ ਮੰਗਦੀ;
'ਪਾਵੋ ਦਰਸ਼ਨ ਖ਼ੈਰ ਤਰਸਾਂ ਵਾਲਿਓ!
'ਪਤੀ ਵਿੱਛੁੜੀ ਨਾਰ ਕੂੰਜ ਕੁਲਾਉਂਦੀ,
'ਇਕ ਨਾਰੀ, ਇਕ ਦੀਨ, ਇਕ ਪਤਿ ਵਿੱਛੁੜੀ,
'ਉੱਤੋਂ ਕੁੱਠੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਹੀ, ੧੪੦

'ਘੱਤ ਵਾਸਤੇ ਰੋਇ, ਬਿਨੈ ਅਲਾਂਵਦੀ,
'ਤੁੱਠੋ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਕੰਤ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।'

ਮੁੰਧ ਇਆਣੀ ਭੋਲੀ ਨਿਗੁਣੀਆ ਜੀਉ ਪਿਰੁ
ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੩-੩

ਇਉਂ ਕਹਿ ਖਾਧਾ ਡੋਬ, ਗ਼ਸ਼ ਖਾ ਡਿੱਗੀਆ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਜੀ ਵਿਚ ਆਖਦੇ:
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੂੰ ਧੰਨ ਜਿਨ ਏ ਹੈ ਰਚੀ!'
ਇਕ ਦੂਏ ਨੂੰ ਦੇਖ ਐਕੁਰ ਆਖਦੇ:
'ਹੈ ਕਿਛ ਵਾਰਾ ਪਾਰ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ!
'ਇਸਨੂੰ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼, ਕਿਹੜੀ ਸਿੱਖਿਆ
'ਲੱਗੇ ਕਾਰੀ ਹੋਇ? ਗੁਰੂ! ਬਤਾਇਦੇ।'
ਇੱਕੁਰ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚ, ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਦੇ। ੧੫੦

ਲੂੰ ਕੰਡੇ, ਜਲ ਨੈਣ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬਦਾ;
ਸਾਰੇ ਸਾਤ੍ਵਕ ਭਾਵ ਹੋਏ ਦੇਖਕੇ,
ਭਰੇ ਅਦਬ ਭੈ ਨਾਲ, ਰਿਦੇ ਅਡੋਲ ਹੋ।
ਰਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾਈ ਸੱਟ ਹੈ
ਮੂਰਖ ਤਾਈਂ ਨਾਹਿੰ, ਸਗੋਂ ਸਿਆਣਿਆਂ
ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਦੇ ਹੀਰਿਆਂ;
ਜੋ ਸਾਈਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹੱਤੜੇ।
ਕੁਝ ਪਲਕਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਉੱਠੀ ਰਾਜ ਸੀ।
ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀ ਕੁਰਲਾਇ: 'ਕਰ ਦੰਯੋ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
'ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਪਿਓ ਦ, ਮਾਲੀ ਜਯੋਂ ਕਰੇ। ੧੬੦

'ਕਰ ਦੇਵੋ ਸੁਰਜੀਤ ਪਿਯ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈ,
'ਸਦਾ-ਜੀਉਂਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇ ਜਿਵਾ ਦਿਓ।'

ਸੰਭਲਿਆ ਕਰ ਧਯਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਿਣਾ।
ਗੁਰਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਯਾਨ ਕਰਕੇ ਧੀਰਿਆ।
ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਣ ਧੀਰਜ ਰੂਪ ਹੈ
ਕਹਿੰਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ! ਡੋਲੋ ਨਾ ਰਤੀ,
'ਅਕੁਲਾਵਣ ਦਾ ਕਾਲ ਚੁੱਕਾ ਬੀਤ ਹੈ!
'ਹੁਣ ਪੁੱਜਾ ਹੈ ਆਣ ਤਯਾਰੀ ਦਾ ਸਮਾਂ;
'ਸੋ ਹੁਣ ਤਯਾਰੀ ਮੇਲ ਕਰੋ ਬਨਾਇਕੇ।
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੈ ਥਾਉਂ ਮੇਲਣ ਵਾਲੜਾ ੧੭੦

'ਬਿਰਹਾ ਹੋਇਆ ਦੂਰ ਮੇਲਾ ਆ ਗਿਆ।
'ਕਰੋ ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਜੋਗ ਮਿਲਾਪ ਦੇ।'
ਸ਼ੁਕਰ, ਅਦਬ ਤੇ ਆਸ ਸਿਕ ਸੁ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ,
ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਛਾ ਗਿਆ।
ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਰੱਤ ਕੇ
ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਸੁ ਜੋੜ ਕਰਦੀ ਬੇਨਤੀ:—
'ਘੋਲੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਸਾਰੀਆ;
'ਚੁਖ ਚੁਖ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੋਇ ਵਾਰਾਂ ਆਪ ਨੂੰ,
'ਇਸ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਅੱਜ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਸੁਣਾਇਆ
'ਮਿਲਣੇ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦਾ। ੧੮੦

'ਅਬਲਾ ਅਤੇ ਅਜਾਣ ਅੱਲ੍ਹੜ ਭਾਰੀਆਂ:
'ਤਯਾਰੀ ਜਾਣਾ ਨਾਹਿੰ ਕੀਕਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ?
'ਜਾਣਾਂ ਘਾਲ ਨ ਪ੍ਰੇਮ, ਨਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ;
'ਤਰਸਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਸਾਈਂ ਮੇਲ ਨੂੰ
'ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਜੋ ਖਿੱਚ ਵੱਸੋਂ ਬਾਹਿਰੀ
'—ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਹਿੰ ਵੱਸ— ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ।
'ਦੱਸੋ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਤਯਾਰੀ ਹੈ ਕਿਵੇਂ
'ਪਿਯ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਜੋਗ ਮੇਲਣ ਵਾਲੜੀ,
'ਕਰਵਾਵੋ ਬੀ ਆਪ, ਅੱਲ ਵਿਲੱਲੀਆਂ।'
ਹੁਣ ਆਈ ਹੈ, 'ਆਸ' ਸਣੇ ਸਹੇਲੀਆਂ ੧੯੦

ਰਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਆਣਕੇ;
ਪਰ ਦਿਲ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਨਾਇ ਉੱਛਲਿਆ ਨਹੀਂ;
ਦੂਣ ਸਵਾਈ ਸਿੱਕ ਸਾਈਂ ਮੇਲ ਦੀ
ਸਗੋਂ ਗਈ ਹੁਣ ਹੋਇ, ਵਧ ਗਈ ਲਾਲਸਾ;
ਪਰ ਢਾਰਸ ਦਿਲ ਜੋਗ ਆਈ ਨਾਲ ਹੀ;
'ਆਸਾ' ਨੇ ਇਹ ਆਇ ਦਿੱਤੀ ਡਾਢ ਹੈ।
ਕਿਸਮਤ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਅਰਸ਼ਾਂ ਉੱਪਰੋਂ
ਪਲਮਾਇਆ ਜਦ ਹੇਠ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰੇ
'ਆਸ' ਡੋਰ ਸੀ ਨਾਲ ਤਦ ਪਲਮਾਇਆ,
ਸਿਰਾ ਡੋਰ ਦਾ ਏਸ ਧਰਤੀ ਪੁੱਜਕੇ ੨੦੦

ਛੱਡਿਆ ਨਾ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਸੀ ਹੱਥ ਤੋਂ
ਨੱਪ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਰੱਖਿਆ।
ਤਦ ਤੋਂ ਹੈਵ ਨਾਲ ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਦੇ;
ਬਨ ਗਈ ਦਿਲਦਾ 'ਆਸ' ਇਸਦੇ ਆਸਰਾ।
ਇਹ ਰਖਦੀ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਦਾ,
ਏਸ ਬਿਨਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਖਿੰਡ ਪੁੰਡ ਜਾਂਵਦਾ।

ਚਾਹੇ ਹੋਵੇ ਰਾਠ, ਸੂਰ ਅਜਿੱਤ ਹੋ,
ਜਦ ਟੁਟ ਜਾਵੇ ਆਸ ਨਿਰਬਲ ਹੋਂਵਦਾ।
ਜਦ ਇਹ ਹੋਵੇ ਨਾਲ ਤਦ ਹੀ ਹੋਂਵਦਾ।
ਅਪਣੇ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇਨਸਾਨੜਾ। ੨੧੦

ਕਰਾਮਾਤ ਇਸ 'ਆਸ' ਤਾਈਂ ਜਾਣੀਏ।
ਕੌੜੇ ਦਾਰੂ ਵਿੱਚ ਪਾਵੇ 'ਆਸ' ਹੈ
ਸ਼ਹਤ ਬੂੰਦ, ਉਸ ਸੁਆਦ ਕਰਦੀ ਮਿੱਠੜਾ।
ਛੁਰੀ ਵੈਦ ਦੀ ਵਿੱਚ ਜਦ ਬਹਿ ਜਾਏ ਏ
ਛੁਰੀ ਹੇਠ ਨਿਜ ਜੋਗ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰੱਖੀਏ।
ਬਲ ਹਾਰੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸੂਰਾ ਜੇ ਕੁਈ
ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਬਲ ਪਾਇ ਫੇਰ ਜਿਵਾਂਵਦਾ।
ਵਿੱਚ ਗ਼ਰੀਬੀ ਏਹ, ਵਿੱਚ ਮੁਥਾਜੀਆਂ,
ਆਸ੍ਰਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਦੇਇ ਜਿੰਦੀਆਂ ਪਾਂਵਦੀ;
ਮੁਸਕਾਹਟ ਦੇ ਲਾਇ ਰੋਂਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ। ੨੨੦

ਆਇ ਨਿਰਾਸਾ ਜਿੰਦ ਜਦ ਹੈ ਨੱਪਦੀ,
ਜੀਵਣ ਕੌੜਾ ਲਾਇ ਹੈਵੇ ਦੇਂਵਦੀ,
ਤਦੋਂ ਆਸ ਆ ਫੇਰ ਹੈਵੇ ਫੂਕਦੀ
ਨਵੇਂ ਜਿਉਣ ਦੀ ਰੂਹ, ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਦੇ।
'ਆਸ' ਆਸਰਾ-ਜਿੰਦ, ਧਾਰਸ ਹੈ ਰਿਦਾ,
ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਹੋ ਦੀਪ ਚਾਨਣ ਦੇਂਵਦੀ।
ਤਨ ਵਿਚ ਭਰਦੀ ਤਾਣ, ਸ਼ਕਤੀ ਪਾਉਂਦੀ
ਵਿੱਚ ਅਸ਼ਕਤਾਂ ਜਾਇ ਫੜੇ ਨਿਰਾਸ ਜੋ।
ਆਸਾ ਹੋਵੇ ਡੋਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਤੰਗ ਨੂੰ।
ਮਲਹਮ ਹੈ ਸੁਖ ਰੂਪ ਦਿਲ ਫਟੜੀਜਿਆਂ ੨੩੦

ਕਰ ਦੇਵੇ ਸੁਰਜੀਤ ਡਿੱਗੇ ਢੱਠਿਆਂ।
ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚਾਲ ਸੜਕ ਏ ਜਾਣ ਲੌ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਜੋਗ ਸਕਣ ਸਹਾਰ ਨਾ
ਸੱਲ ਵਿਛੋੜਾ ਜੋਇ ਬਿਰਹੋਂ ਚੋਟ ਨੂੰ,
'ਆਸਾ' ਕਰੇ ਸਹਾਇ ਦੇਂਦੀ ਢਾਢ ਹੈ।
ਏਸੇ 'ਆਸਾ' ਆਇ ਪ੍ਰੇਮਣ ਨਾਰ ਦੇ
ਦਿਲ ਨੂੰ ਧਾਰਸ ਬੰਨ੍ਹ ਉਸਨੂੰ ਸੋਰਿਆ,
ਲਾਇਆ ਸ਼ੌਕ ਵਧੀਕ ਕੰਤ ਮਿਲਾਪ ਦਾ।
ਅਦਬ ਆਸ ਭੈ ਨਾਲ ਸਿਕਦੀ ਸੋਹਿਣੀ
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪਜਾਰੇ ਸੰਤ'! ਕੰਤ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।' ੨੪੦

ਹੁਣ ਬੋਲੇ ਗੰਭੀਰ ਬੋਲੀ ਸੰਤ ਜੀ :—
'ਸੁਣ ਹੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ! ਕਰਦਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
'ਤੇਰਾ ਹੈ ਅਧਿਕਾਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ,–
'ਅਧਿਕਾਰੀ ਗਈ ਹੋਇ ਤੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ।
'ਕਰ ਝੋਲੀ ਹੁਣ ਸਾਂਭ ਲੈ, ਲੈ ਕੁੰਜੀਆਂ,
'ਨਾਲੇ ਸੱਭ ਭੰਡਾਰ ਲਾਲਾਂ ਹੀਰਿਆਂ,
'ਰਿਹਾ ਅਮਾਨਤ ਜੋਇ ਤੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਦਾ,
'ਹੁਣ ਹੋ ਗਈ ਏਂ ਜੋਗ ਉਸਦੇ ਲੈਣ ਨੂੰ।
'ਸਾਰਾ ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਏ ਗੱਲ ਮੰਨਦਾ, ੨੫੦
'ਆਗਜਾ ਕਰਦੇ ਏਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਸ ਨੂੰ

'ਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੌਂਪ ਪਰਗਟ ਕੁੰਜੀਆਂ,
'ਲੁਕੀਆਂ ਜੋ ਨਹਿੰ ਮੂਲ ਕਿਤੇ ਲੁਕਾਈਆਂ–,
'ਕਾਰਣ 'ਅੱਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਖ ਨ ਸੱਕੀਏ
'ਗੁੰਮ ਚਾਨਣੇ ਵਿੱਚ –ਨਹੀਂ ਹਨੇਰ ਦੇ,
'ਜਿਉਂ ਸੂਰਜ ਪਰਕਾਸ਼ ਡਾਢੇ ਕਾਰਣੇ
'ਡਿਠਾ ਜਾਵੇ ਨਾਂਹ, ਤਿਉਂ ਏ ਭੇਦ ਹੈ।'
ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਸਿਰ ਨਜਾਇ ਭਰਕੇ ਅੱਖੀਆਂ
ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਕੋਇਲ ਬੋਲਦੀ :
'ਇਹ ਸਭ ਕੇਵਲ ਦਾਤ ਕਿਰਪਾ ਆਪਦੀ ੨੬੦

'ਮੈਂ ਨਾ ਮੂਲੋਂ ਜੋਗ, ਬਿਰਦ ਤੁਸਾਡੜਾ
'ਸ਼ਰਨ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚੱਕ ਸਦਾ ਨਿਵਾਜਦਾ।
'ਸਾਈਂ ਦੀ ਜੋ ਦਾਤ ਵਾਹ ਵਾਹ ਦਾਤ ਹੈ!
'ਧੰਨ ਹੁਏ ਹੁਣ ਭਾਗ ਮਿਲਸੀ ਮੁੱਝ ਨੂੰ।
'ਗਲੀਆਂ ਰੁਲਦਾ ਕੱਖ ਹੋਵੇ ਜੇ ਕੁਈ,
'ਸਾਈਂ ਛੋਹਿਆ ਪੈਰ ਹੋਇ ਜਿ ਓਸ ਨੇ
'ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਂ ਲਾਲ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਲ :
'ਸਮਝਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਅਮੋਲ ਹੈ।
'ਪਰ ਉਸਦੇ ਹੀ ਲਾਲ, ਮਿਲਣ ਜਿ ਆਣ ਮੈਂ
'ਧੰਨ ਭਏ ਧੰਨ ਭਾਗ, ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋ ਗਈ। ੨੭੦

'ਪਰ ਬਖਸ਼ੋ ਕਿਰਪਾਲ, ਮੇਰੀ ਢੀਠਤਾ,
'ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਰਾਂ ਬਿਅੱਦਬੀ
'ਬਖਸ਼ ਲਓ ਮਹਾਰਾਜ! ਰਾਣੇ ਵਾਸਤੇ।
'ਅਤੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਵਾਂਙੂ ਬਾਲ ਦੇ
'ਤਰਲੇ ਕਰਦੇ ਹਾਇ ਡਰ ਡਰ ਆਖਦੀ,
'ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਦਿਆਲ ਸੁਣਨਾ ਹੋਇਕੇ;
' 'ਗੁਰਮੁਖ' ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਵੱਡੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ'।
'ਸਾਈਂ ਮਾਲਕ ਆਪ ਹੀਰਜਾਂ ਵਾਲੜਾ,
'ਕੁਫਲ ਕੁੰਜੀਆਂ ਕੋਟ, ਮਾਲਕ ਰਾਜ ਦਾ
'ਦਰਸ ਦੇਉਗੁ ਨਾਲ? ਲੁਕਿਆ ਜਾਂ ਰਹੂ? ੨੮੦

'ਰੱਖ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਪਾਸ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ
'ਆਪ ਮਿਲੇ ਮੈਂ ਆਇ ਮਾਲਕ ਕੁੰਜੀਆਂ
'ਤਦ ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਲੱਖ ਮੈਂ ਹਨ ਪਾ ਲਏ।
'ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਸੇਵ ਕਰਦੀ ਸੱਭਸਾਂ,
'ਸਾਈਂ ਕਰੇ ਸੰਭਾਲ ਕੁਫਲਾਂ ਕੁੰਜੀਆਂ।
'ਮਾਲਕ ਅਪਣਾ ਮਾਲ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਲੈ!
'ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਰ ਔਖੀ ਨਾ ਮਿਲੇ।
'ਮਿਲਣ ਪਤੀ ਦੇ ਪਾਦ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ,
'ਲੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰੋੜ ਅਰਬਾਂ ਸੰਖ ਹੀ,
'ਸੰਖਾਂ ਤੋਂ ਬੀ ਪਾਰ, ਜਾਣਾਂ, ਮੈਂ ਮਿਲੇ ੨੯੦

'ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਭੰਡਾਰ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦੇ।
'ਦਾਤ ਜੁ ਸਾਈਂ ਦੇਇ ਕਿੱਥੇ ਰੱਖੀਏ,
'ਸਿਰ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਥਾਉਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇਵੀਏ।
'ਪਰ ਜੇ ਦਾਤੇ ਪਾਸ ਅਪਣੀ ਦਾਤ ਹੋ,
'ਦਾਤਾ ਦਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਲੇ ਭਿਖਾਰੀਆਂ,

'ਤਦੋਂ ਭਿਖਾਰੀ ਸ਼ੋਭ ਪੂਰੀ ਪਾਂਵਦੇ।
'ਹੇ ਤੂੰ, ਹੰਸ ਸਮਾਨ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਤੂੰ!
'ਭਾਗੀ ਭਰਿਆ ਮੂੰਹ ਜਿਸਤੋਂ ਆਖਿਆ
' 'ਸਾਈਂ' ਸੰਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਸੀ ਤੁੱਧ ਨੂੰ'
'ਭਾਗ ਸੁਲੱਖੇ ਓਸ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖ ਦੇ: ੩੦੦

' 'ਨਾਲ ਕੰਤ-ਦੀਦਾਰ ਤੈਨੂੰ ਹੋਇਗਾ;
' 'ਚਰਨਾਂ ਸੰਦੀ ਸੇਵ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੀ
' 'ਮਿਲਸੀ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਮੁੜਸੀ ਫੇਰ ਨਾ'।'
ਏ ਸਿਕ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਡੂੰਘੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
—ਜਿਸ ਡੂੰਘਾਈ ਤੀਕ ਪੌਂਚੁਣ ਔਖ ਹੈ
ਮਰ-ਜੀਉੜੇ ਮਰ ਜਾਣ ਜਿੱਥੇ ਪੌਂਚੁਦੇ—
ਸੁਣਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਚ ਡੂੰਘੀ ਸੋਚਦਾ।
ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਹੇ ਰਾਜ! ਕਹਿਦੇ ਸੱਚ ਹੋ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਚੇਰੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਸੋਭ ਨਹੀ ਬਿਨੁ
ਭਰਤਾਰੇ ॥ [ਮਲਾਰ ਮ: ੫

'ਦਾਤਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਜੇ ਕੁਈ
'ਦਾਤੇ ਤਦੀਂ ਵਿਸਾਰ ਦੇਂਦਾ—ਸੱਚ ਹੈ— ੩੧੦

'ਉਹ ਨਾਹੀਂ ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਧੁਰਾਂ;
'ਤਾਂਤੇ ਸੋਭਾ ਯੋਗ ਤਾਂ ਹੀ ਦਾਤ ਹੈ,
'ਜੇ ਦਾਤਾ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ ਹੈ:
'ਦਾਤੇ ਕਾਰਣ ਦਾਤ ਲੱਗੇ ਪਜਾਰੜੀ।
'ਬਿਨ ਦਾਤੇ ਦੇ ਪਜਾਰ ਲਗੇ ਜਿ ਦਾਤ ਨੂੰ,
'ਦਸ਼ਾ ਭਿਆਨਕ ਏਹ ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਤੈਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਵਾਸ ਦਰਜੇ ਅੱਤਿ ਦਾ
'ਪੂਰਨ ਦੀ ਤੂੰ ਨਾਰ ਭਾਗ ਸੁਲੱਖਣੀ।
'ਹੁਣ ਸੁਣ ਵਾਰ. ਸੁਜਾਣ! ਜੋ ਮੈਂ ਆਖਦਾ:
'ਦਾਤ ਜੁ ਤੇਰੇ ਜੋਗ ਏਥੇ ਹੈ ਧਰੀ, ੩੨੦

'ਉਹ ਹੈ ਓਹੋ ਰਾਹ ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ
'ਜਾਸੇਂ ਸਾਈਂ ਦੇਸ਼ ਮਿਲੇਂ ਸੁ ਕੰਤ ਨੂੰ।
'ਤੂੰ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਗ ਫੁਨਿਹਾ ਸੋਹਿਣਾ।

ਖੋਜਉ ਤਾਕੇ ਚਰਣ ਕਹਹ ਕਤ ਪਾਈਐ ॥ ਹਰਿ ਹਾਂ
ਸੋਈ ਜਤੰਨੁ ਬਤਾਇ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ੧੩ ॥
[ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

'ਉਸਦਾ ਖੋਜੇਂ ਖੋਜ, ਕਿੱਕੁਰ ਪਾ ਲਵੇਂ?
'ਜੋ ਹੈ ਇਦ੍ਹਾ ਉਪ੍ਰਾਉ ਓਹੋ ਦਾਤ ਹੈ।

ਹਰਿਹਾਂ ਸੋਈ ਜਤੰਨੁ ਬਤਾਇ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਉ ਪਾਈਐ ॥

'ਜੋ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਵੇ ਪੁੱਛਿਆ,
'ਓਹੋ ਜਤਨ ਅਨੂਪ ਤੇਰੇ ਜੋਗੜੀ
'ਦਾਤ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ 'ਮਾਨਤ ਹੈ ਪਈ,
'ਰੱਖੀ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਭਾਗ ਸੁਲੱਖੀਏ!
'ਏਸ ਜਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਸੇਂ ਪੌਂਚੁ ਤੂੰ ੩੩੦

'ਭਾਗ ਸੁਲੱਖੇ ਦੇਸ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਤੇ
'ਮਿਲਸੀ ਪਜਾਰਾ ਆਪ, ਨਿਸਚੇ ਜਾਣਨਾ।
'ਡਰਨਾ ਸੋਚ ਨ ਏਹ— ਮੈਂ ਬਰ ਹਾਰੀਆਂ
'ਹੀਲੇ ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਪੁੱਗੇ ਨਾ ਕੁਈ।
'ਕੀਤੇ ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਹੁਣ ਤਕ ਨੇ ਤੁਸਾਂ,
'ਘਾਲੀ ਘਾਲ ਅਨੂਪ ਕਿਸੇ ਨ ਘਾਲੀਆ,
'ਜੱਫਰ ਜਾਲੇ ਓਹ ਜਾਲਣ ਔਖ ਜੋ,
'ਪਰ ਓ ਸਨ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜੁਗਤੋਂ ਵੱਖਰੇ,
'ਓਸ ਜੁਗਤ ਤੋਂ ਵੱਖ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਜੋ
'ਕੀਤੀ ਹੈਸੀ ਤਜਾਰ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ। ੩੪੦

'ਪ੍ਰੇਮ ਜੁ ਕੀਤਾ ਆਪ ਅਜ ਤਕ ਲੱਗ ਕੇ
'ਨਾ ਜਾਣੋਂ ਕਿ ਓਹ ਅਫਲਾ ਹੋ ਗਿਆ,
'ਉਹ ਬੀ ਜਤਨ ਸੁਹੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ,
'ਸੁਰਤੀ ਉਸਦੇ ਵੇਗ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਗਈ।
'ਫਲ ਉਸਦਾ ਹੈ ਏਹ ਪਹੁੰਚੇ ਆਣ ਹੋ
'ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੁਆਰ ਜਿੱਥੋਂ ਪਾਈਏ
'ਓਸ ਸੜਕ ਦਾ ਰਾਹ ਸਿੱਧੀ ਜਾਇ ਜੋ
'ਸਾਈਂ ਸੰਦੇ ਦੇਸ਼,— ਧੁਰਾਂ ਪੁਚਾਂਵਦੀ।
'ਤੁਸਾਂ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਉਭੀ ਹੋਇਕੇ
'ਪਾਇਆ ਸੀ ਦੀਦਾਰ ਆਪਣੇ ਕੰਤ ਦਾ, ੩੫੦

'ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਬੰਚ ਲੀਤਾ ਸੀ ਰਿਦਾ,
'ਗਿਆ ਨ ਗਹਿਆ ਅੰਚ —ਫੜਿਆ ਨਾ ਗਿਆ[1]
'ਹੁਣ ਜੋ ਜਤਨ—ਉਪਾਉ— ਜਾਊ ਦੱਸਿਆ,
'ਉਹ ਦੱਸੇਗਾ ਰਾਹ, ਚਰਨਾਂ-ਖੋਜ ਦਾ,—
'ਜਤਨ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਈਏ!'
ਹਰਖ, ਸ਼ੁਕਰ, ਭਰ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:—
'ਵਾਹ ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ, ਜਾਣੂ ਕੰਤ ਦੇ!
'ਭੇਤੀ ਸਾਈਂ-ਦੇਸ, ਮਹਿਰਮ ਰਾਹ ਦੇ,
'ਕਲਜਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਹ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰਾਂਵਦੇ।
'ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਤੁਧ ਮੁਖ ਧੰਨ ਤੋਂ! ੩੬੦

'ਮੁਖੜਾ ਕਵਲ ਸਰੂਪ ਖੋਲ੍ਹੋ ਆਪਣਾ;
'ਦੱਸੋ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਪਿਯ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾ
'ਜਿਸਤੋਂ ਲੰਘਕੇ ਕੰਤ- ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਮਿਲੇ।
'ਦੇਵੋ ਸੜਕ ਬਤਾਇ ਸਿੱਧੀ ਜਾਂਵਦੀ
'ਜੋ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦੇਸ, ਤੋੜ ਪੁਚਾਂਵਦੀ।
'ਅੱਖੀਂ ਪਰਨੇ ਰਾਹ ਟੁਰਸਾਂ ਕੰਤ ਦੇ।
'ਧੰਨ ਹੋਗੁ ਉਹ ਰਾਹ ਜਿਸਦਾ ਹੈ ਲਗਾ
'ਸਿਰਾ ਕੰਤ ਦੇ ਦੇਸ, ਹੋਇਆ ਰਾਹ ਓ

---

[1]ਸੁਪਨੈ ਉਭੀ ਭਈ ਗਹਿਓ ਕੀ ਨ ਅੰਚਲਾ ॥ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਖ ਬਿਰਾਜਿਤ ਪੇਖਿ ਮਨੁ ਬੰਚਲਾ ॥ [ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

[2]ਖੋਜਉ ਤਾਕੇ ਚਰਣ ਕਹਹੁ ਕਤ ਪਾਈਐ ॥ ਹਰਿਹਾਂ ਸੋਈ ਜਤੰਨੁ ਬਤਾਇ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ੧੩ ॥ [ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

'ਓਹੋ ਹੀ ਹੈ ਦੇਸ,— ਲਗਾ ਓਸਨੂੰ;
'ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਪਕਾਰ ਧੁਰਾਂ ਪੁਚਾਂਵਦਾ। ੩੭੦

'ਪਰ ਮੈਂ ਅਧਮ ਅਜਾਣ, ਰਾਹ ਅਗੰਮ ਹੈ!
'ਤੁਰਣ ਆਗਿਆ ਓਹ ਕੀ ਮੈਂ ਦੇਵਸੀ?
'ਕਰਸੀ ਨਾ ਉਹ ਸੂਗ ਮੈਂ ਤੋਂ, ਮੈਂ ਬੁਰੀ।
'—ਹਾਂ ਭੁੱਲੀ; ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਕਰਨੀ ਮੁੱਝ ਤੇ—
'ਕੀ ਸਾਈਂ ਦਾ ਰਾਹ ਸਾਈਂ ਵਾਂਗ ਹੀ
'ਹੋਊ ਬਹੁਤ ਗਭੀਰ ਬਖਸ਼ਾਂ ਵਾਲੜਾ?
'ਜਿਉਂ ਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾਲ ਹੈਸਣ ਸੱਭ ਤੇ,
'ਤਿਉਂ ਹੋਊ ਕਿਰਪਾਲ ਰਸਤਾ ਮੁੱਝ ਤੇ?
'ਦੇਵੋ ਪਿਤਾ! ਬਤਾਇ ਮੈਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ,
'ਮੈਂ ਭਟਕੀ ਹਾਂ ਢੇਰ ਪਯਾਰਾ ਭਾਲਦੀ। ੩੮੦

ਭੂਲੀ ਭੂਲੀ ਮੈ ਫਿਰੀ ਪਾਧਰੁ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥
ਪੂਛਹੁ ਜਾਇ ਸਿਆਣਿਆ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ਮੇਰਾ ਕੋਇ ॥
[ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੧-੩

'ਭੁੱਲੀ ਫਿਰਦੀ ਢੇਰ ਚਿਰ ਦੀ ਹਾਂ ਰਹੀ;
'ਦਸਿਆ ਨਾਹੀਂ ਰਾਹ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਕਿਸੇ।
'ਅੱਜ ਸਿਆਣੇ ਆਪ! ਮੇਲੇ ਕੰਤ ਨੇ;
'ਦੁਖ ਕਾਟੋ ਹੁਣ ਆਪ ਮੇਰਾ ਸੰਤ ਜੀ!
'ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇ ਵਤਨ ਪੁਚਾ ਦਿਓ
'ਜੋ ਹੈ ਵਤਨ ਅਨੂਪ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਦਾ।
'ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦੇਸ ਵਤਨ ਸੁ ਦੇਸ ਹੈ
'ਜਿਸਨੂੰ ਆਖੇ ਕੰਤ ਮੇਰਾ ਦੇਸ ਹੈ।
'ਉਸਤੋਂ ਬਾਝ ਜਹਾਨ, ਅਪਣਾ ਦੇਸ ਬੀ,
ਕੀ ਪੇਕਾ ਅਸਥਾਨ, ਸਭ ਪਰਦੇਸ ਹੈ। ੩੯੦

'ਜਿਉਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਧੁੱਪ ਰਹਾਂਵਦੀ,
'ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਲ ਵਸਦੀ ਚਾਂਦਨੀ,
'ਜਿਵੇਂ ਵੇਗ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਪੌਣ ਹੈ,
'ਤਿਵੇਂ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੀਵੀ ਵਾਸ ਹੋ।
'ਜਿਉਂ ਪਰਬਤ ਦੀ ਉੱਚ ਨਦੀ ਤਿਆਗਦੀ,
'ਡਿੱਗੇ ਹੇਠਾਂ ਆਇ ਲੋੜ ਨ ਉੱਚ ਦੀ,
'ਫਿਰ ਸੁੰਦਰ ਮੈਦਾਨ ਘਾਟੀ ਵਾਦੀਆਂ
'ਅਟਕੇ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿੰ, ਕਿਤੇ ਨ ਭਿੱਜਦੀ,
'ਕਰਦੀ ਧਾਈ ਜਾਇ ਕੰਤ ਸੁਦੇਸ ਨੂੰ:
'ਜਿੱਥੇ ਉਸਦਾ ਕੰਤ —ਸਾਗਰ ਵੱਸਦਾ ੪੦੦

'ਉਥੇ ਜਾਇ ਅਰਾਮ ਕਰਦੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਤਿਉਂ ਸਾਈਂ ਦਾ ਸੰਗ ਸਾਈਂ ਦੇਸ ਹੈ
'ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਸੁਤ ਥਾਉਂ ਵਤਨੋਂ ਆਪਣਾ।
'ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਉਪਕਾਰ ਵਿਛੁੜੀ ਨਾਰ ਨੂੰ,
'ਭੁੱਲੀ ਭਟਕਾਂ ਹਾਰ ਹੁਈ ਲਚਾਰ ਨੂੰ,
'ਢੱਠੀ ਤੁਸਾਂ ਦੁਆਰ ਮੰਗਣਹਾਰ ਨੂੰ
'ਦੇਵੋ ਰਸਤੇ ਪਾਇ ਕੰਤ ਸੁ ਦੇਸ਼ ਦੇ।
'ਲੈ ਚੱਲੋ ਫਿਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ,
'ਅੰਚਲ ਦਿਓ ਗਹਾਇ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦਾ,

'ਤੜ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਾਣ ਨਾਲ ਦਿਵਾਵਣਾ।' ੪੧੦

ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਣਕੇ ਬਾਤ ਸਹਿਜੇ ਆਖਦਾ:
'ਸੁਣ ਹੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ! ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਨੂੰ:—

ਡਡ਼ਾ ਡੇਰਾ ਇਹੁ ਨਹੀ ਜਹ ਡੇਰਾ ਤਹ ਜਾਨੁ ॥
ਉਆ ਡੇਰਾ ਕਾ ਸੰਜਮੋ ਗੁਰਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੁ ॥
[ਬਾ: ਅ: ਮ: ੫-੨੯

'ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂਉਂ ਦੁਨੀਆਂ ਏ ਨਹੀਂ
'ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂਉਂ —ਡੇਰਾ-ਹੋਰ ਹੈ,
'ਜਿੱਥੇ ਜਾਕੇ ਕੰਤ ਤੇਰਾ ਵੱਸਿਆ
'ਉਸ ਡੇਰੇ ਦਾ, ਰਾਜ! ਸੰਜਮ ਏਸ ਥਾਂ
'ਜੇ ਕਰ ਲਈਏ ਠੀਕ ਤਾਂ ਧੁਰ ਪੌਂਚੀਏ,
'ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਔਝੜ ਰਾਹ ਭਟਕਣ ਆਂਵਦੀ।
'ਧਰਮ ਅਸਾਡਾ ਏਹ ਦੁਨੀਆਂ ਰੈ ਦਿਆਂ
'ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਉਪਾਉ ਕਰੀਏ ਓਸਦਾ। ੪੨੦

'ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਸੁਜਾਨ ਏਥੇ ਹੁੰਦਿਆਂ
'ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਉਪਾਉ ਓਸ ਸੁ ਦੇਸ ਦਾ
'ਕੀਤਾ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇ, ਹੋਇਆ ਪੂਰਨੰ।
'ਜਦ ਦੁਨੀਆਂ ਗਈ ਛੁੱਟ ਪਹੁੰਚਾ ਓਸ ਥਾਂ
'ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਵਣ-ਜਾਚ ਉਹ ਸੀ ਜਾਣਦਾ:
'ਜਿਸਨੂੰ 'ਡੇਰਾ' ਆਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੱਸਿਆ।
'ਤੂੰ ਵੱਸੇਂ ਇਸ ਥਾਉਂ, ਉਹ ਹੈ ਓਸ ਥਾਂ।
'ਸੰਜਮ ਹੁਣ ਜੇ ਓਹ ਧਾਰੇਂ ਏਸ ਥਾਂ
'ਤਾਂ ਉਸ ਡੇਰੇ ਪੌਂਚ ਮਿਲੇਂ ਸੁਜਾਨ ਨੂੰ।
'ਤੂੰ ਪੁਛਿਆ ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਉਹ ਕੀ ਹੋਂਵਦਾ? ੪੩੦

'ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਏਹ ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਉਸ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਾਰ ਤੂੰ ਸਿਰ ਚੱਕ ਲੈ,
'ਉਸ ਜੈਸੀ ਹੋ ਜਾਇੰ ਪਹੁੰਚੇਂ ਓਸ ਥਾਂ,
'ਨਾਹਿੰ ਤ ਮਿਲਨਾ ਕੂੜ —ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੀਰ ਹੈ।'
ਰਾਣੀ ਲਾਇ ਧਿਆਨ ਧੀਮੇ ਸੁਆਸ ਹੋ
ਸੁਣਿਆ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਦਾ,
'ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਾਂ' ਇਹ ਵਾਕ ਸੱਕੀ ਆਖ ਨਾ,
ਪਰ ਉਹ ਸ਼ੁਕਰ ਸਰੂਪ ਸੀਗੀ ਹੋ ਰਹੀ। ੪੪੦

ਸੁਰਤ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਰੂਪ ਪਰ ਵਿਚ ਤਾਂਘ ਦੇ
ਸੀ ਲੱਗੀ ਸਭ ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਵੱਲ ਨੂੰ।
ਸ਼ੁਕਰ ਭਰੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਹੁਣ ਉਹ ਆਖਦੀ:—
'ਸੰਜਮ ਦਿਓ ਬਤਾਇ ਸੱਤਯਾ ਨਾਲ ਦੇ
'ਕੁਰਵਾਵੋ ਉਹ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਜੋਗ ਜੋ,
'ਮੈਨੂੰ ਪਾਰ ਪੁਚਾਇ ਦੇਵੋ ਦਾਤਿਓ!
'ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੇ ਦੇਸ ਜਾਵਾਂ ਪੌਂਚ ਮੈਂ।
'ਗੁਣ ਠਾ ਚੱਜ ਅਚਾਰ ਸਿਰਿਓਂ ਘੁੱਥੀਆਂ;
'ਸ਼ਰਨ ਪਈ ਹਾਂ ਆਣ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
'ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਤੁੱਠੋ ਚੰਗਿਓ!

'ਮੈਨੂੰ ਆਸ੍ਰਾ ਏਹ ਹੋਰ ਨ ਓਟ ਹੈ।

'ਰਸਤਾ ਦੱਸੋ ਆਪ ਆਪੇ ਤੋਰ ਲੌ, ੪੫੦

'ਆਪ ਨਿਬਾਹਵੋ ਕਾਰ, ਆਪ ਪੁਚਾ ਦਿਓ
'ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਹੇ ਉਪਕਾਰੀਓ!'
ਸੁਣ ਬੋਲੇ ਓ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਪਯਾਰੜੇ
ਮੁਖੀਏ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਜੋ ਸਨ ਸੋਹਿਣੇ,
ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਨੇ ਕਾਜ ਸੌਂਪਯਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵਣ ਸੱਚ ਦਾ :—
'ਸੰਜਮ ਜਾਂ ਉਪਚਾਰ, ਸਾਧਨ ਜਾਂ ਕਹਾਂ,
'ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਾਂ ਸੁ ਹੋਰ ਬਣਦਾ ਹੋਰ ਹੈ।
ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਲੱਭੀਏ
'ਸੰਜਮ ਕੇ ਉਪਚਾਰ, ਕਹੁ ਕੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ? ੪੬੦

'ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਹੈ ਆਪ ਸੰਜਮ ਆਪਣਾ :
'ਅਸਯ ਬੂਟੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਆਪੇ ਉੱਗਦਾ।
'ਮੈਂ ਰਸਤਾ ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੈ ਦੱਸਣਾ,
'ਪਰ ਘਾਬਰ ਤੋਂ ਸਾਫ ਹੈਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਓ
'ਨਿਰਮਲ ਵਾਙ ਬਲੌਰ, ਠੰਢੇ ਵੰਨ ਦਾ
'ਜੋ ਕੁਛ ਖੋਲ੍ਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੈਂ ਹੈ ਦੱਸਣਾ।
'ਸੁਣ ਹੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਕੁਦਰਤ ਦੱਸਦੀ:
'ਸਹਿਚਾਰੀ ਸਹਿਚਾਰ ਆਪ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ।
'ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਨ ਸ਼ੇਰ ਵੱਸੇ ਹੈ ਕਦੇ;
'ਪਾਣੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਰਲਦੀ ਨਾ ਕਦੇ। ੪੭੦
'ਪਾਰੇ ਸੰਦੀ ਧਾਰ —ਕੱਠੀ ਨਾ ਵਗੇ।
'ਇੱਸੇ ਪਰ ਗੁਰਵਾਕ ਐਕੁਰ ਦੱਸਦਾ :—

ਤੁਰਦੇ ਕਉ ਤੁਰਦਾ ਮਿਲੈ ਉਡਤੇ ਕਉ ਉਡਤਾ ॥
ਜੀਵਤੇ ਕਉ ਜੀਵਤਾ ਮਿਲੈ ਮੂਏ ਕਉ ਮੂਆ ॥
]ਵਾ: ਸੂਹੀ ਮ: ੨–੮

'ਜੀਉਂਦੇ ਤੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਮੋਏ, ਰਾਣੀਏਂ,
'ਫਿਰ ਜੀਵੇ ਉਹ ਜਿੰਦ ਕਦੇ ਜੁ ਨਾ ਮਰੇ,
'ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ? ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਮਰੇ।'
'ਮਰ ਫਿਰ ਜੀਵੇ ਓਹ, ਮਿਲਸੀ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ
' 'ਜੀਉ-ਮਰਨ' ਦੀ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ;
'ਹੁਣ 'ਮਰ ਜਾਵੋ' ਆਪ ਤਦ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋ
'ਮਿਲਨੇ ਦਾ ਪਤਿ ਜੋਗ ਮਿਲਨੇਹਾਰ ਜੀ !'
ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁ ਨਾਰ ਧਯਾਨ ਸਰੂਪ ਹੋ ੪੮੦

ਸੁਣਦੀ ਸੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਡੂੰਘਾ ਧਯਾਨ ਲਾ,
ਹੁਣ ਹੋਈ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਸਮੈਂ ਹੋਂਵਦੀ।
ਨਿੱਕੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਧਾਰ ਜਿਉਂ ਧਰ ਸਿੰਜਰੇ,
ਤਿਉਂ ਨਿੱਕੇ ਏ ਵਾਕ ਅੰਦਰ ਸਿੰਜਰੇ।
ਰਹਿਕੇ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤ ਕਿਤਨਾ ਕਾਲ ਓ
ਬੋਲੀ ਸੁਰਤ ਸੰਮ੍ਹਾਲ ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇਕੇ :
'ਮਾਰੋ, ਲਓ, ਜਿਵਾਲ ਚਾਹੋ ਮਾਰਕੇ,
'ਜਿਉਂ ਚਾਹੋ ਤਯੋਂ—ਆਪ ਸਮਰਥ ਹੋ—ਕਰੋ।'
ਗੁਰਮੁਖ ਬੋਲੇ ਫੇਰ :— 'ਸਮਰਥ ਹੈ ਗੁਰੂ

'ਆਗਯਾ ਜਿਸ ਦੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹਾਂ ਬੋਲਦਾ। ੪੯੦

'ਪੂਰੇ ਸੀਗੇ ਸਿੱਖ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ;
'ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ-ਪਦ ਪਾਇ ਸਚਖੰਡ ਜਾ ਵਸੇ।
'ਹੈਸਨ ਜਦ ਵਿਚ ਦੇਹ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
'ਵਸਦੇ ਸਨ ਸਚਖੰਡ ਜਯੂੰਦੇ ਜਾਗਦੇ;
'ਦਿੱਤੀ ਜਦ ਛਡ ਦੇਹ ਤਾਂ ਬੀ ਜਾ ਵਸੇ
'ਵਿੱਚ ਓਸ ਸਚਖੰਡ,- ਹਨ ਹੁਣ ਓਸ ਥਾਂ।
'ਸੱਚਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਹੈ, ਰਾਜ ਜੀ!
'ਤਿਵੇਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਿੰਡ ਸਚਖੰਡ ਵੱਸਦਾ।
'ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਉਪਚਾਰ ਹੁਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀ
'ਜਯੂੰਦੇ ਤ੍ਵਾਡਾ ਵਾਸ ਵਿਚ ਸਚਖੰਡ ਹੋ, ੫੦੦

'ਇਉਂ ਕਰਦਯਾਂ ਹੇ ਰਾਜ! ਖ਼ੁਦ ਹੋ ਜਾਵਸੋ
'ਇਕ ਦੇਸੀ ਪ੍ਰਿਯ ਨਾਲ; ਜਦ ਦੇਹ ਛੱਡਸੋ
'ਤਦ ਬੀ ਰਹੋ ਸੁਦੇਸ਼ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦੇ।
'ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ;
'ਹੈਵੇ ਉਸ ਦਾ ਵਾਸ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੇ,
'ਸਾਡਾ ਉਸ ਵਿਚ ਵਾਸ ਬੀ ਹੈ, ਰਾਜ ਜੀ !
'ਦੇਸਾਂ ਵਾਂਙੂ ਦੇਸ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਨਾ;
'ਵਿੱਥ ਨ ਹੈ ਪਰਮਾਣ, ਮਿਣਤੀ, ਕਾਲ ਨਾ:
'ਰੂਪ ਨ ਇਸਦਾ ਰੰਗ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਚੀਜ਼ ਨਾ।
'ਫਿਰ ਅਚਰਜ ਹੈ ਏਹ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਹੀ ੫੧੦

'ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ, ਵਿਥ ਤੇ ਕਾਲ ਬੀ
'ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਸਾਰੇ ਰੱਖਦੇ;
'ਸਭ ਨੂੰ ਘੇਰਯਾ ਓਸ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰੇ;
'ਸਭ ਦੇ ਫਿਰ ਵਿਚਕਾਰ ਵਸਦਾ ਆਪ ਓ।
'ਦਸ਼ਾ ਕਹੋ ਜੇ ਏਹ —ਹਾਲਤ ਹੈ ਕੁਈ—
'ਤਦ ਬੀ ਬਣਦਾ ਨਾਹਿੰ ਏ ਕੁਝ ਆਖਣਾ।
'ਦਸ਼ਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਾਰ, ਅਹੇ ਯਥਾਰਥੰ।
'ਰੂਹਾਨੀ ਹੈ ਖੇਡ, 'ਨਾਤਮ ਦੇਸ਼ ਦਾ
'ਕੋਈ ਬੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਪੂਰਾ ਨਾ ਘਟੇ।
'ਤਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੈਵੇ ਆਖਿਆ ੫੨੦

'ਸੱਚ ਖੰਡ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਣੇ ਦੇ ਸਮੇਂ
'ਕੇ ਇਸਦਾ ਸਭ ਹਾਲ ਕਹਿਣਾ ਔਖ ਹੈ : —

ਸਚ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਤਿਥੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥ ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥ ਤਿਥੈ ਲੋਅ ਲੋਅ ਆਕਾਰ ॥ ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ ॥ ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕਥਨਾ ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ

'ਕਥਨਾ ਲੋਹੇ ਵਾਙ ਕਰੜਾ ਆਖਦੇ।
'ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਏਹ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।
'ਜਦ ਘਟਸੀ ਇਹ ਆਣ ਅਨੁਭਵ ਆਪਦੇ
'ਤਦੋਂ ਓਸ ਵਿਚ ਵਾਸ ਹੋਊ ਆਪ ਦਾ,
'ਉਸਦਾ ਨਾਲ ਨਿਵਾਸ ਅੰਦਰ ਆਪ ਦੇ

'ਹੋ ਜਾਸੀ, ਹੇ ਰਾਜ ! ਆਪੇ ਆਪ ਹੀ ।
'ਏਸੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ
'ਸੀ ਜੀਂਦਜਾਂ ਗਜਾ ਹੋਇ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ । ੫੩੦

'ਤੂੰ ਬੀ ਪਾਉ ਨਿਵਾਸ ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਣੀਏਂ,
'ਇਕ ਦੇਸੀ ਹੋ ਜਾਹਿਂ ਨਾਲ ਸੁ ਕੰਤ ਦੇ ।
'ਫੇਰ ਮੇਲ ਉਹ ਮੇਲ ਪੂਰਨ ਮੇਲ ਜੋ
'ਹੋਇ ਪਰਾਪਤ ਆਣ, ਵਿਛੜੇ ਨਾ ਕਦੇ !
'ਦੇਹੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਮੇਲ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜ ਹੈ
'ਇਸਦਾ ਹੋਵੇ ਰੂਪ ਰਾਣੀ ਹੋਰਵਾਂ,
'ਏਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆਪ 'ਮੇਲ-ਵਿਛੋੜ' ਦਾ
'ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਝੋ ਰੂਪ ਸੋ ਇਕ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਹੈ ।
'ਰੂਹਾਨੀ ਹੀ ਮੇਲ ਅਸਲੀ ਮੇਲ ਹੈ ।
'ਜੋ ਕੁਝ ਜਾਣੋ ਆਪ ਹੁਣ ਹੋ ਰਾਜ ਜੀ ! ੫੪੦

'ਸਾਪੇਖਕ ਹੈ ਰੰਗ ਵਿਚ ਓ ਰੰਗਿਆ ।
'ਨਿਰਪੇਖਕ ਉਸ ਰੂਪ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਣੀਏਂ
'ਜਦ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਖਲ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਣ ਕੇ ।
'ਸਮਝ ਨ ਸਕਦੀ ਪੌਂਚ 'ਅਨੁਭਵ-ਦੇਸ਼' ਹੈ,
'ਆਪਾ ਅਨੁਭਵ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਹੈ ਪੌਂਚਦਾ
'ਤਾਂਤੇ ਅਨੁਭਵ-ਰਾਹ ਰਾਣੀ ਖੋਜੀਏ ।
' 'ਸਮਝ' ਸੌਖ ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਕਦੀ ਜਾਣ ਹੈ,
'ਪਰ ਫਿਰ ਰਹਿੰਦੀ ਵਿੱਥ ਤਦ ਬੀ ਹੈ ਬਣੀ;
'ਅਸਲ ਵਾਪਰੇ ਬਾਝ, ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾ
'ਵਿੱਥ ਨ ਮਿਟਦੀ, ਮੇਲ ਅਸਲ ਨ ਹੋਂਵਦਾ: ੫੫੦

'ਤਦੋਂ ਮਿਟੇ ਹੈ ਵਿੱਥ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਦੋਂ ।
'ਇਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਰਾਹ, ਸੁਣ ਲਓ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਪਹਿਲੇ ਨਿਸਚੇ ਏਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਸਾਂ :
'ਅਸੀਂ ਅੰਸ ਹਾਂ ਠੀਕ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ ॥ ਜਸ ਕਾਗਦ
ਪਰ ਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸੁ ॥ [ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ ਜੀ–੫

'ਜੋ ਜੋ ਦਿੱਸ ਜੀਵ ਉਸਦੀ ਅੰਸ ਹੈ ।
'ਆਤਮ ਹੈ ਇਹ ਅੰਸ ਜੜ੍ਹ ਨ ਅਨਾਤਮਾ;
'ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬ ਰਿਹਾ ਵਿਆਪ ਹੈ ।
'ਵਜਾਪਕਤਾ ਦਾ ਸੂਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵ ਏ
'ਹੈਨ ਪਰੋਚੇ ਸੱਭ ਮਾਲਾ ਫੁੱਲ ਜਜੋਂ.
'ਮਿਲੇ ਪਰਸਪਰ ਨਿੱਤ, ਕਦੀ ਨ ਵੱਖਰੇ; ੫੬੦

'ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਕੇ ਏਹ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਬੀ
'ਉਸੇ ਸੂਤ ਪਰੋਚ ਮਿਲੇ ਸੁ ਹੈਨਗੇ ।
'ਏਸ ਮੇਲ ਦਾ ਰੂਪ ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਸਦਾ ।
'ਪਰਦਾ ਹੈ ਵਿਚਕਾਰ ਤਣਿਆ ਭੁੱਲ ਦਾ,
'ਵਿੱਥ ਪਈ ਜਾਂ ਜਾਣ, ਪਾਈ ਭੁੱਲ ਨੇ ।
'ਭੁਲ ਦਾ ਦਾਰੂ 'ਯਾਦ' ਜਾਣੋਂ ਰਾਜ ਜੀ !
' 'ਯਾਦ' ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਦਾਰੂ ਹੈ ਉਹੋ ।
' 'ਯਾਦ' ਜਦੋਂ ਪਕਜਾਇ ਮੌਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ

'ਭੁਲ ਦਾ ਪਰਦਾ ਦੂਰ ਤਦ ਹੋ ਜਾਇਸੀ ।
'ਭੁੱਲ ਹਟੀ ਤਾਂ ਵਿੱਥ ਨਾਲ ਬਿਲਾਇਸੀ ੫੭੦

'ਵਿੱਥ ਹਟੀ ਤਾਂ ਆਪ ਮੌਲਾ ਆ ਗਿਆ;
'ਕਿਰਪਾ ਉਸ ਦੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਮੇਲ ਏ ।
'ਇਉਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਹੋ ਰਾਜ ਅਨੁਭਵ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ,
'ਅਨੁਭਵ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਣ ਆਇ ਯਥਾਰਥ
'ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੂਝ ਮਿਲਿਆਂ ਆਂਵਦੀ ।
'ਸੋ ਪਹਿਲੀ ਹੈ ਜਾਚ ਏਹੋ ਸਿੱਖਣੀ
'ਸਾਈਂ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ ਜੀਵੀਏ ।
'ਹਰ ਦਮ ਆਵੇ ਯਾਦ ਭੁੱਲੇ ਨਾ ਕਦੀ
'ਸਾਈਂ ਗੁਣਾਂ ਸਮੇਤ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲੜਾ,
'ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਜਾਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਓ, ੫੮੦

'ਅਸਾਂ ਪਜਾਰ ਹੈ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਓਸ ਨੂੰ ।
'ਉਹ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਰਖਣਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ।
'ਨਾਲ ਰਹੇ ਇਹ ਯਾਦ, 'ਵਜਾਪਕ ਹੈ ਸਦਾ—
' 'ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਬਾਰ੍ਹ ਓ ਭਰਪੂਰ ਹੈ
' 'ਵਿੱਥ ਨ ਰੱਤੀ ਮੂਲ ਓਸ ਅਸਾਂ ਵਿਖੇ;
' 'ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਹਿ ਹੈਨਗੇ ।'
'ਚਸਾ, ਵਿਸਾ, ਪਲ, ਨਾਂਹ, ਅੱਖੀ ਫੋਰ ਨਾ,
'ਭੁੱਲੇ ਸਾਈਂ ਨਾਹਿੰ, ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀਏ !
'ਫੇਰ ਮੇਲ ਹੀ ਮੇਲ ਜਾਣੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
'ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰਿਆਂਰਾਜ ਜੀ,– ੫੯੦

'ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਨਾ ਵਿੱਥ, ਪਰਦਾ ਨਾ ਹਟੇ ।
'ਏਸ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਗੱਲ ਏ ਹੈ ਮੇਟਦੀ:—
'ਰਬ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ — ਕੀਰਤਿ ਓਸਦੀ —
'ਅੰਦਰ ਲਓ ਵਸਾਇ, ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਕਰੋ:

ਜਿਸਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ

'ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਰੱਖਕੇ
'ਹਰਦਮ ਕਰੋ ਸੰਭਾਲ ਫਿਰ ਉਸ ਰੱਬ ਦੀ,
'ਹਿਰਦੇ ਲਓ ਵਸਾਇ, ਭੁੱਲੇ ਨਾ ਕਦੀ,
'ਤਦ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਵਿੱਥ ਪਾਈ ਭੁੱਲ ਦੀ:—

ਦਮਿਦਮਿ ਸਦਾ ਸਮ੍ਹਾਲਦਾ ਦੰਮੁ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭਉ ਗਇਆ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ
ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਮਰਤਬਾ ਤਿਸਨੋ ਦੇਇ
ਜਿਸਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਰਜਾਇ ॥ [ਵਾ: ਬਿਹਾ: ਮ:੩-੧੯

'ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਵ ਹੈ ਲੱਗਦੀ,
'ਲਿਵ ਲਗ ਲਗ ਕੇ ਰਾਜ ਨਾਮੀ ਰੱਬ ਜੋ ੬੦੦

'ਆਪੇ ਲੈਂਦਾ ਮੇਲ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਕੇ:—
'ਆਤਮ ਪਦ ਹੈ ਏਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦੱਸਿਆ ।'
ਸਹਜੇ ਸੁਖਿ ਸੁਤੀ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ॥ ਆਪੇ ਪ੍ਰਭਿ
ਮੇਲਿ ਲਈ ਗਲਿ ਲਾਇ ॥ [ਵਾ: ਸਾਰੰਗ ਮ ੩-੨੫

੩੧. ਸਤਿਸੰਗ-ਸਾਧਨ

ਸੁਣ ਸਹਿਮੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮਣ ਨਾਰ ਓ,—
ਸਿਲਾ ਅਲੂਣੀ 'ਜੋਗ' ਆਈ ਚੱਟਣੀ
ਪਰ ਸਮਝੀ ਸੀ ਸਾਫ ਸਾਰੇ ਭੇਤ ਨੂੰ।
ਸਹਿਮ ਗਈ ਭੇ ਨਾਲ ਨਾ ਸੀ ਨਾਰ ਓ
ਛੁਹ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗ ਦੀ ਛੁਹ ਸੀ ਗਈ:
ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਫਿਰ ਜੋੜ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਭਾਵ ਹੋ
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹੇ, ਸਤਿਸੰਗ ਸੰਦੇ ਚਾਨਣਾ!
'ਲੈ ਚੱਲੋ ਕਿਸ ਲਾਂਭ ਦਾਸੀ ਜੋਗ ਹੋ?
'ਸਮਝ ਨ ਸਕਦੀ ਜਾਇ ਜਿਸ ਬਨ ਹੈ ਵਿਖੇ,
'ਲੈ ਚੱਲੋ, ਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਤਾਣ ਦੇ. ੧੦

'ਲੈ ਚੱਲੋ ਫੜ ਬਾਂਹ ਸੁਾਮੀ-ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
'ਚਰਨੀਂ ਦਿਓ ਪੁਚਾਇ ਮੈਨੂੰ ਕੰਤ ਦੇ।'
ਸੁਣ ਸਧਰਾਏ ਵਾਕ ਗੁਰਮੁਖ ਬੋਲਿਆ:—
'ਹੇ ਪ੍ਰਿਯ-ਪਜਾਰੀ ਰਾਜ! ਜੁਗਤ ਜੁ ਹੈ ਕਹੀ,
'ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਸੁ ਓਹ ਸਿੱਧੀ ਪਾਂਵਦੀ।
'ਸਾਧਨ ਕਰਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਯਾਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਰੰਗ ਆਕੇ ਵਾਪਰੇ,
'ਜੋ ਕੀਤੇ ਸੇ ਆਪ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ;
'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਆਪ ਬੀ ਹੋ ਜਾਉਗੇ
'ਇਕ ਦੇਸੀ ਪ੍ਰਿਯ ਨਾਲ, ਮਿਲੇ ਨ ਵਿੱਛੁੜੇ। ੨੦

''ਸਾਧਨ ਕਹਿੰਦਯਾਂ ਲਾਜ ਮੈਨੂੰ ਆਂਵਦੀ,—
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਰੂਹ ਪੂਰਨ ਆਤਮਾ
'ਅਸੀਂ ਬੀ ਹਾਂਗੇ ਰੂਹ, ਦੇਹੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ।
'ਰੂਹ ਰੂਹ ਦਾ ਮੇਲ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਸਕੇ?
'ਇੱਕੋ ਹੈ ਉਪਚਾਰ ਦੁਹੁ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ
''ਪ੍ਰੇਮ' ਜਿਦਾ ਹੈ ਨਾਮ— ਰੂਹਾਂ ਮੇਲਦਾ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀ ਉਗੰਮਦਾ।
'ਯਾਦ ਅਹੇ ਇਕ ਰੂਪ ਏਸ ਪਰੇਮ ਦਾ,
'ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਯਾਦ ਬਣਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ।
''ਗੁਣਚਿੰਤਨ' ਤੇ 'ਨਾਮ ਚਿੰਤਨ', ਰਾਣੀਏਂ! ੩੦

'ਏ ਹਨ ਸੱਭੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਪਰੇਮ ਦੇ,
'ਇਹਨਾ ਨੂੰ ਹੈ ਰਾਜ! ਸਾਧਨ ਮੈਂ ਕਿਹਾ,
'ਸੰਭਾਵਣ ਦੇ ਕਾਣ ਸਾਧਨ' ਆਖੀਏ,
'ਜਜ਼ੂੰਦਾ ਸਾਧਨ ਏਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਬਣੇ
'ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਮੇਲ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।'
'ਬਉਰਾਨੀ ਹਾਂ ਨਾਥ!' ਅਖਯਾ ਰਾਜ ਨੇ,
'ਅਸਚਰਜੋ ਅਚਰੱਜ ਛਾਈ ਜਾਂਵਦਾ
'ਹਾ! ਮੈਂ ਨਾਹੀਂ ਜੋਗ, ਮੂਲੋਂ ਜੋਗ ਨਾ,
'ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਡਾਢੀ ਹੈ ਲਗੀ।
'ਸੰਜਮ ਨਾ ਉਪਚਾਰ ਕਰਨੇ ਜਾਣਦੀ, ੪੦

'ਜੁਗਤ ਨ ਸਾਧਨ ਹਾਇ ਮੈਂ ਕਰ ਹਾਂ ਸਕਾਂ,
'ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਬਿਨ ਕਾਰ ਮਿਲੇ ਨ ਕੰਤ ਹੈ।
'ਤਾਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਸੁਜਾਨ! ਬਾਲੀ ਜਾਣਕੇ
'ਕਰਵਾਓ ਸਭ ਆਪ, ਆਪ ਪੁਚਾ ਦਿਓ
'—ਆਪਣੇ ਤਾਨ ਦੀਬਾਣ ਅਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ—
'ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਪਾਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋ:
'ਦੇਵੋ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇ ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲਿਓ!'
ਗਈ ਡੋਬ ਇਕ ਖਾਇ ਕਹਿੰਦੀ ਵਾਕ ਏ;
ਪਰ ਲੈ ਲਿਆ ਸੰਭਾਲ਼ ਝਟ ਸਤਿਸੰਗ ਨੇ।
ਦੇਕੇ ਕੁੱਝ ਆਰਾਮ ਸਿਰ ਸਹਿਲਾਇਕੇ ੫੦

ਮੁੜ ਕੀਤਾ ਸੁਰਜੀਤ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ।
ਫਿਰ ਕੀਤੇ ਕਈ ਵਾਕ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਨੇ
ਸਿਦਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਤ ਦਿੱਤੀ ਰੱਜਵੀਂ,
ਕੀਤੇ ਸੰਸੇ ਦੂਰ ਸੱਭ ਭਰਾਂਤੀਆਂ।
ਫਿਰ ਸੰਖੇਪਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਨੇ
ਸਾਧਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਐਕੁਰਾਂ:—
੧. 'ਸੇਵਾ ਹੋਵੇ ਮੂਲ ਸਿੱਖੀ ਰਾਹ ਦਾ,
'ਨੀਂਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਬੱਝਦੀ:
'ਸੋ 'ਪ੍ਰਿਯ ਗੁਰਮੁਖ' ਨਾਲ ਤੁਸਾਂ ਕਮਾ ਲਈ:
'ਸੰਗਤ ਸੰਦੀ ਸੇਵ ਤੁਸਾਂ ਕਮਾ ਰਹੇ। ੬੦

'ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੈ ਮੁੱਢ ਸਿੱਖੀ ਨੇਮ ਦਾ;
'ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੈ ਅੰਤ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
'ਪਰ ਸੇਵਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸਿੱਖੀ ਆਖਦੀ।
'ਪਹਿਲਾ ਸਾਧਨ, ਏਹ ਸੇਵ ਕਮਾਈਏ:—

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥
ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥ [ਸਿਰੀ: ਮ: ੧-੩੩

੨. 'ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਏਹ ਜਾਣੋ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਥਾਪੇ ਹੈ ਕਿਸੇ
'ਧਰਮ ਜੁ ਹੋਵਣ ਠੀਕ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ
'ਸਾਰੇ ਪਾਲ ਬਣਾਇ, ਫੇਰ ਅਟੰਕ ਹੋ।
'ਹਰਖ ਸੋਗ ਦਾ ਵੇਗ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੇ,
'ਪਰਬਤ ਵਾਂਙ ਅਡੋਲ ਸਦਾ ਰਹਾਇਕੇ ੭੦

'ਕਰੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਕਾਰ ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਦੀ।
'ਦਿੱਤਾ ਰੱਖ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਰਾਜ ਤੁਸਾਂ ਤਈ;
'ਫ਼ਰਜ਼ ਰਾਜ ਦਾ, ਰਾਜ! ਚਾਹਯੇ ਪਾਲਣਾ।
'ਸੇਵਾ ਜਾਣੋ 'ਰਾਜ' ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਦਈ;
'ਧਰਮ ਰਾਜ ਦਾ ਠੀਕ ਪਾਲੋ ਐਕੁਰਾਂ.
'ਜਿਉਂ ਕੰਡਾ ਹੈ ਤੋਲ ਪੂਰਾ ਤੋਲਦਾ।
'ਪਰਜਾ ਜਾਣ ਉਲਾਦ ਸੱਚ ਰੱਬ ਦੀ;
'ਰਾਜਾ' 'ਦਾਯਾ' ਠੀਕ ਸਾਈਂ ਸਾਜਿਆ।
'ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਿਆਉਂ ਪਰਜਾ ਪਾਲਣੀ;
'ਇਹ ਸਾਈਂ ਦੀ ਸੇਵ ਰਾਣੀ! ਜਾਣ ਲੋ। ੮੦

'ਮਮਤਾ ਕਦੀ ਨਾ ਧਾਰ ਲੇਣੀ ਐਕੁਰਾਂ:
'ਏਹ ਤਾਂ ਹੈਨ ਗ਼ੁਲਾਮ ਮੇਰੇ ਸੱਭ ਹੀ

---

[1]ਸਿਲ ਅਲੂਣੀ ਚਾਣੀ ਤੁਲਿ ਨ ਲਖ ਅਮਿਉ ਰਸ ਇਖੀ ॥
[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ੨੯-੧

'ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਜੋਗ ਸਾਜੇ ਏ ਗਏ।
'ਰਾਜਾ ਜਾਣੇ ਏਹ: ਪਰਜਾ ਪਾਲਣੀ
'ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਸੇਵ ਸੌਂਪੀ ਰੱਬ ਨੇ;
'ਮੈਂ ਰਾਖਾ, ਸਰੰਜਾਮ ਕਰ ਤੁਲ ਤੋਲਸਾਂ।
'ਫਿਰ ਜੋ ਦੌਲਤ ਆਇ: ਹਾਲਾ ਦੇਸ ਦਾ,
'ਨਾ ਜਾਣੇ ਏ ਮਾਲ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ;
'ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਅਮਾਨ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਹੈ,
'ਪਰਜਾ ਦੇ ਸੁਖ ਜੋਗ ਰਾਜੇ ਲਾਵਣੀ। ੯੦

'ਰਾਜਾ ਪੇਟ ਸਮਾਨ ਜਾਣੋਂ, ਰਾਜ ਜੀ!
'ਭੋਜਨ ਇਸਦੇ ਜੋਗ ਜਿੰਨਾ ਹੈ ਮਿਲੇ
'ਉਸਨੂੰ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਵੰਡੇ ਦੇਹ ਨੂੰ,
'ਸਾਰੇ ਦੇਹ ਦੇ ਅੰਗ ਉਸਤੋਂ ਪਾਲਦਾ।
'ਤਿਉਂ ਰਾਜਾ ਧਨ ਪਾਇ ਪਰਜਾ ਵਿੱਤੜਾ
'ਪਰਜਾ ਸੁਖ ਨੂੰ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਲਾ ਦਏ।
'ਅਪਣਾ ਬੀ ਨਿਰਬਾਹ ਜਿਤਨਾ ਜੋਗ ਹੋ
'ਉਸਤੋਂ ਕਰੇ, ਨ ਦੋਸ਼, ਸਿੱਖੀ ਰੀਤਿ ਏ:
'ਪਰ ਐਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇ ਵਰਤੇ ਮਾਲ ਏ
'ਉਹ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਘੁੱਸ ਪਾਪ ਕਮਾਂਵਦਾ। ੧੦੦

'ਰੁੱਤ ਹੁਨਾਲੇ ਰਾਜ! ਸੂਰਜ ਤੱਪਦਾ;
'ਖਿੱਚੇ ਪੌਣ ਉਤਾਂਹ ਗਰਮੀ ਦੇਇਕੇ,
'ਕਿਤੂੰ ਖਿੱਚੇ ਉਹ ਪੌਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੜ ਨਾ?
'ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਪਕਾਰ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ;
'ਵੇਗ ਕਰੇ ਉਤਪੰਨ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲੇ;
'ਚਲੇ ਪੌਣ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਬਣੇ ਹਨ੍ਹੇਰੀਆਂ,
'ਘੱਟੇ ਬੱਦਲ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਧਾਂਵਦੀ;
'ਠੰਢਕ ਅਤੇ ਤਰੌਤ ਦੇਵੇ ਜੱਗ ਨੂੰ।
'ਤਿਉਂ ਰਾਜਾ ਜੋ ਲਾਇ ਲੈ ਦਾ ਮਾਮਲੇ
'ਵਰਤੇ ਉਹ ਸੁਖ ਦੇਣ —ਪਰਜਾਨੂੰ—ਲਈ ੧੧੦

'ਸੜਕਾਂ, ਬਾਗ਼, ਸਰਾਇ, ਬੌਲੀ ਕੱਸੀਆਂ
'ਖੂਹੇ ਅਤੇ ਤਲਾਉ, ਟੋਭੇ, ਨਾਲੀਆਂ,
'ਕੋੜ੍ਹਿਆਂ ਸੰਦੇ ਥਾਉ' ਰਾਜਾ ਸਾਜਦਾ;
'ਵਿਧਵਾ ਅਤੇ ਮੁਥਾਜ ਰੋਗਜਾਂ ਵਾਸਤੇ
'ਕਰੇ ਰਾਉ ਪਰਬੰਧ ਦੁਖੀ ਨ ਹੋਣ ਓ,
'ਰਾਖੀ ਪਰਜਾ ਜੋਗ, ਪਹਿਰੇ, ਚੌਕੀਆਂ,
'ਘੋੜੇ, ਪੈਦਲ, ਫੌਜ ਧਰੇ ਸਵਾਰ ਕੇ।
'ਹਾਕਮ ਥਾਪੇ ਓਹ ਹੋਣ ਪ੍ਰਬੀਨ ਜੋ
'ਨਜਾਇ ਕਰਨ ਦੇ ਜੋਗ ਗੁਰਮੁਖ ਲੱਭ ਕੇ।
'ਵਿਦਜਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ, ਹੁਨਰਾਂਵਾੜੀਆਂ, ੧੨੦

'ਸਾਜੇ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਸੁੱਖਾਂ ਵਾਲੜੇ।
'ਥਾਪੇ ਉਹਦੇਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਜੋ,
'ਮਾਯਾ-ਛਾਯ ਵਲ੍ਹੇਟ ਜੋ ਨ ਖਾਂਵਦੇ,
'ਸਦਾਚਾਰ ਵਿਚ ਸਾਫ ਹੋਵਣ ਆਪ ਜੋ।
'ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬ ਦੇ ਨਾਲ ਤੱਸਬ ਨਾ ਕਰੇ।
'ਰੱਖਜਾ ਕਰੇ ਵਪਾਰ ਅਰ ਵਣਜਾਰਿਆ

'ਵਸਦੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਙ ਹੋ ਉਪਕਾਰੀਆਂ।
'ਨੀਂਦਰ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਦੇਹੀ ਵਾਸਤੇ,
'ਭਜਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਲ ਅਪਣਾ ਕੱਢਕੇ
'ਕਰੇ ਰਾਜ-ਪਰਬੰਧ ਆਪੂੰ ਵਿੱਚ ਹੋ। ੧੩੦

'ਪਰਜਾ ਰੱਖਜਾ ਕਾਣ ਦੰਡੇ ਦੋਖੀਆਂ।
'ਕਦਰ ਗੁਣੀ ਦੀ ਪਾਇ ਪਾਲੇ ਓਸ ਨੂੰ,
'ਹੁਨਰਮੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਕੇ ਰੱਖ ਲੈ।
'ਪਰਜਾ ਉੱਨਤ ਦੇਖ ਹੋਵੇ ਓ ਸੁਖੀ।
'ਹੱਕ ਗਵਾਏ ਮੂਲ ਕਿਸੇ ਨ ਜੀਵ ਦਾ;
'ਵੱਢੀ ਹਿਕੇ ਲਿਹਾਜ ਅਤੇ ਸਿਪਾਰਸ਼ਾਂ
'ਮੰਨੇ ਨਾ, ਅੰਨਜਾਇ ਐਕੁਰ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਨਜਾਇ ਧਰਮ ਹੈ ਮੂਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੁਣੋ :—

ਰਾਜੇ ਚੁਲੀ ਨਿਆਵ ਕੀ ਪੜਿਆ ਸਚੁ ਧਿਆਨੁ ॥
[ਵਾ: ਸਾ. ਮ: ੭

ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਾਰ ਕਮਾਇ; ਮਨ ਜੋ ਰਾਜ ਦਾ
'ਲਜਾਵੇ ਨਾ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾ ਅੰਦਰੋਂ ੧੪੦

'ਰਸ ਆਤਮ ਵਿਚ ਟੇਕ, ਧਾਰੇ ਆਪਣੀ।
'ਨਾ ਇਉਂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਓਹ ਫਰਜ਼ੋਂ ਘੁੱਸਿਆ,
'ਫਰਜ਼ੋਂ ਘੁੱਥਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨ ਭਾਂਵਦਾ।
'ਹੁਣ ਤੂੰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਰਾਣੇ ਪਜਾਰੀਏ!
'ਕਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਯਾਦ, ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਬੀ
' 'ਕਾਰਜ' ਉਸਦੇ ਯਾਦ ਜੋ ਸੀ ਓ ਕਰੇ।
'ਉਹ ਕਰਦਾ ਸੀ ਰਾਜ ਧਰਮ ਨਿਆਉਂ ਦਾ।
'ਰੰਚਕ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਦ੍ਰੋਹ ਨਾ,
'ਨਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਦਗ਼ਾ ਕਮਾਂਵਦਾ।
'ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਹੋਇਨਾ; ੧੫੦

'ਭੁੱਲੇ ਮਾਲਕ ਨਾਹਿੰ ਕੰਮੀ ਵੇੜ੍ਹਿਆ।
'ਓ ਰਖਦਾ ਹਰ ਆਨ ਚੇਤੇ ਰੱਬ ਨੂੰ;
'ਯਾਦ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚਿੱਤ ਪ੍ਰੋਤੀ ਰੱਖਦਾ,
'ਲੱਗੀ ਲਿਵ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲ ਟੁਟਦੀ ਨਾ ਕਦੀ।
'ਤਜੋਂ ਕਰ ਉਸਦੀ ਰੀਸ, ਹਿਰਦੇ ਰੱਬ ਨੂੰ
'ਐਸਾ ਲਈਂ ਪਰੋਇ ਭੁੱਲੀ ਨਾ ਕਦੇ।
' 'ਨੇਕੀ ਪੁੰਜ' ਜੁ ਰੱਬ ਉਸ ਦਿਲ ਵੱਸਦਾ,
'ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨੇਕ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਉਸਤੋਂ ਨੇਕ ਫੁਹਾਰ ਵਸਦੀ ਸੀ ਸਦਾ :
'ਸੁੱਤੇ ਸਿੱਧ ਸੀ ਉਹ ਕਰਦਾ ਨੇਕੀਆਂ। ੧੬੦
'ਕਰ ਤੂੰ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਉਸਦੇ ਵਾਕਰੇ
'ਸੁੱਤੇ ਸਿੱਧ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬ ਜਯੋਂ।
'ਤੈਨੂੰ ਭੇਤੀ ਦਾਸ ਦਸਿਆ ਭੇਤ ਸੀ
'ਜਦੋਂ ਪਲੰਘ ਦੀ ਰਾਤ ਰੋਈ ਸੈਂ ਬੜਾ,
'ਕੀਕਰ ਹੈਸੀ ਰਾਤ ਕੰਤ ਬਿਤਾਂਵਦਾ।
'ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਯਾਦ ਲੂੰ ਲੂੰ ਅੰਦਰੇ
'ਵਸਦੀ ਸੀ ਹਰ ਆਨ ਉਸ ਦੇ ਸੋਹਿਣੀ।

'ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਮਾਲੂਮ ਤੁਧ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁਕਾ
'ਕੇ ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰ ਸੇਵ ਕਮਾਂਵਦਾ।
'ਫਿਰ ਉਹ ਸੇਵਾ ਪੰਥ ਸਰਦੀ ਸੋ ਕਰੇ, ੧੭੦

'ਭਲਾ ਦੇਸ ਦਾ ਓਹ ਕਰਦਾ ਸੀ ਸਦਾ।
'ਜਿੰਨੀ ਲਗਦੀ ਵਾਹ ਭਲਾ ਕਮਾਂਵਦਾ।
'ਜੁੜਯਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ
' 'ਸਹਜ ਮੇਲ' ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਵਿਚ ਓ ਜੀਂਵਦਾ।
'ਸਹਜ਼ ਸੁਭਾਵੀ ਕਾਰ ਨੇਕੀ ਦੀ ਕਰੇ;
'ਫ਼ਰਜ ਰਾਜ ਦੇ ਓਹ ਸੱਭ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ।
'ਅੰਤ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵ ਉਸਨ ਕਰਦਿਆਂ
'ਦਿੱਤੀ ਦੇਹੀ ਵਾਰ, ਜ਼ੁਲਮ ਹਟਾਣ ਨੂੰ।
'ਦੇਖ ਵਡਾਈ, ਰਾਜ! ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦੀ
'ਰਣ ਤੱਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੜਦਯਾਂ ਓਸਦੀ ੧੮੦

'ਰਹੀ ਸਮਾਧੀ ਠੀਕ ਲੱਗੀ ਸੋਹਿਣੀ।
'ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਜੰਗ ਖ਼ੂਬ ਮਚਾਂਵਦੇ
'ਹਿੱਲੀ ਸੁਰਤਿ ਨ ਮੂਲ, ਖਾਧੀ ਕਾਂਪ ਨਾ।
'ਉਨਮਨ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਗਿਆ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ।
੩. 'ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਬੁਧਿਵਾਨ, ਪਯਾਰੀ ਕੰਤ ਦੀ!
'ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਏ ਕਾਰ ਕੈਸੀ ਸੋਹਿਣੀ :—
'ਘਰ ਮਿਤ ਕਰਕੇ ਤਯਾਗ ਬਨੀਂ ਨ ਜਾਵਣਾ,
'ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਇ ਦੁੱਖ ਨ ਪਾਵਣਾ;
'ਨਾਹੀਂ ਦੇਹ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਕੇ ਭੁੱਲਣਾ;
'ਵਿੱਚੇ ਵਸ, ਨਿਰਲੇਪ ਫੇਰ ਰਹਾਵਣਾ। ੧੯੦

'ਜੁੜਿਆਂ ਰਹਿ ਰਬ ਨਾਲ ਆਸ੍ਰੇ ਨਾਮ ਦੇ
' 'ਜੋਗ ਪਯਾਰ ਦਾ' ਏਹ ਅਸਾਂ ਕਮਾਵਣਾ।
'ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਵੱਸ ਫਰਜ਼ ਨਿਬਾਹੁਣੇ,
'ਇਹ ਰਾਣੇ ਦੇ ਵਾਂਙ ਕੰਮ ਕਮਾਵਣੇ।
੪ ਅੰਜਨ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹਿਣਾ ਨ੍ਰਿੰਜਨਾ।
'ਨਾਲ ਰਜ਼ਾ ਸੁਰ ਹੋਇ ਖੇੜੇ ਵੱਸਣਾ।
'ਆਤਮ ਵਿੱਚ ਵਿਗਾਸ —ਨਾਮੇਂ ਰੱਤਿਆਂ—
'ਜੋ ਆਵੇ ਹੈ, ਰਾਜ! 'ਖੇੜਾ' ਮੈਂ ਕਹਾਂ
'ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਖੇੜਾ ਨਾ ਕਹਾਂ।
੫. ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦੱਪ ਰੋਕੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ੨੦੦

'ਧਰਮ ਧਰਮ ਹੀ ਜਾਣ ਫਰਜ਼ ਨਿਬਾਹੁਣਾ,
'ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦਿਲ ਤੋਂ ਰੱਖਣਾ।
'੬. 'ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੇਲ ਐਦਾਂ ਰੱਖਣਾ!
'ਰਹੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸ ਧੁਰ ਧੁਰ ਅੰਦਰੇ,
'ਲਿਵ ਵਾਲਾ ਇਕ ਰੌਅ ਚਲ ਪਜੇ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਰਹਿਣਾ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਇ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਦੀ
'ਸਦ-ਲੱਗਾ ਹਰਿ ਨਾਲ, ਜੀਵਨ ਜੀਵਣਾ।
'ਸਾਰੀ ਦਾ ਹੈ ਸਾਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਮੁੜਕੇ ਕਰਾਂ ਉਚਾਰ ਸੁਣਨਾ ਧਯਾਨ ਦੇ
'ਕੁੱਜੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦ ਐਕੁਰ ਪਾਈਏ :— ੨੧੦

'ਦੇਹੀ ਕਰੇ ਜੁ ਕਾਰ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਹੋ;
'ਮੁੰਹ ਬੋਲੇ ਜੋ ਬਾਤ ਨੇਕੀ ਦਾਤ ਹੋ;
'ਮਨ ਚਾਹੇ ਜੋ ਚਾਹ ਨੇਕੀ ਹੋ ਸੁਧੀ;
'ਬੁੱਧੀ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇਕੀ ਨੇਕ ਹੋ;
'ਫੁਰਨਾ ਫੁਰੇ ਜੋ ਚਿੱਤ ਹੋਵੇ ਨੇਕ ਓ;
'ਅੰਤ੍ਰ 'ਆਤਮਾ' ਵਿਚ —ਆਤਮ ਤਖਤ ਤੇ—
'ਨੇਕੀ ਜਿਦ੍ਹਾ ਸਰੂਪ ਸੱਚਾ ਰੱਬ ਜੋ
'ਐਸਾ ਰਹੇ ਬਿਰਾਜ, ਉੱਠੇ ਨਾ ਕਦੀ,
'ਜਿਉਂ ਟਿੱਕੀ ਤੋਂ ਸੂਰ ਉਠਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ।
'ਐਸੇ ਜਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਚਖੰਡ ਵੱਸਦਾ; ੨੨੦

'ਉਹ ਜਦ ਛੱਡੇ ਦੇਹ ਸਚਖੰਡ ਜਾਂਵਦਾ।
'ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ਓਥੇ ਹੈ ਗਿਆ।
'ਹੁਣ ਜੇ ਹੋਵੇ ਚਾਹ ਓਥੇ ਜਾਣ ਦੀ
'ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇਕੇ
'ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈ ਰਾਜ, ਤੂੰ ਬੀ ਪੌਂਚੁਸੇਂ।'
ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਦਾ,
—ਰਬ ਵਿਚ ਲਿਵ ਦਾ ਰੂਪ 'ਮਰਕੇ ਜਯੂਣ ਦਾ'—
ਰਾਣੀ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਅਚਰਜ ਹੋ ਗਈ।
ਆਪਾ ਫੇਰ ਸੰਭਾਲ ਸਮਝੇ ਸੋਚਦੀ,
ਜੀਵਨ ਸੀ ਸਭ ਯਾਦ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦਾ, ੨੩੦

ਭਾਵੇਂ ਤਦੋਂ ਨ ਸੂਝ ਪੂਰੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹੰ
ਕੇ ਕੀਕੂੰ ਸੀ ਕੰਤ ਆਤਮ ਜੀਵ ਨੈ
ਕਰਦਾ ਲੁੱਕ ਨਿਬਾਹ, ਦਸਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ।
ਰਾਣੀ ਬੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕੌਤਕ ਕੰਤ ਦਾ
ਦੇਖ—ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝ ਨ ਸੀ ਸਕੇ—
ਹੋਇਆ ਕਰੇ ਹਰਾਨ, ਪਰ ਨ ਪ੍ਰਚੋਲਦੀ।
ਹੁਣ ਸਮਝੀ ਸਭ ਭੇਤ ਵੇਲੇ ਆ ਸਮੇਂ।
ਏਸ ਸਮਝ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਕੰਤ ਦਾ
ਜਦ ਮੇਲੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ ਦੇਖਦੀ :—
ਏ ਹੈ ਮੂਰਤ ਠੀਕ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ। ੨੪੦

ਪੁੜੀ ਦਿਲੇ ਇਹ ਬਾਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਦੀ :
ਪਤੀ ਪੂਰਨੇ ਵਾਹ ਗਿਆ ਜੁ ਜੱਗ ਤੇ
ਬਿਨਾ ਤੁਰੇ ਉਸ ਰਾਹ ਮਿਲਸੀ ਕੀਕੁਰਾਂ
ਵਾਸਾ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ;
ਤਾਂਤੇ ਸੱਚੀ ਬਾਤ ਗੁਰਮੁਖ ਆਖਦਾ।
ਪਰ ਹੁਣ ਸਹਿਮਜਾ ਫੇਰ ਰਿਦਾਂ ਹਿਰਾਨ ਹੋ,—
ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸਦੇ ਧਯਾਨ ਹਾਂ
ਮੱਤੀ ਰਹਾਂ ਹਮੇਸ਼ -ਸੱਕਾਂ ਛੋੜ ਨਾ,
ਕੌਣ ਕਰੂ ਇਹ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਜੋ ਕਹੀ
ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਹੈ ਆਪ ਸਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ? ੨੫੦

ਜੇ ਕੀਤੀ ਇਹ ਕਾਰ ਨਿਭਸਾਂ ਕੀਕੁਰਾਂ।
ਜੇ ਕੀਤੀ ਨਾ ਏਹ ਮਿਲਸੀ ਕੰਤ ਨਾ
ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕਦੀ ਭਿ, —ਰਸਤਾ ਹੋਰ ਨਾ।
ਜੇ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਕੰਤ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਏ
ਹੋਈ ਫਿਰ ਕਿਸ ਕੰਮ, ਧ੍ਰਿਗ ਮੈਂ ਹੋਣ ਨੂੰ।

ਕੀਕੁਣ ਛੱਡਾਂ ਹਾਇ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰਿਆ !
ਤੈਨੂੰ ਰੱਖਕੇ ਨਾਲ ਕੀਕੁਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ,
ਔਖੀ ਕਰਨੀ ਏਹ ਜੋ ਸੁਣ ਮੈਂ ਲਈ।
ਫਿਰ ਅੱਖੀਂ ਜਲ ਆਇ ਸੂਰਤ ਕੰਤ ਦੀ
ਯਾਦ ਕਰੀ ਤਦ ਯਾਦ ਨੇ ਤਤਕਾਲ ਹੀ ੨੬੦

ਓਹੋ ਬੰਨ੍ਹ ਸਰੂਪ ਆਂਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਮਾਨੋਂ ਕੰਤ ਨੂੰ
ਚੰਬੜ ਕੇ ਪਈ ਰੋਇ, ਕਰਦੀ ਬੇਨਤੀ :
'ਮੈਂ ਮਨਤਾਰੂ ਹਾਇ ! ਹੇ ਸਿਰਤਾਜ ਜੀ !
'ਸ਼ਹੁ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਆ ਕਿੱਕੁਰ ਠਿੱਲ੍ਹਸਾਂ ?
'ਅਜ ਜਾਪੀ ਹੈ ਵਿੱਥ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਪਈ
'ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਸਿਤ ਦੇ ਵਾਲੀਆ !
'ਖੇਵ ਨ ਜਾਣਾ ਨਾਉ, ਤੁਲਹਾ ਤਾਰਨਾ;
'ਬੇੜੇ ਠੇਲ੍ਹਣ ਜਾਚ ਹਾਇ ਨ ਆਂਵਦੀ;
'ਕੀਕੁਰ ਤਾਰ ਜਹਾਜ ਸਕਸਾਂ ਸੋਨ੍ਹਿਅ ! ੨੭੦

'ਕੀਕੁਰ ਤੇਰੇ ਦੇਸ ਆਕੇ ਅੱਪੜਾਂ ?
'ਹਾਂ ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਜਹਾਜ, ਬਿਨਾਂ ਮਲਾਹ ਦੇ,
'ਚੱਪੇ, ਬਿਨ, ਬਿਨ ਤਾਣ ਅਪਣੇ ਡੌਲਿਆਂ,
'ਕਿਵੇਂ ਸਕਾਂਗੀ ਪੌਂਚੁ ? ਪਰ ਕਿਨਾਰੜੇ।
'ਮੇਰੇ ਜੁੱਸੇ ਜੋਰ ਜੇ ਹੋ ਮੱਛ ਦਾ
'ਮੱਛੀ ਵਾਙੂ ਠਿੱਲ੍ਹ ਸਾਗਰ ਲੰਘ ਕੇ
'ਲਗਾਂ ਕਿਨਾਰੇ ਆਇ ਵਤਨ ਤੁਸਾਡੜੇ;
'ਹਾ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਮੱਛੀ ਵਾਙ ਨਾ।
'ਕਰੀਓ ਆਪ ਉਪਾਉ ਕੋਈ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਆਪ ਬਣਾ ਦਿਓ ੨੮੦

'ਮਿਲਨੇ ਸੰਦੀ ਡੌਲ ਕੰਤ ਸੁਜਾਨ ਜੀ !
'ਤਰਸਾਂ ਮਿਲਣੇ ਜੋਗ ਔਗੁਣਹਾਰੀਆਂ।
'ਹਾਂ ਖੰਭਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ, ਪਈ ਦੁਰਾਡੜੀ
'ਵਤਨ ਆਪਦਜੋਂ ਦੂਰ, ਤਾਣੋਂ ਸੱਖਣੀ।
'ਬੋਟ ਨਿਤਾਣੇ ਵਾਙ ਕੀਕੂੰ ਉੱਡ ਪਾਂ।
'ਮਿਲਨ ਵਿਕੰਦੇ ਖੰਭ, ਮਨ ਦੇ ਲੈ ਲਵਾਂ;
'ਟੋਲ ਲਵਾਂ ਓ ਦੇਸ ਜਿੱਥੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ,
'ਪਹੁੰਚਾਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀਆਂ।
'ਤਾਂਤੇ ਕਰੋ ਉਪਾਉ ਆਪੇ ਕੰਤ ਜੀ !
'ਪੂਰਨ ਹੋ ਜੀ ਆਪ, ਹਾਂ, ਬੇ-ਲੋੜ ਹੋ। ੨੯੦

'ਪਰ ਹੈ ਵੱਡਿਆਂ ਬਾਣ ਆਪੇ ਤੁੱਠਣਾ,
'ਨੀਚਾਂ ਸ਼ਰਨ ਲਗਾਇ ਬਖਸ਼ ਮਿਲਾਵਣਾ।
'ਇਉਂ ਜੇ ਲਵੋ ਮਿਲਾਇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਮੈਂ ਸਕਾਂ।
'ਤਰਸਣ ਸੰਦੀ ਬਾਣ ਮੇਰੀ ਨਾ ਮਿਟੇ,
'ਬਖਸ਼ਣ ਸੰਦੀ ਬਾਣ ਤੁਸਾਂ ਨ ਛੱਡਣੀ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਹੋਇ ਨਿਢਾਲ ਪਈ ਚੁਫਾਲ ਹੋ
ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ।
ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਦੇ ਪਜਾਰ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ
ਉੱਠ ਬਹਾਇਆ ਫੇਰ, ਕੁਛ ਸਸਤਾਇਕੇ
ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ ਫੇਰ ਆਸ ਬਨ੍ਹਾਂਵਦਾ : ੩੦੦

'ਰਾਣੀ ਜੀ ! ਹੁਣ ਚਿੰਤ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਕਰੋ;
'ਜੋ ਗੁਣ ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਖ ਤੁਸਾਂ ਸੁਣਾ ਦਏ,
'ਤੁਸੀਂ ਗਏ ਘਬਰਾਇ ਔਖੇ ਜਾਣ ਕੇ।
'ਏਹ ਹਨ ਸੌਖੇ ਠੀਕ ਅੱਗੇ ਆਪ ਦੇ।
'ਥੋੜ੍ਹਾ ਦੇਕੇ ਧਯਾਨ ਸਮਝੋ ਹੋਰ ਜੇ
'ਔਖ ਹੁਏਗਾ ਦੂਰ, ਸੁਖ ਉਪਜਾਵਸੀ।
'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਦੂਰ ਹੈ
'ਔਖ ਜੋ ਹੁਣ ਪਰਤੀਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
'ਓ ਗੁਣ ਹੈਨ ਸੁ ਪਾਸ ਤੁਾਡੇ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਵਿੱਕੋਲਿੱਤ੍ਰੇ ਹੋਇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ, ੩੧੦

'ਕਰੋ ਨ ਆਪ ਪਛਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਖੇੜਕੇ।
'ਹੈਵੇ ਜੁਗਤਿ ਸੁ ਲੋੜ ਲੋੜ ਪਛਾਣ ਦੀ,
'ਸੰਸੇ ਦਾ ਕਰ ਤਯਾਗ, ਨਿਹਚਲ ਗੱਠ ਕੇ
'ਲੱਗ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਸੰਗਤ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰੂ ਸਹਾਯਤਾ,
'ਦਿਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਜੀ ਜਾਵਸੋ
'ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਸਿੱਖੀ ਪੂਰਿਆਂ।
'ਦੇਖੋ ਕਰਜੇ ਵਿਚਾਰ ਇਕ ਇਕ ਬਾਤ ਦਾ;
'ਦੇਖਜੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਹੈਨਗੇ
'ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਚਾਹਿਯੇ। ੩੨੦

੧. 'ਸਿਖ ਨ ਬੋਲਣ ਝੂਠ ਤੁਸੀਂ ਨ ਬੋਲਦੇ।
੨. 'ਹਿਰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੁਖਾਇ ਮਾਣਕ ਤੋੜਨਾ
'ਸਿੱਖ ਨ ਕਰਦੇ ਮੂਲ, ਕਰਦੇ ਨਾ ਤੁਸੀਂ,—
'ਮਨ ਬਚ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਨਾ ਕਦੀ।
੩. ਗ੍ਰਿਹਸਤ-ਜਤੀ ਸਿਖਹੋਣ ਪੂਰੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ।
'ਤੁਸਾਂ ਪਤਿੱਬ੍ਰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਐਸਾ ਪਾਲਿਆ,
'ਕੋਈ ਨਹਿੰ ਸਮਰੱਥ ਐਸਾ ਹੋਇਆ।
੪. 'ਦਾਤੇ ਹੋ ਪਰਬੀਨ, ਦੇਂਦੇ ਦਾਨ ਹੋ
'ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਮਾਲ ਪਰਜਾ ਪਾਲਦੇ।
੫. 'ਹੱਕ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਧਾਨ ਸਿੱਖ ਨ ਲੇਂਵਦੇ; ੩੩੦

'ਬੇਹੱਕਾ ਕਿਸ ਤੌਰ ਲੀਤਾ ਨਾ ਤੁਸੀਂ।
੬. ਭਾਕ ਨ ਪੂਜਾ ਧਾਨ ਸਿੱਖ ਰਖਾਂਵਦੇ,
'ਸੋ ਰੱਖੀ ਨਹਿੰ ਮੂਲ, ਲੀਤਾ ਦਾਨ ਨਾ।
੭. 'ਚੋਰੀ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਤੁਸਾਂ ਸਬੰਧ ਨਾ;
'ਜੋ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੱਕ ਨਾਲ ਨਿਆਇੰ ਦੇ,
'ਸੋ ਲੈ ਪਰਜਾ ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਲਾਂਵਦੇ।
੮. 'ਨਹੀਂ ਲੋਭ ਦੀ ਥਾਉਂ ਹਿਰਦੇ ਹੈ ਤੁਸਾਂ।
੯. 'ਗੁੱਸਾ ਖਾਇ ਨ ਮੂਲ ਤੁਸਾਂ ਵਿਗਾੜਿਆ
'ਅਪਣਾ ਚਿੱਤ ਅਰਾਮ, ਕੇ ਸੁਖ ਹੋਰ ਦਾ।
'ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਡੂੰਘਾ ਭਾਵ ਜੈਸਾ ਆਪ ਨੂੰ ੩੪੦

'ਸਤਿਗੁਰ ਬਖਸ਼ਜਾ ਆਪ ਬਖਸ਼ੇ ਸੱਭ ਨੂੰ।
੧੦. 'ਰਾਣੀ ਹੋ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਨਾ ਕਦੇ।
' 'ਚੜ੍ਹਦਿ ਕਲਾਂ' ਦਾ ਭੇਤ ਫਿਰ ਹੋ ਸਜਾਣਦੇ।
੧੧. ਹਿਰਦੇ ਸਦਾ ਸੰਤੋਖ ਵਸਦਾ ਆਪ ਦੇ।
੧੨, 'ਇੰਦ੍ਰੇ ਸੱਭ ਅਧੀਨ ਮਨ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ;

'ਮਤਿ ਉੱਚੀ ਦੇ ਵੱਸ ਮਨ ਹੈ ਆਪਦਾ:
'ਮਤਿ ਦਾ ਰਾਖਾ ਰੱਬ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆਂ।
'ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨਿਵਾਸ ਹੋਯਾ ਹੈ ਸੁਤੇ।
'ਜੇ ਮਨ ਹੋ ਬੇ-ਵੱਸ ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਗਿਆ
'ਗਿਆ ਪਤੀ ਦੇ ਧਯਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵੇਧਿਆ; ੩੫੦

'ਕੀਤਾ ਬਿਹਬਲ ਏਸ ਆਪਣੋਂ ਲੰਘਵਾਂ।
'ਬਿਰਹੋਂ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ ਝਾਗੇ ਹੈਂ ਤੁਸਾਂ,
'ਜੱਵਰ ਜਾਲੇ ਕ੍ਰੋਰ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਾਲੜੇ।
'ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਜਾਨ ਹੋਸ਼ਾਂ ਵਾਲੜਾ
'ਬਾਵਲਪਨ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾਂ ਸੀ ਟੱਪਿਆ,
'ਇਸ ਕਾਰਨ ਮਨ ਏਸ ਚੰਗਾ ਸਾਧਿਆ।
'ਮਨ ਦੀ ਲੱਗੀ 'ਤਾਰ' ਇਕ ਰੁਖ਼ ਹੋ ਗਈ,
'ਨਿਰਮਲ ਹੋਈ ਨਾਲ ਧੋਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ।
੧੯. 'ਰਾਜ ਧਰਮ ਵਲ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਧਿਆਨ ਹੈ।
'ਸੋ ਹੁਣ ਧਰਮ ਪਛਾਣ ਧਾਰੋ ਧਾਰ ਜੀ! ੩੬੦

੨੦. 'ਪੂਜਾ ਬੁੱਤ ਸਮਾਧ ਸੋਣੀ ਗੱਲ ਨਾ
'ਭਾਵੇਂ ਸੀ ਪਰਲਾਪ 'ਵਸਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਛ ਆਪ ਹੈਸੀ ਸਾਜਿਆ
'ਪਰ ਜੜ੍ਹ-ਪੂਜਾ ਯੋਗ ਹੈ ਨਹੀਂ ਰਾਣੀਏਂ!
੨੧. 'ਸ਼ਹੂ ਸਾਈਂ ਦੀ ਟੋਲ ਕਰਦਯਾਂ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਕੁੱਝ ਉਕਾਈਆਂ ਆਪ ਖਾਂਦੇ ਹੋ ਰਹੇ;
'ਪਰ ਹੁਣ ਹੋਈਆਂ ਦੂਰ ਸੰਗਤ ਪੌਂਚਿਆਂ।
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੀ ਦਾਨ ਮਿਲਿਆ ਆਪ ਨੂੰ
'ਇਹ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਓਹ ਜਿਸ ਤੋਂ ਰਾਜ ਜੀ!
! 'ਸਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪਰਵਾਹ' ਹੋਵੇ ਫੁੱਟਦਾ। ੩੭੦

'ਸਦ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ— ਪਰਵਾਹ ਕਹੀਏ 'ਨਾਮ' ਨੂੰ!
'ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਦਾਨ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਤਦੋਂ
'ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਹੇ ਰਾਜ! ਛਕਿਆ ਸੀ ਤੁਸਾਂ।
'ਉਸ ਛਿਨ ਤੋਂ ਸੀ ਜੋਗ ਚਸ਼ਮਾਂ ਨਾਮ ਦਾ
'ਜਾਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੋਇ ਸਰਵੀ ਨੈਂ ਜਿਵੇਂ,
'ਪੈਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਗੰਢ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੀ,
'ਲਿਵ ਉਸ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਲਗ ਜਾਂਵਦੀ।
'ਇਹ ਹੋਈ ਨਹਿੰ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ।
'ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਸੁਜਾਨ ਪਤੀ ਤੁਸਾਡੜਾ
'ਪੱਕਾ ਇਸ ਅਭਯਾਸ ਸੀ ਓ ਹੋ ਗਿਆ। ੩੮੦

'ਪਤੀ ਤੁਸਾਡਾ ਏਹ ਚਾਵ੍ਹੇ ਸੀ ਸਦਾ
'ਲਿਵ ਦੀ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਲੱਗੇ ਆ ਤੁਸਾਂ।
ਪਤੀ-ਪਯਾਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਐਪਰ ਸੇ ਤੁਸੀਂ,
'ਕੀਤੀ ਨਾ ਪਰਵਾਹ ਸੀ ਉਸ ਗੱਲ ਦੀ
ਪਤੀ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਜੋਗ ਚਾਹੇ ਦੱਸਣੀ।
' 'ਚਾਣਕ ਸਾਈਂ-ਖੇਲ ਹੋਰੋਂ ਵਰਤਿਆ,
'ਰਾਣੇ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲੀਤਾ ਰੱਬ ਨੇ
'ਜਿਸ ਪਰ ਡਾਢਾ ਸ਼ੋਕ ਸਭ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।
ਕਹਿਰ ਵਿਛੋੜਾ ਏਹ ਜਿਸ ਵੰਗਾਰਿਆ

'ਤੁਹਾਡੇ 'ਪਤੀ-ਪਰੇਮ ਨੂੰ ਅਤਿ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ੩੯੦
'ਸੱਚਾ ਸੀ ਏ ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੰਤ ਦਾ
'ਹੈਸੀ ਤੀਬਰ ਏਹ –ਤ੍ਰਿੱਖਾ ਅੱਤਿ ਦਾ
'ਗ਼ਮ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਘਾਉ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ
'ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਦੇ ਸੱਲ ਲਾਏ ਸੇ ਤੁਸਾਂ।
'ਪਰ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਲ ਨੂੰ ਸਾਧਿਆ
'ਧਯਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਇੱਕ ਤੇ ਟਿਕ ਹੈ ਗਿਆ
ਹੁੰਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈਨ, ਪਰ ਆ ਸੰਸੜੇ
'ਘੇਰ ਤੋੜਦੇ ਫੇਰ ਘਾਬਰ ਪਾਂਵਦੇ।
'ਇਤਨੀ ਹੋਵੇ ਲੋੜ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜ ਜੀ
'ਸੰਸਾ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਦਿਲ ਟਿਕ ਜਾਇਏ ੪੦੦

'ਪੂਰੇ ਛਾਬੇ ਤੋਲ ਤਕੜੀ ਵਾਕੂਰੇ,
'ਉਸ ਵਿਚ ਰੱਬ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਹੋ ਜਾਵੇ ਜੋ ਸੀਗ ਕੰਤ ਤੁਸਾਡੜਾ;
'ਇਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਆਪ ਜੀ!
'ਜੋ ਸੰਗਤ ਨੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅੱਜ ਹੈ
'ਇਸ ਵਿਚ ਜੇ ਮਨ ਲਾਇ ਲੌ, ਹੋ ਜਾਵਸੋ
'ਪਤੀ ਸਮਾਨ ਸਪੰਨ, ਵਸਨੇ ਜੋਗ ਹੋ
'ਓਸ ਲੋਕ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿੱਥੇ ਵੱਸਦਾ
'ਸੁਹਣਾਂ ਦੂਲਾ ਸੰਤ ਕੰਤ ਸੁ ਆਪ ਦਾ।
' 'ਦਿਲ ਜੁੜ ਜੁੜਕੇ ਰਾਜ! ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ ੪੧੦

'ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਏਹ ਜੋੜੀ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਜਦ ਆ ਵੱਸਿਆ
'ਵਿੱਥ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਰਤੀ ਰਹੂ ਨ ਬੀ
ਵਿੱਥ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਰ੍ਹੈ ਸਕੂ
'ਜਦ ਉਹ ਬੀ ਹੈ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰੱਬ ਦੇ?
'ਸੱਦਾ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤੁੱਠਯਾ ਆਪ ਹੈ
'ਸਭਨੀਂ ਗੱਲੀ ਜੋਗ ਕੀਤਾ ਆਪ ਨੂੰ।
'ਸਾਨੂੰ ਹੈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਛੇਤੀ ਬੌਤੂ ਹੀ
'ਕਾਰਯ ਸਿੱਧ ਸੁ ਸਿੱਧ ਸਿੱਧੀ ਪਾਇਗਾ,
'ਤਾਂਤੇ ਡੌਲਣ ਲੋੜ ਹੁਣ ਨ ਹੈ ਰਤੀ।' ੪੨੦

——o——

੩੨. ਸਤਿਸੰਗ-ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ

ਸੁਣਕੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਸਾਹ ਿਕ ਖਿੱਚਿਆ
ਅੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉੱਠੀਆਂ,
'ਕਾਲੋਂ' ਪੁਤਲੀ ਤੀਕ ਛਿਪ ਗਈ ਸੱਭ ਹੀ,
ਬਾਕੀ ਅਧਖੁਲ੍ਹਿ-ਨੈਣ ਮਾਨੋ ਰ੍ਹੈ ਗਏ,
ਛੱਪਰ ਡਿੱਗੇ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਮੰਦੀਆਂ।
ਰਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਕੰਤ ਦੀ
ਸੂਰਤ ਰਹੀ ਬਿਰਾਜ ਹਸਦੀ ਸੋਹਿਣੀ,
ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਇ ਇਹ ਸੰਦੇਸੜਾ:
'ਠੀਕ ਠੀਕ ਹੈ ਰਾਹ ਗੁਰਮੁਖ ਦੱਸਿਆ,
'ਚਲ ਇਸ ਤੇ ਹੇ ਰਾਜ! ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ।'

ਮੁਸਕਾਹਟ ਉਸ ਸੰਤ- ਚਿਹਰੇ ਵੇਖਕੇ
ਵਿਗਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰਾਜ, ਖੁਲ੍ਹ ਪਜੇ ਨੈਣ ਓ
ਜੋ ਹੋਏ ਸੇ ਬੰਦ ਹੁਣ ਹੀ ਸੋਹਿਣੇ ।
ਗੁਰਮੁਖ ਰਹਿਆ ਛੁੱਪ ਸੀ ਤਦ ਤੀਕਰਾਂ
ਫਿਰ ਸਹਿਜੇ ਉਸ ਵਾਕ ਐਕੁਰ ਆਖਿਆ :—
'ਗੁਰਮੁਖ ਸੀ ਓ ਸੰਤ ਸੁਆਮੀ ਆਪਦਾ
'ਗੁਰਮੁਖ ਹੁਣ ਹੋ ਜਾਉ ਜੇਕਰ ਬੀ ਤੁਸੀਂ
'ਇਕ ਦੇਸੀ ਪ੍ਰਿਯ ਨਾਲ ਤਦ ਹੋ ਜਾਵਸੋ ।
'ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਪ ਨੂੰ ਹੈ ਹੋ ਰਹੀ
'ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮੈਂ ਦਸ ਹਾਂ ਚੁਕਾ ੨੦
'ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਹੁਣ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਇਹ ਪਦਵੀ ਬੀ ਦੂਰ ਨਾਂਹੀ ਆਪ ਤੋਂ ।
'ਜਿਸ ਤੇ ਹੁਣ ਹੈ ਰਾਜ ! ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਯੇ ।
'ਉਸ ਦਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਾਲ ਆਖਾਂ, ਜੀ ਸੁਣੋ : —

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ–੩੬

'ਏ ਲੱਛਣ ਗੁਰ ਆਪ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਕਹੇ,
ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਹੈ ਭੇਤ ਸੋ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ :

ਇਸ਼ਨਾਨ—

'ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲੱਛਣ ਗੁਰਮੁਖਾਂ,
'ਏਸ ਧਾਰਨਾ ਜੋਗ ਐਕੁਰ ਧਾਰਦੇ : —
੧. 'ਦੇਹੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਧ ਹੈ ਨ੍ਹਾ ਧੋਇਕੇ
ਸ਼ੁਧ ਕੀਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਵੇ ਰੱਖਣਾ । ੩੦
'ਉੱਜਲ ਬਸਤਰ ਪੈਨ੍ਹ ਰਹਿਣਾ ਉਜਲੇ ।
'ਅਲਪ ਅਹਾਰ, ਸੁ ਨੀਂਦ ਸੁਲਪੀ ਰੱਖਣੀ ।
'ਦੇਹੀ ਸਦਾ ਅਰੋਗ ਚਹੀਏ ਰੱਖਣੀ ।
'ਰਹੇ ਨਰੋਈ ਦੇਹ ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਰਾਜ ਜੀ,
'ਉਹ ਕਰਨੇ ਉਪਚਾਰ ਤੇ ਪਰਬੰਧ ਹੈਂ ।
'ਇਹ 'ਦੇਹੀ-ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੋਵੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ।
੨. 'ਮਨ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਸਾਫ਼ ਖਜਾਲੋਂ ਮਾੜਿਓਂ
'ਜੈਸੇ ਨਿਰਮਲ ਛੰਭ ਚਸ਼ਮੇ ਸਾਫ਼ ਦਾ ।
'ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਰਹਿਣਾਂ ਧੋਂਦਿਆਂ ।
'ਨੀਵਾਂ ਹੋਵੇ ਨਾਲ ਵਾਙੂ ਛੰਭ ਦੇ; ੪੦
'ਟਿੱਬੇ ਵਾਙੂ ਉੱਚ ਹੋਇ ਨਾ ਨਿੱਵਲਾ;
'ਇਹ 'ਮਨ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
੩. 'ਮਤਿ ਨੂੰ ਐਦਾਂ ਸਾਫ਼ ਰਾਣੀ ! ਰੱਖੀਏ
'ਕਰਕੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਮਾੜੀ ਸੋਚ ਨੂੰ
'ਦੂਰ ਰੱਖੀਏ, ਸਾਫ਼ ਅੰਦਰ ਧਾਰੀਏ ।
'ਖੋਟੀ ਕਦੀ ਵਿਚਾਰ ਮਤਿ ਤੇ ਨਾਂ ਛਏ ।
'ਉਚਿਆਂ ਮਨ ਤੋਂ ਠੀਕ ਮਤਿ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ,
'ਮਨ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਾਇ ਕਰਨੀ ਨੀਚ ਨਾ ।
'ਮਤਿ ਉੱਜਲ ਤੇ ਉੱਚ ਦੱਸੇਗੀ ਸਦਾ
'ਮਨ ਦੀ ਚਾਹੀ ਬਾਤ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਭਲੀ । ੫੦
'ਨੀਵੀ ਬੁੱਧਿ ਮਲੀਨ ਦੱਸ ਨ ਸਕਦੀ
'ਮਨ ਚਾਹੀ ਜੋ ਬਾਤ ਬੁਰੀ ਕਿ ਨੇਕ ਹੈ ।
'ਸਾਈਂ'-ਰਾਖੀ ਹੇਠ ਮਤਿ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆਂ
'ਹੁੰਦੀ ਬੁੱਧੀ ਸਾਫ਼ ਨਿਰਮਲ ਰਾਣੀਏ !
'ਏ 'ਬੁੱਧੀ-ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
੪. 'ਫਿਰ ਚਿਤ ਰੱਖਣ ਸਾਫ਼ 'ਚਿਤ-ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੈ ।
'ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛਾਦਨ ਚਿੱਤ ਤੇ ।
'ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਏਹ ਹੈ ਹੁਣ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਪਰਭਾਵ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਣ ਏ
'ਇਸ ਨੂੰ 'ਚਿਤ-ਇਸ਼ਨਾਨ' ਗੁਰਮੁਖ ਆਖਦੇ । ੬੦
੫. 'ਫਿਰ ਆਤਮ ਇਸ਼ਨਾਨ ਐਕੁਰ ਹੋਂਵਦਾ—
'ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ
'ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਰਾਣੀ !ਲੋੜੀਏ:
'ਮੈਂ ਦੇਹੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਵਾਂ ਆਤਮਾ ।
'ਦੇਹੀ ਤੋਂ ਲੇ ਮਨ ਬੁੱਧਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਜੋ
'ਯਾ ਜੋ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵੇਗ ਅੰਦਰ ਆਖੀਏ
'ਚਰਖੇ ਵਾਙੂ ਯੰਤ੍ਰ ਹੈ ਏ ਸਾਜਿਆਂ,
'ਕੱਤਣਹਾਰੇ ਵਾਂਙ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ ।
'ਜੜ੍ਹ ਨ ਅਨਾਤਮ, ਦੇਹ, ਮਾਯਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ,
'ਮਾਦਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਨਾਹਿਂ ਇਸਤੋਂ ਵੱਖ ਹਾਂ, ੭੦
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਸਾਈਂ ਅੰਸ਼ ਰੂਹ ਜਾਂ ਆਤਮਾ ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ ॥ ਜਸ ਕਾਗਦ ਪਰ
ਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸੁ ॥ [ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ ਜੀ–੫

ਦਾਨ—

'ਫਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਜੋ ।
'ਪਹਿਲੇ ਦਾਨ ਮਹਾਨ ਕਰਦੇ ਅੰਨ ਦਾ ।
'ਦਾਰੀ, ਦਾਰੂ, ਨੀਰ, ਦੇਵਣ ਕੱਪੜੇ ।
'ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਭਾਂਤਿ ਲੈਂਦੇ ਸਾਰ ਓ,-
'ਵਿਧਵਾ ਹੋਇ ਅਨਾਥ, ਬਿਪਤਾ ਮਾਰਿਆ,
'ਹੋਵੇ ਕੁਈ ਮੁਥਾਜ ਕਰਨ ਸਹਾਇਤਾ ।
'ਮਿੱਠੇ ਕਰਦੇ ਵਾਕ ਮੂੰਹੋਂ ਦਾਨ ਹੈਂ ।
'ਏ ਦੇਹੀ ਦੇ ਦਾਨ ਸਾਰੇ ਆਖੀਏ । ੮੦
੨. 'ਗੁਰਮੁਖ' ਮਨਦਾਦਾਨ, ਕਰਦੇ ਐਕੁਰਾਂ :
'ਭਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰਦੇ ।
'ਦਿਲ ਵਿਚ ਏ ਉਤਸਾਹ ਦੇਹ ਨੂੰ ਟੋਰਦਾ
'ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ, ਦਾਨ ਕਰਉਂਦਾ ।
੩. 'ਫਿਰ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਦਾਨ ਇੰਞ ਵਸਾਂਵਦੇ,—
'ਗੁਰਮੁਖ ਕਰ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਦਾਨ ਦਿਵਾਂਵਦੇ
'ਜਿਸਤੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸੁੱਖ ਸਚ ਮੁਚ ਦਾ ਕਿਸੇ ।
'ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਬੀ ਓ ਸਜਾਣਦੇ
'ਅਪਣਾ 'ਦੇਵਨ-ਤਾਣ' ਨਾਲ ਪਛਾਣਦੇ ।
'ਦੇ ਕੇ ਜੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਉਮੈਂ ਆਂਵਦੀ ੯੦
'ਬੁਧੀ ਕਰ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਦੀ,
'ਕਹਿੰਦੀ, ਦੇ ਕੇ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਬਫਾਵਣਾ ।

'ਜੇ ਮਨ ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ ਧਾਰ ਦਾਨ ਕਰਾਂਵਦਾ
'ਬੁੱਧੀ ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ ਧੋਇ ਦੇਂਦੀ, ਆਖਦੀ:
'ਦਾਨ ਕਰੀਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਛੱਡੀਂ ਕਾਮਨਾਂ।
'ਫਿਰ ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਵਿੱਚ ਵਿੱਦਯਾ ਹੈ ਅਈ
'ਸ਼ੁਭਮਤਿ, ਗੁਰਮਤਿ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਈਂ
'ਗੁਰਮੁਖ ਦੇਂਦੇ ਦਾਨ. ਜਗ ਰੁਸ਼ਨਾਂਵਦੇ।
'ਅਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਬੁੱਧੀ ਹੋਰ ਦੀ
'ਦੇਂਦੇ ਹੈਨ ਜਗਾਇ ਦੀਵਾ ਦੀਵਿਓਂ। ੧੦੦

' 'ਨਾਮ' 'ਗ੍ਯਾਨ' ਤੇ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਸਾਂਈਂ ਵਾਲੜਾ,
'ਦਸਦੇ ਸਾਰੀ ਜਾਚ ਕੀਕੁਰ ਏ ਮਿਲੇ।
੪. 'ਚਿਤਵਿਚ ਦਾਨਨਿਵਾਸ ਐਕੁਰ ਹੋਂਵਦਾ:—
'ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤੇ ਦਾਨ ਦੇਹੀ ਜੀਭ ਨੇ;
'ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਦਾਨ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਗਏ।
'—ਹਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ! ਮੈਂ ਦਸ ਚੁੱਕਿਆਂ—
'ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਾਨ ਅਪਣਾਂ ਜਾਣਦੇ,
'ਹੁਕਮੇ ਅੰਦਰ ਖੇਡ ਜਾਣਨ ਮੈਂ ਕਰਾਂ।
'ਐਕੁਰ ਕਰਦਯਾਂ ਦਾਨ ਜੇ ਦੁਖ ਆਂਵਦਾ
'—ਨੇਕੀ ਬਦਲੇ ਪੇਸ਼ ਬੁਰਾਜਿ ਆਂਵਦਾ ੧੧੦

'ਸਭ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਝੱਲ ਕਰਦੇ ਓ ਖਿਮਾਂ।
'ਗੁਰਮੁਖ ਕਰ ਅਹਿਸਾਨ ਦਾਨ ਨ ਦੇਂਵਦਾ
'ਦੇਕੇ ਚਿੱਤੋਂ ਯਾਦ ਉਸਦੀ ਕੱਢਦਾ।
'ਇਹ ਹੈ 'ਚਿੱਤ ਸੁ ਦਾਨ' ਜਾਣੋ ਰਾਜ ਜੀ!
੫. 'ਜੋ ਆਤਮ ਸੁਰਜੀਤ ਹੈਵੇ ਹੋਇਆ
'ਉਹ ਜਾਣੇ 'ਹੈ ਏਹ: ਮੇਰਾ ਕੁੱਝ ਨਾ,
'ਨਾਂ ਦੌਲਤ ਨਾਂ ਮਾਲ ਮਹਿਲ ਨ ਮਾੜੀਆਂ,
'ਨਾਂ ਧੀਆਂ ਨਾਂ ਪੁੱਤ ਸੱਜਣ ਸਾਕ ਨਾ
'ਦੇਹ ਤੇ ਇਦ੍ਹੇ ਸਬੰਧ ਮੇਰੇ ਹੈਨ ਨਾ।
'ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਦਾਨ ਜੋ ੧੨੦

'ਹੁੰਦਾ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਬ ਤੋਂ
'ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਦਾ ਦਾਨ ਆਪੇ ਹੋ ਰਿਹਾ।
' 'ਲੈਣਾਂ' ਅਹੇ ਸੁਭਾਵ 'ਮਾਯਾ' ਦਾ, ਸੁਣੋ:—
' 'ਦੇਣਾ-ਦਾਨ' ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾਂ;
'ਪਰਮਾਤਮ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਏ ਆਤਮਾਂ,
'ਜੋ ਉਸਨੇ ਹੈ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਸੋਹਿਣਾ;
'ਅੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਹ ਭਾਵ ਬੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।
'ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਸੁੱਛ ਹੈ ਹੋ ਜਾਂਵਦੀ
'ਦੇਣ ਸੁਭਾ ਹੈ ਆਪ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾਗਦਾ।
'ਜੋ ਹੈਵੇ ਇਨਸਾਨ ਮਾਯਾ ਵੇੜ੍ਹਿਆ ੧੩੦

'ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਨਾ ਜਿਨ੍ਹੇ
'ਲੈਨੇ ਸੰਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਓ ਸਦਾ।
'ਜਿਤਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾਰ, ਦੇਣ ਨ ਜਾਣਦੇ।
'ਜੋ ਦੇਂਦੇ ਦਿਸ ਆਣ ਮੈਲੇ ਆਤਮੀਂ
'ਓਹ ਦੇਂਦੇ ਨਹਿਂ ਮੂਲ ਕਰਦੇ ਸੌਦੜੇ
'ਹੋਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਧਾਰ ਦਹਿ ਗੁਣ ਲੈਣ ਦੀ;

'ਯਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇੱਛਾ ਧਾਰਕੇ।
'ਪਰ. ਜੇ ਹਉਂ ਤੋਂ ਉੱਠ ਉੱਚੇ ਹੋਂਵਦੇ,
'ਆਤਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਵ ਹੈਵੇ ਜਾਗਦਾ,
'ਦੇਣ ਸੁਭਾ ਉਨ ਵਿੱਚ ਵਧਦਾ ਜਾਂਵਦਾ। ੧੪੦

'ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਦੇ ਦਾਨ ਫਰਜ਼ ਸਿਆਣਕੇ
'ਫਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਾਨ ਸੇਵਾ ਜਾਣਕੇ
'ਫਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਾਨ ਗ਼ਰਜ਼ ਨ ਰੱਖਕੇ,
'ਕਹੀਏ ਜੋ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਜਾਂ ਨਿਰਵਾਸ਼ਨਾਂ।
'ਇਸਦਾ ਸਭ ਵਿਸਥਾਰ ਮੈਂ ਕਹਿ ਹਾਂ ਚੁਕਾ;
'ਸਿਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਾਨ ਉੱਚੇ ਆਂਵਦੇ।
'ਜਦ ਆਤਮ ਦਾ ਦਾਨ ਓ ਹਨ ਸਿੱਖਦੇ,
'ਤਦ ਜਾਣਨ ਏ ਬਾਤ ਐਦਾਂ ਜੋ ਲਿਖੀ:

ਕਬੀਰ ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੋ ਤੇਰਾ॥ ਤੇਰਾ ਤੁਝ ਕਉ ਸਉਪਤੇ ਕਿਆ ਲਾਗੈ ਮੇਰਾ ॥
[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ–੨੦੩

'ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਧਕ ਵੱਧ ਉੱਠਣ ਦੇਹ ਤੋਂ
'ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਵਧਵਾਂ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸੋਹਿਣੇ। ੧੫੦

'ਦਾਨ ਵਿੱਚ 'ਹਉਂ' ਅੰਤ ਰਹਿੰਦੀ ਮੂਲ ਨਾਂ।
'ਜਦ ਮਨ ਮਾਯਾ-ਮੈਲ ਵਿਚ ਪਰ ਵੱਸਦਾ,
'—ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਵਾਰਥ ਵੇੜ੍ਹਿਆ—
'ਤਦ ਤਕ ਲੈਣ ਸੁਭਾਵ ਪਰਬਲ ਹੋਂਵਦਾ;
'ਪਰ ਜਦ ਕਰ ਅਭਿਆਸ ਮਾਯਾ ਜਿੱਤੀਏ
'ਆਤਮ -ਦਾਨ- ਸੁਭਾਵ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਜਾਗਦਾ,
'ਵਧਦਾ ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਜਾਇ ਦਾਨ-ਸੁਭਾਵ ਏ।
'ਗੁਰਮੁਖ ਜਦ ਹੋ ਜਾਇ ਤਾਂ ਇਉਂ ਜਾਣਦਾ:
'ਮੈਂ ਨਾਂ ਕਰਦਾ ਦਾਨ, ਮੇਰਾ ਕੁੱਝ ਨਾ;
'ਸਭ ਕੁਝ ਹੈਵੇ ਦਾਨ ਆਪੇ ਹੋ ਰਿਹਾ। ੧੬੦

'ਐਸਾ ਕਰੇ ਜੁ ਦਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਪਯਾਰੁਆ
'ਸੋ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਚੰਦ ਚਮਕੇ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਦੁਖ ਸੁਖ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਇਸਨੂੰ ਹੋਂਵਦੇ;
'ਲੈਂਦਾ ਮਮਤਾ ਧਾਰ ਰਹਿ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ।
'ਖਿਮਾ ਦਾਨ ਹੈ ਨਿੱਤ ਇਸਤੋਂ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਕਦੀ ਨ ਡੋਲਦਾ।
'ਜੋ ਜਾਵੇ—ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ - ਹੈ ਰਜ਼ਾ।
'ਜੋ ਆਵੇ—ਇਹ ਜਾਣ ਜਾਂਦਾ—ਹੈ ਰਜ਼ਾ।
'ਆਪਾ ਵੰਡੇ ਏਹ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ।
'ਅਣਹੋਂਦਾ ਵੰਡ ਦੇਇ ਜੀਕੂੰ ਆਖਿਆ ੧੭੦

'ਹੈ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਨੇ।
' 'ਜੀਅਦਾਨ' ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਅੰਤ ਨੂੰ;
'ਏਸ ਦਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਛੁੜੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨੂੰ
'ਲੈਂਦਾ ਸਦਾ ਮਿਲਾਇ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਦੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ ॥
[ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫–੨

ਪੁਨਾ–ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਾਰੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ–੩੧

'ਰਹਿਣਾਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਆਤਮ ਰੰਗਿਆਂ;
'ਦੇਣਾਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਉੱਚੇ ਵਸਦਿਆਂ;
'ਦਿੱਤਾ ਦੇਇ ਨ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਨਾ।
'ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਐਸੇ ਦਾਨ ਦਾ
' 'ਅਣਹੋਂਦਾਂ ਵੰਡ ਦੇਣ' ਦਾਨ ਅਖਾਂਵਦਾ;
'ਗੁਰਮੁਖ 'ਆਤਮ ਦਾਨ' ਕਰਦਾ ਐਕੁਰਾਂ। ੧੮੦

ਨਾਮ—

'ਤੀਜਾ ਹੋਵੇ ਨਾਮ, ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ!
' 'ਸ੍ਨਾਨ' 'ਦਾਨ' ਦਾ ਤਾਜ ਜਾਣੋਂ ਨਾਮ ਨੂੰ;
'ਨਾਮ ਦੁਹਾਂ ਸਫਲਾਇ ਮਜਲ ਪੁਚਾਂਵਦਾ।
'ਨਾਮ ਰੱਬ ਦਾ ਜਾਣ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੈ
'ਜੀਕੂੰ ਹੁੰਦੀ ਧੁੱਪ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਹੈ।
'ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਏਦਾਂ ਜਾਣੀਏ
'ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਮਾਨੋ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਹੋਇਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾਮ ਐਦਾਂ ਜਾਣੀਏ,
'ਨਾਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਮਾਨੋ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਤਾਂਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖ ਧਾਰਦੇ। ੧੯੦

'ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਪਾਸ ਤੀਜੀ ਧਾਰਨਾ
'ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਰਾਜ! ਸਮਝੋ ਉਸਨੂੰ :—
'ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਹੈ ਉਸ ਰੱਬ ਦਾ,
'ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਤੇ ਓ ਭਿੰਨ ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਹੈ;
'ਨਜ਼ਰ ਗੋਚਰਾ ਓਹ ਤਾਂਤੇ ਹੈ ਨਹੀਂ;
'ਪਰ ਹੈ ਦੇਖਣਹਾਰ ਦੀਸਣਹਾਰ ਨਾ :
'ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਨਹੀਂ।
'ਡਿੱਠੀ ਸ਼ੈ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਪਜਾਰ ਹੈ,
'ਉਸ ਅਣਡਿੱਠੇ ਨਾਲ ਕੀਕੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ?
'ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨ ਹੋ ਸਕੇ। ੨੦੦

'ਕੀਕਰ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਆ ?'
'ਇਸਦਾ ਹੈ ਕੁਛ ਹਾਲ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੱਸਣਾਂ,
'ਪਰ ਪਹਿਲੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਸੋਚੋ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜੇ ਪਜਾਰ ਸਾਡਾ ਪੈ ਗਿਆ
'ਓਹ ਉਹਲੇ ਗਜਾ ਹੋਇ ਗਿਆ ਬਿਦੇਸ਼ ਹੈ,
'ਉਸਦਾ ਦੱਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੇ
'ਕੀ ਧਾਰੇਗਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਛੋੜਿਆਂ ?'
ਸੁਣ ਮੁਸਕਾਈ ਰਾਜ ਕਹਿੰਦੀ : 'ਗੁਰਮੁਖੋ!
' 'ਯਾਦ' ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਾਸ ਹਰਦਮ ਹੋਵਸੀ,
'ਕਦੇ ਨ ਭੁੱਲਸੀ ਓਹ ਸਾਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ।' ੨੧੦

'ਤਦ ਗੁਰਮੁਖ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇ ਕਹਿੰਦਾ : 'ਰਾਜ ਜੀ!
' 'ਯਾਦ' ਤਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ।
'ਜਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ ਪਾਸ ਦਿਲ ਏ ਚਾਹੁੰਦਾ,
'ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਜਾਵੇ ਨਾ ਰਤੀ,
'ਜਦ ਉਹਲੇ ਹੋ ਜਾਇ ਦਿਲ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ
'ਰਖਦਾ ਹਰਦਮ ਯਾਦ ਸਕੇ ਭੁਲਾਇ ਨਾ:

'ਤਾਂਤੇ ਹੈ ਇਹ 'ਯਾਦ' ਰੂਪ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
'ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੂਰ ਜਾਂ ਹੈ ਓਲ੍ਹੜੇ।
'ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਉਹਲੇ ਹੋ ਰਿਹਾ,
'ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਨਾਂ ਹਾਂ ਸਕਦੇ। ੨੨੦

'ਪਰ ਜੇ ਉਸਨੂੰ 'ਯਾਦ' ਸਦਾ ਰਹਾਈਏ,
'ਉਸ ਵਲ ਦਿਲ ਦੀ ਲੋਇ ਸਾਰੀ ਲਾਇਕੇ
'ਚਾ, ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰਦਮ ਰੱਖੀਏ,
'ਦਿਲ ਵਿਚ ਏਹੋ ਭਾਵ:— ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮੰ,
'ਈਹੋ ਹੀ ਜੋ 'ਯਾਦ' ਹੋਊ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਜੀ।
ਤ੍ਰਬੁਕ ਉਠੀ ਚਾ ਨਾਲ, ਸੁਣਕੇ ਰਾਜ ਸੀ :
'ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਨੇ ਸੱਚ ਸੋਖਾ ਸੱਚ ਜੀ।'
ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਿਜੇ ਨਾਲ ਏ ਸੁਣ ਆਖਦਾ : –
'ਏਸ ਯਾਦ ਨੂੰ 'ਨਾਮ' ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ।
'ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੋਂ ਲਾਗ ਤੀਕ ਪਰਾਪਤੀ, ੨੩੦

'ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾਮ ਰਾਣੀ! ਆਖੀਏ।
' 'ਸਿਮਰਣ ਹੈ ਵੇ ਪ੍ਰੇਮ' ਇਹ ਗਲ ਰਾਜ ਜੀ!

'ਮੈਂ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਦੱਸ ਸਮਝੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ;[1]
'ਜੇ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਯਾਦ ਪਜਾਰੇ ਰੱਬ ਦੀ
'ਇਕਦਮ ਲੱਗੇ ਆਣ ਬਨ ਦੇ ਡੌਂ ਤਰ੍ਹਾਂ
'ਤਦ ਤਾਂ ਸਫਲਾ ਕਾਜ ਛੇਤੀ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਪਰ ਜੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਏ
'ਆ ਨ ਬਹੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤਦ ਫਿਰ ਡੌਲ ਏ :—

੧. ਨਾਮ ਜਪ

'ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਸਾਂ 'ਸਰੂਪ' ਹੈ ਨਹਿੰ ਦੇਖਿਆ
'ਐਪਰ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈਵਾਂ ਜਾਣਦੇ। ੨੪੦

'ਏਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਅਸਾਂ ਵਸਾਵਣਾ,
'ਜਿਸਦਾ ਹੈ ਹੁਣ ਮੁੱਢ ਕਰਨਾ ਦੇਹ ਤੋਂ
'ਦੇਹ ਤੋਂ ਨਾਮ-ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਐਕੁਰਾਂ :
'ਰਸਨਾਂ ਤੇ ਉਸ ਨਾਮ ਲਓ ਬਹਾਲ ਜੀ।
'ਜਿਹਬਾ ਜਪਦੀ ਨਾਮ ਹੈ ਜਦ ਓਸਦਾ
'ਭਾਵ ਰਿਦੇ ਦਾ ਓਸ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲ ਰੱਖਕੇ,
'ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਏਹ ਅੰਤਹ-ਰੁਖ ਕਰੇ,
'ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਤਦ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਂਵਦਾ।

੨. ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ—

'ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਜਦ ਹੋ ਨਾਮ ਦਾ
'ਸਿਮਰਣ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ! ਤਦ ਫਿਰ ਆਖੀਏ। ੨੫੦
'ਫੁਰਨੇ ਮਨ ਦੇ ਆਣ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਦੇ
'ਪਰ ਏਹ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਹੋਲੇ ਹੋਂਵਦੇ,
'ਸਿਮਰਣ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰ ਫੁਰਨਜਾਂ ਉੱਪਰੇ
'ਹਾਵੀ ਜਾਵੇ ਹੋਇ ਤਰਲੋ ਲੈਂਦਿਆਂ

---

[1] ਪ੍ਰੰਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਜਾਣਈ ਭੂਲੀ ਫਿਰੈ ਗਵਾਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਬਿਸਰਾਇਕੈ ਪਉਦੇ ਨਰਕਿ ਅੰਧ੍ਯਾਰ ॥
[ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵ: ਮ: ੫—੧੮

'ਮਨ ਵਿਚ ਇਦ੍ਹਾ ਨਿਵਾਸ ਪੱਕਾ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਇਹ ਹੈ 'ਮਨ ਦਾ ਨਾਮ' ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ!

੩. ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ—

'ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਧਰਕੇ ਭਾਵ ਪਜਾਰੇ ਰੱਬ ਦਾ
'ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਜਾਉ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਫੁਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਹੇਠਾਂ ਨਾਮ ਦੇ,
'ਨਾਮ ਸਿੰਜਰਦਾ ਜਾਇ ਡੂੰਘਾ ਅੰਦਰੇ; ੨੬੦

'ਸੰਸਕਾਰ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਅੰਦਰੇ
'ਡੂੰਘਾ ਮਨ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਵਸਦਾ ਦੱਸਿਆ[1]
'ਉਥੇ ਇਦ੍ਹਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ।
'ਪਤਾ ਨ ਲੱਗੇ ਏਹ ਕੀਕੂੰ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਬੁਧਿ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਇ ਛਾਏ ਸੁੱਛਤਾ—
'ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਐਸਾ ਛਾਇਆ
ਮਾਨੋਂ ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਥਰਾ ਹੋ ਗਿਆ
'ਹੌਲਾ ਤੇ ਨਿਰਮੈਲ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਨਾਮ ਨਾਲ ਫਿਰ ਬੁੱਧਿ ਉੱਚੀ ਉੱਠਦੀ
'ਮਨ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੋਇ ਹੈ ਏ ਜਾਂਵਦੀ। ੨੭੦

'ਉਚ੍ਤਾ ਦਾ ਇਕ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਛਾਉਂਦਾ,
'ਜਾਪੇ ਅਪਣਾ ਆਪ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਇਹ ਹੈ ਨਹੀਂ ਹੰਕਾਰ, ਏ ਸੁਧ ਉੱਚਤਾ,
'ਉਨਮਨ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ, ਚਾਹੇ ਆਖ ਲੈ।
'ਆਤਮ ਅਨੁਭਵ ਵੱਲ ਇਸ ਸੁਖ ਆਇਆਂ
'ਸੁਖ ਅੰਦਰ ਦਾ, ਰਾਜ! ਵਧਦਾ ਜਾਂਵਦਾ।

੪. ਸਤਿ—

'ਚਿਤ ਹੁਣ ਹੋਇ ਅਡੋਲ ਨਿਰਮਲ ਛੰਭ ਜਯੋਂ।
ਉਸ ਵਿਚ 'ਹੈ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੋਕੇ ਨਾਮ ਏ
'ਨਿਰਮਲ ਲੈ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ।
'ਜਿਉਂ ਚੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਸੁੱਛੇ ਛੰਭ ਤੇ ੨੮੦
'ਪੈਂਦਾ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ ਜਲ ਵਿਚ ਛਾਇਆ;
'ਨਾਲੇ ਜਲ ਚਮਕਾਰ ਸੁਥਰੇ ਮਾਰਦਾ।
'ਏਸ ਸੁੱਛਤਾ ਵਿੱਚ 'ਹੈ' ਟਿਕ ਜਾਂਵਦੀ।
'ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਦਾ ਏ 'ਸੱਤ ਹੈ'
'ਜਿਸਦਾ ਪੈ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਹੈ ਪਰਕਾਸ਼ਦਾ।
'ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਜਾਇ 'ਹੈ' ਦਾ ਭਾਵ ਏ।

੫. ਨਾਮ-ਹਉਂ ਦੂਰ—

'ਹੁਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੂਰ ਹਉਮੈਂ ਸਾਰੜੀ:
''ਹੈ' ਦਾ ਜਦ ਹੈ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਬੱਝਦਾ।
''ਹਉਂ' ਤਦ ਹੁੰਦੀ ਦੂਰ; ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਦੇ:
'ਨਾਲ 'ਨਾਮ' ਦੇ ਵੱਸ 'ਹਉਂ' ਨ ਸੱਕਦੀ, ੨੯੦

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥ [ਵਡ: ਮ: ੩-੯

[1] ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਮਨ ਨੂੰ 'ਤਲ ਹੀਅਲ' ਆਖਿਆ ਹੈ

੬. ਮੇਲ —

'ਫਿਰ ਜਦ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਆਤਮ ਵਿੱਚ ਹੋ
'ਨਾਮੀ ਦਦੇ ਮਿਲਾਇ ਨਾਮ ਪਲੱਟਕੇ।

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥ [ਮਾਝ ਮ: ੩-੧੩

'ਅਰਥ ਏਸ ਦਾ ਏਹ ਰਾਣੀ! ਜਾਣਨਾ
''ਨਾਮ' ਧਿਆਵਣ ਨਾਲ ਜੋ ਹੈ ਧਜਾਉਂਦਾ
''ਨਾਮੀ' ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਉਸ ਦਾ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਇਹ ਆਤਮ ਦਾ ਮੇਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ,—

ਹਰਿਨਾਮਾ ਜਸੁ ਜਾਚਉ ਨਾਉ ॥
ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਬ੍ਰਹਮਿ ਸਮਾਉ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੧-੨੦

'ਜਦ ਤਕ ਦੇਹ ਵਿਚ ਵਾਸ ਆਤਮ ਦਾ ਰਹੇ
'ਹਰਦਮ ਸਾਈਂ ਮੇਲ ਹੋਯਾ ਹੀ ਰਹੂ
'ਜਿੱਕੁਰ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਬ੍ਰਿੱਛ ਦੇ
'ਹੁੰਦੀ ਬ੍ਰਿੱਛ ਸਰੂਪ ਵੱਖਨ ਹੋਂਵਦੀ[1]। ੩੦੦

'ਪਰ ਏ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਮਾਤਰ ਜਾਣਨਾ;
'ਅਸਲ ਮੇਲ ਦਾ ਰੂਪ ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ।
ਜਦ ਦੇਹੀ ਦਾ ਅੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਹੁਵੇ
'ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਮੇਲ ਜੋ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ
'ਰਹੇ ਮੇਲ ਉਹ ਮੇਲ ਫਿਰ ਨ ਅਮੇਲ ਹੋ।
'ਨਾਮ ਜਿਦ੍ਹਾ ਪਰਕਾਰ ਮੈਂ ਕਹਿ ਹਾਂ ਚੁਕਾ
'ਕਰੇ ਚਾਰ ਹੈ ਕੰਮ:— ਇਕ ਮਨ-ਮੈਲ ਨੂੰ
'ਧੋ ਧੋ ਕਰਦਾ ਸਾਫ ਨਿਰਮਲ ਸੋਹਿਣਾ[2]।
'ਦੂਜਾ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦੇਇ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ[3]।
'ਤੀਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁਆਦ ਹੈਏ ਦੇਂਵਦਾ[4]। ੩੧੦
'ਚੌਥੇ ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਂਵਦਾ[5]।
'ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੈ ਕੰਮ 'ਨਾਮ' ਦਾ—

ਬਦਤਿ ਜੈਦੇਉ ਜੈਦੇਵ ਕਉ ਰੰਮਿਆ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਲਿਵਲੀਣੁ ਪਾਇਆ ॥ [ਮਾਰੂ ਜੈਦੇਵ ਜੀ

'ਭਾਵ ਏਸਦਾ ਏਹ: 'ਮੈਂ ਜੈਦੇਵ ਨੇ:—
''ਨਾਮ ਧਿਆਵਣ ਨਾਲ ਹੋ ਲਿਵਲੀਨ ਜੀ,
''ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਉਹ ਹੈ ਪਾ ਲਿਆ;

[1] ਤੂੰ ਪੇਡੁ ਸਾਖ ਤੇਰੀ ਫੂਲੀ ॥ [ਮਾਝ ਮ: ੫-੨੬
[2] ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮਨ ਕੀ ਮਲੁ ਜਾਇ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ-੨
[3] ਸੋ ਜੋਗੀ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੨੭
ਜੋਗੀਸੁਗਤਿਨਾਮੁਨਿਰਮਾਇਲੁ ॥ [ਮਾਰੂ ਮ: ੧-੧੧ [— ਨਾਮ (ਜਪ) ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਜੁਗਤਿ (ਨਾਲ) ਜੋਗੀ (ਹੋਈ ਦਾ ਹੈ)।
[4] ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ-੧
[5] ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥ [ਮਾਝ ਮ: ੩-੧੩

' 'ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਮੈਂ ਆਖਿਆ ।'
'ਰਸਨਾ ਜਪੇ ਜੁ ਨਾਮ ਉਸ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ
' 'ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸੰਗ ਮੇਲ ਹੋਣੇ ਤੱਕ ਨੂੰ
'ਕਹੀਏ ਰਾਣੀ ! ਨਾਮ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਵਿਖੇ ।
'ਮਿਲਵਾਂ ਹੁਣ ਸੰਖੇਪ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਕਹਾਂ, -੩੨੦

'ਸਮਝ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਆ ਜਏ:—
'ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਜਦੋਂ
'ਜਾਣ ਪਰਾਪਤ ਹੋਇ, ਕੀ ਹੈ ਹੋਂਵਦਾ
'ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਹਾਲ ਜਿਸ ਤ੍ਰੈ ਪਾ ਲਏ ?
'ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤਨ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ
'ਅੰਤਹਕਰਣਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮ ਤੀਕਰਾਂ ।
'ਜਾਣੇ ਅਪਣਾ ਆਪ ਦੇਖਣਹਾਰ ਮੈਂ,
'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਤੋਂ ਅੱਡ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ,
'ਹੈ ਜੁ ਅਨਾਤਮ ਸੱਭ ਮੈਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੈ,
'ਜਿੰਦ, ਆਤਮਾਂ, ਰੂਹ, ਚੇਤਨ ਮੈਂ ਅਹਾਂ । ੩੩੦

'ਫਿਰ ਜਾਣੇ ਇਹ ਐਉਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ:
'ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਛ ਦਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਿਆ ।
' 'ਮੇਰਾ ਮਰਾ' ਆਖ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਕੀਏ —
'ਚਾਹੋ ਦੇਹੀ ਹੋਇ, ਚਹਿ ਤਨ-ਪਜਾਰਤ
'ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਜੋ ਹਨ ਰੱਖਦੇ;
'ਚਾਹੋ ਦੌਲਤ ਮਾਲ, ਚਾਹੋ ਜੋ ਹੁਵੇ,
'ਤਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਛ ਆਪਣਾ
'ਸੱਭੋ ਹੋਵੇ ਦਾਨ ਆਪੇ ਹੋ ਰਿਹਾ,
' 'ਮੈਂ' ਜਿਸਵਿਚ 'ਹੰਕਾਰ' 'ਹਉਮੈਂ' ਆਖੀਏ
'ਇਹ ਬੀ ਮਾਨੋ ਦਾਨ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਹੀ । ੩੪੦

'ਮੇਰਾ ਅਪਣਾ ਆਪ ਨਿਰਮਲ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ,
'ਸ਼ੁਧ ਜੁ ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹੈ
'ਮਿਲ ਰਹਿਆ ਹੁਣ ਵੱਖ ਹੈ ਨਾ ਓਸ ਤੋਂ ।'
'ਸੁਣ ਸਾਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਣੀ ਨੇ ਲਿਆ
ਠੰਢਾ ਲੰਮਾਂ ਸਾਹ ਪਰ ਸੁਖ ਵਾਲੜਾ ।
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਹੇ ਕਿਰਪਾਲ ਬਖਸ਼ਾ ਵਾਲੜੇ !
'ਸਮਝਜਾ ਹੈ ਮਨ ਲਾਇ ਨਾਮ-ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ,
'ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਿਐ ਮੈਂ ਸਹੀ;
'ਪਰ ਮੋਟੀ ਮੈਂ ਬੁੱਧਿ ਸਮਝ ਨ ਸੱਕਦੀ
'ਸੂਖਮ ਡਾਢੇ ਭਾਵ ਜੋ ਹੋ ਖੋਲ੍ਹਦੇ । ੩੫੦

ਪੁੱਛਾਂ ਜੇ ਇਕ ਗੱਲ ਮੂਰਖ ਵਾਕਰੇ
'ਬਖਸ਼ ਮੈਂਡੜੀ ਭੁੱਲ ਰਸਤੇ ਪਾਵਣਾਂ ।
'ਜਦ 'ਮੈਂ' ਹੋ ਗਈ ਦਾਨ ਆਪਾ ਨਾ ਰਿਹਾ
'ਸ਼ਾਂਤਿ ਜਾਇ ਤਦ ਹੋਇ ਆਪਾ ਸੁੰਨ ਹੀ ?
'ਨਾਂ ਸੋਚੇ, ਨਾ ਜਾਣ, ਨਾਂ ਪਰਤੀਤ ਹੀ
'ਕਰਸੀ ਕੁਝ ਏ ਜੀਵ ਹੋ ਜੜ੍ਹ ਵਾਕਰੇ ?
'ਹੋਇ ਜਾਇ ਗੁੰਮ ਸੁੰਮ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਰਹੇ ?'
ਤਦ ਗੁਰਮੁਖ ਮੁਸਕਾਇ ਐਦਾਂ ਆਖਿਆ:—
'ਡਿੱਠੀ ਜੋ ਨਾਂ ਹੋਇ ਉਹ ਕਿਵ ਆਖੀਏ;

'ਜਿਨ੍ਹ ਦੇਖੀ ਉਹ ਵਾਕ ਐਦਾਂ ਆਖਦੇ: ੩੬੦

'ਵਰਣਨ ਸਕੇ ਨ ਹੋਇ, ਦੇਖਣ ਜੋਗ ਹੈ ।
'ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕੁਝ ਆਖਸਾਂ
'—ਅਤੇ ਪਤੇ ਦੇ ਨਾਲ— ਪੜ੍ਹੇ ਜੁ ਮੈਂ ਸੁਣੇ:—
'ਲਾਟੂ ਛਡੀਏ ਤੇਜ਼ ਜਾਲੀ ਚਾੜ੍ਹਕੇ,
'ਉਹ ਜਾਪੇਗਾ ਐਉਂ ਜੀਕੁਰ ਹੈ ਖੜਾ:
'ਪਰ ਉਹ ਖੜਾ ਨ ਜਾਣ ਉਹ ਤਾਂ ਭੌਂ ਰਿਹਾ
'ਇੱਡਾ ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ਼ ਉਸਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ
'ਫੜ ਨਾ ਸਕੇ ਨਜ਼ੀਰ ਨੀਝਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ।
'ਜਿੱਕੁਰ ਚਾਨਣ ਅੱਤਿ ਦੇਖਣ ਦੇਇ ਨਾ;
'ਨਜ਼ਰ ਜਾਇ ਚੁੰਧਯਾਇ ਚਾਂਨਣ ਨਾਲ ਹੈ, - ੩੭੦

'ਐਪਰ ਚਾਨਣ ਤੇਜ' ਨਹੀਂ 'ਹਨੇਰੜਾ' :
'ਤਿਉਂ ਸਮਝੋ ਏ ਬਾਤ 'ਵਸਥਾ ਨਾਮ ਦੀ ।
'ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਵੇ ਹੋਇ ਜਦ ਜੀ ਰੱਬ ਨੂੰ
'ਤਦੋਂ ਚੇਤਨਾ ਸ਼ੁੱਧ, ਸ਼ਕਤੀ ਅੱਤਿ ਦੀ,
ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਆਨ, ਪਰਗਟ ਹੋਇ ਜਾਂ,
'ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧਿ ਲਖ ਨਾ ਸੱਕਦੀ ।
'ਜੜ੍ਹਤਾ ਵਿੱਚ ਨ ਹੋਇ ਮੂਲੋਂ ਚੇਤਨਾ,
'ਪਰ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਚੇਤਨਾ
'ਐਸੀ ਉੱਚੀ ਤੇਜ ਸਾਫ ਸੁਹਾਵਣੀ
'ਕੇ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਜੀਵ ਬਲੀਆ ਹੋਇਕੇ ੩੮੦

'—ਮਾਨੋ ਹੋਇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ—
'ਇਕ ਸੁਰ ਹੋ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਧਨ ਬੋਲਦਾ ।
'ਜਿਉਂ ਚਿੰਗਾਰੀ ਅੱਗ ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਦੱਬੜੀ
'ਕੱਢ ਅੱਗ ਦੇ ਢੇਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖੀਏ
'ਦਿੱਸੇ ਅੱਗ ਸਰੂਪ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰਦੀ,
'ਉਹ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝ ਸੋਚੋ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਮੈਲੋਂ ਸੱਛ ਹੋ
'ਨਿਰਮਲ ਜਾਂਦੀ ਹੋਇ, ਗੁੰਮ ਨ ਹੋਂਵਦੀ ।
'ਤਜੋਂ ਏ ਅੰਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁ ਹੋਇਕੇ
'ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹਰਦਮ ਮੇਲਦਾ ੩੯੦

'ਕਰਕੇ, ਬਲ ਨੂੰ ਪਾਇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੋ,
'ਇਕ ਸੁਰ ਨਾਲ 'ਅਨੰਤ' ਹੋਕੇ ਬੋਲਦੀ;
'ਪਰ ਸਭ ਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਮਾਤਰ ਜਾਣਨੇ ।
'ਸੱਚਖੰਡ ਹੈ ਦੇਸ, ਕਹਿਣਾਂ ਨਾ ਬਣੇ,
'ਅਹੋ ਅਵਸਥਾ ਇੱਕ; ਕਿਹਾ ਨ ਜਾਂਵਦਾ ।
'ਅਸੀਂ ਓਸ ਵਿਚ ਜਾਇ ਹੋਵੇ ਵੱਸਣਾ,
'ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਆ ਵੱਸਣਾ,
'ਦੋਇ, ਕਿ ਦੁਹੰ ਚੋਂ ਇੱਕ? ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ ।
' 'ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਣ' ਕਹਿਣਾ ਨਾਂ ਬਣੇ ।
'ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਦੇ ਵਿਖੇ ੪੦੦

'ਪੂਰਨ ਲੈਂਦੇ ਮੌਜ ਹੁੰਦੇ ਵੱਖ ਨਾਂ ।
'ਓਸ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਰਸੀਏ ਹੋਇਕੇ
'ਹੋਇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ।

'ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੈ ਇਉਂ ਆਖਿਆ:—

ਥਿਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੋ ਸੇਵਕੁ ਥਿਰੁ ਹੋਸੀ ॥ [ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ:੫

'ਜੋ ਕੁਛ ਮੇਰੀ ਸੂਝ ਵਿਚ ਹੈ ਆਇਆ
'ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਾਚ ਸਮਝ ਖਿਆਲ ਦੇ,
'ਉਹ ਕੁਛ ਕਹਿਆ ਰਾਜ ! ਹੈ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ।
'ਸਤਿਗੁਰ ਅਪਣੇ ਭਾਵ ਜਾਣੇ ਆਪ ਹੈ,
'ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਤੁੱਛ ਪਾਰ ਨ ਪਾ ਸਕੇ ।'
ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਇੱਕ ਪੱਤ੍ਰ ਮੰਗਾਇਆ, ੪੧੦

ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਣੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਦੇ;
ਦਿੱਤਾ ਆਪ ਸੁਣਾਇ ਪੜ੍ਹਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ:—

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

'ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਵਿਗਜਾਨ ਅਰ ਆਨੰਦ ਤੋਂ
'ਲੰਘ, ਅਵਸਥਾ ਸੱਭ ਆਖੋਂ ਮੁੱਕੀਆਂ,
'ਬਾਕੀ ਤਦ ਫਿਰ ਕੀਹ ਹੈ ਰਹਿ ਜਾਂਵਦਾ ?
'ਮੈਥੋਂ ਪੁੱਛੋ ਏਹ ਹੋ ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ,—
'ਗਜਾਨੀ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛ ਪੁੱਛੀ ਲੋੜੀਏ ।
'ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਤੁੱਛ ਵਿੱਚ ਜੁ ਆਂਵਦਾ,
'ਰਸਤੇ ਟੁਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ ਕੁਛ ਪਾਈਏ
'—ਧਜਾਇ ਧਜਾਇ ਕੇ ਨਾਮ— ਸੋ ਕੁਛ ਆਖਸਾਂ: ੪੨੦

ਉੱਤਰ -

'ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਜਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਈਏ,
'ਯਾ ਜਦ ਨਾਮ ਅਰਾਧ ਨਾਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੰ,
'ਅਪਣਾ 'ਜੀਵਨ ਤਤ' ਸੁੱਛਾ ਹੋਇਕੇ
'ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਵੇ ਮੇਲ ਹੈ[1] ।
'ਆਪਾ ਨਸ਼ਟ ਨ ਹੋਇ ਮਿਲਕੇ ਐਕੁਰਾਂ,
'ਜਜੋਂ ਵਿਚ ਕੀੜੀ ਖੰਡ ਪਿਸ ਮਿਲ ਜਾਂਵਦੀ;
'ਇਉਂ ਜਾਣੋਂ ਨਾ ਮੂਲ, ਏ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਹੈ:
'ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਆਦਿ —ਜਿਸਨੂੰ ਟੱਪਿਆ—
'ਨਾਸ ਨ ਹੋਏ ਮੂਲ ਅਸਲੀ ਹੋ ਗਏ ।
'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵਾਕ ਹੈ ਇਉਂ ਲਿੱਖਿਆ:—

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਬੁਧਿ ਹਰਿ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੁਧਿ ਬਦਲੀ
ਸਿਧਿ ਪਾਈ ॥ [ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ–੭੨

'ਠੀਕ ਹਾਲ ਹੈ ਓਹ ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ,
'ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਕਹਿ ਸੱਕੀਏ;
'ਪੂਰੇ ਘਟਣ ਨ ਏਹ ਪਰ ਕੁਛ ਦੇਂਵਦੇ
'ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਖਯਾਲ ਓਸ ਸ ਹਾਲ ਦਾ ।
'ਰਾਤ ਚਮਕਦੇ ਠੀਕ ਸੁੰਦਰ ਤਾਰੜੇ,
ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੈਸਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
'ਪਰ ਜਦ ਬੀਤੇ ਰਾਤ, ਤਾਂ ਏ ਚਾਨਣਾ
'ਸੂਰਜ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਲ ਜਾਇਗਾ;
'ਕੀ ਆਖੋਗੇ ਆਪ ਚਾਨਣ ਨਾ ਰਿਹਾ ?
'ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਨਾਸ ਹੈ ! ੪੪੦

'ਪਰ ਜੇ ਕਰੋ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਓ ਚਾਨਣਾ
'ਸੂਰਜ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ।
'ਨਾਸ਼ ਨ ਹੋਇਆ ਮੂਲ ਨਸ਼ਟਯਾ ਨਾ ਕਿਤੇ:
'ਸੂਰਜ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਕਾਰ ਹੈ ।
'ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਬਣਾਇ ਧੁੱਪੇ ਰੱਖੀਏ
'ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁਣ ਮਿਟ ਜਾਇਗਾ ?
'ਉਸ ਦਾ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉੱਕਰ ਹੀ ਰਹੂ
'ਰਲ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਸੀ ਕਾਰ ਓ ।
'ਸੁਰ ਕੋਈ ਜੇ ਸਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਤੰਤਰੀ
'ਜਦੋਂ ਵਜਾਵੇ ਸਾਜ਼, ਦੱਸੋ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ੪੫੦

'ਤਰਬਾਂ ਮਰ ਹੀ ਜਾਣ ਬੋਲਣ ਮੂਲ ਨਾ ?
'ਯਾ ਸੁਰ ਵਿਚ ਸੁਰ ਮੇਲ ਕੇ ਹਨ ਜੀ ਦੀਆਂ !
'ਚੁੰਬਕ ਦੇ ਜਦ ਨਾਲ ਲਾਉ ਫੁਲਾਦ ਨੂੰ
'ਵਸਲ ਓਸਦਾ ਪਾਇ ਕੀ ਮਰ ਜਾਵਸੀ ?
'ਯਾ ਚੁੰਬਕ ਹੋ ਜਾਇ, ਖਿੱਚੇ ਹੋਰਨਾਂ ?
'ਤਿਉਂ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਲ ਜੁ ਪਾਂਵਦੇ
'ਸਭ ਬਿਧਿ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਪੂਰਨ ਵਿੱਚ ਓ
'ਇਕ ਹੋਏ ਸੁਰ ਇੱਕ ਤਰਬਾਂ ਵਾਕਰੇ
'ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਬੋਲਦੇ ।
'ਇਕ ਅੰਗ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਦਾ ਪਾਰ ਲੇਵਣਾ । ੪੬੦

'ਰੰਗੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨੇ,
'ਮਨ ਬੀ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਤੈਵੇ ਰੰਗਿਆ,
'ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਬ ਨ ਰੰਗਿਆ;
'ਇਸ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਘਟਨ ਨ ਪੂਰਿਆਂ ।'
'ਇਹ ਧਰ ਕੇ ਫਿਰ ਪੱਤ੍ਰ ਗਰਮੁਖ ਬੋਲਿਆ:
'ਹੋਰ ਇਕ ਹੈ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਪ੍ਰਭੁ ਹੈ ਦਯਾ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੀ ਤਿਹੇ,
'ਮਿਲੇ ਓਸ ਨੂੰ ਏਹ ਵਿਛੁੜਨ ਨਾ ਕਦੇ,
'ਜਲਤੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇਖ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ
'ਉਥੋਂ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਇੱਥੇ ਆਂਵਦੇ; ੪੭੦

'ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਪਕਾਰ ਫਿਰ ਚਲਿ ਜਾਂਵਦ ।
'ਕਾਰਨ ਕੁਈ ਨ ਹੋਰ ਆਣੇ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ
'ਹੋ ਉਪਕਾਰ ਸਰੂਪ ਹਨ ਓ ਆਂਵਦੇ;
ਕਰਕੇ ਅਤਿ ਉਪਕਾਰ ਫਿਰ ਟੁਰ ਜਾਂਵਦੇ ।
'ਫਿਰ ਆ ਸਕਣ ਕਿਨਾਂਹ, ਵੱਖ ਕਿ ਓ ਮਿਲੇ ?
'ਕੁਝ ਕਹਿਆ ਨਾ ਜਾਇ ਦੇਵੀ ਰਾਣੀਏਂ ?
'ਜਿੱਥੇ ਰਹੇ ਅਨੰਤ ਵ੍ਯਾਪਕ ਰੱਬ ਹੈ,
'ਤਿੱਥੇ ਰਹਿਣ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ;
'ਚਰਨ ਕਮਲ ਵਿਚਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੋ

---

[1] ਤੰਤੈ ਕਉ ਪਰਮ ਤੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸ਼ਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥
[ਸੋਰਠਿ ਮ: ੧–੬

ਤੰਤੈ ਕਉ ਪਰਮ ਤੰਤੁ ਮਿਲਿਆ ਨਾਨਕਾ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥
[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੧–੪

'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਵਸਦੇ ਓਸ ਥਾਂ। ੪੮੦

ਜਹ ਅਬਿਗਤੁ[1] ਭਗਤੁ ਤਹ ਆਪਿ ॥ ਜਹ ਪਸਰੈ ਪਾਸਾਰੁ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪਿ ॥ ਦੁਹੂ ਪਾਖ ਕਾ ਆਪਹਿ ਧਨੀ ॥ ਉਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਉਨਹੂ ਬਨੀ ॥ ਆਪਹਿ ਕਉਤਕ ਕਰੈ ਅਨਦ ਚੋਜ ॥ ਆਪਹਿ ਰਸ ਭੋਗਨ ਨਿਰਜੋਗ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਆਪਨ ਨਾਇ ਲਾਵੈ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਖੇਲ ਖਿਲਾਵੈ ॥ ਬੇਸੁਮਾਰ ਅਥਾਹ ਅਗਨਤ ਅਤੋਲੈ ॥ ਜਿਉ ਬੁਲਾਵਹੁ ਤਿਉ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਬੋਲੈ॥੮॥੨੧॥ [ਸੁਖਮਨੀ

'ਮੇਰੀ ਹੈ ਇਹ ਚਾਹ ਕੇ ਹੌਂ ਜਾਉ ਜੀ
'ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਤੇ ਆਪ ਇਸਥਿਤ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਹੋਵੇ ਓਹ ਜੀ;
'ਕਿਹਾਂ ਬਣੇ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਆਖਣ ਨਾਂ ਬਣੇ:'

ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਕੋ ਕਹਿ ਕੈਸੇ ਉਨਮਾਨ॥
ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੧੨੧ ॥
[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਧਜਾਨ ਬਾਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਕੇ ਰਾਜੋ ਦਾ
ਗਿਆ ਪੀਉ ਸਭ ਭਾਵ ਉੱਕਜਾ ਨਾ ਰਿਤੋਂ
ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਜੀ ਹੋਇ ਹੁਣ ਓ ਅੰਦਰੋਂ,
ਸਭ ਕੁਝ ਲੀਤਾ ਜਜ਼ੂਰ ਅਪਣੇ ਆਤਮਾਂ,
ਜੀਕੂੰਰ ਥਲ ਦੀ ਰੇਤ ਪਾਣੀ ਜਜ਼ੂਰਦੀ।
ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵੱਧ ਵਧਦੀ ਸੀ ਗਈ, ੪੯੦
ਭਲਕਾ ਸੀ ਵਿਸਮਾਦ ਡੂੰਘਾ ਵੱਜਿਆ,
ਪਰਮਦਭੁਤ ਰਸ ਲੀਨ ਬਉਰੀ ਹੋਇਕੇ
ਡਿੱਗੀ ਹੋਇ ਚੁਫਾਲ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰੇ
ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਉਸ ਰੰਗ ਰੱਤੜੀ।
ਘੜੀ ਰਹੀ ਇਸ ਡੌਲ ਲਹਿਰੇ ਵਿਚ ਸੀ,
ਫਿਰ ਸੁਰਤੀ ਪਰਤਾਇ ਇਹ ਕੁਛ ਆਖਿਆ: —
'ਆਹਾ ਕੇਹਾ ਸੁਾਦ ਸੀ ਏ ਗੰਮਵਾਂ।'
ਫਿਰ ਆਏ ਸਭ ਯਾਦ ਸੁਪਨੇ ਪੈਲੁੜੇ,
ਨਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਕ ਹੁਣ ਜੋ ਸੇ ਸੁਣੇ
ਨਿੱਕੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਵਾਙ ਜੋ ਸੇ ਸਿੰਜਰੇ, ੫੦੦
'ਭਰੀ ਸ਼ੁਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਸੀ ਗਈ।
ਹੁਣ ਉਠ, ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਬੋਲਦੀ: —
'ਸੁਣਿਆਂ ਸਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਿਦੇ ਨ ਜੋਗ ਸਾਂ;
'ਤੁਸਾਂ ਸੁਣਾਏ ਹਾਲ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦੇ
'ਕੀਟ ਨਿਕਾਰੇ ਜੋਗ, ਮੈਂ ਬਉਰਾਨੀਆਂ।
'ਲਗੇ ਅਸੰਭਵ ਬਾਤ ਮੇਰਾ ਪੌਂਚਣਾ
'ਐਸੇ ਸੁਹਾਣੇ ਥਾਉਂ, ਮੈਂ ਨਾਂ ਜੋਗ ਹਾਂ।
'ਜਗਿਆਸੂ ਬੀ ਨਾਹਿ ਹੋਈ ਹਾਂ ਅਜੇ,
'ਕੀਕੁਰ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ? ਔਖ ਹੈ;

[1]ਅਵਿਗਤਿ=ਗਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਗੰਮ। ਨਾ ਚਲਾਇਮਾਨ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ॥ ਅਵ੍ਯਕਤ=ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ।

'ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਕਾਰ ਧਾਰਾਂ ਕਿੱਕੁਰਾਂ? ੫੧੦
'ਐਸਾ ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਸਾਂ ਕੀਕੁਰਾਂ?
'ਦਾਨ ਕਰਾਂ ਕਿਸ ਰਾਹ ਐਸਾ ਸੋਹਿਣਾ?
'ਨਾਮ ਜਪਾਂ ਕਿਸ ਹਾਲ ਐਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈ?
'ਕਿਵ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਣ ਡੂੰਘੇ ਭੇਤ ਮੈਂ:
'ਰਚੀ ਰਹੀ ਪਿਯ-ਮੋਹ, ਭੇਤ ਨਾ ਪਾਇਆ
'ਉਸਦਾ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਰੱਤੀ ਸਾਂ ਰਹੀ।

ਜੈਸੇ ਰਮਤੁ ਨੈਨ ਨਹੀ ਪੇਖਉ ਇਹੁ ਦੁਖੁ ਕਾ ਸਉ ਕਹਉ ਰੇ ॥ [ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ-੫

'ਰਹੀ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਛਾਯਾ ਵਾਕਰੇ:
'ਪਰ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਙ ਛਾਯਾ ਹੀ ਰਹੀ
' 'ਛਾਯਾ' ਚਾਨਣ ਨਾਹਿੰ ਚਾਹੇ ਨਾਲ ਰੈ।
'ਸੂਰਜ ਦਿਲ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈਸੀ ਕੰਤ ਦੇ, ੫੨੦
'ਸਾਰਾ ਸੂਰਜ ਆਪ ਹੈਸੀ ਓ ਸਗੋਂ,
'ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ ਦਮਕਾ ਮਾਰਦਾ।
'ਮੈਂ ਉਸ ਚਾਨਣ ਜੋਗ ਦਿੱਤੀ ਪਿੱਠ ਸੀ;
'ਮੇਰਾ ਛਾਯਾ ਛਾਇ ਮੇਰੇ ਅੰਗੜੇ
'ਰਿਹਾ ਮਹਿੰਡੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਦੌੜਦਾ।
'ਮੈਂ ਛਾਯਾ ਨੂੰ ਚਾਂਹੂੰ ਫੜਨਾ ਦੌੜਕੇ,
'ਗਿਆ ਦੌੜਦਾ ਓਹ, ਆਯਾ ਹੱਥ ਨਾ;
'ਜਦੋਂ ਤੇਜ ਉਹ ਦੂਰ ਪੌਂਚੋਂ ਪੌਂਚਿਆ,
'ਕਰਕੇ ਤਦ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਉਸਦੇ ਹਾਰੀਆਂ।
'ਹੁਣ ਛਾਯਾ ਪਿਛਵਾੜ ਸੂਰਜ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ੫੩੦
'ਪਰ ਉਹ ਪੌਂਚੋਂ ਦੂਰ ਮੇਰੀ ਹੈ ਗਿਆ,
'ਹਾਇ ਨ ਆਵੇ ਹੱਥ ਮੈ ਬਉਰਾਨੀਆਂ!

ਮੇਰੀ ਮਤਿ ਬਉਰੀ ਮੈ ਰਾਮੁ ਬਿਸਾਰਓ ॥ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਰਹਨਿ ਰਹਉ ਰੇ ॥ [ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ-੨੫

'ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਹੇ ਸੰਤ! ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ
'ਲਾ ਦੇਵੋਂ ਕੁਈ ਖੰਭ,- ਪੌਂਚਾਂ ਉੱਡ ਕੇ,
'ਖੰਭਾਂ ਮੇਰੇ ਤਾਣ ਬੀ ਲਾ ਦੇਵਣਾ।
'ਹਾਂ, ਸੁਹਣੇ ਸਤਿਸੰਗ! ਬੇੜੇ ਆਪਣੇ
'ਆਪੇ ਲੇਵੋਂ ਚਾੜ੍ਹ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿਓ,
'ਮੈਨੂੰ ਦਿਓ ਪੁਚਾਇ ਦੇਸ਼ ਸੁ ਕੰਤ ਦੇ।
'ਮੈਂ ਵਿਚ ਨਾਂ ਸਮਰੱਥ ਕੋਈ ਪਜਾਰਿਓ!
'ਜਿਸਦੇ ਹੋਕੇ ਤਾਣ ਮੈਂ ਜਾ ਪੌਂਚਸਾਂ।' ੫੪੦

ਸੁਨਿ ਅੰਧਾ ਕੈਸੇ ਮਾਰਗੁ ਪਾਵੈ ॥
ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਓੜਿ ਨਿਬਹਾਵੈ ॥ ਸੁਖਮਨੀ ੪-੬

——o——

੩੩. ਸਤਿਸੰਗ-ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ

ਦੇ ਅਤਿ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਵਾਕ ਸੁਣਕੇ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬੋਲੇ, ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਹੋਰ ਪਸੀਜ ਕੇ:—

'ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਸਿਰਤਾਜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦੀ !
'ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਤੂੰ ਕਾਰ ਸਿੱਖੀ ਸੋਹਿਣੀ,
'ਗੁਣ ਜੋ ਸਿਖ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣੇ ਚਾਹਿਯੇ
'ਹੈਵਨ ਤੁਸਾਂ ਨਸੀਬ, -ਊਣੇ ਹੋ ਨਹੀਂ :
'ਸਮਝ ਤੁਸਾਨੂੰ ਸੱਭ ਦੀ ਬੀ ਆ ਗਈ।
'ਹੁਣ ਹੈ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਲੋੜ, ਜੁਗਤੀ ਲੋੜ ਹੈ,
'ਘਾਬਰ ਨੂੰ ਕਰ ਦੂਰ ਵਿਚ ਹੈ ਨਾਮ ਦੇ
'ਲਗ ਜਾਣੇ ਦੀ ਲੋੜ ਟਿਕ ਕੇ, ਰਾਜ ਜੀ ! ੧੦

'ਸਹਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪ ਹੋ ਜੀ ਜਾਵਸੋ।
'ਸੁਣਨਾ ਕਰਕੇ ਧਜਾਨ ਮੈਂ ਜੋ ਆਖਸਾਂ :—
'ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਦਾ ਜਿਵਾਇਕੇ;
'ਕੀਰਤਨ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਾਮ ਚਿਤਾਰਿਕੇ,-
'ਕਰਦਜਾਂ ਸਦਾ ਸੰਮ੍ਹਾਲ ਦਮ ਦਮ ਓਸਦੀ
'ਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੁਣ ਹੇ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਆਪਾ ਰਸ ਇਕ ਵਿੱਚ ਹੈਵੇ ਆਂਵਦਾ :
' 'ਹਰਿ-ਰਸ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ[1]
'ਇੱਸੇ ਨੂੰ 'ਰਸ-ਨਾਮ' ਬੀ ਹੈ ਲਿੱਖਿਆ।
' 'ਇੰਦ੍ਰੇ-ਰਸ' ਇਕ ਹੋਰ ਪਰ ਉਹ ਦੇਹ੍ਰ ਦਾ ੨੦

'ਰਸ ਹੈ; ਜਿਸਦਾ ਸ੍ਵਾਦ ਇੰਦ੍ਰੇ ਮਾਣਦੇ।
' 'ਇੰਦ੍ਰੇ-ਰਸ' ਅਤਿ ਤੇਜ ਤ੍ਰਿੱਖੇ ਹੋਂਵਦੇ,
'ਪਰ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਓਹ ਆਏ ਤੇ ਗਏ,
'ਦੇਹ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟੋਟ ਹਨ ਦੇ ਜਾਂਵਦੇ।
'ਸ੍ਵਾਦ ਰਾਮ-ਰਸ ਹੋਰ ਹੀ ਹੈ ਵੰਨ ਦਾ[2]
'ਇਸਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ -ਪ੍ਰੇਮ ਪਵਿੱਤਰਾਂ[3]।
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਨੂੰ ਲਾਇਆਂ
'ਆਵੇ ਹੈ ਏ ਸ੍ਵਾਦ ਜਦ ਹੋ ਜਾਂਵਦੇ
'ਅੰਤਰ ਮੁਖੀਏ ਸੱਭ ਮਨ ਤੇ ਇੰਦਰੇ
'ਆਪੇ ਨੂੰ ਰਸ ਰੂਪ ਕਰ ਏ ਦੱਸਦਾ : ੩੦

'ਮਨ ਤਨ ਰਹਿਣ ਅਰੋਗ ਇਸਦੇ ਆਇਆਂ,
'ਆਇਆਂ ਏਸ ਸੁਆਦ ਉਹ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ[4]
'ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸ੍ਵਾਦ ਆਵੇ, ਰਾਜ ਜੀ !
'ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਂਵਦੀ,
'ਹੌਲਾ ਫੁੱਲ ਸਰੀਰ ਹੈ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ;
'ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਉਚਜਾਨ ਹੈ ਇਕ ਆਂਵਦੀ

'ਜੋ ਹਉਮੈ ਦੀ ਗੰਧ ਤੋਂ ਹੋ ਸੱਖਣੀ :
'ਆਪਾ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਰਸਮਯ ਹੋਂਵਦਾ
'ਰਸ ਆਸ੍ਵਾਦਾਨ ਵਿੱਚ ਗੁਮਦਾ ਜਾਂਵਦਾ।
'ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਬੀ ਸ੍ਵਾਦ ਹੈ ਏ ਧਾਂਵਦਾ[1]। ੪੦

'ਏਸ ਸ੍ਵਾਦ ਵਿਚ ਆਇ ਰੰਗ ਇਸ ਰੱਤਿਆਂ
'ਦਿਲ ਚਾਹੇ ਇਸ ਸ੍ਵਾਦ ਰੱਤਾ ਮੈਂ ਰਹਾਂ।
'ਕਈ ਇਕ ਰਸੀਏ ਲੋਕ ਫਿਰ ਏ ਚਾਹੁੰਦੇ
'ਹੁਇ ਅਟੰਕ ਵਿਚ ਵੇਲ੍ਹ ਇਹ ਰਸ ਮਾਣੀਏ।
'ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਚਾਹ ਹੈਵੇ ਹੋਰਵੇਂ,
'ਓ ਚਾਹੁਣ: ਏ ਲੋਕ ਛੋੜਨ ਜੰਗ ਨਾ,
'ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਰਬ ਨਾਲ -ਵਿਛੁੜਨ ਨਾ ਕਦੇ;
'ਰਹਿਣ ਰਾਮ-ਰਸ ਵਿਚ, ਭਲਾ ਕਰਾਣ ਬੀ;
'ਵਾਙੂ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਬਾਗ਼ੀ ਵੱਸਦੇ
'ਮਹਿਕੇ ਮੁਸ਼ਕੇ ਆਪ ਖਿੜੇ ਸੁਆਦਮੈ, ੫੦

'ਸੁਤੇਦਾਨ ਮਹਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰੈਣ੍ਹ ਪੈ।
'ਇਸ ਦੀ ਫਿਰ ਇਹ ਡੌਲ ਹੈਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਅੰਦਰ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਸੁਰਤੀ ਆਪਣੀ
'ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਈ ਰੱਖਣੀ;
'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲ ਦਾ ਦੇਇ ਰੁਖ਼ ਇਕ ਏਸ ਨੂੰ
'ਇਕ ਤੁਲਨਾਂ ਵਿਚ ਏਸ ਨੂੰ ਨਿਤ ਰੱਖੀਏ।
'ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਰੁਖ਼ ਏ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਅੰਦਰਲੇ ਦਾ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਪਰ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੈ ਇਉਂ ਰੱਖਣੀ
'ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿ ਨਿੱਤ, ਖਾਣੀਂ ਢਿੱਲ ਨਾ। ੬੦

'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਯਾ ਜੋ ਜੱਗ ਏ,
'ਇਸ ਵਲ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਰਾਜ ! ਰੁਖ਼ ਇਉਂ ਰੱਖਣਾ—
' 'ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਣਹਾਰ ਦੀਸਣਹਾਰ ਦਾ;'
'ਮਨ ਦੇ ਇਸ ਰੁਖ਼ ਨਾਲ ਆਪਾ ਆਂਵਦਾ
'ਤਾਕਤ ਤੇ ਬਲ ਵਿੱਚ, ਟਿਕ ਇਕ ਤੌਲਵਾਂ।
'ਇਹ ਰੁਖ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਆਪਾ ਭਾਸਦਾ
'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਤੋਂ ਵੱਖ, ਉੱਚਾ ਓਸਤੋਂ;
'ਏ ਉਚਤਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਨਹਿੰ ਹੋਂਵਦੀ।
'ਦ੍ਰਸ਼ਟਾ ਪਾਸੇ ਮੇਲ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਰੈ,
'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਨ ਖਾਂਵਦਾ, ੭੦

'ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਪਜਾਂ ਖੰਭ ਭਿੱਜੇ ਨਾ ਰਤੀ।
' 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਸੁ ਏਹ ਕਿੱਥੋਂ ਪਾਈਏ ?
'ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਇਹ ਹਥ ਆਉਂਦੀ;[1]
'ਨਾਲੇ ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਰਬ ਤੋਂ ਮੰਗਿਆ।
'ਪ੍ਰਥਮ ਮੰਗੀਏ ਨਾਮ ਜਿਸ ਆਰਾਧਿਆਂ
'ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਮੇਲਾ ਪਾਈਏ,
' 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲ'ਦਾ ਦਾਨ, ਨਾਲੇ ਮੰਗੀਏ,
'ਜਿੱਕੁਰ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਹੈਵੇ ਦੱਸਿਆ :—

---

[1]ਹਰਿ ਰਸ ਕਾ ਤੂੰ ਚਾਖਹਿ ਸਾਦੁ ॥
ਚਾਖਤ ਹੋਇ ਰਹਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੫–੨੪

[2]ਜਿਸੁ ਰਸੁ ਆਇਆ ਸੋਈ ਜਾਨੈ ॥
ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਮਨ ਮਹਿ ਹੈਰਾਨੈ ॥ [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫–੨

[3]ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਨ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਜਾਨਾਂ ॥
ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਾਂ ॥ [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫–੬

[4]ਰਾਮ ਰਸੁ ਪੀਆ ਰੇ ॥
ਜਿਹ ਰਸ ਬਿਸਰਿਗਏ ਰਸ ਅਉਰ ॥ [ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ–੬੪
ਪੁਨਾ–ਉਹ ਰਸੁ ਪੀਆ ਇਹ ਰਸੁ ਨਹੀ ਭਾਵਾ ॥੩੫॥
[ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਬਾ: ਅ:

[1]ਦੇਹ ਸਰੀਰਿ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥
ਨਾਮੁ ਪਰਮਲੁ ਹਿਰਦੈ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ [ਵਡਹੰਸ ਮ: ੩–੭

'ਜਗ ਵਸਦਜਾਂ ਹੇ ਰਾਜ ! ਦੁਖ ਸੁਖ ਆਂਵਦੇ,
'ਉਸ ਵੇਲੇ ਘਬਰਾਇ ਪੈਂਦੇ ਐਕੁਰਾਂ ੮੦

'ਮਨੋ ਰਾਮ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਪਾਸਣ ਭੰਗ ਏ :
'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜੋ ਹੈ ਵੱਸਦਾ
'ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲ ਹੈ ਇਉਂ ਜਾਂਵਦਾ
'ਜਿਉਂ ਅੰਧਜਾਰੀ ਪੱਬ[2] ਸਕੇ ਹਿਲਾਇ ਨਾ[3] ।
'ਪਰ ਜੇ ਕੁੱਝ ਹਿਲਾਉ ਆਕੇ ਵਾਪਰੇ
'ਤਦ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਢਾਲ 'ਭਾਣਾ' ਵਰਤੀਏ[4] ।
'ਇਉਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਸੁਾਦ ਜੋ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇ
'ਆਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਾਇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਆਂਵਦਾ ।
'ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਨਿੱਤ ਲੱਗੇ ਜੀ ਅਸਾਂ
'ਏਸ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਸੱਭ ਹਾਂ— ੯੦

ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ॥
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਂਗੈ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫-੯੩

' 'ਭਾਣਾ ਸਾਈਂ' ਜਾਣ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ
' ਰਬ-ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਮੇਲ ਮਰਜ਼ੀ ਰੱਖਣੀ —
'ਨਹੀਂ 'ਰਾਮਰਸ-ਤਾਰ' ਟੁੱਟਣ ਦੇਂਵਦਾ;
'ਟੁੱਟੇ ਤਾਂ ਉਸ ਜੋਗ ਫਿਰ ਹੈ ਜੋੜਦਾ ।
'ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੇਖੋ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਬੀ ਹੈ ਫੈਲਿਆ,
'ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪੀੜ ਪਈ ਰੁਆਂਵਦੀ;
'ਧ੍ਰੋਹ ਬਖ਼ੀਲੀ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਵੈਰ ਦੇ
'ਹੋਇ ਰਹੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਢਵੇਂ ।
'ਨਰਮ ਰਿਦਾ ਹੋ ਜਾਇ ਨਾਮੀ ਸੰਤ ਦਾ, ੧੦੦

'ਉਸ ਵਿਚ ਦਯਾ ਸੁਭਾਵ ਵਧ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ ।
'ਦੂਏ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਖ ਦਿਲ ਦੁਖ ਉੱਠਦਾ ।
' 'ਕਿਵੇਂ ਘਟਣ ਏ ਦੁੱਖ' ਦਿਲ ਉਸਦਾ ਕਰੇ ।
'ਪਰ ਸੋਚੇ ਓ ਨਾਲ ਹੈ ਏ ਗੱਲ ਬੀ:
' 'ਭਲਾ ਕਰਾਂ ਫਿਰ ਚੋਟ ਖਾਵਾਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ।
' 'ਤਾਂ ਜੁ ਰਾਮ-ਰਸ ਸੰਗ ਟੁੱਟੇ ਨਾ ਕਦੇ ।'
'ਇਸ ਟੁੱਟਜਾਂ ਤੇ ਓਹ ਹੈ ਘਬਰਾਉਂਦਾ,
'ਮਣੀ ਬਿਨਾ ਜਿਉਂ ਸੱਪ ਵਜ਼ਾਕੁਲ ਹੋਂਵਦਾ ।
'ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਫਰਮਾਨ: 'ਨੇਕੀ ਬੀ ਕਰੋ
' 'ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਨਾਲ' ਕਰਦਾ ਯਾਦ ਓ ੧੧੦

'ਤਦ 'ਚੜ੍ਹਦੀਕਲ' ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਵਧਾਨ ਓ
'ਗੁਰ ਮੁਹਰੇ ਅਰਦਾਸ ਐਦਾਂ ਦੀ ਕਰੇ:—

'ਫਿਰ ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਖੋਭ ਉਸਦਾ ਰੇਂਦਿਆਂ
'ਮਨ ਬਚ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਨੇਕੀ ਹੋ ਸਕੇ ।
' 'ਭਲਾ ਸਰਬ ਦਾ' ਓਹ ਰਿਦੇ ਵਸਾਂਵਦਾ,
'ਪਰ ਇਸਦੇ ਹੈ ਨਾਲ 'ਭਾਣਾ' ਦੇਖਦਾ
' 'ਭਾਣਾ' ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ! ਡੋਲਨ ਦੇਇ ਨਾ ।
'ਡੋਲੇ, ਭਾਣਾ ਫੇਰ ਕਰੇ ਅਡੋਲ ਹੈ ।
' 'ਭਲਾ ਸੱਭ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਦੇ ਵਸਾਵਣਾ'
'ਜਗਤ ਨਾਲ ਨਿਰਵੈਰ ਬੀ ਕਰ ਸਿੱਟਦਾ । ੧੨੦

'ਅੰਦਰ 'ਨੇਕੀ-ਚਾਹ' ਗੁਰਮੁਖ ਧਾਰਦਾ
'ਏ 'ਨੇਕੀ ਦਾ ਮੇਘ' ਉਨ੍ਹ ਦਨਾਂਵਦੀ,

'ਉਸਤੋਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਪਵੇ ਫੁਹਾਰ ਹੈ ।
'ਪਰ ਜਦ ਨੈਣ ਉਘਾੜ ਦੇਖੇ ਜੱਗ ਨੂੰ
'ਘਰ ਘਰ ਹੈਵੇ ਦੁੱਖ ਸਾਰੇ ਫੈਲਿਆ[1]
' 'ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦੁੱਖ ਆਸਾ' ਓਸਦੀ
'ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸਾ ਇੱਕ ਟੱਪਾਂ ਖਾਂਵਦੀ:—
' 'ਕੀਕੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਜੀਵ ਦੁੱਖ ਜੁ ਐਤਨਾ
' 'ਕਰ ਸੱਕਾਂਗਾ ਦੂਰ ? ਖੇਡ ਅਸੰਭਵੀਂ ।'
'ਪਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਜਦ ਦੇਖਦਾ ੧੩੦

'ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚੇ ਆਪ ਹੈਵੇ ਲਿੱਖਿਆ;
'ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਰਦਾਸ ਜਗ ਦੇ ਵਾਸਤੇ :—

ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਰਖਿ ਲੈ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥
[ਬਿਲਾਵਲ ਵਾਰ ਮ: ੩-੧੦

'ਪੂਰਨ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿੱਚ ਨੇਕ਼ੀ ਵਾਸ ਹੋ,
'ਇਸ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਇਉਂ ਹੈ ਆਖਦਾ:—

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

'ਤਦ ਟੱਪਾ ਨਾਂ ਖਾਇ ਤਕੜਾ ਹੋਂਵਦਾ;
'ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਵੱਖ ਅਡਰੇ ਜਾਣਦੀ
'ਇੱਛਾ ਉਸਦੀ ਰੁੱਕ, ਹੈ ਏ ਸੋਚਦੀ:
' 'ਸਰਬ ਭਲੇ' ਦੀ ਚਾਹ ਦੂਰ ਨ ਕੱਢੀਏ ।
' 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' 'ਰਜ਼ਾਇ' ਦੇ ਵਿਚ ਰੇਂਦਿਆਂ
'ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਂਈਂ ਬੱਝਿਆਂ ੧੪੦

'ਨੇਕੀ ਦੀ ਜੋ ਕਾਰ —ਰਹਿ ਨਿਰਵਾਸ ਕੇ—
'ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੰਦੀ ਜਾਇ ਜਿੰਨੀ ਹੋ ਸਕੇ ।
'ਤਾਂਤੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਜਗ ਵਿਚ ਰੇਂਦਿਆਂ
'ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਹਿਰਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ
'ਭਲਾ ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ ਕਰੇ ।
'ਦੁੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਦੇਖ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਚਦਾ:
'ਕਿਥੋ ਬਹੁਤਾ ਏਹ ਹੈਵੇ ਹੋ ਗਿਆ ?

---

[1] ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਜਪੀਐ ॥
ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤਨੁ ਧ੍ਰਪੀਐ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ ੧੭-੬

[2] ਪਰਬਤ ।

[3] ਜੋ ਹੋਆ ਹੋਵਤ ਸੋ ਜਾਨੈ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ ੧੭-੭

[4] ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ, ੧੭-੭

[1] ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ [ਰਾਮ: ਵਾਰ ਮ: ੧-੧੪

'ਤਦ ਦੇਖੇ ਕੀ ਓਹ ਹਉਮੈਂ ਰੋਗ ਨੇ
'ਜਿਵੇਂ ਰਬ ਤੋਂ ਜੀਵ ਸੀਗ ਵਿਛੋੜਿਆ
'ਤਿਵੇਂ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਏਸ ਨੂੰ। ੧੫੦

'ਏਸ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਾਰਥ ਆਂਵਦਾ,
'ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਜੋ ਮੂਲ ਹੈਵੇ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਦੂਹੁੰ ਪਾਸੀਂ ਹੈ ਏਸ ਪਰਦਾ ਤਾਣਿਆ—
(੧) 'ਹਉਮੈਂ ਹੀ ਹੈ ਮੂਲ ਪਰਦਾ ਰੱਖ ਤੋਂ,
'ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ ਰੋਕ ਸਾਈਂ ਪਯਾਰ ਦੀ,
'ਜੋ ਉਸਤੋਂ ਹੈ ਨਿੱਤ ਅਸਾਂ ਵਿਛੋੜਦੀ:
'ਅਸਾਂ ਓਸ ਵਿਚਕਾਰ ਉਸਰ ਕੰਧ ਏ;
'ਸਾਈਂ ਤੋਂ ਭੁਲ ਭੁੱਲ ਪੱਕੀ ਹੋ ਰਹੀ:—

ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ ॥ [ਮਾ: ਮ: ੪

'ਇਸ ਹਉਮੈਂ ਦਾ ਹਾਲ, ਦਾਰੂ ਏਸਦਾ
'ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁੱਕਾਂ ਫੇਰ ਵਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ: ੧੬੦

'ਨਾਮ ਵਿਸਾਰੇ ਨਾਲ ਦੁਖ ਹੈ ਦੇਂਵਦੀ
'ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਦੂਰ ਏ,

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਪੁਰਖਾ ਨਾਮਿ ਵਿਸਰਿਐ
ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੬੮

(੨) 'ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜ! ਹਉਮੈਂ ਹੀ ਇਹੋ
' 'ਜਾਚ-ਵਿਤਕਰਾਂ ਠੀਕ —ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ
'ਦਿਲ ਬੈਠੀ ਚੁਪ ਚਾਪ ਪਈ ਸਿਖਾਲਦੀ:
'ਘਰ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿੱਥ ਪਾਟਕ ਪਾਂਵਦੀ,
'ਇਨਸਾਨੋਂ ਇਨਸਾਨ ਕਰਦੀ ਵੱਖ ਹੈ,
'ਦਿਲ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿੱਥਾਂ ਪਾਂਵਦੀ।
'ਏਥੇ 'ਸੁਾਰਥ' ਰੂਪ ਹਉਮੈਂ ਧਾਰਦੀ
' 'ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ' ਬੀ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਆਖਦੇ। ੧੭੦

'ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕੰਧ: ਜਿਸ ਹੈ ਜੱਗ ਤੋਂ
'ਸਾਨੂੰ ਕੀਤਾ ਅੱਡ, ਪਾਪ ਸਿਖਾਲਿਆ।
'ਹਉਮੈਂ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਦਾ ਕੁਝ ਹਾਲ ਮੈਂ
'ਹੁਣ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਰਾਜ! ਸੁਣਨਾ ਧਯਾਨ ਦੇ।
'ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਤੇ
'ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਐਉਂ: - ਇਸ ਤਨ ਵਾਸਤੇ
'ਰੋਟੀ, ਰਾਖੀ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਾਹਿਯੇ।
'ਦੇਹ ਪਾਲਨ ਦੀ ਲੋੜ ਰੱਖਯਾ ਆਦਿ ਦੀ,
'ਗਰਮਜੋਂ ਸਰਦਜੋਂ ਨਾਲ ਬਚਣ ਬਚਾਣ ਦੀ,
'ਕਈ ਭਾਂਤਿ ਦੀ ਲੋੜ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਰੇ; ੧੮੦

'ਬਿਨ ਪੂਰਯਾਂ ਏ ਲੋੜ ਸਾਡੀ ਨਾ ਸਰੇ।
'ਸ੍ਰੀਰ 'ਪਾਲ' ਤੇ 'ਰੱਖ' ਧਰਮ ਸੁ ਜਾਣ ਲੋ।

ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥
[ਬਿਹਾ: ਵਾਰ ਮ: ੫–੧੪

'ਤਨ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ
'ਕਰੀਏ ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ:
'ਪਰ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਬਹੁਤ ਵਧਾਉਣਾ,

'ਹੈ ਇਸਦੇ ਫਿਰ ਵਿੱਚ ਵਧ ਦੀ ਲਾਲਸਾ।
'ਬਹੁਤ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਧੇ ਹੰਕਾਰ ਹੈ।
'ਜੋ ਮਤ ਨੂੰ ਬਉਰਾਇ ਦੇਂਦਾ, ਰਾਜ ਜੀ[1]।
'ਇਉਂ ਵਧ ਵਧਕੇ ਅੰਤ ਸੁਾਰਥ ਰੂਪ ਲੈ
'ਹਉਮੈਂ ਕਈ ਉਪੱਦ੍ਰ ਹੈ ਕਰਵਾਂਵਦੀ: ੧੯੦

'ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ ਦਾ ਐਉਂ ਜਨਮ ਸੁ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਬਾਣ ਚਿਰਾਂ ਦੀ ਏਹ ਮਾਨੁਖ ਦੇ ਰਿਦੇ
'ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਅਭਯਾਸ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ,
'ਪੱਕੀ ਬਣੇ ਸੁਭਾਵ ਲਗੇ ਨ ਓਪਰੀ।
' 'ਮੈਂ 'ਮੈਂ' ਕਰਦੇ ਸੱਭ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ;
'ਮਾੜਿਆਂ ਹੋਰਾਂ ਜਾਣ ਚੰਗਯਾਂ ਆਪ ਨੂੰ
'ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਸਭ ਜੋਗ ਜਾਣਨ ਵੱਖਰਾ;
'ਟੋਲਣ ਸੁੱਖ ਅਰਾਮ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ।
'ਜੋ ਤੀਵੀਂ ਮਾਨੁੱਖ ਦਿੱਸਣ ਜੀਂਵਦੇ
'ਏਸ ਸਮਝ ਵਿਚ ਰਾਜ! ਸਾਰੇ ਖੇਡਦੇ: ੨੦੦

'ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ, ਮੈਂ ਸੁੱਖ ਸਾਰੇ ਲੈ ਲਵਾਂ,
' 'ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੁੱਝ ਮੈਂ ਪਰਵਾਹਿ ਨਾ।'
'ਖਿਚਾ-ਖਿਚੀ ਨਿਜ ਵੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਹੈ ਲਗੀ;
'ਜੀਉ ਜੀਉ ਵਿਚ ਵਿੱਥ ਹੈ ਏ ਪੈ ਰਹੀ;
'ਥੋੜ੍ਹੀ ਕਿਧਰੇ ਬੌਤ੍ਹ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਦੀ।
'ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਵਧਦੇ ਜਾਣ ਜੋ
'ਮਨ ਬੁਧਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਲੀਨ ਜਾਂਦੇ ਹੋਂਵਦੇ,
'ਐਕੁਰ ਡਿਗਦੇ ਜਾਣ ਸੁਾਰਥ ਵਿੱਚ ਓ,–
(ੳ)'ਹਉਮੈ' ਅਪਣਾ ਆਪ ਮਿੱਠਾ ਲਾਂਵਦੀ,
(ਅ)'ਤਨ ਮਨ ਦੀ ਜੋ ਲੋੜ ਕਰਦੀ ਪੱਕਿਆਂ, ੨੧੦

(ੲ)'ਏਸ ਅਸਰ ਦੇ ਹੇਠ ਬੇ ਮਾਲੂਮ ਹੀ
'ਆਪਾ ਲੱਗੇ ਵੱਖ ਦੂਜੇ ਓਪਰੇ।
(ਸ) 'ਨਿਜ ਦਾ ਲੋਚਜੇ ਸੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨ ਹੋਰ ਦਾ;
'ਜਗ ਦਾ ਦੁੱਪਰਿਆਰ ਸਹਿਜੇ ਹੈ ਵਧੇ।
(ਹ)''ਲਈਏ ਅਪਣਾ ਲਾਭ ਸਭ ਤੋ, ਚਹਿ ਕਿਵੇਂ''
'ਇਹ ਫਿਰ ਵਧਦਾ ਖਯਾਲ ਵਰਤੋਂ ਬੀ ਬਣੇ।
(ਕ) 'ਫਿਰ ਕਰੀਏ ਉਹਕਾਰ ਹਾਨੀ ਹੋਰਨਾਂ
'ਚਾਹੇ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ, ਅਪਣਾ ਸੁੱਖ ਹੋ।
(ਖ) 'ਫਿਰ ਦੁਖ ਦੇਯੇ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ
'ਸੁਖ ਆਪਣੇ ਦੇ ਕਾਣ, ਡਰਿਯੇ ਨਾ ਰਤੀ। ੨੨੦

'ਇਉਂ 'ਦੁੱਖ ਦੇਕੇ ਸੁੱਖ ਲੈਣ' ਸੁਭਾਵ ਜੋ
'ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ -ਅੰਦਰ ਢੀਠ ਹੋ।
(ਗ) 'ਦਖ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਨਿੱਤ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ
'ਦਿਲ ਅਪਣੇ ਦੇ ਦ੍ਵਾਲ —ਬੇਮਾਲੂਮ ਹੀ—

---

[1]ਜਬ ਇਹ ਮਨ ਮਹਿ ਕਰਤ ਗੁਮਾਨਾ ॥
ਤਬ ਇਹੁ ਬਾਵਰੁ ਫਿਰਤ ਬਿਗਾਨਾ ॥
ਜਬ ਇਹੁ ਹੂਆ ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥
ਤਾਤੇ ਰਮਈਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਚੀਨਾ ॥
[ਗਉੜੀ ਮ: ੫ ਅ:-੧

'ਵਖਰੇਪਨ ਦੀ ਕੰਧ ਮਾਨੋ ਉੱਸਰੇ ।
(ਘ) 'ਵਖ ਹੋਏ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਬੇ ਮਾਲੂਮ ਹੀ
'ਵਾਪ੍ਰੇ ਆਇ 'ਇਕੱਲ' ਕਰੇ ਇਕੱਲਿਆਂ :—
'ਮਾਨੋਂ ਮੈਂ ਦੇ ਦੁਾਲ ਕੰਧ ਉਸਾਰਕੇ
'ਉਸਨੂੰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਧ ਦੇ ਏ ਸੱਟਦੀ[1] ।
'ਜਜ਼ੁੰਦਜਾਂ ਇਸਦਾ ਦੁੱਖ ਭਾਸੇ ਘੱਟ ਹੈ, ੨੩੦

'ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਤ ਪਰਵਾਰ ਦੁਾਲੇ ਦਿੱਸਦੇ ।
'ਮਰਿਆਂ, ਵਿੱਚ ਇਕੱਲ ਪਾਸ ਨ ਹੋਣ ਏ[2]
'ਤਦੋਂ ਇਕੱਲ ਦਾ ਦੁੱਖ ਡਾਢਾ ਖਾਂਵਦਾ,
'ਨਰਕੋਂ ਔਖਾ ਓਹ ਹੈਵੇ ਝੱਲਣਾ ।
(ਙ) 'ਫੇਰ ਸੋਚ ਲੌ ਬਾਤ ਇਹ ਦਿਲ ਦੇਇਕੇ
'ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਏਸ ਜੀਵਨ ਨਾਲ, ਜੀ !
'ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪਾਪ ਉਸਤੋਂ ਹੋਂਵਦੇ,
'ਗੁਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਾਸ ਉਸਦੀ ਉੱਡਦੀ,
'ਗੁਣ ਦਾ ਪਰਦਾ ਦੂਰ ਮਾਨੋ ਹੋ ਗਿਆ,
'ਉੱਘੜ ਔਗੁਣ ਜਾਣ,- ਕੱਜਣ ਨਾ ਰਿਹਾ : ੨੪੦

'ਜਦ ਜਾਂਦਾ ਪਰਲੋਕ ਨੰਗਾ ਜਾਂਵਦਾ ।
'ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਵਾਕ ਇਸ ਪਰ ਆਖਿਆ :—

ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ ॥
ਕਰਿ ਅਉਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ ॥ [ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧–੧੪

'ਜਦ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸੀ ਓ ਜੀਉਂਦਾ,
'ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਸੀ ਜੋ ਓਸਦਾ,
'ਔਗੁਣ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਵਿਹਾਝਦਾ :
'ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਓਹ ਹੋਠੇ ਕਾਰਣੇ
'ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵ 'ਕੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
'ਸਾਈਂ ਨਾਲ, ਸਬੰਧ ਜੋ ਸੀ ਅੰਦਰੋਂ
'ਉਹ ਬੀ ਹਉਮੈਂ ਕਾਣ ਟੁੱਟਾ ਹੀ ਰਿਹਾ;
'ਇਉਂ ਉਸਤੋਂ ਬੀ ਦੂਰ ਰਹਿਆ ਵੱਖਰਾ । ੨੫੦

'ਮਰਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਆਈ 'ਕੱਲ ਹੈ,
'ਕਰਮਾਂ ਸੰਦੀ ਯਾਦ ਆਈ ਨਾਲ ਹੈ;
'ਹੁਣ ਅਪਣਾ ਹੈ ਆਪ ਕਰਮੀਂ ਵੇੜ੍ਹਿਆ
'ਦਿੱਸੇ ਉਸਨੂੰ ਹਾਇ ਪੱਛੋਤਾਉਂਦਾ ।
'ਦੁਖਾਂ ਵੇੜ੍ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਮਾਂ ਸੰਦੜੀ
'ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਵਢ ਵੱਢ ਚੈਨ ਨ ਦੇਂਵਦੀ ।
'ਉਸਦਾ ਰਿਹਾ ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਨ ਸੀ ਕਿਸੇ
'ਹੁਣ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ।
'ਕੀਤੀ ਸੀਗੀ ਤਯਾਰ ਵਖਰੇ ਹੋਣ ਦੀ
'ਕੂੜੇ ਦੀ ਜੋ ਪਾਲ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ, ੨੬੦

'ਅਪਣੇ ਦੁਾਲੇ, ਓਹ ਹੁਣ ਦੁਖ ਦੇਂਵਦੀ,
'ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਪੱਛੋਤਾਉਂਦਾ ।

---

[1] ਆਪਨ ਕਰਮ ਆਪੇ ਹੀ ਬੰਧ [ਰਾਮਕਲੀ ਮ. ੫

[2] ਅੰਤਰਿ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਜੀਉ ਇਕੇਲਾ । [ਮਾਰੂ ਸੋ: ਮ: ੧–੬

ਸਾਧ ਜਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੇ ਰਹਨਿ ਇਕੇਲੜੀਆਹ ॥
ਤਿਨ੍ ਦੁਖੁ ਨ ਕਬਹੂ ਉਤਰੈ ਸੇ ਜਮਕੇ ਵਸਿ ਪੜੀਆਹ ॥
[ਬਾਰ: ਮਾ ਮਾਝ ਮ: ੫–੧੦

'ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਸਿਖ ਹੋਰ ਜਗ ਜਗਿਆਸੂਆ,
'ਜੋ ਉਚ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਝੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿਵੇਂ
'ਕਰਦਾ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੀ :
'ਦੁਨੀਆ ਸਭ ਵਖ ਵੱਖ ਮੈਂ ਬੀ ਵੱਖ ਹਾਂ,
'ਪਰ ਇਹ ਦੇਹ ਦੀ ਲੋੜ ਪਾਈ ਵੱਖਤਾ ।
'ਬਿਨ ਪੂਰਜਾਂ ਤਨ-ਲੋੜ ਤਨ ਮਰ ਜਾਂਵਦਾ,
'ਤਾਂਤੇ ਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਬੀ ਹੈ ਪੂਰਨੀ,
'ਪਰ ਇਹ ਅਪਣੀ ਲੋੜ ਪਜਾਰੀਂ ਪੂਰੀਏ; ੨੭੦

'ਹੋਵੇ ਨਾ ਫਿਰ ਦੁੱਖ ਸ੍ਵਾਰਥ ਵਾਲੜਾ ।
'ਪਿਤਾ ਰੱਬ ਕਿਰਪਾਲ ਸਭ ਉਸ ਅੰਸ਼ ਹਾਂ,
'ਬਣਕੇ ਸੱਭ ਭਿਰਾਉ ਵਾਙੂ ਵੱਸੀਏ ।
'ਇਕ ਦੂਏ ਦੀ ਲੋੜ ਆਪ 'ਚ ਪੂਰੀਏ ।
'ਪਰ ਜੋ ਸੋਚੇ ਐਉਂ ਕਰੇ ਬਿ ਐਉ ਹੈ,
'ਕੀ ਦੇਖੇਗਾ ਓਹ ਹੋਰ ਜੁ ਸਾਰੜੇ
'ਸ੍ਵਾਰਥ ਕੁੱਠੇ ਜਾਣ ਤੁਰਦੇ ਓਕਰਾਂ ।
'ਉਪਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਬੀ ਹਨ ਦੇਂਵਦੇ !
' 'ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ਪਿਆਰ' ਤਦ ਇਹ ਸੋਚ ਹੈ
'ਆਣ ਦਿਖਾਵੇ ਰੂਪ ਸ੍ਵਾਰਥ ਵਾਲੜਾ, ੨੮੦

'ਪਰ ਮਨ ਹੁਯਾ ਸੁਬੁੱਧ ਐਦਾਂ ਸੋਚਦਾ,
'ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗ ਕੀ ਦੋਸ਼ ? ਓ ਹਨ ਜਾਣਦੇ
'ਅਪਣੇ ਤਾਈਂ ਵੱਖ –ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ,
'ਓਪ੍ਰਾ ਜਾਣਨ ਹੋਰ ਜੱਗ ਸਬਾਇਆ ।
'ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਸਣ ਵੀਰ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ[1];
'ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਰੋਗ ਸ਼ੁੱਧ ਨ ਵੇਖਦੇ,
'ਤੇਰੀ ਅਖ ਅਰੋਗ ਤੂੰ ਸ਼ੁਧ ਵੇਖ ਖਾਂ ।
'ਐਕੂਰ ਸਿਖ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਫੇਰ ਓ :—
' 'ਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਵੀਰ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ
' 'ਜੇ ਏ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ ਤਾਭਿ ਸਹਾਰਨਾ, ੨੯੦

' 'ਜੇ ਏ ਦੇਵਣ ਗਾਲ ਤਪਣਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ
' 'ਬੁਰਾ ਕਰੇ ਜੇ ਕੋਇ ਬੁਰਾ ਨ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ।
' 'ਜੇ ਅਪਣਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦੀ ਕਮਾਵਸਾਂ
' 'ਉਹ ਅਪਣੇ ਹੀ ਨਾਲ ਕਰਨੇ ਤੁੱਲ ਹੈ ।'
'ਹੁਣ ਜੋ ਕਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਮੈਂ, ਰਾਜ ਜੀ !
'ਓਸ ਨਾਲ ਇਹ ਟੁੱਟ ਹਉਮੈਂ ਜਾਂਵਦੀ,
'ਉਹ ਵਰਤੇ ਸੁਧ ਮੱਤਿ ਫਿਰ ਹੈ ਐਕੂਰਾਂ
(ਓ) 'ਬੁਰਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਹਿੰ ਮੈਥੋਂ ਹੋਇ ਜੀ[2] ।

---

[1] ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੂ ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਹਾਈ ॥
(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫–੧੨

[2] ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ ॥
ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ ॥ (ਆਸਾ ਮ: ੫–੬੨
ਤਥਾ—ਦੂਖੁ ਨ ਦੇਈ ਕਿਸੈ ਜੀਅ
ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ ਜਾਵਉ ॥ (ਗਉੜੀ ਵਾਰ ਮ: ੫—੧੭

(ਅ)'ਭਲਾ ਸਰਬ ਦਾ ਫੇਰ ਰਿਦੇ ਵਸਾਂਵਦਾ[1],
(ਦ)'ਫਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੰਮ ਨੇਕੀ ਵਾਲੜੇ[2]। ੩੦੦
(ਸ) 'ਨੇਕੀ ਕਰਕੇ ਓਹ ਫਿਰ ਹੈ ਸੋਚਦਾ
'ਇਸ ਵਿਚ ਹਉਂ ਹੰਕਾਰ ਨਾਹੀ ਚਾਹੀਏ[3]।
(ਹ)'ਜਦੋਂ ਅਵਸਥਾ ਨਾਮ ਉੱਚੀ ਹੋਂਵਦੀ
'ਤਦ ਉਸ ਭਾਸੇ ਐਉਂ ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਾ ਕਰਾਂ,
'ਸਾਂਈਂ ਕਰਨੈ ਹਾਰ ਆਪੇ ਪ੍ਰੇਰਦਾ,
'ਕਰਵਾਂਦਾ ਹੈ ਆਪ ਸਭ ਕੁੱਛ ਮੁੱਝ ਤੇ[4]
(ਕ)'ਫਿਰ ਜਦ ਉੱਚੀ ਹੋਰ 'ਵਸਥਾ ਨਾਮ ਦੀ
'ਅੰਦਰ ਜਾਵੇ ਆਇ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ
'ਸਕ ਕੁਛ ਆਪੇ ਆਪ ਸਾਈ ਹੈ ਕਰ;
'ਮੈਂ ਉਸ ਸ਼ਰਨ ਮਝਾਰ ਉਸਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾਂ। ੩੧੦
(ਖ) 'ਫਿਰ ਜਦ ਆਵੇ ਏਹ ਅਨੁਭਵ; ਰਾਜ ਜੀ!
'ਮੈਂ ਨਾਹੀਂ ਮੈਂ ਨਾਹਿੰ ਸਭ ਕੁਛ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ[5],
'ਜੀਅਦਾਨ ਦਾ ਦਾਨ ਉਸਤੋਂ ਸਹਜ ਹੀ
'ਮੇਘੁਪਕਾਰੀ ਵਾਙ ਆਪੇ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਓ ਵੱਸਦਾ,
'ਜੋ ਦੇਖੀ ਪਰਵਾਨ ਗੁਰ ਜੀ ਆਖਦੇ।
'ਪਰ ਦੇਣੇ ਦੀ ਬਾਣ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਦੀ
'ਭੁੱਲੇ ਕਿਉਂ ਏ ਰੂਪ ਹੈਵੇ ਆਤਮਾ:
'ਜੀਅਦਾਨ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੇਂਵਦਾ
(ਗ) 'ਜਦ ਹਉਂ ਹੋਈ ਦੂਰ ਆਪਾ ਨਾ ਰਿਹਾ ੩੨੦
'ਕੋਈ ਵਿੱਥ ਨ ਮੂਲ ਬਾਕੀ ਹੈ ਰਹੀ।
''ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਹਾਂ ਮੂਲ' ਸੱਚੇ ਸਾਈਆਂ!
''ਸਭ ਕਿਛ ਤੂਹੀਓਂ' ਤੂੰਹ ਸਾਈਂ ਇੱਕ ਤੂੰ'!
''ਤੂੰਹੀਓਂ' ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰਹ ਮੈਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟਦਾ
'ਰੱਬ ਰੂਪ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਵੇ ਵਾਸ ਹੈ।
'ਇਤ੍ਹੋਂ ਹਤ੍ਹੋਂਮੈ ਦੋ ਕੰਮ ਕਰ ਜੋ ਸੀ ਰਹੀ:
'ਭੁੱਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਇਕ ਪਾ ਰਹੀ,
'ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਏਹ ਸੁਾਰਥ ਵਿੱਚ ਪਾ
'ਕਰਵਾਂਦੀ ਸੀ ਆਪ, ਕਰਕੇ ਵੱਖਰਾ
'ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਦੂਰ ਹੈ ਦੋ ਪਾਸਿਓਂ। ੩੩੦
'ਸੋ ਰਾਣੀ ਗੁਣਵਾਨ! ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ
''ਭੁਲ' 'ਸੁਾਰਥ ਦੋ ਰੂਪ ਹਉਂਮੈ ਦੇ ਹਤੋ।
'ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ ਹੈ ਭੁਲ ਜਾਣ ਵਿਛੁੜਨ ਓਸਤੋਂ
'ਸੋਮਾਂ ਸਾਡਾ ਓਹ ਉਸਤੋਂ ਟੁੱਟੀਏ।

''ਸੁਾਰਥ' ਦਾ ਹੈ ਅੰਤ 'ਕੱਲ ਡਰਾਵਣੀ,
'ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਭੁੱਲ ਜਗ ਵਿਚ ਸਾਂ ਰਚੇ
'ਸੁਾਰਥ ਕਰ ਕਰ ਓਸ ਤੋਂ ਬੀ ਵਿੱਛੁੜੇ।
'ਰਸਤਾ ਹੈਸੀ ਪ੍ਰੇਮ 'ਹਉਂਮੈਂ' ਕੱਟਦਾ,
''ਹਉਂ' ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਜਾਇ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏ;
''ਭੁਲ' 'ਸੁਾਰਥ' ਨੂੰ ਏਹ ਹੀ ਹੈ ਕੱਟਦਾ। ੩੪੦
'ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਖੇ ਮੇਲਕੇ,
'ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਜੋੜ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੀ;
'ਜਗਵਿਚ ਵਰਤਣ-ਪਜਾਰ ਇਹ ਸਿਖਲਾਂਵਦਾ।
'ਦੂਈ ਦ੍ਵੈਤ ਵਖੇਂਵ ਸਾਰੇ ਮੇਟਣੇ;
'ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਏਹ ਅਹੋ ਬਚਾਂਵਦਾ;
'ਤਾਂਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋਗ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਾਂਵਦਾ।
'ਜੋਗ ਨ ਆਖਾਂ ਓਹ ਮੁੰਦਰਾਂ ਕੰਨ ਪਾ
'ਘਰ ਘਰ ਅਲਖ ਜਗਾਇ ਫਿਰਨਾ ਜੋਗ ਲੈ;
'ਨਾਂ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹਠਜੋਗ ਏਥੇ ਦੱਸਦਾ—
'ਕਸ਼ਟ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਦੇਹੀ ਸਾਧਣੀ। ੩੫੦
'ਨਾਂ ਅਪਣੇ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਜੁੜ ਜਾਣ ਦਾ
'ਰਾਜ ਯੋਗ, ਨਾਂ ਯੋਗ ਆਖਾਂ ਸਾਂਖ ਦਾ।
'ਪਰ ਜੁੜ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ
'ਵਸਲ ਕਿ ਹੁੰਦਾ ਮੇਲ ਉਹ ਹਾਂ ਆਖਦਾ।
'ਨਾਮ ਧਿਆਵਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਏ[1]।
'ਅਰਥ ਜੋਗ ਦਾ, ਰਾਜ! ਜੁੜਨਾ ਜਾਣਨਾ,
'ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਵਿਚ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਸਾਈਂ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਭਗਤਿ ਕਮਾਇਕੇ
'ਜੁੜ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜੋਗ 'ਜੋਗ ਪਰੇਮ' ਦਾ[2];
'ਹਰਿ-ਰਸ ਜੀਵਨ' ਵਿਚ ਜੋਗੀ ਜੀਂਵਦਾ। ੩੬੦
'ਇਉਂ ਜੁ ਰਾਮ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਬਖਸ਼ਜੋਂ ਆ ਗਿਆ
'ਓੱਤੋਂ ਓਸਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚੀ ਰੱਖਦੀ,–
''ਸਾਈਂ-ਪਜਾਰ' ਸਦਾਇ ਉਸਦਾ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਓੱਚਾ ਓਨਮਨ ਹੋਇ ਰਹਿੰਦਾ ਓ ਸਦਾ।
'ਓਨਮਨ ਤੋਂ 'ਮਨ ਓੱਚ ਵਾਲੀ' ਹੀ ਦਸ਼ਾ
'ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਹਿਆਂ, ਰਾਜ! ਸਮਝੋ ਠੀਕ ਦੇ।
'ਏਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਪਰਵਾਣ ਓ
'ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਚਹੇ ਅਤੀਤ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇ ਓ।
'ਇਹ ਸਮਝੋ ਪਕ ਬਾਤ ਐਸਾ ਹੋਇ ਜੋ
'ਰਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਉਦਾਸ ਢੱਠੇ ਚਿੱਤ ਓ। ੩੭੦
'ਮਨ ਇਕ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਆਂਵਦਾ,

---

[1]ਤੇਰੇ ਭਾਣੈ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ ॥
[2]ਓਨ੍ਹੀ ਮੰਦੈ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥
(ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧—੭
[3]ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ਪੁੰਨਹੁ ਨੀਚੁ ਸਦਾਈਐ ॥
(ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧—੫
[4]ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈਆ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਾਇਦਾ।
(ਆਸਾ ਵਾਰ ਮ: ੧ ੧੬
[5]ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ [ਬਿਲਾ: ਮ: ੫–੧੧੭

[1]ਨਿਰਭਉ ਜੋਗੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੈ ਸਚਿ ਲਿਵਲਾਵੈ ॥
ਸੋ ਜੋਗੀ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੧ ਅਸ:–੭
[2]ਗੁਰਿ ਮਨੁ ਮਾਰਿਓ ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ॥
ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਾਵੇ ਭਗਤਿ ਜੋਗੁ ॥
ਗੁਰ ਸੰਤ ਸਭਾ ਦੁਖੁ ਮਿਟੈ ਰੋਗੁ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿਵਰੁ ਸਹਜ ਜੋਗੁ ॥ [ਬਸੰਤ ਮ: ੧–੬

'ਟਿਕਿਆ ਤੇ ਪਰਸਿੰਨ ਹੈ ਓ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਰੱਖਦਾ,
' 'ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ' ਸੁ ਓਹ ਹੈ 'ਰਸ' ਮਾਣਦਾ :—

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ
ਉਰਿ ਧਾਰਿ ॥ [ਮਲਾ: ਅ: ੩-੫

'ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਉਨ੍ਹੇ ਪਛਾਣਿਆ,
'ਲਹਿ ਲਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦ ਕਰਦਾ ਵੇਖਦਾ,
'ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨਿੰਨ[1] ਉਹ ਜੁੜ ਹੈ ਰਿਹਾ,
'ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਹੋਇਆ ।
'ਸਭ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਜਾਣਦਾ,
'ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਅਹੇ ਪਛਾਣਦਾ ੩੮੦

'ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਭ ਨੂੰ ਹੈ ਵੇਖਦਾ ।
'ਮੇਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਾਇ ਉਹ ਹੈ ਜਾਣਦਾ,
'ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਪਰਕਾਸ਼ ਮੈਂ ਹਾਂ ਪੌਂਚ੍ਰਿਆ,
'ਸਫਲ ਗਜਾਨ[2] ਹੈ ਪਾਸ ਉਸਦੇ ਹੋਂਵਦਾ;
'ਇਸ ਗਜਾਨੀ ਤੋਂ ਮੀਂਹ ਵਸਦਾ ਮ੍ਹੇਰ ਦਾ ।
'ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੇਘ ਬਰਕਤ ਵਾਲੜਾ,
'ਜਿਸਤੋਂ ਸਦਾ ਫੁਹਾਰ ਨੇਕੀ ਵਾਲੜੀ
'ਮੀਂਹ ਵਸਦੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਆਪੇ ਵੱਸਦੀ[3]
'ਜਿਉਂ ਜਦ ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬ ਮੁਸ਼ਕੇ ਸੋਹਿਣਾ,'
'ਮੁਸ਼ਕ ਓਸਤੋਂ ਦਾਨ ਆਪੇ ਹੋਂਵਦੀ; ੩੯੦

'ਜਿਉਂ ਜਦ ਹੋ ਭਰਪੂਰ ਚਸ਼ਮਾਂ 'ਗੰਮ ਤੋਂ',
'ਉਸਤੋਂ ਉਛਲੇ ਨੀਰ ਵਹੇ ਉਮਾਹੂਆ ।
'ਸੋ ਰਾਣੀ ! ਜੋ ਜੋਗ ਮੈਂ ਹਾਂ ਆਖਦਾ
'ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹੈ ਓਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਂਵਦਾ ।
'ਜੁੜ ਜਾਣਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਹੋਣ ਹੈ ।
'ਜੋ ਜੁੜਿਆ ਇਸ ਜੋਗ ਜੋਗੀ ਸੱਚ ਦਾ ।
'ਜਦ ਤਕ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਮਾਣੇ ਓ ਸਦਾ
'ਏਸ ਜੋਗ ਦੀ ਮੌਜ ਜੁੜਿਆ ਨਿੱਤ ਹੀ:
'ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਓਸਦੇ
'ਰਹੇ ਨਿਰੰਤਰ ਬੱਝ ਹਿੱਲੇ ਨਾਂ ਕਦੀ । ੪੦੦

'ਜਦ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਤਜਾਗ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ
'ਜਾਂਦਾ ਸੱਚੇ ਖੰਡ — ਸਰਨੀ ਰੱਬ ਦੀ—
'ਤਦ ਫਿਰ ਪਾ ਸਦ ਮੇਲ ਓਥੇ ਵੱਸਦਾ;
'ਜੋ ਹੈ ਵਤਨ ਸੁਹੇਲ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਦਾ ।
'ਜਿੱਥੋਂ ਦਾ ਕੁਛ ਹਾਲ ਕਿਹਾ ਨ ਜਾ ਸਕੇ,
'ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨ, ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ ।
'ਪਰ ਔਖੀ ਹੈ ਖੇਡ ਦੂਹਰੀ ਖੇਡਣੀ,—
'ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪ੍ਰੋਈ ਰੱਖਣੀ
'ਸੁਰਤ ਆਪਣੀ ਨਿੱਤ ਜ਼ਿਕ੍ਰ ਹੈ ਕਿਹਾ
'ਦਸਵੇਂ ਗੁਰ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਬਾਬਤ ਆਪਣੀ:— ੪੧੦

ਚੁਭੀ ਰਹੀ ਸੁਤਿ ਪ੍ਰਭ ਚਰਨਨ ਮਹਿਂ ॥

'ਫਿਰ ਕਰਨੇ ਸਭ ਕੰਮ ਧਰਮ ਪਛਾਣਕੇ
' 'ਮੈਂ ਮੇਰੀ' ਦੀ ਗੰਧਿ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਕੇ:
'ਰੱਬ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਮਰਜ਼ੀ ਆਪਣੀ
'ਕਰਨੀ ਸਾਰੀ ਰਾਜ ! ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਵਣਾ;
'ਚੜ੍ਹਦੀ–ਕਲਾ ਵਿਚਾਲ ਰਖਕੇ ਆਪ ਨੂੰ
'ਅਰਥ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੋਇ ਖੂਬ ਨਿਬਾਹੁਣੇ ।
'ਗ੍ਰਹਸਤ ਮਾਂਹਿ ਨਿਰਬਾਣ' ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ ।
'ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਰਾਜ ! ਜੇ ਕਰ ਪਾਈਏ
'ਤਦ ਸੌਖੀ ਹੋ ਜਾਇ ਦੂਹਰੀ ਖੇਡ ਏ,—
'ਸੌਖੀ ਫਿਰ ਹੋ ਜਾਇ ਹਉਮੈਂ ਜਿੱਤਣੀ, — ੪੨੦

'ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਕੰਧ ਭੰਨ ਸਿਟਾਵਣੀ ।
'ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਧਰਕੇ ਭਾਵਨਾ
'ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਹਚਾ ਧਾਰਕੇ
'ਸੌਖਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਰਸਤਾ ਰੱਬ ਦਾ ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਗੰਧਿ ਵਿਕਾਸ਼ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ
'ਜੋਗੀ ਤੋਂ ਫਿਰ ਹੋਇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ।
'ਤਾਂਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਨ ਰਾਹ ਹੈ,
'ਇਹ ਹੈ ਮੁੰਢ ਮਬਾਲ ਏਹੋ ਅੰਤ ਹੈ:
'ਬੋਹਿਥ ਖੇਵਟ ਪ੍ਰੇਮ, ਚੱਪੇ ਹੈ ਇਹੋ,
'ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ ਪ੍ਰੇਮ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ੪੩੦

'ਖੇਵਟ ਬੋਹਿਥ ਜੋਗ ਹਨਗੇ ਖੇਉਂਦੇ:
'ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਨਾਰਾ ਠੀਕ ਲੈ ਜਹਿਂ ਜਾਂਵਦੇ ।
'ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ ਬੌਤੂ ਹੀ,
'ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਘਬਰਾਇ ਮਿਲਿਆ ਰਾਜ ਜੀ !
' 'ਸੋਧ' ਜਿਦ੍ਹੀ ਸੀ ਠੀਕ ਕਰਨੇ ਜੋਗੜੀ ।
'ਹੁਣ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਰਾਹ ਸੁੱਛੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,–
'ਮਿੱਠਾ ਸੀਤਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੱਧੀ ਸੋਧ ਦਾ,
'ਸਮਝਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਜੋੜਨ ਵਾਲੜਾ,
'ਨੂਰੋ ਨੂਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਚਾਨਣ ਦੇਵਣਾ ।
'ਜਜੋ ਕਹਿਆ ਸਤਿਸੰਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਜ ਹੈ, ੪੪੦

'ਤਿਉਂ ਉਸਦਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਯੇ ।
'ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਵਰਤਾਉ ਹੈ ਇਉਂ ਦੱਸਿਆ :—

ਗੁਣੀਆ ਗਣ ਲੇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ ਕਿਉ ਤਿਨ ਮਿਲਉ
ਪਿਆਰਿ ॥ ਤਿਨਹੀ ਜੈਸੀ ਥੀ ਰਹਾਂ ਜਪਿ ਜਪਿ
ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰਿ ॥ [ਦ: ਓਅੰਕਾਰ ਮ: ੧–੪੪

'ਇਸ ਦਾ ਹੈ ਇਹ ਭਾਵ ਸੁਣਨਾ ਧਜਾਨਦੇ :—
ਪ੍ਰਸ਼ਨ—
'ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਿਆਂ' ਨੂੰ ਕਿੰਵ ਦੱਸੋ ਜਾ ਮਿਲਾਂ ?

---

[1] ਨਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਜਨ ਗੀਧੇ ॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਬੀਧੇ ॥ [ਗਉ: ਮ: ੫–੧੬੩

[2] ਗਿਆਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ ਨਿਤ ਹਰਿ ਲਿਵ ਸਦਾ
ਵਿਗਾਸੁ ॥ [ਸ: ਵਾ: ਤੇ ਵ: ਮ: ੩–੨੧

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਵਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ ॥
ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ ॥
[ਗਉ: ਬਾ: ਅ: ਮ: ੫–੧੬

[3] ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਸਭ ਊਪਰਿ ਮਇਆ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

ਉੱਤਰ—

'ਓਹ ਗੁਣ ਲਈਏ ਧਾਰ ਧਾਰੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ,
'ਧਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ।
'ਗੁਣ ਸੀਗਾ ਉਹ 'ਪਜਾਰ' ਕੀਕੂੰ ਪਾਈਏ ?
'ਜਪ ਜਪ ਰਿਦੇ ਮੁਰਾਰ ਪਾਈਏ ਪ੍ਰੇਮ ਓ,
'ਓਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹ ਤੁਲ ਥੀਵੀਏ;
'ਉਨ੍ਹ ਹੀ ਜੈਸੀ ਹੋਇ ਮਿਲੀਏ ਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ। ੪੫੦

'ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮ ਅਰਾਧਿਆਂ;
'ਜਿਸ ਬਿਧਿ. ਮੈਂ ਹਾਂ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾ ਆਪ ਨੂੰ।
'ਨਿਸਚੇ ਸੰਦੀ ਓਟ ਹੇਠਾਂ ਚਾਹੀਏ
'ਜੈਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਆਪ ਅਲਾਇਆ :—

ਜਾਕੈ ਰਿਦੈ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ॥
ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਤਿਸੁ ਮਨਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

'ਰਿਦੇ ਵਿਖੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਪੂਰਾ ਚਾਹੀਏ;
'ਕੇ ਸਾਈਂ ਹੈ ਸੱਤ ਮਾਲਕ ਸਾਡੜਾ;
'ਹੈ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਭੰਡਾਰ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਿਆ।
'ਸੰਸੇ ਵਾਲੀ ਪੌਣ ਹਿਰਦੇ ਆਪਣੇ
'ਕਦੀ ਨ ਝੋਲਾ ਦੇਇ, ਪਰਬਤ ਵਾਂਗਰੇ
'ਨਿਸਚਾ ਰਹੇ ਅਡੋਲ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ ੪੬੦

'ਏਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹ ਜੋ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ,
'ਉਸਨੂੰ 'ਪੂਰਨ ਸਿੱਖ', 'ਗੁਰਮੁਖ' ਆਖੀਏ :—

ਪ੍ਰੇਮਿ ਬੁਲਾਈ ਰਲੀ ਸਿਉ ਮਨ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਅਨੰਦੁ ॥
ਲਾਲਿ ਰਤੀ ਲਾਲੀ ਭਈ ਗਰਮੁਖਿ ਭਈ ਨਿਚਿੰਦੁ ॥
[ਦਖਣੀ ਓ: ਮ: ੧—੧੨

'ਕਦੀ ਨ ਭੁੱਲੋ ਰਾਜ ਗਲ ਏ ਭੇਤ ਦੀ:
'ਸਾਈਂ ਵਿਸਰੇ ਨਾਹਿ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕਿਸੇ।'

ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ
ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈਂ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥੬॥ [ਜਪੁਜੀ

੩੪. ਸਤਿਸੰਗ-ਕਰਨੀ

ਸੁਣ ਸਾਈਂ ਦੇ ਭੇਤ ਮਰਮਾਂ ਵਾਲੜੇ
ਰਾਣੀ ਹੋ ਹੈਰਾਨ ਅਚਰਜ ਹੋ ਗਈ,
ਮਨ ਹੋ ਹੋ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਸਮੈ ਹੋ ਗਿਆ,
ਬੁੱਧੀ ਚੱਕਰ. ਖਾਇ ਅਦਭੁਤ ਜਾ ਚੜ੍ਹੀ,
ਪਰਮਦਭੁਤ ਬੀ ਲੰਘ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਹੈ।
ਜੋ ਸੀ ਗੁਰਮੁਖ ਹਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਜਾਂਵਦਾ
ਵਾਪ੍ਰਨ ਵਾਲ਼ ਓਹ ਵਾਪ੍ਰੀ ਸੇ ਗਏ;
ਜਾਪਦਾ ਉਸਨੂੰ ਐਉਂ ਮੈਂ ਹਾਂ ਪੌਂਚ੍ਹੀਆਂ
ਓਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਕਹੇ;
ਵਿਸਮਾਦੀ ਛਾ ਰੰਗ ਏਥੇ ਸੀ ਗਿਆ। ੧੦

ਗਰਮੁਖ ਨੇ ਹੁਣ ਚੁੱਪ ਕੀਤੀ, ਰਾਜ ਦਾ
ਮਸਤਕ ਨਿਉਂਦਾ ਜਾਇ ਬੇਵਸ ਹੇਠ ਨੂੰ;
ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਟਿਕਿਆ ਜਾਇਕੇ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਵਿਚ ਇਸ ਰੰਗ ਢੱਠੀ ਓ ਰਹੀ।
ਹੁਣ ਪਰਤੀ ਫਿਰ ਹੋਸ਼ ਹੋਸ਼ ਸੁਲੱਖਣੀ,
ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਭਾਵ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੈਂਦਿਆ;
ਗਲ ਪੱਲਾ ਹਥ ਜੋੜ ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ
ਚਰਨ ਪਰਸ ਪਰਣਾਮ ਕਰਨੇ ਸੀ ਲਗੀ;
ਪਰ ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਠੱਲ੍ਹ ਫਤੇ ਗਜਾਂਵਦੇ:
ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਥ ਜੋੜ: 'ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਗਈ ੨੦

'ਮੈਂ ਪਰ ਅੱਜ ਅਪਾਰ ਮੈਂ ਨਾਂ ਜੋਗ ਸਾਂ।'
ਫਿਰ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਵਾਕ ਰਾਣੀ ਗਾਂਵਿਆਂ :—

ਤੇਰਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ ਮੈਨੋ ਜੋਗੁ ਕੀਤੋਈ ॥ ਮੈ
ਨਿਰਗੁਣਿਆਰੇ ਕੋ ਗੁਣੁਨਾਹੀ ਆਪੇਤਰਸੁ ਪਇਓਈ॥
ਤਰਸੁ ਪਇਆ ਮਿਹਰਾਮਤਿ ਹੋਈ ਸਤਿਗੁਰ ਸਜਣ
ਮਿਲਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤਨੁ ਮਨੁ
ਥੀਵੈ ਹਰਿਆ ॥੧॥ [ਸਲੋਕ ਮ: ੫

ਸਭ ਤੇ ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਡੂੰਘਾ ਛਾ ਗਿਆ।
ਸ਼ੁਕਰ ਗਾਇਕੇ ਰਾਜ ਜਦ ਚੁਪ ਹੋ ਗਈ
ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਫਿਰ ਵਾਕ ਕੀਤੇ ਐਕੁਰਾ—
'ਗੁਰੂ ! ਧਰੋ ਸਿਰ ਹੱਥ ਫਿਰ ਨਾ ਡੋਲੀਏ।'
ਫਿਰ ਰਾਣੀਂ ਵਲ ਤੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਬੋਲਿਆ :—
'ਅਧਮ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਜੀਵ ਭੁਲਦੇ ਹਾਂ ਸਦਾ,
'ਅਭੁੱਲ 'ਗੁਰੂ' 'ਕਰਤਾਰ' ਕੇਵਲ ਹੈਨ ਦੋ:
'ਭੁੱਲਣ ਦੇਣ ਨ ਸਿੱਖ ਅੰਦਰ ਬੈਠਕੇ, ੨੦

'ਜੇ ਭੁਲ ਜਾਵੇ ਸਿੱਖ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦੇ।
'ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਤੁਸਾਂ,—
'ਆਸੁਰਿ-ਸੰਪਤ ਨਾਲ ਜੰਗ ਰਚਾਣ ਦਾ,
'ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਡੌਲ ਜਿੱਤਣ ਜਾਚ ਬੀ,
'ਬਿਨ ਆਏ ਇਸ ਜਾਚ ਜਿੱਤਣ ਔਖ ਹੈ।
'ਸੁਣਨਾ ਸਹਿਲਾ, ਆਖ ਦੇਣਾ ਸੌਖ ਹੈ,
'ਕਰਨ ਕਮਾਈ ਔਖ ਮਿਹਨਤ ਮੰਗਦੀ।
'ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸੰਖੇਪਵੇਂ
'ਮੈਂ ਹੁਣ ਚਾਹਾਂ ਫੇਰ ਓ ਦੁਹਰਾਵਣੇਂ,
'ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਝ ਨਿਖੇੜ ਚੇਤੇ ਧਾਰ ਲੈਂ। ੪੦

'ਘਾਲ ਕਰਨ ਹੈ ਕੰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੀਵ ਦਾ,
'ਚਾਹੇ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੋਦੀ ਲੈ ਲਏ
'ਫਿਰ ਬੀ ਰਾਣੀ ! ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਚੱਲੀਏ।
(੧) 'ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ,
(ੳ)
'ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਮੁਖ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ,-
'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ; ਬਾਣੀ ਹੈ ਗੁਰੂ[1]
'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ-ਸਤਿਸੰਗ' ਗੁਰ ਦਾ ਸੰਗ ਹੈ[2]।

---

[1]ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ [ਨਟ ਅ. ਮ. ੪-੪
[2]ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਜਾਨ ॥ [ਪ੍ਰ. ਨੰ. ਲਾ.

'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਗੁਰੂ[1];
'ਪਾਠ ਕਰਨ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲ ਹੈ
'ਕਰਨ ਵਾਰਤਾਲਾਪ; ਲੈਣੀ ਸਿੱਖਿਆ[2] । ੫੦

'ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਿ ਮੈਲ ਦਿਲ ਦੀ ਕੱਟੀਏ[3]
'ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਜਾਂ ਸੁਾਦ ਅੰਦਰ ਆਂਵਦਾ[4]
'ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਜਾਂ ਚਿੱਤ ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਨੂੰ
'ਉੱਮਲ ਖਾਵੇ ਨਾਲ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਦੇ[5] ।
'ਬਾਣੀ-ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆਂ ਰਾਜ਼ ਜੀ !
'ਦਿਲ ਪੰਘਾਰਸ਼ਾ ਖਾਇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ
'ਗੁਰ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਇ, ਹੈ ਬਹਿ ਜਾਂਵਦੀ;
'ਦ੍ਰਵਿਆਂ ਨਿਜ ਘਰ ਵੱਲ ਮਨ ਹੈ ਆਂਵਦਾ[6]
'ਕੀਰਤਨ-ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸੁਾਦਆ[7]
'ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਉਪਜਾਇ ਆਪਾ ਜਾਗਦਾ ੬੦

'ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਖਾਇ ਹੁਲਾਰੜੇ;
'ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਇ - ਮੇਲਾ ਪਾਂਵਦਾ[8] ।
'ਬਾਣੀ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਹੈ ਜਦੋਂ
'ਦੂਰ ਅਵਿੱਦਜਾ ਹੋਇ ਚਾਨਣ ਆਂਵਦਾ,
'ਪਾਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੂਗ ਤਜਾਗਣ ਜਾਚ ਬੀ,
'ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਗਜਾਨ, ਸਮਝੇ ਆਂਵਦੇ[9]
'ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਜਾਂ ਖਜਾਲ ਜੇ ਚਿਤ ਰੱਖੀਏ
'ਕੇ ਗੁਰ ਸੱਚਾ ਆਪ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਪਿਆ,
'ਵਿੱਚ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਾਸ ਐਦਾਂ ਪਾਂਵੀਏ ।
'ਬਾਣੀ ਆਖਜਾ ਮੰਨ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ੭੦

'ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਓਹ ਹੋਵੇ ਆਂਵਦਾ,
'ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
'ਜੋ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੱਸਿਆ, –
'ਬਣ ਜਾਈਏ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਫਿਰ ਦੇਵਤੇ ।
'ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਜਾਂ ਨਾਮ ਮਹਿੰਮਾ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ

'ਹਿਰਦੇ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ[1]
'ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੈ ਦੇਸ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਰਿਦਾ
'ਲੈ ਜਾਵ੍ਹੇ ਏ ਦੇਸ ਅਪਣੇ ਅੰਤ ਨੂੰ[2] ।

ਜਿਸਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ

'ਇਹ ਹੈ ਇਕ ਗੁਰਵਾਕ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ।
'ਸੱਚੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ੮੦

'ਅਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਪੱਕੀ ਹੈ ਉਹੋ,
'ਗੁਰ ਬਿਨ ਕੱਚੀ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਜਾਣਨੀ[3],
'ਬਾਣੀ ਗਾ, ਸੁਣ, ਵਾਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜੋੜਕੇ
'ਸਚੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਵਣਾ,
'ਪਤਿਸਾਹੀ ਪਤਿਸਾਹ ਦੇ ਜੋ ਤੁੱਲ ਹੈ ।
'ਆਹ ਹੋਵੇ ਇਕ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਵੇਰਵਾ
'ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਸਾਫ ਸਾਰਾ ਦੱਸਿਆ;
ਰਖਣਾ ਇਸਨੂੰ ਸਾਂਭ ਘਰ ਜਾ ਵਾਚਣਾ[4] ।

ਦੀਖਿਆ ਆਖਿ ਬੁਝਾਇਆ ਸਿਫਤੀ ਸਚਿ ਸਮੇਉ ॥
[ਮਾਝ ਵਾਰ ਮ: ੨

'ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚੇ ਆਪ ਹੈ ਇਉਂ ਆਖਿਆ—
'ਦੋ ਕਾਰਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜੀ ਦੱਸੀਆਂ ੯੦

'ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚ ਸਮਾਵਣਾ
'ਦੂਜੀ ਦੀਖਜਾ ਨਾਲ ਗਜਾਨ ਸੁ ਬੁੱਝਣਾ ।
'ਸੱਚੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ
'ਸਚੇ ਸਾਈਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਲੈ ਜਏ ।
'ਸੋ ਬਾਣੀ ਪਰਕਾਰ ਚਿਤ੍ਰ 'ਚਿ ਦੇਸਦੇ
'ਹੋਵੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਪੜ੍ਹ ਗੁਣ ਬੁੱਝਣਾ,
'ਦੀਖਜਾ ਬਾਬਤ ਹਾਲ ਬੀ ਮੈਂ ਦੱਸਸਾਂ
'ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਹਾਲ ਸਾਰਾ ਦੱਸ ਲਾਂ ।

(ਅ)

'ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਫਿਰ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ,
ਨਾਮ ਲਗਾ ਦਿਸ ਰੰਗ, ਸਾਈਂ ਪੋ ਜਿਆ ੧੦੦
'ਉਸਤੋਂ ਰਸਤੇ ਏਸ ਮਿਲੇ ਸਹਾਯਤਾ,

---

[1] ਜੋ ਸਿਖ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਚਾਹੀ ॥
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਜੁ ਆਹੀ ॥ [ਪ੍ਰ. ਨੰ. ਲਾ.

[2] ਜੋ ਮੁਝ ਸਾਥ ਚਹੇ ਕਰ ਬਾਤਾ ॥
ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਪੜਹਿ ਬਿਚਾਰਹਿ ਸਾਥਾ ॥ [ਪ੍ਰ. ਨੰ. ਲਾ.

[3] ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਮੈਲੁ ਗਵਾਏ ॥ [ਧਨਾ. ਮ. ੩-੫

[4] ਜਿਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿ ਛਕੇ ॥
[ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ ੪-੯

[5] ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ [ਸੋਰ. ਮ. ੩-੨

[6] ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਨਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਦ੍ਰਵਿਆ ਮਨੁ ਭੀਨਾ
ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਵੈਗੋ ॥ [ਕਾਨੜਾ ਅ. ਮ. ੪-੧

[7] ਤਹਾ ਬੈਕੁੰਠ ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ॥ [ਸੂਹੀ ਮ. ੫-੫੫

[8] ਜੋਗੁ ਬਨਿਆ ਤੇਰਾ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈ ॥ [ਆ ਸਾ ਮ: ੫-੫੭

[9] ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ॥ [ਸਿਰੀ ਮ: ੩-੨੨

[1] ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਪਾਇਦਾ ॥ [ਮਾਰੂ ਸੋ: ਮ: ੩-੨੨

ਤਥਾ-ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਮੀਠੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ॥
ਜਿਨਿ ਪੀਤੀ ਤਿਸੁ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥ ੫ ॥
ਨਾਮੁ ਭੈ ਭਾਇ ਰਿਦੈ ਵਸਾਹੀ ਗੁਰ ਕਰਣੀ ਸਚੁ ਬਾਣੀ ॥
[ਮਲਾਰ ਅ: ਮ: ੧-੪

[2] ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥
[ਦਖ: ਓ: ਮ: ੧-੪੦

ਤਥਾ-ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੀ
ਸਾਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥ [ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੩-੨

[3] ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ [ਰਾਮ: ਮ: ੩ ਅ: ੮-੨੪

[4] ਦੇਖੋ ਅੰਤਕਾ ਪਹਿਲੀ ।

'ਭਾਹੀਓਂ' ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੰਗੀਏ
' 'ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਲਾ ਮੇਲ ਸਾਈਆਂ ! ਦਾਨ ਦੇ' ।
'ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰੀਓ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਨਾਮੀ ਗੁਰਸਿਖ ਮੇਲ ਬੀ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ
'ਸਾਈਂ ਤੋਂ ਏ ਮੇਲ ਐਦਾਂ ਮੰਗੀਏ:—
' 'ਸੋਈ ਪਿਆਰੇ ਮੇਲ ਮਿਲਿਆਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
' 'ਨਾਮ ਆਂਵਦਾ ਚਿੱਤ ਤੇਰਾ ਰੱਬ ਜੀ !'
'ਫਿਰ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਮੇਲ ਬੀ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ,
'ਜਿੱਥੇ ਇੱਕੋ ਨਾਮ ਮਹਿਮਾ ਗਾਵੀਏ ੧੧੦

'ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਰਤਨ ਹੋਂਵਦਾ;
'ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀਵਾਨ ਚਲਕੇ ਜਾਵੀਏ ।
(੨) 'ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਰਾਹ ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਹੈ[1]
'ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਏਸ ਰਸਤੇ ਜੋ ਅਹੇ,
'ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਰਬ ਪਾਸ ਏ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ।
'ਦਿਲ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜੋੜ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ
'ਕਰੀਏ ਇਹ ਅਰਦਾਸ, ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਮੰਗਦਿਆਂ ਕਰੋ ਨ ਸੰਗ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਤੋਂ,
'ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮੰਗ ਸਦਾ ਘਟਾਵੀਏ;
'ਐਪਰ ਸੁਹਣੇ ਦਾਨ ਮੰਗੀਏ ਉਸਤੋਂ । ੧੨੦

' 'ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਬ ਰੱਖ' ਇਹ ਨਿਤ ਮੰਗੀਏ ।
'ਜਿਓਂ ਜਿਓਂ ਮਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਇ ਮੰਗ ਇਕ ਨਾਮ ਦੀ
'ਸਾਈਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ, ਹੋਰ ਨ ਮੰਗੀਏ ।
(੩) 'ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨਦੇ ਨਾਲ ਵਧੇ ਉਮਾਹ ਹੈ,
'ਸ਼ੁਕਰ ਭਾਵ ਰਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਂਵਦਾ,
'ਸਿਦਕ ਕਰੇਂਦਾ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ।
'ਇਹ ਹੈ ਇਕ ਉਹ ਭੇਟ ਜਿਨੂੰ ਕਬੂਲਦਾ
'ਸਾਈਂ ਸੱਚਾ ਆਪ ਸਾਡੀ ਵੱਲ ਤੋਂ ।
'ਰਾਣੀ ! ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਾਈਂ ਦੀ ਰਹੋ[2] ।
(੪) 'ਤੁਸਾਂ ਲਿਆ ਸੀ ਧਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੋਹਿਣਾ ੧੩੦

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੁਸਾਂ ਕਮਾਵਣਾਂ ।
'ਪੰਜ ਕਹੇ ਸਨ ਵਾਕ ਦਾਤੇ ਏਸਦੇ;—
'ਨਾਮ ਜਪਣ, ਫਿਰ 'ਮੂਲ- ਮੰਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਣਾ;
'ਬਾਣੀ ਦਾ ਅੱਭਿਆਸ, ਰਹਿਣੀ ਰੈਤ ਤੇ
'ਪੰਥ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ।
'ਏ ਸਭ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਕਦੇ ਨ ਭੁੱਲਣੇ ।
(੫) 'ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਹੈ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਨ ਆਖਿਆ ।
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਇਕ ਰਾਸ ਇਸ ਧਨ ਵਾਲੜੀ
'ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਪਾਇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਸਾਂ,
'ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਦਾਨ ਸੀਗਾ ਹੋਇਆ । ੧੪੦

'ਉਸਦਾ ਕਰਨ ਵਪਾਰ ਉਨੂੰ ਵਧਾਵਣਾ
'ਇਹ ਹੈ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਛਕਣੇ ਬਾਦ ਜੀ ।

'ਏਸ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹੈ
'ਪੱਕਾ ਹੋਇ ਸਬੰਧ, ਆਤਮ ਵਿਆਹ ਜਿਓਂ ।
'ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਆਤਮਾ
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਤੇ ਆਪ ਦਿੱਤੀ ਸਿੰਜ ਸੀ ।
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਮੁੰਢ, ਉਸ ਤੋਂ ਫੁੱਟਦੀ
'ਨਾਮਾਂਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੋਤ ਛਕਣੇਹਾਰ ਤੇ,
'ਸਦਾ ਰਹੇ ਪਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਏਸਦਾ;
'ਜਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈ ਆਪ ਹੁਕਮ ਅਲਾਇਆ । ੧੫੦

ਇਹੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਜੀਐ ਸੇਤੀ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਜੀਐ ਨਾਲੇ ਜਾਇ ॥ [ਗੂਜ: ਵਾ: ਮ: ੩-੭

'ਰੁਕੇ ਨ ਇਹ ਪਰਵਾਹ ਚਲਣੋਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ
'ਸੋਈ ਕਰ ਉਪਚਾਰ ਰਹੀਏ ਲੱਗਿਆਂ ।

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਧਿਆਈਐ ॥
ਮਾਰਗਿ ਚਲਤ ਹਰੇ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥੧॥ ....
ਕਾਰਜਿ ਕਾਮਿ ਬਾਟ ਘਾਟ ਜਪੀਜੈ ॥
ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥੨॥
[ਆਸਾ ਮ: ੫-੬੧

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਨਾਮ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੇ ਸਦ ਕਾਮ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

'ਬਹੁਤਾ ਹੈ ਵਿਸਥਾਰ ਏਸ ਸੁ ਦਾਤ ਦਾ;
'ਲਿਖਿਆ ਵਿਚ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ;
'ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਸਮਝੇ ਆਇ ਜਾਂਦਾ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਪਰ ਇਕ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਨਾਮ ਦਾ
'ਇਹ ਹੈ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਲਓ ਸੰਭਾਲ ਜੀ[1] ।
'ਪਿੱਛੇ ਜੀਕੁਰ ਰਾਜ ! ਮੈਂ ਸੀ ਆਖਿਆ,
'ਹਰਦਮ ਰਹੋ ਸਮਾਇ ਸ਼ਰਨੀ ਨਾਮ ਦੀ,—
'ਨਾਮ ਮੌਜ ਤੋਂ ਬਾਰੁ ਆਵੇ ਨਾ ਕਦੀ ੧੬੦

'ਆਵੇ ਤਦ [ਵਿਚਕਾਰ ਬਾਣੀ ਖੇਡਣਾ:
'ਲੈ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਚਕ ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਦੇ
'ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਡਿੱਗਣ ਦੇਇ ਨਾ ।
'ਜੀਭ ਰਸਾਇਣ ਰੰਗ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੇ
'ਰਤੀ ਰਹੇ ਹਮੇਸ਼ ਰਸ ਏ ਮਾਣਦੀ[2] ।
'ਹਿਰਦੇ ਸਾਂਈਂ ਨਾਮ ਅਜਪਾ ਹੋਇਕੇ
'ਖਿੜਦਾ ਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਇ, ਰੱਖੇ ਚਾੜ੍ਹਕੇ
'ਹਰਦਮ ਮਸਤੀ ਸੱਚ, ਹੋਸ਼ਾਂ ਵਾਲੜੀ ।
'ਦਮ ਦਮ ਸਦਾ ਸਮ੍ਹਾਲ, ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ,
ਦੰਮ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ[2], ਗੇੜੇ ਨਾਮ ਦੇ ੧੭੦

'ਰੱਖਣ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ, ਟਿਕਿਆ ਸੋਹਿਣਾ ।
'ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਵਿਧ ਕਾਰ ਏ ਕੁਝ ਹੋਂਵਦਾ:—

---

[1]ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੮੫ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ।
[2]ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੨ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ।

[1]ਦੇਖੋ ਅੰਤਕਾ ਦੂਜੀ ।
[2]ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਚੂਨੜੀ ਰਤੀ ਲਾਲ ਲਵਾਇ ॥
[ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੧-੧੫

ਬਿਸਰਤ ਨਾਹਿ ਮਨ ਤੇ ਹਰੀ ॥ ਅਬ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਹਾ
ਪ੍ਰਬਲ ਭਈ ਆਨ ਬਿਖੈ ਜਰੀ ॥ ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੫-੯

'ਇਉਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰਪੱਕ 'ਵਸਥਾ ਨਾਮ ਦੀ
'ਰਿਦੇ ਸਮਾਇਆ ਰੱਬ ਫੇਰ ਨ ਭੁੱਲਦਾ;
'ਇਹ ਛੱਡੇ ਜੇ ਨਾਮ, ਨਾਮ ਨ ਏਸਨੂੰ
'ਇਕ ਦਮ ਛੱਡੇ, ਰਾਜ! ਛੁਟਦਾ ਨਾਂ ਕਿਵੇਂ।
' 'ਅੰਦਰ ਪੁੜਿਆ ਨਾਮ' —ਬੁੱਧੀ ਲੰਘਕੇ
'ਸੁਧਿ ਦਾ ਦੇ ਪਲਟਾਇ— ਦੇਂਦਾ ਦੱਸ ਹੈ:—
' 'ਹੈਂ ਤੂੰ ਆਤਮ ਰੂਪ ਦੇਹੋਂ ਵੱਖ ਹੈਂ'।
'ਫਿਰ ਨਾਮੀ ਦਾ ਮੇਲ ਨਾਮ ਕਰਾਂਵਦਾ। ੧੮੦

'ਸੋ ਹੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ! ਨਾਮ ਨ ਛੱਡਣਾ।
'ਚਹਿ ਜਿਹਬਾ ਚਹਿ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦੇ ਰੱਖੀਓ,
'ਚਹਿ ਬੁੱਧੀ, ਚਹਿ ਚਿੱਤ ਮੱਧੇ ਵਾਸ ਦੇ
'ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਸਦ ਹੀ ਰੱਖੀਓ,
'ਖਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਾਲ ਨਾਮ ਧਿਆਈਓ।
'ਤਾਂ ਦੇਖੋਗੇ ਸ੍ਵਾਦ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ—

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ਆਪੈ ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸਾਦੁ ਮੀਠਾ ਭਾਈ ॥ ਹਰਿ ਰਸਿ ਚਾਖਿਐ ਮੁਕਤੁ ਭਏ ਜਿਨਾ ਸਾਚੋ ਭਾਈ ॥੧॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲਾ ਨਿਰਮਲ ਮਨਿ ਵਾਸਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਲਾਹੀਐ ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਆਪੁ ਨ ਜਾਪਈ ਸਭ ਅੰਧੀ ਭਾਈ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਘਟਿ ਚਾਨਣਾਨ ਾਮੁ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ ॥ ੨ ॥ ਨਾਮੇ ਹੀ ਨਾਂਪਿ ਵਰਤਦੇ ਨਾਮੇ ਵਰਤਾਰਾ ॥ 'ਅੰਤਰਿਨਾਮੁ' ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਨਾਮੇ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਣੀਐ ਨਾਮੁ ਮੰਨੀਐ ਨਾਮੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾਮੇ ਮਹਲੁ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਨਾਮੇ ਹੀ ਘਟਿ ਚਾਨਣਾ ਨਾਮੇ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ॥ ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਉਪਜੈ ਨਾਮੇ ਸਰਣਾਈ ॥ ੫ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਹੋਇ ਨ ਮੰਨੀਐ ਮਨਮੁਖਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਬਾਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ ॥ ੬ ॥ ਨਾਮੈ ਕੀ ਸਭ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਬੁਝਾਈ ਨਾਮਹੁ ਹੀ ਨਾਮੁ ਮਨੀਐ ਨਾਮੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ੭ ॥ ਜਿਸਨੋ ਦੇਵੈ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਬੁਝਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਭ ਕਿਛੁ ਨਾਵੈ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ ਪੂਰ ਭਾਗਿ ਕੋ ਪਾਈ ॥ ੮ ॥ ੭ ॥ ੨੯ ॥

'ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ:—
'ਇਕ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਪਜਾਰ ਕਦੀ ਨ ਛੱਡਣਾ,
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੈ ਕੋਟ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ;
'ਰੱਖਜਾ ਕਰਨੇਹਾਰ ਸੁਰਤ ਗਿਰਾ ਉਤੋਂ। ੧੯੦

'ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨੁੱਖ ਪਾਕੇ ਮਿਤ੍ਰਤਾ
'ਹੈਨ ਬਦੀ ਦੇ ਵੱਲ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੇ,—
'ਕਦੀ ਬਚਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਉਪਦੇਸ਼ਦੇ;
'ਕਦੀ ਰਿਦੇ ਧਰ ਪਜ਼ਾਰ ਸਾਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ,
'ਕਦੇ ਕਰਮ ਤਿਨ ਦੇਖ ਪ੍ਰੇਰੇ ਜਾਈਏ।
'ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਵੇ ਸੋਚ ਸੋਚੋ ਰਾਜ ਜੀ!
'ਹਰਦਮ ਖੋਟੀ ਰੌਅ ਖਜਾਲਾਂ ਮਾੜਿਆਂ
' —ਜੋ ਬੁਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿੰਦ ਹੋਵੇ ਪਾ ਰਹੀ—
'ਵਗੇ ਜਗਤ ਵਿਚਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਠੇਲ੍ਹਦੀ।
'ਪਰ ਜੇ ਹੋ ਸਤਿਸੰਗ ਬਚੀਏ ਏਸਤੋਂ ੨੦੦

'ਦਿਲ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਹੋਰ ਹੈ ਮਿਲ ਜਾਂਵਦੀ,
'ਖੋਟਾ ਅਸਰ ਨ ਫੇਰ ਪੈਂਦਾ ਆਣਕੇ।
'ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਆਣ ਦਿਲ ਦੇ ਸੰਸੜੇ
'ਦਸ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਰਵਾਈਏ।
'ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੱਭ ਅਸਾਨ ਏਥੋਂ ਹੋ ਵਦੀ,
ਧੀਰਜ ਮਿਲੇ ਅਸਾਨ ਏਥੇ ਪੌਂਚਿਆਂ।

ਛੋਲ ਲੰਘੰਦੇ ਪਾਰਿ ਗੋਰੀ ਮਨੁ ਧੀਰਿਆ ॥ [ਆਸਾ ਫਰੀਦਜੀ

'ਇਹ ਸੁਹਣਾ ਹੈ ਵਾਕ ਵਿਚ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ।
' 'ਗੁਰਮੁਖ' ਨੂੰ ਹੈ 'ਛੋਲ' ਇਸ ਵਿਚ ਆਖਿਆ,
' 'ਜਗਿਆਸੂ' ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਗੋਰੀ' ਦੱਸਿਆ;
'ਤਰਦਜਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇਖ ਜਗ਼ਾਸੀ ਨੇ ਤਈ ੨੧੦

'ਜਗ਼ਿਆਸੂ ਦਿਲ ਧਾਰ ਕਰਕੇ ਹੌਸਲਾ
'ਤਰ ਲੈਣੇ ਦੀ ਜਾਚ ਏਥੇ ਸਿੱਖਦੇਂ।
'ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਰਸਤੇ ਪਾਂਵਦਾ,
'ਉਦ੍ਹਾ ਨਮੂਨਾ ਵੇਖ ਸਿਖਿਆ ਪਾਈਏ।
'ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਜੋ ਪਜਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਡਾਢ ਦੇ,
'ਬਝਦਾ ਪੱਕ ਯਕੀਨ ਹੈ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ,
'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਟਿਕਾਇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇਂਵਦਾ।
'ਸਰ ਡੂਗਰ ਅਸਗਾਹ ਰਾਹ ਭੀਹਾਵਲਾ,
'ਇਸ ਭੀਹਾਵਲ ਰਾਹ ਨੂੰ ਓ ਜਾਣਦਾ,
'ਤਾਂਤੇ ਕਰਨੇ ਜੋਗ ਹੈ ਉ ਸਹਾਯਤਾ। ੨੨੦

'ਪਿਛਲੀ ਹੋ ਜਦ ਰਾਤ —ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੜੇ
'ਆਕੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਜਪਣਾ ਨਾਮ ਨੂੰ,
'ਯਾ ਬਹਿਕੇ ਏਕਾਂਤ ਨਾਮ ਧਿਆਵਣਾ।
'ਙ਼ਾਲਾਂਘੇ ਆਰਾਧ ਲਓ ਜਿ ਰੱਬ ਨੂੰ
'ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੋ ਵਾਸ ਸੁਰਤ ਿਚ ਨਾਮ ਦਾ,—
'ਰਾਮ-ਰਸਾਯਨ ਮੌਜ ਦਿਨੇ ਨ ਟੁੱਟਦੀ;

---

[1]ਦਮਿ ਦਮਿ ਸਦਾ ਸਮ੍ਹਾਲਦਾ ਦੰਮੁ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭਉ ਗਇਆ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਮਰਤਬਾ ਤਿਸਨੋ ਦੇਇ ਜਿਸਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਰਜ਼ਾਇ ॥੨॥ [ਬਿਹਾ: ਵਾਰ: ੩-੧੯

'ਗ਼ਮ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿ ਦੂਰ, ਮਿਟੇ ਉਪਾਧਿ ਹੈ[1]।
'ਨੀਂਦਰ ਸੁਲਪ, ਅਹਾਰ ਅਲਪਾ ਚਾਹਿਯੇ,
'ਰਹੀਏ ਜਿਵੇਂ ਅਰੋਗ ਕਰੀਏ ਓਕਰਾਂ।
'ਇੰਨਾ ਘੱਟ ਨ ਖਾਇ, ਸੱਤਜਾ ਹੀ ਹਿਰੇ, ੨੩੦
'ਇੰਨਾ ਵੱਧ ਨ ਖਾਇ ਹੋ ਰਹਿ ਆਲਸੀ;
'ਬਹੁਤੇ ਹਠ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰ ਤਨ ਨ ਸਤਾਵਣਾ,
'ਹੋ ਜਜੇ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਜਦ, ਹੇ ਰਾਜ ਜੀ!
' 'ਤਿਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਪਾਲ' ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ;—

ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥
[ਬਿਹਾ ਵਾਰ ਮ: ੫-੧੪

' 'ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਹੈ ਤਜਾਗ' ਕਰਨਾ ਜੀ! ਸਦਾ
'ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੋੜ ਨਿਜ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ:
'ਸੁੱਚਾ, ਸੁੱਚਾਂ ਪਜਾਰ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੜਾ
'ਜੁਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਸਿੱਖਣਾ;
'ਕਦੀ ਨ ਇਸ ਦਾ ਸੰਗ ਰਾਣੀ! ਤਜਾਗਣਾ।
' 'ਗਜਾਨ' ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਦਾਸ ਕਰਦਾ ਚਾਨਣਾ, ੨੪੦
'ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਹ ਤੇ ਏਹ ਹੋਵੇ ਰੌਸ਼ਨੀ,
'ਦੇਂਦਾ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਪਰੇਮ ਦੇ,
' 'ਪ੍ਰੇਮ' 'ਪ੍ਰਭੂ' ਹਨ ਇੱਕ ਭੇਦ ਨ ਜਾਣਨਾ।
'ਮੈਂ ਕਹਿਆ ਸੀ ਰਾਜ! ''ਕੱਲ' ਨ ਹੈ ਭਲੀ,
'ਕਿਉਂ'ਕੇ'ਕਲ' ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਸੇ ਰੋੜ੍ਹਦੇ;
'ਪਰ ਜਦ ਪਕਦੀ ਲੱਲ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ
'ਤਦ ਪਜਾਰੀ ਏਕਾਂਤ ਹੈ ਸੁਖ ਦੇਂਵਦੀ।
'ਹੋ ਗੁੱਝਾ ਸਤਿਸੰਗ ਇਕ ਅਣਡਿੱਠਵਾਂ
'ਨਾਮੀ ਦੇ ਸਿਰ ਹੱਥ ਹੈ ਆ ਰੱਖਦਾ,
'ਸੁਰਤ ਰਖੇ ਹਰ ਹਾਲ ਉੱਚੀ ਰੰਗਲੀ। ੨੫੦
'ਬਖਸ਼ਜਾ ਮਿਲੇ ਜਿ ਆਇ ਗੁਰਮੁਖ ਰੱਬ ਦਾ
'ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਵੀਏ;
'ਬਖਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਉੱਪਰੋਂ,
'ਬਖਸ਼ੇ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਇਸ ਲਜੀ ਲੋੜੀਏ
'ਸੇਵ, ਸਹੋਦਰ ਭਾਵ, ਜੋ ਸੀ ਮੈਂ ਕਹੇ,
' 'ਮੋਹ' ਨ ਹੈਸੀ ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਦੇ[2]।
'ਸੁਰਤ ਫਮਾਣੀ ਰਾਜ! ਬਿਨ ਭਗਵੰਤ ਦੇ
'ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਜੋਗ, ਏ ਨਾ ਭੁੱਲਣਾ।
'ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੇਕੀ ਹੋ ਰਹੀ
'ਨਾਮੀ ਤੋਂ ਹੈ ਨਿੱਤ —ਆਪੇ ਮੌਕੁਦੀ, ੨੬੦
'ਨਹੀਂ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਲੋੜ 'ਸਹਜੇਂ' ਪੌਂ'ਚ੍ਹਿਆਂ।
'ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਹੋਕੇ ਵੱਖ ਦੂਜ੍ਹਾ ਹੋਇਕੇ

'ਰਹਿਣਾ ਸਦਾ ਅਟੰਕ, ਨੇਕੀ ਰੂਪ ਹੋ।
'ਸੁਰਤ ਨ ਥੱਲੇ ਲਾਇ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿਸੇ,
'ਕਿਸੇ ਮਨੁਖ ਦੇ ਹੇਠ ਯਾ ਕੇ ਆਪਣੇ
'ਨੀਵੇਂ ਭਾਵਾਂ ਹੇਠ ਕਦੇ ਨਾ ਲਾਵਣੀ।
'ਮਿਲਿਆਂ ਰਬ ਦੇ ਨਾਲ ਉਚਿਆਂ ਹੋਇਕੇ,
'ਜਗ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਹੈ ਰਾਜ! ਅਸਾਂ ਨਿਬਾਹੁਣੀ।'

ਹਉ ਮੁਆ ਮੈ ਮਾਰਿਆ ਪਉਣੁ ਵਹੈ ਦਰੀਆਉ ॥
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਥਕੀ ਨਾਨਕਾ ਜਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਨਾਇ ॥
ਲੋਇਣ ਰਤੇ ਲੋਇਣੀ ਕੰਨੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥
ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਚੂਨੜੀ ਰਤੀ ਲਾਲ ਲਵਾਇ ॥
ਅੰਦਰੁ ਮੁਸਕਿ ਝਕੋਲਿਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥
[ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: —੧੫

——o——

੩੫ ਸ਼ੁਕਰ

ਏ ਸੁਣ, ਸਮਝ ਸੁ ਵਾਕ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਦੇ
ਭਰੇ ਭੇਤ ਸੁਖ ਨਾਲ, ਰਾਣੀ ਤੱਕਿਆ
ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਇਉਂ ਬੋਲਦੀ:—
'ਵਾਹ ਸੁਾਮੀ ਦਾ ਕੰਤ ਮਾਲਕ ਸੀਸ ਦੇ!
'ਸਫਲਜਾ ਆਵਣ ਜੱਗ ਧੰਨ ਜਨੰਮ ਹੈ।
'ਸਫਲਾਯਾ ਮੈਂ ਨਾਲ ਨੇਹੁੰ ਲਗਾਵਣਾ,
'ਦੇਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਖ਼ੂਬ ਨਿਬਾਹਿਆ,
'ਦੇਹੀਓਂ ਬੀ ਜਾ ਪਾਰ ਸਾਥ ਨ ਛੱਡਿਆ:
'ਓੜਕ ਤੋਂ ਬੀ ਲੰਘ ਪਾਲਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ।
'ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਆਪ, ਪੂਰੇ ਸੰਤ ਹੋ। ੧੦
'ਔਗੁਣ ਮੇਰੇ ਮਾਫ ਕੀਤੇ ਜੇ ਸਦਾ,
'ਕੀਤੀ ਸਦਾ ਸੰਭਾਲ ਮੇਰੀ ਆਪ ਨੇ।
'ਲੜ ਲਾਈ ਦੀ ਲਾਜ ਪਾਲੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ,—
'ਲੜ ਲਾਕੇ ਲੜ ਖਿੱਚ ਲੀਤਾ ਨਾ ਕਦੀ
'ਖਿਸਕਣ ਦਿੱਤਾ ਨਾਹਿੰ ਲੜ ਮੈਂ ਹੱਥ ਤੋਂ,
'ਮੈਂ ਲੜ ਲੱਗੀ ਮੂੜ੍ਹ ਮੂਰਖ ਹੀ ਰਹੀ,
'ਲੜ ਵਾਂਙੂ ਹੀ ਨਿੱਤ ਲਟਕਾਂ ਖਾਂਵਦੀ;
'ਪਾ ਇਕ ਪੀਡੀ ਗੰਢ ਤੁਸਾਂ ਨਿਭਾ ਲਿਆ।
'ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਨਾਰ ਦਾ ਹੈ ਸਾਕ ਜੋ
'ਨਿਭੇ ਮੌਤ ਦੇ ਤੀਕ, ਪਾਰ ਨ ਜਾ ਸਕੇ, ੨੦
'ਤੁਸਾਂ ਲੰਘਾਯਾ ਪਾਰ ਇਸਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ।
'ਅਮਰ ਸਦਾ ਸੇ ਆਪ, ਕਰਤਬ ਆਪਦੇ
ਆਪ ਵਾਙ ਬੇਮੌਤ ਸਦ ਹੀ ਜੀਂਵਦੇ;
'ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਤੀਕ ਲੜ ਦੀ ਲਾਜ ਨੂੰ
'ਤੁਸਾਂ ਨਿਬਾਹਜਾ ਠੀਕ, ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀਆਂ।
'ਅਜ ਆਈ ਮੈਂ ਸੁਝ —ਨਿਰਮਲ ਹੋਇਕੇ—
' 'ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀ ਸੀ ਆਖਦਾ,
'ਕੀ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਰੱਖਿਆ:—
'ਧਨ ਪਿਰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਦੋ ਹਨ ਮੂਰਤਾਂ,

---

[1] ਝਾਲਾਘੇ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਆਰਾਧਿ ॥
ਕਾੜ੍ਹਾ ਤੁਝੈ ਨ ਬਿਆਪਈ ਨਾਨਕ ਮਿਟੈ ਉਪਾਧਿ ॥੧॥
[ਗਉ: ਬਾ: ਅ: ਮ: ੫-੨੫

[2] ਮੋਹ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਫ਼ਰਕ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩੨।

'ਇੱਕ ਜੋਤ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ[1] । ੩੦

'ਜਾਂ ਦੋ ਇਕ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਣ ਜਾਂਵਦੀ
'ਰੂਹਾਨੀ ਹੈ ਨਾਰ —ਆਤਮ ਰੂਪ ਓ,
'ਉਸਦਾ ਫਿਰ ਸੰਜੋਗ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹੋ ।
'ਇੱਕੋ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ,
'ਹੋਰ ਆਤਮਾ ਸੱਭ ਜਾਣੋ ਨਾਰੀਆਂ[2] ।
' 'ਆਤਮ' ਜਾਂ ਕਹੁ 'ਰੂਹ' ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ
'ਪਰਮਾਤਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਆ ਸਭੇ ।
'ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਮੇਲ ਏ ।
'ਰੱਬ ਆਪ ਹੈ ਕੰਤ ਨਾਰੀ ਓਸਦੀ
'ਤੁਸੀਂ ਬਣੇ ਹੋ ਠੀਕ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕਮਾਇਕੇ । ੪੦

'ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਇੱਕ ਹੋ,
'ਦੂਹੁੰ ਦੀ ਦੂਈ ਮੇਟ ਇੱਕੋ ਹੋ ਜਏ,
'ਤਾਂ ਜੋ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਨੂੰ
'ਮਿਲੇ ਰਹੋ ਹਰ ਹਾਲ ਇੱਕੋ ਹੋਇਕੇ ।
'ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ
'ਸੁੱਚਾ ਸਾਫ ਸੁਅੱਛ ਗੂੜੇ ਭਾਵ ਦਾ,
'ਤੁਸਾਂ ਨਿਬਾਹਜਾ, ਵਾਹ ! ਪੂਰੇ ਆਪ ਹੋ[3] ।
'ਧੰਨ ਪਤੀ ਜੀ ਧੰਨ ! ਧੰਨ ਸੁਜਾਨ ਹੋ;
'ਰਹੋ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਲ ਵਿਚ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ।
'ਮੈਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਭੇਜੀ ਆਪ ਨੇ ੫੦

'ਆਸਾ ਡੋਰੀ ਅੱਜ ਅਪਣੇ ਲੋਕ ਤੋਂ,
'ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੁ ਫੜਾਇ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਨੇ
'ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਸੰਭਾਲ, ਤਾਂ ਜੋ ਨੱਪ ਕੇ
'ਪਹੁੰਚਾਂ ਚਰਨਾਂ ਪਾਸ ਕਦੀ ਤੁਸਾਡੜੇ,
'ਚਰਣਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਜਾਵਾਂ ਪੌਂਚਕੇ ।
'ਡੋਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੜਾਇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ :—
' 'ਰੱਖੀਂ ਡਾਢੇ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜੀ, ਨਾ ਤਜੀਂ ।'
'ਪਰ ਹੇ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ! ਸੁਣਿਓ ਬੇਨਤੀ
'ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਓ ਆਪ ਗਿਣੋ ਨ ਢੀਠਤਾ ।
'ਹੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਬਲਵਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੜੇ ! ੬੦

'ਮੈਂ ਉਸ ਤਾਰੂ ਵਾਙ ਹਾਂ ਵਿਚ ਨੀਰ ਦੇ
'ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਜਹਾਜ ਤੋਂ ਤਲ ਡਿੱਗਿਆ,
'ਤਰ ਤਰ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਬਾਹਾਂ ਮਾਰਕੇ
'ਹਫ ਹੁਟ ਹੋਇ ਨਿਤਾਣ ਹੈ ਹੁਣ ਹੈ ਚੁਕਾ,
'ਬਾਂਹ ਮਾਰਨ ਦਾ ਤਾਣ ਬੀ ਉਸ ਮੁੱਕਿਆ ।
'ਬੇੜੇ ਪੌਂਚਣ ਤੀਕ ਜੋਗੀ ਤਾਬ ਨਾ;
'ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋਰ ਬਾਕੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
'ਜੇ ਰਾਹੋਂ ਉਸ ਵੱਲ ਰੱਸਾ ਸਿੱਟਕੇ
'ਆਖੋ 'ਫੜ ਲੈ ਏਹ ਰੱਖੀਂ ਨੱਪਕੇ

' 'ਤੈਨੂੰ ਲਾਂਗੇ ਖਿੱਚ ਬੇੜੇ ਉੱਪਰੇ'; ੭੦
'ਤਾਂ ਬੀ ਸਕੇ ਨ ਫੱਧ ਰੱਸਾ ਓ ਕਿਵੇਂ,
'ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨ ਤਾਣ ਫੜਨੇ ਦਾ ਰਿਹਾ ।
'ਉਸਨੂੰ ਚਹੇ ਬਚਾਣ ਜੇ ਹੁਣ ਹੈ ਕੁਈ,
'ਬੰਨ੍ਹੇ ਵੀਣੀ ਨਾਲ ਡੋਰੀ ਜਾਇਕੇ
'ਖਿੱਚੇ ਬੇੜੇ ਵੱਲ, ਖਿੱਚ ਬਚਾ ਲਏ ।
'ਤਿਉਂ ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਨ ਤਾਬ ਕੋਈ ਹੈ ਰਹੀ ।
'ਨਿਰਬਲ ਹਾਂ ਇਤਨੀਕ ਪਕੜ ਨ ਸੱਕਦੀ
'ਘੁਟ ਡੋਰੀ ਮੈਂ ਆਪ ਅਪਣੇ ਤਾਣ ਤੇ ।
'ਮੈਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਏ ਜ਼ੋਰ ਸਾਈਆਂ ! ਹੈ ਨਹੀਂ ।
'ਤਾਣ ਨ ਰੱਖਾਂ ਮਾਣ, ਆਸ ਨ ਮਾਣ ਤੇ ੮੦

'ਤੇਰਾ ਜੋ ਹੈ ਜ਼ੋਰ ਤੇਰਾ ਤਾਣ ਹੈ,
'ਉਸਤੇ ਆਸਾ ਧਾਰ ਮੈਂ ਤੱਗ ਸੱਕਦੀ ।
'ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਸੁਜਾਨ ! ਦਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ
'ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭੇਜੀ ਡੋਰ ਜੇ
'ਮੇਰੀ ਵੀਣੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੋਂ ਏਸ ਨੂੰ;
'ਪੀਡੀ ਪਾਵੋ ਗੰਢ ਖੁਲ੍ਹੇ ਨਾ ਕਦੀ ।
'ਐਨਾਂ ਨਾ ਇਤਬਾਰ ਕਰੀਓ ਮੁੱਝ ਤੇ,
'ਪਕੜ ਰੱਖਸੀ ਏਹ ਡੋਰੀ ਘੁੱਟ ਕੇ ।
'ਆਪ ਬਨ ਵੋ ਡੋਰ ਬੱਝੀ ਰੱਖਣੀ;
'ਆਪੇ ਲੈਣਾ ਖਿੱਚ ਬੇੜੇ ਆਪਣੇ, ੯੦

'ਆਪ ਮੇਲਣਾ ਆਖ ਅਪਣੇ ਨਾਲ, ਹਾਂ
'ਤੁਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹੰ ਨਿਜ ਨਾਲ ਸੀ ਅਪਨਾਇਆ ।

'ਅਜੇ ਚਹੁੰ ਹੈ ਵਿੱਥ ਪਰ ਏ ਧੰਨ ਹੈ
'ਸਮਾ ਨਿਯਤ ਗਜਾ ਹੋਇ ਪਈ ਤਰੀਕ ਹੈ ।
'ਮੁਕ ਜਾਊ ਏ ਕਾਲ, ਅਪਣਾ ਆਪ ਜੋ
'ਆਪ ਖਾਂਵਦਾ ਨਿੱਤ ਮੁਕਦਾ ਜਾਂਵਦਾ,
'ਮੁਕਦਾ ਮੁਕਦਾ ਕਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਮੁੱਕਸੀ;
'ਕਾਲ ਮੁਕਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਸੀ ਵਿੱਥ ਬੀ,
'ਤਦ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸ ਟਹਿਲਣ ਆ ਲਵੇ ।
'ਸ਼ੁਕਰ ਕੰਤ ! ਲਖ ਵਾਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੇਂਦਿਹਾ ! ੧੦੦

'ਜਿਤਨੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅਹੇ ਬਨਸਪਤੀ
'ਜਿਤਨੇ ਉਸਤੇ ਰੋਮ ਜੀਭਾਂ ਹੋਣ ਜੇ
'ਸ਼ੁਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ
'ਤਦ ਬੀ ਸਕੇ ਨ ਹੋਇ ਸ਼ੁਕਰ ਤੁਸਾਡੜਾ ।
'ਕਰ ਮਿਹਰਾਮਤ ਏਹ ਸਾਈਂ ਸੋਹਿਣੇ—
'ਭਰ ਦੇਵੋ ਹੁਣ ਤਾਣ ਮੈਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ
'ਆਗਜਾ ਪਾਲੀ ਜਾਇ ਮੈਥੋਂ, ਜੋ ਮਿਲੀ
'ਹੈ, ਅਜ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ —ਸਿਖਜਾ ਆਪਦੀ ।'
ਫਿਰ ਕੁਛ ਚਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਬੋਲੇ ਸਿੰਘ ਜੀ —
'ਤੁਸਾਂ ਸੁਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਊ ਆਪ ਬੀ :— ੧੧੦

' 'ਮਰ ਗਇਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਬੁਰਾ' ।
'ਕੋਈ ਕਰਕੇ ਖਿੱਚ ਬਿਹਬਲ ਹੋਇਕੇ

---

[1]ਏਕੁ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ [ਸੂ ਵਾ.ਮ.੩—੬

[2]ਠਾਕੁਰੁ ਏਕੁ ਸਬਾਈ ਨਾਰਿ ॥ [ਰਖ. ਓ. ਮ: ੧—੨੯

[3]ਦੇਖੋ ਲਾਵਾਂ ਸਟੀਕ ਆ. ਟ੍ਰੈ. ਸੁ. ।

'ਘਾ ਦੂਵ ਕੇ ਜੇ ਯਾਦ ਮੌਜਾਂ ਪਜਾਰਿਆਂ
'ਕਰੋ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਓਸ ਤਾਈਂ ਹੋੜਦੇ ।
'ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ ਹੈ ਭੇਤ ਕੁਛ ਸੁਖਦਾਇਕਾ ।
'ਜੇ ਹੈ ਕੋਈ ਸੰਤ ਰਚਿਆ ਨਾਮ ਹੈ
'ਲਿਵ ਲਾਕੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਟੁਰਿਆ ਜੱਗ ਤੋਂ,
'ਘਾਲ ਪਈ ਜਿਸ ਥਾਉਂ, ਸਾਈ ਨਾਲ ਹੈ;
'ਬੀਤਰਾਗ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਂ ਹੋ ਗਿਆ,
'ਉਸਦੀ ਕਰਨੀ ਯਾਦ ਕਿਵੇਂ ਨ ਹੈ ਬੁਰੀ । ੧੨੦

'ਪਰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਖਿੱਚਾਂ ਵਾਲੜੀ
'ਸੁੱਖ ਨ ਦੇਂਦੀ, ਰਾਜ ! ਖ਼ਤਰੇ ਵਾਲੜੀ ।
'ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਯਾਦ ਕਰਨੇ ਵਾਲੜਾ
'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚਾਲ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ,
'ਬੀਤੇ ਨੂੰ ਕਰ ਯਾਦ ਉੱਚਾ ਹੋ ਸਕੇ,
'ਨੀਵੀਂ ਉਸਦੇ ਹੇਠ ਸੁਰਤ ਨਾ ਲਾਂਵਦਾ,
ਉੱਚਾ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਹੋਇ ਕਲ ਚੜ੍ਹਦੀ ਵਿਖੇ
'ਦੇਵੇ ਉਨੂੰ ਅਸੀਸ, ਸੁਣ, ਹੇ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਯਾਦ ਬਣਦਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
'ਸੁਰਤ ਨਹੀਂ ਬਲਵਾਨ ਜਿਸਦੀ ਆਪਣੀ, ੧੩੦

'ਤਕੜੇ ਨਰ ਦੇ ਹੇਠ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਿਦ੍ਹੀ,
'ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਕਰ ਯਾਦ ਸੁਖੀ ਨ ਹੋਇ ਓ ।
' 'ਸੁਰਤ ਕਰਨ ਬਲਵਾਨ' ਸਿੱਖੀ ਮੂਲ ਹੈ,
' 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਨਿਵਾਸ ਅੰਦਰ ਰੱਖਣਾ;
' 'ਕਿਸ ਭਾਵ ਦੇ ਹੇਠ ਸੁਰਤ ਨ ਲਾਵਣੀ
' 'ਕਿਸੇ ਦੂਏ ਦੇ ਹੇਠ ਸੁਰਤ ਨ ਦੇਵਣੀ,
' 'ਦੁਸ਼੍ਰਾ ਰੁਖ਼ ਵਿਚ ਉੱਠ ਉੱਚੇ ਵੱਸਣਾ:'
'ਏਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਬਿਨ ਇਸ ਹਾਲਤ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਾ ।
' 'ਕੱਚੜਿਆਂ ਸੰਗ ਤੋੜ' ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆਂ, ੧੪੦

'ਚਹਿ ਜਜੁੰਦੇ ਚਹਿ ਮੋਇ, ਕੱਚੇ ਨਾ ਫੜੋ ।
'ਤੁਹਾਡਾ ਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਕੇ ਨਾਲ ਸੀ
'ਪੂਰਨ ਪਦ ਤੇ ਪੌਂਚੂ ਪਾਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹੇਂ,
'ਜਿਸਨੂੰ ਕਰਨਾ ਯਦ ਹੈਸੀ ਆਪ ਨੂੰ
'ਉੱਚੇ ਦੇ ਹੱਥ ਸੌਂਪ ਉੱਚਾ ਉੱਠਣਾ ।
'ਇਹ ਰਾਣੀ ਵੀਚਾਰ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਦੀ
'ਸਦਾ ਰੱਖਣੀ ਯਾਦ ਕਦੇ ਨ ਭੁੱਲਣੀ ।'
ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:
'ਹੇ ਸਤਿਸੰਗ ਮਹਾਨ ! ਮੈਨੂੰ ਤੋਰਨਾ
'ਅਪਣੀ ਆਗਜਾ ਵਿੱਚ ਬਾਲੀ ਜਾਣਕੇ; ੧੫੦

'ਰਹਾਂ ਸਦਾ 'ਸਤਿਸੰਗ– ਆਗਯਾ' ਪਾਲਦੀ ।
'ਇਕ ਕਰਨੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ –ਖ਼ੈਰ ਸੁ ਪਾਵਣੀ,
'ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਦੀ ਸਿੱਕ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦਿਓਂ
'ਅਜੇ ਜਿ ਨਿਕਲੇ ਫੁੱਟ, ਮਾਫੀ ਦੇਵਣੀ !
'ਅੰਦਰਲਾ ਬੇਵੱਸ ਹੋਕੇ ਮੰਗਦਾ
'ਦਰਸ਼ਨ ਪਜਾਰੇ ਕੰਤ ਪਜਾਰੇ ਸੰਤ ਦਾ ।

'ਸੱਭ ਮਨਾਈਓ ਈਨ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ,
'ਤਰਸਣ ਆਗਜਾ ਠੀਕ ਤਦ ਤਕ ਦੇਵਣੀ
'ਜਦ ਤਕ ਦਰਸ਼ਨ ਕੰਤ ਤਈਂ ਉਡੀਕਣਾ ।'
ਏ ਕਹਿ ਜਲ ਭਰ ਨੈਣ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਦੀ ੧੬੦
ਦਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ,
ਜਿਉਂ ਕੋਇਲ ਬਰਸਾਤ ਕਿਧਰੇ ਗਾਂਵਦੀ:

ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ ॥ ਬਿਲਪ ਕਰੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥ ਤ੍ਰਿਖਾ ਨ ਉਤਰੈ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

'ਤੇਰਾ ਮੁਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਜੀਉ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ॥ ਚਿਰੁ ਹੋਆ ਦੇਖੇ ਸਾਰਿੰਗ ਪਾਣੀ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਦੇਸੁ ਜਹਾ ਤੂੰ ਵਸਿਆ ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ਹਉ ਘੋਲੀ ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਗੁਰ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਇਕ ਘੜੀ ਨ ਮਿਲਤੇ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗੁ ਹੋਤਾ ॥ ਹੁਣਿ ਕਦਿ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਿਅ ਤੁਧ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਮੋਹਿ ਰੈਣਿ ਨ ਵਿਹਾਵੈ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਸਚੇ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ।

ਜਦ ਏਹ ਤਿੰਨੇ ਅੰਕ ਚੁੱਕੀ ਗਾਉਂ ਸੀ
ਭਈ ਲੀਨ ਨਿਜ ਵਿੱਚ, ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਸੀ,
ਚੁੱਪ ਰਹੀ ਕੁਝ ਕਾਲ ਵਰਤੀ ਸੱਭ ਨੂੰ
ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਵਿਰਾਗ ਸੁੱਛੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਵਿੱਝ ਗਏ ਸੋ ਨਾਲ, ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਪੰਘਰੇ ।
ਪਰ ਹੁਣ ਛਿੜ ਪਏ ਸਾਜ਼; ਸਾਜ਼ ਸੁਰੀਲੜੇ,
ਰਾਗੀ ਲੱਗੇ ਗਾਣ ਚੌਥੇ ਪਾਦ ਨੂੰ,
ਨਾਲ ਸਗਲ ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ– ੧੭੦

ਭਾਗ ਹੋਆ ਗੁਰਿ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿ-ਨਾਸੀ ਘਰ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸੇਵ ਕਰੀ ਪਲੁ ਚਸਾ ਨ ਵਿਛੁੜਾ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ
ਧਰਕੇ ਕਹਿਆ, 'ਰਾਜ ! ਹੋ ਜਉ ਤੱਕੜੇ।
'ਹੁਣ ਧੁਖ ਮਿਟੀਆ ਨਿੱਤ ਜੋ ਸੀ ਖਾਂਵਦੀ ।
'ਸਿੱਧਾ ਸਾਈਂ ਰਾਹ –ਨਿਸਚੇ ਜਾਣਿਆ–
'ਤੁਸਾਨੂੰ ਹੈ ਪਜਾ ਲੱਭ, ਮਿਟਿਆ ਤੌਖਲਾ ।
'ਬਾਕੀ ਸਿਦਕ ਪਰੇਮ ਰਹਿਸੀ ਓਕਰਾਂ;
'ਪਰ ਹੁਣ ਧੋਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਰਮਲ ਸੋਹਿਣਾ

'ਚਮਕ ਦਮਕ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਚਾਨਣ ਵਾਲੜਾ,
'ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਜਿੱਧੋ ਤੋਰਕੇ
'ਮੰਜਲ ਉੱਤੇ ਜਾਇ ਠੀਕ ਪੁਚਾਵਸੀ। ੧੮੦

'ਹੈਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੂਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
'ਨੂੰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਅੱਤਿ ਦਾ,
'ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ,
'ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ ਓਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
'ਭੰਡਾਰੇ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਕਿਣਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
'ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਹੁਣ, ਰਾਜ ! ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੈ !
'ਏ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਜਾਨ ਦਾਨਾ ਸੋਹਿਣਾ;
'ਇਹ 'ਅਧਯਾਤਮ ਪ੍ਰੇਮ', 'ਆਤਮ ਪ੍ਰੇਮ' ਏ,—
'ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਜਿਸਨੂੰ ਏ ਮਿਲੇ
'ਸਾਈਂ ਦੇ ਵਿਚ ਧਯਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਓ ਸਦਾ, ੧੯੦

'ਸਾਈਂ ਦਾ ਰਖ ਧਯਾਨ ਓ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਸਾਈਂ ਦਾ ਲੈ ਨਾਉਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਚਾਉ ਹੈ।
'ਸਿਖ ਦਾ ਗੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਏਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
'ਸਿਖ ਦਾ ਸਾਈ ਨਾਲ ਏਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
'ਗੁਰ ਦਾ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਏਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
'ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਵਾਸ ਇੱਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
'ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਏਸੇ ਵੰਨ ਦਾ;
'ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਹੈ ਓ ਵੱਸਦਾ,
'ਵਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਨਾਲ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ।
'ਇਹ ਸਾਂਈ ਦੀ ਦਾਤ ਸਾਈਂ ਹੈ ਜਿਹੀ, ੨੦੦

'ਉਸ ਜੇਡੀ ਹੈ ਦਾਤ ਜੇਡਾ ਆਪ ਹੈ;
'ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੇ ਆਪ ਹੈ ਏ ਆਖਿਆ :—

ਜੇਵਡੁ ਆਪਿ ਤੇਵਡ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੧

'ਦਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜੇਡ ਕਿੱਕੁਰ ਹੋ ਸਕੇ ?
'ਦਾਤ ਸਦਾ ਹੈ ਘੱਟ ਦਾਤੇ ਨਾਲੜੋਂ;
'ਪਰ ਏ ਦਾਤ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਹੈ ਜੇਡੜੀ।
'ਹਾਂ, 'ਅਧਯਾਤਮ ਪ੍ਰੇਮ' ਇਤਨ ਅਮੁਲਯ ਹੈ
'ਕੇ ਦਾਤੇ ਦੇ ਤੁੱਲ ਇਸਦਾ ਮੁੱਲ ਹੈ।
'ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ
'ਕਾਰਣ ਹੋਣ ਪਰੇਮ ਅੰਸ਼ਾ ਆਪਣੀ
'ਦਾਤ ਕਰੇ ਤੇ ਭੇਜ ਦੇਂਦਾ ਏਸ ਥਾਂ, ੨੧੦

'ਅੰਸ ਕਰੇ ਹੈ ਵਾਸ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਆ;
'—ਪ੍ਰੇਮ-ਪੁੰਜ ਦੀ ਅੰਸ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਭਾਉ ਹੈ—,
'ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਕਰਦੀ ਅੰਸ ਏ;
'ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਕਰਦੀ ਵੱਧ ਵਧਦੀ ਜਾਂਵਦੀ;
'ਪੂਰਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ, ਧਾਈ ਜਾਂਵਦੀ;
'ਹੋ ਪੂਰਨ ਬਲਵਾਨ ਇਕ ਦਿਨ ਪੌਂਹੁਦੀ
'ਅਪਣੇ 'ਕਾਰਣ' ਵਿੱਚ, ਜਾ ਸੁਖ ਮਾਣਦੀ।
'ਇਉਂ ਏ ਦਾਤੇ ਤੁੱਲ ਜਾਣੋ ਦਾਤ ਹੈ।
'ਏਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪਾਈ ਆਪ ਨੇ।

'ਹੁਣ ਆਸਾ ਚਿਤ ਧਾਰ ਪੈਂਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ, ੨੨੦
'ਸਿਦਕ ਸਵਾਰੀ ਹੇਠ ਲੈਕੇ ਘੱਟ ਲੌ।
'ਰੱਖ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਤੇ
'ਜਿਸਨੇ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਦਾਤ ਹੈ,
'ਬਖ਼ਸ਼ੂ ਅਮਰਥ ਆਪ, ਆਪ ਨਿਬਾਹਿਸੀ।
'ਸੰਸਾ ਫੁਰੇ ਨ ਮੂਲ ਸਾਨੂੰ ਆ ਕਦੇ।
'ਬਿਨਾ ਕਹੇ ਜਗ ਵਿੱਚ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ
'ਜਿਸਨੇ ਭੇਜਯਾ ਆਪ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ,
'ਬਿਨਾ ਕਹੇ ਜਿਨ ਜੱਗ ਪਯਾਰੇ ਦਸ ਗੁਰੂ
'ਭੇਜੇ ਕਰਨ ਉਪਕਾਰ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ;
'ਬਿਨਾ ਕਹੇ ਕਰ ਮੇਰੁ ਸਾਨੂੰ ਰੱਖਿਆ, ੨੩੦

'ਰਖੀਏ ਸਦਾ ਯਕੀਨ ਆਪੇ ਆਪ ਹੀ
'ਸਾਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚਰਨੀਂ ਆਪਣੀਂ
'ਆਪੇ ਲਊ ਪੁਚਾਇ ਕਰ ਮਿਹਰਾਮਤਾਂ।
'ਇਹੀ ਸਿਦਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਮੰਗੀਏ :
'ਏਸ ਯਕੀਨੋਂ ਮੂਲ ਅਸੀਂ ਨ ਹਿੱਲੀਏ।
'ਸੋ ਰਾਣੀ ! ਕਿਰਪਾਲ ਬਖ਼ਸ਼ਯਾ ਹੈ ਗੁਰੂ
'ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਜੋਗ, ਹੋਏ ਧੰਨ ਹੋ।'
ਹੁਣ ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਸੰਗ ਵੱਨੇ ਤੱਕਿਆ,
ਲੀਤੀ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾਇ ਫਿਰ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ
ਭਰਕੇ ਵਿੱਚ ਪਰੇਮ ਐਦਾਂ ਬੋਲਿਆ:— ੨੪੦

'ਹੁਣ ਬਖਸ਼ੋ ਏ ਦਾਨ ਸਾਰੇ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
'ਚਰਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
'ਸਨਮੁਖ ਉਮਰ ਬਿਤਾਇ ਮੈਂ ਬੀ ਲੰਘ ਜਾਂ
'ਏਸ ਭੌਜਲੋਂ ਪਾਰ ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ
'—ਮਿਲਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪੁੰਜ ਰਬ ਸੁ ਆਪਣੇ—।'
ਫਿਰ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਫਿਰਾਇਕੇ
ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਉਹ ਸੰਤ ਤਕਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ:—
'ਧੰਨ ਤੁਸੀ ਹੋ ਆਪ ਸਾਰੇ ਧੰਨ ਹੋ !
'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣੇ ਏਹ ਸੁਹਣੇ ਜੀ ਸਮੇਂ
'ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਆਣ ਕਰਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ। ੨੫੦

'ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਮੋਧ ਐਕੂਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ।
'ਨਾਲੇ ਅੱਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਲੜਾ
'ਛਾਇਆ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ, ਉਹ ਮੈਂ ਮਾਣਿਆਂ;
'ਤੁਸਾਂ ਤਾਰਨੇ ਹੇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਜਿਆ
'ਅਧਯਾਤਮ ਪਰਭਾਵ ਜਿਸਨੂੰ ਆਖੀਏ।
'ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ, ਗੁਰ ਓਹ, ਨਾਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
'ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਵਿਚਕਾਰ —ਦੂਤੀ ਵਾਕਰੇ,—
'ਲਾਹਾ ਸੱਚਾ ਏਹ ਮਿਲਿਆ ਆ ਸੁਤ।
'ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਚਰਨੀਂ ਓਸਦੇ,
'ਕਾਰਣ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਪਰੇ ੨੬੦

'ਉਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਪਾਰ ਹੋਈ, ਰਾਜ ਜੀ !
'ਉਸਤੋਂ ਲੈ ਸੰਦੇਸ ਤੁਾਨੂੰ ਦੇਂਦਿਆਂ
'ਮਿਲਿਆ ਮੈਂ ਪਰਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਲੜਾ।

'ਉੱਧਰ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰੂ ਇੱਧਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
'ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੈਂ ਕਿਰਤਾਰਥੰ।
'ਸੋ ਹੋ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ 'ਗੁਰ' ਤੇ ਜੀ 'ਤੁਸੀਂ';
'ਧੰਨ ਹੋ ਗਿਆਂ ਨਾਲ ਸੇਵਕ ਰੱਬ ਦਾ।'
ਏ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਾਕ ਹਉਮੈ ਸੱਖਣੇ,
ਭਰੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਧੋਤੇ ਚਿੱਤ ਦੇ
ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਕੰਪਾਇ ਖਾਧਾ ਡੋਬ ਸੀ, ੨੭੦

ਬੋਲਣ ਸੰਦੀ ਤਾਬ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਰਹੀ;
ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਈਂ ਬਿਹੋਸ਼ ਵਾਡੂ ਸੀ ਰਹੀ।
ਸਤਿਸੰਗਤ ਨੇ ਸੋਚ ਸੋਚੀ ਏ ਤਦੋਂ,—
ਦਿਲ ਹੈ ਕੋਮਲ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਵਾਰਿਆ
ਅਦਬ ਨਾਲ ਹੈ ਹੋਰ ਕੂਲਾ ਹੋ ਗਿਆ,
ਏ ਨਾ ਸਕੀ ਸਹਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਰੰਗ ਏ।
ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਏ ਨੇਮ ਗੁਰਮੁਖ ਨੀਉਂਦਾ,
ਗੁਰਮੁਖ ਮਨ ਏ ਖੇਮ ਹਉਮੈਂ ਰੈਤ ਓ,
ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਏ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰੂ ਸਲਾਹੁੰਦਾ;
ਪਰ ਏ ਨਾਰਿ ਮੁਜਾਨ ਕੋਮਲ ਹੈ ਰਿਦਾ ੨੮੦

ਹੋਵੇ ਸੁਕਰ ਸਰੂਪ ਪੁਤਲੀ ਧੰਨਤਾ,
ਸੱਕੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਗੁਰਮੁਖ-ਨੰਮ੍ਰਤਾ।
ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪਜਾਰ ਦੇਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ
ਕੀਤਾ ਸੀ ਸੁਰਜੀਤ, ਉਸਨੇ ਉੱਠ ਕੇ
ਦਈ ਦੁਹਾਈ ਰੋਇ:— 'ਬਖਸ਼ੋ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
'ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਅਪਰਾਧ ਚੜ੍ਹਜਾ ਨਿਊਣ ਦਾ,—
'ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹਾਇ ਗੁਰਮੁਖ ਕਜੋਂ ਨਿਵੇਂ!
'ਮੈਂ ਨੀਵੀਂ ਮਤਿਹੀਨ ਬਾਲ ਨਿਮਾਣੀਆਂ,
'ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਦਾਸ, ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
'ਮੈਨੂੰ ਲਓ ਬਣਾਇ ਪੱਥਰ ਜੇ ਕਦੀ, ੨੯੦

'ਉੱਥੇ ਦਿਓ ਲਵਾਇ ਜਿੱਥੇ ਲਾਹੁੰਦੇ
'ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀ ਆਇ ਜੋੜੇ ਆਪਣੇ,
'ਜਾਣ ਮੈਂ ਹਾਂ ਧੰਨ ਮੈਂ ਵਡਭਾਗਿਣੀ।
'ਕੂਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰ ਮੈਥੋਂ ਹੈ ਭਲਾ,
'ਉਸ ਜੀ ਸੁਆਮੀ ਪਜਾਰ ਹੈ ਬੇ ਓੜਕਾ,
'ਮੇਰਾ ਦੇਖੋ ਪਜਾਰ, ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਮੈਂ
'ਗਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਹਾਇ, ਰਹੀਆਂ ਜੀਉਂਦੀ।
'ਧੂੜ ਜੁ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰ ਮੈਥੋਂ ਹੈ ਭਲੀ,
'ਉਸਨੂੰ ਮਸਤਕ ਲਾਇ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ੀ ਵਦੇ,
'ਮੈਂ ਜਿਸ ਮੱਥੇ ਜਾਇ ਲੱਗਾਂ ਰੋਂਵਦੇ। ੩੦੦

'ਮੈਂ ਅਤਿ ਨੀਵੀਂ ਹਾਇ ਮੈਂ ਅਤਿ ਮਾੜੀਆਂ;
'ਬਖਸ਼ੋ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮੈਂ ਨਾਚੀਜ਼ ਨੂੰ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਪਵਾ ਫੜ ਮੰਜੀ ਸਾਬੂ ਦਾ
ਸਿਰ ਉਸ ਨਾਲ ਲਗਾਇ ਛੰਮ ਛੰਮ ਰੋ ਪਈ,
ਰੋ ਰੋ ਭਈ ਨਿਢਾਲ ਆਪਾ ਭੁੱਲਦੀ।
ਤਦ ਇਕ ਬਿੱਧ ਸੁਜਾਨ ਉੱਠੀ ਸਿੰਘਣੀ,
ਝੋਲੀ ਲੀਤਾ ਪਾਇ ਬਜਾਕੁਲ ਰਾਜ ਨੂੰ,

ਸਿਰ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਪਜਾਰ, ਨਾਲ ਦਿਲਾਸੜਾ,
ਘੁਟ ਘੁਟ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਾ ਪਜਾਰਦੀ।
ਕੋਮਲ ਨਾਲ ਅਵਾਜ਼ ਇਸ ਸਮਝਾਇਆ:— ੩੧੦

'ਵਡਿਆਈ ਨਹਿੰ ਧਾਰ ਹਉਂ ਨਹਿੰ ਵਰਤਦਾ
'ਗੁਰਮੁਖ ਰਿਦਾ ਅਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਮਾਨ ਤੋਂ,
'ਗੁਰਮੁਖ ਹਉਮੈ ਬਾਣ ਰਖਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ[1];
'ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਹੈ ਆਪ ਖਸਮ ਪਛਾਣਿਆ[2],
'ਕਿਸੇ ਨ ਭੁੱਲਾ ਜਾਣ ਓ ਸਮਝਾਉਂਦਾ[3];
'ਧਾਰੇ ਕਦੀ ਨ ਓਹ ਦਸਗੁਰ ਤੁੱਲਤਾ,
'ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਰੇ ਤਾਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ
'ਪਰ ਤਾਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਕਦੇ ਨ ਧਾਰਦਾ।
'ਧਰਮ ਸਿੱਖ ਦਾ ਆਪ ਜਪਣਾ ਨਾਮ ਹੈ,
'ਫੇਰ ਜਪਾਣਾ ਨਾਮ ਹੋਰਾਂ ਸੱਜਣਾਂ: ੩੨੦

'ਏ ਕੁਝ ਹਿਰਦੇ ਧਾਰ ਨਾਮ ਜਪਾਂਵਦਾ[4]।
'ਭਰਿਆ ਹੈ ਓ ਆਪ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈ ਰਿਹਾ,
'ਜਿਸਤੋਂ ਪਾਵਣ ਰੱਜ ਪਜਾਸੇ ਨਾਮ ਦੇ
'ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਤੀਕ ਹੈ ਲੈ ਜਾਂਵਦਾ[5]।
'ਬਣੀ ਬਣਾਵਟ ਕੁੱਝ ਕਦੀ ਨਾ ਧਾਰਦਾ,
'ਪਰ ਉਹ ਗੋਰਾ ਹੋਇ ਰੱਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ :—

ਧਰਿ ਤਾਰਾਜੂ ਤੋਲੀਐ ਨਿਵੈ ਸੁ ਗਉਰਾ ਹੋਇ ॥
[ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧-੧੪

'ਤਰਿਆ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪ ਹੋਰਾਂ ਤਾਰਦਾ;
'ਜੁੜਿਆ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪ, ਜੋੜੇ ਹੋਰਨਾਂ।
'ਪਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਮਾਣ ਤਾਰਨ ਦਾ ਕਿਸੇ,
'ਸਹਜ ਸੁਭਾ ਉਪਕਾਰ ਉਸਤੋਂ ਹੋਂਵਦਾ ੩੩੦

' 'ਰਹਿਣਾ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਹੋਇ, ਤਾਣ ਨਿਤਾਣਿਆਂ'
'ਏ ਹੁੰਦਾ ਵਰਤਾਉ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ, ਸਖੀ!'
ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਸ ਸਮਝਾਇਆ।
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੁਝ ਸਾਰੀ ਆ ਗਈ,—
'ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ ਗੰਭੀਰ ਸਾਗਰ ਸੁੱਭਰਾ,
'ਇਹ ਹੈ ਸਦਾ ਬਿਲੱਗ ਬੇ ਪਰਵਾਹਿੜਾ
'ਬੇੜੇ ਕਰਦਾ ਪਾਰ ਹੈ ਜਗਿਆਸੂਆਂ[6]।'
ਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਅੱਜ ਗੱਫਾ ਨਾਮ ਦਾ
ਇਸ ਦੁਆਰਜੋਂ ਲੱਭ ਪਿਆ ਅਮੁੱਲਵਾਂ।

---

[1]ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ [ਸਿ: ਗੋ: ੪੨
[2]ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ [ਸਿ: ਗੋ: ੩੭
[3]ਤਿ ਕੇ ਭਾਣੇ ਕੋਇ ਨ ਭੂਲਾ ਜਿਨਿ ਸਗਲੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ [ਸੋਰਠ ਮ: ੫-੬
[4]ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਾਰੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ। ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ [ਸਿ: ਗੋ:-੩੧
[5]ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਰਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ [ਸਿ: ਗੋ-੩੬
[6]ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਾਰੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ [ਸਿ: ਗੋ:-੩੧

ਤਰ ਗਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਵਾਣੀ ਆਪਣੀ, ੩੪੦
ਕਰਦੀ ਉਸਨੂੰ ਪਜਾਰ ਸਾਈਂ ਪਾ ਲਿਆ।
ਹੁਣ ਫਿਰ ਸਭ ਸਵਧਾਨ ਹੋਏ ਪਰਾਹੁਏ,
ਕੀਤੀ ਉਠ ਅਰਦਾਸ ਅੱਗੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ;
ਕੀਤਾ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰ ਸ਼ੁਕਰ ਅਕਾਲ ਦਾ,
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੰਗ ਅਪਾਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ।
ਫਿਰ ਓਥੋਂ ਸੱਭ ਉੱਠ ਸਹਿਜੇ ਆ ਗਏ
ਬਾਹਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਥਾਉਂ ਆਕੇ ਬੈਠ ਗਏ।
ਹੋਈ ਸੀ ਪਰਭਾਤ, ਪੂਰਬ ਲਾਂਭ ਤੇ
ਲਾਲੀ ਅੰਬਰ ਛਾਇ ਸੁਹਣੀ ਸੀ ਰਹੀ
ਠੰਢੀ ਚੱਲੇ ਪੌਣ ਹਿਰਦਾ ਠਾਰਦੀ, ੩੫੦
ਘੁਟ ਘੁਟ ਜਫੀਆਂ ਪਾਇ ਪਜਾਰੀ ਮਾਂ ਜਿਵੇਂ।
ਹੁਣ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਦੇਖ ਸੱਭੇ ਭੇਟ ਕੇ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ, ਪ੍ਰੇਮ ਫਤਹ ਗਜਾਇਕੇ
ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਥਾਨ ਵਿਦਿਆ ਹੋ ਗਏ।
ਰਾਣੀ ਅਪਣੇ ਮੈਲ੍ਹ ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਸਣੇ
ਪਹੁੰਚੀ ਸਹਜੇ ਜਾਇ ਪਿਛਲੇ ਰਾਹ ਤੋਂ।
ਜੀਵਨ ਪਲਟਾ ਖਾਇ ਗਇਆ ਰਾਜ ਦਾ।
ਹੁਕਮ ਜੁ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਰਾਣੀ ਪਾਇਆ
ਸਾਰਾ ਲਿਆ ਕਮਾਇ, ਉੱਕੀ ਨਾ ਕਿੱਤੋਂ;
ਲੀਤਾ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਜੋ ਸੀ ਜਾਂਵਦਾ। ੩੬੦
ਵਿਗੜ ਵਿਗੜਦਾ ਰੋਜ ਢਿੱਲਾ ਹੋਂਵਦਾ।
ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਓਹ ਜਾਣੇ ਬੰਦਗੀ
'ਧਰਮ ਅਧਜਾਤਮ ਜਾਣ' ਉਮਨੂੰ ਪਾਲਦੀ,
ਪਰ ਅੰਦੋਂ: ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੱਤੀ ਓ ਰਹੇ।
ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀਦਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੜੇ
ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕਰਦੀ ਜਾਇ, ਨਾਗਾ ਨਾ ਪਵੇ।
ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖਾਲੀ ਜਾਇ ਨਾ
ਕੋਈ ਬੀ ਉਸ ਸ੍ਵਾਸ ਬਿਨ ਰਸ ਨਾਮ ਦੇ,–
ਕਰਦੀ ਸਫਲ ਸੁਆਸ, ਗੇੜੇ ਦੇਂਵਦੀ।
ਦਮ ਦਮ ਸਦਾ ਸਮ੍ਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਗਿਆ ੩੭੦
ਹਿਰਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਨਾਮ ਦਾ,
ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਉਸ ਦੇ ਵੱਸਿਆ,
ਰੋਮ ਰੋਮ 'ਰੱਬ-ਪ੍ਰੇਮ' ਹੋਇ ਸਮਾਇਆ;
ਇਵੇਂ ਸਮਾਇਆ ਓਹ ਜਿਵੇਂ ਬਨਸਪਤੀ
ਧੋਤੀ ਮੀਂਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਸੁਹਾਉ ਹੈ।
ਲਿਵ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਰਾਜ ਸਚੇ ਰੱਬ ਦੀ।
ਰਾਣੇ ਵਾਂਙੂ ਓਹ ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ
ਹਰਿਰਸ ਵਿਚ ਰਸਲੀਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਿਣੀ।
ਕਰਦਜਾਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਮ ਜਪੰਦਿਆਂ
ਸਾਂਈਂ ਨਾਲ ਸੰਜੰਗ ਉਸਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ੩੮੦
ਪੂਰਨ ਪਦ ਤੇ ਆਪ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਗਈ[1]।

[1]ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨਾ ਲਿਵਲਾਗੀ
ਤਿਨੀ ਵਿਚੇ ਮਾਇਆ ਪਾਇਆ ॥ [ਅਨੰਦ-੨੯

ਇਉਂ ਜੋ ਕੁਝ ਗਈ ਹੋਇ ਓਹੋ ਜਾਣਦੀ,
ਯਾ ਜਾਣੇ ਹੈ ਆਪ ਜੋ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ।
ਰਾਜਜੋਗ ਪਰਬੀਨ -ਕਹਿ ਲੌ-ਹੋ ਗਈ।
'ਰਾਜਜੋਗ' ਉਹ ਜੋਗ ਜੋ ਸੰਜੋਗ ਦੇ
ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ ਲਿਵ ਨੂੰ ਲਾਇਕੇ,[1]
ਰੰਗ ਰਤੀ ਹੁਣ ਰੰਗ ਵਿਚ ਓ ਵੱਸਦੀ
'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਸੰਜੋਗ ਉਸ ਨੇ ਪਾ ਲਿਆ[2]।
ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਵੀ ਪਾਇ ਭਾਗ ਸੁਲੱਖਣੀ
ਗੁਰਮੁਖ ਕਰਦੀ ਕਾਰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ੩੯੦

---

[1]ਥਿਰ ਥਿਰ ਚਿਤ ਥਿਰਹਾਂ ॥ ਬਨੁ ਗ੍ਰਿਹੁ ਸਮਸਰਿ ਹਾਂ ॥ ਅੰਤਰਿ ਏਕ ਪਿਰਹਾਂ ॥ ਬਾਹਰਿ ਅਨੇਕ ਧਰਿਹਾਂ ॥ ਰਾਜਨ ਜੋਗੁ ਕਰਿਹਾਂ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਲੋਗ ਅਲੋਗੀ ਰੀ ਸਖੀ ॥੨॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫

[2]ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ [ਸਿਧ ਗੋ:-੪੧
ਗੁਰਿ ਮਨੁ ਮਾਰਿਓ ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਾਵੇ ਭਗਤਿ ਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰ ਸੰਤ ਸਭਾ ਦੁਖੁ ਮਿਟੈ ਰੋਗੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਵਰੁ ਸਹਜ ਜੋਗੁ ॥ [ਬਸੰਤ ਮ:੧

ਅੰਤਕਾ ਪਹਿਲੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ[1] ਦਾ ਚਿੱਤ੍ਰ [ਸਿਫਤੀ ਸਚ ਸਮੇਉ]

ਸਿਫਤ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਫਤੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਕੱਚੀ ਹੈ[2]।

- **੧. ਨਿੱਤ ਬਾਣੀ[3]**—ਜਪੁਜੀ, ਰਹਿਰਾਸ, ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ[4] [ਚਿੱਤ ਇਕਾਗ੍ਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਜਾਣ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਵਿਚਾਰਨੀ] ਜਾਪ, ਸਵੱਯੇ।
- **੨. ਨਮਿੱਤ ਬਾਣੀ[5]**
  - **ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਸਮੇਂ**
    - **੧ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਲਈ[7]**
      - ਸਾਧਨ— ਇਕ ਯਾ ਵਧੀਕ ਪਾਠ ਰੋਜ਼ ਕਰਨੇ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ
        - ੧. ਜਿਨੇ ਸਰੀਰ ਸਹਾਰੇ ਤੇ ਕਰਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ, ਥਕਾਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।
        - ੨. ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰਨਾ।
        - ੩. ਇਕ ਪਾਠ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਪਾਠ ਹੋ ਜਾਏ ਤੇ ਰਸਨਾ ਨਾ ਕਰੇ।
        - ਫੁਰਨੇ ਰੋਕਣੇ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ।
      - ਫਲ—ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਗੁਰਸਬਦ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਤੇ ਗਜਾਨ ਵਧਣਾ[8]।
    - **੨. ਵਿਵੇਕ ਲਈ** — ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਆਦਿ—
      - ਸਾਧਨ—ਵੀਚਾਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨੀ[9] ਯਾ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸੁਣਨੀ ਸਵੇਰ ਸਾਰ।
      - ਫਲ—ਸ਼ੁਭ ਆਚਰਣ ਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਹੋ ਜਾਣਾ।
    - **੩. ਵੈਰਾਗ ਲਈ[10]** — ਬਾਣੀ ਨਾਵਾਂ ਮਹਲ ਆਦਿ
      - ਸਾਧਨ—ਗਾਉਣੀ, ਗਾਵੀਂਦੀ ਸੁਣਨੀ, ਰਹਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨੀ।
      - ਫਲ—ਵੈਰਾਗ ਨੇ ਡੇਰੇ ਜਮਾ ਲੈਣੇ।
    - **੪. ਪ੍ਰੇਮ ਲਈ[11]** [ਸਾਧਨ—ਛੱਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਮਈ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨੇ, ਗਾਵਣੇ, ਗਾਵੀਂਦੇ ਸੁਣਨੇ। [ਫਲ—ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।
    - **੫. ਆਤਮ ਰਸ ਲਈ[12]** — ਅਨੰਦ, ਸੁਖਮਨੀ ਆਦਿ—
      - ਸਾਧਨ—ਗਾਉਣਾ, ਗਾਵੀਂਦਾ ਸੁਣਨਾ, ਰਹਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ।
      - ਫਲ—ਰਸ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਦਾ ਲਹਿਰਾ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਣਾ।
  - **ਆਰਥਕ ਸਮੇਂ**
    - **੧.ਮੰਗਲ ਸਮੇਂ**
      - ਸਾਧਨ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਯਾ ਸੁਣਨਾ।
      - ਫਲ—ਦਿਲ ਨੇ ਸੰਸਾਰਕ ਖੁਸ਼ੀ ਹੇਠ ਦਬਕੇ ਬੇਮੁਖ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਨਿਰਵਿਘਨਤਾ।
    - **੨.ਕਸ਼ਟ ਸਮੇਂ**
      - ਸਾਧਨ—ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕਰਨਾ ਯਾ ਸੁਣਨਾ।
      - ਫਲ—ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧਣੀ, ਕਸ਼ਟ ਘਟਣਾ।
    - **੩.ਚਲਾਣੇ ਪਰ**
      - ਸਾਧਨ— ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਯਾ ਸੁਣਨਾ। ਜੈਤਸਿਰੀ ਦੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਕਥਾ।
      - ਫਲ— ਰਜ਼ਾ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ। ਗ਼ਮ ਚਿੰਤਾ ਰੋੜ ਤੋਂ ਬਚਕੇ ਬੇਮੁਖ ਨਾ ਹੋਣਾ। ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਹਾਇਤਾ[13]।
    - ਜਦ ਮਨ ਸੰਸਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਿਰਤ ਤੇ ਮੰਗਲ ਲਈ ਬੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ 'ਮਾਂਗਉ ਰਾਮ ਤੇ ਸਭਿ ਥੋਕ' ਪਰ ਜਦ ਭਰੋਸਾ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਨਾਮ ਅਭਯਾਸੀ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗਦੇ ਹਨ :— 'ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਠਾਕਰੁ ਨਾਮ'।
- **੩. ਸੁਹਿੱਤ ਬਾਣੀ[6]** — ਸੁਖਮਨੀ, ਆਨੰਦ, ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਛੱਕੇ ਆਦਿ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜਦ ਪਯਾਰੀ ਲਗੇ।
  - ੧. ਨਿਤ ਪਾਠ ਸਹਾਇਕ[14]—ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਚਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ।
  - ੨. ਸਹਾਇਕ—ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੀ ਕਦੇ ਉਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰੀ ਲਗੇ ਜੋ ਫੇਰ ਨਾਮ ਵਲ ਲੈ ਜਾਵੇ।
  - ੩. ਮੌਦ ਮਈ—ਨਾਮ ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਆਤਮਰਸੀਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਮੌਜ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਬੀ ਕਈ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਇਕ ਤੁਕ ਦਾ ਹੀ ਸੁਆਦ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ—ਉੱਪਰ ਆਏ ਨੰਬਰ (ਛੋਟੇ ਹਿੰਦਸਿਆਂ) ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸਾਹਮਣਾ ਪੰਨਾ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਆਏ ਛੋਟੇ ਹਿੰਦਸਿਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ]

[1]ਤੈਸੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਖੈ ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਹੈਂ, ਜੋਈ ਜੋਈ ਖੋਜੈ ਸੋਈ ਸੋਈ ਨਿਪਜਾਵਈ ॥
(ਕ: ਸ: ਭਾ: ਗੁ: ੫੪੬

[2]ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ ॥ (ਅਨੰਦ-੨੩
ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ ਭਾਈ ॥ (ਸੋਰਠ ਮ: ੫-੮੧
ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੱਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥(ਅਨੰਦ-੨੪

[3]ਜੋ ਜਰੂਰੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ, ਸਿੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ; ਜੈ ਤਨਿ ਬਾਣੀ ਵਿਸਰਿ ਜਾਇ ॥ ਜਿਉ ਪਕਾ ਰੋਗੀ ਵਿਲਲਾਇ ॥ (ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧-੫

[4]ਸੋਦਰੁ ਆਰਤੀ ਗਾਵੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਪੁ ਉਚਾਰਾ। (ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ੧-੩੮
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਵ੍ਹਣਾ ਗੁਰਮਖਿ ਜਪੁ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਾਯਾ। ਰਾਤ ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ··
(ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ੨੬-੪
····· ਸੰਧਯਾ ਨੂੰ ਰਹਰਾਸ······ਪਹਰ ਰਾਤ ਗਈ ਸੋਹਿਲਾ···ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਜਪੁ···
(ਗਯਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ

[5]ਜੋ ਅਰਥ ਜਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ।

[6]ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਯਾ ਅਨੰਦ ਦੇ ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਯਾ ਗਾਵੀਂ ਜਾਵੇ।

[7]ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਨ ਥਾਪਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਵਈ।
(ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ੩-੭

[8]ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥ (ਮਾਰੂ ਸੋ: ਮ: ੩
ਬਾਣੀ ਮੁਖਹੁ ਉਚਾਰੀਐ ਹੋਇ ਰੁਸਨਾਈ ਮਿਟੈ ਅੰਧਿਆਰਾ। ਭਾ: ਗੁ: ਵਾ: ੧-੩੮

[9]ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿ ਸਮਝਿ ਸੁਣੇਹੀ ॥ (ਭਾ:ਗੁ:ਵਾ: ੧-੩

[10]ਬਿਨੁ ਬੈਰਾਗ ਨ ਛੂਟਸਿ ਮਾਇਆ ॥
(ਗਉ: ਕਬੀ: —੩੪

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਨਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਦ੍ਰਵਿਆ ਮਨੁ ਭੀਨਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਵੈਰੋ ॥ (ਕਾਨ: ਮ: ੪ ਅ:

[11]ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਲ ॥ (ਆਸਾ ਮ: ੫

[12]ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਆਤਮ ਰਸ ਦੀ ਮਹਿੰਮਾ ਹੈ।

[13]ਜਹ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿਦ ਭਜਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਨਾਨਕ ਨੀਤ ॥ ਣਾ ਹਉ ਣਾ ਤੂੰ ਣਹ ਛੁਟਹਿ ਨਿਕਟਿ ਨ ਜਾਈਅਹੁ ਦੂਤ ॥ (ਗਉ: ਬਾ: ਅ: ਮ: ੫-੩੧

[14]ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ॥ (ਗਉ: ਸੁਖ:

ਅੰਤਕਾ ਦੂਜੀ

ਨਾਮ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ

[ਦੀਖਿਆ ਆਖਿ ਬੁਝਾਇਆ*]

(੧ ਤੋਂ ੩੫ ਤਕ ਅੰਗ ਵੇਰਵਿਆਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਾਤ੍ਰ ਹਨ)

ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ[1]—੧ ਓ

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ[2]—[੧ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੰਤ੍ਰ[3]—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੧ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਯਾ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ)

ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ[4]—ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ[6] [ਪਦ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ—ਵਾਹਗੁਰੂ[8]। [ਵਿਤਪਤੀ— ਵਾਹਿ+ਗੁਰੂ। ਵਾਹ+ਗੁਰੂ।]

- ਨਾਮ[5]
  - ਕਮਾਈ[7]
    - ਸਾਧਨ
      - ਵਿਧਿ
        - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ[9] [ੳ. ਜਪ[11] [ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਪਣਾ। ਸੁਾਸ ਸੁਾਸ ਜਪਣਾ[12]]
          [ਅ. ਅਜੱਪਾ[13] [ੳ. ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਜੱਪਾ[14]। ਅ. ਰੋਮ ਰੋਮ ਅਜੱਪਾ[15]। ੲ. ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਅਜੱਪਾ[16]
        - ਊਠਤ, ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ, ਚਲਤ[10] [ਪ੍ਰਵਾਹ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ[17] [ਉੱਪਰ ਕਹੀਆਂ ਪੰਜਾਂ ਭਾਂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਪਰ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ।
      - ਨਰੋਧ
        - ੳ. ਫੁਰਨੇ ਨਾ ਫੁਰਨ ਦੇਣਾ[18]।
        - ਅ. ਜੋ ਫੁਰੇ ਸੋ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ[19] [ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਵਸੀਕਾਰ।
        - ੲ. ਮਨ ਦੌੜੇ ਤਾਂ ਵਰਜਣਾ[20]।
      - ਸਾਵਧਾਨਤਾ
        - ੳ. ਜਪਦਿਆਂ ਬੇਸੁਰਤ ਨਾ ਹੋਣਾ[21]। ਅ. ਤੰਦ੍ਰਾ, ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹੈ, ਆਲਸ ਵਾਲੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣਾ[22]। ੲ. ਨੀਂਦ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਏ[23]। ਨੀਂਦ ਕੁਦਰਤੀ ਮਾਣਕੇ ਲੱਗਣਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨੀਂਦ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਤੋੜੇਗੀ[24]।
    - ਸਿੱਧਿ
      - ਵਰਤਣ [ਪ੍ਰੇਮ[25], ਖਿਮਾ[26], ਨਿਆਉ[27], ਵੈਰਾਗ[28], ਤੇ ਵਿਵੇਕ ਪੂਰਤ[29] [ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਐਸੀ ਹੋਵੇ।]
      - ਧਾਰਨਾ [ਮਾਲਕ ਯਾਦ[30], ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ, ਸਿਫਤਾਂ ਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਸਮੇਤ[31]। ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲੱਖਤਾ[32]। [ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਐਸਾ ਹੋਵੇ।
      - ਦਸ਼ਾ [ਅਨੰਦ, ਪੂਰਨ ਗਜਾਨ। [ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਐਸਾ ਹੋਵੇ[33]।
      - ਵਾਸ { ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਮਝਾਰ[34] { ੳ. ਜੀਂਵਦਿਆਂ ਪਿੰਡ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਖੇ ਸਚਖੰਡ ਨਿਵਾਸ। ਅ. ਮ੍ਰਿਤ ਹੋਕੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਖੇ ਸਚਖੰਡ ਨਿਵਾਸ। { ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾਪ[35]

ਨੋਟ—੧ ਤੋਂ ੩੫ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ (ਪਰਮਾਣਾ) ਲਈ ਦੇਖੋ ਸਾਹਮਣਾ ਪੰਨਾ।

---

*ਦੀਖਿਆ ਆਖਿ ਬੁਝਾਇਆ ਸਿਫਤੀ ਸਚੁ ਸਮੇਉ ॥ (ਮਾਝ ਵਾਰ ਮ: ੨)

[੧ ਤੋਂ ੩੫ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ]

1, 2.] ਮੰਤ੍ਰ* ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਦ ਹੈ ਵੇਦ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਦੇ ਵਾਕਾਂ 3, 4.] ਤੇ ਛੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਦੂਏ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਨ। ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ, ਉਸਤੁਤੀ ਆਦਿ ਦੇ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਸ ਪਦ ਨੂੰ ਤੰਤ੍ਰ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਿਆਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਜਪ ਅਡ ਅਡ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤੇ ਅਪਣੀਆਂ ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ† ਪਦ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਆਯਾ ਹੈ ਤੇ ਓਥੇ ਇਸ ਦੀ ਨਖੇਧੀ ਹੈ: ਯਥਾ:— 'ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਜਾਣਾ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥' [ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧

ਪਰੰਤੂ ਵਿਧੀ ਪੱਖ ਵਿਚ ਜਦ ਆਯਾ ਹੈ ਤਦ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਐਸੇ ਪਦ ਯਾ ਵਾਕ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ‡ ਦੀ ਉਸਤੁਤੀ, ਮਹਿਮਾ, ਯਾ ਉਸ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ§। ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਸ ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹਉਮੈਂ ਮੈਲ ਬੀ ਇਸੇ ਨਾਲ ਕਟੀਦੀ ਹੈ()। ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਜਿਸ ਨਾਮ ਦਾ ਜਪੁ ਸਿਮਰਣ ਯਾ ਆਰਾਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਆਖਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ—

'ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰਾ ਏਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਮੰਤ੍ਰ ਲੀਓ'। [ਆਸਾ ਮ: ੫

ਗੁਰਹਰਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਮੋਹਿ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫

*ਮੰਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਵਿਤਪਤੀਆਂ :—ਮਤ੍ਰਿ=ਗੁਪਤ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨੀ। ੨. ਮਨ੍ ਗ੍ਯਾਨੇ। ੩. ਮਨਨਾਤ੍ ਤ੍ਰਾਯਤੇ ਯਸਮਾਤ੍ ਤਸਮਾਨ੍—ਮੰਤ੍ਰ: ਪ੍ਰਕੀਰ੍ਤਿਤ:। ਅਰਥਾਤ ਮਨਨ ਸੇ ਤ੍ਰਾਣ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਮੰਤ੍ਰ।

†ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਪਦ 'ਮੰਤ' ਬੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਯਾ ਹੈ।

‡ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਸਿਵਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਜਿੱਥੇ ਆਵੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।

§ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਾਡੀ ਸੁਰਤ (ਗ੍ਯਾਤ ਮੰਡਲ) ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਯਾਰਾ ਜਾਣ ਕੇ ਨਾਮ ਧ੍ਯਾਈਦਾ ਹੈ।

()ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪੁ ਹਉਮੈ ਖੋਈ ॥

[ਭਾ: ਗੁ. ਵਾ: ੧੩—੨

ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਜਪਿ ਜੀਵਣਾ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫

ਕਲ ਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਤੇ ਪਾਵਤ ॥ [ਬਿ: ਮ: ੯

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥

[ਮਾਝ ਮ: ੩ ਅਸ: —੧੩

ਮੰਤ੍ਰ ਪਦ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ*, ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ, ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਆਦਿ ਜੋੜਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਆਯਾ ਹੈ।

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲ ਪਾਠ ('੧ ਓ' ਤੋਂ 'ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਤਕ) ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜੈਸੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:— 'ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਣ ਪਰਵਾਣੈ।' [ਵਾਰ ੬—੧੯

ਇਸ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ, 'ਬੀਜ' ਤੇ 'ਮੂਲ'।

ਬੀਜ ਤੋਂ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ 'ਓਂ' ਤੋਂ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ 'ਬੀਜ' ਰੂਪ ਹੈ, ਯਥਾ—'ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥... ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ ॥' [ਰਾਮ: ਦ: ਓਅੰ: ਮ: ੧

ਪਿਛਲਿਆਂ ਨੇ ਬੀ ਓਂ ਨੂੰ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਗੁਮਮਤ ਵਿਚ 'ਓਂ' ਨੂੰ '੧' ਦੇਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਤਾਂਤੇ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ '੧ ਓੰ' ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਹੈ।

ਬੀਜਦੇ ਵਿਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਮੂਲ (ਜੜ੍ਹ) ਬਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬ੍ਰਿੱਛ ਟੁਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ '੧ ਓੰ' ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ (ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਤ) ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ (ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਕ) ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਫੇਰ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗਯਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ 'ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ' ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਐਉਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:—

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸਦਾਯਾ।
ਏਕੰਕਾਰਹੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਬਣਾਯਾ।
[ਵਾਰ ੨੬—੨

ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰ ਲਿਖਿ ਦੇਖਾਲਿਆ।
ਊੜਾ ਓਅੰਕਾਰ ਪਾਸ ਬਹਾਲਿਆ।
ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾਰ ਨਿਰਭਉ ਭਾਲਿਆ।
ਨਿਰਵੈਰਹੁ ਜੈਕਾਰ ਅਜੂਨਿ ਅਕਾਲਿਆ†।
ਸਚੁ ਨੀਸਾਣ ਅਪਾਰ ਜੋਤ ਉਜਾਲਿਆ‡।
[ਵਾਰ ੩-੧੫

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਣ ਪਰਵਾਣੈ।
[ਵਾਰ ੭-੯

ਸੋ ੧ਓੰ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ। ੧ਓੰ ਤੋਂ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਕ ਮੂਲ

*ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਹ ਇਕ ਅਖਰੀ ਬੀਜ ਰੂਪ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇ, ਜੈਸੇ 'ਓਂ', 'ਹ੍ਰੀਂ' 'ਸ਼੍ਰੀਂ' ਆਦਿ।

†ਭਾਵ ਹੈ :—" ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ।

‡ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ :—ਸੈਭੰ।

ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ* ।

ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ 'ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ' ਯਾ 'ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ' ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਦੱਸੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪ ਹਉਮੈ ਖੋਈ । [ਵਾਰ ੧੩-੨

ਇਹ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ :—

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਯਾ । [ਵਾਰ ੨੪-੧

ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਅਗੋਚਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਯਾ । [ਵਾਰ ੧੨-੭

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਚ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਣਾਯਾ । [ਵਾਰ ੧੧-੩

ਫਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਯਾ ਹੈ, 'ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰ ਹਿਰਦੈ ਬਸਿਓ ਅਚਰਜ ਨਾਮੁ ਸੁਨਿਓ ਰੀ।' ਕਿ ਇੱਕ ਅਚਰਜ (ਅਲੌਕਿਕ) ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਹੋਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਸਿਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ :— ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਅਗੋਚਰਾ (=ਅਲੌਕਿਕ), ਇਹ ਬੀ 'ਵਾਹਿ-ਗੁਰੂ' ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੋਣ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਇਉ ਬੀ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ :—

ਅਚਰਜ+ਗੁਰ=ਵਾਹਿ-ਗੁਰੂ ।

ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਗਜਾਨ ਯਾ ਨਿਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਲੈ ਹਿਰਦੈ ਰਹੈ' । [ਰਾਮ: ਬੇਣੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਲਈ ਹੈ । 'ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਸਰਬ ਕੋ ਗਿਆਨੁ' = ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਗਜਾਨ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਓ ! ਇਹ ਤੁਕ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਸਲੀ ਪੰਡਤ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸਦੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਪਦੇਸ਼ (ਤ੍ਰੈ ਵਰਣਾ ਤੇ ਬੰਦ ਨਾ ਰੱਖੇ) ਚਹੁੰਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ†, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਫੁਰ-ਮਾਉਂਦੇ ਹਨ 'ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਸਰਬ ਕੋ ਗਿਆਨੁ' ਕਿ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਗਜਾਨ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿਓ‡ । 'ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ ਜਪੈ ਕੋਊ ਨਾਮੁ' ਚਹੁ ਵਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾਮ ਜਪੇ ਜੋ ਜਪੇਗਾ ਗਤੀ ਪਾਵੇਗਾ । ਸਰਬ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਵਰਣ ਅਵਰਣ ਸਭ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ।

4. ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ [ਜਪੁਜੀ

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਟੇਕ ਨ ਟਿਕਈ ਨਾਨਕ ਭੂਖ ਨ ਜਾਈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:-੮

ਕਲ ਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਤੇ ਪਾਵਤ ॥ [ਬਿਲਾ ਮ: ੯

ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਜਪਿ ਜੀਵਣਾ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫

6. ਸਬਦੋ ਸੁਹਾਵਾ ਸਦਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥ [ਰਾਮ: ਅਨੰਦ-੧੫

ਸੋ ਜੋਗੀ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਥੀਆ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੨੪

ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁ ਮੁਕਤੁ ਭਇਆ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:-੨੫

ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ-੨੦

ਟੂਕ—ਨਾਮ, ਗੁਰ ਸਬਦ, ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤ੍ਰੈਏ ਇਕੋ ਗਲ ਦੇ ਲਖਾਯਕ ਹਨ ।

7. ਗੁਰ ਸ਼ਬਦੁ ਕਮ ਵਹਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਹਿ ਤਿਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬੇਲੀਆ ॥ [ਤੁਖਾਰੀ ਮ: ੧

ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ਅਉਖਧੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਸਾਂਤਿ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੪

8. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੋਇ ਰੂਪ ਹਨ । ਵਾਹਿ-ਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ । ਯਥਾ—

੧—ਸਤਿ ਸਾਚੁ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥ [ਸ: ਮ: ੪ ਕੇ

ਤਥਾ—ਕੀਆ ਖੇਲੁ ਬਡ ਮੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਸਭ ਰਚਨਾ ॥ [ਸ: ਮ: ੪ ਕੇ

੨—ਸੇਵਕ ਕੈ ਭਰਪੂਰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਸਭ ਸਦਕਾ ॥ [ਸ: ਮ: ੪ ਕੇ

ਤਥਾ—ਕੀਆ ਖੇਲੁ ਬਡ ਮੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਸਭ ਰਚਨਾ । [ਸ: ਮ: ੪ ਕੇ

ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਪਦ 'ਵਾਹਿ' ਵਖਰਾ ਬੀ ਆਇਆ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੋਇ ਰੂਪ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

੯. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ

10. ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਧਿਆਈਐ ॥ ਮਾਰਗਿ ਚਲਤ ਹਰੇ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫

11. ਬਰਨ ਸਹਿਤ ਜੋ ਜਾਪੈ ਨਾਮੁ ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਕੇਵਲ ਨਿਹਕਾਮੁ ॥ [ਭੈਰਉ ਰਵਿ:

ਰਸਨਾ ਜਾਪੈ ਨ ਨਾਮੁ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਕਰਿ ਕਟੀਐ ॥ [ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਚੂਨੜੀ ਰਤੀ ਲਾਲ ਲਵਾਇ ॥ [ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੧

---

*ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਪਰਚਲਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ 'ਗੁਰ-ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਤਕ ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾ: ੧੦ ਅਧਯਾ ੧੨ ਵਿਚ 'ਪੜ ਸਲੋਕ ਮੁੱਖ ਅਮੀਂ ਧਿਆਵੈ" ਤੋਂ ਕਈ ਸਿਆਣੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ 'ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚ' ਤਕ ਸਥਮਦੇ ਹਨ ।

†ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਦੇ ਉਪਦੇਸੁ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

‡ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿਚ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਵ 'ਓ' ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬੀਜ-ਮੰਤ੍ਰ '੧ਓ' ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ।

12. ਦਮਿ ਦਮਿ ਸਦਾ ਸਮ੍ਹਾਲਦਾ ਦੰਮੁ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭਉ ਗਇਆ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਮਰਤਬਾ ਤਿਸਨੋ ਦੇਇ ਜਿਸਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਰਜਾਇ ॥ [ਬਿਹਾ: ਵਾਰ ਮ ੩

ਤਿਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਮਰੀਐ ਰੇ ਮਨਾ ਜੋ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੈ ਸਾਸੁ ॥ [ਸੋਰਠ ਮ: ੧

13. ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਜਾਇ ॥ [ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੧

14. ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਇ ॥ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕੈਸਾ ਨਾਉ ॥ [ਮਲਾਰ ਮ: ੧

15. ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ–੨੭
ਇਕਦੂ ਜੀਭੌ ਲਖ ਹੋਹਿ ਲਖ ਹੋਵਹਿ ਲਖ ਵੀਸ ॥ ਲਖੁ ਲਖੁ ਗੇੜਾ ਆਖੀਅਹਿ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ ॥ [ਜਪੁਜੀ

16. ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ [ਸੁਖ:
ਹਰਹਟ ਭੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਬੋਲਹਿ ਭਲੀ ਬਾਣਿ ॥ [ਸ: ਵਾ ਤੇ ਵ: ਮ: ੩

ਜੋ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ॥ [ਮਲਾਰ ਮ: ੪

17. ਨਿਮਖ ਨ ਬਿਸਰਉ ਤੁਮ ਕਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਭਜਹੁ ਜਗਦੀਸ ॥ [ਗੂਜਰੀ ਮ: ੫
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਇਕ ਬਾਰ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ
ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ ਪ੍ਰਾਣਾਂਤ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇ। ਮਾਨੋ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨ ਆਵੇ।

18. ਠਾਕਹੁ ਮਨੂਆ ਰਾਖਹੁ ਠਾਇ ॥ [ਓਅੰ:–੨੩
ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਦੀਜੈ ਬੰਧੁ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:–੧੬

19. ਵਸਿ ਆਣਿਹੁ ਵੇ ਜਨ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਨੁ ਬਾਸੇ ਜਿਉ ਨਿਤ ਭਉਦਿਆ ॥ [ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪
ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥ [ਸਿ: ਗੋ:–੨੦

20. ਆਪੈ ਆਪੁ ਖਾਇ ਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:–੬੪
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ [ਸਿ: ਗੋ: ੪੨

21. ਸਾਰੋ ਦਿਨਸੁ ਮਜੂਰੀ ਕਰੈ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਵੇਲਾ ਬਜਰ ਸਿਰਿ ਪਰੈ ॥ [ਭੈਰਉ ਮ: ੫

22. ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੈ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:–੫੪
ਇਹ ਤੰਦ੍ਰਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਨੀਂਦ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

23. ਖੰਡਿਤ ਨਿਦ੍ਰਾ ਅਲਪ ਅਹਾਰੰ ਨਾਨਕ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੋ ॥ [ਸਿਧਿ ਗੋਸਟਿ–੮

ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ॥ [ਪਾਂ: ੧੦

24. ਗਤ ਸੋਵਤ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੀ ਸਈ ਸਾਰੁ ॥ [ਬਸੰਤ ਕਬੀਰ

25. ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਗਵਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਗਲੀ ਗਣਤ ਮਿਟਾਵੈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ–੩੭

ਏਕ ਰਤੀ ਖਿਨ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ ॥ [ਸੁ: ਪਾ: ੧੦

26. ਖਿਮਾ ਵਿਹੂਣੇ ਖਪਿ ਗਏ ਖੂਹਣਿ ਲਖ ਅਸੰਖ ॥ [ਦਖਣੀ ਓਅੰ:–੪੯

ਖਿਮਾ ਗਹੀ ਬ੍ਰਤੁ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖੰ ॥
ਰੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਨਾ ਜਮ ਦੋਖੰ ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੧

27. ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਪਛਾਣੂ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:–੪੧

28. ਸਗਲ ਜਗਤੁ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸੁਪਨਾ ਬਿਨਸਤ ਲਗਤ ਨ ਬਾਰ ॥ [ਸੋਰਠ ਮ: ੫

29. ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਰ ਅਪਸਰ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਵਿਰਤਿ ਨਰਵਿਰਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ–੩੧

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਿਆਨੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ–੬੮

30. ਬਿਸਰਤ ਨਾਹਿ ਮਨ ਤੇ ਹਰੀ ॥ [ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੫

31. ਜਿਸਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

32. ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ ਸੋ ਤਿਸਹੀ ਜੇਹਾ ॥ [ਓਅੰ: ੧੦
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਾਚਿ ਜਨ ਰਹੇ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ
ਉਰਿਧਾਰੈ ਜੋ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਸਰਬ ਮੈ ਪੇਖੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

33. ਨਾਮੇ ਰਾਤੇ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਚਿ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਪਾਵਹਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ੩੨

ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥……
ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਕਉ ਜੈਕਾਰੁ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ੩੩

34. ਜਿਨ੍ਹਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ ॥
ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫
ਜੋ ਜਾਨੈ ਤਿਸ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਓਹੁ ਧਨਵੰਤੁ ਕੁਲਵੰਤੁ ਪਤਿਵੰਤੁ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਭਗਵੰਤੁ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਜਨੁ ਆਇਆ ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਭੁ ਜਗਤ ਤਰਾਇਆ ॥ ਜਨ ਆਵਨ ਕਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ ॥ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੁਕਤੁ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

35. ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਪੀਪਾ

ਮਿਲਿ ਸਖੀਆ ਪੁਛਹਿ ਕਹੁ ਕੰਤ ਨੀਸਾਣੀ ॥ ਰਸਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਕਛੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੀ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫ ਛੰਤ

